

KARṆAPARVAN
Ed. P. L. VAIDYA

FASCICULE 5
KARṆAPARVAN, 500

THE MAHĀBHĀRATA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

VISHNU S. SURTHANKAR
(Aug. 1925—Jan. 1943)

S. K. BELVALKAR
(since April 1943)

WITH THE CO-OPERATION OF

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI¹; B. N. DANDekar; S. K. DE, T. EISENHORN;
A. B. GAJENDRAGADKAR²; P. V. KANE; B. D. KARMAKAR; V. G. PARANJPE;
V. K. RAJAVADH³; N. D. UTGIKAR⁴; L. L. VAIDYA; V. R. VAIDYA; RASHI VIRAJ;
B. D. VELANKAR; M. WINTERNITZ⁵; R. ZIMMERMANN⁶

AND OTHER SCHOLARS

AND ILLUSTRATED FROM ANCIENT MODELS BY

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI

RAJA OF AUNDH

VOLUME 10

*Under the Patronage of the Raja of Aundh; the British Academy, London; the Union
Government of the Republic of India; Governments of the States of Bombay,
West Bengal, Madras, Bihar, Uttar Pradesh, Hyderabad and Mysore;
the Universities of Bombay, Calcutta, Travancore and Poona; the
Governments of Burma and Nepal; Several Commercial Firms
and Charitable Trusts; and other Distinguished Donors*

S294.1982
B.C.R.I.
V.8;Pt2

POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1954

Reviews and Opinions

His Excellency Sir LALAH WILSON, Late Governor of Bombay: "I heartily congratulate you and all those who have been working with you on this great work. The first critical examination of the Mahābhārata is undoubtedly a great and noble work, and I sincerely trust that you will receive whole-hearted support in this undertaking."

The late Dr. LEON HARTMANN JACOB: "Your edition fulfills us with what we want. I consider your text as reliable as can be expected under the circumstances. . . . Your plan of editing the great epic is the best that could be devised."

The late Dr. LEON HARTMANN JACOB: "I was greatly impressed by the arrangements that have been made at the Institute for the collation of the Mahābhārata MSS. The arrangements are such as will ensure great accuracy and perfect clearness in the registration of the various readings. . . . Your work seems to me to merit the highest possible praise both as regards the conducting of the text, and the exact and conscientious work which the MSS. committee has been rendering."

The late Professor E. WILHELM HOPKINS: "Every library or individual possessed of Sanskrit texts will find this new edition of the great Sanskrit epic indispensable."

Indian Culture, Calcutta: "It is appropriate that it should have fallen to Indian scholarship to produce the first critical edition of the Mahābhārata. . . . Indians, who have assimilated Western scholarship and adapted it to the special conditions of the task, are fully capable of carrying even so formidable an undertaking to its destined goal. . . . In the present edition, one cardinal merit is the richness of the apparatus criticus. . . . The new edition would be invaluable for this merit alone. . . . The methods of constituting the text adopted by the editor are unquestionably sound." — The late Professor A. HARRISDALE KEITH.

Annals of the Alexander Oriental Research Institute: "The Ādiparvan, in Dr. Sukthankar's Critical Edition of the Mahābhārata, is now complete, and I have no hesitation in saying that this is the most important event in the history of Sanskrit philology since the publication of Max Müller's edition of the Rigveda. . . . His collaborators will be greatly helped not only by the example set by the first editor in the edition itself, but also by the scholarly way in which he has treated, in the Prolegomena, the complicated manuscript tradition, and mastered the whole

problem of Mahābhārata text criticism."—The late Professor M. WINTERNITZ.

CARL G. LOHMANN, Secretary, Yale University, New Haven: "The University wishes to take this opportunity of tendering its cordial felicitations to your Institute on its remarkably useful career of scholarship. The great critical edition of the Mahābhārata alone, though only one of your worthy undertakings, is enough to establish your permanent reputation in the world of learning."

The Times of India, Bombay: "The publication of this volume is a literary event of the first magnitude; for it marks the successful accomplishment of the first and most difficult stage of what is probably the greatest undertaking in the field of Oriental Research. . . . There is no doubt that, when completed, this first critical edition of the great epic will be an achievement of international importance reflecting no little credit on the Sanskrit scholarship of India. We have no hesitation in appealing to the Indian public and all lovers of learning to extend their generous help to a work of such monumental importance."

Journal Asiatique, Paris: "Quoi qu'il en soit de cette controverse et quelle que doive être la solution du problème posé, il reste que nous possédons désormais, grâce au zèle, à la science, à la conscience de M. Sukthankar, une édition modèle de l'Ādiparvan, que les recherches ultérieures ne pourront ni modifier, ni enrichir sensiblement, une édition telle que des générations d'indianistes l'avaient souhaitée sans oser l'espérer."—The late Professor SILVAIN LÉVI.

Acta Orientalia: "It would therefore seem to be proper that the first critical edition [of the Mahābhārata] should be made in India, where so much important material is to be found. And the new edition shows that Indian scholars, who have always been our teachers in Indian traditional lore, now have become our equals in critical acumen and methods. The critical edition of the Mahābhārata may be said to inaugurate a new epoch in the history of Indian lore and Indian philology. . . . The beautiful illustrations are highly interesting as specimens of modern Indian art, and are a very welcome feature of this great national undertaking." —Professor Dr. STEN KONOW (Oslo).

Journal of the American Oriental Society, New Haven (Conn.): "Dr. Sukthankar deserves to be heartily congratulated on the brilliant success of his work. More than that, he deserves the active

THE MAHĀBHĀRATA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

VISHNU S. SUKTHANKAR †

(Aug. 1925—Jan. 1943)

S. K. BELVALKAR

(since April 1943)

WITH THE CO-OPERATION OF

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI†; R. N. DANDEKAR; S. K. DE; F. EDGERTON
A. B. GAJENDRAGADKAR †; P. V. KANE; R. D. KARMARKAR; V. G. PARANJPE;
V. K. RAJAVADE†; N. B. UTGIKAR†; P. L. VAIDYA; V. P. VAIDYA†; RAGHU VIRA;
H. D. VELANKAR; M. WINTERNITZ†; R. ZIMMERMANN†

AND OTHER SCHOLARS

AND ILLUSTRATED FROM ANCIENT MODELS BY

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI

RAJA OF AUNDH

VOLUME 10

*Under the Patronage of the Raja of Aundh; the British Academy, London; the Union
Government of the Republic of India; Governments of the States of Bombay,
West Bengal, Madras, Bihar, Uttara Pradesh, Hyderabad and Mysore;
the Universities of Bombay, Calcutta, Travancore and Poona; the
Governments of Burma and Nepal; Several Commercial Firms
and Charitable Trusts; and other Distinguished Donors*

POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1954

THE KARNAPARVAN

BEING THE EIGHTH BOOK OF THE MAHĀBHĀRATA
THE GREAT EPIC OF INDIA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

PARASHURAM LAKSHMAN VAIDYA

Retired Professor of Sanskrit and Allied Languages

Nowrosjee Wadia College, Poona;

*Sometime Mayurbhanj Professor and Head of the Department
of Sanskrit and Palæ, Banaras Hindu University.*

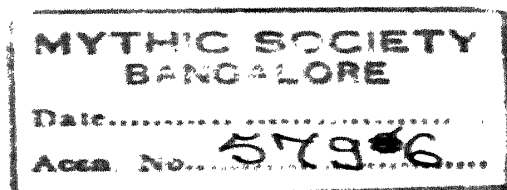
POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1954

 Pages 1-320, were issued in 1950 as Fascicule 20;
the rest as Fascicule 27 in 1954.

*Printed in part at cost of a subvention from
the Trustees of the Mahabharata Fund
in Great Britain, London.*

5796
All rights reserved

Printed by The Nirnaya Sagar Press, Bombay-2, and
Published by The Bhandarkar Institute, Poona-4

CONTENTS OF VOLUME EIGHT

	PAGES
ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS	VII
INTRODUCTION IX—XLII
CONCORDANCE WITH OTHER EDITIONS .	. i—lxxviii
ERRATA TO THE TEXT AND APPENDIX I .	. lxxix—lxxx
TEXT AND CRITICAL APPARATUS .	. 1—628
APPENDIX I (No. 1—44) 629—674
CRITICAL NOTES .	. 675—697

PLATE

FACSIMILE OF A MAITHILI MS.

FRONTISPIECE

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add. = adding.
 addl. = additional.
 adhy. = adhyāya(s).
 App. = Appendix.
 Arj. = Arjunamiśra.
 B. = Bombay edition of the Mbh.
 (Śaka 1799).
 BG. = Bhagavadgītā.
 C. = Calcutta ed. of the Mbh.
 chap. = chapter(s).
 comm. = commentary(aries).
 cont. = continue(s).
 corr. = corrected, correction.
 Crit. App. = Critical Apparatus.
 Dev. = Devabodha.
 ed. = edition.
 fig. = figure(s).
 fol. = folio(s).
 foll. = following.
 fragm. = fragment(ary).
 hapl. = haplographic(ally).
 illeg. = illegible.
 inf. lin. = *infra lineam* (below the line).
 ins. = insert(s).
 int. lin. = *inter lineas* (between the lines).
 interp. = interpolate(s).
 introd. = introduction, introductory.
 K. = Kumbhakonam ed. of the Mbh.
 L. = Line.
 M. = Madras edition of the Mbh. (by
 P. P. S. Sastri, 1931-1936).
 m or marg. = marginal(ly).
 Mañj. = Bhāratamañjarī (Kāvya-mālā 64).
 Manu. = Manusmṛti (ed. N. S. P.).
 Mbh. = Mahābhārata.
 Nil. = Nilakaṇṭha.
 O-J. = Old-Javanese.
 om. = omit(s), omitting.
 orig. = original(ly).
 post. = posterior.

pr. m. = *propria manu* (by own hand).
 prob. = probably.
 r. = repeat(s), repeated.
 Rām. = Rāmāyaṇa (ed. N. S. P.).
 ref. = refer(ence).
 resp. = respective(ly).
 sec. m. = *secunda manu* (by another hand).
 st. = stanza(s).
 supp. = supplementary.
 sup. lin. = *supra lineam* (above the line).
 transp. = transpose(s), transposition.
 v. = verse.
 (var.) = with variation(s).
 v. l. = *varia(e) lectio(nes)*.

☞ ☞ (in the critical footnotes) enclose
 citations from commentators.
 [] besides their normal uses, enclose
additions to MS. readings.
 () besides their normal uses, enclose
 superfluous letters, which should
 be *omitted* from MS. readings.
 * (superior star) in the text indicates
 an *emendation*.
 * * (in the MS. readings) indicate
 syllables lost through injury to MS.
 — printed below (or along the side-
 margin of) any part of the con-
 stituted text indicates that the
 reading of it is less than certain.
 C denotes a "Commentary", prefixed
 to the abbreviation of the name of
 a commentator ; thus, Cd = Comm.
 of Devabodha ; Ca. n.p.s.v = Comm.
 of Arjunamiśra, Nilakaṇṭha, Para-
 mānanda, Vidyāsāgara and Vādi-
 rāja. A "p" is added on to denote
 a "pāṭha" or variant ; thus, Cnp =
 a pāṭha mentioned in the Comm.
 of Nilakaṇṭha.

INTRODUCTION

THE CRITICAL APPARATUS

The text of the *Karnaparvan* in this Edition is based upon the following 32 manuscripts, selected from out of a total of 56 manuscripts collated for the purpose :

I. N(orthern) Recension (22 MSS.)

(a) North-western Group

Sārada Version [Ś]

Ś₁ = London, India Office Library, No. 2307 (6483³). Dated A. D. 1709.

Ś₂ = Calcutta, Library of the Royal Asiatic Society of Bengal, No. 3312 (4065).
Dated Śaka 1630 (ca. A. D. 1708).

Kāśmīrī Version [K] being transcripts in Devanāgarī from [Ś]

K₁ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 190 of 1891-95. Undated.

K₂ = Poona, Mirikar Collection of the Bhārat Itihāsa Samsodhaka Mandal. Unnumbered and Undated.

K₃ = Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 4585. Dated Samvat 1850 (ca. A. D. 1794).

K₄ = Poona, BORI (Mbh.) Collection, No. 245. Dated Samvat 1828 (ca. A. D. 1772).

(b) Central Group

Maithilī Version [V]

V₁ = Patna, Library of the Bihar and Orissa Research Society. Dated Lakṣmaṇa Samvat 327 (ca. A. D. 1444).

Bengali Version [B]

B₁ = Dacca University Library, No. 4801. Undated.

B₂ = Dacca University Library, No. 288°. Dated Śaka 1740 (?) (ca. A. D. 1818).

B₃ = Santiniketan, Viśvabhāratī Library, No. 11. Dated Śaka 1734 (ca. A. D. 1812).

B₄ = Dacca University Library, No. 581. Dated Śaka 1667 (ca. A. D. 1745).

B₅ = Santiniketan, Viśvabhāratī Library, No. 5. Dated Śaka 1641 (ca. A. D. 1719).

Devanāgarī Version [D] sub-divided into

(i) Devanāgarī Version of Arjunamīśra [Da]

Da₁ = Baroda, Oriental Institute Library, No. 7742. Undated.

(ii) Devanāgarī Version of Nilakanṭha [Dn]; the "Vulgate".

Dn₁ = Bhor State Library. Unnumbered. Dated Samvat 1786 (ca. A. D. 1730).

(iii) Devanāgarī Composite Version

- D₁ = Poona, Parakhi Collection of the BORI. Unnumbered. Dated Samvat 1792 (ca. A. D. 1736).
 D₂ = Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 61. Dated Samvat 1726 (ca. A. D. 1670).
 D₃ = Madras, Adyar Library, No. 64380. Dated Samvat 1659 (ca. A. D. 1603).
 D₄ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 191 of 1891-95. Undated.
 D₅ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 485 of Vis. I. Dated Samvat 1670 (ca. A. D. 1614).
 D₆ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1336. Undated.
 D₇ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1108. Dated Samvat 1669 (ca. A. D. 1613).
 D₈ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 62 of 1882-83. Dated Samvat 1514 (ca. 1458).

II. S(outhern) Recension (10 MSS.)

Telugu Version [T]

- T₁ = Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 3945. Undated.
 T₂ = Melkote, Yadugiri Yatiraj Math Library. Unnumbered and Undated.
 T₃ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11816. Undated.

Grantha Version [G]

- G₁ = Puddukkottai State Library, No. 3348. Undated.
 G₂ = Poona, BORI Mbh. Collection, No. 256. Undated.
 G₃ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11828. Undated.

Malayālam Version [M]

- M₁ = Poona, BORI Mbh. Collection, No. 248. Undated.
 M₂ = Poomulli Mana Library, No. 304. Dated Kollam 917 (ca. A. D. 1742).
 M₃ = Baroda, Oriental Institute Library, No. 6919. Undated.
 M₄ = Private Collection belonging to a Nambudri Brahmin named Ponukottumanai. Unnumbered and Undated.

TESTIMONIA

(i) Commentaries

- Ca = Commentary of Arjunamiśra as given in Da₁, and as in MS. No. 12927 of the Oriental Institute, Baroda; the latter dated Śaka 1605 (ca. A. D. 1683).
 Cc = Commentary of Caturbhujamiśra, as given in MS. No. 12983 of the Oriental Institute, Baroda. Dated Śaka 1688 (ca. A. D. 1766).
 Cn = Commentary of Nilakanṭha, as printed in "Vulgate" editions.
 Cv = Commentary of Vādirāja, on the evidence of a transcript procured from Madras.

(ii) Epitomes

The Bhāratamañjarī of Kṣemendra (Kāvya-mālā No. 64).

The Pāṇḍavacarita of Maladhārī Devaprabha, Jaina Version of the Mahābhārata (Kāvyamālā No. 93).

The Bālābhārata of Amaracandrasūri (Kāvyamālā No. 45).

(iii) *Translations*

The Āndhra Bhāratamu, by Tikkana.

DETAILED ACCOUNT OF THE MANUSCRIPTS

Ś₁

London, India Office Library, No. 3307. Brown Paper, 11½ × 7½ inches in size; in Śāradā characters; 18 to 21 lines to a page, and about 24 letters to a line. Fairly legibly written. In addition to Kārṇaparvan, this MS. contains Droṇa, Śalya, Sauptika and Strī parvans. Total number of folios for Kārṇaparvan is 148 (folios 302-449). This MS. is written by Dāmodara Kaul in 1709 (शरदसंक्रान्ते वर्षे), and is generally free from scribal errors. There are blanks marked by dots in the MS. which fact indicates either that the scribe could not correctly read the original from which he prepared the copy, or that the folio was damaged, a sign of conscientious copying. This MS. very closely agrees with our K₁, which also shares the blanks and haplographical omissions found in Ś₁. See for instance Crit. Notes on 8. 1. 48 or 8. 4. 57. Collations from this MS., as also from Ś₂, were made by the late S. R. Bhilawadikar at Calcutta.

It must be noted that this MS. is a very late sample of a Śāradā codex and hence may not have the same value as the one used for Ādi, Sabhā and Āraṇyaka parvans.

Ś₂

Calcutta, Library of the Royal Asiatic Society of Bengal, No. 3312 (4065). Described in their Catalogue, Vol V, page 107. It is a MS. in Śāradā characters written on old, unglazed Indian paper, 13 × 10 inches in size, and in addition to Kārṇaparvan, contains a portion of the Āraṇyaka, Virāṭa and Bhīṣma parvans. (see Introductions to Āraṇyaka, p. x; Virāṭa, pp. II-III; and Bhīṣma, pp. xv-xvi). Total number of folios for Kārṇaparvan is 72, numbered 8 to 79. It has about 24 lines to a page and 30 letters to a line. It seems to be a very old MS., dilapidated in condition, with edges and margins of folios worn out. The date of copying as given at the end of Kārṇaparvan is (संवत् [लौकिक] 84, शके 1630, वैशख शुके) which is equal to Friday, 23rd April 1708 A. D. The dilapidated condition of the MS. made it necessary to obtain photographs of it, thanks to the generosity of the University of Bombay, which bore their cost. Some of the folios were found stuck together, and the photos of some folios came out blurred, with the result that collation work at places became impossible. This MS. contains, like Ś₁ described above, blank spaces at identical places and haplographical omissions, several of them shared by K MSS. It therefore looks likely that both Ś₁ and Ś₂ were copied from an older Śāradā codex. Although Ś₂ is older than Ś₁ by one year, it is a slightly inferior copy.

We may note that Ś₂ omits the following from the constituted text: 8. 5. 106-109; 16. 1'-3'; 27. 25'-26'; and 29. 13. On account of the damaged condition of folios, there have resulted lacunae and omissions, the following being the more important amongst them: 8. 4. 1-47; 5. 2-8, 55-59; 6. 26-29; 32. 49-50. The following

omissions in \dot{S}_2 are due to haplography: 8. 7. 10^{ad}; 16. 1^c-3^b; 19. 24^c-25^{ad}; 28. 46^d-47^a.

K₁

Poona, Bombay Government Collection (now deposited at the BORI), No. 190 of 1891-95. Old Indian paper, 15 × 7½ inches in size. Folios 98, of which 1a is blank. It has 17 lines to a page and about 55 letters to a line. Margins are ruled and the references as also colophons of chapters are written in red ink. There are no marginal corrections or notes. Occasionally there are blanks, marked by dots, which indicate that the original from which this MS. was prepared had gaps, due perhaps to damaged folios. The writing is bold and clear. The text given in this MS. is at places corrupt, but this very defect often suggests the right variant. The अकृत्स्न is often used for रेफ. The use of परसवर्ण is found frequently. न and ड, न and र are often confounded, a clear sign that either this MS. or its original was copied from a Śāradā codex. Although this MS. is corrupt, its close approach to the Śāradā version justifies us in classifying it as representing a K version. There are frequent haplographical omissions, many of which are identical with those in the \dot{S} version. The following may be specially mentioned: 8. 8. 11; 11. 40^d-41^c; 12. 16-17, 40^c-42^b; 14. 12^c-13^d, 37^{ab}; 18. 4^a-5^c, 36-39; 21. 12^b-13^b; 23. 5^c-6^d; 24. 63^a-64^b; 26. 10^d; 27. 41^b-42^a, 58^c-59^d; 28. 17^b-18^c, 62^c-63^b; 30. 22^c-23^b, 24^d-25^c; 31. 20; 32. 50^a; 33. 52-53; 34. 2^c-3^b; 42. 30^c-32^a; 43. 25^c-26^c; 44. 12^a-13^b; 49. 81^c to 50. 4^a; 58. 12^a-13^b; and 68. 51-52. The following omissions found in K₁ are due to haplography: 8. 5. 87-89; 16. 29^c-30^b; 17. 60^a-61^b, 73^b-74^a, 109^d-114^c; 19. 17^b-18^a; 28. 12^c-13^b; 33. 61^c-62^c; 44^c. 24^b-26^a; and 54. 4-6.

K₂

Poona, Mirikar Collection of the Bhārat Itihāsa Saṃśodhaka Maṇḍal. Undated. Old Indian paper. Folios 182 (of which 1a is blank) 14 × 7½ inches in size, with 14 lines to a page and about 35 letters to a line. The borders are marked in red ink and yellow pigment. It is written in bold hand. There are occasional gaps marked by dots, indicating that it was copied from an older MS. the text of which could not be deciphered or the portion of the folio was damaged. In my opinion this MS. presents the text much less corrupt than our K₁, and is almost certainly copied from a Śāradā codex. The number of adhyāyas is exactly 69 as stated by the copyist on the last folio, and the extent (granthasamkhyā) 4964 is stated in

कर्णपर्वणि संख्यानं व्यासेनोक्तं महात्मना ।
एकादशसप्ततिश्चैव अध्यायाः कथिताः पुरा ।
चत्वार्येव सहस्राणि नव श्लोकस्तानि च ।
चतुष्पष्टिस्तथा श्लोकः पर्वण्येतत्प्रकीर्तितम् ।
दृष्टान्ताश्चात्र संख्याता दश पञ्चसमन्विताः ।
अष्टमं चैव निर्दिष्टमेतत्पर्व जनप्रियम् ।

This MS. contains almost all the parvans of the Mahābhārata except Virāṭa, Anuśāsana and Āśramavāsika and the first 8 adhyāyas of Strī parvan. For details, see Introduction to Bhīṣma, pp. xx-xxiii. This MS. has several haplographical omissions, many of which are identical with those in S₁, S₂ and K₁. The following omissions in K₂ may be noted: 8. 7. 1^c-2^b (hapl.); 11. 17^{ab}; 14. 31^c-32^b; 40. 106^{ad}; 49. 70^c-71^b; 62. 59^{ad}, 61^{ad}; and 65. 20^{ad}.

K₃

Lahore, D. A. V. College Lalachand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 4585. Old Indian paper. Folios 115. This MS. was completed by Rādhākṛṣṇa Miśra at Gopalgadh, during the reign of king Ranjit the blind, on Saturday, the 2nd tithi of the dark half of Māgha, Sāmvat 1850, Śaka 1715, corresponding to Saturday, 29th December 1793 A. D. This MS. has many folios missing. It seems to have a mixed text sharing the characteristics of the Ś version contaminated with D version, particularly in the latter half. The following additional passages are found exclusively in this MS., viz., 767*, 1099*, 1139*, 1160* and 1225*. There is a large number of passages which this MS. omits either on account of haplography or carelessness.

K₄

Poona, BORI (Mbh.) Collection, No. 246. Tough country paper. Folios 140, 13 × 6½ inches, of which 1a is blank. It has 14 lines to a page and about 43 letters to a line. The margins are ruled in black, red and yellow, and references and colophons marked with red chalk. Dated Sāmvat 1828, Thursday, the first tithi of the dark half of Āṣāḍha. The name of the scribe is Bhagavān Miśra. It was written at Ābhānerī. This MS. is a part of an entire Mahābhārata MS. (Āśramavāsika now missing), prepared by a Kāśmīrian Pandit Sudānanda Miśra with the help of five scribes. For details see Introduction to Bhīṣma, xxiv-xxv (K₂ of Bhīṣma, D₁ of Droṇa, K₂ of Sauptika). This MS. also is a copy from a Śāradā codex, not identical with our Ś₁ or Ś₂, nor with the originals of K₁ and K₂. The Karṇaparvan as presented in this MS., probably represents a version of the Mahābhārata known to the commentator Arjunamiśra, but not identical with the Da version, as is clear from his remark on 8. 26. 45: अयं श्लोकः कर्णमित्रेकाल्प्यं कुत्रचिद् दृश्यते, a fact which is borne out by the above stanza actually occurring in this MS. after 8. 6. 34, and noted in our Critical Apparatus as 71*. Further, this MS., appears to be contaminated by D and even S versions, as can be proved from variants and additional passages. This contamination starts almost from the beginning or from 8. 4. 88. The following additional passages are exclusive to this MS., viz., 71*, 389*, 760*, 800*, 934*. Its contamination with D version will be clear from the following additional passages which it shares with Dn₁, viz., 413*, 415*, 465* (with Dn₁ Da. s. 7), 486*, 1041*, 1203*, 1208*, 1209*, 1210* and 1211*. Its contamination with S will be clear from the following additional passages, viz., 179*, 181*, 415*, 486*, 569*, 799*, 838*, 840*, 866*, 932*, 1019*, 1034*, 1035*, 1038*, 1039*, 1042*, 1044*, 1045*, 1060*, 1061*, 1062*, 1064*, 1129*, 1130*, 1152*, 1154*. So, our K₄, though its original and the organization which prepared it, unmistakably represents a Kāśmīrian version at the commencement, developed later a tendency to degeneration. The first stage of this contamination was its association with D version, more particularly with Dn version, and the second stage was its association with MSS. of S recension. It will also be seen from the location of these additional passages, that the tempo of contamination with S recension has increased as the work of copying progressed, the first impact appearing in the 20th adhyāya.

V₁

Patna, Library of the Bihar and Orissa Research Society. This is the oldest MS. used for the Karṇaparvan. It was purchased for the above library by the late

K. P. Jayswal from Darbhanga (Mithilā, Videha). It is written in Maithilī script and not in Bengali script as was believed at one time. It is dated Sunday the 10th day of the bright half of Bhādrapada, Lakṣmāṇa Samvat 327, corresponding to Sunday the 20th August 1447 A. D., and was written during the reign of Mahārājādhirāja Hṛdaya Nārāyaṇa. It is a palm leaf MS., $11\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ inches in size, with 386 folios of which 1a and 386b are blank. It has 5 lines to a page and about 37 letters to a line. The folios have a hole in the centre to tie them up with a string. The handwriting is clear and bold. The MS. is dilapidated at places, and hence had to be used with care. There is only one additional passage exclusively found in this MS., viz., 641*. The version which geographically belongs to the North-eastern group, agrees, along with B version, with the central group represented by Devanāgarī MSS. There are no additional passages common to V and the entire B versions, but there are some which this MS. has in common with some MSS. of the B version, viz., 264* (V₁ B₁), 272* (V₁ B_{1.2.4} D), 290* (V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ D_{1.7}), 428* (V₁ B_{1.2.4} D_{2.4.7}), 511* (V₁ B₁ Dn₁ D_{2.4.7}), 540* (V₁ B Da₁ D_{1.7}), 622* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.7.7}), 640* (V₁ B₂ Da₁ D_{1.5}), 728* (V₁ B_{2.3.5} Da₁ D_{1.5}), 844* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.7}), 894* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.3.4.5.7}), 901* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5}), 939* (V₁ B D [except D_{2.5}]), 1032* (V₁ B D [except Dn₁]), 1108* (V₁ B [except B₂] D [except D_{2.5}]), 1123* (V₁ B [except B₂] D [except D_{2.5}]), 1177* (V₁ B [except B₂] D [except D_{2.5}]), and 1212* (V₁ B₂ Da₁ D₅). The passages suggest that V₁ more or less agrees with the B version, and more particularly with Arjunamīśra's version as represented by Da₁ D_{1.5}.

B₁

Dacca University Library, No. 4801. Indian paper, folios 143, $19\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$ inches in size. Slightly damaged. *Collated at Santiniketan.*

B₂

Dacca University Library, No. 288*. Indian paper, folios 163, $19\frac{1}{4} \times 6\frac{1}{4}$ inches in size. It is written in good and clear handwriting, and is dated Śaka 1740 (?). *Collated at Santiniketan.* The following additional passages are exclusively found in this MS., viz., 139*, 239*, 384*, 453*, 560*, 756*, 959* and 1117*.

B₃

Santiniketan, Viśvabhāratī Collection, No. 11. Indian paper, folios 104, 18×2 inches in size with 10 lines to a page. It is dated Śaka 1734 (ca. A. D. 1812). *Collated at Santiniketan.* The following additional passages are found only in this MS., viz., 164* and 849*.

B₄

Dacca University Library, No. 581. Indian paper, folios 233, $21\frac{1}{2} \times 3\frac{7}{8}$ inches in size. Dated Śaka 1667 (ca. A. D. 1745). *Collated at Santiniketan.* Only one additional passage, viz., 893*, is exclusive to this MS.

B₅

Santiniketan, Viśvabhāratī Collection, No. 5. It is a palm leaf MS. Folios 121, 27×2 inches, with 4 to 5 lines on each page. Dated Śaka 1641 (ca. A. D. 1719). *Collated at Santiniketan.* The following additional passages are found only in this MS., viz., 895*, 904*, 1113*, and 1214*.

Da₁

Baroda, Oriental Institute Library, No. 7742. Undated. Indian paper. Folios 185 (of which folio No. 90 is missing) $15\frac{7}{10} \times 6\frac{3}{4}$ inches in size with 11 lines to a page, and about 48 letters to a line. The text of the Karpaparvan in this MS. is accompanied by the commentary of Arjunamīśra written above and below the text. The commentary as given in this MS. is identical with that found in the Baroda MS. of the same library, bearing No. 12927, dated Śaka 1605 (ca. A. D. 1683), and is more extensive than the commentary found in our D₁. The text as given here is the text of the version of Arjunamīśra and almost uniformly agrees with the one found in D₁ and D₂. This group of Da₁, D₁ and D₂ have not a single additional passage exclusively belonging to them severally or collectively. We thus feel quite confident that these MSS. represent Arjunamīśra's version of the Karpaparvan.

Dn₁

Bhor State Library, unnumbered. Dated Samvat 1786 (ca. A. D. 1730). Old Indian paper. Folios 1-125, $14\frac{1}{2} \times 7$ inches in size, of which 1a and 125b are blank. About 16 lines to a page and 52 letters to a line. Margins, adhyāya colophons and dandas are in red ink. The handwriting is good. This MS. contains the commentary of Nilakanṭha, written above and below the text. This MS. contains a very large number of additional passages, and belongs, almost uniformly, to a group of MSS. on which the Bombay edition or the Vulgate seems to have been based. At times this MS. shares characteristics of the S recension.

The following additional passages are found exclusively in this MS., viz., 81*, 141*, 148*, 155*, 407*, 409*, 454*, 488*, 508*, 546*, 548*, 552*, 553*, 564*, 566*, 575*, 577*, 613*, 630*, 752*, 974*, 984*, 1014*, 1040*, 1204*, 1206*, 1216*, 1218*, 1221* and 1223*.

This MS. further shows its contact with MSS. of the S recension, severally and collectively. The following additional passages are common to Dn₁ and T₁: 46*, 56*, 78*, 291*, 412*, 439*, 449*, 455*, 458*, 459*, 501*, 890*, 962*, 963*, 1000*, 1001*, 1006*, 1007*, 1037*, 1047*, 1066*, 1085*, 1120*, 1147* and 1190*.

The following additional passages are common to Dn₁ and T_{1,2}: 994* and 995*.

The contamination of this MS., with a few other MSS. of the N recension showing contact with S, and with S recension, will be clear from the following additional passages: 67* (with S), 70* (with S), 99* (with D₂ T_{2,3} G₂ M), 114* (with D_{4,7} T₂), 469* (with D₂ S), 472* (with S), 487* (with D₂ S), 490* (with S), 491* (with D₂ S), 493* (with D₂ S), 496* (with S), 497* (with S), 504* (with D₂ T₂ M), 565* (with T_{1,2} G), 611* (with D₂ S), 926* (with T), 927* (with D₂ T), 998* (with T), 1049* (with D₂ T₂), 1058* (with S), 1134* (with D_{4,5} T₂), 1148* (with T₂ M₂), 1156* (with S), 1157* (with T₁ G M), 1189* (with D₂ S) and 1194* (with D_{4,5} S).

It should be noted, however, that our Vulgate contains the following additional passages which are not found in Dn₁: 450* (along with S), 778* (S), 779* (S), 781* (S), 782* (S), 787* (S), 798* (T₂), 799* (K₄ T₂). The Vulgate has obviously incorporated these passages from the S recension.

D₁

Poona, Parakhi Collection of the BORI. Unnumbered. Old Indian paper. Folios 194 ($11\frac{1}{2} \times 6\frac{3}{4}$ inches in size) of which 1a and 194b are blank. It has 13 lines to a page

and about 32 letters to a line. Margins are ruled in red, and daṇḍas are in red ink. It is written in bold and clear handwriting. This MS. was completed in Saṃvat 1792 on Monday the 10th tithi of the dark half of Āśvina, corresponding to 1st September 1735. The name of the scribe is Kevalarāma Bhaṭṭa. There is a MS. of the Droṇa-parvan (D₂ of the Droṇaparvan) in this Collection, apparently by the same scribe and completed just a month and a half earlier. The copying of the Karnāparvan thus took for the scribe nearly 45 days. This MS. very closely agrees with Da₁ and D₂, indicating that the version presented in it is that of Arjunamiśra. There are no additional passages exclusive to this MS., nor any common to Da₁ and D₂.

D₂

Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 61. Old Indian paper. Folios 131. It is dated Saṃvat 1726 (ca. A. D. 1670). The following additional passages are exclusively found in this MS., viz., 143*, 245*, 473*, 489*, 862*, 946*, 966*, 1008*, 1015*, 1017* and 1183*. This MS. further shows a slight contact with the S recension through our D₂, which frequently agrees with that recension. For instance, note the following additional passages: 266* (D₂ : S), 343* (B₂ D₂ : T₁ : G M), 471* (D₂ : s), 510* (D₂ : s) and 913* (D₂ : s).

D₃

Madras, Adyar Library, old No. 34. L. 61; new No. 41. C. 61, serial No. 64380. Country paper. Folios 161; 12½ × 5½ inches in size with 10 lines to a page and about 54 letters to a line. It is dated Saṃvat 1659, 4th Tithi of the bright half of Jyēṣṭha, corresponding to Wednesday, 6th May, A. D. 1603. The name of the scribe is कायस्थ चारदास, and the MS. belonged to one गोविंद दशपुत्र, probably a Mādhyandina Brahmin of the surname Daśaputre, Govinda by name. He may have been a resident of the Nasik or the Khandesh District of the Bombay State (कर्णपर्वपुस्तकं गोविंददशपुत्रस्य । संवत् १६५९ समये जेठसुदि चतुर्थी । लिखितं कायस्थचारदासेन ॥). This MS. is the best representative of the Central, Devanāgarī Composite version, not influenced by any commentator like Arjunamiśra or Nīlakaṇṭha. It has only one more or less insignificant additional passage of one line, viz., 14*, exclusive to itself.

D₄

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 191 of 1891-95. Old Indian paper. Folios 151, of which 1a is blank; 15 × 6 inches in size. Margins marked by black and red lines. About 11 lines to a page and 50 letters to a line. It is written in a large and bold hand. There are some corrections in the margin here and there. Undated. Folios at the commencement and towards the end are slightly damaged. The additional passages, exclusively found in this MS., are only five in number, and they are found only in the last four adhyāyas of the constituted text. They are: 1087*, 1109*, 1162*, 1172* and 1195*. This fact indicates that this MS. also is a good representative of the Devanāgarī Composite version, but has inflations in the four concluding adhyāyas.

D₅

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI) No. 485, **Viśrāmbag I.** Thick Indian paper. Folios 185 of which 1a is blank; 16 × 6½ inches in

size, with 11 lines to a page and about 50 letters to a line. The text in this MS. is accompanied by a meagre commentary, presumably abridged from Arjunamīśra's. Consequently the text presented by this MS. generally agrees with that in *Da*₁ as also in *D*₁. This MS. is dated Samvat 1670, Wednesday the 6th tithi of the bright half of Bhādrapada, corresponding to Wednesday, 31st August, A. D. 1614.

The commentary in this MS., while commenting on 8.66.15, records, a reading from (a commentary named?) Upaskāra on folio 170a, as—*नरुपेत्युस्कारगतः*. This line is not found in Arjunamīśra's commentary on the above stanza. We have not yet come across any MS. of this Upaskāra.

As has already been mentioned in the description of *Da*₁ and *D*₁, there are no additional passages exclusively belonging to this MS., nor any common to *Da*₁ and *D*₁, these three MSS. representing Arjunamīśra's version.

*D*₂

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1336. Undated. Old Indian paper. Folios 122, $14\frac{1}{2} \times 6$ inches in size, with 12 lines to a page, and about 60 letters to a line. On the front page, i. e. 1a, the extent of the MS. is given as अक्ष ५०८२. This MS. contains a good number of exclusive additional passages, viz., 334*, 609*, 685*, 721*, 905*, 1091*, 1098*, 1118* and 1169*. This MS. is a mixed codex showing considerable influence of the S recension, as would be clear from its variants mostly agreeing with S, and also from numerous additional passages which it has in common with S group of MSS. The following passages may be specially noted: 266* (with *D*₂ S), 343* (with *B*₂ *D*₂ *T*₁ : G M), 851* (with S), 855* (with *T*₁ : G M), 863* (with S), 864* (with *T*₁ : G M), 867*, 871* and 873* (with S), 874* and 876* (with *T*₁ : G M), 881*, 883* and 889* (with S), 909* (with *T*₁ : G M), 910* and 917* (with S), 918*, 921*, and 922* (with *T*₁ : G M), 928* and 929* (with S), 948* and 952* (with *T*₁ : G₂ : M), 957*, 958* and 1024* (with S), 1053* (with *B*₂ S), 1086* (with S), 1128* (with *T*₁ G M), 1134* (with *D*₁ *D*₄ *T*₂), 1166* (with *B*₂ : *D*₁ *T*₂), 1168* (with S), 1171* (with *T*₁ G M), 1173* and 1185* (with S), 1189* (with *D*₁ S), 1194* (with *D*₁ *D*₄ S) and 1224* (with S). It is clear from the above list of passages, that the text presented by this MS. belonged, at the commencement, to the Devanāgarī version, but received from the 56th adhyāya onwards, conflations from the S recension. *Collated at Tanjore.*

*D*₁

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 1108. Old Indian paper. Folios 188, $13\frac{1}{2} \times 6$ inches in size, with 10 lines to a page and about 47 letters to a line. On the front page, i. e. folio 1a, the extent of the MS. is noted as अक्षसंख्या ५१४२. This MS. is dated Samvat 1669 (ca. A. D. 1613). Although this MS. also often agrees in its variants with the S recension, it generally keeps to the text of the Devanāgarī version. The only additional passage which is exclusive to this MS., is 650*. *Collated at Tanjore.*

*D*₃

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 62 of 1882-83. Old hand-made Indian paper with worn-out edges. Folios 191, of which 1a is blank; $12 \times 5\frac{1}{2}$ inches in size. This MS. is one of the two oldest MSS. used for this

edition, the other being V₁. It is dated Samvat 1514, Sunday the 4th tithi of the bright half of Jyestha, corresponding to Sunday, 29th May, A. D. 1457. Margins are ruled in black, and references and adhyāya-colophons in red pigment. There are additions and corrections in the hand-writing of the original scribe, which is clear and bold. The MS. has 10 lines to a page and about 36 letters to a line. There is frequent use of the prṣthamātrās. On the front page, i. e., folio 1a, there is a record of the birth of a son to one ऋतमदास, the son of कृष्ण, on Thursday, the 9th tithi of the dark half of Jyestha in Samvat 1675, i. e., on 7th June 1618, nearly 160 years after the MS. was completed by the scribe.

Among MSS. of the Devanāgarī version, this MS. is the oldest and is very valuable, nearly approaching the K MSS. A large number of omissions in Ś and K, are supported by this MS., as also the readings. There are, all the same, a few additional passages exclusively found in this MS., viz., 58*, 129*, 177*, 707*, 935* and 1018*. Among passages omitted in the entire Ś K group and in D₂, and as such not admitted into the constituted text, the following may be mentioned: 246* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 286* (found in V₁ B₂ Dn₁ D_{2.5} T₂), 290* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ D₁₋₇), 292* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 305* (found in V₁ B_{1.3.4} D_{3.4.5.7}), 308* (found in V₁ B_{1.4} D_{2.4.5.7} T_{1.3} G M), 339* (found in B_{1.4.5} D_{2.4.5.7}), 365* (found in B_{1.2.5} Da₁ Dn₁ D_{1.5.6} T_{1.3} G M), 385* (found in V₁ Da₁ D_{1.5.6}), 390* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T_{1.3} G M), 395* (found in B₁₋₄ Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T₂), 428* (found in V₁ B_{1.3.4} D_{2.4.7}), 511* (found in V₁ B₂ Dn₁ D_{2.4.7}), 533* (found in V₁ B_{4.5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T G_{2.5} M), 540* (found in V₁ B Da₁ D_{1.5-7}), 622* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 625* (found in V₁ B₂ Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 628* (found in V₁ B_{1.2-5} Dn₁ D_{2-4.7}), 629* (found in B_{1.5-8} Dn₁ D_{2-4.7}), 640* (found in V₁ B₂ Da₁ D_{1.5}), 674* (found in B_{2.5} Da₁ D_{1.5.6}), 728* (found in V₁ B_{2.5.8} Da₁ D_{1.5} T_{1.2}), 741* (found in V₁ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 821* (found in B_{2.5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 844* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 894* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 939* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 942* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T_{1.3} G M), 1011* (found in V₁ B_{1.5} Da₁ Dn₁ D_{1.5.6} T₂ G M), 1012* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T₂ G M), 1088* (found in V₁ B_{2.4} Da₁ Dn₁ D_{1.4-8} T₂), 1090* (found in V₁ B_{1.2.5} Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T_{1.3} G M), 1108* (found in V₁ B_{1.2.4.5} Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 1121* (found in V₁ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T₂), 1122* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T_{1.3} G M), 1123* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 1137* (found in V₁ B₂₋₅ Dn₁ D_{4.5} T₂), 1143* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.4-7} T_{1.2} G M₁), 1177* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 1186* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T_{1.2} G M), 1188* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T_{1.2} G M), 1191* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T_{1.2} G M), 1193* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7} T_{1.2} G M), 1212* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.5-7}), 1217* (found in V₁ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D_{4.5}) and 1222* (found in V₁ B_{1.5-8} Dn₁ D_{2.7}).

T₁

Lahore, D. A. V. College Lalachand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No. 3945. Palm leaf. Undated. The following additional passages are found only in this MS., viz., 23*, 43*, 73*, 136*, 370*, 371*, 702*, 815* and 892*.

T₂

Melkote, Yadugiri Yatiraj Math Library. It is a palm leaf MS., unnumbered and undated. It presents a mixed text showing signs of influence of the N recension as

regards variant readings, while the division of the text into adhyāyas and the transpositions are, more or less, on lines with the S recension. This MS. also shows contact with our Dn. There is a very large number of additional passages, exclusively found in this MS., viz., 328*, 420*, 421*, 512*, 699*, 708*, 710*, 713*, 734*, 749*, 761*, 766*, 812*, 847*, 870*, 880*, 885*, 933*, 1022*, 1036*, 1102*, 1110*, 1111*, 1225*, 1227* and 1228*. The following additional passages are common to Dn and T₁: 46*, 56*, 78*, 291*, 412*, 439*, 449*, 455*, 458*, 501*, 890*, 962*, 963*, 1000*, 1001*, 1006*, 1007*, 1037*, 1047*, 1066, 1085*, 1120*, 1147* and 1190*. There is an equally large number of passages which T₂ shares in common with the entire N recension, but which are not found in the MSS. of the S recension. Of them the following may be noted here: 45*, 126*, 167*, 168*, 169*, 217*, 236*, 282*, 288*, 323*, 326*, 391*, 410*, 414*, 425*, 448*, 697*, 740*, 751*, 758*, 754*, 784*, 791*, 807*, 877*, 882*, 888*, 891*, 924*, 937*, 964*, 979*, 1050*, 1063*, 1065*, 1067*, 1070*, 1071*, 1078*, 1103*, 1126* and 1149*.

Thus, for all practical purposes, the value of this MS. is limited, as it is representative of a codex combining in it features of both the recensions. From this point of view, it may be put on par with the Vulgate, or more or less with the Kumbhakonam edition.

T₂

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11816. Undated and incomplete. Palm leaf of the variety known as Śrītāla. This MS. originally seems to have contained all the parvans of the Mahābhārata of which we now have 453 folios (from 12 to 464)—the first 11 folios are missing as also the portion at the end, the Kārṇaparvan covering folios numbered 413–464, i. e., 52 folios, 24 × 2½ inches in size, with some of them 24 × 2½. It has 13 to 15 lines to a page and about 124 letters to a line. It breaks off at 8. 60. 31 and a portion of App. I, No. 28 (संभूय पापैस्त्र नार्यद्वत्तं द्वत्तं तदा मातृहृतादुमा), and hence in the critical apparatus it is shown as missing from 8. 60. 32. It is this MS., along with T₁ which represents the T version, T₂ showing in some respects a preponderating influence of the N recension, as has been pointed out above. In some respects, this MS. shows a purer T version than even T₁, as it has not a single additional passage exclusive to it so far as the portion available shows. *Collated at Tanjore.*

G₁

Puddukkottai State Library, No. 3348. Palm leaf. Undated. This MS. has only two exclusive additional passages, viz., 986* and 1027*.

G₂

Poona, BORI Mahābhārata Collection, No. 256. Palm leaf. Undated. Folios 212, 15½ × 1½ inches in size, with 8 lines to a page and about 53 letters to a line. This MS. has only three additional passages exclusively found in it, viz., 607*, 848* and 988*.

G₃

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No. 11828. Palm leaf. Undated. Folios 186, 17½ × 1½ inches in size, with 6 to 8 lines to a page and about 68 letters to a line. This MS. has only one additional passage exclusively found in it, viz., 969*. *Collated at Tanjore.*

M₁

Poona, BORI Mahābhārata Collection, No. 248. Undated. Palm leaf. Folios 153, 24½ × 2 inches in size, with 7 lines to a page and about 80 letters to a line. The last

folio is damaged and hence the concluding portion cannot be read. There are only three additional passages found exclusively in this MS., viz., 11*, 827* and 837*. This MS. is, as it were, a connecting link between T G on the one hand, and M₂₋₄ on the other. In other words, it shows influence of T and G versions, and thus cannot be regarded as a pure M version. The following additional passages which are found in M₁ (along with some other MSS. of N and T G), but which are absent in M₂₋₄, prove the point. The passages are: 26* (with N T G), 122* (with T G), 134* (with Ś K₂₋₄ V₁ B D T₂₋₃ G), 171* (with Ś K V₁ B_{1-2, 4-5} D T G₁₋₃), 273* (with T G), 405* (with T₂ G), 482* (with T₁₋₂ G₁₋₃), 515* (with T₁₋₂ G), 532* (with T₂₋₃ G₂₋₃), 719* (with N T G), 722* (with T₂₋₃ G), 747* (with N T G), 772* (with N T G), 853* (with K₂₋₄ V₁ B D₁ D₁₋₃ T₁₋₂ G) and 1143* (with V₁ B D₁ D₁₋₃ T₁₋₂ G).

M₂

Poomulli Mana Library, No. 304. Palm leaf. Folios 143, 20½ × 2 inches in size, with 9 lines to a page and about 76 letters to a line. Dated Kollam 917 (ca. A. D. 1742). This MS., along with M₃₋₄, represents a purer Malayālam version as mentioned above. There are no additional passages exclusively found in M₂.

M₃

Baroda, Oriental Institute Library, No. 6919. Undated. Palm leaf. Folios 111, 18 × 1½ inches in size, with 10 lines to a page and about 94 letters to a line. Some folios are damaged. There are no additional passages exclusive to this MS.

M₄

This MS. comes from a private collection belonging to a Nambudri Brahmin named Ponukotumanai. Unnumbered and undated. Palm leaf. Folios 219, 12 × 1½ inches in size, with 9 lines to a page and about 44 letters to a line. There are no additional passages exclusive to this MS.

II. TESTIMONIA

As testimonia, i. e., aids of a partial or subsidiary character for the textual study of the Mahābhārata, Dr. Sukthankar and his successors, Drs. Belvalkar, Dé, Edgerton, Raghu Vira and Professor Velankar, used the Javanese adaptation (wherever available) (ca. 1000 A. D.), the Telugu adaptation or the Āndhra Bhāratamu by Nannaya Bhaṭṭa (1025 A. D.) and his followers like Tikkapa, the Sanskrit adaptation Bhāratamañjarī by the Kāśmīrī poet Kṣemendra (ca. 1050 A. D.), poems based on the story of the Mahābhārata, particularly by the Jaina poets, and several commentaries. Unfortunately for the present Parvan the Javanese version was not available, nor the commentary of Devabodha, the oldest known commentator on the Epic. Dr. Sukthankar has already discussed the value and limitations of these aids for the constitution of the critical text in his Prolegomena, pp. xxv-xxix, and I need not repeat his remarks here. For the Karnāparvan, the following commentaries, epitomes and translations are available, and have been fully utilized for what they are worth.

(i) Commentaries

1. The commentary of Arjunamīśra on the Karnāparvan was made available for the edition from the transcript of a MS. from the Library of the Oriental Institute, Baroda, No. 12927. The text of this commentary has been compared with that found

in Da₁, and is discovered to be identical with it. The MS. consists of 21 folios, and begins:—

सुबोधानन्दनिस्यन्दकैवल्यासृतभोजिने । स्वःसुखेऽपि विनृणाय कृणाय सुनये नमः ॥
श्रीमदर्जुनमिश्रस्य वाक् कर्त्रो कर्णपर्वणि । जीयादनङ्गमातङ्गद्वयस्यावदारणी ॥

ततो द्रोणे हते राजचित्तादि.

It ends:—

इति श्रीभारताचार्यश्रीमद्वीरशानपाठकराजनयस्य श्रीमत्सनामाश्रयस्य भारताचार्यश्रीमदर्जुनमिश्रस्य कृतौ भारतस्य प्रदीपिकायां टीकायां कर्णपर्व समाप्तम्.

This MS. is dated Śaka 1605, the first of the dark half of Phalguṇa, corresponding to Saturday, 3rd March, A. D. 1683. The copyist's name is Sukhadeva Pandit.

It appears that this commentary of Arjunamīśra was abridged by some scholar with a few additions and alterations here and there and included in our D₁.

The commentary of Arjunamīśra on the Kārnāparvan is less copious than that of Caturbhuja, but slightly more extensive than that of Nilakaṇṭha and Vādirāja. The text of the Kārnāparvan presented in the Commentary seems to be substantially the same as found in MSS. Da₁, D₁ and D₂. These three MSS. may confidently be said, therefore, to represent Arjunamīśra's version of the Kārnāparvan.

2. The commentary of Caturbhuja on the Kārnāparvan comes from a MS. of the Oriental Institute, Baroda, bearing No. 12983. It consists of 24 folios, and begins:—

कुहेन्द्रीवरकान्तिकान्तवपुषं निष्टप्तामीकरा-
कारेणामलवाससा धनमिव प्रद्योतितं विद्युता ।
श्रीवत्साङ्गनिजेषणाञ्जननरश्रीदामणामुद्रितं (sic)
वासः सागरकन्येव दधत् श्रीकृष्णमीडामहे ॥
श्रीचतुर्भुजमिश्राणां वाक्स्वज्ञः कर्णपर्वणि ।
जयत्यहोऽर्कसंदिहसंदोहरिपुणा रणम् (?) ॥

इदानीं क्रमप्राप्तं कर्णसैन्यापल्यावच्छिन्नमष्टमं पर्वोपक्रम्यते—तत इति ।

This MS. is very corrupt at places, and was therefore used wherever possible.

3. The commentary of Nilakaṇṭha on this parvan is available in printed form in the Ganapat Krishnaji and other editions. MS. Dn₁ contains the text of this commentary, which generally agrees with the Vulgate. It is very scanty and does not help much for text-constitution. Dr. Sukthankar has discussed in detail the merits and deficiencies of this commentary in his Prolegomena, pp. LXV–LXVIII. Nilakaṇṭha's text of the Kārnāparvan is highly conflated, as our remarks on Dn₁ have made it clear.

4. Vādirāja's commentary called Lakṣāṇāmkāra on the Kārnāparvan is also very scanty. It follows the text of the parvan as found in the S recension.

5. Vimalabodha's commentary known as Viśamaśloki or Durghaṭārthaprakāśini discusses only four stanzas from the Kārnāparvan, viz., 8.26.45; 8.66.15; 1096* and 8.67.33. Because of its extreme meagreness, it was not included in the Critical Apparatus, but is made use of in the Critical Notes. A complete MS. of this work is found in the Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 84 of 1869–70, (see Edgerton's Introduction to the Sabhāparvan, p. xxiv, foot-note).

I should like to state that all variants found in the above commentaries as also the pāthāntaras as such noted therein have been incorporated in our Critical Apparatus.

In 1931 Dr. Sukthankar visited late Dr. Lüders in Berlin and obtained from him the trial collations prepared for the projected edition of the Mahābhārata by the Association of Academies in Europe. I was fortunate to have a look into these collations, which covered only the Devanāgarī MSS., as the collation-work had not much advanced then. I carefully looked into them, however, but did not discover any readings which our MSS. had not recorded. All the same the Mahābhārata Department of the Institute is very grateful to the Association of Academies for handing over, for the use of the present Critical Edition, all the collations prepared by them.

(ii) *Epitomes*

(i) It has already been mentioned above that the Javanese adaptation is not available for the Karṇaparvan. The next important adaptation for this parvan is the Bhāratamañjarī of Kṣemendra. In this work, the contents of the Karṇaparvan are summarized in 217 anuṣṭubh and one vasantatilakā stanzas. Comparing this figure with the total number of 3871 stanzas in the constituted text, it is seen that the extent in the Bhāratamañjarī is not even $\frac{1}{2}$ per cent. It is evident that such a compressed text will not help much in constituting the critical text. The contents, particularly the Vṛttāntas, follow the order of events as in the constituted text. As regards transposition of the Saṁśaptaka episode from the first day's events of Karṇa's Generalship to the second day's events in the S recension, the Bhāratamañjarī agrees with the N recension and the constituted text.

Similarly, the Pāṇḍavacarita of Maladhārī Devaprabhā (Kāvya-mālā, 93), and the Bālabhārata of Amaracandrasūri (Kāvya-mālā, 45) (ca. 1348 A. D.), which abridged the Karṇaparvan into much shorter volume, had to be ignored as of little consequence. Both of them, however, seem to have had the N recension of the Karṇaparvan before them.

(iii) *Translations*

The Āndhra Bhāratamu by Tikkapa was the only old translation of the Mahābhārata used. The text on which this translation is based, belongs to the S recension, and I satisfied myself that in the case of the Karṇaparvan also, particularly with reference to the transposition of the Saṁśaptaka episode from the first day to the second day of Karṇa's Generalship, it follows the S recension.

MUTUAL RELATION OF THE RECENSIONS AND THEIR VERSIONS

General Survey

The Karṇaparvan is comparatively a small parvan, having for its subject-matter the death of Karṇa, the third General of the Kauravas in the Mahābhārata War. He held the office of the General for two days only. The first day's events are narrated in twenty-one adhyāyas in the constituted text, and are not marked by any striking incidents as such. Before the dawn of the second day, however, there was a considerable activity behind the scenes. Karṇa seems to have complained to Duryodhana that he had no charioteer of the qualifications of his rival, and in consequence he could not exhibit his valour to the fullest extent. The name of Śalya was thought of, but the question was how to induce him to accept the office

of the charioteer, specially charioteer of Karna, when Śalya was actually a crowned kṣatriya king. A plea was evolved that the charioteer must have qualifications superior to those of the warrior, and that there was nothing derogatory for a man of superior qualifications to hold that office. The case of Kṛṣṇa officiating as charioteer to Arjuna was before the eyes of everybody, no doubt, but that was not enough. An older precedent of such a type would weigh better with Śalya, and hence the episode of the Tripuradāha by Mahādeva, with Brahmā, the Creator of the world, as his charioteer, was cited. Śalya then agreed to officiate as charioteer of Karna on condition that he might say unto Karna anything on the battle-field, without Karna taking any umbrage at his remarks. Even this was conceded, and so, Karna with Śalya as his charioteer, made his appearance on the battle-field on the second day. The conversation between Karna and Śalya was far from pleasant. There were abuses and counter-abuses exchanged between them, the topics being mostly the dark side in the conduct and the behaviour of the countrymen of Karna and Śalya. As a result, Karna felt somewhat nervous, the more so on account of the curse of Bhārgava Paraśurāma, to the effect that the missiles, which Karna had acquired from Bhārgava under a subterfuge, would fail him at the critical juncture, and also on account of another curse of a Brahmin declaring that the wheel of his chariot might sink into the earth at the critical moment. It was always difficult to meet Arjuna in a straight fight. But when, at long last, these warriors met, and Karna used the best of his missiles, they failed to achieve the desired effect. When Karna was on the point of making his last effort, the curses started operating. Naturally Karna got puzzled over the correct method of the use of his missiles, and one of the wheels of his chariot fell down while the other sank into the earth. Karna made a last-minute appeal to Arjuna and Kṛṣṇa, bringing to their notice the accepted canons of a *dharmayuddha*, but Kṛṣṇa told Arjuna not to mind what Karna was saying, but to hit him, taking advantage of the enemy's distress. Thus came the end of Karna, the third General of the Kauravas.

Around this main narrative, there occur narratives of a few minor incidents in this parvan. The Tripuradāha is already mentioned above; besides this, there is the fable of the Hamsa and the Kāka (swan and crow); Yudhiṣṭhira's impatience at the delay in Karna's death at the hands of Arjuna, leading to an exchange of hot words between the two brothers, calculated to bring about an unhappy situation, and their pacification; Karna's nervousness at the thought of his having stealthily acquired the missiles; the snake, saved from the burning of the Khāṇḍava forest by Arjuna, entering into Karna's arrow in order to have his revenge on Arjuna; the horrible scene of the death of Duṣṣāsana at the hands of Bhīma and his drinking the blood of the victim.

It appears that in the original story of the Bhārata War, the last mentioned incidents might have occupied a very small volume, perhaps in the form of ballads describing Duṣṣāsana's death and the Dvairatha of Karna and Arjuna. In fact, these two events must have long remained in the tradition of the Sūtas in a ballad form, now forming the kernel of adhyāyas 64 to 68 of the constituted text. This form must have been amplified in the subsequent stages of the growth of our Epic. But the task of the present editor is to constitute a critical text of the Karna-parvan on the strength and authority of manuscripts at his disposal, and hence he does not desire to encroach upon the province of higher criticism.

THE NORTHERN RECENSION

The text of the Karnaparvan, as it has come down to us, seems to have been in a fluid form from very early times. This fluid state is responsible for the great divergence in the texts in the Northern and Southern recensions, particularly at the commencement and towards the end, like a rope automatically unwinding itself when left without the securing knots at the ends. There is no division of this major parvan into sub-parvans, though its traditional volume, according to both the recensions, is about 4900 ślokas. There are only three other major parvans of the Mahābhārata, viz., Mausala, Mahāprasthāna and Śvargārohaṇa, which have no sub-parvans.

The fluid form of the Karnaparvan mentioned above is also responsible for features not ordinarily noticeable in other parvans, at least as frequently as in the case of this parvan. These features assume a variety of forms. The first of them is the transposition of passages, found at a given place in one recension or version, to another place in the other recension or version; the second feature is the transposition or disturbed sequence of stanzas in different MSS.; and the third is the substitution or the occurrence of parallel passages in recensions, versions or individual MSS. We have an unusually large number of these features in this parvan.

Let us first take up the question of transpositions. We have in our constituted text a long passage from 8. 12. 1 to 8. 17. 29, which in the Southern recension as found in Śāstri's edition, and supported by our MSS. of that recension, is relegated to the second day's narrative of Kārṇa's Generalship, and hence corresponds to the passage 8. 51. 1 to 8. 65. 13½ in that edition. This passage deals with Arjuna's fight with the Saṁsaptaka warriors. In the Northern recension, supported by our MSS., the Bhārātamañjari of Kṣemendra, and the Bālabhārata of Amaraśandra, Arjuna fights with the Saṁsaptakas on both the days of Kārṇa's Generalship; but the redactors of the Southern recension thought that Arjuna should fight with them only once and on the second day, rather than on both the days! This is obviously a planned transposition by the redactors of the Southern Recension. This transposition, quite naturally, disturbed the text in a number of ways. In the first place, they inserted, after 8. 11. 41 of the constituted text, an additional adhyāya which, we have relegated to Appendix I (No. 1). It is to be noted that the redactors, as manifested by our MSS., are not unanimous in placing this additional adhyāya in the same place in all the versions, T₁ G_{1,2} M₂₋₄ reading it after 8. 11. 41, while T_{2,3} G₃ M₁ reading the same after 8. 17. 29 of the constituted text.

There is another instance of the disturbed state of the text-tradition of this parvan. It relates to adhyāya 31 in the constituted text. The table on page 273 explains it fully. It should be noted that the N recension is uniform in giving the order of the ślokas, but manuscripts of the S recension are not so. The point to be noted is that our MSS., M₂₋₄ agree in giving a specific order of the ślokas as against M₁, affording further proof to my hypothesis that the purer form of the M version in our critical apparatus is represented by M₂₋₄, M₁ often going on the lines of T and G versions.

The case of the passage, 8.22.15-22 is more or less analogous. Here too the sequence is considerably disturbed only in MSS. of the S recension, there being four groups of MSS.,—T₁, T₂, G_{1,2} and G₃ M. The table on page 168, illustrates the position of the passage in these groups.

Another instance of the disturbed state of the text of this parvan is supplied by 8. 49. 28^a-30^b (Table on page 409), where the order of ślokas as found in Ś K₁₋₃ group, supported by B₁, D₁ and T₁₋₃, has been accepted by me as normal. Here the S recension, barring of course T₁₋₃, has a uniform order, different from Ś K₁₋₃ B₁ D₁ T₁₋₃, the disturbance being found in the remaining MSS. of the N recension.

Yet another instance of such disturbance is supplied by 8. 49. 17-101 (see Table on page 426), where I accept as genuine the order of ślokas found in Ś K₁₋₃ D₁, as against the vagaries of the remaining MSS. of the N as well as S recension.

There are several other cases of disturbed sequence in this parvan. The following list supplies a few important cases:

1. The entire group of MSS. of the N recension repeats 8. 14. 26-50 in continuation of Appendix I (No. 16) after adhyāya 40 (see page 98).
2. The constituted text of 8. 41. 2-5 occurs in T G₁₋₃ M after 8. 16. 4; while the text of 8. 41. 2-7 occurs in G₂ after 8. 16. 4 (p. 115).
3. T G M₁₋₃ read adhyāya 42 after 8. 16. 8, while M₂₋₄ first read 120* and then adhyāya 42 (p. 115).
4. After 8. 19. 51, T₁ G₂ read 8. 19. 54-56, while T₁ G₁₋₃ M read 8. 19. 52-53 after 8. 19. 56 (p. 151).
5. After 8. 22. 53, S reads 55^a, 55^b, 56^a, 54 and 56^a (p. 173).
6. After 8. 23. 20, S reads 8. 23. 30-38 (p. 179).
7. After 403*, T₂ reads 8. 31. 53-54; T₃ G₂ read 8. 31. 53; and G₁ M read 8. 31. 53^a-55^b, all the above MSS. repeating the portion in the proper place (p. 272).
8. Both N and S recensions read 8. 47. 10-12 in a different sequence, N reading them in the order: 10^a, App. I (No. 19), 12, 11^a, 10^a, 11^a; and S reading them in the order: 10^a, 670*, 12^a, 11^a, 10^a, 11^a, 669* and 12^a (p. 399).
9. T₁₋₃ G₁₋₃ M read 8. 49. 74^a-79^a in the following order: 75, 74^a, 718*, 78, 76, 77, 79, while G₂ follows the order of the stanzas as in the N recension.
10. After 8. 51. 60, S reads 65-66 (T₁ G₂₋₃ M repeating 65^a-66^b; T₂ repeating 65-66, and T₃ G₁ 65^a in the proper place) (p. 446).
11. After 8. 51. 68^a, T₁ reads 70^a; G₁ reads 70^a-71^b; M reads 70^a-71^b followed by an additional colophon; T₁₋₃ read 68^a-69^a after 71^a; T₃ reads 68^a after the additional colophon; G₂ reads it after 768* (p. 447).
12. After 8. 66. 19^a, Ś K₁₋₃ D₁₋₃ read 8. 66. 25-36. After 8. 66. 19, Ś K₁₋₃ insert a passage in App. I (No. 41); K₃ V₁ B D₁₋₃ D₁₋₃ D₁₋₃ doing so after 8. 66. 36; and D₁ after 8. 66. 25.
13. The sequence of additional passages from 1140* to 1146*, and their position in relation to the constituted text of 8. 67. 3-4, is so confusing and confounding in different MSS. of both the recensions, that I had perforce to follow the principle of eclectics.

An unusually large number of substitute passages, by which I mean parallel versions of passages in the N and S recensions, which agree in general sense but are worded differently in different groups of MSS., and hence cannot be co-ordinated line by line, is another clear pointer to textual derangement. In this respect, only one other parvan, the Virāṭa, can be compared with the Kārnāparvan. The following passages fall under this category:—

THE NORTHERN RECENSION

The text of the Karnaparvan, as it has come down to us, seems to have been in a fluid form from very early times. This fluid state is responsible for the great divergence in the texts in the Northern and Southern recensions, particularly at the commencement and towards the end, like a rope automatically unwinding itself when left without the securing knots at the ends. There is no division of this major parvan into sub-parvans, though its traditional volume, according to both the recensions, is about 4900 ślokas. There are only three other major parvans of the Mahābhārata, viz., Mausala, Mahā-prasthāna and Śvargārohaṇa, which have no sub-parvans.

The fluid form of the Karnaparvan mentioned above is also responsible for features not ordinarily noticeable in other parvans, at least as frequently as in the case of this parvan. These features assume a variety of forms. The first of them is the transposition of passages, found at a given place in one recension or version, to another place in the other recension or version; the second feature is the transposition or disturbed sequence of stanzas in different MSS.; and the third is the substitution or the occurrence of parallel passages in recensions, versions or individual MSS. We have an unusually large number of these features in this parvan.

Let us first take up the question of transpositions. We have in our constituted text a long passage from 8. 12. 1 to 8. 17. 29, which in the Southern recension as found in Sāstri's edition, and supported by our MSS. of that recension, is relegated to the second day's narrative of Karna's Generalship, and hence corresponds to the passage 8. 51. 1 to 8. 65. 13½ in that edition. This passage deals with Arjuna's fight with the Samśaptaka warriors. In the Northern recension, supported by our MSS., the Bhārata-mañjari of Kśemendra, and the Bālabhārata of Amaracandra, Arjuna fights with the Samśaptakas on both the days of Karna's Generalship; but the redactors of the Southern recension thought that Arjuna should fight with them only once and on the second day, rather than on both the days! This is obviously a planned transposition by the redactors of the Southern Recension. This transposition, quite naturally, disturbed the text in a number of ways. In the first place, they inserted, after 8. 11. 41 of the constituted text, an additional adhyāya which, we have relegated to Appendix I (No. 1). It is to be noted that the redactors, as manifested by our MSS., are not unanimous in placing this additional adhyāya in the same place in all the versions, T₁ G₁, M₁ reading it after 8. 11. 41, while T₂, G₂ M₂ reading the same after 8. 17. 29 of the constituted text.

There is another instance of the disturbed state of the text-tradition of this parvan. It relates to adhyāya 31 in the constituted text. The table on page 273 explains it fully. It should be noted that the N recension is uniform in giving the order of the ślokas, but manuscripts of the S recension are not so. The point to be noted is that our MSS., M₁ agree in giving a specific order of the ślokas as against M₂, affording further proof to my hypothesis that the purer form of the M version in our critical apparatus is represented by M₁, M₂ often going on the lines of T and G versions.

The case of the passage, 8.22.15-22 is more or less analogous. Here too the sequence is considerably disturbed only in MSS. of the S recension, there being four groups of MSS.,—T₁, T₂, G₁, and G₂ M. The table on page 168, illustrates the position of the passage in these groups.

Another instance of the disturbed state of the text of this parvan is supplied by 8. 49. 28^a-30^b (Table on page 409), where the order of ślokas as found in Ś K₁₋₃ group, supported by B₁, D₁ and T₁₋₃, has been accepted by me as normal. Here the S recension, barring of course T₁₋₃, has a uniform order, different from Ś K₁₋₃ B₁ D₁ T₁₋₃, the disturbance being found in the remaining MSS. of the N recension.

Yet another instance of such disturbance is supplied by 8. 49. 17-101 (see Table on page 426), where I accept as genuine the order of ślokas found in Ś K₁₋₃ D₁, as against the vagaries of the remaining MSS. of the N as well as S recension.

There are several other cases of disturbed sequence in this parvan. The following list supplies a few important cases :

1. The entire group of MSS. of the N recension repeats 8. 14. 26-50 in continuation of Appendix I (No. 16) after adhyāya 40 (see page 98).
2. The constituted text of 8. 41. 2-5 occurs in T G₁₋₃ M after 8. 16. 4; while the text of 8. 41. 2-7 occurs in G₂ after 8. 16. 4 (p. 115).
3. T G M₁₋₃ read adhyāya 42 after 8. 16. 8, while M₂₋₄ first read 120* and then adhyāya 42 (p. 115).
4. After 8. 19. 51, T₁ G₁ read 8. 19. 54-56, while T₁ G₁₋₂ M read 8. 19. 52-53 after 8. 19. 56 (p. 151).
5. After 8. 22. 53, S reads 55^a, 55^a, 56^a, 54 and 56^a (p. 173).
6. After 8. 23. 20, S reads 8. 23. 30-38 (p. 179).
7. After 403*, T₂ reads 8. 31. 53-54; T₂ G₂ read 8. 31. 53; and G₁ M read 8. 31. 53^a-55^b, all the above MSS. repeating the portion in the proper place (p. 272).
8. Both N and S recensions read 8. 47. 10-12 in a different sequence, N reading them in the order: 10^a, App. I (No. 19), 12, 11^a, 10^a, 11^a; and S reading them in the order: 10^a, 670*, 12^a, 11^a, 10^a, 11^a, 669* and 12^a (p. 399).
9. T₁₋₃ G₁₋₃ M read 8. 49. 74^a-79^a in the following order: 75, 74^a, 718*, 78, 76, 77, 79, while G₂ follows the order of the stanzas as in the N recension.
10. After 8. 51. 60, S reads 65-66 (T₁ G₁₋₃ M repeating 65^a-66^b; T₂ repeating 65-66, and T₃ G₁ 65^a in the proper place) (p. 446).
11. After 8. 51. 68^a, T₁ reads 70^a; G₁ reads 70^a-71^b; M reads 70^a-71^b followed by an additional colophon; T₁₋₃ read 68^a-69^a after 71^a; T₂ reads 68^a after the additional colophon; G₂ reads it after 768* (p. 447).
12. After 8. 66. 19^a, Ś K₁₋₃ D₁₋₃ read 8. 66. 25-36. After 8. 66. 19, S K₁₋₂₋₄ insert a passage in App. I (No. 41); K₃ V₁ B D₂₋₁ D₃₋₁₋₃ doing so after 8. 66. 36; and D₁ after 8. 66. 25.
13. The sequence of additional passages from 1140* to 1146*, and their position in relation to the constituted text of 8. 67. 3-4, is so confusing and confounding in different MSS. of both the recensions, that I had perforce to follow the principle of eclectics.

An unusually large number of substitute passages, by which I mean parallel versions of passages in the N and S recensions, which agree in general sense but are worded differently in different groups of MSS., and hence cannot be co-ordinated line by line, is another clear pointer to textual derangement. In this respect, only one other parvan, the Virāṭa, can be compared with the Karpaparvan. The following passages fall under this category:—

(a) Longer passages in the N recension which are substituted in S:—(1) Adhyāyas 1 and 2 = 7*; (2) 24. 62^a–24. 84^b = Appendix No. 1, passage No. 2; and (3) Adhyāya 69 = 1224*.

(b) Short passages in the N recension (D₁ excepted) which have been substituted in a large majority of S MSS.: (1) 4. 75^{ab} = 28* (along with V₁); (2) 5. 20^{cd} = 44*; (3) 6. 7^{cd} = 63* (4) 6. 16^{ab} = 67*; (5) 7. 2^{ab} = 76*; (6) 13. 7 = 101*; (7) 19. 32^{ab} = 163*; (8) 22. 3^{ab} = 188*; (9) 23. 1^{ab} = 205*; (10) 24. 36^{ab} = 247*; (11) 24. 107 = 270*; (12) 24. 110 = 273*; (13) 23. 111 = 274*; (14) 24. 114^{cd} = 276*; (15) 27. 7 = 310*; (16) 27. 42 = 316*; (17) 28. 49 = 343*; (18) 23. 50 = 345*; (19) 29. 13^{ab} = 364* (along with D₃, 4, 5, 7); (20) 29. 36 = 382*; (21) 30. 82 = 400*; (22) 31. 42^{cd} = 416*; (23) 34. 24^{cd} = 460*; (24) 35. 24^{ab} = 467* (with D₁ D₃); (25) 37. 21 = 493* (with D₁ D₃); (26) 42. 20^{cd} = 543*; (27) 43. 43^{ab} = 571* (with D₁); (28) 43. 65 = 581*; (29) 44. 14 = 598*; (30) 44. 45^{ef} = 608*; (31) 46. 31^{cd} = 651*; (32) 46. 38 = 653*; (33) 46. 46 = 655*; (34) 47. 3 = 660*; (35) 47. 5 = 663*; (36) 47. 6^{cd} = 666*; (37) 47. 7 = 668*; (38) 48. 4 = 678*; (39) 48. 5 = 679*; (40) 48. 6^{cd} = 681*; (41) 49. 45^{ab} = 696* (except T₂); (42) 49. 88^{cd} = 727* (except T_{1,2}); (43) 50. 15^{cd} = 735*; (44) 50. 63 = 750*; (45) 51. 36^{cd} = 763*; (46) 51. 43^{ab} = 764*; (47) 51. 83–85 = 775*; (48) 51. 86^{ab} = 776*; (49) 51. 100^{cd} = 783*; (50) 51. 103^{cd} = 785*; (51) 52. 10 = 788* and 52. 28^{ab} = 803*; (52) 53. 1^{cd} = 808* (53) 53. 4^{cd} = 810*; (54) 53. 9^{cd} = 811*; (55) 54. 14^{ab} = 816*; (56) 54. 16^{ab} = 819*; (57) 54. 20^{cd} = 823*; (58) 54. 21^{cd} = 825*; (59) 54. 28^{ab} = 831*; (60) 55. 22^{ab} = 839*; (61) 56. 4^{ab} = 851*; (62) 57. 1 = 856*; (63) 57. 10^{ab} = 863*; (64) 57. 11 = 864*; (65) 57. 23^{cd} = 867*; (66) 57. 36 = 871*; (67) 57. 38 = 874*; (68) 57. 40 = 875*; (69) 57. 50 = 886*; (70) 57. 51^{ef} = 887*; (71) 57. 54^{ab} = 889*; (72) 57. 69 = 897*; (73) 58. 7^{cd} = 899*; (74) 58. 8 = 900*; (75) 59. 26^{cd} = 909*; (76) 59. 30 = 914*; (77) 59. 42^{cd} = 918*; (78) 59. 43^{cd} = 921*; (79) 59. 44^{cd} = 922*; (80) 60. 17^{ab} = 923*; (81) 62. 17^{bcd} = 954*; (82) 62. 24^{ab} = 956*; (83) 62. 26^{ab} = 960*; (84) 62. 31 = 965*; (85) 62. 49^{ab} = 967*; (86) 62. 56^{ab} = 971*; (87) 63. 10^{cd} = 977*; (88) 63. 18^{ab} = 982*; (89) 63. 41^{ab} = 991*; (90) 63. 59^{cd} = 1003*; (91) 63. 61^{cd} = 1004*; (92) 65. 12 = 1029*; (93) 65. 14^{abc} = 1048*; (94) 65. 34^{ab} = 1069*; (95) 66. 10–11 = 1089*; (96) 66. 21 = 1112*; (97) 66. 45 = 1128*; (98) 66. 63^{cd} = 1135* (with V₁ B D₁ D₂ D₃); (99) 67. 23 = 1157*; (100) 67. 36 = 1170*; (101) 68. 1^{cd} = 1173* and (102) 68. 32^{cd} = 1185*.

Besides the above-mentioned features, there are a large number of passages which have no counterpart in the S recension, and thus constitute exclusive inflations of the N recension. They are: 213*, 214*, 219*, 243*, 268*, 399*, 494*, 523*, 535*, 536*, 578*, 648*, 658*, 662*, 665*, 667*, 701*, 706*, 902*, 936*, 955*, 990*, 996*, 1005*, 1013*, 1031*, 1059*, 1073*, 1027* and 1163*. In addition, the following passages relegated to Appendix No. 1 also belong to this category:—Nos. 7 (with T₂), 14 (T & G only), 16, 19, 24 (with T₂), 26, 33, 34 (both with T₂) and 41. The total extent of all these passages however, is very small, only 92 lines, compared with the extent of purely Southern additions which is nearly 515 lines.

The Northern recension in the critical apparatus of the Karnaparvan consists of several versions and sub-versions. They are: (1) Śāradā, (2) Kāśmīrī or the Devanāgarī transcripts presumably from some Śāradā codex, (3) Maithilī, (4) Bengali, (5) Devanāgarī with its sub-versions such as the Devanāgarī versions of Arjunamīśra and

Nilakanṭha and the composite Devanāgarī version. Let us now examine the characteristic features of these versions.

(1) *The Śāradā Version*

The Śāradā version of the Karpaparvan consists of two MSS. in Śāradā script. They are Ś₁ and Ś₂. Both these MSS. are not very old, the dates of copying for Ś₁ being 1709 A. D., and for Ś₂ 1708 A. D. Although Ś₂ is an older MS. of the two, its value suffers considerably on account of its damaged condition and careless copying on the part of the scribe. It has already been suggested that both Ś₁ and Ś₂ may have been copies of one and the same older MS. in Śāradā script; for, these two MSS. contain lacunae in identical places and also have a large number of common haplographical omissions. These two MSS. in Śāradā script, coupled with our K₁ and K₂, give us a text which is the shortest, and they therefore constitute the oldest version of the Karpaparvan coming from the North-western part of India, so far as the authority of our manuscripts goes. There are no additional passages found individually in any of the four MSS. mentioned above, except perhaps the additional passage 857* found in Ś₂, viz.:

857* एकवीरो महेध्वानो विमलपराविहङ्गम् (sic)

as a substitute for 8. 56. 29^{ab}:

ततः कर्णो महाराज इदाह रिपुनाहिनीम्.

All the same there are some variants in Ś₂ which are not found in Ś₁, and almost all of them can be ascribed to the copyist.

(2) *The Kāśmīrī Version*

The Kāśmīrī version in the critical apparatus of the Karpaparvan, is represented by four MSS., viz., K₁, K₂, K₃ and K₄. I have satisfied myself that all these four MSS. are either copies of an original or originals in Śāradā script, or come from the North-western part of India. They show considerable influence of the traits and traditions of Kashmir. All of these four MSS., however, are not of the same value. K₁ and K₂, in my view, are Devanāgarī transcripts, probably from one and the same codex, of which our Ś₁ and Ś₂ are copies. K₃ is considerably influenced by the Maithilī, Bengali and Devanāgarī versions, while K₄, though in part representing an older version known to Arjunamīśra, is heavily conflated with the S recension, particularly in later adhyāyas. I have already given instance of such contamination in the case of K₄, while giving its detailed description (see page xiii). In constituting my text, therefore, I have attached greater importance to K₁ and K₂ when they agreed with Ś as against K₃ and K₄. In fact, the extent of my constituted text of the Karpaparvan is determined by the agreement of Ś (i. e., Ś₁ and Ś₂) and K₁ and K₂ plus the haplographical omissions, and minus passages not supported by other versions belonging to the Northern or Southern recension.

One disheartening feature of these four MSS. however is the existence of a very large number of haplographical omissions peculiar to this group. I note these cases below.

4. 53^a-54^b (Ś K_{1.2.4} D₂ G₁); 4. 92 (Ś K_{1.2} D₂ T₂); 4. 96 (Ś K_{1.2} D_{1.2} T₂ G₂); 5. 53^a-54^b (Ś K_{1.2.4}); 8. 38 (Ś K₂ D₂); 9. 29^{ab} (Ś₁ K₂); 11. 1^a-2^b (Ś K_{1.2}); 11. 10 (Ś K_{1.2}); 11. 35^a-36^b (Ś₁ K_{1.2.4} D₂ T₂); 15. 22^a-23^b (Ś₁ K_{1.2.4}); 17. 38 and 18. 2

(Ś K_{1.2.4}); 19. 6 (Ś K₂); 19. 24^c-25^d (Ś₂); 19. 28^c-29^b (Ś K_{1.2} D₇); 19. 35^c-36^b and 19. 56 (Ś K_{1.2}); 21. 16^c-17^b (Ś K_{1.2.4}); 21. 23 and 21. 34^b-35^a (Ś K_{1.2}); 23. 36^{ab} (Ś K₁₋₃ Dn₁ D₂); 24. 24, 89^{cd} and 94^d-96^a (Ś K_{1.2}); 24. 111 (Ś₂ K₁ B_{1.4} Dn₁ D_{2.4.6.7}); 24. 140^b-141^a (Ś K_{1.2}); 26. 19^d-20^c (Ś₁ K_{1.2}); 27. 103 (Ś K_{1.2}); 28. 46^d-47^a (Ś₂); 30. 66^{acd} (Ś K_{1.2}); 32. 76^c-77^d and 33. 53 (Ś K₂); 35. 41^d-42^c (Ś₁ K₂ [Ś₂ K₄ reading the lines on marg.]); 38. 13^c-14^b (Ś K_{1.2.4}); 38. 24^{cd} and 26 (Ś K_{1.2}); 39. 19 (Ś K_{1.2.4}); 39. 28^b-29^b (Ś K_{1.2}); 40. 46^{cd}, 48^c-49^b and 51^{cd} (Ś K_{1.2} D₃); 42. 33^{cd} (Ś K_{1.2} B₁ D₂ G₁); 42. 40^d-41^a, 42. 45, 43. 22-24 and 44. 49^b-51^a (Ś K_{1.2}); 45. 16 (Ś K_{1.2.4}); 49. 6^b-7^a (Ś K_{1.2}); 49. 31^c-32^b, 39^b-40^a and 50. 5^{ab} (Ś K_{1.2}); 51. 7^b-8^a (Ś K_{1.2} D₈ T_{1.2}); 51. 60^c-61^b (Ś₁ K_{1.2}); 51. 95^c-96^d (Ś₂ K₃); 55. 58^a-59^b (Ś K₁₋₃ D₈); 55. 70^c-71^b (Ś₁ K_{1.2}); 56. 17^{cd} (Ś K_{1.2.4} D₃); 62. 27 (K_{1.2.4} B₂ D_{2.6}); 63. 71^c-72^b (Ś K_{1.2} B₂ D₂); 68. 4^{cd} (Ś K_{1.2.4} D₃); 68. 26^d-27^c (Ś K_{1.2.4} B₂ D₂); and 69. 24^c-25^b (Ś₁ K₂).

It does not, however, mean that even when these haplographical omissions are supplied on the strength of the passages occurring in other MSS., this group has no passages indicative of its conflation. The number of such exclusive additional passages in this group is very small, namely 3, and the number of lines they cover is 4 anuṣṭubhs. These passages are: 50* (in Ś K_{1.2.4}); 124* (in Ś K_{1.4}) and 786* (in Ś K_{1.2.4}). That these passages are clearly inflations is easy to demonstrate.

Let us take up the additional passage 50*. It is found only in Ś K_{1.2.4}, and occurs after 8. 5. 26 of the constituted text which runs:

विषममिं प्रपातं वा पर्वताग्रादहं वृणे ।

न हि शक्यामि दुःस्त्रानि सोढुं कष्टानि संजय ॥

after which Ś K_{1.2.4} insert:

50* चिन्तयन्नेव सीदामि मनो मेऽतीव मुह्यति ।

That this line does not find a place in 27 out of a total of 32 MSS. in our critical apparatus, and that it does not help the progress of the narrative in any way, justifies its rejection though found in such valuable MSS. as in Ś and K groups.

The same is the case with the additional passage 124* found in Ś K_{1.4}. After a long and hackneyed description of the battle-field in 8. 16. 38:

रूपाण्यस्त्रैकाम्यानि द्विरदाश्वतृणां वृष ।

समुच्चानीव वज्राणि प्रापुर्दुर्दृशतां परम् ॥

we have in Ś K_{1.4} the following stanza:—

124* तथैव मुखवर्णश्च केषांचित्त्र दृश्यते ।

मदादिव प्रसुप्तानां विक्षिप्ताभरणस्रजाम् ॥

In the stanza above, the word तथैव is a pointer that the description is an after-thought, particularly following a long description of the battle-field.

Let us now take up the third additional passage, 786* (Ś K_{1.2.4}). After 8. 52. 7^{ab} of the constituted text:

अयं खलु स संप्रामो यत्र कृष्ण मया कृतम् ।

we have

786* निर्जिता बहुशो योधाः पलायनपरायणाः ।

which line does not harmonise with the line above, while 7^{cd} of the constituted text:—

कथमिष्यन्ति भूतानि यच्चद्रुमिर्धरिष्यति ॥

fits in exactly.

All the same, I feel justified in holding that the \dot{S} group of MSS., associated with K group, particularly K_1 and K_2 , contains the shortest version of the Karpaparvan so far as our manuscript authority goes.

(3) *The Maithili Version*

The Maithili version in our critical apparatus is represented only by one manuscript, viz., V_1 . This version is generally more akin to B and D versions, but is not entirely identical with them; we have cases, of course, in our additional passages of the N recension group of MSS., where V_1 does not find itself in agreement with \dot{S} K or with D. The following additional passages, not found in V_1 and some MSS. of the Bengali version, are found in \dot{S} K and D, which enables us to distinguish the Maithili-cum-Bengali version from the \dot{S} K version on the one hand and the D version on the other: 111* (not found in V_1 B_1 but found in \dot{S} K $B_{1.2.4.5}$ D); 231* (not found in V_1 B_1 but found in \dot{S} K D_{11} D_2), and 1175* (not found in V_1 B_1 but found in \dot{S} K D_{11} D_{11} $D_{1.2.5.3}$). Barring these features our Maithili version shows a general agreement with the MSS. of the Central group.

(4) *The Bengali Version*

The Bengali version in our critical apparatus is represented by five MSS. Ignoring occasional lapses, these five MSS. present a text which agrees with our Maithili version on the one hand, and the Devanāgarī version on the other. Of these five MSS., B_1 and B_4 are purer and uncontaminated, while B_2 and to a greater degree B_3 , are heavily conflated.

(5) *The Devanāgarī Version*

The Devanāgarī version in the critical apparatus of the Karpaparvan falls into four distinct groups: (i) the version of Arjunamīśra; (ii) the version of Nilakanṭha; (iii) the composite Devanāgarī version and (iv) the Devanāgarī version highly conflated with the S recension, and represented in the Crit. App. by eleven MSS. in all. The first of these sub-versions is represented by a compact and consistent group of three MSS., Da_1 , D_1 and D_2 . Of these, Da_1 has the commentary of Arjunamīśra written above and below the text, which agrees with the text of the bare commentary obtained from the Library of the Oriental Institute at Baroda. D_2 gives an abridged version of the commentary along with a few additions and alterations, while D_1 has no commentary at all and contains the bare text of the Karpaparvan. The close agreement of all these three MSS., almost uniformly and throughout the entire text of the parvan, makes me feel justified in holding that they represent Arjunamīśra's version. It has already been shown by the late Dr. Sukthankar (see his article "Notes on Mahābhārata commentators", ABORI 17. 185-202; Collected Works, Vol. I, pp. 263-277; "Arjunamīśra", Dr. Modi Memorial Volume, pp. 565-568; Collected Works, Vol. I, pp. 402-405) that Arjunamīśra is a very old commentator; and that he has mentioned several of his predecessors. From some of his remarks in his commentary it appears that he had before him several versions of the Mahābhārata; and though he hailed from Bengal, he followed a text mostly agreeing with the text of the Epic as preserved in the MSS. belonging

to the Central group. As there is not a single additional passage found in any of the three MSS. severally and collectively, I feel that I am on very sure and firm ground in holding that the version presented by these MSS. as the pure version of Arjunamiśra.

The second Devanāgarī sub-version is Nilakanṭha's version, represented by one MS. only, our Dn₁. There were a few more MSS. of the parvan with Nilkanṭha's commentary thereon, but on examination I did not find anything in them deserving special notice, and so they were not included in the critical apparatus. The version presented by our Dn₁ is highly conflated as has been already shown above (p. xv).

The third Devanāgarī sub-version consists of four MSS. viz., D₂, D₃, D₄ and D₅. Of these four MSS., D₂ presents a version agreeing to a very high degree with Ś K_{1,2} group, but featuring some of the characteristics of the remaining MSS. of the Northern recension, as has been shown in the detailed description of that MS. So D₂, D₃ and D₄ are the only MSS. which represent a purer sub-version of the composite Devanāgarī version.

The fourth Devanāgarī sub-version is represented by a group of two MSS., D₆ and D₇, representing the composite Devanāgarī version contaminated with, and showing leanings on the side of, the S recension. Of these two MSS. again, D₆ shows greater affinities with S, as containing a very large number of exclusive additional passages, and those in common with the S recension. Compared with D₆, our D₇ falls in line with the composite D version in its general extent, but adopts variants commonly found in the S recension.

The Central group consisting of the Maithili, Bengali and Devanāgarī versions with sub-versions of the last, is not, however, without its specialities. It has a number of additional passages, with occasional association with K₃ and K₄. They are: 189* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1-2,7}); 272* (V₁ B_{1,2,4} D); 290* (V₁ B_{1,2,4,5} Da₁ D₁₋₇); 292* (V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇); 305* (V₁ B_{1,3,4} D_{3,4,5,7}); 428* (V₁ B_{1,3,4} D_{3,4,7}); 540* (V₁ B Da₁ D_{1,3-7}); 562* (K₄ V₁ B D); 591* (K₄ V₁ B Da₁ D_{1,3,2,7}); 616* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1-5,7}); 617* (K₄ V₁ B Dn₁ D_{2-4,7}); 618* (K₄ V₁ B Dn₁ D_{2-4,7}); 622* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3,5,7}); 628* (V₁ B_{1,3-5} Dn₁ D_{2-4,7}); 676* (K₄ V₁ B_{2,4,5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇); 726* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 741* (V₁ B₂₋₃ Da₁ Dn₁ D_{1,2-7}); 792* (K_{3,4} V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-3} T₂); 793* (K₄ V₁ B₂₋₃ Da₁ Dn₁ D_{1,2-7}); 796* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 844* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 869* (K₄ V₁ B_{2,3} Da₁ Dn₁ D_{1,3,5,5}); 878* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1-5,7} T₂); 879* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₅); 894* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-5,7}); 901* (V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇); 920* (K₄ V₁ B₂₋₃ Dn₁ D_{3,4,7}); 939* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-5,7}); 1072* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 1100* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 1108* (V₁ B_{1,2,4,5} Da₁ Dn₁ D_{1,3,5-7}); 1115* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,4-7}); 1123* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-7}); 1177* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-3,7}); 1178* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3,5,7}); 1201* (K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3,5,7}); 1212* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1,3-5,7}); 1217* (V₁ B₂₋₃ Da₁ Dn₁ D_{4,5}) and 1222* (V₁ B_{1,3-5} Dn₁ D_{3,7}).

THE SOUTHERN RECENSION

The Southern recension, in contrast with the Northern recension, is a very highly inflated recension of the Karnaparvan. It transposes Arjuna's fight with the Saṁsapṭakas, which in N is described on both the days of Karna's Generalship, to the second day's

occurrences. The text of the Karnaparvan in this recension is marked with a very large number of additional passages. It seems to have been handed down in a deranged form, MSS. differing considerably in locating some portions. I have discussed these features in my remarks on the Northern recension, and hence do not desire to repeat myself here. There are indications that MSS. of this recension make a definite and pronounced attempt to smoothen the text by removing epic archaisms.

The following is a list of additional passages found exclusively in the entire S recension, including T₂:-

12*, 18*, 19*, 22*, 36*, 37*, 38*, 49*, 51*, 74*, 91*, 131*, 147*, 160*, 161, 162*, 165*, 166*, 174*, 194*, 197*, 199*, 202*, 207*, 215*, 222*, 223*, 226*, 228*, 229*, 230*, 232*, 233*, 234*, 235*, 237*, 238*, 240*, 241*, 244*, 249*, 251*, 252*, 255*, 267*, 269*, 278*, 280*, 281*, 298*, 320*, 322*, 331*, 336*, 377*, 378*, 383*, 411*, 430*, 434*, 442*, 443*, 444*, 446*, 450*, 470*, 479*, 481*, 524*, 531*, 542*, 544*, 547*, 550*, 551*, 554*, 558*, 576*, 587*, 588*, 590*, 594*, 614*, 631*, 635*, 638*, 639*, 649*, 652*, 657*, 659*, 661*, 663*, 664*, 669*, 670*, 671*, 677*, 682*, 693*, 723*, 748*, 761A*, 774*, 777*, 778*, 779*, 781*, 782*, 787*, 802*, 804*, 805*, 813*, 814*, 817*, 818*, 822*, 824*, 833*, 884*, 906*, 907*, 916*, (T₂ missing from this point to the end of the parvan) 956*, 972*, 976*, 988*, 993*, 997*, 1002*, 1026*, 1025*, 1030*, 1043*, 1052*, 1055*, 1057*, 1068*, 1074*, 1075*, 1076*, 1080*, 1119*, 1124*, 1140*, 1151*, 1153*, 1167* and 1170*.

Over and above, the following additional passages found in T₁: G M₁ may be regarded as exclusive additions in the S recension, T₂ being after all a mixed codex dominated by the influence of the N recension:- 54*, 82*, 101*, 102*, 137*, 170*, 173*, 175*, 176*, 178*, 187*, 188*, 192*, 248*, 276*, 285*, 287*, 293*, 303*, 307*, 311*, 316*, 319*, 329*, 330*, 332*, 333*, 345*, 346*, 347*, 362*, 372*, 375*, 379*, 382*, 400*, 403*, 406*, 416*, 435*, 440*, 451*, 452*, 460*, 462*, 464*, 484*, 492*, 580*, 581*, 583*, 696*, 724*, 742*, 758*, 769*, 788*, 802*, 803*, 823*, 831*, 855*, 864*, 874*, 875*, 876*, 886*, 887*, 897*, 899*, 900*, 909*, 914*, 915*, 921*, 922*, 923*, (T₂ missing from this point onwards) 940*, 965*, 977*, 982*, 1003*, 1048*, 1128* and 1157*.

The S recension consists of three different versions, T, G and M and is represented by ten MSS., three each for T and G version and four for the M version. Of these three versions, T and G, together with M₁, seem to present some common features, while M₂₋₄ stand out to represent a purer form of the M version.

Besides the above-mentioned short additional passages, there are fifteen longer passages relegated to Appendix I, viz., Nos. 1, 2, 6, 8, 10, 11, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 30, 37 and 38, which also belong to this recension.

(1) *The Telugu Version*

The Telugu version in our critical apparatus is represented by three MSS. Of these, T₂ is not available for the whole of the parvan, and breaks off at 8. 60. 31. T₂ is a mixed codex presenting in its readings features of the N recension, while in respect of the division of adhyāyas, additional passages etc., it shows leanings more on the side of the S recension than the N recension. Thus, T₁ and T₂ are the only two MSS. which represent the Telugu version proper. There are indications again that T₂ has leanings

towards G. There are no additional passages found exclusively in the entire Telugu version as such, but there are several such passages common to the Telugu and the Grantha versions, for which see below.

(2) *The Grantha Version*

The Grantha version in our critical apparatus is represented by three MSS., all of which present a more or less-uniform text. Each of these MSS. has a few exclusive passages, no doubt [G₁ (2), 986* and 1027*; G₂ (3), 607*, 848* and 988*; G₃ (1), 969*] which fact may be regarded as vagaries of individual MSS.; but there are a few additional passages, common to all the three MSS., which are found neither in Tn or in M. They are: 525*, 935* and 941*.

There is, however, a large number of additional passages common to both the Telugu and Grantha versions, but which are not at all found in the Malayālam version. They are: 123* (T₁: G), 221*, 253*, 414* (T₁: G), 433*, 436*, 445*, 447* and 475* (T₁: G), 502*, 503* (T₁: G), 507*, 520*, 521*, 522*, 539*, 592*, 595*, 596*, 597*, 605* (the last five T₁: G), 632*, 633*, 634*, 636*, 642*, 656* and 688* (T₁: G), 736*, 846*, (T₁ missing from this point onwards) 949* (T₁: G₂: G₃) and 1092* (T₁: G₂).

I have already stated above, while giving a detailed description of the characteristics of our M₁, that this MS. has greater leanings towards the T and G versions than towards the purer form of the M version presented by M₂₋₄. The following passages which M₁ shares in common with T G, may be mentioned in this connection:—122*, 273*, 405*, 482*, 515*, 532* and 722*.

(3) *The Malayālam Version*

The Malayālam version in our critical apparatus is represented by four MSS., of which, as has been already pointed out above, M₁ leans towards the T and G versions. The purer form of this version is thus found in M₂₋₄ only. There are a few additional passages found in the entire M version, but a larger number of such passages is found in M₂₋₄. Those additional passages found in the entire M version are: 284*, 363*, 602* and 950*; while those found in M₂₋₄ only are: 95*, 158* (M₂: G), 369*, 396*, 528*, 529*, 698*, 834* and 835*.

It is now possible to arrange the entire manuscript material of the Kārṇāparvan in the following series which would indicate the progressive stages of inflation in a very rough fashion:—(Ś₁: K₁: S)→(K₂ D₂)→(K₄ V₁ B)→(D₂: D₁: S)→(D₂: S: S)→(D₁: S)→(D₂: T₁)→(T₁: S)→(G M₁)→(M₂₋₄): D₂: T₂ thus occupying a place just midway between the N and S recensions. Of the three versions of the S recension, the Malayālam version is the shortest in extent.

THE EXTENT OF THE KARNĀPARVAN

According to the agreed view expressed in the parvasaṃgraha calculation of the Northern and Southern recensions, further supported by the Javanese adaptation, the number of adhyāyas in the Kārṇāparvān is 69, exactly the number which the constituted text has got. I must however say that the constituted text is not hypothetically divided into 69 adhyāyas, but is actually found so divided in Ś K₁: S group of my MSS. The Vulgate text has 96 adhyāyas and the Madras ed. 110 adhyāyas for this parvan. If we examine the evidence of MSS., those of the N recension outside the group of Ś K₁: S, divide

the parvan into 69 to 96, while the MSS. of the S recension used by us show the number to vary from 101 in T₁ to 112 in M₄, only G₁ having 110 adhyāyas as in the Madras edition. My considered view is that the late P. P. S. Sastri, the editor of the Madras edition, has hypothetically divided his text into 110 adhyāyas to suit the following reasoning of his:

"We find, however, that *all the manuscripts utilised by us* for the preparation of the Southern Recension of the Kārṇa Parvan divide the Kārṇa Parvan into 110 chapters. From the last two columns of the table printed in page viii (xviii) of the Introduction to Vol. I of our Edition of the Mahābhārata, it will be observed that the total number of chapters in all the Parvans of the Mahābhārata according to the Southern Recension comes to 1959. But in stanza 15 of chapter 51 of the Ādi Parvan, we are told that the Mahābhārata consists of one hundred thousand stanzas divided into two thousand chapters,

[अध्यायानां सहस्रे द्वे पर्वणां शतमेव च ।
श्लोकानां तु सहस्राणि नवतिश्च दशैव च ॥]

distributed over one hundred minor Parvans and eighteen major Parvans..... In the matter of adhyāyas also, we have been closely following the scheme given by the manuscripts representative of the Southern Recension. We have therefore divided the Kārṇa Parvan into 110 chapters in consonance with the evidence supplied by the Manuscripts though we have been told in the Anukramapikādhya of the Ādi Parvan that the Kārṇa Parvan need consist only of 69 chapters. And the addition of 41 chapters under Kārṇa Parvan helps us to arrive at the two thousand chapters for the whole Mahābhārata according to the Southern Recension." (*Italics mine*).

I should like to add that the stanza referred to above corresponds to lines 2 and 3 of the additional passage No. 486* in the constituted text of the Ādiparvan, and must have been inserted considerably later than the Parvasamgraha, as the total of adhyāyas according the Southern recension comes to 1959. Besides, there is no suggestion that the required number of 41 adhyāyas should be obtained only from one parvan and that parvan should be the Kārṇaparvan. I need not state that Southern redactors inserted the stanza regarding the number of adhyāyas out of its proper place, which should have been towards the enumeration of the sub-parvans, adhyāyas and ślokas.

Let us now examine the claim of Sastri that the manuscript tradition of the Southern recension is uniform in dividing the text of the Kārṇaparvan into 110 adhyāyas. In my view the above claim is not tenable. It appears clearly from the ten manuscripts of the Southern recension which we have used,—and some of them more or less similar, if not identical, with those used by him,—that he has arbitrarily divided his text into 110 adhyāyas in order to gain exactly 41 more adhyāyas to obtain the required total of 2000 for the whole of the Mahābhārata. I say arbitrarily because of the following remarks of his in the foot-notes to his edition of the Kārṇaparvan: p. 478 (अ-कोशे नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 501 (ख-नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 574 (ख-नात्राध्यायसमाप्तिः); p. 578 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 580 (क-ख-च-अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 606 (अ-कोशे नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 610 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 611 (अ-कोशे अत्राध्यायसमाप्तिर् दृश्यते); p. 612 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p. 678 (च-अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते). Sastri used in all five MSS. for his edition of the Kārṇaparvan, and his notes quoted above, refer to all these five MSS.; so his claim

that his MSS. are uniform, falls to the ground. It must, however, be said that the S recension divides the Kārnāparvan into a larger number of adhyāyas than the Northern recension does. I may even say that it is possible to increase the number of adhyāyas to a still greater number, not only in the Kārnāparvan, but also in the Bhīṣma, Droṇa and Śalya parvans by splitting the text at a point when the fight of one pair of warriors is over and that of another pair is to begin.

Another point. The Southern recension in its Parvasaṃgraha states that the number of adhyāyas in the Kārnāparvan is 69. At what period the theory of 2000 chapters for the whole Mahābhārata came into vogue, and why the redactors of the Southern recension selected only the Kārnāparvan for obtaining the required additional number of adhyāyas, will remain an unsolved question for the present.

The constituted text of the Kārnāparvan divides it into 69 adhyāyas, the figure on which the Northern, Southern and Javanese traditions are agreed, the smallest adhyāya in it, i. e., adhyāya 41, having 7 ślokas, and the biggest one, i. e., adhyāya 24, having 161 ślokas, the average number of ślokas per adhyāya being 56 as against the general average of 45 ślokas for the whole of the Mahābhārata. (see Sukthankar: Epic Questions II, The Parvasaṃgraha Figures in the Silver Jubilee Number, ABORI, 23, pp 549-558; Sukthankar Memorial Edition, Vol. I, pp. 422-430).

For the Kārnāparvan, the Parvasaṃgraha figure of ślokas or Grantha is 4900 according to the Northern as well as the Southern recension. The Javanese adaptation records the figure as 4970. Sastri gives the figure, on actual calculation, to be 5001½ ślokas. Among the MSS. of this parvan there are a few which have recorded the figures as follows: SK₁: 4964; K₁ (erroneously) puts the figure at 4864 due to misreading of the figure for 9; D₁: 5142 and D₂: 5082. On the utility of Parvasaṃgraha figures for critical purposes, Dr. Sukthankar has expressed his views in detail in his Prolegomena (pp. xcvi-c) and in his article "Epic Questions II", Silver Jubilee Volume, ABORI, 23, pp. 549-558. Dr. D. D. Kosambi has contributed an interesting paper on this topic in JAOS, 66, No. 2, pp. 110-117; and Dr. Belvalkar also had an occasion to discuss it in his Introduction to Bhīṣmaparvan, pp. cxvi-cxviii. I generally accept the conclusions arrived at by Sukthankar and Belvalkar, and feel that the Parvasaṃgraha calculations should be regarded as approximate, though in some cases the figures recorded have the semblance of accurate calculations to a digit. The date of Parvasaṃgraha enumeration is anterior to A. D. 1000, and may be much older than this date. The oldest of Kārnāparvan MSS., V₁, is dated A. D. 1444, and D₂, A. D. 1458. The traditional figure of ślokas or Grantha seems to be 4900 or so, according to both the recensions, though Sastri has actually calculated it to be 5001½ ślokas for his Southern recension.

Let us now see how far the constituted text of the Kārnāparvan stands *vis-à-vis* these figures. Our constituted text contains 3871 ślokas divided into 69 adhyāyas. Of these, 3252 are in the anuṣṭubh metre, including 287 three-lined and 4 one-lined ślokas 615 in Triṣṭubh-Jagatī metre including 23 six-lined ones, and 4 ślokas in the Mālinī metre. The total volume of all these ślokas in grantha unit will approximately come to 4343 excluding the references and colophons. In any case, this figure 4343 falls short of the traditional figure of 4900 by about 550!

I have already stated above that in my opinion the Parvasamgraha figures are only approximate, and are indicative of the extent of the Mahābhārata and its parvans in the age when the Parvasamgraha adhyāya was introduced into the body of the Epic, which, it will be readily admitted, is older than this adhyāya. To the Editor of the constituted text on the authority of extant MSS., variation in these figures need not frighten.

I may, however, be asked the question whether I have followed the principles of the constitution of the Mahābhārata text as laid down by Dr. Sukthankar and scrupulously observed in practice by his successors in the task of editing different parvans. I would unreservedly answer the question in the affirmative. I would ask the reader to refer to Dr. Sukthankar, who in his Prolegomena (pp. cii-civ) and in his Introduction to the Aranyakaparvan (pp. xviii) and also in several papers under the title Epic Studies and Epic Questions, has discussed the question in great details. The quintessence of these principles is that the constituted text is the shortest text as regards extent, based on the agreement and difference of the MSS. arranged in recensions and versions. The constituted text of the Karnaparvan stands firm on this first requisite to the fullest extent. The shortest version in my critical apparatus is that represented by Ś K₁, group of MSS. I have eliminated from this group all those passages which are not supported by other recensions and versions. It must be clearly understood that the above group contains a very large number of haplographical omissions which had to be supplied from the remaining versions. But I have not allowed a single passage into my text which is not supported by both the recensions taken as a whole and their different versions. In one case (see page 353, additional passage No. 537*) I have even rejected a passage where I felt, on the authority of a single MS., that its occurrence there is extremely doubtful. A reference to the Critical Notes at the end fully explains any deviation from the general principles laid down by Sukthankar, and my reasons for such deviations. I must, however, state that their number is extremely small. The shortage of some (4900-3871 =) 1029 ślokas or—assuming that 4900 represents grantha-units—of about (4900-4343 =) 557 grantha-units in the volume of the constituted text is therefore, justifiable, though it is not my intention at this stage to lay claim on behalf of my text that it is the pre-Parvasamgraha text.

There is another argument to justify the claim on behalf of my text. That it is fully vouchsafed by the contents of the Karnaparvan as given in the Parvasamgraha, 1. 2. 169-172, in MSS., epitomes and other sources. There are several MSS. of this parvan which mention the contents of topics at the end. Here is a list of topics obtained on comparison. Ś₂ mentions their number as 15:

इतान्ताश्चान्न संख्याता दश पञ्चसमन्विताः ।

and their list follows: (1) कर्णमित्रेयः, (2) पाण्डववधः, (3) त्रिपुरघातनम्, (4) कर्णसत्यविवादः, (5) हंसकाकीयो-पाख्यानम्, (6) मद्रवेलाकुत्सनम्, (7) युधिष्ठिरपराजयः, (8) कर्णमीमंसेर्बुद्धम्, (9) युधिष्ठिरपलायनम्, (10) युधिष्ठिर-कोपः, (11) युधिष्ठिर-अर्जुनप्रसादः, (12) द्रुपदासनवधः, (13) द्रोणिसान्त्वनाश्वावि, (14) कर्णवधः, (15) युधिष्ठिरानन्दः. The actual number of topics in Ś₂ is 13, and I have made it up by adding two in [] parenthesis, probably omitted through haplography.

There are two other lists, one in D₁ and the other in D₂. In the first MS., the number given is ten but actually nine, while in the second the number is not mentioned.

(1) Da₁ = (1) कर्णामिषेकः, (2) पौराणं त्रिपुरपातनम्, (3) सारथ्यं मद्राजस्य, (4) कर्णसत्ययोर्विवादः, (5) हंसकाकीयम्, (6) युधिष्ठिरकिरीटिनोः क्रोधः, (7) युधिष्ठिरप्रसादनम्, (8) दुःशासनवधः, (9) कर्णवधः.

(2) Dn₁ = (1) कर्णामिषेकः, (2) पौराणं त्रिपुराख्यानम्, (3) कर्णसत्ययोर्विवादः, (4) हंसकाकीयोपाख्यानम्, (5) मीमादिभिः सह युद्धम्, (6) अर्जुनगर्हणम्, (7) युधिष्ठिरार्जुनयोः क्रोधः, (8) युधिष्ठिरप्रसादनम्, (9) दुःशासनवधः, (10) वृषसेनादिवधः, (11) कर्णार्जुनयोर्द्वैरथम्, (12) दिव्यास्त्रयुद्धम्, (13) किरीटहरणम्, (14) चक्रप्रसनम्, (15) कर्णवासुदेवसंवादः, (16) कर्णवधः, (17) शल्यपलायनम्, (18) शिविरगमनम्, (19) युधिष्ठिरहर्षः.

Let us compare the above lists with one more found in Kṣemendra's Bhārata-mañjarī, which runs: (1) पाण्डववधः, (2) प्रथमो युद्धदिवसः, (3) त्रिपुरवधोपाख्यानम्, (4) शल्यसारथ्यस्वीकारः, (5) हंसकाकीयम्, (6) मद्रकुत्सनम्, (7) अङ्गकुत्सनम्, (8) युधिष्ठिरक्रोधः— सान्त्वनम्, (9) दुःशासनवधः, (10) वृषसेनवधः, (11) कर्णवधः.

Whatever list of events given above may be said to be genuine, our constituted text covers all the topics mentioned in them. There is therefore no question of the constituted text omitting any one or the other of them, and thus its contents are authenticated according to all the recensions and versions. The reduction in volume by about 1029 ślokas or about 500 grantha units which it envisages, must be due to inflation only. The tendency for inflation must have been in evidence even prior to the formulation of the Parvasamgraha figures. I have already stated before that possibly the original form of the Karpāparvan contained only two major events, viz., the death of Duṣṣāsana and the Karpārjuna-dvairatha, around which other events might have gathered.

THE APPENDIX PASSAGES

In Appendix I, we have given 44 passages, which for their length could not be accommodated in the critical apparatus just below the text. All these passages were wanting in one or the other of the recensions or versions, or in a few individual MSS. Is their exclusion from the constituted text responsible for reducing the extent of the parvan below the Parvasamgraha figure, and does that exclusion affect the general contents of the parvan? To the first question my answer is in the affirmative. The total extent of all passages from the Northern recension comes very nearly to 440 ślokas, and from the Southern recension to 420 ślokas or so. If the grantha units of these passages, about 450, is added to the grantha of the constituted text which is about 4343, we reach the approximate grantha of 4900 for the Karpāparvan mentioned in Parvasamgraha. To the second question my answer is an emphatic no. The fact that every one of these passages is missing in one or the other of the recensions and versions justifies me in not admitting them into the constituted text. All these passages are only expansions of material which has already found place in my constituted text. As to the extent, therefore, the constituted text of the Karpāparvan may be said to be older than the Parvasamgraha, but in regard to contents, it is one that stands supported by the concurrence of the recensions, versions and the authority of all the MSS. at my disposal.

THE DEVICE OF WAVY LINE

The device of wavy line in the critical text of the Mahābhārata has not yet been properly understood by some critics. I, therefore, think it necessary to explain its use and implications to avoid unnecessary criticism which is in some quarters levelled against its use. The use of a wavy line under a feature or passage surely indicates the wavering of the Editor's mind, but, it does not indicate the Samsayātmatva, which, they say, is fraught with danger or leads to chaos. It need not be stated again and again that the

problem of Mahābhārata textual criticism presents numerous difficulties which cannot be resolved by framing a set of few rules. When, therefore, some sort of inevitable uncertainty arises in deciding the oldest possible form of the text to be incorporated into the body of the constituted text, it presents material, the exact value of which cannot be assessed. To remove this type of difficulties it is that the device of wavy line has been brought into vogue by the late Dr. Sukthankar.

Let us take some concrete examples in which this device has been used by me. The Manuscript material of the Mahābhārata is divided into two recensions, Northern and Southern; each recension, again, is represented by a number of versions which, in their turn, are represented by individual manuscripts. In the case of Karpaparan, the manuscript material falls into two recensions, the Northern recension having Śāradā, Kāśmīrī, Maithilī, Bengālī and Devanāgarī (with four sub-groups) versions, and comprises 22 MSS.; while the Southern recension has three versions, Telugu, Grantha and Malayālam, comprising ten MSS. Some of the versions, for instance, Maithilī, is represented by a single MS. If we want to decide upon a feature or a passage as most authentic merely on the strength of the majority of versions or MSS., we would always be compelled to adopt the feature or passage as found in the Northern recension, as it has such a majority of versions as well as of MSS. This would leave the features and passages in the S recension and its versions invariably in the minority, as it has only three versions and ten MSS. This would not correctly represent the valuation of our material. Therefore we have been compelled to resort to the device of wavy line to show that the Northern and Southern recensions do not agree, or stand equally divided on the antiquity and authenticity of a feature or passage, both of which have more or less the same substance put into different wording and yet both of them must find a place into the constituted text. The normal use of the wavy line below a feature or passage thus stands to show that the Northern and Southern recensions are agreed on the existence of a feature or passage, but stand evenly divided as to its wording. Take the case of 8. 11. 15⁴. Our constituted text, with a wavy line under 15⁴, reads:

मेघजलेरिव च्छन्नौ गगने चन्द्रमास्करौ ।

for which the variant in the Southern recension is :

मेघजालैः प्रति(परि)च्छन्नौ सूर्याचन्द्रमसाविव.

As both N and S agree on featuring the sun and the moon, but differ only in their wording, the Editor, taking his stand on the principle of eclectics, prefers गगने चन्द्रमास्करौ as more archaic than सूर्याचन्द्रमसाविव, but puts a wavy line under it to show that the S recension differs only in wording. In contrast with the above, I request the reader to refer to the constituted text of 8. 11. 16⁴, which has चन्द्रसूर्यौ यथा दिवि in D₁ D₂ and अक्षरक्षुमाविव in B₂-s D₁-s-s; for our सूर्यसूर्यौ यथा दिवि, a reading on which ŚK and a few more MSS. from N agree with the entire S, while some ten MSS. of the Central group differ from our text. The Editor here is 100% certain in his mind that the original text must be the one that he has adopted, and so has no wavering in his mind, because of the agreement of MSS. coming from the extreme ends in N and S.

In some cases, when the Northern and Southern recensions run parallel and passages are rather lengthy, the Editor was forced to put the wavy line in the margin, as in the case of 8. 1-2; 8. 24.62-84³; and 8. 69; for, the wavy line below the text continuously

for many verses would have been an eye-sore. In such cases as in 8. 1-2, I have put the wavy in the margin to show that the Northern and Southern recensions differ widely, and yet in the case of the text in the Northern recension also the versions differ and give some parallel features for which I had to use the wavy line as in 8. 1. 38^b or 49^d.

Besides the above-mentioned cases of the use of wavy line, we are required to resort to it when there was no direct support for our constituted text from the Southern recension, or when such support could not be brought under a substitute passage in the critical apparatus. The cases under the first alternative are extremely rare, and were resorted to to obtain a text without which the narrative ceased to be intelligible or rational; and under the second alternative, inclusion of such passages into the constituted text was forced upon the Editor on account of a bewildering mass of conflicting manuscript evidence. For instance, in 8. 51. 75, we have

अथ द्रोणस्य समरे तत्कालसदृशं तदा ।
श्रुत्वा कर्णो वचः क्रूरं ततश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥

The second half of this stanza has the support of both the recensions, but the first half does not have it. The contents, however, were not unknown to the S recension as evidenced by line 3 of 770*, which passage is found in that recension.

Another instance of the above-mentioned type is supplied to us by 8. 62. 38^{cd} and 42^{ab}; both these lines are missing in the S recension, but 38^{ab} cannot give us any sense without 38^{cd}, nor can 42^{cd} do so without 42^{ab}. We are therefore forced to include these lines, though they had no support from the S recension. Thus, the wavy line is used here to show that our text is not supported by both the recensions as it should have been, and yet, without 38^{cd} and 42^{ab}, the passage could not give a sense.

Similarly, we are required to use a wavy line when both recensions do not agree as to the *place* of the passage, though its text has their support. The passage, 8. 67. 35, where it actually occurs in our constituted text has not the support of both the recensions; yet both 35^{ab} and 35^{cd} occur in S recension in the next adhyāya, i. e., 8. 68. 3^{ab} and 6^{cd}. In the Northern recension these lines are repeated in the next adhyāya, while in the Southern recension they occur only once.

A more interesting case of the use of wavy line below the constituted text is supplied to us by the passage, 8. 67. 4-5. The entire text narrating Kṛṣṇa's reply to the appeal of Karna is engulfed in a bewildering mass of material where not only recensions and versions, but even individual MSS. present their respective text in utter confusion. A reference to the critical apparatus on pages 591-593 for the position of additional passages from 1140* to 1148* will inform the reader how the text had come down to us in different MSS. I found it impossible to obtain an agreed order of stanzas in the two recensions and several versions (see particularly the critical apparatus under 8. 67. 3-6), and hence I had to take my stand on the principle of eclectics, and adopt 8. 67. 3-5 as my constituted text, because it is preserved in my most trustworthy group of MSS., viz., Ś K₁, and supported by a few more MSS. of the Northern recension. The point there was to cite cases of injustice which the Kauravās, and more particularly Karna, had done to the Pāṇḍavās, and the bards of different recensions, versions and individual MSS. vied with one another in swelling the number of incidents of injustice. Whether the critical stage of the battle would allow a long recital of such incidents is itself a question, but if

only a few incidents of injustice are to be recited, they should be such as would give no chance of doubt in the mind of Karna. One such incident, undoubtedly, is that Karna mischievously laughed at the helplessness of Draupadi when she, draped in a single garment, was dragged to the court by Duṣśāsana. Another such incident in which Karna played an important rôle was his challenging Yudhiṣṭhira for a game of dice once more at the instigation of Śakuni. It is exactly these two incidents of injustice that my trustworthy manuscripts record. But as they lack the agreed support of the recensions and versions, I have put a wavy line under these two stanzas.

METRES IN THE KARṆAPARVAN

The major portion of the constituted text is written in the Epic anuṣṭubh, but in certain portions, particularly when the narration assumes the genuine ballad form, the Triṣṭubh-Jagatī with some variations here and there, take the place of Epic anuṣṭubh. In the constituted text of the Karpaparvan there are as many as 3252 śloka in anuṣṭubh, 615 in Triṣṭubh-Jagatī and 4 in Mālinī metre. The Vulgate text of the parvan contains one more stanza in Mālinī, our additional passage No. 1085*, found in D₁ and T₂, and a stanza in Śardūlavikrīḍita, No. 1096*, found only in some MSS. of the Northern recension, but not at all traceable in any MS. of the Southern recension. This latter stanza, however, in the Northern text tradition, goes back to a pretty high antiquity, being commented upon by Vimalabodha and his successors.

The Triṣṭubh-Jagatī stanzas in the Karpaparvan have some variations to avoid or relieve monotony. Thus we have Rathoddhatā in 8. 21. 2-14; Aparavaktra in 8. 26. 60-71 and Vapśastha in 8. 62. 36-62.

It is argued in some quarters that the appearance of the classical metres mentioned above, indicates modernity. I cannot share the above view unreservedly. Our Epic is supposed to have attained its present form by evolution in stages, the last stage having been reached in the age of the Guptas, say about A. D. 300. From inscriptional literature of that age it is quite easy to show that all the above metres, found in the constituted text of the Karpaparvan, had been in vogue. If by modernity we mean the age of the Guptas, I most willingly fall in line with these critics.

EMENDATION

Emendation, which means reconstruction of a passage or word against the authority and evidence of MSS., has played a very insignificant rôle in the Karpaparvan, even though in the constitution of the critical text, the Editor had to face many difficulties. The only guiding principle that I have constantly kept in view in resorting to emendation is that the emended text should be, textually, as near the archetype as possible, should be capable of being evolved out of the manuscript material available and at the same time, should afford a smooth and reasonably good interpretation.

There are in all 25 cases of emendation in a text of 3871 stanzas. In my first draft the number of emendations was considerably larger, but as the critical apparatus was being sifted, and additional material from commentaries etc. came in, the number got reduced, and I feel sure that it would be reduced still further if older MSS. in Śarada or Nepālī scripts become available, as was the case with Adiparvan (see Sukthanker: *Epic Studies*, VII, ABORI, 19. 201-262, and more particularly the following *More astonishing

still is the fact that out of the textual emendations hazarded by the Editor, fifty per cent are actually documented by this manuscript.”)

Out of these 25 emendations, 7 relate to the avoidance of hiatus. The genius of older form of the language never fought shy of the hiatus, as can be proved from so many instances occurring in the R̥gveda. The rule in Classical Sanskrit Grammar:

संहितैकपदे नित्या नित्या घातूपसर्गयोः ।

नित्या समासे, वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षते ॥

does not lay down that the sandhi is obligatory in metrical composition; on the contrary, it is entirely the choice of the speaker. When, however, champions of Classical Sanskrit started disliking hiatus, they evolved a method, usually by the insertion of च, तु, हि, or by substitution of a comfortable synonymous word or expression. They were not unanimous in the application of this method. Manuscripts usually betrayed all such attempts, making the work of the critical editor comparatively easy. Our emended text is obtained by only omitting च, हि, तु, अपि, सु or adopting the more authenticated word for which a synonym was substituted. The emendations due to hiatus in this parvan are: (1) प्रजासंहरणे *अभूत् in 8. 11. 23^a; (2) हीना *आस्त्रगैश्चैव in 8. 17. 107^a; (3) मरीया *उग्रतेजसः in 8. 22. 4^b; (4) देवा *आसन्महाबलः in 8. 24. 142^b; (5) युद्धकामो *अमातुषैः between 8. 29. 12^a and 12^b; (6) विशीर्णा *इत्येव between 8. 60. 18^a and 18^b and (7) तमतिप्रहृष्टो *अयं between 8. 67. 22^a and 22^b. I do not think I have taken much liberty in emending my text in the cases mentioned above.

There are, however, the remaining 18 cases of emendation some of which I must explain here. For instance अनिष्टानि* in 8. 2. 5^a which is due to the confusion of न and र in Sārādā script; for the word अष्टि did not then acquire its modern sense, the older term being ऋ; *दिष्टं in 8. 5. 98^a for दृष्टं which yields no sense in the passage; *पीयो in 8. 15. 17^a which is an obsolete word; *तुम्बात् in 8. 19. 32^a for the same reason; *हीकथ in 8. 30. 44^a which is an obsolete or faked word to afford etymological explanation of बाहीक.

There are a few more emendations resorted to for syntactical reasons. For instance, *बाणमादत्त in 8. 24. 91^a; and सर्वगम्या* in 8. 68. 34^a.

I think I need not give full list of emendations and my explanations here. The proper place for them is the Critical Notes, where they have all been fully explained.

Before concluding, I should like to record my deep sense of gratitude to the authorities of the Bhandarkar Oriental Research Institute for their kindness in entrusting to me the work of editing the Karnaparvan, and more particularly to Dr. S. K. Belvalkar, the General Editor, who recommended my name for this difficult task. Dr. Belvalkar was a constant and never-failing source of inspiration to me, as he has been to several other young scholars of Sanskrit on this side, and stood by me in all my difficulties in constituting the text and arranging the critical apparatus. It is needless to say that this parvan, next to Virāṭaparvan, and in some respects more than that parvan, presented difficulties of text-constitution, which at times seemed to be insurmountable. Had it not been possible for Dr. Belvalkar, who was all these years busy with his own work, first on the Bhīṣma-parvan and later on the Śāntiparvan, to come to my aid, my work could not have been what it is now.

Dr. Sukthankar, the first General Editor of this scheme of the critical edition of the Mahābhārata, and myself visited Europe in 1931 to attend the International

Congress of Orientalists held in Leyden. During the period of three months when we toured together, we held talks on his plan of entrusting different parvans to different scholars. He wanted for this scheme the co-operation of Indian as well as European and American scholars. It is a well-known fact that the Sabhāparvan was first assigned to the late Dr. M. Winternitz who was chosen for that very parvan by the International Association of Academies. Both Dr. Sukthankar and myself called on him at his residence in Prague to persuade him to come to India for some months for editing that parvan, but his age and health would not allow him to undertake the voyage. Similarly, it was Dr. Sukthankar's idea to assign the Karmāparvan to Dr. Lüders. Dr. Sukthankar spent a few weeks in Berlin in October 1931 for this purpose. Dr. Lüders also could not leave Germany on account of his academic commitments there and undertake the work. At one time Dr. Sukthankar had an idea of taking me up on the staff of the Mahābhārata, and get the work on Virāṭaparvan done by me, but I too had other commitments, and thus was not available. The Virāṭaparvan was then entrusted to my friend Dr. Raghu Vira, whose acquaintance we had formed on the steamer in October 1931. Professor Edgerton whom Dr. Sukthankar knew already and whom we met at Leyden, was chosen for the Sabhāparvan about this time. During 1931 and 1943, Dr. Sukthankar was so much occupied with his own duties, and had so much work on hand, that he thought he would think of assigning later parvans at a later stage, but he was not spared for us. Many veterans had passed away in the meanwhile, including Dr. Winternitz and Dr. Lüders. After the sudden demise of Dr. Sukthankar, Dr. Belvalkar was chosen to be the General Editor. He sought the co-operation of some veterans like Dr. S. K. De who had already edited Udyogaparvan during Dr. Sukthankar's life-time, and also some younger men including myself.

I started my work on the Karmāparvan on the 11th of October 1943. After a preliminary examination of the manuscript material, I selected 32 MSS. (out of some 56 MSS. that were collated) on which to base my edition. The first draft of the constituted text was ready in about a year's time. During the next few months, I finished the revision of the constituted text and handed it over to the Office. The staff of the apparatus writers began their task of preparing the apparatus, which, being very much complicated in nature, took them nearly five years to complete it. I thereafter revised the entire apparatus with the help of the expert staff in the Mahābhārata Department. The Institute then entrusted the printing of the parvan to the Nirṇaya Sagar Press, Bombay. I saw through a few printed forms while in Poona, but in July 1947 I was appointed Mayurbhanj Professor and Head of the Department of Sanskrit and Pali in the Banaras Hindu University, and so had to be out of Poona for about five years. All the same I spent all my vacations in the Institute in revising the apparatus. The work of printing, started in 1947, took nearly eight years to complete it. I, however, must say that the credit of excellent printing goes to the Nirṇaya Sagar Press and its experienced staff, and that of intrinsic merit on the scholastic side to the General Editor, Dr. Belvalkar.

I, however, should not fail to mention the loyal co-operation of the entire staff of the Mahābhārata Department. The old veterans of the Department like Naravane, Bhilawadikar, and M. V. Vaidya, passed away during this period of eleven years, and my

friend Shri. S. N. Tadpatrikar is on the verge of retirement, almost shattered in health, after a strenuous work of over 35 years. Among the members of the Mahābhārata staff, Shri. N. M. Khuperkar had a conspicuous share in preparing the critical apparatus and reading proofs; but the main burden of looking to collations, training the younger members of the staff in the art of preparing the apparatus, revising and preparing the final copy for the Press, and reading proofs of this parvan, fell on Shri. G. G. Soman, who had to share the heavy responsibility in this regard, and I am very happy to record that he has discharged these duties to my complete satisfaction. I must make therefore a grateful mention of his loyal assistance in my task; nay, I can say that, single handed, I could not have proved myself equal to it.

B. O. R. Institute }
 21st February 1954 }

P. L. VAIDYA

CONCORDANCE OF THIS EDITION

with the Bombay, Calcutta, and Madras (P. P. S. Sastri's) Editions

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1*	Not numbered	Not numbered	—
2*	—	—	—
1. 1-3	1. 1-3	1-3	—
1. 4	1. 5	5	—
1. 5	1. 4	4	—
1. 6-24	1. 6-24	6-24	—
1. 25-39	2. 1-15	25-39	—
3*	2. 16	40	—
1. 40-49	2. 17-26	41-50	—
2. 1-15 ^{ab}	3. 1-15 ^{ab}	51-65 ^{ab}	—
2. 15 ^{cd}	3. 15 ^{cd}	65 ^{cd}	—
4* (subst., 15 ^{cd})	—	—	—
2. 16 ^{ab}	3. 16 ^{ab}	66 ^{ab}	—
5*	3. 16 ^{cd}	66 ^{cd}	—
2. 16 ^{cd} -17 ^a	3. 16 ^{cd} -17 ^a	67-68 ^a	—
6*	3. 17 ^{bcd} -18 ^a	68 ^{bcd} -69 ^a	—
2. 17 ^b -20	3. 18 ^b -21	69 ⁱ -72	—
7* (subst., 1.1-2.20)	—	—	1. 1-20
3. 1 ^{ab}	4. 1 ^{ab}	73 ^{ab}	1. 21 ^{ab}
3. 1 ^{cd}	4. 1 ^{cd}	73 ^{cd}	—
3. 1 ^{ef}	4. 2 ^{ab}	74 ^{ab}	1. 21 ^{cd}
—	—	—	1. 22
3. 2-3	4. 2 ^{cd} -4 ^{ab}	74 ^{cd} -76 ^{ab}	1. 23, 23½, 24½ ^{ab}
8*	4. 4 ^{cd}	76 ^{cd}	—
9*	—	—	1. 24½ ^{cd}
3. 4-11	4. 5-12	77-84	1. 25½-32½
3. 12 ^{abcd}	4. 13	85	1. 33, 34 ^{ab}
10*	4. 14 ^{ab}	86 ^{ab}	—
11*	—	—	—
3. 12 ^{ef} -13 ^{ab}	4. 14 ^{cd} -15 ^{ab}	86 ^{cd} -87 ^{ab}	1. 34 ^{cd} , 34½
3. 13 ^{cd}	4. 15 ^{cd} -16 ^{ab}	87 ^{cd} -88 ^{ab}	1. 35½
3. 14	4. 16 ^{cd}	88 ^{cd} -89	1. 36½

Con. 1

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
12*	—	—	1. 37½, 38, 39
13*	—	—	2. 1-2
4. 1-3	5. 1-3	90-92	2. 3-5
14*	—	—	—
4. 4-9	5. 4-9	93-98	2. 6-11
—	—	—	2. 11½
4. 10-31	5. 10-31	99-120	2. 12½-33½
15*	—	—	2. 36½
4. 32-33	5. 32-33	121-122	2. 34½-35½
16*	5. 34	123	2. 37½
4. 34-38 ^{ab}	5. 35-39 ^{ab}	124-128 ^{ab}	2. 38½-42½ ^{ab}
17*	5. 39 ^{cd}	128 ^{cd}	2. 42½ ^{cd}
4. 38 ^{cd, f}	5. 40	129	2. 43½
4. 39-44	5. 41-46	130-135	2. 44½-49½
18*	—	—	2. 50½ ^{ab}
4. 45 ^{ab}	5. 47 ^{ab}	136 ^{ab}	2. 51½ ^{ab}
4. 45 ^{cd}	5. 47 ^{cd}	136 ^{cd}	2. 50½ ^{cd}
19*	—	—	2. 51½ ^{cd}
4. 46-49	5. 48-51	137-140	2. 52½-55½
4. 50	5. 52	141	2. 56, 56½
20*	—	—	—
4. 51 ^{cd, ed}	5. 53	142	2. 57½
4. 51 ^{ef} -52 ^{ed}	5. 54-55 ^{ab}	143-144 ^{ab}	2. 58, 59
4. 52 ^{ef} -53	5. 55 ^{cd} -56	144 ^{cd} -145	2. 60, 60½
21*	5. 57 ^{ab}	146 ^{ab}	2. 61½ ^{ab}
4. 54-55 ^{cd}	5. 57 ^{cd} -58	146 ^{cd} -147	2. 61½ ^{cd} , 62, 62½
4. 55 ^{cd} -56 ^{ab}	5. 59	148	2. 63½
22*	—	—	2. 64½ ^{ab}
4. 56 ^{cd}	5. 60 ^{ab}	149 ^{ab}	2. 64½ ^{cd}
4. 57	5. 60 ^{cd, ef}	149 ^{cd} , 150	2. 65½
4. 58-59	6. 1-2	151-152	3. 1-2
23*	—	—	—
24*	6. 3	153	3. 3
4. 60	6. 4	154	3. 4
25*	6. 5	155	3. 5
4. 61-63 ^{cd}	6. 6-8	156-158	3. 6-8
4. 63 ^{ef} -64	6. 9-10 ^{ab}	159-160 ^{ab}	3. 8½, 9½
26*	6. 10 ^{cd} -12 ^{ab}	160 ^{cd} -162 ^{ab}	3. 10½-11½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
4. 65	6. 12 ^{ad} -13 ^{ab}	162 ^{ad} -163 ^{ab}	3. 12 $\frac{1}{2}$
4. 66-67	6. 13 ^{ad} -15 ^{ab}	163 ^{ad} -165 ^{ab}	3. 14 $\frac{1}{2}$, 15 $\frac{1}{2}$
27*, 1-2	6. 15 ^{ad} -16 ^{ab}	165 ^{ad} -166 ^{ab}	3. 13 $\frac{1}{2}$ (= 16 $\frac{1}{2}$)
27*, 3-4	6. 16 ^{ad} -17 ^{ab}	166 ^{ad} -167 ^{ab}	3. 17 $\frac{1}{2}$
4. 68-74	6. 17 ^{ad} -24 ^{ab}	167 ^{ad} -174 ^{ab}	3. 18 $\frac{1}{2}$ -24 $\frac{1}{2}$
4. 75 ^{ab}	6. 24 ^{ad}	174 ^{ad}	—
28* (subst., 75 ^{ab})	—	—	3. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
29*	—	—	—
30*	—	—	—
4. 75 ^{ad} -79 ^{ab}	6. 25-28	175-178	3. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ad} -29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
31*	6. 29 ^{ab}	179 ^{ab}	3. 29 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
32*	—	—	—
33*	6. 29 ^{ad}	179 ^{ad}	3. 30 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
4. 79 ^{ad} -81	6. 30-32 ^{ab}	180-182 ^{ab}	3. 30 $\frac{1}{2}$ ^{ad} -32 $\frac{1}{2}$
34*	6. 32 ^{ad}	182 ^{ad}	—
4. 82	6. 33	183	3. 33 $\frac{1}{2}$
35*	6. 37	187	3. 34 $\frac{1}{2}$
4. 83	6. 34	184	3. 35 $\frac{1}{2}$
36*	—	—	3. 36
4. 84-85 ^{ab}	6. 35-36 ^{ab}	185-186 ^{ab}	3. 37, 38 ^{ab}
37*	—	—	3. 38 ^{ad}
4. 85 ^{ad} -86	6. 36 ^{ad} , 38	186 ^{ad} , 188	3. 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$
38*	—	—	3. 40 $\frac{1}{2}$
4. 87	6. 39	189	3. 41 $\frac{1}{2}$
[5. 106-108]	7. 1-3 †	190-192 †	4. 1-3 ¶
4. 88-90 ^{ab}	7. 4-6 ^{ab}	193-195 ^{ab}	4. 4-6 ^{ab}
4. 90 ^{ad}	7. 6 ^{ad}	195 ^{ad}	—
4. 91-92	7. 7-8	196-197	4. 6 ^{ad} , 6 $\frac{1}{2}$, 7 $\frac{1}{2}$
4. 93	7. 12	201	4. 10 $\frac{1}{2}$
39*	7. 13	202	4. 12 $\frac{1}{2}$
4. 94-95	7. 9-10	198-199	4. 8 $\frac{1}{2}$ -9 $\frac{1}{2}$
4. 96	7. 11	200	—
40*	—	—	4. 11 $\frac{1}{2}$
4. 97-101 ^{ad}	7. 14-18 ^{ad}	203-207 ^{ad}	4. 13 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$ ^{ad}
41*	7. 18 ^{ab}	207 ^{ab}	—
4. 101 ^{ab} -103	7. 18 ^{ad} -21 ^{ab}	207 ^{ad} -210	4. 17 $\frac{1}{2}$ -19 $\frac{1}{2}$

† = 9. 93-95.

‡ = 339^{ad}-342^{ab}.

¶ = 6. 87-89.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
4. 104 ^{ab}	7. 21 ^{ed}	210 ^{ed}	4. 20
4. 104 ^{ed, f}	7. 22	211	4. 21
4. 105-107 ^{ed}	7. 23-25	212-214	4. 22-24
4. 107 ^{ed, f} -108 ^{ab, ed}	7. 26-27 ^{ab}	215-216 ^{ab}	4. 24½, 25½
42*	7. 27 ^{ed} -28 ^{ab}	216 ^{ed} -217 ^{ab}	—
4. 108 ^{ed, f}	7. 28 ^{ed}	217 ^{ed}	4. 26
5. 1-9	8. 1-9	218-226	5. 1-9
43*	—	—	—
5. 10-20 ^{ab}	8. 10-20 ^{ab}	227-237 ^{ab}	5. 10-20 ^{ab}
5. 20 ^{ed}	8. 20 ^{ed}	237 ^{ed}	—
44* (subst., 20 ^{ed})	—	—	5. 20 ^{ed} , 20½, 21½
45*, 1-2	8. 21	238	—
46*	8. 22 ^{ab}	239 ^{ab}	—
45*, 3-6	8. 22 ^{ed} -24 ^{ab}	239 ^{ed} -241 ^{ab}	—
5. 21	8. 24 ^{ed} -25 ^{ab}	241 ^{ed} -242 ^{ab}	5. 22½
47*	8. 25 ^{ed} -26 ^{ab}	242 ^{ed} -243 ^{ab}	—
5. 22-23 ^{ab}	8. 26 ^{ed} -27	243 ^{ed} -244	5. 23½, 24½ ^{ab}
48*	8. 28	245	—
5. 23 ^{ed} -26 ^{ab}	8. 29-31 ^{ed}	246-248	5. 24½ ^{ed} -27½ ^{ab}
49*	—	—	5. 27½ ^{ed}
5. 26 ^{ed}	8. 31 ^{ed, f}	249	5. 28
50*	—	—	—
5. 27-35	9. 1-9	250-258	6. 1-9
5. 36 ^{ab, ed}	9. 10	259	6. 10
5. 36 ^{ed, f} -37 ^{ed}	9. 11-12 ^{ab}	260-261 ^{ab}	6. 10½, 11½
5. 37 ^{ed, f} -41 ^{ed}	9. 12 ^{ed} -16	261 ^{ed} -265	6. 12½-16½ ^{ab}
5. 41 ^{ed, f} -47 ^{ab}	9. 17-22	266-271	6. 16½ ^{ed} -22½ ^{ab}
51*	—	—	6. 22½ ^{ed}
5. 47 ^{ed} -56	9. 23-31	272-281	6. 23, 24-32
52*	9. 32	282	6. 33
53*	9. 33	283	—
5. 57-61 ^{ab}	9. 34-38 ^{ab}	284-288 ^{ab}	6. 34-38 ^{ab}
54*	—	—	6. 38 ^{ed}
5. 61 ^{ed}	9. 38 ^{ed}	288 ^{ed}	6. 39 ^{ab}
5. 62 ^{ed, f} -72	9. 39-50 ^{ab}	289-300 ^{ab}	6. 39 ^{ed} -50
55*	9. 50 ^{ed}	—	—
56*	9. 51-52 ^{ab}	—	—
5. 73-74 ^{ed}	9. 52 ^{ed} -54 ^{ab}	300 ^{ed} -302 ^{ab}	6. 51-52

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
5. 74 ^{er} -75 ^{ed}	9. 54 ^{ed} -55	302 ^{ed} -303	6. 52½, 53½
5. 75 ^{er} -79	9. 56-60 ^{ab}	304-308 ^{ab}	6. 54, 55-58
57*	9. 60 ^{ed} -65 ^{ab}	308 ^{ed} -313 ^{ab}	—
5. 80-89 ^{ae}	9. 65 ^{ed} -75 ^a	313 ^{ed} -323 ⁱ	6. 59-68 ^{ab}
58*	—	—	—
5. 89 ^d -90	9. 75 ^b -76 ^{ab}	323 ^b -324 ^{ab}	6. 68 ^d , 69
59*	9. 76 ^{ed} -77 ^{ab}	324 ^{ed} -325 ^{ab}	6. 70
5. 91-92	9. 77 ^{ed} -79 ^{ab}	—	6. 71-72
5. 93-98 ^{ab}	9. 79 ^{ed} -84	325 ^{ed} -330	6. 73-78 ^{ab}
5. 98 ^{ed}	9. 85 ^{ab}	331 ^{ab}	6. 79
60*	9. 85 ^{ed}	331 ^{ed}	6. 78½
61*	9. 86 ^{ab}	332 ^{ab}	6. 78 ^{ed}
5. 99	9. 86 ^{ed,er}	332 ^{ed} -333 ^{ab}	6. 80
5. 100-109 ^a	9. 87-96 ^a	333 ^{ed} -342 ^{ab}	6. 81-90 ^a
5. 109 ^b	9. 96 ^b	—	6. 90 ^b
5. 109 ^d -110	9. 96 ^d -97	342 ^d -343	6. 90 ^d , 91
6. 1-5	10. 1-5	344-348	7. 1-5
62*	—	—	7. 6-7
6. 6-7 ^{ab}	10. 6-7 ^{ab}	349-350 ^{ab}	7. 8-9 ^{ab}
6. 7 ^{ed}	10. 7 ^{ed}	350 ^{ed}	—
63* (subst., 7 ^{ed})	—	—	7. 9 ^{ed}
6. 8-11 ^d	10. 8-11	351-354	7. 10-13
6. 11 ^{er} -15 ^{ab}	10. 12-15	355-358	7. 13½, 14½-17½ ^a
64*	10. 16 ^{ab}	359 ^{ab}	—
6. 15 ^{ed}	10. 16 ^{ed}	359 ^{ed}	7. 17½ ^{ed}
65*	10. 17	360	7. 18½
66*	10. 18 ^{ab}	361 ^{ab}	7. 19½ ^{ab}
67* (subst., 16 ^{ab})	—	—	7. 19½ ^{ed}
68*	10. 18 ^{ed} -19	361 ^{ed} -362	7. 20½, 21½ ^{ab}
6. 16 ^{ab}	10. 20 ^{ab}	363 ^{ab}	—
6. 16 ^{ed}	10. 20 ^{ed}	363 ^{ed}	7. 22½ ^{ab}
6. 17 ^{ab}	10. 21 ^{ab}	364 ^{ab}	7. 21½ ^{ed}
6. 17 ^{ed} -29 ^{ed}	10. 21 ^{ed} -33	364 ^{ed} -376	7. 22½ ^{ed} -34½
6. 29 ^{er} -30 ^{ed}	10. 34-35 ^{ab}	377-378 ^{ab}	7. 35, 36
6. 30 ^{er}	10. 35 ^{ed}	378 ^{ed}	7. 36½
6. 31-34	10. 36-37	379-380	7. 37½-38½
69*	10. 38-39	381-382	—
70*	—	—	7. 39½, 40

THE KARNAPARVAN

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
6. 33-34	10. 40-41	383-384	7. 41-42
71*	—	—	—
6. 35 ^{abc}	10. 42	385	7. 43
6. 35 ^{ef} -36 ^{ed}	10. 43-44 ^{ab}	386-387 ^b	7. 44-45 ^{ab}
6. 36 ^{ef} -38	10. 44 ^{cd} -46	387 ^{ed} -389	7. 45 ^{ed} -47
72*, 1-3	10. 47-48 ^{ab}	390-391 ^{ab}	7. 48-49 ^{ab}
73*	—	—	—
72*, 4	10. 48 ^{ed}	391 ^{ed}	7. 49 ^{ed}
74*	—	—	7. 50-52 ^{ab}
6. 39	10. 49	392	7. 52 ^{ed} , 52½
6. 40-42	10. 50-52	393-395	7. 53½-55½
75*	—	—	7. 56½-59½
6. 43-46	10. 53-56	396-399	7. 60½-63½
7. 1	11. 1	400	8. 1
7. 2 ^{ab}	11. 2 ^{ab}	401 ^{ab}	—
76* (subst., 2 ^{ab})	—	—	8. 2 ^{ab}
7. 2 ^{ed} -13	11. 2 ^{ed} -13	401 ^{ed} -412	8. 2 ^{ed} -13
7. 14 ^{ab}	11. 14 ^{ab}	413 ^{ab}	8. 14 ^{ab}
77* (subst., 14 ^{ab})	—	—	8. 15 ^{ab}
7. 14 ^{ed}	11. 14 ^d	413 ^{ed}	8. 14 ^{ed}
7. 15-16	11. 15-16	414-415	8. 15 ^{ed} -16, 16½
7. 17-24 ^{abc}	11. 17-24 ^{abc}	416-423 ^{abc}	8. 17½-24½ ^{abc}
7. 24 ^d -25 ^{ed}	11. 24 ^d -25	—	8. 24½ ^d , 25, 26 ^{ab}
7. 25 ^{ef} -26 ^a	11. 26 ^{abc}	—	8. 26 ^{ed} , 27 ^a
7. 26 ^{bcd}	11. 26 ^d -27 ^{ab}	423 ^d -424 ^{ab}	8. 27 ^{bcd}
7. 26 ^{ef} -42	11. 27 ^{ed} -43	424 ^{ed} -440	8. 27½, 28½-43½
8. 1-4	12. 1-4	441-444	9. 1-4
8. 5	12. 5	445	9. 5 ^{ed} , 5½
8. 6-7	12. 6-7	446-447	9. 6½-7½
8. 8 ^{ab}	12. 8 ^{ab}	448 ^{ab}	9. 5 ^{ab}
8. 8 ^{ed} -9	12. 8 ^{ed} -9	448 ^{ed} -449	9. 8½, 9
8. 10-12	12. 10-12	450-452	9. 10-12
78*	—	—	—
8. 13-41	12. 13-41	453-481	9. 13-41
79*	12. 42 ^{ab}	482 ^{ab}	9. 42 ^{ab}
8. 42-43 ^{ab}	12. 42 ^{ed} -43	482 ^{ed} -483	9. 42 ^{ed} -43
80*	—	—	9. 44 ^{ab}
8. 43 ^{ed} -45 ^{ab}	12. 44-45 ^{ed}	484-485	9. 44 ^{ed} -46 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
8. 45 rd	12. 45 rd	486	9. 46 rd
9. 1-19	13. 1-19	487-505	10. 1-19
81*	—	—	—
9. 20 ^{ab}	13. 20	506	10. 20
82*	—	—	10. 21 ^{ab}
9. 20 rd -21 rd	13. 21-22 ^{ab}	507-508 ^{ab}	10. 21 rd , 22
9. 21 rd	13. 22 rd	508 rd	10. 22 $\frac{1}{2}$
9. 22-26	13. 23-27	509-513	10. 23 $\frac{1}{2}$ -27 $\frac{1}{2}$
83*	13. 28-29 ^{ab}	514-515 ^{ab}	10. 28 $\frac{1}{2}$, 29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9. 27 ^{ab}	13. 29 rd -30 ^{ab}	515 rd -516 ^{ab}	10. 29 $\frac{1}{2}$ rd , 30 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9. 27 rd -28	13. 30 rd -31	516 rd -517	10. 30 $\frac{1}{2}$ rd , 31 $\frac{1}{2}$
84*	13. 32 ^{ab}	518 ^{ab}	10. 32 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9. 29	13. 32 rd -33 ^{ab}	518 rd -519 ^{ab}	10. 32 $\frac{1}{2}$ rd , 33
9. 30-35 ^{ab}	13. 33 rd -38 rd	519 rd -524	10. 34-39 ^{ab}
9. 35 rd	13. 38 rd	525	10. 39 rd
10. 1-3	14. 1-3	526-528	11. 1-3
85*	14. 4	529	11. 4
10. 4-12	14. 5-13	530-538	11. 5-13
86*	—	—	11. 13 $\frac{1}{2}$
10. 13-16 rd	14. 14-17	539-542	11. 14 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$
87*	14. 18-19 ^{ab}	543-544 ^{ab}	11. 18 $\frac{1}{2}$, 19 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
10. 16 rd -27 rd	14. 19 rd -30 rd	544 rd -555	11. 19 $\frac{1}{2}$ rd -30 $\frac{1}{2}$
10. 27 rd -36 ^{ab}	14. 30 rd -39 ^{ab}	556 ^{ab} -564	11. 31, 32-40 ^{ab}
10. 36 rd	14. 39 rd	565	11. 40 rd
11. 1-16	15. 1-16	566-581	12. 1-16
88*	15. 17 ^{ab}	582 ^{ab}	12. 17 ^{ab}
11. 17-21 ^{ab}	15. 17 rd -21	582 rd -586	12. 17 rd -21
11. 21 rd -22	15. 22-23 ^{ab}	587-588 ^{ab}	12. 21 $\frac{1}{2}$, 22, 22 $\frac{1}{2}$
11. 23-26	15. 23 rd -27 ^{ab}	588 rd -592 ^{ab}	12. 23 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$
11. 27-29 ^{ab}	15. 27 rd -29	592 rd -594	12. 27, 28-29
89*	15. 30 ^{ab}	595 ^{ab}	—
11. 29 rd -31 ^{ab}	15. 30 rd -32 ^{ab}	595 rd -597 ^{ab}	12. 30-31
11. 31 rd -32 rd	15. 32 rd -33	597 rd -598	12. 31 $\frac{1}{2}$, 32 $\frac{1}{2}$
11. 32 rd	15. 34 ^{ab}	599 ^{ab}	12. 33 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
90*	15. 34 rd -35	599 rd -600	—
11. 38-36 ^{ab}	15. 36-39 ^{ab}	601-604 ^{ab}	12. 33 $\frac{1}{2}$ rd -36 $\frac{1}{2}$
11. 36 rd -41	15. 39 rd -44	604 rd -609	12. 37, 38-42
App I (No. 1)	—	—	13. 1-21

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
12. 1 ^{ab}	16. 1 ^{ab}	610 ^{ab}	57. 1 ^{ab}
91*	—	—	57. 1 ^{cd}
92*	16. 2 ^{ab}	611 ^{ab}	57. 2 ^{ab}
12. 1 ^{cd}	16. 1 ^{cd} (= 2 ^{cd})	610 ^{cd} (= 611 ^{cd})	57. 2 ^{cd}
12. 2-3	16. 3-4	612-613	57. 3-4
12. 4 ^{abc}	16. 5	614	57. 5 ^{cd}
12. 4 ^{ef} -5 ^{cd}	16. 6-7 ^{ab}	615-616 ^{ab}	57. 5½, 6½
12. 5 ^{ef} -8 ^{cd}	16. 7 ^{cd} -10	616 ^{ef} -619	57. 7, 8-10
12. 8 ^{ef} -12 ^{cd}	16. 11-15 ^{ab}	620-624 ^{ab}	57. 10½, 11½-14½
12. 12 ^{ef} -14 ^{ab}	16. 15 ^{cd} -17 ^{ab}	624 ^{cd} -626 ^{ab}	57. 15½, 16, 16½
12. 14 ^{def}	16. 17 ^{cd} -18 ^{ab}	626 ^{cd} -627 ^{ab}	57. 17½
12. 15-21	16. 18 ^{ef} -25 ^{ab}	627 ^{ef} -634 ^{ab}	57. 18½-24½
93*	16. 25 ^{cd}	634 ^{cd}	—
12. 22-24 ^{ab}	16. 26-28 ^{ab}	635-637 ^{ab}	57. 25½, 26, 27
12. 24 ^{cd} -32	16. 28 ^{cd} -36	637 ^{cd} -645	57. 27½, 28½-35½
12. 33 ^{ab}	16. 37 ^{ab}	646 ^{ab}	—
12. 33 ^{ef} -34	16. 37 ^{cd} -38	646 ^{cd} -647	57. 52, 52½
94*	—	—	57. 53½
12. 35-42 ^{ab}	16. 39-46 ^{ab}	648-655 ^{ab}	57. 54½-61½ ^{ab}
95*	—	—	—
12. 42 ^{cd} -47	16. 46 ^{cd} -51	655 ^{cd} -660	57. 61½ ^{cd} -66½
96*	—	—	57. 67
12. 48-55	17. 1-8	661-668	58. 1-8
12. 56	17. 9	—	58. 9
12. 57-68 ^{ab}	17. 10-21 ^{ab}	669-680 ^{ab}	58. 10-21 ^{ab}
97*	17. 21 ^{cd} -22 ^{ab}	680 ^{cd} -681 ^{ab}	58. 21 ^{cd} , 21½
12. 68 ^{cd}	17. 22 ^{cd}	681 ^{cd}	58. 22
98*	17. 23 ^{ab}	682 ^{ab}	58. 23 ^{ab}
12. 69	17. 23 ^{def}	682 ^{ef} -683 ^{ab}	58. 23 ^{cd} , 24 ^{ab}
99*	—	683 ^{cd}	58. 24 ^{cd}
100*	17. 24	684	58. 25
12. 70-71	17. 25-26	685-686	58. 26-27
13. 1-6	18. 1-6	687-691†	59. 1-6
13. 7	18. 7	692	—
101* (subst., 7)	—	—	59. 7
13. 8-23 ^{ab}	18. 8-23 ^{ab}	693-708 ^{ab}	59. 8-22, 23½

† One line om. in counting.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
13. 23 rd -25	18. 23 rd -25	708 rd -710	59. 23, 24-25
14. 1-4	19. 1-4	711-714	60. 1-4
102*	—	—	60. 5 ^{ab}
14. 5 ^{ab}	19. 5 ^{ab}	715 ^{ab}	60. 5 ^{ad}
14. 5 ^{ed}	19. 5 ^{ed}	715 ^{ed}	—
14. 6-10 ^{ab}	19. 6-10 ^{ab}	716-720 ^{ab}	60. 6-10 ^{ad}
103*	19. 10 ^{ed}	720 ^{ed}	—
14. 10 ^{ed}	19. 11	721	60. 10 ^{ed} , 10½
14. 11-22 ^{ab}	19. 12-23 ^{ab}	722-733 ^{ab}	60. 11½-22½ ^{ab}
104*	—	—	—
14. 22 ^{ed} -25 ^{ab}	19. 23 ^{ed} -26 ^{ab}	733 ^{ed} -736 ^{ab}	60. 22½ ^{ed} -25½ ^{ab}
14. 25 ^{ed}	19. 26 ^{ed}	736 ^{ed}	60. 25½ ^{ed}
105* (subst., 25 ^{ed})	—	—	—
14. 26-29	19. 27-30	737-740	60. 26½-29½
14. 30 ^{ab}	—	—	60. 31½ ^{ab}
14. 30 ^{ed}	19. 31 ^{ab}	741 ^{ab}	60. 30½ ^{ab}
106*	—	—	60. 30½ ^{ed}
14. 31-33 ^{ab}	19. 31 ^{ed} -33	741 ^{ed} -743	60. 31½ ^{ed} -33½
107*	19. 34 ^{ab}	741 ^{ab}	60. 34½ ^{ab}
14. 33 ^{ed}	19. 34 ^{ed}	744 ^{ed}	60. 34½ ^{ed}
14. 34	—	—	60. 35½
14. 35-36	19. 35-36	745-746	60. 36½-37½
14. 37 ^{ab}	19. 37 ^{ab}	747 ^{ab}	60. 38½ ^{ab} (= 43½ ^{ab})
14. 37 ^{ed} -41 ^{ab}	19. 37 ^{ed} -41 ^{ab}	747 ^{ed} -751 ^{ab}	60. 38½ ^{ed} -42½ ^{ab}
14. 41 ^{ed}	—	—	60. 42½ ^{ed}
14. 42	—	—	60. 43½ ^{ed} , 44
14. 43	19. 41 ^{ed} -42 ^{ab}	751 ^{ed} -752 ^{ab}	60. 45
108*	19. 42 ^{ed}	752 ^{ed}	60. 46 ^{ab}
14. 44-47 ^{ab}	19. 43-46 ^{ab}	753-756 ^{ab}	60. 46 ^{ed} -49
109*	19. 46 ^{ed}	756 ^{ed}	60. 50 ^{ab}
14. 47 ^{ed} -50 ^{ed}	19. 47-50 ^{ab}	757-760 ^{ab}	60. 50 ^{ed} -53
14. 50 ^{ed}	58. 34 ^{ab}	2890 ^{ab}	60. 53½
110*	19. 50 ^{ed} -52 ^{ab}	760 ^{ed} -762 ^{ab}	—
14. 51-52 ^{ed}	58. 34 ^{ed} -36 ^{ab}	2890 ^{ed} -2892 ^{ab}	60. 54½-55½
14. 52 ^{ed} -55 ^{ab}	58. 36 ^{ed} -39 ^{ab}	2892 ^{ed} -2895 ^{ab}	60. 56, 57-58, 58½
14. 55 ^{ed} -57	58. 39 ^{ed} -41	2895 ^{ed} -2897	60. 59, 60-61
111*, 112*, 113*	58. 42-43	2898-2899	—
14. 58-64 ^{ab}	19. 52 ^{ed} -58 ^{ed}	762 ^{ed} -768	60. 62-68 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
14. 64 ^{ed}	19. 58 ^{ef}	769	60. 68 ^{ed}
15. 1-3	20. 1-3	770-772	61. 1-3
114*	20. 4	773	—
15. 4-24 ^{ab}	20. 5-25 ^{ab}	774-794 ^{ab}	61. 4-24 ^{ab}
115*	20. 25 ^{ed}	794 ^{ed}	61. 24 ^{ed}
15. 24 ^{ed,ef} -34	20. 26-36	795-805	61. 25-35
116*	20. 37-39	806-808	—
15. 35 ^{ab}	20. 40 ^{ab}	810 ^{ab}	61. 36 ^{ab}
117*	20. 40 ^{ed} -41 ^{ab}	810 ^{ed} , 809 ^{ab}	—
15. 35 ^{ed} -42	20. 41 ^{ed} -48	809 ^{ed} , 811-817	61. 36 ^{ed} -43
118*	20. 49-50	818-819	—
15. 43	20. 51	820	61. 44
16. 1-3	21. 1-3	821-823	62. 1-3
16. 4	21. 4	824	62. 3½, 4½ ^{ab}
[41. 2-3 ^{ed}	—	—	62. 4½ ^{ed} , 5½, 6
41. 3 ^{ef}	21. 5 ^{ab}	825 ^{ab}	62. 7 ^{ab}
41. 4-5]	—	—	62. 7 ^{ed} -8, 8½
16. 5 ^{ab,ed}	21. 5 ^{ed} -6 ^{ab}	825 ^{ed} -826 ^{ab}	62. 9½
16. 5 ^{ef} -7 ^{ab}	21. 6 ^{ed} -8 ^{ab}	826 ^{ed} -828 ^{ab}	62. 10, 11-12 ^{ab}
119*	—	—	62. 12 ^{ed}
[41. 6 ^{ed} -7]	—	—	62. 13, 13½
16. 7 ^{ed}	21. 8 ^{ed}	828 ^{ed}	—
120*	21. 9	829	62. 14½
16. 8-17	21. 10-19	830-839	64. 1-10
120A*	—	—	64. 10½
16. 18-19	21. 20-21	840-841	64. 11½-12½
121*	—	—	64. 13½
16. 20-33	21. 22-35	842-855	64. 14½-27½
122*	—	—	64. 28½
16. 34 ^{ab}	21. 36 ^{ab}	856 ^{ab}	64. 29
123*	—	—	64. 30
16. 34 ^{ed} -35 ^{ab}	21. 36 ^{ed} -37 ^{ab}	856 ^{ed} -857 ^{ab}	64. 31
16. 35 ^{ed} -36 ^{ed}	21. 37 ^{ed} -38	857 ^{ed} -858	64. 32 ^{ed} -33
16. 36 ^{ef}	21. 39 ^{ab}	859 ^{ab}	64. 32 ^{ab}
16. 37	21. 39 ^{ed,ef}	859 ^{ed} -860 ^{ab}	64. 34
16. 38	21. 40	860 ^{ed} , 861	64. 35
124*	—	—	—
17. 1-6 ^{ed}	22. 1-6 ^{ed}	862-867	65. 1-6

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
17. 6'-7	22. 6'-7	868-869 ^{ab}	65. 7-8 ^{ab}
125*	22. 8 ^{ab}	869 ^{ad}	65. 8 ^{ad}
17. 8	22. 8 ^{ad} -9 ^{ab}	870	65. 9
126*	22. 9 ^{ad}	871 ^{ab}	65. 9½
17. 9-29 ^{ab}	22. 10-29 ^{ab}	871 ^{ad} -891	65. 10½-30½ ^{ab}
17. 29 ^{ad}	22. 29 ^{ad}	892	65. 30½ ^{ad}
17. 30-38	23. 1-9	893-901	14. 1-9
127*	23. 10	902	14. 10
17. 39-42 ^{ab}	23. 11-14 ^{ab}	903-906 ^{ab}	14. 11-14 ^{ab}
128*	23. 14 ^d -16 ^{ab}	906 ^d -908 ^{ab}	14. 14 ^d -16 ^{ab}
17. 42 ^d -43 ^{ad}	23. 16 ^d -17	908 ^d -909	14. 16 ^d , 17
17. 43'-44 ^{ad}	23. 18-19 ^{ab}	910-911 ^{ab}	14. 17½-18½
17. 44'-45	23. 19 ^{ad} -20	911 ^{ad} -912	14. 19, 20
129*	—	—	—
17. 46-47	23. 21-22	913-914	14. 21-22
17. 48-49 ^{ab}	24. 1-2 ^{ab}	915-916 ^{ab}	15. 1, 1½
17. 49 ^{ad} -51	24. 2'-4	916 ^{ad} -918	15. 2½-3½, 4
17. 52-53	24. 5-6	919-920	15. 4½, 5½, 6
17. 54-78	24. 7-31	921-944	15. 7-31
130*	24. 32	945	15. 32
17. 79-86 ^{ad}	24. 33-40	946-953	15. 33-40
17. 86''	24. 41 ^{ab}	954 ^{ab}	15. 41 ^{ab}
131*	—	—	15. 41 ^{ad}
17. 87-92 ^{ad}	24. 41 ^{ad} -47 ^{ab}	954 ^{ad} -960 ^{ab}	15. 42-47
17. 92''	24. 47 ^{ad}	960 ^{ad}	15. 48 ^{ab}
132*	—	—	15. 48 ^{ad}
17. 93-94 ^{ad}	24. 48-49	961-962	15. 49-50
17. 94'-95 ^{ad}	24. 50-51 ^{ab}	963-964 ^{ab}	15. 50½, 51, 52 ^{ab}
17. 95'-101 ^{ad}	24. 51 ^{ad} -57	964 ^{ad} -970	15. 52 ^{ad} -58
17. 101'-103 ^{ad}	24. 58-60 ^{ab}	971-973 ^{ab}	15. 58½, 59½-60½
17. 103'-108 ^{ab}	24. 60 ^{ad} -65 ^{ab}	973 ^{ad} -978 ^{ab}	15. 61, 62-66 ^{ab}
133*	—	—	15. 66 ^{ad}
17. 108 ^{ad} -109 ^{ab}	24. 65 ^{ad} -66 ^{ab}	978 ^{ad} -979 ^{ab}	—
17. 109 ^{ad}	24. 66 ^{ad}	979 ^{ad}	15. 67 ^{ab}
134*	24. 67 ^{ab}	980 ^{ab}	15. 67 ^{ad}
135*	24. 67 ^{ad}	980 ^{ad}	15. 72 ^{ad}
136*	—	—	—
17. 110-112 ^{ab}	24. 68-70 ^{ab}	981-983 ^{ab}	15. 68-70 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
137*	—	—	15. 70 ^{ed}
17. 112 ^{ed} -113 ^{ab}	24. 70 ^{ed} -71 ^{ab}	983 ^{ed} -984 ^{ab}	15. 71 ^{ab} , 73 ^{ed}
17. 113 ^{ed} -114	24. 71 ^{ed} -72	984 ^{ed} -985	15. 71 ^{ed} -72 ^{ab} , 73 ^{ab}
17. 115 ^{ab}	24. 73 ^{ab}	986 ^{ab}	15. 74 ^{ab}
138*, 139*	—	—	—
17. 115 ^{ed} -119 ^{ed}	24. 73 ^{ed} -77	986 ^{ed} -990	15. 74 ^{ed} -78
17. 119 ^{ed} -120 ^{ab}	24. 78 ^{abed}	991	15. 79
17. 120 ^{ed}	24. 78 ^{ed}	992	15. 79½
18. 1-9	25. 1-9	993-1001	16. 1-9
140*	25. 10	1002	—
141*	—	—	—
18. 10-17 ^{ab}	25. 11-18 ^b	1003-1010 ^{ab}	16. 10-17 ^{ab}
18. 17 ^{ed}	25. 18 ^{ed}	1010 ^{ed}	16. 17 ^{ed} (= 20½)
18. 18-22 ^{ed}	25. 19-23	1011-1015	16. 18-20, 21½-22½
18. 22 ^{ed} -25 ^{ed}	25. 24-27 ^{ab}	1016-1019 ^{ab}	16. 23, 24-26
18. 25 ^{ed} -29	25. 27 ^{ed} -31	1019 ^{ed} -1023	16. 26½, 27½-30½
142*	25. 32	1024	—
18. 30-35 ^{ab}	25. 33-38 ^{ab}	1025-1030 ^{ab}	16. 31½-34½, 35, 36
143*	—	—	—
18. 35 ^{ed}	25. 38 ^{ed}	1030 ^{ed}	16. 36½
18. 36 ^{abed}	25. 39	1031	16. 37½ ^{aded}
18. 36 ^{ed} -40 ^{ab}	25. 40-43 ^{ed}	1032-1035	16. 38, 39-42 ^{ab}
18. 40 ^{ed}	25. 43 ^{ed}	1036	16. 42 ^{ed}
18. 41-45 ^{ab}	26. 1-5 ^{ab}	1037-1041 ^{ab}	17. 1-3, 3½, 4½
18. 45 ^{ed} -47	26. 5 ^{ed} -7	1041 ^{ed} -1043	17. 5½, 6-7
18. 48-49	26. 8-9	1044-1045	17. 8, 8½, 9
144*	26. 10 ^{ab}	1046 ^{ab}	—
145*	—	—	—
18. 50-55 ^{ab}	26. 10 ^{ed} -15	1046 ^{ed} -1051	17. 10-14, 14½
18. 55 ^{ed} -57	26. 16-18 ^{ab}	1052-1054 ^{ab}	17. 15½, 16, 17
18. 58-68 ^{ab}	26. 18 ^{ed} -28	1054 ^{ed} -1064	17. 18-28 ^{ab}
146*	26. 29-30 ^{ab}	1065-1066 ^{ab}	17. 28 ^{ed} -29
18. 68 ^{ed} -70 ^{ab}	26. 30 ^{ed} -32	1066 ^{ed} -1068	17. 30-32 ^{ab}
147*	—	—	17. 32 ^{ed} -35 ^{ab}
18. 70 ^{ed} -76 ^{ab}	26. 33-38 ^{ed}	1069-1074	17. 35 ^{ed} -41 ^{ab}
18. 76 ^{ed}	26. 38 ^{ed}	1075	17. 41 ^{ed}
19. 1-3	27. 1-3	1076-1078	18. 1-3
148*	—	1079 ^{ab}	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
19. 4-9	27. 4-9	1079 ^{ed} -1085 ^{ab}	18. 4-9
149*	27. 10 ^{ab}	1085 ^{ed}	18. 10 ^{ab}
150*	27. 10 ^{ed}	1086 ^{ab}	—
151*	—	—	18. 10 ^{ed}
152*	27. 11 ^{ab}	1086 ^{ed}	—
153*, 154*	27. 11 ^{ed} -12 ^{ab}	1087	18. 11
155*	—	—	—
19. 10 ^{ab,ed}	27. 12 ^{ed} -13 ^{ab}	1088	18. 12
19. 10 ^{ed} -14	27. 13 ^{ed} -17	1089-1093 ^{ab}	18. 12 $\frac{1}{2}$, 13 $\frac{1}{2}$ -16 $\frac{1}{2}$
156*	27. 18-19 ^{ab}	1093 ^{ed} -1094	18. 18 $\frac{1}{2}$, 19
157*	27. 19 ^{ed}	1095 ^{ab}	—
158*, 159*	—	—	18. 19 $\frac{1}{2}$, 20 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
19. 15	27. 20	1095 ^{ed} -1096 ^{ab}	18. 17 $\frac{1}{2}$
19. 16 ^{ab}	27. 21 ^{ab}	1096 ^{ed}	—
19. 16 ^{ed} -20 ^{ed}	27. 21 ^{ed} -25	1097-1101 ^{ab}	18. 20 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -24 $\frac{1}{2}$
19. 20 ^{ed}	27. 26 ^{ab}	1101 ^{ed}	18. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
160*	—	—	18. 25 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 21-22 ^{ed}	27. 26 ^{ed} -28 ^{ab}	1102-1103	18. 26 $\frac{1}{2}$ -27 $\frac{1}{2}$
19. 22 ^{ed}	27. 28 ^{ed}	1104 ^{ab}	18. 28 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
161*	—	—	18. 28 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 23-27 ^{ed}	27. 29-33	1104 ^{ed} -1109 ^{ab}	18. 29 $\frac{1}{2}$ -33 $\frac{1}{2}$
19. 27 ^{ed} -29 ^{ed}	27. 34-36 ^{ab}	1109 ^{ed} -1111	18. 34, 35-36
19. 29 ^{ed} -30 ^{ab}	27. 36 ^{ed} -37 ^{ab}	1112	18. 36 $\frac{1}{2}$, 37 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
162*	—	—	18. 37 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 30 ^{ed,ed} -31	27. 37 ^{ed} -39 ^{ab}	1113-1114	18. 38 $\frac{1}{2}$ -39 $\frac{1}{2}$
19. 32 ^{ab}	27. 39 ^{ed}	1115 ^{ab}	—
163* (subst., 32 ^{ab})	—	—	18. 40 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
19. 32 ^{ed} -35 ^{ab}	27. 40-42 ^{ed}	1115 ^{ed} -1118 ^{ab}	18. 40 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -43 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
19. 35 ^{ed}	27. 42 ^{ed}	1118 ^{ed}	18. 43 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 36-39 ^{ed}	28. 1-4 ^{ed}	1119-1122 ^{ed}	19. 1-4 ^{ed}
164*	—	—	—
19. 39 ^{ab} -41 ^{ed}	28. 4 ^{ed} -6	1122 ^{ed} -1124	19. 4 ^{ed} -6
19. 41 ^{ed} -45 ^{ab}	28. 7-10	1125-1128	19. 6 $\frac{1}{2}$, 7 $\frac{1}{2}$ -9 $\frac{1}{2}$, 10
19. 45 ^{ed,ed}	28. 11	1129	19. 10 $\frac{1}{2}$, 11 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
165*	—	—	19. 11 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 46-47 ^{ab}	28. 12-13 ^{ab}	1130-1131 ^{ab}	19. 12 $\frac{1}{2}$ -13 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
166*	—	—	19. 13 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
19. 47 ^{ed}	28. 13 ^{ed}	1131 ^{ed}	19. 14 $\frac{1}{2}$ ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
167*	28. 14 ^{ab}	1132 ^{ab}	—
19. 48 ^{abed}	28. 14 ^{ed} -15 ^{ab}	1132 ^{ed} -1133 ^{ab}	19. 14½ ^{ed} -15½ ^{ab}
19. 48 ^{e'} -51	28. 15 ^{ed} -18	1133 ^{ed} -1136	19. 15½ ^{ed} -18½
168*	28. 19-20	1137-1138	—
19. 52-53	28. 21-22	1139-1140	19. 22½, 23½
19. 54-56	28. 23-25	1141-1143	19. 19½-21½
169*	28. 26-30	1144-1148	—
19. 57-58 ^{ab}	28. 31-32 ^{ab}	1149-1150 ^{ab}	19. 24½-25½ ^{ab}
170*	—	—	19. 25½ ^{ed}
19. 58 ^{e'} -59	28. 32 ^{ed} -33	1150 ^{ed} -1151	19. 27, 26½
171*	28. 34 ^{ab}	1152 ^{ab}	19. 28 ^{ab}
19. 60-63	28. 34 ^{ed} -38 ^{ab}	1152 ^{ed} -1156 ^{ab}	19. 28 ^{ed} , 28½, 29½-31½
19. 64 ^{ab}	—	—	19. 32
172* (subst., 64 ^{ab})	28. 38 ^{ed}	1156 ^{ed}	—
19. 64 ^{ed} -73	28. 39-48 ^{ab}	1157-1166 ^{ab}	19. 33, 33½, 34½-41½
173*	—	—	19. 42 ^{ab}
19. 74-75 ^{ab}	28. 48 ^{ed} -49 ^{ed}	1166 ^{ed} -1167	19. 42 ^{ed} , 43, 44 ^{ab}
19. 75 ^{ed}	28. 49 ^{e'}	1168	19. 44 ^{ed}
20. 1-6 ^{ab}	29. 1-6 ^{ab}	1169-1174 ^{ab}	20. 1-6 ^{ab}
174*	—	—	20. 6 ^{ed} , 7
20. 6 ^{ed e'} -10 ^{ed}	29. 6 ^{ed} -11 ^{ab}	1174 ^{ed} -1179 ^{ab}	20. 8-11, 11½, 12½ ^{ab}
20. 10 ^{e'} -11 ^{ed}	29. 11 ^{ed} -12	1179 ^{ed} -1180	20. 12½ ^{ed} -13½
20. 11 ^{e'}	29. 13 ^{ab}	1181 ^{ab}	20. 14½ ^{ab}
175*	—	—	20. 14½ ^{ed}
20. 12-13	29. 13 ^{ed} -15 ^{ab}	1181 ^{ed} -1183 ^{ab}	20. 15½, 16-17 ^{ab}
176*	—	—	20. 17 ^{ed} , 17½
20. 14-15	29. 15 ^{ed} -17 ^{ab}	1183 ^{ed} -1185 ^{ab}	20. 18½-19½
177*	—	—	—
20. 16-18	29. 17 ^{ed} -20 ^{ab}	1185 ^{ed} -1188 ^{ab}	20. 20½-21½, 22, 22½
20. 19-29 ^{ed}	29. 20 ^{ed} -31 ^{ab}	1188 ^{ed} -1199 ^{ab}	20. 23½-33½
20. 29 ^{e'}	29. 31 ^{ed}	1199 ^{ed}	20. 34½ ^{ab}
178*	—	—	20. 34½ ^{ed}
20. 30	29. 32	1200	20. 35½
179*	29. 33	1201	—
20. 31-32 ^{ed}	29. 34-35	1202-1203	20. 36½-37½
180*	—	—	—
20. 32 ^{e'}	29. 36 ^{ab}	1204 ^{ab}	20. 38
181*	—	—	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
182*	29. 36 ^{ed}	1204 ^{ed}	—
183*	—	—	—
21. 1-9	30. 1-9	1205-1213	21. 1-9
21. 10	30. 10	1214	21. 11½
21. 11	30. 11	1215	21. 12, 10 ^{ab}
21. 12	30. 12	1216	21. 10 ^{ed} , 10½
21. 13-14	30. 13-14	1217-1218	21. 13-14
184*	—	—	21. 15
21. 15-23	30. 15-23	1219-1227	21. 16-24
185*	30. 24	1228	21. 33
186*	—	—	21. 25
21. 24-26 ^{ed}	30. 25-27	1229-1231	21. 26, 26½, 27½, 28½ ^{ab}
21. 26 ^{ed} -27 ^{ed}	30. 28-29 ^{ab}	1232-1233 ^{ab}	21. 28½ ^{ed} , 29½
21. 27 ^{ed} -29	30. 29 ^{ed} -31	1233 ^{ed} -1235	21. 30, 31-32
21. 30-41	30. 32-43	1236-1247	21. 34-45
187*	—	—	21. 45½
21. 42	30. 44	1248	21. 46½
22. 1-2	31. 1-2	1249-1250	22. 1-2
22. 3 ^{ab}	31. 3 ^{ab}	1251 ^{ab}	—
188* (subst., 3 ^{ab})	—	—	22. 3 ^{ab}
22. 3 ^{ed} -4 ^{ed}	31. 3 ^{ed} -5 ^{ab}	1251 ^{ed} -1253 ^{ab}	22. 3 ^{ed} , 4, 4½
189*	31. 5 ^{ed} (= 16 ^{ab})	1253 ^{ed} (= 1265 ^{ab})	—
22. 5-10 ^{ab}	31. 6-11 ^{ab}	1254-1259 ^{ab}	22. 5½-10½ ^{ab}
190*	31. 11 ^{ed}	1259 ^{ed}	22. 10½ ^{ed}
22. 10 ^{ed} -13 ^{ed}	31. 12-15 ^{ab}	1260-1263 ^{ab}	22. 11, 12-14
191*	31. 15 ^{ed}	1263 ^{ed}	22. 15 ^{ab}
22. 13 ^{ed} -15 ^{ab}	31. 15 ^{ed} , 16 ^{ed} -17	1264, 1265 ^{ed} -1266	22. 15 ^{ed} , 16, 17 ^{ab}
22. 15 ^{ed}	31. 18	1267	22. 18 ^{ed} , 18½
22. 16 ^{ab}	31. 19 ^{ab}	1268 ^{ab}	22. 21½ ^{ed}
22. 16 ^{ed}	31. 19 ^{ed} -20 ^{ab}	1268 ^{ed} -1269 ^{ab}	22. 22, 23 ^{ab}
192*	—	—	22. 23 ^{ed} , 24 ^{ab}
22. 17	31. 21	1270	22. 17 ^{ed} -18 ^{ab}
22. 18 ^{ab}	31. 20 ^{ed} (= 22 ^{ab})	1269 ^{ed} (= 1271 ^{ab})	22. 19½ ^{ab}
22. 18 ^{ed}	31. 22 ^{ed}	1271 ^{ed}	22. 19½ ^{ed}
22. 19 ^{ab}	31. 23	1272	22. 25 ^{ab} , 24 ^{ed}
22. 19 ^{ed}	31. 24 ^{ab}	1273 ^{ab}	22. 25 ^{ed}
22. 20	31. 24 ^{ed} -25 ^{ab}	1273 ^{ed} -1274 ^{ab}	22. 27
22. 21	31. 25 ^{ed}	1274 ^{ed}	22. 20½ ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
193*	31. 26	1275 ^{ab}	—
194*	—	—	22. 20 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -21 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
22. 22-23 ^{ab}	31. 26 ^{ed} -27	1275 ^{cd} -1276	22. 26, 28 ^{ab}
22. 23 ^{ed}	31. 28 ^{ab}	1277	22. 28 ^{ed}
195*	31. 28 ^{ed}	1278 ^{ab}	—
22. 24-31	31. 29-36	1279-1286	22. 29-34, 36, 35
22. 32	31. 37	1287	22. 37, 36 $\frac{1}{2}$
22. 33-35	31. 38-40	1288-1290	22. 38, 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$, 40
196*	31. 41	1291	22. 41
22. 36-37 ^{ed}	31. 42-43	1292-1293	22. 42-43
22. 37 ^{ed} -38 ^{ed}	31. 44-45 ^{ab}	1294-1295 ^{ab}	22. 44, 44 $\frac{1}{2}$
22. 38 ^{ed}	31. 45 ^{ed}	1295 ^{ed}	22. 45 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
197*	—	—	22. 45 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
22. 39-40	31. 46-47	1296-1297	22. 46, 47, 47 $\frac{1}{2}$
22. 41-45 ^{ab}	31. 48-52 ^{ab}	1298-1302 ^{ab}	22. 48 $\frac{1}{2}$ -52 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
198*	31. 52 ^{ed}	1302 ^{ed}	22. 52 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
22. 45 ^{ed} -48 ^{ed}	31. 53-56 ^{ab}	1303-1306 ^{ab}	22. 53 $\frac{1}{2}$ -56 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
22. 48 ^{ed} -53	31. 56 ^{ed} -61	1306 ^{ed} -1311	22. 56 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -61 $\frac{1}{2}$
22. 54-55	31. 62-63	1312-1313	22. 64, 62 $\frac{1}{2}$ ^{ed, ab}
22. 56 ^{ab}	31. 64 ^{ab}	1314 ^{ab}	22. 63
199*	—	—	22. 65 ^{ab}
22. 56 ^{ed}	31. 64 ^{ed}	1314 ^{ed}	22. 65 ^{ed}
200*, 201*	31. 66 ^{ab} , 65	1316 ^{ab} , 1315	—
202*	—	—	22. 65 $\frac{1}{2}$
22. 57 ^{ab}	31. 66 ^{ed}	1316 ^{ed}	22. 66 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
203*	31. 67 ^{ab}	1317 ^{ab}	22. 66 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
22. 57 ^{ed} -58	31. 67 ^{ed} -68	1317 ^{ed} -1318	22. 67 $\frac{1}{2}$, 68
204*	31. 69-70	1319-1320	22. 69-70
22. 59-60	31. 71-72	1321-1322	22. 71-72
22. 61	31. 73	1323	—
23. 1 ^{ab}	32. 1 ^{ab}	1324 ^{ab}	—
205*	—	—	23. 1, 1 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
23. 1 ^{ed} -2 ^{ab}	32. 1 ^{ed} -2 ^{ab}	1324 ^{ed} -1325 ^{ab}	23. 2 $\frac{1}{2}$ ^{ed} -3 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
23. 2 ^{ed}	32. 2 ^{ed}	1325 ^{ed}	—
23. 3	32. 3	1326	23. 4 $\frac{1}{2}$
206*	32. 4	1327	23. 5
207*	—	—	23. 6
23. 4	32. 5	1328	23. 3 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 7 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
208*	32. 6	1329	23. 7 ^{ed} -8 ^{ab}
23. 5 ^{ab}	—	—	—
209*	32. 7 ^{ab}	1330 ^{ab}	23. 8 ^{ed}
23. 5 ^{ed}	32. 7 ^{ed}	1330 ^{ed}	—
23. 6	—	—	—
210* (subst., 6)	32. 8	1331	23. 9
23. 7 ^{abed}	32. 9	1332	23. 10
23. 7 ^{ed} -10 ^{ed}	32. 10-13 ^{ab}	1333-1336 ^{ab}	23. 11-14 ^{ab}
23. 10 ^{ed}	32. 13 ^{ed}	1336 ^{ed}	23. 14 ^{ed}
211*	32. 14-15	1337-1338	23. 15-16
212*	32. 16 ^{ab}	1339 ^{ab}	—
23. 11 ^{abed}	32. 16 ^{ed} -17 ^{ab}	1339 ^{ed} -1340 ^{ab}	23. 17
213*	32. 17 ^{ed}	1340 ^{ed}	—
23. 11 ^{ed}	32. 18 ^{ab}	1341 ^{ab}	23. 18 ^{ab}
214*	32. 18 ^{ed}	1341 ^{ed}	—
215*	—	—	23. 18 ^{ed}
23. 12 ^{ab}	32. 19 ^{ab}	1342 ^{ab}	23. 19 ^{ab}
216*	32. 19 ^{ed}	1342 ^{ed}	23. 19 ^{ed}
23. 12 ^{ed} -13 ^{ab}	32. 20-21 ^{ab}	1343-1344 ^{ab}	23. 20-21 ^{ab}
217*	32. 21 ^{ed} -22 ^{ab}	1344 ^{ed} -1345 ^{ab}	23. 21 ^{ed} -22 ^{ab}
23. 13 ^{ed} -14	32. 22 ^{ed} -23	1345 ^{ed} -1346	23. 22 ^{ed} -23
218*	32. 24	1347	23. 24
219*	32. 25	1348	—
23. 15-16 ^{ab}	32. 26-27 ^{ab}	1349-1350 ^{ab}	23. 25-26 ^{ab}
23. 16 ^{ed}	—	—	23. 26 ^{ed}
220* (subst., 16 ^{ed})	32. 27 ^{ed}	1350 ^{ed}	—
23. 17	32. 28	1351	23. 27
221*	—	—	23. 27½, 28½
23. 18 ^{abed}	32. 29 ^{abed}	1352	23. 29½
23. 18 ^{ed} -19 ^{ab}	32. 29 ^{ed} -30 ^{ab}	1353, 1354 ^{ab}	23. 30, 31 ^{ab}
222*	—	—	23. 31 ^{ed} -32 ^{ab}
23. 19 ^{ed} -20	32. 30 ^{ed} -31	1354 ^{ed} -1355	23. 32 ^{ed} -33
23. 21-25	32. 32-36	1356-1360	23. 43½-47½
23. 26-27 ^{ed}	32. 37-38	1361-1362	23. 48, 49-50 ^{ab}
23. 27 ^{ed} -29	32. 39-41 ^{ab}	1363-1365 ^{ab}	23. 50 ^{ed} -52
223*, 224*	—	—	23. 52½, 53½-54½, 55
23. 30-32 ^{ed}	32. 41 ^{ed} -44 ^{ab}	1365 ^{ed} -1368 ^{ab}	23. 34-36
23. 32 ^{ed} -34	32. 44 ^{ed} -46	1368 ^{ed} -1370	23. 36½, 37½-38½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
225*	—	—	—
23. 35-38	32. 47-50	1371-1374	23. 39½-42½
23. 39 ^{ab}	32. 51 ^{ab}	1375 ^{ab}	23. 56 ^{ab}
23. 39 ^{ed}	32. 51 ^{ed}	1375 ^{ed}	23. 56 ^{ed}
226*	—	—	—
23. 40-44 ^{ab}	32. 52-56 ^{ab}	1376-1380 ^{ab}	23. 57-61 ^{ab}
227*	—	—	—
23. 44 ^{ed} -54	32. 56 ^{ed} -66	1380 ^{ed} -1390	23. 61 ^{ed} -71
24. 1-2 ^{ed}	33. 1-2	1391-1392	24. 1-2
24. 2 ^{er}	33. 3 ^{ab}	1393 ^{ab}	24. 2½
228*	—	—	24. 3½
24. 3 ^{ab}	33. 3 ^{ed}	1393 ^{ed}	24. 4½ ^{ab}
229*	—	—	24. 4½ ^{ed} , 5
24. 3 ^{eder}	33. 4	1394	24. 6
230*	—	—	24. 6½
24. 4	33. 5	1395	24. 7½
231*	—	—	—
24. 5-6	33. 6-7	1396-1397	24. 8, 9, 9½
24. 7-8 ^{ed}	33. 8-9	1398-1399	24. 10½, 11, 12 ^{ab}
24. 8 ^{er} -9	33. 10-11 ^{ab}	1400-1401 ^{ab}	24. 12 ^{ed} -13
232*	—	—	24. 14-15, 15½
24. 10 ^{ab} ^{ed}	33. 11 ^{ed} -12 ^{ab}	1401 ^{ed} -1402 ^{ab}	24. 16, 17 ^{ab}
24. 10 ^{er} -11 ^{ab}	33. 12 ^{ed} -13 ^{ab}	1402 ^{ed} -1403 ^{ab}	24. 17 ^{ed} , 17½
233*	—	—	24. 18½
24. 11 ^{ed} -12 ^{ed}	33. 13 ^{ed} -14	1403 ^{ed} -1404	24. 19½, 20
234*	—	—	24. 21 ^{ab}
24. 12 ^{er} -13 ^{ed}	33. 15-16 ^{ab}	1405-1406 ^{ab}	24. 21 ^{ed} -22
24. 13 ^{er} -18 ^{ab}	33. 16 ^{ed} -21 ^{ab}	1406 ^{ed} -1411 ^{ab}	24. 22½, 23½-27½ ^{ab}
235*	—	—	24. 27½ ^{ed}
24. 18 ^{eder} -20 ^{ed}	33. 21 ^{ed} -24 ^{ab}	1411 ^{ed} -1414 ^{ab}	24. 28½-30½
236*	33. 24 ^{ed}	1414 ^{ed}	—
24. 20 ^{er} -25	33. 25-30 ^{ab}	1415-1420 ^{ab}	24. 31, 32-36
237*	—	—	24. 36½
24. 26	33. 30 ^{ed} -31 ^{ab}	1420 ^{ed} -1421 ^{ab}	24. 37½
238*	—	—	24. 38, 39 ^{ab}
24. 27 ^{ab}	33. 31 ^{ed}	1421 ^{ed}	24. 39 ^{ed}
239*	—	—	—
24. 27 ^{ed}	33. 32 ^{ab}	1422 ^{ab}	24. 40 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
240*	—	—	24. 40 ^d
24. 27 ^e -30 ^d	33. 32 ^{ei} 35	1422 ^{ei} -1425	24. 40½, 41½-43½
24. 30 ^{ef}	33. 36 ^{ab}	1426 ^{ab}	24. 44
241*	—	—	24. 45
242*	33. 36 ^{ei} -38	1426 ^d -1428	24. 46-48 ^{ab}
24. 31-33 ^{is}	33. 39-41 ^{ab}	1429-1431 ^{ab}	24. 48 ^d , 48½, 49½, 50
243*	33. 41 ^{ed}	1431 ^{ed}	—
244*	—	—	24. 50½
24. 33 ^{etrf}	33. 42	1432	24. 51½
245*	—	—	—
24. 34	33. 43	1433	24. 52½
246*	33. 44	1434	24. 53½
24. 35	33. 45	1435	24. 54½
24. 36 ^{ab}	33. 46 ^{ab}	1436 ^{ab}	—
247* (subst., 36 ^{is})	—	—	24. 55½, 56
24. 36 ^{ei} -37	33. 46 ^{ei} -47	1436 ^{ei} -1437	24. 57-58 ^{ab}
248*	—	—	24. 58 ^{ed} -59 ^{ab}
24. 38-39	33. 48-49	1438-1439	24. 59 ^d , 59½, 60½
24. 40 ^{ab}	33. 50 ^{ab}	1440 ^{ab}	24. 61½ ^{ab}
249*	—	—	24. 61½ ^{ed}
24. 40 ^{ed} -41 ^{ed}	33. 50 ^{ei} -51	1440 ^{ed} -1441	24. 62, 63
24. 41 ^{ef} -47 ^{ab}	33. 52-57	1442-1447	24. 63½, 64½-69½ ^{ab}
250*	33. 58 ^{ab}	1448 ^{ab}	—
24. 47 ^{ed} -52	33. 58 ^{ei} -63	1448 ^{ed} -1453	24. 69½ ^d -74½
251*	—	—	24. 75
24. 53	34. 1	1454	25. 1
252*	—	—	25. 2
24. 54	34. 2	1455	25. 3
253*	—	—	25. 4 ^{ab}
24. 55-56	34. 3-4	1456-1457	25. 4 ^{ed} , 4½, 5½
254*	34. 5	1458	25. 6½
24. 57-61	34. 6-10	1459-1463	25. 7½-11½
255*	—	—	25. 12½
256*	34. 11	1464	25. 13½
24. 62-67	34. 12-17	1465-1470	—
257*	34. 18-19 ^{ab}	1471-1472 ^{ab}	—
24. 68-69	34. 19 ^{ed} -21 ^{ab}	1472 ^{ed} -1474 ^{ab}	—
258*, 1-3	34. 21 ^{ed} -22 ^{ed}	1474 ^{ed} -1475	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
258*, 4-9	34. 22 ^{ef} -25 ^{ab}	1476-1478	—
24. 70 ^{abed}	34. 25 ^{ed} -26 ^{ab}	1479	—
24. 70 ^{ef} -72 ^{ab}	34. 26 ^{ed} -28 ^{ab}	1480-1481	—
259*	34. 28 ^{ed}	1482 ^{ab}	—
24. 72 ^{ed}	34. 29 ^{ab}	1482 ^{ed}	—
260*	34. 29 ^{ed} -30	1483-1484 ^{ab}	—
261*	—	—	—
24. 73-74 ^{ed}	34. 31-32	1484 ^{ed} -1486 ^{ab}	—
24. 74 ^{ef} -76	34. 33-35 ^{ab}	1486 ^{ed} -1488	—
262*	34. 35 ^{ed} -40	1489-1494 ^{ab}	—
24. 77-83 ^{ab}	34. 41-47 ^{ab}	1494 ^{ed} -1500	—
263*	34. 47 ^{ed} -48 ^{ab}	1501	—
24. 83 ^{ed} -84 ^{ab}	34. 48 ^{ed} -49 ^{ab}	1502	—
{ App. I, 2 (subst., { 24. 62-84 ^{ab})	—	—	{ 25. 14½-32½; { 26. 1-34 ^{ab}
24. 84 ^{ed} -86 ^{ab}	34. 49 ^{ed} -51 ^{ed}	1503-1504	26. 34 ^{ed} -35, 35½
24. 86 ^{ed} -88 ^{ab}	34. 51 ^{ed} -53 ^{ab}	1505-1506	26. 36½-37½
24. 88 ^{ed}	34. 53 ^{ed}	1507 ^{ab}	—
264*	—	—	—
24. 89-91	34. 54-56	1507 ^{ed} -1510 ^{ab}	26. 38½-40½
24. 92	34. 57	1510 ^{ed} -1511 ^{ab}	(± 26. 33)
24. 93	34. 58	1511 ^{ed} -1512 ^{ab}	26. 41½
265*	34. 59	1512 ^{ed} -1513 ^{ab}	—
266*	34. 60	1513 ^{ed} -1514 ^{ab}	26. 42½
24. 94	34. 61	1514 ^{ed} -1515 ^{ab}	26. 43½
24. 95-101	34. 62-68	1515 ^{ed} -1521, 1522	27. 1-7
24. 102-103	34. 69-70	1523-1524	27. 8-9
24. 104 ^{abed}	34. 71	1525	27. 9½, 10½ ^{ab}
24. 104 ^{ef} -105 ^{ed}	34. 72-73 ^{ab}	1526-1527 ^{ab}	27. 10½ ^{ed} -11½
267*	—	—	27. 12½-17½
24. 105 ^{ef}	34. 73 ^{ed}	1527 ^{ed}	—
268*	34. 74 ^{ab}	1528 ^{ab}	—
24. 106	34. 74 ^{edef}	1528 ^{ed} , 1529	27. 18½
269*	—	—	27. 19½, 20, 21
24. 107	34. 75 ^{abed}	1530	—
270*	—	—	27. 22, 22½
24. 108 ^{ab}	34. 75 ^{ef}	1531 ^{ab}	—
24. 108 ^{ed} -109	34. 76-77 ^{ab}	1531 ^{ed} -1532	27. 23½, 24

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
271*	34. 77 ^{ed}	1533 ^{ab}	—
272*	34. 78 ^{ad}	1533 ^{ed}	—
24. 110	—	—	—
273* (subst., 110)	—	—	27. 25
24. 111	—	—	—
274* (subst., 111)	—	—	27. 26, 26½
App. I, No. 3	34. 78 ^{ed} -91	1534-1547 ^{ab}	—
24. 112-114 ^{ab}	34. 92-94 ^{ab}	1547 ^{ed} -1549	27. 27½-29½ ^{ab}
275*	—	—	27. 29½ ^{ed}
24. 114 ^{ed}	34. 94 ^{ed}	1550 ^{ab}	—
276* (subst., 114 ^{ed})	—	—	27. 30½, 31
277*	34. 95	1550 ^{ed} -1551 ^{ed}	—
App. I, No. 4	34. 96-106 ^{ed}	1551 ^{ed} -1561	—
24. 115-119	34. 106 ^{ed} -111 ^{ab}	1562-1566	27. 32-36
278*	—	—	27. 37 ^{ed}
24. 120 ^{ab, ed}	34. 111 ^{ed} -112 ^{ab}	1567	27. 37 ^{ed} , 37½
279*	34. 112 ^{ed} -113 ^{ab}	1568	—
280*	—	—	27. 38½-39½
24. 120 ^{ed} -122 ^{ab}	34. 113 ^{ed} -115 ^{ab}	1569-1570	27. 40, 41-42 ^{ab}
281*	—	—	27. 42 ^{ed} -43 ^{ab}
24. 122 ^{ed} -124	34. 115 ^{ed} -117	1571-1573 ^{ab}	27. 43 ^{ed} -45
282*	34. 118	1573 ^{ed} -1574 ^{ab}	—
24. 125 ^{ab}	34. 119 ^{ab}	1574 ^{ed}	27. 46 ^{ab}
283*	34. 119 ^{ed} -120 ^{ab}	1575	—
284*	—	—	—
24. 125 ^{ed} -126 ^{ab}	34. 120 ^{ed} -121 ^{ab}	1576	27. 46 ^{ed} -47 ^{ab}
285*	—	—	27. 47 ^{ed} , 48
24. 126 ^{ed}	34. 121 ^{ed}	1577 ^{ab}	—
24. 127-128 ^{ab, ed}	34. 122-123	1577 ^{ed} -1579 ^{ab}	27. 48½-49½
286*	34. 124	1579 ^{ed} -1580 ^{ab}	—
287*	—	—	27. 50½, 51
24. 128 ^{ed}	34. 125 ^{ab}	1580 ^{ed}	—
288*	34. 125 ^{ed}	1581 ^{ab}	—
24. 129-133	34. 126-130	1581 ^{ed} -1585, 1586	28. 1-5
289*	—	—	28. 5½
24. 134-138	34. 131-135	1587-1591	28. 6½-10½
24. 139-140	34. 136-137	1592-1593	28. 11, 12, 12½
24. 141-146	34. 138-143	1594-1599	28. 13½-18½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
290*	34. 144 ^{ab}	1600	—
291*	—	—	—
24. 147-150 ^{ab}	34. 144 ^{cd} -147	1601-1604 ^{ab}	28. 19½-22½ ^{ab}
292*	34. 148-149	1604 ^{cd} -1606 ^{ab}	—
24. 150 ^{cd} -153 ^b	34. 150-152	1606 ^{cd} -1609 ^{ab}	28. 22½ ^{cd} -24, 25
24. 153 ^{cd} -155	34. 153-155 ^{ab}	1609 ^{cd} -1611	28. 26, 26½, 27½
24. 156	34. 155 ^{cd} -156 ^{ab}	1612	28. 28, 28½
24. 157-158 ^{ab}	34. 156 ^{cd} -157	1613-1614 ^{ab}	28. 29½, 30½ ^{ab}
24. 158 ^{cd}	34. 158 ^{ab}	1614 ^{cd}	—
293* (subst., 158 ^{cd})	—	—	28. 30½ ^{cd} , 31
24. 159	34. 158 ^{cd} -159 ^{ab}	1615	28. 32
294*	34. 159 ^{cd} -160 ^{ab}	1616	28. 33
24. 160-161	34. 160 ^{cd} -162 ^{ab}	1617-1618	28. 34-35
295*	34. 162 ^{cd} , 163	1619	28. 36
25. 1-2	35. 1-2	1620-1621	29. 1-2
App. I, No. 5	35. 3-39	1622-1660	—
25. 3-11	35. 40-48	1661-1669	29. 3-11
26. 1-4 ^{abc}	36. 1-4 ^{abc}	1670-1673 ^{abc}	29. 12-15 ^{abc}
296*	36. 4 ^d -5 ^a	1673 ^d -1674 ^a	29. 15 ^d -16 ^a
26. 4 ^d -6	36. 5 ^{bcd} -7 ^{ab}	1674 ^{bcd} -1676 ^{ab}	29. 16 ^{bcd} , 17, 17½
26. 7-16	36. 7 ^{cd} -17 ^{ab}	1676 ^{cd} -1686 ^{ab}	29. 18½-27½
26. 17-26 ^a	36. 17 ^{cd} -26 ^{abc}	1686 ^{cd} -1695 ^{abc}	30. 1-10 ^a
297*	—	—	—
26. 26 ^{bcd}	36. 26 ^d -27 ^{ab}	1695 ^d , 1696	30. 10 ^{bcd}
298*	—	—	30. 10½
26. 27-28 ^{ab}	36. 27 ^{cd} -28	1697-1698 ^{ab}	30. 11, 12
26. 28 ^{cd} -29	36. 29-30 ^{ab}	1698 ^{cd} -1699	30. 12½, 13½
299*	36. 30 ^{cd} -32 ^{ef}	1700-1702	30. 14½-16½
26. 30	36. 33	1703	30. 17½
26. 31-32 ^{cd}	37. 1-2	1704-1705	30. 18½-19½
26. 32 ^{ef} -34 ^{cd}	37. 3-5 ^{ab}	1706-1708 ^{ab}	30. 20, 21-22
26. 34 ^{ef} -39 ^{cd}	37. 5 ^{cd} -10 ^{cd}	1708 ^{cd} -1713	30. 22½, 23½-27½
300*	—	—	30. 28½ ^{ab}
26. 39 ^{ef}	37. 10 ^{ef}	1714	30. 28½ ^{cd}
26. 40-57	37. 11-28	1715-1734 †	30. 29½-46½
301*	—	—	30. 47½ ^a
26. 58 ^{ab}	37. 29 ^{ab}	1735 ^{ab}	30. 47½ ^b

† Two lines om. in counting.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
302*	—	—	30. 47½ ^d
26. 58 rd -84	37. 29 rd -45	1735 rd -1751	30. 48, 49-64
27. 1-3	38. 1-3	1753-1755 †	31. 1-2, 4
303* (subst., 3)	—	—	31. 3
27. 4 ^{ab}	38. 4 ^{ab}	1756 ^{ab}	31. 5 ^{ab}
304*	38. 4 rd	1756 rd	31. 5 rd (= 13)
305*	38. 5 ^{ab}	1757 ^{ab}	—
306*	38. 5 rd -6 ^{ab}	1757 rd -1758 ^{ab}	31. 6
307*	—	—	31. 7
308*	38. 6 rd	1758 rd	31. 8 ^{ab}
27. 4 rd	38. 7 ^{ab}	1759 ^{ab}	31. 8 rd
27. 5	38. 7 rd -8 ^{ab}	1759 rd -1760 ^{ab}	31. 14
309*	38. 8 rd -11 ^{ab}	1760 rd -1763 ^{ab}	—
27. 6	38. 11 rd -12 ^{ab}	1763 rd -1764 ^{ab}	31. 9
27. 7	38. 12 rd -13 ^{ab}	1764 rd -1765 ^{ab}	—
310* (subst., 7)	—	—	31. 10
311*	—	—	31. 10½, 11½
27. 8	38. 13 rd -14 ^{ab}	1765 rd -1766 ^{ab}	31. 12½
312*	38. 14 rd	1766 rd	—
27. 9 ^{abrd}	38. 15	1767	31. 15
27. 9 rd -10 ^{ab}	38. 16	1768	31. 16 ^{rdab}
313*, 1-3	—	—	31. 20-21 ^{ab}
313*, 4-5	—	—	—
314*	38. 17 ^{abrd} -19 ^{ab}	1769-1771	31. 17, 17½, 18½, 19
27. 10 rd -15	38. 19 rd -24	1772-1777 ^{ab}	31. 21 rd -26
27. 16-17 rd	38. 25-26 rd	1777 rd -1779 ^{ab}	31. 26½, 27, 28
27. 17 rd	38. 26 rd	1779 rd	31. 28½
27. 18-29	39. 1-12	1781-1792 ¶	31. 29½-40½
27. 30-33	39. 13-16	1793-1796	32. 1-4
315*	—	—	32. 5
27. 34-37	39. 17-20	1797-1800	32. 6-9
27. 38-41	39. 21-24	1801-1804	32. 12-15
27. 42	39. 25	1805	—
316* (subst., 42)	—	—	32. 16
27. 43-44	39. 26-27	1806-1807	32. 17-18
27. 45-46	39. 28-29	1808-1809	32. 10-11
27. 47-52	39. 30-35	1810-1815	32. 19-24

† Colophon wrongly counted as 1752.

¶ Colophon wrongly counted as 1780.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
27. 53-55 ^{abc}	40. 1-3 ^{abc}	1816-1818 ^{abc}	33. 1-3 ^{abc}
317*	40. 3 ^d -4 ^{abc}	1818 ^d -1819 ^{abc}	33. 4 ^d -5 ^{abc}
27. 55 ^d -56 ^{ac}	40. 4 ^d -5 ^{abc}	1819 ^d -1820 ^{abc}	33. 5 ^d , 6 ^{ac} (= 3 ^d , 4 ^{abc})
27. 56 ^d -58 ^{ab}	40. 5 ^d -7 ^{ab}	1820 ^d -1822 ^{ab}	33. 6 ^d , 7, 7½
27. 58 ^{cd} -62 ^{cd}	40. 7 ^{cd} -11	1822 ^{cd} -1826	33. 8, 9-12
27. 62 ^{ef} -71 ^{cd}	40. 12-21 ^{ab}	1827-1836 ^{ab}	33. 12½, 13½-21½
27. 71 ^{ef} -80	40. 21 ^{cd} -30	1836 ^{cd} -1845	33. 22, 23-31
27. 81	40. 31 ^{ab}	1846 ^{ab}	33. 32 ^{ab}
27. 82	40. 31 ^{cd} -32 ^{ab}	1846 ^{cd} -1847 ^{ab}	33. 32 ^{cd} -33 ^{ab}
318*	40. 32 ^{cd}	1847 ^{cd}	—
319*	—	—	33. 33 ^{cd}
27. 83-84 ^{cd}	40. 33-34	1848-1849	33. 34-35
27. 84 ^{ef} -85 ^{cd}	40. 35-36 ^{ab}	1850-1851 ^{ab}	33. 36-37 ^{ab}
27. 85 ^{ef} -86 ^{cd}	40. 36 ^{cd} -37	1851 ^{cd} -1852	33. 37 ^{cd} -38
27. 86 ^{ef} -89	40. 38-41 ^{ab}	1853-1856 ^{ab}	33. 38½, 39½-41½
320*	—	—	33. 42½
27. 90-105	40. 41 ^{cd} -56 ^{ef}	1856 ^{cd} -1871, 1872	33. 43½-58½
28. 1	41. 1	1873	34. 1
321*	41. 2	1874	—
28. 2-8 ^{cd}	41. 3-9	1875-1881	34. 2-8
28. 8 ^{ef} -14	41. 10-16 ^{ab}	1882-1888 ^{ab}	34. 8½, 9½-14½
28. 15	41. 16 ^{cd} -17 ^{ab}	1888 ^{cd} -1889 ^{ab}	34. 15, 16 ^{ab}
322*	—	—	34. 16 ^{cd} , 16½
28. 16-19 ^{cd}	41. 17 ^{cd} -21 ^{ab}	1889 ^{cd} -1893 ^{ab}	34. 17½-20½
28. 19 ^{ef} -20	41. 21 ^{cd} -22	1893 ^{cd} -1894	34. 21, 22
28. 21 ^{abcd}	41. 23	1895	34. 23 ^{acdb}
28. 21 ^{ef} -22 ^{ab}	41. 24 ^{abcd}	1896	34. 23½, 24½ ^{ab}
28. 22 ^{cd} -25	41. 24 ^{ef} -27	1897, 1898-1900	34. 24½ ^{cd} -27½
323*	41. 29 ^{ab}	1902 ^{ab}	—
324*	41. 28 ^{ab}	1901 ^{ab}	34. 28
325*	41. 28 ^{cd}	1901 ^{cd}	—
28. 26	41. 29 ^{cd} -30 ^{ab}	1902 ^{cd} -1903 ^{ab}	34. 29
326*	41. 30 ^{cd} -31 ^{ab}	1903 ^{cd} -1904 ^{ab}	—
327*	41. 31 ^{cd} -32 ^{ab}	1904 ^{cd} -1905 ^{ab}	34. 30
28. 27	41. 32 ^{cd} -33 ^{ab}	1905 ^{cd} , 1906	34. 31
28. 28-29 ^{ab}	41. 33 ^{cd} -34	1907-1908 ^{cd}	34. 32, 32½
28. 29 ^{cd} -31 ^{ab}	41. 35-36	1908 ^{cd} -1910 ^{ab}	34. 33, 34, 34½
328*	—	—	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
28. 31 ^{ed} -32 ^{ed}	41. 37	1910 ^{ed} -1911 ^{ed}	34. 35½
28. 32 ^{ed}	41. 38 ^{ed}	1911 ^{ed}	34. 37 ^{ed}
329*, 330*, 331*	—	—	34. 37 ^{ed} , 38 ^{ed} , 29½-40
28. 33 ^{ed}	41. 38 ^{ed}	1912 ^{ed}	—
28. 33 ^{ed} -35 ^{ed}	41. 39-40	1912 ^{ed} -1914 ^{ed}	34. 41, 42-43 ^{ed}
28. 35 ^{ed} -37 ^{ed}	41. 41-42	1914 ^{ed} -1916 ^{ed}	34. 44, 43 ^{ed} , 38 ^{ed}
28. 37 ^{ed} -39 ^{ed}	41. 43-44 ^{ed}	1916 ^{ed} -1918 ^{ed}	34. 38½, 44½, 45, 46 ^{ed}
332*	—	—	34. 46 ^{ed}
28. 39 ^{ed}	41. 44 ^{ed} -45 ^{ed}	1918 ^{ed}	34. 46 ^{ed} , 47 ^{ed} (= 36)
333*	—	—	34. 47 ^{ed} -48
28. 40 ^{ed}	41. 45 ^{ed} -46 ^{ed}	1919	34. 49
334*	—	—	—
28. 40 ^{ed} -42 ^{ed}	41. 46 ^{ed} -48	1920-1922 ^{ed}	34. 49½, 50½, 51, 52 ^{ed}
28. 42 ^{ed} -43 ^{ed}	41. 49-50 ^{ed}	1922 ^{ed} -1923	34. 52 ^{ed} , 52½, 54½ ^{ed}
28. 43 ^{ed}	41. 50 ^{ed}	1924 ^{ed}	34. 53½ ^{ed}
335*	41. 51	1924 ^{ed} -1925 ^{ed}	—
336*	—	—	34. 53½ ^{ed} , 54½ ^{ed}
28. 44	41. 52	1925 ^{ed} , 1926	34. 55½
28. 45-46	41. 53-54	1927-1928	34. 56½-57½
337*	41. 55	1929	34. 58½
28. 47 ^{ed}	41. 56 ^{ed}	1930 ^{ed}	34. 59½ ^{ed}
338*, 339*	41. 56 ^{ed} -59 ^{ed}	1930 ^{ed} -1933 ^{ed}	—
28. 47 ^{ed}	41. 59 ^{ed}	1933 ^{ed}	34. 59½ ^{ed}
340*	41. 60	1934	34. 60½
28. 48 ^{ed}	41. 61 ^{ed}	1935 ^{ed}	34. 61½ ^{ed}
341*, 342*	41. 61 ^{ed} -63	1935 ^{ed} -1937	34. 61½ ^{ed} -63½
28. 48 ^{ed}	—	—	—
28. 49 ^{ed}	41. 64-65 ^{ed}	1938-1939 ^{ed}	—
343* (subst., 49)	—	—	34. 64½-65½ ^{ed}
344*	—	—	34. 65½ ^{ed}
28. 50	41. 65 ^{ed} -66 ^{ed}	1939 ^{ed} -1940 ^{ed}	—
345* (subst., 50)	—	—	34. 66½
28. 51	41. 66 ^{ed} -67 ^{ed}	1940 ^{ed} -1941 ^{ed}	34. 67½
346*	—	—	34. 68
28. 52-53 ^{ed}	41. 67 ^{ed} -68	1941 ^{ed} -1942	34. 69-70 ^{ed}
347*	—	—	34. 70 ^{ed}
28. 53 ^{ed}	41. 69 ^{ed}	1943 ^{ed}	34. 70½
348*	—	—	34. 71½ ^{ed}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
28. 54	41. 69 ^{ed} -70 ^{ab}	1943 ^{bd} -1944 ^{ab}	34. 71½ ^{ed} , 72
349*	41. 70 ^{ed} -71 ^{ab}	1944 ^{ed} -1945 ^{ab}	34. 73
28. 55 ^{abed, f} -57 ^{ab}	41. 71 ^{ed} -74 ^{ab}	1945 ^{ed} -1948 ^{ab}	34. 74-76
28. 57 ^{ed} -64	41. 74 ^{ed} -81	1948 ^{ed} -1955	34. 76½, 77½-83½
350*	41. 82	1956	34. 84½ (± 86)
351*	41. 83, 84	1957, 1958	—
352* (± 350*, 2)	—	—	[84½ ^{ed} (± 86 ^{ed})]
28. 65 ^{ab}	41. 85 ^{ab}	1959 ^{ab}	34. 85
353*, 354*	41. 85 ^{ed} -86 ^{ab}	1959 ^{ed} -1960 ^{ab}	34. 87½, 87 ^{ab}
28. 65 ^{ed} -66	41. 86 ^{ed} -87	1960 ^{ed} -1961	34. 87 ^{ed} , 88½
29. 1-3	42. 1-3	1962-1964	35. 1-3
355*	—	—	35. 4-6
29. 4 ^{ab}	42. 4 ^{ab}	1965 ^{ab}	—
29. 4 ^{ed} -5 ^{ab}	42. 4 ^{ed} -5 ^{ab}	1965 ^{ed} -1966 ^{ab}	35. 7
356*	42. 5 ^{ed} -6 ^{ab}	1966 ^{ed} -1967 ^{ab}	—
29. 5 ^{ed}	42. 6 ^{ed}	1967 ^{ed}	35. 8 ^{ab}
357*	42. 7	1968	35. 8 ^{ed} -9 ^{ab}
29. 6 ^{ab}	—	—	—
358* (subst., 6 ^{ab})	42. 8 ^{ab}	1969 ^{ab}	35. 9 ^{ed}
29. 6 ^{ed} -7	42. 8 ^{ed} -9	1969 ^{ed} -1970	35. 10 ^{ed} -11 ^{ab}
359*	42. 10	1971	—
360*	42. 11	1972	35. 14½
361*	42. 12-13 ^{ab}	1973-1974 ^{ab}	—
362*	—	—	35. 11 ^{ed} -13, 13½
363*	—	—	—
29. 8-12	42. 13 ^{ed} -18 ^{ab}	1974 ^{ed} -1979 ^{ab}	35. 15½-19½
29. 13 ^{ab}	—	—	—
364* (subst., 13 ^{ab})	42. 18 ^{ed}	1979 ^{ed}	35. 20½ ^{ab}
29. 13 ^{ed} -14	42. 19-20 ^{ab}	1980-1981 ^{ab}	35. 20½ ^{ed} -21½
365*	42. 20 ^{ed} -21 ^{ab}	1981 ^{ed} -1982 ^{ab}	35. 22½
29. 15-18	42. 21 ^{ed} -25 ^{ab}	1982 ^{ed} -1986 ^{ab}	35. 23½-26½
366*	42. 25 ^{ed} -27 ^{ab}	1986 ^{ed} -1988 ^{ab}	35. 27½-28½
29. 19-22	42. 27 ^{ed} -31 ^{ab}	1988 ^{ed} -1992 ^{ab}	35. 29½-32½
367*	—	—	35. 33½
29. 23	42. 31 ^{ed} -32 ^{ab}	1992 ^{ed} -1993 ^{ab}	35. 34½
368*	—	—	35. 35
369*	—	—	—
29. 24	42. 32 ^{ed} -33 ^{ab}	1993 ^{ed} -1994 ^{ab}	35. 36

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
370*	—	—	—
29. 25	42. 33 ^{ed} -34 ^{ab}	1994 ^{ed} -1995 ^{ab}	35. 37
371*	—	—	—
372*	—	—	35. 38
29. 26-27	42. 34 ^{ed} -35 ^{ed}	1995 ^{ed} -1996, 1997	35. 40, 39
29. 28-30	42. 36-38 ^{ab}	1998-2000	36. 1-3
373*	42. 38 ^{ed} -39 ^{ab}	2001	—
29. 31-32	42. 41-42	2003 ^{ed} -2005 ^{ab}	36. 4-5
374*	42. 43	2005 ^{ed} -2006 ^{ab}	—
375*	—	—	36. 6
29. 33	42. 39 ^{ed} -40 ^{ab}	2002	36. 7
376*	42. 40 ^{ed}	2003 ^{ab}	—
377*, 378*	—	—	36. 8-10
379*	—	—	36. 10½, 11½-12½
380*	—	—	—
29. 34*	42. 44*	2006*	36. 13½ ^a
381*	—	—	—
29. 34 ^{ed} -35	42. 44 ^{ed} -45	2006 ^{ed} -2008 ^{ab}	36. 13½ ^{ed} -14½
29. 36	42. 46	2008 ^{ed} -2009 ^{ab}	—
382* (subst., 36)	—	—	36. 15½, 16
29. 37 ^{ab}	42. 47 ^{ab}	2009 ^{ed}	—
29. 37 ^{ed} -39 ^{ab}	42. 47 ^{ed} -49 ^{ab}	2010-2011	36. 17-18
383*	—	—	36. 19-23
29. 39 ^{ed}	42. 49 ^{ed}	2012 ^{ab}	—
29. 40	42. 50	2012 ^{ed} , 2013	36. 24
30. 1-3 ^{ab}	43. 1-3 ^{ab}	2014-2016 ^{ab}	37. 1-3 ^{ab}
384*	—	—	—
30. 3 ^{ed} -4	43. 3 ^{ed} -4	2016 ^{ed} -2017	37. 3 ^{ed} -4
385*	—	—	—
30. 5-6	43. 5-6	2018-2019	37. 5-6
386*, 1-8	43. 7-9 ^{ed}	2020-2022, 2023	37. 7-10
386*, 9-12	44. 1-2	2024-2025	37. 11-12
30. 7-17 ^{ab}	44. 3-13 ^{ab}	2026-2036 ^{ab}	37. 13-23 ^{ab}
387*	44. 13 ^{ed}	2036 ^{ed}	—
30. 17 ^{ed} -33	44. 14-30 ^{ab}	2037-2053 ^{ab}	37. 23 ^{ed} -39
388*	—	—	37. 40
30. 34 ^{ab}	44. 30 ^{ed}	2053 ^{ed}	37. 40½
30. 34 ^{ed} -35 ^{ed}	44. 31-32 ^{ab}	2054-2055 ^{ab}	38. ½, 1, 2 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
30. 35 ^{er} -37 ^{ab}	44. 32 ^{ed} -34 ^{ab}	2055 ^{ed} -2057 ^{ab}	38. 2 ^d , 2½, 3½
389*	—	—	—
30. 37 ^{ed} -38 ^{ed}	44. 34 ^{ed} -35	2057 ^{ed} -2058	38. 4½-5½ ^{ab}
30. 38 ^{er} -44	44. 36-42 ^{ab}	2059-2065 ^{ab}	38. 5½ ^{ed} -11½
390*	44. 42 ^d	2065 ^{ed}	38. 12
30. 45-47 ^{ab}	44. 43-45 ^{ab}	2066-2068 ^{ab}	38. 13-15 ^{ab}
391*	44. 45 ^{ed} -47 ^{ab}	2068 ^{ed} -2070 ^{ab}	—
30. 47 ^{ed}	44. 47 ^{ed}	2070 ^{ed}	38. 15 ^{ed}
30. 48-59 ^{er}	45. 1-13 ^{ab}	2071-2083 ^{ab}	38. 16-27, 27½
392*	45. 13 ^{ed}	2083 ^{ed}	38. 28
30. 60-66 ^{ab}	45. 14-20 ^{ab}	2084-2090 ^{ab}	38. 29-35 ^{ab}
393*	45. 20 ^{ed}	2090 ^d	38. 35 ^{ed}
30. 66 ^{eder}	45. 21	2091	38. 36
30. 67-74 ^{ab}	45. 22-29 ^{ab}	2092-2099 ^{ab}	38. 36½, 37, 38-44 ^{ab}
394*	45. 29 ^{ed}	2099 ^{ed}	—
30. 74 ^{ed}	45. 30 ^{ab} (= 38 ^{ed})	2100 ^{ab} (= 2110 ^{ed})	38. 44 ^{ed}
30. 75	45. 30 ^{eder}	2100 ^{ed} , 2101	38. 45
30. 76-77	45. 31-32	2102-2103	38. 46-47
30. 78 ^{ab}	—	—	38. 48 ^{ab}
395* (subst., 78 ^{ab})	45. 33	2104	—
30. 78 ^{ed}	45. 34 ^{ab}	2105 ^{ab}	38. 48 ^{ed}
396*	—	—	—
30. 79 ^{abed}	45. 34 ^{ed} -35 ^{ab}	2105 ^{ed} -2106 ^{ab}	39. 1
30. 79 ^{er} -81	45. 35 ^{ed} -37 ^{ed}	2106 ^{ed} -2108	39. 2-3, 3½
397*	45. 37 ^{er}	2109	—
398*	—	—	—
399*	45. 38 ^{ab}	2110 ^{ab}	—
30. 82	45. 39	2111	—
400* (subst., 82)	—	—	39. 4½
30. 83-84	45. 40-41	2112-2113	39. 5½ ^{ab} , 6, 6½, 5½ ^{ed}
30. 85-87	45. 42-44	2114-2116	39. 7½-9½
401*	45. 45-48 ^{ab}	2117-2120 ^{ab}	39. 10½-13½ ^{ab}
30. 88 ^{ab}	45. 48 ^{ed}	2120 ^{ed}	—
30. 88 ^{ed}	45. 48 ^{er}	2121	39. 13½ ^{ed}
402*	—	—	—
403*	—	—	39. 14½-16½
31. 1-4	46. 1-4	2122-2125	41. 1-4
App. I, 6	—	—	41. 5-15

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
31. 5	46. 5	2126	41. 18
404*	46. 6 ^{ab}	2127 ^{ab}	—
31. 6-9 ^{ab}	46. 6 ^{cd} -9	2127 ^{cd} -2130	41. 19-22 ^{ab}
31. 9 ^{cd} -10	46. 10 ^{ab,cd,ef}	2131, 2132	41. 22 ^{cd} -23
31. 11-13 ^{ab}	46. 11-13 ^{ab}	2133-2135 ^{ab}	41. 24-26 ^{ab}
31. 13 ^{cd}	46. 13 ^{cd}	2135 ^{cd}	41. 26 ^{cd} (±26½)
31. 14-16 ^{ab}	46. 14-16 ^{ab}	2136-2138 ^{ab}	41. 27½, 28, 29
31. 16 ^{cd} -19 ^{ab}	46. 16 ^{cd} -19	2138 ^{cd} -2141	41. 29½, 30½-32½
31. 19 ^{ef} -22 ^{cd}	46. 20-23 ^{ab}	2142-2145 ^{ab}	41. 33, 34-36
405*	—	—	—
31. 22 ^{ef} -24	46. 23 ^{cd} -25	2145 ^{cd} -2147	41. 36½, 37½, 38½ (=16)
406*	—	—	41. 17
31. 25-30	46. 26-31	2148-2153	41. 39½-44½
31. 31-32	46. 32-33	2154-2155	41. 45, 46, 46½
31. 33-36	46. 34-37	2156-2159	41. 47½-50½
407*	—	—	—
408*	46. 38	2160	—
409*	—	—	—
410*	46. 39	2161	—
411*	—	—	41. 51½-54½
31. 37	46. 40	2162	—
412*	—	—	—
31. 38 ^{ab} (=57.14 ^{ab})	46. 41 ^{ab}	2163 ^{ab}	—
413*	46. 41 ^{cd}	2163 ^{cd}	—
31. 38 ^{cd} (=57.14 ^{cd})	46. 42 ^{ab}	2164 ^{ab}	—
31. 39 ^{ab}	46. 42 ^{cd}	2164 ^{cd}	39. 33½ ^{ab}
414*	46. 43 ^{ab}	2165 ^{ab}	—
31. 39 ^{ab} -40 ^{ab}	46. 43 ^{cd} -44 ^{ab}	2165 ^{cd} -2166 ^{ab}	39. 32½
415*	—	—	—
31. 40 ^{cd,ef} -42 ^{ab}	46. 44 ^{cd} -46	2166 ^{cd} -2168	39. 20½-22½ ^{ab}
31. 42 ^{cd}	46. 47 ^{ab}	2169 ^{ab}	—
416* (subst., 42 ^{cd})	—	—	39. 22½ ^{cd}
31. 43 ^{ab}	46. 47 ^{cd}	2169 ^{cd}	39. 23½ ^{ab}
417*	—	—	39. 23½ ^{cd}
31. 43 ^{cd}	46. 48 ^{ab}	2170 ^{ab}	—
31. 44-51 ^{ab}	46. 48 ^{cd} -55	2170 ^{cd} -2177	39. 24½-31½ ^{ab}
418*	46. 56 ^{ab}	2178 ^{ab}	—
31. 51 ^{cd}	46. 56 ^{cd}	2178 ^{cd}	39. 31½ ^{cd}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
419*	46. 57	2179	39. 33½ ^{ed} , 34
App. I, 7	46. 58-68 ^{ab}	2180-2190 ^{ab}	—
31. 52	46. 68 ^{ed} , 69 ^{ed}	2190 ^{ed} , 2191 ^{ed}	39. 35
31. 53-54	46. 70-71	2192-2193	39. 17½-18½
420*	—	—	—
31. 55	46. 72	2194	39. 19½
421*	—	—	—
31. 56 ^{abed}	46. 73	2195	39. 36 ^{ed}
31. 56 ^{ed} -57 ^{ab}	46. 74	2196	39. 36½, 37½ ^{ab}
31. 57 ^{ed}	46. 75 ^{ab} (= 69 ^{ab})	2197 ^{ab} (= 2191 ^{ab})	39. 37½ ^{ed}
31. 57 ^{ed} -67	46. 75 ^{ed} -85	2197 ^{ed} -2207	39. 38, 39-48
422*	46. 86	2208	—
423*	—	—	39. 49
31. 68	46. 87	2209	39. 50
424*	—	—	—
App. I, 14, 1-38	57. 1-15	2840-2854	40. 1-14½
App. I, 15, 1-30	—	—	40. 15½-28½ †
App. I, 14, 39-46	57. 16-17	2855-2856	—
32. 1-6 ^{ab}	47. 1-6 ^{ab}	2210-2215 ^{ab}	42. 1-6 ^{ab}
425*	47. 6 ^{ed}	2215 ^{ed}	—
32. 6 ^{ed} -9 ^{ab}	47. 7-9	2216-2218	42. 6 ^{ed} -9 ^{ab}
426*	—	—	42. 9 ^{ed} -10
32. 9 ^{ed} -22	47. 10-23 ^{ab}	2219-2232 ^{ab}	42. 10½, 11½-23½
427*	47. 23 ^{ed}	2232 ^{ed} , 2233	42. 33½
App. I, 8	—	—	42. 24½-32½
32. 23-38	48. 1-16	2234-2249	43. 1-16
428*	48. 17 ^{ab}	2250 ^{ab}	—
32. 39 ^{ab}	—	—	43. 17 ^{ab}
32. 39 ^{ed} -42 ^{ab}	48. 17 ^{ed} -20 ^{ab}	2250 ^{ed} -2253 ^{ab}	43. 17 ^{ed} -20 ^{ab}
429*	—	—	—
32. 42 ^{ed} -55	48. 20 ^{ed} -33	2253 ^{ed} -2266	43. 20 ^{ed} -33
32. 56 ^{ab}	48. 34 ^{ab}	2267 ^{ab}	—
32. 56 ^{ed} -60 ^{ed}	48. 34 ^{ed} -38	2267 ^{ed} -2271	43. 33½, 34½-37½
32. 60 ^{ed} -62	48. 39-41 ^{ab}	2272-2274 ^{ab}	43. 38, 39-40
430*	—	—	43. 41-43, 43½
32. 63 ^{abed} -64 ^{ab}	48. 41 ^{ed} -43 ^{ab}	2274 ^{ed} -2276 ^{ab}	43. 44½-45½

† Line 21½ is not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
431*	48. 43 rd	2276 rd	—
32. 64 rd -67 th	48. 44-46	2277-2279	43. 46, 47-49 th
432*	48. 47-49	2280-2282	—
32. 67 rd -71 st	48. 50-53	2283-2286	43. 49 rd -53 th
32. 71 rd	48. 54 th	—	43. 53 rd
32. 71 st -73	48. 54 th -56	2287-2289 th	43. 54, 54½, 55½
433*	—	—	43. 56½-57½, 58
32. 74-75	48. 57-58	2289 rd -2291 st	43. 59-60
434*	—	—	43. 61-63, 63½, 64
32. 76	48. 59	2291 rd -2292 th	43. 65
435*	—	—	43. 66
32. 77-78	48. 60-61	2292 rd -2294 th	43. 67-68
436*	—	—	43. 69
32. 79-80	48. 62-63	2294 rd -2296 th	43. 70-71
437*	—	—	43. 72
32. 81	48. 64	2296 rd -2297 th	43. 73
438*	—	—	43. 73½
32. 82-84	48. 65-67	2297 rd -2299, 2300	43. 74½-76½
33. 1-3 th	49. 1-3 th	2301-2303 th	44. 1-3 th
439*	—	—	—
33. 3 rd -10 th	49. 3 rd -10 th	2303 rd -2310 th	44. 3 rd -10 th
440*	—	—	44. 10 rd -12 th
33. 10 rd -11 st	49. 10 rd -12 th	2310 rd -2312 th	44. 12 rd -14 th
33. 12 th -14	49. 12 rd -15	2312 rd -2315	44. 14 rd -17
App. I, 9, 1-2	49. 16 †	2316 †	44. 18
App. I, 9, 3-10	49. 18-21 ‡	2318-2321 ‡	44. 19-22
App. I, 9, 11-18	49. 23-26	2323-2326	44. 22-26
33. 15-21 th	49. 27-33 th	2327-2333 th	44. 27-33 th
441*	—	—	—
33. 21 rd -22 st	49. 33 rd -35 th	2333 rd -2335 th	44. 33 rd -34, 34½
33. 23 th -25 th	49. 35 rd -38 th	2335 rd -2338 th	44. 35, 36-38 th
442*	—	—	44. 38 rd , 38½
33. 25 rd	49. 38 rd	2338 rd	44. 39½ th
443*	—	—	44. 39½ th ; 45. 1-6
33. 26	49. 39	2339	45. 7
444*	—	—	45. 8, 8½

† 49. 17 (=Cal. 2317) is not recorded in any MS. of the Crit. App.

‡ 49. 22 (=Cal. 2322) is not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
33. 27-31 ^{ab}	49. 40-44 ^{ab}	2340-2344 ^{ab}	45. 9½-13½ ^{ab}
445*	—	—	45. 13½ ^{ed} -15½ ^{ab}
33. 31 ^{ed} -34 ^{ab}	49. 44 ^{ed} -47 ^{ab}	2344 ^{ed} -2347 ^{ab}	45. 15½ ^{ed} -18½ ^{ab}
446*	—	—	45. 18½ ^{ed}
33. 34 ^{ed}	49. 47 ^{ed}	2347 ^{ed}	45. 19½ ^{ab}
447*	—	—	—
33. 34 ^{ed}	49. 48 ^{ab}	2348 ^{ab}	45. 19½ ^{ed}
App. I, 10	—	—	45. 20½-29½, 30
448*	49. 48 ^{ed} -49 ^{ab}	2348 ^{ed} -2349 ^{ab}	—
33. 35-36 ^{ab}	49. 49 ^{ed} -50	2349 ^{ed} -2350	45. 31-32 ^{ab}
449*	49. 51-53	2351-2353	—
33. 36 ^{ed} -39	49. 54-57 ^{ab}	2354-2357 ^{ab}	45. 32 ^{ed} -35
450*	49. 57 ^{ed} -59 ^{ab}	—	45. 36-37
451*	—	—	46. 1
33. 40 ^{ab} -41 ^{ed}	49. 59 ^{ed} -61	2357 ^{ed} -2359	46. 2, 2½, 3½
33. 41 ^{ed} -47	49. 62-68 ^{ab}	2360-2366 ^{ab}	46. 4, 5-10
452*	—	—	46. 10½
33. 48-51 ^{ab}	49. 68 ^{ed} -71	2366 ^{ed} -2369	46. 11½-13½, 14
453*	—	—	—
33. 51 ^{ed} -52 ^{ab}	49. 72	2370	46. 15
33. 52 ^{ed} -53 ^{ab}	49. 73	—	46. 16
33. 53 ^{ed} -56	49. 74-77 ^{ab}	2371-2374 ^{ab}	46. 17, 17½, 18½-19½
454*, 455*	—	—	—
33. 57-61 ^{ed}	49. 77 ^{ed} -82 ^{ab}	2374 ^{ed} -2379 ^{ab}	46. 20½-24½
33. 61 ^{ed} -62 ^{ed}	49. 82 ^{ed} -83	2379 ^{ed} -2380	46. 25½-26½ ^{ab}
33. 62 ^{ed} -65 ^{ed}	49. 84-87 ^{ab}	2381-2384 ^{ab}	46. 26½ ^{ed} -29½
33. 65 ^{ed} -66 ^{ed}	49. 87 ^{ed} -88	2384 ^{ed} -2385	46. 30, 31
33. 66 ^{ed} -70	49. 89-92 ^{ed}	2386-2389, 2390	46. 31½, 32½-35½
34. 1 ^{ab}	50. 1 ^{ab}	2391 ^{ab}	47. 1 ^{ab}
456*	50. 1 ^{ed} -2 ^{ab}	2391 ^{ed} -2392 ^{ab}	—
34. 1 ^{ed} -3 ^{ab}	50. 2 ^{ed} -4 ^{ab}	2392 ^{ed} -2394 ^{ab}	47. 1 ^{ed} -3 ^{ab}
457*	50. 4 ^{ed} -5 ^{ab}	2394 ^{ed} -2395 ^{ab}	—
34. 3 ^{ed} -6 ^{ed}	50. 5 ^{ed} -8	2395 ^{ed} -2398	47. 8 ^{ed} -5, 5½, 6½ ^{ab}
34. 6 ^{ed} -8 ^{ed}	50. 9-11 ^{ab}	2399-2401 ^{ab}	47. 6½ ^{ed} -7½, 8, 9 ^{ab}
34. 8 ^{ed} -19 ^{ed}	50. 11 ^{ed} -22	2401 ^{ed} -2412	47. 9 ^{ed} -20
34. 19 ^{ed} -21 ^{ed}	50. 23-25	2413-2415	47. 20½, 21½-22½, 23
458*	—	—	—
34. 22 ^{ab}	50. 26	2416	47. 24

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
34. 22 ⁷	50. 27 ^{ab}	2417 ^{ab}	47. 24 $\frac{1}{2}$
459*	—	—	—
34. 23-24 ^{ab}	50. 27 ^{cd} -28	2417 ^{cd} -2418	47. 25 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
34. 24 ^{cd}	50. 29 ^{ab}	2419 ^{ab}	—
460* (subst. 24 ^{cd})	—	—	47. 26 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
34. 25-26 ^{cd}	50. 29 ^{cd} -31 ^{ab}	2419 ^{cd} -2421 ^{ab}	47. 27 $\frac{1}{2}$, 28, 28 $\frac{1}{2}$
461*	—	—	47. 29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
34. 26 ⁷ -30 ^{ab cde}	50. 31 ^{cd} -36 ^a	2421 ^{cd} -2426 ^a	47. 29 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -34 $\frac{1}{2}$ ^a
462*	—	—	47. 34 $\frac{1}{2}$ ^{bc}
34. 30 ⁷ -31 ^{cd}	50. 36 ^b -37 ^{ab}	2426 ^b -2427 ^{ab}	47. 34 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -35 $\frac{1}{2}$
34. 31 ⁷ -33 ^{cd}	50. 37 ^{cd} -39	2427 ^{cd} -2429	47. 36, 37-38
34. 33 ⁷ -34 ^{cd}	50. 40-41 ^{ab}	2430-2431 ^{ab}	47. 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$
34. 34 ⁷ -40	50. 41 ^{cd} -47	2431 ^{cd} -2437	47. 40, 41-46
463*	—	—	47. 46 $\frac{1}{2}$
App. I, 11	—	—	47. 47 $\frac{1}{2}$ -59
34. 41 42	50. 48-49	2438-2439	47. 60-61
35. 1-9 ^{cd}	51. 1-9	2440-2448	48. 1-9
35. 9 ⁷ -10 ^{cd}	51. 10-11 ^{ab}	2449-2450 ^{ab}	48. 9 $\frac{1}{2}$, 10, 11 ^{ab}
35. 10 ⁷ -11 ^{ab}	51. 11 ^{cd} -12 ^{ab}	2450 ^{cd} -2451 ^{ab}	48. 11 ^{cd} -12 ^{ab}
35. 11 ^{cd}	51. 13 ^{ab}	2452 ^{ab}	48. 13 ^{ab}
464*	—	—	48. 13 ^{cd}
35. 11 ⁷	51. 12 ^{cd}	2451 ^{cd}	48. 12 ^{cd}
35. 12-22	51. 13 ^{cd} -24 ^{ab}	2452 ^{cd} -2463 ^{ab}	48. 14-24
App. I, 12, 1-11	51. 24 ^{cd} -29	2463 ^{cd} -2468	48. 25-30 ^{ab}
„ 12-13	51. 30	2469	48. 30 ^{cd} (= 36 $\frac{1}{2}$), 30 $\frac{1}{2}$
„ 14-24	51. 31 ^{ab} -36 ^{ab}	2470 ^{ab} -2475 ^{ab}	48. 31 $\frac{1}{2}$, 32, 33-36
„ 25-32	51. 36 ^{cd} -40 ^{ab}	2475 ^{cd} -2479 ^{ab}	48. 37 $\frac{1}{2}$ -40 $\frac{1}{2}$
465*	51. 40 ^{cd} -41 ^{ab}	2479 ^{cd} -2480 ^{ab}	—
466*	51. 41 ^{cd}	2480 ^{cd}	48. 41
35. 23	51. 42	2481	48. 42
35. 24 ^{ab}	51. 43 ^{ab}	2482 ^{ab}	—
467* (subst., 24 ^{ab})	—	—	48. 43 ^{ab}
35. 24 ^{cd}	51. 43 ^{cd}	2482 ^{cd}	48. 43 ^{cd}
468*	51. 44	2483	—
469*, 470*	—	—	48. 44-45
471*	—	—	—
35. 25-26	51. 45-46	2484-2485	48. 46-47
472*	—	—	48. 48 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
35. 27	51. 47	2486	48. 48 ^{ad} , 48½
35. 28-39	51. 48-59	2487-2498	48. 49½-60½
35. 40-42	51. 60-62	2499-2501	49. 1-3
35. 43 ^{abd}	51. 63	2502	49. 4 ^{ab} (= 5 ^{ab}), 4 ^{cd}
35. 43 ^{ef} -53 ^{ab}	51. 64-73	2503-2512	49. 5 ^{cd} -15 ^{ab}
35. 53 ^{ad} -54 ^{ab}	51. 74	—	49. 15 ^{cd} -16 ^{ab}
473*	—	—	—
35. 54 ^{ad} -55 ^{ab}	51. 75	2513	49. 16 ^{cd} -17 ^{ab}
474*	—	—	—
35. 55 ^{ad} -60	51. 76-80, 81	2514-2518, 2519	49. 17 ^{cd} -22
36. 1-5 ^{ad}	52. 1-5	2520-2524	50. 1-3, 3½, 4, 5
36. 5 ^{ef} -6 ^{ab}	52. 6	2525	50. 6
475*	—	—	50. 6½ ^a
36. 6 ^{ad}	52. 7 ^{ab}	2526 ^{ab}	50. 7½ ^a , 6½ ^b
476*, 477*, 478*	—	—	50. 7½ ^b , 7½ ^{ef} , 8½ ^{ab}
36. 7-9 ^{ad}	52. 7 ^{ad} -10 ^{ab}	2526 ^{cd} -2529 ^{ab}	50. 8½ ^{cd} , 9, 10-11
479*	—	—	50. 12
36. 9 ^{ef}	52. 10 ^{ad}	2529 ^{cd}	50. 13 ^{ab}
480*	—	—	50. 13 ^{cd}
36. 10-11	52. 11-12	2530-2531	50. 14-15
481*	—	—	50. 15½
36. 12-13	52. 13-14	2532-2533	50. 16½-17½
482*	—	—	50. 18
36. 14-22 ^{ab}	52. 15-23 ^{ab}	2534-2542 ^{ab}	50. 19-26, 26½
36. 22 ^{ef} -31	52. 23 ^{cd} -32	2542 ^{cd} -2551	50. 27½, 28, 29-36
483*	52. 33 ^{ab}	2552 ^{ab}	50. 37 ^{ab}
36. 32-35 ^{ad}	52. 33 ^{cd} -37 ^{ab}	2552 ^{cd} -2556 ^{ab}	50. 37 ^{cd} , 37½, 38½-40½
36. 35 ^{ef} -40	52. 37 ^{cd} -42 ^{ef}	† 2556 ^{cd} -2561, 2562	50. 41, 42-46
37. 1-7 ^{ef}	53. 1-8 ^{ab}	2563-2570 ^{ab}	51. 1-8 ^{ab}
484*	—	—	51. 8 ^{cd}
37. 8-11	53. 8 ^{cd} -12	2570 ^{cd} -2574	51. 9-12, 12½
485*	53. 13 ^{ab}	2575 ^{ab}	—
486*	53. 14	2576	51. 13½ ^{cd} -14½ ^{ab}
487*	—	—	51. 14½ ^{cd} -15½, 18½
488*, 489*	—	—	—
37. 12 ^{ab}	53. 13 ^{cd}	2575 ^{cd}	51. 13½ ^{cd}
37. 12 ^{ad}	53. 15 ^{ab}	2577 ^{ab}	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
37. 13-15 ^{ed}	53. 15 ^{ed} -18 ^{ab}	2577 ^{ed} -2580 ^{ab}	51. 16½-17½, 19½
37. 15 ^{ed} -16 ^{ab}	53. 18 ^{ed} -19 ^{ab}	2580 ^{ed} -2581 ^{ab}	51. 20, 20½
490*	—	—	51. 21½ ^{ab}
37. 16 ^{ed} -18	53. 19 ^{ed} -21	2581 ^{ed} -2583	51. 21½ ^{ed} -23½
491*	—	—	51. 24½
37. 19 ^{ab}	53. 22 ^{ab}	2584 ^{ab}	51. 25½ ^{ab}
492*	—	—	51. 25½ ^{ed} -26½ ^{ab}
37. 19 ^{ed} -20	53. 22 ^{ed} -23	2584 ^{ed} -2585	51. 26½ ^{ed} -27½
37. 21	53. 24	2586	—
493* (subst., 21)	—	—	51. 28½
37. 22 ^{ab}	53. 29 ^{ed}	2591 ^{ed}	51. 29½ ^{ab}
37. 22 ^{ed} -24	53. 25 ^{ab} -27	2587 ^{ab} -2589	51. 29½ ^{ed} , 30, 31-32
494*	53. 28-29 ^{ab}	2590-2591 ^{ab}	—
37. 25-28	53. 30-33	2592-2595	51. 33-36
495*	53. 34 ^{ab}	2596 ^{ab}	—
37. 29-30 ^{ed}	53. 34 ^{ed} -36 ^{ab}	2596 ^{ed} -2598 ^{ab}	51. 37-38
496*, 497*	—	—	51. 41 ^{ed} -42, 42½, 43½ ^{ab}
37. 30 ^{ed}	53. 36 ^{ed}	2598 ^{ed}	51. 39 ^{ab}
498*	53. 37-38 ^{ab}	2599-2600 ^{ab}	51. 39 ^{ed} -40
37. 31 ^{ab} -32	53. 38 ^{ed} -39 ^{ab}	2600 ^{ed} -2601 ^{ab}	51. 41 ^{ab} , 43½ ^{ed}
37. 31 ^{ed} -32	53. 39 ^{ed} -40	2601 ^{ed} -2602	51. 44½-45½ ^{ab}
499*	—	—	51. 45½ ^{ed}
37. 33 ^{ab} -34	53. 41	2603	51. 46½
37. 33 ^{ed} -38	53. 42-46 ^{ed}	2604-2608, 2609	51. 47½, 48, 49-52
500*	—	—	51. 52½
38. 1-3	54. 1-3	2610-2612	52. 1-2, 3, 2½
501*	—	—	—
38. 4-5	54. 4-5	2613-2614	52. 4-5
502*	—	—	52. 6
38. 6-8 ^{ab}	54. 6-8 ^{ab}	2615-2617 ^{ab}	52. 7-9 ^{ab}
503*	—	—	52. 9 ^{ed}
38. 8 ^{ed} -38	54. 8 ^{ed} -38	2617 ^{ed} -2647	52. 9½, 10½-39½
App. I, 13	—	—	52. 40½-49½
38. 39	54. 39	2648	—
504* (subst., 39 ^{ed})	—	—	—
38. 40	54. 40	2649	—
38. 41-42	54. 41-42	2650-2651	52. 50½-51½
39. 1-8 ^{ed}	55. 1-7, 9	2652-2658, 2660	53. 1-7, 9

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
39. 8 ^{af} -9	55. 10 ^{ab} , 8	2661 ^{ab} , 2659	53. 9 $\frac{1}{2}$, 8
39. 10 ^{ab,cd}	55. 10 ^{cd} -11 ^{ab}	2661 ^{cd} -2662 ^{ab}	53. 10 $\frac{1}{2}$
39. 10 ^{af} -15 ^{cd}	55. 11 ^{cd} -16	2662 ^{cd} -2667	53. 11, 12-16
39. 15 ^{af} -28 ^{ab,cd}	55. 17-30 ^a	2668-2681 ^a	53. 17, 17 $\frac{1}{2}$, 18 $\frac{1}{2}$ -29 $\frac{1}{2}$ ^{af}
505*	—	—	53. 29 $\frac{1}{2}$ ^d -31 $\frac{1}{2}$ ^{ab,cd}
506*	—	—	—
39. 28 ^d -30	55. 30 ^b -32 ^{ab}	2681 ^b -2683 ^{ab}	53. 31 $\frac{1}{2}$ ^d -33 $\frac{1}{2}$
507*	—	—	53. 34 $\frac{1}{2}$ -36 $\frac{1}{2}$
39. 31-38	55. 32 ^{cd} -39 ^{af}	2683 ^{cd} -2690, 2691	53. 37 $\frac{1}{2}$ -44 $\frac{1}{2}$
40. 1-15	56. 1-15	2692-2706	54. 1-15
40. 16-17 ^{ab}	—	—	54. 16-17 ^{ab}
40. 17 ^{cd} -18 ^{ab}	56. 16	2707	54. 17 ^{cd} -18 ^{ab}
508*	—	—	—
40. 18 ^{cd} -19 ^{ab}	56. 17	2708	54. 18 ^{cd} -19 ^{ab}
509*	—	—	—
40. 19 ^{cd} -31	56. 18-30 ^{ab}	2709-2721 ^{ab}	54. 19 ^{cd} -31
510*	—	—	—
40. 32-38	56. 30 ^{cd} -37 ^{ab}	2721 ^{cd} -2728 ^{ab}	54. 32-38
40. 39-48 ^{ab}	56. 37 ^{cd} -46	2728 ^{cd} -2737	55. 1-8, 8 $\frac{1}{2}$, 9 $\frac{1}{2}$
40. 48 ^{cd} -64 ^{ab}	56. 47-62	2738-2753	55. 10, 11-26 ^{ab}
511*	56. 63 ^{ab}	2754 ^{ab}	—
40. 64 ^{cd} -68 ^{ab}	56. 63 ^{cd} -67 ^{ab}	2754 ^{cd} -2758 ^{ab}	55. 26 ^{cd} -30 ^{ab}
512*	—	—	—
40. 68 ^{cd}	56. 67 ^{cd}	2758 ^{cd}	55. 30 ^{cd}
513*	56. 68-69	2759-2760	—
40. 69 ^{ab}	56. 70 ^{ab}	2761 ^{ab}	55. 31 ^{ab}
514*	56. 70 ^{cd,af}	2761 ^{cd} -2762 ^{ab}	—
40. 69 ^{cd} -71	56. 71-73 ^{ab}	2762 ^{cd} -2764	55. 31 ^{cd} -33
515*, 516*	—	—	55. 34, 35
40. 72-75	56. 73 ^{cd} -77 ^{ab}	2765-2768	55. 36-38, 38 $\frac{1}{2}$, 39 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
517*	56. 77 ^{cd}	2769 ^{ab}	55. 39 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
40. 76 ^{ab,cd}	56. 78	2769 ^{cd} -2770 ^{ab}	55. 40 $\frac{1}{2}$
518*	56. 79 ^{ab}	2770 ^{cd}	55. 41 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
40. 76 ^{af}	56. 79 ^{cd}	2771 ^{ab}	55. 41 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
519*	56. 80 ^{ab}	2771 ^{cd}	—
40. 77	56. 80 ^{cd} -81 ^{ab}	2772	55. 42 $\frac{1}{2}$
40. 78-80 ^{ab}	56. 81 ^{cd} -83	2773-2775 ^{ab}	56. 1, 1 $\frac{1}{2}$, 2, 3 ^{ab}
520*	—	—	56. 3 ^{cd}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
40. 80 ^{ed}	56. 84 ^{ab}	2775 ^{ed}	56. 4 ^{ab}
521*	—	—	56. 4 ^{ed}
40. 81 ^{abed}	56. 84 ^{ed} -85 ^{ab}	2776	56. 4½, 5½ ^{ab}
40. 81 ^{ed} -82 ^{ab}	56. 85 ^{ed} -86 ^{ab}	2777	56. 5½ ^{ed} -6½ ^{ab}
522*	—	—	56. 6½ ^{ed}
40. 82 ^{ed} , 83	56. 86 ^{ed} , 87 ^{ab}	2778 ^{ab} , 2778 ^{ed}	56. 7, 8 ^{ab}
40. 84-87	56. 87 ^{ed} -91 ^{ab}	2779-2782	56. 8 ^{ed} , 8½, 9½-11½
523*	56. 91 ^{ed} -92 ^{ab}	2783	—
40. 88-89	56. 92 ^{ed} -94 ^{ab}	2784-2785	56. 12½-13½
524*	—	—	56. 14½
40. 90-94 ^{ed}	56. 94 ^{ed} -99 ^{ab}	2786-2790	56. 15½, 18½, 19, 20 ^{ab}
525*	—	—	—
40. 94 ^{ed}	56. 99 ^{ed}	2791 ^{ab}	56. 20 ^{ed}
526*	56. 100 ^{ab}	2791 ^{ed}	—
40. 95 ^{abed}	56. 100 ^{ed} -101 ^{ab}	2792	56. 21
40. 95 ^{ed} -98	56. 101 ^{ed} -104	2793-2796 ^{ab}	56. 21½, 22½-24½
527*	56. 105	2796 ^{ed} -2797 ^{ab}	56. 25½
40. 99-102	56. 106-109	2797 ^{ed} -2801 ^{ab}	56. 26½-29½
528*	—	—	—
40. 103 ^{ab}	56. 110 ^{ab}	2801 ^{ed}	56. 30½ ^{ab}
529*	—	—	—
40. 103 ^{ed} -106 ^{ed}	56. 110 ^{ed} -113	2802-2805 ^{ab}	56. 30½ ^{ed} -33½
40. 106 ^{ed} -109 ^{ed}	56. 114-117 ^{ab}	2805 ^{ed} -2808	56. 34, 34½, 35, 36-37
40. 109 ^{ed} -111	56. 117 ^{ed} -119	2809-2811 ^{ab}	56. 38 ^{ab} , 39-40
530*	56. 120-122	2811 ^{ed} -2814 ^{ab}	—
531*, 1-5	—	—	56. 41-43 ^{ab}
531*, 6	—	—	56. 43 ^{ed} (= 38 ^{ed})
532*	—	—	56. 43½ †
40. 112-121 ^{ab}	56. 123-132 ^{ab}	2814 ^{ed} -2823	57. 36½-43½, 44, 45
40. 121 ^{ed} -123 ^{ed}	56. 132 ^{ed} -135 ^{ab}	2824-2826	57. 46-47, 47½, 48½ ^{ab}
40. 123 ^{ed}	56. 135 ^{ed}	2827 ^{ab}	57. 48½ ^{ed}
533*	56. 136 ^{ab}	2827 ^{ed}	57. 49½ ^{ed}
40. 124 ^{ed}	56. 136 ^{ed}	2828 ^{ab}	57. 49½ ^{ed}
40. 124 ^{ab}	56. 136 ^{ed} -137 ^{ed}	2828 ^{ab}	—
40. 124 ^{ed}	56. 137 ^{ab}	2828 ^{ed}	57. 49½ ^{ab}
534*	56. 137 ^{ed} -138	2829-2830 ^{ab}	57. 50, 51 †
40. 125 ^{abed}	56. 139	2830 ^{ed} -2831 ^{ab}	—

† For Madras ed., adhy. 57. 1-35½ and adhy. 58-61, see p. viii-a.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
40. 125 ^e -128 ^{ed}	56. 140-143 ^{ab}	2831 ^{ed} -2834	—
40. 128 ^{ef} -130	56. 143 ^{ed} -145	2835-2837 ^{ab}	—
535*	56. 146-147	2837 ^{ed} -2838, 2839	—
App. I, 16	† 58. 1-43	† 2857-2899	—
41. 1	58. 44	2900	—
41. 2-3 ^{ed}	58. 45-46	2901-2902	[62. 4½ ^{ed} , 5½, 6
41. 3 ^{ef}	58. 47 ^{ab}	2903 ^{ab}	62. 7 ^{ab}
41. 4-5	58. 47 ^{ed} -49 ^{ab}	2903 ^{ed} -2905 ^{ab}	62. 7 ^{ed} -8, 8½] ¶
536*	58. 49 ^{ed}	2905 ^{ed}	—
41. 6 ^{ab}	58. 50 ^{ab}	2906 ^{ab}	—
41. 6 ^{ed} -7	58. 50 ^{ed} -51	2906 ^{ed} -2907	[62. 13, 13½] ¶
537*	58. 52	2908	63. 42
42. 1-6 ^{ef}	59. 1-7 ^{1b}	2909-2915 ^{ab}	62. 14½-20½ ^{ab}
538*	—	—	62. 20½ ^{ed}
42. 7-8 ^{ab}	59. 7 ^{ed} -8	2915 ^{ed} -2916	62. 21½-22½ ^{ab}
539*	—	—	62. 22½ ^{ed}
42. 8 ^{ed} -10 ^{ed}	59. 9-11	2917-2919	62. 23½-25½
42. 10 ^{ef} -11 ^{ed}	59. 12	2920	62. 26, 27 ^{ab}
540*	59. 13 ^{ab}	2921 ^{ab}	—
42. 11 ^{ed} -18	59. 13 ^{ed} -20	2921 ^{ed} -2928	62. 27 ^{ed} -34
541*	—	—	62. 35 ^{ab}
42. 19 ^{ab}	59. 21 ^{ab}	2929 ^{ab}	62. 35 ^{ed}
542*	—	—	62. 35½
42. 19 ^{ed} -20 ^{ab}	59. 21 ^{ed} -22 ^{ab}	2929 ^{ed} -2930 ^{ab}	62. 36, 37 ^{ab}
42. 20 ^{ed}	59. 22 ^{ed} -23 ^{ab}	2930 ^{ed} -2931 ^{ab}	—
543*(subst., 20 ^{ed})	—	—	62. 37 ^{ed} -38 ^{ab}
544*	—	—	62. 38 ^{ed}
42. 21 ^{ed}	59. 23 ^{ed} -24	2931 ^{ed} -2932	62. 39 ^{ab} -40
545*	59. 25	2933	62. 41
42. 22 ^{ab}	59. 26-27 ^{ab}	2934-2935 ^{ab}	62. 42-43 ^{ab}
546*	—	—	—
547*	—	—	62. 43 ^{ed}
42. 23 ^{ab}	59. 27 ^{ed} -29	2935 ^{ed} -2937	62. 44-46 ^{ab}
548*	—	—	—
42. 25	59. 30	2938	62. 46 ^{ed} , 46½
42. 26 ^{ab}	59. 31-32 ^{ab}	2939-2940 ^{ab}	63. ½, 1½
549*	—	—	63. 2½

† Bom. 57, 1-17 = Cal. 2840-2856 = App. I. 14 (p. xxx).

¶ See p. x.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
42. 27-32 ^{ad}	59. 32 ^{ad} -38 ^{ab}	2940 ^{ad} -2946 ^{ab}	63. 3½-6½, 7, 8-9
550*	—	—	63. 10 ^{ab}
42. 32 ^{ad} -33 ^{ab}	59. 38 ^{ad} -39 ^{ab}	2946 ^{ad} -2947 ^{ab}	63. 10 ^{ad} -11 ^{ab}
551*	—	—	63. 11 ^{ad}
42. 33 ^{ad} -34 ^{ab}	59. 39 ^{ad} -40	2947 ^{ad} -2948	63. 12-13 ^{ab}
552*	—	—	—
42. 34 ^{ad}	59. 41 ^{ab}	2949 ^{ab}	63. 13 ^{ad}
553*	—	—	—
42. 35-36 ^{ab}	59. 41 ^{ad} -43 ^{ab}	2949 ^{ad} -2951 ^{ab}	63. 14-16 ^{ad}
554*	—	—	63. 16 ^{ab}
42. 36 ^{ad} -37 ^{ad}	59. 43 ^{ad} -44	2951 ^{ad} -2952	63. 16 ^{ad} -17
42. 37 ^{ad} -38	59. 45-46 ^{ab}	2953-2954 ^{ab}	63. 17½, 18½
555*	—	—	63. 19
42. 39	59. 46 ^{ad} -47 ^{ad}	2954 ^{ad} -2955 ^{ab}	63. 20
42. 40 ^{ab}	59. 47 ^{ad} -48 ^{ab}	2955 ^{ad} -2956 ^{ab}	—
556*(subst., 40 ^{ab})	—	—	63. 21, 22 ^{ab}
42. 40 ^{ad} -47 ^{ab}	59. 48 ^{ad} -55 ^{ab}	2956 ^{ad} -2963 ^{ab}	63. 22 ^{ad} -29 ^{ab}
557*	59. 55 ^{ad}	2963 ^{ad}	63. 29 ^{ad}
42. 47 ^{ad} -50 ^{ad}	59. 56-59	2964-2967	63. 29½, 30, 31-33
42. 50 ^{ad} -52 ^{ad}	59. 60-62 ^{ab}	2968-2970 ^{ab}	63. 33½, 34½, 38½
42. 52 ^{ad} -55	59. 62 ^{ad} -65	2970 ^{ad} -2973	63. 39, 35½-37½
42. 56-57	59. 66-67	2974-2975 †	63. 39½, 40, 41
558*	—	—	† 66. 1, 1½
559*	—	—	—
43. 1-17	60. 1-17	2977-2993	66. 2½-18½
560*, 561*	—	—	—
562*	60. 18	2994	66. 19½
43. 18-20	60. 19-21	2995-2997	66. 20½-22½
563*	—	—	—
43. 21 ^{ab}	60. 22	2998	66. 23½
43. 21 ^{ad} -22 ^{ad}	60. 23-24 ^{ab}	2999-3000 ^{ab}	67. 1-2 ^{ab}
43. 22 ^{ad} -26 ^{ab}	60. 24 ^{ad} -28 ^{ab}	3000 ^{ad} -3004 ^{ab}	67. 2 ^{ad} -6 ^{ab}
564*	—	—	—
43. 26 ^{ad} -34	60. 28 ^{ad} -36	3004 ^{ad} -3012	67. 6 ^{ad} -13, 13½, 14½
43. 35 ^{ab}	60. 37 ^{ab}	3013 ^{ab}	—
565*(subst., 35 ^{ab})	—	—	67. 14½ ^{ad}
43. 35 ^{ad} -37	60. 37 ^{ad} -39	3013 ^{ad} -3015	67. 15, 16, 16½, 17

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
566*	—	—	—
43. 38-42 ^{ab}	60. 40-44 ^{ab}	3016-3020 ^{ab}	67. 18-22 ^{ab}
567*	60. 44 ^{cd}	3020 ^{cd}	67. 22 ^{cd}
43. 42 ^{cd}	60. 45 ^{ab}	3021 ^{ab}	67. 22½
568*, 569*, 570*	—	—	67. 23½, 24½ ^{ab} , 24½ ^{cd}
43. 43 ^{ab}	60. 45 ^{cd}	3021 ^{cd}	—
571* (subst., 43 ^{ab})	—	—	67. 26½ ^{ab}
43. 43 ^{cd} -44	60. 46-47 ^{ab}	3022-3023 ^{ab}	67. 26½ ^{cd} -27½
572*	60. 47 ^{cd} -48 ^{ab}	3023 ^{cd} -3024 ^{ab}	67. 33
573*	60. 48 ^{cd}	—	67. 33½
574*	60. 49	3024 ^{cd} -3025 ^{ab}	—
43. 45	60. 50 ^{ab} ^{cd}	3025 ^{cd} -3026 ^{ab}	67. 25½ ^{cd} ^{ab}
575*	—	—	—
43. 46-48 ^{ef}	60. 50 ^{ef} -53	3026 ^{cd} -3029	67. 28½-30½, 31
576*	60. 54	—	67. 32
43. 49	60. 55	3030	67. 34½
577*	—	—	—
43. 50 ^{ab} ^{cd} ^{ef} -63	60. 56-70 ^{ab}	3031-3045 ^{ab}	67. 35½, 36, 37-49
578*	60. 70 ^{cd} -72 ^{ab}	3045 ^{cd} -3047 ^{ab}	—
43. 64 ^{ab}	60. 72 ^{cd}	3047 ^{cd}	67. 50 ^{ab}
579*	—	—	—
580*	—	—	67. 50 ^{cd}
43. 64 ^{cd}	60. 73 ^{ab}	3048 ^{ab}	—
43. 65	60. 73 ^{cd} -74 ^{ab}	3048 ^{cd} -3049 ^{ab}	—
581* (subst., 65)	—	—	67. 51
43. 66 ^{ab} ^{cd}	60. 74 ^{cd} -75 ^{ab}	3049 ^{cd} -3050 ^{ab}	67. 52
582*	60. 75 ^{cd} -76 ^{ab}	3050 ^{cd} -3051 ^{ab}	—
583*	—	—	67. 53 ^{ab}
43. 66 ^{ef}	60. 76 ^{cd}	3051 ^{cd}	67. 53 ^{cd}
584*	60. 77 ^{ab}	3052 ^{ab}	—
43. 67	60. 77 ^{cd} -78 ^{ab}	3052 ^{cd} -3053 ^{ab}	67. 54
585* (subst., 67 ^{ab})	—	—	—
586* (subst., 67)	—	—	—
43. 68	60. 78 ^{cd} -79 ^{ab}	3053 ^{cd} -3054 ^{ab}	67. 55
587*	—	—	67. 56, 57
43. 69-72 ^{cd}	60. 79 ^{cd} -83 ^{ab}	3054 ^{cd} -3058 ^{ab}	67. 58-61
43. 72 ^{ef} -73 ^{cd}	60. 83 ^{cd} -84	3058 ^{cd} -3059	67. 61½, 62½
43. 73 ^{ef} -75	60. 85-86 ^{ef}	3060-3061, 3062	67. 63, 64-65

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
588*	60. 87, 88	—	67. 66-67
589*	—	—	67. 67½, 68½, 69
590*	60. 89 ^{ab}	—	67. 70 ^{ab}
43. 76-77 ^{ab}	60. 89 ^{cd} -90	3063-3064 ^{ab}	67. 70 ^{cd} , 70½, 71½ ^{ab}
591*	60. 91 ^{ab}	3064 ^{cd}	—
43. 77 ^{cd}	60. 91 ^{cd}	3065 ^{ab}	—
592* (subst., 77 ^{cd})	—	—	67. 71½ ^{cd}
593* (" ")	—	—	—
594*	—	—	67. 72½-73½
43. 78	60. 92	3065 ^{cd} , 3066	67. 74½
44. 1-2 ^{ab}	61. 1-2 ^{ab}	3067-3068 ^{ab}	68. 1-2 ^{ab}
595*	—	—	68. 2 ^{cd} -3, 3½, 4½ ^{ab}
44. 2 ^{cd}	61. 2 ^{cd}	3068 ^{cd}	68. 4½ ^{cd}
596*	—	—	68. 5
44. 3	61. 3	3069	68. 6
597*	—	—	68. 7-8 ^{ab}
44. 4-13	61. 4-13	3070-3079	68. 8 ^{cd} , 8½, 9½-17½
44. 14	61. 14	3080	—
598* (subst., 14)	—	—	68. 18½
44. 15-21 ^{ab}	61. 15-21 ^{ab}	3081-3087 ^{ab}	68. 19½-25½ ^{ab}
599*	—	—	68. 25½ ^{cd}
44. 21 ^{cd} -27	61. 21 ^{cd} -27	3087 ^{cd} -3093	68. 26, 27-32
600*	—	—	68. 33 ^{ab}
44. 28-32	61. 28-32	3094-3098	68. 33 ^{cd} , 33½, 34½-37½
601*	61. 33-34	3099-3100	68. 38½; 69. 1
44. 33-38 ^{cd}	61. 35-40	3101-3106	69. 2-7
602*	—	—	69. 8 ^{ab}
44. 38 ^{cd}	61. 41 ^{ab}	3107 ^{cd}	69. 8 ^{cd}
603*	—	—	69. 9 ^{ab}
44. 39-40 ^{ab}	61. 41 ^{cd} -42	3107 ^{cd} -3108	69. 9 ^{cd} , 9½, 10½ ^{ab}
604*	—	—	69. 10½ ^{cd}
44. 40 ^{cd} -41 ^{ab}	61. 43-44 ^{ab}	3109-3110 ^{ab}	69. 11½ ^{ab} , 12½ ^{cd} , 13½ ^{ab}
605*	—	—	69. 13½ ^{cd}
44. 41 ^{cd}	61. 44 ^{cd}	3110 ^{cd}	69. 14
606*	—	—	—
44. 42-43 ^{ab}	61. 45-46 ^{ab}	3111-3112 ^{ab}	69. 15-16 ^{ab}
607*	—	—	—
44. 43 ^{cd} -44 ^{cd}	61. 46 ^{cd} -47	3112 ^{cd} -3113	69. 16 ^{cd} -17

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
44. 44 ^{ef} -45 ^{ed}	61. 48-49 ^{ab}	3114-3115 ^{ab}	69. 17½, 18½
44. 45 ^{ef}	61. 49 ^{ed}	3115 ^{ed}	—
608* (subst., 45 ^{ef})	—	—	69. 19
44. 46-48 ^{ef}	61. 50-53 ^{ab}	3116-3119 ^{ab}	69. 20-21, 21½, 22½
609*	—	—	—
44. 49 ^{ab, ed, ef} -51 ^{ab}	61. 53 ^{ed} -56 ^{ab}	3119 ^{ed} -3122 ^{ab}	69. 23½-25½
44. 51 ^{ed} -52 ^{ab}	61. 56 ^{ed} -57 ^{ab}	3122 ^{ed} -3123 ^{ab}	69. 26, 27 ^{ab}
44. 52 ^{ed}	61. 57 ^{ed}	3123 ^{ed}	69. 27 ^{ed} (= 11½ ^{ed})
44. 53 ^{ab}	61. 58 ^{ab}	3124 ^{ab}	69. 28 ^{ab} (= 12½ ^{ab})
44. 53 ^{ed} -55 ^{ab}	61. 58 ^{ed} -60 ^{ab}	3124 ^{ed} -3126 ^{ab}	69. 28 ^{ed} -30 ^{ab}
44. 55 ^{ed}	—	—	69. 30 ^{ed}
610* (subst., 55 ^{ed})	61. 60 ^{ed}	3126 ^{ed}	—
App. I, 17	61. 61-74 ^{ef}	3127-3140, 3141	—
App. I, 18, 1-11	62. 1-6 ^{ab}	3142-3147 ^{ab}	—
„ 12-67	62. 6 ^{ed} -33, 34	3147 ^{ed} -3174, 3175	70. 4-25
„ 68-143	63. 1-37 ^{ef}	3176-3213, 3214	71. 1-39½
611*	—	—	70. 1-2
612*, 613*	—	—	—
614*, 615*	—	—	70. 3
45. 1-9	64. 1-9	3215-3223	72. 1-9
616*	64. 10 ^{ab}	3224 ^{ab}	—
617*	64. 10 ^{ed} -14 ^{ab}	3224 ^{ed} -3228 ^{ab}	—
45. 10-11 ^{ab}	64. 14 ^{ed} -15	3228 ^{ed} -3229	72. 10-11 ^{ab}
618*	64. 16	3230	—
45. 11 ^{ed} -13 ^{ab}	64. 17-18	3231-3232	72. 11 ^{ed} -13 ^{ab}
619*	64. 19-20 ^{ab}	3233-3234 ^{ab}	—
45. 13 ^{ed}	—	—	72. 13 ^{ed}
620* (subst., 13 ^{ed})	64. 20 ^{ed}	3234 ^{ed}	—
45. 14 ^{ed}	64. 21 ^{ed}	3235 ^{ed}	72. 14 ^{ed}
45. 14 ^{ab, ed}	—	—	72. 14 ^{ab, ed}
621* (subst., 14 ^{ab, ed})	64. 21 ^{ab, ed}	3235 ^{ab, ed}	—
45. 15	64. 22	3236	72. 15
622*	64. 23-27	3237-3241	—
45. 16 ^{ab}	—	—	72. 16 ^{ab}
623* (subst., 16 ^{ab})	64. 28 ^{ab}	3242 ^{ab}	—
45. 16 ^{ed} -17 ^{ab}	64. 28 ^{ed} -29 ^{ab}	3242 ^{ed} -3243 ^{ab}	72. 16 ^{ed} , 16½
45. 17 ^{ed} -18	64. 29 ^{ed} -30	3243 ^{ed} -3244	72. 17½-18½ ^{ab}
624*	—	—	72. 18½ ^{ed}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
625*	64. 31 ^{ad}	3245 ^{ab}	—
45. 19 ^{ab}	—	—	72. 19½ ^{ab}
45. 19 ^{ad} -24	64. 31 ^{ad} -36	3245 ^{ad} -3250	72. 19½ ^{ad} -24½
45. 25 ^{ab}	64. 37 ^{ab}	—	72. 25½ ^{ab}
45. 25 ^{ad} -28 ^{ab}	64. 37 ^{ad} -40 ^{ab}	3251-3253	72. 25½ ^{ad} -27½, 28
45. 28 ^{ad} -32 ^{ad}	64. 40 ^{ad} -44	3254-3258 ^{ab}	72. 29, 29½-32½
45. 32 ^{ad} -33 ^{ad}	64. 45-46 ^{ab}	3258 ^{ad} -3259	72. 33, 34
45. 33 ^{ad} -41 ^{ad}	64. 46 ^{ad} -54	3260-3268 ^{ab}	72. 35, 35½, 36½-42½
45. 41 ^{ad} -42 ^{ad}	64. 55-56 ^{ab}	3268 ^{ad} -3269	72. 43, 44
45. 42 ^{ad} -44 ^{ad}	64. 56 ^{ad} -58	3270-3272 ^{ab}	72. 44½, 45½-46½
626*	64. 59 ^{ad}	3273 ^{ab}	72. 48 ^{ab}
45. 44 ^{ad}	64. 59 ^{ab}	3272 ^{ad}	72. 47
627*	—	—	—
45. 45-49	64. 60-64	3273 ^{ad} -3278 ^{ab}	72. 48 ^{ad} , 48½, 49½-52½
628*, 629*	64. 65-66	3278 ^{ad} -3280 ^{ab}	—
630*	—	—	—
631*	—	—	72. 53½
45. 50 ^{ab}	64. 67 ^{ab}	3280 ^{ad}	—
632* (subst., 50 ^{ab})	—	—	73. 1 ^{ab}
633*	—	—	73. 1 ^{ad} -2
45. 50 ^{ad}	64. 67 ^{ad}	3281 ^{ab}	—
634* (subst., 50 ^{ad})	—	—	73. 8 ^{ab}
635*	—	—	73. 3 ^{ad} , 3½
45. 51	—	—	73. 4½
45. 52 ^{ab}	64. 68 ^{ab}	3281 ^{ad}	73. 5½ ^{ab}
636*	—	—	73. 5½ ^{ad} , 6, 7 ^{ab}
45. 52 ^{ad} -54	64. 68 ^{ad} -70	3282-3283, 3284	73. 7 ^{ad} -9
45. 55-65 ^{ab}	65. 1-11 ^{ab}	3285-3295 ^{ab}	73. 10-20 ^{ab}
637*	65. 11 ^{ad} -12 ^{ad}	3295 ^{ad} -3296	—
45. 65 ^{ad}	65. 12 ^{ad}	3297	73. 20 ^{ad}
638*	—	—	73. 21 ^{ab}
45. 66	65. 13	3298	73. 21 ^{ad} , 21½
639*	—	—	73. 22
45. 67-69	65. 14-16	3299-3301	73. 22½, 23, 24-25
640*	—	—	—
45. 70	65. 17	3302	73. 26
641*	—	—	—
642*	—	—	73. 27, 27½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
45. 71-73*	65. 18-20 ^a	3303-3305 ^a	73. 28½-29½, † 30 ^a
643*	—	—	73. † 30 ^b , 31 ^a
45. 73 ^{bcd}	65. 20 ^{bcd}	3305 ^{bcd}	73. 31 ^{bcd}
644*	65. 21 ^{ab}	3306 ^{ab}	—
645*	—	—	—
646*	65. 21 ^{ed}	3306 ^{ed}	—
46. 1-2	65. 22-23	3307-3308	74. 1-2 †
46. 3-5	66. 1-3	3309-3311	74. 3½-5½
46. 6 ^{ab}	66. 4 ^{ab}	3312 ^{ab}	—
647* (subst., 6 ^{ab})	—	—	74. 6½ ^{ab}
648*	66. 4 ^{ed}	3312 ^{ed}	—
46. 6 ^{cd} -9 ^{cd}	66. 5-8 ^{ab}	3313-3316 ^{ab}	74. 6½ ^{cd} -9½
46. 9 ^e -10 ^{ab}	66. 8 ^{cd} -9 ^{ab}	3316 ^{cd} -3317 ^{ab}	74. 10½
649*	—	—	74. 11
46. 10 ^{ed} -13	66. 9 ^{ed} -12	3317 ^{ed} -3320	74. 12-13, 13½, 14½
46. 14	66. 13	3321	74. 15, 15½
46. 15 ^{ab}	66. 14 ^{ab}	3322 ^{ab}	74. 25
46. 15 ^{ed} -16	66. 14 ^{cd} -15	3322 ^{ed} -3323	74. 16½-17½ ^{ab}
650*	—	—	—
46. 17-20 ^{ab}	66. 16-19 ^{ab}	3324-3327 ^{ab}	74. 17½ ^{ed} , 18, 19-21 ^{ab}
46. 20 ^{ed}	66. 19 ^{ed}	3327 ^{ed}	74. 21 ^{ed} (± 23½)
46. 21-22	66. 20-21	3328-3329	74. 22 (± 24½), 23
46. 23-31 ^{ab}	66. 22-30 ^{ab}	3330-3338 ^{ab}	74. 26-34 ^{ab}
46. 31 ^{ed}	66. 30 ^{ed}	3338 ^{ed}	—
651* (subst., 31 ^{ed})	—	—	74. 34 ^{ed}
46. 32-37	66. 31-36	3339-3344	74. 35-40
652*	—	—	74. 41-42
46. 38	66. 37	3345	—
653* (subst., 38)	—	—	74. 43
46. 39-40 ^a	66. 38-39 ^a	3346-3347 ^a	74. 44-45 ^a
654*	—	—	—
46. 40 ^b -45	66. 39 ^b -44	3347 ^b -3352	74. 45 ^b -50
46. 46	66. 45	3353	—
655* (subst., 46)	—	—	74. 51
656*, 1-10	—	—	74. 52, 52½, 53½
656*, 11-18	—	—	74. 54, 55, 55½
46. 47	66. 46	3354	74. 56½

† 73. 30^{ab} is one-line stanza.

† 74. 2½ not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
657*	—	—	74. 57½
46. 48	66. 47	3355	74. 58½
658*	66. 48	3356	—
47. 1	67. 1	3357	75. 1
659*	—	—	75. 2-3
47. 2	67. 2	3358	75. 4
47. 3	67. 3	3359	—
660* (subst., 3)	—	—	75. 5
661*	—	—	75. 6-8 ^{ab}
662*	67. 4-6	3360-3362	—
47. 4	67. 7	3363	75. 11
47. 5	67. 8	3364	—
663* (subst., 5)	—	—	75. 8 ^{cd} -9 ^{ab}
664*	—	—	75. 9 ^{cd} -10
665*	67. 9 ^{ab}	3365 ^{ab}	—
47. 6 ^{ab}	67. 9 ^{cd}	3365 ^{cd}	75. 12 ^{ab}
47. 6 ^{cd}	67. 10 ^{ab}	3366 ^{ab}	—
666* (subst., 6 ^{cd})	—	—	75. 12 ^{cd}
667*	67. 10 ^{cd}	3366 ^{cd}	—
47. 7	67. 11	3367	—
668* (subst., 7)	—	—	75. 13
47. 8-9	67. 12-13	3368-3369	75. 14-15
47. 10	67. 20 ^{cd} , 14 ^{ab}	3376 ^{cd} , 3370 ^{ab}	75. 18 ^{ab} , 16 ^{ab}
App. I, 19	67. 14 ^{cd} -18	3370 ^{cd} -3374	—
669*	—	—	75. 16 ^{cd}
47. 11	67. 20 ^{ab} , 21 ^{ab}	3376 ^{ab} , 3377 ^{ab}	75. 17 ^{cd} , 18 ^{cd}
670*	—	—	75. 19
47. 12 ^{ab}	67. 19 ^{ab}	3375 ^{ab}	75. 20 ^{ab}
671*	—	—	75. 20 ^{cd} , 20½
47. 12 ^{cd}	67. 19 ^{cd}	3375 ^{cd}	75. 17 ^{ab}
47. 13-14	67. 21 ^{cd} -22, 23	3377 ^{cd} -3378, 3379	75. 21½, 22, 22½
48. 1	68. 1	3380	76. 1
672*	68. 2 ^{ab}	3381 ^{ab}	—
673*, 1-2	68. 2 ^{cd}	3381 ^{cd}	—
674*	—	—	—
673*, 3-4	68. 3 ^{ab}	3382 ^{ab}	—
675*, 676*	68. 3 ^{cd} -4	3382 ^{cd} -3383	—
677*	—	—	76. 1½, 2½-4½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
48. 2-3	68. 5-6	3384-3385	76. 5½-6½
48. 4	68. 7	3386	—
678* (subst., 4)	—	—	76. 7½
48. 5	68. 8	3387	—
679* (subst., 5)	—	—	76. 8½
680*	68. 9	3388	—
48. 6 ^{ab}	68. 10 ^{ab}	3389 ^{ab}	76. 9½ ^{ab}
48. 6 ^{cd}	68. 10 ^{cd}	3389 ^{cd}	—
681* (subst., 6 ^{cd})	—	—	76. 9½ ^{cd}
48. 7 ^{abc}	68. 11 ^{abc}	3390 ^{abc}	76. 10½ ^{abc}
682*	—	—	76. 10½ ^d , 11½ ^e
48. 7 ^d -9	68. 11 ^d -13	3390 ^d -3392	76. 11½ ^{cd} , 12, 13
48. 10-12	68. 14-16	3393-3395	76. 13½, 14, 15-16
48. 13 ^{acde}	68. 25-26 ^{ab}	3396-3397 ^{ab}	76. 17, 17½ (± 32)
App. I, 20, 1-18	68. 17-21 ^{ab}	—	76. 18½-21½, 22
„ 19-28	—	—	76. 23-24, 24½
„ 29-34	68. 21 ^{de} -22 ^{ab}	—	76. 25½-26½ ^{ab}
„ 35-44	—	—	76. 26½ ^{cd} -28½
„ 45-54	68. 22 ^{cd} -24	—	76. 29, 30-31
48. 14	68. 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3397 ^{cd} -3398 ^{ab}	76. 33
683*, 684*	68. 27 ^{cd} -29 ^{ab}	3398 ^{cd} -3400 ^{ab}	—
685*	—	—	—
48. 15	68. 29 ^{cd} -30 ^{ab}	3400 ^{cd} -3401 ^{ab}	76. 34
686*	68. 30 ^{acde}	3401 ^{cd} , 3402	—
49. 1-6 ^{ab}	69. 1-6 ^{ab}	3403-3408 ^{ab}	77. 1-6 ^{ab}
687*	69. 6 ^{cd}	3408 ^{cd}	—
49. 6 ^{cd} -9	69. 7-10 ^{ab}	3409-3412 ^{ab}	77. 6 ^{cd} -9
688*	—	—	77. 9½
49. 10-11 ^{cd}	69. 10 ^{cd} -12 ^{ab}	3412 ^{cd} -3414 ^{ab}	77. 10½-11½
49. 11 ^{cd} -13 ^{cd}	69. 12 ^{cd} -14	3414 ^{cd} -3416	77. 12½, 13, 14
689*	—	—	77. 15 ^{ab}
49. 13 ^{cd}	69. 15 ^{ab}	3417	77. 15 ^{cd}
690*	69. 15 ^{cd}	3418	77. 15½
49. 14 ^{abcde}	69. 16-17 ^{ab}	3419-3420 ^{ab}	77. 16½, 17
691*	69. 17 ^{cd}	3420 ^{cd}	—
49. 15-22 ^{abcde}	69. 18-26 ^{cd}	3421-3429 ^{cd}	77. 18-25, 25½†
692*	69. 26 ^{cd}	3429 ^{cd}	—

† 77. 25½^{ab} is one-line stanza.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
49. 22'	—	—	77. 25½ ¹ †
49. 23-26 ²	69. 27-30 ²	3430-3433 ²	77. 26½-29½ ²
693*	—	—	77. 29½ ²
49. 26 ² -27	69. 30 ² -31	3433 ² -3434	77. 30, 31
49. 28 ² , 28 ²	69. 32 ² , 34 ²	—	77. 32 ² , 34 ²
49. 29 ²	—	—	77. 33 ²
49. 29 ²	69. 32 ² (= 34 ²)	3435 ² (± 3435 ²)	77. 32 ² (=33 ² , =34 ²)
694*	69. 33	3436	—
49. 30 ²	69. 34 ²	3437 ²	77. 35 ²
695*	69. 35 ²	—	—
49. 30 ² -44 ²	69. 35 ² -50 ²	3437 ² -3452 ²	77. 35 ² -48, 48½, 49½
49. 45 ²	69. 50 ²	3452 ²	—
696* (subst., 45 ²)	—	—	77. 50
49. 45 ²	69. 51 ²	3453 ²	77. 50½
697*	69. 51 ²	3453 ²	—
49. 45 ² -46 ²	69. 52-53 ²	3454-3455 ²	77. 51, 52
49. 46 ² -48 ²	69. 53 ² -55 ²	3455 ² -3457 ²	77. 53, 53½-54½ ²
49. 48 ²	69. 55 ²	3457 ²	77. 54½ ² (± 55½ ²)
698*, 1 (subst., 48 ²)	—	—	—
49. 49 ²	69. 56 ²	3458 ²	77. 55½ ² (± 56½ ²)
698*, 2 (subst., 49 ²)	—	—	—
49. 49 ²	69. 56 ²	3458 ²	77. 57½ ²
699*	—	—	—
700*	69. 57	3459	77. 56½ ² (= 58), 57½ ²
49. 50	69. 58	3460	77. 59
49. 51	69. 59	3461	77. 60 ² (= 61½ ²), 60 ²
49. 52	69. 60	3462	77. 60½, 61½ ²
701*	69. 61	3463	—
702*	—	—	—
49. 53 ² ed ²	69. 62-63 ²	3464-3465 ²	77. 62½-63½ ²
703*	—	—	77. 63½ ²
49. 54-55 ²	69. 63 ² -65 ²	3465 ² -3467 ²	77. 64½-65½
49. 55 ² -56 ²	69. 65 ² -66 ²	3467 ² -3468 ²	77. 66, 67 ²
704*	69. 66 ²	3468 ²	—
49. 56 ² -60 ²	69. 67-71 ²	3469, 3470-3473	77. 67 ² -71
49. 60 ² -68 ²	69. 71 ² -74 ²	3474, 3475-3477 ²	77. 71½, 72½-74½ ²
705*	—	—	—

† 77. 35½² is one-line stanza.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
706*	69. 74 ^{cd}	3477 ^{cd}	—
49. 63 ^{cd, r}	69. 75	3478	77. 74 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 75
707*	—	—	—
49. 64 ^a	69. 76 ^a	3479 ^a	77. 76 ^a
708*	—	—	—
49. 64 ^b	69. 76 ^b	3479 ^b	77. 76 ^b
709*	69. 76 ^{cd} -78	3479 ^{cd} -3481	—
710*	—	—	—
49. 64 ^{cd} -65 ^{ab}	69. 79	3482	77. 76 ^{cd} , 76 $\frac{1}{2}$
711*, 712*	69. 80-81 ^{ab}	3483-3484 ^{ab}	77. 77 $\frac{1}{2}$ -78 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
49. 65 ^{cd} -66	69. 81 ^{cd} -82	3484 ^{cd} -3485	77. 78 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -79 $\frac{1}{2}$
713*, 714*	—	—	77. 81 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 80 $\frac{1}{2}$
49. 67 ^{ab}	69. 83 ^{ab}	3486 ^{ab}	77. 81 $\frac{1}{2}$ ^{ab} (= 82 $\frac{1}{2}$ ^{ab})
49. 67 ^{cd}	69. 83 ^{cd}	3486 ^{cd}	77. 82 $\frac{1}{2}$ ^{cd} (= 85 $\frac{1}{2}$ ^{cd})
49. 68-69	69. 84-85	3487-3488	77. 83 $\frac{1}{2}$ -84 $\frac{1}{2}$
715*	69. 86	3489	77. 85 $\frac{1}{2}$ ^{ab} , 86
49. 70-71	69. 87-88	3490-3491	77. 87-88
49. 72-73 ^{ab}	70. 1-2 ^{ab}	3492-3493 ^{ab}	78. 1-2 ^{ab}
716*	—	—	—
49. 73 ^{cd} -74 ^{ab}	70. 2 ^{cd} -3 ^{ab}	3493 ^{cd} -3494 ^{ab}	78. 2 ^{cd} -3 ^{ab}
717*	70. 3 ^{cd}	3494 ^{cd}	78. 3 ^{cd}
49. 74 ^{cd}	70. 4 ^{ab}	3495 ^{ab}	78. 5 ^{ab}
718*	70. 4 ^{cd}	3495 ^{cd}	78. 5 ^{cd} (= 8 ^{cd})
49. 75-77	70. 5-7	3496-3498	78. 4, 7, 8 ^{ab} , 8 $\frac{1}{2}$
49. 78-80	70. 8-10	3499-3501	78. 6, 9 $\frac{1}{2}$ -10 $\frac{1}{2}$
719*	70. 11 ^{ab}	3502 ^{ab}	78. 11 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
720*	70. 11 ^{cd}	3502 ^{cd}	—
721*	—	—	—
722*	—	—	78. 11 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
App. I, 21	—	—	78. 12 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$
49. 81	70. 12	3503	78. 18 $\frac{1}{2}$ (=26 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -27 $\frac{1}{2}$ ^{cd})
49. 82-84	70. 13-15	3504-3506	78. 27 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -30 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
App. I, 22	—	—	78. 19 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
723*, 724*	—	—	78. 30 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -32 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
49. 85-86	70. 16-17	3507-3508	78. 32 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -34 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
725*	70. 18-20	3509-3511	—
49. 87-88 ^{ab}	70. 21-22 ^{ab}	3512-3513 ^{ab}	78. 34 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 35 $\frac{1}{2}$, 36 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
726*	70. 22 ^{cd}	3513 ^{cd}	78. 36 $\frac{1}{2}$ ^{cd}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
49. 88 ^{ed}	70. 23 ^{ab}	3514 ^{ab}	—
727* (subst., 88 ^{ed})	—	—	78. 37
728*	—	—	—
49. 89-91 ^{ab}	70. 23 ^{ed} -25	3514 ^{ed} -3516	78. 38, 38½, 39, 39½
729*	70. 26-28	3517-3519	—
49. 91 ^{ed} -97	70. 29-35 ^{ab}	3520-3526 ^{ab}	78. 40, 41-46
730*	70. 35 ^{ed} -36 ^{ab}	3526 ^{ed} -3527 ^{ab}	—
49. 98 ^{ab}	70. 36 ^{ed} (= 38 ^{ab})	3527 ^{ed} (= 3529 ^{ab})	78. 47 ^{ab}
731*	70. 38 ^{ed} -39 ^{ab}	3529 ^{ed} -3530 ^{ab}	—
49. 98 ^{ed}	70. 37 ^{ab}	3528 ^{ab}	78. 50 ^{ed}
732*	70. 37 ^{ed}	3528 ^{ed}	—
49. 98 ^{ed} -99 ^{ab}	70. 39 ^{ed} -40 ^{ab}	3530 ^{ed} -3531 ^{ab}	78. 47 ^{ed} , 48 ^{ed}
49. 99 ^{ed} -100 ^{ab}	70. 41	3532	78. 49
49. 100 ^{ed}	70. 42 ^{ab} , 40 ^{ed}	3533 ^{ab} , 3531 ^{ed}	78. 48 ^{ab} , 50 ^{ab}
49. 101-106	70. 42 ^{ed} -47, 48	3533 ^{ed} -3538, 3539	79. 1-6
49. 107-109 ^{ed}	70. 49 ^{ab} -51 ^{ab}	3540-3542	79. 7-9
49. 109 ^{ed} -112 ^{ed}	70. 51 ^{ed} -54	3543-3546 ^{ed}	79. 10-13 ^{ab}
49. 112 ^{ed} -113 ^{ed}	70. 55-56 ^{ab}	3546 ^{ed} -3547	79. 13 ^{ed} -14
49. 113 ^{ed} -114 ^{ed}	70. 56 ^{ed} -57	3548-3549 ^{ab}	79. 14½, 15½
49. 114 ^{ed} -116	70. 58-59, 60	3549 ^{ed} -3551	79. 16, 17-18
733*	71. 1	3552	—
50. 1-2 ^{ed}	71. 2-3	3553-3554	80. 1, 1½, 2½ ^{ab}
50. 2 ^{ed} -3 ^{ed}	71. 4-5 ^{ab}	3555-3556 ^{ab}	80. 2½ ^{ed} -3½
50. 3 ^{ed} -9	71. 5 ^{ed} -11	3556 ^{ed} -3562	80. 4, 5-10
50. 10-14	71. 12-16 ^{ed}	3563-3567	80. 10½, 11, 12-15
734*	71. 16 ^{ed}	3568 ^{ab}	—
50. 15 ^{ab}	71. 17 ^{ab}	3568 ^{ed}	80. 16 ^{ab}
50. 15 ^{ed}	71. 17 ^{ed}	3569 ^{ab}	—
735* (subst., 15 ^{ed})	—	—	80. 16 ^{ed}
50. 15 ^{ed} -17	71. 18-20 ^{ab}	3569 ^{ed} -3571	80. 16½, 17½-18½
50. 18 ^{ab} -19 ^{ed}	71. 20 ^{ed} -21	3572-3573 ^{ab}	80. 19, 20
736*	—	—	80. 20½
50. 19-20 ^{ed}	71. 22-23	3573 ^{ed} -3575 ^{ab}	80. 21½, 22, 23 ^{ab}
50. 20 ^{ed} -22	71. 24-26 ^{ab}	3575 ^{ed} -3577	80. 23 ^{ed} , 23½, 24, 25
737*	—	—	80. 25½
50. 23 ^{ab} -25 ^{ab}	71. 26 ^{ed} -29 ^{ab}	3578-3580	80. 31½, 32½-34½ ^{ab}
50. 25 ^{ed} -34	71. 29 ^{ed} -38	3581, 3582-3590	80. 34½ ^{ed} -43½
738*	71. 39-40	3591-3592	80. 44, 45, 45½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
739*	—	—	—
50. 35 ^{ab}	72. 1 ^{ab}	3593 ^{ab}	81. 1 ^{ab}
50. 35 ^{cd}	72. 1 ^{cd}	3593 ^{cd}	(± 80. 25½)
50. 36	72. 2	3594	80. 26½ ^{ab} , 27½ ^{ab}
50. 37	72. 3	3595	80. 26½ ^{cd} , 27½ ^{cd}
740*	72. 4 ^{ab}	3596 ^{ab}	—
50. 38 ^{ab cde f} -39	72. 4 ^{cd} -6	3596 ^{cd} -3598	80. 28½, 29, 30
741*	72. 7 ^{ab}	3599 ^{ab}	—
50. 40 ^{ab}	72. 7 ^{cd}	3599 ^{cd}	80. 31 ^{ab}
742*	—	—	80. 31 ^{cd}
50. 40 ^{cde f} -42	72. 8-10	3600-3602	81. 1 ^{cd} , 1½, 2½, 3½
50. 43 ^{ab cde f} -46	72. 11-15 ^{ab}	3603-3607 ^{ab}	81. 4, 5-8
743*	—	—	81. 8½
50. 47	72. 15 ^{cd} -16 ^{ab}	3607 ^{cd} -3608 ^{ab}	81. 9½
744*	—	—	81. 10½
50. 48	72. 16 ^{cde f}	3608 ^{cd} , 3609	81. 11½
50. 49-53 ^{ab}	72. 17-21 ^{ab}	3610-3614 ^{ab}	81. 12½-16½ ^{ab}
50. 53 ^{cde f}	72. 22 ^{ab} , 21 ^{cd}	3615 ^{ab} , 3614 ^{cd}	81. 16½ ^{cd} -17½ ^{cd}
50. 54	72. 22 ^{cd} -23 ^{ab}	3615 ^{cd} -3616 ^{ab}	81. 17½ ^{cd} , 18
745*, 746*	—	—	81. 21, 21½, 22½
747*, 1	72. 27 ^{cd}	3620 ^{cd}	—
747*, 2-3	72. 28	3621	81. 23½
748*	—	—	81. 29½-30½
50. 55-56	72. 23 ^{cd} -25 ^{ab}	3616 ^{cd} -3618 ^{ab}	81. 19-20
50. 57	72. 25 ^{cd} -26 ^{ab}	3618 ^{cd} -3619 ^{ab}	—
50. 58	72. 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3619 ^{cd} -3620 ^{ab}	81. 28½
50. 59-61	72. 29-31	3622-3624	81. 24½-26½
749*	—	—	—
50. 62	72. 32	3625	81. 27½
50. 63	72. 33	3626	—
750* (subst., 63)	—	—	81. 31½
50. 64	72. 34	3627	81. 32½
751*, 752*, 753*	72. 35-36	3628-3629	—
50. 65	72. 37	3630	81. 33½
754*	72. 38-40	3631-3633	—
51. 1-6 ^{ab}	73. 1-6 ^{ab}	3634-3639 ^{ab}	82. 1-6 ^{ab}
755*	—	—	82. 6 ^{cd}
51. 6 ^{cd} -11 ^{ab}	73. 6 ^{cd} -11 ^{ab}	3639 ^{cd} -3644 ^{ab}	82. 6½, 7½-11½ ^{ab}

Crit. Ed.	Rom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
756*	—	—	—
51. 11 rd -13 rd	73. 11 rd -13	3644 rd -3646	82. 11½ rd -13½
51. 13 rd -14	73. 14-15 ^{ab}	3647-3648 ^{ab}	82. 14½, 15
757*	73. 15 rd	3648 rd	—
51. 15-16 ^{ab}	73. 16-17 ^{ab}	3649-3650 ^{ab}	82. 16-17 ^{ab}
758*	—	—	82. 17 rd , 17½
51. 16 rd -19 rd	73. 17 rd -20	3650 rd -3653	82. 18, 19-21
51. 19 rd -24 rd	73. 21-26 ^{ab}	3654-3659 ^{ab}	82. 21½, 22½-26½
51. 24 rd -25 rd	73. 26 rd -27	3659 rd -3660	82. 27½-28½ ^{ab}
51. 25 rd -28	73. 28-31 ^{ab}	3661-3664 ^{ab}	82. 28½ rd -31½
759*	73. 31 rd -32 ^{ab}	3664 rd -3665 ^{ab}	—
760*, 761*	—	—	—
51. 29-30	73. 32 rd -34 ^{ab}	3665 rd -3667 ^{ab}	82. 32½-33½
761 A*	—	—	82. 34½ ^{ab}
51. 31-33 rd	73. 34 rd -37 ^{ab}	3667 rd -3670 ^{ab}	82. 34½ rd -37½ ^{ab}
762*	73. 37 rd	3670 rd	82. 37½ rd
51. 33 rd -36 ^{ab}	73. 38-40	3671-3673	82. 38, 39-41 ^{ab}
51. 36 rd	73. 41 ^{ab}	3674 ^{ab}	—
763* (subst., 36 rd)	—	—	82. 41 rd
51. 37-42	73. 41 rd -47 ^{ab}	3674 rd -3680 ^{ab}	82. 42-47
51. 43 ^{ab}	73. 47 rd	3680 rd	—
764* (subst., 43 ^{ab})	—	—	82. 48 ^{ab}
51. 43 rd -51	73. 48-56 ^{ab}	3681-3689 ^{ab}	82. 48 rd -56
765*	—	—	82. 57
51. 52-54 ^{ab}	73. 56 rd -58 rd	3689 rd -3691	82. 58-60 rd
51. 54 rd -56	73. 58 rd -60	3692-3694 ^{ab}	82. 60 rd -62
766*	—	—	—
51. 57-60 ^{ab}	73. 61-64	3694 rd -3698 ^{ab}	82. 63, 65, 64, 66
51. 60 rd -61	73. 65-66 ^{ab}	3698 rd -3699	82. 67 ^{ab} , 69, 70 ^{ab}
767*	—	—	—
51. 62-64	73. 66 rd -69 ^{ab}	3700-3702	82. 70 rd , 70½, 71½-72½
51. 65	73. 69 rd -70 ^{ab}	3703	82. 67 rd , 67½ (= 73)
51. 66 ^{ab}	73. 70 rd	3704 ^{ab}	82. 68½ ^{ab}
768*	—	—	—
51. 66 rd	73. 71 ^{ab}	3704 rd	82. 68½ rd
51. 67-68	73. 71 rd -73 ^{ab}	3705-3706	83. 2, 3 ^{ab} , 1 ^{ab}
769*	—	—	83. 1 rd
51. 69-72	73. 73 rd -77 ^{ab}	3707-3710	83. 5, 3 rd -4, 5½, 6½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
51. 73-74 ^{ab} 770*	73. 77 ^{cd} -78 —	3711-3712 ^{ab} —	83. 7½, 9 ^{ab} 83. 9 ^{cd} , 9½, 10½ ^{ab}
51. 74 ^{cd}	73. 79 ^{ab}	3712 ^{cd}	83. 8
51. 75 ^{ab}	73. 79 ^{cd}	3713 ^{ab}	[cf. 770*]
51. 75 ^{cd} -76	73. 80-81 ^{ab}	3713 ^{cd} -3714	83. 10½ ^{cd} -11½
771*, 772*	73. 81 ^{cd} -82 ^{ab}	3715	83. 12½
51. 77-79	73. 82 ^{cd} -85 ^{ab}	3716-3718	83. 13½-15½
773*	73. 85 ^{cd} -89 ^{ab}	—	83. 16½-19½
51. 80-81	73. 89 ^{cd} -91 ^{ab}	3719-3720	83. 20½-21½
App. I, 23	—	—	83. 22½-29½
51. 82	73. 91 ^{cd} -92 ^{ab}	3721	83. 39½
774*	—	—	83. 40½-42½
51. 83-85	73. 92 ^{cd} -95 ^{ab}	3722-3724	—
775*(subst., 83-85)	—	—	83. 45½-47½
51. 86 ^{ab}	73. 95 ^{cd}	3725 ^{ab}	—
776*(subst., 86 ^{ab})	—	—	83. 30½ ^{ab}
51. 86 ^{cd} -87	73. 96 ^{ab cde f}	3725 ^{cd} -3726	83. 30½ ^{cd} -31½
777*	—	—	83. 32½-38½
51. 88-89	73. 97-98	3727-3728	83. 48½-49½
778*, 779*	73. 99-100	—	83. 50½, 44½
51. 90	73. 101	3729	83. 51½
780*	—	—	83. 52½
51. 91-96	73. 102-107	3730-3735	83. 43½, 53½-57½
781*	73. 108-109	—	83. 58, 59-60 ^{ab}
51. 97-99	73. 110-112	3736-3738	83. 60 ^{cd} , 61, 61½, 62½
782*	73. 113	—	83. 63½
51. 100 ^{ab}	73. 114 ^{ab}	3739 ^{ab}	83. 65½ ^{ab}
51. 100 ^{cd}	73. 114 ^{cd}	3739 ^{cd}	—
783*(subst., 100 ^{cd})	—	—	83. 65½ ^{cd}
784*	73. 115	3740	83. 64½
51. 101-103 ^{ab}	73. 116-118 ^{ab}	3741-3743 ^{ab}	83. 66½-68½ ^{ab}
51. 103 ^{cd}	73. 118 ^{cd}	3743 ^{cd}	—
785*(subst., 103 ^{cd})	—	—	83. 68½ ^{cd}
51. 104-110	73. 119-125	3744-3750	83. 69½-75½
52. 1-7 ^{ab}	74. 1-7 ^{ab}	3751-3757 ^{ab}	84. 1-7 ^{ab}
786*	—	—	—
52. 7 ^{cd} -9	74. 7 ^{cd} -9	3757 ^{cd} -3759	84. 7 ^{cd} -9
787*, 1-2	74. 11	—	84. 10

Crit. Ed.	Rom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
787*, 3-6	—	—	84. 11-12
787*, 7-8	74. 12	—	84. 12½, 13
52. 10	74. 10	3760	—
788* (subst., 10)	—	—	84. 14
52. 11-12 ^{ab}	74. 13-14 ^{ab}	3761-3762 ^{ab}	84. 15-16 ^{ab}
789*	—	—	—
52. 12 ^{cd} -13	74. 14 ^{cd} -15	3762 ^{cd} -3763	84. 16 ^{cd} -17
790*, 791*	74. 16-20	3764-3768	—
52. 14 ^{ab, cd}	74. 21	3769	84. 18
792*, 793*, 794*	74. 22 ^{ab} -23 ^{ab}	3770 ^{ab} -3771 ^{ab}	—
795*	74. 23 ^{cd}	3771 ^{cd}	84. 19 ^{ab}
796*	74. 24 ^{ab}	3772 ^{ab}	—
52. 14 ^{ef} -16 ^{ab}	74. 24 ^{cd} -26 ^{ab}	3772 ^{cd} -3774 ^{ab}	84. 19 ^{cd} -21 ^{ab}
52. 16 ^{cd} -17 ^{ab}	74. 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3774 ^{cd} -3775 ^{ab}	84. 23 ^{ab} , 21 ^{cd}
797*	74. 27 ^{cd}	3775 ^{cd}	—
52. 17 ^{cd}	74. 27 ^{ef}	3776 ^{ab}	84. 22 ^{cd}
798*	74. 28 ^{ab}	—	84. 23 ^{cd}
52. 18-19 ^{ab}	74. 28 ^{cd} -29	3776 ^{cd} -3777	84. 22 ^{ab} , 24 ^{cd, ab}
52. 19 ^{cd}	74. 30 ^{ab}	3778 ^{ab}	—
799*	74. 30 ^{cd} -32	—	—
800*	—	—	—
52. 19 ^{ef}	74. 33 ^{ab}	—	—
52. 20-22	74. 33 ^{cd} -36 ^{ab}	3778 ^{cd} -3781 ^{ab}	84. 25-27
801*	74. 36 ^{cd}	3781 ^{cd}	84. 28 ^{ab}
App. I, 24	74. 37-46 ^{ab}	3782-3791 ^{ab}	—
802*	—	—	84. 28 ^{cd}
App. I, 25	—	—	84. 29-38
52. 23-27	74. 46 ^{cd} -51 ^{ab}	3791 ^{cd} -3796 ^{ab}	84. 39-43
52. 28 ^{ab}	74. 51 ^{cd}	3796 ^{cd}	—
803* (subst., 28 ^{ab})	—	—	84. 44 ^{ab}
52. 28 ^{cd}	74. 52 ^{ab}	3797 ^{ab}	84. 44 ^{cd}
804*	—	—	84. 45 ^{ab}
52. 29 ^{ab, cd, ef}	74. 52 ^{cd} -53	3797 ^{cd} -3798	84. 45 ^{cd} , 45½, 46½ ^{ab}
805*	—	—	84. 46½ ^{cd}
52. 30-33	74. 54-57	3799-3802	84. 47½-50½
806*	74. 58	3803	84. 51½
807*	75. 1	3804	85. 1
53. 1 ^{ab}	75. 2 ^{ab}	3805 ^{ab}	85. 2 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
53. 1 ^{ed}	75. 2 ^{ed}	3805 ^{ed}	—
808* (subst., 1 ^{ed})	—	—	85. 2 ^{ed}
53. 2-3	75. 3-4	3806-3807	85. 3-4
809*, 1-4	75. 5	3808	85. 4½, 5½ ^{ab}
809*, 5-8	75. 6	3809	—
53. 4 ^{ab}	75. 7 ^{ab}	3810 ^{ab}	85. 5½ ^{ed}
53. 4 ^{ed}	75. 7 ^{ed}	3810 ^{ed}	—
810* (subst., 4 ^{ed})	—	—	85. 6
53. 5-9 ^a	75. 8-12 ^a	3811-3815 ^a	85. 7-11 ^a
53. 9 ^b	75. 12 ^b	3815 ^b	—
53. 9 ^{ed}	75. 12 ^{ed}	3815 ^{ed}	—
811* (subst., 9 ^{ed})	—	—	85. 11 ^{b,ed}
53. 10-12	75. 13-15	3816-3818	85. 12-14
812*	—	—	85. 15 ^{ab}
53. 13-14	75. 16-17	3819-3820	85. 15 ^{ed} , 15½, 16½
54. 1 ^{ab,ed,ed} -9	76. 1-10 ^{ab}	3821-3830 ^{ab}	86. 1, 1½, 2½-9½
813*	—	—	86. 10½ ^{ab}
54. 10 ^{ab}	76. 10 ^{ed}	3830 ^{ed}	86. 10½ ^{ed}
814*	—	—	86. 11½ ^{ab}
54. 10 ^{ed,ed} -13	76. 11-14	3831-3834	86. 11½ ^{ed} , 12, 13-15
54. 14 ^{ab}	76. 15 ^{ab}	3835 ^{ab}	—
815*	—	—	—
816* (subst., 14 ^{ab})	—	—	86. 16 ^{ab}
54. 14 ^{ed}	76. 15 ^{ed}	3835 ^{ed}	86. 16 ^{ed}
817*	—	—	86. 16½-19½ ^{ab}
54. 15 ^a	76. 16 ^a	3836 ^a	86. 19½ ^e
54. 15 ^b	76. 16 ^b	3836 ^b	—
54. 15 ^e	76. 16 ^e	3836 ^e	86. 19½ ^d
818*	—	—	86. 20½, 21 ^a †
54. 15 ^d	76. 16 ^d	3836 ^d	—
54. 16 ^{ab}	76. 17 ^{ab}	3837 ^{ab}	—
819* (subst., 16 ^{ab})	—	—	86. 21 ^b †, 22 ^a
54. 16 ^e	76. 17 ^e	3837 ^e	86. 22 ^b
820*	—	—	86. 22 ^c
54. 16 ^d	76. 17 ^d	3837 ^d	86. 22 ^d
821*	76. 18	3838	86. 22½
822*	—	—	86. 23½, 24

† 21^{ab} is a two-line triṣṭubh.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
54. 17-20 ^{ab}	76. 19-22 ^{ab}	3839-3842 ^{ab}	86. 25-28 ^{ab}
54. 20 ^{cd}	76. 22 ^{cd}	3842 ^{cd}	—
823* (subst., 20 ^{cd})	—	—	86. 28 ^{cd}
824*	—	—	86. 29
54. 21 ^{ab}	76. 23 ^{ab}	3843 ^{ab}	86. 30 ^{ab}
54. 21 ^{cd}	76. 23 ^{cd}	3843 ^{cd}	—
825* (subst., 21 ^{cd})	—	—	86. 30 ^{cd}
54. 22-24 ^{ef}	76. 24-26, 27	3844-3846, 3847	86. 30½-32½, 33
826*	76. 28	3848	86. 34
54. 25	76. 29	3849	86. 35
827*	—	—	—
54. 26 ^{cd}	76. 30 ^{ab}	3850 ^{ab}	86. 36 ^{ab}
828*	76. 30 ^{cd} -31 ^{ab}	3850 ^{cd} -3851 ^{ab}	—
54. 26 ^{cd} -27 ^{ab}	76. 31 ^{cd} -32 ^{ab}	3851 ^{cd} -3852 ^{ab}	86. 36 ^{cd} -37 ^{ab}
829*, 830*	—	—	—
54. 27 ^{cd} -28 ^{ab}	76. 32 ^{cd} -33 ^{ab}	3852 ^{cd} -3853 ^{ab}	—
831* (subst., 28 ^{ab})	—	—	—
54. 28 ^{cd}	76. 33 ^{cd}	3853 ^{cd}	86. 37 ^{cd}
App. I, 26, 1-4	76. 34	3854	—
App. I, 26, 5-24	76. 35-39	3855-3859	86. 38-42
832*, 833*, 1	—	—	—
833*, 2-5	—	—	86. 43
54. 29	76. 40	3860	86. 44
55. 1	77. 1	3861	87. 1
834*	—	—	—
55. 2-5	77. 2-5	3862-3865	87. 1½, 2, 3, † 5-6
835*	—	—	—
55. 6-8	77. 6-8	3866-3868	87. 6½, 7½, 8, 9
836*, 837*	—	—	—
55. 9-13	77. 9-13	3869-3873	87. 10-14 ^{ab} , 14½
55. 14-15	77. 14-15	3874-3875	87. 15½-16½
838*, 1-3	—	—	87. 17½-18½ ^{ab}
838*, 4-8	—	—	—
838*, 9-10	—	—	87. 18½ ^{cd} , 19
838*, 11	—	—	—
55. 16-17	77. 16-17	3876-3877	87. 20-21
55. 18 ^{ab}	77. 18 ^{ab}	3878 ^{ab}	87. 22 ^{ab} (= 14 ^{cd})

† 87. 4 not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
55. 18 ^{ed} -21	77. 18 ^{ed} -21	3878 ^{ed} -3881	87. 22 ^{ed} -25
55. 22 ^{ab}	77. 22 ^{ab}	3882 ^{ab}	—
839* (subst., 22 ^{ab})	—	—	87. 26 ^{ab}
55. 22 ^{ed} -27 ^{ab}	77. 22 ^{ed} -27 ^{ab}	3882 ^{ed} -3887 ^{ab}	87. 26 ^{ed} -31 ^{ab}
840*	—	—	—
55. 27 ^{ed} -30 ^{ed}	77. 27 ^{ed} -30	3887 ^{ed} -3890	87. 31 ^{ed} -34
55. 30 ^{ed} -31	77. 31-32 ^{ab}	3891-3892 ^{ab}	87. 34 $\frac{1}{2}$, 35 $\frac{1}{2}$
841*	—	—	—
55. 32-33	77. 32 ^{ed} -34 ^{ab}	3892 ^{ed} -3894 ^{ab}	87. 36 $\frac{1}{2}$ -37 $\frac{1}{2}$
842*	77. 34 ^{ed}	3894 ^{ed}	87. 38 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
55. 34-36	77. 35-37	3895-3897	87. 38 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 39, 40-41
55. 37-41 ^{ab}	77. 38-42 ^{ab}	3898-3902 ^{ab}	88. 1-5 ^{ab}
843*, 1-2	77. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	3902 ^{ed} -3903 ^{ab}	88. 5 ^{ed} -6 ^{ab}
843*, 3	77. 43 ^{ed}	3903 ^{ed}	—
55. 41 ^{ed} -42	77. 44-45 ^{ab}	3904-3905 ^{ab}	88. 6 ^{ed} , 6 $\frac{1}{2}$, 7 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
844*	77. 45 ^{ed}	3905 ^{ed}	—
845*	—	—	88. 7 $\frac{1}{2}$ ^{ed}
55. 43-45 ^{ab}	77. 46-48 ^{ab}	3906-3908 ^{ab}	88. 8 $\frac{1}{2}$ -9 $\frac{1}{2}$, 10
55. 45 ^{ed}	77. 48 ^{ed}	3908 ^{ed}	—
55. 46-47 ^{ed}	77. 49-51 ^{ab}	3909-3911 ^{ab}	88. 11 ^{ed} , 11 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$, 13
846*	—	—	88. 11 ^{ab}
55. 48-55	77. 51 ^{ed} -59 ^{ab}	3911 ^{ed} -3919 ^{ab}	88. 14-20, 20 $\frac{1}{2}$, 21
847*	—	—	88. 21 $\frac{1}{2}$, 22 $\frac{1}{2}$, 23
55. 56-58	77. 59 ^{ed} -62 ^{ab}	3919 ^{ed} -3922 ^{ab}	88. 24-26
848*	—	—	—
55. 59-61 ^{ed}	77. 62 ^{ed} -65 ^{ab}	3922 ^{ed} -3925 ^{ab}	88. 27-29
55. 61 ^{ed} -63 ^{ed}	77. 65 ^{ed} -67	3925 ^{ed} -3927	88. 29 $\frac{1}{2}$, 30 $\frac{1}{2}$, 31
55. 63 ^{ed} -68 ^{ed}	77. 68-73 ^{ab}	3928-3933 ^{ab}	88. 31 $\frac{1}{2}$, 32 $\frac{1}{2}$ -36 $\frac{1}{2}$
55. 68 ^{ed} -71 ^{ed}	77. 73 ^{ed} -76	3933 ^{ed} -3936	88. 37, 38-40
55. 71 ^{ed} -73 ^{ab}	77. 77-78	3937-3938	88. 40 $\frac{1}{2}$, 41 $\frac{1}{2}$, 42 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
849*	—	—	—
55. 73 ^{ed}	77. 79	3939	88. 42 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 43
56. 1-3 ^{ab}	78. 1-3 ^{ab}	3940-3942 ^{ab}	89. 1-3 ^{ab}
850*	78. 3 ^{ed}	3942 ^{ed}	89. 3 ^{ed}
56. 3 ^{ed}	78. 4 ^{ab}	3943 ^{ab}	89. 4 ^{ab}
56. 4 ^{ab}	78. 4 ^{ed}	3943 ^{ed}	—
851* (subst., 4 ^{ab})	—	—	89. 4 ^{ed}
56. 4 ^{ed} -7 ^{ed}	78. 5-8 ^{ab}	3944-3947 ^{ab}	89. 4 $\frac{1}{2}$, 5 $\frac{1}{2}$ -7 $\frac{1}{2}$, 8

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
852*	78. 8 ¹	3917 ¹	—
56. 8-10 ¹	78. 9-16	3948-3955	89. 9-16
56. 15 ¹ -17 ¹	78. 17-19 ¹	3956-3958 ¹	89. 16½, 17½-18½
56. 17 ¹ -19 ¹	78. 19 ¹ -21	3958 ¹ -3960	89. 19, 20-21
56. 19 ¹ -21 ¹	78. 22-23	3961-3962	89. 21½, 22½, 23
853*	78. 24 ¹	3963 ¹	89. 24 ¹
56. 21 ¹ -23	78. 24 ¹ -26	3963 ¹ -3965	89. 24 ¹ -26
56. 24 ¹	78. 27 ¹ (= 28 ¹)	3966 ¹	89. 27 ¹ (= 29 ¹)
56. 24 ¹ -27 ¹	78. 27 ¹ -28 ¹	3966 ¹ -3967 ¹	89. 27 ¹ -28 ¹
854*	78. 29 ¹	—	89. 29 ¹
855*	—	—	89. 28 ¹
56. 25 ¹	78. 29 ¹ -30 ¹	3967 ¹ -3968 ¹	89. 29½, 30½
856*	—	—	89. 30½ ¹
56. 25 ¹ -29 ¹	78. 30 ¹ -33	3968 ¹ -3971	89. 30½ ¹ , 31-34 ¹
857* (subst., 29 ¹)	—	—	—
858* (subst., 29 ¹)	—	—	—
56. 29 ¹ -44 ¹	78. 34-48	3972-3986	89. 34 ¹ -49 ¹
859*	78. 49 ¹	3987 ¹	89. 49 ¹
56. 44 ¹ -55 ¹	78. 49 ¹ -61 ¹	3987 ¹ -3999 ¹	89. 50-61
56. 55 ¹ -56 ¹	78. 61 ¹ -62	3999 ¹ -4000	89. 61½, 62½
56. 56 ¹ -58	78. 63-64 ¹	4001-4002, 4003	89. 63, 64-65
57. 1	79. 1	4004	—
860* (subst., 1)	—	—	90. 1
57. 2 ¹	79. 2 ¹	4005 ¹	90. 2 ¹
861*	79. 2 ¹ -6 ¹	4005 ¹ -4009 ¹	90. 2 ¹ -6 ¹
57. 2 ¹ -3 ¹	79. 6 ¹ -7	4009 ¹ -4010	90. 6 ¹ , 6½, 7½ ¹
57. 3 ¹ -5 ¹	79. 8-10 ¹	4011-4013 ¹	90. 7½ ¹ -9½
57. 5 ¹ -8	79. 10 ¹ -13	4013 ¹ -4016	90. 10, 11-13
862*	—	—	—
57. 9	79. 14	4017	90. 14
57. 10 ¹	79. 15 ¹	4018 ¹	—
863* (subst., 10 ¹)	—	—	90. 15 ¹
57. 10 ¹	79. 15 ¹	4018 ¹	90. 15 ¹
57. 11	79. 16	4019	—
864* (subst., 11)	—	—	90. 16
57. 12-15	79. 17-20	4020-4023	90. 17-19, 20 (= 31)
App. I, 27	79. 21-30	—	90. 21-30
865*	79. 31	4024	90. 32

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
866*	—	—	90. 33, 33½, 34½
57. 16-21 ^{ab}	79. 32-37 ^{ab}	4025-4030 ^{ab}	90. 35½-39½, 40
57. 21 ^{cd} -23 ^{ab}	79. 37 ^{cd} -39 ^{ab}	4030 ^{cd} -4032 ^{ab}	90. 41, 41½, 42½ ^{ab}
57. 23 ^{cd}	79. 39 ^{cd}	4032 ^{cd}	—
867* (subst., 23 ^{cd})	—	—	90. 42½ ^{cd}
57. 24-26 ^{ab}	79. 40-42 ^{ab}	4033-4035 ^{ab}	90. 43½-45½ ^{ab}
57. 26 ^{cd}	—	—	90. 45½ ^{cd}
868* (subst., 26 ^{cd})	79. 42 ^{cd}	4035 ^{cd}	—
57. 27-29	79. 43-45 ^{cd}	4036-4038	90. 46½-48½
57. 30-32	79. 45 ^{cd} -48 ^{ab}	4039-4040	90. 49½-51½
869*	79. 48 ^{cd}	4041	90. 52
870*	—	—	90. 53-54, 54½
57. 33-35	79. 49-51	4042-4045	91. 1-3
57. 36	79. 52	4046	—
871* (subst., 36)	—	—	91. 4
872*	79. 53	4047	91. 5
57. 37 ^{ab}	79. 54 ^{ab}	4048 ^{ab}	91. 6 ^{ab}
873*	—	—	91. 7 ^{cd}
57. 37 ^{cd}	79. 54 ^{cd}	4048 ^{cd}	91. 6 ^{cd} (= 11 ^{cd})
57. 38	79. 55	4049	—
874* (subst., 38)	—	—	91. 10 ^{ab} (= 7 ^{ab}), 10 ^{cd}
57. 39	79. 56	4050	91. 8
57. 40	79. 57	4051	—
875* (subst., 40)	—	—	91. 9
876*	—	—	91. 11 ^{ab}
57. 41-45	79. 58-62	4052-4056	91. 12-16
57. 46-47 ^{ab}	79. 63-64 ^{ab}	4057-4058 ^{ab}	91. 17 ^{cd} , 17½, 18
877*	79. 64 ^{cd}	4058 ^{cd}	—
57. 47 ^{cd} -48 ^{cd}	79. 65-66	4059-4060	91. 17 ^{ab} , 19, 19½
878*, 879*	79. 67	4061	—
880*	—	—	—
57. 49 ^{ab}	79. 68 ^{ab}	4062 ^{ab}	91. 20½ ^{ab}
881*	—	—	91. 20½ ^{cd} -21½, 22
57. 49 ^{cd}	79. 68 ^{cd}	4062 ^{cd}	91. 22½
882*	79. 69	4063	91. 26½
883*, 884*	—	—	91. 23½-25½ ^{ab}
885*	—	—	—
57. 50	79. 70	4064	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
886* (subst., 50)	—	—	91. 25½ rd , 27½
57. 51 ^{1st}	79. 71	4065	91. 28½
57. 51 ^{2d}	79. 72 ^{ab}	4066 ^{ab}	—
887* (subst., 51 st)	—	—	91. 29
57. 52-53 ^{ab}	79. 72 rd -73	4066 rd -4067	91. 30-31 ^{ab}
888*	79. 74 ^{ab}	4068 ^{ab}	91. 31 rd
57. 53 rd	79. 74 rd	4068 rd	91. 31½
57. 54 ^{ab}	79. 75 ^{ab}	4069 ^{ab}	—
889* (subst., 54 th)	—	—	91. 32½ rd
57. 54 rd -55	79. 75 rd -76	4069 rd -4070	91. 32½ rd -33½
890*	79. 77-78	4071-4072	—
57. 56 ^{ab}	79. 79 ^{ab}	4073 ^{ab}	91. 34½ ^{ab}
891*	79. 79 rd	4073 rd	91. 34½ rd
892*	—	—	—
57. 56 rd -59	79. 80-83	4074-4077	92. 1-4
893*	—	—	—
57. 60-62 rd	79. 84-86 rd	4078-4080 rd	92. 5-7 rd
894*	79. 86 rd	4080 rd	92. 7 rd
57. 62 rd	79. 86 rd	4080 rd	92. 7 rd
895*	—	—	—
57. 62 rd	79. 87 ^{ab}	4081 ^{ab}	92. 8 ^{ab}
896*	79. 87 rd -88	4081 rd -4082	92. 8 rd -9
57. 63-64 rd	79. 89-90	4083-4084	92. 10-11
57. 64 rd -68	79. 91-95 ^{ab}	4085-4089 ^{ab}	92. 12, 12½, 13½-15½
57. 69	79. 95 rd	4089 rd , 4090	—
897* (subst., 69)	—	—	92. 16½
58. 1-7 ^{ab}	80. 1-7 ^{ab}	4091-4097 ^{ab}	93. 1-7 ^{ab}
898*	80. 7 rd -8 ^{ab}	4097 rd -4098 ^{ab}	93. 7 rd , 8½ ^{ab}
58. 7 rd	80. 8 rd	4098 rd	93. 8½ rd
899* (subst., 7 rd)	—	—	93. 7½
58. 8	80. 9	4099	—
900* (subst., 8)	—	—	93. 9½
58. 9 rd -11 ^{ab}	80. 10-12	4100-4102	93. 10½, 11, 12-13 ^{ab}
901*	80. 13 ^{ab}	4103 ^{ab}	—
58. 11 rd -12 rd	80. 13 rd -14	4103 rd -4104	93. 13 rd -14
58. 12 rd -21	80. 15-24 ^{ab}	4105-4114 ^{ab}	93. 14½, 15½-23½
58. 22-25 ^{ab}	80. 24 rd -27	4114 rd -4117	93. 24, 24½, 25½-27½ ^{ab}
902*	80. 28 ^{ab}	4118 ^{ab}	93. 27½ rd

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
58. 25 ^{ed} -27 ^{ed}	80. 28 ^{ed} -30	4118 ^{ed} -4120	93. 28, 29-30
58. 27 ^{ed} -28	80. 31, 32	4121, 4122	93. 30 ^{ab} , 31 ¹ / ₂
59. 1 ^{abed}	81. 1	4123	93. 32 ¹ / ₂ ^{ab} , 33
903*	81. 2 ^{ab}	4124 ^{ab}	93. 34 ^{ab}
59. 1 ^{ed} -2	81. 2 ^{ed} -3	4124 ^{ed} -4125	93. 34 ^{ed} -35
59. 3 ^{ab}	81. 4 ^{ab}	4126 ^{ab}	93. 36 ^{ab} (± 32 ¹ / ₂ ^{ed})
59. 3 ^{ed} -6 ^{ab}	81. 4 ^{ed} -7 ^{ab}	4126 ^{ed} -4129 ^{ab}	93. 36 ^{ed} -39 ^{ab}
904*	—	—	—
59. 6 ^{ed} -18 ^{ab}	81. 7 ^{ed} -19 ^{ab}	4129 ^{ed} -4141 ^{ab}	93. 39 ^{ed} -51 ^{ab}
905*	—	—	—
59. 18 ^{ed} -19	81. 19 ^{ed} -20	4141 ^{ed} -4142	93. 51 ^{ed} -52
906*	—	—	93. 53
59. 20-23	81. 21-24	4143-4146	93. 54-57
907*	—	—	93. 58
59. 24-25 ^{ab}	81. 25-26 ^{ab}	4147-4148 ^{ab}	93. 59, 59 ¹ / ₂
908*	—	—	—
59. 25 ^{ed} -26	81. 26 ^{ed} -27	4148 ^{ed} -4149	93. 60, 61
909* (subst., 26 ^{ed})	—	—	—
910*	—	—	93. 67-70
911*, 1-10	81. 28-32	4150-4154	93. 62-66
911*, 11-14	81. 33-34	4155-4156	—
59. 27-29	81. 35-37	4157-4159	93. 71-73
912*	81. 38	4160	93. 74
59. 30 ^{ab}	81. 39 ^{ab}	4161 ^{ab}	—
913*	—	—	—
59. 30 ^{ed}	81. 39 ^{ed}	4161 ^{ed}	—
914* (subst., 30)	—	—	93. 75
59. 31	81. 40	4162	93. 76
915*	81. 41	4163	—
916*	—	—	93. 77
59. 32	81. 42	4164	93. 78
917*	—	—	93. 79-80
59. 33-42 ^{ab}	81. 43-52 ^{ab}	4165-4174 ^{ab}	93. 81-90 ^{ab}
59. 42 ^{ed}	81. 52 ^{ed}	4174 ^{ed}	93. 90 ^{ed}
918* (subst., 42 ^{ed})	—	—	93. 91 ^{ed}
919*	81. 53 ^{ab}	4175 ^{ab}	93. 91 ^{ab}
920*	81. 53 ^{ed} -54 ^{ab}	4175 ^{ed} -4176 ^{ab}	—
59. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	81. 54 ^{ed} -55 ^{ab}	4176 ^{ed} -4177 ^{ab}	93. 91 ¹ / ₂ , 92 ¹ / ₂ ^{ab}

Crit. Ed.	Bonn. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
59. 43 rd	81. 55 rd	4177 rd	—
921*, (subst., 43 rd)	—	—	93. 92 $\frac{1}{2}$ rd
59. 44 th	81. 56 th	4178 th	93. 93 $\frac{1}{2}$ th
59. 44 rd	81. 56 rd	4178 rd	—
922* (subst., 44 rd)	—	—	93. 93 $\frac{1}{2}$ rd
59. 45	81. 57	4179	93. 94 $\frac{1}{2}$
60. 1-9	82. 1-9	4180-4188	94. 1-9
923*	—	—	94. 12
60. 10-12	82. 10-12	4189-4191	94. 10-11, 13
924*	82. 13	4192	—
60. 13-16	82. 14-17	4193-4196	94. 14-17
60. 17 th	82. 18 th	4197 th	—
925* (subst., 17 th)	—	—	94. 18 th
60. 17 rd -31	82. 18 rd -32	4197 rd -4211	94. 18 rd -32
App. I, 28	—	—	94. 33-41 th
60. 32-33	82. 33-34	4212-4213	94. 41 rd , 41 $\frac{1}{2}$, 42 $\frac{1}{2}$
926*, 927*	82. 35-36	4214-4215	94. 43 $\frac{1}{2}$ -44 $\frac{1}{2}$
928*	—	—	95. $\frac{1}{2}$
61. 1 st	83. 1 st	4216 th	95. 1 $\frac{1}{2}$ th
929*	—	—	95. 1 $\frac{1}{2}$ rd
61. 1 rd	83. 1 rd	4216 rd	95. 2 $\frac{1}{2}$ th
930*	83. 2 nd	4217 th	95. 4 $\frac{1}{2}$ th
61. 2 nd	83. 2 rd	4217 rd	95. 2 $\frac{1}{2}$ rd
App. I, 29, 1-12	83. 3-5	4218-4220	95. 4 $\frac{1}{2}$ rd -5 $\frac{1}{2}$, 6, 7
„ 13-18	83. 6-7 th	4221-4222 th	—
„ 19-24	83. 7 rd -8	4222 rd -4223	95. 13, † 22 th
App. I, 30, 1-20	—	—	95. 3 $\frac{1}{2}$, 8-10, 12
„ 21-25	—	—	95. 14 th , † 11 rd , † 14 rd
„ 26-48	—	—	95. § 15 th -20
„ 49-53	—	—	95. 34 $\frac{1}{2}$ rd -35 $\frac{1}{2}$ th
61. 2 rd -3 th	83. 9	4224	—
61. 3 rd	83. 10 th	4225 th	95. 22 rd
61. 4 th	83. 11 th	4225 rd	—
61. 4 rd	83. 10 rd	4226 th	95. 23 th
931*	83. 11 rd	4226 rd	—
932*, 1-4, 933*	83. 12-13 th	4227-4228 th	95. 23 rd -24

† 95. 14rd and 21 are not recorded in any MS. of the Crit. App.

‡ 95. 11th = Gs insertion in App. I, 30, after line 2. § 95. 15th = T1 Gs insertion in App. I, 30, after line 25.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
932*, 5-12	—	—	95. 25-28
61. 5 ^{ab}	83. 13 ^{ed}	4228 ^{ed}	—
App. I, 31	83. 14-18	4229-4233	—
61. 5 ^{ed}	83. 19 ^{ab}	4234 ^{ab}	—
934*, 935*	—	—	—
61. 6 ^{ab}	83. 19 ^{ed}	4234 ^{ed}	—
App. I, 32, 1-10	83. † 20 ^{ed} -24	—	95. 29, 29½, 30½, 31½
„ 11-22	83. 25-27	—	—†
61. 6 ^{ed}	83. 28 ^{ab}	4235 ^{ab}	95. 35½ ^d , 36 ^a
936*	83. 28 ^{ed} -29 ^{ab}	4235 ^{ed} -4236 ^{ab}	—
61. 6 ^{ed} -7 ^{abed}	83. 29 ^{ed} -30 ^{ed}	4236 ^{ed} -4237	95. 36 ^b -38 ^a
937*	83. 31 ^{ab}	4238 ^{ab}	—
938*	—	—	95. 38 ^b
61. 7 ^{ed}	83. 31 ^{ed}	4238 ^{ed}	95. 38 ^{ed}
939*	83. 32	4239	—
61. 8-10	83. 33-35	4240-4242	95. 39-41
App. I, 33, 1-20	83. 36-40	4243-4247	—
„ 21-22	83. 41	4248	95. 42
940*	—	—	95. 43 ^{ab}
61. 11 ^{ab}	83. 42 ^{ab}	4249 ^{ab}	95. 43 ^{ed}
941* (subst., 11 ^{ab})	—	—	—
61. 11 ^{edef}	83. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	4249 ^{ed} -4250 ^{ab}	95. 44
942*	83. 43 ^{ed} -44 ^{ab}	4250 ^{ed} -4251 ^{ab}	96. 1
61. 12-13 ^{ab}	83. 44 ^{ed} -45	4251 ^{ed} -4252	96. 2-3 ^{ab}
943*	83. 46 ^{ab}	4253 ^{ab}	—
61. 13 ^{ed}	83. 46 ^{ed}	4253 ^{ed}	96. 3 ^{ed}
944*, 945*	83. 47-48 ^{ab}	4254-4255 ^{ab}	96. † 4 ^{ed} -5
61. 14	83. 48 ^{edef}	4255 ^{ed} -4256 ^{ab}	96. 6
946*	—	—	—
61. 15	83. 49	4256 ^{ed} , 4257	96. 7
947*	83. 50 ^{ab}	4258 ^{ab}	—
948*	—	—	96. 8-10, 10½, 11, 11½
949*	—	—	96. 12
950* (subst., 949*)	—	—	—
61. 16 ^{abcedef}	83. 50 ^{ed} -51	4258 ^{ed} -4259	96. 13-14 ^{ab}

† Bom. ed. 83. 20^{ab} and Madras ed. 96. 4^{ab} are not recorded in any MS. of the Crit. App.‡ Madras ed. 95. 32½-34½^{ab} = T: subst. for App. I. 32, 15-22.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
951*	—	—	96. 14 rd -15
61. 17	83. 52	4260	96. 16
952*	—	—	96. 17
62. 1 ^{abcd} -4	84. 1-5 ^{ab}	4261-4265 ^{ab}	96. 18, 18½, 19½-21½
953*	—	—	96. 22½
62. 5-8 ^{abcd}	84. 5 rd -9 th	4265 rd -4269 th	96. 23½-26½
62. 8 rd	84. 9 rd	4269 rd	97. ½
62. 9-14 rd	84. 10-15	4270-4275	97. 1½-6½
62. 14 rd -16	84. 16-17 rd	4276-4277, 4278	97. 7, 8-9
62. 17 th	84. 18 th	4279 th	97. 10 th
62. 17 th	84. 18 th	4279 th	—
954*(subst., 17 th)	—	—	97. 10 th
62. 18-20 th	84. 19-21 th	4280-4282 th	97. 11-13 th
62. 20 rd	—	4282 rd	—
62. 21 th	—	4283 th	97. 14 th
62. 21 rd	84. 21 rd	4283 rd	97. 13 rd
955*	84. 22	4284	—
62. 22 th	84. 23 th	4285 th	97. 14 rd
956*	—	—	97. 14½
62. 22 rd	84. 23 rd	4285 rd	97. 15½ th
957*	—	—	97. 15½ rd
62. 23	84. 24	4286	97. 16½
62. 24 th	84. 25 th	4287 th	—
958*(subst., 24 th)	—	—	97. 17½ th
62. 24 rd -25	84. 25 rd -26	4287 rd -4288	97. 17½ rd -18½
62. 26 th	84. 27 th	4289 th	—
959*	—	—	—
62. 26 th	84. 27 th	4289 th	—
960*(subst., 26 th)	—	—	97. 19½ th
62. 26 rd	84. 27 rd	4289 rd	97. 19½ rd
961*	84. 28 th	4290 th	—
62. 27	84. 28 rd -29 th	4290 rd -4291 th	97. 20½
962*	84. 29 rd	4291 rd	97. 21½ th
62. 28 th	84. 30 th	4292 th	97. 21½ rd
963*, 1-6	84. 30 rd -31	4292 rd -4293	97. 22½-23½ th
963*, 7-8	84. 32 th	4294 th	—
62. 28 rd -30	84. 32 rd -34	4294 rd -4296	97. 23½ rd -25½
964*	84. 35	4297	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
62. 31	84. 36	4298	—
965* (subst., 31)	—	—	97. 26
App. I, 34	84. 37-42	4299-4304	—
62. 32-35	85. 1-4	4305-4308	97. 27-30
62. 36-38 ^{ab}	85. 5-7 ^{ab}	4309-4311 ^{ab}	98. 1-3 ^{ab}
62. 38 ^{ed}	85. 7 ^{ed}	4311 ^{ed}	—
62. 39-41	85. 8-10	{ 4312-4314 (= 4324-4326)	98. 13-15
62. 42 ^{ab}	85. 11 ^{ab}	4315 ^{ab}	—
62. 42 ^{ed} -48	85. 11 ^{ed} -17	4315 ^{ed} -4321	98. 3 ^{ed} -9
62. 49 ^a	85. 18 ^a	4322 ^a	—
966*	—	—	—
62. 49 ^b	85. 18 ^b	4322 ^b	—
967* (subst., 49 ^{ab})	—	—	98. 10
968*	—	—	98. 11 ^a
62. 49 ^{ed} -50 ^{ab}	85. 18 ^{ed} -19 ^{ab}	4322 ^{ed} -4323 ^{ab}	98. 11 ^{ed} -12 ^a
969*	—	—	98. 12 ^b
62. 50 ^{ed}	85. 19 ^{ed}	4323 ^{ed}	98. 12 ^{ed}
62. 51-54	85. 20-23	4327-4330	98. 16-19
62. 55 ^{ab}	85. 24 ^{ab}	4331 ^{ab}	99. 1 ^{ab}
970*	85. 24 ^{ed}	4331 ^{ed}	99. 1 ^{ed}
62. 55 ^{ed}	85. 25 ^{ab}	4332 ^{ab}	99. 1 ^{1/2}
62. 56 ^{ab}	85. 25 ^{ed}	4332 ^{ed}	—
971* (subst., 56 ^{ab})	—	—	99. 2 ^{1/2} ^{ab}
62. 56 ^{ed}	85. 26 ^{ab}	4333 ^{ab}	99. 2 ^{1/2} ^{ed}
972*	—	—	99. 3 ^{1/2}
62. 57-58	85. 26 ^{ed} -28 ^{ab}	4333 ^{ed} -4335 ^{ab}	99. 4 ^{1/2} -5 ^{1/2}
973*	85. 28 ^{ed} -29 ^{ab}	4335 ^{ed} -4336 ^{ab}	99. 6 ^{1/2}
62. 59 ^{ab}	85. 29 ^{ed}	4336 ^{ed}	99. 7 ^{1/2} ^{ab}
App. I, 35	85. 30-35	4337-4342	—
62. 59 ^{ed} -62	85. 36-39 ^{ab}	4343-4346 ^{ab}	99. 7 ^{1/2} ^{ed} -10 ^{1/2}
974*	85. 39 ^{ed,ef}	4346 ^{ed} -4347	—
975*	—	—	99. 11 ^{1/2}
App. I, 36, 1-44	86. 1-22 ^{ed}	4348-4369	—
„ 45-49	86. 22 ^{ed} -23	4370, 4371	—
63. 1-4 ^b	87. 1-4 ^{ab}	4372-4375 ^{ab}	100. 1-3, 4 ^{ed}
976*	—	—	100. 4 ^{1/2}
63. 4 ^{ed} -10 ^{ab}	87. 4 ^{ed} -10 ^{ab}	4375 ^{ed} -4381 ^{ab}	100. 4 ^{ab} , 5 ^{1/2} -10 ^{1/2} ^{ed}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
63. 10 rd	87. 10 rd	4381 rd	—
977* (subst, 10 rd)	—	—	100. 10 $\frac{1}{2}$ rd
63. 11-14 ^{ab}	87. 11-14 ^{ab}	4382-4385 ^{ab}	100. 11 $\frac{1}{2}$ -14 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
978*, 1	87. 16 rd	4387 rd	—
978*, 2-3	87. 17 ^{ab} , 15 rd	4388 ^{ab} , 4386 rd	100. 16 $\frac{1}{2}$ ^{ab} , 15 $\frac{1}{2}$ rd
978*, 4	87. 16 ^{ab}	4387 ^{ab}	—
63. 14 rd -15 ^{ab}	87. 14 rd -15 ^{ab}	4385 rd -4386 ^{ab}	100. 14 $\frac{1}{2}$ rd -15 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
979*, 1	87. 17 rd	4388 rd	—
979*, 2-4	87. 17 rd -18	4389-4390 ^{ab}	100. 16 $\frac{1}{2}$ rd -17 $\frac{1}{2}$
63. 15 rd -17 ^{ab}	87. 19-20	4390 rd -4392 ^{ab}	100. 18 $\frac{1}{2}$ -19 $\frac{1}{2}$
980*, 1	87. 21 ^{ab}	4392 rd	—
980*, 2	87. 21 rd	4393 ^{ab}	100. 20 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
981*	87. 22-23 ^{ab}	4393 rd -4394	100. 20 $\frac{1}{2}$ rd , 21, 22 ^{ab}
63. 17 rd	87. 23 rd	4395 ^{ab}	100. 22 rd
63. 18 ^{ab}	87. 24 ^{ab}	4395 rd	100. 24 ^{ab}
982* (subst., 18 ^{ab})	—	—	100. 23 ^{ab}
63. 18 rd -21 ^{ab}	87. 24 rd -27 ^{ab}	4396-4398	100. 23 rd , 24 rd -26
63. 21 rd -24 ^{ab}	87. 27 rd -30 ^{ab}	4399-4401	100. 26 $\frac{1}{2}$, 27 $\frac{1}{2}$ -29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
983*	—	—	100. 29 $\frac{1}{2}$ rd -32 $\frac{1}{2}$
63. 24 rd	87. 30 rd	4402 ^{ab}	—
63. 25-30 ^{ab}	87. 31-36 ^{ab}	4402 rd -4407	100. 33 $\frac{1}{2}$ -38 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
63. 30 rd	87. 36 rd -37 ^{ab}	4408	100. 43 $\frac{1}{2}$ rd , 44
63. 31-34 ^{ab}	87. 37 rd -41 ^{ab}	4409-4412 ^{ab}	100. 45-48 ^{ab}
984*	87. 41 rd	4412 rd -4413 ^{ab}	—
63. 34 rd -36 rd	87. 41 rd -44 ^{ab}	4413 rd -4415	100. 48 rd -50, 50 $\frac{1}{2}$
63. 37-38 ^{ab}	87. 44 rd -45	4416-4417 ^{ab}	100. 51 $\frac{1}{2}$ -52 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
985*	—	—	100. 52 $\frac{1}{2}$ rd
63. 38 rd -39 ^{ab}	87. 46	4417 rd -4418 ^{ab}	100. 53, 54 ^{ab}
986*	—	—	—
63. 39 rd	87. 47 ^{ab}	4418 rd	100. 54 rd
987*, 1, 3	—	—	100. 54 $\frac{1}{2}$, 55 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
987*, 2, 988*	—	—	—
63. 39 rd	87. 47 rd	4419 ^{ab}	100. 55 $\frac{1}{2}$ rd
989*	87. 48	4419 rd -4420 ^{ab}	—
63. 40	87. 49	4420 rd -4421 ^{ab}	100. 56 $\frac{1}{2}$ ^{ab} , 57 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
990*	87. 50-51 ^{ab}	4421 rd -4422	—
63. 41 ^{ab}	87. 51 rd	4423 ^{ab}	—
991* (subst., 41 ^{ab})	—	—	100. 57 $\frac{1}{2}$ rd

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
63. 41 ^{cd} -42 ^{ab}	87. 52	4423 ^{cd} -4424 ^{ab}	100. 56 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 58 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
App. I, 37	—	—	100. 58 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -68 $\frac{1}{2}$
63. 42 ^{cd} -46	87. 53-57 ^{ab}	4424 ^{cd} -4428	100. 69 $\frac{1}{2}$, 70, 71-73
992*, 1-8	87. 57 ^{cd} -60 ^{cd}	4429-4432	100. 38 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -42 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
992*, 9-11	87. 61-62 ^{ab}	4433-4434 ^{ab}	—
992*, 12-13	87. 62 ^{cd} -63 ^{ab}	4434 ^{cd} -4435 ^{ab}	100. 42 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -43 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
993*, 1-6	—	—	100. 74-75
993*, 7-12	—	—	101. 3-5
63. 47 ^{ab}	87. 63 ^{cd}	4435 ^{cd}	101. $\frac{1}{2}$ ($\pm 5\frac{1}{2}$)
994*	87. 64 ^{ab}	4436 ^{ab}	101. 1
63. 47 ^{cd}	87. 64 ^{cd}	4436 ^{cd}	101. 6
63. 48 ^{ab}	87. 66 ^{ab}	4438 ^{ab}	—
63. 48 ^{cd}	87. 65 ^{ab}	4437 ^{ab}	101. 2 ^{ab}
995*	87. 65 ^{cd}	4437 ^{cd}	101. 2 ^{cd} ($\pm 7^{ab}$)
63. 49 ^{ab}	87. 66 ^{cd}	4438 ^{cd}	101. 7 ^{cd}
996*	87. 67	4439	—
997*	—	—	101. 8-9, 9 $\frac{1}{2}$
63. 49 ^{cd}	87. 68 ^{ab}	4440 ^{ab}	—
63. 50 ^{ab}	87. 68 ^{cd}	4440 ^{cd}	101. 20 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
63. 50 ^{cd}	87. 69 ^{ab}	4441 ^{ab}	101. 10 (= 21)
998*, 999*	87. 69 ^{cd} -74 ^{ab}	4441 ^{cd} -4446 ^{ab}	—
63. 51	87. 74 ^{cd} -75 ^{ab}	4446 ^{cd} -4447 ^{ab}	101. 11
1000*	87. 75 ^{cd} -76	4447 ^{cd} -4448	—
63. 52-54	87. 77-79	4449-4451	101. 11 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$ -13 $\frac{1}{2}$, 14
1001*	87. 80-81	4452-4453	—
63. 55-56	87. 82-83	4454-4455	101. 15-16
1002*	—	—	101. 17-19, 19 $\frac{1}{2}$, 20 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
63. 57-59 ^{ab}	87. 84-86 ^{ab}	4456-4458 ^{ab}	101. 22-24 ^{ab}
63. 59 ^{cd}	87. 86 ^{cd}	4458 ^{cd}	101. 24 ^{cd}
1003*(subst., 59 ^{cd})	—	—	101. 24 $\frac{1}{2}$
63. 60-61 ^{ab}	87. 87-88 ^{ab}	4459-4460 ^{ab}	101. 25 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
63. 61 ^{cd}	87. 88 ^{cd}	4460 ^{cd}	—
1004*(subst., 61 ^{cd})	—	—	101. 26 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
63. 61 ^{cd}	87. 89 ^{ab}	4461 ^{ab}	102. 1 ^{ab}
1005*	87. 89 ^{cd}	4461 ^{cd}	—
63. 62-64 ^{ab}	87. 90-92 ^{ab}	4462-4464 ^{ab}	102. 1 ^{cd} , 1 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
1006*	87. 92 ^{cd}	4464 ^{cd}	102. 3 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
63. 64 ^{cd}	—	—	102. 4

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
63. 65-70	87. 93-98	4465-4470	102. 5-10
1007*	87. 99 ^{ab}	4471 ^{ab}	—
63. 71-73 ^{ab}	87. 99 ^{cd} -101	4471 ^{cd} -4473	102. 11-12, 12½
1008*	—	—	—
63. 73 ^{deff}	87. 102	4474	102. 13½
1009*	—	—	—
63. 74-78 ^{cd}	87. 103-107	4475-4479	102. 14½-18½
63. 78 ^{cd} -80 ^{cd}	87. 108-110 ^{ab}	4480-4482 ^{ab}	102. 19, 20, 20½, 21½ ^{ab}
1010*	87. 110 ^{cd} -112 ^{ab}	4482 ^{cd} -4484 ^{ab}	102. 21½ ^{cd} -22½, 23
63. 80 ^{ef}	87. 112 ^{cd}	4484 ^{cd}	102. 23½
1011*	87. 113	4485	102. 24½
63. 81-82 ^{ab}	87. 114-115 ^{ab}	4486, 4487 ^{ab}	102. 25½-26½ ^{ab}
1012*	87. 115 ^{cd}	4487 ^{cd}	102. 26½ ^{cd}
63. 82 ^{deff} -83	87. 116-117	4488-4489	102. 27½-28½
64. 1-4	88. 1-4	4490-4493	103. 1-4
1013*	88. 5 ^{ab}	4494 ^{ab}	—
64. 5-9*	88. 5 ^{cd} -9 ^{de}	4494 ^{cd} -4498 ^{ab}	103. 5-9*
64. 9 ^b	—	—	103. 9 ^b
64. 9 ^{cd}	88. 9 ^d -10*	4498 ^d -4499*	103. 9 ^{cd}
1014*	88. 10 ^b	4499 ^b	—
64. 10-15	88. 10 ^{cd} -16 ^{ab}	4499 ^{cd} -4505 ^{ab}	103. 10-15
1015*	—	—	—
64. 16-17	88. 16 ^{cd} -18 ^{ab}	4505 ^{cd} -4507 ^{ab}	103. 16-17
1016* (subst., 17)	—	—	—
64. 18-19 ^{ab}	88. 18 ^{cd} -19	4507 ^{cd} -4508	103. 18-19 ^{ab}
1017*	—	—	—
64. 19 ^{cd} -23	88. 20-24 ^{ab}	4509-4513 ^{ab}	103. 19 ^{cd} -23
1018*	—	—	—
64. 24 ^{ab}	88. 24 ^{cd}	4513 ^{cd}	103. 23½
App. I, 38	—	—	103. 24½-35½
64. 24 ^{deff} -25	88. 25-26	4514-4515	103. 36½-37½
1019*	—	—	—
64. 26-27 ^{ab}	88. 27-28 ^{ab}	4516-4517 ^{ab}	103. 38½-39½ ^{ab}
1020*, 1021*	—	—	—
64. 27 ^{cd} -29	88. 28 ^{cd} -30	4517 ^{cd} -4519	103. 39½ ^{cd} , 40½, 41, 42 ^{cd}
1022*	—	—	—
64. 30	88. 31	4520	103. 42 ^{cd} , 42½
1023*	88. 32	4521	103. 43½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
64. 31	88. 33	4522	103. 44 $\frac{1}{2}$
1024*	—	—	103. 45 $\frac{1}{2}$ —46 $\frac{1}{2}$
64. 32	88. 34	4523	103. 47, 47 $\frac{1}{2}$
65. 1	89. 1	4524	104. 1
1025*	—	—	104. 2
65. 2-3	89. 2-3	4525-4526	104. 3-4
1026*	—	—	104. 5
65. 4 ^{ab}	89. 4 ^{ab}	4527 ^{ab}	104. 6 ^{ab}
1027*	—	—	—
65. 4 ^{ed} -9	89. 4 ^{ed} -9	4527 ^{ed} -4532	104. 6 ^{ed} -11
1028*	—	—	104. 12, 12 $\frac{1}{2}$
65. 10-11	89. 10-11	4533-4534	104. 13 $\frac{1}{2}$ -14 $\frac{1}{2}$
65. 12	89. 12	4535	—
1029 (subst., 12)	—	—	104. 15 $\frac{1}{2}$
1030*	—	—	104. 16 $\frac{1}{2}$ -20 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
65. 13	89. 13	4536	104. 20 $\frac{1}{2}$ ^{ed} , 21
1031*	89. 14-16	4537-4539	—
1032*, 1033*	—	—	—
1034*	89. 17 ^{ab}	4540 ^{ab}	104. 22 ^{ab}
1035*	—	—	104. 22 ^{ed}
1036*	—	—	—
1037*, 1038*	89. 17 ^{ed} -18	4540 ^{ed} -4541	—
1039*	89. 19-20 ^{ab}	4542-4543 ^{ab}	104. 23-24 ^{ab}
1040*, 1041*	89. 20 ^{ed} -22 ^{ab}	4543 ^{ed} -4545 ^{ab}	—
1042*, 1-6	89. 22 ^{ed} -23	4545 ^{ed} -4546	104. 24 ^{ed} -25
1042*, 7	89. 24 ^a	4547 ^a	—
1042*, 8-10	89. 24 ^{b,ed}	4547 ^{b,ed}	104. 26 ^{abc}
1043*	—	—	104. 26 ^d -28, 36
1044*	89. 25-26	4548-4549	—
1045*	89. 27	4550	104. 29
1046*, 1-6	89. 28-29 ^{ab}	4551-4552 ^{ab}	104. 30-31 ^{ab}
1046*, 7-14	89. 29 ^{ed} -31 ^{ab}	4552 ^{ed} -4554 ^{ab}	—
1046*, 15-32	89. 31 ^{ed} -35	4554 ^{ed} -4558	104. 31 ^{ed} -35
65. 14 ^{ab,ed}	—	—	—
1047*, subst., 14 ^{ab,ed}	89. 36	4559	—
1048*, subst., 14 ^{ab,ed}	—	—	104. 37
1049*, 1050*	89. 37-38 ^{ab}	4560-4561 ^{ab}	—
65. 14 ^{ed}	89. 38 ^{ed}	4561 ^{ed}	104. 38 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1051*	89. 39-41 ^{ab}	4562-4564 ^{ab}	—
65. 15	89. 41 ^{ed} -42 ^{ab}	4564 ^{ed} -4565 ^{ab}	104. 38 ^{ed} -39 ^{ab}
1052*	—	—	104. 39 ^{ed}
65. 16	89. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	4565 ^{ed} -4566 ^{ab}	104. 39½, 40
65. 17	89. 43 ^{ed} -44 ^{ab}	4566 ^{ed} -4567 ^{ab}	105. 1
65. 18 ^{ab}	89. 44 ^{ed} -45 ^a	4567 ^{ed} -4568 ^a	105. 2 ^{ab}
1053*	—	—	105. 2 ^a
65. 18 ^a	89. 45 ^b	4568 ^b	105. 2½ ^a †
1054*	—	—	—
1055*	—	—	105. 2½ ^b †
65. 19-21	89. 45 ^{ed} -48 ^{ab}	4568 ^{ed} -4571 ^{ab}	105. 3½-5½
1056*	89. 48 ^{ed}	4571 ^{ed}	—
1057*	—	—	105. 6½, 7
65. 22-23	89. 49-50	4572-4573	105. 8-9
1058*	89. 51 ^{ab}	4574 ^{ab}	105. 10 ^{ab}
65. 24 ^{ab}	89. 51 ^{ed}	4574 ^{ed}	105. 10 ^a
1059*	89. 52-54 ^{ab}	4575-4577 ^{ab}	—
65. 24 ^{ed}	89. 54 ^{ed}	4577 ^{ed}	105. 11 ^{ab}
1060*	89. 55 ^{ab}	4578 ^{ab}	105. 11 ^{ed}
65. 24 ^a	89. 55 ^{ed}	4578 ^{ed}	105. 12 ^{ab}
1061*, 1062*	89. 56-60 ^{ab}	4579-4583 ^{ab}	105. 12 ^{ed} -16
65. 25-30 ^a	89. 60 ^{ed} -66	4583 ^{ed} -4589	105. 17-22, 22½
1063*, 1-6	89. 67-68 ^{ab}	4590-4591 ^{ab}	105. 24, 24½, 25
1063*, 7-16	89. 68 ^{ed} -70	4591 ^{ed} -4593	105. 26-28 ^{ab}
1063*, 17-22	89. 71-72 ^{ab}	4595-4596 ^{ab}	105. 28 ^{ed} -29
1064*	—	4594	—
65. 31	89. 72 ^{ed} -73 ^{ab}	4596 ^{ed} -4597 ^{ab}	105. 23½
1065*	89. 73 ^{ed} -74 ^{ab}	4597 ^{ed} -4598 ^{ab}	105. 30
65. 32-33 ^{ab}	89. 74 ^{ed} -75	4598 ^{ed} -4599	105. 32½, 33½
65. 33 ^{ed}	89. 76 ^{ab}	4600 ^{ab}	105. 31 ^{ab} (= 34)
1066*, 1-2	89. 76 ^{ed}	4600 ^{ed}	105. 31 ^{ed}
1066*, 3-4	89. 77 ^{ab}	4601 ^{ab}	—
1067*, 1-4	89. 77 ^{ed} -78 ^{ab}	4601 ^{ed} -4602 ^{ab}	—
1067*, 5-8	89. 78 ^{ed} -79 ^{ab}	4602 ^{ed} -4603 ^{ab}	105. 32
1067*, 9-20	89. 79 ^{ed} -82 ^{ab}	4603 ^{ed} -4606 ^{ab}	—
1068*	—	—	105. 35-36

† 105. 2½^{ab} is a two-line triqubh.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
65. 34 ^{ab}	89. 82 ^{cd}	4606 ^{cd}	—
1069*(subst., 34 ^{ab})	—	—	105. 37 ^{ab}
65. 34 ^{cd}	89. 83 ^{ab}	4607 ^{ab}	105. 37 ^{cd}
1070*	89. 83 ^{cd} -84 ^{ab}	4607 ^{cd} -4608 ^{ab}	105. 38
65. 34 ^{ef}	89. 84 ^{cd}	4608 ^{cd}	105. 39 ^{ab}
1071*	89. 85 ^{ab}	4609 ^{ab}	—
65. 35-36	89. 85 ^{cd} -87 ^{ab}	4609 ^{cd} -4611 ^{ab}	105. 39 ^{cd} , 39½, 40½
1072*	89. 87 ^{cd}	4611 ^{cd}	—
65. 37-40 ^b	89. 88-91 ^{ab}	4612-4615 ^{ab}	105. 41½-43½, 44
1073*	89. 91 ^{cd}	4615 ^{cd}	—
65. 40 ^{edef}	89. 92	4616	105. 45
1074*	—	—	105. 46
65. 41-42 ^{ab}	89. 93-94 ^{ab}	4617-4618 ^{ab}	105. 47-48 ^{ab}
1075*	—	—	105. 48 ^{cd} -49 ^{ab}
65. 42 ^{cd} -44	89. 94 ^{cd} -96	4618 ^{cd} -4620	105. 49 ^{cd} -51
1076*	—	—	105. 52-54
65. 45 ^{abc}	89. 97 ^{abc}	4621 ^{abc}	105. 55 ^{abc}
1077*	—	—	—
65. 45 ^d	89. 97 ^d	4621 ^d	105. 55 ^d
66. 1-2	90. 1-2	4622-4623	106. 1-2
1078*	90. 3 ^{cdab}	4624 ^{cdab}	—
66. 3-4	90. 4-5	4625-4626	106. 3-4
1079*	90. 6-7	4627-4628	106. 5-6
1080*	—	—	106. 7-8
App. I, 39, 1-2	90. 8 ^{ab}	4629 ^{ab}	—
„ 3-12	90. 8 ^{cd} -10	4629 ^{cd} -4631	106. 8½, 9½-10½
„ 13-16	90. 11	4632	—
App. I, 40, 1-6	90. 12-13 ^{ab}	4633-4634 ^{ab} †	—
„ 7-20	90. 13 ^{cd} -16	4635-4637, 4638	—
„ 21-25	90. 17 ^{abedef} -18	4639-4640, 4641	—
„ 26-29	90. 19	4642	106. 11½
66. 5-6 ^{ab}	90. 20-21 ^{ab}	4643-4644 ^{ab}	106. 12½-13½ ^{ab}
1081*	90. 21 ^{cd}	4644 ^{cd}	106. 13½ ^{cd}
66. 6 ^e	90. 22 ^a	4645 ^a	106. 14 ^a ‡
1082*	—	—	—
66. 6 ^d	90. 22 ^b	4645 ^b	106. 14 ^b ‡
1083*	90. 22 ^{cd} -23 ^{ab}	4645 ^{cd} -4646 ^{ab}	106. 15

† 4634^{cd} = T₂ insertion after App. I, 40, line 6.‡ 106. 14^{ab} is a two-line tristubh.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1084*, 1085*	90. 23 rd -24	4616 rd -4647	—
1086*	—	—	106. 16
66. 7-8	90. 25-26	4648-4649	106. 16½, 17, 17½, 18
1087*	—	—	—
66. 9	90. 27	4650	106. 19
66. 10-11 ^{ab}	—	4654, 4655	—
66. 11 rd	90. 32 ^{ab}	4657 rd	—
1088*, subst., 10-11	90. 28-30 ^{ab}	4651-4652, 4653	—
1089*, subst., 10-11	—	—	106. 20
1090*	90. 30 rd -31	4656-4657 ^{ab}	106. 20½, 21½
1090 A*	90. 32 ^{ab}	4657 rd	—
66. 12-13 ^a	90. 32 rd -33 ^{ab}	4658-4659 ^a	106. 25 rd , 25½
66. 13 ^b	90. 33 ^d	4659 ^b	106. 25 ^b
66. 13 rd -15 ^{ab}	90. 34-35	4659 rd -4661 ^{ab}	106. 26½, 27, 28 ^{ab}
1091* (subst., 15 ^{ab})	—	—	—
66. 15 ^c	90. 36 ^a	4661 ^c	106. 28 ^c
1092*	—	—	—
66. 15 ^d	90. 36 ⁱ	4661 ^d	106. 28 ^d
1093*, 1094*	90. 36 rd -37	4662-4663 ^{ab}	106. 22, 24
66. 16-18	90. 38-40	4663 rd -4666 ^{ab}	106. 29, 23, 30
66. 19 ^{ab}	90. 41 rd	4667 ^{ab}	106. 31½ ^{ab}
1095*	90. 41 ^{ab}	4666 rd	106. 30½
1096*	90. 42	4668-4669	—
66. 19 rd -20	90. 41 rd , 43	4667 rd , 4670	106. 31½ rd -32½
1097* (subst., 20 rd)	—	—	—
1098*, 1099*	—	—	—
1100*, 1-4	90. 44	4671	106. 33½ ^{ab} , 33½ rd =40 ^{ab}
1100*, 5-8	90. 45	4672	106. 34½
1100*, 9-10	90. 46 ^{ab}	4673 ^{ab}	—
1101*	—	—	—
66. 21 ^{ab}	90. 46 rd	4673 rd	—
1102* (subst., 21 ^{ab})	—	—	106. 35½ ^{ab}
1103*	90. 47 ^{ab}	4674	106. 35½ rd
1104*, 1-2	90. 47 rd	4675 ^{ab}	106. 36½ ^{ab}
1104*, 3-4	90. 48 ^{ab}	4675 rd	—
1105*, 1106*, 1-2	90. 48 rd -49 ^{ab}	4676	—
1106*, 3-4	90. 49 rd	4677 ^{ab}	106. 39 ^{ab}
1107*	—	—	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1106*, 5-6	90. 50 ^{ab}	4677 ^{cd}	106. 39 ^{cd}
1108*, 1109*	—	—	—
1110*, 1-8	—	—	106. 36½ ^{cd} -37½, 38
1110*, 9-16	—	—	—
66. 21 ^e	90. 50 ^e	4678 ^a	—
1111*	—	—	—
66. 21 ^d	90. 50 ^d	4678 ^b	—
1112* (subst., 21)	—	—	106. 40 ^{cd} , 40½
66. 22	90. 51	4678 ^{cd} , 4679	106. 41½
1113* (subst., 22 ^{cd})	—	—	—
66. 23	90. 52	4680	106. 42½
1114*	90. 53	4681	106. 43½
66. 24	90. 54	4682	106. 44½
1115*	90. 55	4683	—
66. 25-29 ^{ab}	90. 56-60 ^{ab}	4684-4688 ^{ab}	106. 45½-49½ ^{ab}
1116*	—	—	—
66. 29 ^{cd}	90. 60 ^{cd}	4688 ^{cd}	106. 49½ ^{cd}
1117*	—	—	—
66. 30-31 ^{ab}	90. 61-62 ^{ab}	4689-4690 ^{ab}	106. 50½-51½ ^{ab}
1118*	—	—	—
66. 31 ^d -38	90. 62 ^d -64	4690 ^d -4692	106. 51½ ^d -53½
1119*	—	—	106. 54½
66. 34-36	90. 65-67	4693-4695	106. 55½-57½
App. I, 41	90. 68-73	4696-4701	106. 58½-63½
66. 37-41	90. 74-78	4702-4706	106. 64½-68½
1120*, 1121*	90. 79-80	4707-4708	—
1122*	90. 81	4709	106. 69½
1123*	90. 82-83 ^{ab}	4710-4711 ^{ab}	—
1124*	—	—	106. 70½-71½
66. 42 ^{ab}	90. 83 ^{cd}	4711 ^{cd}	—
1125*	90. 84 ^{ab}	4712 ^{ab}	106. 72½ ^{ab}
66. 42 ^{cd}	90. 84 ^{cd}	4712 ^{cd}	106. 73½ ^{ab}
1126*	90. 85 ^{ab}	4713 ^{ab}	106. 72½ ^{cd}
66. 43 ^{abcd}	90. 85 ^{cd} -86 ^{ab}	4713 ^{cd} -4714 ^{ab}	106. 73½ ^{cd} -74½ ^{ab}
1127*	90. 86 ^{cd}	4714 ^{cd}	—
66. 43 ^e -45	90. 87 ^{abcd} -88	4715, 4716, 4717	106. 74½ ^{cd} -76½
1128* (subst., 45)	—	—	—
66. 46-51	90. 89-94	4718-4723	106. 77½-82½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
66. 52-53	90. 95-96	4724-4725	106. 83, 84-85 ^{ab}
1129*	90. 97-98	4726-4727	—
66. 54	90. 99	4728	106. 85 ^{cd} , 85½
66. 55-59	90. 100-104	4729-4733	106. 86½-90½
1130*	90. 105-106	4734-4735	—
66. 60 ^{ab}	90. 107 ^{ab}	4736 ^{ab}	106. 91½ ^{ab}
1131*, 1132*	90. 107 ^{cd} -108	4736 ^{cd} -4737	—
1133*	—	—	—
66. 60 ^{cd}	—	—	106. 91½ ^{cd}
66. 61	90. 109	4738	106. 92½
1134*	90. 110-111 ^{ab}	4739-4740 ^{ab}	—
66. 62-63 ^{ab}	90. 111 ^{cd} -112	4740 ^{cd} -4741	106. 93½-94½ ^{ab}
66. 63 ^{cd}	—	—	—
1135* subst., 63 ^{cd}	90. 113	4742	106. 94½ ^{cd} -95½ ^{ab}
1136*, 1137*	90. 114	4743	106. 95½ ^{cd} -96½ ^{ab}
66. 64 ^{ab}	90. 115-116 ^{ab}	4744-4745 ^{ab}	106. 96½ ^{cd} -97½
1138*	—	—	—
66. 65	90. 116 ^{cd}	4745 ^{cd} , 4746 †	106. 98½
1139*	—	—	—
67. 1 ^{ab}	91. 1 ^{ab}	4748 ^{ab}	107. 1 ^{ab}
1140*	—	—	107. 1 ^{cd} -2 ^{ab}
67. 1 ^{cd} -3 ^{ab}	91. 1 ^{cd} -3 ^{ab}	4748 ^{cd} -4750 ^{ab}	107. 2 ^{cd} -4 ^{ab}
1141*	—	—	107. 4 ^{cd}
67. 3 ^{cd}	91. 3 ^{cd}	4750 ^{cd}	107. 4½
1142*, 1143*, 1144*	91. 5-6, 4	4752-4753, 4751	107. 6½-7½, 5½
67. 4	91. 7	4754	107. 10½
1145*, 1-3	91. 8 ^{ab} , 9	4755 ^{ab} , 4756	107. 9½ ^{ab} , 11½
1145*, 4	91. 8 ^{cd} (= 10 ^{ab})	4755 ^{cd} (= 4757 ^{ab})	107. 9½ ^{cd} (= 12)
67. 5	91. 10 ^{cd} -11 ^{ab}	4757 ^{cd} -4758 ^{ab}	107. 8½
1146*	91. 11 ^{cd}	4758 ^{cd} , 4759	107. 13
1147*, 1148*	91. 12, 13-18 ^{ab}	4760-4765	—
67. 6-8 ^{ab}	91. 18 ^{cd} -20	4766-4768 ^{ab}	107. 14-16 ^{ab}
67. 8 ^{cd}	91. 21 ^{ab}	4768 ^{cd}	107. 16 ^{cd} (= 17 ^{cd})
1149*	91. 21 ^{cd}	4769 ^{ab}	—
1150*	—	—	107. 17 ^{ab}
67. 8 ^{cd}	91. 22 ^{ab}	4769 ^{cd}	107. 17½
67. 9-11	91. 22 ^{cd} -25 ^{ab}	4770-4772	107. 18½-20½

† 4747 not recorded in any MS. of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
App. I, 42	91. 25 ^{ed} -34	4773-4782 ^{ab}	—
1151*, 1-4	—	—	107. 21½
1151*, 5-8	—	—	—
67. 12-15	91. 35-38	4782 ^{ed} -4786 ^{ab}	107. 22½-25½
1152*	91. 39	4786 ^{ed} -4787 ^{ab}	107. 26½
67. 16-18	91. 40-42	4787 ^{ed} -4790 ^{ab}	107. 27½-29½
1153*	—	—	—
1154*, 1-8	91. 43-44	4790 ^{ed} -4792 ^{ab}	107. 30½-31½
1154*, 9-10	91. 45 ^{ab}	4792 ^{ed}	—
67. 19-20	91. 45 ^{ed} -47 ^{ab}	4793-4794	107. 32, 33, 33½
1155*	—	—	—
67. 21-22	91. 47 ^{ed} -49 ^{ab}	4795-4796	107. 34, 34½, 35½
1156*	91. 50 ^{ed}	4798 ^{ab}	107. 36
67. 23	91. 49 ^{ed} -50 ^{ab}	4797	—
1157* (subst., 23)	—	—	107. 37
1158*	—	—	107. 37½
1159*	91. 50 ^{ed} -52 ^{ab}	4798 ^{ed} -4800 ^{ab}	—
67. 24 ^{ab}	91. 52 ^{ed}	4800 ^{ed}	107. 38½ ^{ab}
1160*	—	—	—
67. 24 ^{ed} -27	91. 53-56 ^{ab}	4801-4804 ^{ab}	107. 38½ ^{ed} -41½
1161*, 1-2	91. 56 ^{ed}	4804 ^{ed}	107. 46½ ^{ab}
1162*	—	—	—
1161*, 3-4	91. 57 ^{ab}	4805 ^{ab}	107. 46½ ^{ed}
67. 28 ^{abed}	91. 57 ^{ed} -58 ^{ab}	4805 ^{ed} -4806 ^{ab}	107. 42½
1163*	91. 58 ^{ed}	4806 ^{ed}	107. 43½ ^{ab}
67. 28 ^{ed} -29	91. 59-60 ^{ab}	4807-4808 ^{ab}	107. 43½ ^{ed} -44½
1164*	91. 60 ^{ed}	4808 ^{ed}	107. 45½ ^{ed}
1165*	—	—	—
1166*	—	4809	107. 47½
1167*	—	—	107. 45½ ^{ab}
67. 30-32	91. 61-63 ^{ed}	4810-4812	107. 48½-50½
67. 33-34	91. 63 ^{ed} -64 ^{ed}	4813-4814	107. 51½-52½
1168*	—	—	107. 53½-55½
67. 35	91. 65	4815	—
67. 36	91. 66	4816	—
1169* (subst., 36)	—	—	—
1170* (subst., 36)	—	—	108. 5
67. 37	91. 67	4817	107. 56½

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1171*	—	—	107. 57½
68. 1 ^{ab}	92. 1 ^{ab}	4819 ^{ab}	108. 6 ^{ab}
68. 1 ^{cd}	—	—	—
1172*	—	—	—
1173*	—	—	108. 6 ^{cd}
1174*1-2subst., 1 ^{ab}	—	4818 ^{ab}	—
1174*3-4subst., 1 ^{cd}	92. 1 ^{cd}	4818 ^{cd} (± 4819 ^{cd})	—
68. 2	92. 2	4820	108. 7 ^{ab} , 9
1175*	93. 1	4834	—
68. 3-5	92. 3-5	4821-4823	108. 1-3
1176*	92. 6-7	4824-4825	108. 7 ^{cd} , 7½, 8½
68. 6 ^{ab}	92. 8 ^{ab}	4826 ^{ab}	108. 4 ^{ab}
1177*	92. 8 ^{cd}	4826 ^{cd}	—
68. 6 ^{cd}	—	—	108. 4 ^{cd}
68. 7-13	92. 9-15	4827-4833	108. 10-16
App. I, 48, 1-4	[93. 1]	[4834]	—
„ 5-133	93. 2-60	4835-4894	—
1178*	94. 1	4895	—
68. 14 ^{ab}	—	—	108. 16½
68. 14 ^{cd} -18 ^a	94. 2-5 ^{ab}	4896-4899 ^{ab}	108. 17, 18-21 ^a
1179*	94. 5 ^d	4899 ^d	—
68. 18 ^b	94. 6 ^a (± 6°)	4900 ^a	108. 21 ^b
68. 18 ^c	94. 6 ^b	—	108. 21 ^c
68. 18 ^d -19 ^{ab}	94. 6 ^d -7 ^{ab}	4900 ^{bc}	108. 21 ^d -22 ^{ab}
1180*, 1-5	94. 7 ^{cd} -8 ^{ab}	4901-4902 ^a	—
1181*	—	—	—
1180*, 6	94. 8 ^d	4902 ^b	—
68. 19 ^{cd} -20 ^{cd}	94. 9-10 ^{ab} , 11 ^{ab}	4902 ^{cd} -4903, 4904 ^{cd}	108. 22 ^{cd} -24 ^{ab}
1182*	94. 11 ^{cd}	4905 ^{ab}	—
68. 20 ^{cd}	94. 10 ^{cd}	4904 ^{ab}	108. 24 ^{cd}
68. 21-31 ^{ab}	94. 12-22 ^{ab}	4905 ^{cd} -4916 ^a	108. 25-35 ^{ab}
1183*	—	—	—
68. 31 ^d	94. 22 ^d	4916 ^b	108. 35 ^d
1184*	94. 23	4916 ^{cd} -4917 ^{ab}	108. 36
68. 32 ^{ab}	94. 24 ^{ab}	4917 ^{cd}	108. 37 ^{ab}
68. 32 ^{cd}	94. 24 ^{cd}	4918 ^{ab}	—
1185* (subst., 32 ^{cd})	—	—	108. 37 ^{cd}
68. 33-40 ^{ab}	94. 25-32 ^{ab}	4918 ^{cd} -4925	108. 38-45 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
68. 40 ^{cd}	94. 32 ^{cd}	4926	109. 31 ^{cd}
68. 41	94. 33	4927	109. 1
1186*, 1187*, 1188*	94. 34-37	4928-4931	109. 2-5
68. 42 ^{ab}	94. 38 ^{ab}	4932 ^{ab}	109. 9 ^{cd}
1189*	94. 43	4937	109. 10
1190*	94. 44	4938	—
68. 42 ^{cd} -43 ^{ab}	94. 38 ^{cd} -39 ^{ab}	4932 ^{cd} -4933 ^{ab}	109. 10½, 6 ^{ab}
1191*	94. 39 ^{cd} -41 ^{ab}	4933 ^{cd} -4935 ^{ab}	109. 6 ^{cd} -8 ^{ab}
1192*	94. 41 ^{cd}	4935 ^{cd}	—
68. 43 ^{cd, ef}	94. 42	4936	109. 8 ^{cd} -9 ^{ab}
68. 44-45 ^{ab}	94. 45-47 ^{ab}	4939-4941 ^{ab}	109. 11½-13½ ^{ab}
1193*	94. 47 ^{cd} -48 ^{ab}	4941 ^{cd} -4942 ^{ab}	109. 13½ ^{cd} -14½ ^{ab}
68. 46 ^{cd} -52	94. 48 ^{cd} -54	4942 ^{cd} -4948	109. 14½ ^{cd} -20½
68. 53 ^{ab}	94. 55 ^{ab}	4949 ^{ab}	109. 21½ ^{ab} (= 31 ^{ab})
68. 53 ^{cd}	94. 55 ^{cd}	4949 ^{cd}	109. 21½ ^{cd}
1194*	94. 56 ^{ab}	4950 ^{ab}	109. 22½ ^{ab}
68. 53 ^{ef} -55 ^{ab, c}	94. 56 ^{cd} -58 ^{ab, c}	4950 ^{cd} -4952 ^{ab, c}	109. 22½ ^{cd} -24½ ^{ab, c}
1195*	—	—	—
68. 55 ^{cd, ef} -56 ^{ab}	94. 58 ^{cd} -59 ^{ab, c, d}	4952 ^{cd} -4953	109. 24½ ^{cd} , 25, 26 ^{ab}
68. 56 ^{cd} -57	94. 59 ^{ef} -60	4954, 4955	109. 26 ^{cd} -27
1196*	94. 61	4956	109. 28
68. 58-59	94. 62-63	4957-4958	109. 29-30
68. 60	94. 64	4959	109. 32
68. 61-62 ^{ab}	94. 65-66 ^{ab}	4960-4961 ^{ab}	108. 45 ^{cd} -46
68. 62 ^{cd} -63	94. 66 ^{cd} -67	4961 ^{cd} -4962	108. 46½, 47½
1197*	94. 68	4963	108. 48, 48½
App. I, 44, 1-10	95. 1-5	4964-4968	110. 1-5
„ 11-16	95. 6-8	4969-4971	110. 8, 7, 6
„ 17-18	95. 9	4972	—
„ 19-36	95. 10-18	4973-4981	110. 9-17
69. 1-5	96. 1-5	4982-4986	—
1198*	96. 6-7	4987-4988	—
69. 6	96. 8	4989	—
1199*	96. 9 ^{ab}	4990 ^{ab}	—
69. 7	96. 10	4991	—
69. 8	96. 9 ^{cd} , 11 ^{ab}	4990 ^{cd} , 4992 ^{ab}	—
1200*	96. 11 ^{cd}	4992 ^{cd}	—
69. 9-11	96. 12-14	4993-4995	—

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1201*	96. 15	4996	—
1202*	—	—	—
69. 12-18	96. 16-22	4997-5003	—
1203*, 1204*	96. 23-24 ^{ab}	5004-5005 ^{ab}	—
69. 19-20	96. 24 ^{cd} -26 ^{ab}	5005 ^{cd} -5007 ^{ab}	—
1205*	96. 26 ^{cd}	5007 ^{cd}	—
69. 21-25	96. 27-31	5008-5012	—
1206*, 1207*	96. 32-33 ^{ab}	5013-5014 ^{ab}	—
69. 26-29 ^{ab}	96. 33 ^{cd} -36	5014 ^{cd} -5017	—
1208*	96. 37-38	5018-5019	—
1209* (subst., 29 ^{cd})	96. 39 ^{ab}	5020 ^{ab}	—
69. 29 ^{cd}	—	—	—
69. 30 ^{ab}	96. 39 ^{cd}	5020 ^{cd}	—
1210*	96. 40 ^{ab}	5021 ^{ab}	—
69. 30 ^{cd} -32 ^{ab} ^{cd}	96. 40 ^{cd} -42	5021 ^{cd} -5023	—
69. 32 ^{cd} -33 ^{ab}	96. 43	5024	—
69. 33 ^{cd}	96. 44 ^{cd}	5025 ^{cd}	—
1211*	96. 45	5026	—
69. 34	96. 46	5027	—
1212*, 1213*	96. 47-48 ^{ab}	5028-5029 ^{ab}	—
1214*	—	—	—
69. 35 ^{ab}	—	—	—
69. 35 ^{cd} -40	96. 48 ^{cd} -53	5029 ^{cd} -5034	—
1215*	—	—	—
69. 41 ^{ab} ^{cd}	96. 54-55 ^{ab}	5035-5036 ^{ab}	—
1216*	96. 55 ^{cd}	5036 ^{cd}	—
69. 42-43 ^{ab}	96. 56-57 ^{ab}	5037-5038 ^{ab}	—
1217*, 1218*	96. 57 ^{cd} -58 ^{cd}	5038 ^{cd} -5039	—
69. 43 ^{cd}	96. 58 ^{cd}	5040	—
1219*, 1-4	96. 59	5041	110. 60
1220*	—	—	—
1219*, 5-8	96. 60	5042	110. 61
1221 ^{cd} , 1222*, 1223*	96. 61-65	5043-5047	—
1224 ^{cd} , 1-6	—	—	110. 18-20
1225*	—	—	110. 20 ¹
1224* 7-16	—	—	110. 21 ¹ -25 ¹
„ 17	—	—	110. 26
„ 18-21	—	—	110. 27-28

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
1224*, 22	—	—	110. 28½
„ 23-28	—	—	110. 29½-31½
„ 29	—	—	110. 32
„ 30-33	—	—	110. 33-34
„ 34	—	—	110. 34½
„ 35	—	—	110. 35
„ 36-43	—	—	110. 36-39
„ 44	—	—	110. 39½
1226*	—	—	—
1227*	—	—	110. 40
1224*, 45-54	—	—	110. 41-45
1228*	—	—	110. 45½, 46½ ^{ab}
1224*, 55-56	—	—	110. 46½ ^{ca} , 47
„ 57-60	—	—	110. 48-49
„ 61	—	—	110. 49½
„ 62-63	—	—	110. 50½
„ 64	—	—	110. 51
„ 65-80	—	—	110. 52-59

ERRATA

Only mistakes in the Constituted Text have been listed here. For other corrections see the Critical Notes.

Page	Adhy.	Śloka				
21	4	59 ^a	for	कुन्तयो	read	कुन्तयो
93	13	17 ^r	„	चार्दयं-	„	चार्दयं-
113	15	40 ^a	„	पत्य	„	द्विपत्य
117	16	17 ^d	„	परिवत्रः	„	परिवत्रः
135	17	119 ^d	„	विकिरम्भरैः	„	विकिरम्भरैः
139	18	28 ^r	„	कालोपम	„	कालोपमं
179	23	33 ^a	Insert wavy line below the pāda.			
214	26	54 ^e	for	यास्या सिपार्थ	read	यास्यामि पार्थ
219	27	3 ^d	Insert wavy line below 5 ^d .			
266	30	56 ^r	for	कृच्छमाटिषा	read	कृच्छामटिषा
269	30	73 ^a	„	पाञ्चाला	„	पाञ्चालाः
304	34	3 ^d	„	वृकोदरः	„	वृकोदरः
343	40	68 ^d	„	गरुडमन्युसगानिव	„	गरुडमन्युसगानिव
359	42	47 ^a	„	विश्वस्तैः	„	विश्वस्तैः
404	48	12 ^d	„	‘विरयेर्भयार्तम्	„	‘विरयेर्भयार्तम्
410	49	32 ^a	„	पुनर्मृदो	„	पुनर्मृदो
422	49	85 ^d	„	मेभिर्बुद्धे	„	मेभिर्बुद्धे
433	50	29 ^r	„	मृधुपाप्राय	„	मृधुपाप्राय
440	51	7 ^b	„	कौरवांस्तात	„	कौरवांस्तात
440	51	12 ^r	„	युधा	„	युधा
442	51	28 ^d	„	‘पुङ्खं	„	‘पुङ्खं
443	51	34 ^r	„	सबाद्योगेन	„	सर्वोद्योगेन
478	55	66 ^d	„	पश्यतः	„	पश्यतः
514	60	23 ^r	„	दार्थ	„	विदार्थ
531	62	49 ^b	„	‘सुतेपुमिभृशम्	„	‘सुतेपुमिभृशम्
567	65	25 ^d	„	पञ्चन्यसुका	„	पञ्चन्यसुका
583	66	26 ^a	„	ततोऽनुवो	„	ततोऽनुवो
597	67	21 ^d	Insert wavy line below the pāda.			

ERRATA to APPENDIX No. 1

App. I (No. 2) Crit	App. (L. 25) :	for	M ₁	read	M ₁
" "	line 69	:	" 259*	"	260*
" "	" 90	:	" भगवाञ्छुद्°	"	भगवाञ्छुद्°
" (No. 5)	" 55	:	" त्वां	"	त्वं
" (No. 12)	" 4	:	" संनतपर्वमि	"	संनतपर्वमिः
" "	" 5	:	" महाबाहु°	"	महाबाहु°
" (No. 14)	" 5	:	" क्षत्रियैः	"	क्षत्रियैः
" (No. 18)	" 13	:	" परीप्सन्तः	"	परीप्सन्तः
" "	" 63	:	" गृहीध्वमिति	"	गृहीध्वमिति
" "	Crit. App. (L. 87) :	"	Ds	"	Ds
" "	line 112	:	" प्रावृषीवा°	"	प्रावृषीवा°
" (No. 20) Crit. App. (L. 31) :	insert ' Bom. ed. '	after	' T: M '		
" (No. 25) line 5	:	for	अद्यप्रभृति	read	अद्य प्रभृति
" (No. 28) " 21	:	"	°द्रान्यहनि	"	°द्रान्यहानि
" (No. 43) " 100	:	"	अन्यकारीकृते	"	अन्धकारीकृते

शरशक्तिममाकीर्णे कव्यादरणसंकुले ।

व्यचरन्त गणैः शूराः ख्यापयन्तः स्वर्परुषम् ॥ ३७

अन्योन्यं श्रावयन्ति स्म नामगोत्राणि भारत ।

पितृनामानि च रणे गोत्रनामानि चाभिनः ॥ ३८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पट्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥

३७

संजय उवाच ।

वर्तमाने तदा युद्धे क्षत्रियाणां निमज्जे ।

गाण्डीवस्य महान्वोषः शुश्रुवे युधि मारिष ॥ १

संशप्तकानां कदनमकरोद्यत्र पाण्डवः ।

श्रावयन्तो हि बह्वस्तत्र योधा विद्यां पते ।

अन्योन्यमवसृद्मन्तः शक्तिनोमरपट्टिभिः ॥ ३९

वर्तमाने तदा युद्धे घोररूपे सुदारुणे ।

व्यपीदत्कौरवी सेना भिन्ना नौरिव सागरे ॥ ४०

C. 5. 27. 6
B. 5. 53. 4
K. 5. 48. 4

37 *) Śs K1.4 शरशक्तिममाकीर्णे (K1 'र्णे'); Dn1 Ds S शरशक्तिममा (G1 'रथा') कीर्णे. — *) V1 कव्यादकुलसंकुले. — *) Ks V1 B Dn1 Ds-3 रणे (for गणैः). Dn1 S विचरन्तः समरे शूराः. — *) G1.2 ख्यापयन्ति (for 'यन्तः'). Ś Ks T1 G1.2 स्म; K1 स्म; Bs स्म; Ds T1 Gs च (for स्म.).

38 *) Dn1 Ds S (except T1) श्रावयन्ति (for श्रावयन्ति). V1 Bs श्रावयन्तश्च नामानि. — *) Dn1 Dn1 Ds M चैव ह; D1 T1 चैव हि; T1.3 G चापरे (for भारत). V1 Bs गोत्राणि च नरर्षभाः. — T1 G1.3 om. (hapl.) 38nd. — *) V1 Bs तदा (for रणे). — *) Ks वै विभो; B1.2.4 Dn1 D1.2-3.7 वा विभो (D1 'मौ'); B1 वा रणे; Ds वानि च; Ds वानि तु; Ds च प्रभोः (for चाभिनः). V1 Bs Dn1 T1.3 Gs M मातु (V1 आत्रि) गोत्राणि चापरे (V1 चाविभो; Bs वा विभो).

39 *) Śs Ks B1-4 Ds-4.8-8 श्रावयन्तो हि. V1 B; Dn1 D1.3 बहवः श्रावयामासुः; Ds (marg.) श्रावयामास (before corr. 'मास') बहुसुः. — *) M योधा. — *) Ś K1.2 समसृद्मन्तः; Ks अवसृद्मन्तः; Bs अवसृद्मन्तः; Ds समरे म्रति; Ds सममिज्जतः; T1 जमिसृद्मन्तः; T1 G M-4 लव (G1.2 'मि') सृद्मन्ति (for समसृद्मन्तः). — *) Ks S शक्तिनोमरपट्टि (Ks 'ट्टि') से; Dn1 'तोमरसायके'.

40 *) Ks B Dn1 Dn1 D1-2.7.8 T1.3 G1.2 M तथा; Ds महा- (for तदा). — After 40th, M1 reads 8. 37. 1st, repeating it in its proper place. — *) Ds अचान्के (for सुदारुणे). — *) Ks G1 विपीदत्; V1 B1.3 व्यपीदत्; B1.4 Dn1 Ds-4.7 T1 Gs M व्यपीदत्; Dn1 D1.3 व्यपीदत्; Ds विपीदो (for व्यपीदत्).

कोसलानां तथा राजन्नारायणवलस्य च ॥ २

संशप्तकास्तु समरे शरवृष्टिं समन्ततः ।

अपातयन्पार्थमूर्ध्नि जयगृद्धाः प्रमन्यवः ॥ ३

तां वृष्टिं सहसा राजन्तरसा धारयन्प्रभुः ।

Colophon. — Day of Karna's Death: Śs K1 द्वितीय (K1 'ये' युद्धदिने. — 4th day. names: Ds विमर्दे सैन्ययुद्धं; T1 सैन्ययुद्धं. — 4th day. no. (figures, words or both): Śs 39 (as in text); D1 52; B1 51; B1 53; Dn1 Ds 63; Ds 33; Ds 33; T1.3 G 50; T1 M 49.

37

1 *) Ks V1 B D S (except T1 G1) तथा (for तदा). — M1 reads 1st for the first time after 8. 36. 40th. — *) Ds सांजीवस्य. Ks V1 B Dn1 D1.2.4-8 T G M1 (second time) महावोषः (B1 'शब्दः'); Ds 'न्धोरः. — *) B Ds-4.7 T1.3 G श्रुयते. Dn1 D1.3 भारत (for मारिष).

2 *) Some MSS. संशप्तकानां; M1 सतोष'. Ds transp. कदनम् and अकरोत्. M1 कनकं (for कदनं). — *) Some MSS. कोसलानां; Ks कौश'; Dn1 कोसलाय; Ds कोशकानां; T1 G कोसलानां. Ks महा; Gs बले (for तथा). — *) T1 G1.2 'बलेन (for 'बलस्य).

3 *) Some MSS. संशप्तकम्. Dn1 च (for तु). — *) V1 B D (except Dn1 Ds) T1 Ms शरवृष्टी. — *) Ś Ks Ds G1 M1 लवगुह्यः; Ks 'गुह्यः; Ds T1.3 Gs 'गुह्यः. V1 प्रमन्यवः; Dn1 लुप्त; Co प्रम' (as in text).

4 *) Ś K1.2.4 V1 B Dn1 Ds-4.7.8 वा वृष्टिः; Ks नो वृष्टिः; Ds लवस्य; Ds लवसाय (for वा वृष्टिः). Ś K1.2.4 लवसा (for सहसा). T1 तां लवसायुरसा; T1 G M तां लवसायुरसायुर्सा. — *) Ś K1.2.4 T1 सहसा; T1 G M तां लवसायुरसायुर्सा. — *) Ś Ks Dn1 [ज]वारयन्तः

C. 8. 256
B. 8. 53.
K. 8. 48.

व्यगाहृत रणे पार्थो विनिघ्नत्रयिनां वरः ॥ ४
निगृह्य तु रथानीकं कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।
आससाद रणे पार्थः सुशर्मणं महारथम् ॥ ५
स तस्य शरवर्षाणि ववर्ष रथिनां वरः ।
तथा संशप्तकाश्चैव पार्थस्य समरे स्थिताः ॥ ६
सुशर्मा तु ततः पार्थं विद्ध्वा नवभिराशुगैः ।
जनार्दनं त्रिभिर्वाणैरभ्यहन्दक्षिणे भुजे ।
ततोऽपरेण भस्त्रेण केतुं विव्याध मारिष ॥ ७

K1 B2-8 वारयन्; D2.8 व्यधयन्; G1 [अ]साधयन्; M1 [अ]धारयन् (for धारयन्). B1 प्रमो. T1 धारयन्श्चेत्वाहनः. — °) S (except T2) परान् (for रणे). — °) V1 D21 D21 D1.5 T2 रथिनो. K3 B (except B5) D (except D2.5.8) T G M2-4 वरान्; M1 परान् (for वरः).

5 °) K1 निगृह्य; K3 V1 B D T2 विगाह्य (for निगृह्य). K1 V1 B1.2 D T2 तद् (for तु). B3 बलानीकं (for रथां). K2.4 निगृह्य तुरगानीकं; T1.2 G M विक्षोभ्य तुरगानीकं. — °) M2 शिलातलैः. — °) K2 रथे; K3 B D2-4.7 S (except T2) ततः (for रणे). — °) D2 वरायुधं; D2 T1 M2.4 महारथः.

6 °) K4 शतस्य; T1.3 G2.3 तस्याथ (for स तस्य). — °) K1 om. तथा. Some MSS. संसप्तकास्. B3 पार्थं (for चैव). G1.2 रथैस्तु संगताश्चैव. — °) D21 T2 प्रमुखे (for समरे). B1.2.4.5 D2.4.7 पार्थं बाणैः समा (B5 'म')पर्यन्तः; B3 बाणैरेव समार्षन्.

7 °) K4 [अ]पि (for तु). V1 तथा (for ततः). — °) B D2.4.7 दशभिर्. S (except T2) आयसैः (for आशुगैः). — °) K3 V1 B1.2.4.5 D21 D1-3.7.8 अहनद्; B3 अदहद्; D21 अभ्यनद्; D2 अतुदद्; S अभ्यनद् (T1 G1 'नन्'). T2 G करे (for भुजे). — D2 om. from 7° up to सुमहन् (in 8°). — °) S (except T2) पार्थस्य (for विव्याध). K1 मारिषः. — After 7, S (except T2) ins.:

484* विव्याध समरे राजन्सुशर्मा क्रोधमूर्च्छितः ।

8 D2 om. upto सुमहन् (in 8°) (cf. v. 1. 7). — °) K3 V1 B D21 D21 D1.5-7 सुमहानादं. — °) K3 V1 B D T2 भी (D2 तो) षयाणो (for 'यन्त्रे'). K ननदं च; B3 D2 ननदं च (D2 ह); B1.2-5 D2.4.7 जगज्जं च; D21 D2 T2 जनांस्ततः (T2 'व') (for ननदं च). Cc cites ननदं (as in text). D2 ह (for च). T1.2 G M नृत्सन्निव विभीषयन्.

9 °) B3 तं; T1 च (for तु). — °) S2 T3 G3 बाहिनीं. — °) K3 V1 B4 D2.4.7 आघाय; B3 D21 D21 D1.5.8 T2 M1 आस्थाय; T1.3 G M2-4 आसाद्य. D2.6

स वानरवरो राजन्विश्वकर्मकृतो महान् ।
ननाद सुमहन्नादं भीषयन्त्रै ननदं च ॥ ८
कपेस्तु निनदं श्रुत्वा संत्रस्ता तव वाहिनी ।
मयं विपुलमादाय निश्चेष्टा समपद्यत ॥ ९
ततः सा शुशुमे सेना निश्चेष्टावस्थिता नृप ।
नानापुष्पसमाकीर्णं यथा चैत्ररथं वनम् ॥ १०
प्रतिलभ्य ततः संज्ञां योधास्ते कुरुसत्तम ।
अर्जुनं सिपिचुर्बाणैः पर्वतं जलदा इव ।

कष्टेनैव समाधाय. — °) D2 न चेष्टां. B1.4.5 समजायत (for 'पद्यत').

10 M om. 10^{ab}. — °) B2 [अ]वस्थितौ; T1 अवस्थिता (for [अ]वस्थिता). D21 T2 तदा (for नृप). K3 निश्चेष्टो सनपद्यत. — °) M2-4 कुशलैः शिल्पिभिर्न्यस्ता. — °) D21 चैत्ररथं; T G M1 चित्री (T1.2 M1 'त्र')कृतं; M2-4 चित्रपटे (for चैत्ररथं). M2-4 तथा (for वनम्). K3 यथा चोत्तरसंभव.

11 °) D21 D1.5 पुनः (for ततः). — °) G2 M2-4 योचाय. B3 कुरुसत्तमं; G1.2 नृपसत्तम. — °) K2 V1 B D21 D1-3 ततः (for तदा). D21 S संज्ञाद्य समरे (D21 चरणे; T2 च शरैः) पार्थं परिवन्तुः समंततः. — After 11, N ins.:

485* निगृह्य तं प्रचक्रुर्बुध्न्यमानाः शितैः शरैः ।

[S K4 निगृहीतुं; K1 V1 'हीतं'; K3 D21 D1.5 निगृहीतुं; D2.5 निगृहीतं (for निगृह्य तं). S K1.2.4 प्रचक्रुः; D21 D1.5 उपक्रामन्; D2 परे चक्रुः; D2 पराक्रामन् (for प्रचक्रुः). D2.6 बाध्य (D2 'ध')मानाः (for बध्न्यमानाः). K3 D2 शितैः शरैर्वध्न्यमानास्तं (D2 'स्ते') ग्रहीतुं प्रचक्रुः.]

D2 cont.: K4 D21 (reading line 2 after st. 14) D2 S ins. after 12^{ab}:

486* निगृहीतुमुपाक्रामन्क्रोधाविष्टाः समन्ततः ।

निगृह्य तं रथं तस्य योधास्ते तु सहस्रशः ।

[D2 om. line 1. — (L. 1) K4 निगृहीतं; D2 S निगृहीतं (T2.3 G1 M1 'तुं'). K4 उपक्रामन्; S प्रच (T2 'चु')क्रुः. K4 क्रोधाविष्टा. — (L. 2) D21 D2 S निगृह्य तु (D2 'ह्यतुं'; G1 'हीतुं'). M2-4 योचाय. D21 T2 G M1 [अ]ध; M2 च (for तु). D21 सहस्रशः.]

D21 D2 S (lines 4 and 5 after st. 14) cont.:

487* रथबन्धं प्रचक्रुर्हि पाण्डवस्यामितौजसः ।

रथमारुह्यः केचिपार्थकृष्णौ जिघृक्षवः ।

संशप्तकानां योधास्ते सिंहनादांश्च नेदिरं ।

स रथसैर्गृहीतस्तु पाण्डवस्य महात्मनः ।

स्येन्दमानो नाशकस्तु तदद्भुतमिवामवत् ।

[5]

परिचमुत्तदा सर्वे पाण्डवस्य महारथम् ॥ ११
ते ह्यात्रयचक्रे च रथेषाश्चापि भारत ।
निगृह्य बलवत्तुर्ण सिंहनादमथानन्द ॥ १२
अपरे जगृहुर्धैव केशवस्य महाभुजा ।
पार्थमन्ये महाराज रथस्यं जगृहुर्मुदा ॥ १३
केशवस्तु तदा बाहू विधुन्वन्नमूर्धनि ।
पातयामास तान्सर्वान्दृष्टहस्तीव हस्तिनः ॥ १४

[(L. 1) T₁ रथस्यः; M₂ रथं धुं; T₁ प्रकथयः; T₂ प्रकथयुः.
T₃ G₂ [अ]मिनीजमाः. — (L. 2) T₃ G₂ विविधः. G₁
पार्थमुप्यः. — (L. 3) D₂ D₃ संसमहान्तः. M₂-4 वीकायः.
D₂ सिंहनादः; M₁ 'दाम्. T₂ नलद्विरे (for च ने). — (L. 4)
T₁ रथस्यो; T₂ M₂ 'स्यैरु; M₂ रथं नैरु; T₃ G₂ पाण्डवं सुमहामनः
(for the posterior half). — (L. 5) D₂ T₂ खान्ते
नाशकजंजु; T₂ G M रथं (G₁ M स्यैरु नलद्विरे
(for the prior half).]

D₂ cont.:

489* ततः पार्थो महाबाहुः संवृतमैर्महारथैः ।

निगृहीतं रथं दृष्ट्वा तांश्चाभिद्रवतो बहून् ।

On the other hand, D₂ cont. after 486*:

489* रथवर्धं प्रमुञ्चते सर्वे तत्र महाहवे ।

12 D₂ om. 12. — ^a) B₂ रथचक्रेण; T₂ G₂
'क्रे तु. — ^b) K₂ B₂-4.5 D (D₂ om.) S रथे (D₁ 'थै)वां;
V₁ 'तांस; B₁ 'सस. B₂ चैव; B₂ चिटि; M₂-4 वापि (for
चापि). K₂ B D (D₂ om.) S (except T₂) मारिष
(for भारत). — After 12^{ab}, K₂ D₂ D₂ S ins. 486*.
D₂ T G M₁ om. 12^{ab}. M₂-4 transp. 12^{ab} and
13^{ab}. — ^c) K₂ V₁ सर्वै; B₂ 2.3; D₂ D₂-2.3 सर्वै (for
तुर्ण). — ^d) V₁ जयोबदन्; B₁ D₂ D₂-2.3.5 जयो न'; D₂
M₂-4 जया (D₁ 'यो)नदन्.

13 M₂-4 transp. 12^{ab} and 13^{ab}. — ^a) M अपरे
सु (M₁ परे सुसु/सुसुधैव. — ^b) M₂ केशमस्य. M महाभुजं.
— ^c) D₂ पार्थे (for पार्थम्). B₂ om.; D₂ जन्त्ये; T₁ G
चैके; T₂ M चैके; T₂ चैकेर (for जन्त्ये). — ^d) T₁
धर्मस्यं (for रथस्यं). S K₂ 2 प्रजहुर; K₁ प्रजहुं (for
जगृहुर).

14 ^a) K₂ V₁ D₂ D₂ D₂-1 ततो (for तदा).
D₂ T₂ बाहून् (for बाहू). D₂ केशवस्य (marg. 'अ)
महाबाहुर; S जघ्नुस्तु (T₂ G 'त स) महाबाहुर (M₁ 'हू;
M₂-4 'हुं). — ^b) K₂ विधुं (sic); K₂ विधुन्वन्; S (except

ततः क्रुद्धो ग्णे पार्थः संवृतमैर्महारथैः ।
निगृहीतं रथं दृष्ट्वा केशवं चाप्यभिद्रुतम् ।
रथारूढांश्च मुबहून्पदार्तांश्चाप्यपातयन् ॥ १५
आमन्त्रांश्च ततो योषाञ्छरैरामन्त्रयोधिभिः ।
च्यावयामास समरे केशवं चेदमब्रवीन् ॥ १६
पश्य कृष्ण महाबाहो संसप्तकगणान्मया ।
कुर्वाणान्दारुणं कर्म वध्यमानान्सहस्रयः ॥ १७

C. 8. 2582
B. 8. 55. 23
K. 8. 48. 22

(a) विधुं (for विधुं). S K₂ 2 रथमूर्धनि. — ^c) K₂
पोषयामास. K₁ तां (for तान्). K₁ 2 सर्वा; D₂ सर्वा.
— K₂ om. 14^a-15^a. — ^d) D₂ जय (for दृष्ट्वा). K₂ (sup.
ins. as in text) हस्तिनां; V₁ B D S हस्ति (G₂ 'न्यि/पान्.
— After 14, D₂ reads line 2 of 486* followed by
4-7* and 4-7*, while S reads lines 4-5 & 4-7*.

15 K₂ 2. 15^{ab} (cf. v. 1. 14). — ^a) B₂ 4 ततः
पार्थो रणे क्रुद्धः; S ततः पार्थो महाबाहुः. — ^b) K₂ संसप्तकः;
D₂ संवृ (for संवृ). — D₂ om. 15^{ab}. — ^c) S₂ G₂
निगृहीतुं. — ^d) K₂ केशवं (for केशवं). B₂ D₂ [अ]तिद्रुतं
(for [अ]नि). T G₂ M तांश्चाप्या (T₁ तांश्च व्या-;
T₂ 'आभिः; G₂ जनांश्च; M₁ स तांश्च)द्रवतो बहून्; G₂
मेनांश्चाद्रवतोऽमनः. — After 15^{ab}, T₂ repeats 15^{ab}.
T₂ om. 15^{ab}. — ^e) S K₂ 2. 3 रथः (S₁ K₂ 'वा)मूढांस;
D₂ रथं क'. V₁ B₂ 4 D₂ D₂-2.3 M तु (for च). — ^f)
D₂ पदातीक्ष. K₂ युष्मन्पदातीक्ष तापयन्; V₁ पदातीक्ष च
पातयन्; B₂ 'तीक्ष्णपयोधयन्; S (T₂ om.) प (M₁ पा)-
दाक्षिण्य (G₂ 'ह्वा) न्यपातयन्.

16 ^a) K₂ B D₂ D₂-3 तथा (for ततो). D₂ S
अपातयदसंज्ञातः. — ^b) D₂ आच्छन्नयोधिभिः; T₂ G
आसन्नयोधिभिः. — After 16^{ab}, D₂ S ins.:

490* तांन्पातयित्वा समरे पार्थः परपुरन्दरः ।

[D₂ T₂ M₁ पतयित्वा; M₂ व्ययः; M₁ व्ययः; M₂
व्ययः.]

— ^a) K₂ B₂ द्रावयामास; K₂ V₁ B₂-4 D₂ D₂-2.3
छादः; D₂ पातः; D₂ बोधः. D₂ S अयस्त्रिंश महाबाहुः.
— ^b) S वाक्यम् (for चेदम्).

17 ^a) T₂ G सप्तः (for पश्य). — ^b) Some MSS.
संसप्तकगणान्. K₂ जवाय; B D₂-2.3.4 T₂ G M बहून्;
D₂ T₂ सुवे (for मया). — ^c) V₁ हन्यमानांस्तु सर्वैः
(for ^d). D₂ S कुर्वतो (T₂ 'ता)सुकरं कर्म सुमूर्धकाल-
योदितान्.

C. 8. 2583
B. 8. 53. 51
K. 8. 46. 23

रथबन्धमिमं घोरं पृथिव्यां नास्ति कश्चन ।

यः सहेत पुमाल्लोके मदन्वो यदुपुंगव ॥ १८

इत्येवमुक्त्वा वीमत्सुर्देवदत्तमथाधमत ।

पाञ्चजन्यं च कृष्णोऽपि पूरयन्निव रोदसी ॥ १९

तं तु शङ्खस्वनं श्रुत्वा संशप्तकवरूथिनी ।

संचाल महाराज विव्रस्ता चामवद्भृशम् ॥ २०

पदबन्धं ततश्चक्रे पाण्डवः परवीरहा ।

नागमन्त्रं महाराज संप्रोदीर्य मुहुर्मुहुः ॥ २१

यानुद्दिश्य रणे पार्थः पदबन्धं चकार ह ।

18 ^a) D₂ नाममन्त्रं (for रथबन्धं). V₁ T₂ M इदं. S (except T₂) प्राप्य (for घोरं). — ^b) D₂ किंचन (for कश्चन). — ^c) K₈ यदुपुंगवः; B₁ नंदनः; S (except T₂) क्षत्रिचर्यमः (M नृवः). — After 18, D₁ D₈ S ins.:

491* पश्य तानद्यः समरे मत्पुत्रैः सुतेजैः ।

पल्यमानाजणे कृष्ण शरैराशीविधोपमैः ।

[(L. 1) D₁ T₁ २ पश्येताम्; D₈ पश्य ताम्. G₁ तत्पुत्रैः.]

19 ^b) K₁ अथाधनं; K₈ समाधमतः; D₁ D₁ २ अथो (for अथा). D₁ T₂ शंखं प्राप्तापयत्तदा; T₁ २ G M शंखप्रवरमुत्तमं. — After 19^{ab}, S (except T₂) ins.:

492* न्यनादयदमेयात्मा देवदत्तं महामुधे ।

देवदत्तस्वनं श्रुत्वा केशवोऽपि महायशः ।

[(L. 1) G₁ महाहवे (for शृषे).]

— ^c) S (except T₂) पांचजन्यरवं (T₃ G₈ ध्वनिः; G₁ २ स्वनं) चक्रे. — ^d) D₁ T₂ पूरयामास वेगितं (T₂ तः).

20 ^a) K₁ तत्तं; B₁ ततः; B₈ तं च; S (except T₂) तयोः (for तं तु). — ^b) Some MSS. संसप्तकं. — ^c) S K₁ २ D₈ विव्रस्ता; D₁ D₁ २ विव्रष्टा; D₁ D₈ T₂ संव्रस्ता (for विव्रस्तो). K₄ B₁ २ D₂-4.7 चाद्रवद् (for चामं).

21 ^a) K₄ B (except B₁) D₁ D₁-7 पादबंधं (for पदं). Co cites पदबंधं. — ^b) K₄ परवीरहा. — ^c) B₈ नागमन्त्रं. — ^d) K₁ संप्रोदीर्य (sic); K₈ V₁ B₁ D₁ D₁-7 संप्रोदीर्य; B₁ संप्रोदीर्य; D₈ सप्तु (for संप्रो). — For 21, D₁ D₈ S subst.:

493* नागमन्त्रं ततः पार्थः प्रादुश्चक्रे हसन्निव ।

पादबन्धं च तेषां वै चक्रे तेन महाहवित् ।

[(L. 1) D₁ T₂ तदा (for ततः). — T₂ om. line 2.

— (L. 2) D₁ D₈ च (for वै).]

22 T₂ om. 22^{ab}. N reads 22^{ab} after 494*. — ^a) S K₁ २ ३ तान् (for यान्). D₁ पार्थ. — ^b) K₈ V₁ B₁-2. 5 D₈ (T₂ om.) पादबंधं. — ^c) B₂ बन्धः; D₁ D₁ २ बंधाः

ते बद्धाः पदबन्धेन पाण्डवेन महात्मना ।

निश्चेष्टा अमवत्राजन्नमसारमया इव ॥ २२

निश्चेष्टास्तु ततो योधानवधीत्पाण्डुनन्दनः ।

यथेन्द्रः समरे दैत्यांस्तारकस्य वधे पुरा ॥ २३

ते वध्यमानाः समरे मुमुक्षुस्तं रथोत्तमम् ।

आयुधानि च सर्वाणि विसृष्टमुपचक्रमुः ॥ २४

ततः सुशर्मा राजेन्द्र गृहीतां वीक्ष्य वाहिनीम् ।

सौपर्णमन्त्रं त्वरितः प्रादुश्चक्रे महारथः ॥ २५

ततः सुपर्णाः संपेतुर्भक्षयन्तो भुजंगमान् ।

(for बद्धाः). K₁ पदबन्धेन; K₈ V₁ B D (except D₈) S Ca पादबंधेन. — ^a) K₁ महात्मनः. D₁ D₈ S यो(M₂-4 यौ)धाः संशः (D₁ D₈ स)सकास्तदा (T₁ २ M₁ या). — ^c) S K₈ V₁ D₈ ह्यमवन्; K₈ B D₁ D₂-4. 6-8 चामं; D₁ D₁ ह्यमवद्. D₁ D₈ सर्वे (for राजन्). S निर्विचेष्टास्तदाभूवत् (T₁ शास्तया राजन्; T₂ द्या भवन्नाजन्). — ^f) D₁ D₈ S पाण्डवस्यास्तेजसा (T₂ मित्रौजसा). Ca. c cite बद्धम् (as in text).

23 ^a) D₂ निचेष्टास्तु; D₈ २ निचेष्टास्तु; T₁ २ G M निर्विचेष्टा(G₁ २ द्या)स्; T₂ निर्विचेष्टास्तु (for निश्चेष्टास्तु). T₃ G₃ तदा (for ततो). M₂-4 योधान्. — ^b) B₈ आवधीत्. D₁ २ पाण्डुनन्दन. — ^c) K₄ यथेन्द्र. — ^d) B₈ वध्यमानाः.

24 ^a) D₁ T₂ पार्थेन (for समरे). — ^b) D₈ T₂ ते (for तं). D₈ नरो (for रथो). — ^c) D₁ T₂ विचित्राणि (for च सर्वाणि). — ^d) G₂ विसृष्टं (sic) (for विसृष्टम्). Co cites विसृष्टं (sic). — After 24, N ins.:

494* ते बद्धाः पादबन्धेन न शोकुश्चेष्टितुं नृप ।

ततस्तानवधीत्पार्थः शरैः संनतपर्वभिः ।

सर्वयोधा हि समरे भुजगैर्वैष्टितामवन् ।

[(L. 1) D₁ बंधाः (for बद्धाः). S K₁ २ ३ D₈ पदबंधेन. K₈ चेष्टितं; D₂ २ चेष्टितुं (for चेष्टितुं). K₁ नृपाः. — B₂ om. the posterior half of line 2 and line 3. — (L. 3) D₁ damaged. S K₁ २ ३ B₈ D₈ २ सर्वे (for सर्वे). S K₁ २ च; D₈ (marg. as above) [च]भिः (for हि). S K₁ २ ३ तदा; D₂ २ रणे (for भवन्).] — After the above, N reads 22^{ab}.

25 ^a) K₁ स्वशर्म. — ^b) D₈ T₁ वाहिना (for नीम्). — ^c) K₁ सौपर्णम्; T₁ सुवर्णम्. G₁ २ M₁ त्वरितं. Ca cites सौपर्णाक्षं.

26 ^a) G₁ २ निष्पेतुर् (for संपे). — ^b) D₈

ते वै विदुद्वुर्नागा दृष्ट्वा तान्त्वचरावृष ॥ २६
बभौ बलं तद्विमुक्तं पदबन्धादिशं पते ।
मेघवृन्दाद्यथा मुक्तो भास्करस्तापयन्प्रजाः ॥ २७
विप्रमुक्तास्तु ते योधाः फल्गुनस्य रथं प्रति ।
सस्रजुर्वीणसंधांश्च शस्त्रसंधांश्च मारिष ॥ २८
तां महास्रमयीं वृष्टिं संछिद्य शरवृष्टिभिः ।
व्यवातिष्ठत्ततो योधान्वासविः परवीरहा ॥ २९

सुशर्मा तु ततो राजन्वाणेनानतपर्वणा ।
अर्जुनं हृदये विद्ध्वा विव्वाधानैर्विभिः शरैः ।
स गाढविद्धो व्यथितो रथोपस्थ उपाविशत् ॥ ३०
प्रतिलम्ब्य ततः संज्ञां श्वेताश्वः कृष्णसारथिः ।
ऐन्द्रमस्रममेयात्मा प्रादुश्वके त्वरान्वितः ।
ततो बाणसहस्राणि समुत्पन्नानि मारिष ॥ ३१
सर्वदिक्षु व्यहृदयन्त सृदयन्तो नृप द्विपात् ।

C. 2. 2832
B. 2. 28. 40
K. 2. 42. 43

संजयंतो (for मश्र). S₂ सुजंगमं. — *) S ततो (for ते वै). — *) S transp. दृष्ट्वा and तान्. B₂ तादर्थ्यवरान्;
Dn1 T1.s G तान्वेचरान्.

27 *) D₂.s बलं बभौ (by transp.). D₂ तदा मुक्तं;
D₂ तद्विमुक्तं (for तद्विमुक्तं). S (except T₂) तद्विमुक्तं
बलं रेजे. — *) K₂ V₁ B (except B₂) D S पादबंधाद्.
— *) Dn1 T G मेघबंधाद्. — *) M₂.s तारयन् (for
तापं). T₁ रसान् (for प्रजाः).

28 *) S₁ K1.2.s D₂ G₂ विप्रमुक्ताः; B₂ विमुक्तास्तु;
T₂ G₁.s प्रविमुक्ताम् (for विप्रं). B₂ T₁.s M₂-4 ततो;
G₁.s तथा; T₂ G₂ स्वका (for तु ते). G₂ M₂-4 योधाः.
— *) Some MNS. फाल्गुनस्य. T₂ G₂ M₂-4 रथं (for
रथं). — *) G₂ विसृज्य (for सस्रं). T₂ G शरसंधांश्च (for
बाणं). — *) B₂ शस्त्रवृष्टिः; D₂ कुदा योधाश्च. K₂
मारिषः. — After 28, S K V₁ B D₂-4.s-s ins:

495* विविधानि च शस्त्राणि प्रत्यविष्यन्त सर्वैः ।

[K₁ शस्त्राणि; D₂ (before corr.) सर्वाणि. K₂
प्रतिविष्यन्; C₂ प्रत्य (as above).]

29 *) T₂ तां महास्रमहावृष्टिं. — *) B₂ संछित्वा;
D₂ संविष्य. V₁ D₂ D₁.s T₁.s G शरैः संछि(T₁ 'भि')च
भारत; Dn1 T₂ शरैः संशर्य पांडवः; M शरैः संछाद्य मारिष.
— *) K₂ V₁ B1.s.s D₂ D₁.s-s.7 न्य (V₁ D₂ D₁.s
अ)वधीच; B₂ S अ(B₂ T₂ न्य)वधीत्स; D₂.s न्यवारयत्;
D₂ (marg.) व्याविष्यत् (for व्यवातिष्ठत्). B₂ शरैर् (for
ततो). M₂-4 योधान्. B₂ Dn1 अवधच्छतशो योधान्.

30 *) Dn1 D₂ S नतपर्वणा (for [अ]नत). S
K1.2.s बाणैरानतपर्वणिः. — *) Dn1 T₂ M विद्ध्वा वक्षसि
कौतेयं. — *) V₁ D₂ D₁.s शरैश्चिनिः (by transp.);
Dn1 T₂ M त्रिभिः पुनः; T₁.s G त्रिसतभिः. — Dn1 T₂ M
ins. after 30th: T₁.s G after 31st:

496* सोऽतिविद्धो महेष्वासः शरैरासीविषोपमैः ।

T₁.s G M cont.; Dn1 T₂ ins. after 31st:

497* सुशर्मानं महाराज क्रोधाविद्धो महाश्वः ।

ततः शरसतैः पार्थः संछाद्यैवं क्षणाव्रजे ।

दिश आचारवामास बाणैस्तत्र महाश्ववित् ।

विमुखीकृत्य समरे सुशर्माणं धनंजयः ।

[T₂ om. line 1. — Dn1 reads line 1 after 4.

— (L. 1) Dn1 सुतनेभिः; M₂-4 'सेना. Dn1 क्रोधमहाश्व-
वपुः (for the posterior half). — (L. 2) Dn1 [य]त्
(for [य]त्). T₁ महारणे (for अग्रद्वारे). — (L. 3) T₂
G तु वारयमान (for अग्रं). Dn1 T₂ वीर्यस्य; T₁
वपुःसंघः (for वीर्यस्य). — (L. 4) Dn1 संप्राने (for
समरे). M₂-4 महारणः (for धनंजयः). Dn1 सुतक्रोध
सहस्रः (for the posterior half).]

— M om. 30th-31st. — After 30, N T G ins:

498* तत उचुकुः सर्वे हतः पार्थ इति स ह ।

ततः सङ्गनिनाशश्च भेरीसदृशश्च पुष्कलाः ।

नानाबादित्रनिवदाः सिंहनाशश्च जहिरैः ।

[(L. 1) V₁ D₂ D₁.s प्रचुकुः. K₁ स हः (sio); T
G उचुक् (for स ह). — (L. 2) D₂ Dn1 D₁.s.s T₂
सङ्गनिनाशः. S K1.2.s ननश्च सङ्गनिन (K₁ 'ना')दाः (for
the prior half). S₂ भेरीसदृशः; K₂ 'सङ्कला'. — (L. 3)
D₂ (before corr.) 'जनिताः].

31 M om. 31st (cf. v. 1.30). — *) S₂ प्रत्यलम्ब्य.
— After 31st, T₁.s G ins. 496* and 497*. — *)
K₁ त्वरांश्चितः; V₁ स्वयश्चितः; D₂ D₁.s त्वरांश्चितः;
D₂ त्वरान्वितः; S स्वयश्चित (for त्वरान्वितः). — After
31st, Dn1 T₂ ins. 497*. — *) K₁ रज (for बाणं).
— *) K₂ उत्पन्नानि च; V₁ यानि सृष्टानि; S (except T₂)
तदुत्पत्(T₁ 'द्विष्य')ष्टानि.

32 *) S K1.2.s सर्वो दिशो (for सर्वदिक्षु). K₂
व्यहृदयत; D₂.s.s प्रहृदयते; T₂ G [अ]व्यहृदयत. B₂ सर्वे दिक्षु
प्रहृदयत; Dn1 दिक्षु सर्वोद्य हृदयते; T₂ दिक्षु सर्वोद्यहृदयत.
— *) K₁ सृष्टयते; K₂ B₂ Dn1 D₂ T₁ 'वैति; B₂.s
'वाता; D₂ 'मावा; D₂ 'मावाद् (for 'वन्तो). S K1.2.s
B₂ नृप द्विपा(B₂ 'जा')द्; Dn1 वरद्विपाद्; D₂.s रथान्द्विपाद्;
S रथ(G₂ महा)द्विपाद्; V₁ सृष्टयानि च द्विपाद्; B₂.s
Dn1 D₁.s सृष्टयानिच (B₁ 'न्यदि; B₂ 'नि नृ' द्विपाद्;

C. 8. 2602
B. 8. 53. 40
K. 8. 48. 744

हयात्रथांश्च समरे शूलैः शतसहस्रशः ॥ ३२
वध्यमाने ततः सैन्ये विपुला मीः समाविशत् ।
संशप्तकगणानां च गोपालानां च भारत ।
न हि कश्चित्पुमास्तत्र योर्जुनं प्रत्ययुध्यत ॥ ३३
पश्यतां तत्र वीराणामहन्यत महद्बलम् ।
हन्यमानमपश्यंश्च निश्चेष्टाः स्म पराक्रमे ॥ ३४
अयुतं तत्र योधानां हत्वा पाण्डुसुतो रणे ।

व्यभ्राजत रणे राजन्विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् ॥ ३५
चतुर्दश सहस्राणि यानि शिष्टानि भारत ।
रथानामयुतं चैव त्रिसाहस्राश्च दन्तिनः ॥ ३६
ततः संशप्तका भूयः परिवर्तुर्धनंजयम् ।
मर्तव्यमिति निश्चित्य जयं वापि निवर्तनम् ॥ ३७
तत्र युद्धं महद्वासीत्तावकानां विशां पते ।
शूरेण बलिना सार्धं पाण्डवेन किरीटिना ॥ ३८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥

Ds. 4.1 निहंतं तव वाहिनो. — °) T₂ नरांश्च; T₃ G पत्नीश्च; M पत्नीश्च (for रथांश्च). D₂ पदाती रथिनश्चिह्ना; D₃ तान्दयात्रथिनश्चिह्ना; T₁ पत्तिश्च समरे पार्थः. — °) B₂ शब्दैः; D₁ D_{1.5} शूरैः (for शूलैः). K₁ शूरैश्च तमहस्रशः (sic); S (except T₂) शस्त्रवृष्ट्या न्य(T₃ G ह्य; M₂₋₄ व्य) पातयत्. — After 32, T₃ G₃ ins.:

499* राजा समरे राजन्शक्रो निहन्निवासुरान् ।

33 °) B₂ वध्यमानं; D₁ D_{1.5} हन्यमाने; G_{1.2} व्यथ°. B₂ सैन्यं. — °) D₂ विमुखे (for विपुला). G_{1.2} विपुलाभिः (for 'ला मीः). K₂ विमुखे भीमिमाविशत् (sic); B D_{2.4.7} भयं सुमहदाविशत्. — D₁ om. 33^{ad}. — °) Some MSS. संसप्तका. — °) S K_{1.2.4} मारिष; S (except T₂) सर्वैश्च (for भारत). D₂ बहूनां तत्र भारत. — °) K₂ V₁ B D S transp. कश्चित् and तत्र. — °) K₂ V₁ B_{2.3} D₁ D_{1.5} D_{2.7} T_{2.3} G_{2.3} प्रत्यविध्यत; D₂ 'युध्यते; D₂ 'योधयत्.

34 °) K₂ यत्र; D₂ तव (for तत्र). — T₁ om. (hapl.) 34^b-35^a. — °) K₂ B_{1.3-8} D_{2.4.7.8} बलं तव; D₁ D_{2.6} बलं महद् (by transp.). B₂ अहनत्तावकं बलं.

°) D₂ हन्यमानान्. V₁ D₁ D_{1.5} D_{2.7} बलं चैव; B₁ D₂ अपश्याम; T₃ G M च तदभूत् (for अपश्यंश्च). — °) K₂ V₁ B_{1.5} D₁ D_{1.5} D_{2-5.7} T_{2.3} G_{2.3} M निश्चेष्टं; B₂ D_{2.6} 'ष्टांश्च; D₁ 'ष्टः. K₁ स; B₂ D₁ D_{2.6} च; D₁ तं; T₃ G वै (for स्म). D_{2.6} महामृषे (for पराक्रमे).

35 T₁ om. 35^a (cf. v. l. 34). — °) T₃ G_{2.3} वीराणां; M योधानां. — °) D₂ बली (for रणे). — °) T₁ व्यभ्राजित; G₁ विभ्राजत; G₂ स बभ्राज; M₂₋₄ व्यराजत (for व्यभ्रा). K₂ B D₁ D_{1.5} D_{2.4.6-8} T₂ M महाराज;

V₁ D_{1.2.5} तदा (for 'तो) राजन् T_{1.3} G महाबाहुर (for रणे राजन्).

36 °) D₂ यांति (for यानि). B₂ D₁ D_{2.4.7} दृष्टानि; D₂ दृष्टानि. D₂ दंक्षितानां च भारत. — °) S₁ K₂ अयुवाश्च; G₂ 'तांश्च. D₁ रथनागायुतं चैव. — °) S₂ D₂ T_{1.3} त्रिसहस्राश्च; D₁ G₂ त्रिसाहस्राश्च; D₂ त्रिसहस्रं. D₁ हयांस्तथा; D₂ हि दंतिनां; T₁ G_{1.2} M च हस्तिनः (for च दन्तिनः).

37 °) Some MSS. संसप्तका. — °) D₁ T₂ परिवार्य (for 'वसुर). — °) K₂ मंतव्यं; V₁ कर्तव्यं (for मर्तव्यम्). — °) D₁ D₂ T_{2.3} G₂ जयो; T₁ G_{1.2} M जये. V₁ D₂ T₁ G_{1.2} च (for वा). V₁ B (except B₂) D_{2.4.7} [अ]प्यनिवर्तनं; D₂ [अ]पि निवर्तने; T₃ G₂ M विनिवर्तनं (for [अ]पि नि°).

38 °) T₂ ततो (for तत्र). D₁ महान् (for महद्). B D_{2-4.6.7} T₂ चासीत्; D₁ आसीत् (for आसीत्). K₂ V₁ D₁ D_{1.5.8} आसीत्तत्र महद्यु (D₁ D_{1.5} 'हा यु)द्धं; T_{1.3} G M महदासीत् (T₁ 'स्ति त)तो (T₃ G_{1.2} 'दा; G₂ 'योर्) युद्धं. — °) T₃ G_{2.3} महीपते (विशां पते). — °) K₁ M₁ किरीटिनः; D_{2.6} रणाजिरे. — After 38, T_{1.2} ins.:

500* जित्वा तावदहनत्पार्थः शत्रून्शक्र इवासुरान् ।

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: S₂ K₂ द्वितीययुद्धदिवसे. — Adhy. name: D₁ संसप्तकानां युद्धे; T₂ अर्जुनसंशप्तकयुद्धं. — Adhy. no. (figures, words or both): S₁ K₁ 38; S₂ 37 (as in text); B₁ D₂ 54; B₂ 46; B₃ 52; B₄ 54; D₁ 64; D₂ 34; T_{1.3} G 51; T₂ M 50.

३८

संजय उवाच ।

कृतवर्मा कृपो द्रौणिः श्रतपुत्रश्च मारिष ।
 उल्कः सौबलश्चैव राजा च सह सोदरैः ॥ १
 सीदमानां चमूं दृष्ट्वा पाण्डुपुत्रमयार्दिताम् ।
 समुज्जिहीर्षुर्वेगेन भिन्नां नावमिवार्षवे ॥ २
 ततो युद्धमतीवासीन्सुहृदमिव भारत ।
 भीरूणां त्रासजननं शूराणां हर्षवर्धनम् ॥ ३
 कृपेण शरवर्षाणि विप्रमुक्तानि संयुगे ।

38

1 G om. the ref. — ^a) B₁ तु (for च). T₂ G
 सर्ववर्मा (G₂ 'मै') महारथः. — ^a) S₂ K₂ सुबलम्. Dn₁
 T₂ सौबलः सह पुत्रेण. — ^a) K₂ D₂ सोदरैः; D₂ सैलिकैः.
 S K₁ s. 1 B₂ राजा चैव सहोदरैः (K₁ महोदरैः s. 1).

2 ^a) M सीदन्ती तां (for सीदमानां). D₂ सीदमानाश्च
 तान्दृष्ट्वा. — ^b) K₁ B₁ G₂ पाण्डुपुत्रमयार्चितं (B₁ 'दिताः';
 G₂ 'दिताः'); D₂ पाण्डुपुत्रार्दितान्मुषि. — ^c) K₂ B₁ s D₂
 समुज्जहार; V₁ B₂ s D₂ D₁ s. 1 M₁ 'जहुः' स (V₁
 तु-); B₂ 'जहाति'; D₂ अभिसक्तः स; D₂ उज्जिहीर्षवो; M₂ s
 समुज्जिहीर्षन्. — ^a) B₂ हर्षावरे; T₂ s G₂ s हर्षावसि
 (for हर्षावरे).

3 T₂ s G om. 3. — ^b) K₂ सुहृताद् (for 'तम्').
 D₂ D₁ दारुणं (for भारत). — ^a) K₂ च सुदावहं (for
 हर्षवर्धनम्). — After 3, Dn₁ T₂ ins.:

501* भीमसेनं सपाञ्चालं चेदिकैकवत्सहस्रम् ।
 वैकल्यैः स्वयं युद्धा वारयामास कारुण्यैः ।
 ततश्चेदिकरूपाश्च सृज्यांश्च महारथान् ।
 कर्णो जघान संक्रुद्धो भीमसेनस्य पश्यतः ।

[(L. 1) T₂ च (for स). T₂ चेदिकैकवत्सहस्रं (for the
 posterior half). — (L. 2) T₂ विद्धा (for युद्धा). T₂
 सारुण्यैः (for कारुण्यैः).]

4 ^a) D₂ क्षपतो (for कृपेण). K₂ शरवर्षेण (for
 'वर्षाणि). — ^b) S₂ B₁ s. 1 D₂ s. 1 T₂ s G₂ प्रति (B₂ T₂ s
 G₂ 'वि') युक्ताणि; V₁ प्रयुक्ताणि इ (sup. lin. च); G₁ M₂
 विप्रयुक्ताणि (for 'युक्ताणि). D₂ s [अ] निष्कलः (for संयुगे).
 — ^a) K₂ s D₂ संजयाद् (for 'वा:'). V₁ B D₂ Dn₁
 D₁ s S संजयांश्च दारयामासुः. — ^a) S K₁ s प्रजा इव;

सृज्याः श्रातयामासुः शूलमानां वज्रा इव ॥ ४
 शिखण्डी तु ततः क्रुद्धो गौतमं त्वरितो ययौ ।
 ववर्ष शरवर्षाणि समन्तादेव ब्राह्मणे ॥ ५
 कृपस्तु शरवर्षं तद्विनिहत्य महास्रविन् ।
 शिखण्डिनं रणे क्रुद्धो विव्याध दशभिः शरैः ॥ ६
 ततः शिखण्डी कुपितः शरैः सप्तभिराहवे ।
 कृपं विव्याध सुभृद्यं कङ्कपत्रैरजिह्वैः ॥ ७
 ततः कृपः शरैस्तीक्ष्णैः शोऽतिविद्वो महारथः ।

C. 2. 2517
 B. 2. 24. 9
 K. 2. 49. 3

D₂ s T₂ G₂ s M इव वज्राः (by transp.); D₂ वज्रानिव;
 T₂ इव वज्राः; G₂ इव वज्राः.

5 ^a) K₂ V₁ B (except B₂) D₂ s. 1 s च (for तु).
 D₂ इष्टो (for क्रुद्धो). — ^b) D₂ गौतमं. S K₂ s त्वरितं.
 — ^c) D₂ s उभयवर्षः; T₂ G₂ वारयन् (for ववर्ष).
 V₁ D₂ Dn₁ D₁ s T₂ s G₂ s M वार (T₂ 'स')
 वधशरवर्षेण. — ^a) S₂ एव ब्राह्मणे; K₂ D₂ ब्राह्मणं प्रति;
 V₁ B₂ s Dn₁ D₂ s. 1 T₂ M द्विजगुणं; B₁ s. 1 एव ब्राह्मणं;
 D₂ D₁ s द्विजसत्तमं; D₂ स्वयमजिह्वं; D₂ स्वयमजिह्वं;
 T₂ s G₂ ब्राह्मणं कृपं. — After 5, T G ins.:

502* सहदासीचदा युद्धं सुहृतादिव दारुणम् ।

क्रुद्धयोः समरे राजाभिरावणचोरिव ।

[(L. 1) G₂ s नयो (for तदा). T₂ नयोः समागतो योः
 समवायन शरयोः. — (L. 2) T₂ नमयो (for समरे). T₂
 om. राज.]

6 S K₁ s B₂ D₂ om. 6^a-3^b. — ^a) K₂ शरवर्षाणि;
 Dn₁ 'वर्षैस्तं' (for 'वर्षं तद्'). V₁ D₂ S (except T₂ s) तं;
 D₂ तु (for तद्). — ^a) Dn₁ शिखण्डिने; D₂ शिखण्डी च.
 B₂ रथे; D₂ ततः (for रणे).

7 S K₁ s B₂ D₂ om. 7 (cf. v. 1. 6). — ^b) T₂ G
 आयतेः (for आहवे). — ^a) V₁ D₂ सुहृदं; T₂ s M कुपितं;
 T₂ G समरे (for सुभृद्यं).

8 S K₁ s B₂ D₂ om. 8^a (cf. v. 1. 6). — ^a)
 S (except T₂) हर्षं (T₁ मृदं) क्रुद्धः (for शरैस्तीक्ष्णैः).
 — ^b) T₂ M₁ सोमिविद्धा महारथं. — After 8^a,
 T₂ s G ins.:

503* तच्छसु निशिचैस्तीक्ष्णैः क्षुरप्रैर्हैमशृण्वैः ।

[T₂ G₂ स (for तु). T₁ शणैः (for तीक्ष्णैः). G₂ s
 हेमशृण्वैः (for 'शृण्वैः').]

G. 8. 2617
B. 8. 54. 8
K. 8. 49. 8

व्यश्वसुतरथं चक्रे पार्श्वं तु द्विजोत्तमः ॥ ८

हताश्वान् ततो यानादवमुत्थ महारथः ।

चर्मखड्गे च संगृह्य सत्वरं ब्राह्मणं ययौ ॥ ९

तमापतन्तं सहसा शरैः संनतपर्वभिः ।

छादयामास समरे तदद्भुतमिवाभवत् ॥ १०

तत्राद्भुतमपश्याम शिलानां पुत्रं यथा ।

निश्चेष्टो यद्रणे राजञ्छिखण्डी समतिष्ठत् ॥ ११

कृपेण छादितं दृष्ट्वा नृपोत्तम शिखण्डिनम् ।

प्रत्युद्ययौ कृपं तूर्णं दृष्टुमुग्रो महारथः ॥ १२

दृष्टुमुग्रं ततो यान्तं शारद्वतरथं प्रति ।

प्रतिजग्राह वेगेन कृतवर्मा महारथः ॥ १३

घेष्ठिरमथायान्तं शारद्वतरथं प्रति ।

सपुत्रं सहसेनं च द्रोणपुत्रो न्यवारयत् ॥ १४

नकुलं सहदेवं च त्वरमाणौ महारथौ ।

प्रतिजग्राह ते पुत्रः शरवर्षेण वारयन् ॥ १५

मीमसेनं करुषांश्च केकयान्तसहस्रजयान् ।

कर्णो वैकर्तनो युद्धे वारयामास भारत ॥ १६

शिखण्डिनस्ततो बाणान्कृपः शारद्वतो युधि ।

प्राहिणोच्चरया युक्तो दिग्धक्षुरिव मारिष ॥ १७

ताञ्शरान्प्रेषितांस्तेन समन्ताद्धेमभूषणान् ।

— °) V1 T1 व्यश्वसुतं (for व्यश्वसुत-). Ss चक्रं (for चक्रे). — °) K2 तु द्विजोत्तमः; V1 M परवीरहा; Dn1 स तु वीरहा; T2 शत्रुवीरहा. B Da1 D1.2-5.7 T1.3 G शिखण्डिनमथो (T1 'य) द्विजः.

9 °) T1 रथो (for ततो). Ds राजन् (for यानाद्). D2 हताश्व शततो राजन्. — °) D2.8 महारथान् (D2 'याद्). — °) G1.2 खड्गं चर्मं (G2 'मं) (for चर्मखड्गे). Ss खड्गेन (for खड्गे च). KsB D2-4.7.8 खड्गं चर्मं तथा गृह्य; V1 Da1 Dn1 D1.5 T2 चर्मं खड्गं च गृह्याजौ (Dn1 'ह्वेव); Ds चर्मं खड्गं ततो गृह्य; T1.3 Gs खड्गं च चर्मं (T1 चर्मं च) वै गृह्य; M खड्गं चर्मं च गृह्याजौ. — °) T1 त्वरयन्; T3 G प्रत्वरन् (for सत्वरं). V1 Da1 Dn1 D1.5 T2 M शिखण्डी गौतमं ययौ.

10 °) S (except T2) वारयामास (for छाद').

11 T1 om. 11. — °) B2 T2.3 G तद् (for तत्र). V1 Dn1 Ds M1 अपश्याम. — °) Dn1 शिलानां; Ds शिलानां. Dn1 पतनं यथा; Ds प्रवर्णं यथा; S (T1 om.) इव सर्पेण. — °) Ks D2.4.7 तद्रणे; T3 G ह्यभवद् (for यद्रणे). — °) Ks समवस्थितः; T3 G विष्ठितो बली (for समतिष्ठत्).

12 °) S2 K1.2 B1 D1.3 [आ]च्छादितं. T1.3 G M वारितं. — °) T1.3 G शिखण्डिनमथो नृप (G2 'पः). — °) Ss कृतं (for कृपं). — °) Ss K1 दृष्टुमुग्रो. Da1 D1.5 महाबलः (for 'रथः).

13 T2 repeats 13-14 after 15°. — °) Ds दृष्टुमुग्रं. Ss Da1 D1.5 ततो या (S2 'यं) तं; T3 G अथायातं. — °) S K1.2.4 om. (hapl.) 13°-14°. — °) T1.3 G1.3 सहायुगः; G2 महाबलः (for 'रथः).

14 S K1.2.4 om. 14° (cf. v. l. 13). For the repetition in T2, cf. v. l. 13. — °) T3 G ततो यातं (for अथायान्तं). — °) K3 शारद्वतरथं (for 'रथं). — °) V1 B1.3 Da1 Dn1 D2-4.7.8 T1.2 G1 सहसैन्यं; B2.5 'देवं (for 'सेनं). — B2 om. (hapl.) 14°-15°. — °) T1 G1.3 मारद्वाजो; T3 Gs अश्वत्थामा (for द्रोणपुत्रो). B1 [S] न्यवारयत् (for न्यवा').

15 B2 om. 15° (cf. v. l. 14). — °) Dn1 T3 G त्वरमाणो महारथः. — After 15°, T3 repeats 13-14. — °) T1 G1.3 शरवर्षाणि (for 'वर्षेण). Ss M1 वारयत्; V1 वीर्यवान्.

16 °) S करुषांश्च. — °) Dn1 D2.4.8-8 केक (D2.5.8 'के)यान्. Ks V1 B1.2.4.5 D2-4.5.7 सह संजयैः; B2 मद्रकेकयैः; Da1 D1.5 संजयैः सह; Dn1 Ds S संजयांस्तथा (M1 'दा) (for सहस्रजयान्). — °) V1 युध्यन्; B2 राजन्; S (except T2) वीरो (for युद्धे). — °) M2 धारयामास (for वार'). V1 B2 संयुगे; Dn1 T2 M मारिष; T1.3 G तेजसा (for भारत).

17 °) V1 B2.5 Ds T2 G1 शिखण्डिने; B1 Dn1 T1.3 G2.8 'दिनं; Da1 D1.5.8 'दिनि (for 'दिनस्). G2 बाणैर् (for बाणान्). — °) G2 नृपः (for कृपः). — °) T1.3 G प्रेषयत् (for प्राहिणोत्). — °) Ks विधक्षुर. K1 Ds भारत; K4 मारिषः. Dn1 T2 M जिवांसुखं महारथं (Dn1 'य); T1.3 G वीमत्सो रथसंनिधौ.

18 °) S2 प्रेषतांसु; G1 प्रेषतांसु; K1 प्राप्तितांसु (for प्रेषितांसु). — °) B2 समस्तान्; T3 Gs सुपुंस्तान् (for समन्ताद्). Ks B1.4.5 Dn1 D2-4.7 T2 स्वर्णभूषितान्; V1 Da1 D1.5 स्वर्णभूषणान्; B2.5 Ds हेमभूषितान्; T1.3 G M क्वम् (M2-4 रत्न)भूषितान् (for हेमभूषणान्). — °) Dn1

चिच्छेद खड्गमाविध्य आमयंश्च पुनः पुनः ॥ १८
 शतचन्द्रं ततश्चर्म गौतमः पार्षतस्य ह ।
 व्यधमत्सायकैस्तूर्णं तत उच्चुकुशुर्जनाः ॥ १९
 स विचर्मा महाराज खड्गपाणिरुपाद्रवत् ।
 कृपस्य वशमापन्नो मृत्योरास्यमिवातुरः ॥ २०
 शारद्वतशरैर्प्रेस्तं क्लिश्यमानं महाबलम् ।
 चित्रकेतुमुतो राजन्मुकेतुस्त्वरितो ययौ ॥ २१
 विकिरन्ब्राह्मणं युद्धे बहुभिर्निशितैः शरैः ।
 अभ्यापतदमेयात्मा गौतमस्य रथं प्रति ॥ २२
 दृष्ट्वाविषह्यं तं युद्धे ब्राह्मणं चरितव्रतम् ।

अपयातस्ततस्तूर्णं शिखण्डी राजमत्तम् ॥ २३
 मुकेतुस्तु ततो राजन्गौतमं नवमिः शरैः ।
 विद्धा विव्याध सप्तत्या पुनश्चैनं त्रिभिः शरैः ॥ २४
 अथास्य सशरं चापं पुनश्चिच्छेद मारिप ।
 सारथिं च शरेणास्य शृशं मर्मण्यताडयत् ॥ २५
 गौतमस्तु ततः क्रुद्धो धनुर्गृह्य नवं दृढम् ।
 मुकेतुं त्रिशता बाणैः सर्वमर्मन्वताडयत् ॥ २६
 स विह्वलितमर्वाङ्गः प्रचचाल रथोत्तमे ।
 भूमिचाले यथा वृक्षश्चलत्याकम्पितो भृशम् ॥ २७
 चलतस्तस्य कायात्तु शिरो ज्वलितकुण्डलम् ।

C. 8. 28. 27
 B. 2. 54. 28
 K. 8. 48. 28

Da बाधिष्यन् (Ds 'त्). — ⁴) S Ks अभयन्. V1 Ba.3
 Dai Dni D1.2.3 Ts चर्मं चोत्तमं (for च पुनः पुनः).

19 ^a) Ks Bs Dni D1.2.3 Ts M च तच्छ; Ds च तं;
 T1.3 G तदा (T1 'वा') (for ततश्च). — ^b) T1.3 G
 ब्राह्मणः (for गौतमः). V1 Bs Dni Ds (before corr.) S तस्य
 (Ds 'च') मारिप; B1 Dai D1.3-4.7 तस्य मारत (for पार्षतस्य
 ह). S K च (for ह). — ^c) D1.3 तीक्ष्णैस् (for तूर्णं).

20 ^a) S K1.2 Ds विचर्मा; Ks सुशर्मा; B1.3 Gs
 विचर्म. — ^b) B1 उपाविशत्; B2 अदयत्; T1.3 G
 अभिद्रवत् (for उपा). — ^c) Ds आवातो (for आपन्नो).
 T1.3 G कृपस्तं शरसंघातैः. — ^d) Ks Ts सुवुरास्यम्.
 T1.3 G आ (Ts प्रा) द्रवन्तमपीडयत् (T1 'मिद्रवत्').

21 ^a) Ds शारद्वतः (for 'द्वत'). B2 ब्रह्मन्; Ts उग्रैः (for
 ग्रन्तैः). — ^b) S K1.2.3 Bs Ds क्लिश्यमानं (for क्लिश्यमानं).
 Ks Bs D1.2.7 महाबलः; V1 Bs Dai Dni D1.3 M
 क्षिप्तं क्षिप्तं; Bs महारथः; T1.3 G महारणे (for 'बलम्').
 — ^c) S (except Ts) दृष्ट्वा (for राजन्). Ks चित्रकेतुस्ततो
 राजन्; Ds 'मुर्महाराज. — ^d) Bs स्वरितं. Gs यथा
 (for ययौ).

22 ^a) Dni Ds S स क्षिन्; D1.3 विकिरन्. G1
 ब्राह्मणे. Ks युद्धं. — Ts repeats 22^a-33^a after 35^a.
 — ^b) T1 G1.2 अभ्यापतच्छ; Ts Gs अभ्यद्रवत् (for
 अभ्यापतत्). — ^c) T1.3 G शारद्वतरथं रणे.

23 ^a) Ks V1 B1.2.3 Dai Dni D1.2.3 S विषह्यं;
 Ks Ds विषह्य; Bs विषह्यं; D1.2.7 च यु (D1 सु) कं. V1
 सुदार्य; B (except Bs) Dai Dni D1.3 Ts M तपुद्धं
 (Ts 'द्धे'); Ds तस्यैव; Ts Gs तं क्रुद्धो (for तं युद्धे).
 — ^b) Ks चरितं व्रतं; B1.3 Dni Ds T1.3 G M च (Bs चा)
 निवारितं; Bs Ds विनिवारितं; Ts चापि वारितं (for
 चरितव्रतम्). — ^c) Ds Gs अपयातं (G1 'तत्'). Gs

अपयातश्च तत्तूर्णं (sic). — ^d) Ds मुकेतुम् (for
 शिखण्डी). Ks Ds राजमत्तम्; D1.3 तत्र मारिप; Ts
 चापि संभ्रमान्.

24 ^a) Ds महाराजः; T1.2.3 [अ]थ राजेन्द्र (for ततो
 राजन्). — ^b) Dai Dni T1.3 G निशितैः (for नवमिः).
 — S K1.3 om. (hapl.) 24^a. — ^c) S विव्याध
 (for सप्तत्या). — ^d) Ks D1.2.3 Ds Ts Gs पुनश्चैव (Ks
 Bs Gs 'वं'); V1 धनुर्गृह्य. Ts त्रिभिः (for शरैः).

25 ^a) M1.2 तथास्य. Ds सारथिः; Ds मर्मणे (for
 सशरं). — ^b) Ds शरैश्च (for पुनश्च). — ^c) Bs
 पुनश्चास्य; Dni रणे तस्य; M शरैरस्य (for शरेणास्य). T1.3
 G1.2 सारथिं बाहुनात्रा (Ts G1 'नं रा') जन्; Ts सारथिनं बाहुनं
 राजन् (hypermetric). — ^d) T1.3 G तस्य. S1 K1.2
 Bs Ts G1.2 मर्मणि; V1 B1.3 Dni Ds-4.7.8 M मर्मसु; Ts
 G1 बर्म (G1 'र्म') नि (for मर्मणि). — After 23, Ts G
 read 33.

26 S K1.2 om. (hapl.) 26. — ^b) T1.3 G1 परं;
 Ts G1.3 [अ]परं (for नवं). V1 (marg. as in text) बलं
 (for दृढम्). — ^c) Ks मुकेतुं. T1 निशितैः (for त्रिशता).
 Ks B1.2.3 Dni D1.3 भलेः (for बाणैः). — ^d) T1.3 G1.3
 'सर्माणि.

27 ^a) V1 Bs महारथः; B1 Ds रथोत्तमं; Ds रथोपरि
 (for रथोत्तमे). — ^b) S K1.2.3 भूमिचाले; Ks V1 B
 Dai Dni D1.2-4.7.8 S 'कं'दे (for 'वाङ्गे). — ^c) Ks
 V1 B1.3 D T1.3 G M चचाल; Bs चकले (for चलति).
 B1.3 D1.2.3 T1.3 कंपितो. Ds (marg.) कंपने वै समेतकः;
 Ts चचाल भृशविश्रुत.

28 ^a) Ds Ts Gs चलितश्च. T1.3 G1.2 तु ततः
 कायात् (for तस्य कायात्). Gs चलितश्च च ततः कायात्
 (hypermetric). — ^b) Ks ज्वलितकुण्डलं. — ^c) Ks

C. 8. 2637
B. 8. 54. 28
K. 8. 49. 28

सोष्णीपं सशिरस्त्राणं क्षुरप्रेणान्वपातयत् ॥ २८
तच्छिरः प्रापतद्भूमौ श्येनाहृतमिवामिषम् ।
ततोऽस्य कायो वसुधां पश्चात्प्राप तदा च्युतः ॥ २९
तस्मिन्हते महाराज त्रस्तास्तस्य पदानुगाः ।
गौतमं समरे त्यक्त्वा दुद्रुवुस्ते दिशो दश ॥ ३०
घृष्टयुग्नं तु समरे संनिवार्य महाबलः ।
कृतवर्माब्रवीद्धृष्टिष्ठ तिष्ठेति पार्षतम् ॥ ३१
तदभूतमुलं युद्धं वृष्णिपार्षतयो रणे ।
आमिषार्थं यथा युद्धं श्येनयोर्दुद्रयोर्नृप ॥ ३२
घृष्टयुग्नस्तु समरे हार्दिक्यं नवमिः शरैः ।

B1.4 D2.4.7 त्वपातयत्; V1 B1.5 D2.1 D1.5 S
न्यपा'; B2 त्वपाहरत्; D2.6 [अ]न्वताडयत्; D2 [अ]-
न्यपातयत् (for [अ]न्व').

29 " K4 प्रपतद्; M2-4 न्यपतद्. — " K4 D2.1
श्येनाहृतम्; B1 सेनाहृतम्. — " T2 G2 ततश्च (for तदा).
V1 B D2.1 D2.4.7.8 G1 M [अ]च्युत; T2 [अ]ङ्कृतं; G2 च्युतं.
D2.1 D1.5 पश्चादगमदाच्युत; D2 पश्चात्पतदाच्युत; D2
पश्चात्संप्रापतद्विमो.

30 " D2 व्यसंस्; T1.8 G2 पुत्रास् (for त्रस्तास्).
D2 तत्र (for तस्य). B1.4 D2.4.7 पुरोगमाः; B2 तदानुगाः
(for पदा). — " G1 गौतमः. — " B2 समंततः
(for दिशो दश). S (except T2 M1) दिशस्ते विमदुद्रुः.

31 " Ś1 (marg. as in text) K2 B1 M4 घृष्टयुग्नम्.
V1 च (for तु). — " B2-4 D2.1 D2 T2 परिवार्य (for
संनि). K2 V1 B2 D2.1 D1-2.7 T2 G1.8 महाराजः; B2
समंततः; B2.4 D2 महाबलं; D2.1 D2 T1.8 G2 M "रथं (for
'बलः'). B1 हार्दिक्यं नवमिः शरैः (= 33^b). — " V1
B2 D2.1 D1.5 M2-4 [अ]नदद्; D2.1 D2 T G M1 नदन् (for
[अ]ब्रवीद्). Ś2 K2 V1 घृष्ट; B2 वीरस्; D2.1 S (except
M1) हृष्टस्. — " K2 B1.2.4 D2.1 D2-2.7 भारत; V1
B2 D2.1 D1.2.8 S चाब्रवीत्; B2 चासकृत् (for पार्षतम्).

32 " D2 तुमलं. — " D2.1 D2 T G2
M1 तदा; M2-4 तथा (for रणे). — D2 om. (? hapl.)
32^a-33^b. — " K2 आमिषार्थं. K2 तथा; K2 भवेद्
(for यथा). — " D2.1 T2 M कुद्रयोर् (for श्येनयोर्).

K2 V1 B D2.1 D1.2-5.7 T1.8 G कुद्रयोर्; D2.1 T2
M श्येनयोर्; D2.6 दसयोर् (for युद्धयोर्). K2 यथा; D2
(sup. lin. as in text). M1 इव (for नृप).

33 D2 om. 33^{ab} (cf. v. l. 32). — " D2 च (for
हृ). — After 33^{ab}, T2 repeats 22^a-33^b. — " D2

आजघानोरसि क्रुद्धः पीडयन्हुदिकात्मजम् ॥ ३३
कृतवर्मा तु समरे पार्षतेन दृढाहतः ।
पार्षतं सरथं साथं छादयामास सायकैः ॥ ३४
सरथश्छादितो राजन्घृष्टयुग्नो न दृश्यते ।
मेधैरिव परिच्छन्नो भास्करो जलदागमे ॥ ३५
विधूय तं बाणगणं शरैः कनकभूषणैः ।
व्यरोचत रणे राजन्घृष्टयुग्नः कृतव्रणः ॥ ३६
ततस्तु पार्षतः क्रुद्धः शस्त्रवृष्टिं सुदारुणाम् ।
कृतवर्माणमासाद्य व्यसृजत्पृतनापतिः ॥ ३७
तामापतन्तीं सहसा शस्त्रवृष्टिं निरन्तराम् ।

हुदि सायकैः; T1.8 G M इव सात्वतं (T2 G2 'तः'); T2
हार्दिकात्मजं (for हुदि').

34 " M1 सुसमरे (for तु समरे). — " B2
समाहतः (for दृढा). — " T2 समरे (for सरथं).

35 " D2 स शरैः; T2 स तदा; M2 सरथं. K2
कृतवर्माच्छादितो राजन् (hypermetric); V1 D2.1 D2
स रथे छादिते राजन्; T1 शरसंछादितो राजा; T2 G कृतवर्मा
शरैश्छन्नो. — " K2 घृष्टयुग्रेन दृश्यते (sic); V1 D2.1 D2.1
D1.5 पार्षतो न व्य (D2.1 प्र) दृश्यत; D2 पार्षतो न हृष्टदृश्यत;
M न व्यदृश्यत मारिष. — " D2.1 घनैः (for इव). K2
D2.1 D2 परिच्छिन्नो. — " K2 V1 B D2.1 D1-2.7 S
जलधारि (T2 G 'राशि')भिः; D2.1 D2 'दैतिव; D2 'दैर्यया
(for 'दागमे).

36 " D2.1 D2.1 D1.5.8 S तान्बाणगणान्. — " T2
बाणैः (for शरैः). Ś K1.2.4 कांचनभूषणैः; B1 कनकभूषणैः
(for 'भूषणैः'). — " V1 व्यराजत (for व्यरोचत).
— " Ś2 D2 कृतव्रतः; T2 प्रतापवान्; G1 कृतव्रणा. T2 G2
पार्षतः परवीरहा.

37 " V1 स ततः; D2.1 D2.1 D1.5.8 T2 ततः स (for
ततस्तु). — " Ś K1-2 V1 B2 D2.8 T2 M2-4 शरवृष्टिं;
D2.1 शस्त्रवृष्टिं (for शस्त्रवृष्टिं). T2 om. (hapl.) from
सुदारुणां up to शस्त्रवृष्टिं (in 38^b). V1 D2.1 D2 M
दुरासदां; D2 च दारुणां (for सुदां). — " D2.1 D2.1
D1.5 उद्दिश्य (for आसाद्य).

38 T2 om. up to शस्त्रवृष्टिं (in 38^b) (cf. v. l. 37).
— " K2 M1 तम्. K2 D1 आपतन्ती. — " V1 D2.1 D2
शरवृष्टिं (for शस्त्रं). K2 V1 B1-4 D2-4.5.7 T1.8 G M1
सुदारुणां; B2 D2.1 D2.1 D1.5.8 T2 M2-4 दुरासदां (for
निरन्तराम्). — " T1 स्यालको; T2 G सात्वतो (for
हार्दिक्यो). V1 B1.5 D2.1 D1.5 T1.8 G [S]जातयद् (for

शरैरेकमाहसैर्हादिक्यो व्यधमद्युधि ॥ ३८
 दृष्टा तु दारितां युद्धे शस्त्रवृष्टिं दुरुत्तराम् ।
 कृतवर्माणमभ्येत्य वारयामास पार्वतः ॥ ३९
 सारथिं चास्य तरसा प्राहिणोद्यमसादनम् ।
 मष्टेन शितधारेण स हतः प्रापतद्रथात् ॥ ४०

धृष्टद्युम्नस्तु बलवाञ्जित्वा शत्रुं महारथम् ।
 कौरवान्समरे तूर्णं वारयामास मायकैः ॥ ४१
 ततस्ते तावका योधा धृष्टद्युम्नमुपाद्रवन् ।
 सिंहनादरवं कृत्वा ततो युद्धमवर्तत ॥ ४२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

३९

संजय उवाच ।

द्रौणिर्युधिष्ठिरं दृष्ट्वा शैनेयेनाभिरक्षितम् ।
 द्रौपदेयैस्तथा शरैरभ्यवर्तत हृष्टवत् ॥ १
 किरन्निपुणबान्धोरात्स्वर्णपुङ्खाञ्छिलाशितान् ।

दर्शयन्निविधान्मार्गाञ्छिन्नार्थं लघुहस्तवत् ॥ २
 ततः सं पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रमभितैः ।
 युधिष्ठिरं च समरे पर्यवारयदक्षवित् ॥ ३
 द्रौणायनिश्वरच्छत्रं न प्राज्ञायत किञ्चन ।

C. 8. 3688
B. 8. 38. 4
K. 8. 50. 4

व्यधमद्). Ds-4 शरैः; D7 शुरैः (for युधि.). — T1.3 G ins. a passage given in App. I (No. 13) after 38; T2 ins. it after 39st.

39 T1 om. 39-40. T2 G read 39 after 25. — ^a) D1.1 च (for तु). Ks V1 B D S (T1 om.) वारितां (for दारितां). — ^b) Ś K1.2.4 V1 B2.2.4.5 D1.1 Dn1 D1.2-3 T2.3 G2.3 M दुरासरां; K2 दुरंतरां; K4 दुरुत्तरां; B2 D2 G1 सुदारणां (for दुरुत्तरां). — T2 reads 39st after 40. — ^c) B2 D2-4.1 आसाय (for अभ्येत्य). — For 39st, Dn1 D2 M subst.; T2 ins. after 39st.

504* हादिक्यं छादयामास पार्वतो निशितैः शरैः ।

[M वारयामास (for छाद). M1.3 वर्यतो (for पार्वतो).]

40 T1.3 G om. 40 (for T2, cf. v. l. 39). — ^a) V1 Dn1 T2 M सहसा; D2 मष्टेन (for तरसा). — ^b) Dn1 D2 T2 विद्ध (T2 छिन्न) ग्रात्रस्तु (for शितधारेण). — ^c) Dn1 D2 ततः सं (for स हतः). B2 प्राद्रवद् (for प्रापतद्). Ś2 रथं; D2 युधि; D2 रथान् (for रथात्). K1 स इता प्राप अत्रवत् (sic). — After 40, T2 reads 39st followed by App. I (No. 13).

41 ^a) Ś2 K1.4 हि; K2 om. (for तु). D2 T2 वक्रिणं; T1.3 G M समरे (for बलवाञ्जित्वा). — ^b) B2 छिन्ना; G2.3 छित्वा (for छिन्ना). K2.4 साधून्; G2 सार्धं. B (except B2) D2-4.1 महाबलं (D2 'हे'); D2 G2 'रणे; T2 G2.3 M2.4 'रथः (for 'रथम्'). — ^c) T2 G कालयामास (for वार'). D2 पवित्रिः (for सायकैः).

42 ^a) T2 G2.3 तु (for हे). G2 M औवा. — ^b)

K1 अपाद्रवन्; T2 G अभि' (for उपा'). — ^a) D2 सिंहनादं रवं; S (except T2) 'नादरवांश्च' (for 'नादरवं'). T1.3 G2.3 चक्रस्; G1 चात्र (for कृत्वा).

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ś2 K1.4 द्वितीय (K2 'वे') युद्धदिवसे. — Adhy. name: B2 कृपेण सुकेतुवचः; T2 M2 कृतवर्मपराजयः. — Adhy. no. (figures, words or both): Ś2 38 (as in text); K1 39; B1 54; B2 47; B4 53; B2 D2 55; D1 65; D1 49; D2 35; T1.3 G 52; T2 M 51.

39

1 ^a) Dn1 D2 [अ] निपाकितं; M1.4 'रक्षितं' (for 'रक्षितम्'). T1.3 G M1.3 युयुधानेन रक्षितं. — ^b) S K1.2.4 हृष्टैर् (for शरैर्).

2 V1 reads 2 on marg. — ^b) S (except T2) हेमपुङ्खात् (for स्वर्णं). — ^c) K2 निष्कात्र; B D1 D1.2-3.1 शिक्षात्र; T1.3 G M शिक्षया (for शिक्षार्थं). V1 द्रौणिः परपुरुषयः; Dn1 D2 T2 शिक्षाश्लममन्विताम्; D2.3 शिक्षां स नरपुङ्गवः (D2 'बाद्').

3 ^a) V1 D1.1 D1.2 स तु (for ततः). D2.3 संपूरयामास (for सं पूर'). Dn1 D2 T2 स (D2 marg. सं; T2 सं) पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रमभितैः; T1.3 G M सं पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रमभितैः समन्ततः. — ^b) S (except T2) युधिष्ठिरस्य (for 'रं च'). — ^c) Dn1 D2 T2 पर्यवारयत्. B1-4 D2.4.1 परिचार्य महाबलविद्; T1.3 G M वितः सर्वो समारुण्योद्.

4 ^a) Ś2 K2.4 V1 B2.3 D1.2.3 द्रौणायपवि. Dn1

C. ८. 2555
B. ६. 55. 4
K. ६. 50. 4

बाणभूतमभूत्सर्वमायोधनशिरो हि तत् ॥ ४
बाणजालं दिविष्टं तत्स्वर्णजालविभूषितम् ।
शुशुभे भरतश्रेष्ठ वितानमिव विष्ठितम् ॥ ५
तेन छन्ने रणे राजन्बाणजालेन भास्वता ।
अभ्रच्छायेव संजज्ञे बाणरुद्धे नभस्तले ॥ ६
तत्रार्थ्यमपश्याम बाणभूते तथाविधे ।
न स्म संपतते भूमौ दृष्ट्वा द्रौणेः पराक्रमम् ॥ ७
लाघवं द्रोणपुत्रस्य दृष्ट्वा तत्र महारथाः ।
व्यस्मयन्त महाराज न चैनं प्रतिवीक्षितुम् ।
शेकुप्ते सर्वराजानस्तपन्तमिव भास्करम् ॥ ८

-च्छिन्नं; Ds -छन्ने (for -च्छन्नं). T1.3 G M भारद्वाजशरैश्छ-
(T1 'दिष्ट') छन्नं; T2 द्रौणायविशिष्टविच्छन्न. — ५) Ś2 V1 D2 S
प्रज्ञायत. — ५) Ś2 हि तम्; K2 ह तत्; B Dn1
D2-4.7.8 T1.3 G M महत्; T2 महान् (for हि तत्).

5 ५) B (except B2) D2-4.5.7 द्वि(Ds अ)विच्छन्नं;
Dn1 Ds विसृष्टं तं; T1.3 G M दिविस्त्रं तत्; T2 'स्पृकाव'
(for 'ष्ट' तत्). K3 तद्बाणजालं दिविष्टं. — ५) Dn1 Ds
T1.3 M स्वर्णयुग्मं; T2 G 'पुंस्त्रि' (for 'जाल-'). — ५) S
(except M1) विमानम्; Cc विमानम् (as in text). Ś K1.3
वेष्टितं; K3 V1 B (except B1) Dn1 D2.4.7.8 चिष्टितं; K4
चेष्टितं; D1 विष्टरं; D2.3 विसृ (D2 'स्त') तं (for विष्ठितम्).

6 ५) B (except B2) D2-4.5.7 छन्नं; T2 G छन्नो
(for छन्ने). B (except B2) D2.4.7 नभो (for रणे).
— ५) M1 बाणमालेन. B1.5 Dn1 D1.5 भारतः; Dn1
शास्वता (for भास्वता). — ५) V1 D1 बाणयुद्धे; Dn1 Ds
T2 ततो रुद्धे; T1.3 G M हतरदिमः (for बाणरुद्धे). T1 M
तमोनुदः; T2 G दिवाकरः (for नभस्तले). Ds बाणरुद्धं
नभस्तले.

7 ५) S (except T2) तद्(M1 'म')भूतम् (for तत्रार्थ्यम्).
D2.3 अपश्यामो; T2 न पश्याम. — Ds T2 om. 7^{ab}. — ५)
K1 M2 om.; T1.3 G M1-2 नभस्व(M2.3 'स्त')ले
(for तथाविधे). — ५) G1 M1 संपततो; Cc 'ते (as in
text). V1 B D (D2 om.) S (T2 om.) भूतं (for
भूमौ). — ५) S transp. दृष्ट्वा and द्रौणेः. D1 द्रौणिः
(for द्रौणेः). K1 B1-4 Dn1 D2.4.7 किञ्चिदेवां(B2 'द्वयं')-
तरि(D1-3 D2 'री')क्षणं. — After 7, K4 reads 9,
repeating it in its proper place.

8 Ś2 K3 V1 B1.4.5 D S transp. 8 and 9. K1
(hapl.) 8. B2 om. (hapl.) 8^a-10^b. — ५) T1

सात्यकिर्यतमानस्तु धर्मराजश्च पाण्डवः ।
तथैतराणि सैन्यानि न स्म चक्रुः पराक्रमम् ॥ ९
वध्यमाने ततः सैन्ये द्रौपदेया महारथाः ।
सात्यकिर्धर्मराजश्च पाञ्चालाश्चापि संगताः ।
त्यक्त्वा मृत्युमयं घोरं द्रौणायनिष्पदाद्रवन् ॥ १०
सात्यकिः पञ्चविंशत्या द्रौणिं विद्ध्वा शिलीमुखैः ।
पुनर्विव्याध नाराचैः सप्तभिः स्वर्णभूषितैः ॥ ११
युधिष्ठिरस्त्रिसप्तत्या प्रतिविन्ध्यश्च सप्तभिः ।
श्रुतकर्मा त्रिभिर्वाणैः श्रुतकीर्तिस्तु सप्तभिः ॥ १२
सुतसोमश्च नवभिः शतानीकश्च सप्तभिः ।

M2.3 महारथाः; M1 पराक्रमं (for महारथाः). — K3 B2-
M1 om. 8^{ab}. — ५) G2 विस्त्रयंत. — ५) Dn1 चैवं; D2
चैते (for चैवं). Ś2 प्रतिवीक्षितं; V1 B1.4.5 D S (M1
om.) प्रत्युदीक्षितं (G2 'तं').

9 B2 om. 9 (cf. v. 1. 8). Ś2 K3 V1 B1.4.5 D
S transp. 8 and 9. K4 reads 9 for the first time
after 7. — ५) Ds च (for तु). — ५) Dn1 D1.5
धर्मपुत्रस्य. B2 Dn1 D1.5 M2-4 तु (for च). — ५) T2 G2
सर्वाणि (for सैन्यानि). — ५) B2 पराक्रमम्. K4 दृष्ट्वा
द्रौणेः पराक्रमं.

10 B2.3 om. 10^{ab} (for B2 cf. v. 1. 8). — ५)
V1 तु तत्; T1 G1.3 M2-4 तथा; T2 G2 महा- (for ततः).
— ५) D1 धनराजश्च (for धर्म). — ५) K3 B2 Dr
पञ्चालाश्च; G1 पञ्चास्यश्च. G2 संगताः (for संगताः). — ५)
K4 मृत्युं मयं. — ५) K1.3 T1.3 G1.3 M2-4 द्रौणायनिम्
T2 द्रौणिं ते समुपाद्रवन्.

11 ५) K3 V1 B D (except Dn1 Ds) सप्तविंशत्या.
— ५) B1 om. विद्ध्वा. Ds शिलाशितैः (for शिलीमुखैः).
— ५) K4 पुनर्याविध्य (sic) (for पुनर्विव्याध). — ५)
M1 om. सप्तभिः. T1 सर्वत्र (for सप्तभिः). Ś2 K1 T1.3
G स्वर्णभूषणैः; B2 'पुंस्त्रितैः'; D2.3 सप्तभिः शरैः (D2 शितैः)
(for स्वर्णभूषितैः).

12 ५) Dn1 Ds T2.3 G2 तु; Ds च (for त्रि-). — ५)
K3 त्रि- (for च). — Ś K1.3 read 12^{ab} after 24^{ab}.
S (except T2) transp. 12^{ab} and 13^{ab}. — ५) Dn1
श्रुतवर्मा; T2 कृतकर्मा; M1 श्रुतकर्मा. — ५) K3 V1 B D S
च (for तु). V1 B2 Dn1 Dn1 D1.5 T2 पञ्चभिः (for
सप्तभिः).

13 S (except T2) transp. 12^{ab} and 13^{ab}. V1

अन्ये च बहवः शूरा विव्यधुस्तं समन्ततः ॥ १३
 सोऽतिकुद्वस्ततो राजन्नाशीविष इव श्वमन् ।
 सात्यकिं पञ्चविंशत्या प्राविध्यत शिलाशितैः ॥ १४
 श्रुतकीर्तिं च नवभिः सुतसोमं च पञ्चभिः ।
 अष्टभिः श्रुतकर्माणं प्रतिविन्ध्यं त्रिभिः शरैः ।
 शतानीकं च नवभिर्धर्मपुत्रं च सप्तभिः ॥ १५
 अथेतरांस्ततः शूरान्द्राभ्यां द्राभ्यामवाहयत् ।
 श्रुतकीर्तिसखा चापं चिच्छेद निशितैः शरैः ॥ १६
 अथान्यद्वनुरादाय श्रुतकीर्तिर्महारथः ।
 द्रौणायनिं त्रिभिर्विद्धा विव्याधान्यैः शितैः शरैः १७

ततो द्रौणिर्महाराज शरवर्षेण भारत ।
 छादयामास तत्सैन्यं समन्ताच्च शरैर्नृपान् ॥ १८
 ततः पुनरमेयात्मा धर्मराजस्य कामुकम् ।
 द्रौणिश्चिच्छेद विहसन्विष्याध च शरैस्त्रिभिः ॥ १९
 ततो धर्मसुतो राजन्प्रगृह्णान्यन्महदनुः ।
 द्रौणिं विव्याध सप्तत्या बाहोरुगसि चादेयम् ॥ २०
 सात्यकिस्तु ततः कुद्वो द्रौणेः प्रहरतो रणे ।
 अर्धचन्द्रेण तीक्ष्णेन धनुश्छिन्नानन्ददृश्यम् ॥ २१
 छिन्नधन्वा ततो द्रौणिः शक्यत्या शक्तिमतां वरः ।
 सारथिं पातयामास शैनेयस्य रथाद्भुतम् ॥ २२

C. 8. 2075
B. 8. 20. 24
K. 8. 20. 23

reads 13^{ab} on marg. — ^a) B₁ Dn₁ Ds₁ T₁;
 सुतसोमम्. V₁ B₁ D₁ 4. 5. 7 तु (for च). — ^b) S
 (except T₂) तथाष्टभिः (for च सप्तभिः). — D₂ om.
 (hapl.) 13^a-15^f. — ^c) K₂ ते (for तं).

14 D₂ om. 14 (cf. v. l. 13). V₁ reads 14^{ab}
 on marg. — ^a) K₁ सोत्यकुद्वम्; K₂ V₁ B₁ D₁ (D₂ om.)
 T₂ M स तु कु (D₂ वि) दम्; K₃ सोतिविद्वत्; T₁ 3 G म
 संकुद्वत् (for सोऽति). — ^b) K₂ उवल्न (for श्वमन्).
 — ^c) V₁ Dn₁ D₂ T₂ 3 G M₁-3 प्रत्य (M₁-3 'ति) विष्यत्
 T₁ प्रतिविष्यत्; M₂ पञ्चविष्यत् (for प्राविष्यत्). K₁ B₁ 3
 D₁ T₂ शिलाशुनैः; B₂ शितैः शरैः; D₁ D₂ शिलाशितैः
 (for 'शितैः).

15 D₂ om. 15 (cf. v. l. 13). — ^a) K₂ Dn₁ D₂
 T₂ सुतसोमं; B₁ सुतं; G₂ सुतसोमम्. — ^b) K₁ सप्तभिः;
 B₁ 3 D₁ Dn₁ D₂ 3 T₁ M अष्टभिः; T₂ G नवभिः (for
 अष्टभिः). S₂ K₂ B₂ Dn₂ T₂ कु (T₁ कु) त्वमोमं (for
 'कमोमं). — ^c) D₂ 3 G₂ 3 प्रत्यविष्यत् (G₁ 'च्ये);
 T₂ 3 प्रतिविष्यत् (for 'विन्ध्यं). V₁ D₂ शितैः (for त्रिभिः).
 T₁ M₁ नथा; T₂ G तदा (for शरैः). — K₂ om. (hapl.)
 15^a-16^f. — ^d) K₁ धर्मराजे. V₁ B₁ 3 D₂ 4. 5. 7 च
 धर्मभिः; D₁ D₂ 3 त्रिभिः शरैः (for च सप्तभिः).

16 K₂ om. 16 (cf. v. l. 13). — ^a) D₁ D₂ 3. 5. 7
 नथा (for अथ). D₂ [इ]तरम् (for [इ]तराम्). S₁
 K₁ 4 V₁ B₁ D₂ नथा (for ततः). V₁ B₁ D₁ D₂
 वोशम्; D₂ शूरा (for शूराम्). Dn₁ D₂ S अथेतराणम् (D₂
 'न्यामपि स) द्रेव्याणाम्. — ^b) V₁ Dn₁ S समर्पयन्; D₂
 समर्पयाम् (for अनाहयाम्). — ^c) B₂ Dn₂ D₂
 श्रुतकीर्तिम्. Dn₁ D₂ 3 सखा (for तथा). T₂ G चापि
 (for चारं). — ^d) S₂ निशितैः. S (except T₂) मृष्टौ (T₂

G धनुश्च) चिच्छेद मारिष.

17 K₂ D₂ 3 om. (hapl.) 17. — ^a) S₂ आधाय (for
 आदाय). — ^b) D₁ D₂ 3 महावसाः (for 'रवः). — ^c)
 S₂ V₁ B₁ 3 D₂ T₂ 3 G₂ 3 M₁-3 द्रौणायनि. T₂ द्रौणाय
 नवभिर्विद्धा. — ^d) Dn₁ D₁ T₂ पुनश्चान्यैः (for
 विव्याधान्यैः). V₁ D₁ Dn₁ D₂ 3 T₂ त्रिभिः शरैः; G₁ 3
 शिलाशितैः (for शितैः शरैः).

18 ^a) S₂ K₁ द्रौणिः; T₂ G₂ 3 द्रोणिर्. — ^b) D₂
 शरवर्षेण (for 'र्षेण). K₂ B₁-4 D₂-1. 5. 7 मारिष; V₁ B₁
 D₁ D₂ 3 सर्वतः; Dn₁ D₂ T G₂ M सर्वतः (for भारत).
 — ^c) K₂ समस्तान्. S K₂ 3 च शरैस्त्रिभिः; K₁ च त्रिभिः
 शरैः; V₁ B D₁ D₂ 3-5 अरतवर्षम्; Dn₁ D₂ S युद्धदुर्मदः;
 D₂ 3 च शरैर्नृप (for च शरैर्नृपान्).

19 S K₁ 2. 4 om. (hapl.) 19. — ^b) G₂ 3 धर्मपुत्रस्य.
 — ^c) Dn₁ T₂ प्रहसन् (for विहसन्). D₂ द्रौणिर्हसन्प्र-
 विच्छेद (for '). S (except T₂) द्वि वा छिन्वा प्रहस्य (G₁
 'सखा) य तं विव्याध त्रिभिः शरैः.

20 ^a) K₂ धर्मसुतो (for धर्मसुतो). D₂ राजा. — ^b)
 K₁ Dn₁ T₂ [अ]न्यं (for [अ]न्यन्). D₂ प्रगृह्ण रुचिं धनुः.
 — ^c) T₂ द्रौणपुत्रं धनुःपट्या; T₂ 3 G M द्रौणपुत्रं द्वि (T₂
 G₂ तु) पट्या तु. — ^d) K₁ चाक्याम्; K₂ B₁-4 D₂-1. 5. 7
 S चार्यम्. V₁ D₂ चैव द्वि; B₁ D₁ Dn₁ D₂ 3 चैव द्व
 (for चादेयम्).

21 ^a) S शैनेयस्य (for सात्यकिस्य). D₂ सुसंकुद्वो (for
 (for ततः कुद्वो). — ^b) D₂ बाणैः (for शीक्रे). B₁
 द्रौणिना प्रहरतो रणे (hypermetris). — ^c) T₂ G₂ बाणेन
 (for तीक्ष्णेन). — ^d) G₂ [अ]नन्द.

22 ^a) K₁ शक्यः (for शक्यस्य). — ^b) K₂ शैनेये यस्य
 (for शैनेयस्य). S हुनं रथाद् (by transp.).

C. 8. 2675
B. 8. 35. 24
K. 8. 30. 24

अथान्यद्भुतादाय द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
शौनेयं शरवर्षेण छादयामास भारत ॥ २३
तस्याश्वाः प्रदुताः संरूपे पतिते रथसारथौ ।
तत्र तत्रैव धावन्तः समदृश्यन्त भारत ॥ २४
युधिष्ठिरपुरोगास्ते द्रौणिं शस्त्रभृतां वरम् ।
अभ्यवर्षन्त वेगेन विसृजन्तः शिताञ्चरान् ॥ २५
आगच्छमानांस्तान्दृष्ट्वा रौद्ररूपान्परंतपः ।
प्रहसन्प्रतिजग्राह द्रोणपुत्रो महारणे ॥ २६

23 ") Śs K1 आघाय. — ") T1.s G2.s M
वारयामास (for छादय).
24 ") Ś K2 तथाश्वाः (Śs "श्वाः) (for तस्याश्वाः). Ks
Ds प्रदुताः; Da1 D1.s विदुताः; G2 प्रदुतं (for प्रदुताः).
K1 D2 G2 Ms-4 संरूपे. — ") Ks V1 Da1 D1.s
पातिते. — After 24^{ab}, Ś K1.s read 12^{ad}. — ")
T1.s G2 तत्रैव धावन्तस्य. — ") V1 B1 Da1 D1.s S
(except T1) मारिष (for भारत).

25 ") Ks V1 B Da1 Dn1 D1-4.7.s T G1.s M
तु; Ds G2 च (for ते). — ") G1 वरः. — ") B1 Dn1
Ds.s T1 G1.s अभ्यवर्षन्तः; Da1 D1.s M1 "वर्षन्तः; Ms "वर्षन्तः.
— ") V1 विसृजन्त (for "जन्तः). T1.s G1.s transp.
शिताञ्च and चरान्.

26 ") V1 B1 Da1 D1.s आगच्छतस्तु (for "मानांस).
S सहसा पत (M1 "ति"तस्यान्यै. — ") Ś1 K2 रुद्ररूपान् (Ks
"पतः; Ks V1 B Da1 D1-4.7 S रुद्ररूपान् (Ks "पतः); Dn1
Ds रुद्र (for रौद्र). K4 B1.s परंतपः; S समंततः. — ")
D1 महारणः; Ds रथः.

27 Ms.4 om. (hapl.) 27^{ab}. — ") K1.s शरशत-
(K1 "शं)ज्वालाः; Ks शरो महाज्वालाः; K4 सरसतः ज्वालाः
(sic). — ") Ś K1.2.4 सेनाकक्ष्यं. D2.s महाबलः; S
(Ms.4 om.) "रणे (for "रथः). — ") Ś K1.2.4 कक्ष्यम्; Cc
कक्षम् (as in text). B1 यथाचले; S हवोद्ध (T1.s "स्थितः)
(for यथा वने).

28 ") V1 Da1 Dn1 D1.s S पाण्डवेयस्य (for
पाण्डुपुत्रस्य). — ") Ś K1.s om. (hapl.) from प्रतापितम्
up to द्रोणपुत्र (in 29^b). V1 द्रोणपुत्रेण तापितं; B1.s
"त्रः प्रतापवान्; Dn1 Ds T1.s G2 M "त्रसाराहतं; T2 G1.s
"त्रसाराहितं (G1 "त्रं). — After 28^a, T2.s G ins.:

505*

तस्मिन्नेव चमूमुखे ।

तद्वलं पाण्डवेयस्य द्रोणपुत्रसाराधिवा ।

तापयन्भरतश्रेष्ठ गमस्तिमिनिवांशुमान् ।

तत्ताप्यमानं तीक्ष्णप्रेमोद्भास्य च सायकैः ।

इत्यन्ते पाण्डवं सैन्यं

ततः शरशतज्वालः सेनाकक्षं महारथः ।
द्रौणिर्ददाह समरे कक्षमधिर्यथा वने ॥ २७
तद्वलं पाण्डुपुत्रस्य द्रोणपुत्रप्रतापितम् ।
चुक्षुमे भरतश्रेष्ठ तिमिनेव नदीमुखम् ॥ २८
दृष्ट्वा ते च महाराज द्रोणपुत्रपराक्रमम् ।
निहतान्मेनिरे सर्वान्पाण्डून्द्रोणसुतेन वै ॥ २९
युधिष्ठिरस्तु त्वरितो द्रौणिं श्लिष्य महारथम् ।

[(L. 3) T2 पातयन् (for तापयन्). — After line 3,
G2 ins.:

506* तद्रूपमानं मर्षेण ब्राह्मणस्य शराहतम् ।

The above is followed by repetition of 28^a and
lines 2-4 of 505* in G2. — (L. 4) T2 G1.s पच्य (G1
मज्य)मानमर्षेण; G2 (both times) तद्रूपमानं मर्षेण (for
the prior half). G2 (second time) ब्राह्मणस्य शराहतं
(for the posterior half).]

— ") T2.s G2 तिमिनेव (for "नेव). Ca cites तिमिना.
T1 M तस्मिन्नेव चमूमुखे (=line 1 of 505*). Ca cites
नदीमुखम् (as in text).

29 Ś K1.s om. up to द्रोणपुत्र (in 29^b) (cf. v. 1.
28). Ks om. 29^a-30^a. — ") T2 ततस् (for दृष्ट्वा). B1
Ds.4.7 चैव; Dn1 Ds तं च; S तत्र (for ते च). — ") D2.s
द्रोणपुत्रप्रतापितान् (D2 "पितः); T2 "साराधितान्. — ") Ś2
निहितान् (for निह). Dn1 सर्वानमन्यन्त हवान् (for ").
S सर्वान्दुः (T2 दृष्ट्वा दुः)यौधनः पाथान्द (G1 "थं ह)वान्दुः
ष्ट (T2 G1.s M1 [S]म्य)मन्यन्त.

30 Ks om. 30^{ab} (cf. v. 1. 29). — ") Ds त्वरितं.
— ") D2.s द्रौणेः (for द्रौणिं). B1 M1 द्रोणश्लिष्यं; B2
Ms-4 द्रोणश्लिष्यो (for द्रौणिं श्लिष्य). Ś1 K2 श्लिष्या; Ś2
K1.4 दृष्ट्वा; B1 G1.2 पीड्य; B2 श्लिष्य; D2 श्लिष्यन्; T1
विष्वा; T2.s G2 विध्य (for श्लिष्य). K1 महारथः. Dn1 Ds
द्रौणेर्दृष्ट्वा (Ds दृष्ट्वा द्रौणेः) पराक्रमं. — ") B1.4 T2.s G M
द्रोणपुत्रं स; B2 "त्रं तं; Ds.4.7 "त्राय; T1 "त्रं वै. — ") V1
Ds रोषामर्षसमन्वितं. — After 30, T G ins.:

507* जानामि त्वां युधि श्रेष्ठ वीर्यवन्तं बलान्वितम् ।

कृतास्त्रं कृतिनं चैव तथा लघुपराक्रमम् ।

बलमेतद्भवन्तस्यैव पार्षते यदि दर्शयेत् ।

ततस्त्वं बलवन्तं च कृतवीर्यं च विज्ञाहे ।

स हि वै पार्षतं दृष्ट्वा समरे क्षत्रसुदनम् ।

अवेक्ष्य बलं किंचिद्भवीमि त्वां न तु द्विज ।

[5]

[384]

अब्रवीद्रोणपुत्रं तु रोषामर्षसमन्वितः ॥ ३०
 नैव नाम तव प्रीतिर्नैव नाम कृतव्रता ।
 यतस्त्वं पुरुषव्याघ्र मामेवाद्य जिघांससि ॥ ३१
 ब्राह्मणेन तपः कार्यं दानमव्ययं तथा ।
 शत्रियेण धनुर्नाम्यं स भवान्ब्राह्मणधुवः ॥ ३२
 मितवत्से महाबाहो जेष्यामि युधि कौरवान् ।
 कुरुष्व समरे कर्म ब्रह्मवन्दुरसि ध्रुवम् ॥ ३३
 एवमुक्तो महाराज द्रोणपुत्रः स्मयन्निव ।
 युक्तत्वं तच्च संचिन्त्य नीचरं किञ्चिदब्रवीत् ॥ ३४

अनुक्त्वा च ततः किञ्चिच्छरवर्षेण पाण्डवम् ।
 छाद्यामास समरे क्रुद्धोऽन्तक इव प्रजाः ॥ ३५
 संछाद्यमानस्तु तदा द्रोणपुत्रेण मारिय ।
 पार्थोऽप्यपातः शीघ्रं वै विहाय महतीं चमूम् ॥ ३६
 अपयाते ततस्तस्मिन्धर्मपुत्रे युधिष्ठिरे ।
 द्रोणपुत्रः स्थितो राजन्प्रत्यादेशान्महात्मनः ॥ ३७
 ततो युधिष्ठिरो राजा त्यक्त्वा द्रौणि महाहवे ।
 प्रययौ तावकं सैन्यं युक्तः शूराय कर्मणे ॥ ३८

C. B. 2681
 D. 1. 38. 38
 K. 1. 38. 44

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

[(L. 1) Ts Gs महाबलं (for बलान्वितम्). — (L. 3) Ts पार्थाय च दशैव (for the post. half). — (L. 4) T1.s Gs तु (for च). Ts Gs कृतव्रत (for 'कीर्ति'). — (L. 5) Ts Gs न (for स). Ts Gs मे (for ते). — (L. 6) Gs यः. Ts Gs यः (for न तु). Ts Gs यः.]
 31 " Ds ते मनसः (for नाम तव). Ts प्रजा (for प्रीतिर्). — " Ts Gs न च (for नैव). Bs कृताज्ञवा (for कृतव्रता). — " V1 Bs Dn1 Ds S (except T1) ततस् (for वतस्). — " Dn1 Ds मामेवामि; T1 तमेवाद्य (for मामे). Ka जिघांसया (for 'संसि).

32 " Dn1 तपः (for तथा). S शमश्च दम एव च. — " Ka.s Ds ब्राह्मण ध्रुवः (Ka 'व'); Ka Dn1 Ds T1 'जो (T1 'ने) ध्रुवः; Ds 'जो ध्रुवः; G1 'जप्रम.

33 Dn1 Ds S transp. 33^{ab} and 33^{cd}. — " Ds मितवत्. Ds च; Ts तु (for ते). Dn1 Ds S (except Ts) [S] च समरे (for महाबाहो). — After 33^{ab}, G1 reads 33^{cd} repeating it in its proper place. — " Ka B Ds-4.7 Ts युधि जेष्यामि (by transp.); Dn1 योषयिष्यामि; Ds विजेष्याम्यव्यः; S (except Ts) ध्रुवं जेष्यामि (Ts 'म). Ds जेष्यामि त्वां सकौरवं. — " Ms-4 तस्मै (for समरे). Dn1 कर्म (for कर्म). — " Dn1 Ds S ब्रह्मवन्दो वषेष्टतः (Ds 'च्छसि; Ts 'मितं). Ca.c cite ब्रह्मवन्दुर (as in text).

34 " V1 उक्ते. — " Ka V1 B1.s Ds Dn1 Ds-4 Ts G M युक्तं तव (Dn1 Ds 'व्यं) च; Bs युक्तमयुक्तं च (hypermetrie); T1 युक्तं तद्वच (for युक्तत्वं तच्च). Ds युक्तं तव त्वसंचित.

35 " Ka अनुक्तो (sic). V1 T1 तु; Dn1 Ds [च] च (for च). — " Ms-4 पांडवा. — G1 reads 35^{ab}

for the first time after 33^{ab}. — " G1 (first time) संछाद्यमानः (for छाद्यामास).

36 " Ka.s V1 B1 D (except Dn1 Ds.s) T1.s G1.s M1 स छाद्य'; Bs तं छाद्य'; T1 प्रच्छाद्य'. Ds तु तथा; S (except T1) समरे (for तु तदा). — Dn1 om. (hapl.) 36^{ab}-37^b. — " S व्य (Ts व्या) पावासीद्र (Ts Gs 'वाद्य र) जे पार्थ. — " Ka विगाद्य; Dn1 Ds.s (marg. as in text) S प्रमुद्य (for विहाय).

37 Dn1 om. 37^{ab} (cf. v. l. 36). — " S प्रयाते तु (for अपयाते). Ds च तस्मिन्वे (for ततस्तस्मिन्). — " V1 Ds-4 चर्मराजे (for 'युजे). — " V1 B1.s Dn1 Ds-4.7.s T1.s ततो; Ca स्थितो (as in text). — " V1 B1.s Dn1 Ds-4.7.s प्रत्यगात्स; Ca प्रत्यादेशात् (as in text). Co.cites प्रत्यगात्. Ka V1 B1.s Dn1 Ds-4.7.s महामनाः (B1 Dn1 'क) (for 'त्मनः).

38 " Dn1 T1 M युधिष्ठिरं. V1 B Dn1 Ds-4.7.s राजन्; Ts M त्यक्त्वा (for राजा). — " B1 Dn1 G1 द्रौणिर्. Ts M राजानं द्रौणिराहवे. — " Dn1 प्रयतौ. G1 तावका. — " K1 युक्ता; T1 क्रुद्धः; G1 युक्तं; M1 युधि; Ca युक्तः (as in text). G2 कर्मणि. Ds सुस्त्वा तं कृत् (D1 कृ) योजितं.

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Śs K1.s द्वितीये (Śs 'व') बुद्धिचिते. — Adhy. name: B1 द्रौणिना युधिष्ठिरछादनं; D1 पार्थिवपार्थ; Ts अचक्षान्-पराक्रमः; M1 अचक्षान्पुष्टं. — Adhy. no. (figures, words or both): Śs 39 (as in text); K1 D1 50; B1 D1 55; B1 46; B1 56; B1 D1 56; Dn1 D1 66; D1 36; T1.s G 53; Ts M 52.

C. 8. 2692
P. 8. 56. 1
K. 8. 51. 1

संजय उवाच ।

मीमसेनं सपाञ्चाल्यं चेदिकेयसंवृतम् ।
वैकर्तनः स्वयं रुद्धा वारयामास सायकैः ॥ १
ततस्तु चेदिकारूपान्मुञ्जयांश्च महारथान् ।
कर्णो जघान संकुद्धो मीमसेनस्य पश्यतः ॥ २
मीमसेनस्ततः कर्णं विहाय रथसत्तमम् ।
प्रययौ कौरवं सैन्यं कक्षमग्निरिव ज्वलन् ॥ ३
सप्तपुत्रोऽपि समरे पाञ्चालान्केकयांस्तथा ।
सृञ्जयांश्च महेष्वासान्निजघान सहस्रशः ॥ ४
संशप्तकेषु पार्थश्च कौरवेषु वृकोदरः ।
पाञ्चालेषु तथा कर्णः क्षयं चकुर्महारथाः ॥ ५

40

1 ^a) Ś K_{2.4} B_{1.4} D_{1.1} D_{1.4.5.7} च पाञ्चाल्यं (Ś_{2.4} K_{2.4} D₁ 'ल्य'; D_{1.1} D_{1.6} 'लं'); V₁ B_{2.5} D_{2.5} S (except T₂) सपाञ्चालं (M₁ 'ल'). — ^b) K_{2.4} D_{1.1} D_{2.5} चेदिकैक ('के')यसंवृतं; D_{1.1} D_{1.5} 'केयसंवृत'; G₁ 'केसरसंवृतं' (sic). — ^c) B₂ D₂ स्वयं रुद्धो; D_{1.1} तु संकुद्धो; D₂ सुसंकुद्धो (for स्वयं रुद्धा). T_{1.3} G M सेनापतिः (M₁ 'ति') स्वयं रुद्धो; T₂ सूतः सेनापतिः रुद्धो. — D₂ om. (hapl.) 1^a-2^a. — ^d) V₁ D_{1.1} D₂ छादयामास (for वार'). Ś K_{2.4} सैनिकैः (for सायकैः).

2 D₂ om. 2^{ab} (cf. v. 1. 1). — ^a) B₂ D₂ T₂ G₁ ततश्च. S K₂ देवकारुणान्; S चेदिकारुणान्. — ^b) B_{1.2.4} D_{2.4.7} समरे (for संकुद्धो).

3 B₂ om. 3^{ab}. — ^a) T_{1.3} G तु तं (for ततः). — ^b) K₁ D₁ G₁ रथमुत्तमं; K₄ D₂ 'सत्तमः'. — ^c) K₁ कौरवे. — ^d) Ś K_{2.4} कक्षयम्; D₂ कक्षेषु. D_{1.1} D_{1.5} अग्नेर. D_{1.1} दहन्निव (for इव ज्वलन्). B₂ om. from मग्नि up to कौरवे (in 5^b).

4 B₂ om. 4 (cf. v. 1. 3). — ^b) Ś₂ D₁ पञ्चालान्. K₄ D_{1.1} D_{1.4.5.8} कैकयांस. T₂ तदा (for तथा). — ^d) S (G₂ M₂ स)जघान (for निज').

5 B₂ om. up to कौरवे (in 5^b) (cf. v. 1. 3). — ^a) Some MSS. संसप्तकेषु. K_{2.4} B₂ पार्थस्य; V₁ D_{1.1} D_{1.5} वै पार्थः (D₁ 'थं'); S पार्थस्तु. — ^b) B₂ ततस्ततः (for वृकोदरः). — Ś K_{1.2} om. 5^{ab}. — ^c) V₁ B₂ D_{1.1} D_{2.4.7} पञ्चालेषु. B₄ ततः (for तथा). — ^d) G₂ चक्रे. D₂

ते क्षत्रिया दह्यमानास्त्रिभित्तैः पावकोपमैः ।

जग्मुर्विनाशं समरे राजन्दुर्मन्त्रिते तव ॥ ६

ततो दुर्योधनः क्रुद्धो नकुलं नवभिः शरैः ।

विन्याध भरतश्रेष्ठ चतुरश्रास्य वाजिनः ॥ ७

ततः पुनरमेयात्मा तव पुत्रो जनाधिपः ।

क्षुरेण सहदेवस्य ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ८

नकुलस्तु ततः क्रुद्धस्तव पुत्रं त्रिसप्तभिः ।

जघान समरे राजन्सहदेवश्च पञ्चभिः ॥ ९

तावुभौ भरतश्रेष्ठौ श्रेष्ठौ सर्वधनुष्मताम् ।

विन्याधोरसि संकुद्धः पञ्चभिः पञ्चभिः शरैः ॥ १०

ततोऽपराम्यां भल्लाम्यां धनुषी समकृन्तत ।

महारथं. T₂ G_{1.2} क्षयकाले यथाप्रयः.

6 ^b) B₂ च (for ते). D₂ पावकोत्तमैः. — ^a) S विनाशमगमंस्त्रीत्रं. — ^c) K₁ संमन्त्रिते. V₁ राजन्दुर्मन्त्रितेन ते.

7 ^a) M₄ om. from ततो up to क्षुरेण (in 8^a). B₂ राजा (for क्रुद्धो). — ^b) K₃ V₁ B_{1.2.4} D_{1.1} D_{1.3}-4.3 नवभिर्नकुलं (by transp.); B₂ नवभिर्निशिनः. D_{1.1} D_{1.5} शनैः (for शरैः). — After 7^{ab}, D₂ reads 9^{ab}, repeating it in its proper place and om. 7^c-8^b. — ^c) B₂ G₁ M₁ भरतश्रेष्ठश्च. — ^d) S (M₄ om.) चतुर्भिस्त (T_{1.2} 'श्चा')स्य.

8 M₄ om. up to क्षुरेण (in 8^a); D₂ om. 8^{ab} (cf. v. 1. 7). — ^a) S (M₄ om.) परम् (for पुनर). — ^b) K₃ V₁ B_{1.4.5} D (D₂ om.) T G₂ M (M₄ om.) जनाधिप; B₂ नराधिप; B₃ जनैश्चरः. — ^d) K₄ T₂ कार्मुकं (for काञ्चनम्).

9 ^a) Ś K_{1.2.4} च (for तु). M₁ क्रुद्धं. — K₃ om. (hapl.) 9^b-10^a. — ^b) B₂ D₂ G_{1.2} च (G_{1.2} तु) सप्तभिः; D₁ त्रिसप्तभिः; D₂ त्रिभिः शरैः; T₂ त्रिभिस्त्रिभिः. — D₂ reads 9^{ab} for the first time after 7^{ab}. — ^c) Ś आजघान भृशं राजन्. — ^d) B₁ सहदेवं. D₄ तु (for च). B_{2.3} D₂ सप्तभिः (for पञ्चभिः).

10 K₃ om. 10^{ab} (cf. v. 1. 9). B₂ om. (hapl.) 10-11. — ^a) V₁ D_{1.1} D₁ T₂ भरतश्रेष्ठः (V₁ 'ष्ठ'). — ^b) B_{1.5} D₂-4.7 ज्येष्ठो; D_{1.1} om.; M श्रेष्ठः. — ^d) D₁ om. one पञ्चभिः.

11 B₂ om. 11 (cf. v. 1. 10). — ^a) G₁ फलाम्यां

यमयोः प्रहसन्नाजन्विष्याधैव च ममभिः ॥ ११

तावन्वे धनुषी श्रेष्ठे शक्रचापनिमे शुभे ।

प्रगृह्य रेजतुः शूरो देवपुत्रमसौ युधि ॥ १२

ततस्तौ रभसौ युद्धे आतरौ आतरं नृप ।

शरैर्ववर्षतुर्धोरैर्महामेधौ यथाचलम् ॥ १३

ततः क्रुद्धो महाराज तव पुत्रो महारथः ।

पाण्डुपुत्रौ महेष्वासौ वारयामास पत्रिभिः ॥ १४

धनुर्मण्डलमेवास्व दृश्यते युधि भारत ।

सायकाश्चैव दृश्यन्ते निश्चरन्तः समन्ततः ॥ १५

तस्य मायकमंडलौ चक्राशेतां च पाण्डवौ ।

मेघच्छन्नौ यथा ज्योतिश्चन्द्रसूर्यौ हनप्रभौ ॥ १६

ते तु बाणा महाराज हेमपुङ्खाः शिलाशिताः ।

आच्छादयन्दिशः सर्वाः सूर्यस्वेवांशवन्तदा ॥ १७

बाणभूते ततस्तस्मिन्संछन्ने च नमस्तले ।

यमाम्बां ददृशे रूपं कालान्तकवयोपमम् ॥ १८

पराक्रमं तु तं दृष्ट्वा तव धनोर्महारथाः ।

C. B. 2708
B. B. 16 17
K. B. 33 17

(for महान्या). — ^a) K₁ D₁ समहंततः; D₁ समलं हते (for 'हन्तत'). G₂ घटपुत्रस्य चाच्छिनन्. — G₂ om. 11^a-32^a. — ^a) K₂ B (B₂ om.) D₂-4.7 सहसा; D₁ समरे (for प्रहसन्). S (G₂ om.) यमयोः प्रसमं बी (T₁ बी)रो. — ^a) K₃ D₃ T₃ [अ]यः; V₁ B (B₂ om.) D₁ D₂ D₃-3.7 च; D₂ स; T₃ G₂ M [आ]शु (for [ए]व). K₂ D₁ D₂ S (G₂ om.) त्रिभिः त्रिभिः; V₁ B (B₂ om.) D₁ D₂-3.7 त्रिसभिः (for च स^a).

12 G₂ om. 12 (cf. v. l. 11). — ^a) D₁ D₂ श्रेष्ठः; S (except T₂; G₂ om.) श्रेष्ठे (for श्रेष्ठे). — ^b) M₂ सत- (for शक्रः). D₁ क्षणे; S (G₂ om.) तदा (T₁ 'बा' (for शुभे). — ^c) D₁ वीरौ (for शूरो). — ^d) T₂ देवप्रतिसमौ. D₁ देवपुत्रौ महारथौ.

13 G₂ om. 13 (cf. v. l. 11). — ^a) T₁ रभसाद्; M₁ रभसो. — ^b) K₃ क्षयः; B₁ D₂-4.7 T₂ युधि; D₁ D₂ G₂ M कृषं. — ^c) Ś K₁ V₁ B D (except D₁ D₂) G₁ वृषतुर. — ^d) Ś K₁ B₁ महा (K₁ सह) मेघै- रिवाचलं; D₂ वसमानौ महाबलौ; S (G₂ om.) तोवदाधिव पर्वतं.

14 G₂ om. 14 (cf. v. l. 11). — ^a) G₁ ससभिः (for पत्रिभिः).

15 G₂ om. 15 (cf. v. l. 11). — ^b) D₂ S (G₂ om.) दृश्यते. — ^c) D₁ D₂ 2.5 सायकाश्च; D₁ तावकाश्च. V₁ B₁ D₁ D₂ 2.5 M₂-4 च व्यदृश्यंत (D₂ 'ते'); B₂ चापि दृश्यते; T₁ G₁ 3 M₁ चाप्य (T₂ 'स') दृश्यंत (T₂ 'ते') (for चैव दृश्यन्ते). D₂ सायका न व्यदृश्यन्ते. — ^d) B₂ D₂ T₁ G₁ निःसरंतः; D₁ निःसरंतः; D₂ निःसरंतः (for निश्चरन्तः). T₂ G₂ M ततस्ततः (for समन्ततः).

16 G₂ om. 16 (cf. v. l. 11). B₂ om. 16^a. B₁, Bom. and Cal. ed. om. 16^a-17^a. — ^a)

Ś K₂ 5 सायकसंछिन्नौ (Ś 'बा'). — ^b) K₂ V₁ B₁ 2.5 D₂ 3.5-8 चक्राशेते; D₁ D₂ 1.5 चक्राशेते; D₁ प्रकाशेते. V₁ B₁ 2.5 D₁ D₂ 1.5 न (for च). S (G₂ om.) माद्रैवौ न विरेजतु. — ^c) V₁ मेघच्छन्ने. — ^d) Ś K₁ 2.5 प्रमाद्वौ; B₁ D₁ कृतप्रभौ; B₂ तथाप्रभौ; T₁ G₁ M हनप्रभौ; T₂ G₂ गनप्रभौ (for हनप्रभौ). B₂ 4 D₁ चंद्रसूर्यकृतप्रभौ.

17 G₂ om. 17 (cf. v. l. 11). B₂ om. 17^a (cf. v. l. 16). — ^b) D₁ S (G₂ om.) स्वर्गपुङ्खाः (for हेम^a). — ^c) K₂ T₁ दश दिशः (for दिशः सर्वाः). — ^d) K₃ B₂ 4 D₁ D₂ [अ]श्वो यथा; B₂ D₂-4 [अ]श्वस्तथा; D₁ D₂ 5 गमस्तथा; S (G₂ om.) मरीचयः.

18 G₂ om. 18 (cf. v. l. 11). — ^a) K₁ भीतभूते (for बाण^a). Ś K₁ 4 तदा (for ततस्). — ^b) M₂ 4 संछिन्ने च. B₁ यवानले; T₁ 3 G₂ नमस्तले. T₂ संछिन्ने नमसः स्थले; G₁ छन्ने च नमसः स्थले. — After 15^a, D₁ ins.:

508^a नकुलः सहदेवश्च क्रोधं तीक्ष्णं समास्थितौ ।

तां बाणवृष्टिं राजस्तु शूरेः वातसहस्रभिः (sic) ।

छादयामासतुल्यौ बाणौवैलनयं तव ।

ततस्तयोर्महाराज सृजतोरनिशं शरान् ।

— ^a) B₂ 5 D₁ D₂ D₃-7 यमयोरः; S (G₂ om.) राजस्तु (for यमाम्बां). K₃ D₂ दृश्यते (for दृश्ये).

19 G₂ om. 19 (cf. v. l. 11). — ^a) Ś तद् (for तं). D₁ विक्रमं तु तयोर्दृष्ट्वा. — ^b) B₁ तस्य (for तव). D₁ पुत्रोर (for सुत्रोर). K₁ 4 D₂ महारथौ; D₁ M₁ 'रथः'. — After 19^a, D₁ ins.:

509^a क्रोधमास्ताव परमं निःशस्त्रं ययोरगः ।

बाणान्धकारं ससृजे तव पुत्रस्योत्तदा ।

— ^a) K₂ सुत्रोर. D₁ D₂ 5 (marg.) T₂ G₁ 3 द्वांसिहं;

C. s. 2709
B. s. 56. 18
K. s. 51. 19

मृत्योरुपान्तिकं प्राप्तौ माद्रीपुत्रौ स मेनिरे ॥ १९

ततः सेनापती राजन्याण्डवस्य महात्मनः ।

पार्षतः प्रययौ तत्र यत्र राजा सुयोधनः ॥ २०

माद्रीपुत्रौ ततः शूरो व्यतिक्रम्य महारथौ ।

वृष्टद्युम्नस्तव सुतं ताडयामास सायकैः ॥ २१

तमविध्यदमेयात्मा तव पुत्रोऽत्यमर्षणः ।

पाञ्चाल्यं पञ्चविंशत्या प्रहस्य पुरुषर्षभ ॥ २२

ततः पुनरमेयात्मा पुत्रस्ते पृथिवीपते ।

विद्धा ननाद पाञ्चाल्यं षष्ठा पञ्चभिरेव च ॥ २३

अथास्य सशरं चापं हस्तावापं च मारिष ।

शुरप्रेण सुतीक्ष्णेन राजा चिच्छेद संयुगे ॥ २४

तदपास्य धनुश्छिन्नं पाञ्चाल्यः शत्रुकर्षनः ।

अन्यदादत्त वेगेन धनुर्भारसहं नवम् ॥ २५

प्रज्वलन्निव वेगेन संरम्भाद्बुधिरक्षणः ।

अशोभत महेश्वासो वृष्टद्युम्नः कृतव्रणः ॥ २६

स पञ्चदश नाराचाञ्चसतः पक्षगानिव ।

जिघांसुर्भरतश्रेष्ठं वृष्टद्युम्नो व्यवासृजत् ॥ २७

ते वर्म हेमविकृतं भित्त्वा राज्ञः शिलाशिताः ।

विविशुर्वसुधां वेगात्कङ्कवर्हिणवांससः ॥ २८

सोऽतिविद्धो महाराज पुत्रस्तेऽतिव्यराजत ।

161 उपांतिकं. V1 नूनं (for प्राप्तौ). — ^a) K1 D2 स; D3 तु; S (G2 om.) हि (for स).

20 G2 om. 20 (cf. v. l. 11). — ^a) D3 सेनापतिस्ततो (by transp.). — ^b) S (G2 om.) पांडवानां. S1 Ks V1 B D41 Dn1 D1.2-5.7 S (G2 om.) महारथः (for 'त्मनः'). — ^c) S (G2 om.) राजन् (for तत्र). — ^d) M यतो (for यत्र).

21 G2 om. 21 (cf. v. l. 11). — ^b) Dn1 महारथः; D3 (before corr. as in text) 'रथाः'. — ^a) B D2.4.7.8 चारयामास; Dn1 S (G2 om.) पीठं (for ताड). D3 T1 संयुगे (for सायकैः).

22 G2 om. 22 (cf. v. l. 11). — ^a) M3 तद् (for तम्). — ^b) S1 B1-4 Dn1 D2-4.6-8 T2 हि; Ks V1 B3 D41 D1.2 [S]पि (for Sति). — ^c) T1.2 G1 M पांचालं (T2 'लिं'). — ^d) Ks V1 B (except B3) D41 Dn1 D2.3.6-8 पुरुषर्षभः (D3 'भं'); T2 'बोत्तमाः'. T1.3 G1.3 M प्रसह्य पुरुषोत्तमः.

23 G2 om. 23 (cf. v. l. 11). S K1.2 om. 23^{ab}. — ^b) T2 G1 M पुत्रं. Ks.4 B D2-4.6-8 तव पुत्रो ह्य- (Ks 'त्रोप्यः'; Ks B3 D3 'त्रोल')मर्षणः (K1 'ण') (= 22^d). — ^c) G1 M पांचाल्यः. — ^d) D3 ससभिर् (for पञ्च). V1 B3 आहवे (for एव च).

24 G2 om. 24 (cf. v. l. 11). — ^a) S K1.2.4 अस्यतः; Ks B4 D2.4.7 तथास्य. K1 समरं; Dn1 समरे (for सशरं). — ^b) D3 हस्तावापश्च. T1.3 G1.3 M सुष्टिदेवे विना पते; T2 'मुष्टि'य विना पते. — ^d) D4.6 G1 रावणं (for राजा).

25 G2 om. 25 (cf. v. l. 11). — ^b) G1 पांचालः. S

K1.2.4 V1 B (except B4) Dn1 D2 शत्रुकर्षणः. — ^a) V1 अन्यच्च. S K Dn1 D3 आदाय (for आदत्त). D2.5 अन्यं च जगृहे राजन्. — B3 om. (hapl.) 25^d-26^a. — ^d) S2 K1 वनं; Ks D2.5.8 दहं (for नवम्).

26 G2 om. 26 (cf. v. l. 11). B3 om. 26^a (cf. v. l. 25). — ^a) K2 प्रज्वालन्. V1 D2.6 रोषेण; B2 Dn1 D3 कोपेन (for वेगेन). S (G2 om.) क्रोधाद्बुधिररक्षाक्षः (G1 'क्ष'). — ^b) S2 रुद्धिरक्षणैः; D2 क्षुभिदेरणः (sic); S (G2 om.) प्रज्वलन्निव. — ^c) K4 व्यवासृजत्; T2 M कृतक्षतः; T3 G3 'क्षणं'; G1 'क्षमः' (for 'व्रणः').

27 G2 om. 27 (cf. v. l. 11). — ^b) B1.4 Dn1 T1 M1.4 श्वसंतः; G1 श्वसता. B1.4 इव पक्षगान् (by transp.). — K4 om. 27^{ad}. — ^c) S2 K1 V1 B1 D41 D1.3-5.7 T1 M भरतश्रेष्ठ (K1 'हे'). — ^d) V1 B2 Dn1 D2 T1.2 G1 व्यपासृजत्; B1 व्यराजत; D2.7 [S]व्यपासृजत्; D3.3 T3 G3 M1 [S]व्यवा; M2-4 व्यसजं (M3 'संज')यत्.

28 G2 om. 28 (cf. v. l. 11). — ^a) S2 हेमनिकृतं (for 'विकृतं'). Ks B3 ते हेमवर्णं (B3 'मै')विकृतं. — ^b) K2 B1 Dn1 D3 T1 छित्त्वा (for भित्त्वा). K1 राज्ञा; V1 B3 D41 D1.5.6 T3 G2 राजन्. K1 T3 G1.3 शिलीमुखाः; K4 शिताः शिताः (for क्षिलाक्षिताः). — ^c) Ks सिषिबुद् (for विविबुद्). Dn1 S (G2 om.) धरणीं (for वसुधां). — ^d) D3 कंकवर्हिणवांससः.

29 G2 om. 29 (cf. v. l. 11). — ^a) D3 सोऽपि विद्धो. T2 महाराजः. — ^b) S2 व्यतिराजत; Ks D3 [S]ति (D3 'नि')व्यरोचत; V1 [S]तिव्यवसृजन् (sic); B1 [S]य विना पते; Dn1 [S]निव्यराजत (for Sति). B3 S पुत्रस्तव विराज (B3 T2 'क्षां प')ते; D2.6 कैलसशिखरोपमः. — ^c) D3

वसन्ते पुष्पशवलः सपुष्प इव किंशुकः ॥ २३
 स छिन्नवर्मा नाराचैः प्रहारैर्जर्जरच्छविः ।
 घृष्टद्युन्नस्य महेन क्रुद्धश्छिच्छेद कर्षुकम् ॥ ३०
 अयैर्न छिन्नधन्वानं त्वरमाणो महीपतिः ।
 सायकैर्दशमी राजन्ध्रवोर्मध्ये समार्दयत् ॥ ३१
 तस्य तेऽशोभयन्वक्रं कर्मारपरिमार्जिताः ।
 प्रफुल्लं चम्पकं यद्वज्रमरा मधुलिप्सवः ॥ ३२
 तदपास्य धनुश्छिन्नं घृष्टद्युन्नो महामनाः ।
 अन्यदादत्त वेगेन धनुर्मल्लांश्च षोडश ॥ ३३
 ततो दुर्योधनसाश्चान्दत्त्वा स्रुतं च पञ्चभिः ।

धनुश्छिच्छेद महेन जानरूपपरिष्कृतम् ॥ ३४
 रथं मोपस्करं छत्रं शक्तिं स्रुतं गदां ध्वजम् ।
 मल्लैश्छिच्छेद नवभिः पुत्रस्य तव पार्थिवः ॥ ३५
 तपनीयाङ्गदं चित्रं नागं मणिमयं शुभम् ।
 ध्वजं कुरुपतेच्छिन्नं ददृशुः सर्वपार्थिवाः ॥ ३६
 दुर्योधनं तु विरथं छिन्नमर्वायुधं रणे ।
 आतरः पर्यरन्त सोदर्या भरतर्षभ ॥ ३७
 तमारोप्य रथे राजन्दण्डधरो जना
 अपोवाह च संभ्रान्तो घृष्टद्युन्नस्य पश्यतः ॥ ३८
 कर्णस्तु सात्यकिं जित्वा राजगृद्धी महाबलः ।

C. 9. 2728
B. 2. 56. 37
K. 2. 51. 38

पुष्पविरलः; D₂ पत्रविरलः; T₂ G₂ पुष्पबहुलः. B (except B₂) D₂ 4.7 वसंतकाले सुमहान्. — ^a) S₁ K₁ B₁ 3 सुपुष्पः; K₂ सपुष्पः; B₂ 3 D₂ 4.7 प्रफुल्लः; D₂ वसंता (sic). S (G₂ om.) यथा स्फार्किंशुको महान्.

30 G₂ om. 30 (cf. v. l. 11). — ^a) K₁ T G₂ M₂-1 संछि (T₁ 'छ') छवर्मा; K₂ V₁ B (except B₂) D₁ D₂ 2.2.2.2 स भिन्नव (D₁ 'म') मा; G₁ उत्सव (for स छिन्न). B (except B₂) D₁ D₂ 1.7 नाराच- (D₁ 'च्या-'); T₂ G₁ पुत्रस्ते (for नाराचैः). — ^b) T₂ G₁ नाराचैर् (for प्रहारैर्). V₁ B D₁ D₂ 3-3.7 T₂ जर्ज (T₂ 'र्जै-') रीकृतः; T₁ M₁ क्षर्शरीच्छविः; G₁ क्षर्शरीकृतः. — ^c) K₂ घृष्टद्युन्नस्य. G₁ फलेन.

31 G₂ om. 31 (cf. v. l. 11). — ^b) D₂ त्वरमाणं विशां पते. — D₂ om. 31st. — ^c) D₂ भूप; M₁ राजा (for राजव्). — ^d) K₂ B₁ D₁ S (G₂ om.) समर्पयत्; V₁ B₂-3 D₁ D₂ 3-3.7 समर्पयत्; D₂ समार्दयत्; D₂ समर्दयत् (for समा). — D₂ ins. after 31: D₂ after 31st:

510* विष्याद्य विविधैर्बाणैः कालान्तकयमोपमैः ।

[D₂ निक्षिपेत् (for निविधेत्).]

32 G₂ om. 32 (cf. v. l. 11). — ^b) K₁ कंदारः; D₁ ममार- (sic); G₁ नाराचाः (for कर्मार-). B₂ चरिवर्जितः; D₂ परिमार्जितः. — D₂ om. 32nd-33rd. — ^c) K₂ प्रोफुल्लः; D₁ प्रफुल्लः; T G₂ M सु (T₁ सं) फुल्लं. V₁ B (except B₂) D (D₂ om.) S (G₂ om.) पंकजं (for चम्पकं). D₂ 5 यव (for यद्वत्).

33 D₂ om. 33 (cf. v. l. 32). — ^b) D₂ T₂ महारथः; G₁ 'स्मनः (for 'मनाः). — ^c) D₂ 5 अवाप्यदत्तुरादाय. — ^d) D₁ मल्लैश्च. D₂ 5 यल्लोमैश्च तु षोडश.

34 ^a) K₂ सदा (for सतो). K₁ [ज]र्ज. — ^c) G₁ फलेन. — ^d) D₂ जानरूपपरिष्कृतं.

35 ^a) S₂ सोपस्करः; D₁ सोपस्करः; M₁ चोपः; M₂-1 चाव. D₁ 1 शुभं (for छत्रं). — ^b) V₁ D₁ 1 ध्वजं नागविभूषितं. — ^c) G₁ फलेन. S₁ K₁ B D S दशभिः (for नवभिः). — ^d) K₂ G₂ तव पुत्रस्य (ly transp.). B₂ मारतः; D₁ D₂ पार्थिव.

36 ^a) V₁ M₁ तपनीयाङ्गदश्च. — ^b) K₂ सुवं (sic) (for शुभम्). — ^c) B₂ ध्वजैः. K₁ V₁ कुरुपते.

37 ^a) D₂ 3 च (for तु). D₂ समरे (for विरथं). — ^b) V₁ B₂ 3 D₁ D₂ 2.2.7 T₂ 3 G M छिन्नमर्वायुधं (for 'सर्वायुधं'). T₂ छिन्नमर्मायुधचक्रं. — G₂ om. 37th. — ^c) T₂ 3 G₂ 3 आतरं. V₁ पर्यरन्तः; T₁ M समवे (M₁ 'वे') संतः; T₂ 3 G₂ समुदैक्षंतः; G₁ स्वमवेक्षंतः. — ^d) K₂ B (except B₂) D₂ 2.2.2 S (G₂ om.) सोदरा. T₁ भरतर्षभः.

38 ^a) B₂ D₁ D₂ 3 रथं; T₂ रथी (for रथे). G₁ तूर्णं (for राजव्). — ^b) D₁ S (except T₂) कुंडधारो (for दण्डं). V₁ D₁ D₂ 1 D₂ T₂ 3 G₂ 3 M नराधिपं (V₁ 'क'; T₁ 'प'); B₂ 4 D₂ 4.7 T₂ G₂ जनाधिप (B₂ 'क-'). — ^c) V₁ B₂ D₁ D₂ 3 रणादायुः; D₁ रवात्तर्जः; D₂ 3 सुसंरक्षो (D₂ 'बातो') (for च संभ्रान्तो). K₂ 4 B₂ 3 D₂ अपोवाहद (K₁ 'व-'; B₂ 'त') संभ्रान्तो; B₂ 4 D₂ 4.7 अपाहद (B₂ 'वह') दसंभ्रान्तो. — After 38, S ins. an addl. colophon [Adhy. name: T₂ M₁ दुर्योधनपराजयः. — Adhy. no. (figures, words or both): T₂ 3 G 54; T₂ M 53].

39 Before 39, S (except M₁) ins. संवत्. — ^a) D₂ 3 च (for तु). T₂ 3 G₂ M₂ 3 जित्वा; T₂ G₂ जित्वा; G₂ M₂ 3 हत्वा (for जित्वा). — ^b) K₁ राजगृद्धे; K₂ 'गृद्धी; K₂ 'मृद्धी; T G राज (T₂ 'ज') गृद्धुर (G₂ 'गृद्ध'); G₂ राजगृद्धी. T G जयर्षभः (G₂ 'जे') (for महाबलः).

C. 2. 2729
D. 2. 56. 39
K. 2. 51. 39

द्रोणहन्तारमुप्रेषु ससाराभिमुखं रणे ॥ ३९
तं पृष्ठतोऽभ्ययात्तूर्णं श्वेनयो वितुदञ्चरैः ।
वारणं जघनोपान्ते विषाणाभ्यामिव द्विपः ॥ ४०
स भारत महानासीधोधानां सुमहात्मनाम् ।
कर्णपार्षतयोर्मध्ये त्वदीयानां महारणः ॥ ४१
न पाण्डवानां नास्माकं योधः कश्चित्पराङ्मुखः ।
प्रत्यदृश्यत यत्कर्णः पाञ्चालांस्त्वरितो ययौ ॥ ४२
तस्मिन्क्षणे नरश्रेष्ठ गजवाजिनरक्षयः ।
प्रादुरासीदुभयतो राजन्मध्यंगतेऽहनि ॥ ४३

पाञ्चालास्तु महाराज त्वरिता विजिगीषवः ।
सर्वतोऽभ्यद्रवन्कर्णं पतत्रिण इव द्रुमम् ॥ ४४
तेषामाधिरथिः क्रुद्धो यतमानान्मनस्विनः ।
विचिन्वन्नेव बाणाग्रैः समासादयदग्रतः ॥ ४५
न्याग्रकेतुं सुशर्माणं शङ्कुं चोर्ध्वं घनंजयम् ।
शुक्लं च रोचमानं च सिंहसेनं च दुर्जयम् ॥ ४६
ते वीरा रथवेगेन परिवर्तुर्नरोचमम् ।
सृजन्तं सायकान्क्रुद्धं कर्णमाहवशोभिनम् ॥ ४७
युध्यमानास्तु ताञ्शूरान्मनुजेन्द्रः प्रतापवान् ।

— °) Ks प्राणहन्तारम्; G1 द्रोणं हन्तारम्. Ś1 उ०मं; Śs उग्रेणं; K1 उग्रेणं; K2 उ०मं; B2 D1.8 M2 उग्रेणुः (Dr 'बु'); G1 अग्रेणुः. — °) Ks V1 B (except B2) D1 Dn1 D1.2-5.7.8 S [अ]मिमुखो; D2 'मुखे (for 'मुखं'). D2.6 स्थितः (D2 'तं'); T G बली (for रणे).

40 °) Śs K1.2.4 स; V1 तत् (for तं). Śs दृष्टो (sic) (for पृष्ठतो). B2 S [S]न्व (B2 'भ्य'यात्तूर्णः (for 'भ्ययात्तूर्ण'). Ks तं दृष्टाभिमयात्तूर्ण. — °) Ks Dn1 Ds [S]पि तुदन्; V1 न्यहनच; B2 विहनच; B5 M [S]मि (B5 'भ्य'हनच; T G [S]मिहतः (for वितुदञ्च). Śs शतैः (for चरैः). — °) Ks D2.6 वारणो (Ks 'णे'). Ds जगृहोपांतं (sic); T G जघने निघ्नन्; M जघने मत्तं; Ca. c जघनोपान्ते (as in text). — °) Ds द्विपं. T2 दंताभ्यामिव वारणः.

41 °) T2.8 Gs पुरोगाणां; M2-4 पुरा नासीद् (for महाना). — °) T2.8 Gs राज्ञां च; M1 यौधानां. M2-4 यस्तदासीन्महात्मनां. — °) M1 कथं (for कर्णे). T2.8 Gs M युद्धे (for मध्ये). — °) S संकुद्धानां (for त्वदीयानां). V1 Ds महारथः; D2 T2.8 Gs M1 'रणे (M1 'जं').

42 °) Ks T2 अस्माकं; Ds नास्माणां. — °) D1 योधं; M यौधः. K4 M1 पराङ्मुखं. T2.8 Gs कश्चिदासीत्पराङ्मुखः. — °) V1 D1.1 प्रत्यदृश्यततः; B2 अदृश्यत वदा; Ds प्रत्यदृश्य वतः; Ds 'दृश्येव वद. T2 G प्रा (G2 प्र)दृश्यत ततः कर्णं (G1.2 'जं'). — °) V1 पांडवांसु; B2 D1 D1.5.7 पांचालांसु; G1 M पांचालं (M1 'का').

43 °) B2 अस्मिन्. T2 रणे (for क्षणे). D1 नरश्रेष्ठः. — °) Śs K2.4 गजवाजिनरक्षयः; Ks V1 B (except B2) Dn1 D2-4.7.8 'जनक्षयः (Ks 'जं'); T G नरवाजिरक्षयः (T1 'वं'); M2-4 नरवाजिगजक्षयः. — °) V1 B (except B2) D1 D1.2-5.7 T2.8 G M1.8 मध्य (G1.8 M1 'ज्जे'मते (G2 'तो'). Ks दिने (for अहनि).

44 °) B2.8 D1 D1.2.5.1 पांचालास्. Ds च (for

तु). — °) B1.4 D2.1.2.7 ते सर्वे (for सर्वतो). D2 [S]मिद्रवन्. Dn1 कर्णे. — °) K2 [उ]रगं (for द्रुमम्).

45 °) D2.4.7 तांस्तथा (for तेषाम्). Ś1 K2 B2 आधिरथः; V1 B2 D2.8 (before corr.) अधिरथिः; T2.8 G2.8 आधिरथिः. — °) B2 मनस्विनां; Dn1 तरस्विनः. T G प्रधानान्वे तरस्विनः. — °) K2.4 B1.2-5 D1 Dn1 D1.3.5.7.8 T G2.8 M विचि (K2 'च')न्वन्निव; V1 'न्वलेव; B2 विच्छिन्नमिव; D2 विभिदुश्चैव; D4 विचिन्नमिव; Ds विचिन्वन्ति च; G1 स्वचिन्वन्निव. K4 B1.2.4 D2-4.2.7 बाणोवेः; D1 D1.5 बाणाग्रैः; T2 Gs तान्बाणैः. — °) B2 समासाद्य तद्. K2 V1 D2.4.7 अग्र (D2 'य')गान्; B1 अग्रगः; Ds आग्रहाव. D2 त्वरमाणा महारथाः.

46 °) Dn1 S व्याग्रकेतुः. Dn1 T1.8 G M सुव (T1 'व'; T2 Gs 'व')र्धो च; Ds सुवर्माणं; Ds सुवर्ध्माणं; T2 सुपर्वा च (for सुशर्माणं). — °) Ś1 K1.2 B2 शंकं (K2 B2 'खं'); Ks V1 B1.2.4.5 D1 Dn1 D1.2-5.7 चित्रं; Ds शक्रं; Ds सह (for शङ्कु). Ks V1 B D1 D1.2-5.7.8 चोप्रायुधं जयं (V1 B2 समं); Dn1 चोप्रायुधो जयः; D2.6 चें (D2 चं)प्रायुधं जयं. S युक्त्रिप्रायुधः क्रतुः. — °) Ś1 K1.2 om. (hapl.) 46th. — °) Ks Ds चक्रं; B2 Ds शुक्रं (for शुक्लं). V1 तु (for the first च). B2 तथाप्रयानं; D1 D1.5 तयोप्रसेनं (for च रोचमानं). Dn1 चक्रश्च रोचमानश्च; S दुर्जयो रोचमानश्च (M2-4 'नश्चैव'). — °) K4 सहसेनं. B2 सुदुर्जयं. Dn1 S सिं (T2 Gs स)हसेनस्तथाष्टमः (Dn1

47 °) B (except B2) D2.4.7 रथमार्गेण (for 'वेगेन'). S महता रथवन्नेन. — °) B2 T1 परिवन् (T1 'वु') रथोचमं. — °) Ks संजयं; Ds T2.8 Gs M सृजन्तः. Ds उग्रान्; S तूर्णं (for क्रुद्धं). — °) Ks माहवशोभितं.

48 °) T1.8 G M यतमानां (G1.2 'ना')स; T2 यतमानाव (for युध्यमानास्). T2 स (for तु). Ks

अष्टाभिरष्टौ राधेयो न्यहनन्निशितैः शरैः ॥ ४८
अथापरान्महाराज स्रुतपुत्रः प्रतापवान् ।
जघान बहुसाहस्रान्योधान्युद्धविशारदः ॥ ४९
विष्णुं च विष्णुकर्मणं देवापि भद्रमेव च ।
दण्डं च समरे राजंश्चित्रं चित्रायुधं हरिम् ॥ ५०
सिंहकेतुं रोचमानं शूलभं च महारथम् ।
निजघान सुसंकुदधेदीनां च महारथान् ॥ ५१
तेषामाददतः प्राणानासीदाधिरथैर्वपुः ।
शोणिताभ्युक्षिताङ्गस्य रुद्रस्येवोर्जितं महत् ॥ ५२
तत्र भारत कर्णेन मातङ्गास्ताडिताः शरैः ।

मर्वतोऽभ्यद्रवन्मीताः कुर्वन्तो महदाकुलम् ॥ ५३
निपेतुरुर्व्यां समरे कर्णमायकपीडिताः ।
कुर्वन्तो विविधान्मादान्वज्रनुभा इवाचलाः ॥ ५४
गजवाजिमनुष्यैश्च निपतद्भिः समन्ततः ।
रथैश्चावगतैर्मार्गं पर्यस्तार्यत मेदिनी ॥ ५५
नैव भीष्मो न च द्रोणो नाप्यन्ये युधि तावकाः ।
चक्रुः स तादृशं कर्म यादृशं वै कृतं रणे ॥ ५६
स्रुतपुत्रेण नागेषु रथेषु च हवेषु च ।
नरेषु च नरव्याघ्र कृतं स कदनं महत् ॥ ५७
मृगमध्ये यथा सिंहो दृश्यते निर्भयश्चरन् ।

C. B. 2747
S. B. 56. 56
K. B. 57. 58

D₂-4.7 वृत्तान्; K₁ दृष्टा; B₂ बीरान् (for वृत्तान्). — ⁵
D₂ T₁; G₁; M मनुष्यैश्च (T₁ 'मान्'). S सितैः शरैः (for
प्रतापवान्). — ⁶ S K₁; D₂ om. (hapl.); 48^a-49^b. — ⁷
V₁ राधेयं. — ⁸ K₂; B (except B₂) D₂-4.7
[S]भ्यर्द्धवन् (for न्यहनन्). S पांचालानहन् (T₂ M₁
'न्यहनन्'; G₁; 'वर्द्धवन्')द्रणे.

49 ¹ S K₁; D₂ om. 49^a (cf. v. 1. 48). — ² G₁
परा- (for अथ). — ³ T₁ नरसाहस्रान्. — ⁴ B₁; 4.5
योष्यान्; M₁; योषान्. V₁ B (except B₂) D (except
D₁ D₂) T G युद्धविशारदान्.

50 ¹ K₂ विष्णुतं; V₁ B D₁ D₂ D₁; 4.7 विष्णुं
च; D₂ विष्णुश्च. ² S K₂ B (except B₂) D₁
D₂-4.7 विष्णुक (D₂ 'क्ष')मार्गं; D₂ विष्; T₁ M विष्णुवमार्गं;
T₂ G₂ विष्णु दक्षमिदं. G₁; 50^a शुक्रं (G₂ 'कृद्') च विष्णु
वक्षमिदं. — ³ K₂; B₂ D₁; 2 देवापि- (D₂ 'पं'); D₂
देवपि. T₂ G नारायणं शिलाशितैः. — ⁴ K₂ B₂-s D₁
D₁-s; 4.7.8 राजन्समरे (by transp.). V₁ B₂ दंड (B₂
'दं')वारं तु समरे; T G दंडया (G₁ 'दं' सा; G₂ 'डसा')रं च
समरे; M दंडं च राजन्विर्कोतं. — ⁵ T₂ सुतं (for हरिम्).

51 ¹ V₁ B₂ D₁ D₂ रोचमानं सिंहकेतुं. — ² D₂
क्षरयं. B₂ महारथान्; D₁ D₂; 'रथ'. — ³ S K₁; 5 om.
(hapl.) 51^a. — ⁴ D₁ तदीयानां; S चेदिकानां (for
वेदीनां च).

52 ¹ K₂ आधिरथिदं; T₂; G आतिरथेदं. K₂ ययो
(for वपुः). — ² B₂ युगांते सर्वभूतानि; D₁ D₂
शोणितान्युक्षि (D₁ m 'शोणुक्षि'; D₂ 'तायुषि')तांगस्य.
— ³ T₂ G₁; 5 रुद्रस्यैव. D₁ [उ]र्वितं महान्; D₂
[उ]र्वितं वपुः; T G [उ]र्वितैर्वपुः; M [आ]वतापिनः (for
[उ]र्वितं महत्). B₂ काकस्यैव विषक्षत.

53 ¹ K₂ निहताः; M₂ तापिताः (for ताडिताः).
— ² D₂ व्यद्रवन् (for अभ्य). D₂ राजन् (for
(for भीताः). — ³ K₂ D₂ M₂-s कुर्वन्तो.

54 ¹ B₂; T₁ M अपरे; T₂ G तु परे (for समरे).
— ² K₂ V₁ B D M कर्णमायकपीडिताः (M₂; 'पि')ताः.
— ³ K₂ कुर्वन्तो. S रावान् (for नादान्). — ⁴ D₂
वज्रमिच्छा; T G 'रुग्णा' (for 'नुक्ता').

55 ¹ T₂ तु (for च). D₂ गजवाजिरथाजैव. — ²
T₁; सहस्रतः; T₁ G च सर्वतः (for समन्ततः). — ³
K₂; चा (K₂ सा)वर्गतेदं; K₂ D₂ चापि तथा; V₁ B D₁
D₂ D₁-4.7 T₁ M चापि (T₁ 'ति')रथेदं (D₂ 'थं'); D₂
चतुरगैर्; T₂ च द्विरथैर्; T₂ G भग्नैर्वज्रैश्च (for चावगतेर्).
K₂ D₁ मार्गं; K₂ D₂ नागैः; T₁ M वागैः; T₂ मत्तैः; T₂ G
चैव (for मार्गैः). — ⁴ K₂; परिलीखतं; K₂ V₁ B₁ D S
समासी (D₂ 'मती')र्वत.

56 ¹ B₂ D₁ D₂ नैवं; D₁ T G न च. M न भीष्मो
न च द्रोणो. — ² D₂ नान्ये युधि च (for नाप्यन्ये
युधि). K₂ मामकाः. — ³ D₁ चक्रुः; D₂; चक्रुर्वै; T₁
चक्रुः; T₂; G M चक्रुर्हि (for चक्रुः सा). — ⁴ G₁
यादृकं. V₁ च कृतं; S कृतवान् (for वै कृतं).

57 T G transp. 57 and 58. — ¹ T₂; G
स्रुतपुत्रोच; T₂ पुत्रस्तु (for 'पुत्रेण'). — ² M नरेषु (for
हवेषु). K₂ V₁ B D T G हवेषु च रथेषु च. — ³
M हवेषु (for नरेषु). D₂; 4 महाराज; T₂
नरव्याघ्रश्च. — ⁴ D₂ कृतं सु; T G चकार; M कृतं हि.

58 T G transp. 57 and 58. — ¹ M₂-s वृकमध्ये
(for वृष). T₂ युगाणां मध्यतः सिंहो. — ² T₂; G M
विर्वयो दृश्यते (by transp.); T₂ विर्वयो वर्तते. — ³
B (except B₁) D₂; 4 पंचालानां. D₂ रथमातान् (for

C. 8. 2749
B. 8. 58. 57
K. 8. 51. 56

पाञ्चालानां तथा मध्ये कर्णोऽचरदमीतवत् ॥ ५८ ।
यथा मृगगणांस्तान्निहो द्रावयते दिशः ।
पाञ्चालानां रथत्रातान्कर्णो द्रावयते तथा ॥ ५९
सिंहासं च यथा प्राप्य न जीवन्ति मृगाः कचित्
तथा कर्णमनुप्राप्य न जीवन्ति महारथाः ॥ ६०
वैश्वानरं यथा दीप्तं दहन्ते प्राप्य वै जनाः ।
कर्णाग्निना रणे तद्रहग्धा भारत सृज्याः ॥ ६१
कर्णेन चेदिष्वेकेन पाञ्चालेषु च भारत ।
विश्राव्य नाम निहता बहवः शूरसंमताः ॥ ६२

तथा मध्ये. — ^a) Dn1 Ds चरद् (for स्व). S
चरन्कर्णो ह (T2 'जोष्य' भीतवत्.

59 ^a) V1 तांस्तान्; T2 इहान् (for त्रस्तान्). Ds यथा
मृगान्सुसंत्रस्तान्. — ^b) Ds कर्णो (for सिंहो). Gs दिशं.
— ^c) Ks V1 B1.5 D2.5.7 T2 M1 पांचालानां. Dn1 तथा
त्रातान्. — ^d) K2 V1 B1.5 Ds1 Dn1 D1.5-5.7.8
व्यद्रावयत्; B1.5.4 Ds.c त्रासयते (for द्राव*). K2 (sup.
lin, as in text) दिशः; B2 तदा.

60 ^a) T1.5 G2.5 M1 सिंहं स हि; T2 सिंहस्याभि;
G1 सिंहासं हि; M2-4 तं सिंहं स (M2 च) (for सिंहासं
च). Ca cites सिंहासं and प्राप्य (both as in text).
— M2 om. 60^b-61^c. — ^b) Ds1 D1.5 जीवति. — ^c)
Dd1 D1.5 कर्णं (Dd1 'जै' मुखं प्राप्य; T2 'मभिप्राप्य'; G1.2
M (M2 om.) 'मनुप्राप्ता. — ^d) S K1.2 [अ] जीवन्ति; D2
त्राजंति; D2.4.7 जीजिबुर्; T1 देवंति (sic) (for जीवन्ति).
S (M2 om.) स संजयाः (for महारथाः).

61 M2 om. 61^{ab} (of. v. 1. 60). M1 om. (hapl.)
61. K1 om. 61^{ab}. — ^a) S' K2.4 प्राज्ञं; B1.2.4
D2.4.7 प्राप्य (for दीप्तं). B2 वैश्वानरैर्यथा दीप्तेः; S (M1.2
om.) वैश्वानरमुखं प्राप्य. — ^b) Ks V1 B2 Ds1 Dn1
D1.2.5.6.8 प्राप्य दहं (Dd1 D1.5 दह्यः; D2 मुहं)ति;
B1.2.4 Ds.4.7 प्रतिदहंति (for दहन्ते प्राप्य). B2
प्रत्यदह्यन्त वै प्रजाः; S (M1.2 om.) दहं (G2 'ह')ते शलभा
बया. — ^c) B1 बने (for रणे). Dd1 D1.5 दग्धा (for
तद्रद्). S (M1.2 om.) कर्णाग्निं समरे प्राप्य. — ^d) Dd1
D1.5 तद्रद् (for दग्धा).

62 Ks Ds om. 62. — ^a) D2 चेदिकैकेन; Ds
'व्हेकेय (for 'व्हेकेन). S चेदिष्वेकेन कर्णेन. — ^b) Ss
K1.2.4 पांचालस्येयु; B1.4 D2.4.7 पांचालेषु. — ^c) Ss K1.2.4
B2 विद्राव्य नाम; V1 विद्राव्यमानं. B2 [अ] निहता;
D2 निहिता; T1.5 G [अ] निहता (G2 'त'). T2 M

मम चासीन्मनुष्येन्द्र दृष्ट्वा कर्णस्य चित्रमम् ।
नैकोऽप्याधिरथैजीवन्पाञ्चाल्यो मोक्षयते युधि ॥ ६३
पाञ्चालान्विधमन्संख्ये स्रतपुत्रः प्रतापवान् ।
अभ्यधावत् संकुद्धो धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ॥ ६४
वृष्टद्युम्नश्च राजानं द्रौपदेयाश्च मारिष ।
परिवृष्टमित्रघ्नं शतशश्चापरे जनाः ॥ ६५
शिखण्डी सहदेवश्च नकुलो नाकुलिस्तथा ।
जनमेजयः शिनेर्नसा बहवश्च प्रभद्रकाः ॥ ६६
एते पुरोगमा भूत्वा वृष्टद्युम्नस्य संयुगे ।

आवयंतोय नामानि. — ^a) M2.4 बभ्रमुः (for बहवः). V2
शूरसंगताः. Dn1 शूरा वै बहवो नराः; T2 निहताः शूराः
संमताः (hypermetric); M2 बभ्रमुः शूरसत्तमाः.

63 ^a) Ds तु (for च). V1 महाराजन्; B D2.4.6.
मती राजन् (for मनुष्येन्द्र). S मतिर्ममासीद्वाजेंद्र. — ^b)
D2.6 तं दृष्ट्वा कर्णपौरुषं. — ^c) S1 K2 नैकस्य; V1 न चैव;
B2 नैकोद्यः; Dn1 नैको हि; D2 नैकश्च. T2 [अ] तिरधिर्; T3
Gs [अ] तिरयेर्; G1.2 [अ] तिरयो. S जीवेत्. — ^d) K1.2.4.
B1 मोक्षते; Dn1 मोक्षयते. B2 मोक्षयते युधि मारिष;
D2 पांचाल्यो जातु मोक्षयते; S पांचालानां महारणे.

64 ^a) Ss K1 पांचालवान्; B2.5 Ds पांचालान्. K2
B2 D1.5 विधमत्; V1 B1.4.5 Dn1 D2-4.5.7 व्यधमत्;
K1 मध्ये (for संख्ये). S संख्ये (M 'खे') विधम्य (T2
'मध्य') पांचालान्. — ^b) Ks V1 B (except B1) D S
पुनः पुनः (for प्रतापवान्). — After 64^{ab}, V1 B2 Dn1
D2.4.7 ins.:

511* पाञ्चालानय निघ्नन्तं कर्णं दृष्ट्वा महारणे ।

[V1 D2 पांचालान्.]

— ^c) K2 V1 B1.5 D7 S अभ्य (V1 'प्य')धावत्सुसंकुद्धो-
— ^d) K2 V1 B2 Dd1 D1.5.6.8 धर्मराजं; B1.4.5 Dn2
D2-4.7 राजो; B2 पांडुपुत्रं; S कुंती (for धर्म). B4 Dn1
D2.4.7 युधिष्ठिर.

65 ^a) V1 वृष्टद्युम्नः. K1.2 V1 B Dn1 D2.5.8 तु
(for च). K2 B Dd1 D2-4.7 राघवेयं (for राजानं). — ^b)
S घन्विनः (for मारिष).

66 ^a) B (except B2) S नकुलोन्ये (B1 'पि') च
भूमिपाः. — ^c) Hypermetric. T2 सत्यकिश्च (also
as in text) (for शिनेर्नसा). — ^d) Ss बलवत्; M
चेकितानः (for बहवश्च).

67 ^a) G2 ह ते (for एते). G1.2 पुरोगता. T2
मृवन् (for मृत्वा). — ^b) Ks B2 वृष्टद्युम्नश्च. — ^c)

कर्णमस्यन्तमिष्वस्त्रैर्विचेरुमिनौजमः ॥ ६७
तांस्तत्राधिरथिः संख्ये चेदिपाञ्चालपाण्डवान् ।
एको बहूनस्यपतद्रुत्तमन्पाञ्चगानिव ॥ ६८
मीमसेनस्तु संकुद्रः कुरुन्मद्रान्सकेकयान् ।
एकः संख्ये महेष्वासो योधयन्बह्वशोमत ॥ ६९

तत्र मर्मसु मीमेन नाराचैस्ताडिता गत्राः ।
प्रपतन्तो हतारोहाः कम्पयन्ति स मेदिनीम् ॥ ७०
वाजिनश्च हतारोहाः पचयश्च गनामवः ।
शेरते युधि निर्भिन्ना वमन्तो रुधिरं बहु ॥ ७१
सहस्रश्च रथिनः पतिताः पतितायुधाः ।

C. B. 2763
C. B. 58. 73
K. B. 51. 75

Ks B1 Ds1 Ds2 अस्यत्. Ds1 Ds2 इषुचै (D1 'वै'र; Co इष्वस्त्रै (as in text). — ^a) Ś K1.2.2 Ds-1 G1.2 विरेजुर; Dn1 T1 विनेदुर; Ds विचेजुर; T2.2 Gs M ततश्चुर; Co विचेहर (as in text). T2.2 Gs Ms-1 अमितौजसं.

68 ^a) V1 तत्राधिरथिः; B1 तत्र रथिनः; Dn1 तत्राधिरथिः; T G ताना (T2.2 'न')तिरथिः; M तानाधिरथिनः. Śs मध्ये; Gs M संखे; Gs संवे (for संख्ये). — ^b) Śs चेदिपाञ्चाल-पाण्डवान्. — After 68^{ab}, T2 ins.:

512* सात्विकं च महाराज नात्यक्तं संयुगे ।

— ^a) Bs om. एको बहून्. Ds1 Ds2 बहूनस्यपतद्रुत्तमन्; T1 [S]पि तानस्य (for बहूनस्य). — ^b) B1.2 Ds.2 गरुडः (for 'मान्'). S transp. पन्नगान् and इव. — After 68, N (Dn1 om. from line 3 up to 69^{ab}) ins.:

513* तैः कर्णस्याभवद्युद्धं घोररूपं विशां पते ।
तादृग्यादप्युरा वृत्तं देवानां दानवैः सह ।
तान्समेतान्महेष्वासान्प्रवरवौषधविभः ।
एकोऽम्बभवद्व्यग्रस्त्रमासीव दिवाकरः ।

[(L 1) Ds.2 इष्यत् (for कर्णस्य). V1 भवानर्क (for विशां रते). — (L 2) B2.2 Ds transp. नहृन् and बाहृन्. Śs क्षपा; Ds भवेद् (for पुरा). Ś K B1.2 Ds अग्निः; Ds.2 जहुरैः (for दानवैः). — (L 3) Ds सवनि (for तान्समे). Śs महेष्वासाः. — (L 4) V1 B1.2.2 Ds.2.2.1 [S]स्य (Bs 'व्य')हनद्; Bs [S]स्यभवद्; Bs [S]स्यद्वयद्; Ds1 Ds2 [S]स्यभवद्; Ds स्यभवद् (for स्यभवद्).]

69 Dn1 om. 69^{ab} (cf. v. l. 68). — ^a) Ś K संकुद्रः; V1 B1 Ds.2 संसके (B1 'क'); Ds1 Ds2 राधेयै; S कौतिवः. — ^b) Ś K V1 B Ds-1.2.2 राधेयं (Ks V1 B1 Ds.2 'वै') पाण्डवैः सह; Ds1 Ds2 संसके पाण्डवैः सह. — After 69^{ab}, N (Ds after line 2 of 513*) ins.:

514* सर्वतोऽम्बहनकुद्रो यमदण्डनिभैः शरैः ।

बाह्यीकान्केकयान्मत्स्यान्वासात्मान्मद्रसेणवान् ।

[(L 1) V1 B1 Ds1 Dn1 Ds2 कुद्रन् (for सर्वतो). Ś K1.2.2 कुद्रंवाप्यवशीकुद्रान् (Śs 'वा'); Ds कुद्रंश्च स्यपमकुद्रो (for the prior half). Ds दमदण्डनिभः. — (L 2) V1

B1.2 Ds.2.1 बाह्यीकान् (for बाह्यीकान्). Ks Dn1 Ds2 केकयान्. Ś Ks 1 वसनीन्; Ks डमने (sic); V1 Ds1 Ds2 भावंवान्; B1 अरन्मत्स्यान्; (sic); Dn1 Ds कसंस्वान्; Ds वसन्वान्; Ls द्रक्षन् (for वासावान्). Ds मिहर्मववान् (for मद्र').]

— ^a) Ds एतस्मिन्; Gs.2 M एकः संखे (G1 'वै'). Ds1 Ds.2 Ms-1 महेष्वासाः. — ^b) V1 Ds बहु शोमत. S चालयामास सायकैः.

70 ^a) Dn1 कर्णसु (sic); G1 मर्मसु (for मर्मसु). V1 भिमेन; B1 तीक्ष्णेन (for भीमेन). — ^b) M1 तापिता (for ताडिता). Śs K1.2 नराः; M1 गत्राः (for गत्राः). — ^c) B1 Dn1 प्रापतन्तो (Dn1 'त'). S1 हयारोहाः; Śs हतारोहाः. — ^d) Dn1 कंपयन्तः सः; T1 'वंति च; Gs 'वन्ति च.

71 Ds om. 71^{ab}. — ^a) V1 Ds1 Ds2 निहतारोहाः; Ds (inf. lin. as in text) च हतारोहाः; T2 च हयारोहाः. — ^b) Ds वेनुस्त्रजः; S पा(T2 G1 Ms प)दात्ताश्च (for पचयश्च). — Ds om. (hapl.) 71^c-72^d. — ^c) S अक्षरत महाराज. — Bs om. (hapl.) 71^d-73^c. — ^d) Dn1 वासतो (for वमन्तो). — After 71, T2.2 G M1 ins.:

515* ताडिताः सहसा नागा भीमसेनेन मारिष ।

निपतन्ति स वेगेन वज्रदग्गा इवाचलाः ।

[(L 2) T2 Gs M1 महावेगा (for स वेगेन). T2 M1 वज्रभगा (for 'दग्गा').]

T2.2 G M1 cont.: Ms-1 ins. after 71:

516* निहतैस्तैर्महाराज वेगवद्भिर्महाभजैः ।

शुश्रुमे वसुधा राजन्विकीर्णैरिव पर्वतैः ।

[(L 1) T2 महारवैः (for 'नरैः'). — Gs om. line 2. — (L 2) Ms-1 विरेजैर् (for विकीर्णैर्).]

72 Bs Ds om. 72 (cf. v. l. 71). T2 Gs om. 72^a-73^b. — ^a) T1 सहस्रसंख्या (for 'नाश'). V1 Ds शतस्रो रथिनो नागाः. — ^b) B (Bs om.) Ds.2.2 पतिताः; T1 G1.2 M पचयः; T2 पतिताः (for पतिताः). Ds T2 पा(T2 प)तिता युधि. Ds पतिताः पतिता युधि. — ^c) B1.2.2 ते कुत्राः; Bs ते हताः; Ds1 Ds2 तेषु ताः (sic); Ds.2.2 ते क्षताः; Ds T1 G1.2 वि(T1 की)क्षता (for वक्षता). Ks

C. 8. 2765
B. 8. 56. 74
K. 8. 51. 76

अक्षताः समदृश्यन्त भीमाद्भीता गतासवः ॥ ७२
रथिभिर्वाजिभिः स्रुतैः पत्तिमिश्र तथा गजैः ।
भीमसेनशरच्छिन्नैरास्तीर्णा वसुधाभवत् ॥ ७३
तत्तत्स्मितमिवातिष्ठद्भीमसेनबलादितम् ।
दुर्योधनबलं राजन्निरुत्साहं कृतव्रणम् ॥ ७४
निश्चेष्टं तुमुले दीनं बभौ तस्मिन्महारणे ।
प्रसन्नसलिलः काले यथा स्यात्सागरो नृप ॥ ७५
मन्युवीर्यबलोपेतं बलात्पर्यवरोपितम् ।

समदृश्यन्ते. D₂ वाजिनश्च हतारोहाः. — ^a) Ś K_{2.4}
भीमाद्भूतः; D₂ पेतुस्तत्र; D_{2.4.7} भीमभीता.

73 B₂ om. 73^{ab} (cf. v. l. 71). T₂ G₂ om. 73^{ab}
(cf. v. l. 72). — ^a) K₂ V₁ B (B₂ om.) D T₁ M₂₋₄
सादिभिः; T₂ G_{1.2} चा(T₂ च)हृतैः; M₁ पत्तिभिः (for
वाजिभिः). B₂ D₂ शूरैः; D₂ चैव (for सूतैः). — ^b) K₂
V₁ B (B₂ om.) D S (T₂ G₂ om.) पा(V₁ B₁ M₂
प)दातैर्वाजिभिः (for पत्तिमिश्र तथा). D₂ गतैः; D₂
तथा (for गजैः). — M₄ om. 73^c-74^c. — ^c) K_{1.2.4} B₂
D₂ D_{1.4} शरच्छिन्नैः; V₁ शिरच्छिन्नैः; B_{1.4.5} D_{2.5.7} S
(M₄ om.) शरैश्छिन्नैः(G₁ M₂ 'च्छिन्नैः). — ^d) B_{1.4.5}
D_{2.4.7} आच्छिन्नाः; B₂ व्यास्तीर्णाः; D_{2.5} T₂ आकीर्णाः.

74 M₄ om. 74^a (cf. v. l. 73). — ^a) D₂
तत्संमितम्; D₂ तस्मिन्मितम्; T G M₂₋₄ संसंमितम्; M₁
संस्त्रमम् (sic) (for तस्मिन्मितम्). B₂ ततः स्मितमिवाति-
ष्ठत्. Cc cites स्मितम्. — ^b) B₂₋₄ D_{2.4.7} S-भयादितं
(M₁ 'तः' (for 'बला'). — ^c) K₄ दुर्योधनं. B₂ D₇ सर्वं
(for राजन्). — ^d) S कृतं रणे (for कृतव्रणम्).

75 ^a) D₂ निश्चेष्टे. K_{2.4} V₁ B_{1.2.4} D_{3.4.6-8} T_{2.2}
G_{1.2} M तुमुले (K₂ D₂ 'म')लं; B₂ D₂ D_{1.5} तद्वलं; D₂ T₁
G₂ तु बलं. T_{1.2} G भीमं (for दीनं). — ^b) D_{2.5}
महाहवे; S राजजिरे (for महारणे). — ^c) Ś₂ K₂ B_{1.4}
D_{2-4.7} S प्रसन्नः D₂ 'मिश्रः; T_{1.2} G₂ 'सलिले'. M₄
लोके (for कले). — ^d) D₂ नृपः. — After 75, K₄ V₁
B D₂ D₁ D_{1.2-5.7} ins.:

517* तद्वत्तव बलं तद्वै निश्चलं समवस्थितम् ।

[B₂ सर्वं (for तद्वै). B₂ निश्चरं; B₂ निश्चेष्टं.]

76 ^a) K₂ मन्युवीर्यं; D₂ (marg. as in text)
मदवीर्यं; G₁ मन्युवीर्यं. — ^b) V₁ B D₂ D₁₋₇ T_{2.2} G M

अभवत्तव पुत्रस्य तत्सैन्यमिषुभिस्तदा ।
रुधिरौषपरिक्लिन्नं रुधिरार्द्रं बभूव ह ॥ ७६
सूतपुत्रो रणे क्रुद्धः पाण्डवानामनीकिनीम् ।
भीमसेनः कुरुंश्चापि द्रावयन्बह्वशोमत ॥ ७७
वर्तमाने तथा रौद्रे संग्रामेऽद्भुतदर्शने ।
निहत्य पृथनामध्ये संग्रामकृगणान्वहून् ॥ ७८
अर्जुनो जयतां श्रेष्ठो वासुदेवमथाब्रवीत् ।
प्रभञ्जं बलमेतद्वि योत्समानं जनार्दन ॥ ७९

दर्पात्; D₂ D₂ मंदं (for बलात्). V₁ B_{4.5} D₂ D_{2.4.7}
T_{2.2} G प्रत्यवरोपितं; D₂ सौर्यव' (sic); C₂ पर्यव' (as in
text). K₂ दर्पात्थं च रोपितं; T₁ दर्पमात्सर्यपीडितं. — ^a)
V₁ B D₂ D₂ D_{1.2-7} T_{1.2} G₁ M निष्प्रभं; D₂ निष्ठतस्;
T₂ G_{2.2} निःस्पृहं (for द्रुषुभिः). B₂ T₁ तथा; D₂ सह
(for तदा). — After 76^d, K₄ V₁ B D₂ D₂ D_{1-5.7}
S ins.:

518* तद्वलं भरतश्रेष्ठ वध्यमानं परस्परम् ।

[V₁ D₂ D_{1.2} S ते बले; B₂ तद्वले; D₂ ते सेने. T₂ G₂
भारतश्रेष्ठ. V₁ D₂ D_{1.2} S वध्यमाने; B₂ D₂ हन्यमाने.
T₂ परस्परम्.]

— ^a) V₁ B₂ D₂ D₂ D_{1.2} S रुधिरौष(T₂ G 'रेण)
परिविलिखे; D₂ 'परिच्छिन्नं. — ^b) V₁ B₂ D₂ D₂ D_{1.2} S
रुधिरार्द्रं बभूवतुः. — After 76, Ś K B (except B₂)
D_{2.4.7.8} M ins.:

519* जगाम भरतश्रेष्ठ वध्यमानं परस्परम् ।

[Ś₁ K_{2.2} D₂ व(K₂ द)दमानं.]

77 ^a) T G [S]वचीत् (for रणे). T₁ अत्र; T₂
कणः (for क्रुद्धः). — ^b) S संजयानाम् (for पाण्डवान्). — ^c)
S कुरुणां च (for कुरुंश्चापि). — ^d) K_{1.2} बहु शोमत.
V₁ B₂ D₂ D_{1.2-5.7} द्रावयंतौ विरेज(D₂ D_{1.2} 'चेर')तुः;
S त्रिगतौ(G_{1.2} संस्रष्टा)नां धनंजयः. — After 77, S ins.
an addl. colophon [Adhy. name: M₁ भीमकौरवयुद्धं.
— Adhy. no. (figures, words or both): T_{1.2} G
55; T₂ M 54].

78 ^b) D₂ लोमहर्षणे (for ऽद्भुतदर्शने). — ^c) D₂
प्रतनामध्ये. — ^d) Some MSS. संसप्तकृगणान्.

79 ^a) T₂ प्रभिञ्जं. B₂ वै (for हि). — ^b) B_{4.5} D₂
जनार्दनं; S मया सह.

एते धावन्ति सगणाः संशक्तमहारथाः ।
अपारयन्तो मद्राणान्सिंहशब्दान्मृगा इव ॥ ८०
दीर्यते च महत्सैन्यं सृञ्जयानां महारणे ।
हस्तिकक्षयो ह्यसौ कृष्ण केतुः कर्णस्य धीमतः ।
दृश्यते राजसैन्यस्य मध्ये विचरतो मुहुः ॥ ८१
न च कर्णं रणे शक्ता जेतुमन्ये महारथाः ।
जानीते हि भवान्कर्णं वीर्यवन्तं पराक्रमे ॥ ८२
तत्र याहि यतः कर्णो द्रावयत्येष नो बलम् ॥ ८३
वर्जयित्वा रणे याहि स्रतपुत्रं महारथम् ।

श्रमो मा बाधने कृष्ण यथा वा तव रोचते ॥ ८४
एतच्छ्रुत्वा महाराज गोविन्दः प्रहमन्निव ।
अत्रवीदुर्जुनं तूर्णं कौरवाञ्जहि पाण्डव ॥ ८५
ततस्तव महत्सैन्यं गोविन्दप्रेरिता हयाः ।
हंमवर्णाः प्रविविधुर्वहन्तः कृष्णपाण्डवौ ॥ ८६
केशवप्रहितैरश्वैः श्वेतैः काञ्चनभूषणैः ।
प्रविशन्निस्तव बलं चतुर्दिशमभिघ्नत ॥ ८७
तौ विदार्य महासेनां प्रविष्टौ केशवार्जुनौ ।
कुदौ संस्मरन्काञ्ची व्यभ्राजेतां महाद्युती ॥ ८८

C. 2. 2704
B. 2. 26. 93
K. 2. 21. 24

80 " B (except B₁) D₂-4.7 द्रवंति (for धावन्ति).
— " Some MSS. संसक्त. T₁ संशक्तमहाराथाः.
— After 80^{ab}, T G ins.:

520* दुर्जया क्षेप समरे देवैरपि सवासवैः ।

— " S K₂ & D₁ D₂ M₁ अवारयन्तो; K₁ अवचरन्तो
(*sl*); G₂ असारं; M₂-4 अवारं (for अपारं). — " K₂ B
(except B₁) D₂-4.7 M₁ सिंहशब्दं; D₂ नादान् (for
'शब्दान्'). V₁ गजा इव; D₁ D₂ यथा मृगाः. — After
80, T G ins.:

521* कुरवश्चापि धावन्ति भीमसेनमचारिताः ।

[T₂ & G₂ [अ]भि- (for [अ]वि).]

81 " D₂ [S]च (for च). — " K₂ हस्तिकक्षयो;
K₂ V₁ B₂ & D₂ & 8 ह (D₂ अ)स्तिकक्षयो; B₁ & 2 D₁ D₂
D₁ & 8.7 'कक्षा'; T₁ M₁ 'कक्ष्या' (for 'कक्षयो'). K₂ कृष्णः;
D₁ D₂ कर्णः; D₁ वार्ण्यः; D₂ केतुः. — " D₂ पश्य (for
केतुः). D₂ दीक्षितान् (for धीमतः). — " G₁ विचरितो.
D₂ & 7 मुदा (for मुहुः).

82 " K₂ M₂-4 हि; T₂ तु (for च). B₂ जेतुं;
D₁ शनत्वा; D₂ शक्नो (for शक्ता). — " D₂ S एते (for
अन्ये). B₂ सचान्नायममहारथाः. After 82^{ab}, T G
ins.:

522* दुर्जया क्षेप समरे देवदानवराक्षसैः ।

— " D₁ जानाति. D₂ जानीतेष हि मां कर्णो. — " B₁
D₁ पराक्रमं; Co 'क्रमे' (as in text).

83 " G₂ कृष्ण (for कर्णो). — " G₂ दारयत्येव (for
द्रावयत्येव). B₂ मे बलं; B₂ महत्.

84 " K₂ सर्वसैन्ये; B₂ सर्वसैन्या; D₁ सर्वसैन्यः; D₂
स्वरसित्वा; Co सर्वं (as in text). D₂ स्वरसैन्ये रणे याहि;
S (except M₂ & 8) त्रिगर्वाण्यसैन्यादि. — " D₂ महाबलं
(for 'रव्य'). — " K₂ जयो मां; V₁ D₁ D₂ जयो मे;

D₁ जतो मां; D₂ जयो मां; Bom. e. i. एतन्मे (for जयो
मां). K₂ [S]वर्णं (for कृष्ण). K₁ जमो मा मीयनेवर्णं;
B₁ & 2 & 3 D₂ & 4.7 एव (B₂ 'वं') मे रोचते कृष्ण; B₂ जमो वाराधते
कृष्ण; D₂ S वामुदेव महाबाहो. — " D₂ 'च' (for वा).

85 " K₂ B D 'च'चलन्त्य (for महाराज). — " D₁ S
V₁ S (except T₂ G₂) याहि (for ग्रहि). D₁ पांडवान्;
& सारत.

86 Before 86, T₂ G ins. संजयः. — " S K₂ & 2
D₂ & 3 तत्र (for तव). K₂ V₁ B D₂ & 4.7 & 8 महासैन्यं. — " B₂
D₂ D₁ D₂ & T₂ & 8 G M गोविन्दप्रेरिता. T₁ गोविंदः
प्रेरितामहः (*sl*). — " S [अ]विशंसत्तुर्णं (for प्रविविधुरं).
— " D₂ & 8 कृष्णमाचवौ; S [S]हुनमाहवे.

87 " K₂ B₁ & 2 & 3 D₁ D₂-4.7 & 8 T₂ केशवप्रेरितैः; V₁
B₂ & 3 D₁ D₂ & 8 T₂ & 8 G M 'प्रेरितैः' (for 'प्रहितैः'). T₁
अन्यैः (for जयैः). — " T₂ शक्नोः (for शक्तेः). K₂ B₂
कांचनभूषितैः; V₁ कनकभूषणैः. S (except T₂) तैः कांचन-
विभूषितैः. — " K₂ S (except G₁) आ (K₂ प्रा)विशन्निस्तव-
G₁ & 3 बलं तूर्णं (for तव बलं). — " T₂ & 8 G M अ (G₂
उ)दीर्यत; T₂ अकीर्यत (for अभिघ्नत). D₂ स्रतया
प्रतिभ्रम्यते. — After 87, N ins.:

523* मेघस्तनितनिर्हारः स रथो वानरध्वजः ।

चलत्पताकलां सेनां विमानं चामिवाविभात् ।

[(L. 1) S K₂ & 2 मेघस्तनितनिर्हारः (for the prior
half). D₁ सारथ्ये (for स रथो). — (L. 2) D₂ विमानमिव
चापरे (for the posterior half).]

88 " K₂ विचार्य (for विदार्य). S₂ महासैन्यं; V₂
'रमावी; T₁ G₂ 'सैन्यं. D₂ & 3 तेन तौ प्रविद्यार्थौ. — " V₂
D₁ D₂ संरथ्य (D₂ 'रथ')वात्राक्षौ; D₂ संरथ्यकाक्षौ च (for
'रक्षाक्षौ'). — " K₂ B (except B₁) D₂ & 4.7 वि (D₂
व्या)प्राजेता. K₂ महाद्युते; T₁ 'दुवि.

C. 8. 2785
B. 8. 56. 93
K. 8. 51. 95.

युद्धशौण्डौ समाहूतावरिभित्तौ रणाध्वरम् ।
यज्वभिर्विधिनाहूतौ मखे देवाविवाश्विनौ ॥ ८९
कुद्धौ तौ तु नरव्याघ्रौ वेगवन्तौ बभूवतुः ।
तलञ्चन्देन रुषितौ यथा नागौ महाहवे ॥ ९०
विगाहन्स रथानीकमश्वसंघांश्च फल्गुनः ।
व्यचरत्पृतनामध्ये पाशहस्त इवान्तकः ॥ ९१
तं दृष्ट्वा युधि विक्रान्तं सेनायां तव भारत ।
संशप्तकगणान्भूयः पुनस्ते समचोदयत् ॥ ९२
ततो रथसहस्रेण द्विरदानां त्रिभिः शतैः ।
चतुर्दशसहस्रैश्च तुरगाणां महाहवे ॥ ९३

89 K₄ transp. 89 and 90. — ^a) K₃ युधि शौरैः; D₁ D_{1.5} M₁ युद्धशौण्डैः; G_{1.2} 'शौण्डा' (G₂ 'ड-'). M₁ सदाहूतावः — ^b) K₃ V₁ B D S आगतौ तौ (B₂ च; D₃ हि) (for अरिभित्तौ). K₃ रणध्वजं; B₂ समराध्वरं (hypermetric); B₃ बलाध्वरं; T₁ रणाध्वरे. — ^c) K₃ यज्ञभिर्; D₁ D_{1.5} यज्ञभिर्; D₁ M₁ यज्वभिर्. — ^d) T₃ मुनिः; T₃ G M मखं (for मखे). B₂ यथा देवाभिनावुभौ. — After 89, S ins.:

524* क्रोधताम्रेक्षणौ शरौ युधुभाते महाबलौ ।

मदोक्तौ यथा नागौ दृष्टिसंचारिणौ ।

[(L. 1) T₃ G शरौ (for शरौ).]

90 K₄ transp. 89 and 90. — ^a) S₂ K_{1.2} transp. कुद्धौ and तौ. S महात्मानौ (T₁ वीरौ) (for नरव्याघ्रौ). — ^b) Bom. ed. योगवन्तौ (for वेगवन्तौ). — ^c) K_{3.4} D₁ ब (D₁ ज) लञ्चन्देन; C₂ तल (as in text). — ^d) V₁ B_{1.5-7} D₁ D_{1.2-7} महावने; B₂ रणे (for 'हवे). S महानागाविबोक्तौ.

91 ^a) K₃ V₁ B_{1.5-7} D T_{1.2} G M विगाह्य तु (V₁ तद्; T₂ प्रविद्य तु (for विगाहन्स). B₂ विगाह्य तुरगानीकम्. — ^b) B₂ D₁ D₁ T₁ अश्वसंघा (B₃ 'हां' श्र. Some MSS. फाल्गुनः. — ^c) M₁ विचरन्.

92 G₁ reads 92*-95* twice. — ^b) T₂ युधि (for तव). M मारिष (for भारत). — ^c) Some MSS. संशप्तकगणान्. — ^d) K₃ मधुसूदनः; V₁ B D₁ D₁ D_{1.2-7} T_{1.2} G_{1.2} M स (D₃ य) मचूचुदत्; D_{2.3} चूचुदत्; T₃ G₃ संप्रचूचुदत् (for समचोदयत्).

93 ^a) D₁ S (except M₁) रथसहस्रे द्वे (for 'सहस्रेण). — ^b) V₁ त्रिभिः शरैः; S शतत्रयं. — ^c) K₃ V₁ B D₁ D_{2.4.6-8} तु (for च). S चतुर्दशसहस्राणि.

द्वाभ्यां शतसहस्राभ्यां पदातीनां च धन्विनाम् ।
शूराणां नामलब्धानां विदितानां समन्ततः ।
अभ्यवर्तन्त तौ वीरौ छादयन्तो महारथाः ॥ ९४
स छाद्यमानः समरे शरैः परबलार्दनः ।
दर्शयन्तौद्रमात्मानं पाशहस्त इवान्तकः ।
निघ्नन्संशप्तकान्पार्थः प्रेक्षणीयतरोऽभवत् ॥ ९५
ततो विद्युत्प्रभैर्वाणैः कार्तस्वरविभूषितैः ।
निरन्तरमिवाकाशमासीद्युधैः किरीटिना ॥ ९६
किरीटिभुजनिर्मुक्तैः संपतद्भिर्महाशरैः ।
समाच्छन्नं बभौ सर्वं काद्रवैरिव प्रभो ॥ ९७
रुक्मपुङ्गवान्प्रसन्नाग्राञ्चशरान्संनतपर्वणः ।

— ^d) S वाजिनां च. K₃ महारणे; D_{2.6} च भारत.

94 ^a) D₂ शतसहस्राणां. S पूर्णै (G₁ 'वै') शतसहस्रे द्वे. — ^c) S₂ K_{1.2.4} नादलु (K₂ 'ल') ष्वानां; V₁ B D₁ D_{1.2-7} लञ्चलक्षणां (for नामलब्धानां). S राज-नुरुषवीराणां. — ^d) V₁ विचित्राणां; T_{1.2} M विततानां; T₃ G कौरवाणां; C₂ विदितानां (as in text). D₁ D_{1.5} संनद्धानां तरस्विनां. — After 94^{ad}, G ins.:

525* दुर्बोधनेन ते सार्धं जातवेगाः समन्ततः ।

— T₃ om. 94^f. — ^a) S₂ K_{1.2} अभ्य (K₁ 'मि') वर्तन्. K₂ संवीरौ; V₁ B₃₋₅ D₁ D_{1.2-7} S (T₃ om.) कौर्तेयं; B₂ ते वीराः. — ^c) D₂ वदंतस्त्रौ (for छादयन्तो). S K D₃ छादयंतौ महारथान्. — After 94, K₄ V₁ B D₁ D_{1.2-5.7} ins.:

526* शरवर्षमहाराज सर्वतः पाण्डुनन्दनम् ।

[B₃ चमूयधे (for शरवर्षैः). K₄ पांडुनन्दनः.]

95 ^a) D₁ D₁ T₃ G_{2.3} M संछाद्यमानः. — ^b) S (except T₁ M₁) परैः (for शरैः). B₃ संनतपर्वभिः; D₁ परबलार्दनः; T₂ बलार्तिकृत्; M 'बलार्तिकृत्. — ^c) V₁ पाश-हस्तम्; D₁ चापहस्तम्. D₃ पाशहस्तमिवांतकं. — ^d) Some MSS. संसप्तकान्. — ^e) V₁ प्रेक्षणीयतमो; D₂ 'णीयं ततो.

96 ^b) S₂ K_{1.2.4} विभूषणैः (for विभूषितैः). — ^c) G₃ सतारकम् (for निरन्तरम्). — ^d) K₃ B D₁ D_{1.2-5.7.8} T₂ M₁ छन्नः; V₁ D₃ अक्षैः; T₃ G नूनं (for युद्धैः). D₁ D₃ किरीटिनः.

97 ^a) K₂ S किरीटिचाप (K₃ 'निज') निर्मुक्तैः. — ^b) T₂ समंततः (for महाशरैः). — ^c) T₂ शरैश्छन्नं (for समाच्छन्नं). D₁ D_{1.5} रणे (for बभौ). D₃ सैन्यं; S (except G₁) व्योम (for सर्वं). — ^d) T₁ द्रुतः (for प्रभो).

98 ^a) D₃ सुवर्णाग्रान्; S शरान्वोरात् (for प्रसन्नाग्रान्).

अदर्शयदमेयात्मा दिक्षु सर्वांमु पाण्डवः ॥ ९८
 हत्वा दक्ष सहस्राणि पार्थिवानां महारथः ।
 संशप्तकानां कौन्तेयः प्रपक्षं त्वरितोऽभ्ययान् ॥ ९९
 प्रपक्षं स समासाद्य पार्थः काम्बोजरक्षितम् ।
 प्रमसाद्य बलाद्राणैर्दानवानि च वामवः ॥ १००
 प्रचिच्छेदाशु भलैश्च द्विपतामतायिनाम् ।
 शस्त्रपाणीस्तथा बाहूस्तथापि च शिरांस्युत ॥ १०१

अङ्गाङ्गावयवैर्गच्छिन्नैर्व्यायुधानेऽपतन्निभौ ।
 विष्वग्वाताभिर्ममत्रा बहुशास्त्रा इव द्रुमाः ॥ १०२
 हस्त्यश्वरथपत्नीनां व्रानाभिघ्नन्तमर्जुनम् ।
 मुदक्षिणादवरजः शरवृष्ट्याभ्यवीवृषन् ॥ १०३
 अस्यासतोऽर्धचन्द्राभ्यां स बाहू परिघोपमौ ।
 पूर्णचन्द्राभवकं च क्षुरेणाम्यहनच्छिरः ॥ १०४
 स पपात ततो बाहान्स्वलोहितपरिभवः ।

C. 2. 2003
 P. 2. 20. 112
 K. 2. 21. 114

— ^b) Ds क्षराणां नतपर्वणां; S प्रमसाद्य (T₁ 'नकु'तपर्वणः).
 — ^c) Ks V₁ B (except Bs) D₁ D₂-4.7 अवाम्बुजम्
 (for अवशंबुजम्). — After 98, N T G ins.:

527* मही विषद्विषः सर्वाः समुद्रा गिरयोऽपि वा ।

स्फुटन्तीति जना जडुः पार्थस्य तलनित्यनाम् ।

[G₁ lacuna for line 1. — (L. 1) Ds Ts G₂ 3
 विषद्विषं (G₂ 'वः'); T₁ दक्ष रिक्तः; Ts विनीयते (for विषद्विषः).
 S K₁ 2.4 T G₂ 3 किं तु; Ks Ds किं तु; D₂ 3 सं तु (for
 सर्वाः). Bs D₁ D₂ 3 च (for वः). S K₁ 2.4 Ds Ts
 समुद्राः सहा (Ts 'द्रक्ष स)पर्वणाः; Ks V₁ Bs D₁ D₂ 3
 T₁ 3 G₂ 3 समुद्राः स (Ds 'द्रक्ष)पर्वणाः (for the
 posterior half). — (L. 2) S K₁ 2.4 स्फुरन्ति; T G₂ 3
 कलन्ति; Ca.c स्फुटन्ति (as above). Ks V₁ जना ज (V₁
 'नेत्र')वे; D₁ जगजवे; D₁ जना जडुः; D₂ 3 समाजवे; Ds
 जनोवासीद; Ts जना निम्नुः. Bs स्फोटन्तीति संवेदे (for the
 prior half). B₁ 3 D₁ D₂ 2.4.5 तलनित्यनः; D₂ 3 T G
 'नित्यनैः'; D₄ 'नित्यनाम्'.]

99 ^a) Ts क्षत्र (for दक्ष). — ^b) Bs D₁ D₂
 D₂ 3 स क्षत्रिवाणां (for पार्थिवानां). Ks S महारथान्; Bs
 'बलः'. — ^c) Some MSS. संशप्तकानां. — ^d) S₁ 3 (sup.
 lin. as in text) K₁ 2.4 विमर्दः; Ks Bs D₁ D₂-4.3 G₁
 प्रत्यक्षं; T₁ प्रवक्षं (for प्रपक्षं). Ks [S]म्बवात्; S (except
 G₁) वयौ (for सम्बवात्).

100 ^a) Ks B₂ D₁ D₂ 7 (before corr.) 3 प्रत्यक्षं;
 T₁ प्रवक्षं (for प्रपक्षं). Bs प्रपक्षं (for प्रपक्षं स). V₁
 B₁ 2.4.5 D₂ 4.7 च; D₁ D₂ 3 स्वं; Ds तु; S तं (for स).
 — ^b) Some MSS. कौन्तेज. — ^c) D₁ D₂ 3 बलाद्रौणिर;
 S बलं (G₂ रथं) भलैर (for बलाद्रौणैर). — ^d) M₁
 वातसर्वं; M₂-4 कोष्कि.

101 B₂ om. 101-102. — ^a) T₁ [ज]व (for [ज]डु).
 Ks V₁ B₁ 2.4 D₂ 4.7 भलेव. — Ks om. 101'-102'.
 — ^b) S₁ V₁ B₂ 3 Ds Ts G₂ M₁ सत्वं पार्थिवः; Ks B₁ 4
 D₁ D₂ 3-7 G₁ क्ष (D₁ D₂ 3 क्ष)पार्थि. Ks B₁ 2.4
 D₂ 4.7 बाहुं. — ^c) B₂ तथा जंवा; Ds वसूनि; S (G₁

damaged) नयेव च (for तथापि च). Ks Bs D₂ 3 Ts
 च (for [ज]त).

102 Bs om. 102; Ks om. 102^{ab} (cf. v. l. 101).

— ^a) M अंगाङ्गावयवशान्तिङ्गा. — ^b) Ds [S]वसन्;
 T₁ G₁ [S]पवद्; M₁ [S]ररान् (for उपनन्). B₁ 2.4
 D₂ 4.7 S सुवि (for क्षितौ). — ^c) V₁ Bs D₁
 विष्वग्वाताभिर्ममत्रा; Bs 'संभुद्रा; D₁ D₂ 3 'शानाहता
 मत्रा; Ds 'शानाभिर्ममत्रा; G₂ M₁ 'संपत्रा. — ^d) Ks
 बहुमाला. — After 102, M₂-4 ins.:

528* काम्बोजस्तु ततः कुहो दृष्ट्वा पार्थ महारथम् ।

103 ^b) Bs वाता निजन्तु मर्दनं (sic). — After 103^{ab},
 M₂-4 ins.:

529* जघोदयत वन्दारमर्जुनयैव मां बह ।

ततस्त्वं रथिनां श्रेष्ठं बहुदक्षिणमाहवे ।

अर्जुनस्य रथं क्षिप्रं प्रापयामास सारथिः ।

ततोऽर्जुनं त्रिभिर्वाणैर्विष्वा भारसहैवुचि ।

केसवं नवमी राखन्वाक्षोरसि चापयन् । [5]

ततः कुहो महाराज पाण्डवः परीरहा ।

— M₁ om. (hapl.) 103'-105'. — ^a) Bs M₂ 3 अवरजं.

— Bs om. (hapl.) 103'-106'. — ^b) Ts क्षरवृष्टिः; Gs

क्षरवृष्ट्या. Ds [ज]म्बवीवृषन्; T₁ 3 Gs क्ष (Ts [ज])
 वीवृषत् (for [ज]म्बवी'). M₂ 3 महेन प्राहिणोद्रवात्.

104 Bs M₂ om. 104 (cf. v. l. 103). M₂ 3

om. 104-105. — ^a) Ks V₁ B (Bs om.) D T G

M₁ तस्य. — ^b) Ds सुबाहुः. B₁ 2.4 D₁ D₂ 3-7 बाहु

परिघसंनिभौ. — ^c) Ks D₂-4.1.3 [ज]म्बहरत्; B₁ 4 D₁

T G₂ 3 [ज]व (Bs D₁ 'वा)हरत्; G₁ [ज]वदत्. Bs

क्षुरमेणाहरच्छिरः.

105 Bs M₂-4 om. 105 (cf. v. l. 103, 104). — ^a)

TG M₁ तत् (for स). S₁ 3 तं स पापात (sic). V₁ Bs

D₁ 3 हलो; Ts Gs तथा; M₁ क्षितौ (for हलो). Ds

रघोदारः (for हलो बाहवः). V₁ TG M₁ केनात् (for

बाहवः). — ^b) S₁ Ks B₁ 2.4 D₁ D₂-4.7 सुलोहितः;
 Ks Ds Ts सुलोहित. T G₂ 3 M₁ परिपुष्टं. — ^c) B

C. 2. 2904
B. 2. 55. 112
K. 2. 51. 114

मनःशिलागिरेः शृङ्गं वज्रेणेवावदारितम् ॥ १०५
सुदक्षिणादवरजं काम्बोजं ददशुर्हतम् ।
प्रांशुं कमलपत्राक्षमत्यर्थं प्रियदर्शनम् ।
काञ्चनस्तम्भसंकाशं भिन्नं हेमगिरिं यथा ॥ १०६
ततोऽभवत्पुनर्युद्धं घोरमद्भुतदर्शनम् ।
नानावस्थाश्च योधानां बभूवुस्तत्र युध्यताम् ॥ १०७
एतेष्वावजितैरश्वैः काम्बोजैर्यवनैः शकैः ।

शोणिताकैस्तदा रक्तं सर्वमासीद्विज्ञां पते ॥ १०८
रथै रथाश्चसूतैश्च हतारोहैश्च वाजिभिः ।
द्विरदैश्च हतारोहैर्महामारैर्हतद्विपैः ।
अन्योन्येन महाराज कृतो घोरो जनक्षयः ॥ १०९
तस्मिन्प्रपक्षे पक्षे च वध्यमाने महात्मना ।
अर्जुनं जयतां श्रेष्ठं त्वरितो द्रौणिराययौ ॥ ११०
विधुन्वानो महत्पापं कार्त्तस्वरविभूषितम् ।

मानःशिलं गिरेः; T₂ M₁ चा(M₁ दा)र्यमाणं गिरेः. — ^a)
D₂ बलौघेण; T₂ G₂ वज्रेणैव. V₁ D₂. 3 T G M₁ विदारितं.

106 B₂ om. 106^a (cf. v. l. 103). — ^a) T₁
सदक्षिणाद्. — ^b) Some MSS. काम्बोजं; G₂ काम्बोजान्.
T₁ हृतं (for हतम्). — K₂ om. 106^a. — ^c) S₂ K₂ T₂
प्रांशुः; B₁ प्रांशुः. S (except T₁) क(T₂ को)मलगर्भामम्
(for 'पत्राक्षम्'). D₂. 6 पत्रपत्रावतक्षत्वं (D₂ 'क्षं तं').
— ^d) S₂ K₁. 4 B₂ D₂ अत्यर्थः; D₂ अत्यंत (for अत्यथ).
D₂ अत्यंतप्रियवादिनं. — ^e) B (except B₂) D₂. 4. 7 सरशं
(for -संकाशं). — ^f) D₁ भिन्न- (for भिन्नं).

107 ^a) G₂ भवान् (for ऽभवत्). — ^b) K₂ V₁
B D S (G₁ damaged) अत्यर्थं(B₂ 'त्यंत')मद्भुतं (for
मद्भुतदर्शनम्). — ^c) M₂-4 योधानां.

108 ^a) V₁ B₂. 4. 5 D₂ D₂ D₁-5. 7 M एकेशु;
B₁ एकैश्च; T₁ पार्थेन; T₂ पार्थेयुः; G₁ वातेषु (for
एतेषु). V₁ B₂. 4. 5 D₂ D₂-4. 7 S निहतैर्. C₂
एकैश्चेवाजितैर्. T₂ G चैव (for अश्वैः). K₂ एकैश्चावजि-
तारथैः (sic); B₂ एकै आवजितैरथैः; D₂ अश्वचारैश्च विविधैः;
D₂ अश्ववारैश्च वीरैश्च. — K₂ om. 108^b-130^d. — ^b) Some
MSS. काम्बोजैर्. S₂ V₁ D₂ जवैर्. S K₁. 2. 4 शरैः (for
शकैः). — ^c) K₁ D₂ शोणितायै(D₂ 'त्रै')स. S K₁. 3
सदा; B₂ T₁ तथा (for तदा). D₂ M₂-4 सर्वं; T₁ युक्तं
T₂ संक्तं (for रक्तं). — ^d) B₂ आसीत्सर्वं (by transp.);
D₂ M₂-4 रक्तमासीद्.

109 K₂ om. 109 (cf. v. l. 108). — ^a) B₂ नरैर्
(for रथै). S₂ K₁. 4 अश्वश्चसूतैश्च; V₁ B D T₁. 3 G
(G₁ damaged) M हताश्वं (for रथाश्वं). T₂ रथैर्हतबलेः
सूतैर्. — ^b) K₂ [आ]हतारोहैर्. — ^c) D₂ अन्योन्यं च;
T₁ अर्जुनेन. — ^d) D₂ कृतो घोरः. T₂ विनाशः पृथिवीक्षितां.
— After 109, T₂. 3 G₂. 3 read line 6 of 531* for
the first time.

110 K₂ om. 110 (cf. v. l. 108). — ^a) K₂ V₁
B₂. 5 D₂ D₂ D₁. 5. 5. 5 transp. प्रपक्षे and पक्षे. T₁
तस्मिन्सैन्ये सुबलिना. — ^b) T₁ मध्यमाने (for वध्यं).

B (except B₂) D₂ D₁. 5-5. 7 निहते सैन्यसाचिना. —)
K₁. 2. 4 त्वरितं. V₁ B D S अभ्ययात् (for आययौ).

111 K₂ om. 111 (cf. v. l. 108). — ^a) S K₁. 2. 4
B₂ विधुन्वानं; S विधुन्वानो. S K₁. 2 B₂ D₂ महापापं.
— ^b) D₂ आददानं. — ^c) T₁ मास्करं. — After
111, S K₁. 2. 4 V₁ B D ins.:

530* क्रोधामर्षविवृत्ताक्षो लोहिताक्षो बभौ बली ।

अन्तकाले यथा क्रुद्धो मृत्युः किंकरदण्डमृत ।

ततः प्रासजदुग्धाणि शरवर्षाणि संवशः ।

तैर्विसृष्टैर्महाराजैर्बद्धवत्पाण्डवी चमूः ।

स दृष्ट्वैव तु दाक्षार्हं सन्दनस्थं विश्वां पते । [5]

पुनः प्रासजदुग्धाणि शरवर्षाणि मारिष ।

[D₂ om. lines 1 and 2. — (L. 1) V₁ D₂
विवृत्ताक्षो. S K₁. 2. 4 D₂. 3 क्रोधरक्तेक्षणः क्रुद्धो (D₂ वीरो);
D₂ D₁. 5 कोरामर्षविवृत्ताक्षो (for the prior half). C₂
cites क्रोधामर्षं (as above). — (L. 2) V₁ B₂. 5 D₂
D₁. 3 किंकरदण्डवान् (B₂ 'वृहः; B₂ D₂ 'वद'); D₂ भवति भारत;
C₂ किंकरदण्डमृत (as above). — (L. 3) D₂ प्रसजद्. K₂
संवशः; B₂ D₂. 5 मारिष; B₂ सर्वशः (for संवशः). — B₂
om. lines 4-6. — (L. 4) D₁. 6 पतद्भिर् (for विसृष्टैर्);
S₂ व्यवसत्; K₂ व्यवमत् (for व्यववत्). S₂ K₁. 4 पाण्डवी
(K₁ 'वी') चमूः; D₂ पाण्डवी चमूः. — (L. 5) D₂ तं (for स).
S K₁. 2. 4 transp. दृष्ट्वैव and तु. D₂ संदनस्थो.]

On the other hand, 8 ins. after 111:

531* तयोरालीनमहयुद्धं धर्मभ्रात्रोरनैष्ठिकम् ।

विसिम्भापविषोर्लोकं वसश्चोचममिच्छतोः ।

संशसक्तस्तु कौन्तेयः कुरुक्ष्वापि वृकोदरः ।

सुवपुत्रस्तु वा तन्मृत्योऽज्ञंस्वरिताः शरैः ।

एवमेव महाराज विनाश पृथिवीक्षिताम् । [5]

आसीत्कुन्देऽर्जुने कर्णे भीमसेने च दाहणे ।

[(L. 1) T₂ G₂ राजन्; G₂ चासीन्. T₁ क्रुद्धवोरविदारणं
(for the prior half). — (L. 2) T₂ M विसापविषतोर्;
G₁ विसिम्भापविषुर्. — (L. 3) T₁ G₂ च (for तु).
(L. 4) T₁ G₂ च (for तु). T₂ M₁ त्रयो (for मृत्यो).]

C. 2. 2222
B. 2. 56. 130
K. 2. 52. 44

संमोहं परमं गत्वा प्रैक्षत द्रोणजं ततः ॥ ११९

स विक्रमं हृतं मेने आत्मनः सुमहात्मना ।

तथास्य समरे राजन्वपुरासीत्सुदुर्दृशम् ॥ १२०

द्रौणिपाण्डवयोरेवं वर्तमाने महारणे ।

वर्धमाने च राजेन्द्र द्रोणपुत्रे महाबले ।

हीयमाने च कौन्तेये कृष्णं रोषः समभ्ययात् ॥ १२१

for द्रोणजं. B₂ प्रेक्ष्य द्रोणात्मजं तदा; S (G₁ om.) प्रेक्षन्नास्ते (T₂ G₂ 'स्त') धनंजयः.

120 K₂ G₁ om. 120 (cf. v. l. 108; 112). D₂ om. 120^{abc} (cf. v. l. 117). For sequence in T G_{2.3} M, cf. v. l. 112. — ^a) S₂ हृतं; V₁ B₁₋₄ D₁ D_{1.5} हृतं (for हृतं). K₄ B₂ स्वविक्रमं हृतं मन्ये (B₂ मेने); D_{2.4.7} S (G₁ om.) विक्रमं च ह (D_{2.7} विह; D₂ निह; T₂ च ह) तं मेने (T₁ मन्ये). — M₂ om. 120^b-121^d. — ^b) S K_{1.2.4} B (except B₂) D₁ D₁ D_{1.5} S₂ T₂ M₁ ह्या- (B₁ स्वा)त्मनः. S K₂ सुमहात्मकः (sic); K_{1.4} D₂ स्व- (K₄ D₂ सु)महात्मनः; V₁ B₂ D_{2.4.7} स (V₁ सु-) महायशाः; B_{1.5} स महात्मना; D₁ D₂ सुमहात्मनाः; S (G₁ om.) तेन संयुगे. — ^c) K₄ तस्यास्य; V₁ T_{2.3} G_{2.3} अयास्य; D₁ तस्यथो (sic). — ^d) B_{1.4} पुनर; D₁ पुरा (for वपुर). D₁ ह्यासीत्.

121 K₂ G₁ om. 121 (cf. v. l. 108; 112). M₂ om. 121^{abc} (cf. v. l. 120). For sequence in T G_{2.3} M, cf. v. l. 112. — ^a) B₂ राजन् (for एवं). T G_{2.3} M (M₂ om.) द्रौणैस्तत्कुर्वतः कर्म. — ^b) B₂ सुदारुणे; D₁ D_{1.5} महाहवे (for 'रणे). T G_{2.3} M (M₂ om.) यादृपुं पिनाकिनः. — ^c) T₂ G₂ वर्तमाने (for वर्धमाने). K₄ वार्यमानेव; V₁ वर्तमाने च (for वर्ध). T G_{2.3} M (M₂ om.) ततस्तत्र (for च राजेन्द्र). — ^d) V₁ B₂ D₁ D_{1.5} महारथे; S (G₁ M₂ om.) विशां पते (for महाबले). — ^e) D₁ कौन्तेय. — ^f) K₂ B_{1.5} D_{2.4.7} कृष्णे; K₄ कृष्णो. B (except B₂) D_{2.4.7} T G_{2.3} M समाविशत् (for समभ्ययात्).

122 K₂ G₁ om. 122 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G_{2.3} M, cf. v. l. 112. — ^a) T₂ G_{2.3} M₂₋₄ दहन्निव च (for निर्दहन्निव). — ^c) B₂ च पश्यत्; D₁ D_{2.4.7} स्वपश्यत्; S (G₁ om.) ददर्श. — ^d) K₄ V₁ B D फाल्गुनं.

123 K₂ G₁ om. 123 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G_{2.3} M, cf. v. l. 112. — ^a) D₂ T₂

स रोषान्निःश्वसन्नाजनिर्दहन्निव चक्षुषा ।

द्रौणिं ह्यपश्यत्संग्रामे फल्गुनं च मुहुर्मुहुः ॥ १२२

ततः क्रुद्धोऽब्रवीत्कृष्णः पार्थ सप्रणयं तदा ।

अत्यद्भुतमिदं पार्थ तव पश्यामि संयुगे ।

अतिशेते हि यत्र त्वा द्रोणपुत्रोऽद्य भारत ॥ १२३

कच्चित्ते गाण्डिवं हस्ते रथे तिष्ठसि चार्जुन ।

G_{2.3} कृष्णो (for क्रुद्धो). D₂ कृष्णं; T₂ G_{2.3} क्रुद्धः (for कृष्णः). V₁ B₂ ततोब्रवीन्महाबाहुः. — ^b) T_{1.2} G_{2.3} M वचः (for तदा). T₂ पाण्डवं प्रणयं वचः. Ca cites सप्रणयं (as in text). — ^c) T G_{2.3} M अहं (for इदं). D₂ वाक्य (sic) (for पार्थ). — ^d) V₁ B₂ T G_{2.3} M त्वयि (for तव). K₄ B₁ पश्याम. — ^e) D₁ D_{1.5} अभिशेते हि; D₂ अभितिष्ठति. Ca.c cite अतिशेते (as in text). D₂ तु (for हि). K₄ तत्र (for यत्र). V₁ B D स्वां. T G_{2.3} M यत्त्वां विशेषय (G₂ 'यं')त्याजौ. — ^f) B₂ [S]स्य; B₂ [S]र्थ; D₁ हि (for स्य). K₄ [S]भ्यभाषत; T₂ G_{2.3} [अ]द्य मारिष (for स्य भारत). — V₁ B_{4.5} D (except D₂) ins. after 123: T G_{2.3} M after 124^a.

533* कच्चिदीर्घं यथापूर्वं मुजयोर्वा बलं तव ।

[D₂ कच्चिद्. V₁ बलं तथा (marg. 'दा'); D₂ रणे तव; T₂ परंतप.] This is followed by 534* in T G_{2.3} M.

124 K₂ G₁ om. 124 (cf. v. l. 108; 112). For sequence in T G_{2.3} M, cf. v. l. 112. V₁ repeats 124 (with v. l.) after 534*. D₂ repeats 124^a after line 2 of 534*. — ^a) S₂ कैश्चित्ते. D₂ गांजिवं. V₁ (first time) B₂ D₁ D_{2.3} हस्तार्. V₁ (second time) केवलं सत्त्वमात्रेण. — V₁ (first time) B₂ D₁ D_{2.3} T G_{2.3} M om. 124^b. — ^b) D₂ (by corr.) तिष्ठति. B₂ D₁ D₂ वार्जुन. — ^c) K_{1.3} कच्चिद्. K₄ B₂ D₁ D_{2.3-4.7} मुष्टिर्वा न व्यशीर्येत; V₁ (first time) मुष्टिं वा तेन शीर्येत; D₂ मुष्टिर्वा न व्यशीर्येत; D₂ मुष्टिर्वा तव शीर्येत; T G_{2.3} M मुष्टिर्वा न विशीर्येत (T₂ G_{2.3} M₁ 'त'). — K₄ V₁ B (except B₂) D (except D₂) ins. after 124: T G_{2.3} M after 533*.

534* उदीर्घमाणं हि रणे पश्यामि द्रौणिमाहवे ।

गुरुपुत्र इति ह्येनं मानयन्मरतर्षभ ।

उपेक्षां कुरु मा पार्थ नायं काल उपेक्षितुम् ।

[(L. 1) D₁ द्रौणम्. B_{1.4} एव च (for आहवे); — (L. 2) M₁ गुरुपुत्रम्. V₁ D₁ D₂ ह्येनं; D₂ सेव (sic) (for ह्येनं). K₄ D₁ मरतर्षभः; T G_{2.3} M पाण्डवर्षभं.

कश्चित्कुशलिनौ बाहू कश्चिदीर्यं तदेव ते ॥ १२४
 एवमुक्तस्तु कृष्णेन क्षिप्त्वा भल्लांश्चतुर्दश ।
 त्वरमाणस्त्वर्गकाले द्रौणेष्वनुशयच्छिनत् ।
 ध्वजं छत्रं पताकां च रथं शक्तिं गदां तथा ॥ १२५
 जनुदेशे च सुभृशं वत्सदन्तैरताडयत् ।
 स मूर्च्छां परमां गत्वा ध्वजयष्टिं समाश्रितः ॥ १२६
 तं विसृज्य महाराज किरीटमवपीडितम् ।

अपोवाह रणात्सूतो रश्ममाणो ध्वजं जयात् ॥ १२७
 एतस्मिन्नेव काले तु विजयः शत्रुतापनः ।
 न्यवधीचावकं सैन्यं शतशोऽप्य महमयः ।
 पश्यतस्तव पुत्रस्य तस्य वीरस्य भारत ॥ १२८
 एवमेष क्षयो वृत्तस्तावकानां परैः सह ।
 क्रूरो विशसनो घोरो राजन्दुर्मथिते तव ॥ १२९
 संशमकांश्च कौन्तेयः कुरुंश्चापि वृकोदरः ।
 वसुपेणं च पाञ्चालः कृत्स्नेन व्यधमद्रणे ॥ १३०

C. 3. 2257
 B. 3. 35. 143
 V. 3. 32. 27.

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४०

— (L. 3) Da1 D1.3 कुम्भे; T G.3 M नः कुम्भः (for कुम्भा). Dn1 उपेक्षितं.]

— After the above, T1 M-4 repeat line 5 of 531*.

125 Ks G1 om. 125 (cf. v. l. 108; 112). T1 M-4 om. 125-129. T.3 G.3 M1 om. 125-129. — *) V1 B D मृदा (for शिखा). — *) V1 तु मंक्रहो; D.3 तदा पार्थो (for स्वराकाले). — *) S1 K1.3 पुत्रं; S1 पुत्रं (sic); B1 चक्रं (for छत्रं). S1 पताकं; V1 B1 D (except 10.3) पताकाश्च. — *) V1 Da1 D1.3 खड्गं. (for रथं).

126 Ks S om. 126 (cf. v. l. 108; 112; 125). — *) K1 समंततः; B1 उपाश्रितः; D1 समाश्रितः (for 'श्रितः).

127 Ks S om. 127 (cf. v. l. 108; 112; 125). — *) D1 विह्वलं (for विसृज्यं). D1 महाबाहुः (for 'राज'). — *) V1 B Dn1 D.3-4.3-5 शत्रुणा मृशपीडितं; Da1 D1.3 पार्थेन मृशनादितं. — *) D1 अपोवाहः. V1 (margin as in text); शूरो (for सूतो). — *) D1 (by corr.).3 रश्ममाणो.

128 Ks S om. 128 (cf. v. l. 108; 112; 125). — *) V1 B1 D.3-4.3-5 च (for तु). — *) D1 (before corr.) विजयं. — *) V1 B Da1 Dn1 D.3-4.3-5 व्यः (B.3-4 व्यः; B1 अ)हनत्; D1 अवधीत् (for 'व्यव'). — *) B (except B1) Da1 Dn1 D.3-4.3-5 तस्य वीर्यं (B1 शू)रस्य (for तव पुत्रस्य). V1 D1 वीरस्य (for पुत्रस्य). — *) K1 B1 तव वीर्यं (B1 वीरस्य; V1 B.3-4 Da1 Dn1 D.3-4.3-5 तव पुत्रस्य; D1 वीर्यवत्तस्य; D1 संक्षयशैव (for तस्य वीरस्य). B1 शरिष (for शरव).

129 Ks S om. 129 (cf. v. l. 108; 112; 125). — *) K1 जयो (for क्षयो). — *) S1 K1.3 कुतो. B1

विकसनो (for विसमनो). D1 क्रूरो विशसनो घोरो.

130 Cf. lines 3 and 4 of 531*. Ks T.3 G.3 M1 om. 130 (cf. v. l. 108; 112; 125). — *) Some MSS. संयसकांश्च; D1 संयसकानां. M1-4 तु च). B1 Da1 D1.3 वीर्यम् (for कौन्तेयः). — *) S1 K1 वसुपेणस्य; K1 V1 B.3-4 D वसुपेण; B1 सैन्यं; B1 सुपेणश्चापि; T1 M-4 सूतपुत्रस्तु (T1 'शू). Ca cites वसुपेणः. S1 K1.3 पांचालः (K1 'च)लाः; S1 पंचालः; V1 B D T1 G1 M-4 पांचालान्. — *) S1 K1 कृत्स्नेन; K1 V1 B D क्षणेन (for कृत्स्नेन). T1 G1 M-4 भूयोऽन्तस्वरिताः (G1 'तः) हरेः. — S1 K1.3-4 V1 B D ins. after 130: K1 after 108*:

535* वर्तमाने तथा रौद्रे राजन्वीरवरक्षये ।

उत्थितान्मयनेवानि कथन्वानि समन्ततः ।

युधिष्ठिरोऽपि संग्रामे प्रहारेर्गोडवेदयः ।

क्रौंसमात्रमवकम्ब तस्यै भरतसत्तम ।

[Ks om. line 1 and the prior half of line 2.

— (L. 2) D1 उत्थितानि (for उत्थि). D1 क्षमंस्त्वानि (for [अ]गनेवानि). — (L. 3) B1-4 D1.3 संग्रामात् (for 'ये). S1 प्रहरो. S1 K1.3-4 B1 Da1 Dn1 D1.3 जयरीक्षणः (for गौडवेदनः). — (L. 4) K1 उपकम्ब (sic). D1 क्रौंसमात्रं तस्यैव (for the prior half). K1 Da1 Dn1 D1.3-4 अ (K1 मा) रतसत्तमः.]

Colophon om. in S (except G1). — Day of Karna's Generalship: S1 K1.3 द्वितीये (K1 'व) युद्धदिनसे. — Adhy. name: B1 पार्थेन द्वौगिराजवः; Dn1 द्रौण्यराजवः. — Adhy. no. (figures, words, or both): S1 40 (as in text); K1 52; B1 G1 56; B1 55; B1 D1 57; Da1 D1 67; D1 51; D1 57.

After the colophon, N ins. two passages given in App. I (No. 14 and No. 16)

४१

संजय उवाच ।

त्वरमाणः पुनः कृष्णः पार्थमभ्यवदच्छनैः ।

पश्य कौरव्य राजानमपयातांश्च पाण्डवान् ॥ १

कर्ण पश्य महारङ्गे ज्वलन्तमिव पावकम् ।

असौ भीमो महेष्वासः संनिवृत्तो रणं प्रति ॥ २

तमेतेऽनु निवर्तन्ते धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ।

पाञ्चालानां सृञ्जयानां पाण्डवानां च यन्मुखम् ।

41

1 T1.2 G1.2 M om. 1. — ^a) V1 B Ds. 4.7 ततः (for पुनः). Ks कृष्ण; Dn1 कृष्ण. — ^b) Ks Ds अभ्यवदच्छ. V1 B1.2.4 Ds. 4.7 पार्थमाह हनैरिदं; Bs पार्थमाह हसन्निव. — ^c) Ks B1 Ds कौरव; B2.2.5 Ds1 D1-5.7 पाण्डव (for कौरव्य). — ^d) Ks V1 Bs Ds उपया (V1 'जा')तांश्च; Ds जायांतांश्च (for अपयातांश्च). B1.2-5 Ds1 D1.2-5.7 उपया (B1 अपजा; Bs अपया)तांश्च पार्थिवान्; Dn1 उपयातांश्च कौरवान् (sic).

2 T G1.2 M read 2-5, and Gs, 2-7 after 8. 16. 4. — ^a) B2.4 महाबाहुः; Ds. 6 बाहो (for 'रङ्गे'). — Gs om. 2nd. ^d) T1.2 G1 M परि (G1 प्रति)वृत्तो (for संनि).

3 For sequence in S, cf. v. 1. 2. — ^a) T1 M त हमे; T2 इह ते; G1.2 तमन्वे (for तमेते). Ss Ks V1 B1.2.4 Ds-4.7.8 विनिवर्तते; Ks संनि; Bs प्रति; Bs Ds1 Dn1 D1.2.5 G1.2 [S]व्यनु; T1 M ते नि; T2 तु नि (for ऽनु निवर्तन्ते). — ^b) Ds. 6 पुरःसराः (for पुरोगमाः). — ^c) B1.2.4 Ds-4.7 पांचालसृञ्जयानां च; Ds पांचालानां पाण्डवानां; S पांचालाः सृञ्जयाश्चैव. — ^d) T2 कौरवाणां (for पाण्डवानां). S K1.4 वैः सुखं; Ks V1 Dn1 Ds ये सुखाः; B Ds1 D1-5.7 T1 G1.2 M ये सुखं; T2 बहलं (for यन्मुखं). Ds सृञ्जयानां च ये सुखः. — N reads 3rd for the first time after 8. 16. 4. — ^e) B4 तु (for च). Ks V1 B1-4 Ds1 D1.2-5.7 S पुनः; Bs Dn1 Ds. 6.8 ततः (for तथा). — ^f) D1 महान् (for महत्).

4 For sequence in S, cf. v. 1. 2. — ^a) K1 खलो; Ds1 D1.2 G1.2 अमलो; Ds द्रवत्वाद् (sic) (for

निवृत्तैश्च तथा पार्थैर्मयं शत्रुबलं महत् ॥ ३

कौरवान्द्रवतो ह्येष कर्णो धारयतेऽर्जुन ।

अन्तकप्रतिमो वेगे शक्रतुल्यपराक्रमः ॥ ४

असौ गच्छति कौरव्य द्रौणिरस्त्रभृतां वरः ।

तमेष प्रद्रुतः संख्ये धृष्टद्युम्नो महारथः ॥ ५

सर्वं व्याचष्ट दुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ।

ततो राजन्प्रादुरासीन्महाघोरो महारणः ॥ ६

द्रवतो). — ^b) Ks कालो (for कर्णो). Ks Ds [S]प्याह्वयते; B1-4 Ds. 4.7 रोष; Bs Dn1 Ds. 6 T1.2 G1.2 वार (for धार). Ks Ds [S]र्जुन. — After 4th, T2 reads 8. 16. 5th. — ^c) Ds अनंत (for अन्तक). B युद्धे (for वेगे). — ^d) Ks Dn1 पराक्रमैः (Dn1 मे).

5 For sequence in S, cf. v. 1. 2. — ^a) T1 G1.2 M कौतेव (for कौरव्य). — ^b) Ks V1 B (except Bs) D (except Dn1 Ds) T1 G1.2 M शस्त्रभृतां (for अस्त्र). — ^c) Ds om. तमेष प्रद्रुतः. Ks B1.4 Ds. 7.8 एव (for एष). Ks Ds (sup. lin. as in text) प्रद्रुतः; V1 B Ds. 4.5 G1 प्रद्रुतं (for प्रद्रुतः). K1 Gs M1.2.4 संख्ये (for संख्ये). — ^d) M2-4 महाबलः (for 'रथः'). — After 5, N ins.:

536* अनुप्रयाति संग्रामे हतान्पश्य च सृञ्जयान् ।

[Dn1 Ds अनुप्रयातान्. S K1.2.4 Ds पश्यति (Ks 'सि) (for पश्य च). D1 सृञ्जया जुनि (hypermetric) (for सृञ्जयान्).]

While G1.2 M1 read 8. 16. 5th and T2 repeats 8. 16. 7th after 5.

6 For sequence in G2, cf. v. 1. 2. T2 Gs M2-4 om. 6th. — ^a) V1 B2.5 Ds1 D1.2.5 सर्वमा (Ds 'वं ह्य')चष्ट; B1.4 Ds. 4.7 सर्वमाह सु; Bs Dn1 एवं व्याचष्ट; Ds सर्वाव्याचष्ट; M2 इत्याचष्ट सु (for सर्व व्याचष्ट). T1 G1.2 इत्येतत्सर्वमाचष्ट; T2 सर्वमाख्यातवान्भीरो. — T G2.5 M read 6th-7th after 119*. — ^d) Ds ततो राजन्महाघोरः प्रादुरासीन्महारणः; T1.2 G1.2 M1 'न्महानासी'त्संग्रामो रोमहर्षणः. — After 6, T1.2 G1.2 M read 8. 16. 6th-7th followed by 119*, while T2 reads 8. 16. 6-7 followed by 119*.

सिंहनादरवाश्वात्र प्रादुरामन्ममागमे ।

उभयोः सेनयो राजन्मृन्धुं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ७

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥

४२

संजय उवाच ।

ततः पुनः समाजगृह्णमीताः कुरुसृजयाः ।
युधिष्ठिरमुखाः पार्था वैकर्तनमुखा वयम् ॥ १
ततः प्रवृत्ते मीमः संग्रामो लोमहर्षणः ।
कर्णस्य पाण्डवानां च यमराष्ट्रविवर्धनः ॥ २
तस्मिन्प्रवृत्ते संग्रामे तुमुले शोणितोदके ।
संश्लेषकेषु शूरेषु किञ्चिच्छिष्टेषु भारत ॥ ३
धृष्टद्युम्नो महाराज सहितः सर्वराजभिः ।

कर्णमेवामिदुद्राव पाण्डवाश्च महारथाः ॥ ४
आगच्छमानांस्तान्संरूपे प्रहृष्टान्विजयैषिणः ।
दधारैको रणे कर्णो जलौघानिव पर्वतः ॥ ५
तमाप्राद्य तु ते कर्णं व्यशीर्यन्त महारथाः ।
यथाचलं समाप्राद्य जलौघाः सर्वतोदिशम् ।
तयोरासीन्महाराज संग्रामो लोमहर्षणः ॥ ६
धृष्टद्युम्नस्तु राधेयं शूरेण नतपर्वणा ।
ताडयामास संकुदस्तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीन् ॥ ७

C. S. 2916
D. S. 29. 6
K. S. 27. 21

7 For sequence in (2), cf. v. l. 2. Ks om. 7th (cf. v. l. 6). — *) V1 Dn1 M1 'नादरवांश्च' (V1 'वत्स'). Dn1 D1.5 [अ]पि; Dn1 तत्र; D1.5 [ए]व (for [अ]त्र). D2 सिंहनादो महानासीत्. — *) Dn1 निवर्तने. — N ins. after 7: 8 (except M1) after 8. 42. 57:

537* एवमेव क्षयो वृत्तः पृथिव्यां पृथिवीपते ।
तावकानां परेषां च राजन्मुर्ध्निष्ठिते तव ।
[(L. 1) D2 पृथिवीपतिः; D2 'पते-]

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Śa K1.5 द्वितीये युद्धदिनस्ये. — Adhy. name: Dn1 युद्धभूमिवर्धनः. — Adhy. no. (figures, words or both): Śa 42; K1 43; B1 58; B2 57; B3 D2 59; Dn1 69; D1 53.

42

1 T1 M2-4 om. 1-2. — *) T2 जमितः. K1 Dn1 D2 कुरुसृजयाः; B2.5 D2 'पांडवाः' (for 'सृजयाः'). — *) T2 M1 मीमसेन (for युधिष्ठिर). — *) V1 B (except B2) D2.4.7 T2 M1 सुतपुत्र (for वैकर्तन).

2 T1 M2-4 om. 2 (cf. v. l. 1). — *) Dn1 प्रवृत्तो वै (for प्रवृत्ते). T2 भूवः; G1.5 M1 युद्धं (for मीमः). — *) D2 संग्रामे. Śa K2 लोमहर्षणः; D2 लोमहर्षणे; T2 राजलक्ष्म (for लोमहर्षणः). G1.5 M1 धोरकर्णं विनां पते. — *) D2 पांडवेषां (for 'बाणं च'). — *) T2 G1.5 M1-निवर्धनं.

3 *) K2 D2 ततः (for तस्मिन्). — *) D2 विपुले; G2 संग्रामे (for तुमुले). — *) Some MSS. संश्लेषकेषु; K2 संग्रामकेषु (for संग्र). Śa T2 बी(Śa वे रिषु; D2 भूतेषु; T1 [अ]नीकेषु; G1.5 मुन्धेषु (for शूरेषु). — *) T1.5 G1.5 M1 शेषेषु (for शिष्टेषु).

4 *) G1.5 संवृतः (for सहितः). V1 सह राजभिः; D2 सर्वसादिभिः; T2 G1.5 'शोचिभिः' (for 'राजभिः'). — *) K1 [अ]विदुद्राव (sic).

5 *) B1.5 आगच्छतस्तु (for 'मावांश्च'). D2 T2 M दृष्ट्वा; G1.5 संश्ले (for संरूपे). — *) V1 संवदन्; Dn1 D1.5 संस्पृष्टान्; D2.5 G1.5 संस्पृष्टान्; M संग्रामे (for प्रहृष्टान्). — *) K2 कुदो (for कर्णो). — *) D2 वेलेष

6 Dn1 om. 6th. — *) K2 V1 B D2-4.6-8 S समासाद्य. K2 T2 M रणे; B2.5 च ते; D2 तु तं (for तु ते). Dn1 D1.5 तं समासाद्य ते कर्णं. — *) K2 व्यशीर्यते; K2 M व्यशीर्यत. B2 Dn1 D1.5 महारणे (for 'रथाः'). — *) D2 यथा वेला (for यथाचलं). — *) K2 V2 B D S बाणो (K2 B2 Dn1 D2.4.7 T2.5 G2.5 M 'बी')वाः (for जलौघाः). V2 G1.5 सर्वतोदिशः. — *) B2.5 Dn2 तेषां (for तयोर्). — *) Some MSS. लोमहर्षणः; S धोरकर्णः (for लोमहर्षणः). — After 6, T G M2-4 ins.:

538* प्रमुच्यतोर्महाक्षे यक्षिणीर्विजिगीषतोः ।
[T2 युगलतोर्; G2 प्रहृष्टतोर्; M2 प्रमुच्यतोर् (for 'तोर्-)]

C. 2. 2916
B. 2. 39. 8
K. 2. 57. 22

विजयं तु धनुःश्रेष्ठं विधुन्वानो महारथः ।
पार्थस्य धनुश्छिन्ना शरानाशीविषोपमान् ।
ताडयामास संक्रुद्धः पार्थतं नवभिः शरैः ॥ ८
ते वर्म हेमविकृतं भित्त्वा तस्य महात्मनः ।
शोणिताक्ता व्यराजन्त शक्रगोपा इवानघ ॥ ९
तदपास्य धनुश्छिन्नं घृष्टद्युम्नो महारथः ।
अन्यद्वनुरुपादाय शरांश्चाशीविषोपमान् ।
कर्णं विव्याध सप्तत्या शरैः संततपर्वभिः ॥ १०
तथैव राजन्कर्णोऽपि पार्थतं शत्रुतापनम् ।
द्रोणशत्रुं महेष्वासो विव्याध निश्चितैः शरैः ॥ ११

तस्य कर्णो महाराज शरं कनकभूषणम् ।
प्रेषयामास संक्रुद्धो मृत्युदण्डमिवापरम् ॥ १२
तमापतन्तं सहसा घोररूपं विशां पते ।
चिच्छेद सप्तधा राजञ्छैनेयः कृतहस्तवत् ॥ १३
दृष्ट्वा विनिहितं बाणं शरैः कर्णो विशां पते ।
सात्यकिं शरवर्षेण समन्तात्पर्यवारयत् ॥ १४
विव्याध चैनं समरे नाराचैस्तत्र सप्तभिः ।
तं प्रत्यविध्यञ्छैनेयः शरैर्हेमविभूषितैः ॥ १५
ततो युद्धमतीवासीच्चक्षुःश्रोत्रभयावहम् ।
राजन्घोरं च चित्रं च प्रेक्षणीयं समन्ततः ॥ १६

7 M1 om. 7^a-8^b. — ^a) Śs Ks V1 B Dn1 D2-4.7
M2 शरानागतपर्वणा (B^a 'भिः'); Da1 D1.5.6 शरैरानागतपर्वभिः.
— ^b) B2 Da1 D1.5.6 T2 M2-4 छादयामास (for ताड).
B1.4 D2.4.7 समरे (for संक्रुद्ध). T1.5 G भित्त्वा (T1
विध्वा) तत्र तु वै कर्ण.

8 M1 om. 8^{ab} (cf. v. l. 7). — ^a) V1 B2.5 धनुषः
(V1 'दा'); B1.4 D2-4.7 च धनुः; D2 तदधनुः (for तु धनुः).
— ^b) T1.5 G2 M2-4 विधुन्वानो. T1.5 G1.5 महाबलः
(for 'रथः'). — T1.5 G ins. after 8^{ab}; T2 after 8^{ab}:

539* ववर्ष शरवर्षाणि तोयवर्षानिवाम्बुदः ।

— ^a) Ks.4 V1 B D (except D2) S शरांश्चाशी(M1
'भि')विषोपमान्. — B2 om. (hapl.) 8^a-10^d. — ^c) T2
M1.2.4 छादयामास (for ताड).

9 B2 om. 9 (cf. v. l. 8). — ^a) K2 D2 S
ते हेमविकृतं वर्म (K2 चर्म; D2 भित्त्वा). — ^b)
K1.2.4 छित्त्वा (for भित्त्वा). — ^c) T1 G2 शोणितांगा
विराजन्ति (T1 'ते'). — ^d) T2 G1.2 शक्रगोपा. D2
इवानघाः.

10 B2 om. 10^{ab} (cf. v. l. 8). — ^b) T1.5 G
प्रतापवान्; M महाभयाः (for 'रथः'). — ^c) K2 V1
B1.2.4 Da1 D2-4.6.7 S अथा(S ततो)न्यदनुपादाय.
— ^d) D2 शीघ्रांश्च (for शरांश्च). S सारवद्भारसाधनं.
— ^e) B2 Da1 D1.5 विशत्या (for सप्तत्या).

11 ^a) D2 (by corr.) शत्रुतापनः; T1 'तापनः'. — After
11^{ab}, V1 B Da1 D2.5-7 ins.:

540* छादयामास समरे शरैराशीविषोपमानैः ।

— ^a) Ks.4 द्रोणपुत्रं; V1 B D2.4.7 G1 M2.4 'शत्रुः'; Dn1
घृष्टद्युम्नं (for द्रोणशत्रुं). K2 महेष्वासं; B2 महाबाहो.
— ^d) T1.5 G नवभिः (for निश्चितैः).

12 ^a) K2 तस्यै; D2 तव (for तस्य). T1.5 G पुनरन्वं
(for तस्य कर्णो). — ^b) Dn1 M कनकभूषितं (Dn1 'तान्').
— ^c) K1 प्रतयामास (sic) (for प्रेष).

13 ^a) Dn1 तानापततः (for तमापतन्तं). K1 समरे
(for सहसा). — ^b) Dn1 घोररूपान्विश्रांतये (sic).
— K2 om. (hapl.) 13^a-14^b. — ^c) B1.2.4 D2.7
T1.5 G2.5 M सप्तधा; T2 G1 सहसा (for सप्तधा). B2
चिच्छेद सप्तधारेण. — ^d) S पार्थतः (for शैनेयः). T1
G1.5 क्षिप्रहस्तवत् (T1 'वान्' (for कृत)). — After 13,
K2 reads 15^{ab}, repeating it in its proper place.

14 K2 om. 14^{ab} (cf. v. l. 13). Dn1 om. 14. K2
reads 14-15 after 17. — ^a) B2 रणे; D2 बाणैः (for
बाणं). S दृष्ट्वा निप(T1 M2-4 'पा')तितं मूर्ध्ना. — ^b)
D2 शनैः; S शरं (for शरैः). Śs विशां पतेः. — ^c) S
पार्थतं (for सात्यकिं). — ^d) Ś K1.2.4 V1 Da1 D1.5.6
पर्यं (Da1 D1.5 प्रत्य)वाकिरत् (D2 'रन्'); D2 T1 पर्यवारयन्.

15 For sequence in K2, cf. v. l. 14. — ^a) S स्वस्ति
(for समरे). — K2 reads 15^{ab} for the first time after
13. — ^b) Śs नाराचास्व (for नाराचैस्व). D2 सप्तसप्तभिः;
T1.5 G सप्तसप्तधा (T2 G2 'दा' (for तत्र सप्तभिः)).
— ^c) B2 शनैर्नयः; S दशभिः (for शनैर्नयः). — ^d) B2 D1
हेमपरिच्छितैः; D2 'विभूषणैः' (for 'विभूषितैः'). T2 G शरैः
कनकभूषणैः.

16 For sequence in K2, cf. v. l. 14. — ^a) K2
V1 B D T1 G1.5 महाराज; T2.5 G2 M समभवच्च (for
असीवासीच्च). — ^b) B2 D2.4.7 चक्षुःश्रोत्रभयानकं; S दृष्टिः
श्रोत्रमनोहरं. — ^c) K2 V1 B D S आसीद् (for राजन्);
K2 च मित्रं; Da1 Dn1 D1.5 विचित्रं (for च चित्रं). — ^d)
S च सर्वशः (for समन्ततः).

सर्वेषां तत्र भूतानां लोमहर्षो व्यजायत ।
तद्दृष्ट्वा समरे कर्म कर्णशैनेययोनृप ॥ १७
एतस्मिन्नन्तरे द्रौणिर्मययानुमहाबलम् ।
पार्षतं शत्रुदमनं शत्रुवीर्यामुनाशनम् ॥ १
अभ्यभाषत संकुद्धो द्रौणिर्दूरं घनंजये ।
तिष्ठ तिष्ठद्य ब्रह्म न मे जीवन्विमोक्ष्यसे ॥ १९

इत्युक्त्वा मुभृशं वीरः शीघ्रकृच्छिर्जितः शूरः ।
पार्षतं छादयामास घोररूपैः सुतेज्रनः ।
यतमानं परं शक्यता यतमानो महाशयः ॥ २०
यथा हि समरे द्रौणिः पार्षतं वीक्ष्य मारिष ।
तथा द्रौणि रणे दृष्ट्वा पार्षतः परवीरहा ।
नातिदृष्टमना भूत्वा मन्यते मृत्युमात्मनः ॥ २१

C. 8. 2812
B. 8. 59. 24
K. B. 27. 40

17 For sequence in Ks, cf. v. l. 14. — *) Ds
चैव (for तत्र). T1 G1.2 बोधानां (for भूतानां).
— *) Some MSS. रोमहर्षो. S K1.2.4 V1 B1.2 Dai
D1.2-3.7 [S]भ्यजायत (Ks 'ते'); Ks [S]भ्यवर्तत;
Bs व्यराजत; M1.2 [S]भ्यजायत (for व्यजायत).
— *) K1 मरुटा (sic); Ks Dn1 D1.2 तं दृष्ट्वा; S दृष्ट्वा तम्
(by transp.). Bs राजन् (for कर्म). — *) S कर्णपार्षत-
(G1.2 'द')बोर (for 'शैनेयबोर'). D1.2 महन् (for नृप).

18 *) S K1.2.4 सुमहबलः; B1.2.3 Dai D1.2.3
'महाबलः' (for 'महाबलम्'). Dn1 दृष्टयुक्तं महाबलैः; S
अभ्यवाप्तं महारथं (M1 'यः'). — Bs om. 1-12. — *) G1
पार्षदः. Bs Dn1 शत्रुतपनं (Dn1 'नः'); D1.2 समरे कुब्जः;
T1 G1 शत्रुमयनं (for 'दमनं'). — *) K1 Dn1 शत्रुवीर्यसु-;
Ks Dn1 'वीर्याविः'; V1 'वीर्याक्षः'; Bs D1 'वीर्याकु-'
(for 'वीर्यासु'). Dai D1 G1 नाशनः (for 'नाशनम्').
Bs शत्रुतापोक्षरिदमः; D1.2 'वीर्यप्रणाशनः'; T1 'वीर्याकु-'
शासनं; T1 M दृष्ट्वा कोपान्महाशुतिः. — After 18, S
(except G1) ins.:

541* स दृष्ट्वा समरे कर्णं पार्षतं च महारथम् ।

19 *) Bs. अभ्यवायत; T1 'वर्तत' (for 'भाषत').
— *) S1 Ks द्रौणि...घनंजये; Ss द्रौणिः द्रोणांतकं रणः
(sic); K1 द्रौणि द्रोणांतकरणे (sic); Ks V1 B1-2 Dai
D1-2 द्रौणिः परपुरंजयः; Bs Dn1 पार्षतं परवीरहा; S पार्षतं
शत्रुतापनं. — After 19^{ab}, S ins.:

542* रथं रथेन संपीड्य शत्रुवीर्यप्रणाशनः ।

[T1 संस्रव्य; G1 संभ्रानं (for संपीड्य). T1.2 G पार्षदस्य तु
महानः; M1-2 शत्रुवीर्यप्रणाशनं (for the posterior half).]
— *) S [ह]ति (for [ज]य). T1 ब्रह्मज्ञो; T2 बृंहप्र.
Dn1 ब्रह्महन्तिष्ठ तिष्ठेति. — *) Dai D1.2 गमिष्यसि; D1
विमोक्षसे; T1 ह्यसि. — After 19, the sequence of
Dn1 is as follows: 23^{af}, 24, 548*, 26^{ab}, 22^{af}.

20 For sequence in Dn1, cf. v. l. 19. — *)
T1 समरे (for सुखसं). B1.2.3 Dn1 D1.2.3 वीरः; Ds
भीमः (for वीरः). — *) V1 भीमं मुमिक्षितेः शरे. — Ds

om. 20^{af} *) Ks घोररूपैः. — *) Dn1 D1 यतमानो.
*) Ks D1 महारथं (D1 'याः'). — For 19^{ab}, S
subst.:

543* छादयामास समरे यतमानो महारथः ।

यत्नः परया शक्यता दृष्टयुक्तं महारथे ।

[(L 1) T1 यतमानं महाबलुरादयामास ईर्क्षितः]

Sequent.:

544* योधयामास समरे कृत्वरूपो जिनां पते ।

21 For sequence in Dn1, cf. v. l. 19. — *)
T1 यदा (for यथा). B Dai Dn1 D1-2.7 M द्रोणः;
Ds वीरः (for द्रौणिः). — *) Dn1 D1 प्रेक्ष्य; T1 G दृश्य
(for वीक्ष्य). Ks मारिषः. — After 21^{ab}, Bs Dai Dn1 Ds
T1 read 21^{af} repeating it in its proper place. Bs
D1 Gs om. 21^{af}. T1 G1.2 M1.2.4 transp. 21^{af} and
21^{af}. — *) K1.2 द्रौणि. D1.2.3 रणे (for रणे). Bs
तथा दृष्ट्वा रणो द्रौणिः. — *) T1.2 G1.2 शत्रुएवहा (for
परवीरहा). — Bs T1 M1 read 21^{af} twice. — *)
T1 (first time) G1.2 द्वा (G1.2)सीन् (for सूत्वा). Dn1
T1 (first time) बभूव नातिदृष्टात्मा. — *) B1.2
(both first time) Dn1 (second time) ज्ञातवान्; T1
G1.2 मन्वा (G1 'न्मा')नो (for मन्वते). Dn1 (first
time) जानम्युत्सुमिवात्मनः. — After 21, Ks B D
S ins.:

545* स ज्ञात्वा समरेऽऽत्मानं शक्वेनावध्यमेव तु ।

जवेनामिषयी द्रौणि काळः काळमिष जये ।

[T1 Gs om. line 1. — (L 1) V1 Bs Dai D1.2 बुधि
च (for समरे). Dn1 Ds ज्ञात्वात्मानं च शक्वावधः (for the
prior half). Ks B1.2 दय च (Bs ह); Dn1 Ds जाहने
(for दय तु). D1.2 द्रोणयुक्तं समाह्वय (for the posterior
half). T1.2 G1.2 M ज्ञात्मानं समरे ज्ञात्वा शक्वावधं महावक्त-
— (L 2) Ks B D1.2.7 [ज]म्यवधी; D1.2 D1.2 [ज]म्य-
द्वयः; T1 G1 [ज]म्य (G1 'म्या')मदः; G1 [ज]म्यद्वयः (sic)
(for [ज]मिषयी). V1 D1.2 T1 G1 द्रौणिः S जये यथा
(for दय जये).]

C. 8. 2934
B. 8. 59. 26
K. 8. 57. 42

द्रौणिस्तु दृष्ट्वा राजेन्द्र धृष्टद्युम्नं रणे स्थितम् ।
क्रोधेन निःश्वसन्वीरः पार्श्वतं समुपाद्रवत् ।
तावन्न्योन्यं तु दृष्ट्वैव संरम्भं जग्मतुः परम् ॥ २२
अथान्नवीन्महाराज द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
धृष्टद्युम्नं समीपस्थं त्वरमाणो विशां पते ।
पाञ्चालापसदाद्य त्वां प्रेषयिष्यामि मृत्यवे ॥ २३
पापं हि यच्चया कर्म भ्रता द्रोणं पुरा कृतम् ।

22 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. B₂ om. 22^{adef}. — ^b) K₂ V₁ B₁. 3. 4 Dn₁ D₂. 4. 7 अवस्थितं; B₂ D₂. 8 रणे (D₂ थ-) स्थितं; T G₁. 3 M रणा (G₁ था) धिनं; G₂ महारणे (for रणे स्थितम्). — ^c) Some MSS. निश्चसन्. D₂. 4 वीर. — ^d) Ś₂ पार्श्वते; G₂ पार्श्वदं. Dn₁ S समभिद्रवत् (for समुपां). — ^e) M₁ तान्न्योन्यम्. K₁. 3 Da₁ D₁. 5 च (for तु). — ^f) G₁ संरम्भजः; G₂ संरम्भो. G₂ जग्मतुः. T₂ M क्रोधरक्तेक्षणानुभौ. — After 22, Dn₁ ins.:

*546 ततो रोषपरीतात्मा धृष्टद्युम्नोऽप्यमर्षणः ।

प्रोवाच चैनं संरम्भो द्रोणपुत्रं परंतपः ।

While S ins.:

547* प्रगृह्य महती चापे शरासनविराजिते ।

[T₁ चापं. T₁ शरान्तर्गणविराजितान् (for the posterior half).]

23 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. Dn₁ om. 23^{adef}. — ^a) B₂ महातेजा (for राज). — ^b) Some MSS. पांचालाप. Ś₂ K₁ त्वं. T₁ G₁. 2 अहं त्वामथ पांचाल्यः; T₂ पांचालाय यथाद्य त्वां. — ^c) Dn₁ S प्रेषयामि (Dn₁ विष्ये) यमक्षयं.

24 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. — ^a) G₁ कृष्ण (for कर्म). — ^b) Dn₁ transp. पुरा and कृतं. T G₂. 3 M कृतं ताव भ्रता रणे (M₂-4 मम); G₁ कर्म कृतां भ्रता रणे (sic). — ^c) Ś K₂-4 त्वा पश्यते; K₁ त्वा पत्यते; V₁ B Da₁ D₁. 2-5. 7 त्वां (B₂ नो) तप्यते; Dn₁ तं तप्यसे; D₂ त्वां लप्यसे; T G₂ त्वं प्राप्यसे; M₁ त्वानुपतेत्; M₂. 4 त्वानुतपेत्; M₂ त्वा संतपेत् (for त्वा पत्यते). D₂ अद्य त्वं पश्य मे कर्म. — ^d) V₁ B (except B₂) D₁. 2. 4 न कुशलं; T₁. 3 G₂ न (T₂ G₂ ह्य) कुशलस्य; T₂ वध्यकुलं (for ह्यकुशलं). — After 24, Dn₁ ins.:

548 * पतङ्गदर्शनेनाद्य दर्शनेन व्यपोह्यते ।

शशिस्ररणतन्मात्रान्वं शान्कृतमपोह्यते ।

मया मारयितव्यस्त्वं पञ्चमारेण पार्श्वत ।

अथ नो वा परश्वो वा सत्यमेतद्भवित्यति ।

अद्य त्वा पत्यते तद्वै यथा ह्यकुशलं तथा ॥ २४
अरक्ष्यमाणः पार्थेन यदि तिष्ठसि संयुगे ।
नापक्रमसि वा मूढ सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ २५
एवमुक्तः प्रत्युवाच धृष्टद्युम्नः प्रतापवान् ।
प्रतिवाक्यं स एवासिर्मात्मको दास्यते तव ।
येनैव ते पितुर्दत्तं यतमानस्य संयुगे ॥ २६
यदि तान्नमया द्रोणो निहतो ब्राह्मणब्रुवः ।

25 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. — ^a) V₁ अरक्षमाणः; B₂. 5 अवेक्ष्य. — ^b) Dn₁ तिष्ठति. K₂ V₁ D₂ संगरे (for संयुगे). — ^c) K₁. 2. 4 V₁ B T₂ G₂ M₂-4 नाप (V₁ B₂ ति) क्रामसि; T₂ नापत्रपसि. V₁ मां (for वा). T₁. 3 G₂ मोहात् (for मूढ). — ^d) T₁ एव (for एतद्). B₁. 4 वा (B₂ गं) तासि यमसा (B₂ स) दनं; Dn₁ यास्यस्य यमक्षयं. — After 24, S ins. an addl. colophon. [Adhy. name: M₁ पार्श्वयुद्धं. — Adhy. no. (figures, words or both): T₁. 3 G₂ 62; T₂ M 61.]

26 For sequence in Dn₁, cf. v. l. 19. Before 26, T G₁. 3 M₁. 3 ins. संजयः. — ^a) Dn₁ एवमुक्त्वा तु राजेन्द्र. — ^b) Dn₁ द्रोणपुत्रः (for धृष्टद्युम्नः). — Before 26^{ad}, N (except Dn₁) ins. धृष्टद्युम्नः. — ^c) V₁ B₂. 3 एष चा (B₂. 3 स एवा) सि प्रतिवाक्यं; T₂ एष ते प्रतिवाक्यं वा; T₂ G₂ आशिषं तां प्रवक्ष्यां; M ए (M₁ इ) ष वः प्रतिवाक्यं वै. — ^d) Ś K₁. 2. 4 T₁ ममैको (for मामको). Ca cites दास्यते (as in text). T₂. 3 G₂ M असि (T₂ हसि; M₁ अनि) दास्यति माम (M₁ मु) कः. — ^e) D₂ यथा (for येन). B₂ [ए] ष (for [ए] व). T₁. 3 G₂ दत्ता (for दत्तं). T₂ M येन द (T₂ कृ) तं तव पितुर. — ^f) T₂ तच्छिरः (for संयुगे). — After 26, G₁. 3 ins.:

549* एष ते प्रतिवाक्यं वै असिदास्यति मामकः ।

येन कृतं तव पितुर्यतमानस्य तच्छिरः ।

[Cf. 26^{adef}.]

27 ^a) K₁-3 द्रौणो (K₂ णे). Dn₁ पिता ते स मया द्रोणो. — ^b) Ś₂ निहितो. K₂ D₂ ब्राह्मण (D₂ णो) ब्रुवः; K₂ णो ब्रुवन्; D₂ णो वरः; G₂ ताव संयुगे (for ब्राह्मणब्रुवः). — G₂ om. 27^e-29^d. — ^c) K₂ त्वम् (for त्वाम्). Dn₁ तथा (for कथं). K₁ त्वमि शरीरथं युद्धे (sic). — ^d) Ś K₁. 2 Dn₁ निहनिष्यामि; B₁ न हनिष्यति.

त्वमिदानीं कथं युद्धे न हनिष्यामि विक्रमान् ॥ २७
 एवमुक्त्वा महाराज सेनापतिरमर्षणः ।
 निशितेनाथ बाणेन द्रौणिं विव्याध पार्षतः ॥ २८
 ततो द्रौणिः सुमंकुट्टः शरैः संनतपर्वभिः ।
 प्राच्छादयदिशो राजन्पृष्ठयुग्लस्य संपुगे ॥ २९
 नैवान्तरिक्षं न दिशो नैव योधाः समन्ततः ।
 दृश्यन्ते वै महाराज शरैश्छन्नाः सहस्रशः ॥ ३०
 तथैव पार्षतो राजन्द्रौणिमाहवशोभिनम् ।
 शरैः संछादयामास क्षतपुत्रस्य पश्यतः ॥ ३१
 राधेयोऽपि महाराज पाञ्चालान्सह पाण्डवैः ।

Bs विक्रमान्; Ds.: दुर्मते; T Gl.s M कश्चिदर्थं (for विक्रमान्).

28 Gs om. 28 (cf. v. l. 27). — ^a) T Gl.s M महासेनाः (for 'राज'). — ^b) T Gl.s M अरिदमः (for अमर्षणः). — ^c) Ks V1 Bs Ds.s T Ms [अ]नि (for [अ]ण). T Gl.s Ms.s सुनीक्षेनाथ भलेन. — ^d) T1 पत्रिणा (for पार्षतः).

29 Gs om. 29 (cf. v. l. 27). — ^a) K1 T1 ततो द्रौणिः समं (T1 द्रोणमुनः) कुट्टः. — ^b) K1.s V1 Bs Ds. T1.s Gs M1 प्रच्छादयद्; Ks Bs.s Ds1 Ds.s.s आच्छादयद् (Bs 'न्'); Bs Dn1 प्राच्छादयन्. S K1.s.s दिशं राजन्; Dn1 सुवर्णिनो (for दिशो राजन्). — ^c) G1 पृष्ठयुग्लं सुसंपुगे.

30 ^a) Gs न वातरिक्षं. — ^b) Ks V1 B D (except Dn1 Ds) न वापि (for नैव). Ts Gs.s M योधाः. Ds1 Dn1 Ds.s S सहस्रशः (for समन्ततः). — K1 om. 30^a-32^a. — ^c) Dn1 प्रदृश्यते; T1 M अदृश्यत (for दृश्यन्ते वै). Bs ते; Bs Ds1 D1 क्षः; Ds च; Ts G तैर् (for वै). — ^d) Bs छद्मैः; M1 छिन्नाः. S K1.s T G समन्ततः; Bs Dn1 Dn1 D1 महारणे (for सहस्रशः).

31 K1 om. 31 (cf. v. l. 30). — ^a) Ks Ds द्रोणिम्; Ds द्रोणिर्. M1 शोभिनः.

32 K1 om. 32^a (cf. v. l. 30). — ^b) T G Ms transp. सह and पाण्डवैः. — ^c) S उक्तमौजसमेव च (Ms. वा). — After 32^d, S ins.:

550^a सात्यकिं च महाराज योधांश्चान्वासहस्रशः ।

[Gl.s वी(Gs वी)वागम्यान्.]

— ^a) Ks V1 B D सैः; S ताप् (for स). — ^b) T1.s M प्रेक्षणीयान् (Ts 'वा'). D1 क्षतपुत्रस्य पश्यतः.

33 ^a) Ks Bs.s Ds.s.s G1 तु (for स्मि). Dn1

द्रौपदेयान्युधामन्युं सात्यकिं च महारथम् ।
 एकः स वाग्यामाम प्रेक्षणीयः समन्ततः ॥ ३२
 पृष्ठयुग्लोऽपि समरे द्रौणेश्चिच्छेद कार्मुकम् ।
 तदपास धनुश्छिन्नमन्यदादत्त कार्मुकम् ।
 वेगवत्समरे घोरं शरांश्चाशीविषोपमान् ॥ ३३
 स पार्षतस्य राजेन्द्र धनुः शक्तिं गदां च वज्रम् ।
 हयान्मृतं रथं चैव निमेषाद्बधमच्छरैः ॥ ३४
 स छिन्नधन्वा विरथो हताश्वो हतसारथिः ।
 खड्गमादत्त विपुलं क्षतचन्द्रं च मानुमत् ॥ ३५
 द्रौणिस्तदपि राजेन्द्र भलैः क्षिप्रं महारथः ।

राजेन्द्र (for समरे). — After 33^d, S ins.:

551^a क्षुरमेण सुनीक्षेन पश्यतां सर्वयोधिनान् ।

[T1 Gs प्रेक्षतां (for पश्यतां) G1 सर्वयोधिनान्.]

— ^a) Ks Bs Ds1 om. Chap. 33^d. — ^b) Ks.s V1 B (Bs om.) 1s (1s om.) द्रौणिर् (for छिन्नम्). — ^c) Ks V1 Bs.s Ds.s जादाय (for जादत्). — After 33^d, Bs reads 37^d repeating it in its proper place. — ^d) Dn1 T1 वेगेन; Ds.s वेगवान्; Gs वेगमं (for वेगवत्). Bs.s Ds1 Ds.s.s घोरैः; Dn1 द्रौणिः; Ds घोरान् (for घोरैः). — ^e) Ds om. च. Bs वापि (for चासी-).

34 ^a) Bs पार्षतस्य (for स पार्षतस्य). Dn1 सेनाम् (for राजेन्द्र). — ^b) Ss Ds1 Ds.s महापञ्चजान् (Ss 'जै'); Bs गदां च वज्रम्; T1 Gs च वज्रं गदां (by transp.). Dn1 वागेन धनुराच्छिन्नम्. — After 34^d, Dn1 ins.:

552^a स शक्तिं प्राहिणोक्तसौ तां द्रौणिर्वधमच्छरैः ।

तां निजुक्तां रणे दृष्ट्वा द्रौणिना पार्षतो बली ।

परिधं घोरमादाय कार्तस्वरविमूढितम् ।

विशेषं भुजवीर्येण पार्षतो वै वुरा नयत् ।

तमापतन्तं परिधं द्रोणपुत्रस्य काचवान् ।

विच्छेद बहुधा राजन्शरैरतिरथो रणे ।

— ^a) Dn1 ततो हवात्रयं स्तनं. — After 34, Dn1 ins.:

553^a पार्षतस्य ततः कुट्टो द्रोणपुत्रः परंतपः ।

35 ^a) D1 रथसारथिः (for हत). — ^b) Ds1 जादाय (for जादत्).

36 Ks om. 36. — ^a) T1 G1.s खड्गो द्रौणी राजेन्द्र. — V1 om. 36^d. — After 36^d, S ins.:

554^a धनिनो वाहुसाक्षिः ।

पश्यतां सर्वसैन्यानां.

C. 8. 2951
B. 8. 59. 43
K. 8. 58. 14

चिच्छेद समरे वीरः क्षिप्रहस्तो दृढायुधः ।
रथादनवरुद्धस्य तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३६
धृष्टद्युम्नं तु विरथं हताश्वं छिन्नकार्मुकम् ।
शरैश्च बहुधा विद्धमस्त्रैश्च शकलीकृतम् ।
नातरङ्गरतश्रेष्ठ यतमानो महारथः ॥ ३७
तस्यान्तमिषुभी राजन्यदा द्रौणिर्न जग्मिवान् ।
अथ त्यक्त्वा धनुर्वीरः पार्षतं त्वरितोऽन्वगात् ॥ ३८
आसीदाद्रवतो राजन्वेगस्तस्य महात्मनः ।
गरुडस्यैव पततो जिघृक्षोः पन्नगोत्तमम् ॥ ३९

- [(L. 2) G₁ सर्वबोधानां; G₂ भूतानां (for सैन्यानां).]

37 ^a) D₄.7 हि (for तु). — ^b) B₂ सुताश्वं (for हताश्वं). K₃ B₁ T₁.8 G हत (B₁ छिन्न) सारथिं (for छिन्नकार्मुकम्). — B₄ reads 37^{ed}, for the first time after 33^{ed}. — ^c) T₁ G₁.2 शस्त्रैश्च; T₂ M अस्त्रेण (for शरैश्च). B₃ Dn₁ भिन्नम्; D₆ विध्वा; T₃ M विध्वात् (for विद्धम्). — ^d) B₄ (first time) अत्रैश्च; Dn₁ शरैश्च (for अस्त्रैश्च). D₂.8 मर्मस्त्रेव सुताडितं; T₂ M तदश्वं (T₃ दंगं) शकलीकरोत्. Cc cites शकलीकृतं (as in text). — ^e) K₃ अघावद्; B₂.8 D₄.7 Ca नाशकद्; D₄ D₁.3.5 नाभवद्; Dn₁ नातरं; Cc नातरद् (as in text). T₃ G₃ भारतश्रेष्ठ.

38 ^a) K₂ तस्यातम्; B₂ त्रस्यतम्; D₆ अत्यतम् (for तस्यान्तम्). T₂ M₁ द्रौणिर् (for राजन्). — ^b) D₆ तदद्रौणिं (sic) (for यदा द्रौणिर्). T₁.8 G गच्छति (for जग्मिवान्). T₂ प्रयत्नेनापि नाकरोत्; M₁ यदा जंतुं न जग्मिवान्. Cc: यदा न जग्मिवान् द्रौणिस्तस्यातं समापनं तदा नाशकत्, नाशकत्वानिस्तन्वयः। — ^c) Dn₁ धनुर्द्रौणिः; G₁.2 रथं वीरः (for धनुर्वीरः). — ^d) S₁ K₃ पार्षतो. S₁ K₂ om.; K₄ त्वमितो (for त्वरितो). K₁ [S]म्यगात्; B₁.4 D₄ Dn₁ D₁.2.5 [S]म्यगात्; D₆ [S]न्वगात्; T₂ ययौ (for ऽन्वगात्). ^e पार्षतो द्रौणिरनु (sup. lin. 'म्य'गात् (sic). — After 38, S (except M₁) ins.:

555* प्रगृह्य विपुलं खड्गं जातरूपपारङ्कृतम् ।

39 ^a) K₄ आसीदाद्रवतो (sic); V₁ B₁.8-5 D₄ Dn₁ D₁.8 दाप्लवतो; B₂ D₇ दाप्लवतो; D₈ दाप्लवतो; T₂ M दापततो. D₆ वेगात् (for राजन्). K₄ महारथ (for 'त्मनः). K₃.4 V₁ B D₄ Dn₁ D₁.8-7.8 T₂ M transp. राजन् and वेगास्तस्य. D₆ तस्य राजन् (for वेगास्तस्य). T₁.8 G तस्य संपततो (T₁ प्लवतो) राजन्वपुरासीन्महात्मनः. — ^e)

एतस्मिन्नेव काले तु माधवोऽर्जुनमब्रवीत् ।
पश्य पार्थ यथा द्रौणिः पार्षतस्य वधं प्रति ।
यत्नं करोति विपुलं हन्याच्चैनमसंशयम् ॥ ४०
तं मोचय महाबाहो पार्षतं शत्रुतापनम् ।
द्रौणेरास्यमनुप्राप्तं मृत्योरास्यगतं यथा ॥ ४१
एवमुक्त्वा महाराज वासुदेवः प्रतापवान् ।
प्रेषयत्तत्र तुरगान्यत्र द्रौणिर्व्यवस्थितः ॥ ४२
ते हयाश्चन्द्रसंकाशाः केशवेन प्रचोदिताः ।
पिबन्त इव तद्वद्योम जग्मुर्द्रौणिरथं प्रति ॥ ४३

B₃ [ए]व (for [इ]व). — ^d) S K₂.4 जिघृक्षुः. S₁ पन्नगोत्तमान्.

40 ^a) K₁ T₂ यतो (for यथा). — S K₁.2 om. (hapl.) 40^a-41^a. — ^d) B (except B₃) D₂.4 T₂ रथं (for वधं). — For 40^{abc}, T₁.8 subst.:

556* एतस्मिन्नेव काले तु केशवः परवीरहा ।

अब्रवीद्भारतश्रेष्ठमर्जुनं जयतां वारम् ।

पश्य द्रौणिं पार्षतस्य यतमानं वधं प्रति ।

— ^f) K₄ हन्याश्च. V₁ G₁.2 [ए]व (for [ए]नं). K₃.4 V₁ B₁.4 D₂.4.8-8 न संशयः (B₁ 'चं).

41 S K₁.2 om. 41^a (cf. v. l. 40). — ^a) S त्रायस्त्वेन (for तं मोचय). T₁ महाराज (for 'बाहो). — ^b) S₂ M₁ शत्रुतापनं; K₃ Dn₁ 'कर्शनं; V₁ B₁.2.5 D₆ 'कर्षणं (B₁ 'ज); B₂ D₂.4.7 G₁ M₂.4 'कर्शनं; T₂.8 G₂ युद्धदुर्मदं (for शत्रुतापनम्). — ^c) D₆ इव (for अनु).

42 ^a) B₃ महाबाहुर् (for 'राज). — G₁ om. from प्रतापवान् (in 42^b) up to कृष्ण (in 44^c). — ^c) Some MSS. प्रेषयत्; S₁ K₂.4 प्रेषयन्; B₃ D₄ Dn₁ D₁.8 सं (Dn₁ अ)प्रेषीत् (for प्रेषयत्). S₁ K₃ V₁ B D T₁.8 G₂.8 transp. तत्र and तुरगान्. K₁ प्रेषयन्तु तत्तुरगान्; T₂ M प्रे (M₁.8 प्रै)षयत्तुरगान्यत्र. — ^d) K₁ यतो (for यत्र). D₆ transp. यत्र and द्रौणिर्. D₇ यत्र द्रौणिं व्यवस्थितं; T₂ M द्रौणिर्वीरो व्यवस्थितः.

43 G₁ om. 43 (cf. v. l. 42). — ^b) K₁ D₂.8 प्रणो (K₁ 'नो)दिताः (for प्रचोदिताः). — ^c) B₃ वेगेन; B₃ D₂.8 ते (B₃ च) व्योम; S (G₁ om.) चाकाशं (for तव्योम). B₁.4 D₄ D₁.8-5 आ (D₄ D₁.4.5 अ)पिबन्त इव व्योम. — ^d) D₇ द्रौणे रथं. S (G₁ om.) जग्मुर्द्रौणिं (T₁.8 G₃ 'जर्; M₁ 'जिर्) महारथं. — After 43, B₃ ins. an addl. colophon. [Adhy. no. 60.]

दृष्टायान्तौ महावीरौवृमौ कृष्णधनंजयौ ।
 धृष्टद्युम्नश्चे राजंश्चक्रे यन्म महाबलः ॥ ४४
 विकृष्यमाणं दृष्ट्वैव धृष्टद्युम्नं जनेश्वर ।
 शरांश्चिक्षेप वै पार्थो द्रौणि प्रति महाबलः ॥ ४५
 ते शरा हेमविकृता गाण्डीवप्रेषिता भृशम् ।
 द्रौणिमामाद्य विविशुर्वल्मीकमिव पद्मगाः ॥ ४६
 स विद्वस्तः शैबोरैर्द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 रथमारुह्य वीरो धनंजयशरादितः ।
 प्रगृह्य च धनुः श्रेष्ठं पार्थं विव्याध सायकैः ॥ ४७
 एतस्मिन्नन्तरे वीरः महदेवो जनाधिप ।
 अपोवाह रथेनाजौ पार्थतं शत्रुतापनम् ॥ ४८

44. G1 om. up to कृष्ण (in 44th) (cf. v. l. 42). Before 44. B1ms. संजय उवाच. — ^a) Ss वसौ; K1 वांता; V1 B1 Ds M1 [आ]वातौ; Ds वतौ; Ts G1s द्रौणिद (for [आ]वातौ). The G1s महाराज; M1s 'वीरा (for 'वीरौ). — ^b) Ds.s वीरौ (for उभौ). The G1s वामदेवधनंजयौ. — ^c) In धृष्टद्युम्नं वर्ष. B (except B1; Dn1 Ds.1.7 बलं (for राजंश्च). — ^d) Ks Ds.1.7 चक्रे राजन्; B1s अकरोत्स; Dn1 द्रोणिश्चक्रे; Ds रक्षां कृत्वा (for चक्रे बलं). T1 M1s महाबलं; M1s यथाबलं (M1 'कः) (for महाबलः).

45. S K1s om. (hapl.) 45. — ^a) B1 Ds1 D1s विकर्षमाणं तत्रैव. — ^b) Ks V1 B1 Ds जनेश्वर (Ks 'रः); Ds.1 जनेश्वर (for जने). — ^c) Ts तं (for वै). — ^d) Ds S महारथः (for 'बलः).

46. ^a) K1 'विक्रान्ता (for 'विह्वला). — ^b) D1 वाल्मीकम्. D1 पद्मगाः.

47. ^a) V1 स वितन्ते; Dn1 Ds.s S विद्वस्तु (Ds.s 'दः स) ते. — ^b) In द्रौणि पुत्रः. — After 47th, K1s.s B D S ins.:

००७* डम्बुज समरे राजन्प्राज्ञास्वममितीजसम् ।

[Ks Ds Ts G1s M राजास्वम्. Ts ममितीजसः.]

— ^c) S आरुह्य रथं वीरो. — ^d) Ds 'शैबोरैः; Ds 'शराहतः (for 'शरादितः). — ^e) Dn1 Ds प्रतिगृह्य; M1 प्रगृह्य तु. Ds श्रेष्ठं (for श्रेष्ठं). — ^f) Dn1 पार्थो; Ds पार्थः; Ts द्रौणिद; G1s सितं (for पार्थं).

48. ^a) Ts G सारः (for वीरः). — ^b) Ss Ks Dn1 Ds G1 जनाधिपः (Ss 'पः); B1-M1s जनाधिपः; Ds विसां पते. — ^c) Ss रथे राज (sic); Ks रथेनाजौ (for रथेनाजौ).

अर्जुनोऽपि महागत्र द्रौणि विव्याध पत्रिभिः ।
 तं द्रोणपुत्रः संकुदो बाह्वोरसि चार्दयत् ॥ ४९
 क्रोधितस्तु रथे पार्थो नाराचं कालममितम् ।
 द्रोणपुत्राय चिक्षेप कालदण्डमिवापरम् ।
 स ब्राह्मणस्त्रांसदेहे निपपात महाद्युतिः ॥ ५०
 स विह्वलो महाराज शरवेगेन संपुगे ।
 निपपाद रथोपस्थे वैक्रव्यं च परं ययौ ॥ ५१
 ततः कर्णो महाराज व्याधिपद्विजयं धनुः ।
 अर्जुनं समरे कुदः प्रेक्षमाणो मुहुर्मुहुः ।
 द्विरथं चापि पार्थेन कामयानो महारथे ॥ ५२
 तं तु हित्वा हतं वीरं सारथिः शत्रुकर्षणम् ।

Ds अपोवाहयैराजौ. — ^a) Ss शत्रुपातनं (for 'तापनम्).

49. Ds om. 49th. — ^a) G1s [S] for S पत्रि. Ds महावीरो (for 'राजन्. — ^b) K1s सारथिः; Ts मसभिः (for पत्रिभिः). — ^c) Ts संकुदो (for संकुदो). — ^d) Ks V1 B D (except Ds) S चार्दयत् (for चार्दं).

50. ^a) Dn1 संकुदस्तु; Ds.s ततः कुदो (for क्रोधितस्तु). — ^b) S K (except Ks) कालसंमर्तः; B1s Ds.s Ts.s Gs M 'संमिर्तं (for 'संमितम्). — ^c) Dn1 यमदण्डम् (for कालं). M1 [च]परः. — ^d) B1s D1s M1 ब्राह्मणस्त्रांसदेहे स (M1 च); Ts G स द्वौ (G1 द्वौ) पेरसदेहे तु. Ca cites अंसदेहे (as in text). — ^e) K1 V1 Ds.s S (except Ts) महाद्युतेः (K1 'ति; V1 Ds Ts 'ते).

51. ^a) Ks Ds शरवेगेन; Ds 'वर्णेन (for 'वेगेन). — ^b) Dn1 Ds.s S परं (for च परं). Dn1 Gs गतः (for ययौ).

52. S reads 53 after 50. — ^a) M व्याधिपम् (for 'वद्). V1 B1s धनुषधनम्. — ^b) S दृष्टार्जुनं रथे कुदः (M1 'दं) प्रेक्षते च मुहुर्मुहुः. — ^c) D1s द्विरथं. Dn1 Dn1 D1 सह (for चापि). — ^d) S गंतुकामो महाद्युतिः.

53. ^a) Ks.s B1s.s Ds T G1s M सत्वा; V1 इत्वा; Gs तत्र (for हित्वा). Dn1 D1s गृहीत्वा तं; G1 तत्राहतं (for हित्वा हतं). Gs वीरः. S Ks.s V1 शत्रुक (Ss 'का) वर्यं; B1s.s 'कवेणः (for 'कर्षणम्). B1 (also as in text).s Ds.1.7 विह्वलं तं तु वीर्याय द्रोणपुत्रं च सारथिः; Dn1 तं विह्वलं समीक्ष्याय द्रोणपुत्रं महारथं; Ds.s अक्षयामा (D1 'स्यत्थान) यमपि च पतितं प्रेक्ष्य (Ds वीरः) सारथिः. — ^b) Dn1 D1 रथेनाजौ; Ds रथेनाजौ; Ds रथं राजन्; M महाबाहुम्

C. B. 2871
B. B. 59. 63
K. B. 59. 53

C. 8. 2971
B. 8. 59. 63
K. 8. 58. 33

अपोवाह रथेनाजौ त्वरमाणो रणाजिरात् ॥ ५३
अथोत्कुष्टं महाराज पाञ्चालैर्जितकाशिभिः ।
मोक्षितं पार्श्वतं दृष्ट्वा द्रोणपुत्रं च पीडितम् ॥ ५४
वादित्राणि च दिव्यानि प्रावाद्यन्त सहस्रशः ।
सिंहनादश्च संजज्ञे दृष्ट्वा घोरं महाद्भुतम् ॥ ५५

एवं कृत्वाव्रवीत्पार्थो वासुदेवं धनंजयः ।
याहि संशप्तकान्कृष्ण कार्यमेतत्परं मम ॥ ५६
ततः प्रयातो दाशार्हः श्रुत्वा पाण्डवभाषितम् ।
रथेनातिपताकेन मनोमारुतरंहसा ॥ ५७

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥

४३

संजय उवाच ।

एतस्मिन्नन्तरे कृष्णः पार्थ वचनमब्रवीत् ।
दर्शयन्निव कौन्तेयं धर्मराजं युधिष्ठिरम् ॥ १

एष पाण्डव ते आता धार्तराष्ट्रैर्महाबलैः ।
जिघांसुभिर्महेष्वासैर्दुतं पार्थानुसर्पते ॥ २
तथानुयान्ति संरब्धाः पाञ्चाला युद्धदुर्मदाः ।

(M₁ 'हुं') (for रथेनाजौ). — ^a) Śs K₁. 2. 4 त्वरया च
(for 'माणो).

54 ^a) D₁ अथोत्कुष्टं (sic); T₃ G अथोद्भुष्टं (for
अथोत्कुष्टं). — ^b) A few MSS. पंचालैर्.

55 ^a) D₁ स्म (for च). B₂. 8 सर्वाणि; D₁ राजेंद्र;
S युत्राणि (for दिव्यानि). — ^b) K₂ प्रपाद्यंत; G₂ प्राणं;
M₁ प्रवां (for प्रावां). — ^c) K₃ D₁ D₂. 5 सिंहनादस्तु
(K₃ 'दांश्च'). B₅ D₁ D₃. 4. 7 सिंहनादांश्च चकुले. — ^d)
V₁ B₁. 4 D₂. 6 T₁ G₁. 2 दृष्ट्वा घोरं तदद्भुतं; B₅ D₁
D₂. 4. 7. 3 T₃ G₃ दृष्ट्वा संख्ये (T₃ G₃ युद्धं) तद'; T₂ M दृष्ट्वा
तन्महद'. — After 55, S reads 52.

56 ^a) M₂-4 मत्वा (for कृत्वा). D₁ पार्श्वतं मोह-
यित्वा तु. — ^b) D₁ प्राह कृष्णं (for वासुदेवं). — ^c)
Some MSS. संसप्तकान्. D₁ कृष्णः; T₂. 8 M द्वित्वा; G₁
कार्यं (for कृष्ण). — ^d) D₁ T₂ M कर्णो मां प्रेक्षते युधुः
(D₁ पुरः); G₁ एतत्परमकं मम.

57 ^a) T₁ प्रावाचु (for प्रयातो). T₃ G मोहिदः (for
दाशार्हः). — ^b) B₁ रंहसः. — After 57, S (except
M₁) read 537*.

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: Śs
K₁ द्वितीये युद्धदिवसे. — Adhy. name: T₃ अन्तर्याम-
मूर्च्छा; M₁ द्रौणिपराजयः. — Adhy. no. (figures,
words or both): Śs 43; K₁ 44; B₁ 59; B₂ 52; B₄
53; D₁ 70; D₂ 54; D₃ 60; T₂. 8 G 63; T₃ M 62.

43

1 After the ref., S ins.:

558* तेषां प्रवृत्ते संग्रामे विपुले क्षोणितोदके ।
रराज लोहितेनोर्वी संरक्ता बहुधा मृगसम् ।
ततो रजसि संस्थान्ते रुधिराण्य समन्ततः ।

[(L. 1) T₃ G₂ विपुले (for विपुले). — (L. 2) T₁ G₂
संसिक्तं; T₂ G₁ M संसि(T₂ 'स')क्ता. T₃ बाहुना; T₃ G₂ बहुला
(for बहुधा). — M₁ om. line 3. — (L. 3) T₁ G₁. 2
प्रकाशाः सर्वतोभवन्; T₂ M₂-4 प्रकाशः सर्वतोभवत् (for the
posterior half).]

T₃ G₂ cont.:

559* तदा विलोक्य पार्थ च कृष्णो वचनमब्रवीत् ।
— ^a) S transp. कृष्णः and पार्थ. — ^b) K₁ वमर्यानिव
(sic). D₁ D₂ एव (for इव). D₃ कौन्तेये. — ^c) T₃
धर्मपुत्रं; M₁ राजः.

2 ^a) D₁ ते पांडवो (for पाण्डव ते). K₁ आता-
— ^b) V₁ B₂ महारथैः (for 'बलैः'). — ^c) D₁
विजिघांसुर (for जिघांसुमिर). T₁. 8 G अमित्राह (G₁. 8
'ज्ञो') (for महेष्वासैर्). — ^d) B₂ दुतः; S क्षीत्रं (for
दुतं). V₁ B D₁ D₂-7 T₂. 8 G₁. 8 पार्थानुसा(D₂ 'क्षी';
D₄ 'स')र्षते; K₃ D₃ पार्था(K₃ 'थो')नुसर्पते; D₁ D₂
पार्थानुसर्पति; T₂ पार्थ पलायते; G₂ पार्थो न सायते; M
पार्था(M₁ 'थो')नुवायते.

3 ^a) K₁. 8 V₁ B D₁ D₂-8 T₂ M सं च; D₁ ते
च; D₂ सं वा (for तथा). B₂ T₂ M transp. संरब्धाः and

युधिष्ठिरं महान्मानं परीप्सन्तो महाजवाः ॥ ३
 एष दुर्योधनः पार्थ रथानीकेन दंशितः ।
 राजा सर्वस्य लोकस्य राजानमनुधावति ॥ ४
 जिघांसुः पुरुषव्याघ्रं आनुभिः सहितो बली ।
 आशीविपममम्पशैः सर्वयुद्धविशारदैः ॥ ५
 एते जिघृक्षवो यान्ति द्विपाश्वरथपत्तयः ।
 युधिष्ठिरं धार्तराष्ट्रा रत्नोत्तममिवार्थिनः ॥ ६
 पश्य सात्वतमीमाम्स्यां निरुद्धाधिष्ठितः प्रभुः ।
 जिहीर्षवोऽमृतं दैत्याः शक्राग्निम्यामिवावशाः ॥ ७
 एते बहुत्वाचरिताः पुनर्गच्छन्ति पाण्डवम् ।

पाञ्चालाः. Ds संरभा (for संरथाः). The G समन्वा-
 क्त्वा (Ga 'त्वा') बाकाश्चेदिसत्यस्य भारत. — *) The G
 अनुधाति (for युधिष्ठिरं). — *) Ds परीप्तो; Ds 'क्षतो
 (for 'प्सन्तो). B.L.s Ds.1.1 महाजवा; T1 'रथाः; Gs
 'जवाः.

4 *) Bs एते (for एषः). — *) T1 Gs M राजानी-
 केन; Ts राजा. Ss Ms दंशिता; Ts संयुतः (for दंशितः).
 — *) Ts राजन्. — *) Ds जिघांसुः समरे बली; Ds
 राजानं समरेचलं.

5 *) V1 B (except Bs) D (except Ds.3) Ms-4
 पुरुषव्याघ्रं (Dm Ms 'जो'). — *) Ds भुक्तं; Ms बली (for
 बली). — *) T1 सवैर. Bs Ds सर्वयुद्धविशारदः; Ts.3
 Gs सर्वायुधविशारदैः. — After 5, S reads 9.

6 *) Dm जिघांसवो (for जिघृक्षवो). — *) Ss Ks
 द्विपाश्वरथपत्तयः; Bs Dm 'पत्तिभिः; M रथाश्चद्विपत्तयः.
 — Ts om. 6'-8'. — *) Ks धार्तराष्ट्रः; Ms 'ह्राद्. — *)
 Ks Dm Ds रत्नमुत्तमम्; Ds रथोत्तमम्; Ds.1.1 रतो'; Ms.3
 रत्नोत्तमम् (for 'त्तमम्). Ks इति वार्थिनः (hypermetric)
 (for इवार्थिनः).

7 Ts om. 7 (cf. v. l. 6). — *) Ms सात्वतु. — *)
 Ks B Dm Ds.3-3 निरुद्धाधिष्ठिताः (Ds 'तः पुनः; V1
 Dm Ds.3 'विष्ठिताः पुनः; S (Ts om.) नि(Gs वि-
 रुद्धाधिष्ठिता(T1 'न्विमदा'पुनः. — *) Bs Dm Ds
 जिहीर्षतो; Dm जिगीषवो; T1 Gs M जिघृक्षं(Ms-4
 'क्ष)तो; Gs जिघृक्षता (for जिहीर्षवो). Dm नृपः; T1 भुक्तं
 (for सुभुक्तं). Ds दैत्यः; Ts.3 Gs.3 Ms-4 दैत्याम्.
 — *) Ks Bs-4 Dm Dm Ds.3-4 [ज]सहस्रः;
 Ds [ज]स्रसं; Ds [ज]स्रतः; S (Ts om.) [ज]स्रदे (for
 [ज]स्रताः).

8 Ts om. 8 (cf. v. l. 6). — *) Ks एवं (for एते).
 Ks बाहुत्वाद्. Ks रथावताः; Ks Dm रथवितः. — *) Bs

समुद्रमिव वार्योधाः प्रावृङ्क्षान् महारथाः ॥ ८
 नदन्तः सिंहनादांश्च धमन्तश्चापि वारिजान् ।
 बलवन्तो महेष्वासा विधुन्वन्तो धनूंषि च ॥ ९
 मृत्योर्मुखगतं मन्ये कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
 हुतमग्नौ च भद्रं ते दुर्योधनवशं गतम् ॥ १०
 यथायुक्तमनीकं हि धार्तराष्ट्रस्य पाण्डव ।
 नास्य शक्रोऽपि मुच्येत संप्राप्तो बाणगोचरम् ॥ ११
 दुर्योधनस्य शूरस्य द्रौणेः शरद्वतस्य च ।
 कर्णस्य चेपुत्रेणो वै पर्वतानपि दाग्येत् ॥ १२
 दुर्योधनस्य शूरस्य शगौषाञ्शीघ्रमस्यतः ।

C. B. 2388
 S. P. 50. 12
 K. B. 61. 13

पाण्डवाः. — *) Ss वार्योधाः; V1 Dm Dm Ts Gs
 वार्योधाः. — *) Ds प्राविङ्क्षान् (sic). Dm महाजवा; Ds
 'रथः; Ds 'रथाः (for 'रथाः).

9 *) S reads मृत्योर्मुखः. — *) Ts नदन्तः; Ds नदन्ति;
 Dm नदन्तः; S नदन्ति; Ds नदन्तः. — *) Ds सिंहनादैश्च.
 — *) The G धमापयद्विशः; Ts M धमद्विशापि. Bs
 वारिजः; Ds वारिजः. — *) Dm Ds महेष्वास. S
 बलवन्तिमहेष्वासैर. — *) V1 B Ds विधुन्वन्तो; Bs
 विधुन्वन्ति; Ds 'न्वानो; S विधुन्वानैर.

10 *) S आस्यगतं (for मुख'). — *) Bs पाण्डु
 (for कुन्ती). — *) Bs-4 Dm Ds-4 Ts.3 Gs Ms-4
 कौतेवं; Bs मन्ये ह; Dm Ds मन्येहं; T1 Gs.3 Ms कौतेव
 (for भद्रं ते). — *) Ts दुर्योधनमहाजले; Ms 'गतं बलं.

11 Bs repeats 11 after 12. — *) S Ks वया
 युद्धम्; Ks वया रुद्धम्; B.L.s Dm Ds-4 व(Bs त)था-
 विधम्; Ds यथोद्विधम्; Ms-4 तथा युद्धम् (for वया युद्धम्).
 S Ks जनीके. B.L.s Ds.1.1 तु; Ts यो (for हि). — *)
 Ss पाण्डवं; Bs पाण्डवः. — *) V1 Gs Ms विमुच्येत; Bs [S]पि
 संप्राप्त (sic); T1 [S]वमुच्येत (for Sपि मु'). — *) Bs
 मुच्येत (for संप्राप्तो). Ds बाणगोचरे. — After 11, the
 sequence of stanzas in Bs is as follows: 16'-17',
 360', line 2 of 562', 18, 14'-15', 13, 12 and 19.

12 For sequence in Bs, cf. v. l. 11. Ks V1
 B.L.s-3 D Ts.3 G M transp. 12 and 13. V1 om.
 12. — *) Ds दुर्योधनस्य; Ts G रत्नोत्तमस्य (for
 दुर्योधनस्य). B.L.s D (except Ds.3) Ms.3 वीरस्य.
 — After 12, Bs repeats 11. — *) Ks चेपुत्रेणो.
 Dm च; Ds हि (for वै). Gs कर्णोपि वैर वेगेव (sic).
 — *) Ks Bs दारवद्; V1 Bs.3 Dm Ds.3-4 दारवेद;
 Bs Ds दारव'; T1 दार' (for दार').

13 For sequence in Bs, cf. v. l. 11. T1 om

C. 8. 2588
B. 8. 60. 12
K. 8. 61. 13

संकुद्रस्थान्तकस्येव को वेगं संसहेद्रेणे ॥ १३

कर्णेन च कृतो राजा विमुक्तः शत्रुतापनः ।

बलवाँल्लघुहस्तश्च कृती युद्धविशारदः ॥ १४

राधेयः पाण्डवश्रेष्ठं शक्तः पीडयितुं रणे ।

सहितो घृतराष्ट्रस्य पुत्रैः शूरो महात्मभिः ॥ १५

तस्यैवं युध्यमानस्य संग्रामे संयतात्मनः ।

अन्यैरपि च पार्थस्य हतं वर्म महारथैः ॥ १६

13. B₃ repeats 13 after the repetition of 11. K₃ V₁ B_{1.3-5} D_{2.8} G₂ M₂ transp. 12 and 13. — " D₁ सारवतस्य च (for दुर्योधनस्य). D₁ om. शूरस्य. B_{1.4.5} D₁ D₃₋₇ वीरस्य (for शूरस्य). — V₁ reads 13^{ad} on marg. — " B₂ [ए]व (for [इ]व). S (T₁ om.) अंतकस्येव कुद्रस्य. — " D₁ T₂ M₂ न (for को). D₁ M₂ वेगो. B₂ D₁ D_{1.4.5} प्रसहेद्; D₁ सुमहान्; T₂ सुसहेद्; M₂ सुसहो (for संसहेद्). T₂ M₂ युधि (for रणे). T₂ G₂ रूपमस्य हि (G₂ च) दृश्यते.

14 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — " V₁ B_{2.8} D₂ T₂ तु (for च). — " S विमुखोच तु (T₁ 'चातु'; G₁ 'च न' दृश्यते. — " S श्रीप्र" (for लघु).

15 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — " D₁ पांडवः श्रेष्ठः; M₁ 'वश्रेष्ठ. — " V₁ श्रेष्ठः (for शक्तः). M₂₋₄ शूरैः (for रणे). T₁ G_{1.2} पीडयेत महीपतिं. — " V₁ विहितो (for स). — " K₃ V₁ B₂ D₁ D_{1.4-5} T_{2.8} G₂ M₂ पुत्रैः शूरैः; D₁ पुत्रः शूरैः; T₁ शूरैः पुत्रैः; G_{1.2} शूरः पुत्रैः (by transp.). S₂ महाश्रुतिः; B_{1.4.5} D_{2.4.7} T_{2.8} G₂ M₂ महाबलैः; B₂ D₁ T₁ G_{1.2} 'रथैः; D₁ D_{1.5} 'बलः. D_{2.6} पुत्रैः परमधन्विभिः.

16 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — " K₁ T_{2.8} G₂ तस्यैव; B_{1.4} D₁ D_{1-2.5.7} तस्यैमिद्; D₁ अत्यैव; M₁ तस्यैव (for तस्यैवं). K₃ युद्धमानस्य. — " K₃ निषयात्मनः; V₁ B₂ D_{2.4.5-8} संसि; B_{1-2.5} D₁ D_{1.4} T₂ G₂ संसि; D₁ संसि; M₂ संसि. — " D₁ D_{1.5} वैकर्तनेन पार्थस्य. — " K₃ हतं वर्म; D₁ हतं वर्म; D_{2-4.7} कृतं कर्म; D₂ कृतं वर्म (for हतं वर्म). D₁ D_{1.5} कृतवर्मा महाहवे.

17 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. — " K₃ D₄ (marg. as in text) T₂ G₁ उपवासकृतो. K₃ राजन्; D₁ चापं (for राजा). — " D₁ S दृढं (for शृङ्गं). K_{2.4} B₂₋₅ D_{2.5-8} T₂ G₂ म(T₂ G₂ आ)रतसत्तमः. — " K₃ बाहो; D₂ बाहवे (for

उपवासकृतो राजा शृङ्गं भरतसत्तम ।

ब्राह्मे बले स्थितो ह्येन न क्षत्रेतिबले विभो ॥ १७

न जीवति महाराजो मन्ये पार्थ युधिष्ठिरः ।

यद्धीमसेनः सहते सिंहनादममर्षणः ॥ १८

नर्दतां धार्तराष्ट्राणां पुनः पुनरिन्दम ।

धमतां च महाशङ्खान्संग्रामे जितकाशिनाम् ॥ १९

युधिष्ठिरं पाण्डवेयं हतेति भरतर्षभ ।

ब्राह्मे). B₁ ब्राह्मवाण (sic) (for ब्राह्मे बले). T₂ G₂ राजा (for ह्येन). — " S₂ K₃ B₂ (B₂ om.) D₂ S (except T₁ M₂) क्षात्रे; K₃ क्षत्रां (for क्षत्रे). K₃ ते; D_{2.4.5.7} हि; T₂ G₂ च (for स्ति). K₃ V₁ B₂₋₅ D₁ D_{2.4.5-8} विसु; B₁ प्रसु; S स्थितः (for विभो). — After 17, B₂ ins.: 560* कर्णे सुते कृतं राष्ट्रं जीवितं शत्रुतापनः। while, D₁ D₂ (om. line 2) ins. after 17:

561* नित्यानशनसंग्रामे समासवतनिश्रयः ।

यो वत्तोदधिकं आद्रे विशेषेण महीभुजा ।

[(L. 1) D₁ नित्यानशनसंग्रामसमासवतनिश्रयः]

D₁ D₂ cont.: K₃ V₁ B₂ D₁₋₇ ins. after 17: B₂ (line 2 only) after 560*:

562* कर्णेन चाभियुक्तोऽयं भूपतिः शत्रुतापनः ।

संक्षयं समनुप्रासः पाण्डवो वै युधिष्ठिरः ।

[B₂ om. line 1. — (L. 1) B₂ चापि (for चाभि). Co cites अभियुक्तो. D₁ D₂ कर्णेन च शृङ्गं राजा (for the prior half). D₁ D₂ पीडितः (for भूपतिः). V₁ B₂ D₁ D₂ कर्णेन वे ह् (B₂ कृ) तं राष्ट्रं जीवितं शत्रुतापन (D₁ 'नं). — (L. 2) V₁ B₂ D₁ D₂ परमं प्रासः (for समनु). V₁ B₂ D₁ D₁ D_{1.5.8} पाण्डवोऽयं; D₂ 'वेयो (for 'वो वै).]

18 For sequence in B₂, cf. v. l. 11. B₁ transp. 18^{ad} and 18^{ad}. — " S₂ K_{2.4} जीवितो (for जीवति). K₃ om. from महाराजो up to मर्षणः (in 18^{ad}). B₂ महाबाहो; G₂ 'राज. — " S₂ पार्थैः; K_{1.4} V₁ D₁ D_{1.5} पार्थैः. — " K₂ M₂ सह ते. — " B₂ अमर्षयन्; T₁ 'र्षणः; G₂ 'र्षिणः.

19 " K_{1.2.4} D₁ D_{2.4.8} T₂ G₂ M₂₋₄ न (K_{1.2} नं) दतां (for नर्दतां). S₁ K₂ धृतराष्ट्राणां. M₁ युधिष्ठिरं धार्तराष्ट्रो. — " S₁ K_{2.8} V₁ B₂ D_{2-4.5.7} S अरिन्दमः. — " T₂ G_{1.2} आप्मातांश्र; G₂ समतां च; M₁ धमतश्च.

20 " M₁ पाण्डवेय. — " S₁ D₂ (marg.) S प्रतेति; D₂ हतो हि; D₂ हतेति (for हतेति). S पुरुषर्षभ. D₁ हन्तुरेते क्षुपेक्षिताः. — " D₂ संनोदयति; T₂ संचोदयंश्च. T₂ ते; T₂ G_{2.8} [अ]वं (for [अ]लौ). D₂ om. कर्णो. — " (

संचोदयत्यसौ कर्णो धार्तराष्ट्रान्महाबलान् ॥ २०
स्थूणाकर्णेन्द्रजालेन पार्थ पाशुपतेन च ।
प्रच्छादयन्तो राजानमनुयान्ति महारथाः ।
आतुरो मे मनो राजा संनिषेव्यश्च भारत ॥ २१
यथैनमनुवर्तन्ते पाञ्चालाः सह पाण्डवैः ।
त्वरमाणास्त्वरकाले सर्वशस्त्रभृतां वराः ।
मज्जन्तमिव पाताले बलिनोऽप्युज्जिहीर्षवः ॥ २२
न केतुर्दृश्यते राज्ञः कर्णेन निहतः शूरैः ।
पश्यतोऽर्यमयोः पार्थ सात्यकेश शिखण्डिनः ॥ २३

Ss धार्तराष्ट्रः; Ts 'राष्ट्र'. Ks महाबलं; Ks V1 B2-s D
(except Dr) T1 'रथान्'; Ts 'रथाः' (for 'बलान्'). — B2
ins. after 20; Dn1 after 21^{ab}:

563* अर्जुनानाविषेक्षितैः कौरवाः पार्थ संयुगे ।

[Dn1 वैव (for विवैः).]

21 B2 om. 21^{ab}. — ^a) K1.2.3 स्थूणाकर्णेन्द्र जालेन; D2
स्थूणाबाजेन जा; D2 स्थूणाकर्णेन बाजेन; T1.3 G M1-s 'कर्णा'
(G1 'र्णो') जालेन. — ^b) B2-s Dai D1.2.3.7 T2 पार्थ;
D2 तथा (for पार्थ). — After 21^{ab}, Dn1 ins. 563*.
— ^c) B D2.2.3.7 प्रच्छादयन्ति; M1 प्राच्छादयद्दे; M2-s
प्रच्छादयन्ते. — Ks om. 21^{ab}. — ^d) Ss Ks उपवाति; K1
अप'; B Dn1 D2.2.3.7 ज्ञ (Dai ज) जालेन्द्र; M2-s उप-
वाति (for अनुवाति). G2 महारथं; M2-s 'रथः'. — After
21^{ab}, S ins. an addl. colophon [*Adhy. name*: T1 M2-s
अथवद्वचनं; M1 कृष्णवचनं. — *Adhy. no.* (figures,
words or both): T1.3 G M1 66; T2 M2-s 65.]

— Before 21^{ab}, T2.3 G ins. श्रीमगवानुवाच; M
कृष्ण उवाच. — ^e) K1 आतुरे; D2 अंतरे; Co आतुरः
(as in text). Ks मे मतिः; V1 B1.2.3 D (except
D2.3) हि कृतो; T1 हि मतो; M2 मे मते (for मे
मतो). Ts Gs आतुरो मे महाराज. — ^f) V1 B D2
सं (V1 स) निषेव्यश्च; Dai D2 'वेव्यश्च; D2 सुविषयश्च;
D2 संनिषेव्यश्च; D1 संविषयश्च; T1 क्षनिषेव्यश्च; T2 M
अविषयश्च; Ts G अविषयश्चोक्ष (for संनिषेव्यश्च). Ca
cites संनिषेव्यः; Co संनिषयः.

22 S K1.2 om. (hapl.) 22-24. — ^a) Ks D2.3 T1
यथैनम्; Ks यथैतम्; V1 ये चैनम्; B2 वदेनम्; D1 यथेव; Ts
Gs M2 यथैनम् (for यथेवम्). Dn1 अनुवर्तन्ते; D2 अनुवर्तत;
T1 Gs 'वावर्ति' (for 'वर्तन्ते'). Ts G1.2 अनुवावति (G1
'वावर्ति') वावर्ति. — ^b) Ts M पश्यते; सह (by transp.);
Ts G1.2 सह संवदे. — ^c) Dn2 त्वरमाणैः; M1 'जाना'.
Ts तदाकाले. — Ks V1 D2.3 om. 22^{ab}. — ^d) Ks वरः. T1

धृष्टद्युम्नस्य भीमस्य शतानीकस्य वा विभो ।
पाञ्चालानां च सर्वेषां चेदीनां चैव भारत ॥ २४
एष कर्णो रणे पार्थ पाण्डवानामनीकिनीम् ।
शरैर्विध्वंसयति वै नलिनीमिव कुञ्जरः ॥ २५
एते द्रवन्ति रथिनस्त्वदीयाः पाण्डुनन्दन ।
पश्य पश्य यथा पार्थ गच्छन्त्येते महारथाः ॥ २६
एते भारत मातङ्गाः कर्णेनाभिहता रणे ।
आर्तनादान्विकुर्वाणा विद्रवन्ति दिशो दश ॥ २७
रथानां द्रवतां वृन्दं पश्य पार्थ समन्ततः ।

G1.2 M सर्वस्य (G1 'जा') क्षविभारदाः. — ^a) T G1.2 M1.2
मज्जन्त. — ^b) Dai D1.2 [5] अप्युज्जिहीर्षवः; S विजिगीषवः.

23 S K1.2 om. 23 (cf. v. l. 22). — ^a) T1 केतुश्च
(for न केतुर्). G2 राजन्. — ^b) S (except T1) कर्णस्य.
D2 निहितः; T2 M1 विहितैः; Ts G2 निहितैः; G1.2 पिहितैः;
M2-s विहितः (for निहितः). — ^c) B2 पश्य स्व. D2
इमयो. D2 राजन्; T1 G1.2 वीरः (for पार्थ). — ^d) B2
Dai Dn1 D1.2.3 सात्यकेः स; T1 M सात्यकस्य; Ts G2
सात्यकस्य (for 'केस'). G1.2 सिल्वेः सात्यकेस्यथा.

24 S K1.2 om. 24 (cf. v. l. 22). — ^a) T1 G1.2
वीरस्य (for भीमस्य). — ^b) D2 M2.3 चाभिभोः; T G
M1.2 चाभिभो (for वा विभो). — ^c) Some MSS.
पञ्चालानां. — ^d) D2 चेदीनां. S चेदिकानां च (for चेदीनां
चैव). B2 च परंतप; B2 अरतर्षम (for चैव भारत).

25 ^a) B2 एष (for एष). T2.3 G transp. कर्णो
and पार्थ. Ks कर्णे. D2 वीरः (for पार्थ). — K1 om.
25^a-26^a. — ^b) T G विध्वंसयामास; M 'यत्नेष (for
'वति वै).

26 K1 om. 26^{ab} (cf. v. l. 25). — ^a) B2 पश्यति;
Dai D1.2 पश्यति (for द्रवन्ति). — ^b) G1 पाण्डुनन्दनः.
— After 26^{ab}, Dn1 ins.:

564* द्राव्यमाणा रणे पार्थ कर्णेनामिततेजसा ।

— ^a) Dai D1.2 रणे (for यथा). — ^b) Ss K1 गच्छन्ते
ते; D2 मंलंते ते (sic); G1.2 दृश्यते ते (for गच्छन्त्येते).

27 ^a) B2.3 D2 S [ज] म्बाहृताः. B2 D2-2.2.3 शरैः
(for रणे). — ^b) Dai D1.2.3 प्रकुर्वाणा (for विद्रु').
— ^c) Dn1 दिशो दिशः.

28 ^a) K2.3 B Dn1 D1.2 T2.3 G2 M2-s द्रवते; V1
Ts G2 M1 द्रवते; Dai दृव ते; G2 द्रवते (for द्रवतां).
K1 दृदे; K2 दृदः. — ^b) K2.3 V1 B D T G M1.2.3
पश्येव (for पश्य पार्थ). M1.2.3 सतस्यः (for स-
तसः). M2 पश्यै पश्यस्यतः. — ^c) Ss K2 द्र (K2

C. B. 3006
B. B. 60. 30
K. B. 62. 5

C. 9. 3006
B. 8. 60. 30
K. 8. 62. 8

द्राव्यमाणं रणे चैव कर्णेनामित्रकशिना ॥ २८
हस्तिकक्ष्यां रणे पश्य चरन्तीं तत्र तत्र ह ।
रथस्थं स्रतपुत्रस्य केतुं केतुमतां वर ॥ २९
असौ धावति राधेयो भीमसेनरथं प्रति ।
किञ्च शतानीव विनिघ्नंस्तव वाहिनीम् ॥ ३०
एतान्पश्य च पाञ्चालान्द्राव्यमाणान्महात्मना ।
शक्रेणैव यथा दैत्यान्हन्त्यमानान्महाहवे ॥ ३१
एष कर्णो रणे जित्वा पाञ्चालान्पाण्डुसृञ्जयान् ।
दिशो विप्रेक्षते सर्वास्त्वदर्शमिति मे मतिः ॥ ३२

द्राव्यमाणं; K1 द्रव्यमाणं; V1 T1.3 G8 द्राव्यमाणा; G1.2
माणान्; M1 माणां. K2.4 V1 B D S पार्थ (for चैव).
— ^a) Ś K1.2.4 B1-4 D1 D2.4.7 [अ]मित्रकशि(D1 D2
शिना; V1 कर्षण; B2 वातिना; D2 कर्षणा; D8 [आ]
हवशोभिना; S [अ]मि(M1 म)ततेजसा.

29 ^a) K2 हस्तिकक्ष्या; V1 B2 Dn1 कर्षणं; B4 D1
D1-4.8 कक्षां; C2 कक्ष्यां (as in text). K2 पार्थ (for
पश्य). T2 हस्तिकक्ष्यांतरे तस्य. — ^b) V1 B2.4 Dn1
चरंतं; D1 D2 चरंती; M2 चरंती. D2 T1.3 G M तत्र
तु (D2 हि); T2 भारत (for तत्र ह). — ^c) M1 रथस्य
(for रथं). D2.8 सूतसूत्रोक्त. — ^d) K2.4 वर; D1
Dn1 D1.2.5 M2 वर.

30 ^a) S द्रवति (for धावति). — ^c) G1 शतशतानि;
G2 शतशतानि. K2 V1 B D S [ए]व (for [ह]व).

31 ^a) T1.3 G M एते; T2 पार्थ (for एतान्). B2
Dn1 पश्यस्य; B2 च पश्य (by transp.); D2 स
पश्य; T1.3 M2-4 नश्यंति; T2 G M1 पश्यंति. Some
MSS. पंचालान्; D2 भूपालान्; T1.3 G1.2 M पांचा
लाद्; T2 G2 पांचाला. — ^b) K2 द्रव्यमाणान्; S
द्राव्यमाणा K2 समंततः; V1 B1.4.5 D (except Dn1
D2) महारथान् (for रथानां). — ^c) K2 D2 T G शक्रेण
च; Dn1 M2 जैव; C2 जैव (as in text). Dn1 S दैत्या.
— ^d) Dn1 S द्राव्यमाणा (for हन्यमानान्). M रणे (M1
तथा) पुरा (for महाहवे).

32 ^a) K2 T2 एकः (for एष). — ^b) Ś2 पंचालान्.
V1 B2.3 D1 D1.3 संजयांस्तथा (for पाण्डुसृञ्जयान्). — ^c)
B1 विप्रेक्ष्यते; B2.3 वै प्रेक्षते. B2 G2 सर्वान्; T2 M1
सर्वा. D2 दिशो विप्रेक्षितामर्दं (sic).

33 ^a) D2 तस्य; D2.4.6.7 यथा; S एष (for पश्य).
S कर्णो (for पार्थ). — ^b) S विघ्नन् (for विकर्षन्).
K2 सोनु (for साधु). T1 बहुशो भवेत्; T2 M2-4 बहु

पश्य पार्थ धनुः श्रेष्ठं विकर्षन्साधु शोभते ।
शत्रूञ्जित्वा यथा शक्रो देवसंघैः समावृतः ॥ ३३
एते नदन्ति कौरव्या दृष्ट्वा कर्णस्य विक्रमम् ।
त्रासयन्तो रणे पार्थान्सृञ्जयांश्च सहस्रशः ॥ ३४
एष सर्वात्मना पाण्डूस्त्रासयित्वा महारणे ।
अभिभाषति राधेयः सर्वसैन्यानि मानदः ॥ ३५
अभिद्रवत गच्छध्वं द्रुतं द्रवत कौरवाः ।
यथा जीवन्न वः कश्चिन्मुच्यते युधि सृञ्जयः ॥ ३६
तथा कुरुत संयत्ता वयं यास्याम पृष्ठतः ।

शोभते; T2 G M1 बहुशोभत. — ^c) V1 B D2-4.6.7 T1
G2 शत्रुं. Dn1 शत्रूञ्जिगीषुरिदो वै. — ^d) D2 देवसंघ-
B2 समंततः; T2 सुसंवृतः.

34 ^a) V1 B Dn1 D1.3.4.7 S (except T1) नदति
(for नदन्ति). T2 M कुरवो. — ^b) T2 G दृष्ट्वा
कर्णपराक्रमं. — ^c) V1 B2 D2 त्रासयाना; B2 माना; D2
मानान् (for यन्तो). K2.3 V1 B D T2 M पाण्डून् (for
पार्थान्). T1.3 G एष सर्वात्मना पाण्डून्. — ^d) B1.4.5
D1 Dn1 D1.3-5.7 S समंततः (for सहस्रशः).

35 ^a) D2 हन्यमानान्; T2 M द्रावयित्वा (for त्रास).
D2 महाहवे. Dn1 संजयांश्च समंततः. — Dn1 ins. after
35^{ab}: T1.3 G subst. for 35^{ab}:

565* त्रासयित्वा रणे पार्थ राधेयो रथिनां वरः ।

— ^a) Ś K1.2.4 B2 D2 T1.3 G अभ्यभाषत; B2
अभिभाषेत; Dn1 भवति; D2.4.6.7 भाषेत; D2 (marg.
as in text) धावति; T2 M आभाषते तु (for अभिभाषति).
Dn1 T1.3 G ह (Dn1 दु)ष्टात्मा (for राधेयः). — ^d) K2
V1 B D1 Dn1 D1.3-5.7 T1.3 G M मानद; T2
भारत. D2.8 सर्वपाण्डववाहिनीं.

36 ^a) Dn1 अभिगच्छत; G2 अभ्यद्रवत (for अभि).
K2 B1.4.5 D (except D2.8) मद्रं वो (for गच्छध्वं).
— ^b) K2 द्रुवत. T2 G पाण्डवान् (G2 वाः) (for कौरवाः).
— ^c) K2 या वा (for यथा). K1 न वा; K2 न वै; D1
T2 नरः (for न वः); T2 यावान् (for कश्चिन्). T1.3 G
यथा न जीवन्नाकश्चिन्. — ^d) K2 B1 D1 Dn1 D1.4.5 G1
मुच्येत; D2 प्रमुच्येत; T2 नश्यंति (for मुच्यते). V1 B2.3
M युधि मुच्येत (for मुच्यते युधि). K1 संजयः; D1 D2
संजयः; T2 संजयान्. D2 मुच्येत महीधुजां (submetric).

37 G1 om. 37^a-39^b. — ^a) D2 संग्रामं (for संयत्ता).
— ^b) D2 अहं (for वयं). V1 D1 D1.3 M2-4 योत्स्याम;
D2 योत्स्यामि (for यास्याम). — ^c) K2 V1 B2 D1 Dn1

एवमुक्त्वा ययावेव पृष्ठतो विकिरञ्चरैः ॥ ३७
पश्य कर्णं रणे पार्थ श्वेतच्छविविगजितम् ।
उदयं पर्वतं यद्वच्छोभयन् दिवाकरः ॥ ३८
पूर्णचन्द्रनिकाशेन मूर्ध्नि छत्रेण भारत ।
प्रियमाणेन समरे तथा शतशलाकिना ॥ ३९
एष त्वां प्रेक्षते कर्णः सकटाक्षो विशां पते ।
उत्तमं यत्नमास्थाय ध्रुवमेभ्यति संयुगे ॥ ४०

D1.2 T1.2 G2.2 ययौ श्वेतः B1.2-3 D2.2-3 गतो श्वेतः D2
ययौ श्वेतः T2 M [अनुयायेव (for ययावेव). — ^a) V1
B (except B2) D (except D2) S (G1 om.) सारान्.
— After 37, Dn1 ins.:

596* राधेयः कौरवीं मेवां रक्षमाणः समन्वतः ।

38 G1 om. 38 (cf. v. 1. 37). — ^a) K1 Dn1 कर्णः
D2 रणे (for रणे). — ^b) K2 V1 B Dn1 D2.2 T1.2
G2.2 श्वेतच्छविगजितम्; Dn1 D1 'त्रं विरा'; D2.2 'त्रैर्विरा';
D2 'त्रे विराजते'; T2 M 'त्रेण राजता' (T2 'ते'). — Dn1 om.
38^{ad}. — ^c) K2 पर्वते. T2 M उदयः पर्वतः सम्यग्.
— ^d) K2 शोभयन्. V1 B1.2-3; Dn1 D2.2-3.1 शशांकेनोप-
(B2 D2.2.1 'नाभि'शोभितं; B2 शशांकेनोपलक्षितं;
D2.2 शोभयन्तं दिशकरं; T1.2 G2.2 शशांकेन विराजितं;
T2 M यथा (M2.2 'दा' चंद्रेण शोभते (T2 राजते).
39 G1 om. 39^{ad} (cf. v. 1. 37). — ^a) D2 पूर्णचंद्र-
निमाकाशे. — ^b) D2 श्वेत- (for मूर्ध्नि). K2 भारतः; T2
(sup. lin. as in text) राजते. — ^c) K1.2 शि (K2 शि) यमा-
जेन. V1 B2-4 युयुजे (for समरे). — ^d) V1 B D (except
D2) श्रीमन् (for तथा). K2 शतशलाकिना (sic); Ca
'सका' (as in text).

40 ^a) S2 K1 त्वं; M त्वा. Dn1 D2.2 प्रेक्षते; D2 T2
वीक्ष (D2 'द्व'ते. K2 कर्णः. Cv as in text. — ^b) K2
V1 B Dn1 D2.2 4-2 S Co. v सकटाक्षः; K2 D2
सकटाक्षो (D2 'क्षं'). T2.2 G2.2 चनञ्जय (for विशां पते).
— ^c) K2 B (except B2) Dn1 D2.2.1.2 जयन्; T2
रयन् (for यजन्). — ^d) D2 संयुगं.

41 ^a) Dn1 चेनं; D2 [अ]चेनं; M छेव (for छेनं). — ^b)
T G विपुलवानं. D2 महाधनुः. M धनुर्ग्रामानु (M2 'व'मार्हि
च. — ^c) K2 महाबलः; B2.2.2 D2.2-2.1 'रणे; T1 'बलः.
M पालिना परिमार्हि च.

42 ^a) B2 संग्रामे (for राधेयो). — ^b) K2 दृढयते
(sic) (for दृढयते). K1.2 वानरध्वजः. K2 V1 B D S
दृष्टा ते वानर (Dn1 'द'व्यजं. — After 42^{ad}, K2 V1
B (except B2) D (except D2.2) S ins.:

587* प्रायश्चित्तमरं पार्थ त्वया सह परंतप ।

पश्य खेनं महाबाहो विधुन्वानं महद्भुजः ।
शरांश्चाशीविषाकारान्विमृजन्तं महाबलम् ॥ ४१
असौ निवृत्तो राधेयो दृश्यते वानरध्वजः ।
वधाय चात्मनोऽभ्येति दीपस्य शलभो यथा ॥ ४२
कर्णमेकाकिनं दृष्ट्वा रथानीकेन भारत ।
रिरक्षिषुः मुसंयतो धार्तराष्ट्रोऽभिवर्तते ॥ ४३
सर्वैः सहैभिर्दुष्टात्मा वध्य एष प्रयत्नतः ।

[B2 D2 G2 M2 मरः; D2 मरः. M2 मरः. B2 पर
(for मर).]

— ^a) S K1.2 विषय (for वधाय). Dn1 D2.2 [5] छेति;
T2 M2.2 छेति (for दृश्येति). — ^b) S2 (marg.
as in text) K2 चापस्य; K2 चाकारं; K2 B2 D2.2
शीपास्यं; V1 B2 हुतासं; B2 शीतास्यं; D2 Dn1 D2.2
चापस्यं; Dn1 S पावकं; D2.2 प्रदीपं; D2 चापस्यं (for
शीपास्यं. K1 Dn1 शयमे. — After 42, K2 T2 Dn1
Dn1 D2.2 S ins.:

596* एष ह्यसपीं शूरश्च धार्तराष्ट्रहिने रतः ।

त्वां न मर्षयते पार्थ नित्यमेव मुमन्धवीः ।

[(L. 1) B2 व्यमर्षः. — (L. 2) B2 नत्वा (by transp.).
K2 B2 न मर्षयते; T2.2 G2 मं.]
K2 S cont.:

599* एकाकिनं च दृष्ट्वेनं धार्तराष्ट्रो रणाधिरे ।

[K2 दृष्ट्वे. K2 धार्तराष्ट्रः; G2 M2 'राष्ट्र'.]

S cont.: Dn1 ins. after 598*:

570* त्वां च पार्थानिसंरब्धं कर्णं प्रति महारथम् ।

[Dn1 त्वं (for त्वां).]

— After the above, Dn1 S read 45.

43 ^a) D2 एकाकिनं. Dn1 हत्वा. — For 43^{ad}, S
subst.: Dn1 ins. after 575*:

571* असौ दुष्योधनः कुडो रथानीकेन दंशितः ।

[Dn1 अयं (for अस्ते).]

— K2 om. 43^{ad}. — ^a) D2 निरक्षिषुः; M2 रिरक्षिषुः
(for 'क्षिषुः). K2 B2.2 D2.2.2 मुसंयुतो; Dn1 D2
यथा; T2 'युक्तो; T2.2 G2.2 M सृतपुत्रः. — ^b) S2 D2
विवर्तते; K2 B D2.2.2 निव'; V1 विवर्तते; Dn1 विवचतः
(sic); T G2 M [5] व्यवर्तत; G2.2 हवर्तत.

44 K2 om. 44^{ad} (cf. v. 1. 43). — ^a) K2 सहैव; T2
सहैवैरः (for सहैवैरः). K2 धर्मात्मा. — ^b) B2.2.2
D2.2.2 वरवतां च (for वध एष). Ca om. वध्यः (as in
text). — T2 repeats 44^{ad} after 572*. — ^c) D2
(marg. as in text) क्षमो (for त्वया). — ^d) K2 दृष्टति;
K2 दृष्टते; M2 दृष्टवतः. — S K V1 (repeating after

C. 2. 3023
B. 8. 60. 47
K. 8. 62. 25

त्वया यश्च राज्यं च सुखं चोत्तममिच्छता ॥ ४४
आत्मानं च कृतात्मानं समीक्ष्य भरतर्षभ ।
कृतागसं च राधेयं धर्मात्मनि युधिष्ठिरे ॥ ४५
प्रतिपद्यस्व राधेयं प्राप्तकालमनन्तरम्

आर्या युद्धे मतिं कृत्वा प्रत्येहि रथयूथपम् ॥ ४६
पञ्च ह्येतानि मुख्यानां रथानां रथसत्तम ।
शतान्यायान्ति वेगेन बलिनां भीमतेजसाम् ॥ ४७
पञ्च नागसहस्राणि द्विगुणा वाजिनस्तथा ।

49^{ab}) B₂s (both repeating after 49^{ab}) D₂ D₁-s
(D₂ repeating after 49) ins. after 44: B₁s after
48: D₂ after 49: T G after 49^{ab} (followed by
the repetition of 44^{ab} in T₂):

572* अदीनयोर्विश्रुतयोर्विषयोर्व्योत्यमानयोः ।

देवासुरे पार्थ सुधे देवदानवयोरिव ।

[(L. 1) V₁ B₂-s (all second time) D₂
D₂ (second time) T G नृसिंहयोर् (for अदीनयोर्). V₁
B₂-s (all second time) नरव्याघ्र; T₂ G₂ विद्रुतयोर्; C₂
विद्रु* (as above). D₂ (second time) भवतोर्. S₁
K₁. 2. 4 B₂ (first time) T₁ G₁. 2 युध्यमानयोः; S₂ युद्ध*;
D₂ योत्स*. — (L. 2) D₂ देवासुर. V₁ B₂-s (all
second time) वीर्य देवा (V₁ *व)सुरे पार्थ (B₂. 4 युद्धे);
D₂ D₂ (second time) देवासुरे पुरा (D₂ *सुरपुरे) पार्थ
(for the prior half).]

V₁ B₂-s D₂ D₂ T G cont.:

573* पश्यन्तु कौरवाः सर्वे तव पार्थ पराक्रमम् ।

[B₂ transp. सर्वे and पार्थ B₂. 4. 5 तत्र (for सर्वे).]

The above is followed by 49^{ab} in V₁.

B₂-s G₂ cont. after 573*: S K B₁ D₂ D₁-s after
572*: V₁ after 49^{ab}; D₂ ins. after 577*:

574* त्वां च दृष्ट्वा तिस्रं कर्णं च भरतर्षभ ।

असौ दुर्योधनः क्रुद्धो नोत्तरं प्रतिपद्यते ।

[(L. 1) K₂ त्वं (for त्वां). K₂ [अ]भिसंरब्धं; D₂ च सं*;
D₂ सुसं*. G₂ त्वां च पार्थाभिसंरब्धं कर्णं प्रति महारथं. — S₁
K₁. 2 G₂ om. line 2. K₂ repeats line 2 after 45.
— (L. 2) S₂ K₂ प्रत्यपद्यते (S₂ *ते); D₂ प्रतिपद्यते; C₂
*पद्यते (as above).]

45 S K₁. 2 om. 45^{ab}. D₂ S read 45 after
570*. — * T₁. 2 G तु कृतार्थं च; M अकृतार्थं (M₁ *र्थं)
च (for च कृतात्मानं). C₂ cite कृता* (as in text).
— * B₂ पुरुषर्षभ. — D₂ om. (hapl.) 45^{ab}-46*. —
After 45, K₂ repeats line 2 of 574* and D₂ ins.:

575* सहितः स तु दुष्टात्मा भारतराष्ट्रोऽभ्यवर्तते ।

एष एव निहन्तव्यो मूर्ख वेरस्व भारत ।

मूले छिन्ने यथा नाशः शास्त्रानां जायते ध्रुवम् ।

तथा दुर्योधने पार्थ हते स्युरखिला दवाः ।

भार्तराष्ट्रा महाबाहो सम्भृत्यामालयान्धवाः । [5]

पश्य सर्वे यथा योधा यान्ति भीमरथं प्रति ।

भीमोऽपि शे[रो]षताम्राक्षो हन्ति शत्रूनशेषतः ।

एष धर्मसुतो राजा यमाम्नां परिपालितः ।

दुर्योधनोऽपि कर्णेन रक्ष्यते ससुतेन च ।

कृतवर्मा कृपो द्रौणी रक्षन्तोऽन्योन्यमुत्तमाः । [10]

कुल्लुकः शकुनिश्चैव कृत्वा रक्षां स्थितावुभौ ।

46 D₂ om. 46* (cf. v. l. 45). D₂ reads 46* twice.

— * K₂ प्रतियुध्यस्व (for *पद्यस्व). B D₂. 4. 7 कैतेव;
D₂ D₁. 5 M राधेये; D₂ (first time) राधेय and
(second time) राधेयो. — * B₂ T₂. 2 G₁. 3 अरिदम
(T₂ *मं) (for अनन्तरम्). G₂ प्राप्य वैक्लव्यमाहवे. — *
D₂ G₂ आर्या; C₂ आद्यां (for आर्या). — * M₂ प्रत्येहि; C₂
प्रत्येहि (as in text). D₂ कुरुन्दन (for रथयूथपम्).

47 * S K₂. 4 B₁. 5 D₂. 6. 7 T₂ M₁ मुख्यानि; K₁
मुखानि. — * T₁ यूथानां (for रथानां). K₂ रथसत्तमः; B₁
G₂ *त्तमा; D₁ *मुत्तम; D₂ T₁ रथिस* (for रथस*).
— V₁ om. 47^{ab}. — * B (except B₂) D₂. 4. 7 समरे
(for वेगेन). K₁ शतान्यायंतेरेणेन (sic). C₂ Ca. 0: पञ्च
शतानीत्यन्वयः (C₂ *नीत्यर्थः)। C₂ — * B (except B₂)
D S तिमतेजसां (for भीम*).

48 * S हस्ति* (for नाग*). — * T₁ G₂ M₁
त्रिगुणात्; T₂. 2 G₁. 2 M₂-4 त्रिगुणा. — * T₂ अभिसंगल;
Ca. 0 *हल (as in text). T₁. 2 G सहिताः; T₂ M वेगेन
(for कोत्तेव). — * K₁ पदात्तिप्रयत्नानि (sic); S पादात्ताः
प्रयु*. V₁ B₂. 5 D₂ D₁. 2. 5 पद्म; D₂ वा (for च).
— * S₂ D₂. 2 T₂ G₂ M₂ अन्योन्यं रक्षितं (G₂ *तां);
K₂-s *न्यरक्षितां (K₂ *तुं). T₁ वीरे. — * K₂ V₁ B₂
D₂ D₁. 2. 2. 5 अनुवर्तते (for अभि*). — After 48, B₂-s
read 572*, 573* and 574*; while S ins. after 48:

576* द्रोणपुत्रं पुरस्कृत्य ततः क्षीरं च सदय ।

निकुलैवप्रधानीकं बलिं लोकविभ्रुतम् ।

[(L. 1) T₁ च सदय. T₂ तच्छीरं संनिपद्य; M तच्छीरं

अभिसंहत्य कौन्तेय पदातिप्रयुतानि च ।
 अन्योन्यरश्चितं वीर बलं त्वामभिवर्तते ॥ ४८
 सुतपुत्रे महेश्वासे दर्शयात्मानमात्मना ।
 उत्तमं यवमास्थाय प्रत्येहि भरतर्षभ ॥ ४९
 असौ कर्णः सुसम्बन्धः पाञ्चालानभिधावति ।
 केतुमस्य हि पश्यामि घृष्टबुध्नयं प्रति ।
 समुच्छेत्स्यति पाञ्चालानिति मन्ये परंतप ॥ ५०
 आचक्षे ते प्रियं पार्थ तदेवं भरतर्षभ ।
 राजा जीवति कौरव्यो धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ ५१
 असौ भीमो महाबाहुः संनिवृत्तश्चमूखे ।

वृत्तः सृञ्जयसैन्येन मात्यकेन च भारत ॥ ५२
 बध्यन्त एते समरे कौंवा निश्चितः शूरैः ।
 भीमसेनेन कौन्तेय पाञ्चालैश्च महान्मभिः ॥ ५३
 सेना हि धार्तराष्ट्रस्य विमुखा चामवद्रणात् ।
 विप्रधावति वेगेन भीमस्य निहता शूरैः ॥ ५४
 विप्रन्नमस्तेव मही रुधिराण्यममुक्षिता ।
 भारती भरतश्रेष्ठ सेना कृपणदर्शना ॥ ५५
 निवृत्तं पश्य कौन्तेय भीमसेनं युधां पतिम् ।
 अ। पमिव कुदं तस्माद्रवति वाहिनी ॥ ५६
 पीतरक्तासितसितास्ताराचन्द्रार्कमण्डिताः ।

B. 3026
 B. 60. 63
 B. 62. 49

नं नि (Ms वि)यत्रय (for the posterior half). — T. om.
 line 2. — (L. 2) M वलिज्.

49 B. s om. 49^{ab}. — *) B. s D. a. s. 7 सुतपुत्रः; D. s
 G. s 'पुत्र'; T. s M श्रेष्ठपुत्रे (for सुत). S K. s. s. महेश्वासे;
 B. s D. s. s. 'व्यासः'. — After 49^{ab}, V. s B. s repeat
 572*; T. G. ins. 572*. V. s reads 49^{ab} after 573*.
 — *) B. s. s. D. s. s. T. s त्रयम् (for यत्रय). — After
 49, D. s. s. 572*, 573* and conts.

577* भूतानि चैव सर्वानि कुरुपाञ्चालसृज्जवाः ।
 while after 49, D. s repeats 572*, followed by 573*,
 577* (with the variant पंचाल-) and 574*.

50 K. s om. (hapl.) 50^a-51^a. — *) S. s कर्णः; D. s कुदः
 (for कर्णः). K. s कर्णसंभवः; T. s तु सं; G. s बुलं कुदः. — *)
 Some MSS. पंचालान्. — *) G. s च (for हि). T. s
 संवध्य (for पश्यामि). — *) B. s समुच्छेत्स्यति; B. s 'त्सेत्स्यति';
 D. s D. s D. s. s. 'च्छेत्स्य' (D. s 'व्य'; D. s 'स्य'ति); D. s. s.
 'पश्यति'; T. s स तु छेत्स्यति (for समुच्छे). S. s B. s पंचा-
 लान्. — *) S. s K. s [च]मन्ये. B. s इति मे जीवते मतिः.

51 K. s om. 51^{ab} (cf. v. l. 50). — *) S K. s. s. D. s M
 आचक्षे तु प्रियं; V. s 'क्षते प्रि'; B. s 'क्ष च प्रिया'; B. s. s. D. s
 D. s. s. T. s G. s आचक्षे प्रियं; D. s. s. 'क्षे च प्रियं'; D. s
 'क्षितुं प्रि'; D. s 'क्षे प्रि'; T. s. s. G. s 'क्षे यति' (for 'क्षे ते
 प्रि'). Co cites आचक्षे (as in text). M. s क्षयं (for प्रियं).
 — *) S K. s. s. G. s तदेव; B. s. s. D. s. s. M. s तदेवं;
 T. s तदेवं; M. s तं वेदं (for तदेव). D. s भरतोत्तमं (for
 'तदेव'). — *) D. s D. s. s. राजासौ कुमली भीमान्; D. s
 D. s. s. G. s राजैव कुमली वी (D. s 'को वी'; T. s 'की वी')मान्.
 — *) B. s T. s M चर्मराजो (B. s 'च' (for 'पुत्रो)).

52 *) D. s D. s. s. महेश्वासे (for महाबाहुः). — *)
 D. s वृत्तः. S. s K. s D. s T. s संवध्य सैन्येन. — *) D. s

D. s. s. सैन्येन; D. s सप्तसेन; M सप्तकेन (for सप्त).
 B. s महात्मना (for च भारत).

53 *) K. s V. s B. s D. s D. s. s एते बध्यन्ति; B. s
 बध्यन्ति एते; D. s 'त एव'; T. s अन्येन एते; M हन्यन्त एते.
 Co cites बध्यन्ति. T. s. s. एते युधि विहित्यन्ते. — *)
 D. s D. s T. s G. s कौरवान्; T. s G. s M कुरवो. — T. s M. s. s. om.
 (hapl.) 53^a-54^a. — *) D. s. s. कौरव्य (for कौन्तेय).
 D. s D. s D. s. s. T. s G. s M कुदेन भीमसेनेन. — *) S. s
 K. s D. s D. s पंचालैश्च. T. s G. s M महारथैः.

54 T. s M. s. s. om. 54 (cf. v. l. 53). — *) K. s damaged.
 B (except B. s) D. s D. s. s विमुली (for 'वा'). K. s
 D. s विमुता; B. s विरुक्ता; B. s D. s. s. T. s G. s M इव (T. s
 इवा)व्रवद्; B. s इवत्; D. s D. s. s. विल'; D. s D. s प्रात्र'
 (for चाम). V. s B. s D. s विलवद्रणा (D. s 'गान्') (for
 चामवद्रणा). B. s रजा; B. s D. s D. s G. s रजे (for रजान्).
 — *) S. s K. s. s. M. s प्रति (M. s 'त्य')वावति; D. s विप्रधा-
 वति. K. s निशिताः; V. s विहता; B. s D. s D. s D. s. s.
 [च]विहता; D. s प्रहिताः (for निहता). T. s G. s वेगेन
 भीमसेनस्य विहिता विविधैः शूरैः.

55 *) M. s. s. विरुद्धसत्वेन; Co 'सत्वेन (as in text).
 — *) K. s समुक्षिता (sic); B. s 'विहता'; G. s 'विहता'. D. s
 D. s. s. भीमस्याभिहता शूरैः (cf. 54^a). — *) D. s D. s
 कौरवी (for भारती). T. s M. s भारतश्रेष्ठ. — *) G. s
 कृपणदर्शिता; Co कृपणदर्पण (sic).

56 *) M. s निविचं (for निवृत्तं). V. s T. s G. s M
 कतिवं; T. s वेगेन. — *) T. s भारत; T. s G. s भारती (for
 वाहिनी). B (except B. s) D. s D. s. s. M द्राववत् (B. s
 'वत्'; M. s 'वायं'; M. s. s. 'वायं') वरुधिनी.

57 *) S. s पीतरक्तः. B. s. s. पीतरक्ताः नि (B. s ति)ताः
 कुमान्; D. s 'कासितसिता'; D. s 'सिताः वेताः'; G. s

C. 8. 3039
B. 8. 60. 64
K. 8. 62. 42

पताका विप्रकीर्यन्ते छत्राण्येतानि चार्जुन ॥ ५७
सौवर्णा राजताश्चैव तैजसाश्च पृथग्विधाः ।
केतवो विनिपात्यन्ते हस्त्यश्च विप्रकीर्यते ॥ ५८
रथेभ्यः प्रपतन्त्येते रथिनो विगतासवः ।
नानावर्णैर्हता वार्षेः पाञ्चालैरपलायिभिः ॥ ५९
निर्मुष्यान्गजानश्चात्रथांश्चैव धनंजय ।

वीर (G) पीनरक्षासितसितास. — ^b) Ś K1.2.4 ततश्च; T2 G ताराश् (for तारा). Ś2 K2 चंद्रार्कमंडितः (K2 'ता); K1 चंद्रास्वमंडिताः (sic); Da1 D1.5 'कर्मजिता; D2 'संनिभाः. — ^c) Ś2 पातका. K1 Da1 D1.5 विप्रकीर्यति (K1 'र्यति; D1 'र्यति); B2 'र्यत. — ^d) Dn1 चैव तु (for चार्जुन).

58 ^a) Ś2 B2.5 T1 सौवर्णराजताश्च; K2 G1.2 'णैरज-
ताश्च. T2 G1.3 चैव (for चैव). — ^b) Ś2 K1 M1
तैजसाश्च; D2 तैजसा च; T2 G ध्वजसंघाः; M2-4 शरैश्चैव
(for तैजसाश्च). Co cites तैजसाः(. K2 [अ] पृथ-
ग्विधाः; M पृथग्विधैः. — ^c) K2 V1 B1.2.4.5 D2.4.6.7
[S]मिनिपा (B1 'प)स्यते; B2 [S]तिनि'; Da1 D1.5
[S]मिनिपद्यते; D2 [S]मिनिपतयेते (hypermetric);
T1 G1.2 हि निपात्यन्ते; T2 विनिपद्यते (for 'पात्यन्ते). — ^d)
K2.4 B2.8 Da1 D1.8-7 च प्रकीर्यते; B2 च विशी'; T1 G1
प्रतिकी'; M1-3 प्रवि'. Dn1 हस्त्यश्चाश्च प्रकीर्तिताः.

59 ^a) K2 रथेभ्यः. S प्रपतन्त्ये. — ^b) Dn1 वै
गतासवः; T1 G1.2 M2.4 [S]पि ग'. — ^c) Ś1 नानावर्णाः;
Ś2 'वर्ण'; K2.4 'वर्ण'; V1 B2 Dn1 D2 S 'रूपैर् (for
'वर्णैर्). T2.3 G2 महा (for हता). — ^d) Ś2 D2.4
पंचालैर्. Da1 D1.5 अपलायितैः.

60 ^{ab}) K2 निर्मुष्यान्; K2 मनुष्यांश्च. G1.2 M1.2.4
transp. गजान् and रथांश्च. T1 M2 रथान् (for गजान्).
M2-4 चापि (for चैव). — ^c) T1 समाक्रमन्ते; T2 G1
'प्लवन्ते; T2 G2.3 M 'प्लवन्ते. Ś2 K2 B2 D1 पंचाला. — ^d)
V1 B1 D1 धार्तराष्ट्राश्च.

61 ^a) K2 B1.2.4.5 Dn1 D2.4.7.8 विमुहन्ति; B2
निगृह्णन्ति; Da1 D1.5 विमुहन्ति; D2 मुहन्ति च. Da1 Dn1
D1.5 G1.2 M1 नरव्याघ्रः; D2.6 महाराज; T2 नरश्रेष्ठ.
— ^b) K2 B1.4.5 D (except D2.6) भीमसेन (B1 'न)बला-
श्रयात्; V1 'समाश्रयात्; B2 'बलाश्रयाः; T1.5 G 'स
संश्रयात्. — ^c) S यदेवां (for परेषां). K1 B2 D
(except D2.8) दुर्धर्षांस. — ^d) K1 अरिंदमः; Da1 D1.5
'दमाः; D2 अपि द्विषां.

62 ^a) Ś2 K2 नंदन्ति; B Dn1 D2.4.7 T2 M2-4 नंदन्ति;

समाद्रवन्ति पाञ्चाला धार्तराष्ट्रांस्तरस्त्रिनः ॥ ६०
मृदन्ति च नरव्याघ्रा भीमसेनव्यपाश्रयात् ।
बलं परेषां दुर्धर्षं त्यक्त्वा प्राणानरिंदम ॥ ६१
एते नदन्ति पाञ्चाला धमन्त्यपि च वारिजान् ।
अभिद्रवन्ति च रणे निघ्नन्तः सायकैः परान् ॥ ६२
पश्य स्वर्गस्य माहात्म्यं पाञ्चाला हि परंतप ।

M1 नदति. Ś2 पंचाला; K2 पांचालान्. — ^b) B Da1
Dn1 D1.8-5.7 T1.5 G M धमापयन्ति च; D2 धमन्तश्चापि; T2
धमादीर्यति च (sic) (for धमन्त्यपि च). D2 धार्तराष्ट्रां-
स्तरस्त्रिनः. — ^c) D2.6 T2 G परे (for रणे). — ^d) K2
निघ्नन्तः; B1.8-5 D2-5 मृदन्तः B2 निघ्नानाः; Da1 D1.7 मृदन्त
(for निघ्नन्तः). K1 परं. D2.6 निघ्नतां (D2 'भानां) निशितैः
शरैः.

63 ^a) B Da1 Dn1 D1-5.7.8 पश्यस्वै (B2 D1.8 'इय-
स्वै)षां च (D2 हि) (for पश्य स्वर्गस्य). Co cites स्वर्गस्य
(as in text). D2 धार्तराष्ट्रीं चमूं वीराः. — ^b) Ś2 D1
पंचाला. V1 [अ]पि; M च (for हि). K2 T2.3 G M
परंतपाः; B1.8-5 Da1 D1.8-5.7 पराक्रमात्. B2 T1 पांचा-
लानां परंतपः; Dn1 पांचालानां पराक्रमात्. — ^c) S विनि-
घ्नन्ते (G2 'ते). — ^d) T1 G1.2 M विशंस्ते रथान्वि (M1
रथा विः; M2 परान्वि)भ्यो; T2.3 G2 विशंस्ते रथोत्तमान्.
— After 63, N ins.:

578* शस्त्रमाच्छिद्य शत्रूणां सायुधानां निरायुधाः ।
तेनैवैतानमोघास्त्रा निघ्नन्ति च नदन्ति च ।
शिरांस्तेष्वपि पालन्ते शत्रूणां बाहुवोऽपि च ।
रथनागहया वीरा यशस्याः सर्वे एव च ।

[(L. 1) Ś K1.2.4 शस्त्रमुत्सृज्य; Dn1 D2 शलाघ्याच्छिद्य.
Co cites आच्छिद्य. Ś1 K2 आयुधानां; Ś2 K1.4 आ(Ś2
सा)युधानि. Da1 D1.5 निरायुधा (D1 'यः). — (L. 2) S
K1.2.4 D2.6 शस्त्रै (K2 'रै)विना हि; B2 Da1 D1.5 तेनैव तान्;
B2 एते चैतान्; D2 तैरेवैतान् (for तेनै). Ś1 B1 Da1 Dn1
D1.5.8 अमोघास्त्रान्; Ś2 K2.4 D2.6 ह्यमोघास्त्रान् (Ś2 D2.6
'त्रा). V1 तैरेव नाम शस्त्रोपैर् (for the prior half). D2.6
निघ्नन्ति च परस्परं (for the posterior half). — D2
repeats line 3, after 579*. — (L. 3) Ś K1.2.4 Dn1
D2 शिरांस्तेषां निपालन्ते; D2.6 योधा (D2 योपैर्) योधा निपालन्ते
(for the prior half). Ś K D2 बा(D2 न)हवो युधि; Dn1
D2 (second time) आहवे (Dn1 'नो)पि वा; D2 बहुशो युधि
(for बाहुवोऽपि च). — (L. 4) Ś1 K2.3 V1 Da1 D1.2.3
र(V1 त)था नागा. Ś2 K1.3 रथनागा हया वीरा; B2 'नागान्-

धार्तराष्ट्रान्विनिमन्ति क्रुद्धाः सिंहा इव डिपान् ॥ ६३
सर्वतश्चाभिपक्षेपा धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
पाञ्चालैर्मौगयैश्च हंसैर्गजैश्च वेगितैः ॥ ६४
सुमृशं च पराक्रान्ताः पाञ्चालानां निवारणे ।
रूपकर्णदयो वीरा ऋषमाणामिवर्षमाः ॥ ६५

मुनिमग्रांश्च भीमार्जुनान्गान्महाह्वयान् ।
धृष्टद्युम्नमुखा वीरा भ्रान्ति द्यून्महमयः ।
विषण्णभूयिष्ठिरथा धार्तराष्ट्री महाचमूः ॥ ६६
पश्य भीमेन नाराचैश्छिन्ना नागाः पतन्त्यमी ।
वज्रिवज्राहतानीव शिखराणि महीमृताम् ॥ ६७

C. 9. 309
B. 1. 60. 79
E. 1. 61. 24

वान्वीरा; Dn1 हवाद्यामात्राक्षिण (for the prior half). V1 प्रशंसाः; B2 प्रशंसाः; B3 सशंसाः; B4 Dn1 Dn2 प्रशंसाः (for वशंसाः). Ks V1 Bn1 Dn1 Dn2 वि; B1 ने; B2 इ (for व). Dn1 व्यवस्थापितान्; Dn2 वचनो रविनक्षत्रा (Dn 'वा'); Dn सूत्राश्च विनिपादिताः (for the posterior half).]

64 " Ks [च] विपक्षेपा; Ds विपक्षेपा (for [च] विपक्षेपा). Co cites वनिपक्ष (as in text). — " T2 Gs धार्तराष्ट्रः. Ds महाचमूः. — After 64th, Dn1 Dn2 ins. (Ds repeating the same after 66):

579* पाञ्चालैर्मौगयैश्च योधा नीता वमकचमूः ।

— After the above, Ds repeats line 3 of 579*.

On the other hand, S (except T2) ins. after 64th:

580* स्वस्त्वा प्रागान्महेष्वासेः पाञ्चालैः परिपाल्यते ।

[Ms-4 'नायते:']

— Dn1 Ds T2 G M om. 64th. T2 om. (hapl.) 64th-66th.

— " Dn1 Dn2 पंचालैर्. Dn1 Dn2 जय (for एव).

— " B2 सिंहैर् (for इल्लैर्). Dn1 Dn2 गान्धर्वः; Ds गगनः. Ss वेलेः; V1 वेलेभिः.

65 T2 om. 65 (cf. v. l. 64). Dn1 Ds read 65th after 66th. — " Ks स मृशं. Ks पराक्रान्तः; Dn1 'क्रान्तः'. — " Some MSS. पंचालायां. Ss विवारणे. — " Ds कृतवर्मादयो. Dn1 Dn2 वीरान्. — " D1 इवर्षमाः. — For 65, S (except T2) subst.:

581* सुहृदश्च पराक्रान्ताः रूपकर्णदयो विभो ।

निवारणे महेष्वासाः पाञ्चालायां परंतप ।

[(L1) M1 समृशं च (for सुहृदश्च). T1 विभो:]]

66 T2 om. 66 (cf. v. l. 64). — " Ss मुनिमग्रांश्च; Ks Dn1 Ds संनिमग्रां (Dn 'मग्रां'); V1 Bn1 Dn1 Dn2 सुनिर्मग्रां (Bn1 'मग्रां'; Dn 'मग्रां'); Dn2 सुम (Dn स म) मग्रांश्च; T2 G M1 अनिवृत्तांश्च; M1-4 अनिमग्रांश्च (for सुनिर्मग्रांश्च). Bn1 Ss M1 भीमाले (M1 'ला'); T1 भीताला; T2 भीतां तां; G1 S भीतांश्च; G2 भीतांश्च; Rom. ed. भीमाक्षेय सुनिर्मग्रांश्च. — " Ks Dn1 M1 धार्तराष्ट्रः; M2 'राष्ट्रः'. Dn1 महारथाः; T2 S M1 परंतपः; M2-4 परंतपः (for महारथांश्च). — " Dn1 रथान् (for 'सुता'). Ks वीरः; Dn1 Dn2 वीरान्. — "

M1 ज्ञेयः. K1 सनुः. — After 65th, Dn1 Ds read 65th. — S Ks V1 B Dn1 Dn2 ins. after 65th: Dn1 Ds after 65th:

552* पाञ्चालेष्वनिमृतेषु द्विषन्निरपभीर्नदन् ।

सनुपक्षमवस्कन्धं शरानस्वाति माहतिः ।

[(L1) Ss Dn1 Dn2-4 वकलेषु. Ss Ks Ss अपि निमृते (Ks 'नैर्नदन्'; V1 Bn1 अपि निमृते (Bn1 'नैर्नदन्'; Dn1 Dn2-4 अपि निमृते); Ds अपि निमृते'. — (L2) S Ks V1 B Dn1 सनुपक्षमवस्कन्धं. Co cites अपि निमृते (as above). S Ks Ss द्विषन्; Ds स वदन् (for द्विषन्. Ds अपि निमृते; Ds पश्यन्). On the other hand, T2 G M1 Ss ins. after 66th: M2 after 66:

553* रथाश्च विमुक्ताः सर्वे निवृत्ते भरतर्षभे ।

[G2 M1 रथांश्च. T1 भरतर्षभे.]

— Bn1 om. 66th-67th. — " Ks V1 B (Bn1 om.) D विपक्षं (Dn1 Ds विपक्षं; Ds निपक्षं) सुविह्वला; S (T2 om.) विपक्षं सुविह्वला (M1 'ह्वे'). — " Ks महाचमूः; Dn1 'चमूः' (Dn 'चू'). — After 66, Ds repeats 579*. Ks V1 B (except Bn1) Dn1 Dn2 Dn1-2 ins. after 66; Ds after the repetition of 579*:

584* रथाश्चैव सुविह्वला भीमसेनमवर्द्धिताः ।

[V1 B4 Dn1 रथाश्चैवः (Bn1 'ताः'); B1 'क्षेपाः' (sic); B2 'क्षेपाः' (sic); Dn1 'क्षेपाः' (sic) (for 'क्षेपाः'). Ks मया वेलेषु विह्वलाः (sic); Bn1 रथेभ्यो विह्वलाः; Dn1 रथनागासु विह्वलाः; Ds रथा नागास्तु वि' (for the prior half). Dn1 Dn2-3 वरार्द्धिताः.]

67 Bn1 om. 67th (cf. v. l. 66). — " Ks भीमस्व. Ks नाराचच्छिन्ननागाः. Ks V1 B (Bn1 om.) Dn1 Dn2 T2 G M2-4 निह्ना (for छिन्ना). Gs सेनाः (for नागाः). — For 67th, Dn1 subst.:

585* नागा नागा हवा वागैर्ममिव प्रवहन्त्यमी ।

— " Bn1 वज्रीवज्राः; Dn1 Dn2 Dn3 T2 G M2-4 वज्रिवज्राः; Dn1 वज्रीवज्राः; M2 वज्रिवज्राः. — " V1 शिखराणां. Ks V1 B D T2 G M2-4 पराक्रान्ता (for मही). — For 67, T2 M1 subst.:

586* भीमसेनेन मारुतः प्रापिता वमलादवन् ।

C. 8. 3053
B. 8. 60. 78
K. 8. 62. 57

भीमसेनस्य निर्विद्धा बाणैः संततपर्वभिः ।
स्नान्यनीकानि मृदन्तो द्रवन्त्येते महागजाः ॥ ६८
नाभिजानासि भीमस्य सिंहनादं दुरुत्सहम् ।
नदतोऽर्जुन संग्रामे वीरस्य जितकाशिनः ॥ ६९
एष नैषादिरभ्येति द्विपमुख्येन पाण्डवम् ।
जिघांसुस्तोमरैः क्रुद्धो दण्डपाणिनिवातकः ॥ ७०
सतोमरावस्य भुजौ छिन्नौ भीमेन गर्जतः ।
तीक्ष्णैरग्निशिखाप्रमुख्येनाराचैर्दशभिर्हतः ॥ ७१

68 " T₁ s G₂ M भीमसेनेन. K₂ निर्भिन्ना. — ")
K₁ (also as in text) द्रवन्तो; B₂ युज्यन्तो; T₂ G₂ मृदन्ते.
— ") S₂ द्रव्यन्त्येते (sic); K₁ द्रवन्ते ते; B₂ प्राद्वन्त;
D₂ D₁ s अमन्त्येते (for द्रवन्त्येते). T₂ M गजोत्तमाः.
— After 68, 8 ins.:

587* एते द्रवन्ति कुरवो भीमसेनमभ्यादितः ।
त्यक्त्वा रथान्गञ्जाश्चैव हयांश्चैव सहस्रशः ।
हस्त्यश्वरथपत्नीनां द्रवन्ती निखनं शृणु ।
भीमसेनस्य निनदं द्रावयाणस्य कौरवान् ।

[(L. 2) T₁ गजान्दयादः; G₁ s हयान्गजाश्च; M गजान्दयादः
(by transp.). T₁ रथान्गजाश्च; G₁ s रथान्गजाश्च (for हयांश्चैव).
T₂ समन्ततः (for सहस्रशः). — (L. 4) G₁ s शृणु भीमस्य
निनदं (for the prior half). G₂ द्रवमाणस्य; M₂ द्रावया-
न्यस्य.]

69 ") S₂ K₁ s V₁ B₂ G₁ M₁ नाभिजानासि (K₄
M₁ 'ति); B₁ s D₂ D₁ s D₁ s s T₁ अभि (D₂
अत)जानीहि; B₂ गजानामिव; D₂ s T₂ अभिजानासि (D₂
'सि); M₂ s न हि जानासि. — ") K₂ V₁ B₂ D₂ D₁ s
सुदुःसहं; D₂ D₁ s सुदुःसहं; S पुनः पुनः (for दुरुत्सहम्).
— ") B₂ नदन्तो. S नदतः पाण्डवेयस्य. — ") S₂ K₁ s
नदन्तं; D₂ D₁ s D₁ s s भैरवं; S संग्रामे (for वीरस्य).
S₁ K₁ s जितकाशिनं.

70 ") D₂ अभ्येति (for अभ्येति). S₂ K₂ s एष
नैषाभि (K₄ 'म्य)तोभ्येति; K₁ एष नैषाभिभ्येति (sic).
— ") D₂ पाण्डव. — ") S विषजंस्तोमरान्क्रुद्धो (M₁ s
'नुग्रो; M₂ 'नुग्रान्). — ") T₂ M [उ]चदन् (for [अ]-
न्तकः). D₂ दण्डपाणिनिवातकं.

71 ") S₂ K₂ सतोमरावस्य भुजौ; S तस्य चैव भुजौ छिन्नौ.
— ") K₄ निन्नौ (for छिन्नौ). S भीमसेनेन (for छिन्नौ
भीमेन). K₂ D₂ M₁ गर्जितः; D₂ s गर्जता. — G₁ om.
71st. — ") V₁ विषप्रख्यै; B₁ s D₂ s रविः; D₂ s च-
यं (for 'शिखा'). K₂ D₂ नागश्चाग्निविष (D₂ 'शिखा).

हत्वेन पुनरायाति नागानन्यान्प्रहारिणः ।
पश्य नीलाम्बुदनिमान्महामात्रैरधिष्ठितान् ।
शक्तितोमरसंकाशैर्विनिन्नतं वृकोदरम् ॥ ७२
सप्त सप्त च नागांस्तान्वैजयन्तीश्च सध्वजाः ।
निहत्य निशितैर्बाणैश्छिन्नाः पार्थाप्रजेन ते ।
दशभिर्दशभिश्चैको नाराचैर्निहतो गजः ॥ ७३
न चासौ धार्तराष्ट्राणां श्रूयते निनदस्तथा ।
पुरंदरसमे क्रुद्धे निवृत्ते भरतर्षभे ॥ ७४

प्रख्यैर; B₂ D₂ D₂ D₁ s नागश्चाग्निवि (B₂ 'रिव)प्र; S
(G₁ om.) नागश्चाकंकरप्र. — ") S₂ हत्वा.

72 ") K₂ D₂ T₂ G₂ s M₂ s हतैते (G₂ 'ति); B₂
D₂ D₁ s नागाश्च; D₂ हत्वाश्च; M₁ s हत (M₂ 'ते)ते
(for हत्वेन). K₁ s B₂ D₂ D₂ D₁ s s T₂ G₂ s M
आयाति. G₁ नागाश्चान्ये पुनराति. — ") K₂ D₂ D₂
S नागा इत्ये; B₂ D₂ D₁ s हत्वा इत्ये (for नागानन्यान्).
B₂ D₂ D₂ D₁ s S प्रमाशिनः; D₂ पताकिनः. — ") K₂
'निमा (for 'निमान्). B₂ D₂ D₂ D₁ s s S नीलां-
जनचयप्रख्या (B₂ 'ख्यान्; D₂ 'ख्यैर). — ") K₂ B₂ D₂
D₂ D₁ s s अधिष्ठिताः (D₂ 'तैः); D₂ अवस्थितान् (for
अधिष्ठि). S महामात्रवरास्थिताः. — ") K₂ V₁ B₂ D₂
D₁ s T₁ G₁ s M₂ s 'संपातैर; D₂ D₂ T₂ G₂ M₁
'संपातैर; T₂ 'नाराचैर (for 'संकाशैर). — ") K₂ D₂
D₂ T₂ G₂ s M विनिन्नतो (M₂ 'ते); B₂ 'द्वेति; G₁ निर्विन्नं
ते (for विनि').

73 ") D₂ (marg.) सप्तभिर् (for 'स च). S₂ K₄
नागास्तान्; B₂ नागांस्तान्; D₂ नागाः स; D₂ नागाश्च (marg.
'गास्ता); T₂ G₂ M नागस्या (M₂ 'स्ता). G₁ s सप्त सप्त गजा
बाणैः. — G₁ s om. (hapl.) 73rd. — ") K₁ वैजयन्तीश्च;
D₂ D₂ T₁ s G₂ M 'संख (M₂ 'त)श्च. — ") B₂ D₂ D₂
D₁ s S (G₁ s om.) नवत्वा (for निहत्य). — ") D₂
मिन्नाः. K₁ पार्थाप्रजेन (for पार्थाप्र). V₁ च (for ते).
— ") G₂ चैके; M₂ चैकैर. — ") K₁ G₁ s निहता (K₁
'तो) गजाः.

74 ") K₁ न चास्य (sic); D₂ D₂ महाहि (for न
चासौ). — ") K₂ विनदत् (for निन'). — ") K₁ पुरं-
दरे समे; K₂ 'रसम; K₄ B₂ D₂ D₂ 'रसमः. K₂ क्रुद्धो; B₂
D₂ D₂ s T₁ युद्धे; T₂ क्रोधे (for क्रुद्धे). — ") D₂ D₂
निवृत्तो. K₁ s V₁ B₂ s D₂ D₁ s s T₁ भरतर्षभ; K₂
D₂ 'र्षभः; T₂ M वै वृकोदरे (M₂ s 'रि); G₁ s
(for भरतर्षभे).

अश्रोहिष्यस्तथा तिस्रो धार्तराष्ट्रस्य संहताः ।
कुन्देन नरसिंहेन भीमसेनेन वारिताः ॥ ७५

संजय उवाच ।

भीमसेनेन तत्कर्म कृतं दृष्ट्वा सुदुष्करम् ।

अर्जुनो व्यधमच्छिष्टानहिताभिहितैः श्रैः ॥ ७६
ने वध्यमानाः समरे संग्रामकृगणाः प्रभो ।
शक्रस्यातिथितां गत्वा विशोका क्षमवन्मुदा ॥ ७७
पार्थश्च पुरुषव्याघ्रः श्रैः संनतपर्वभिः ।
जघान धार्तराष्ट्रस्य चतुर्विधबलां चमूम् ॥ ७८

C. B. 3068
B. B. 60. 82
K. B. 62. 75

इति श्रीमहाभारते कर्मपर्ययनि चित्तवार्तिशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥

75 *) D1 S (except T1) अश्रोहिष्य (G1 'ष्या') सू.
K1 ततस्तिस्रो; T1 S G1 M तु तिस्रो वै (for तथा तिस्रो).
— *) D1 D1 S धार्तराष्ट्रेण. B1 T1 S G संगताः; D1
D1 वै रणे (D1 'णा:'); T1 M संगराट्; G1 संहताः (as
in text). — V1 om. 75^{ad}. — *) B (except B1)
D1 D1 S-1.7 transp. नरसिंहेन and भीमसेनेन. D1
वारिताः; D1 वारिताः; T G पानिताः. — After 75, S
ins.:

588* न शक्नुवन्ति वै पार्थ पार्थिवाः समुदीक्षितुम् ।
मर्ष्यदिनगतं सूर्यं यथा दुर्बलचक्षुषः ।
एते भीमस्य संग्रहः सिंहस्वेतेरे सुगाः ।
श्रैः संग्रहितः संप्ले न लभन्ते सुखं कश्चित् ।

[(L. 1) M1 नाशकमुन्ति. M पार्थ. T1 S G न हि शक्नुः
रणे जेतुं (T1 भीम) (for the prior half). T1 पुनि वीक्षितुं
(for समुदीक्षितुं). — (L. 2) T1 S G दुर्बलचक्षुषः. — (L. 4)
T1 S G1 संग्रहिताः (for 'पानिताः'). T1 सर्वे; G1 M संप्ले.
T1 G1 S कश्चित् न (by transp.).]
T1 S G cont.:

589* राजानं च महाबाहुं वीर्यवन्महासमन्वयः ।
राधेयो बहुभिः सार्वभौमो गच्छति वेगितः ।
वर्जयित्वा तु भीरुं तं पार्थो ह्यनयत्तुः ।
तं पालयन्महाराजं धार्तराष्ट्रो बलान्वितः ।

[(L. 1) T1 श्रीवर्जयित्वा (for the posterior half).
— (L. 3) T1 G1 S वर्जयित्वा. T1 G1 S भीम (for भीरुं).
G1 पार्थो (sic). T1 G1 S क्षान्तः; G1 क्षान्तः. — (L. 4)
T1 महाबाहुः; G1 'राजो (for 'राजं). T1 G1 पार्थो ह्यनयत्तुः. T1
बलान्वितः.]

76 After the ref., S ins.:

590* एतच्छुभं महाबाहुं सुदेवोवाचनं ययः ।

— *) T1 भीमसेनस्य. T1 M transp. कर्म and दृष्ट्वा.
K1 कृत्वा (for कृतं). K1 सुदुःखं. — *) S1 अर्जुने.
D1 S लेखं (for सिद्धात्). — *) D1 S स्वदीपाः; T1 G1

इह तान् (for अहिताम्). T1 S G1 M संग्रामकृगणान् चमूम्.

77 *) T1 M इव्यमानाः (for वध्य*). S पार्थेन (for
समरे). — *) Some MSS. संग्रामकृ. — After 77^{ad}, K1
V1 B D1 D1 S-1.7 ins.:

591* प्रभवाः समरे भीताः तिस्रो दश महाबलाः ।
— *) K1 V1 B D नदा (for मुदा). — For 77^{ad},
T1 S G subst.:

592* शक्रस्यातिथितां प्राप्ताः समरघन्त विज्वराः ।
While T1 M subst. for 77^{ad}:

593* विशोकाः समरघन्त शक्रस्यातिथिता गताः ।
S cont.:

594* वाराणसीस्तु गोपालान्वधमत्पाङ्गुवन्दनः ।
उत्तमं वेगमास्त्राय चण्डबाहुर्वेनानिव ।
अन्वकीर्षन् भीताले तत्र तत्रैव मारत ।
कुलितांश्च ततः शूरानहवपुस्कोत्तमः ।

[(L. 2) T1 S M वपुम् (for वेगम्). T1 M महाबाहो; G1
पार्थो बाहुर् (for वध्य*). — (L. 3) M1 अन्वकीर्षन्. T1 G1 S
ते भीता (G1 ते विनीता) अन्वकीर्षन् (for the prior half).
T1 तत्रैव नदा (for तत्र तत्रैव). — (L. 4) M कुलितांश्च
ततः शूरा वध्यमाना महाबाहो.]

78 *) D1 D1 S (except T1) पुनश्च (for पार्थश्च).
V1 D1 D1 S T1 पुरुषव्याघ्र. — *) K1 'कलां चमूः
(sic); D1 'महाचमूः; G1 'बलाचमूः. Ca cites चतुर्विध
(as in text).

Colophon. — Day of Karna's Generalship: S1
K1 द्वितीयमुद्धदिवसे. — Adhy. name: K1 अर्जुनसंवादे;
D1 भीष्मवाचनम्; T1 महाबाहुः सुधिरिकुलसंवाद्; T1
भीमसेनवराक्रमवर्णनम्; M1 युद्धवर्णनम्. — Adhy. no.
(figures, words or both): S1 44; K1 45; B1 60;
B1 S 56; B1 62; D1 71; D1 55; D1 61; T1 S G M1
67; T1 M1 S 66.

C. 2. 3087
B. 2. 61. 1
K. 2. 63. 1

४४

धृतराष्ट्र उवाच ।

निवृत्ते भीमसेने च पाण्डवे च युधिष्ठिरे ।
वध्यमाने बले चापि मामके पाण्डुसृञ्जयैः ॥ १
द्रवमाणे बलौघे च निराक्रन्दे मुहुर्मुहुः ।
किमकुर्वन्त कुरवस्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ २

संजय उवाच ।

दृष्ट्वा भीमं महाबाहुं सुतपुत्रः प्रतापवान् ।
क्रोधरक्तक्षणे राजन्भीमसेनमुपाद्रवत् ॥ ३
तावकं च बलं दृष्ट्वा भीमसेनात्पराञ्छुत्सम् ।
यत्नेन महता राजन्यपर्ववस्थापयद्बली ॥ ४

44

1 ") D₁ D₂ विवृते (for निवृत्ते). B₂ D₁ D₂ तु (for च). K₁ भीमसेनेव (for 'सेने च). — ") B₁ पाण्डवे-
ये (for 'वे च). — ") K₁ बाध्यमाने (for वध्य'). D₂ स
चैव (for चापि). — ") D₁ मामकैः; D₂ सायकैः (for
मामके).

2 ") K₁ द्रव्यमाने. — ") B₁ D₂ 4.7 G₁ निरानन्दे;
Ca. c 'क्रन्दे (as in text). — After 2nd, T₁ s G ins.:

595* अवशेषं न पश्यामि मम सैन्येषु संजय ।
अहो बत दशां प्राप्नो न हि शक्यामि जीवितुम् ।
जयकाङ्क्षी कथं सूत पुत्राणामनिर्वर्तिनाम् ।
कथं जीवामि निहतांशुत्वा च मम सैनिकान् ।
बहुनाथ किमुक्तेन देवं तेषां पराजयम् । [5]

— ") S K₁ 2.4 अकुर्वन्त; K₂ V₁ B D₁ D₂ 4.6-8 T₁
अकुर्वन्त. T₂ M किमत्र कुरवो कुर्वन्त; T₃ G मामकाः
— ") K₁ [जा]चक्ष्व. K₁ 4 संजयः.

3 After the ref., T₁ s G ins.:

596* क्षयलोषां महाज्ञातो राजन्मुर्मज्जिते तव ।
— ") T₁ s G महेष्वासं (for महाबाहुं). — ") S तव
पुत्रः. K₁ सूतपुत्रा प्रभातवान् (sic). — ") K₂ क्रो-
धरक्तक्षणे (sic). S क्रुद्धो (for राजन्). — ") S अभिद्रवत्
(for उपा'). — After 3, T₁ s G ins.:

597* तिष्ठ तिष्ठ पृथापुत्र पश्य मेऽद्य पराक्रमम् ।
अद्य त्वां प्रेषयिष्यामि यमस्य सदनं प्रति ।
इत्युक्त्वा प्रययौ तूर्णं यत्र भीमो व्यवस्थितः ।

व्यवस्थाप्य महाबाहुस्तव पुत्रस्य वाहिनीम् ।
प्रत्युद्ययौ तदा कर्णः पाण्डवान्युद्धदुर्मदान् ॥ ५
प्रत्युद्ययस्तु राघेयं पाण्डवानां महारथाः ।
धुन्वानाः कार्मुकाण्याजौ विश्विपन्तश्च सायकान् ॥ ६
भीमसेनः शिनेर्नसा शिखण्डी जनमेजयः ।
धृष्टद्युम्नश्च बलवान्सर्वे चापि प्रभद्रकाः ॥ ७
पाञ्चालाश्च नरव्याघ्राः समन्ताच्च वाहिनीम् ।
अभ्यद्रवन्त संक्रुद्धाः समरे जितकाशिनः ॥ ८
तथैव तावका राजन्पाण्डवानामनीकिनीम् ।
अभ्यद्रवन्त त्वरिता जिघांसन्तो महारथाः ॥ ९
रथनागाश्चकलिलं पचिध्वजसमाकुलम् ।

[(L. 1) T₁ पश्य मे पौरुषं तथा (for the posterior
half).]

4 ") D₁ तु (for च). — ") K₂ भीमसेन. — ")
T₁ s G कर्णो (for राजन्). — ") D₂ T₂ M बलं (for
बली). T₁ s G व्यवस्थापयते बलं.

5 ") D₁ 2.5 वाहिनी. — ") V₁ B₁ D₁ D₂ s
अभ्युद्ययौ (for प्रत्यु'). D₂ ततः; S रणे (for तदा). — ")
T₁ s G₂ पार्थिवान् (for पाण्डवान्). S (except G₁)
युद्धदुर्मदः.

6 ") B₁ धृष्टद्युम्नसः; K₂ प्रत्युद्ययौस (sic) (for 'युस').
D₁ D₂ D₁ 4.6-8 S च (for तु). — ") T₂ पाण्डवा
युद्धदुर्मदाः. — ") D₂ कार्मुकानाजौ; D₃ कार्मुकं राजन्.
T G धून्वाना विविधांश्रुपान्; M नाना चापानि धून्वाना-
— ") S₂ विपश्चतस्र (sic) (for विश्विपन्तस्र).

7 ") S₂ शिनेर्नसा; K₁ नसा; K₂ नृसा. — ") K₁
सर्वे (for सर्वे). D₂ वा (for च).

8 ") B₂ s D₂ 4.7 जिघांसन्तो; B₁ D₁ D₂ पंचालाश्च;
S (except G₁) पांचालानां. T₁ s नरव्याघ्र (T₂ 'व्या').
— ") K₂ अभ्यद्रवतु; K₃ 'द्रवन्ति. S अभ्यद्रवन्सुसंक्रुद्धाः-
— D₂ om. (hapl.) 8th-9th.

9 D₂ om. 9th (cf. v. l. 8). — ") D₂ तावकान्.
— ") S महाकर्म (M 'मू') (for अनीकिनीम्). — ")
K₂ T₂ M अभ्यद्रवन्ते (K₃ 'वतु'); G₁ s 'द्रवन्तसु; T₂ G₂
अभिद्रवन्तसु. D₂ संक्रुद्धा; T₂ (sup. lin. as in text)
तरसा (for त्वरिता). — ") K₂ जिघांसन्ती; D₂ मज्जितसन्तो
(sic). D₂ T₁ G₁ s महारथान्.

10 ") S₂ रथचवजाश्च कलिलं; K₁ *** जाश्च कं; K₂

बभूव पुरुषव्याघ्र सैन्यमद्भुतदर्शनम् ॥ १०
 शिखण्डी च ययौ कर्णं घृष्टयुग्मः सुनं तव ।
 दुःशासनं महाराज महत्या सेनया वृतम् ॥ ११
 नकुलो वृषसेनं च चित्रसेनं युधिष्ठिरः ।
 उलूकं समरे राजन्महदेवः समम्भयात् ॥ १२
 सात्यकिः शकुनिं चापि भीमसेनश्च कौरवान् ।
 अर्जुनं च रणे यत्तं द्रोणपुत्रो महारथः ॥ १३
 युधामन्युं महेष्वासं गौतमोऽम्भषतद्वये ।
 कृतवर्मा च बलवानुत्तमौजसमाद्रवत् ॥ १४
 भीमसेनः कुरून्मर्वाङ्गपुत्रांश्च तव मारिष ।

सहानीकान्महाबाहुरेक एवाम्भवारयत् ॥ १५
 शिखण्डी च ततः कर्णं विचरन्तममीतवत् ।
 भीष्महन्ता महाराज वारयामास पत्रिभिः ॥ १६
 प्रतिरब्धस्ततः कर्णो रोषात्प्रस्फुरिताक्षरः ।
 शिखण्डिनं त्रिभिर्बाणैर्भ्रुवोर्मध्ये व्यताडयत् ॥ १७
 चारयन्तु स तान्बाणांश्शिखण्डी बह्वशोमत ।
 राजतः पर्वतो यद्वत्रिभिः शृङ्गैः समन्वितः ॥ १८
 सोऽतिविदो महेष्वासः क्षतपुत्रेण संयुगे ।
 कर्णं विध्याद्य समरे नवत्या निक्षिप्तैः शरैः ॥ १९
 तस्य कर्णो हयान्दत्त्वा मारयि च त्रिभिः शरैः ।

C. 5. 3065
B. 5. 41. 20
K. 5. 43. 24

नरनागाद्य'. Ca cites कलिक. — ⁵) Ss पतिष्वजः; Ks पतिष्वजः.

11 ^a) V₁ B_{1,2} S (except T₁) तु (for च). — ^b) M₁ घृष्टयुग्मं सुतस्य. — ^c) V₁ B D₁ D₂ S_{1,2} सेनया वृतः. S महासेनः (T₁ भीमसेनः; M₁₋₄ महावीर्यं) समम्भयात्.

12 K₁ om. 12^{ab}-13^b. — ^a) M₁ नकुलं. B₁ M_{2,3} वृषसेनम्. K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃ S_{1,2} S (except T₁) तु (for च). — ^b) T₂ G₁ M_{1,2,3} चित्रसेनो. B₁ T₂ G₁ M युधिष्ठिरं. — ^c) D_{2,3} प्रतापवान्; G₁ समर्पयत् (for समम्भयात्).

13 K₁ om. 13^{ab} (cf. v. l. 12). — ^a) M₁₋₄ सात्यकिं. G₁ M₂₋₄ शकुनिम्. B₂ चैव (for चापि). — ^b) V₁ B D (except D₂) T₂ G₂ द्रौपदेयात् (for भीमसेनया). S (except T₁) तु (for च). K₂ भीमसेनः समम्भयात्. — ^c) B₂ T₂ G₂ अर्जुनम्. D₁ D₂ S समरे (for च रणे). V₁ B_{1,2,3} D_{1,2,3} Ca वल्लो; B₂ मल्लो; D₁ D₂ वल्लं; D_{2,3} क्रुद्धो; T₂ S G_{1,2} M वल्लं; T₂ G₂ वल्लो (for यत्तं). — ^d) B₂ T₂ S G_{1,2} द्रोणपुत्रं. B₂ T₂ G_{1,2} महारथं; T₂ प्रतापवान् (for महारथः).

14 ^a) D₁ D₂ युधामन्युर्महेष्वासो. — ^b) S₁ K_{1,2} B₂₋₄ [S] स्वद्वयात्; K₂ स्वपदात्; D₂ स्वपदात् (for स्वपदात्). D₁ D₂ गौतमेनाम्भषाद्वये. — ^c) S₂ कृतवर्मोत्तमोऽमाद्रवत्; K₁ 'मोर्त्तं स'; K₂ 'मौजाः स'. — For 14, S subst.:

598^a [युधामन्युं कृतो राजानुत्तमौजसमाहवे ।

कृतवर्मा महेष्वासः पर्ववारयदाहवे ।

[(L. 1) T₂ G₁ युधामन्युः. G_{1,2} कृतं. T₂ उत्तमो'. T₂ G उत्तमो (G_{1,2} 'मो)वास्तु कौरव (G₁ 'य'; G₂ 'य'; G₃ 'य' (for the posterior half). — (L. 2) M_{2,3} महेष्वासः. T₂ G संयुगे कृतवर्मोत्तमौजसमाहवे पर्ववारयत्.]

15 ^b) D₂ transp. च and तव. D₂ transp. युधिष्ठिर

and तव. K₁ मारिषः; D₂ S मारत (for मारिष). — T₂ om. 15^{ab}. — ^c) K_{1,2} D₂ T₁ G_{1,2} M महानीकात् (for महा'). T_{1,2} G महाराजः; M महेष्वासात् (for महाबाहुर). — ^d) T₁ क्रुद्धः (for एक). K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃ S_{1,2} S स्ववारयत् (for [च] स्ववारयत्).

16 ^a) S₁ V₁ B (except B₂) D (except D₂) S तु (for च). — ^b) K₂ स्वचरतम्. — ^c) K₁ भीष्महन्ता (sic).

17 ^a) K₁ प्रतिरब्धः; K₂ V₁ B D₂-S_{1,2} T₁ G_{1,2} प्रतिरब्धः; K₂ 'कव' (sic); D₁ D₂ 'विद्वत्'; T₂ M विद्वत्सु (for प्रतिरब्धः). G_{1,2} क्रुद्धो (for कर्णो). T₂ G₂ विरक्तस्तु ततः क्रुद्धो. — ^b) D₂ रोषः. S रोषात्कलङ्कितः. — ^c) T₂ M transp. त्रिभिर्बाणैः and भ्रुवोर्मध्ये. D₂ कवचं च (for भ्रुवोर्मध्ये). K₂ B D₂-1 [च] व्यताडयत्; T₂ S G_{1,2} व्य (G₂ व्य) विष्यत्; T₂ M व्यताडयत्; G₁ व्यवचयत् (for व्यताडयत्).

18 ^a) K₂ चारयन्तः; D₁ D₂ चारयन्तु (for चारयन्तु). K₁ B_{1,2} सतात्; D₂ सतो (for स तात्). K₂ D₂ सतात् (for बाणात्). S चारयन्तु ति (T₁ 'त्रिभिः'; T₂ M 'सत तु) तान्बाणात्. — ^b) V₁ बहुशोभयत् (sic); D₁ बहु शोभयत्. — ^c) D₁ महागजो सतो यद्वत् (sic). — ^d) K₂ B₂ D₂ T₂ त्रिभिः शृङ्गैः समन्वितः; V₁ B₁₋₄ D₁ D₂-S_{1,2} त्रिभिः शृङ्गेरिवोद्धितैः (B₁ 'त्रितैः'; B₂ 'त्रितः'); D₁ त्रिभिः पति- निरन्वितः; Bom. ed. त्रिभिः शृङ्गेरिवोद्धितैः.

19 ^a) D₂ ससत्ता (for नवत्ता).

20 D₂ om. (hapl.) 20-22. D₂ transp. 20^{ab} and 20^{cd} followed by the repetition of 20^{ab}. — ^a) G₁ महाहत्या (sic) (sup. lin. 'हत्या' (for हवामहत्या). — ^b) D₂ निर्ममाद्यः Ca हन्ता (as in text). S₁ K_{2,3} हवः; K₁ om. (for हवः). S क्षिपे (for वास). — ^c) T₁ क्षुरक्षेप

C. 8. 3086
B. 8. 61. 20
K. 8. 63. 24

उन्मथाथ ध्वजं चास्य क्षुरप्रेण महारथः ॥ २०

हताश्वात् ततो यानादवपुत्य महारथः ।

शक्तिं चिक्षेप कर्णाय संकुदः शत्रुतापनः ॥ २१

तां छित्त्वा समरे कर्णस्त्रिभिर्मरित सायकैः ।

शिखण्डिनमथाविध्यन्नवभिर्निशितैः शरैः ॥ २२

कर्णचापच्युतान्वाणान्वर्जयन्स्तु नरोत्तमः ।

अपयातस्तत्तूर्णं शिखण्डी जयतां वरः ॥ २३

ततः कर्णो महाराज पाण्डुसैन्यान्पञ्चातयत् ।

तूलाश्विं समासाद्य यथा वायुर्महाजवः ॥ २४

घृष्टद्युम्नो महाराज तव पुत्रेण पीडितः ।

दुःशासनं त्रिभिर्बाणैरभ्यविध्यत्तनान्तरे ॥ २५

तस्य दुःशासनो बाहुं सव्यं विव्याध मारिष ।

शितेन रुक्मपुङ्गेन मल्लेन नतपर्वणा ॥ २६

घृष्टद्युम्नस्तु निर्विद्धः शरं घोरममर्षणः ।

दुःशासनाय संकुदः प्रेषयामास भारत ॥ २७

आपतन्तं महावेगं घृष्टद्युम्नसमीरितम् ।

शरैश्चिच्छेद पुत्रस्ते त्रिभिरेव विशां पते ॥ २८

अथापरैः समदशैर्मल्लैः कनकभूषणैः ।

घृष्टद्युम्नं समासाद्य बाहोरुरसि चार्दयत् ॥ २९

ततः स पार्श्वतः क्रुद्धो धनुश्चिच्छेद मारिष ।

क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन तत उच्चुकुशुर्जनाः ॥ ३०

अथान्यद्वनुरादाय पुत्रस्ते भरतर्षभ ।

घृष्टद्युम्नं शरत्रातैः समन्तात्पर्यवारयत् ॥ ३१

तव पुत्रस्य ते दृष्ट्वा विक्रमं तं महात्मनः ।

(for 'प्रेण). § K1.2.4 महाबलः (for 'रथः).

21 Ds om. 21 (cf. v. 1. 20). Ks Bz om. (hapl.)

21^{ab}. — ^a) Ks हताश्वात्. Dn1 T1.8 G स हताश्वात्तो

यानाद्. — ^b) Ds Ds अवपुत्य; Ca 'हुत्य' (as in text).

— After 21^{ab}, T1.8 Gs.3 Ms.4 ins.:

599* संछिन्नकामुको राजन्स्तुपुत्रेण संयुगे ।

— G1 om. (hapl.) 21^a-22^a. T1 reads 21^a-24^b twice.

22 Ds G1 om. 22 (cf. v. 1. 20; 21). — ^a) Ks तं.

T2 निच्छा (for छित्त्वा).

23 ^b) G2 विजयंस् (for वज्रयंस्). Ks Dn1 T1 (both

times) G2 नरोत्तम (T1 'मं'). — ^c) §2 अपयातस्; Ds1

अपयातस्; M अपा (M1 'प')यासीत् (for अपयातस्). §

K1.2.4 तात (for तूर्ण). — ^a) B1.4.5 Ds.4.7 M मृश-

विद्धः; B2 तस्य वीक्षतः; Dn1 मृशविद्धः; T (T1 both

times) G शरविद्धः (Gs 'क्षि')तः (for जयतां वरः).

24 ^a) § K1.2.4 महाबाहुः (K1 'हुं') (for 'राज').

— K1 om. (hapl.) 24^a-26^a. — ^b) Ks नाशयत्;

Bs T2 G1 M [अ]पातयत्; T1 (both times) [अ]संयुगे

(for [अ]नाशयत्). B4 T2 पाण्डुसैन्यान् (T2 'सैन्यम्')

पञ्चातयत्. — ^a) Ks V1 Bz.8 Ds1 D1.8-5.7.8 महाबलः.

M मृशं वायुर्विवानिव.

25 K1 om. 25 (cf. v. 1. 24). — ^a) Ks Bs Dn1

D2-4.5.7 T1.8 G प्रसविद्धः (for अन्यं).

26 K1 om. 26^a (cf. v. 1. 24). — ^a) G2 राजन्

(for बाहुं). — ^b) T2 सम्यग् (for सव्यं). — ^c) Ks

B4 स तेन; Dn1 D7.8 T1 शितेन (for शितेन). Ds

(for रुक्म'). — ^a) Ks V1 B D (except Ds)

T1 [आ]नतपर्वणा.

27 ^a) § K2.4 तु निर्विद्धः; Dn1 ततो विद्धः; T2.8 Gs

तु संकुदः (for तु निर्विद्धः). — Bz T2 G om. 27^{ab}. — ^b)

Bz अमर्षणं. — ^c) T1 दुःशासनस्य. K1 संकुदाः. T2

Ms.4 दुःशासनांतकं कुदः; M1 विशासनांतकं कुदः. — ^a)

Bs सायकः; D2 पार्श्वतः; Ds भारतः. Dn1 प्रेषयंस्तनयाय

ते; S प्रेषयंस्तनयस्य ते. — After 27, T2 G ins.:

600* आसीविषसमं बाणमाहु माह्वरंहसम् ।

28 ^a) Bz.5 तं पतंतं (for आप'). Ks तु वेगेन; G1.8

महावेगाद् (for 'वेगं'). — ^b) D1 घृष्टद्युम्नः. Ks घृष्टद्युम्नः

रीरितं (sic). — ^c) Dn1 शरं (for शरैश्च). T2 M बाणं

तं (for पुत्रस्ते).

29 ^a) Bs सप्तशरैः (for 'दशैः'). § K1.2.4 अनान्यै-

(K1 'न्या') सप्तदशभिः; S अथापरैः षोडशभिः. § Co:

सप्तदशा संख्या येषां सप्तदशमित्यर्थः । § — ^b) §2 बलैः

(for मल्लैः). Ks B1.8.4 G2 कनकभूषितैः. — ^a) Ks

V1 B D S चार्पयत् (for चार्द').

30 ^a) Dn1 तु (for स). S तस्य सेनापतिः क्रुद्धो.

— ^c) Ks स तीक्ष्णेन.

31 ^a) §2 अन्यथा (for अथान्यद्). — ^b) Ks V1 B

D S प्रहसन्निव; Ks भरतर्षभः (for भरतर्षभ). — ^a) T2

M रुद्धे बली (for पर्यवारयत्).

32 ^a) Ds तत्र (for तव). T2 M तत्र (M1 'स्य') भारत

पुत्रस्य. — ^b) Ks V1 B Ds1 Ds.5.7 विक्रमं सुः; Dn1

'मे सं'; D2 'मं ते'; T2 M 'मेण' (for 'मं तं'). — ^c) Ks

व्यसहंतः; V1 B D S व्य (Ds T1 वि)स्यंत (for व्यहसन्तः).

M बोधाः. — ^a) Bs Dn1 S सिद्धाश्वाससलया. — After

व्यहसन्त रणे योधाः सिद्धाश्चाप्सरसां गणाः ॥ ३२
ततः प्रवृत्ते युद्धं तावकानां परैः सह ।
घोरं प्राणभृतां काले घोररूपं परंतप ॥ ३३
नकुलं वृषसेनस्तु विद्धा पञ्चभिर्गयसैः ।
पितुः समीपे तिष्ठन्तं त्रिभिरन्यैरविध्यत ॥ ३४
नकुलस्तु ततः क्रुद्धो वृषसेनं सपथिव ।
नाराचेन सुतीक्ष्णेन विव्याध हृदये ददम् ॥ ३५
सोऽतिविद्धो बलवता शत्रुणा शत्रुकर्षणः ।
शत्रुं विव्याध विश्रुत्या स च तं पञ्चभिः शरैः ॥ ३६
ततः शरसहस्रेण ।

अन्योन्यमाच्छादयतामवामज्यत वाहिनी ॥ ३७
दृष्ट्वा तु प्रवृत्तां सेनां धार्तराष्ट्रस्य घ्नतः ।
निवारयामास बलादनुपत्य विशां पते ।
निवृत्ते तु ततः कर्णे नकुलः कौरवान्यपि ॥ ३८
कर्णपुत्रस्तु समरे हित्वा नकुलमेव तु ।
जुगोप चक्रं त्वरितं राधेयस्यैव मारिष ॥ ३९
उत्क्रुस्तु रणे क्रुद्धः सहदेवेन वारितः ।
तस्याभांश्चतुरो हत्वा सहदेवः प्रतापवान् ।
सारथिं प्रेषयामास यमस्य सदनं प्रति ॥ ४०
उत्क्रुस्तु ततो यानादवपुत्य विशां पते ।

C. २. ३९०
D. २. ३९. ४४
E. २. ३९. ४२

32, Ks V1 B D (except Ds) S ins.:

601* दृष्टवृत्तं न पश्याम वदमानं महाबलम् ।

दुःशासनं संवदं सिद्धेनेव महागजम् ।

ततः सरयवागाधाः पाशाकाः पाण्डुपुत्रेण ।

सेनापतिं परीक्ष्यन्तो वक्रपुल्लनयं तव ।

[(L. 1) Bs: Dai Ds: Ts: (except Bs:); Ts: G: n) पश्याम: Ds: Ts: M: तु दृष्टवृत्तं (for न पश्याम). Bs: मन्त्र:; Ds: Ds: महागजम्; M: यथावत् (for महा). — (L. 2) V1 Bs: Ds: S (except M1) संवदं (for संगदं). Bs: Dai Ds: Ds: S महागजं (for 'गजम्'). — After line 2, S ins. an addl. colophon. (Adhy. name: M1 शिकण्डिपरजय: — Adhy. no.: Ts: M 67; Ts: G 68). — Before line 3, S (except Ts) ins. संवद: — (L. 3) Ds: न ते (for नत:). Ts: तु तव (for तव). Some MSS. संवद: स: S पाण्डुपुत्रेण: (for 'पुत्रेण'). — (L. 4) Ks सेनापतिं परीक्ष्यन्तो (sic). M1 मुकुपुत्रं (for वक्रपुल्ल).]

33 *) Ts: प्रवृत्ते (for 'वृत्ते'). — *) Ks घोरैः; Ks घोर:; M घोरैः. S घोरप्रदं (for प्राणभृतां). — *) Ks V1 B D S भीम (for घोर). Bs: समंततः (for परंतप).

34 *) S नकुलो. Bs: S वृषसेनं. Bs: च (for तु). — *) Ks V1 B1-a Ds: 1-a-s भित्वा (for विद्धा). Bs: Ts: काष्ठुरैः (for भायसैः). — *) Ks: V1 B D तिष्ठन्ते (Ks Bs: 'ईशे') (for तिष्ठन्ते). — *) Bs: Ds: Ts: Gs: M निमिर्भूयोम्य (Bs: 'भूयोम्य'; Ds: 'भूयोम्य'; M1 भूयोम्य) विध्यत.

35 *) S (except Ts: Gs) नकुलं. Ks: V1 B D (except Ds) S (except Ts) शरैः (for क्रुद्धैः). — *) Bs: वृषसेनं. V1 Bs: Ds: वृषसेनं (for सपथिव). — *) Bs: समरे (for हृदये). Ks: V1 B D Ts: मुह्यं; M वृष (for ददम्). Ts: G: हृदये प्रसविध्यत.

36 *) Some MSS. शत्रुकर्षणः; Bs: Ds: 'कर्षणः'; Ds: Ts: G: M1 'तापनः' (for 'कर्षणः'). — *) Ds: Ds: S सप्तत्या (for विमत्या). — *) S सुनं वेवान्य मरमिः.

37 *) Ts: Gs: शरमहोत्सुः. — *) Bs: पुरुषर्षणः; Gs: भरतर्षणी. — *) Ks: V1 जा (V1: n) पश्चाद्वेताम्; Ds: 'द्वेते'. Bs: Ts: G: प्र: Bs: जा: पश्चाद्वेताम् (Ts: Gs: 'व') न्योन्यं. — *) Ks: Bs: Ds: Ds: जयो (Ks: 'व') मज्यत; Ds: ततोम:; Ts: Gs: तावपश्यत; Ts: Gs: तदा मज्यत. Ts: वाहिनी; M: भारती (M: by corr. 'त') (for वाहिनी).

38 *) Ks V1 B1-a Ds: 1-a-s स दृष्ट्वा; S दृष्ट्वा नि (for दृष्ट्वा तु). Ds: प्रह (marg. 'ह') जो (for प्रवृत्तां). — *) Ts: तेजसः (for सूतः). — *) Gs: वारयामास बलवान्. — *) Ks: Bs: 1-a-s Ds: 1-a-s Ts: अनुपत्य; Bs: 1-a-s जन्म (Bs: 'तु') मान्य; Ds: Ds: अनुपत्य; Ds: प्रवृत्तां; Ds: प्रवृत्तां; Ts: Gs: अनुपत्य (Gs: 'तु') जन्म; Gs: उद्वल्य; M: अनुपत्य (for अनुपत्य). — After 38th, M ins.:

602* एतस्मिन्नन्तरे कर्णं युद्धमासीद्विशां पते ।

— *) Ks: निवर्ते (for निवृत्ते). Bs: Ds: Ds: S कर्णे (for कर्णे). — *) Ts: Gs: M: तु क्रुद्धम् (for कौरवान्). — After 38, T G M: ins.:

603* वृषसेनस्तु पाशाकाम्पित्रा सार्धं विशां पते ।

39 Ts: om. 39-40. — *) Bs: हत्वा; Ds: हित्वा (for हित्वा). Ks: Ds: जाह्वे; Bs: Ds: एव च (for एव तु). S (Ts: om.) हित्वा (Ts: M1 [sup. lin.] निरवा राजन्मुषिर्हितं. — *) Ks: V1 B D S (Ts: om.) त्वरितो. — *) Ks: Ts: Gs: [ह] व (for [व] व). Ds: राधेयस्य महाबलः.

40 Ts: om. 40 (cf. v. 1. 39). — *) Ts: G: मारिष (for वारितः). — After 40th, Ts: G: ins.:

604* निवारितः सरयवैः क्रुद्धेन रथमूर्धनि ।

— *) Ds: हित्वा (for हत्वा). — Ds: om. (hapl.) 40th-43th.

41 Ds: om. 41 (cf. v. 1. 40). — *) Ks: शत्रुकर्षणः.

C. 2. 2110
B. 1. 61. 44
K. 2. 64. 12

त्रिगर्तानां बलं पूर्णं जगाम पितृनन्दनः ॥ ४१
सात्यकिः शकुनिं विद्धा विश्रुत्या निश्चितैः शरैः ।
ध्वजं चिच्छेद भस्त्रेण सौबलस्य हसन्निव ॥ ४२
सौबलस्तस्य समरे क्रुद्धो राजन्प्रतापवान् ।
विदार्य कवचं भूयो ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ४३
अथैनं निश्चितैर्बाणैः सात्यकिः प्रत्यविध्यत ।
सारथिं च महाराज त्रिभिरेव समार्दयत् ।
अथास्य बाहांस्त्वरितः शरैर्निन्ये यमक्षयम् ॥ ४४
ततोऽवप्लुत्य सहसा शकुनिर्भरतर्षभ ।
आरूरोह रथं तूर्णमुल्लस्य महारथः ।

अपोवाहाथ शीघ्रं स शैनेयाद्युद्धशालिनः ॥ ४५
सात्यकिस्तु रणे राजंस्तावकानामनीकिनीम् ।
अभिदुद्राव वेगेन ततोऽनीकमभिघत ॥ ४६
शैनेयश्चरनुब्रं तु ततः सैन्यं विशां पते ।
मेजे दक्ष दिशस्तूर्णं न्यपतच्च गतासुवत् ॥ ४७
मीमसेनं तव सुतो वारयामास संयुगे ।
तं तु मीमो मुहूर्तेन व्यश्नसूतरथध्वजम् ।
चक्रे लोकेश्वरं तत्र तेनातुष्यन्त चारणाः ॥ ४८
ततोऽप्यायान्नृपस्तत्र मीमसेनस्य गोचरात् ।
कुरुसैन्यं ततः सर्वं मीमसेनमुपाद्रवत् ।

Ds transp. ततो यानात् and अवप्लुत्य. — After 41^{ab}
Tl. s G ins.:

605* अपवाहस्तत्तूर्णमुल्लस्यो रणमूर्धनि ।

— 'a) Ks V1 B1. s Ds-4. 6. s S तूर्णं (for पूर्णं). — 'a)
Bs जगाम पितुरतिक्रं. — Bs Dai D1. s subst. for 41^{ab}.
Ks ins. after 41: B1 after 41^{ab}:

606* रथमन्यं समास्थाय जगाम पितुरन्तिकम् ।

42 Dn1 om. 42 (cf. v. l. 40). — 'a) Ds शकुनिर्.
— 'a) Śs Ks बह्वेन.

43 Dn1 om. 43^{ab} (cf. v. l. 40). — 'b) V1 B1
Ds-4. 7 राजा (for राजन्). Ds विशां पते (for प्रतापवान्).
— After 43^{ab}, Gs ins.:

607* सारथिं प्रेषयामास यमस्य सदनं प्रति ।

— 'a) Bs Dn1 S वीरो; Ds भूमौ (for भूयो).

44 'a) B1 Ds-4. 6. 7 तथैनं; T1 अथैकं (for अथैनं).
— 'b) Ks सात्यकिः. T1 समविध्यत; Gs प्रत्यपद्यत (for
'विध्यत). — 'a) Śs K1 Ds समर्दयत्; Ks V1 B Dai
Dn1 D1-3. 7 S सम (B Dai D1. s 'मा'पयत्; Ds समर्पयत्;
Ds 'प्येवेत् (sic) (for 'दयत्). Ds शरैर्निन्ये यमक्षयं
(= 44^f). — 'a) Gs त्वरितं. — 'f) Ks चरेन; G1. s पुनर्
(for शरैर्).

45 'a) K1 Bs Ds-4. 7 S महात्मनः; K4 'रथः (for 'रथः).
— 'a) Ks च (for [अ]य). Ks Ds तं शीघ्रं; Dai D1. s
तूर्णं स (for शीघ्रं स). Bs अपोवाह ततस्तूर्णं; Dn1 Ds
'वाह रथं तूर्णं (Ds शीघ्रं). — 'f) Bs Dai Dn1 D1. s
शनेयश्चरपीडितं (Bs Dn1 'तः). — For 45^{ef}, S subst.:

608* अपोवाह रथस्थं तं सात्यकस्याजिसगरात् ।

[M1. s रथं तस्य (for रथस्थं तं). T1 सात्यकिः. G1. s

सात्यकस्याय (G2 'कः सायि) संगरात्; M सत्यकस्यातिसंगरात्.]

46 'a) S शैनेयस्य (for सात्यकस्य). T G M1 ततो
(for रणे). B1 (marg. as in text) जेतुं (for राजंस्).
— 'a) Ds सैन्यान् (for 'नीकम्). V1 B1. 2-5 Dai
D1-3. 7. s S अमजयत्; Bs अमजयत् (for अभिघत).

47 'a) Ks 'नुब्रं (sic); V1 B1-4 Dai D1. 2-5. 7
'संभ्रं; Ds 'संभ्रं (sic); Ds 'संभ्रं (for 'नुब्रं तु).
— 'b) Ks सूतः; V1 B Dai Dn1 D1. 2-4. 7 S तव (for
ततः). — 'a) K1. s दक्ष दिशं (for दक्ष दिशस्य). D1 तूर्णं
(for तूर्णं). — 'a) Dn1 न्यपतच्च; T1. s Gs अपतच्च (for
न्यप'). Dn1 गतासवः; T1. s G2. s गतासु वै; C^o गतासुवत्
(as in text).

48 'a) Bs ततो (for तं तु). — 'f) D1. s तेनातुष्यत्
(D2 'प्यन्ति); T1 तं नातुष्यत्; G1. s तेन तुष्यन्ति; M
तेनातुष्यन्तु. V1 B (except Bs) Dai D1. 2-5. 7 वै जनाः;
Ds चारिणः; S क्षत्रियाः (for चारणाः). — After 48,
Ds ins.:

609* सनुष्ठा विजितं ज्ञात्वा नवात्सुपुष्पवधम् ।

49 'a) Dai D1. s M2-4 ततोपयावः; Dn1 ततः प्रायान्
(for ततोऽप्यायान्). Dn1 नरपतिर्; Ds त्वरितोः; S
(except G1) नृपस्त (T1 द्रुतं त) स्याद्; G1 नृपस्तस्याद्
(for 'स्तत्र). Ds ततोपयायानस्त्वरितो (sic). — 'b) Dn1
T1. s G मीमसेनश्चरार्दितः (T1 Gs 'ताः); T1 M 'मचार्दितः.
Ca cites गोचरात् (as in text). — Ds om. 49^{ab}.
— 'a) Ds तु तत् (for ततः). — 'a) Ś K1. s तत्रावापो;
K4 तत्र नाशो; V1 B Dai Dn1 D1-7 तत्र नाशो; Ds
G1. s तत्रावापो (for तत्र रावो). — Ś K1. s om. (hapl.)
49^f-51^a. — 'f) K2. 4 V1 B D T G मीमसेनं (G1 'मेव).

तत्र रावो महानासीद्रीममेकं जिघांसताम् ॥ ४९
युधामन्युः कृपं विद्धा धनुरस्याशु चिच्छिदे ।
अथान्यद्भुतगदाय कृपः शस्त्रभृतां वरः ॥ ५०
युधामन्योर्ध्वजं घृतं छत्रं चापानयत्क्षितौ ।
ततोऽपायाद्रथेनैव युधामन्युर्महारथः ॥ ५१
उत्तमौजास्तु हार्दिक्यं श्रैर्भीमपराक्रमम् ।
छादयामास सहसा मेघो वृष्णा यथाचलम् ॥ ५२

तद्युद्धं सुमहद्वामीद्वोरूपं परंतप ।
यादृशं न मया युद्धं दृष्टपूर्वं विद्यां पते ॥ ५३
कृतवर्मा ततो राजञ्चुतमौजसमाहवे ।
हृदि विन्वाद्य स तदा रथोपस्थ उपाविशत् ॥ ५४
सारथिस्तमपोवाह रथेन रथिनां वरम् ।
ततस्तु तत्वरं राजन्पाण्डुसैन्यमुपाद्रवत् ॥ ५५

C. v. 3336
S. v. 61-60
P. v. 64. 29

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥

Ś: भीममापतयन्निगौ; K₁ भीममापातकं क्षितौ (sic); D₁ T₁ भीमसेनजिघांसया.

50 Ś: K₁ s om. 50 (cf. v. 1. 43). — ^a K₂ धनुराशं वाजिनः (for ^b). D₂ s युधामन्युश्च विक्रांतः कृपस्य धनुराशिक्रवः. — ^c K₂ अथान्यधनुरादाय.

51 Ś: K₁ s om. 51^a (cf. v. 1. 49). — ^a T₂ यतुः (for यत्तं). D₂ D₁ s transp. मृतं and छत्रं. V₁ सत्र (for छत्रं). K₂ D₂ चापातयन्. T₂ किल (for क्षितौ). — ^c V₁ M₁ s s ततोऽपायः; B₂ पायः; D₂ ततः प्रायाह; T₂ s G ततो ययौ. D₂ [भा]यु (for [ए]य). — ^d K₁ युधामन्युः. T₂ महाबलः (for महारथः).

52 ^a T₂ G₁ s उत्तमोजास. K₂ V₁ B₁ s s D₂ D₂ s s च (for सु). S वाण्येवं (for हार्दिक्यं). — ^b K₂ lacuna for श्रैः. B₂ s D₂ D₁ जनीह (D₁ 'ह' (for भीम). D₂ भीमसेनपराक्रमः; S कृतवर्माजमाहवे. — ^c D₂ s T₂ s G समरे (for सहसा). — ^d K₂ V₁ B₂ s D₂ s S मेघो वृष्णेव पर्यंतः; B₂ D₂ D₁ s s वृष्णा मेघ (D₂ मेघो वृष्णा) हवाचकं.

53 B₂ om. 53^a-54^b. — ^a K₂ B₂ तद्युद्धं सुमहावासीहः; V₁ B₁ s s D₂ s s 'दमनासीदुमहदः; D₂ s T₁ 'दमनवद्राजव' (T₁ 'सत्र). — ^b K₂ s परंतपः; D₂ D₂ विद्यां पते; D₂ s अथावहं; M₂ परं स्वया (for परंतप). — ^c Ś K₁ s s दृष्टं (K₁ 'दे-'); D₂ D₂ राजवः; D₂ s दृष्टं (for युद्धं). — ^d Ś₂ दृष्टा; D₂ s युद्धं (for दृष्ट). D₂ D₂ न च घृतं (for विद्यां पते).

54 B₂ om. 54^a (cf. v. 1. 53). — ^a M₂ s प्रति- (for हृदि). K₂ V₁ B D S सहसा (D₂ 'मरे' (for स तदा). — ^d B₂ s s D₂ s s M स रथोपस्थ या (M₁ 'स्वमा) विद्याह; B₂ स रथोपस्थमुपाविद्याह (hyper-metric); B₂ रथोपस्थमाविद्याह (submetric).

55 ^a S स सारथिः (T₂ M 'सव' पोवाह. — ^b Ś₂ रथिनं. Ś₁ K₂ V₁ M₂ वरः. — ^c D₂ सारथो; D₂ S सारथो (for सारथं). K₂ कृतवर्मा ततो राजवः. — ^d

T₂ s G जमिद्रवन् (for उपा'). — For 55^a, K₂ V₁ B D₂ D₂ s subst.

610* कुरुमैत्र्यं यतः सर्वं भीमसेनमुपाद्रवत् ।
Ka insa after 55; V₁ B D₂ s insa after 610^a; D₂ after 613^a; D₂ after 612^a two passages given in App. I (No. 17 and No. 18). D₂ D₂ s after 55: S after the colophon:

611* युधिष्ठिरश्चित्रसेनं शरवर्षैरवाहिरत् ।
चित्रसेनोऽपि कौन्तेयं संकुदः समचारयत् ।
मुहूर्ताद्दिमुक्तीकृत्य चित्रसेनं स धर्मराट् ।
तावकं सैन्यमभ्यज्ज्ञातमन्त्राग्निभिः शरीः ।

[Before line 1, S (except T₂) ins. संवयः. — (L. 1) T₂ युधिष्ठिरः D₂ वाहिरत्. — (L. 2) D₂ संकुदः. — (L. 3) D₂ धर्मराट् (for धर्म). — (L. 4) D₂ D₂ अभ्यज्ज्ञातः.]
D₂ D₂ cont.:

612* तस्मिन्प्रहृष्टे दुमुके नरवीरज्वलये ।
दुर्बोधनः क्रोधमुपेत्य तीमं
क्रोधाग्निनासो परिदहमानः ।
अन्यं रथं समुपेत्याहु वैव
भीमं प्रविश्याद्य युधिष्ठिरपुङ्गवः । [5]
दुःशासनोऽप्याय च चित्रसेनो
दुर्बलसेवी कितवः सौवकश्च ।

[(L. 1) D₂ वरनागनरक्षणे. — (L. 3) D₂ [अ]व (for [अ]ली). D₂ परिदहमाना. — (L. 4) D₂ समुपेत्याहु (sic). — (L. 5) D₂ स. (for सु). — (L. 6) D₂ [स]व (for सव). D₂ om. च. — (L. 7) D₂ देवी (for देवी).]
D₂ cont.:

613* यथावीकैः सर्वतो भीमसेनं
तथाभ्यर्द्धितं सहसाम्बधायह ।
On the other hand, S cont. after 611^a:
614* तावकाज महाबाहो दुर्बोधनदुरेणमः ।
[T₂ तावकाज; T₂ s G 'वा शी.]

४५

संजय उवाच ।

द्रौणिस्तु रथवंशेन महता परिवारितः ।
 आपतत्सहसा राजन्यत्र राजा व्यवस्थितः ॥ १
 तमापतन्तं सहसा शूरः शौरिसहायवान् ।
 दधार सहसा पार्थो वलेव मकरालयम् ॥ २
 ततः क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 अर्जुनं वासुदेवं च छादयामास पत्रिभिः ॥ ३
 अवच्छन्नौ ततः कृष्णौ दृष्ट्वा तत्र महारथाः ।
 विस्मयं परमं गत्वा प्रैक्षन्त कुरवस्तदा ॥ ४

Tl. 2 G1. 2 M ins. after 614*; Ts Gs after 615* a passage given in App. I (No. 18). Ts Gs cont. after 614*:

615* युधिष्ठिरं जिघृक्षन्तः सर्वसैन्यमवाक्षिपन् ।

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: Śs Ka द्वितीययुद्धदिवसे. — Adhy. name: Dn1 भीमसेनयुद्धः; T2 द्वंद्वयुद्धः; M1 उल्लङ्घनकुनिदुष्योघनयुधामन्युत्तमौजापराजयं. — Adhy. no. (figures, words or both): Śs 45; K1 46; B1. 8 61; B2 52; B4 60; B5 63; Da1 72; D1 56; D4 42; D6 62; Tl. 2 G 69; T2 M 68.

45

1 ^a) K1 D1 परिवारिता (D1 'ता:); G2 पर्यवस्थितः. — ^o) K1 आपतं; Ks V1 B2-4 Da1 D1. 4. 5. 7 Tl. 2 Gs M1. 8 अपतत्; D2 आपतत् (for 'तत्'). Dn1 T1 G2 सहसा तत्र; D2. 8 तु (D2 स) महाराज (for सहसा राजन्). — ^a) Ks V1 B D (except D6) S पार्थो (for राजा).

2 ^b) Ds द्रौणि (for शूरः). Tl. 2 शौरिः (for शौरि-). G2 शूरो द्रौणि महाबलः. — ^o) Ks Ds S समरे (for सहसा). — ^a) M2 (also as in text). 4 मकरालयः.

3 ^b) T1 महाबलः; Ts G महाबलाः (for प्रतापवान्). — ^a) Ts Gs वारयामास; Gs पार' (for छाद'). Ks V1 B D S सायकैः (for पत्रिभिः).

4 ^a) D4 T1 अवच्छिन्नौ; G2 अवच्छिन्नौ तु. — ^b) Dn1 T G महारथौ. — ^a) K1 प्रेक्षेत; Ks B2 D7 प्रेक्षेत; V1 प्रैक्ष्यंत; Da1 D1. 8 प्रैक्ष तत् (sic); Dn1 M1 प्रेक्षतः; Tl. 2 G M2-4 प्रेक्षते (for प्रैक्षन्त). B (except B1) तथा (for तदा).

5 ^a) B5 Da1 D1. 8 प्रादुर् (for दिव्यम्). ☞ Ca: चके

अर्जुनस्तु ततो दिव्यमस्त्रं चक्रे हसन्निव ।
 तदस्त्रं ब्राह्मणो युद्धे वारयामास भारत ॥ ५
 यद्यद्वि व्याक्षिपयुद्धे पाण्डवोऽस्त्रं जिघांसया ।
 तत्तदस्त्रं महेष्वासो द्रोणपुत्रो व्यशातयत् ॥ ६
 अस्त्रयुद्धे ततो राजन्वर्तमाने भयावहे ।
 अपश्याम रणे द्रौणिं व्यात्ताननमिवान्तकम् ॥ ७
 स दिशो विदिशश्चैव छादयित्वा विजिह्वगैः ।
 वं त्रिभिर्वाणैरविध्यदक्षिणे भुजे ॥ ८
 ततोऽर्जुनो हयान्हत्वा सर्वास्तस्य महात्मनः ।

चिक्षेप । Co: प्रादुश्च इत्यन्वयः । ☞ — ^o) Śs ब्राह्मणे. B5 क्रुद्धो (for युद्धे). D7 तदस्त्रं वारयामास. — ^a) Dn1 संयुगे; D2 पार्थिव; T G2. 8 M2-4 मारिष (for भारत). D7 ब्राह्मणो युधि भारत.

6 ^a) Ds यद्यच्च; M1 यद्यपि (for यद्यद्धि). V1 हि विक्षिपत्; B4 हि व्याक्षिपत्; Tl. 2 G विक्षिपते (for हि व्याक्षिपत्). — ^b) S कस्युनो (for पाण्डवो). V1 Ts G1 [S]स्त्रः; Ds [S]स्त्र (for स्त्रं). — ^o) Ks अस्त्रं सः; Da1 Dn1 D1. 8 S तदस्त्रं. — ^a) Śs द्रोणपुत्रे. Ks [S]व्यशातयत् (sic); Ks Dn1 व्यनाश'; B1 व्यपात'; S ज(G1 जि)वान ह (for व्यशातयत्).

7 ^a) S महाराज (for ततो राजन्). — ^b) B1. 2. 4 Dn1 D2. 4. 7 महाभये; B5 भयानके; G1 'महे (for 'वहे). — ^o) Dn1 M1 अपश्यामस् (M1 'मि). B5 तदा; B4 Dn1 ततो (for रणे). Ks कर्ण (for द्रौणि). — ^a) Ks द्रौणि व्यात्तम्; T2 व्यात्ताननम् (for व्यात्ता').

8 ^a) Dn1 स दिशः; T1 प्रदिशः (for स दिशो). K1 विदिशैश्च; V1 B D S प्रदिशश्च (for विदि'). Ks स दिशश्चैव सर्वाणि. — ^b) G1 छंदयित्वा. Ks V1 B D Tl. 2 G1. 8 M1 विजिह्वगैः; T2 त्वजि'; G2 M2-4 [ज]प्यजि' (for विजि'). Ca cites विजिह्वगैः. — ^o) G2 वासुदेवस्य. — ^a) G2 अपीक्यत् (for अविध्यत्).

9 ^a) B5 अर्जुनस्तु (for ततोऽर्जुनो). B1 Dn1 S रथान् (for हयान्). S सर्वान् (for हत्वा). — ^b) S हत्वा (for सर्वास्त्र). B1. 8 Dn1 S पदानुगान् (for महात्मनः). — ^o) Tl. 2 G स चकार महीं घोरां. — ^a) D2 लोहितौघ- (for क्षोणितौघ-). Śs तदंगिणं; Ds 'गणि'; T2 M2-4 परिच्छुतं. — After 9, K4 V1 B Da1 Dn1 D1-4. 7 ins.:

616* सर्वलोकावहां रौद्रां परलोकावहां वदीम् ।

[V1 B5 Da1 D1. 8 सर्वप्राणिवहां; B2. 2. 4 'प्राणिवहां. B5

चकार समरे भूमिं द्रोणिनीघनरङ्गिणीम् ॥ ९
निहता रथिनः पेतुः पार्थचापच्युतः शरैः ।
हयाश्च पर्यधावन्त मृक्तयोक्तास्ततस्ततः ॥ १०
तद्गृष्टा कर्म पार्थस्य द्रौणिराहवशोभिनः ।
अवाकिरद्रणे कृष्णं समन्ताभिर्शितैः शरैः ॥ ११
ततोऽर्जुनं महारात्र द्रौणिरायम्य पत्रिणा ।

वशोदेष्टे ममामाद्य ताडयामास संयुगे ॥ १२
मोऽतिविद्वो रणे तेन द्रोणपुत्रेण भाग्न ।
आदत्त परिधं धोरं द्रौणेर्धनमवाक्षिपन् ॥ १३
तमापतन्तं परिधं कार्तस्वरविभूषितम् ।
द्रौणिश्चिच्छेद सहसा तत उच्चकुम्भजेनाः ॥ १४
मोऽनेकधापतञ्ज्रमौ भारद्वाजस्य सायकैः ।

C. S. 3239
B. S. 64. 21
P. S. 67. 22

रीद्री (for रीद्री). V1 सलोकावधारी; B2 'मदां नदी; B3 'प्रवाहिनी; Dn1 'वदा नदी (for the posterior half).]
Ks V1 B Dn1 Ds-4.7 cont.

617* सरथाप्रथिनः सर्वाम्पार्थचापच्युतैः शरैः ।
द्रौणेरपवृत्तात्मसंगे दृष्टुः स च तौ तथा ।
प्रावर्तयन्महाधोरां नदीं परवहां तथा ।
तयोस्तु व्याकुले युद्धे द्रौणेः पार्थस्य शरणे ।
अमर्षादं बोधयन्तः पर्यधावन्तस्ततः । [5]
रथैर्हतावस्तुतश्च हतारोद्देशं बाजिभिः ।
द्विरैव हतारोद्देशं महामात्रैर्हन्तृभिः ।
पार्थेन समरे राजन्मृतो धोरो जनश्रयः ।

[B3 om. lines 1-6. — (L. 2) B3 'मदां' (for 'मदे').
Ks 'मदा' (for 'मदे'); B3 'मदा' (for 'मदे'). — (L. 3) V1 'रि-
वदा; Dn1 'मदा' (for 'मदे'). V1 'वदा' — (L. 4) Dn1 'ततस्तु'
(for 'ततोस्तु'). — (L. 5) V1 B2 'योधता' (for 'यन्तः'). V1
पर्यधावन्तस्ततः; Dn1 Ds-4.7 'वापत' (Dn 'वत्') पुष्टः (for
the posterior half). — (L. 6) Ks 'हयाश्च' (for 'हयाश्च').]

10 Ks B2.4 Ds om. 10. V1 Ds om. 10th. — *)
S Ks च रथा; Ds S सरथा (for निहता). K2 प्रापत्
साराथिं तस्य. — *) Ss चासच्युतैः; K1 चापच्युतैः (sic).
— *) S Ks.4 हयास्तु; T1.2 हयाश्च. T1 G2 परिचायते
(G2 'तो'); M2 पर्यधावन्त (for पर्य'). — *) V1 छिन्न'
(for मुक्त'). Ds हतस्ततः.

11 *) K1 D1 T1 G1 M1 लं (T1 ल) दृष्टुः. B1 G1 कर्म
(for कर्म). — *) B2 आहवदुर्मेदः; Ds.2 'कर्कशः; Ds
'शोभितः. — After 11th, Ks V1 B Dn1 Ds-4.7 ins.:

618* अर्जुनं जयतां श्रेष्ठं स्वरितोऽभ्येत्य वीर्यवान् ।
विधुम्बानो महर्षाणं कार्तस्वरविभूषितम् ।

[(L. 1) Ks 'स्वरित' (for 'जयन्तः'). Ds.2 श्रेष्ठ. — (L. 2)
V1 महापार्थः.]

— Ks om. 11th. — *) K1 रणे कर्म; V1 B2 Dn1
Ds-4.7 ततो द्रौणिः; B2.4 Ds.2 T1.2 G1.2 M रणे कृष्णो
(B2 'यन्'); T1 G2 अमर्षात्मा (for रणे कृष्ण). — *) T1 G2
समंवाच्युतार्जुनौ.

12 B2 om. 12th. V1 reads 12th on marg. — *)
V1 B2 Dn1 Ds-4.7 भूयो (for ततो). S [S] भूयो. T1.2

(G1.2 रणे राजन् (for महारात्र). — *) S द्रौणिम्. (G2 om.
(B2.4) from रावन् up to द्रौणे (in 13th). K1.2 B1
प्रापन्तः; T1.2 प्रापन्तः; G1 जानन्तः (for प्रापन्तः). V1
संनिता; B2.4 Dn1 Ds.2 'मर्मेकैः; Dn1 पत्रिणा. — *)
Ss वक्षे देते; K1 T1 M2 वक्षोदेतः; B1.2.4 'व' (B1 क) वक्षेदेते.
V1 B2.4 Dn1 Ds.2 वृत्तकैः (B1 'मर्मेकैः; B2 'वृत्तकैः); B2
Dn1 Ds-4.7 वृत्तं पार्थ; M2 ममामाद्य (for 'माद्य'). Ds.2
वक्षन्तः Ds प्राप्तेममामाद्य. — *) V1 B Dn1 Dn1
Dn1.2.7 निरर्थकः (for संयुगे).

13 (G1.2 'मदा' (for 'मदे') (in 13th). (L. v. 1 10).
— *) S द्रौणिपुत्रेण. S (G1.2 'मदा' (for 'मदे') (in 13th).
— After 13th, K1 (om. line. 1-2). V1 B Dn1
Dn1 Ds-4.7 ins.

619* गाण्डीवधन्वा प्रसन्नं वारवर्षैरदारथीः ।
संछाद्य समरे द्रोणिं चिच्छेदास्य च चार्तुकम् ।
स छिन्नधन्वा परिधं वज्रस्पर्शसमं युधि ।

— *) Ds damaged. Ks आदाय (for आदत्त). — *)
Ss द्रौणक्षेत्रं (sic); Ks द्रौणक्षेत्रं; Ks Ds T1.2 G1.2
द्रौणक्षेत्रं; T1 M पार्थक्षेत्रं (for द्रौणक्षेत्रं). Ks S अवा-
क्षिपत्; Ds अवा' (for अवा'). — For 13th, V1 B
Dn1 Dn1 Ds-4.7 subst.:

620* आदाय चिच्छेप तदा द्रोणपुत्रः किरीटिने ।
[Ds-4.7 किरीटिने (Dn 'मि').]

14 *) S K Ds.2.3 सहसा; T1 स्वरितः (for परिवर्ष).
— *) Ks Ds द्रोणश्च; S पार्थश्च; Ks Ds.2 T1 सतथा; Ds
पार्थानं; M दक्षथा (for सहसा). — *) K1 जनाः; Ds
भूमे (for जनाः). — For 14th, V1 B Dn1 Dn1
Dn1.2.7 subst.:

621* जाम्बुवदपरिकृतम् ।

चिच्छेद सहसा राजन्महमन्त्रि पाण्डवः ।

[(L. 2) B2 om. the posterior half.]

15 B2 om. 15. — *) K1 सोवैकदा; Ds सोवैकदा; S
सोतिविद्वो. V1 B (B2 om.) Dn1 Dn1 Ds-4.7 विद्वत्तः
पार्थः; S रणे पार्थस्य (for भारद्वाजस्य). — *) K1 विदीप्यो;
V1 B2.4 Dn1 Dn1 Ds-4.7 T1 विदीप्यो. — *) Ss
मत्तस्वित्वा. V1 B (B2 om.) Dn1 Dn1 Ds-4.7 पथा वक्षेण

C. 8. 3236
B. 8. 64. 22
K. 8. 67. 22

विशीर्णः पर्वतो राजन्यथा स्यान्मातरिश्वना ॥ १५
ततोऽर्जुनो रणे द्रौणिं विव्याध दशभिः शरैः ।
सारथिं चास्य भल्लेन रथनीडादपाहरत् ॥ १६
स संगृह्य स्वयं वाहान्कृष्णौ प्राच्छादयच्छरैः ।

ताडितः; Ds पर्वतस्तीव्रवायुना; Ds Tl. 2 M यथा स्याद्भ्रता-
डितः; Ts G यथा चंदेन वायुना. — After 15, V1 B Da1
Dn1 D1. 2-5. 7 ins.:

622* ततः क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्रो महारथः ।
ऐन्द्रेण चाश्ववेगेन बीभत्सुं समवाकिरत् ।
तस्येन्द्रजालावततं समीक्ष्य
पार्थो राजन्पाण्डिवमाददे सः ।

ऐन्द्रं जालं प्रत्यहनत्तरस्त्री [5]

वराश्वमादाय महेन्द्रसष्टम् ।

विदार्य तज्जालमथेन्द्रमुक्तं

पार्थस्ततो द्रौणिरथं श्रेणेन ।

प्रच्छादयामास तथाम्बुपेल

द्रौणिस्तदा पार्थश्वरामिभूतः । [10]

विगाह्य तं पाण्डवबाणवृष्टिं

शरैः परं नाम ततः प्रकाश्य ।

शतेन कृष्णं सहसाम्बुविध्य-

न्निभिः शतैरर्जुनं क्षुद्रकाणाम् ।

ततोऽर्जुनः सायकानां शतेन [15]

गुरोः सुतं मर्मसु निर्विभेद ।

अर्थांश्च सूतं च तथा धनुर्ज्या-

मवाकित्पश्यतां तावकानाम् ।

[Bz om. the prior half of line 1. — (L. 3) B1
असौद्रः; B4 तस्यैद्र. — (L. 4) B1 Dn1 D4 गांढीव. B1. 2-5
आददानः; B2 दत्तः; Da1 D1. 4. 5 आदिदेश (D1. 4 'शः').
— (L. 5) V1 ऐन्द्र. V1 D1. 2. 5 प्रत्यहरत्; D4 'महीव'.
— (L. 7) V1 तं (for तज्). B2-4 Dn1 D2. 4. 7 जालमहेन्द्र-
(for 'महेन्द्र'). B2. 4 युक्तं; B5-सुहृदं (for 'मुक्तं'). — (L. 8)
Dn1 पार्थ. — (L. 9) B4 Dn1 D4. 7 ततो (for तथा). B2 Ds
हृपेल (for [अ]युज्यु). — (L. 10) V1 तु पार्थैव; B2. 5 Da1
D1. 5. 7 तथा (for तदा). — (L. 12) Ds प्रकास. — (L. 13)
Ds om. (hapl.) from शतेन in line 13 up to निभिः
in line 14. B1. 2 स तेन. V1 [अ]भिं (for अय्य')
— (L. 14) V1 Da1 D1. 2. 5 शरैः (for शतैः) V1 B2. 5
Da1 D1. 5 आश्विमध्ये (for क्षुद्रकाणाम्). — (L. 15) V1
B2. 5 Da1 D1. 5 क्षुद्रकाणां (B2. 5 'नि') (for सायकानां).
— (L. 17) B2 अर्थांश्च; B5 अर्थ. B2 om. the first च.
B4 Da1 पुनर्ज्याम्.]

तत्राद्भुतमपश्याम द्रौणेराशु पराक्रमम् ॥ १७
अयच्छतुरगान्यच्च फल्गुनं चाप्ययोधयत् ।
तदस्य समरे राजन्सर्वे योधा अपूजयन् ॥ १८
यदा त्वग्रस्त रणे द्रोणपुत्रेण फल्गुनः ।

16 ^b) T G निशितैः (for दशभिः). — For 16^{ab}, V1
B Da1 Dn1 D1. 2-5. 7 subst.:

623* स विद्वान् मर्मसु द्रौणिं पाण्डवः परवीरहा ।

— Ś K1. 2. 4 om. (hapl.) 16^a-17^b. — ^a) G1 फलेन
(for भलेन). — ^a) T2 रयात्तूर्णम् (for रथनीडाद्). B
(except B2) Dn1 D2-4. 6-8 अपातयत्; M2 अवातरत् (for
अपाह').

17 Ś K1. 2. 4 om. 17^{ab} (cf. v. l. 16). — ^a) Dn1
विवं (sic) (for स्वयं). — ^b) Ds कृपः; C2 कृष्णौ (as in
text). Da1 D1. 2. 5. 5 T2 G M2 प्रच्छादयच्. T1 G2 रणे
(for शरैः). — ^a) Ds M1. 5 अपदयामो. — ^a) K3 द्रौणे
ये च (for द्रौणेराशु).

18 ^a) K1 B (except B2) D2. 4. 7 प्रायच्छत्; K2
अव'; V1 Da1 D1. 5 आव'; Dn1 G2 आ (G2 सं) यच्छ; Ds
अवाहन; Ds आयम्ब; T1 G1 संयच्छत्; T2. 5 G2 M
संयच्छत् (for अयच्छत्). K1 बक्ष; T1 युज्य; G2 यच्छत्
(for यच्च). — ^b) Some MSS. फाल्गुनं; B2 फाल्गुनः.
B2 om. (hapl.) from चाप्य up to 19^b. D4 चाप्य (for
चापि). K1 योचयत्; D4 बोधयन्; Ds [अ]युज्यत; M2
[अ]ताडयत् (for [अ]योधयत्). — ^a) T1. 2 G2. 5 तेनास्य;
T2 G1 तत्तस्य (for तदस्य). G2 transp. समरे and राजन्.
K3 V1 B1. 2. 4 Da1 D1. 4. 5 कर्म (for राजन्). Ds ततः
संसत्का राजन्. — ^a) Dn1 D4. 7 प्रपूजयन्; D2 ह्यपू' (for
अपू'). V1 B2 सर्वे (B2 'वै') योधैस्तु पूजितं; B1. 4. 5 Ds
सर्वे (B1 'वै') योधान्यपूजयन्; T1. 2 G1. 2 M सर्वसैन्यान् (T2
'भृतान्य') पूजयन् (M2 'त'). — T2 G2 subst. for 18^{ab}.
T1. 2 G1. 2 M ins. after 18:

624* तेनास्य समरे राजंस्तुष्टुः सर्वसैनिकाः ।

[T2 M योधाः (for राजन्), and सर्व एव ते (for सर्वसैनिकाः).]
On the other hand, V1 Da1 Dn1 D1. 2-5. 7 ins. after
18: B4 (marg.) ins. after 19^{ab}.

625* ततः प्रहस्य बीभत्सुर्द्रोणपुत्रस्य संयुगे ।

19 B2 Da1 Dn1 D1. 2-5. 7 om. 19^{ab} (for B2, cf. v.
l. 18). — ^a) Śs (sup. lin.) [अ]वग्रसत्; V1 चापम्बतु;
B1. 4 तु प्रस्यत; B2 चाप'; B3 त्वाग्रसत्; D2. 5 त्वाग्रस्यत्
(D2 'तु'); T1. 2 G2 तु युद्धते; T2 [अ]नुजगृहे; M नि (M1
तु) जगृहे (for त्वग्रसत्). S पार्थो (for रणे). — ^b) Some

ततो रश्मीप्रवाश्यानां क्षुरप्रैश्चिच्छिदे जयः ॥ १९
 प्राद्वंस्तुरगास्ते तु ग्रवेणप्रवाधिनाः ।
 ततोऽभूभिनदो भूयस्तत्र सैन्यस्य भारत ॥ २०
 पाण्डवास्तु जयं लब्ध्वा तत्र सैन्यमुपाद्रवन् ।
 समन्ताभिक्षितान्वाणान्निमुद्धन्तो जयैषिणः ॥ २१
 पाण्डवैस्तु महाराज धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
 पुनः पुनरथो वीरैरमज्यत जयोद्धतैः ॥ २२
 पश्यतां ते महाराज पुत्राणां चित्रयोधिनाम् ।
 शकुनेः सौबलेयस्य कर्णस्य च महात्मनः ॥ २३

वार्यमाणा महासेना पुत्रैस्त्व जनेश्वर ।
 नावतिष्ठत संग्रामे ताज्यमाना समन्ततः ॥ २४
 ततो योधैर्महाराज पलायद्विस्तृततः ।
 अमवद्याकुलं मीतैः पुत्राणां ते महद्बलम् ॥ २५
 तिष्ठ तिष्ठेति मततं सूतपुत्रस्य जल्पतः ।
 नावतिष्ठत सा सेना वध्यमाना महात्मभिः ॥ २६
 अयोत्कुटं महाराज पाण्डवैर्जितकाशिभिः ।
 धार्तराष्ट्रबलं दृष्ट्वा द्रवमाणं समन्ततः ॥ २७
 ततो दुर्योधनः कर्णमब्रवीत्प्रणयादिब ।

2. 3253
 3. 64. 40
 4. 57. 41

MISS. काष्ठगुप्तः, Vi Ba सविद्यः; धन्विना. — After 19th, Ba (marg.) int. 627*. Ds damaged. Vi Ba (marg.) Dni Dni Di-s: क्षिप्रं रश्मीन्; B (except Ba) Ds Ma तदा रश्मीन्; Ts Ma रश्मीन्ध. Kts Ba. (marg.) Dni Di-s-s: Ms-4 जयाश्वानां; Vi Gs रथानश्वान्; Bts Dni Di तथाश्वानां; Bas Ts Ma तदाश्वानां (for रथा). — ². Vi स प्रवि-
ष्टिदे; Ds विष्टिदेगुप्तः; ~ आश्व विष्टिदे.

20 *; G₁ दुदुबुम् (for प्रादुर्बुम्). S तस्य (for ते
 दु). — *; S₁ K₂s शरवेगप्रचोदितः; K₁ B₂ D₂
 'वेत्ता (B₂ 'गे'प्रचोदितः; K₂ D₂s 'प्रचोदितः; V₁ 'वेगेन
 चोदितः; B₂s D₁ D₂ D₂s D₂s S 'वेगप्र' (B₂ 'गेन';
 T₁ 'गे प्र')पिदितः. — *; D₂ स्वस्तिनदो (sic) (for
 [s]स्वस्तिनदो). K₂ V₁ B D S चोरस्य (for भूयस्य).
 — *; G₂ तस्य (for तव). D₂ सेन्वेन. D₂ कोपनं; S
 (except T₂) मारिष (for मारुत).

21 *) Ss पांडवस्तु; Ds 'व: स. — b) Ks B Dm
 D_{1-2} सम्राट्त्वत्; Ks Dai Ds उपराट्त्वत्; $\text{T}_{1,2}$ G
 जमिद्रत्त्वत्. — c) $\text{T}_1 \text{G}_1$ निशितैवै. — d) Ss विष्णुपते;
 S पा (G_2 प) सत्यतो. $\text{Dai D}_{1,2}$ विष्णुपत्त्वत्पिकेतत्.

22 ") Śa पांडवैस्तु; Ks 'वास्तु'; Ds 'वैश्च'. Ts G1.s
तावकी चतुरंगेया. — Ks om. (hapl.) 22'-23". — ")
Ds चार्वाकः; Ts 'राष्ट्र'; Ts G1.s पांडवैस्तु (G1 'अ') (for
चार्वाकी). Ks महाचर्म; Dn1 Ds 'चर्म. — ") Śa Ks
अभ्यग्यञ्ज (Ks स) योद्धते; Ks Bs अभ्यग्यञ्जितकाशिमि;
V1 Da1 D1.2.1.5.8 अभ्यग्यञ्ज (V1 'ञ्ज') तकाशिमि; B1.s
Da.1 T1 Gs जर्मञ्जि (T1 Gs ग्यते) जितकाशिमि; B2.s
Dn1 Ds संयुगे जितकाशिमि; Ts.s G1.s M प्रसया
जित (M1 जय) काशिमि.

23 K: cm. 23" (cf. v. 1, 22). — ^a) K: सिद्धयो
धनां. D: करुणां नययोधिनां. — ^b) B: न लोक: (for

सकुने:). — ¹) Ks Vi B D S विशां पते (for महात्मन:).
 24 ²) Ss वार्यमाना; Dai Ds: वार्यमानस्तु कर्मेन
 — Gs om. (hapl.) 24³-26⁴. — ³) Ds damaged
 Ks जनेश्वर:; Vi Ts Gs: विशां पते. — ⁴) S Ks: s न
 व्य: विनिहृत; Ks Vi Ds: Ts: Gs नाविनिहृत; B: s
 Dai Ds: s Gs ना वि न; Ds नै: विनिहृत; Ds Dni Ds: s
 व पा' (for नाव'). — ⁵) Vi भयमाना; B Dai Ds: s
 पीक्य'; Ds: s वप्य'; Ms-4 ताप्य' (for ताव्य'). Dai
 Ds: महात्मनि:; Ts: Gs: M द्वितै: श्वै: (for समन्तत:).
 25 Gs om. 25 (cf. v. l. 24). — ⁶) Ds तदा (for
 ततो). M योषैर. — Ms om. (hapl.) 25³-27⁴. — ⁷)
 Ts पाळयद्भिस्. Vi B (except Bs) Dni Ds-4.1 S
 (Gs Ms om.) समन्तत:; Dai Ds: s दूतकृत: — ⁸) Ds
 जमवन्. Ss Ks: s श्वै:; Ss श्वै:; B: s Dni Ds-4.1
 Ts: Gs श्वैतं; Bs: Ds श्वितै:; Ts श्वीमं (for श्वितै:).
 — ⁹) Vi महत्तयं; Ds महावत्.

26 Gz om. 26^{ab} (cf. v. l. 24). Ms om. 26 (cf. v. l. 25). — " V1 Bz.3 Dni Dn.4 r वतः (for सततं). Ts मिनेति सततं सूत्र. — Bz om. (hapl.) 26^c-27^c. — " V1 Bz.3 Dni Dn.4 Ts Gz ना (Dz नै) वतिष्ठति; Bz Dn.7 G1 नावातिष्ठत; Ds नाम्ना^a (for नाव^a). — ^a Gz वादमाना (for वषमाना). Dn. Dn.3 प्रियमाना समंततः.

27 Bsom. 27 (cf. v. 1. 26). Msom. 27* (cf. v. 1. 25).
— *) D: बभोकुहं; Ds: बोकुहं; T: बो हुहं; Ts: बो
कुहं; Gs: बोकुहं (for बोकुहं). — *) D: विवकावितै.
— *) T: बावोरै (for राह). — *) S: बावामां; K:
बावामां; B (Bsom.) Dm: Ds.: विवुहं (Dm: हे) वै;
Ds.: बावामां. S विवुहं लवोरैविं (Ts: Gs: M: बा:).

28 *) De हरे (for हृय). — *) K: क्या लेना;
B (except Ba) Daa Di-a-a. S मयासेना (Ba De Ti

C. 8. 3254
B. 8. 64, 40
K. 8. 67, 41

पश्य कर्णं यथा सेना पाण्डवैरर्दिता भृशम् ॥ २८
त्वयि तिष्ठति संत्रासात्पलायति समन्ततः ।
एतज्ज्ञात्वा महाबाहो कुरु प्राप्तमरिन्दम् ॥ २९
सहस्राणि च योधानां त्वामेव पुरुषर्षभ ।
क्रोशन्ति समरे वीर द्वाव्यमाणानि पाण्डवैः ॥ ३०
एतच्छ्रुत्वा तु राधेयो दुर्योधनवचो महत् ।
मद्राजमिदं वाक्यमब्रवीत्सूतनन्दनः ॥ ३१
पश्य मे भुजयोर्वीर्यमस्त्राणां च जनेश्वर ।
अद्य हन्मि रणे सर्वान्पाञ्चालान्पाण्डुभिः सह ।
वाहयाश्चान्नरन्याघ्न भद्रेणैव जनेश्वर ॥ ३२
एवमुक्त्वा महाराज सूतपुत्रः प्रतापवान् ।

G₂ 'नां'. — ^a) B₂ Dn₁ D₂. 4. 7 पां (B₂ D₂. 4. 7 पं) चालैर्
(for पाण्डवैर्). B₂ T₁ G₂ अर्दितां.

29 ^a) G₂ अघि- (for त्वयि). K₃ जीवति (for
तिष्ठति). B₂ संप्राप्तान्; D₂ संत्रासा. — ^b) K₁ पालयति;
K₄ T₁ G₂ पालयत (T₁ 'ती'; G₂ 'ते'). K₃ B₁. 4. 5 D
पलायनपरायणा (D₂ 'णा:'); T₂. 3 G₁. 8 M समंतात्पलायते.
— G₂ om. 29^a-30^a. — ^c) Ś K₂. 4 एवं (for एतज्).
T₁ श्रुत्वा (for ज्ञात्वा). T₂ G₂ महाराज (for 'बाहो').
— ^d) Dn₁ प्राप्ता; T₁ यत्; Ca. c प्राप्तम् (as in text).

30 G₂ om. 30 (cf. v. 1. 29). — ^a) M योधानां.
— ^b) K₁. 3 V₁ B (except B₄) D (except D₈) T₂. 3
G₁. 8 M पुरुषोत्तम (B₂. 5 'मं'; K₄ 'षर्षभः'. — ^c) T₂ G₁. 8
M क्रोशन्ते (M₂ 'तो'). B₂ वीरं; M₂-4 वीरा (for वीर).
T₂ क्रोशन्ति तैर्महावीरैर्. — ^d) Ś₂ द्वाव्यधिपानि (sic);
K₄ द्वावमा (for द्वाव्य'). S (G₂ om.) वार्यमाणाः समं-
ततः.

31 Before 31, T₂ G₁. 8 ins. संजयः. — ^a) D₂
एतमुक्त्वा (for 'च्छ्रुत्वा'). B₁. 4 Dn₁ D₂. 4. 7 [अ]पि (for
तु). — ^b) Bom. ed. महान् (for महत्). T₂ दुर्योधन-
मचोदयत्. — ^c) K₃ D₂ कुरुनन्दनः (D₂ 'न'); B Dn₁ Dn₁
D₁. 8-5. 7 प्रहसन्निव; T₁ पुरुषर्षभः; G₂ पुरुषोत्तमः.

32 ^a) K₃ पश्यामि (for पश्य मे). — ^b) T₂
G₂. 8 मद्राणां (for मद्राणां). K₄ M₁ जनेश्वरः; K₃ B₂
D₂. 8 परंतप; D₈ नरेश्वर. — ^c) T₁. 3 G M₄ पार्थान्
(for सर्वान्). — ^d) Dn₁ पांचालान्. K₃ सह पाण्डुभिः
(by transp.); V₁ B₄. 8 सहपांडवान् (B₂ 'वै:'); D₂. 6. 8
M₁ पांडवैः सह; T₁. 3 G केच्यैः सह. — ^e) D₂ भद्रेणैव;
T₁. 3 M भद्रायैव; T₂ G भद्राधीश (for भद्रेणैव). K₁. 4

प्रगृह्य विजयं वीरो धनुःश्रेष्ठं पुरातनम् ।
सज्यं कृत्वा महाराज संमृज्य च पुनः पुनः ॥ ३३
संनिवार्य च योधानस्त्वान्सत्येन शपथेन च ।
प्रायोजयदमेयात्मा भार्गवास्त्रं महाबलः ॥ ३४
ततो राजन्सहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानी च ।
कोटिशश्च शरास्तीक्ष्णा निरगच्छन्महामृधे ॥ ३५
ज्वलितैस्तैर्महाघोरैः कङ्कवर्हिणवाजितैः ।
संछन्ना पाण्डवी सेना न प्राज्ञायत किंचन ॥ ३६
हाहाकारो महानासीत्पाञ्चालानां विशां पते ।
पीडितानां बलवता भार्गवास्त्रेण संयुगे ॥ ३७
निपतद्भिर्गजै राजन्नरैश्चापि सहस्रशः ।

जनेश्वरः; V₁ B D S न संशयः. K₃ यत्र पार्थो धनुर्धरः.

33 ^a) Dn₁ D₁. 5 महाबाहो (for 'राज'). — K₂ om.
(hapl.) 33^bed. — ^b) B₂ सूतपुत्रं. — ^c) G₁ शूरो (for
वीरो). — ^d) B₁. 5 प्रतापवान् (for पुरातनम्). — ^e) K₁
V₁ B₁. 4. 5 D₂. 2. 7 सज्यं; B₂ सज्यं. — ^f) Ś₂ K₁-8 संमृज्य;
V₁ B₂ प्रगृह्य; B₁. 8-5 Dn₁ D₂. 4. 7 संगृह्य; D₈ T₁ प्रमृज्य;
G₂ प्रमृज्य.

34 ^a) K₁. 4 स निवार्य. T₁. 3 G तु (for च). K₃
B (except B₂) Dn₁ D₂. 4. 7 योधानः; D₂ योधांस्तान्; S
तान्यो (M 'न्यौ') धान्. — ^c) Ś₂ K₂ T₂ प्रयोजयद् (for
प्रायो'). — ^d) G₂ महाबलं.

35 ^a) T₁. 3 G₁. 8 M तस्माद्; G₂ तस्य (for ततो).
T₂ तस्मादस्त्रान्महाराज. — ^b) Ś K₂ [अ]र्बुधानि. — ^c) K₄
स्त्र-; B₁. 4. 5 तु (for च). Ś₂ शरास्तीक्ष्णैर्; Dn₁ D₁. 5
शरास्तीक्षा; T₁ G₂ शरौघाणां (G₂ 'णि'); T₁. 3 G₁. 8 M
शरा घोरा. — ^d) T₁. 3 G M₂-4 निर्गच्छन्ति; M₁ निरागच्छन्
(for निर').

36 ^a) K₃ B₁. 4. 5 D (except D₈. 5) S शरैर् (for
महा). G₂ बाणैः (for 'घोरैः'). — ^b) K₃ D₈ -बर्हिण-
Ś₂ K₄ -वासितैः (for -वाजितैः). — ^c) Ś₂ संछन्ना; Dn₁ स
छन्ना; D₂. 5 संवृत्ता. — ^d) K₁ om. न. Ś₂ K₃ V₁ D₂
S प्रज्ञायत.

37 ^b) Some MSS. पांचालानां; T G पांडवानां. — ^c)
T₂ M तडितानां (for पीडितं). Dn₁ D₁. 5 च बलवद्;
T₂ G₂. 8 बलवतां. — ^d) K₁ भार्गवस्त्रेण.

38 ^a) K₃ गजानीकैः (for गजै राजन्). — ^b) K₁ V₁
B₁. 4. 5 Dn₁ D₂-4. 6. 7 जनेश्व (for नरेश्व). — B₁. 8 om.
(hapl.) 38^{ed}. — ^c) B₂ महाराज; S नरश्रेष्ठ (T₂ 'श्रेष्ठ') (for
'न्यात्र'). — ^d) K₃ V₁ Dn₁ D₁. 5. 8 हयैश्चैव; B₄ Dn₁

रथैवापि नरव्याघ्र इयैवापि समन्ततः ॥ ३८

प्राकम्पत मही राजभिह्नैस्सैन्यतन्तः ।

व्याकुलं सर्वमभवत्पाण्डवानां महद्वलम् ॥ ३९

कर्णस्त्वेको युधां श्रेष्ठो विभूम इव पावकः ।

दहन्त्ययुधरव्याघ्र शुशुभे स परंतपः ॥ ४०

ते वध्यमानाः कर्णेन पाञ्चालाश्चेदिभिः सह ।

तत्र तत्र व्यमुहन्त वनदाहे यथा द्विपाः ।

चुकुशुस्ते नरव्याघ्र यथाप्राग्वा नरोत्तमाः ॥ ४१

तेषां तु क्रोशतां श्रुत्वा भीतानां रणमूर्धनि ।

धावतां च दिशो राजन्विप्रस्तानां समन्ततः ।

आर्तनादो महांस्तत्र प्रेतानामिव संघवे ॥ ४२

वध्यमानांस्तु तान्दृष्ट्वा स्तनपुत्रेण मारिष ।

वित्रेसुः सर्वभूतानि तिर्यग्योनिगनान्यपि ॥ ४३

ते वध्यमानाः समरे स्तनपुत्रेण मृच्छयाः ।

अर्जुनं वासुदेवं च व्याक्रोशन्त मुहुर्मुहुः ।

प्रेतराजपुरे यद्वत्प्रेतराजं विचेतमः ॥ ४४

अथात्रवीडासुदेवं कुन्तीपुत्रो धनञ्जयः ।

भार्गवात्वं महावीरं दृष्ट्वा तत्र समीरितम् ॥ ४५

पश्य कृष्ण महाबाहो भार्गवास्त्रस्य विक्रमम् ।

नैतदस्त्रं हि समरे शक्यं हन्तुं कथंचन ॥ ४६

स्तनपुत्रं च संरब्धं पश्य कृष्ण महारणे ।

अन्तकप्रतिमं वीरं कुर्वाणं कर्म दारुणम् ॥ ४७

C. 3. 3076
B. 2. 64. 43
K. 2. 67. 42

Ds-2.1 नरैश्चैव; Ds सहस्रैश्च (for इयैवापि). S K1.2.4 सहस्रैश्च; Ks च सर्वैश्च.

39 Ds reads 39^{ab} on mara. — ^a) T1 Gs महावीर (Gs 'रैर'; Gs महाराजन् (for मही राजन्. — ^b) V1 B1-4 Dn1 Ds-2.1 समन्ततः (for तत्रस्ततः. — ^c) निपनङ्गि-तामुनिः. — ^d) B2 महावलं.

40 ^a) K1 श्रेष्ठः. T1 G तथा (G1 'वा) कुडो महाराज. — ^b) Ks विभूम (for विभूम). — ^c) B2 सकृच्च; Gs दहच्च (for दहन्). Ss K1.2 Ds T2 नरव्याघ्रः; Ds महाराज. — ^d) M1 परंतप.

41 ^a) Ds om. one तत्र. Ks. V2 B2 विमुहन्त. T1.2 G तत्र तत्रैव मुहन्ते (G1 'त); T2 तत्र व्यमुहन्त तदा; M1 तत्र तत्र प्रमुहन्ते. — ^b) G2 दावदोह (sic). T G1.2 M दावदाहे (T1 'दग्धा) गदा इव. — ^c) K1.2 V1 B D T2 M च (for ते). D1.2 नरव्याघ्र. T1.2 G क्रोशन्ति च (G1 'तीव' महाराज. — ^d) K1 T1.2 G यथाप्रागं (K1 'ण); Ks V1 B2 Ds यथोत्तमाः; B1-4 Dn1 Ds-2.1 यथा व्याघ्राः; Ds व्यथितास्ते; T2 M यथाप्रागं (T2 'व्यान्; M1 'प्रापो) (for यथाप्राग्वा). Ss K1 नरोत्तमः; T2 M1 नरोत्तमान्.

42 ^a) B2 तत् (for तु). Ds क्रोशन्तो. Ks V1 Ds.2 भीमो; B Dn1 Ds-2.1 आसीद्; Dn1 भीमं; S दीर्घं (for श्रुत्वा). — ^b) Ks भीमा नो (for भीतानां). — ^c) Dn1 ततो (for दिशो). — ^d) B1.4 Dn1 Ds-2.1 प्रस्तानां च; B2 प्रास्तानां च (for विप्रस्तानां). — ^e) Ds आर्तनादाः; Ds 'रापो (for 'नादो). Ks Ds.2 T1 Gs महानासीद्; V1 B2 [s] नवसत्र; T2.2 G1.2 M कथंवाच (for महांस्तत्र). — ^f) B (except B4) Dn1 Ds-2.2.1 T1 Gs सूतानाम् (for प्रेतां). S K1.2.4 संयुगे (for संघवे). Co cites प्रेतानां

and संघवे.

43 ^a) Dn1 M1 वध्यमानाम्. Dn1 ततो (for तु तान्. — ^b) Ks.2 मारिष.. — ^c) K1 च (for [च]पि).

44 ^a) Ss K1 संजय.. — ^b) S K1.2.4 व्याक्रोशन्तो; Ks क्रोशन्तश्च; B1.2 Dn1 Ds-2.1 क्रोशन्ति स्म; B2.2 Dn1 Ds-2.1 क्रोशन्ति च; T1 Gs विक्रोशन्ति; T2 G1.2 व्याक्रोशन्ति (for 'शान्त). B2 पुनः पुनः (for मुहुर्मुहुः). — S ins. after 44^{ab}: Ks B (except B2) Dn1 Dn1 Ds-2.1 ins. after 44:

626^a श्रुत्वा तु निजदं तेषां वध्यतां कर्णसायकैः ।

— ^a) Ks V1 M1 प्रेतराजपुरं. — ^b) S प्रेतानां वै विचेतलो. Co cites विचेतलः (as in text). — After 44, V1 Ds ins.

627^a यथाहुनो महाबाहुः सर्वशस्त्रसुतां वरः ।

दुःसहो वज्रिणाप्यासौ पराजित्य गुरोः सुतम् ।

[(L. 1) Ds तथा (for यथा). — (L. 2) Ds दुःसहः.]

45 Ds om. 45. — ^a) B2 तथा (for यथा). V1 B2 Dn1 Ds-2.1 जयवीरहासुदेवं च (B2 तु). — ^b) B2 लेखः; M1-4 कर्ण- (for तत्र). Dn1 समारितं; M1 समीरितः (for 'रितम्). Ds दृष्ट्वा तु बलवत्तरं.

46 ^a) K1 om. (hapl.) from स्व युः to नैतदस्त्रं (in 46^a). Ds विक्रमः; T2 G वैभव (for विक्रमम्). — ^b) V1 B2.2 Ds Gs तु (for हि). — ^c) Ks कर्तुं (for हन्तुं).

47 ^a) T1 Gs तु (for च). B2 संरब्धं (for संरब्धं). — ^b) D1.2 कृष्णं; Ds कर्ण. Dn1 D1.2 महाबाहो; Ds 'सुवे; T1.2 Gs M 'रब्धं; T2 G1.2 'कलं (for 'रब्ध). — ^c) Ss वीर; Ks V1 B2.2.2.2 D T1.2 G वीर्यं; B2 T2 M युदे (for वीरं). — ^d) Ds om. कर्णं दापयन्. Ss (sup. lin. as in text) S दुष्कर्तुं (for दापयन्).

C. 8. 3276
B. 8. 64. 63
K. 8. 67. 63

सुतीक्ष्णं चोदयन्नश्वान्नेक्षते मां मुहुर्मुहुः ।
न च पश्यामि समरे कर्णस्य प्रपलायितम् ॥ ४८
जीवन्प्राप्नोति पुरुषः संख्ये जयपराजयौ ।
जितस्य तु हृषीकेश वध एव कुतो जयः ॥ ४९
ततो जनार्दनः प्रागाद्द्रुमिच्छन्नुधिष्ठिरम् ।

48 " Ks V1 B D S अतीक्ष्णं (for सुतीक्ष्णं). Ks Ds चोदया (Ds 'य'श्चांश्च; V1 Ts G1.2 'यंश्चांश्चान्; B1 'यन्नश्चान्; D2.2 नोदयन्न (Ds 'यंश्चांश्चान्; T1 प्रेषयन्नश्चान्; M1 चोदयन्नश्चान्. — " B1 प्रेक्ष्यतो. B2 [S] सौ; D1 M2-4 D1 मा (for मां). K1 om. one मुहुः. — " Ks वनं (sic) (for न च). Ks B2 पश्यामि; Ds S शक्ष्यामि. Dn1 om.; S कर्णस्य (for समरे). Cv न च पश्यामि समरे (as in text) — " Ś1 K1.2 B2.2 Ds कर्णस्य प्रपलायितुं; V1 B1.2.4 Da1 Dn1 D1-7 Cv कर्णं प्रति पलायितुं; T G M1 संख्ये नै (T2 'गेहं; M1 'गेह' पलायितुं; M2-4 पश्यतोहं पलायितुं.

49 " Ś1 K2.4 जयन्. B2 शक्नोति; T2 आप्नोति (for प्राप्नोति). M1 पुरुष. — " T2 Gs संखे; G2 M संखे (for संख्ये). — " Ks B Ds. 4.7 T1.2 G2.2 M2-4 मृतस्य; Dn1 समस्य; T2 M1 जातस्य; G1 द्रुतस्य (for जितस्य). G1 om. तु. V1 B1.4 Da1 D1.5 च; T1.2 G2.2 हि (for तु). — " B2 Dn1 Ds. 4.6.7 M1 भंग (for वध). — After 49, V1 B (except B2) Dn1 Ds-4.7 ins.:

628* एवमुक्तस्तु पार्थेन कृष्णो मलितमार्तं वरम् ।

धनं जयमुवाच दें प्रासकालमरिंदमम् ।

[(L 1) B1.2.4 वरः. — (L 2) Dn1 उवाचेदं (for 'चेदं). V1 B1.5 अरिंदमः; B2.4 Ds. 4.7 'दम.]

Bs cont.: B1.2.4 D2 ins. after 51: Dn1 Ds. 4.7 after 50:

629* कर्णेन हि दहं राजा कुन्तीपुत्रः परिहृतः ।

तं दृष्ट्वाश्वास च पुनः कर्णं पार्थं वधिष्यसि ।

[(L 1) B1 Ds परिहितः. Ds प्रासकालमरिंदमः (for the posterior half). — D2 om. line 2. — (L 2) B2 कथं (for कर्णं).]

While Dn1 cont. after 628*:

630* प्रतिपद्यस्व कौन्तेय प्रासकालमनन्तरम् ।

कर्णमेकाकिनं हत्वा स्थानीकेन भारत ।

The above is followed by the repetition of 575* in Dn1.

On the other hand, S (G2 reading it twice) ins. after 49:

631* एष कर्णो रणे साति मध्याह्न इव भास्करः ।

निवर्तय रथं कृष्ण जीवन्मग्राणि पश्यति ।

श्रमेण ग्राहयिष्यंश्च कर्णं युद्धेन मारिष ॥ ५०

अर्जुनं चात्रवीत्कृष्णो भृशं राजा परिहृतः ।

तमाश्वास कुरुश्रेष्ठ ततः कर्णं हनिष्यसि ॥ ५१

ततो धनंजयो द्रष्टुं राजानं बाणपीडितम् ।

रथेन प्रययौ क्षिप्रं संग्रामे केशवाज्ञया ॥ ५२

50 Bs om. 50-51. V1 Ds transp. 50 and 51. — " B2 प्राहः T G श्रुत्वा (for प्रागाद्). V1 B4 Dn1 Ds. 4.7 एवमुक्त्वा पुनः (V1 ततः) प्रागाद्. — " M राजन् (for द्रुच्छन्). K4 युधिष्ठिरः. — For 50th, T G subst.: संजय उवाच ।

632* ततो जनार्दनः श्रुत्वा तस्य वाक्यं विशां पते ।

After the above, T G ins.:

633* रथेनापययौ क्षिप्रं संग्रामादिति भारत ।

प्रत्यनीकमवस्थाप्य भीमं भीमपराक्रमम् ।

अलं विपहितुं शेषं कुरुणां संग्रमद्यताम् ।

[(L 3) T1 सर्वयुधतां; G1.2 संग्रमद्यतां (for 'यताम्).]

— " Ks प्राहयानश्च. — " K1 मारिषः; Ks V1 B (Bs om.) Da1 D1.2.3.4.5 M भारत (for मारिष). K4 राजानं बाणपीडितं; Dn1 Ds. 4.7 युद्धे कर्णं विशां पते. — For 50th T G subst.:

634* कर्णं च समरे राजन्प्राहविष्यन्ममं प्रति ।

After the above, T G ins.: M ins. after 50:

635* विश्वमार्यं च कौरव्य पाण्डवस्य महात्मनः ।

अपयातो रणाद्दीरो राजानं द्रष्टुमेव च ।

[(L 1) T2 Gs पार्थिवस्य; G1 पार्थस्य च (for पाण्डवस्य). — T2 M om. line 2. — (L 2) G2 रात्रि दृष्टमेव च (for the posterior half).]

After 50, Dn1 Ds. 4.7 ins. 629*.

51 Bs om. 51 (cf. v. 1. 50). Dn1 Ds. 4.7 om. 51. V1 Ds transp. 50 and 51. — " Ś2 K4 M2-4 Ca परि (K4 'री'क्षितः (for परिहृतः). — " Ś3 तमाश्वासः; Ks समाश्वास (for तमा). B2 Ds T2 Gs M कुरुश्रेष्ठ. — " Ks V1 B1 Ds समेष्यसि; B2 Da1 D1.5 समेष्यसि (for हनिष्यसि). — After 51, B1.2.4 Ds ins. 629*.

52 " T G श्रुत्वा (for द्रष्टुं). — " Ks Ds T2 शरपीडितं; T2.3 G M क्षस्य. — After 52nd, T G ins.:

636* बाहि बाहीति बहुश्रो वासुदेवमचोदयत् ।

राजानं प्रति वाष्पेय द्यूते मे दहं मनः ।

स चोद्यमानः पार्थेन केशिप्रो वृष्णिनन्दनः ।

— " Da1 D1.5 [उ]पययौ; M [अ]य (for प्रययौ). B. D (except Ds) M संग्रामात्. T G रथेनापययौ क्षिप्रं संग्रामाद्गोरदर्शनात्.

गच्छमेव तु कौन्तेयो धर्मराजदिदृक्षया ।
सैन्यमालोकयामास नापश्यत्तत्र चाग्रजम् ॥ ५३
युद्धं कृत्वा तु कौन्तेयो द्रोणपुत्रेण भारत ।
दुःसहं वज्रिणा संख्ये पराजित्ये भृगोः सुतम् ॥ ५४
द्रौणिं पराजित्य ततोऽग्रधन्वा
कृत्वा महदुष्करमार्यकर्म ।
आलोकयामास ततः स्वसैन्यं
धनंजयः शत्रुभिरग्रहृष्यः ॥ ५५
स युध्यमानः पृतनामुखस्थान्-
श्चूराश्चूरो हर्षयन्स्वसाची ।
पूर्वापदानैः प्रथितैः प्रशंस-

न्धिर्गन्धकागन्मरथाननीके ॥ ५६
अपश्यमानस्तु किरीटमाली
युधि ज्येष्ठं भ्रातरमाग्रमीडम् ।
उवाच भीमं तरसाभ्युपेत्य
राज्ञः प्रवृत्तिस्त्विह केति राजन् ॥ ५७
भीम उवाच ।
अपयात इतो राजा धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ।
कर्णबाणविमुद्राङ्गो यदि जीवेत्कथंचन ॥ ५८
अर्जुन उवाच ।
तस्माद्वाञ्छीप्रसितः प्रयातु
राज्ञः प्रवृत्त्यै कुरुसत्तमस्य ।

C. 2. 3289
B. 2. 65. 9
K. 2. 66. 13

53 *) Ts च (for तु). *) Ds मोमजं (for चाग्रजम्). Ds न चापश्यत्तममजं.

54 Ms-1 om. 54. — *) Ks युद्धे (for युद्धं). — *) Ts रणे भारत दुःसहं. — *) Bs वज्रिणो. Bs Dai Ds [अ]प्याङ्गो (for संख्ये). Ts एकेन वज्रिणा संख्ये; Ts Gs Ms दुःसहं मंत्रिणं (Ts मंत्रिणः; Ms वज्रिणा) संख्ये (Ts Gs 'वे'). — *) Ks पराजित्ये (sic); Ks V1 B Dai Dni Ds-1 'जित्य; Ds पराजित्ये; T G Ms पराजित्य. Ks V1 B D T G Ms गुरोः; Dni om. (for भृगोः). — After 54, Ks V1 (marg.) B D (except Ds) S ins. an addl. colophon [Day of Karṇa's Generalship: Ks द्वितीययुद्धदिवसे. — Adhy. name: T1 कर्ण-विजयो बहुवचनपर्यन्तः; Ts भार्यावाचनपर्यन्तः. — Adhy. no. (figures, words or both): B1 64; B2 67; B3 66; Dai 75; Ds 45; Ds 65; Ts G 72; Ts M 71].

55 Before 55, Ks V1 (marg.) B D (except Ds) S ins. संजय उवाच. — *) Gs द्रोणि. Ts G परित्य (Gs 'व्य'उच (for पराजित्य). S Ks Ds ततो-प्रधन्वा; V1 ततोऽग्रकर्मा; B1 Ds ततोऽग्र. — *) Ds om. कृत्वा. Ss V1 महा (for महद्). Ks 'दुष्करमार्यः; V1 B1 Ds Dni Ds-1 'दुष्करं (V1 B1 'र.' दुरकर्म; Ds 'र' कर्म संख्ये; T G Ms 'रमार्यकर्मा (for 'कर्म). — *) B1 Ds Gs Ms ततः स सैन्यं; Ds बहं समलं (for ततः स्वसैन्यं). — *) Ss Ks जग्र (Ss 'ज'दृष्ट; Ks Gs Ms 'दृष्ट्यं (for 'दृष्ट्यः).

56 *) Ss Ks B T Gs M संयुध्यमानान् (Ss Ks 'न'); Ks संयुद्धमनाः (sic); Ks Bs Ds स (Bs न-) युध्यमानान्; V1 Gs संयुध्यमानान्; B1 Dai Dni Ds-1 नयुध्यमानान्; Bs संयुध्यमानान् (for स युध्यमावः). B1 पृतनामुखस्थान्; Dai Ds पृतनामुखस्थान्; Ds प्रतना'.

— *) Ks नरान्मवान्; V1 B1 Ds Dai Ds बोधाग्रदूरो (Bs 'रान्'); B1 B2 कृष्टेन दूरान्; B1 Dni Ds दूरे; दूरान्; Ds दूरजगः; Ds दूरः दूरान् (by transp.); Ts दूरो रथीन्; Ts M दूरान्मो; Ms 'ज्योरो; Ts G तान्मे (Gs तां वे) दूरो. — *) V1 B1-3 पूर्वपदानैः; B1 Dni Ds-1 पूर्वमहारैः; Dai Ds-1-3 पूर्वपदानैः (for 'पदानैः). Ks Dni Ds प्रथितः; Ds सथितान् (Ds 'तः). V1 Bs प्रसत्तः; Ts Gs प्रसत्तां (Ts 'तान्) (for प्रसंसन्). — *) Bs Ts M स्थितान्. Ks Ts [अ]तिरवान्; Gs [आ]तिरवान्. B1 Dni Ds-1 स्थितान्महात्मस रवान-मेकान् (Ds 'मीके).

57 *) Dni किरीटमाली; Ts G ततः (Ts रणे) किरीटी. — *) Ss Ks Ds युधि ज्येष्ठं; Ks corrupt; Ks V1 B Dai Dni Ds-1 युधिष्ठिरः; Ds Ts M युद्धे ज्येष्ठं (Ds 'दृ'); Ts G युद्धे स्थितं (for युधि ज्येष्ठं). Ds भारतम् (for भारतरम्). Gs जाग्रिमहं. — *) Gs तरसाम्. Ks व्युपेत्य; Ks निपेत्य; Gs उपेत्य (for [अ]भ्यु'). — *) V1 B D (except Ds) Ts Ms प्रवृत्ति. V1 कच; B (except B1) Dai Ds बद्; Ds द्रव्य (for निवृ). Ks केन; V1 ने स; B1 Ds Dni Ds-1 S कुत्र; Bs कात्र; Dai Ds कां नु; Ds चाङ्गु; Ds केति (for कति). Ks V1 B1 Dni Ds-1-3 राजा; B1 Dai Ds भीम; Ds भीमः; S चे (Ts वे)ति (for राजन्).

58 Some MSS. भीमसेव (for भीम). — *) Ks यतो (for इतो). — *) Bs धर्मराजो (for 'पुत्रो). — *) Ks Ts Gs M कर्णबाणविमुद्राङ्गो; Ks 'विमृष्टाङ्गो; V1 'विमृष्टाङ्गो; B Dai Dni Ds-1 'बाणविमुद्राङ्गो; Ds Ts Gs 'बाणविमुद्राङ्गो.

59 *) T1 ज्ञाति; Ts G Ms ज्ञातुः; Ms ज्ञाया (for राजः). Ks Ds प्रवृत्तौ; Ks प्रवृत्तौ; Ds 'दृष्टौ; S 'दृष्टि.

C. 8. 3289
B. 8. 45. 5
K. 8. 68. 13

नूनं हि विद्वोऽतिभृशं पृषत्कैः
कर्णेन राजा शिविरं गतोऽसौ ॥ ५९
यः संप्रहारे निशि संप्रवृत्ते
द्रोणेन विद्वोऽतिभृशं तरस्वी ।
तस्यौ च तत्रापि जयप्रतीक्षो
द्रोणेन यावन्न हतः किलासीत् ॥ ६०
स संशयं गमितः पाण्डवाग्र्यः
संख्येऽद्य कर्णेन महानुभावः ।
ज्ञातुं प्रयाद्वाशु तमद्य भीम
स्थास्याम्यहं शत्रुगणान्निरुध्य ॥ ६१
भीम उवाच ।

त्वमेव जानीहि महानुभाव

T₁ कुरुनन्दनस्य; T₂ G₁ s M पुरुषर्षभस्य. — °) V₁ B₁ 4. s Dn₁ D₂-4.7 T₁ नूनं स; T₈ G नृसिंह- (for नूनं हि). B₂ हि (for उत्ति). Ś₁ K₂ पृषत्कैः; K₁ पृषत्कैः; K₄ पृषत्कैः; D₈ प्रपत्कैः. — B₁ om. 59^a-60^a.

60 B₁ om. 60^a (cf. v. 1. 59). — °) Ś₂ याः. K₄ Dn₁ D₂ संप्रहारैः. T G M₁ युधि (for निशि). K₄ निशि संवृत्ते; B₂ s Dn₁ D₂ 4.7 निशितैः पृषत्कैः; D₂ M₂-4 तुमुले (D₂ निशितैः) प्रवृत्ते (for निशि संप्र). — °) K₂ B D (except D₂ s) स; T₁ M₁ हि (for च). Ś₂ जनप्रतीक्ष्यो (sic); K₁ जयप्रतीक्ष्यो; S जयं प्रतीक्ष्य (T₁ G₂ 'क्षन्'). — °) K₂ B D (except D₂ s) M₂ 4 द्रोणोपि; M₃ द्रोणे न (for द्रोणेन). G₁ द्रोणे यथावन् (for द्रोणेन यावन्). D₂ s (marg. as in text) व्यथितः; G₁ 2 M₁ 2 निहतः (for न हतः).

61 °) K₂ असंशयं (for स संशयं). K₂ निहतः; T₁ G₂ प्रासवान् (for गमितः). K₂ पाण्डवाग्र्यः; B₂ 'वाग्र्यं; M₁ 'वाग्र्य. — °) B₂ T₂ G₁ transp. संख्येऽद्य and कर्णेन. B₄ D₈ संख्ये स; D₈ रण्यः; T₁ G₂ समेल्य; T₈ G₂ कर्णेन; M 'संख्ये (for संख्येऽद्य). T₈ G₂ संख्ये (for कर्णेन). — °) K₁ ज्ञातं. B₂ त्वया हि; M₁ प्रसद्य (for प्रयाहि). B₂ [अ]द्य (for [आ]द्य). V₁ B₂ D₂ 1.5 T₂ 3 G transp. ज्ञातुं and अद्य. B₂ ज्ञातुं प्रयाद्वाशु भीम.

62 Some MSS. भीमसेन (for भीम). — °) G₁ तमेव (for त्वमेव). — °) K₁ राज्ञा (for राज्ञः). D₂ 1.5 कुरुसचमस्य; T₁ 2 G₁ 2 पुरुषर्षभस्य. — °) B₂ 4 Dn₁ D₂ 4.7 यास्यामित्रा; T₂ G₁ 3 तत्र यामि (by transp.).

राज्ञः प्रवृत्तिं भरतर्षभस्य ।
अहं हि यद्यर्जुन यामि तत्र
वक्ष्यन्ति मां भीत इति प्रवीराः ॥ ६२
ततोऽब्रवीदर्जुनो भीमसेनं
संशप्तकाः प्रत्यनीकं स्थिता मे ।
एतानहत्वा न मया तु शक्य-
मितोऽपयातुं रिपुसंघोऽष्टात् ॥ ६३
अथाब्रवीदर्जुनं भीमसेनः
स्ववीर्यमाश्रित्य कुरुप्रवीर ।
संशप्तकान्प्रतियोत्स्यामि संख्ये
सर्वानहं याहि धनंजयेति ॥ ६४
तन्भीमसेनस्य वचो निश्म्य

B₁ अहं यद्यर्जुन यास्यामि तावद्. — °) B₁ 2 Dn₁ D₂ 4.7 वदन्ति; D₂ वक्षति. K₁ भीताः; M₂ भीम (for भीत).

63 °) B₂ ततोर्जुनो भीमसुवाच संख्ये; T₂ G ततोर्जुनो ब्राह्मवीर्यभीमसेनं. — °) K₂ संसप्तकाः. K₁ प्रतिनीकं; B (except B₂) Dn₁ D₂ 4.5.7 प्रत्यनीकः; D₂ 1.5 T₁ 3 G M 'नीकाः; D₂ T₂ 'नीके; C₂ 'नीकान्. D₂ स्थिते (sic) (for स्थिता मे). — °) K₂ V₁ B₂ 5 Dn₁ D₂-4.7 [अ]द्य; B₁ 2.4 D₂ 1.5 2.3 G₂ तु (for न). K₂ V₁ B D न; S [अ]द्य (for तु). — °) K₁ इतोऽपयातुं; B₂ 'पयातं; D₂ इति प्रयातुं; D₂ 3 इतः प्रयातुं; T₁ G₁ इहा (G₂ 'हो')प (for इतोऽप). Ś₂ K₁ 4 V₁ रय (V₁ वृष)संघगोष्टात्; K₂ B रिपुसंघ (K₂ 'प्र'योगात्; D₂ 'सिंह'गोष्टात्; S 'संघम'प्यात्. C₂ cites गोष्टात्.

64 °) D₂ तथा (for अथ). T₂ अयार्जुनं भीमसेनो-
ब्रवीच. — °) B₁ Dn₁ D₂ 7 आसाद्य; B₂ 5 आस्थाय (for
आश्रित्य). K₂ कुरुप्रवीराः; B₁-3 D₂ 1.5 D₂ 2.4 5.3
T G₂ M 'प्रवीरः (B₂ 'रं'). — °) Some MSS. संसप्तकान्.
K₂ व्यतियोत्स्यामि; B₁ 4 Dn₁ D₂ 7 प्रतियास्यामि; D₂
योधयिष्यामि (for प्रतियोत्स्यामि). T₂ G₂ M₂ 2 संवे; G₂
M₁ 2.4 संखे. — °) V₁ B₁ 4.5 Dn₁ D₂ 4.7 त्वं (for
[इ]ति).

65 G₂ om. 65. Before 65, B₁ 3-5 D₂ 1.5
ins. संजय उवाच; B₂ धनंजय उवाच. — °) V₁ B₂ Dn₁
D₂ 4.7 सुदुष्करं; B₂ 'वचो; D₂ 6 'वंरं; T₁ जिष्णुवचो;
T₂ M धनंजयो; T₂ G₁ 3 जिष्णुसदा (for सुदुर्वचं). K₁
आतुरमित्रसंख्ये; T₂ आतुरं मित्रमभ्ये. — V₁ B₂ 4.5 Dn₁

सुदुर्वचं भ्रातुरभिन्नमघ्ये ।
द्रुपुं कुरुश्रेष्ठमभिप्रयातुं
प्रोवाच शुष्णिगप्रवरं तदानीम् ॥ ६५
चोदयाश्चान्दुर्भीकेश विगाहानं रथार्णवम् ।
अजातशत्रुं राजानं द्रुपुमिच्छामि केशव ॥ ६६
ततो हयान्मर्वदाशार्हमुख्यः
प्राचोदयद्रीमसुवाच चेदम् ।
नैतच्चित्रं तव कर्माद्य वीर
यास्यामहे जहि सीमारिसंधान् ॥ ६७
ततो ययौ हृषीकेशो यत्र राजा युधिष्ठिरः ।

शीघ्राच्छीघ्रतरं राजन्वाजिभिर्गुह्योपमैः ॥ ६८
प्रत्यनीके व्यवस्थाप्य भीमसेनमर्दिदम् ।
संदिश्य चैव राजेन्द्र युद्धं प्रति बुकोदरम् ॥ ६९
ततस्तु गत्वा पुरुषप्रवीरो
राजानमासाद्य शयानमेकम् ।
रथादुभौ प्रत्यवरुह्य तस्मा-
द्वन्द्वतुर्धर्मराजस्य पादौ ॥ ७०
तौ दृष्ट्वा पुरुषव्याघ्रौ क्षेमिणौ पुरुषवर्म ।
मुदाम्पुपगतौ कृष्णावश्विनाविव वामवम् ॥ ७१

C. B. 3303
B. B. 67. 18
K. B. 68. 27

Da. 1. 2. 7 ins. after 63rd. Ks Da1 Da1. 2 after 63:

637* संघातकानीकमसहमेकः

सुदुष्करं धारयामीति पार्थः ।

उवाच नारायणमप्रमथं

कपिध्वजः सत्यपराक्रमम् ।

श्रुत्वा वचो भ्रातुरदीनमपच-

सदावधे सत्यवचो महात्मा ।

[5]

[(L. 2) V1 B1 Da1 Da1. 2. 5 (Da1. 2. 5) (for 'दुष्कर')]

— (L. 3) D1 अप्रमथ — (L. 4) B1 सत्यपराक्रमम्.

— (L. 6) Da1 Da1. 2 सत्यवचो (for 'वचो').]

— V1 B1. 2. 5 Da om. 65th. Da reads 65th on marg.

— *) Ks Ts G1. 2 इति प्रयातः (Ks 'स्वन्'; Ks Ds Ts

M अभिप्रयातः (Ks 'यातै'); B1. 2. 2. 5 Da1 Da1. 2. 2. 5

'प्रयासन्' (D1 'स्वै'); Co 'प्रापसं' (corrupt) (for 'प्रयातुं').

T1 द्रुपुं कुरुसामुपमं प्रयातः. — *) T1 विष्णुं वरदं (for

शुष्णिगप्रवरं). — After 65, 8 ins..

638* राजानं प्रति वार्ष्णेय दूषते मे एवं मनः ।

[G1 कुव (for प्रति).]

66 Before 65, all MSS. (except Ts G1) ins.

अर्जुन उवाच. — *) Ds. 2 नोदय (for चोदय). — *) Ks V1

B Da1 Da1. 2. 2. 5 S विहाव; Ds विगाह (for विगाह).

K1 V1 B1 Da1 Da1. 2. 2. 5 Ts G1. 2 M [ए] नं; Ks B1. 2. 2

Da1 Da1. 2. 2. 5 T1 G1 [ए] नद; Ds [ए] नं (for [ए] नं).

Ks V1 B1 Da1 Da1. 2. 2. 5 बलार्जुनं; Ds रणार्जुनं; G1

रणार्जुनं (for रणार्जुनम्). — *) Ks अजातशत्रुराजं (sub-

metric); D1 'शत्रुराजानं'. — *) T1 G1 ज्ञातुम् (for द्रुपुम्).

D1 केशवः. — After 66, 8 ins.:

639* तं एवं चोदयामास भीमस्तोर्वचवाहुरिः ।

67 Before 67, Ks B (except B1) D (except

Da. 2. 2) ins. संवच उवाच. — *) Ss. सुवचः (for सुवचः).

8 ततो हयान्मास्य द (G1 दा) शार्हमुख्यः. — *) Ks T1 प्राचो-

दयद्; Ks V1 B1 Da1 Da1. 2. 2. 5 Ts G1 M प्राचो (Ds प्राचो-;

Ds प्राचो) दयन्. Ks B1 वाक्चं (for चेदम्). — *) T1

कुव (for तव). Ks कर्मादि (for कर्माद्य). Ks V1 B1 Ds

भीम (for वीर). — *) S1 वय्यामही; V1 B1. 2. 2. 5 Da1

Da1. 2. 2. 5 वाय्यामहं; D1 Da1. 2. 2. 5 वहे, Ts G1. 2. 2. 5 याद्याहवे

(for वाय्यामहे). Ts G1 जव (for जहि). Ks V1 B1 Ds

पार्थ (for भीम). V1 [अ] रिसंच.

68 Da1 Da1. 2 transp. 68 and 69. Da1 reads

68th-69th on marg. — *) T1 शीघ्रं (for शीघ्रात्).

Ts G1 शीघ्रतरं (G1 'ते'). D1 राजा.

69 B1 om. 69. Da1 Da1. 2 transp. 68 and 69. Da1

reads 69 on marg. — *) T1 G1 Ms. 4 त्ववस्थाप्य;

(for व्यव'). K1 प्रतीनीके विवस्थाप्य; Da1 Da1. 2 प्रतीनी-

केव्यवस्थाप्य; T1 प्रतीनीकम्. — *) V1 B1. 2. 2. 5 Da1

Da1 Da1. 2. 2. 5 चैव; Ds चैव (for चैव). — After 69, V1

B1 Da1 Da1. 2 ins.:

640* क्षणेनैव तु राजानमासेवतुरर्दिदम् ।

70 *) S K1. 2. 2 B1 G1 पुरुषप्रवीरो. — *) T1 M

धर्मसुतस्य (for 'राजस्य'). — After 70, V1 ins.:

641* जयेव गत्वा तु दासाहंमुख्यः

शयानमेकं कुराजं ददती ।

प्रदपंचेनेरितमानसायुधैः

राजानमासाद्य परित्वद्वयम् ।

On the other hand, T G ins. after 70:

642* हत्येवमनिसंगृह्य तनौ तु प्राज्ञकी स्थितौ ।

सकृद्वी महाराज रुधिरघ्नं समुक्षितौ ।

मिहस्य वाहिनीं तुभ्यमवधातौ रणामिहात् ।

[(L. 1) Ts उपसंगृह्य. — (L. 3) G1 श्रेष्ठः. T1 त्ववधातौ.]

71 *) Ks V1 B1 D1 Ts M तं (for तौ). V1 B1 D1 S

(except G1) पुरुषव्याघ्रं (Da1 Da1. 2 'म'). — *) Ks V1

B1 Da1 Da1. 2. 2. 5 S क्षेमिणौ; Ks क्षिमिणौ; Da1 क्षेमणः;

C. 8. 3304
B. 8. 65. 19
K. 8. 68. 28

तावभ्यनन्दद्राजा हि विवस्वानश्विनाविव ।
हते महासुरे जम्मे शक्रविष्णू यथा गुरुः ॥ ७२

मन्यमानो हतं कर्णं धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
हर्षगद्गदया वाचा प्रीतः ग्राह परंतपौ ॥ ७३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥

४६

संजय उवाच ।
महासत्त्वौ तु तौ दृष्ट्वा सहितौ केशवार्जुनौ ।

हतमाधिरार्थि मेने संख्ये गाण्डीवधन्वना ॥ १
तावभ्यनन्दत्कौन्तेयः साम्ना परमवल्गुना ।

Ds. 7 क्षै (D₁ क्षा)मिणं; Cc क्षेमिनं (for क्षेमिणौ). K₄ V₁
B D₂ D₁ D₁-5.7.8 T₁ G₁ M पुरुषर्षभं (K₄ 'भः'); D₂
T₂.8 G₂.8 'पशौ. — °) V₁ T₂ M₂-4 [अ]भ्यनन्दतां
(V₁ 'तु'); B₄ D₂.8 [अ]भ्युपा (D₂ 'भ्यनु)गतौ; T₁.8 G
ननंदतुः; M₁ ह्यवन्दतां (for [अ]भ्युपगतौ). M₁ देवाब् (for
कृष्णाब्).

72 °) M₁ अभ्यवन्दद्. K₈ V₁ B D₂ D₁ D₁-5.7.8
T₂.8 M₂-4 राजापि; T₁ G₂ पार्थोपि; M₁ राजानं (for राजा
हि). D₂.8 तावभ्यव (D₂ 'ह')र्षयन्ना (D₂ 'द्रा')जा. — °) T₂
G₁ मरुत्वान् (for विवस्वान्). D₁ D₄.7 अपि (for इव).
T₁ G₂ धर्मराजः परंतपः. — G₂ om. 72^{ca}. — °) D₁ तं न;
T₁ संखे (for जम्मे). — °) K₁ D₁ D₁ शक्र (K₁ 'का')-
विष्णु; K₄ शक्राविष्णु; D₂ इंद्रोपेन्द्रौ; D₂ इंद्रं प्रेक्ष्य; D₂
शक्रं विष्णुर. D₂ पुरा; M₂-4 गुरुं; Cc गुरुः (as in text).
Cc: कुरुकल्पयो बृहस्पतिर्वा ।

73 T₁ transp. 73^{ab} and 73^{ad}. — °) D₁ कर्णे.
— T₂.8 G₁.8 M₁ ins. after 73^a; T₁ after 73 :

643* प्रीतः परपुरंजयः ।

स मृत्वा पुरुषव्याघ्रौ.

[After line 1, T₁ reads 73^{ad} repeating it in its
proper place. — (L. 2) M₁ गत्वा (for मृत्वा). T₂ G₂
पुरुषव्याघ्रौ.]

— °) T G₁.8 M₁ राजा त (M₁ य)त्र (for धर्मराजो).
— M₂-4 om. 73^{ad}. — °) K₁ हर्षाद् (for हर्षे). K₈ V₁
D₁ D₂-4.6.7 T₁ (both times) G₂.8 M₁ परंतपः; B₂
D₂ D₁.5 G₁ तप. D₂ सुदा परमया युक्तः सोमवल्गा-
हुनंदनः.

Colophon om. in B₂. — *Day of Karna's General-
ship*: Śs K₁.8 द्वितीय (K₁ 'ये')युद्धदिवसे. — *Adhy.
name*: T₁ G₁ युधिष्ठिरदक्षिण. — *Adhy. no.* (figures,
words or both): Śs 46; B₁.8 65; B₂ 58; D₂ 76; D₁
60; D₂ 66; T₁.8 G₂ 73; T₂ M 72.

46

1. After the ref., N (except B₁) T₁.8 G ins.:

644* अधोपयातौ पृथुलोहिताक्षौ
सराचितान्नौ रुधिरप्रदिरधौ ।

[(L. 1) T₁.8 G अथ प्रयातौ. — (L. 2) D₁ G₂ शराधि-
ताम्ना.]

— After the above, B₂ ins. 646* for the first time.
K₄ V₁ B₂.8 D₂ D₁.8 cont.: B₂ (lines 5-6 only)
ins. after 646*:

645* युधिष्ठिरस्य प्रतिवेद्यन्तौ
प्रियं तदानीं पुरुषप्रवीरौ ।
तावागतौ प्रेक्ष्य महेन्द्रकल्पौ
युधिष्ठिरो दुःखपरीतचेताः ।
कृच्छ्रेण राजा प्रतिलम्ब्य संज्ञां
ततः पुनः प्रीतमना बभूव ।

[5]

[B₂ om. lines 1-4. — (L. 1) B₂.8 युधिष्ठिराय. Cc
[अ]नुवेदयन्तौ (for प्रति). — (L. 2) Cc cites प्रियं (as
above). D₂ 'प्रवीरे. — (L. 3) K₄ तवागतौ; V₁ ताव°. —
(L. 5) B₂ कृष्णेन; Cc कृच्छ्रेण (as above).]

K₄ V₁ B₂.8 (ins. for the first time after 644*).8
D₂ D₁.8 cont.: Ś K₁-8 B₄ D₁ D₂-4.6-8 T₁.8 G
ins. after 644*:

646* समीक्ष्य सेनाग्रनरप्रवीरौ
युधिष्ठिरो वाक्यमिदं बभाषे ।

[L. 1) Śs K₁ समेक्ष्य. Śs K₁.2.8 सेनाग्रमथ प्रवीरौ; T₁.8 G
सेनाग्रवर (T₁ 'रे')प्रवीरौ (G₁ 'रं'). Cc cites सेनाग्रनेषु प्रवीरौ.]
B₁.8 om. 1. — °) Śs K₁ महासखा; K₄ 'सखौ. V₁
B₂.8 D₂ D₁ D₁-5.7 हि (for तु). D₁ नो (for तौ).
D₂ अहं नावागतौ दृष्ट्वा; S ततो युधिष्ठिरो दृष्ट्वा. — °) K₁.8
आधिरथं; T₁ G₂ आधी (G₂ 'ति')रथं; T₂ G₂ आतिरथि
— °) S युद्धे (T₂ 'धि') (for संख्ये). K₈ D₂.8 G₁
गांडीवधन्विना; D₂ गांजीवधन्वना.

2 °) B₁ तावानंथ स कैतियः; B₄ तावानिथ स कौं
(sic); D₁ तावभ्यदन्दकैतिय (corrupt); D₂.4.7 ताव-

स्मितपूर्वममित्रघ्नः पूजयन्भरतर्षभ ॥ २

युधिष्ठिर उवाच ।

स्वागतं देवकीपुत्र स्वागतं ते धनंजय ।

प्रियं मे दर्शनं बाहं युवयोरच्युतार्जुनौ ॥ ३

अक्षताभ्यामरिष्टाभ्यां कथं युध्य महारथम् ।

आशीविषसमं युद्धे सर्वशस्त्रविशारदम् ॥ ४

अग्रगं धार्तराष्ट्राणां सर्वेषां शर्म वर्म च ।

रक्षितं वृषसेनेन सुषेणेन च धन्विना ॥ ५

अनुज्ञातं महावीर्यं रामेणास्त्रेषु दुर्जयम् ।

त्रानारं ध्यानगष्ट्राणां गन्तारं वाहिनीमुखे ॥ ६

हन्तारमरिसेन्यानाममित्रगणमर्दनम् ।

दुर्योधनहिते युक्तमस्युद्वाय चोद्यतम् ॥ ७

अप्रमृष्यं महायुद्धे देवैरपि सवासवैः ।

अनलानिलयोस्तुभ्यं तेजसा च बलेन च ॥ ८

पातालमिव गम्भीरं सुहृदानन्दवर्धनम् ।

अन्तकामममित्राणां कर्णं हत्वा महाहवे ।

दिष्ट्या युवामनुप्राप्तौ जित्वासुरमिवामरौ ॥ ९

तेन युद्धमर्दानेन मया सदाच्युतार्जुनौ ।

अनंत कौतव्यः. — ¹ Śi K. 2. 3 B. 1 D. 1 D. 2. 2. 1 T.
(G. 3 जमित्रं (Śi K. 2. 3 T. 'ज'). — ² Śi K. 3 मूयवन्
(sic) (for पूज). D. 1 M. 2 भरतवर्मनः; G. 3 पुरुषवर्मनः.

3^a) Ks. V₁ B D₁ D₂ D₃ D₄ D₅ D₆ D₇ D₈ D₉ D₁₀ D₁₁ D₁₂ D₁₃ D₁₄ D₁₅ D₁₆ D₁₇ D₁₈ D₁₉ D₂₀ D₂₁ D₂₂ D₂₃ D₂₄ D₂₅ D₂₆ D₂₇ D₂₈ D₂₉ D₃₀ D₃₁ D₃₂ D₃₃ D₃₄ D₃₅ D₃₆ D₃₇ D₃₈ D₃₉ D₄₀ D₄₁ D₄₂ D₄₃ D₄₄ D₄₅ D₄₆ D₄₇ D₄₈ D₄₉ D₅₀ D₅₁ D₅₂ D₅₃ D₅₄ D₅₅ D₅₆ D₅₇ D₅₈ D₅₉ D₆₀ D₆₁ D₆₂ D₆₃ D₆₄ D₆₅ D₆₆ D₆₇ D₆₈ D₆₉ D₇₀ D₇₁ D₇₂ D₇₃ D₇₄ D₇₅ D₇₆ D₇₇ D₇₈ D₇₉ D₈₀ D₈₁ D₈₂ D₈₃ D₈₄ D₈₅ D₈₆ D₈₇ D₈₈ D₈₉ D₉₀ D₉₁ D₉₂ D₉₃ D₉₄ D₉₅ D₉₆ D₉₇ D₉₈ D₉₉ D₁₀₀ D₁₀₁ D₁₀₂ D₁₀₃ D₁₀₄ D₁₀₅ D₁₀₆ D₁₀₇ D₁₀₈ D₁₀₉ D₁₁₀ D₁₁₁ D₁₁₂ D₁₁₃ D₁₁₄ D₁₁₅ D₁₁₆ D₁₁₇ D₁₁₈ D₁₁₉ D₁₂₀ D₁₂₁ D₁₂₂ D₁₂₃ D₁₂₄ D₁₂₅ D₁₂₆ D₁₂₇ D₁₂₈ D₁₂₉ D₁₃₀ D₁₃₁ D₁₃₂ D₁₃₃ D₁₃₄ D₁₃₅ D₁₃₆ D₁₃₇ D₁₃₈ D₁₃₉ D₁₄₀ D₁₄₁ D₁₄₂ D₁₄₃ D₁₄₄ D₁₄₅ D₁₄₆ D₁₄₇ D₁₄₈ D₁₄₉ D₁₅₀ D₁₅₁ D₁₅₂ D₁₅₃ D₁₅₄ D₁₅₅ D₁₅₆ D₁₅₇ D₁₅₈ D₁₅₉ D₁₆₀ D₁₆₁ D₁₆₂ D₁₆₃ D₁₆₄ D₁₆₅ D₁₆₆ D₁₆₇ D₁₆₈ D₁₆₉ D₁₇₀ D₁₇₁ D₁₇₂ D₁₇₃ D₁₇₄ D₁₇₅ D₁₇₆ D₁₇₇ D₁₇₈ D₁₇₉ D₁₈₀ D₁₈₁ D₁₈₂ D₁₈₃ D₁₈₄ D₁₈₅ D₁₈₆ D₁₈₇ D₁₈₈ D₁₈₉ D₁₉₀ D₁₉₁ D₁₉₂ D₁₉₃ D₁₉₄ D₁₉₅ D₁₉₆ D₁₉₇ D₁₉₈ D₁₉₉ D₂₀₀ D₂₀₁ D₂₀₂ D₂₀₃ D₂₀₄ D₂₀₅ D₂₀₆ D₂₀₇ D₂₀₈ D₂₀₉ D₂₁₀ D₂₁₁ D₂₁₂ D₂₁₃ D₂₁₄ D₂₁₅ D₂₁₆ D₂₁₇ D₂₁₈ D₂₁₉ D₂₂₀ D₂₂₁ D₂₂₂ D₂₂₃ D₂₂₄ D₂₂₅ D₂₂₆ D₂₂₇ D₂₂₈ D₂₂₉ D₂₃₀ D₂₃₁ D₂₃₂ D₂₃₃ D₂₃₄ D₂₃₅ D₂₃₆ D₂₃₇ D₂₃₈ D₂₃₉ D₂₄₀ D₂₄₁ D₂₄₂ D₂₄₃ D₂₄₄ D₂₄₅ D₂₄₆ D₂₄₇ D₂₄₈ D₂₄₉ D₂₅₀ D₂₅₁ D₂₅₂ D₂₅₃ D₂₅₄ D₂₅₅ D₂₅₆ D₂₅₇ D₂₅₈ D₂₅₉ D₂₆₀ D₂₆₁ D₂₆₂ D₂₆₃ D₂₆₄ D₂₆₅ D₂₆₆ D₂₆₇ D₂₆₈ D₂₆₉ D₂₇₀ D₂₇₁ D₂₇₂ D₂₇₃ D₂₇₄ D₂₇₅ D₂₇₆ D₂₇₇ D₂₇₈ D₂₇₉ D₂₈₀ D₂₈₁ D₂₈₂ D₂₈₃ D₂₈₄ D₂₈₅ D₂₈₆ D₂₈₇ D₂₈₈ D₂₈₉ D₂₉₀ D₂₉₁ D₂₉₂ D₂₉₃ D₂₉₄ D₂₉₅ D₂₉₆ D₂₉₇ D₂₉₈ D₂₉₉ D₃₀₀ D₃₀₁ D₃₀₂ D₃₀₃ D₃₀₄ D₃₀₅ D₃₀₆ D₃₀₇ D₃₀₈ D₃₀₉ D₃₁₀ D₃₁₁ D₃₁₂ D₃₁₃ D₃₁₄ D₃₁₅ D₃₁₆ D₃₁₇ D₃₁₈ D₃₁₉ D₃₂₀ D₃₂₁ D₃₂₂ D₃₂₃ D₃₂₄ D₃₂₅ D₃₂₆ D₃₂₇ D₃₂₈ D₃₂₉ D₃₃₀ D₃₃₁ D₃₃₂ D₃₃₃ D₃₃₄ D₃₃₅ D₃₃₆ D₃₃₇ D₃₃₈ D₃₃₉ D₃₄₀ D₃₄₁ D₃₄₂ D₃₄₃ D₃₄₄ D₃₄₅ D₃₄₆ D₃₄₇ D₃₄₈ D₃₄₉ D₃₅₀ D₃₅₁ D₃₅₂ D₃₅₃ D₃₅₄ D₃₅₅ D₃₅₆ D₃₅₇ D₃₅₈ D₃₅₉ D₃₆₀ D₃₆₁ D₃₆₂ D₃₆₃ D₃₆₄ D₃₆₅ D₃₆₆ D₃₆₇ D₃₆₈ D₃₆₉ D₃₇₀ D₃₇₁ D₃₇₂ D₃₇₃ D₃₇₄ D₃₇₅ D₃₇₆ D₃₇₇ D₃₇₈ D₃₇₉ D₃₈₀ D₃₈₁ D₃₈₂ D₃₈₃ D₃₈₄ D₃₈₅ D₃₈₆ D₃₈₇ D₃₈₈ D₃₈₉ D₃₉₀ D₃₉₁ D₃₉₂ D₃₉₃ D₃₉₄ D₃₉₅ D₃₉₆ D₃₉₇ D₃₉₈ D₃₉₉ D₄₀₀ D₄₀₁ D₄₀₂ D₄₀₃ D₄₀₄ D₄₀₅ D₄₀₆ D₄₀₇ D₄₀₈ D₄₀₉ D₄₁₀ D₄₁₁ D₄₁₂ D₄₁₃ D₄₁₄ D₄₁₅ D₄₁₆ D₄₁₇ D₄₁₈ D

4 ^a) K₁ अक्षत्वा भगमरिष्टाभ्यां (as in); S अरिष्टयो-
रक्षन्तयोः. Ca. c. cite अरिष्टाभ्यां (as in text). — ^b) K₁
कथं युद्धो; K₂ V₁ B₂.s D₂.9.s S कर्णं हत्वा (K₂ जिह्वा;
B₂ विह्वा; B₂ D₂.s युद्धा; D₂ युद्धे); B₁.s D₂.4.7 हतः
कर्णो; D₂ D₁.s हत्वा कर्णं (for कथं युद्धय). B₁.s D₂
D₂.4.7 महत्तयः; B₂ 'हवे. — D₂ om. 4th. — ^c) K₂
आसीविद्यमसं (by metathesis) (for 'समं). — ^d) K₂
सर्वसामानां वदः; T₂ आसाखेषु विचारदं.

5 ^a) B: बज्रजो; Da: Di.: श्रोतारं (for बज्रगं). G: जातारुद्राणां. — ^b) B: सर्व; C.: सर्म (as in text). K: सर्मवर्षसं (for सर्म वर्म च). G: transp. सर्म and वर्म. C: cite सर्म (as in text). M: गंतारं वाहिनीमुले (= 6°). — T: Ms.: 4 cm. 5°-6°. — ^c) B: विहितं (for रक्षितं). — ^d) T.: G: सुवर्गो (for धन्विना).

6 T: M: s om. 6th (cf. v. 1.5). — ^b) K: V: B: s s D रामेणजे सु (V: D: D: s s s 'सेन' दुर्वर्ण; B: रामेण शब्द'. — For 6th, T: s G M: subst.:

847* रामेण जामदग्नेन अनुज्ञातं यक्षस्त्रिणा ।

[T. 2 G. 3 M. 1 स्व (T. 1 व) नुष्ठानं.]

— After 6th, N ins.:

648* सुखं सर्वस्य लोकस्य रश्मिं लोकविभुतम् ।

[Ks मूल्य; Bs Dm D.L.1 अर्थ (for मूल्य). D.L.2 रविनां.]

— ^a) Ś Ks.: Co ओत्तारं; Ks ओत्तारं (sic); Co.p आत्तारं (as in text). — ^d) Bs वत्तारं; Ds जेत्तारं; Co गम्तारं

(as in text). B₁ 1. : D₁ 1) 1. वाङ्मनीमुत्तं. M₁ सर्वेषां
कर्म कर्म च (= 3^b).

7. 7^a) Si K₂.s. अग्नि; B₁.s. D₁.s. D₁.s. १ य-
(for अग्नि-). T₁ M₁.s. सेवानाम् (for सैव्यानाम्). — 8^a)
K₂.s. अमित्रगन्धर्वम्; K₁ 'मन्वन्'; D₁ 'मन्वन्' (s.o.).
— After 7^b), 8^a reads 'अग्नि-'. — 9^a) Si K₂.s. V₁
D₁.s. दुर्योधनमते. — 10^a) K₂.s. युद्धम्; K₁ 'काम्' (for
युद्धम्). — 11^a) Si B₁.s. D₁.s. D₁.s. T₁.s. G₁.s. M₁
जस्यसुखाय; K₂ जस्य युद्धाय (for जस्ययुद्धाय). S K₂.s.
बोद्धतं; B₁ बोद्धितं; B₂ बोद्धितं; D₂ बोद्धतं (for
बोद्धतम्). T₁ G₁ पादवानव्यकारकं (G₂ 'वै उद्यतं').

8 °) K₁ अमरुहः; K₂ अमरुह्यं (sic). B: ह्यामुदे;
S महारमे (for 'मुदे). — °) K₁ देवरपि (sic) (for
देवरपि). S: देवरपिमासवे. — S reads 8^a-9^b after
7^b. — °) K₁ L₁ M₁ अनिकामि (M₁ 'व) लयोश्. D₁
स्मृतं (for मुह्यं). K₂ अमकानिलसंकातं. Cc: अनिला-
निलयोमिति लयोचकान्यां यथासंख्यम्. †

9 For sequence in S, cf. v. l. 7. — ¹) B Da: Dn: D: s.s.v.s G: M सुहृदा नंदि (Da 'द') वर्यनं; Ds कौरवानंद'. — ²) Ks अंतकार्यम्; B: 'कात्रम्'; Bs Ds 'कामम्'; D: 'कारम्'; Ds 'काकम्'; T: 'काईम्' (for 'कामम्'). Ks अंतकं हि समित्राणां (sic); Dn: अंतकं मम मित्राणां. — ³) B (except Bs) D (except: Ds.s.s) transp. कर्ण and हृत्वा. B: D (except: Ds.s.s) Ts G महाहृत्वे; Bs 'रथ' (for 'हृत्वे'). — Dn: om. 9^a-11^b. — ⁴) Da: दिव्या (for दिव्या). S (except Gs) हृह प्राप्ते (for अनुप्राप्ते). — ⁵) T: G हृत्वा मन्त्रमिवापरं; Ts वृत्तं हृत्वा वधान्मरौ; M हृत्वा वृत्तमिवाधान्मरौ.

10 Das om. 10 (cf. v. l. 9). — *) Bas-s Das
Das-s. बाँरे (for तेन). Ka बाँरेन; Ba बाँरेन; S
बाँरेन (for बाँरेन). — *) V; Bas; Das Ds; M
[बाँरे]; Ba [बाँरे] (for दि). K; B; Das Ds; [बाँरे];

C. 8. 2007
D. 9. 08. 9
E. 8. 09. 12

C. 2. 3317
B. 2. 66. 9
K. 2. 69. 12

कुपितेनान्तकेनेव प्रजाः सर्वा जिघांसता ॥ १०
तेन केतुश्च मे छिन्नो हतौ च पाण्डिसारथी ।
हतवाहः कृतश्चास्मि युयुधानस्य पश्यतः ॥ ११
घृष्टद्युम्नस्य यमयोर्वीरस्य च शिखण्डिनः ।
पश्यतां द्रौपदेयानां पाञ्चालानां च सर्वशः ॥ १२
एताञ्जित्वा महावीर्यान्कर्णः शत्रुगणान्वहून् ।
जितवान्मां महाबाहो यतमानं महारणे ॥ १३

B_{1.2} D_{2.1.7} [अ]स्य; D₂ T₂ [अ]पि (for [अ]द्य). G₂
M₁ [अ]र्जुनाच्युतौ. D_{2.2} बलिनौ केशवार्जुनौ. — After
10^{ab}, S ins.:

649* कृतं घोरं महाबाहो घृष्टद्युम्नस्य पश्यतः ।

[T₂ M₂₋₄ महाबाहू (T₂ 'हु').]

— °) B_{1.2-3} D_{2.1} D_{1.2-7} कृतं तेन (for कुपितेन). K₂
[आ]र्तकेन; B₂ [अ]र्तकस्य (for [अ]न्तकेन). V₁ D_{2.1}
[ए]व (for [इ]व). S अंतकेनेव कृतेन. — °) B₁ D₂
सर्वा (B₁ 'र्व') जिघांसया. B₂ जिघांसतः; D₂ 'सतां.

11 D_{2.1} om. 11^{ab} (cf. v. 1. 9). — °) K₂ हेतौ च;
B₂ निहतौ; D₂ हतौ तौ; T₁ हतौ वै (for हतौ च). S K
प्राष्टिसारथी; T₂ पाण्डिसारथि; T₂ G M प्राष्टिसारथी (G₁ 'थि')
(for पाण्डि'). K₂ हतौ पाण्डिः ससारथिः. — °) K₄ M₂
हतवाहाः (M₂ 'हं'); T_{1.2} G_{2.2} अपसव्यः (for हतवाहः).
K₂ B₁ D_{2.1} D_{2.2-7} ततश्च (for कृतश्च). B₂ चापि (for
चास्मि). D₂ हतौ वै सर्वतश्चास्मि. — °) D_{2.1} D₂ पश्यत.
T₁ G₂ प्रेक्ष्य (T₁ 'क्ष')माणस्य सत्यकैः.

12 °) S₁ D₂ (sup. lin. as in text) युवयोर् (for
यमयोर्). S वीरयोर्वमयोश्चापि (G₁ 'श्चैव') घृष्टद्युम्नशिखण्डिनोः.
— °) Some MSS. पंचालानां. S शतद्रोश्च (G₂ भीमस्य
च) महात्मनः.

13 °) K₂ V₁ B D (except D_{2.2}) महावीर्यः; T₁
G₂ 'र्ये; T_{2.2} G_{1.2} 'बाहुः (for 'वीर्यान्'. — °) K₁
B_{1.4} कृष्ण; K₂ D_{2.1} कर्ण (for कर्णैः). B₁ शत्रुगतान्
(for 'गणान्'). D₂ सुहुः (for बहून्). — °) M मा (for
मां). K₂ T₂ महाबाहुर; T₂ G_{1.2} 'भागो (for 'बाहो').
— °) B_{1.2} D_{2.1} D_{2.2-7} यतमानो; D₂ अपयातं (for
यतमानं). B₂ T₂ G₂ M महाहवे; D₂ 'रथः. D₂ उपयात्स
महारथः.

14 °) B_{1.2} D_{2.1} D_{2.2-7} अमिस् (D₂ 'श्च')स्य; B₂
अनुसृत्य; T₁ G₂ उपसृत्य; Cc अनुसृत्य (for 'सृत्य). D₂
[ए]व (for च). G₂ र्ये (for युद्धे). — °) S K B₂ D₂
बहून्; V₁ D₂ T₁ सुहुः (for बहू). T₂ M पर्यं चोक्तवा-

अनुसृत्य च मां युद्धे परुषाण्युक्तवान्वहून् ।
तत्र तत्र युधां श्रेष्ठः परिभूय न संशयः ॥ १४
भीमसेनप्रभावात् यजीवामि धनंजय ।
बहुनात्र किमुक्तेन नाहं तत्सोढुमुत्सहे ॥ १५
त्रयोदशहं वर्षाणि यस्माद्धीतो धनंजय ।
न स निद्रां लभे रात्रौ न चाहनि सुखं क्वचित् ॥ १६
तस्य द्वेषेण संयुक्तः परिदधे धनंजय ।

न्बहु. — °) T₂ यत्र यत्र; T₂ G स हि तत्र; M₂₋₄ तत्र कर्णे
(for तत्र तत्र). S₁ K₂ B D T_{1.2} श्रेष्ठ. — °) D₂
समंततः; T₂ G₁ धनंजय (for न संशयः). — After 14,
T_{1.2} read 20¹-21² and T₂ G read 20²-21², repeating
the portions in the proper place.

15 T₂ om. 15^{ab}. — °) D₂ 'प्रभावस् (for 'प्रभा-
वात्). — °) K₁ यजीवामिमहारणे (sic); M₁ दुःखं
जीवामि फल्युन; M₂₋₄ यजीवामीह (M₂ 'मिव') फल्युन.
— After 15^{ab}, M reads 20²-21² repeating the portion
in its proper place. — °) K₂ तु; D_{2.1} D₂ च (for
[अ]त्र). — °) B_{2.2-3} D_{2.1} D_{1.2-6} T_{1.2} G₁ M तं (for
तत्). T₂ G₂ हंत सोढुं समुत्सहे; G₂ नाहं सोढुं समुत्सहे.

16 D_{2.1} reads 16-17 on marg. — °) D₂ lacuna.
K₁ राजाणि (for वर्षाणि). S₁ K_{1.2-4} त्रयोदशाहोरात्राणि;
D₂ 'दश हि वर्षाणि. Cc cites त्रयोदश and वर्षाणि (as
in text). — °) D₂ न च; D₂ नाहं; G₂ यस्मान् (for
न स्म). V₁ B₂ D_{2.1} D_{1.2} न निद्रां लभवात्रात्रौ.

17 D_{2.1} reads 17 on marg. — °) K₂ D₂ तस्माद्
(for तस्य). B₁ दोषेण; D_{2.1} D_{1.2-5} वीर्येण (for द्वेषेण).
K₂ D₂ संयुक्ताः (D₂ 'कात्'); D_{2.1} D_{1.2} संतप्तः (for
संयुक्ताः). — °) B₂ परिदधे; G₁ 'गुह्ये (for 'दधे). K₂
D_{2.1} धनंजयः (D_{2.1} 'यं'). — °) B₂ आत्मानं. S K₁ B_{1.4-5}
D_{2.1} D_{2.2} मरणे; B₂ damaged; M₁ रमणं (for मरणं).
K₂ राजन्; B₁ यातो; B_{1.2} D_{2.2-7} जातो (B₂ 'ते'); D₂
यानं; G₂ M₂ जानान् (for जानन्). Cv as in text. — °)
S₁ K₂ वावीणस; K₄ व्याघ्रेणस; D₂ दधीणस; D₂ व्याघ्री;
T_{1.2} G M वाघ्रा (M_{2.2} 'घ्री'); Ca बाह्रीणस; Cc
बाह्रीण (also न)स. K₂ B_{1.2-3} D_{2.1} D_{2.2-4.6.7} T_{2.2} M₂
Cc.p द्विजः; K₂ V₁ D_{2.1} D_{1.2-3} Cap.c द्विपात्; T₂ G
M₂₋₄ द्विजैः; Ca द्विपः (as in text). Cv वाघ्रान्तस इव
द्विपात्. — After 16, D₂ (sec. m.) ins.:

650* कृष्णप्रीवो रक्षशिराः श्वेतपक्षो विहंगमः ।

स वै बाघ्रीणसः प्रोक्तो याज्ञिकैः पितृकर्मसु ।

आत्मनो मरणं जानन्वाधीणम् इव द्विषः ॥ १७
 यस्यायमगमत्कालश्चिन्तयानस्य मे विभो ।
 कथं शक्यो मया कर्णो युद्धे क्षपयितुं भवेत् ॥ १८
 जाग्रन्स्वपंश्च कौन्तेय कर्णमेव सदा ब्रूहम् ।
 पश्यामि तत्र तत्रैव कर्णभूतमिदं जगत् ॥ १९
 यत्र यत्र हि गच्छामि कर्णाद्भीतो धनंजय ।
 तत्र तत्र हि पश्यामि कर्णमेवाग्रतः स्थितम् ॥ २०
 सोऽहं तेनैव वीरेण समरेष्वपलायिना ।
 सहयः सरथः पार्थ जित्वा जीवन्विमर्जितः ॥ २१

[Co cites this st. as a definition. — (L. 2) Co 2ev (for मयै)]

18 *) Ks V1 Bz.4.5 Dni Da.4.5-1 Mz-4 तस्य (for यस्य). Tz.3 G यस्य मेवं गतः काकशू. — *) Ss Kz.1 मे प्रभो; B (except Bz) D (except Dz.5) मे विरे; Tz.3 G भारत (for मे विभो). Tz M भृगं चित्तयतः प्रभो. — *) Dz कर्णो (for शक्यो). V1 B Dai Dni Dz-1 S transp. शक्यो and कर्णो. Dz युद्धे (for शक्यो). — *) Dz शक्यः (for युद्धे). S Kz Mz क्षमयितुं; B Dai Dz शय; Dz क्षिप. Dz.5 वृषः; Dz रणे (for भवेत्).

19 *) S वा (for च). Dz जाग्रत्सु यत्र कौन्तेय. — *) V1 Dz S सरात्म्यहं; Bz महारथं; Dz [अ]ग्रतः स्थितं (for सदा ब्रूहम्). — *) V1 यत्र (for the first तत्र).

20 Tz reads 20^{ab} twice. — *) Gz तत्र तत्र (for यत्र यत्र). V1 [प]थ (for हि). Tz (both times) पश्यामि (for गच्छामि). — Tz om. (hapl.) 20^{ab}. — *) Tz (second time) धनंजयः. — Tz G read 20^a-21^a for the first time after 14, and M reads the same for the first time after 15^{ab}. — *) Tz G M (all first time) यत्र यत्र (for तत्र तत्र). Tz Gz (second time) तु; Gz (second time) च (for हि). — Tz.3 read 20^a-21^a for the first time after 14. — *) Dni स्थितः.

21 S repeats 21 (cf. v. l. 14 and 15). — *) Tz (second time) वीर्येण (for वीरेण). — *) Kz.1 Dz संप्राप्तेषु; Tz.3 G M (all both times) संयुगेषु (for समरेषु). — *) Dz सरथः सहयः (by transp.); Tz Gz (first time) विहयो विरथः. — *) Mz (second time) राजन् (for जीवन्). Gz (first time) विचर्चितः (for वित्त). Tz (second time) सर्वतः सर-विहृतः; Tz G (second time) सर्वतः शक्योक्षितः.

22 *) Tz Gz.3 हि (for तु). — *) Gz [अ]र्थेन (for [अ]र्थोऽय). Kz च; Kz [S]य; Dai Dz.3 [S]यि; Gz न (for 3य). Bz Dni Dz.4.7 भवेत् (for 3य वा). Dz

को तु मे जीवितेनार्थो राज्येनार्थोऽथ वा पुनः ।
 ममैवं विकृतस्येह कर्णेनाहवशोभिना ॥ २२
 न प्राप्तपूर्वं यद्भीष्मात्कृपाद्रोगाच्च संयुगे ।
 तन्प्राप्तमद्य मे युद्धे सूतपुत्रान्महारथात् ॥ २३
 तच्चा पृच्छामि कौन्तेय यथा शकुशलस्तथा ।
 तन्ममाचक्ष्व कात्कर्षेन यथा कर्णस्त्वया हतः ॥ २४
 शक्रवीर्यममो युद्धे यमतुल्यपराक्रमः ।
 रामतुल्यस्तथान्ने यः स कथं वै निषूदितः ॥ २५
 महारथः समालयातः सर्वयुद्धविशारदः ।

C. 3. 3330
B. 3. 66. 25
N. 3. 67. 28

राज्यार्थे वा पुनः पुनः; Tz Gz M राज्यार्थो (Mz 'र्थे) वा पुनः कथं. — *) Sz.3.4 Tz Mz.3.3 ममैव; Bz बलैव (for ममैव). V1 Dai Dz.3 विकृतस्याद्यः; Bz.3-1 Dni Dz-1 विहृत (Dz.4 'क्षि)वस्याद्य (Dz 'मेव); S नि(Gz वि)कृतस्येह (for विकृत). Kz नाम शक्तिविकृतस्येह; Dz मामेव विकृतस्येह.

23 *) Gz न च प्राप्तं हि (for न प्राप्तपूर्वं). Tz तद् (for यद्). Dz भीष्मार्थे (for यद्भीष्मात्). — *) Mz न तु (for कृपाद्). Kz.2 द्रोणाच्च (3य). — *) Tz G वै (for मे). Tz तस्मात् वै मया युद्धे. — *) Sz सूतपुत्र (for 'पुत्रान्).

24 *) Kz.3 Bz Dz.3 Tz तत्त्वा; V1 Bz.3-1 Dai Dni Dz.3-1.7 Tz.3 G M सत्त्वा; Dz तत्त्वा (for तत्त्वा). S वीमत्सो (for कौन्तेय). — Dz om. (hapl.) 24^{ab}. — *) Kz V1 Bz Gz.3 M नः (Kz Bz [अ]थ; V1 ह्य; Mz न) कुशलं; Bz Dz.3.3 Tz Gz [अ]थ (Tz Gz न) कुशलम् (for शकुशलम्). Co cites असदनः (for अकुशलम्). Bz यथा शर्दभस्तथा (sic); Dz यथा कर्णे हतस्तथा; Tz यथा तु कुशलस्तथा. — Dz om. 24^{ab}. — *) Dz कात्क्षेपः; Tz एकान्ते; Tz.3 G M कौन्तेय (for कात्कर्षेन). — *) Bz.3.5 Dai Dni Dz-3.7 हतस्त्वया (by transp.); Mz-4 हतो युधि.

25 *) B (except Bz) Dni Da.4.7 Tz Gz.3 शक्रतुल्य- (Tz 'ल्व')यको; Tz M शक्रतुल्यममो; Tz Gz शक्रतुल्य'. — *) Mz om. (hapl.) पराक्रमः and रामतुल्य (in 25^a). S K B (except Bz) Dai Dni Dz.3.7 यम(S Kz.3 यम; Kz यम/तुल्यः (Kz 'ल्व्या; Bz 'ल्व') पराक्रमे. — *) Kz तथा चाक्षे; Kz Bz.3.5 Dz-4.6.7 तथाक्षेपः; V1 Bz Dai Dz.3 'क्षे च; Bz S 'क्षेपु; Dni 'क्षे सः (for 'क्षे क). — *) Sz.2.3 Bz-4 Dz.3 वै निषूदितः; Bz Dz निषिषूदितः; Dz.3 निहतस्तथा; Tz.3 Gz.3 M वै निषू (Mz-4 'ल्व')दितः (for वै निषूदितः). Dni कथं वै निषिषूदितः.

26 Tz om. 26^{ab}. — *) Kz.3 Bz.3 Dz Tz Gz.3 M महारथः. Dai Dz.3 स मे तथातः (for समालयातः).

C. 8. 3233
B. 8. 68. 25
K. 8. 69. 29

धनुर्धराणां प्रवरः सर्वेषामेकपुरुषः ॥ २६

पूजितो धृतराष्ट्रेण सपुत्रेण विशां पते ।

सदा त्वदर्थं राधेयः स कथं निहतस्त्वया ॥ २७

धृतराष्ट्रो हि योषेषु सर्वेष्वेव सदाजुन ।

तव मृत्युं रणे कर्णं मन्यते पुरुषर्षभः ॥ २८

स त्वया पुरुषव्याघ्र कथं युद्धे निषूदितः ।

तन्ममाचक्ष्व भीमत्सो यथा कर्णो हतस्त्वया ॥ २९

सोत्सेधमस्य च शिरः पश्यतां सुहृदां हतम् ।

त्वया पुरुषशार्दूल शार्दूलेन यथा ह्रोः ॥ ३०

— ^b) T₂ G_{1.2} सर्वशस्त्रविशारदः. — ^c) T₁ G₂ M धनुर्धरेषु. K₂ प्रवराः. — ^d) K₂ D_{2.6} एव पुरुषः; D₂ एकपौरुषः; C₂ एकपुरुषः. S सर्वेषां वै (T₁ 'वैपि; G₂ M 'व्येव) सदाजुन.

27 ^b) S महारथः (T₂ 'बलः; T₂ G₂ 'रथ) (for विशां पते). — ^c) K₂ स्थितः (for सदा). K₂ V₁ B D S त्व(D₂ त)दर्थमेव (V₁ 'मिव; D₂ 'मिह) (for सदा त्वदर्थं). — ^d) S युधि (for त्वया).

28 T₁ om. (hapl.) 28-29. — ^a) K₁ D₁ D_{1.2.5} धृतराष्ट्रोपि (K₁ 'हे हि; D₂ 'हेषु); K₂ V₁ B D₁ D_{2.4.6-8} धार्तराष्ट्रो हि (B₁ 'हेषु; D₂ 'द्वा हि) (for धृतराष्ट्रो हि). D₂ युद्धेषु. S (T₁ om.) धार्तराष्ट्रस्य यौधा हि (T₂ योधा हि; G योद्धारः). — ^b) V₁ सर्वेष्वपि; S (T₁ om.) सर्व एव (for सर्वेष्वेव). D₂ युधि (for [य]जुन). — ^c) B₂ transp. मृत्युं and कर्णं. S₂ K₁ कर्णः. — ^d) G₂ M₂₋₄ मन्वते. S₂ K_{2.4} V₁ B D पुरुषर्षभ (B_{2.4.5} D_{2.4.7} 'भं); S (T₁ om.) पुरुषोत्तमं (T₂ M₂ 'म).

29 T₁ om. 29 (cf. v. l. 28). — ^a) B₂ यत् (for स). T₂ G M₂₋₄ transp. स and त्वया. B₂ T_{2.3} G_{2.3} M पुरुषव्याघ्रः. — ^b) S K_{2.4} B_{2.3} D_{2.7} M₂₋₄ निषूदितः; K₁ B_{2.5} D₂ निषातितः (for निषूदितः). — D₁ D_{1.4.5} om. 29^{ab}. — ^c) K_{1.2} भीमत्सो; K₂ V₁ B D₁ D_{2.3.6-8} S (T₁ om.) कौतेय (for भीमत्सो). — ^d) S (T₁ om.) युधि (for त्वया). B_{2.3} यथा स निहतस्त्वया.

30 ^a) V₁ B (except B₂) D₁ D_{1.2.3-5.7} युध्यमानस्य; D₂ सोत्सेधनस्य (sic); D₂ 'धं चास्य; T₂ 'धं तस्य (for 'धमस्य). K₂ D_{2.6} हि; T G M₁ तु; M₂₋₄ तु (for च). D₁ शिरसा (for च शिरः). — ^b) D₂ कृतं हतम्. D₂ पश्यतां च महात्मनां. — ^c) B (except B₂) D₁ D_{2-4.7} सिंहमेव (for शार्दूलेन). S₁ (marg. as in

यः पर्युपासीत्प्रदिशो दिशश्च

त्वां स्रतपुत्रः समरे परीप्सन् ।

दित्सुः कर्णः समरे हस्तिपूगं

स हीदानीं कङ्कपत्रैः सुतीक्ष्णैः ॥ ३१

त्वया रणे निहतः स्रतपुत्रः

कचिच्छेते भूमितले दुरात्मा ।

कचित्प्रियं मे परमं त्वयाद्य

कृतं रणे स्रतपुत्रं निहत्य ॥ ३२

यः सर्वतः पर्यपतत्त्वदर्थे

text) ह्रः; K₂ तरो (for ह्रोः). — After 30, V₁ reads 33^{ab} repeating it in its proper place.

31 V₁ om. 31. D₂ om. 31^a. T₁ om. 31-32. — ^a) S₂ (sup. lin.) C₂ पर्युपासीत्; C₂ पर्युपा (as in text). S (T₁ om.) सर्वा दिशः पर्यपतत्त्वदर्थं. — ^b) S₂ परीप्सन्; D₂ दित्सुः; G₂ वरिष्पन्; C₂ परी (as in text). — ^c) S₁ K₂ हस्ति**; K₂ B D₁ D_{1.3-5.8} हस्तिपूगं; K₂ 'पूगान्; D₁ 'पंगवं यः (for हस्तिपूगं). D_{2.6} दित्सुः (D₂ om. दित्सुः) कर्णः सुमहद्विषम्वं. — ^d) K₂ सुतीक्ष्णैः. — For 31^{ab}, T_{2.3} G M subst.

651* दित्सुवृणां शकटं रत्नपूर्णं

कथं त्वयासौ निहतोऽयं कर्णः ।

[(L. 1) M₂₋₄ दिशवृणां.]

32 T₁ om. 32 (cf. v. l. 31). — ^a) D₁ D_{1.5} कचि-
त्त्वया (for त्वया रणे). V₁ स हतः (for निहतः). S₁ K₂
स्रतपुत्रः (for स्रत). — M₂ om. (hapl.) 32^b-33^b.
— ^b) K₁ कचित्; D₁ M_{2.4} कचित् (for कचित्).
B₂ भूतले वै; D₂ भूमिपृष्ठे (for 'तले). K₂ B₂ T₂ G
महात्मा. — ^c) K₁ कचित्; D₂ कचित् (for कचित्).
T₂ कृतं (for प्रियं). K₂ कचित्स्थितं मे परमं त्वया कृतं;
B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.7} प्रियश्च मे परमो वै कृतोयं (B₂
'च). — ^d) B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.7} त्वया; T₂ प्रियं; G₁
कृत्यं (for कृतं). D₁ D_{1.5} संख्ये (for रणे). K₂ निहन्ये;
G₂ निपात्य (for निहत्य).

33 M₂ om. 33^{ab} (cf. v. l. 32). V₁ reads 33^{ab} for the first time after 30. — ^a) B₂
पर्यवर्तत्; C₂ 'वत्त् (as in text). T_{2.3} G M_{1.2.4}
सर्वा दिशः पर्यपतत्त्व(T₂ G₂ 'न्व)दर्थं. — ^b) B₂
D₁ D₂ सदावितो; S (M₂ om.) मुदान्वितो (for मदा').
T₂ गमितः; M_{1.2.4} गजितः (for गवितः). — ^c) D₁
सहस्य (for समेत्य). — ^d) K_{1.2.4} कचित्; D_{1.5} कचित्

मदान्वितो गर्विष्ठः सुतपुत्रः ।

स शूरमानी समरे ममेत्य

कश्चित्त्वया निहतः संयुगेऽद्य ॥ ३३

रौक्मं रथं हस्तिवैरश्च युक्तं

रथं दिन्सुर्यः परेभ्यस्त्वदर्थे ।

सदा रणे स्पर्धते यः स पापः

कश्चित्त्वया निहतस्तात युद्धे ॥ ३४

योऽसौ नित्यं शूरमदेन मघो

विकल्पते संसदि कौरवाणाम् ।

प्रियोऽत्यर्थं तस्य सुयोधनस्य

कश्चित्स पापो निहतस्त्वयाद्य ॥ ३५

कश्चित्समागम्य

स्वत्प्रेषितैर्लोहितार्थविहगैः ।

शेतेऽद्य पापः स विभिन्नगात्रः

कश्चिद्भ्रूयो धार्तराष्ट्रस्य बाहुः ॥ ३६

योऽसौ सदा श्लाघते राजमध्ये

दुर्योधनं हर्षयन्दर्पपूर्णः ।

अहं हन्ता फल्गुनस्वेति मोहा-

त्कश्चिद्वतन्मस्य न वै तथा रथः ॥ ३७

नाहं पादौ धावयिष्ये कदाचि-

C. 9. 3345
B. 9. 66. 27
K. 9. 66. 34/201.

(for कश्चिन्). B स्वपाप निहतः. Ks Ds सम्प्रसाचिन्; B (except Bs) Dn1 Da. 4.7 संयुगेसौ (Bs 'वे'); Ds सुतपुत्रः; S पापबुद्धिः (for संयुगेऽद्य). Ds बलं प्रमत्त्यापि हि कौरवाणां.

34 Ds om. 34. Ds om. 34^{ab}. — " Tz एकं; M1 रौक्मं (for रौक्मं). Ks V1 B Dn1 Dn1 Da. 3.7 वरं; Ds Ts वरं; M2-1 सुजातं (for रथं). Ks V1 Bn. 3-गजाश्वः; Bn. 3.4 D (Ds. 2 om.) Ts. 3 G M-गवाश्वः; Tz कुड्यासु- (for चरैश्च). Tz युद्धं (for युक्तं). — " Tz Gs कथं (for रथं). Ks V1 Bn. 3.4 Dn1 Ds. 4.7 Tz प्र (V1 वि) विलसुर (for विलसुर). Bn. 3 रथं प्रदित्सुर्यः प्रवरं त्वदर्थं; Tz विपुत्रिवा- संतमदस्त्वदर्थं; Gz. 3 कल्पः (Gs विलसुः) परेभ्यः प्रहृतस्त्वदर्थं (sic). — " S त्वया (for सदा). M1 कर्षते (for स्पर्धते). — " K1. 3 कश्चिद्; Bz Dn कश्चित् (for कश्चित्). Ds सुतपुत्रः; S पापबुद्धिः (for तात युद्धे).

35 " Ds सैन्ये (for योऽसौ). B (except Bs) Dn1 Dn. 3-7 सदा; Dn1 महार (for निर्व). S शौर्यमदेन (Tz 'विजोभिः') (for शूरमदेन). Ss (sup. lin. as in text) K1 दृष्टो (for मघो). — " Gz. 3 Mz. 4 विकल्पते (Gz 'ने'). — " Bs दुर्योधनस्य (for सुयो'). Ds प्रियोऽसौ वस्तु सुयोधनस्य; Tz. 3 M प्रीत्यर्थं वै तात सु'; Tz G सं (Gz यः) प्रीत्यर्थं तात सु'. — " K1. 3 Ds कश्चिद् (for कश्चित्). Ks स्वपापो (sic); Tz. 3 Gz. 3 M समर्थो; Tz G1 स कर्णो (for स पापो).

36 Ds om. (hapl.) 36^a. — " K1. 3 कश्चित्; Bz Dn कश्चित् (for कश्चित्). K1. 3 V1 Bn. 3-7 D (Ds om.) Tz धनुर्ग्रह (Dn1 Ds सु; D1 सु) युक्तेः; Bz धनुर्ग्रहयुक्तेः; Gz धनुर्ग्रहयुक्तेः (sic) (for धनुर्ग्रह). — " K1 कोटिर्वाकोटि- रथं; Ks V1 B Dn1 Ds. 4.7 'कोटिर्'; Dn1 Dn. 3.3-5 Ca 'उपेर'; S कोटिर्वाकैर (for कोटिर्वाकैर). Bz विवाकैर्येः (sic); Gz विहगैः; Ca. 6 विहगैः (as in text). — "

Ks V1 B1 Dn1 Ds. 4.7 स (for सद्य). Ss Bn. 3.4 Dn1 Ds. 4.7 सु- (for स). K1 कश्चित्पापः सोपि विभि- न्नगात्रः; S शेते निष्ठः पांसुपु सुतपुत्रः. — " K1. 3 कश्चिद् (for कश्चित्). Ks Bn. 3 Dn1 Dn. 4.7 Tz Gs भ्रूयो; Gz भ्रूयो (for भ्रूयो). Bn. 3 Dn1 Dn. 4.7 Tz Gz. 3 M1 बाहुः; Ds बासः; Ca बाहुः (as in text).

37 " V1 समश्लाघतः; D1 सदा श्लाघते; Ds 'च्यते. S यः श्लाघते (Tz यद्वाहते; Tz यश्च ब्रूते) राजमध्ये सदा हि. — " Gz दुर्योधनो V1 दर्पपूर्णः; Ds. 3 Ts Gz. 3 'युक्तः' (for 'पूर्णः'). — " Some MSS. फल्गुनस्य. Ss Ks V1 B D कश्चिद्भवः; K1 कश्चिद्वतन् (for कश्चिद्वतन्). Ks तथा (for तथा). Ks V1 B D तद् (Ds ततः) (for रथः). Ks कश्चिद्वतः पार्थ इत्यस्त्वबुद्धिः (for " S इहास्मि सर्वमिति पाहुः (Gs राज) युग्रमहं ईहा फल्गुनस्वेति (Tz Gs 'ह) मोहात्. — After 37, S ina.:

652^a कश्चिद्भूयोऽप्य वितथं त्वया कृतं

वत्तमियामवदत्तात कर्णः ।

समानप्ये कक्षमनेकस्यं

विस्वागवधावपत्तिर्ये हि कुर्ये ।

कश्चिद्भूवं सानुरवं महामा

[5]

समास्तु ।

कर्णो व्रतं धोरममित्रमाहो

दुर्योधनस्त्वार्यनिविष्टबुद्धिः ।

[(L. 1) Tz Gs कश्चिदर्थः; Gz [5] स विहगैः (for सद्य वितथं). Tz Gz M transp. त्वया and कृतं. — (L. 2) Tz वत्तमियाम्; Tz Gs वत्तमियाम्; M1 वत्तमियाम्; M2-4 वत्तमियाम् (for वत्तमियाम्). — (L. 3) Tz कक्षम् (for कक्षं). — (L. 5) Tz. 3 M कश्चिद्भूवं (Tz 'व्रतं'; M1 'सुर्व') सानुरव- योत्तमं. — (L. 6) Tz. 3 M om. द्वे. — (L. 7) Gs कश्चि- तातः. — M om. line 8.]

38 Ks om. 38^a. — " Ds पार्थ. Ds कर्षयिद् (for

C. 8. 2348
B. 8. 66. 37
K. 8. 69. 80Cst.

धावत्स्थितः पार्थ इत्यल्पबुद्धिः ।
व्रतं तस्यैतत्सर्वदा शक्रमुनो
कश्चित्त्वया निहतः सोऽय कर्णः ॥ ३८
योऽसौ कृष्णामब्रवीदुष्टबुद्धिः
कर्णः समायां कुरुवीरमध्ये ।
किं पाण्डवांस्त्वं न जहासि कृष्णे
सुदुर्बलान्पतितान्हीनसत्त्वान् ॥ ३९
यत्तत्कर्णः प्रत्यजानात्त्वदर्थे
नाहत्वाहं सह कृष्णेन पार्थम् ।
इहोपयातेति स पापबुद्धिः
कश्चिच्छेते शरसंभिन्नगात्रः ॥ ४०
कश्चित्संग्रामे विदितो वा तदायं

समागमः सृज्यकौरवाणाम् ।
यत्रावस्थामीदृशीं प्रापितोऽहं
कश्चित्त्वया सोऽय हतः समेत्य ॥ ४१
कश्चित्त्वया तस्य सुमन्दबुद्धे-
र्गाण्डीवमुक्तैर्विशिखैर्ज्वलद्भिः ।
सकुण्डलं भानुमदुत्तमाङ्गं
कायात्प्रकृत्तं सन्यसाचिन् ॥ ४२
यत्तन्मया बाणसमर्पितेन
ध्यातोऽसि कर्णस्य वधाय वीर ।
तन्मे त्वया कश्चिदमोघमद्य
ध्यातं कृतं कर्णनिपातनेन ॥ ४३
यद्वर्षपूर्णः स सुयोधनोऽस्मा-

कदा). — ^१) Ś K₁ S हतः; K₄ हंता (for स्थितः).
K₄ पार्थम्. Ś₁ V₁ D₂.4.7 [अ]ल्पबुद्धेः; B₄ 'बुद्धौ'; D₂
'बुद्धः. — ^२) B₂ D₂.8 यस्य (for तस्य). D₂ सर्वथा. D₂
सुतसूतो (for शक्र). — ^३) K₁.2 कश्चित्; D₂ नवचित्.
— For 38, S subst.:

653* पादौ न धावे यावदहं न हस्मि
धनंजयं समरेषूपवेगम् ।
कश्चिद्रणे फल्गुन तं निहत्य
कश्चिद्रतं तस्य मयं त्वयाद्य ।

[(L. 1) T₂ G₂ यम् (for यावद्). G₂ पादौ निधावे यदहं
निहस्मि. — (L. 2) G₂ [न]मरेण; M₁ 'हेलं (for 'वेगम्).
— (L. 3) T₁.2 M तस्मिन् (for कश्चिद्). T₂ G इत्युक्तान्यः
समरे तं निहत्य. — (L. 4) G₁.2 वृत्तं (for व्रतं).]

39 ^a) K₂ कृष्णम्. D₂ दुष्टबुद्धः. — ^b) D₂ क्रुद्धः
(for कर्णः). T₁ क्रुद्धमध्ये महात्मा; T₂ 'बुद्धमध्ये; T₂ G₂.8
'मध्ये दुरात्मा; G₁ 'मध्ये सभायां (for 'वीरमध्ये). — ^c) D₂
lacuna for कृष्णे. — ^d) K₂ T₁ सुदुर्बलान् (for 'बलान्).

40 ^a) K₂ यत्र; B₁.4.5 D₂ D₂ D₂.3-5.7 योसो;
D₂ T₂ G₂ यत्तः (for यत्तद्). D₂ om. तत्. K₂ प्रत्यज-
नाद्य; T₁ 'हन्यात् (for 'जायात्). T₁.2 G M₂-4 स्वदर्थे.
— After 40*, T₂ G₁.4 ina.:

654* महाबलः संयुगे क्षत्रुहन्ता ।
— ^१) B₁ D₂ D₂.4.7 नाहं हत्वा; B₂ नाहं सूत्वा; D₂ नाहं
त्वाहे (sic); T₁ नाहं त्वाहं (for नाहत्वाहं). D₂ पार्थः. K₄
नाहं हत्वा हंस कृष्णेन पार्थान्. — ^२) Ś₂ K₁.2.4 D₂ जहो-
पयातेति; V₁ D₂ D₂.5 इतो; T₂ G₂ इहोपयामी; G₂
'जायेति (for 'यातेति). D₂ **** स ह पापबुद्धिः. — ^३)
K₁ कश्चित्. Ś₁ K₁.2 शरसंभिन्नः; Ś₂ K₄ 'संभिन्नः; G₂ M

'संभिन्न- (for 'संभिन्न-).

41 ^a) K₁.2 कश्चित् (for कश्चित्). V₁ B D (except
D₂) संग्रामो. Ś₂ K₁ विदिते; D₂.4.7 विदितो; T G
विदितः (for विदितो). K₂ D₂ D₂.5.6.8 वा तवार्यं; B
D₂ D₂-4.7 वै तवार्यं; T₁ न वार्यं; T₂ त्ववार्यं; T₂ वा
स्ववार्यं; G₁ वा त्ववार्यं; G₂ वा न वार्यं; G₂ न वा वर्यं (for
वा तदार्यं). — ^b) K₂ B D (except D₂.8) समागमे (B₂
'तः). K₂ संजयः; B₂.5 'यैः (for संजय-). B₂ कौरव-
जयानां. T₁.2 G₁.2 M महाहवे (T₂ M₁ 'भयं; M₂-4
पराभवः) पाण्डवसंजयानां; T₂ G₂ महाहवे संजयपाण्डवानां.
— ^c) D₂ T₂ G येन; M₁ यस्य (for यत्र). K₂ T₂ ईदृशं;
D₂ M₁ ईदृशी. Ś₂ K₁ [S]हं (for संहं). — ^d) K₁.2
कश्चित्. M₂.4 सोमि- (for सोऽय). D₂ D₂ D₂.2.7
दुरात्मा (for समेत्य). D₂ कश्चित्त्वयाद्य स निहतः समेत्य.

42 ^a) K₁.2 कश्चित्; D₂ कश्चित्. K₄ स मन्दबुद्धे-
— ^b) D₂ गांजीवमुक्तैः. — ^c) K₂ प्र*चुं; K₂ D₂ S
प्रविद्धं; B₂.8 निकृत्तं (for प्रकृत्तं). S त्वय (for बुद्धि-).
K₁ सन्यसाचि; B₂ 'साचिवा; G₂ 'साची.

43 V₁ om. 43^a-44^b. — ^a) D₂ यस्त्वं; T₂ यत्त्वं;
G₂ यत्तु (for यत्तन्). G₂ त्वया (for मया). D₂ बाण-
समर्पितेन; Ca 'समर्पितेन (as in text). D₂ D₂.8
यत्तन्मया कर्णसमर्पितेन. — ^b) G₂ यातो (for व्याखो-
D₂ [S]यि; T₁ हि (for सति). K₄ D₂.4 वीरः. — ^c) D₂
त्वन्मे (for तन्मे). D₂ om. (hapl.) from कश्चिद् (in
43^a) up to 44^b. K₁.2 कश्चिद्. K₂ क्षमोघमद्य; D₂
D₂ क्षमोघमध्ये. — T₂ G₁.8 om. 43^d. — ^d) K₁.8 B₁.8
D₂ D₂-1 T₂.2 M₂-4 ध्यानं (for व्यातं).

44 V₁ om. 44^{ab}; D₂ om. 44^{abc} (cf. v. l. 43).

नवेक्षते कर्णममाश्रयेण ।

कश्चित्त्वया मोऽय ममाश्रयोऽस्य

ममः पराक्रम्य सुयोधनस्य ॥ ४४

यो नः पुरा षण्डतिलानवोच-

त्समामध्ये पार्थिवानां समक्षम् ।

स दुर्मतिः कश्चिदुपेत्य संख्ये

त्वया हतः सुतपुत्रोऽस्यमर्षी ॥ ४५

यः सुतपुत्रः प्रहमन्दुरात्मा

पुरात्रवीचिर्जिता मौबलेन ।

स्वयं प्रसन्नानय याज्ञसेनी-

मपीह कश्चित्स हतस्त्वयाद्य ॥ ४६

यः शत्रुमृच्छ्रेष्ठतमं पृथिव्यां

पितामहं व्याक्षिपदत्यवेताः ।

C. B. 2394.
B. B. 86. 46
K. B. 88. 31

— *) T₂ G तु (for स). K₁ मयोधनो (sic) (for सुयो). — *) B₁₋₂ D₁ D₂-4.1 उदीकृते; B₂ निरीकृते; D₁ D₂ आविज्ञते; T₁ विविज्ञते; T₂₋₃ G M विविज्ञते; C₂ जवेज्ञते (for 'ज्ञते). — D₁ T₁ om. 44'. — *) K₁₋₂ कश्चिद्. T₂ त्वमामाय (for त्वया सोऽय). T₁ G₁₋₂ M [S]ख (for उय). S (T₁ om.) [S]ख (for उय).

45 *) S₁ K₁ संदृष्टा; K₁ संदृष्टितान्; K₁ संदृष्ट; B₂ सत्य; D₂ संदृष्ट (for षण्ड). D₂ यो दुष्टवाक्यनिमज्जो अवोचत् (sic); T₁ यो नः पराशंसति वै परामर्षः; T₂ यो नः पुरा संसति लोममोहान्; T₂ G₁₋₂ M यो नः (M₁ योगः) पराशंसति लोममोहान् (M 'यं'); G₂ यो नः परां संसति लोममोहान्. — T₁ G₂ om. 45'. — *) K₂ V₁ B D S (T₁ G₂ om.) कौरवाणां (for पार्थिवानां). D₂₋₃ दुरात्मा; C₂ समक्षम् (as in text). — *) B₂ D₁ D₂₋₃ T₂ G सुदुर्मतिः (G₂ 'ति'); D₂ स दुर्मदः (for स दुर्मतिः). K₁₋₂ कश्चिद्. D₁ G₂ M संख्ये; T₂ G₂ संखे (for संख्ये). — *) S₁ V₁ D₁ D₂ D₂₋₃ G₂₋₃ छ (V₁ [S]न्य; G₂ [S]ति)मर्षी (D₂ 'र्षः'); K₁₋₂ न्यमर्षी; M₂ [S]मर्षः (for उयमर्षी).

46 *) B₂ प्रसहन् (for प्रहसन्). — *) V₁ D₁ निर्विजितं. — *) D₁ D₂₋₃ प्रयुक्तानय; D₂ सन्नानयन्. — *) K₁₋₂ कश्चिद्. K₂ D₁ D₂₋₃ विह्वल (for स ह'). D₂ कश्चिद्वतः सुतपुत्रस्त्वयाद्य. — For 46, S subst.:

655* यः प्राहिणोऽसुतपुत्रो दुरात्मा
कुणां जितां सौचकेनानयेति ।
स मन्दबुद्धिर्निहतः प्रसन्न
वैकर्तनस्तस्य कश्चिन्महात्मन् ।

[(L. 1) T₂ G₁₋₂ यद् (for यः). G₂ om. दुरात्मा.
— (L. 2) T₁ M₁₋₂ सौचकाननयेति; T₂ G सौचकेनानयेति.
— (L. 4) M₂ महात्मा. T₁ M₂₋₃ वैकर्तनो हीनबुद्धिर्मात्मा.]
T₂₋₃ G cont.:

656* अववाप्यां प्राप्नुमिच्छस्यिष्यं
शिशुर्यथा कन्दमलं प्रदीपुष्य ।
स पापात्मा स तु नो विद्विषायः
कश्चिर्कर्मो निहतो वा त्वया चिद् ।

अस्मिन्संग्रामे मोमरूपे त्ववाच [5]

वतं तु भग्नं सुतपुत्रस्य पार्यं ।

कश्चित्पारं वचनं सुतकाळे

यथाप्यमो ममिगो वामुदेवम् ।

तदोक्तवान्पश्यं मोमविक्रामम्

हितं वरन्धः सततं कुरुनाम् । [10]

कश्चित्स कर्णो निहतोऽयं संखे

यो चात्रैराष्ट्रं परिपाकयन्ने ।

एकः सदा शौर्यवन्मासकं बलं

स पाञ्चालान्कुरुयाञ्चैव मयां ।

जिघं विद्विस्मन्पार्थाङ्गी स कर्मः [15]

कश्चिन्महां प्रत्यवधीस्त्वमद्य ।

भवो भासाद्य खगलाद्य युधा

हतस्य मांसान्पुनरुदन्ति स्य कावाद् ।

[(L. 1) G₁ अदित्वा. — (L. 2) G₁₋₂ दमत्. — (L. 3) G₂ तु (for the first स). — (L. 4) G₁ [आ]मीर (for विद्). — (L. 6) G₁ दृष्टं. — (L. 8) T₁ वाङ्मये. — (L. 9) T₁ G₁ तयोक्तवान्पश्यं. — (L. 10) T₁ हितं इत्या आहितं वै कुरुनां. — (L. 11) T₁ G₁ संखे (for संखे). — (L. 13) T₂ हण्टन्; G₂ दितन् (for विदितन्). T₁ G₁ भारैराष्ट्रस्य (for 'टाष्टी स). — (L. 16) T₁ G₁ येन (for मयां). — (L. 17) T₁ इत्योक्तवान्पाकाद्य युधा; G₁ अवोक्त कंका-यखगलाद्य युधा. — (L. 18) T₁ हतस्य मांसान्पुनरुदन्ति शरंटाद्य.]

47 *) T₁ G₁ यद् (for यः). S K₁₋₂ M₁₋₂ यक्ष-मृच्छ्रेष्ठतमः (K₁ 'मत्'); B₂ D₂₋₃ S 'विच्छ्रे' (B₂ 'विच्छ्रे'; D₂₋₃ 'वच्छ्रे')ष्ठतमः. — *) S (except M₁) चा (T₂ G₂ त्वा)क्षिपद् (for व्याक्षि'). B₂ अक्षरबुद्धिः (for 'वेज्ञः). K₂ वितासमक्षमक्षिपदत्यवेताः (sic). — *) K₁₋₂ D₁ स कश्चिद्; B₂ कदाचिद् (for स कश्चिद्). — *) B₂ D₁ D₂ व्याक्षि-चिद्; D₂ सुतपुत्रो; T₂ G₁₋₂ [S]व्याक्षिचिद् (for 'व्याक्षि'). K₂ B₂₋₃ D (except D₂) T₂₋₃ महात्मन् (B₂ D₂ T₂₋₃ 'त्मा') (for दुरात्मा). — After 47, S ina.:

657* यत्तत्त्वया संसृतं मे किरीटि

मस्यामध्ये वैरयेनेह भूयः ।

महं कर्म सुदुश्चिन्ने सपुत्रं

तत्कर्म कृत्वा कश्चिन्मोऽसि कश्चिद् ।

C. 8. 335A
B. 8. 66. 46
K. 8. 69. 51

संख्यायमानोऽधिरथः स कश्चि-
त्तया हतोऽद्याधिरथिर्दुरात्मा ॥ ४७
अमर्षणं निवृत्तिसमीरणेरितं

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥

४७

संजय उवाच ।
तद्धर्मशीलस्य वचो निश्चयः
राज्ञः क्रुद्धस्याधिरथौ महात्मा ।

उवाच दुर्धर्मदीनसत्त्वं
युधिष्ठिरं जिष्णुरनन्तवीर्यः ॥ १
संशयैर्लज्यमानस्य मेऽद्य

[(L. 1) G₁ M₁ तदा (for त्वया). M₁ संकृतिरु. — (L. 4) T₁ G₁ [अ] (for हि).]

48 ^a) Ś K₁ अमर्षणं वै; K₂ V₁ B (except B₁) D अमर्षणं; T₁ G₂ M₁ ^a) पौंसि; T₁ G₁ रोषानलं; M₁ अमर्षवन् (for अमर्षणं). D₁ निवृत्तिः मीरितं रणे (for निवृत्तिसमीरणेरितं). — ^b) K₁ B D (except D₁) स्थितं (for श्रितं). K₁ 2.4 V₁ D₁ इदं (for इमं). S इदा एतं शूलमिदं (T₁ M₁ शूलमिमं; T₁ कालमिमं) सदा मम (T₁ G₂ दानघ). — ^c) T₁ समोचं माप्यय (sic) (for समेल पापवीर्य). K₁ B (except B₁) D₁ D₁ 1.8-5.7 कर्णं; D₁ पाप; T₁ संयुगाद्; T₁ G मंदवीर्य; M₁ 1.8 मावधीवृ (M₁ ^a); M₁ 2.4 मा तपीर (for पापवीर्य). — ^d) Ś K₁ प्रशमयसेध; K₁ प्रशमयेध; B₁ प्रशमयामघ (sic); D₁ प्रशममयेः; D₁ स्वगय ममाघ; D₁ प्रशमयाघ (sic); T₁ प्रशममपोध (for प्रशमय मेऽद्य). Some MSS. फाल्गुन; K₁ फाल्गुनः; D₁ फाल्गुनः. — After 48, N-ins.

658* प्रवीहि मे दुर्लभमेतदद्य

कथं त्वया निहतः सूतपुत्रः ।

अनुष्याये त्वां सततं प्रवीर

वृत्रे हतेऽसौ भगवानिवेन्द्रः ।

[(L. 1) Ś K₁ 2.4 प्रवीहि; D₁ वदाशु (for प्रवीहि). D₁ वदाशु मे दुरवमतीक्ष्णो (sic). — (L. 2) Ś K₁ 2.4 V₁ D₁ 1.8 प्रियं कथं ते (D₁ om. ते) (for कथं त्वया). — (L. 3) Ś K₁ 2.4 add हि after सततं. D₁ प्रवीर. — (L. 4) Ś K₁ वृत्रे (Ś वृत्र) हते स. Ś K V₁ D₁ D₁ 1.8 इन्द्र. D₁ 2.4 वृत्रे हते देवसुर्यैर्यद्रः (D₁ ^a इन्द्र.)]

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ś K₁ 1.8 द्वितीय (K₁ ^a वे) युद्धदिवसे. — Adhy. name: T₁ M₁ युधिष्ठिरवाक्यं; T₁ कर्णवचनः. — Adhy. no. (figures, words or both): Ś 47; B₁ 66; B₂ 56; B₃ 68; D₁ 77; D₂ 67; T₁ 74; T₂ M 73.

47

1 ^a) B₁ 2.4 D₁ 1.8 तद्धर्मराजस्य; T₁ स धर्मशीलस्य. — ^b) B₁ transp. राज्ञः and क्रुद्धस्य. Ś [आ] चिरयो; K₁ B D₁ D₁ 1.8-5.7 T₁ [अ] चिरथो (B₁ ^a ये); V₁ D₁ T₁ 2.4 G M [आ] चि (T₁ 2.4 G M₁ ^a ति) रयेरु (for ^a रयौ). — ^c) K₁ दुर्वर्षम्; D₁ D₁ T₁ 2.4 G₁ 2.4 दुर्मर्षम् (for दुर्वर्षम्). B₁ 4 अक्षी (B₁ ^a ह्यो) नसत्त्वं; D₁ D₁ S अदीनसत्त्वो (for ^a सत्त्वं). — ^d) K₁ M₁ अनंतवीर्यं (M₁ ^a र्यं). — After 1, S ins.

659* द्रोणं हतं पार्यं कर्णे विदित्वा

मित्रां नावमिवालगधे कुरुणाम् ।

संयुक्तमानान्धाराराष्ट्रान्विदित्वा

निरुत्साहांत्र विजये परेषाम् ।

सौदर्ववत्स्वितोऽमितौजा

[5]

उच्चारयिष्यन्धृतराष्ट्रस्य पुत्रान् ।

रणे रथेनाधिरथिर्महात्मा

खतो हि मां त्वरितः सोऽप्यधावत् ।

[(L. 1) M₁ द्रोणहतः. — (L. 2) T₁ [आ] हवे (for [अ] लगाधे). — (L. 3) T₁ स युष्मानान्; G₂ संयुक्तमानः. — (L. 4) T₁ [अ] पि जये; M₁ विजये वै (for विजये). — (L. 5) M₁ सौदर्ववत्. T₁ स्वस्वितो (for त्वरितो). T₁ G₂ 2.4 [स] मित्रौजा; M₁ 2.4 सोमि. — (L. 6) T₁ M धृतराष्ट्रपुत्रान्; G₂ धातराष्ट्रस्य पुत्रान्. — (L. 7) T₁ G₁ रणो रथो. T G [अ] चिरिद्वि; M₁ 2.4 [आ] चिरिदेरु. — (L. 8) T₁ मत्वा; T₂ मीमं; M₁ 2.4 हि मा (for हि मां).]

2 Before 2, N ins. अर्जुन उवाच. — ^a) Some

MSS. संसत्त्वे. G₁ युष्मानं समेल (for ^a मानस्य मेऽद्य). — ^b) K₁ सेनाप्रयागी; V₁ सेन्याप्रयागी. Ś B₁ D₁ D₁ 1.8 कुरुसेन्येयु राजन्; B₁ 2.4 D₁ 2.4 सेन्याराजः (D₁ ^a जा; D₁ ^a जः); B₁ T₁ सेन्याराजन्; D₁ D₁ 1.8 युष्मोचमस्य. — ^c) K₁ 2.4 वगमान्; V₁ D₁ 1.8 वगमान्; B₁ वगमान्; D₁ 1.8

सेनाप्रयायी कुरुमैन्यस्य राजन् ।

आशीविषामान्त्रगमान्प्रमुञ्च-

न्त्रीणिः पुरस्तात्सहसा व्यतिष्ठन् ॥ २

खंगमान्; Cs ख' (as in text). V: Ds अमुचन्; Da: D: 2. 2. 3 T: 1. 3 G: विमुचन्; Ts G: 1. 3 विप्रमुचन् (for प्र'). — ⁴) K: V: B: 1. 4. 1 D: 1. 4. 1 M [अ]व्य (D: 1. 4. 1 'ख')-तिष्ठन्; D: 2. 1. 3 G [अ]व्य (T: G: 1. 4. 1 'ख')तिष्ठन्; Ts [अ]व्य-गच्छन् (for व्यतिष्ठन्).

3 *) K: V: B: 1. 4. 1 D: 1. 4. 1 मेघवर्च (for 'निर्म'). K: मनेदन्; K: B: 1. 4. 1 D: 1. 4. 1 मनेव; B: मनेव; B: समेव (for मनेमन्). B: D: 1. 4. 1 दृष्ट्वा रथं मे परममेवम्; D: दृष्ट्वेव तं चातिरथं रथम्; D: दृष्ट्वा रथं मेवममानवाद्यम्. — ⁵) S: अमुष्टेना. K: 4. 1. 4. 1 D: 1. 4. 1 समस्तमे-नाव (B: 1. 4. 1 'ना चोरणे; V: आमुच्य सेनावरणे; B: चायस्तसेना च रणे (sic) (for अमुष्टेना मरणे). K: 1. 4. 1 रणे; B: D: 1. 4. 1 च रणे (for मरणे). K: B: 1. 4. 1 D: 1. 4. 1 [5]व्यतिष्ठन् (for व्यति'). D: खंडुष्टेनामभिषत् तूर्णं; D: आबतैवा-मास मम व्यतिष्ठत्. — ⁶) D: अजगमं (for जगमं). — For 3, S subst.:

660* स मे दृष्ट्वा शूरतमो ज्ञवाग्रं

मादिषद्ग्रथसंधानवेकात् ।

तेषामर्धं पञ्चसत्ताब्धिह

आसाद्यर्धं द्रोणपुत्रं नदन्त्यत् ।

[(L. 1) T: स्मेव; Ms स मां (for स मे). T: ज्ञवाग्रं.

— (L. 2) T: Ms समविष्टन्. — (L. 3) T: G: M: 2. 2. 3 वंचयन्.]

661* स द्रोणपुत्रः सत्तमं महामा

किरन्धरीषाम्बहुकपाभिविधा-

जिनां गतः सुखं ह्वातिवर्षन् ।

स मे क्षरान्सर्वतः

[5]

नवायुजद्रे पृथिवीप्रकाशान् ।

निवार्य तूर्णं परमाशिमध्ये

ततो हि मां बाणवलीः समर्पयन् ।

आकर्षणं वापि विकृष्य मुञ्चं

न दृष्ट्वेव तस्य महारथम् ।

[10]

[T: M: om. line 1. — (L. 1) T: सुप्रतः; G: सुप्रतः;

Ms-4 स दुष्टन् (for सुप्रतः). — (L. 2) M: स मातरीत्सीव;

Ms-4 समेतारी' (for समपरी'). T: यद् (for तद्). T:

सवापयेव समेत रीत्सीव. — T: reads line 3 twice.

— (L. 3) T: (second time) विकिरीषद् (for किरन्धरीषद्).

T: (first time) आशिमध्येकिरन्धरीषान्. — (L. 4) T: G:

दृष्ट्वा रथं मेघनिभं ममेम-

मम्बष्ठसेना मरणं व्यतिष्ठन् ।

तेषामर्धं पञ्च यतानि हत्वा

विनाशः; Ts G: 1. 3 स्थावीगन्. Ms शुक (for शुक). T: द्वाभ्यवान्मां; Ts 'वतिवर्च'; Ts G: 1. 3 'म्ववर्च'; G: 1. 3 'मिवर्च'. — (L. 5) Ms-4 मच्छान् (for मे श'). T: वचनः (for सर्वतः). — (L. 6) T: G: 1. 3 दुषाशिमानी; T: अशिम-गान्ने. T: पृथिवीप्रकाशान्; M: 'प्रकाशः. — (L. 7) T: G: 1. 3 तूर्णं; G: तूर्णी (for तूर्णं). — (L. 8) T: G: 1. 3 मनेवि. G: मनेवन्. — (L. 9) T: G: 1. 3 मनेवन् (for आक'). T: विकृष्यन् वा (for विकृष्य मुञ्चं). — (L. 10) T: तत्र (for तस्य).]

— After the above, S ins. 663* (T: G: 1. 3 M repeating it after 4). On the other hand, N ins. after 3:

662* स मां ममासाध नरेन्द्र यत्तः

समभ्यर्णामिह इव द्विवेन्द्रः ।

अकार्षीच्च रथिनामुजिहीर्षां

महाराज वध्यातां कौरवाणां ।

ततो रणे भारत दुष्पकम्ब

[5]

आचार्यपुत्रः प्रवरः कुकणात् ।

मामर्दचामास शितैः वृषलै-

र्जवाहिनं चैव विषाधिकरैः ।

अष्टौ गवामष्टशतानि बाणा-

न्मया प्रमुञ्चत्य वहुमति तस्य ।

[10]

तांसेव मुक्तावहमस्य बाणै-

र्व्यनासवं बाणुरिवाभ्रजाकम् ।

[(L. 1) S K: 1. 3 नरेद्र वचन्; K: नरेद्रपुत्रं. — (L. 2) B:

द्विवेन्द्रः. B: समभ्युपेनः समरे द्विवेन्द्रः. — (L. 3) S: अकार्षीच्च; K:

अकार्षीच्च; K: आकार्षीच्च; B: अकार्षीद्. D: om. व. B:

उजिहीर्षेवन्; D: 'हीर्षो'; D: 'हीर्ष' (for 'हीर्षो'). — (L. 4)

D: मया राजन्. S K: विषयतां; K: विषयता; D: D: 1. 3

दुष्पयतां; D: मम्ब' (for मम्ब'). S: D: 1. 3 कौरवेन. — S K: 1. 3

D: om. lines 5-8. — (L. 5) B: 1. 4. 1 D: 1. 4. 1 दुष्प्रकंर.

— (L. 6) D: 1. 4. 1 D: 1. 4. 1 आचार्यः (D: 1. 4. 1 'द') पुत्र. B:

कुर्व (for प्रवरः). — (L. 8) D: वेद. B: D: 1. 4. 1 विषागकलैः.

— (L. 9) S K: 1. 4. 1 V: D: 1. 4. 1 शतानि; S: (sup. line.) K:

B: रथानि (for गवाम्). S K: D: 1. 4. 1 अष्टशतानि; V: 'पराणि' (for

'शतानि). B: D: 1. 4. 1 वान (B: 'म्व')ल बाणौ वृषटानि वाम्बन्;

D: अष्टवनास्त्वामानि वा' (sic); D: (marg.) अष्टौ बाणां

सुष्टुपानि वाम्बन् (sic). Co cites वान्, अक्ष, and वाम्बन्.

— (L. 10) D: 1. 4. 1 reads from प्रमुञ्चत्य in line 10 up to the

end of line 12 on marg. B: प्रमुञ्चत्य; D: 1. 4. 1 प्रमुञ्चत्य (sic);

C. 2. 2359
B. 2. 67. 3
K. 2. 70. subet.

ततो द्रौणिमगमं पार्थिवाय ॥ ३
ततोऽपरान्वाणसंधाननेका-

नाकर्णपूर्णायतविप्रमुक्तान् ।
ससर्ज शिक्षास्त्रबलप्रयत्नै-
स्तथा यथा प्रावृषि कालमेघः ॥ ४
नैवाददानं न च संदधानं

जानीमहे कतरेणास्यतीति ।
वामेन वा यदि वा दक्षिणेन
स द्रोणपुत्रः समरे पर्यवर्तत् ॥ ५
अविध्यन्मां पञ्चभिर्द्रोणपुत्रः
शितैः शूरैः पञ्चभिर्वासुदेवम् ।
अहं तु तं त्रिंशता वज्रकल्पैः

D1.5 प्रमुद्धं (D5 'द'स्व (sic). — (L. 11) K1 तास्तेन. D5 युक्तान् (for मुक्तान्). B4 Da1 D1.5.6 अयवागैर्. — (L. 12) S K1.2.4 V1 B5 Da1 D1.5.6 व्यध्वंसयं (K4 'यन्'); K3 D5 विध्वंसयन्; B2.8 व्यध्वंसयत् (for व्यनाशयं). K2.4 D3 वायुम्. S K1.2 अन्नमालां; K3 V1 Da1 D1.5 'मालाः; D2 'माला (for 'जालम्').]

4 'a) D2 अथ (for ततो). T3 वरान् (for S9). Da1 D1 S बाणगणान्; D5 'मणीन्. D1 om. अनेकान्. — 'b) V1 B1.2 Dn1 D2.5.7 -विप्रमुक्तान्; B5 'मुक्ता. — 'c) B1 सन्नख- (for ससर्ज). K1 शिक्षास्त्रा; K4 शिक्षास्त्र- (sic); S क्षीप्रास्त्र- (for शिक्षास्त्र-). D5 T1.2 G M -बलेन वीरम् (D5 राजंस्; M1 यालस्); T2 -बलप्रवाहांस् (for 'प्रयत्नैस्'). — 'd) K3 lacuna. Da1 om. तथा. D1.5 T3 यथा यथा (by transp.); D5 तथा जयः; T3 G1.2 तोया (G1 'यं) यथा. M1 om. यथा. K3 om. प्रावृषि. S2 प्रावृष; T1 G2 विमुजंति (G2 'जन्; T2.2 G2 निखवंति; G1 सवंति; M वि(M1 प्र)स्रवति (for प्रावृषि). K3 कालमेघैः; K4 'मेघ; B4.5 'मेघाः; T G2 M उग्रमेघाः (T3 G2 'घात्); G1 उग्रवोखाः (sic); G2 उग्रसेनः; Ca कालमेघः (as in text). — After 4, T3 G2 read 6-9.

5 'a) D5 नेव (for नैव). S K1.2.4 [आ]दधानं; B4 [अ]वदानं (for [आ]द'). — 'b) K2 न जानीमहे; D2 न जानीते रणे (for जानीमहे). B5 कतशेखभीष्टः (sic). — 'c) D2 वामेन वा वामतरेण वापि. — 'd) B2 Da1 D1.5.8 पर्यवर्तत्; Dn1 पर्यतैनं; D2 महारथः; D5 प०**वत् (for पर्यवर्तत्). — For 5, 8 (T1.2 G2 M ins. for the first time after 661*) subst.:

663* न संदधानोः कुत आदधानो
न व्याक्षिपन्नाविकर्षन्विमुञ्चन् ।
सन्ध्येन वा यदि वा दक्षिणेन
न ज्ञायते कतरेणास्यतीति ।

[T1 (both times) G2 om. lines 1-2. — (L. 1) M (both times) संदधानं (for 'धानः). T3 G1 (both first time) आदधानो; M (both times) 'दानं (for 'धानो). — (L. 2) T3 (first time).3 G1 (both times).5

न विकर्षन् (for नावि'). T3 G2 न मुञ्चन् (for विमुञ्चन्). M (both times) वि(M1 व्य-; M4 न वि)जानीमः कतरेणास्य- तीति. — (L. 3) T3 G2 वास (for the second वा). — (L. 4) M2.3 (both second time) ज्ञास्यते; M4 (both times) ध्यायते (for ज्ञा'). T (T1.2 both first time) G2 का(T1.2 [both second time] क)रणेन; M2-4 (all second time) तात करेण (for कतरेण).]

S cont.:

664* आचार्यवत्समरे पर्यवर्त-
न्महच्चिन्नं दृश्यते सर्वतः स्म ।
इद्विचित्रं चासुकरं परेषां
सर्वा दिशः पूरयानं शरौघैः ।
अलातचक्रप्रतिमं महात्मनः [5]
सदा नरं कारुणिकं ब्रह्मबन्धोः ।

[Before line 1, M1 reads line 2 repeating it in its proper place. — (L. 1) T2 पर्यवर्त; M1 'वर्तत (for 'वर्तन्). — (L. 2) T3 G2.8 दर्शयन्; M1 (first time) दृश्ये and (second time) चरतः (for दृश्यते). M1 (both times) हि (for स्म). T1 G2 महच्चिन्नं सर्वतोदर्शयत्स्व. — (L. 3) T3 G1 M1 दृष्टी; M2-4 दृष्टि. M1 चासुकरं (for 'करं). — (L. 6) M2-8 कारुणिकं.]

On the other hand, N ins. after 5:

665* तस्याततं मण्डलमेव सज्जं
प्रदृश्यते कारुणिकं द्रोणसूतोः ।

[(L. 1) D5 तस्याततं. Co cites मण्डलम् (as above). B1.2 D4 सज्जं (for सज्जं). — (L. 2) K1 प्रदृश्यते; K2 प्रहस्यते. S2 द्रोणसूतः; D1 'सूतो; D2 देवसूतो.]

6 T3 G2 read 6-9 after 4. — 'a) S2 अविध्यन्; K1 अविध्यं; K3 B (except B2) Dn1 D2-4.5.7 सोविध्यन्; T3 अविध्य; M3 अविध्यन्. S K1.2 D1 मा; T3 G2 मानं (for मां). — 'b) K1 om. शूरैः. — 'c) K3 V1 B1.2.4 Dn1 D2.4.5.7 हि (for तु). D1.2 त्रिंशता; D5 दंक्षितो. D2 कालकल्पैः (for वज्र). — 'd) V1 B2.8 समा (V1 B2 'म)पर्यं; D4 'दंयन्; D5 'र्जयं (for 'दंयं). D2 समार्षयं निक्षितैर्वज्रतुण्यैः. — For 6th, S subst.:

ममार्दयं निमिषस्यान्तरेण ॥ ६

म विश्वरन्ध्रधिरं सर्वगात्रे

रथानीकं द्रुतघ्नोर्विवेश ।

मयाभिभूतः सैनिकानां प्रवर्हा-

नसावपश्यन्नुधारेण प्रदिग्धान् ॥ ७

ततोऽभिभूतं युधि वीक्ष्य सैन्यं

विध्वस्तयोधं द्रुतवाजिनागम् ।

पञ्चाशता रथमुक्यैः समेतः

666* अन्वयं बाणैस्तमहं सुधारे-

निमेषमात्रेण सुवर्णपुद्गैः ।

[(L. 1) M अन्वयम्. Gs अविष्यं (for तमहं). Ts Gs सुधारे. Gs बाणैर्विध्वस्तं महापुधारे.]

— After 6, N ina:

667* अनाच्छादितमरुको बन्धु

समादिदो रक्षितैः दृवकैः ।

[(L. 1) Dai Ds. 3. 3 कृतेन. Ka अविष्यमरुको; Ba अविष्यं; Ds अविष्यमरुको; Ds अविष्यमरुको (for अविष्यं). Ca cates अविष्यं. Ds कृतेन राजन्मरुकोऽप्युक्तः. — (L. 2) Śs Ka. 1 समदिदो; Śs समादिदः; V1 Ds. 2. 1. 3 सम (Ds 'ना' विनो (for समादिदो). Śs Ka मदिसुने; Ds मदिरुक्षैः (for 'रुष्टैः'). Ka दृवकै (sic); Ka. 2 दृवकैः (Ka 'कैः'); Ds दृवकैः.]

7 " Ds विश्वरन्ध्रधिरं (for 'रन्ध्रधिरं'). Ka सर्वगात्रैः; Ba Ds सर्वगात्रैः. — " Śs रथानीकं; Ba 'नीके'. Ka द्रुतघ्नो (for 'द्रुतघ्नो'). — " Ka V1 B D [अ]विमृष्टान्. Ka Bz Ds प्रवर्हान्. — " Śs Ka. 4 Dai Ds. 1. 3

[(Ka. 3 Ba. 4 Ds Ds. 4. 1 असौ प्रपश्यन् (Ka 'दृ'); V1 स वै पश्यन्; Ba असौ प्रापश्यन्; Ds असौ पश्यन्. V1 B D (except Ds) दधिरप्रदिग्धान्. — For 7, S subst.]

668* स निर्विदो विश्वरन्ध्रोऽनुधो

रथानीकं चातिरथेर्विवेश ।

मयाभिभूतान्तरथप्रवर्हा-

नस्य च पश्यन्कथिरप्रदिग्धान् ।

[(L. 1) Ts. 3 Gs विदो; Gs रथान्; Gs विश्वरन्ध्रं (sic).

— (L. 2) Ts M वा (M1 अ) विरे. — (L. 3) Gs [अ]विमृष्टं. Ms. 3 सर्व. — (L. 4) Gs असौ प्रपश्यन्; Ms. 3 अति च पश्यन्. Ts Ms. 4 अतिरथः; Gs अतिरथः.]

8 " Ka वेदय (for वीक्ष्य). — " B (except Ba) Ds Ds. 2. 1. 3 विमृष्टयोधैः; Ds विमृष्टयोधैः (sic); Ds विमृष्टयोधैः; Gs 'सदृशं'; M 'वीक्ष्यं' (for 'वीक्ष्यं'). Ds द्रुत (for द्रुत). T G द्रुतनागस्य (Ts 'वीक्ष्यं'; Gs 'वीक्ष्यं'); M

कण्वस्त्वरन्ध्रमाधुपायान्प्रमावी ॥ ८

तान्मृदयित्वाहमपास्य कण्वं

द्रष्टुं भवन्तं त्वरयाभिधातः ।

सर्वे पाञ्चाला द्रुद्विजन्ते स्म कर्णा-

द्रन्वाद्वावः केसरिणो यथैव ॥ ९

महासपत्नेव मुखं प्रपञ्चः

प्रमद्रकाः कर्णमभि द्रवन्ति ।

मृत्योरासं व्याचमिवावपद्य-

'नाग' (Ms 'ह') योगं. — " Ds1 पंचपाता. Ka समेताः; B (except Ba) D (except Ds) T1 समेता; Gs समेतोः (sic); Ms. 3 समेतं (for समेतः). — " Ts. 3 Gs om. माम्. Ś Ka. 4 Ds1 Ds उपपान्; Ba उपागमन्; Ds. 1 उपापान्; Ds उपपान्; S अन्वयपत्त (M1 'नृ'); Ca उपापान् (as in text).

9 " K1 Ds नृ. Ka Ds कर्ण. Ts तान्मृदयित्वा स्थितिमासर्वतः. — " Dai Ds Ts Gs स्वरितो (for स्वरया). Ba [अ]भिधातः; Ds [अ]तिधातः; Ts. 3 G M [उ]व'; Ts [अ]व'. — " Ms सर्वे. Some MSS. पंचपाता. Ba [अ]मृद्विजन्ते; Dai Ds. 3 द्रुद्विजन्ति; Ds1 द्रुद्विजन्ते. K1 Ts स; Ba च (for स). V1 Ba Ds1 Ds. 1 M1 कर्ण. — " Ba Ds1 Ds द्रुवा वावः; Ba नृवाद्वावः (sic); Dai Ds. 3 Ca नृव (Ds नृव) दिवा; Ds मत्तान्वावः; Ts. 3 G M नृ (M1 व) धेन वावः (Gs 'व ना'); Ts मत्तान् वावः (for मत्तान्वावः). Śs केसरिणो (sic); B1 केसरिणं; Ds1 Ds. 3 केसरिणं; Co 'रिणो (as in text). Dai यथैव च; Gs यथा वै. — After 9, sequence of st. 10-12 in N is as follows: 10th, App. I (No. 19), 12, 11th, 10th, 11th; that of st. 10-12 in S: 10th, 670*, 12th, 11th, 10th, 11th, 669*, 12th.

10 For sequence of st. 10-12, cf. v. 1. 9. — " Śs Gs महारथस्य; Śs K1 'रथस्य (sic) Ka 'कथस्य; V1 Ba. 3-4 Dai Ds1 Ds. 3-4 महर्षेयस्य; B1 महर्षेयस्य; Ds. 3 Ts महा (Ds 'म्या' विपस्य; T1 महर्षेयस्य (sic); (for महारथस्य). Ba [उ]व (for [उ]व). Ds. 3 सुखं; Co सुखं (as in text). Bz प्रसन्नाः; Gs प्रपञ्चः. — " S प्रमद्रकाः कर्णमुखं प्रपञ्चः. — " Ka व्यापान्; Ba om.; Ds व्यापान् (for व्यापान्) Ds1 Ds M1. 2. 1 दृव (for दृव). Śs Ds [अ]मृद्वपद्य (Śs 'पद्य'); Ka प्रपद्य; V1 Ts Gs. 3 M [अ]मृद्वपद्य (V1 'पद्य'); Ba. 4 Dai Ds1 Ds. 4-5 [अ]मृद्वपद्य (Ds1 Ds 'पद्य'); Ts [अ]मृद्वपद्य; Ts [अ]मृद्वपद्य; Gs [अ]मृद्वपद्य (for [अ]मृद्वपद्य). — " Śs राज्ञः; S सर्वै (for राज्ञः). — After

C. S. 2270
B. S. 67. 14
K. S. 70. 16

C. 2. 2370
B. 2. 67. 14
K. 2. 70. 16

न्मद्रकाः कर्णमासाद्य राजन् ॥ १०
आयाहि पश्याद्य युयुत्समानं
मां सूतपुत्रं च वृत्तौ जयाय ।
षट्साहस्रा भारत राजपुत्राः
स्वर्गाय लोकाय रथा निमग्नाः ॥ ११
समेत्याहं सूतपुत्रेण संख्ये
वृत्रेण वज्रीव नरेन्द्रमुख्य ।
योत्स्ये भृशं भारत सूतपुत्र-

मस्मिन्संग्रामे यदि वै दृश्यतेऽद्य ॥ १२
कर्णं न चेदद्य निहन्मि राज-
न्सबान्धवं युध्यमानं प्रसह्य ।
भ्रातृश्रुत्याकुवता गतिर्या
कष्टां गच्छेयं तामहं राजसिंह ॥ १३
आमन्त्रये त्वां ब्रूहि जयं रणे मे
पुरा भीमं धार्तराष्ट्रा ग्रसन्ते ।
सौतिं हनिष्यामि नरेन्द्रसिंह
सैन्यं तथा शत्रुगणांश्च सर्वान् ॥ १४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥

10, N ins. a passage given in App. I, (No. 19),
while, S ins. after 10:

669* यास्यामि तांस्तरयिष्यन्बलौवा-
न्दिष्ट्वा भवान्स्वस्तिमान्पार्थ इष्टः ।

11 For sequence of st. 10-12, cf. v. 1. 9. — ^a)
B₂ D₈ युयुत्सुमानं; S (except G₁) 'समानौ (M₁ 'नो).
— ^b) S₂ मा (for मां). B₂ D₁ D_{1.5} सूतपुत्रस्य (for
'त्रं च). D₂ प्रहृतो (for च वृत्तौ). K₃ B₂ हृतो; V₁
D₈ M₁ वृतो; B_{1.4.5} D₁ D_{1.5} रणे; B₂ T_{2.3} G
M₂₋₄ हृतो (for वृत्तौ). S रणाय (for जयाय). — ^c) S
V₁ B₂ षट् सहस्रा; D₁ D₄ (marg. as in text) बद्धा
हता; D₈ षट्सहस्राः. K₁ om. from राजपुत्राः (in 11^a)
up to निमग्नाः (in 11^d). — ^d) T₂ गच्छन्ति (for लोकाय).
K₃ यथा; V₁ रथे; B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.6.7} S रणे (for रथा).
— After 11, S ins.:

670* तानद्य यास्यामि रणादिमोक्षं
सर्वात्मना सूतपुत्रं च हन्तुम् ।
रथप्रवीरेण महापुमान्
द्विषस्सैन्यं निर्वहन्विस्तरेण ।

[(L. 1) T₂ G₂ M₁ तस्मिन्; G₂ तानस्य; M₄ तान् च
(for तानद्य). T₂ तांस्त्वभियोत्स्यामि (for तानद्य यास्यामि).
— (L. 2) G₂ सूतपुत्रं. — M om. lines 3-4.]

12 For sequence of st. 10-12, cf. v. 1. 9. — ^a)
B₂ समेत्याह. B₂ सूतपुत्रंश्च; D₁ D₁ 'त्रस्य. G₂ सखे. — ^b)
D₂ नरेन्द्रमुख्यं. — After 12^a, S ins.:

671* एवं गते किं च मयाद्य शक्यं
कार्यं कर्तुं निग्रहे सूतजस्य ।
तथैव राज्ञश्च सुयोधनस्य

चे चापि मां योद्धुकामाः समेताः ।
— ^a) B_{1.5} D₁ D_{2.4.6.7} योत्स्याम्यहं; B₄ योत्स्ये ब्रह्मं;
D₁ योत्स्ये भृशं; T₁ G₂ M₂₋₄ ह (M₄ न ह) निष्ये तं; T_{2.3}
G_{1.5} M₁ हनिष्येहं (for योत्स्ये भृशं). S K_{1.2.4} सूतपुत्रो.
— ^b) S K_{1.2.4} यस्मिन्; T₂ M तस्मिन्. T₂ reads यदि
मे twice (for यदि वै). T_{1.5} G M om. वै.

13 K₁ om. from 13^a up to तामहं (in 13^d). — ^a)
K₃ कर्णो. K₄ हि हन्मि (for निहन्मि). — ^b) G_{1.5} प्रगुह्य
(for प्रसह्य). — ^c) T₂ G₂ प्रतिश्रुत्या; Ca. c 'श्रुत्य (as in
text). B_{2.4.5} D₁ D₁₋₇ [अ]कुर्वतो वै; D₁ कुर्वतो
वै; T₂ [अ]गतानां (for [अ]कुर्वतां वै). M_{1.5} वा
(for वै). T_{1.5} G transp. वै and वा. — ^d) K₃
कष्टं; K₄ काष्टां; D₁ D_{1.5} कष्टा; D₈ कष्टां (for कष्टां).
K₃ गच्छतां; B₁ यते; B_{2.4} D_{2.4.7} यातां; D₁ यता; D₂
गहेयं (sic); T G_{1.5} M_{2.4} यायां; G₂ यातां (sic); M₁
यात्वाताम् (sic) (for गच्छेयं). K₃ om. ताम्.

14 ^a) V₁ D₄ त्वा; T₂ त्वद्य (for त्वां). B₂ D_{1.5.6}
S transp. जयं and रणे. — ^b) D_{2.6} S प्रसंति; Ca. c 'ते
(as in text). — ^c) T_{2.3} G M ततो; T₂ तान्वे; Ca. c
सौतिं (as in text). K₃ नरेन्द्रसिंहः; B₂ नरेन्द्रसैन्यं; D₁ G₂
'सिंहं; D₈ 'सखं. — ^d) D₂ T₂ G₁ सखं (for सैन्यं).
T_{2.3} G_{1.5} M यथा; G₂ युधा (for तथा). D₂ समेतान्
(for च सर्वान्).

Colophon. — Day of Karna's Generalship: S₂
K₁ द्वितीय (K₁ 'वे) युद्धदिवसे. — Adhy. name: T₁ M₁
अर्जुनवाक्यं; T₂ कर्णवधप्रतिज्ञा. — Adhy. no. (figures,
words or both): S₂ 48; B₁ 67; B₂ 60; B₃ 69;
D₁ 78; D₂ 62; D₃ 86; T_{1.5} G 75; T₂ M 74.

४८

मंजय उवाच ।

श्रुत्वा कर्णं कल्पमुदारवीर्यं

कुद्वः पार्थः फल्गुनस्सामितौजाः ।

48

1 Śs वैशंपायन (for मंजय). — 2) Bs श्रुत्वा तु कर्णं.
Ka [अ] इतं कर्णम् (for कर्णं कल्पम्). Ś Ka Vi शस्त्रम्;
Ka शस्त्रम् (sic); Ka B (except Bc) D Ca कल्पम्;
Cc कल्पम् (as in text). Ka पुराणवीर्यं; Ca उदार' (as
in text). Ś वैद्वन्तं कुशलितं निशम्भ. — 3) Some
MSS. फल्गुनस्य; Bc फल्गुनं च. — 4) From च. Dni
वेदं; T Ghs M राजा; Gs राजन् (for वेदं). — Bc
om. 1^a. — 5) Ka-तप्तं (for तप्तः). — After 1, N
(except Bc) ins.

672* विप्रवृत्ता तात चमून्वदीया

तिरस्कृता चाद्य यथा न साधु ।

[(L. 1) Ds तद्वृत्तम्. Bc om. ताय. Cc cites ताय.
Dc चम्. Bc विप्रवृत्तः] मृतपुत्रं दे. — (L. 2) Bc
तिरस्कृताय. Śi Ka.s.s दया (for यथा).]

Ka.s Vi Bc.s.s D cont.: Bc ins. after 1*:

673* भीतो भीमं खण्ड चायासया त्वं

वक्रासकः कर्मवो निहन्तुम् ।

लेवं त्वया पार्थं कुतं दृषाया

गर्भं समाविश्य यथा न साधु ।

[Ds om. lines 1-2. Bc reads line 1 after line 4.
— (L. 1) Ca cites भीतो भीमं (as above). Ka चायास
(for चायात्) Ka होनोति वेदमिच्छेत्तया त्वं (sic); Vi Bc.s.s
Dai Di.s.s भीतो भीमाभिमोक्षस्त (Vi Bc 'वेद्यस्त'; Bc 'वेदास्त';
Bc 'विदास्त'; Ds 'वक्रास्त' या (Dai 'दा') त्वं. Ca cites
अनिविदा. — (L. 2) Dai Di.s वक्रासकः (for वक्रासकः).
Ds मृतपुत्रं (for कर्मवो). — After line 2, Bc.s Dai
Da.s.s ins.:

674* तौहं रणे दुप्रविचार्यदीयः

सीदित्वया नाद्य हृष्यो निहन्तुम् ।

— Ds.s om. lines 3-4. — (L. 3) Ka Bc लेवच; Vi देवं;
Bc.s Ds देवच; Dns देवच; Ds देवच (sic); Ds देवं; Ca.s
लेवं (as above). Ka.s Bc.s Dns Da.s कुतं (for कुतं).
— (L. 4) Da.s त्वं. Bc हृष्येवच; Cc 'विद्य' (as above).
Ds दया (for दया). Ka साधु.]

51

मंजयं वाक्यमुवाच वेदं

युधिष्ठिरः कर्णशरामिततः ॥ १

इदं यदि द्वैतवने श्वरस्यः

2. 3794
3. 68. 3
4. 71. 3

Ka.s Vi B Dai Dni Dns.s-s cont.: Ś Ka.s Dns.s
after 672*:

675* खण्ड्या रणे वदरायाः म भीमं

वक्रासकः मृतपुत्रं निहन्तुम् ।

[Bc om. line 1. — (L. 1) Ś Ka.s Vi Bc Dai
Dns.s वराया. Ka (Dc Bc); Ka Vi वदराया. Dc वदरा
म (for वरायाः म) — (L. 2) Bc कर्मवो (for मृतपुत्रः).
Ka Vi Bc.s.s Dai Dni Dns.s-s cont. from after
line 2 of 673*:

676* यत्तद्वृत्तं द्वैतवने त्वयोक्तं

हृता कर्णेन्द्रधेनं मयम् ।

त्वय्या न तं धे कथमद्यापयात्.

कर्णहीनो भीममेतं विहाय ।

[Ds reads from त्वयोक्तं in line 1 up to द्वैतवने in st.
2 twice. — (L. 2) Ka Vi Bc.s Dni Ds transp. हृता
and हृणम्. Ka Bc.s Dni Ds [अ] त्वेन्द्रधेनः; Vi
[अ] त्वेन्द्र' (for वृत्त'). Vi Bc.s Dai Di (both
times).s त्वं (for हृणम्) — (L. 3) Bc om. तं. Bc
om. धे. Vi तु तं; Dai Di (both times).s त्वं; Dni
तदे (for तं धे). Dai Di (both times).s कर्णेन्द्र (for
कथम्). Vi सः वतः; Ds [अ] त्वयताः; Cc [अ] तं' (as
above). Ds यत्तद्वृत्तं कथमद्य पार्थ]
Finally, S ins. after 1:

677* इमां च वसतिं प्राप्तो मयात्कर्णेन बाधितः ।

अहं त्वं भीमसेनञ्चा माद्रीपुत्री च पाण्डवौ ।

बासुदेवेन सहिता वयं कर्मन विजिताः ।

पुनरेव वयं प्राप्य तपस्त्रयां चरामहे ।

अथ वा धार्तराष्ट्राणां परिचर्यां चरामहे । [5]

हृष्येयमुत्तया बीभत्सु रोषास्तरकडोचनः ।

अश्वीपुनरेवान् चर्मराजो युधिष्ठिरः ।

[(L. 1) Ts द्विवा; Ts Gs प्राप्त (for प्राप्ता). Ts Gs
बाधिताः; Gs वेजिताः — (L. 2) Ms पाण्ड. — (L. 4) Ts
मकुन्दि; Ts Gs च कुन्दि (for चरामहे). — Gs om.
(hapl.) line 5. — (L. 5) Ts Gs पाण्डराष्ट्र. —
(L. 7) Ms.s [अ] अ (for [अ] अ).]

2 Ds reads इदं यदि द्वैतवने twice (cf. v. 1.1). — 3)
Ds सत्यः; Gs त्वं (for यदि). Ka वेदवने (sic). M

C. 8. 32.4
D. 8. 68. 5
E. 8. 71. 5

कर्णं योद्धुं न प्रसहे नृपेति ।
वयं तदा प्राप्तकालानि सर्वे
वृत्तान्तपुष्प्याम तदैव पार्थ ॥ २
मयि प्रतिश्रुत्य वधं हि तस्य
बलस्य चाप्तस्य तथैव वीर ।
आनीय नः शत्रुमध्यं स कसा-

द्वैतवनेषु सूतं (for 'ने ह्यवश्यः'). Ks ह्यवश्यः; V1 Ds. 8 ह्यवश्यः; B (except Bs) Dm1 Ds. 7 [S]प्यवश्यः; Ds [S]प्यवोचः; Dc विवश्यः; T1 G2 नन् (G2 'तु'कं; T2 ह्यवश्यः; Ts G1. 8 तु सूतं (for ह्यवश्यः). — ^b) T1. 2 G2 M कर्णेन (M4 'र्णं च) योद्धुं; Ts G1. 8 कर्णं नियोद्धुं (for कर्णं योद्धुं). S2 K1. 4 प्रसहे; Ks B1. 3. 4 D प्रशक्ष्ये; V1 प्रशक्षे; B2. 5 प्रशक्ष्ये; T2. 3 G सहे (for प्रसहे). — ^c) Ks V1 B D S ततः (for तदा). B Dm1 Ds. 4. 6. 7 प्राप्तकालं च (Dc हि) सर्वे; S 'कालं यथावत्. — ^d) B1. 2-5 Dm1 Dm1 D1-2. 5-8 कृत्यानि; B2 कृत्यम्; D4 S कृत्वा (for वृत्तानि). S K1. 2. 4 [अ]पि (S1 'पै'प्याम; Ks [उ]पोक्ष्याम; B2 [उ]पैक्ष्याम; D4 T1. 2 G1. 2 [अ]भ्युपेक्षा (D4 'पैप्या')म; Ts Gs M ह्युपेक्षाम (for [उ]पैक्ष्याम). K4 तदैव; V1 B1. 4. 5 Dm1 Ds. 4. 7 T G1. 8 तथैव (for तदैव). K2 पार्थः; D4 पार्थः; T G राज्यं.

3 ^a) S2 प्रत्यश्रुति (for प्रतिश्रुत्य). T2 G1 वयं (for वयं). T1 च (for हि). — ^b) Ks बालस्य; Ca बलस्य (as in text). V1 B Dm1 D1. 3. 4. 7 न वै (V1 Bs Dm1 D1. 5 वा) कृतं (Bs 'या) तच्च (for बलस्य चाप्तस्य). D2. 6. 8 कर्णस्य पापाधमपु (Ds 'पौ'रुषस्य; S बलस्य (Gs 'लेन) चार्धं (T2 G2 'र्य'स्य तथैव युद्धे. — ^c) S1 Ks नः; Ds [अ]स्मान्; T1. 2 G1. 2 M मां (for नः). Dm1 T1. 3 G2. 3 शत्रुमध्ये. T2 च (for स). — ^d) S समुद्गम्य; Ca. c 'क्षिप्य (as in text). S Ks. 4 Dm1 D1. 2. 3 Ca प्रत्यपिष्ठाः; K1 'पिष्ठः; Ks 'पिष्ठा; D4 'पिषः; T1 'वीक्षः; T2. 3 Gs M 'पिष्ठः; G1 'पीषः; Gs 'पिष्ठः; Cc 'पिष्ठाः (for 'पिष्ठाः).

4 ^a) S2 K1 Bs D4 अन्वास्मिन्; Ks B2 Dm1 Ds. 7 अप्या (D7 'या)स्मिन्; K4 अन्वस्मिन्; B4 Ds 'स्मिन्; Cc 'स्मिन्ना (for 'स्मिन्). Ds यद्वयम् (for वयम्). — ^b) S1 K1. 2. 4 B4 Ds पिपासवो; Bs यतः सदा; D1 ते विपासवो; D4 जिज्ञा (for विद्या). — ^c) Ks राजपुत्रः. — ^d) S2 कलार्थिनां; Ks Bs-5 Dm1 D1 फलार्थिनो (K4 'ना); V1 'न्वितो (for 'र्थिनां). B2 फलान्विहीनो चञ्चः

तस्मत्क्षिप्य स्थण्डिले प्रत्यपिष्ठाः ॥ ३
अन्वास्मिन् वयमर्जुन त्वयि
यियासवो बहु कल्याणमिष्टम् ।
तन्नः सर्वं विफलं राजपुत्र
फलार्थिनां निचुल इवातिपुष्पः ॥ ४
प्रच्छादितं बडिशमिवामिषेण

(sic) (for 'र्थिनां निचुल). Ks. 4 V1 B1. 3 Dm1 Ds. 7. 8 विफलः; B4 Ds विफलम्; Bs Dm1 D1. 3-5 विदुल (for निचुल). B4 Ds. 7 [अ]तिपुष्पः; Dm1 D1. 5 'मिपुष्पः; Ds वृक्षे; Ca. c cite [अ]तिपुष्पः (as in text). — For 4, S subst.

678* अन्वास्म्य सत्येन यदात्य पार्थ
सत्यं शपन्वासुदेवेन सार्धम् ।
तं नः सत्यमफलमकार्षीस्त्वं
फलकाले पुष्पवृक्षं निवृत्तः ।

[(L. 1) G2 सत्येन. Ts G1. 3 यथा (for यदा). G1 यदाव (for 'त्य). — (L. 2) T2 यायां (for शपन्). G1 वासुदेवे. T2 पार्थ (for सार्धम्). — (L. 3) G1 त्वमफलम् (for अफलम्). T2 मा कार्षीः; Ts G1. 3 ह्यकार्षीः (G1 'र्षीः); G2 अस्य कार्षीः (for अकार्षीस्त्वं). T1 तन्नः सत्यं शपथं सत्यमुक्त्वा. — (L. 4) T2. 3 G फलस्य काले. T1 त्वमुच्छिन्नः पुष्पवृक्षः; T2 पुष्पवृक्ष इवाच भग्नः; Ts G चा (G2 वा)च्छिन्नः पुष्पवृक्षः (G2 'वः); M1 पुष्पवृक्षो निवृत्तः (for 'क्षं निवृत्तः).]

5 ^a) Ds विदिशं; Cc बडिशम् (as in text). — ^b) B1. 4. 5 Ds. 4. 6. 7 T1 संछादितं (Ds 'तुं); B2. 3 Dm1 D1. 5 संछादितो (B2. 3 'ता) (for प्रच्छा). Ks गरलः; B1. 4. 5 Dm1 Ds. 7 T1 गरलम्; Ds. 3 गरलम्. Ca cites गवधे; Cc गवधो. S2 इवार्य (sup. lin. 'व)वाच; K4 'सवेन; B1. 4. 5 Dm1 Ds. 4. 6. 7 T1 'ज्ञनेन; B2. 3 'वैवाचा; Dm1 D1. 5 'पराम (Ds 'गः) (for 'ववाचा). Cc cites शार्धवाचा. — After 5th, D1 reads 8. 49. 9^a-27^a (without v. l.), followed by lines 1 and 3 of 694* for the first time, repeating the portion in its proper place. — ^c) Ds अनर्थः; Cc 'र्थकं (as in text). K1 V1 Bs Dm1 D1. 5 om. मे. — ^d) V1 राज्यान्वितो (for 'र्थिनो).

For 5, 8 (except T1) subst.

679* प्रच्छादितस्त्वं बालिश दुर्वेद्यो
नर्थवाक्योऽस्यर्जुन नैव साधुः ।
त्वत्त्वा भीमं सर्वभीमेषु भीमं
संबोजितस्त्वं स्वपुत्रं विह्वल्य

प्रच्छादितो गवय इवाववाचा ।

अनर्थकं मे दधितवानमि त्वं

राज्याधिना राज्यरूपं विनायाम् ॥ ५

यत्तन्पृथो वागुवाचान्तरिक्षे
समाह्वानं त्वयि मन्दबुद्धौ ।

ज्ञातः पुत्रो वामविक्रमोऽयं

सर्वाङ्गश्राव्याप्रवाञ्छेभ्यतीति ॥ ६

अयं जेता खाण्डवे देवसंघा-

न्मवाणि भूतान्यपि चोत्तमोज्ञाः ।

अयं जेता मद्रकलिङ्गकैकया-

नयं कुरुहन्ति च राजमध्ये ॥ ७

अस्मात्परो न भविता धनुर्धरो

न वै भूतः कथनं जातु जेता ।

इच्छन्त्यार्यः सर्वभूतानि कुर्या-

इशे वशी सर्वममाप्तविद्यः ॥ ८

कान्त्या शशाङ्कस्य जवेन वायोः

C. B. 1202
D. S. 58. 13
A. S. 71. 12

[(L. 1) T₁ कर्णपर्वः T₂ G_{1.2} दुर्दरीन्द्र - (L. 2) G₁ 'कर्मवचनपर्व', M₁₋₃ 'कर्मवचन'. M₁ डेन (for देव- G₁ M₁ मायु. - G₁ om. lines 3-4. - (L. 3) M₁ सर्वैरेतु. T₁ मर; T₂ G₁ [अ]मर्यै; G₁ मर; M₁ अमर; M₁₋₄ मर; (for मर्यै).]

On the other hand, N ins. after 5:

680* त्रयोदशेमा हि ममाः मदा वयं
शामन्वजीविष्य धनं त्रयाशया ।

काले वयं देवमियासर्वायं

तत्र सर्वोदरके त्वं न्यमज्जयः ।

[(L. 1) S₁ K_{1.2} V₁ B₁ त्रयोदशे मासि; S₁ त्रयोदशे स (sic). K₁ ममा वयं ताम् (for ममा सदा वयं). - (L. 2) D₁ ताम् (for ताम्). S₁ K_{1.2} B_{1.4} अन्वजीविष्य (B₁ वि); S₁ B₁ D₁ D_{1.2-3} अनुजीविष्य (D₁ 'या'; K₁ अन्वजीविष्य (sic); C₁ अनुजीविष्य; C₁ अन्वजीविष्य. - (L. 3) S₁ K_{1.2.4} कालेनावर्द्ध; K₁ कालेन वयम्; D_{1.7} C₁ काले वयम्; D₁ कालेन वयम् (for काले वयं). S₁ K₁ V₁ B₁ D₁ D₁ C₁ देवम् (for देवम्). C₁ cites देवः. B₁ इवोदरकीजम्; D₁ 'सर्वीर'. C₁ c₁ उह (as above). - (L. 4) V₁ D₁ ततः (for तत्र); B₁ om. सर्वान्. S₁ K_{1.2.4} transp. वरके and त्वं. B_{1.4} वरकेतु. C₁ c₁ cite वरके न्यमज्जयः. K₁ विलेवय; B₁ आमज्जयः (sic); B₁ न्यमज्जयः; B₁ न्यमज्जयः; D₁ D₁ निमज्जयः (for न्यमज्जयः). D₁ ज्ञातः सर्वायं तु वन्मा नियज्जय (sic).]

6 " K₁ वयम्; B₁ वयम्; D₁ ततः (for वयम्). K₁ मया (for पुरा). V₁ B_{1.2.4} [अ]मरीर्ये. - " D₁ G_{1.2} सदाहि (D₁ 'दा' जाते; T₁ तथा हि जाली. B₁ D₁ मन्दरीर्ये; D₁ D_{1.2} 'वीर्य'; T₁ G₁ 'बुद्धे (for 'बुद्धौ). - " K₁ om. इति. D₁ सर्वोदरकात्राजमप्ये निहंता. - For 6th, S subat.

681* अपारीयान्वासवाकुम्भितातो

बहुम्यामाप्तमप्येवे जेता ।

[(L. 1) T₁ अस्मात्परो (for अपारी). G₁ शशाङ्क. T₁

G₁ कर्णपर्वः मदा मा (M₁ 'मिदमप') (for वामवचनपर्वः). - (L. 2) T₁ मयम् (for मयम्). G₁ मयमेतौ विजिता (for 'मयं जेता').]

7 " T₁ कयातः (for जेता). D₁ पाण्डवे; S₁ पाण्डवो (for मयाण्डवे). D₁ D_{1.2} देवसंघा. - " B₁ a.s. 71. 12 T₁ G₁ M₁ चोत्तमोज्ञा; G₁ चोत्तमोज्ञा. - " K₁ D_{1.2} मद्रकलिङ्गकैकयान्; B₁ मद्र * * * कलिङ्गकान्; T₁ G_{1.2} 'कलिङ्गकान्'. - After 7th, B₁ (erroneously) reads 8. 52. 4-22 for the first time, repeating the portion in its proper place.

On the other hand, S ins. after 7th:

682* दैत्याश्च रक्षोऽपि समागतानि

भूमिं च सर्वादिस्त्रिभुवनं जेता ।

[(L. 1) T₁ G₁ दैत्याः; G₁ M₁₋₄ दैत्यान्; M₁ दैत्यानि. - (L. 2) T₁ G₁ सर्वा.]

- B₁ om. 7th. - " K₁ V₁ B₁ (B₁ om.) D₁ अयं कुरु-
प्राजमप्ये निहंता; S₁ कुर्वन् सर्वाप्तमप्ये (T₁ 'न्मुगुप्ये'; M₁ 'न्यगुप्ये') जेता.

8 " K₁ आस्मिन्पराश (sic). G₁ om. न भविता. C₁ cites नो भविता. K₁ B₁ D₁ D_{1.2-4.7} T₁ M₁₋₃ C₁ नो (for न). - " S₁ कथन. K₁ V₁ B₁ D₁ नैवं मृतं (D₁ 'मि' किंचन (V₁ 'मि' जानु जेता (V₁ जेयति; D₁ जेत्); T₁ G_{1.2} नैवम (T₁ नैवो न; T₁ नैवो न) मृतः (G₁ 'त') कश्चि (G₁ किंचि) देनं विजेता; G₁ न भविष्यन् मृतं किंचिदेवं विजेता; M₁ नैवं न मृतं किंचिदेवं विजेत् (M₁ 'ता'). - " K₁ V₁ B₁ D₁ D_{1.2-4.7} S₁ इच्छन्त्यै; D₁ D_{1.2} 'वयं'; D₁ इच्छन्त्यै (for इच्छन्त्यै). T₁ G₁ इच्छन्त्यै (G₁ 'न्या') (for इच्छन्त्यै). - " D₁ D_{1.2} इवे वशी; T₁ वशी वसे (by transp.); T₁ G₁ इच्छन्त्यै. D₁ सर्वममाप्तविद्यः; C₁ c₁ 'समाप्त' (as in text).

9 " M₁ कर्णो (for कर्णम्). T₁ कालेन (for जवेन). - " D₁ लीर्ये जेतो; D₁ लीर्येन जेतः; T₁ लीर्ये विनायि.

C. 8. 2362
B. 8. 68. 13
K. 8. 71. 12

स्यैर्येण मेरोः क्षमया पृथिव्याः ।
सूर्यस्य भासा धनदस्य लक्ष्म्या
शौर्येण शक्रस्य बलेन विष्णोः ॥ ९
तुल्यो महात्मा तव कुन्ति पुत्रो
जातोऽदिनोर्विष्णुरिवारिहन्ता ।
स्वेषां जयाय द्विषतां वधाय
ख्यातोऽमितौजाः कुलतन्तुकर्ता ॥ १०
इत्यन्तरिक्षे शतशृङ्गमूर्ध्नि
तपस्विनां शृण्वतां वागुवाच ।
एवंविधं त्वां तच्च नाभूत्तवाद्य
देवा हि नूतमनृतं वदन्ति ॥ ११

(for 'ज मेरोः'). D. धरिण्यां (for पृथिव्याः). — °) T₁ s
G अक्षेत्र तापे (G₁ 'पाद्' (for सूर्यस्य भासा). T₂ M तापाद्
(for भासा). — °) D₈ शौर्ये (for शौर्येण). B₁ रणेन;
T G M₂₋₄ जयेन (for बलेन).

10 °) S₂ जाता; D₈ पुत्रो (for जातो). S [अ]मितौजाः
(for [अ]रिहन्ता). — °) S₁ K₁ s द्विषां; G₁ lacuna (for
स्वेषां). — °) S₁ K₁ s दयातो; D₈ ततो (for ख्यातो). S
ख्यातो महात्मा कुल (T₂ s G₁ s तव) नंदिकर्ता. Ca cites
तन्तुः; Cc कुलतन्तुः.

11 °) V₁ B₁ s D₄ [अं]तरीक्षे. — °) D₈ तासुवाच;
M₂₋₄ वाच आसत् (for वागुवाच). — °) D₈ damaged.
S एवंविधस्य. K₂ V₁ B (except B₂) D₁ D₂₋₄ s om.
त्वां. K₄ त्वां तदुधामूतः; S त्वं न च मू (G₂ हि सु) तः (for
त्वां तच्च नाभूत्). D₂ नोभूत् (for नाभूत्). K₂ D₁
D₁ s s यथावद्; V₁ B₁₋₄ D₁ D₂₋₄ s त (B₂ य) या च;
B₂ तथा ते; S तथा (T₁ तदा; T₂ त्वया) च (for तवाद्य).
— °) K₁ s V₁ B D [अ]पि; T G₁ s च (for हि). D₁
D₁ s T₂ ह्यनृतं (for अनृतं).

12 °) D₈ damaged. — °) D₂ s श्रुत्वा).
S₂ K₂ V₁ B D S (except G₁) गिरः. K₄ पूजमहं (for
'यतां). K₂ मया त्वां; V₁ B D T₂ s G₂ s M सदा त्वां
(B₁ D₂ त्वं; M₁ त्वां); T₁ यदा त्वां; G₁ सदा वां (for
सदैव). — °) B₂ M₂ om. न. B₂ संन्वलिं; D₄ G₁ s
संवति (G₂ तीं); D₈ संयतिं; Ca संनति (as in text). D₁
प्रेमः; T₁ G₂ याम; T₂ s G₁ s M यामि; Ca प्रेमि (as in
text). — °) K₂ s V₁ B D T₁ s G M₂ s त्वां. V₁
B₁ D₁ [अ]धिरथेर; T₂ s G [आ]ति. K₂ D₁ सयांतं;
D₂ प्रयांतं (for सयांतम्). C₇ न त्वां जानाम्याधिरथेरभयार्तम्.

13 S repeats 13, after App. I (No. 20).
— °) K₂ s D₁ त्वाद्वा कृतं; K₂ G₁ (both

तथापरेषामृषिसत्तमानां
श्रुत्वा गिरं पूजयतां सदैव ।
न संनतिं प्रैमि सुयोधनस्य
न त्वा जानाम्याधिरथेरभयार्तम् ॥ १२
त्वद्वा कृतं वाहमकूजनाक्षं
शुभं समास्थाय कपिध्वजं त्वम् ।
खड्गं गृहीत्वा हेमचित्रं समिद्धं
धनुश्चेदं गाण्डिवं तालमात्रम् ।
स केशवेनोद्यमानः कथं नु
कर्णाद्धीतो व्यपयातोऽसि पार्थ ॥ १३
धनुश्चैतत्केशवाय प्रदाय
यन्ताभविष्यस्त्वं रणे चेदुरात्मन् ।

times) त्वद्वा कृतं; D₈ दद्वा कृतं; T₂ (both times) दद्वा
ये तं (for त्वद्वा कृतं). Ca cites त्वद्वा (as in text).
B₁ om. from कूजनाक्षं up to कर्णा (in 13^f). K₂ s
वाज (K₄ 'ह' नकूजनाक्षं; V₁ वाहमकूजनाक्षं; T₁ (both
times) वाहमकूजिताक्षं. Ca v cite वाहमकूजं (as in
text). — °) D₈ समं (for शुभं). S₂ K₂ कपिध्वजे त्वं
(K₂ 'जेदं'); K₂ B₂ D₁ D₂ s s s T₂ s G M (S MSS.
both times) 'ध्वजं तं (D₈ त्वं); T₁ (both times)
'ध्वजां च. — °) K₂ प्रहीत्वा. K₂ D₈ हेमचित्रं तथैव;
V₁ B₂ s s D₁ D₂₋₄ s s T₁ s G₁ s M (S MSS. first
time) 'चित्रा (B₂ D₈ 'पट्टः; B₂ 'पद्या) वनद्धं; B₂ D₁
D₂ s s T₂ G₂ (last two first time) 'पट्टानुबद्धं. S
(second time) खड्गं बिभ्रज्जातरूपत्सहं च (T₁ M 'रूपार्क-
रूपं; G₂ 'रूपत्सरूपं). — °) D₈ धनुःश्रेष्ठं; T₁ s G₁ s
M₂ s (all first time) धनुर्वरं; G₁ (second time) 'वेदं
(for 'श्रेष्ठं). S₁ K₂ तालिमात्रं. — °) D₁ सकेसवो; T₁ s
G₁ s M₂₋₄ (all first time) वासुदेवेन (for स केशं). S₂
K₁ न; K₂ V₁ D₈ G₂ (both times) तु; K₄ च; B₂₋₄
D₁ D₁ D₁ s s s T G₁ s M (S MSS. second time) त्वं
(for तु). — °) D₂ कसाद् (for कर्णाद्). G₁ (first
time) पार्थः (for भीतो). S₂ K₁ s G₁ (first time) [S]
व्यपयातो (for व्यप'). T₁ G₁ M (all second time) कर्णा-
त्पार्थ (T₁ 'र्थां) त्वमपेतुं (T₁ 'रैनु) समैषः (G₁ 'धीव); T₂ (second
time) कर्णं पार्थ त्वमपेतुं समैषः; T₂ G₂ (both second time)
कर्णत्पार्थः त्वमपेतुं समैषीः; G₂ (second time) 'त्पार्थमपेतुं
समैषीः. — After 13, Bom. ed. and S ins. a passage
given in App. I (No. 20) followed by the repetition
of st. 13.

14 T₁ G₁ M read 14th twice. — °) V₁ B₂

ततोऽहनिष्यत्केशवः कर्णमुग्रं

मरुत्पतिर्दृष्टमिवात्तवज्रः ॥ १४

मासेऽपतिष्यः पञ्चमे त्वं

न वा गर्भोऽप्यभविष्यः दृवायाः

तत्ते श्रमो राजपुत्राभविष्य-

अ संग्रामादपयातुं दुरात्मन ॥ १५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥

Da. 4. 1: Ti (both times) धनुश्च तन्; Ba. 1: 'धेदु; Ti (both times); G (G both times) M (both times) स गांविं (for धनुश्चेतन्). Bi Dni Da. 4. 1: Ti (both times) प्रवच्छ (for प्रदाय). — ³ Bi [ज]भविष्यत्सर्वं; Ti. 3 G (G both times) मयेत्सर्वं (G 'ये) यदि (for [ज]भविष्यत्सर्वं). Gi om. रणे. Dai Da. 3 द्वि रणे (for रणे चेत्). Ka Ba. 1: ये दुरात्मन; Ba. 3: चेदुरात्मनः; Dni Da. 4. 1: 8 (Ti Gi M both times) केमवय (for चेदुः राहमन्). — ⁴ Ba. 4: Dni Da. 4. 1: तदा; Di यदा (for ततो). 8 तरेष्वन् (for 'सहनि'). Dni कर्णमुग्रं (for 'मुग्रं'). — ⁵ Ti. 3: Gi. 3: M मरुत्पत्यो. Ka Dni. 1: मां- (Dni 'स'वज्र). — ⁶ K Vi B Dni Da. 4. 1: 14 after 14: Dai after 14: Dni ins. lines 1-2 after 15 and lines 3-4 after 684*.

684* राधेयमेवं यदि वाप्यसकः

अरम्भमुग्रं प्रतिबोधनाय ।

यच्छान्यस्य गांविंयमेतदथ

त्वतो वोऽहनिष्यधिको नरेन्द्रः ।

[(L. 1) Ds कने रणे त्वं (for राधेयमेवं). Ka Bi Dni Da. 4. 1: एवं (for एवं). Ka B Dni Da. 4. 1: तव यच्छ; Vi Dai Da. 4. 1: वाच यच्छ. — (L. 2) Vi BD प्रतिवा (Ds 'व')वनाय. — (L. 3) Ds अथस्यै त्वं; Ca यच्छान्यस्यै (as above). Co cites यच्छ only. Śi Ka. 3: यव; K: यव; Vi Ba. 3: Dai Da. 3: देवे; Ba. 3: Dni Da. 4. 1: प्रवच्छ (for यच्छ). Bi [ज]मे (sic) (for [ज]मेस्यै). Bi Dni Ds गांविं (Ds 'वि'वय. 8 Ka. 3. 4: नस्यै; Bi नस्यै (for नव). — (L. 4) Śi Ka. 4: Vi Ba Dai Da. 3: योमेयु; Ds [5]येवा ये (for योमेयु). K: मय्यधिकं; Bi मय्यधिकं; Ds योम्यधिकं. Ka Ds नरेयु; B (except Bi) Dni Da. 1: वा नरेन्द्र (Bi 'द' (for नरेन्द्र); Ds नोऽप्यधिकोमेयु नरेन्द्र.] Ka Ba Dni Da. 4 (marg.): cont.: Da. 4. 1: ins. after 14:

684* तस्मादेवं पुत्रदारेर्विहीन

य मूयः ।

इहा लोकः पतिवाम्यवगाये

पतिर्हृष्टे नरके पाण्डवेय ।

[D. 4. 1: om. lines 1-2. — (L. 1) Dni तस्मादेवं. Ds विहीना. — (L. 2) Ka इहापुत्रदारेण. Ds तस्मादेव तस्मादेव मूयः. — (L. 3) Da. 1: इहालोकः (Ds 'के); Ds पुत्रलोकाय.

— (L. 4) Ka इहा; Dni पुत्रा; Da. 3: इहायु; Da. 4. 1: पुत्रा (for पुत्रे); Ds तस्मादेव. Ka Da. 3: तस्मादेव; (Ka 'वायु').]

Ds cont.:

685* रथे स्थितः काशुन केमवसे

रश्मो समाराध रणे प्रयातु ।

अहि स्वमद्यैव ममेव कर्ण

सैवं वया केमवो राजमध्ये ।

15 ¹ Śi प्रकृष्टे; Ka B Dai Dni Da. 1: Ca प्रकृष्टे; Vi Da. 1: प्रकृष्टे (for प्रकृष्टे). Ti Gi. 3: Mi मने गांविंयैय (Ti विंयैय; (for विंयैय); Mi विंयैय; (for विंयैय); Gi मने पतिवये पतिवये ॥ १५. Mi-4: तस्मादेवमयं यदि मामि पतिवये. — ² Ds मा (for वा); Vi B D. 1: गर्भे. Ka वया-भविष्यः; Vi Dni Da. 3: जामविष्य, Bi प्रमं; Bi यामं; Dni. 3: ह्यमं; Ti. 3: Gi यद्यमव; (Ti 'वन्'); Ti Gi. 3: Mi यद्यमाव; Mi-4: यद्यमव; (for अप्यभविष्य); Śi दृवाया; Ka. 4: दृवाया. — ³ Ds ततः; Ti. 3: G मतो (for ततो). Ka. 4: Vi B D Ti M श्रेयो; Ti. 3: G श्रेवान् (for श्रमो). Vi राजपुत्राद्; T G 'पुत्रो. Vi भविष्य; Ds भविष्यते. — ⁴ Ba. 3: Dni Da. 4. 1: न चेत् (for न). Ka. 4: अपयार्त्त; K: उपयार्त्त; Vi अपयार्त्त; B Dai Dni Da. 4. 1: 'यानं; Di 'यानां; Ds उपयार्त्तं (for अपयार्त्त). 8 न ते यतः कलान् इत्यर्त्त (Ti Gi Mi 'ते')यत्. — After 15, Dai ins. 683* and Dni ins. lines 1-2 of 683*. On the other hand, Dni Ds ins. after 15:

686* धिमागिद्वयं विषय ते बाहुवीर्य-

मर्मस्वेवाभ्याजगार्त्तं विभे ।

विभे केतुः केमरिजः मुपत्य

कृशानुदं च ययं च ते विह ।

[(L. 1) Ds गार्त्तं. — (L. 4) Dni विहृते (for ते विहृते)]

Colophon om. in Ds. — *Day of Karna's Generalship*: Śi Ka द्वितीयदुर्दिवसे. — *Adhy. name*: Ti पद्योक्तिः; Mi पद्यवाच्यं. — *Adhy. no.* (figures, words or both): Śi 49; Bi 68; Ba Da 69; Ba 70; Da 79; Ti. 3: G 76; Ti M 75.

४९

संजय उवाच ।

युधिष्ठिरेणैवमुक्तः कौन्तेयः श्वेतवाहनः ।
 अस्मि जग्राह संक्रुद्धो जिघांशुर्भरतर्षभम् ॥ १
 तस्य कोपं समुद्गीक्ष्य चित्तज्ञः केशवस्तदा ।
 उवाच किमिदं पार्थ गृहीतः खड्ग इत्युत ॥ २
 नेह पश्यामि योद्धव्यं तव किंचिद्वनंजय ।
 ते ध्वस्ता धार्तराष्ट्रा हि सर्वे भीमेन धीमता ॥ ३
 अपयातोऽसि कौन्तेय राजा द्रष्टव्य इत्यपि ।
 स राजा भवता दृष्टः कुशली च युधिष्ठिरः ॥ ४

49

1 ") D₂ युधिष्ठिरेण. — ") T₁ अस्मि- (for अस्मि).
 — ") S₂ K_{1.2.4} V₁ B₁ D₁ D_{2.4.7} T₂ G₂ भरतर्षभ
 (D₁ 'भः'); D₂ पांडुनंदनं. D₂ हंतु आतरमग्रजं.

2 G₂ om. 2. — ") K₂ पार्थ; S (G₂ om.) क्रोधं
 (M₁ 'यः') (for कोपं). S₁ K_{1.2.4} समुद्गीक्ष्य; S (G₂
 om.) समाज्ञाय; C₂ समुद्गीक्ष्य (as in text). — ") K₂
 G₂ तथा (for तदा). — ") K₄ पार्थ; T₁ कार्यं; T_{2.3} G_{1.3}
 M खड्गं (for पार्थ). — ") S₂ गृहीत्वा. D₁ D_{1.5.6} खड्गं
 गृह्णासि शंस मे; T₁ अस्मि गृह्णासि भारत; T_{2.3} G₂ M
 गृह्णास्वर्तुन शंस मे; G₁ गृह्णासि भरतर्षभ.

3 ") B_{1.3-5} D₁ D_{2.4.7} T₁ G_{1.2} न हि; B₂ नेहि (for
 नेह). G₂ [अ]योद्धव्यं. — ") K₂ V₁ D₂ स्वयि; B D₁
 D₁ D₁₋₇ S त्वया (for तव). T₂ G_{2.3} कंचिद्. M₄
 धनंजयः. — ") V₁ B_{2.5} D₁ D_{1.5} विध्वस्ता; B_{1.4} D₁
 D_{2.4.7} ते प्रस्ता (for ते ध्वस्ता). S नेहा (G₂ न ह्या) गता
 धार्तराष्ट्राः. — ") B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.5.7} भीमसेनेन (for
 सर्वे भीमेन). D₂ संयुगे; S वारिताः (for धीमता).

4 ") K_{1.4} अपा (K₄ 'मि')यातो; K₂ D_{2.3} उप; D₁
 D_{1.5} इहयातो; D₂ उपा **; S उपायातो (for अपयातो).
 S K_{1.2.4} हि (for एसि). — ") B₂ T₂ G₂ इत्यसौ; B₂
 D₂ T_{1.2} G_{1.2} M इत्युत; C₂ इत्यपि (as in text). B₂
 किमिदं ते चिकीर्षितं. — ") B₂ भरतश्रेष्ठ (for भवता दृष्टः).
 — ") S₂ कुशले; D₁ कुशली.

5 ") S K_{1.2} संक्रुद्धा; B_{1.4.5} D₁ D_{2-4.7.8} स क्रुद्धा.
 T_{2.3} G₂ नरशार्दूलं (for नृप). — ") T₁ G₂ M-विक्रम (for
 'मय'). — ") K₁ हर्षकालं. B_{1.4.5} D₁ D_{2.4.7} च (for
 तु). — ") S₂ T₁ G₂ त्वं; K₂ V₁ B₂ D₂ ते; K₄ D₁
 D_{2.4.5.6} T_{2.3} G_{1.2} M_{1.2} त्वां (for त्वा). S₂ V₁

तं दृष्ट्वा नृपशार्दूलं शार्दूलसमविक्रमम् ।
 हर्षकाले तु संप्राप्ते कस्माच्चा मन्पुराविशत् ॥ ५
 न तं पश्यामि कौन्तेय यस्ते वध्यो भवेदिह ।
 कस्माद्भवान्महाखड्गं परिगृह्णाति सत्वरम् ॥ ६
 तच्चा पृच्छामि कौन्तेय किमिदं ते चिकीर्षितम् ।
 परामृशसि यत्क्रुद्धः खड्गमद्भुतविक्रम ॥ ७
 एवमुक्तस्तु कृष्णेन प्रेक्षमाणो युधिष्ठिरम् ।
 अर्जुनः प्राह गोविन्दं क्रुद्धः सर्प इव श्वसन् ॥ ८
 दद गाण्डीवमन्यसा इति मां योऽभिचोदयेत् ।

मन्यवारि (V₁ 'नुरावि')शत्. B_{1.3-5} D₁ D_{2.4.7} किमिदं
 मोहकारितं.

6 ") D₁ ते (for तं). K₄ पश्याम. T₂ कौन्तेयं.
 — S₁ K_{1.2} om. (hapl.) 6^a-7^a. — ") K₂ B_{1.4.5} D₁
 D_{2.4.7} भविष्यति; V₁ D₁ D_{1.5.6} भवेदिति; D₂ भवेति वै
 (for 'दिह'). — After 6^{ab}, K₄ B D₁ D_{2.4.7} ins.:

687^a प्रहर्तुमिच्छसे कस्मात्किं वा ते चित्चित्रभ्रमः ।

[K₄ चित्ते हि (for ते चित्)]

— ") D₂ G₂ तस्मात्; M₂ यस्माद्. D₂ विद्वन् (for
 भवान्). B₂ इमं (for महा). — D₂ om. (hapl.)
 6^a-7^a. — ") S₂ K₄ परिगृह्णाति; T_{2.3} G₂ 'गृह्णासि. V₁
 B D₁ D_{1.3-5.7} सत्वरः; T G [अ]कारणात्; M कारणात्.

7 S₁ K_{1.3} om. 7^a; D₂ om. 7^{ab} (cf. v. l. 6).
 — ") K_{2.4} V₁ B D₁ D_{1.2-7} G₁ तत्त्वां; D₂
 स त्वां; T G_{2.3} M तस्मात् (for तत्त्वा). — ") S किमिदं
 (T₂ G_{2.3} कांक्षितं; G₁ कांक्षी तं) भरतर्षभ. — ") S₂
 K_{1.2} B (except B₂) D₁ D_{2.4.7} परामृशसि; K₂
 परान्वंससि; K₄ 'मृषसि; D₂ T₂ 'मृषयति (T₂ 'सि); C₂
 'मृषस्व. K₂ यः क्रुद्धः; K₄ यत्क्रुद्धः; D₂ यत्क्रुद्धः; T_{1.2} M
 संरब्धः (T₂ 'रब्ध'); T₂ G हस्तेन (for यत्क्रुद्धः). — ") K_{2.4}
 अद्भुतविक्रमः; D₂ S 'दर्शनं.

8 ") M₁ उच्चा (for उक्तम्). D₂ स कृष्णेन; S
 कयाक्षेण. — ") S₂ प्रेक्षमाणे; K₁ 'मानो; K₂ B₂ D₁
 D_{1.5.6} प्रेक्षमाणो (K₂ 'जं). — ") D₂ प्राह (for सर्वं).
 M₂ इवाश्वसन्.

9 ") S₂ K₄ देहि; K₂ रुह (sic); D₂ वद्ध (for दद).
 D₂ गांजीवम्. B D₁ D₁ D_{2.3-7} S अन्यसौ देहि गांजीवम्.
 — ") S₂ संवो; K₂ 'वो (for मां वो). K₁ [S]भिचो-
 दयत्; K₂ 'बादय; K₄ B₂ D₁ D₁ मचोदयत्; V₁ B₂

छिन्द्यामहं शिरस्तस्य इन्धुपांशुव्रतं मम ॥ ९
तदुक्तोऽहमदीनान्मन्त्राज्ञामितपराक्रम ।
समर्थं नव गोविन्द न तत्त्वन्तुमिहोन्महे ॥ १०
तस्मादेनं वधिष्यामि राजानं धर्मभीरुकम् ।
प्रतिज्ञां पालयिष्यामि हन्वेमं नरमत्तमम् ।
एतदर्थं मया स्वज्ञो गृहीतो यदुनन्दन ॥ ११
सोऽहं युधिष्ठिरं हत्वा सत्येऽप्यानुष्यतां गतः ।
विशोको विन्वरथापि भविष्यामि जनार्दन ॥ १२
किं वा त्वं मन्यसे प्राप्तमस्मिन्काले समुत्थिते ।

Ds S प्रचोदयेत्; Ds [S]यनोरवेत्. — Ds reads 9^a-27^a and lines 1 and 3 of 634* for the first time after 8. 48. 5th. — *) B₁ D₁ D₂ a. s. T₁ G मि/मि (मि)द्यामहं; D₂ छिद्यमास. B D₁ D₂ a. s. तस्य शिरः (by transp.); D₂ शिरस्तसात्; D₂ 'त्येति. — *) S K₁ a. s. [इ]त्यय; D₂ कृष्ण; D₂ अथ (for इति). K₁ पांशुव्रते; D₂ पांशुव्रतं; Co [उ]रांशु (as in text). Ca cites तपोशु. — After 9, T₁ S ins.

685* युधिष्ठिरेण तेनाहमुक्तमस्मि जनार्दन ।

[G₁ यापि (for वापि)]

10 *) S यद् (for उद्). K₁ D₂ अदीनमा; S 'नार्थ; Ca अदीनार्थ. B D₁ D₂ a. s. तदुक्तं मम चलेय. — *) K₁ a. s. D₂ राजामितपराक्रमः (K₁ 'मं'); D₂ राजा रमितपराक्रमः; S राजा तेव (T₁ M 'ज्ञायेव') यत्तस्मिन्. — *) S transp. न and तत्. K₁ हव (for हव).

11 *) S K₁ a. s. धर्मभीरुकः; B₁ D₂ Ca 'भीरुकः; S 'चरिते. — After 11^a, V₁ reads 13^a, repeating it in its proper place and thereafter repeats 11^a. — *) D₂ om. (hapl.) from हत्वेन up to भविष्यामि (in 12^a). K₁ V₁ B D₁ D₂ a. s. a. s. S [य]मं; D₂ च (for [इ]मं). S₁ K₁ V₁ D₁ D₂ a. s. नरमत्तमः; D₂ तु नरोत्तमः; D₂ M₁ a. s. नरमत्तमः. — *) K₁ यदुत्तमः; K₁ युत्तमदव (for यद्).

12 D₂ om. up to भविष्यामि (in 12^a) (cf. v. 1. 11). — *) D₁ हि (for उद्). S₁ युधिष्ठिरो. — *) K₁ V₁ B D (D₂ om.) S तस्य (for सत्येऽपि). V₁ T₁ G₁ s. [मा]नुष्यतां. S₁ यताः; D₂ ततः (for यतः). — *) S (except T₁) वेव (for चापि).

13 *) T₁ S G च (for वा). — *) B₁ कात्; B₁ काये; S कार्ये (for काले). S₁ समुत्थिते; K₁ B₁ s. D (except D₂ s) उपस्थिते. — *) D₂ partly damaged. D₂ देव; S (except T₁ G₁) कृष्ण (for लस). — *) D₂ S (except G₂) देवित; D₂ दात (for देव). D₁ D₂ s. transp. देव and सत्यं. — After 13^a, T₁ G₁ s. ins.

689* जातस्तस्यो हि धर्मज्ञाधर्मज्ञेति परा युधिः ।

नमस्त जगत्मान वेत्य सर्वं गतागतम् ।
न तथा प्रकरिष्यामि यथा मां वक्षते भवान् ॥ १३

कृष्ण उवाच ।

इदानीं पार्थ जानामि न ब्रह्माः सेवितास्त्वया ।
अकाले पुरुषयाघ्न संस्मृक्रिययानया ।
न हि धर्मविभागज्ञः कुर्यादेवं धनंजय ॥ १४
अकार्याणां च कार्याणां संयोगं यः करोति वै ।
कार्याणामक्रियाणां च स पार्थ पुरुषाधमः ॥ १५
अनुमृत्य तु ये धर्मं कवयः समुपस्थिताः ।

[The transp. सर्वं and कवयः T₁ पार्थ.]

— *) V₁ प्रकरिष्यामि; T₁ [अ]थ करि; T₁ च करि. G₂ मत्तया करिष्यामि. — V₁ reads 13^a for the first time after 11^a. — *) M₁ a. s. मा (for मां). — After 13, K₁ V₁ B D (except D₂) S ins.

689*

संजय उवाच ।

धिर्यगित्येव गोविन्दः पार्थमुक्तवानवीरुनः ।

[D₂ T₁ G₁ s. M om. संजय उवाच. — (L. 1) T₁ G₁ M पति (M₁ कीर्ति) ति (for इति). T₁ G₁ धिरित्येव न गोविन्दः. K₁ उक्त. G₁ वयः (for पुनः).]

14 V₁ B₁ a. s. D₁ D₂ T₁ s. M om. the ref. K₁ T₁ G श्री (T₁ G₁ om. श्री)मगवाद् (for कृष्ण).

— *) K₁ वृद्धः; Ca वृद्धः (as in text). K₁ तया (for तया). — *) B₁ D₁ D₂ a. s. कालेन (for अकाले).

— *) K₁ T₁ s. G₁ s. M₁ a. s. संयोगः कियवा (T₁ 'यते; T₁ 'यता); D₂ 'मकुषया. D₂ तया; T₁ तया (for [अ]तया).

B (except B₁) D₁ D₂ D₁ s. संयोगं यत्तवानयाद् (B₁ D₁ D₂ s. 'यिताद्; B₁ 'यता). Ca cites अयात्. — *) T₁ s. G धर्मविभागज्ञैः. — *) K₁ कुर्यादेवं; T₁ s. G एवं कार्यः; T₁ इदं कार्यः; M एवं कुर्याद् (by transp.). S₁ K₁ D₁ चनंजयः. — After 14, K₁ B₁ a. s. D₁ D₂ a. s.

(marg. sec. m.) s. s. ins.

691* यथा त्वं पाण्डवाद्येह धर्मभीरुपण्डितः ।

[D₂ यत्वं इति.]

15 *) B₁ अकार्येण; S (except M₁) योकार्याणां; Ca चक्रा (as in text). K₁ D₂ a. s. च संयोगः; V₁ B D₁ D₂ a. s. कियवा च; S कियवाघ्न (for च कार्याणां).

Ca cites कियवा. — G₂ reads 15^a twice. — *) K₁ यद् (for यः). K₁ D₂ s. यः करोत्यविचारयद्; D₂ कुर्यादेवं विचारयद्; S (G₂ both times) संयोगं यावदुपस्थिते (T₁ 'त').

Ca cites संयोगं (as in text). — *) K₁ D₂ s. अक्रियाणां (D₂ 'या) चैव; B₁ s. 'यावित; T₁ s. G₁ s. (both times) M 'यावित. T₁ G₁ कार्याणां नु कियवाघ्न. Ca cites कार्याणां.

— *) D₂ G₁ यार्थः.

16 *) K₁ D₂ अनुष्ठितः; D₂ कृष्ण; Ca o 'चय (as in text). B₁ वै; D₂ वे (for वे). — *) G₂ कियवा चः

C. B. 3422
B. 2. 69. 19
K. B. 72. 20

C. 8. 3422
B. 8. 19. 19
K. 8. 72. 20

समासविस्तरविदां न तेषां वेत्थ निश्चयम् ॥ १६
अनिश्चयज्ञो हि नरः कार्याकार्यविनिश्चये ।
अवशो मुह्यते पार्थ यथा त्वं मूढ एव तु ॥ १७
न हि कार्यमकार्यं वा सुखं ज्ञातुं कथंचन ।
श्रुतेन ज्ञायते सर्वं तच्च त्वं नावबुध्यसे ॥ १८
अविज्ञानाद्भवान्यच्च धर्मं रक्षति धर्मवित् ।
प्राणिनां हि वधं पार्थ धार्मिको नावबुध्यते ॥ १९
प्राणिनामवधस्तात् सर्वज्यायान्ततो मम ।
अनृतं तु भवेद्वाच्यं न च हिंसात्कथंचन ॥ २०

(for कवयः). Ks समुपासते; Ds के समुत्थिताः; Co समुप^० (as in text). Ca cites उपस्थिताः. B Dn1 Ds. 4. 7 कथयेयुरुपस्थिताः. — ^a) Tz समास (for समास). S K1. 2. 4 समासविस्तरवतो; Ds 'विस्तरविदां'; M 'विस्तरविदो'. — ^a) Ks वेत्तु; Bz D (except Ds) T1. 3 G वेत्ति (for वेत्थ). Tz न तेषां वंचनिश्चयः.

17 ^a) Ca अनिश्चयज्ञः. — ^b) Ds कार्याकार्य-
त्वनिश्चये; Ds 'कार्यविचारणे'. — ^a) Ss Ks अवश्यं (Ss
'इयो'). Ds1 D1. 5 मुह्यत्यवश्यं कौतये; Ds स मुह्यत्यवसा-
पार्थ; S एवं स मुह्यत्यवशो. — ^a) Ss Ks ह; Ks हि; Ds
तत् (for तु). Ds1 D1. 5. 6 यथा मूढं त्वं (Ds 'ढस्व') मद्य
वै; S यथा त्वं पार्थ (Ms-4 पार्थ वि-) मुह्यसि.

18 ^a) Bz तु (for हि). Ds om. अकार्यः. — ^b) Ks
सुखं; Co सुखं (as in text). — ^a) Ds [S]त्यर्थं (for
सर्वं). Co: अज्ञायत इत्यशब्दो न लभ्यते. — ^a) Ss
[अ]वबुध्य मे; Ks 'इत्से; Gs (sup. lin. as in text) 'ध्यते.

19 ^a) Ks अवज्ञानाद्; Ds अथा; Co अवि^० (as in
text). Ks. 4 भवान्यश्च; Ds 'वैल्लुब्धो; Ds न भवान्
(submetrio); T1. 3 इह भवान्; Tz M भवानेवं (for
'न्यच्च). Ds अज्ञानाद्वा भवानैल्लुब्धो. — ^b) S सत्यं (for
धर्मं). Ds रक्षति. Ds धर्मं रक्षितुमिच्छति. — ^a) B Dn1
Ds. 4. 6. 7 Tz. 3 Gs M त्वं (for हि). Ds वधः; M1 वधे.
K1 तात् (for पार्थ). — ^a) B (except Bz) Dn1 Ds. 4. 6. 7
S (except Tz) नावबुध्यसे; Ds नावबुध्यते.

20 ^a) Ss अवदस् (sic); T1 G1. 2 Ms-4 हि वचसु;
Tz M1 हि वधे; Tz Gs हि वधात् (for अवचसु). Ds पार्थ
(for तात्). — ^b) T1. 3 G Ms-4 वृथा धर्मो; Tz M1 सु-
(M1 वृ)तो धर्मो (for सर्वज्यायान्). Ds सर्वज्यायात्मना
मम. — ^a) B (except Bz) Dn1 Ds. 4. 7 अनृतं. B
(except Bz) Dn1 Ds. 4. 6. 7 वा; Tz तु (for तु). V1 B
D (except Ds. 3) G1 वदेद् (for भवेद्). Ks B1. 4. 5
Ds. 4. 7 वाचं; V1 Bz. 3 Ds1 D1. 2. 5. 6 T1 वाच्यं. — ^a)
Ks V1 B D (except Ds) Tz G तु; Ks हि (for च). Tz

स कथं आतरं ज्येष्ठं राजानं धर्मकोविदम् ।
हन्याद्भवान्नरश्रेष्ठ प्राकृतोऽन्यः पुमानिव ॥ २१
अयुष्यमानस्य वधस्तथाशस्त्रस्य भारत ।
पराञ्छुस्त्रस्य द्रवतः शरणं वामिगच्छतः ।
कृताञ्जलेः प्रपन्नस्य न वधः पूज्यते बुधैः ॥ २२
त्वया चैव व्रतं पार्थ बालेनैव कृतं पुरा ।
तस्मादधर्मसंयुक्तं मौढ्यात्कर्म व्यवस्यसि ॥ २३
स गुरुं पार्थ कस्मात्त्वं हन्या धर्ममनुसरन् ।

M हिंसा तु (for च हिंसात्). Ks चया (sic); Ds Ts G
हिंसा (Gs 'सां') (for हिंसात्). Ks Bz Ds1 D1. 4. 6. 7 S
कदाचन. — After 20, Dn1 reads from 23^a up to आ
(in 36^a) (without v. l.), for the first time, repeating
the portion in its proper place.

21 ^a) Ca cites अभातरस्. Ds1 D1. 4. 5 T1 G1. 2
श्रेष्ठं (for ज्येष्ठं). — ^a) Ds रथश्रेष्ठ; Tz Gs नरश्रेष्ठ; Gs
'श्रेष्ठः'. — ^a) Ss प्रकृतोन्मयः; Ks प्राकृतोन्मयः. Ca cites
प्राकृतो.

22 ^a) Ks अवयवमानस्य. Ds वधः; S (except M1)
गुरोस्. — ^b) Ks [अ]शस्त्राणि; B1. 4 Dn1 Ds-4. 6. 7 [अ]-
शस्त्रोश्च; M1 [अ]शक्त्यः. Dn1 Ds-4. 7 मानद (for
भारत). — ^a) S K1. 2. 4 वाचिः; Ks V1 Bz Ds. 4. 6
वाचिः; B1. 5 Ds1 Dn1 Ds. 5-7 Tz Gs Ms चापि; D1 Tz G1
वापि; T1 G2 वा नि (for वाचिः). — ^a) Ss कृताञ्जले.
S1 K1. 2 प्रसन्नस्य. — After 22^a, N ins.:

692*

प्रमत्तस्य तथैव च ।

न वधः पूज्यते सन्निस्तच्च सर्वं गुरो तव ।

[(L. 1) Ds प्रमत्तस्य; Co प्रमत्तस्य; Ca प्रमत्तस्य (as
above). — (L. 2) Cf. 22^a for the prior half. Ds
गुरोस्. Ds स्थितं (for तव).]

— ^a) Ks पूजितः; Ds शस्यते (for पूज्यते). N सन्नि-
(for बुधैः).

23 Ds om. 23^a. — ^a) Ds त्वं वा (for त्वया). Ss
Ks V1 B Dn1 Ds. 5-6 T1. 3 चैवं; Tz GM चैतद्. — ^b)
Tz बाल्येन; Co 'लेन (as in text). Ss Ks B Dn1 Ds. 7
G1 M1 [ह]व; Ds. 3 [ए]वं (for [ए]व). — ^a) Gs
कस्माद्. — ^a) Ss मेढ्याद्; Ks V1 B1. 2. 5 Dn1 Ds. 7. 3
S (except Tz) मौढ्यात्; Ds मोहात्. Ds कर्तुं; T1 Gs M
धर्मः; Tz G1. 3 एव (G1 'वं') (for कर्म). Bz करिष्यसि;
Bz Ds. 3 व्यवस्यति.

24 ^a) S स्व (for स). — ^b) Ss हन्या; Ks Bz. 3
Dn1 D1. 4. 5 हन्याद् (for हन्या). B1. 4. 5 Dn1 Ds. 4. 6. 7
S हंतुकामोऽपि (D1 'अपि'; M1 'वि') वाचसि. — Ks om.

असंप्रधार्य धर्माणां गतिं सूक्ष्मां दुरन्वयाम् ॥ २४
इदं धर्मरहस्यं च वक्ष्यामि भगवतर्षभ ।
यद्भूयात्तव मीप्सो वा धर्मज्ञो वा युधिष्ठिरः ॥ २५
विदुरो वा तथा क्षत्ता कुन्ती वापि यशस्विनी ।

तत्ते वक्ष्यामि तत्त्वेन तन्निबोध धनञ्जय ॥ २६
सत्यस्य वचनं साधु न सत्याद्विघने परम् ।
तत्त्वेनैतत्सुदुर्ज्ञेयं यस्य मत्प्यमनुष्ठितम् ॥ २७
भवेत्सत्यमवक्तव्यं वक्तव्यमनृतं भवेत् ।

C. B. 34. 25
B. B. 19. 30
L. B. 72. 33

21st. — ^a) B₁ marg. कार्याणां (for धर्माणां). — ^a) S₂ G₁ गतिः सूक्ष्मा (S₂ 'इमं'). K₁ B (except B₄) D₁ D₂ D₃ D₄ D₅ D₆ D₇ D₈ D₉ D₁₀ D₁₁ D₁₂ D₁₃ D₁₄ D₁₅ D₁₆ D₁₇ D₁₈ D₁₉ D₂₀ D₂₁ D₂₂ D₂₃ D₂₄ D₂₅ D₂₆ D₂₇ D₂₈ D₂₉ D₃₀ D₃₁ D₃₂ D₃₃ D₃₄ D₃₅ D₃₆ D₃₇ D₃₈ D₃₉ D₄₀ D₄₁ D₄₂ D₄₃ D₄₄ D₄₅ D₄₆ D₄₇ D₄₈ D₄₉ D₅₀ D₅₁ D₅₂ D₅₃ D₅₄ D₅₅ D₅₆ D₅₇ D₅₈ D₅₉ D₆₀ D₆₁ D₆₂ D₆₃ D₆₄ D₆₅ D₆₆ D₆₇ D₆₈ D₆₉ D₇₀ D₇₁ D₇₂ D₇₃ D₇₄ D₇₅ D₇₆ D₇₇ D₇₈ D₇₉ D₈₀ D₈₁ D₈₂ D₈₃ D₈₄ D₈₅ D₈₆ D₈₇ D₈₈ D₈₉ D₉₀ D₉₁ D₉₂ D₉₃ D₉₄ D₉₅ D₉₆ D₉₇ D₉₈ D₉₉ D₁₀₀ D₁₀₁ D₁₀₂ D₁₀₃ D₁₀₄ D₁₀₅ D₁₀₆ D₁₀₇ D₁₀₈ D₁₀₉ D₁₁₀ D₁₁₁ D₁₁₂ D₁₁₃ D₁₁₄ D₁₁₅ D₁₁₆ D₁₁₇ D₁₁₈ D₁₁₉ D₁₂₀ D₁₂₁ D₁₂₂ D₁₂₃ D₁₂₄ D₁₂₅ D₁₂₆ D₁₂₇ D₁₂₈ D₁₂₉ D₁₃₀ D₁₃₁ D₁₃₂ D₁₃₃ D₁₃₄ D₁₃₅ D₁₃₆ D₁₃₇ D₁₃₈ D₁₃₉ D₁₄₀ D₁₄₁ D₁₄₂ D₁₄₃ D₁₄₄ D₁₄₅ D₁₄₆ D₁₄₇ D₁₄₈ D₁₄₉ D₁₅₀ D₁₅₁ D₁₅₂ D₁₅₃ D₁₅₄ D₁₅₅ D₁₅₆ D₁₅₇ D₁₅₈ D₁₅₉ D₁₆₀ D₁₆₁ D₁₆₂ D₁₆₃ D₁₆₄ D₁₆₅ D₁₆₆ D₁₆₇ D₁₆₈ D₁₆₉ D₁₇₀ D₁₇₁ D₁₇₂ D₁₇₃ D₁₇₄ D₁₇₅ D₁₇₆ D₁₇₇ D₁₇₈ D₁₇₉ D₁₈₀ D₁₈₁ D₁₈₂ D₁₈₃ D₁₈₄ D₁₈₅ D₁₈₆ D₁₈₇ D₁₈₈ D₁₈₉ D₁₉₀ D₁₉₁ D₁₉₂ D₁₉₃ D₁₉₄ D₁₉₅ D₁₉₆ D₁₉₇ D₁₉₈ D₁₉₉ D₂₀₀ D₂₀₁ D₂₀₂ D₂₀₃ D₂₀₄ D₂₀₅ D₂₀₆ D₂₀₇ D₂₀₈ D₂₀₉ D₂₁₀ D₂₁₁ D₂₁₂ D₂₁₃ D₂₁₄ D₂₁₅ D₂₁₆ D₂₁₇ D₂₁₈ D₂₁₉ D₂₂₀ D₂₂₁ D₂₂₂ D₂₂₃ D₂₂₄ D₂₂₅ D₂₂₆ D₂₂₇ D₂₂₈ D₂₂₉ D₂₃₀ D₂₃₁ D₂₃₂ D₂₃₃ D₂₃₄ D₂₃₅ D₂₃₆ D₂₃₇ D₂₃₈ D₂₃₉ D₂₄₀ D₂₄₁ D₂₄₂ D₂₄₃ D₂₄₄ D₂₄₅ D₂₄₆ D₂₄₇ D₂₄₈ D₂₄₉ D₂₅₀ D₂₅₁ D₂₅₂ D₂₅₃ D₂₅₄ D₂₅₅ D₂₅₆ D₂₅₇ D₂₅₈ D₂₅₉ D₂₆₀ D₂₆₁ D₂₆₂ D₂₆₃ D₂₆₄ D₂₆₅ D₂₆₆ D₂₆₇ D₂₆₈ D₂₆₉ D₂₇₀ D₂₇₁ D₂₇₂ D₂₇₃ D₂₇₄ D₂₇₅ D₂₇₆ D₂₇₇ D₂₇₈ D₂₇₉ D₂₈₀ D₂₈₁ D₂₈₂ D₂₈₃ D₂₈₄ D₂₈₅ D₂₈₆ D₂₈₇ D₂₈₈ D₂₈₉ D₂₉₀ D₂₉₁ D₂₉₂ D₂₉₃ D₂₉₄ D₂₉₅ D₂₉₆ D₂₉₇ D₂₉₈ D₂₉₉ D₃₀₀ D₃₀₁ D₃₀₂ D₃₀₃ D₃₀₄ D₃₀₅ D₃₀₆ D₃₀₇ D₃₀₈ D₃₀₉ D₃₁₀ D₃₁₁ D₃₁₂ D₃₁₃ D₃₁₄ D₃₁₅ D₃₁₆ D₃₁₇ D₃₁₈ D₃₁₉ D₃₂₀ D₃₂₁ D₃₂₂ D₃₂₃ D₃₂₄ D₃₂₅ D₃₂₆ D₃₂₇ D₃₂₈ D₃₂₉ D₃₃₀ D₃₃₁ D₃₃₂ D₃₃₃ D₃₃₄ D₃₃₅ D₃₃₆ D₃₃₇ D₃₃₈ D₃₃₉ D₃₄₀ D₃₄₁ D₃₄₂ D₃₄₃ D₃₄₄ D₃₄₅ D₃₄₆ D₃₄₇ D₃₄₈ D₃₄₉ D₃₅₀ D₃₅₁ D₃₅₂ D₃₅₃ D₃₅₄ D₃₅₅ D₃₅₆ D₃₅₇ D₃₅₈ D₃₅₉ D₃₆₀ D₃₆₁ D₃₆₂ D₃₆₃ D₃₆₄ D₃₆₅ D₃₆₆ D₃₆₇ D₃₆₈ D₃₆₉ D₃₇₀ D₃₇₁ D₃₇₂ D₃₇₃ D₃₇₄ D₃₇₅ D₃₇₆ D₃₇₇ D₃₇₈ D₃₇₉ D₃₈₀ D₃₈₁ D₃₈₂ D₃₈₃ D₃₈₄ D₃₈₅ D₃₈₆ D₃₈₇ D₃₈₈ D₃₈₉ D₃₉₀ D₃₉₁ D₃₉₂ D₃₉₃ D₃₉₄ D₃₉₅ D₃₉₆ D₃₉₇ D₃₉₈ D₃₉₉ D₄₀₀ D₄₀₁ D₄₀₂ D₄₀₃ D₄₀₄ D₄₀₅ D₄₀₆ D₄₀₇ D₄₀₈ D₄₀₉ D₄₁₀ D₄₁₁ D₄₁₂ D₄₁₃ D₄₁₄ D₄₁₅ D₄₁₆ D₄₁₇ D₄₁₈ D₄₁₉ D₄₂₀ D₄₂₁ D₄₂₂ D₄₂₃ D₄₂₄ D₄₂₅ D₄₂₆ D₄₂₇ D₄₂₈ D₄₂₉ D₄₃₀ D₄₃₁ D₄₃₂ D₄₃₃ D₄₃₄ D₄₃₅ D₄₃₆ D₄₃₇ D₄₃₈ D₄₃₉ D₄₄₀ D₄₄₁ D₄₄₂ D₄₄₃ D₄₄₄ D₄₄₅ D₄₄₆ D₄₄₇ D₄₄₈ D₄₄₉ D₄₅₀ D₄₅₁ D₄₅₂ D₄₅₃ D₄₅₄ D₄₅₅ D₄₅₆ D₄₅₇ D₄₅₈ D₄₅₉ D₄₆₀ D₄₆₁ D₄₆₂ D₄₆₃ D₄₆₄ D₄₆₅ D₄₆₆ D₄₆₇ D₄₆₈ D₄₆₉ D₄₇₀ D₄₇₁ D₄₇₂ D₄₇₃ D₄₇₄ D₄₇₅ D₄₇₆ D₄₇₇ D₄₇₈ D₄₇₉ D₄₈₀ D₄₈₁ D₄₈₂ D₄₈₃ D₄₈₄ D₄₈₅ D₄₈₆ D₄₈₇ D₄₈₈ D₄₈₉ D₄₉₀ D₄₉₁ D₄₉₂ D₄₉₃ D₄₉₄ D₄₉₅ D₄₉₆ D₄₉₇ D₄₉₈ D₄₉₉ D₅₀₀ D₅₀₁ D₅₀₂ D₅₀₃ D₅₀₄ D₅₀₅ D₅₀₆ D₅₀₇ D₅₀₈ D₅₀₉ D₅₁₀ D₅₁₁ D₅₁₂ D₅₁₃ D₅₁₄ D₅₁₅ D₅₁₆ D₅₁₇ D₅₁₈ D₅₁₉ D₅₂₀ D₅₂₁ D₅₂₂ D₅₂₃ D₅₂₄ D₅₂₅ D₅₂₆ D₅₂₇ D₅₂₈ D₅₂₉ D₅₃₀ D₅₃₁ D₅₃₂ D₅₃₃ D₅₃₄ D₅₃₅ D₅₃₆ D₅₃₇ D₅₃₈ D₅₃₉ D₅₄₀ D₅₄₁ D₅₄₂ D₅₄₃ D₅₄₄ D₅₄₅ D₅₄₆ D₅₄₇ D₅₄₈ D₅₄₉ D₅₅₀ D₅₅₁ D₅₅₂ D₅₅₃ D₅₅₄ D₅₅₅ D₅₅₆ D₅₅₇ D₅₅₈ D₅₅₉ D₅₆₀ D₅₆₁ D₅₆₂ D₅₆₃ D₅₆₄ D₅₆₅ D₅₆₆ D₅₆₇ D₅₆₈ D₅₆₉ D₅₇₀ D₅₇₁ D₅₇₂ D₅₇₃ D₅₇₄ D₅₇₅ D₅₇₆ D₅₇₇ D₅₇₈ D₅₇₉ D₅₈₀ D₅₈₁ D₅₈₂ D₅₈₃ D₅₈₄ D₅₈₅ D₅₈₆ D₅₈₇ D₅₈₈ D₅₈₉ D₅₉₀ D₅₉₁ D₅₉₂ D₅₉₃ D₅₉₄ D₅₉₅ D₅₉₆ D₅₉₇ D₅₉₈ D₅₉₉ D₆₀₀ D₆₀₁ D₆₀₂ D₆₀₃ D₆₀₄ D₆₀₅ D₆₀₆ D₆₀₇ D₆₀₈ D₆₀₉ D₆₁₀ D₆₁₁ D₆₁₂ D₆₁₃ D₆₁₄ D₆₁₅ D₆₁₆ D₆₁₇ D₆₁₈ D₆₁₉ D₆₂₀ D₆₂₁ D₆₂₂ D₆₂₃ D₆₂₄ D₆₂₅ D₆₂₆ D₆₂₇ D₆₂₈ D₆₂₉ D₆₃₀ D₆₃₁ D₆₃₂ D₆₃₃ D₆₃₄ D₆₃₅ D₆₃₆ D₆₃₇ D₆₃₈ D₆₃₉ D₆₄₀ D₆₄₁ D₆₄₂ D₆₄₃ D₆₄₄ D₆₄₅ D₆₄₆ D₆₄₇ D₆₄₈ D₆₄₉ D₆₅₀ D₆₅₁ D₆₅₂ D₆₅₃ D₆₅₄ D₆₅₅ D₆₅₆ D₆₅₇ D₆₅₈ D₆₅₉ D₆₆₀ D₆₆₁ D₆₆₂ D₆₆₃ D₆₆₄ D₆₆₅ D₆₆₆ D₆₆₇ D₆₆₈ D₆₆₉ D₆₇₀ D₆₇₁ D₆₇₂ D₆₇₃ D₆₇₄ D₆₇₅ D₆₇₆ D₆₇₇ D₆₇₈ D₆₇₉ D₆₈₀ D₆₈₁ D₆₈₂ D₆₈₃ D₆₈₄ D₆₈₅ D₆₈₆ D₆₈₇ D₆₈₈ D₆₈₉ D₆₉₀ D₆₉₁ D₆₉₂ D₆₉₃ D₆₉₄ D₆₉₅ D₆₉₆ D₆₉₇ D₆₉₈ D₆₉₉ D₇₀₀ D₇₀₁ D₇₀₂ D₇₀₃ D₇₀₄ D₇₀₅ D₇₀₆ D₇₀₇ D₇₀₈ D₇₀₉ D₇₁₀ D₇₁₁ D₇₁₂ D₇₁₃ D₇₁₄ D₇₁₅ D₇₁₆ D₇₁₇ D₇₁₈ D₇₁₉ D₇₂₀ D₇₂₁ D₇₂₂ D₇₂₃ D₇₂₄ D₇₂₅ D₇₂₆ D₇₂₇ D₇₂₈ D₇₂₉ D₇₃₀ D₇₃₁ D₇₃₂ D₇₃₃ D₇₃₄ D₇₃₅ D₇₃₆ D₇₃₇ D₇₃₈ D₇₃₉ D₇₄₀ D₇₄₁ D₇₄₂ D₇₄₃ D₇₄₄ D₇₄₅ D₇₄₆ D₇₄₇ D₇₄₈ D₇₄₉ D₇₅₀ D₇₅₁ D₇₅₂ D₇₅₃ D₇₅₄ D₇₅₅ D₇₅₆ D₇₅₇ D₇₅₈ D₇₅₉ D₇₆₀ D₇₆₁ D₇₆₂ D₇₆₃ D₇₆₄ D₇₆₅ D₇₆₆ D₇₆₇ D₇₆₈ D₇₆₉ D₇₇₀ D₇₇₁ D₇₇₂ D₇₇₃ D₇₇₄ D₇₇₅ D₇₇₆ D₇₇₇ D₇₇₈ D₇₇₉ D₇₈₀ D₇₈₁ D₇₈₂ D₇₈₃ D₇₈₄ D₇₈₅ D₇₈₆ D₇₈₇ D₇₈₈ D₇₈₉ D₇₉₀ D₇₉₁ D₇₉₂ D₇₉₃ D₇₉₄ D₇₉₅ D₇₉₆ D₇₉₇ D₇₉₈ D₇₉₉ D₈₀₀ D₈₀₁ D₈₀₂ D₈₀₃ D₈₀₄ D₈₀₅ D₈₀₆ D₈₀₇ D₈₀₈ D₈₀₉ D₈₁₀ D₈₁₁ D₈₁₂ D₈₁₃ D₈₁₄ D₈₁₅ D₈₁₆ D₈₁₇ D₈₁₈ D₈₁₉ D₈₂₀ D₈₂₁ D₈₂₂ D₈₂₃ D₈₂₄ D₈₂₅ D₈₂₆ D₈₂₇ D₈₂₈ D₈₂₉ D₈₃₀ D₈₃₁ D₈₃₂ D₈₃₃ D₈₃₄ D₈₃₅ D₈₃₆ D₈₃₇ D₈₃₈ D₈₃₉ D₈₄₀ D₈₄₁ D₈₄₂ D₈₄₃ D₈₄₄ D₈₄₅ D₈₄₆ D₈₄₇ D₈₄₈ D₈₄₉ D₈₅₀ D₈₅₁ D₈₅₂ D₈₅₃ D₈₅₄ D₈₅₅ D₈₅₆ D₈₅₇ D₈₅₈ D₈₅₉ D₈₆₀ D₈₆₁ D₈₆₂ D₈₆₃ D₈₆₄ D₈₆₅ D₈₆₆ D₈₆₇ D₈₆₈ D₈₆₉ D₈₇₀ D₈₇₁ D₈₇₂ D₈₇₃ D₈₇₄ D₈₇₅ D₈₇₆ D₈₇₇ D₈₇₈ D₈₇₉ D₈₈₀ D₈₈₁ D₈₈₂ D₈₈₃ D₈₈₄ D₈₈₅ D₈₈₆ D₈₈₇ D₈₈₈ D₈₈₉ D₈₉₀ D₈₉₁ D₈₉₂ D₈₉₃ D₈₉₄ D₈₉₅ D₈₉₆ D₈₉₇ D₈₉₈ D₈₉₉ D₉₀₀ D₉₀₁ D₉₀₂ D₉₀₃ D₉₀₄ D₉₀₅ D₉₀₆ D₉₀₇ D₉₀₈ D₉₀₉ D₉₁₀ D₉₁₁ D₉₁₂ D₉₁₃ D₉₁₄ D₉₁₅ D₉₁₆ D₉₁₇ D₉₁₈ D₉₁₉ D₉₂₀ D₉₂₁ D₉₂₂ D₉₂₃ D₉₂₄ D₉₂₅ D₉₂₆ D₉₂₇ D₉₂₈ D₉₂₉ D₉₃₀ D₉₃₁ D₉₃₂ D₉₃₃ D₉₃₄ D₉₃₅ D₉₃₆ D₉₃₇ D₉₃₈ D₉₃₉ D₉₄₀ D₉₄₁ D₉₄₂ D₉₄₃ D₉₄₄ D₉₄₅ D₉₄₆ D₉₄₇ D₉₄₈ D₉₄₉ D₉₅₀ D₉₅₁ D₉₅₂ D₉₅₃ D₉₅₄ D₉₅₅ D₉₅₆ D₉₅₇ D₉₅₈ D₉₅₉ D₉₆₀ D₉₆₁ D₉₆₂ D₉₆₃ D₉₆₄ D₉₆₅ D₉₆₆ D₉₆₇ D₉₆₈ D₉₆₉ D₉₇₀ D₉₇₁ D₉₇₂ D₉₇₃ D₉₇₄ D₉₇₅ D₉₇₆ D₉₇₇ D₉₇₈ D₉₇₉ D₉₈₀ D₉₈₁ D₉₈₂ D₉₈₃ D₉₈₄ D₉₈₅ D₉₈₆ D₉₈₇ D₉₈₈ D₉₈₉ D₉₉₀ D₉₉₁ D₉₉₂ D₉₉₃ D₉₉₄ D₉₉₅ D₉₉₆ D₉₉₇ D₉₉₈ D₉₉₉ D₁₀₀₀ D₁₀₀₁ D₁₀₀₂ D₁₀₀₃ D₁₀₀₄ D₁₀₀₅ D₁₀₀₆ D₁₀₀₇ D₁₀₀₈ D₁₀₀₉ D₁₀₁₀ D₁₀₁₁ D₁₀₁₂ D₁₀₁₃ D₁₀₁₄ D₁₀₁₅ D₁₀₁₆ D₁₀₁₇ D₁₀₁₈ D₁₀₁₉ D₁₀₂₀ D₁₀₂₁ D₁₀₂₂ D₁₀₂₃ D₁₀₂₄ D₁₀₂₅ D₁₀₂₆ D₁₀₂₇ D₁₀₂₈ D₁₀₂₉ D₁₀₃₀ D₁₀₃₁ D₁₀₃₂ D₁₀₃₃ D₁₀₃₄ D₁₀₃₅ D₁₀₃₆ D₁₀₃₇ D₁₀₃₈ D₁₀₃₉ D₁₀₄₀ D₁₀₄₁ D₁₀₄₂ D₁₀₄₃ D₁₀₄₄ D₁₀₄₅ D₁₀₄₆ D₁₀₄₇ D₁₀₄₈ D₁₀₄₉ D₁₀₅₀ D₁₀₅₁ D₁₀₅₂ D₁₀₅₃ D₁₀₅₄ D₁₀₅₅ D₁₀₅₆ D₁₀₅₇ D₁₀₅₈ D₁₀₅₉ D₁₀₆₀ D₁₀₆₁ D₁₀₆₂ D₁₀₆₃ D₁₀₆₄ D₁₀₆₅ D₁₀₆₆ D₁₀₆₇ D₁₀₆₈ D₁₀₆₉ D₁₀₇₀ D₁₀₇₁ D₁₀₇₂ D₁₀₇₃ D₁₀₇₄ D₁₀₇₅ D₁₀₇₆ D₁₀₇₇ D₁₀₇₈ D₁₀₇₉ D₁₀₈₀ D₁₀₈₁ D₁₀₈₂ D₁₀₈₃ D₁₀₈₄ D₁₀₈₅ D₁₀₈₆ D₁₀₈₇ D₁₀₈₈ D₁₀₈₉ D₁₀₉₀ D₁₀₉₁ D₁₀₉₂ D₁₀₉₃ D₁₀₉₄ D₁₀₉₅ D₁₀₉₆ D₁₀₉₇ D₁₀₉₈ D₁₀₉₉ D₁₁₀₀ D₁₁₀₁ D₁₁₀₂ D₁₁₀₃ D₁₁₀₄ D₁₁₀₅ D₁₁₀₆ D₁₁₀₇ D₁₁₀₈ D₁₁₀₉ D₁₁₁₀ D₁₁₁₁ D₁₁₁₂ D₁₁₁₃ D₁₁₁₄ D₁₁₁₅ D₁₁₁₆ D₁₁₁₇ D₁₁₁₈ D₁₁₁₉ D₁₁₂₀ D₁₁₂₁ D₁₁₂₂ D₁₁₂₃ D₁₁₂₄ D₁₁₂₅ D₁₁₂₆ D₁₁₂₇ D₁₁₂₈ D₁₁₂₉ D₁₁₃₀ D₁₁₃₁ D₁₁₃₂ D₁₁₃₃ D₁₁₃₄ D₁₁₃₅ D₁₁₃₆ D₁₁₃₇ D₁₁₃₈ D₁₁₃₉ D₁₁₄₀ D₁₁₄₁ D₁₁₄₂ D₁₁₄₃ D₁₁₄₄ D₁₁₄₅ D₁₁₄₆ D₁₁₄₇ D₁₁₄₈ D₁₁₄₉ D₁₁₅₀ D₁₁₅₁ D₁₁₅₂ D₁₁₅₃ D₁₁₅₄ D₁₁₅₅ D₁₁₅₆ D₁₁₅₇ D₁₁₅₈ D₁₁₅₉ D₁₁₆₀ D₁₁₆₁ D₁₁₆₂ D₁₁₆₃ D₁₁₆₄ D₁₁₆₅ D₁₁₆₆ D₁₁₆₇

8. 49. 28.
8. 69. 34
8. 72. 35

सर्वस्वस्वापहारे तु वक्तव्यमनृतं भवेत् ॥ २८
प्राणालये विवाहे च वक्तव्यमनृतं भवेत् ।
यत्रानृतं भवेत्सत्यं सत्यं चाप्यनृतं भवेत् ॥ २९
तादृशं पश्यते बालो यस्य सत्यमनुष्ठितम् ।
सत्यानृते विनिश्चित्य ततो भवति धर्मवित् ॥ ३०
किमाश्चर्यं कृतप्रज्ञः पुरुषोऽपि सुदारुणः ।

— ^a) G₁ सक्तम्; Ca c सत्यम् (as in text). — ^b) G₂ भवेत्सत्यं वक्तव्यं. Ca cites वक्तव्यमनृतं (as in text). — K₂ V₁ D₁ om. 28^{ad}. D₂. 4. 6-8 T₁ om. 28^a-29^b. D₂ T₂ transp. 28^{ad} and 29^{ab}. B₂ reads 28^{ad} after 69⁴*. — ^c) Ś₂ D₂ वा; B₂ च (for तु). T₂ G M सर्वस्वहारे चा (G₂ वा)पि.

29 For sequence in K₂ V₁ B₁. 2. 4. 5 D₂ D₁ D₁. 2. 7 T₂ G M, cf. the tabular statement on page 409. K₂ B₂. 5 D₂ D₁ D₂. 4. 6-8 T₁ om. 29^{ab} (for D₂. 4. 6-8 T₁, cf. v. l. 28). D₂ T₂ transp. 28^{ad} and 29^{ab}. — ^a) T₂ G₂. 3 वा (for च). — ^b) T₂ क्षीयु चैव विशेषतः. — ^c) M₂ (first time) lacuna for यत्रानृतं भवेत्. V₁ B₁ (both second time). 2. 4. 5 (all both times) D₁ D₂. 5. 7. 8 (all second time) T₂ G (T₂ G₁. 3 second and third time; G₂ three times) M (M₁. 2. 4 second and third time; M₂ three times) तत्र (for यत्र). — ^d) M₂ (first time) lacuna for सत्यं चाप्यनृतं. Ś₂ M (third time) चापि; B₂ (second time) D₂ (both times) D₂. 3 T₂ G₂ M₁. 2. 4 (all first time) अपि; T₁. 3 G (T₂ G₁. 2 second and third time) अत्र; G₁ (first time) यत्र (for चापि). — D₁ D₁. 3-7 ins. after 29: K₂ V₁ B₂ after the repetition of 29^{ad}: B₁ after 28^{ad}: B₂ after 29^{ab}: B₂. 5 D₂ lines 1-2 after the repetition of 29^{ad} (lines 3-4 after 28 in B₂ and after 29 in B₂ D₂):

694* विवाहकाले रतिसंप्रयोगो
प्राणालये सर्वैधनापहारे ।
विप्रस्य चार्ये ह्यनृतं वदेत्
पञ्चानृतान्याहुरपातकानि ।

[(L. 1) D₁ रतिसंप्रयोगः.]

30 For sequence in K₂ V₁ B₁. 2. 4. 5 D₂ D₁ D₁. 2. 7 T₂ G M, cf. the tabular statement on page 409. — ^a) V₁ B₂ D₂ D₂: तादृशो; B₂ D₁ T₂ G₂ M तादृशो; G₁ त्वादृशो. Ś₂ B₂ D₂ मन्थते; K₂ पश्यते; V₁ B₂ D₂ D₁. 3 सुष्ठते; B₂ दुष्यते; T₂ G₁. 3 M

सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यं बलाकोऽन्धवधादिव ॥ ३१
किमाश्चर्यं पुनर्मूढो धर्मकामोऽप्यपण्डितः ।
सुमहत्प्राप्नुयात्पापमापगामिव कौशिकः ॥ ३२

अर्जुन उवाच ।

आचक्ष्व भगवन्नेतद्यथा विद्यामहं तथा ।

हन्यते; G₂ ह्यनृतो (for पश्यते). T₁ तादृशयत्रानृतो बालो. — ^b) K₂ D₂. 4. 7 पश्य; B₂ G₁ यत्र; D₂ येन (for यस्य). B₂ सर्वम्; D₂ सत्यम् (for सत्यम्). Ś₂ अनुष्ठितं; D₁ 'ष्ठितः; T₁. 3 G M अनिष्ठितं; T₂ इति स्थितं. — After 30^{ab}, K₂ B₁. 8 D₁ D₂. 4. 7. 8 ins.:

695* भवेत्सत्यमवक्तव्यं न वक्तव्यमनुष्ठितम् ।

— Ś₂ reads 30^{ad} after 27.

31 Cf. 12. 110. 7. D₁ reads from 31^a up to आ (in 36^d) for the first time after 20. — ^a) B₂ कृतज्ञश्च; D₂. 3 कृतप्राज्ञः; T₁ G₁. 2 महाप्राज्ञः (G₂ 'ज्ञ'); T₂. 3 G₂ M भवेत्प्राज्ञः; Ca. c कृतप्रज्ञः (as in text). K₂ B₂ D₁ D₂ किमाश्चर्यकृतप्रज्ञः (B₂ 'प्रज्ञ'; D₁ 'प्राज्ञ'; D₂ 'प्राज्ञः'); B₁ D₁ 'यैकृतं प्राज्ञः. Ca. c cite किमाश्चर्यं (as in text). — ^b) T₁ सुदारुणं. — Ś₁ K₁. 2 om. (hapl.) 31^a-32^b. — ^c) T₁ G₁. 2 M सु (M₂. 3 स) बहु (for सुमहत्). D₂ प्राप्तं (for पुण्यं). — ^d) D₂ वराको; D₂ बालको (for बलाको). K₂ बलाकोर्वधधादिव; V₁ 'को नु व'; G₂ 'कोडव'.

32 Cf. 12. 110. 8. Ś₁ K₁. 2 om. 32^{ab} (cf. v. l. 31). — ^a) T₂ G₁. 3 M अनाश्चर्यं. Ś₂ पुनर्मूढो; S (except T₂) 'मौहद्' (for 'मूढो'). — ^b) K₂ चर्मकारो. B (except B₂) D₂ D₁ D₁-5 T₁ M ह्यपण्डितः; D₁ ह्यपण्डितः; G₁. 2 व्यवस्थितः (for अप्यपण्डितः). — ^c) G₂ M₂. 4 सुबहु (for सुमहत्). Ś₁ K₂ प्राप्नुयात्. — ^d) K₂ V₁ B D (except D₂) T G₁. 2 M आपगास्तु; G₂ आपगा (for आपगाम्). — After 32, B₁ ins. an addl. colophon.

33 ^a) D₂ मे भगवन् (for भगवन्). — ^b) T₁ G₁ यथा (for यथा). K₂ B (except B₂) D₁ D₂. 4. 5. 7 विदाम्यहं; D₂ विदामहं; T₂ विद्यामहं; M₂ विद्य (for विद्या). B₂ D₂ T₂ तव; D₂ D₁. 3 तयोः (for तथा). — ^c) Ś₁ K₁ बलाकाधामिसंबन्धं; Ś₂ बलाकटा (sup. lin. 'कंचा)मिसा-बंधं; K₂ 'काधामि ***; K₂. 4 D₂ T₁. 3 G₁. 2 'धामि (T₂ 'धादि-; G₂ 'धामि)संबन्धं (K₂ 'व-); V₁ D₂ 'कान्धा-मिसं (D₂ 'स)बद्धं; B₁ D₁ D₂. 4. 5 'कस्यां (B₁ D₁ 'नु)संबद्धं; B₂ 'कलाधामिसंबन्धि (hypermetrio); B₂ बालकाधामिसंबद्धं; D₁ बलाकाधामिसंबद्धं; D₂ बालका-

बलाकान्ध्यामिसंबद्धं नदीनां कौशिकस्य च ॥ ३३
कृष्ण उवाच ।

मृगव्याधोऽभवत्कथिद्वलाको नाम भारत ।
यात्रार्थं पुत्रदारस्य मृगान्दन्ति न कामतः ॥ ३४
सोऽन्धो च मातापितरौ विमर्त्यन्वांश्च संश्रितान् ।
स्वधर्मनिरतो नित्यं सत्यवागनम्रयकः ॥ ३५
स कदाचिन्मृगालैलिप्सुर्नान्विन्दत्प्रयत्नवान् ।
अथापश्यत्स पीतोदं व्यापदं प्राणचक्षुषम् ॥ ३६
अदृष्टपूर्वमपि तत्सत्त्वं तेन हतं तदा ।

अन्वेष्ट च ततो व्योम्नः पुष्पवर्षमवापत् ॥ ३७
अप्सरोगीतवादित्रैर्नादितं च मनोरमम् ।
विमानमागमत्स्वर्गान्मृगव्याधनिरीपया ॥ ३८
तद्धतं सर्वभूतानामभावाय किलाहुन ।
तपस्तप्त्वा वरं प्राप्तं कृतमन्धं स्वयंभुवा ॥ ३९
तद्धत्वा सर्वभूतानामभावकृतनिश्चयम् ।
ततो बलाकः स्वरगादेवं धर्मः सुदुर्विदः ॥ ४०
कौशिकोऽप्यभवद्विप्रस्तपस्वी न बहुभुवः ।
नदीनां संगमे ग्रामाददूरे स किलावसत् ॥ ४१

C. B. 3448
S. B. 69. 46
E. B. 72. 47

न्यामिसंबद्ध. — ¹) Ds कौशिकस्य; Gs किञ्चित्. Ts Gs. 3 वा (for च).

34 Ks B Dai Dni Ds. 3 वासुदेव; Ds T G भगवान् (for कृष्ण). — ²) Ks B. 4 Dni Ds. 3. 7. 3 पुरा; Ds वने (for सुव). Gs मवेत्. — ³) Gs बालको. Bs नामतः; Ds पार्थिवः (for भारत). — ⁴) Ds पुत्रवर्ष; Ca. 0 वात्रार्थ (as in text). Ds Ts Gs पुत्रदारस्य. — ⁵) Ss Ms सुगा; Ks सुगा. Ms प्रति (for इति). Bs स वै तदा; Dni न कामतः (for न कामतः).

35 ¹) Ss Ds सोधा; B. 2. 4 Dni Ds. 4. 7 Gs बुद्धी; B. 2. 4 Dai Ds. 4. 4 Ts Gs. 3 अंधो (for सोऽन्धो). V. 1 तु (for च). — ²) S (except Ts) वमार (for विमर्ति). Ts. 3 Gs वांशवान् (for संश्रितान्). — ³) Ts Gs स (for स्व). S Ks. 4 अचर्मनिरतो (Ss ते). Ks अचर्मनिलो निरत. — ⁴) Bs सत्यवान्. Dai Dni Ds. 4. 4. 3 अनुसूचकः; Ts अनुसूचक. Ts Gs संविजयवान् (Gs तु) सूचकः; Gs स विगाहवान्; M संविजयनसूचकः (Ms तः); Ca as in text.

36 ¹) Ss B. 2. 4 Dni Ds. 4. 7 Gs सुगं लिप्सुर; Ks Dai Ds. 3 सुगालैलिप्सुव; V. 1 न्नेप्सुद; Ds न्नेति; Ts. 3 Gs M सुगमिप्सुर. Co cites लिप्सु. Ks स कर्म वाविषयवान् (sic). — ²) Ks Ds न च (Ds स्व) विंदत्; Ks मठा; Ks Gs नानुविंद (Ks देत्; B. 2. 4 Dni Ds. 4. 1 Ts नाम् (B. नाम्; Ds नाम् वि); Ts नाम् विषय. Co cites मोम् विंदत्. Ks Dni Ds सुगं कथित्; Ts प्रयत्नतः (for वात्). B. 2. 4 Dai Ds. 3 नाम् (B. तु; B. म्) विंदत् बलवान्. — ³) S Ks. 2. 4 Ts ममीपस्यं (Ts वे तु); Ks स पीतोदं; Bs Ts. 3 G M स (Gs सु) पीवानं (for स पीतोदं). Co cites पीतोदं (as in text). B. 2. 4. 4 Dni Ds. 4. 7 अपः विषंतं दृष्टो; Ds पतः विषंतं दृष्टं. Ca cites अपः विषंतं. — ⁴) Ss स्वापदं; Ca. 0 वा (as in text). Ts पूर्वचक्षुषं; Ms प्राणचक्षुषा; Ca. 0 दम् (as in text).

37 ¹) Ts अमवत् (for अपि तत्). — ²) S Ks सर्वं; Ks सर्वे; Gs तु तं; Co सर्वं (as in text). — ³) Ks Ds

Ts Gs. 3 M अमवेष्ट (Gs 'ने'); V. 1 B Dai Dni Ds. 4. 4-5 Ca अंधे हुते; Ds अर्धे हुते; Ts Gs अन्वेष्ट (Gs 'व') हि (for 'व च'). Ts M पुनर् (for ततो). Ts व्योम्नि. — ⁴) V. 1 B. 2. 4 Dai Ds. 3 पुष्पवर्ष. B. 1 Ts. 3 Gs. 3 पयाप ह; B. 2 Dni Ds. 4. 1 M पयाप च; B. 3 वरातपत् (for अवापत्).

38 ¹) Ms. 1 वादित्र. — ²) S Ks. 4 वादित्र. Ds Ts Gs च (Ds सु मनोहरं. — V. 1 om. 3. 4. — ³) Ss Ks. 4 Ds. 3. 4. 7 T Gs Ms. 3. 4 अगमत्; Gs. 3 वागतं. Gs स्वर्गं (for स्वर्गान्). — ⁴) Ks सुगव्याधः; Ds 'व्याधि' (for 'व्याध').

39 ¹) Ts अहुतं. Ds सर्वतत्परायम्. — Ss Ks. 3 om. (hapl.) 39^a-40^a. — ²) Ss Ks अभावाकृतनिश्चयं. Co cites अभावाच (as in text). — ³) Ds Ts लेने; Ts प्राप्य; Ts Gs M प्राप्त (for प्राप्तं). — ⁴) Ks उक्तमर्थं (sic); Ts कृतमन्धः; Ts Gs तच्छब्दं हि; Ts Gs तपमन्धः; Gs 'मन्धु' (sic); M कृगार्थं (Ms 'वो') हि (for कृतमन्धं). Ts Gs Ms. 4 स्वयंभुवः.

40 Ss Ks. 3 om. 40^a (cf. v. 1. 37). B. 1 om. 40^a. — ¹) Ts तच्छब्दा; Ms तं हत्वा (for तद्धत्वा). — ²) Dni Ms अभावः; Ds Ts. 3 Gs. 3 M अभावे (for अभावः). Ks Ms. 4-कु (Ms कु) तमिषयः. Ss अभावाच सनुयतं. — ³) Ts. 3 GM भूतं (for ततो). Ms बलादको (hypermetric) (for बलाकः). Ts. 3 GM [] गार्हवर्गम्; Ca स्वरागा (as in text). Co cites स्वः. Ts बलाको गार्हवर्गकोक्तम्. — ⁴) Ts धर्मः. Ks. 1 Ts सुदुर्विदं (Ks धः); Co 'दः' (as in text).

41 ¹) Bs हि; Ts G च (for इति). Bs [वा]मवत्. Ms तीव्रत् (for विप्रत्). — ²) Ks [इ]व; Ks B. 2 Dni Ds. 3 जो; Ds च; Ds वे; Gs सु (for म). Ds तपस्वी बहुविधुः. — ³) Ks संयमे; V. 1 संयमः. Ms प्रयो. — ⁴) Ks Ds सा Ds सुभूरस्य; B. 2. 4 Dni Ds. 4. 7 Ts Gs M अदूरस्य; Dai Ds. 4. 7 तः (for 'तः'). Ts विद्वत्प्राप्तिकोपयत्; Gs अदूरस्यप्राप्तिकोपयत्.

C. B. 3449
B. B. 69. 47
K. B. 72. 48

सत्यं मया सदा वाच्यमिति तस्याभवद्व्रतम् ।
सत्यवादीति विख्यातः स तदासीदन्नञ्जय ॥ ४२
अथ दस्युमयात्केचित्तदा तद्वनमाविशन् ।
दस्यवोऽपि गताः क्रूरा व्यमार्गन्त प्रयत्नतः ॥ ४३
अथ कौशिकमभ्येत्य प्राहुस्तं सत्यवादिनम् ।
कतमेन पथा याता भगवन्ब्रह्मवो जनाः ।
सत्येन पृष्टः प्रब्रूहि यदि तान्वेत्य शंस नः ॥ ४४

42 " V1 यदा (for सदा). B5 वाच्यम्. — " K2 सत्यवाचीति; T3 G2 वाच्यमिति; G2 M वाच्यमिति. D1 विख्यातः. — " D2 lacuna for स तदासीद्. T1 G1 स तपस्वी; G2 तपस्वी स (for स तदासीद्).

43 " T1.3 G ततो (for अथ). K4 किंचित्. — " T2 जनास् (for तदा). D2 घनम् (for वनम्). D2 व्यभ्रिताः (for आविशन्). T1.3 G M कदाचित् सन्नि (T1 ग)ताः. — B5 reads 43rd twice. — " K2 V1 B2.2.5 (first time) Dai D1.2.5 च तान् (for गताः). B5 कुदा (for क्रूरा). B1.4.5 (second time) Dn1 D2.4.5.7 T2 तत्रापि दस्यवः कुदास्; T1.3 GM ततस्ते दस्यवः स्मृ (T1 कृ)रास्. — " K2 D2 विमुक्षतः; K4 व्यमार्गन्त; V1 Dai D1.5 व्यव्रजन्तः; B5 अमार्गन्त; T2 तान्मार्गन्त (for व्यमार्गन्त). K2 D2 परस्परं (for प्रयत्नतः). B1 Dn1 D2.4.5.7 तान्मार्गन्त यत्नतः; B5 मार्गयन्तो वियत्नतः; B5 (first time) वध्यमन्तः समन्ततः; T1.3 GM तान्मस् (T1 तं सं; G2 ता स्म) मार्गन्ति यत्नतः.

44 " D2 lacuna. T1 ते तं; M1 कथं (for अथ). Dn1 जन्मेत. — " S (except T2) प्रोचुस् (for प्राहुस्). K1 तां; K2 B (except B5) Dn1 D2-7 S (except T1) ते (for तं). — Dn1 om. 44th. — " B1 कथमेव; S कतरेण (for 'मेन). S (except T2) यातो. — " S (except T2) भगवन्ब्रह्म वै जनः (M2 नाः). — " G2 विष्टः (for पृष्टः). D2 स ब्रूहि; T1 तद्ब्रूहि. — " B2.5 D1.2.5.6 T1 तान्वेत्य; T2 G M तद्ब्रूहि (for तान्वेत्य). V1 संक्षयः; B2.5 [अ]संक्षयः; D2 सिद्धयः (sic); D2 तत्त्वतः (for शंस नः).

45 Before 45, T2 G ins. कृष्ण उवाच. — " B1 सत्य- (for सत्यं). — " D2 तम् (for तान्). — For 45th, S (except T2) subst.:

696* सत्यस्य स्वविभागज्ञः सत्यं तेभ्यः शशंस सः ।

[T2 G2 ह (for सः)]

— Before 45th, T1.3 G ins. कौशिकः. — " D2 ब्रज-

स पृष्टः कौशिकः सत्यं वचनं तानुवाच ह ।

बहुवृक्षलतागुल्ममेतद्वनमुपाश्रिताः ।

ततस्ते तान्समासाद्य क्रूरा जघुरिति श्रुतिः ॥ ४५

तेनाधर्मेण महता वाग्दुरुक्तेन कौशिकः ।

गतः सुकष्टं नरकं क्षुद्रमधर्मेणकोविदः ।

अप्रभूतश्रुतो मूढो धर्माणामविभागावित् ॥ ४६

वृद्धानपृष्टा संदेहं महच्छ्रममितीहति ।

(for बहु). T2 लताकीर्णम्. — " K2 अनुत्तमः; V1 Dai D1.5 अपाश्रिताः (for उपा). S एतद्ब्रह्ममाश्रिताः. — After 45th, N T2 ins.:

697* इति तान्ख्यापयामास स तेभ्यः पार्थ कौशिकः ।

[S K2.4 इति तव; K1 इति तं; K2 याश्रिता (sic) (for इति तान्). S2 K2 सत्येभ्यः पार्थ; K2 B1.2.4 D2.5.7 तेभ्यः पार्थ स; B2 D2 तेभ्यस्तत्तं स (D2 स) (for स तेभ्यः पार्थ).] — D2 om. 45th-46th. — " B2 तु (for ते). D2 अतिक्रम्य (for समासाद्य). — " S2 क्रूर जघुर; S समाजघु (G2 रघु)र. V1 श्रुतं; B1 स्थितिः; D2 श्रुतः; Ca. 6 श्रुतिः (as in text).

46 D2 om. 46th (cf. v. l. 45). — " T2 सहसा (for महता). — " S1 K2 रुक्तेन; S2 K2 सुदुरुक्तेन; D2 वागुक्तेन च; T2 संयुक्तः स च; Cc वाग्दुरुक्त्यान (corrupt). — " D2 ततः (for गतः). S1 K2 B (except B2) Dn1 D2-4.5-8 स (for सु). T1.3 G M निरयं (for नरकं). T2 गतः स नरकं कष्टं. Ca cites कष्टं and नरकं. — " S (except T2) धर्मसूक्ष्मेभु. S2 K2 कोविदः; D2 S (except T2) [अ]तत्त्ववित् (for [अ]कोविदः). — T1.3 G2.5 om. 46th. — " S1 अप्रभूतः श्रुतो; K2 अल्पश्रुतो श्रुः; V1 B1 T2 M1 दृष्टपूर्वं (B1 वं; M1 वं)श्रुः; B2 दृष्टपूर्वं सतो; B2 अदृष्टाल्पश्रुतो; Dai D1.5 M2-4 दृष्टपूर्वश्रुः; Dn1 D2.4.5.7 य (D2 य)था चाल्पश्रुः; D2 अल्पश्रुतो श्रुवं; G1 दृष्टापूर्वश्रुतो. — " T2 G1 M अविशारदः (for अविभागावित्).

47 " D2 च पृष्टा (for अष्ट). S वृद्धानपृच्छन्तं (T1 G1 तं)देवान्. — " K2 महत्स्वर्गम्; V1 महच्छ्रमं (sic); B1 D1 छत्रम्; B2 च्छुत्रम्; B4 च्छेतुम् (sic); Dn1 D2.4.5 छच्छ्रम् (for च्छुत्रम्). V1 विमोहति; B1 इतोहति; B2.5 D2 इवार्हति; Dn1 D4 इहा; D2.5 अतो. T1.3 G M अंधश्रममिवच्छति (T1 वाच्छति; G2 वेच्छति); T2 अश्रुतं महदाम्भवात्. — " B2 Dai D1.4.5.5 Cc अत्र; M2-4 एष; Cc तत्र (as in text). B5 om. from रुक्तेनोदेवः

तत्र ते लक्षणोद्देशः कश्चिदेव भविष्यति ॥ ४७
दुष्करं परमज्ञानं तर्कणात्र व्यवस्यति ।

श्रुतिधर्म इति श्लोके वदन्ति बहवो जनाः ॥ ४८
न त्वेतत्प्रतिस्मयामि न हि सर्वं विधीयते ।

up to 49^a. — *) K₁ G₂ लक्षणोद्देशः. Cf. G₂: लक्षणं
समानानां समानव्रतनीयव्यावर्तको धर्मः । तत्प्रोद्देशः कश्चन ।
C₂: लक्षणानामसाधारणधर्मानामुद्देशः संक्षेपतः परिग्रहः ।
— *) K₁ कश्चिद्. B₁ G₂ D₁ D₂ D₃ D₄ D₅ D₆ D₇ D₈ D₉ D₁₀ D₁₁ D₁₂ D₁₃ D₁₄ D₁₅ D₁₆ D₁₇ D₁₈ D₁₉ D₂₀ D₂₁ D₂₂ D₂₃ D₂₄ D₂₅ D₂₆ D₂₇ D₂₈ D₂₉ D₃₀ D₃₁ D₃₂ D₃₃ D₃₄ D₃₅ D₃₆ D₃₇ D₃₈ D₃₉ D₄₀ D₄₁ D₄₂ D₄₃ D₄₄ D₄₅ D₄₆ D₄₇ D₄₈ D₄₉ D₅₀ D₅₁ D₅₂ D₅₃ D₅₄ D₅₅ D₅₆ D₅₇ D₅₈ D₅₉ D₆₀ D₆₁ D₆₂ D₆₃ D₆₄ D₆₅ D₆₆ D₆₇ D₆₈ D₆₉ D₇₀ D₇₁ D₇₂ D₇₃ D₇₄ D₇₅ D₇₆ D₇₇ D₇₈ D₇₉ D₈₀ D₈₁ D₈₂ D₈₃ D₈₄ D₈₅ D₈₆ D₈₇ D₈₈ D₈₉ D₉₀ D₉₁ D₉₂ D₉₃ D₉₄ D₉₅ D₉₆ D₉₇ D₉₈ D₉₉ D₁₀₀ D₁₀₁ D₁₀₂ D₁₀₃ D₁₀₄ D₁₀₅ D₁₀₆ D₁₀₇ D₁₀₈ D₁₀₉ D₁₁₀ D₁₁₁ D₁₁₂ D₁₁₃ D₁₁₄ D₁₁₅ D₁₁₆ D₁₁₇ D₁₁₈ D₁₁₉ D₁₂₀ D₁₂₁ D₁₂₂ D₁₂₃ D₁₂₄ D₁₂₅ D₁₂₆ D₁₂₇ D₁₂₈ D₁₂₉ D₁₃₀ D₁₃₁ D₁₃₂ D₁₃₃ D₁₃₄ D₁₃₅ D₁₃₆ D₁₃₇ D₁₃₈ D₁₃₉ D₁₄₀ D₁₄₁ D₁₄₂ D₁₄₃ D₁₄₄ D₁₄₅ D₁₄₆ D₁₄₇ D₁₄₈ D₁₄₉ D₁₅₀ D₁₅₁ D₁₅₂ D₁₅₃ D₁₅₄ D₁₅₅ D₁₅₆ D₁₅₇ D₁₅₈ D₁₅₉ D₁₆₀ D₁₆₁ D₁₆₂ D₁₆₃ D₁₆₄ D₁₆₅ D₁₆₆ D₁₆₇ D₁₆₈ D₁₆₉ D₁₇₀ D₁₇₁ D₁₇₂ D₁₇₃ D₁₇₄ D₁₇₅ D₁₇₆ D₁₇₇ D₁₇₈ D₁₇₉ D₁₈₀ D₁₈₁ D₁₈₂ D₁₈₃ D₁₈₄ D₁₈₅ D₁₈₆ D₁₈₇ D₁₈₈ D₁₈₉ D₁₉₀ D₁₉₁ D₁₉₂ D₁₉₃ D₁₉₄ D₁₉₅ D₁₉₆ D₁₉₇ D₁₉₈ D₁₉₉ D₂₀₀ D₂₀₁ D₂₀₂ D₂₀₃ D₂₀₄ D₂₀₅ D₂₀₆ D₂₀₇ D₂₀₈ D₂₀₉ D₂₁₀ D₂₁₁ D₂₁₂ D₂₁₃ D₂₁₄ D₂₁₅ D₂₁₆ D₂₁₇ D₂₁₈ D₂₁₉ D₂₂₀ D₂₂₁ D₂₂₂ D₂₂₃ D₂₂₄ D₂₂₅ D₂₂₆ D₂₂₇ D₂₂₈ D₂₂₉ D₂₃₀ D₂₃₁ D₂₃₂ D₂₃₃ D₂₃₄ D₂₃₅ D₂₃₆ D₂₃₇ D₂₃₈ D₂₃₉ D₂₄₀ D₂₄₁ D₂₄₂ D₂₄₃ D₂₄₄ D₂₄₅ D₂₄₆ D₂₄₇ D₂₄₈ D₂₄₉ D₂₅₀ D₂₅₁ D₂₅₂ D₂₅₃ D₂₅₄ D₂₅₅ D₂₅₆ D₂₅₇ D₂₅₈ D₂₅₉ D₂₆₀ D₂₆₁ D₂₆₂ D₂₆₃ D₂₆₄ D₂₆₅ D₂₆₆ D₂₆₇ D₂₆₈ D₂₆₉ D₂₇₀ D₂₇₁ D₂₇₂ D₂₇₃ D₂₇₄ D₂₇₅ D₂₇₆ D₂₇₇ D₂₇₈ D₂₇₉ D₂₈₀ D₂₈₁ D₂₈₂ D₂₈₃ D₂₈₄ D₂₈₅ D₂₈₆ D₂₈₇ D₂₈₈ D₂₈₉ D₂₉₀ D₂₉₁ D₂₉₂ D₂₉₃ D₂₉₄ D₂₉₅ D₂₉₆ D₂₉₇ D₂₉₈ D₂₉₉ D₃₀₀ D₃₀₁ D₃₀₂ D₃₀₃ D₃₀₄ D₃₀₅ D₃₀₆ D₃₀₇ D₃₀₈ D₃₀₉ D₃₁₀ D₃₁₁ D₃₁₂ D₃₁₃ D₃₁₄ D₃₁₅ D₃₁₆ D₃₁₇ D₃₁₈ D₃₁₉ D₃₂₀ D₃₂₁ D₃₂₂ D₃₂₃ D₃₂₄ D₃₂₅ D₃₂₆ D₃₂₇ D₃₂₈ D₃₂₉ D₃₃₀ D₃₃₁ D₃₃₂ D₃₃₃ D₃₃₄ D₃₃₅ D₃₃₆ D₃₃₇ D₃₃₈ D₃₃₉ D₃₄₀ D₃₄₁ D₃₄₂ D₃₄₃ D₃₄₄ D₃₄₅ D₃₄₆ D₃₄₇ D₃₄₈ D₃₄₉ D₃₅₀ D₃₅₁ D₃₅₂ D₃₅₃ D₃₅₄ D₃₅₅ D₃₅₆ D₃₅₇ D₃₅₈ D₃₅₉ D₃₆₀ D₃₆₁ D₃₆₂ D₃₆₃ D₃₆₄ D₃₆₅ D₃₆₆ D₃₆₇ D₃₆₈ D₃₆₉ D₃₇₀ D₃₇₁ D₃₇₂ D₃₇₃ D₃₇₄ D₃₇₅ D₃₇₆ D₃₇₇ D₃₇₈ D₃₇₉ D₃₈₀ D₃₈₁ D₃₈₂ D₃₈₃ D₃₈₄ D₃₈₅ D₃₈₆ D₃₈₇ D₃₈₈ D₃₈₉ D₃₉₀ D₃₉₁ D₃₉₂ D₃₉₃ D₃₉₄ D₃₉₅ D₃₉₆ D₃₉₇ D₃₉₈ D₃₉₉ D₄₀₀ D₄₀₁ D₄₀₂ D₄₀₃ D₄₀₄ D₄₀₅ D₄₀₆ D₄₀₇ D₄₀₈ D₄₀₉ D₄₁₀ D₄₁₁ D₄₁₂ D₄₁₃ D₄₁₄ D₄₁₅ D₄₁₆ D₄₁₇ D₄₁₈ D₄₁₉ D₄₂₀ D₄₂₁ D₄₂₂ D₄₂₃ D₄₂₄ D₄₂₅ D₄₂₆ D₄₂₇ D₄₂₈ D₄₂₉ D₄₃₀ D₄₃₁ D₄₃₂ D₄₃₃ D₄₃₄ D₄₃₅ D₄₃₆ D₄₃₇ D₄₃₈ D₄₃₉ D₄₄₀ D₄₄₁ D₄₄₂ D₄₄₃ D₄₄₄ D₄₄₅ D₄₄₆ D₄₄₇ D₄₄₈ D₄₄₉ D₄₅₀ D₄₅₁ D₄₅₂ D₄₅₃ D₄₅₄ D₄₅₅ D₄₅₆ D₄₅₇ D₄₅₈ D₄₅₉ D₄₆₀ D₄₆₁ D₄₆₂ D₄₆₃ D₄₆₄ D₄₆₅ D₄₆₆ D₄₆₇ D₄₆₈ D₄₆₉ D₄₇₀ D₄₇₁ D₄₇₂ D₄₇₃ D₄₇₄ D₄₇₅ D₄₇₆ D₄₇₇ D₄₇₈ D₄₇₉ D₄₈₀ D₄₈₁ D₄₈₂ D₄₈₃ D₄₈₄ D₄₈₅ D₄₈₆ D₄₈₇ D₄₈₈ D₄₈₉ D₄₉₀ D₄₉₁ D₄₉₂ D₄₉₃ D₄₉₄ D₄₉₅ D₄₉₆ D₄₉₇ D₄₉₈ D₄₉₉ D₅₀₀ D₅₀₁ D₅₀₂ D₅₀₃ D₅₀₄ D₅₀₅ D₅₀₆ D₅₀₇ D₅₀₈ D₅₀₉ D₅₁₀ D₅₁₁ D₅₁₂ D₅₁₃ D₅₁₄ D₅₁₅ D₅₁₆ D₅₁₇ D₅₁₈ D₅₁₉ D₅₂₀ D₅₂₁ D₅₂₂ D₅₂₃ D₅₂₄ D₅₂₅ D₅₂₆ D₅₂₇ D₅₂₈ D₅₂₉ D₅₃₀ D₅₃₁ D₅₃₂ D₅₃₃ D₅₃₄ D₅₃₅ D₅₃₆ D₅₃₇ D₅₃₈ D₅₃₉ D₅₄₀ D₅₄₁ D₅₄₂ D₅₄₃ D₅₄₄ D₅₄₅ D₅₄₆ D₅₄₇ D₅₄₈ D₅₄₉ D₅₅₀ D₅₅₁ D₅₅₂ D₅₅₃ D₅₅₄ D₅₅₅ D₅₅₆ D₅₅₇ D₅₅₈ D₅₅₉ D₅₆₀ D₅₆₁ D₅₆₂ D₅₆₃ D₅₆₄ D₅₆₅ D₅₆₆ D₅₆₇ D₅₆₈ D₅₆₉ D₅₇₀ D₅₇₁ D₅₇₂ D₅₇₃ D₅₇₄ D₅₇₅ D₅₇₆ D₅₇₇ D₅₇₈ D₅₇₉ D₅₈₀ D₅₈₁ D₅₈₂ D₅₈₃ D₅₈₄ D₅₈₅ D₅₈₆ D₅₈₇ D₅₈₈ D₅₈₉ D₅₉₀ D₅₉₁ D₅₉₂ D₅₉₃ D₅₉₄ D₅₉₅ D₅₉₆ D₅₉₇ D₅₉₈ D₅₉₉ D₆₀₀ D₆₀₁ D₆₀₂ D₆₀₃ D₆₀₄ D₆₀₅ D₆₀₆ D₆₀₇ D₆₀₈ D₆₀₉ D₆₁₀ D₆₁₁ D₆₁₂ D₆₁₃ D₆₁₄ D₆₁₅ D₆₁₆ D₆₁₇ D₆₁₈ D₆₁₉ D₆₂₀ D₆₂₁ D₆₂₂ D₆₂₃ D₆₂₄ D₆₂₅ D₆₂₆ D₆₂₇ D₆₂₈ D₆₂₉ D₆₃₀ D₆₃₁ D₆₃₂ D₆₃₃ D₆₃₄ D₆₃₅ D₆₃₆ D₆₃₇ D₆₃₈ D₆₃₉ D₆₄₀ D₆₄₁ D₆₄₂ D₆₄₃ D₆₄₄ D₆₄₅ D₆₄₆ D₆₄₇ D₆₄₈ D₆₄₉ D₆₅₀ D₆₅₁ D₆₅₂ D₆₅₃ D₆₅₄ D₆₅₅ D₆₅₆ D₆₅₇ D₆₅₈ D₆₅₉ D₆₆₀ D₆₆₁ D₆₆₂ D₆₆₃ D₆₆₄ D₆₆₅ D₆₆₆ D₆₆₇ D₆₆₈ D₆₆₉ D₆₇₀ D₆₇₁ D₆₇₂ D₆₇₃ D₆₇₄ D₆₇₅ D₆₇₆ D₆₇₇ D₆₇₈ D₆₇₉ D₆₈₀ D₆₈₁ D₆₈₂ D₆₈₃ D₆₈₄ D₆₈₅ D₆₈₆ D₆₈₇ D₆₈₈ D₆₈₉ D₆₉₀ D₆₉₁ D₆₉₂ D₆₉₃ D₆₉₄ D₆₉₅ D₆₉₆ D₆₉₇ D₆₉₈ D₆₉₉ D₇₀₀ D₇₀₁ D₇₀₂ D₇₀₃ D₇₀₄ D₇₀₅ D₇₀₆ D₇₀₇ D₇₀₈ D₇₀₉ D₇₁₀ D₇₁₁ D₇₁₂ D₇₁₃ D₇₁₄ D₇₁₅ D₇₁₆ D₇₁₇ D₇₁₈ D₇₁₉ D₇₂₀ D₇₂₁ D₇₂₂ D₇₂₃ D₇₂₄ D₇₂₅ D₇₂₆ D₇₂₇ D₇₂₈ D₇₂₉ D₇₃₀ D₇₃₁ D₇₃₂ D₇₃₃ D₇₃₄ D₇₃₅ D₇₃₆ D₇₃₇ D₇₃₈ D₇₃₉ D₇₄₀ D₇₄₁ D₇₄₂ D₇₄₃ D₇₄₄ D₇₄₅ D₇₄₆ D₇₄₇ D₇₄₈ D₇₄₉ D₇₅₀ D₇₅₁ D₇₅₂ D₇₅₃ D₇₅₄ D₇₅₅ D₇₅₆ D₇₅₇ D₇₅₈ D₇₅₉ D₇₆₀ D₇₆₁ D₇₆₂ D₇₆₃ D₇₆₄ D₇₆₅ D₇₆₆ D₇₆₇ D₇₆₈ D₇₆₉ D₇₇₀ D₇₇₁ D₇₇₂ D₇₇₃ D₇₇₄ D₇₇₅ D₇₇₆ D₇₇₇ D₇₇₈ D₇₇₉ D₇₈₀ D₇₈₁ D₇₈₂ D₇₈₃ D₇₈₄ D₇₈₅ D₇₈₆ D₇₈₇ D₇₈₈ D₇₈₉ D₇₉₀ D₇₉₁ D₇₉₂ D₇₉₃ D₇₉₄ D₇₉₅ D₇₉₆ D₇₉₇ D₇₉₈ D₇₉₉ D₈₀₀ D₈₀₁ D₈₀₂ D₈₀₃ D₈₀₄ D₈₀₅ D₈₀₆ D₈₀₇ D₈₀₈ D₈₀₉ D₈₁₀ D₈₁₁ D₈₁₂ D₈₁₃ D₈₁₄ D₈₁₅ D₈₁₆ D₈₁₇ D₈₁₈ D₈₁₉ D₈₂₀ D₈₂₁ D₈₂₂ D₈₂₃ D₈₂₄ D₈₂₅ D₈₂₆ D₈₂₇ D₈₂₈ D₈₂₉ D₈₃₀ D₈₃₁ D₈₃₂ D₈₃₃ D₈₃₄ D₈₃₅ D₈₃₆ D₈₃₇ D₈₃₈ D₈₃₉ D₈₄₀ D₈₄₁ D₈₄₂ D₈₄₃ D₈₄₄ D₈₄₅ D₈₄₆ D₈₄₇ D₈₄₈ D₈₄₉ D₈₅₀ D₈₅₁ D₈₅₂ D₈₅₃ D₈₅₄ D₈₅₅ D₈₅₆ D₈₅₇ D₈₅₈ D₈₅₉ D₈₆₀ D₈₆₁ D₈₆₂ D₈₆₃ D₈₆₄ D₈₆₅ D₈₆₆ D₈₆₇ D₈₆₈ D₈₆₉ D₈₇₀ D₈₇₁ D₈₇₂ D₈₇₃ D₈₇₄ D₈₇₅ D₈₇₆ D₈₇₇ D₈₇₈ D₈₇₉ D₈₈₀ D₈₈₁ D₈₈₂ D₈₈₃ D₈₈₄ D₈₈₅ D₈₈₆ D₈₈₇ D₈₈₈ D₈₈₉ D₈₉₀ D₈₉₁ D₈₉₂ D₈₉₃ D₈₉₄ D₈₉₅ D₈₉₆ D₈₉₇ D₈₉₈ D₈₉₉ D₉₀₀ D₉₀₁ D₉₀₂ D₉₀₃ D₉₀₄ D₉₀₅ D₉₀₆ D₉₀₇ D₉₀₈ D₉₀₉ D₉₁₀ D₉₁₁ D₉₁₂ D₉₁₃ D₉₁₄ D₉₁₅ D₉₁₆ D₉₁₇ D₉₁₈ D₉₁₉ D₉₂₀ D₉₂₁ D₉₂₂ D₉₂₃ D₉₂₄ D₉₂₅ D₉₂₆ D₉₂₇ D₉₂₈ D₉₂₉ D₉₃₀ D₉₃₁ D₉₃₂ D₉₃₃ D₉₃₄ D₉₃₅ D₉₃₆ D₉₃₇ D₉₃₈ D₉₃₉ D₉₄₀ D₉₄₁ D₉₄₂ D₉₄₃ D₉₄₄ D₉₄₅ D₉₄₆ D₉₄₇ D₉₄₈ D₉₄₉ D₉₅₀ D₉₅₁ D₉₅₂ D₉₅₃ D₉₅₄ D₉₅₅ D₉₅₆ D₉₅₇ D₉₅₈ D₉₅₉ D₉₆₀ D₉₆₁ D₉₆₂ D₉₆₃ D₉₆₄ D₉₆₅ D₉₆₆ D₉₆₇ D₉₆₈ D₉₆₉ D₉₇₀ D₉₇₁ D₉₇₂ D₉₇₃ D₉₇₄ D₉₇₅ D₉₇₆ D₉₇₇ D₉₇₈ D₉₇₉ D₉₈₀ D₉₈₁ D₉₈₂ D₉₈₃ D₉₈₄ D₉₈₅ D₉₈₆ D₉₈₇ D₉₈₈ D₉₈₉ D₉₉₀ D₉₉₁ D₉₉₂ D₉₉₃ D₉₉₄ D₉₉₅ D₉₉₆ D₉₉₇ D₉₉₈ D₉₉₉ D₁₀₀₀ D₁₀₀₁ D₁₀₀₂ D₁₀₀₃ D₁₀₀₄ D₁₀₀₅ D₁₀₀₆ D₁₀₀₇ D₁₀₀₈ D₁₀₀₉ D₁₀₁₀ D₁₀₁₁ D₁₀₁₂ D₁₀₁₃ D₁₀₁₄ D₁₀₁₅ D₁₀₁₆ D₁₀₁₇ D₁₀₁₈ D₁₀₁₉ D₁₀₂₀ D₁₀₂₁ D₁₀₂₂ D₁₀₂₃ D₁₀₂₄ D₁₀₂₅ D₁₀₂₆ D₁₀₂₇ D₁₀₂₈ D₁₀₂₉ D₁₀₃₀ D₁₀₃₁ D₁₀₃₂ D₁₀₃₃ D₁₀₃₄ D₁₀₃₅ D₁₀₃₆ D₁₀₃₇ D₁₀₃₈ D₁₀₃₉ D₁₀₄₀ D₁₀₄₁ D₁₀₄₂ D₁₀₄₃ D₁₀₄₄ D₁₀₄₅ D₁₀₄₆ D₁₀₄₇ D₁₀₄₈ D₁₀₄₉ D₁₀₅₀ D₁₀₅₁ D₁₀₅₂ D₁₀₅₃ D₁₀₅₄ D₁₀₅₅ D₁₀₅₆ D₁₀₅₇ D₁₀₅₈ D₁₀₅₉ D₁₀₆₀ D₁₀₆₁ D₁₀₆₂ D₁₀₆₃ D₁₀₆₄ D₁₀₆₅ D₁₀₆₆ D₁₀₆₇ D₁₀₆₈ D₁₀₆₉ D₁₀₇₀ D₁₀₇₁ D₁₀₇₂ D₁₀₇₃ D₁₀₇₄ D₁₀₇₅ D₁₀₇₆ D₁₀₇₇ D₁₀₇₈ D₁₀₇₉ D₁₀₈₀ D₁₀₈₁ D₁₀₈₂ D₁₀₈₃ D₁₀₈₄ D₁₀₈₅ D₁₀₈₆ D₁₀₈₇ D₁₀₈₈ D₁₀₈₉ D₁₀₉₀ D₁₀₉₁ D₁₀₉₂ D₁₀₉₃ D₁₀₉₄ D₁₀₉₅ D₁₀₉₆ D₁₀₉₇ D₁₀₉₈ D₁₀₉₉ D₁₁₀₀ D₁₁₀₁ D₁₁₀₂ D₁₁₀₃ D₁₁₀₄ D₁₁₀₅ D₁₁₀₆ D₁₁₀₇ D₁₁₀₈ D₁₁₀₉ D₁₁₁₀ D₁₁₁₁ D₁₁₁₂ D₁₁₁₃ D₁₁₁₄ D₁₁₁₅ D₁₁₁₆ D₁₁₁₇ D₁₁₁₈ D₁₁₁₉ D₁₁₂₀ D₁₁₂₁ D₁₁₂₂ D₁₁₂₃ D₁₁₂₄ D₁₁₂₅ D₁₁₂₆ D₁₁₂₇ D₁₁₂₈ D₁₁₂₉ D₁₁₃₀ D₁₁₃₁ D₁₁₃₂ D₁₁₃₃ D₁₁₃₄ D₁₁₃₅ D₁₁₃₆ D₁₁₃₇ D₁₁₃₈ D₁₁₃₉ D₁₁₄₀ D₁₁₄₁ D₁₁₄₂ D₁₁₄₃ D₁₁₄₄ D₁₁₄₅ D₁₁₄₆ D₁₁₄₇ D₁₁₄₈ D₁₁₄₉ D₁₁₅₀ D₁₁₅₁ D₁₁₅₂ D₁₁₅₃ D₁₁₅₄ D₁₁₅₅ D₁₁₅₆ D₁₁₅₇ D₁₁₅₈ D₁₁₅₉ D₁₁₆₀ D₁₁₆₁ D₁₁₆₂ D₁₁₆₃ D₁₁₆₄ D₁₁₆₅ D₁₁₆₆ D₁₁₆₇ D₁₁₆₈ D₁₁₆₉ D₁₁₇₀ D₁₁₇₁ D₁₁₇₂ D₁₁₇₃ D₁₁₇₄ D₁₁₇₅ D₁₁₇₆ D₁₁₇₇ D₁₁₇₈ D₁₁₇₉ D₁₁₈₀ D₁₁₈₁ D

C. 8. 3458
B. 8. 69. 56
K. 8. 72. 59

प्रमथार्थाय भूतानां धर्मप्रवचनं कृतम् ॥ ४९

धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मो धारयति प्रजाः ।

यः स्याद्धारणसंयुक्तः स धर्म इति निश्चयः ॥ ५०

येऽन्यायेन जिहीर्षन्तो जना इच्छन्ति कर्हिचित् ।

अकूजनेन चेन्मोक्षो नात्र कूजेत्कथंचन ॥ ५१

om. line 2. — (L. 2) T₁ G₂ (second time) M
अर्हिसार्थं तु (T₁ G₂ M₁ च) (for 'यार्थ'). K₄ B₅ Dn₁ D_{4.7}
हिंसाणां (for भूतानां). T_{2.3} G (G₂ first time) अर्हिसा
सर्वभूतानां (for the prior half). G₂ (second time)
युनः (for कृतम्).]

50 B₂ om. 50. — *) D₂₁ D₁ T_{1.2} G_{1.2} M धर्म.
— *) V₁ B (B₂ om.) D (except D₈) T_{1.3} G_{1.3} M धारयते.
— *) Ś₁ K₃ B_{1.4.5} D₁₋₅ यस्याद्; Dn₁ D₁ T₁ य(D₁
त)स्याद् (for यः स्याद्). Ś₁ K_{1.2} चा(K₂ च)रणं***;
Ś₂ K₃ B_{1.4.5} D₂₁ D_{1.2.5} चा(Ś₂ च)रणसंयुक्तं. C₇
यश्चात्राधारसंयुक्तः. — *) T₁ स्वधर्मं.

51 T_{1.3} G repeat 51^{ab} after 52^{ab}. — *) K₄
अन्यायेन; T₂ अन्या; M₁ येन केन (for येऽन्यायेन). K₁
जिहीर्षते; K₃ V₁ B₂ D₈ T₁ (second time). 2.3 (second
time) G_{1.2} (both both times). 3 (second time) जिही-
र्षतो (K₃ 'ते'); Dn₁ D₈ जिहीर्ष(D₈ 'ष')तो; Ca c 'र्षन्तो
(as in text). — *) B Dn₁ D₈₋₇ T_{1.3} G (S MSS.
first time) M₃₋₄ धर्म; D₂₁ D₁ T G (T_{1.3} G second
time) M₁ धनं (for जना). K₄ इच्छति; T_{1.3} G (all
both times) M पृच्छति; Ca इच्छन्ति (as in text). Ś₁
K₃₋₄ D₈ T₂ Ca कस्यचित्; T_{1.3} G (all first time) M
मानवाः (for कर्हिचित्). — *) D_{2.4} अकूजने वा; D₈
अकूचनेन (for अकूज). K₃ जन्माक्षो (sic); B₁ D₇ वा
मोक्षो; B₂ चेन्मे दक्षो (hypermetric); B₃ मोक्षो*; Dn₁
D_{2.4} (inf. lin.) मोक्षो (D₈ 'क्षं') वा; D₄ मोक्ष्ये वा (for
चेन्मोक्षो). D₈ अकूजनमरन्मोक्षो. — *) B (except B₂)
Dn₁ D_{2.4.5.7} नात्र (for नात्र). M₄ कूजत्.

52 *) K₄ अवश्यं; T₂ अप्यस्य; M₁ अपश्यं (for
अवश्यं). K₃ V₁ B D S कूजितव्ये (B₃ 'स्य'). B₂ ह;
S हि (for वा). — *) K_{1.3} शंकरो(K₂ 'रे')न्वा; K₄
शंकरेत्वा; D₂₁ D_{1.5} मकरेन्वा (sic); T₁ शंसेतन्वा (sic)
(for शङ्करेन्वा). Ś₂ वास्य; K_{3.4} B_{2.5} Dn₁ D_{2-4.7} अपि;
D₈ T₃ चापि; T₁ नापि; G₁ वाचि (for वापि). M₁ वा
प्रकूजनात् (for वाप्यकूजतः). Ś₂ कूजतः; K₁ [अ]कूजतः;
V₁ D₈ जितः; B_{2.3.5} T G M₃₋₄ जनात्. — After 52^{ab},

अवश्यं कूजितव्यं वा शङ्करेन्वाप्यकूजतः ।

श्रेयस्तत्रानृतं वक्तुं सत्यादिति विचारितम् ॥ ५२

प्राणात्यये विवाहे वा सर्वज्ञातिधनक्षये ।

नर्मण्यमिप्रवृत्ते वा प्रवक्तव्यं मृषा भवेत् ।

अधर्मं नात्र पश्यन्ति धर्मतत्त्वार्थदर्शिनः ॥ ५३

T_{1.3} G repeat 51^{ab}. — *) G₂ तस्य (for तत्र). Dn₁
श्रेयस्तत्रस्यानृतं वक्तुं (sic). — B₂ repeats 52^a after
53^a. — *) T_{2.3} G₂ विनिश्चितं (for विचारितम्). Ś
K_{1.2.4} V₁ C₇ सत्यासत्यविचारितं; B_{1.3} (both times) 'सत्ये
विभावितं; B₃ Dn₁ T₁ तत्सत्यमविचारितं; D_{2.4.5.7}
सत्यासत्ये (D₈ 'नृत') विचारितं (D₇ 'तुं'); G₂ वक्तुं.
सत्यावि. — After 52, N ins.:

701* यः कार्येभ्यो व्रतं कृत्वा कर्मणा नोपपादयेत् ।

न तत्फलमवाप्नोति एवमाहुर्मनीषिणः ।

[B₂ repeats 701* after the repetition of 52^a.
— (L. 1) Ś K_{3.4} B₂ (both times) योकार्येभ्यो; D₈ व्रतं
सत्त- (for यः कार्येभ्यो). Dn₁ व्रतं. B₂ कृत्वा (for कृत्वा).
K₃ धर्मेन; Bom. ed. तस्य ना- (for कर्मणा). K_{1.3} नोप-
पात(K₁ 'च')येत्; V₁ 'पादयेत्; Ca c 'पादयेत् (as above).
— (L. 2) Ś K V₁ B_{2.3} (both times) D₂₁ D_{1.3.5}
[र]त्नेव (for एवम्).]

On the other hand, T₁ ins. after 52:

702* सत्ये सति न पापेभ्यो धनं देयं कदाचन ।

53 Cf. 31-32. — *) K₃ व्यवहा. K₃ B₄ D₂₁
D_{1.5} T₂ च (for वा). — B₁ Dn₁ D_{2.4.7} om. (hapl.)
53^a. — *) K₃ V₁ B₂₋₄ D₂₁ D_{1.3.5.7} सर्वज्ञातिव(K₃
'विवि')धालये; B₃ 'वधेपि वा; S सर्वज्ञात्या (T₁ M 'स्वां')
महामये (T₁ 'हवे'). — D₂₁ D_{1.5} om. 53^{ad}. — *) Ś K_{1.3}
न प्राण्यमिप्रवृत्ते वा; K₃ V₁ B_{2.5} कर्मण्यमि (V₁ 'ति')प्र;
B₂ कर्माण्यमिप्र; B₄ नर्मण्यमि प्र; D₈ नर्मण्यमिप्रवृत्तेपि;
D₈ मर्मण्यमिप्रवृत्तेव; S सर्वस्वस्य च (G₂ 'स्याव') लोपे वा.
— After 53^a, B₂ repeats 52^a followed by the repeti-
tion of 701*. — *) B_{1.3-5} Dn₁ D_{2.4.7} न च प्रोक्तं (for
प्रवक्तव्यं). K₃ भयो (for मृषा). V₁ B₂ D_{2.5} स वक्तव्य-
मनृतं (D₈ 'व्यमनितं; G₂ 'व्यं चानृतं') भवेत्. — *) B₄
मात्र; S न हि (for नात्र). D₈ पश्यामि. — *) S सुषोचं
(T₂ 'षोचं; G₁ 'व्योचं') तत्रपठिता. — After 53, S ins.:

703* सर्वदा हि वदेच्चु नानृतः स्वाद्विचक्षणः ।

[T₃ G₃ M सर्वथा. T_{1.3} G_{2.3} तं तु (for तत्तु). T₂ M₂
नानृतं.]

यः स्तेनैः सह संबन्धान्मुच्यते शपथैरपि ।
श्रेयस्तत्रानृतं वक्तुं तत्सत्यमविचारितम् ॥ ५४
न च तेभ्यो धनं देयं शक्ये सति कथंचन ।
पापेभ्यो हि धनं दत्तं दानारमपि पीडयेत् ।
तस्माद्भर्मायमनृतमुक्त्वा नानृतवाग्भवेत् ॥ ५५
एष ते लक्षणोद्देशः समुद्दिष्टो यथाविधि ।
एतच्छ्रुत्वा ब्रूहि पार्थ यदि बन्धो युधिष्ठिरः ॥ ५६
अर्जुन उवाच ।
यथा ब्रूयान्महाप्राज्ञो यथा ब्रूयान्महामतिः ।

हितं चैव यथास्माकं तथैतद्वचनं तव ॥ ५७
भवान्मातृममोऽस्माकं तथा पितृममोऽपि च ।
गतिश्च परमा कृष्ण तेन ते वाक्यमद्भुतम् ॥ ५८
न हि ते त्रिषु लोकेषु विद्यतेऽविदितं कश्चित् ।
तस्मान्ब्रवान्परं धर्मं वेद सर्वं यथातथम् ॥ ५९
अवध्यं पाण्डवं मन्ये धर्मराजं युधिष्ठिरम् ।
तस्मिन्समयसंयोगे ब्रूहि किञ्चिदनुब्रूहम् ।
इदं चापरमत्रैव शृणु हृत्स्वं विवक्षितम् ॥ ६०
जानासि दाशार्हं मम व्रतं त्वं

C. 8. 3479
B. 8. 69. 72
H. 8. 72. 72

54 Ks om. 54^a-55^b. — *) Ks वन्. Bs स्तेनैरपि (sic); Bs स्तेनैः सह; Ds स्तेनैः सह; Ts स्तेनैरापि (for स्तेनैः सह). Bs समुद्दिष्टः; Ds संबन्धान्; Ds संबन्धान्; Ts संबन्धेन; Ts. 3 GMs संबन्धो. — *) V1 Dai Ds Ts. 3 Gs M मुच्येत. Ds सफलेत्; Ts शपथा; Ts GM 'वाद् (for 'थैर). — *) Ks [जा]नृतं; Dn1 [अ]नृतं. S (except Ts) मवेत्तत्रानृतं श्रेयः. — *) Ks अविचारये; V1 अवधारितं; Ts अवधारितं (for 'चारितम्). Ts. 3 GM सत्यादिनि विचारितं.
55 Ks om. 55^a (cf. v. l. 54). — *) Ts वं (for च). — *) Ds मत्ते सति; Ts M मत्ते सति; Ts. 3 G सत्यादिति (for शस्ये सति). Ts धनंजय (for कथंचन). — *) Ss Ks. 3 पापिभ्यो. Dai Ds. 3. 3 Ts. 3 Gs M [S]पि (for हि). — *) Ss दातारम्; M1 (sup. lin.) दातारम्. Ks पीडयेत्. — *) Ks उक्त्वा; V1 वक्ता (for उक्त्वा). Ss Ks. 3 V1 B. 1. 3 Dn1 Ds. 3. 3 Ms वाक्य-मायु; B. 1. 3 Ts Gs. 3 M1 'वाद् (for 'वाक्).

56 *) B (except Bs) Dn1 Ds. 3. 3. 7 मयोद्दिष्टो. Ks B; Ds यथा विधिः; Co 'विधि (as in text). — After 56^b, N (except Bs) Ts ina.

704* यथाधर्मं यथाबुद्धिं मया पार्थोर्विलम्बः ।

[Ks [म]यत् (for [म]यं). Ks V1 B. 3 Ds मया वाचं विनस्त (B. 3 'न त) र; B. 3 Dai Ds. 1 Ts मयाचं वै (Bs 'वा तेन; B; Ds 'वा वाचं; Dai Ds. 3 Ts 'वा तेन; Dn1 Ds 'वाच वै; Ds 'वाचैव) विनाविना (for the posterior half).] — *) Ts. 3 G एवं ज्ञात्वा; M एवं विद्वन् (for एतच्छ्रुत्वा). Ts यथा (for पार्थ).

57 Bs om. the rel. Dai om. (hapl.) 57^a. — *) Ms तथा (for यथा). Ks मया. Ks महाराज्ञो; Ks मया प्राज्ञो. Ca cites महाराजः; Co 'प्राज्ञः (as in text). — *) Ks मया. Ss Ks महामतिः; Ts Gs M 'यथा; (Ms 'तः); Gs 'मुक्तिः; Ca 'मतिः (as in text). — *) Ks V1 B. 3 Dai Ds. 3. 3 द्विं कैतद्; Ts Gs द्विो

बुधत्; Ts Gs M सुहृद्वाद् (for द्विं चैव). Ds मया; Gs तथा (for यथा). — Ks om. (hapl.) 57^a-58^a. Ks reads 57^a-58^a twice. — *) Ks (sup. lin. as in text) मम; Ds वद् (for तव). Ts. 3 G M यथोक्तं वचनं यथा; Ts यथा कृष्ण त्वमुक्त्वाद्.

58 Ks om. 58^a (cf. v. l. 57). — *) S (except Ts) transp. मातृममो and पितृममो. — *) B; मतिश्च. Ca. c cite गतिः (as in text). Ms परमार्थं हि (for 'सा कृष्ण). Ts Gs मत्ते; Ts Gs. 3 M. 1. 3 त्वं हि (for कृष्ण). — *) V1 Ts न च; B; यथा (for तेन). B. 1. 3 उक्तं; B; इदं (for अद्भुतम्). D (except Ds) Ts त्वमेव च पराधर्मं (Ds 'तः); Ms. 3 तेन वाक्यं न मेजुतं.

59 *) S Ks. 3 न हि तेषु त्रिलोकेषु. — *) Ks लोकेषु; Ts. 3 G ज्ञातं (for विद्यते). Ks विदितं; Ds M. 1. 3 [S]विदितः; Ts. 3 G विद्यते (for 'विदितं). S Ks. 3 त्वयि (for कश्चित्). — *) Ss वक्ताद्; Gs वक्ताद् (for तस्माद्). Ss Ks तत्परः; Ss तत्परः; Ks तत्परं (submetric); Gs परं भवान् (by transp.). Ds तत्त्वं (for धर्मं). — *) Ds धर्मं; Ts मूर्धनं (for सर्वं). V1 यथा तथा; B; न संतपः.

60 *) Gs अवश्यं. Dn1 दुर्वचं (for पाण्डवं). — *) Ks समयसंयोगं; Ds 'संयोगे; Ca. c 'संयोगे (as in text). B. 1. 3 Dn1 Ds. 3. 3 Ts अस्मिन् मम संकल्पे; M अवश्यं-युक्ते संयोगे. — *) B; Dai Ds Ts Gs कश्चित्. — Ts Gs om. 60^a-61^a. — *) Ks. 3 Dn1 Ds. 3. 3 Co वा (for च). Ms. 3 परम् (for [म]परम्). Ds [म]परमात्रे च (for [म]परममेव). — *) Ts Gs. 3 M ब्रूहि. Ss कृष्ण (sic); B; Ds ज्ञातं; Dai Ds. 3. 3 कृष्णः; Ds कृष्णः; Ts Gs. 3 M तत्त्वं (for कृष्णं). Ds विवक्षितं.

61 Ts Gs om. 61 (cf. v. l. 60). — *) Ss Ks. 3 V1 B; Ds दाशार्हं जायामि (by transp.); Ks. 3 दाशार्हं जायामि; Ss जायामि दाशार्हं. Ks न तः; Ts Gs

यो मां ब्रूयात्कश्चन मानुषेषु ।
 अन्यस्मै त्वं गाण्डिवं देहि पार्थ
 यस्त्वचोऽस्त्रैर्मविता वा विशिष्टः ॥ ६१
 हन्यामहं केशव तं प्रसन्न
 भीमो हन्यात्तूवरकेति चोक्तः ।
 तन्मे राजा प्रोक्तवांस्ते समक्षं
 धनुर्देहीत्यसकृद्बुष्णिसिंह ॥ ६२
 तं हत्वा चेतकेशव जीवलोके

स्थाता कालं नाहमप्यल्पमात्रम् ।
 सा च प्रतिज्ञा मम लोकप्रबुद्धा
 भवेत्सत्या धर्मभृतां वरिष्ठ ।
 यथा जीवेत्पाण्डवोऽहं च कृष्ण
 तथा बुद्धिं दातुमद्यार्हसि त्वम् ॥ ६३
 वासुदेव उवाच ।
 राजा श्रान्तो जगतो विश्वतश्च
 कर्णेन संख्ये निश्चितैर्बाणसंघैः ।

महा- (for मम). K₁ नरं (for व्रतं). K₁ वै; T₁ G_{1.3} M तु (for त्वं). Ś₁ दाशार्हा जानासि न देशमेव (sup. lin. मम व्रतं) तं त्वां (sic). — °) Ś₂ कांचन; D₂ कर्णचन; T₂ केशव (for कश्चन). D₃ G₁ M मानवेषु. — °) T₂ om. त्वं. B₁ गांडीवं. — °) K₁ यत् (for यस्). B_{1.3} Dn₁ D_{1.7} त्वचोस्त्रैर्वा (D_{1.7} यौ); B₂ यस्त्वचोस्त्रैर्; B₃ Da₁ D_{1.5} M₁ यस्त्वचोस्त्रो (B₃ ज्ञाद्); D₂ यस्त्वचो वास्त्राद्; D₃ त्वचोस्त्रैः; D₃ यस्त्वं हंतास्त्रैर्; T₃ G_{1.3} यो मत्तोस्त्रैर् (for यस्त्वचोस्त्रैर्). V₁ वा मविता (by transp.); B_{1.3.5} T_{2.3} G_{1.3} M वीर्यतो वा; D_{1.5} विद्यते वा. D₂ om. वा. D₂ वरिष्ठः; D₃ वशिष्ठः; D₃ वसिष्ठः.

62 T₁ G₂ om. 62 (cf. v. l. 60). D₂ reads 62^{ab} on marg. — °) Ś₂ Dn₁ केशवं. — °) K₂ कूबरकेति; K₃ कुरवकेतुः; K₄ तूरवकेति; V₁ Da₁ तूरं; D₂ तवजेति; T₂ जौदरिकेति (for तूरं). Ca cites तुवरः. K₁ चोक्ता; K₃ युक्तः; M₃ चोक्तं. — °) D₂ ततो; T₂ तन्मां; T₃ G_{1.3} M तन्मा (for तन्मे). Da₁ D₁ चोक्तवांस; T₃ G_{1.3} ह्युक्तं; M₃ संनिधौ (for प्रोक्तवांस). Ś₂ (sup. lin. as in text) मे; K₁ वै; B₃ T₂ त्वत् (for ते). उक्तवांस्ते (for ते समक्षं). — °) K₂ V₁ B₁ Da₁ Dn₁ D_{1.3-5.7.3} बुष्णिवीर; D₂ संहान्; G₁ सिंहः.

63 T₁ G₂ om. 63 (cf. v. l. 60). — °) B₁ om. तं. V₁ B_{1.3} Da₁ Dn₁ D_{1.3-5.7} तं हन्यां; B₂ हन्यां; B₂ तं हन्यात्; D₂ स हत्वा; D₃ संहंता (for तं हत्वा). B₃ चेदहंन्यां (for हत्वा चेत्). D₂ om. चेत्. K₃ [अ]य; D₂ न चेत्; D₃ [अ]हं (for चेत्). T₃ G₂ M कुशली; G₁ तं कुशली (for केशव). — °) B_{1.3-5} D_{2.3} G₂ M नाहं कालम् (by transp.); B₂ कालान्वाहम्; G₁ [अ]प्यहं कालम्. K₃ M₁ अप्यत्र (K₃ न्यल्पमात्रं; D₂ द्यमेव. — After 63^{ab}, D₂ ins.:

705* एवं त्वं मां कृष्ण जानासि सर्वं
 कालं लोके हीनधर्मो हि जीवन् ।

सत्याच्युतो लोकमिमं त्यजेयं
 तस्मात्कोधाव्यतिशयेन धर्मपुत्रम् ।

D₂ cont.: Ś K V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇ ins. after 63^{ab};

706* ध्यात्वा नूनं हेनसा चापि मुक्तो
 वचं राज्ञो अष्टवीर्यो विचेताः ।

[(L. 1) Ś K_{1.2.4} ध्याता (K₁ तं). V₁ [अ]नृतं (for नूनं). Ś K_{1.2.4} B₂ वापि यु (B₂ मु)क्तो; K₃ चापविद्धो; V₁ Da₁ D_{1.5} वापि यु (V₁ प्रो)क्तो (for चापि मुक्तो). — (L. 2) Ś K₁₋₃ V₁ B₂ D (except D_{2.3}) राज्ञो (for राज्ञो). Ś K₁₋₃ V₁ Da₁ D_{1.5} अष्टवीर्यो; K₄ [5] निष्ठमर्षो (for अष्टवीर्यो).]

— D₂ reads 63^{def} on marg. — °) K₃ सा वै; V₁ B₂ D₃ सा चेत्; B_{1.3-5} Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T₂ यथा. K₃ लोकप्रबुद्धा; V₁ प्रसिद्धौ; B_{1.3-5} Da₁ D_{1.5} प्रसिद्धौ (B₃ ज्ञो; B₃ ज्ञा); B₂ प्रनाय; Dn₁ D_{2.4} प्रबुद्धे; D₂ प्रबुद्धा; D_{2.7} प्रबुद्धौ; D₃ प्रबुद्धा; T₃ G₂ M प्रनित्या; G₁ लोकेषु नित्या (for लोकप्रबुद्धा). Ca cites लोकसिद्धौ. — °) T₃ G_{1.3} M तथा (for भवेत्). D₂ सा वा (for सत्या). K_{2.3} B₃ M_{2.4} वरिष्ठः (K₂ ष्टः). — °) Ś₁ यथा; D₃ यथा च (for यथा). D_{2.6} पांडवेयश्च; T_{2.3} G_{1.3} M वेयो हि (for वोऽहं च). D₂ om. च. — °) K₂ अद्यार्हसि; B_{1.3} Dn₁ D_{2-4.7} M₂₋₄ अद्य (M₂ या)र्हसि; Da₁ D_{1.5} G₁ हर्हा; T₂ अर्हो; T₃ G₂ अर्होसि हि; M₁ अर्हसि (for अद्या). — After 63, D₂ ins.:

707* एवं ज्ञात्वा यद्विदं मे सदैव
 तद्यार्हसि त्वं तु निबोधितुं च ।

64 T₁ G₂ om. 64 (cf. v. l. 60). V₁ D_{2-4.3} om. the ref. K₁ M₁ कृष्ण; T_{2.3} G_{1.3} भगवान् (for वासुदेव). — °) K₄ चार्तो; D₂ शान्तो (for श्रान्तो). K₃ V₁ Da₁ D_{1.5} जागृ (K₃ प्र)तो; B_{1.3-5} D₂ दुःखितो; B₃ Dn₁ D_{2.4.5.7} विश्रितो; D₃ प्रष्टो; T₃ ताडितो; T₃ G₂ चार्पितो; G₁ M₁ चाग्रतो (for जगतो). M₂₋₄ विश्रवसर्व-

तस्मात्पार्थ त्वां परुषाभ्यवोच-

त्कर्णे धूर्तं ह्यद्य रणे निबद्धम् ॥ ६४

तस्मिन्हते कुरवो निजिताः स्यु-

रेवंबुद्धिः पार्थिवो धर्मपुत्रः ।

यदावमानं लभते महान्तं

तदा जीवन्मृत इत्युच्यते नः ॥ ६५

तन्मानितः पार्थिवोऽयं सदैव

त्वया समीमेन तथा यमाम्याम् ।

C. 5. 3485
B. 5. 69. 92
K. 5. 72. 91

गात्रः (for जगतो विप्रतत्र). S K1.2.4 विकृतत्र; B: चाचोम* (sic); Dn1 Da.4.4.7 दुःखि(Dn1 'ख')तत्र (for विप्र). — After 64*, T: insa:

708* शरार्थिः सूतपुत्रेण वैव ।

— *) V1 B.2.3 प्रोमेन (for कर्मेन). M संके. T: इव- (for निजितैव). V1 बागमैः. — Ks (lines 3-6 only). V1 B (except B1) Dn1 Dn1 Di-7 ins. after 64*: Ds after 64: T: after 710*:

709* यश्चानिषां सूतपुत्रेण वीर

शरैर्वृषां ताडितो युष्ममानः ।

अतस्त्वमेतेन सरोधमुक्तो

दुःखान्मिषे नेदमयुक्तरूपम् ।

अकोपितो ह्येव यदि सा संलये

कर्णे न हन्यादिति चावचीव ।

जगामि न पाण्डव एव चापि

पार्थ लोके कर्णमहासमन्वैः ।

ततस्त्वमुक्तो भृशरोधितेन

राज्ञा समक्षं परुषाणि पार्थ ।

[10]

[Ks Ds om. lines 1-2. — (L. 1) Ks तस्मात्पार्थ; V1 Bs वधा(Bs 'वा')वाव; B: 'लव'; B: Dn1 Da.4.4.7 वधावाव; Dn.1 वधात्वर्थ; Ds वधात्पार्थ; Ds वधावाव; T: वधा व वै (for वधानिरी). Ks Ds वीर. — Ds reads lines 3-10 on marg. — (L. 3) B: ततस्; T: चीनस् (for अतस्). — (L. 4) T: दुःखानिने नैव (for 'निने नेदम्'). — T: om. lines 5-6. — (L. 5) Ks B: अकोपितो. Ds अकोपितो येन वधा स लोके. — (L. 6) V1 B: Dn1 Dn1 Da.4.4.7 निहन्वाव (for न ह*). Ks Dn1 Ds [अ]वचीव; V1 'वीर'; B (except B1) Ds 'वीर' — Ks om. lines 7-10. — (L. 7) Dn1 जानासि. T: जगामि राजापि सदैव चापि. — (L. 8) Ds शूर; T: पावो (for पार्थ). B: लोकं. Ks पार्थ लोके शूरं कर्णमहासमन्वै: (sic). — (L. 9) Ks B.2.3 T: अतस्त्वम्; Dn1 ततस्त्वम्. T: भृशरोधितेन. — (L. 10) Ks परुषाणि. Ks पार्थ; Dn1 पार्थ.]

On the other hand, T: ins. after 64*:

710* भृशार्थितेनैव महामन्वैः ।

— After the above, T: ins. 709*. — *) S: M: 4.4.7 पार्थव; M: वृ (for पार्थ). S: G: पुत्रवापि. Ks V1 B.2.3 D-विस्तेषु(Ks 'लो'पु; Dn.1 'लो'पु)के सतर्षं चापसक्ते(V1 B: वर्मसमन्वै; Dn1 Dn.1 वर्मसमन्वै); T: विस्तेषु पार्थमवापिवाव.

— *) V1 कर्ण; B1.2.3 कर्णो; B: कर्णे; T: कर्णै (for कर्णे). Ks कर्णोद्यते (for कर्णे कर्णं). Ds om. कर्णं. S: कर्णं; Ks कर्ण; T: इदु (for कर्णं). T: om. वि. Ds त्वयः; T: G: M: वाद्य; M: 2.3 बोध; M: बोध. Ks निबद्धां; Ks न बद्धं; Ds [5]निबद्धं; C: निबद्धम् (as in text). Ds (also as in text) कर्णोद्यतेपुत्रा कृतकाले.

65 T: G: om. 65 (cf. v. 1. 60). — *) Dn1 Dn.1 M: जिते (for हते). — *) Ks कर्णमुदुह; T: बुद्धः. Ks V1 B1.2.4 Dn1 Ds-4.4.7 पार्थि(Dn1 'थ')वे; Ds पार्थिव; T: पार्थिवो (for पार्थिवो). Ks V1 B1.4 Dn1 Dn1 Da.4.4.7 धर्मपुत्रे; B: 'बुधे'; Ds: T: 'राज्ञे (T: 'रा':); T: G1.3 M 'बुद्धिः. — After 709*, Ks V1 B D (Ds marg.) T: insa:

711* ततो वचं नार्हति धर्मपुत्र-

स्त्वया प्रणिशुद्धेन पाठनीया ।

जीवन्मृतं येन सूतो भवेद्वि

तन्मे निबोधेह तत्पातुकरूपम् ।

[(L. 1) V1 B: Dn1 Da.4.4.7 किं तु सत्त्वाव (Ds 'सा'); B: किं तु पुत्रव (for कर्मपुत्रव). T: ततो वचो नान्यत् किं तु सत्त्वा. — (L. 2) B: transp. त्वया and प्रणिशु. T: परि- (for [म]हेन). Dn1 Ds पाठनीया. — T: om. lines 3-4. — (L. 3) V1 तेन (for येन). Ks [5]भवति. — (L. 4) Ks निबोधे; Ds निबोध. Ks वि (for [व]ह). B: [म]नुष्यः. Ks V1 B (except B1) D (Ds marg.) T: cont.: Ks T: G1.3 M ins. after 65*:

712* वदा सारं कथंते माननाहं

सदा स वै जीवति जीवलोके ।

[(L. 1) Dn.4.4.7 वदा व (for वदा). Ds om. मानं कथंते. Ks मानवोग्यम्; T: G1.3 M मानवो वि (for 'नार्हम्'). — (L. 2) T: सवो (for स वै). — *) B: यदानमानं. — *) T: नरो; T: G1.3 M जालो (for जीवन्). Ks सुसुर; Dn1 सुवा.

66 T: G: om. 66 (cf. v. 1. 60). — *) S: K1.2.3 तन्मानितः; Ks V1 B Dn1 Dn1 Da.4.4.7 संमानितः; Ds सं मानितः; T: G1.3 M1 सम्मन्वितः (M1 'व'); M: 4.4.7 सम्मन्वितः (for तन्मानितः). T: सम्मानितो धर्मराजस्त्वपार्थ. Ds reads from 65 up to 66* on marg. — *) T: त्वया (for त्वया). Ks V1 B Dn1 Ds-4.4.4 च; D: T: lacuna (for स). — *) Ds सर्वत्र; T: G1.3 M

बृद्धैश्च लोके पुरुषप्रवीरै-

स्तस्यावमानं कलया त्वं प्रयुङ्क्ष ॥ ६६

त्वमित्यत्रभवन्तं त्वं ब्रूहि पार्थ युधिष्ठिरम् ।

त्वमित्युक्तो हि निहतो गुरुर्भवति भारत ॥ ६७

एवमाचर कौन्तेय धर्मराजे युधिष्ठिरे ।

अधर्मयुक्तं संयोगं कुरुष्वैवं कुरुद्वह ॥ ६८

अथर्वाङ्गिरसी ह्येषा श्रुतीनामुच्यते श्रुतिः ।

अविचार्यैव कार्यैषा श्रेयःकामैर्नरैः सदा ॥ ६९

वधो ह्ययं पाण्डव धर्मराज-

स्त्वत्तो युक्तो वेत्स्यते चैवमेव ।

ततोऽस्य पादावभिवाद्य पश्चा-

च्छमं ब्रूयाः सान्त्वपूर्वं च पार्थम् ॥ ७०

आता प्राज्ञस्तव कोपं न जातु

कुर्याद्राजा कंचन पाण्डवेयः ।

वृषा च (for बृद्धैश्च). V1 B1.5 D2.8 T2 लोकैः. S1 K1.2
****श्रुतैः; S2 बलवद्भिश्च श्रुतैः; K2.4 B4.5 Dn1
D2-4.5-8 पुरुषैः (D1 'व')श्च श्रुतैः; T2 'वैश्च सद्भिः; T3
G1.5 M 'वश्च श्रुत' (M2-4 'रै')श्च. — 4) K3 B (except
B5) Dn1 D2-4.7 T3 [अ]पमानं (T3 'ने'); C0 [अ]न' (as in
text). T3 किल संप्रयुङ्क्ष; T3 G1.5 M कलहप्र (M1 'हे प्र-
युक्तं. Co cites कलया (as in text). Ks V1 B D
om. त्वं. K3 प्रयुङ्क्ष; K3 प्रयुक्ता; B3 प्रयुङ्क्ष; B4 Dn1
D1.5 नियुं (D1 'यु')ङ्क्ष; D2 नियुक्तं; D3 प्रयुङ्क्ष. — After
66, T3 ins.:

713* यदिदं धर्मशास्त्रार्थं वेदेषु च निदर्शनम् ।

while, T3 G1.5 M2-4 ins. after 66:

714* शृणु पार्थ यथा नित्यो हतः स्याद्वता गुरुः ।

हतो भवेत्वेवमुक्तो गुरुः शस्त्रमृतां वरः ।

[(L. 1) T3 G3 नीत्ता; G1 नित्यं. — (L. 2) M2-4
त्वमित्युक्तो (for [ए]वेवमुक्तो).]

67 T1 G2 om. 67 (cf. v. l. 60). M2.4 om. 67.

— 4) K3 त्वयिति (for त्वमिति). K1 तु; K3 lacuna;
B Dn1 D2-4.6.7 हि; D2 तद् (for त्वं). D2.8 त्वमित्येवं
(D2 'व') युक्तं त्वं; T3 त्वमित्येवं हि वचनं. — 5) S K2.4
D2 पार्थ. — M2 om. 67^{ad}. — 6) M1 निहतस्तु (for हि
निहतो).

68 T1 G2 om. 68 (cf. v. l. 60). — 4) K4 आचार;
T3 आचरन् (for आचर). — 5) K4 धर्मराजो. — 6) T3
G1.5 M अधर्मयुक्ते संयोगे; C7 'युक्तं त्वं योगं. — 4) S
K V1 D2 [ए]जद्; B Dn1 D2-4.6.7 T3 G3 C7 [ए]जं
(for [ए]जं). G2 कुरुद्वह. M2-4 कुरुष्व (M4 'त्वे')
तदनुग्रहं.

69 4) B4 अथर्वाङ्गिरसी; T3 अथर्वाङ्गिरसो; C0 'सी
(as in text). T1 G2 एषा ह्यथर्वाङ्गिरसी. — 5) K1
उत्तमां. — 6) T3 G1 M1 अविचार्या. Dn1 [ह]व; D2
T2.8 G1 M च; T1 G2.8 न (for [ए]ज). G2 कार्यं.
S च (for [ए]षा). — 4) K1 श्रेयःकामो. T3 G सह

(for सदा). — After 69, K4 V1 B D (D2 marg.)
T3 ins.:

715* अवधेन वधः प्रोक्तो यद्वरस्त्वमिति प्रभुः ।

तद्ब्रूहि त्वं यन्मयोक्तं धर्मराजस्य धर्मवित् ।

[(L. 1) B3 अवधेन; D2 अवधो न (for 'वेन'). D2
यैर्युस्त्वम्; T3 यद्वरस्त्वम्. C7 cites line 1 as above.
— B3 om. line 2. — (L. 2) Dn1 तं (for त्वं). Dn1
मया प्रोक्तं; T3 वत्त्वयोक्तं.]

70 Before 70, T1 ins. श्रीकृष्णः; G1 वायुदेवः. — 4)

S K1.5 अयो; B3 D2-4.6.7 वरं; Dn1 वधे; T1 M1 सदा;
T2.8 G यदा; M2.4 तथा; M3 तदा (for वधो). S K1.5
झरं; K3 B3 ह्येवं (for ह्येवं). K2.4 B1.4.5 Dn1 D2-4.6.7
S पांडव (Dn1 G2 'वो') धर्मराजस्य; V1 B2.8 Dn1 D1.5.8
'वेयस्य राजस्य. — 5) D1.5 om. युक्तो. K3 B Dn2
D2-4.6.7 S युक्तं (Dn1 'क्ते'). V1 वेत्स्यति; Dn1 वेत्स्यते;
D2 वेत्स्यते; T1 आप्यते; T2.8 G2.8 M1.2.4 लप्स्यते; G1
M3 लप्स्यते (for वेत्स्यते). S चैव साधु (T3 'युः). — K3
om. 70^{ad}-71^{ad}. — 6) K4 पादान्. T1.5 G3 अमित्रं (G2
'न')श्च. — 4) B1.2.5 Dn1 D2-4.6.7 समं (B3 'मो') ब्रूयाः;
Dn1 D1.5.8 क्षमं (D2 ह्रमं) ब्रूयात्; T3 क्षमाप्य तं; T3 G2.8
ब्रूयात्सां (G2 'याः सां')त्वं; M श्रेयो ब्रू (M2 सू)यात् (for
क्षमं ब्रूयाः). Co cites समं (for क्षमं). K3 B1.5-8 Dn1
D2-4.6.7 T3 सांत्वित्या; B2 साधुपूर्वं; T3 G2.8 वध (G2
यद्)पूर्वं. T2 तु (for च). V1 B2.8 Dn1 D1.5 T3 G M
पार्थ; D2 T1 पार्थः.

71 K2 om. 71^{ad} (cf. v. l. 70). — 4) B3 om.
प्राज्ञस्तव. S3 प्रज्ञस्; K4 प्रज्ञं. — 5) D2 एवं (for कुर्वाद्).
Dn1 D1.5 राजन्. K2.4 कं (K3 कं) चन पांडवेयः; V1 B2-8
Dn1 D1.5 कंचन (B1.2.4 किंचन; B2 कंचनं च) पांडवेयः;
Dn1 D2-4.6.7 धर्ममवेश्य चा (D2 वा) पि; S धर्ममार्गात्सारी
(for कंचन पाण्डवेयः). — 6) K4 ब्रूयाद् (for श्रुताद्).
K4 ब्राह्मणाय. D2 पार्थो; T G पापाद्. — 4) D2.8 lacuna;
M1 तं (for त्वं). S पार्थ पन्नाद् (for सूतयुज्य). — After

मुक्तोऽनृताद्भानुवधाश्च पार्थ
हृष्टः कर्णं त्वं जहि सूतपुत्रम् ॥ ७१
संजय उवाच ।
इत्येवमुक्तस्तु जनाङ्गन
पार्थः प्रशस्यथ मुहूर्द्धं तम् ।
ततोऽब्रवीदञ्जुनो धर्मराज-
मनुक्तपूर्वं परुषं प्रसन्न ॥ ७२
मा त्वं राजन्व्याहर व्याहरत्सु
न तिष्ठसे क्रोशमात्रे रणाधि ।

भीमस्तु मामर्हति गर्हिषाय
यो युध्यते सर्वयोधप्रवीरः ॥ ७३
काले हि शत्रून्प्रतिपीड्य संख्ये
हत्वा च शूरान्पृथिवीपतीन्मान् ।
यः कुञ्जराणामधिकं सहस्रं
हत्वानदत्तमुलं सिंहनादम् ॥ ७४
सुदुष्करं कर्म करोति वीरः
कर्तुं यथा नार्हसि त्वं कदाचित् ।
रथादवप्लुत्य गदां परामृश-

C. 2. 2886
D. 2. 70. 5
E. 2. 75. 4

71, Śs Ks V1 B D S ins. an addl. colophon.
[Adhy. name: T1 कृष्णार्जुन-वधाः; G1 वामुदेवाङ्गुन-वधाः.
— Adhy. no.: B1 69, B2 68; B3 71; D1 D2 69; D3
63; D4 50; D5 70; T1s G 77; T2 M 76.]

72 ^a) Śs Ds प्रसन्नः; K1s प्रसन्नः; K2 Ts G प्रहः Ks
'स'क्ष. Ks V1 B D S मुहूर्द्धवस्तु (Ks B2 D2 'स्तनः');
Ks 'हर्म'तं (s.c.). — ^b) Śs अङ्गुन. K1 वामुदेवम् (for
धर्मराजम्). — ^c) Ds अनुक्तपूर्वः; Gs तथानुपूर्वाद् (for
अनुक्तपूर्व). B2 Dm1 Gs Ms पुनर्द; T1 G2 वचनं (for
परुषं). Ds Ts Gs प्रहस्य; T1 G2 प्रसंगान्; T2 प्रगृह्य.

73 Before 73, Ks. V1 BD ins. अङ्गुन उवाच. — ^a)
Ks Dai D1.4.5 मां. Ds प्रहर; Ca व्याहर (as in text).
T1s G M व्याहरत्वाथ वार्ध्वं (T1 'व्याह वार्ध्व'; G2 'व्यामिवाथ';
Ms-4 'व्याह वाध' (for 'र व्याहरत्सु). Ks V1 B
(except B2) Dai Dm1 D1.5-5.1 व्याहरत्सु (B2 'र वै'); Cc
'रत्सु' (as in text). — ^b) V1 om. न. Ks B1.5
Dai Dm1 D1.5 s Ca वामिवासे (B2 'त'); T1 वस्तवं तिष्ठसि;
Ts G M त्वं तिष्ठसि (Ts Gs 'ले'). Ks Dai D1.5
क्रोशमात्रो (K1 'त्र'); B2 स क्रोशमात्रे; T1s G क्रोशमात्राद्.
Ks V1 B Dai Dm1 D1.5-5.1.5 रणाद्; Ks रणाधि; T1s G
M अ (M व्य.पेत्स (for रणाधि). Cc: क्रोशमात्रेण तिष्ठ
सीत्सन्वयः । — D2s Ts subst. for 73^{ab}: V1 ins.
after 73^{ab}:

716* माधोचस्त्यं किंविदिहाय रात्रं
स्वप्नत्वा युद्धं य इह व्यवस्थितस्तत्तम् ।

[(L 2) V1 य इह व्यवस्थितोति; Ts कोशनाथे विनस्तत्तं.]

— ^a) Gs स भीमसेनो (for भीमस्तु माम्). Ds माहंविदि
गर्हण्य; T1 M1 गर्ह्यत् गर्हण्य (T1 'गी'य. — ^b) M युध्यसे.
Ks V1 B D S सर्वतोऽङ्ग (T1 Gs 'कै'क)वीरैः (D2 Gs 'र').

74 ^a) Gs काको. Ks [S]ति; Ds य (for हि).
B1 संख्ये (for सख्यं). Śs प्रतिपीड; Ks B Dm1 D2.4.7

T2s Gs परिपीड्य (for प्रति). K1 संख्ये; Dm1 सेख्यो;
S (except T2) वीरौ. D2s यः कालवच्छत्रुमेवाग्रपीड्य
(D2 'ग्रमाथ'. — ^b) B1.5 Ds हुता; Ds हुता (for
हत्वा). D2 Ts म (Ts तु) शूरान्; T1s G M प्रवीरान्
(for च शूरान्). K1 पृथिवीपतीन्; Dm1.5 'पृथी' (D2
'ति'स्तान्; T1s G M वसुधाधिराजान्. — After 74^{ab}, N
T G ins.:

717* रथप्रशानोत्तमनागमुत्था-

न्यादिप्रवेकानमितांश्च शूरान् ।

[(L 1) Ts रथप्रवीरोत्तम- (for 'प्रशानोत्तम-). — (L 2) Ś
K1.5 T G सति (T1 Gs अति; G1 सती)प्रवीरान्; Cc
साधितप्रवेका (sic); Ca सतिप्रवेकान् (as above). V1 B2
अति तांश्च; Ds समतांश्च; T1s G अतितांश्च (for अतितांश्च).
B Dm1 D2-5.1 Ts वीरान्.]

— Sequence in T1s Gs M of 74^a-79^a is: 75, 74^a,
718^a; 73, 76, 77, 79. — ^a) S (except T2) म (for
यः). G1 अचिरं; M1 अनुपूर्व; Ms-5 अचिरान् (for अचिरं).
— ^b) Ds हुता; Ds हुता (for हत्वा). K1s नद्; Ks V1
B1.5 Dm1 D2-5.1 नदंश्च. K1 सुमुक्तः; Ds तुमलं (for
सुमुक्तं). — After 74, N T G ins.:

718* काम्बोजानामवुत्तं पार्वतीया-

न्युगार्मिस्तो चिनिहृत्सेव चात्रौ ।

[(L 1) Ś K1.5 काम्बोजानां वावुत्तं; D1.5 काम्बोजानामचिरं;
T1s G 'ववानावुत्तः; Ts काम्बोजकानां प्रवरात्. Śs Ks पर्वतेवान्
(Ks 'वा:); K1 पर्वती; Ts वरिष्ठान्. — (L 2) Śs युगा किशो;
T1s G ह (G2 ह)रावुत्त (G2 'वणा'वान् (for युगार्मिस्तो).
Śs Ks Ds [र]ववाजी; K1.5 [र]ववाजी; T1s G वविनः
(for [र]ववाजी).]

— 75 For sequence in T1s Gs M, cf. v. 1. 74.
Gs reads 75, after 76^a. — ^a) S (except T2) जीमः
(for वीरः). — ^b) Ts युद्धे (for यथा). Dm1 (also as

स्तथा निहन्त्यश्चनरद्विपात्रणे ॥ ७५
वरासिना वाजिरथाश्चकुञ्जरां-

स्तथा रथाङ्गैर्धनुषा च हन्त्यरीन् ।

प्रमृद्य पञ्चामहिताग्निहन्ति यः ।

पुनश्च दोभ्यां शतमन्युविक्रमः ॥ ७६

महाबलो वैश्रवणान्तकोपमः

प्रसह्य हन्ता द्विषतां यथार्हम् ।

स भीमसेनोर्हति गर्हणां मे

न त्वं नित्यं रक्षसे यः सुहृद्भिः ॥ ७७

in text) S नार्हति. S कश्चिदन्यः (for त्वं कदाचित्).
— *) S अवस्कंघ (for 'प्लुत्य). G₂ गतां (for गदां).
§ K_{1.2} B_{1.2.3} D_{2.4.7} परा (S₂ 'र') सुषंसु; K₄ 'सुषंसु; D_{2.1} 'सुषन्त्' (D₁ 'सु'); D_{2.2} गृहीत्वा. — T_{1.3} G_{2.3} M_{2.3} om. 75^d. — *) T₁ तदा (for तथा). D₂ om.
(hapl.) from निह up to महि (in 76^e). § K₁ B_{1.4} D_{2.1} D_{2.4.5.6} T₂ निहत्य; B₂ [अ]मिहत्य. K_{1.4} [अ]-
शुरथ (K₄ 'नर') द्विपान्; K₂ B (except B₂) D_{2.1} D_{2.4.5.6} T₂ [अ]श्वरथद्वि. G₁ M_{1.3} ततो (M₁ 'दा') रणे चापि
निहंति वारणान्. — After 75, G₂ reads 78.

76 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74. D₂
om. up to महि (in 76^e) (cf. v. l. 75). — *) T₁ वारा-
शिना. § K V₁ B_{1.2.4} D_{2.1} D_{2.5.6} वाजिनराश्चकुञ्जरांघ्र;
B₂ D₂ चापि (D₂ 'जि') नराश्च; T_{1.2} M_{2.3} चा (T₁ वा) थ
न; T₂ G₂ चास्य रथाश्च; G_{1.2} M_{1.4} चाथ रथा (M_{1.4}
वरा)श्च (for वाजिरथाश्च). — *) V₁ B₄ D₂ रथस्यो
(for रथाङ्गैर्). § K₁ K₂ V₁ B_{1.2.3} D_{2.1} D_{2.4.5.6} T₂
वहलरीन्; B₂ चरत्; D₂ वहलं (for च हन्त्य). — *)
K₂ V₁ B₂ D_{2.1} D_{2.5.6} T₁ प्रगृह्य; B₁ प्रसह्य; B₂
प्रसह्य; T₂ प्रमथ्य (for प्रमृद्य). K₄ अहतान् (for
अहितान्). T₁ च सर्वान्; T₂ G₂ 'तु' (G₂ च) हंति; M_{2.4}
तु निहन्त (for निहन्ति). K₂ B D_{2.1} D_{2.4.5.6} S
(except T₂) om. वः. — After 76^e, G₂ reads 75.
— *) B (except B₂) D_{2.1} D_{2.4.5} तु (for च). D_{2.1}
D_{2.5} मत्त (for क्षत्). Ca cites शतमन्युः.

77 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74.
— *) M₁ महाबलः. — *) S (except T₂) हतां (for
हन्ता). K₂ V₁ यथारिहा; B D अनीकिनीं; T_{1.3} G₂ M
यथासि; T₂ महाहवे; G_{1.2} शिरासि (for यथार्हसु). — *)
§ K₄ गर्हय मे; B₂ S 'णव. Ca cites गर्हणां (as in text)
K₂ om. from मे up to यः (in 74^d). — *) K₁ निर्व
(sic); B₁ येन त्वं; T₁ त्वं (for न त्वं). K₁ B₂ D_{2.1}

महारथान्नागवरान्दयांश्च

पदातिमुख्यानपि च प्रमथ्य ।

एको भीमो धार्तराष्ट्रेषु मयः

स मामुपालब्धुमरिंदमोर्हति ॥ ७८

कलिङ्गवङ्गाङ्गनिषादमागधा-

न्सदामदानीलबलाहकोपमान् ।

निहन्ति यः शत्रुगणाननेकशः

स माभिवक्तुं प्रभवत्यनागसम् ॥ ७९

सुयुक्तमास्थाय रथं हि काले

D₁ M₁ रक्षसे यः (M₁ वै); D_{2.1} D₂ वक्ष्यसे यः; D₂
रक्ष्यते; D₂ वर्यसे यः; T₁ रक्ष्यसे वै; T₂ G_{1.2} M_{2.3} रक्ष्य (T₂
G₁ 'क्ष') मागः; T₂ G₂ गर्हमागः (for रक्ष्यसे यः). D₂
सुमहद्भिः (for यः सुहृद्भिः).

78 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74.
G₂ reads 78 (78^e twice) after 75. — *) D_{2.1}
नागवरा; T₂ चातिजवान् (for नागवरान्). T₁ G_{1.2}
(second time) महाबलान्दिरदन्वात (G_{1.2} 'न्मीम') वेगान्;
T₂ G₂ (first time) S महाभया (G₂ 'बला') न्दिरवाग्यै-
लकस्यान्. — T₁ om. 78^b. — *) T₂ 'संभान्' (for
'मुख्यान'). T₂ प्रसह्य (for प्रमथ्य). T₂ G सहेत कः
(G₁ 'हेत यः; G₂ पातयः) कुंजरान्युध्यमानः; M सहेत कः
(M₁ यस्माच्छीघ्रः; M₂ सहेत यः) कृजतो (M₂ 'ते') युध्यमानः.
— *) § एके; S (except T₂) असौ (for एको). T₂ वीरः
(for भीमो). D_{2.2} धार्तराष्ट्रं (D₂ 'द्रे') प्रमाथी. — *)
B₂ उदाहृत्युम्; D_{2.1} D_{2.5} उपालब्धे; M₂ 'लब्धः; Ca
'लब्धुम्' (as in text). § अरिद्वौ. K₄ [S] हिन; K₂
D_{2.1} D₂ [S] हंसि.

79 For sequence in T_{1.3} G_{1.3} M, cf. v. l. 74.
D₂ om. (hapl.) 79. — *) G_{2.3} 'वंकोम' (for
'वज्रक'). K₄ 'निषाद'. G₂ 'मागधा'. — *) D₂
सदा मजान् (for सदामदार्). B₁ दीन (for नील). B₂
सदा महावीलवराकोपरा (marg. 'मा') न्; D_{2.1} D_{2.5}
सदामहानीलबलाहकोपमान्; T_{1.3} G M 'हासैल'; T₂
सुदुर्मेदानीमबलान्दरोपमान्. — *) V₁ B₂ D_{2.1} D_{2.5}
वै (for यः). B₂ D₂ शत्रुगणान्; D₂ 'जनात्'. B_{1.4} D_{2.1}
D_{2.4.5} T₂ अनेकान् (for 'कशः'). — *) B₂ [अ]भिवक्तुं;
D₂ प्रवक्तुं; T₂ G_{2.3} M हि वक्तुं; G₂ ह वक्तुं (for
[अ]भिवक्तुं). V₁ प्रभवत्य; Ca 'वति' (as in text). Ca
स माभिवक्तुं प्रभवति (as in text). B_{2.4.5} D_{2.1} D_{2.4.5.6}
T₂ स मामुपालब्धुमरिंदमोर्हति (= 78^e).

80 *) K₂ वयुक्तः; K₂ B_{1.4} D (except D₂) T₂

धनुर्विकर्षञ्चरपूर्णमुष्टिः ।

सृजत्यमौ श्रवर्षाणि वीरो

महाहवे मेघ इवाम्बुधाराः ॥ ८०

बलं तु वाचि द्विजसत्त्वमानां

क्षेत्रं बुधा बाहुबलं वदन्ति ।

त्वं वाग्बलो भारत निष्ठुरश्च

त्वमेव मां वेत्ति यथाविधोऽहम् ॥ ८१

स युक्तम्; V₁ प्रयुक्तम्; T₁s G₁s संयुक्तम्. — ^a) B₁s₁ D₁ D₂-4.5-8 T₁ विधुन्वन्; T₁s G₁ M₁ विधुन्वन् (for विधुन्वन्). T₁ शरपूजंमुष्टिः; T₁ G₁s 'मुष्टिभिः. — ^a) K₁ वीर; D₁ वीरो (for वीरो). S (except T₁) सृजत्य यो वाग्बलवान्परिपु. — ^a) S (except T₁) महाबलो. K₁ इति (for इव). K₁ [अ]म्बुधाराः. — After 80, N T G M₁ ins. :

719* तन्वष्टौ वारणानामपदय

विशालितैः कुम्भकराग्रहस्तैः ।

[(L 1) B₁ वारणानाम् (for वारणानाम्); K₁ अपदय (sic); B₁ D₁ अपदय; T₁s G₁s M₁ अपदय; T₁ व नेन; G₁ अग्रहस्तैः. — (L 2) K₁ विशालितैः; V₁ B₁ D₁ D₂s₁ विशालितैः. T₁s G₁ कुम्भकराग्रहस्तैः. Coorites करामाणि.]

8 K V₁ B D₁ D₂ D₃-4.5.5 cont.:

720* भीमेनामो निहतान्यथ बाणेः

स मां कुरु बकुमहर्षिरिजः ।

[(L 1) S K₁s₁ D₁ निः (S₁ D₁ 'नि')यान्; D₁s₁ 'ताम्' (for निहतानि). S K₁s₁ व (for [अ]व). — (L 2) K₁ मा (for मा). B₁ [अ]विष्णुः; B₁ [अ]विष्णुः (for [अ]विष्णुः).] while D₁ cont. after 719*:

721* महारवानामयुतं सुपुलैः

मयावानामयुवाणि वद्ध ।

पदातिसंवाग्बहुको विसृज

वीरान्धत्वा सतकोऽप्राप्तमादी ।

प्राणांस्त्यक्त्वा दुस्त्वजानात्रिमये

संयुद्धे यो वैरिनिर्भीमसेनः ।

[5]

Finally, T₁s G₁ M₁ cont. after 719*:

722* यो भीमसेनो निहतारिसंयः

स मासुपाळपुमरिन्दनोऽईति ।

[(L 1) M₁ दे भीमसेनेन. T₁ निहतास्तीक्ष्णबाणैः; T₁ G₁s निहतानि संयः (G₁ 'ये'); M₁ इत्याय संयः. — (L 2)-78* T₁ स मां वक्तुं भीमसेनः समर्थः.]

T₁s G₁ M₁ ins. a passage given in App. I (No. 31) after 722*; T₁ after 719*; M₁s after 80.

81 T₁s G₁ M₁ repeat 81 after App. I (No. 22).

यतामि नित्वं तव कर्तुमिष्टं

दारैः सुतैर्जीविनेनात्मना च ।

एवं च मां वाग्बलसैर्निहंसि

त्वत्तः सुखं न वयं विष किंचित् ॥ ८२

अवामंस्या मां द्रौपदीतत्त्वसंख्यो

महारथान्प्रतिहन्मि त्वदर्थे ।

तेनातिशङ्की भारत निष्ठुरोऽसि

C. 2. 2802
D. 2. 70. 14
E. 2. 73. 28

T₁ repeats 81 after 723*. D₁ reads from 81* up to वेत्ति (in 81*, on marg. — ^a) T₁s G₁ M₁ (all second time) हि (for तु). S K₁s₁ तु वाग्बलसैः (K₁ 'वा') समानां; T₁s G₁ M₁ (all first time) न वानु (T₁ वा नि; M₁ वै नि) हितं सत्तः; T₁ G₁ M₁-4 (all first time) न वाग्बि (G₁ 'वि') हितं सत्तः; G₁ (first time) तवानुहितं सत्तः. — ^a) D₁ अप्रं बुधा; T₁s G₁ M₁ (all second time) आ T₁ G₁ अप्रं हिता; T₁ G₁ (all first time) यद्वा (T₁ ननः अप्रं विद्यानां; M₁ (first time) ततो अप्रानं (sic); M₁-4 (all first time) अप्रं विद्यानां (for अप्रं बुधा). S (S₁ sup. lin. as in text) K₁s₁ धर्मवक्तुः; D₁s₁ वक्तुः; T₁ G₁s M₁ (all first time) बहु (T₁ G₁ 'ह') क्तुः; G₁ (first time) बहुक्तं वै (for बाहुबलं). — ^a) D₁ वे (for वं). K₁ om. from 80 up to स अवान् (in 8. 50. 4*). S (except T₁) (first time) वा (M₁ वा) वक्तो (for वाग्बलो). B₁s₁ S (both times; but T₁ first time) निष्ठुरोऽसि. — ^a) T₁ (first time) मा; M₁ (second time) वा (for मां). B D₁ D₂-4.5.7 वेद्य (for वेत्ति). B₁s₁ D₁ D₂-4.5.7 T₁ (first time) वक्तवक्तो (for 'विद्यो'). K₁ हरः (for इहम्). — After the first occurrence of 81, S ins. a passage given in App. I (No. 22).

82 K₁ om. 82 (of. v. l. 81). G₁ om. 82*.

— ^a) B₁ वक्तुः; D₁ D₂-4.7 वक्तुः हि; D₁ वक्तुः हि; D₁ वक्तानि; S (G₁ om.) वक्तानि (for वक्तानि). S₁ K₁ वक्तुः वक्तुः; S₁ (sup. lin. as in text) वक्तवक्तवक्तुः; K₁ वक्तुः वक्तुः. — ^a) D₁ जीवतेव (for जीवि). T₁ G₁ वा (for च). — ^a) K₁ B₁s₁ D₁ D₂-4.7 यत्तो; D₁ च मा. S₁ वाग्बलसैर्निहंसि (sic); V₁ B₁s₁ D₁ D₂-4.7 'विद्यो' हन्ति (D₁ 'ति'); D₁ D₂ 'तेर्निहंसि' (D₁ 'ते'); S (G₁ om.) वाग्बलसैर्निहंसि (T₁ 'निहंसि'). — ^a) V₁ हि च (for च). B₁ विद्युः; D₁ वेद्य; D₁ विद्युः (sic) (for विद्युः). G₁s वाग्बलसैः (for च वक्तुः विद्युः).

83 K₁ om. 83 (of. v. l. 81). D₁ G₁ om. 83. T₁ repeats 83 for the first time after App. I (No. 22);

3505
70. 14
73. 29

त्वत्तः सुखं नाभिजानामि किञ्चित् ॥ ८३
 प्रोक्तः स्वयं सत्यसंधेन मृत्यु-
 त्त्व प्रियार्थं नरदेव युद्धे ।
 वीरः शिखण्डी द्रौपदोऽसौ महात्मा
 मयाभिगुप्तेन हतश्च तेन ॥ ८४
 न चाभिनन्दामि तत्राधिराज्यं

which is followed by 723*. — ^a) K₁ V₁ B₂₋₄ अवसंस्था मां; K₂ T₂ (both times) मां मावसंस्था; K₄ अवस्था मां; B₁ D_{2-4.7.8} अ(D₂ मा)वसंस्था; D₁ D₂ T_{1.3} G_{1.3} M मा (D₂ किं) मावसंस्था (for अवासंस्था मां). B₅ om. मां. B₂ द्रौपदी (for 'दी-). — ^b) Ś₂ महारथा. K₂ प्रतिहिदि (sic). K₃ G₁ त्वदर्थ. — ^c) Ś₂ K₃ V₁ B_{1.3-5} D₁ D₁ D_{1.2.3.5.6} M₁ तेना(D₂ मा मा)भिदंकी; B₂ मामभिदंकी; D₃ त्वं मातिदंकी; T₁ G_{1.3} सर्वाति (for तेना). D₁ भारति; T₃ G₃ भवसि (for भारत). T₃ G₃ प्रमत्तः (for निष्ठुरोसि). — ^d) T₁ न हि जानामि; G₁ नाभिजानामि.

84 K₁ om. 84 (of. v. l. 81). — ^a) B₂ damaged. M₁ प्राप्तः (for प्रोक्तः). T_{2.3} G₃ त्वयं. D₂ भीष्मेन; C_a सत्यसंधेन (as in text). — ^b) B₁ द्रुपदो. V₁ B₂ D_{2.3} शिखंडिना द्रुपदसुतेन (V₁ द्रौप-
 देवेन; D₂ द्रुपदपुत्रेण) संख्ये; T₁ M शिखंडिनामा प्रमथे-
 त पार्थो (T₁ र्थो); T₂ शिखंडिना तं प्रतिपद्य युद्धे; T₃ G_{1.3}
 शिखंडिनाम्ना प्रथमे तवार्थे; G₂ वीरः शिखंडिनाम्ना प्रमदेन
 पार्थ. — ^c) D₁ lacuna for गुप्तेन हतश्च तेन. V₁ B₂
 D₂ स वीरः; B₃ च येन; D₃ तु तेन; S च भीष्मः (for च
 तेन). — T_{1.3} G M ins. after 84: T₂ after the first
 occurrence of 83:

723* द्रोणो हतो यः सततोपकारी
 दृष्टद्युप्तेन स्यन्दनाद्विप्रकृष्य ।
 द्रौणिश्च कुदो सगणो महात्मा
 तथापि ते वै वचनं नृसंसवत् ।

[(L. 3) T₂ नारितो वै (for सगणो). — (L. 4) T₃ G
 नृप (for वै). T₃ G₃ नृसंसवत्.]

— After the above, T₂ repeats 81.
 T_{1.3} G M cont.:

724* दुःखं प्रियं ते नरदेव कर्तुं
 यस्य प्रियं ते न करोम्यहं वै ।
 न मुच्यते वै दिवि चेह वा पुमा-
 न्यस्ते मदन्वोऽप्रियमारमेत ।

[(L. 1) T_{1.3} G_{1.3} नृप (for कर्तुं). — (L. 3) T₃ G₃

यतस्त्वमक्षेप्यहिताय सक्तः ।

स्वयं कृत्वा पापमनार्थजुष्ट-
 मेभियुद्धं तर्तुमिच्छस्यसींस्तु ॥ ८५
 अक्षेषु दोषा बहवो विधर्माः
 श्रुतास्त्वया सहदेवोऽजरीघान् ।
 तान्नैपि संतर्तुमसाधुजुष्टा-

M₂₋₄ विद्यते (for मुच्यते). T₃ G₃ वै; G₁ यः (for वा).
 — (L. 4) T₁ M₂₋₄ प्रियम् (for सप्रियम्).]

85 K₁ om. 85 (of. v. l. 81). — ^a) D₁ D_{1.3}
 चाभिसंधामि. B₂ T₁ M_{1.4} तथा(B₂ 'वा)पि; T₃ G_{2.3}
 तथा हि (G₂ 'याधि') (for तवाधि-). T₃ न वर्षयामस्त्व
 चाधिराज्यं. — ^b) D₂ त्वक्षेपु त्वं (for त्वमक्षेपु). Ś₁ K_{2.4}
 B₁ हिताय; D₂ [अ]मिताय (for [अ]हि-). S (except
 T₂) दहं प्रसक्तः (for [अ]हिताय सक्तः). V₁ B_{1.3} शक्तः;
 B₃ D₂ युक्तः. — D₁ om. 85°-86°. — ^c) G₁ हत्वा (for
 कृत्वा). B₂ अनाययुक्तम्. ^d) B (except B₂) D₁
 D_{2-4.7} अस्माभिर्वा (D_{2.3.7} 'वै'); D₃ महायुद्धे (for एभि-
 युद्धे). B₂ मर्तुम् (for तर्तुम्). V₁ D₁ D₂ अहंसि (for
 हृच्छसि). V₁ B D₁ D₁ D_{2-4.7} त्वं (for तु). S
 अस्माभिराजौ व्यसनं त्वितीर्यसि (G₂ 'ति).

86 K₁ D₁ om. 86 (of. v. l. 81, 85). — ^a)
 B₂ partly damaged. M विविधा (for बहवो). B₁
 विवर्ज्याः; D₂ T₃ G_{2.3} M विवर्ज्याः. C_a o 'माः (as in
 text). — ^b) B₁ श्रुतस्; G₁ श्रितास्; G₂ M₃ श्रुत्वा. K₂
 वचः; B₂ स्थान् (for यान्). — ^c) K₂ तावैष; B₃ तवैषि;
 D₁ तां नैषि; D₂ तावैषि (sic); D₃ तावैच्छ. C_a o cite
 नैषि (as in text). B₁ तान्वैशानं बह्वस्; T_{2.3} G तावै(T₂
 G₂ 'वै')च्छसि त्यक्तम्; M तावैषिपत्यक्तम् (for 'पि संतर्तुम्).
 Ś₁ K₂ संतांतुम् (sic); Ś₂ संतस्त्वम्; K₃ B₃ D₁ D_{2-4.7}
 त्वं त्यक्तम्; V₁ B_{2.4.5} D₁ D_{2.3} संत्यक्तम्; T₁ त्यक्तम् (for
 संतर्तुम्). B₁ T₂ अकर्मजुष्टान् (T₂ 'ष्टां'); D₁ D₂ असाधु-
 जुष्टा; T_{1.3} G_{2.3} M अनार्थजुष्टान् (for असाधु-). — ^d) Ś₂
 D₂ येनास्; K₂ ये नः स; K₃ B_{2.3} D₁ D_{2-4.7} तेन स;
 B₂ वै न स; D₁ D₂ येनः स; S यैरा(M_{1.3} 'र')स
 (for येन स). B₁ D₂ S निरये त्वयाह्वाः; D₁ 'यं सपन्नाः.
 — After 86, N (K₁ om.) T₂ ins.:

725* सुखं त्वचो नाभिजानीम किञ्चि-
 यतस्त्वमक्षेप्यहितं संप्रवृत्तः ।
 स्वयं कृत्वा परुषं पाण्डव त्वं
 मूयसीदयाः श्रावयस्व वाचः ।
 क्षेतेऽस्माभिर्निहता शत्रुसेना

न्येन स्म सर्वे निरयं प्रपन्नाः ॥ ८६

त्वं देविता त्वत्कृते राज्यनाश-
स्त्वन्तर्मवं व्यमनं नो नरेन्द्र ।
मास्मान्कूरैर्वाकप्रतोदैस्तुद त्वं

छिन्नैर्वाग्भूमितले नदन्ती ।

तवा हि तत्कर्म कृतं नृत्तमं

यस्मादोषः कौरवाणां वचनम् ।

इहा उदीच्या निहताः प्रतीच्या

नद्याः प्राच्या दक्षिणात्या विरक्ताः । [10]

कृतं कर्माप्रतिकर्षं महद्भि-

लेषां बोधैरसदीयेन युते ।

[D1 om. from line 1 upto कृता in line 3. — (L. 1)

Bs partly damaged. S Ks-V1 Ds1 Ds.2.3 Tz Gs. M कोपवसि

Bs स्वः (for त्वतो). S1 B1 Ds1 Ds Tz नाभिजानामि; Ks

नाभसेवाम. — (L. 2) Bs नवः; Ds1 नः (for नवः).

Ds1 Ds.1 संप्रवच. — (L. 3) B1.4 Ds1 Ds.2.3 Tz व्यसनं;

Ds1 पक्षं (for पक्षं). Ks पक्षवे त्वं; Tz "वास्तान्. — (L. 4)

Ss भूवस्तीनाः; Bs ऊरस्तीनाः; Ds1 Ds भूवस्तीनाः; Ds1 Ds.2.3

अस्तीनाः (Ds1 "ता); Tz तीक्ष्णं वानं (for भूवस्तीनाः). S1

[अ]व्यवाः; Ks [अ]प्रवाः; Bs [अ]व वावः; Tz [अ]व

राजन् (for [अ]व वावः); Ds1 वावैः. — (L. 5) Tz जेन (for

जेने). Ds निहिता; Tz निहताः. Tz शुभसेनाः. — (L. 6) Bs

छवैः. Ds गावे. S Ks.4 भूवितलेद्वीर (Ks "रः); Tz भूवितले-

व्यापतति (for "ले नदन्ती). Ks नरेद्राः; V1 B1 Ds1

Ds.2 स्वन्ती; Bs तरस्ती; Bs.2 Ds.2 स्वन्ती (for नदन्ती).

— (L. 7) Ds1 [अ]हितकर्म; Tz हि वक्तुः; Ds1 Ds.2 नृत्तमं.

— (L. 8) Ds द्रोणः (for द्रोणः). Tz नीमः कृत्वा पापकं

विचिदेव. — Tz om. lines 9-12. With lines 9-10, cf.

96^{ab}. — (L. 9) Ss निहिताः. — (L. 10) S1 Ks प्राणा नद्याः;

Ss प्राच्या नद्या (by transp.); V1 B1 Ds1 Ds.2 प्राच्याः

प्रनद्या; B1.4 Ds.2.3 तवा कृता; Bs प्राच्या निरक्ताः. Ss

दक्षिणात्या. S Ks.4 Ds.2 विनद्याः (for विरक्ताः). — (L. 11)

Ks सत्कर्षं; B [अ]प्रतिम; Bs Ds प्रतिकर्षं (for [अ]प्रति).

S Ks.4 V1 B1 Ds1 Ds.2.3 महात्मनिष्. — (L. 12) Ds1

बोधे; Ds त्रेरि (for बोधे). V1 बोधे (for युते).]

87 K1 om. 87 (cf. v. l. 81). — " Ks Ds1 G1
देवता; Tz देवित्वा (for देविता). Ks राष्ट्रनाशः; V1 Ds
राज्यनाशः. — " Ks V1 त्वन्तर्मवं; Ds त्वन्तर्मवो. Ss
Ks V1 B Ds1 Ds.2.3 नो व्यसनं (Ds1 "नो) (by
transp.); Ks नो व्यसनमिव; Ds कोकम्बसन्. Ks.2
चैर्द्राः; Ks "द्रा. — " B1 Ds1 Ds.2 वास्तान् (Ds.2 "व);
Ds1 Ds.2 लो (Ds1 लो) वास्तान्; Ms आ वा. Tz वाक्पतोदैव
(for वाक्पतो). Ks V1 B.2.3 D (except Ds.1)

भूयो राजन्कोपयन्नस्वभाग्यान् ॥ ८७

एता वाचः परुषाः सन्धमाची
स्विरप्रज्ञं श्रावयित्वा ततश्च ।
तदानुतेपे सुरराजपुत्रो

C. 2. 3813
B. 2. 70. 2
K. 2. 72. 2

G1.2 Ms.4 तुदस्त्वं; Tz तुदस्व. — " G1 partly
damaged. Ks V1 B.2.3 Ds.2.3 Tz Gs. M कोपवसि
(Tz "स्व); B1.4 Ds1 Ds.2.3 कोपवेन्; Ds1 Ds कोपव (Ds
"वे) (for "वन्). S1 Ks Ds अल्पनामावा; Ss "नामव;
Ks.2 Ds स्वल्पभाग्यान्; Ks स्वल्पं; B1.4 Ds1 Ds.2.3
त्व (Bs.2 Ds अ-; Ds स्व) स्वल्पभाग्यः; Bs अल्पभाग्यान्;
Ds अल्पभाग्य; S (G1 damaged) अल्पपुत्रा (Tz "वि).]

88 K1 om. 88 (cf. v. l. 81). Before 88, Ks
V1 B Ds1 Ds.2.3 Tz G1.2.3.4 संभव उवाच. — " Ds1
Ds1 Tz पुत्राः; Ds पांडवः; Tz पौरवाः. — " Ss Ks
स्विरप्रज्ञः; B (except Bs) Ds1 Ds.2.3.4 Ms.4 स्विर-
(Ds1 "रः) प्रज्ञः; Ds1 Ds.2.3 "प्रज्ञे; Tz.2 GM1 "प्रतिज्ञः; Tz
स्विरतः प्राज्ञः (for स्विरप्रज्ञः). Ss श्रावयित्वा. Ks V1 B1.4
Ds1 Ds1 Ds.2.3.4 नु कृत्वा; Bs Ds.2 [अ]लिकृत्वा; Ds.2 नु
कृत्वा (D1 "क्षो); S नरेद्रं (for ततश्च). — After 88^{ab},
Ks V1 B D (except Ds.2) ins.:

726* वनूवात्सो विमना धर्मनीरः

कृत्वा प्राज्ञः पातकं किंचिदेवम् ।

[(L. 1) V1 B (except Bs) Ds1 Ds.2 वनी (V1 ततो)
हतीना (for वनूवात्सो). — (L. 2) B (except Bs) Ds1
Ds1 Ds.2.3 किंचिदेव.]

— " Bs damaged. Ds1 Ds.2 Tz.2 ततो (for तदा).

Bs Ds1 Ds.2 Tz [अ]नुतप्यत् (Bs "त; Tz "न); Bs

"तापे; Bs स राजन्; Tz [अ]नुतप्यत् (for [अ]नुतेपे).

Tz भूवनातिरूपो; Tz स च राजपुत्रो (for सुररा). — " Ds1

Bs Ds1 Ds.2.3 चास्मिन्व (for चाप्यस्मिन्). V1 Bs

चापि कृत्वापुत्रं; Bs.2 चापि विपश्य (Bs "तु) रूपः; Ds1

Ds.2 चाप्य (D1 "व) कृतानुत्तं; Tz चापि स राजपुत्रः;

Tz चापि सुपातकरः (for चाप्यस्मिन्नुदवर्द्ध). B1 उद्भवत्.

— Tz G M subst. for 88^{ab}; Tz.2 ins. after 88^{ab}:

727* विनिवसन्त्येदमनिष्टमुत्पन्ना

तवस्तु कोशादसिमुद्बर्धं ।

[(L. 1) Tz विनिवस. Gs अनिष्टि (for अनिष्ट).]

— (L. 2) Tz M [अ]नुतेपे तस्मिन्; Gs निष्कोकारस्मिन् (for

तु कोशा).]

Tz.2 cont.: V1 B.2.3 Ds1 Ds.2 ins. after 88:

728* समुद्रपरासिमुद्बर्धनी

विहन्मुनामानममित्रसाहस्य ।

. B. 2514
. B. 70. 23
. B. 72. 36

विनिःश्वसंश्चाप्यसिमुद्धवर्ह ॥ ८८
तमाह कृष्णः किमिदं पुनर्भवा-
न्विकोशमाकाशनिभं करोत्यसिम् ।
प्रब्रूहि सत्यं पुनरुत्तरं विधे-
र्वचः प्रवक्ष्याम्यहमर्थसिद्धये ॥ ८९
इत्येव पृष्टः पुरुषोत्तमेन

सुदुःखितः केशवमाह वाक्यम् ।
अहं हनिष्ये स्वशरीरमेव
प्रसन्न येनाहितमाचरे वै ॥ ९०
निशम्य तत्पार्थवचोऽब्रवीदिदं
घनंजयं धर्मभृतां वरिष्ठः ।
प्रब्रूहि पार्थ स्वगुणानिहात्मन-

[(L. 1) T1.2 समु(T2 तमु)द्वर्ह (for 'द्वार') V1 D1.5
[अ]सिमुदारकनी; B2 'द्वयकनी; T1.2 'वरे महात्मा. — (L. 2)
B2.5 अनिद्वर्हता; B2 'साहः; T1.2 'धाती.]

89 K1 om. 89 (cf. v. l. 81). — " G1 om.
कृष्णः. — " K4 विशोकम्; B2.5 Dn1 D1.4.5 विकोषम्;
Dn1 निकोषम्; D8 विकोषशम् (for विकोशम्). D8
आकोशमिदं. K2 (marg.) करोष्यसि; K2 करोम्यसि
(sic) (for 'ससिम्). — " K2 V1 B D ब्रवीहि. B1.4
D1-4.7 मां त्वं; G2 नित्यं (for सत्यं). S2 पुनरुत्तरं. S1
K2 lacuna; S2 K4 D8 मे; Dn1 Dn1 D1-7 वचसः; T1 वै;
G2 सखे (for विधेद्). — " Dn1 Dn1 D1-5.7 तया;
T1 सोहं (for वचः). S तवार्थसिद्धये.

90 K1 om. 90 (cf. v. l. 81). — " B2 partly
damaged. K2 इति च; V1 B2 Dn1 D1.5.3 T2.3 G1.3
M1 इतीव; G2 इति स्म; M2.4 इतीह (for इत्येव). B1.4.5
Dn1 D2-4.6.7 T1 इत्येवमुक्तः (for 'व पृष्टः). — " G1
damaged. S2 K2 Dn1 स दुःखितः; D8 सुदुःखितः. B1.4.5
Dn1 D2.4.5.7 अर्जुनोब्रवीत्; D2 TG2.3 M आह पार्थः.
— " D8 S एतत् (for एव). — " K4 प्रहृष्ट (for
प्रसन्न). S K2.4 D2 आचरन्वे; K2 उच्चरं वै; Dn1 आचर
वै; T1 G2 M 'रं च; T2 अद्य मे कृतं; T3 G2 उक्तवान्मुहं (for
आचरं वै).

91 K1 om. 91 (cf. v. l. 81). — " B1 damaged.
T2 हसिद् (for हृद्). — " S (except T2) जनार्दनो (for
धर्मोत्तमः). T2 G2 M2.4 वरिष्ठः. — After 91st, K2 V1
B D (except Dn2) T1.2 ins.:

729* राजानमिने त्वमितीदमुक्त्वा
किं कर्मलं प्राविशः पार्थ वोरम् ।
त्वं चात्मानं हन्तुमिच्छस्यसि
नेदं सद्भिः सैवितं वै किरीटिन् ।
धर्मात्मानं आरवं ज्येष्ठमथ
खड्गेन चैनं यदि हन्या नृवीर ।
धर्माद्गीतस्तत्कथं नाम ते स्वा-
किं चोत्तरं वाकरिष्यस्त्वमेव ।
सूक्तो धर्मो दुर्विद्वद्वापि पार्थ

विशेषतोऽज्ञैः प्रोच्यमानं निबोध ।

[10]

हत्वात्मानमात्माना प्राप्नुयात्स्व

वचाक्रानुनरकं चातिवोरम् ।

[Before line 1, T2 ins. श्रीमवान्. K4 om. lines
1-4. — (L. 1) V1 T2 एतत्; B2 Dn1 D1.2.3.5 एतं; D2
एवं (for एतं). V1 इतीवम्; B2-5 D7 अतीदम् (for इतीदम्).
T1.2 इति प्रयुक्ते (T2 'युक्ते) (for इतीदमुक्त्वा). Dn1 उक्त
— (L. 2) T1.2 तत् (for किं). V1 B2 D8 कथम् (V1
'स्मा'नं. T1 प्राविशत्. Dn1 वोर. — (L. 3) B2 किं (for त्वं).
Dn1 वा (for च). T1 इच्छन्. V1 [अ]रिष्ठो; D2.7 [अ]नि (D7
'रि'नम्; T2 [अ]रिष्ठ. — (L. 4) V1 B2.5 Dn1 D1.5 सद्भिः
प्रायो गदितं वत्किरीटिन्; B2 सद्भिः प्रयोगेहि गदितं वै किं' (sic);
T2 बहुषपायेषु ततः किं; T2 बहु पापयैव ततः किं. — (L. 5)
Dn1 om. from आतरं up to the end of line 10. T2
तत्त्वम्; T2 स त्वम् (for ज्येष्ठम्). — (L. 6) T1 [अ]मुं; T2
[अ]हं (for जैनं). V1 D8 यदि हन्यान्; T1.2 परिहर्त्या (T2
न्या). K4 D2 नृवीरो; V1 हि वीर. — (L. 7) D7 आतुस्व
(for अतस्व). Dn1 D1.5 कथंचन (for कथं नाम). Dn1
om. ते. D2 [अ]स्मात्. T1 धर्माद्गीतस्तत्कथमथ मन्यसे; T2 'ह-
कथमेनं हन्यात्; C7 'द्गीतस्त्वं कथं नाम तस्मात्. — (L. 8) B2.5
च (for वा). K4 कथिष्य. B (except B4) एवं (for एव).
T1.2 किं चोत्तरं नाम करिष्यसि त्वं. — (L. 10) B2 निरोध;
D1 सुबोध (for नि'). D8 विद्वद्वेयः प्रोच्यते चापि दिव्यं; T1.2
विशेषतः प्रोच्यमानं नृलोकैः. — (L. 11) D4 [आ]त्मानात्मानं
(by transp.); T1.2 [आ]त्मानं किं (T2 स) ततः. T1.2
वै (for त्वं). — (L. 12) T2 यथा आतुस्व. V1 Dn1 D1.2.3
चापि वोरं; B1 Dn1 वा (B1 या)तिवोरं; B2 चापि रौरवं; T1.2
वोररूपं.]

— Before 91st, T2 G1.3 ins. श्रीकृष्णः. M2 om.
(hapl.) 91st-92nd. T1 reads 91st twice. — " V1
B1.2.3 Dn1 D2-4.5-6 ब्रवीहि. B2.3.4 Dn1 D2-4.7 वाक्यम्
(B2 'स्म')गुणान्; D2 वाचा स्वगुणानि (for पार्थ स्वगुणान्).
D2 सात्त्विकम्; M2.4 इहात्मना. S1 K2 प्रब्रूहि पार्थ 'आजा-
निहात्मनः; S2 K2 प्रब्रूहि पार्थ स्वस्वत् प्रा (K2 गु)णान्; M2
वै ब्रूहि पार्थ स्वगुणानिहात्मनः (sic); B2 Dn1 D2.3 T1 (also

युधिष्ठिरं धर्मभूतां वरिष्ठम् ।
अप्यपुत्रा तेन राधा भवित्री
कुन्ती मया वा तदस्ते विद्धि राजन् ।
प्रसीद राजन्धम बन्धयोक्तं
काले भवान्वेत्स्यति तन्नमस्ते ॥ ९८
प्रसाद्य राजानमभिप्राह

स्थितोऽब्रवीच्चैनमभिरपयः ।
याम्येष मीमं ममगन्धमोक्तुं
सर्वात्मना धृतयुत्रं च हन्तुम् ॥
तव त्रिषार्धं मम जीविनं हि
ब्रवीमि सत्यं तद्वेदि राजन् ।
इति प्रापादुपसंगृह्य पादौ

C. B. 393
B. B. 75. 42
K. B. 73. 10

om. 98 (cf. v. l. 81). Ka Dni Ds read before the repetition of 98th; V1 B Dai Dni-a Ts before 98th, संवय उवाच. — *) Ka (first time) इत्येव मुक्या. Dni (second time) उवाच (for उवाच). Ka (second time) V1 B (except B4) Dai Dni (second time) Dni-a Ts (second time) S (Ts second time) पुनरेव Ds इत्येवमुक्त्वा सत्यसाधौ नु रोषाद्; Ts (first time) *क्या संनुमिष्यप्रणय. — Ka Dni Ds ins. after the repetition of 98th; V1 B Dai Dni-a Ts Gs after 98th.

731* विमुक्तकथावपुर्विमुक्त

कोरो च कर्णं विनिवाय नृपम् ।

म श्रीहया नर्पासरा किरीटी

युधिष्ठिरं प्राप्रक्षिरःपुवाच ।

(Ts Gsom lines 1 and 2. — (L. 1) Bi विमुक्तकथाम्; Ba: 'हयान्' (B: 'ह'); Dni Da 'व्य हयानि'; Ds 'कथयाम' (for 'कथय'). Ka Dni: विम (D: 'व'); Bi विमुक्त; Ba विमक्त (for विमुक्त) — (L. 2) Ba: a Dai Dni Dni-a Ts कोरे. Ds om. च. — (L. 3) B4 लोचनवा: Ds नर्पासरा: Dai Ds नर्पासरावर्णन. किरीटी — (L. 4) Ka अन्ववाच; Ba Dni: Ts 'गु']

— *) Ka V1 Ba-a Dai Dni Dni-a अचापुवा; Ka अचापि पुवा; Bi अचापुवा (for अचपुवा). V1 B D (except Dni: a) मृतमाला (for तेन राधा). T G Ma-a अचापुवा (T: जननि ह्यपुवा; G: अच ह'; Ma-a अच ह') तेन हनेन राधा; M: अचापुवा तेन राधा हनेनम् — *) G: om. वा. S ननुमं; S तदितं (for तदस्ते). Ka कुन्ती मया पाद्य कृते विद्धि राजन्; Ka कुन्ती मया तदस्ते वुद्धि रा'; V1 B4 कुन्ती बाधो त्वत्कृते विद्धि रा'; Bi Dai Dni कुन्ती बाधो मया (B: 'म') वा तेन पापि; Bi-a Dni Dni-a: कुन्ती बाधो मया वा (Dni वा मया) तेन पापि; Dni: कुन्ती मया D: 'वो [98]) त्वत्कृते विद्धि राजन्; Ds कुन्ती मया त्वत्कृते पापि रा'. — After 98th, Ka B D (except Dni: a) ins.:

732* सत्यं वदाम्यस्य च कर्णमात्री

शरीरहत्या कर्णं विमोहये ।

(L. 2) Dni सिद्धे Dai Dni शरीरा हनन द्वे सिद्धे]

While Ds reads 100th after 98th.

On the other hand, except Ts) ins. after 98th an add. colophon. [A day name. M: अर्जुनवदवाच — A day name. Ts: 1078, M 17.]

— Ds om. 98th. — *) Ka मम; Ka: T G M मम; Ts Dai Dni इति (for अम) G: a वचनं (for अम मम) Ds तद्वचनं (for ममो) — *) Ts अचामवाच — नमोऽम्भु

99 For sequence in Ka: V1 B D (except Dni: a) and S, cf. the tabular statements on page 426. Ka om. 99 (cf. v. l. 81). Ka Ds om. 99th. — *) Sa (sup. line) Ba: Dai Dni-a Ts: M: अविप्रासाह; Ba Ka 'वासी (Sa 'हे). — *) Bi Dai Dni: वैप; Ba वेदि (for वेदम्). Sa (sup. line) V1 Ba: a Dai: M: अविप्रासाह; Bi Dai Dni: अविप्रासाह; Ts: G M: a: a अविप्रासाह — After 98th, Sa Ka read 100th. — *) M: वाम्येष. S Ka: प्रमुक्त; Ts Gs विमोक्त. Ds मेवा विमोक्तं सुखं च कृत्वा. — *) Ds वाम्यप्रसाहं (for सर्वात्मना). Bi: a Dai Dni: विहंतुं (for च हन्तुम्)

100 For sequence in Ka: V1 B D (except Ds) and S, cf. the tabular statements on page 426. Ka om. 100 (cf. v. l. 81). — *) Ba Ds Ts: M अचप्रिषार्ध; Ba तव त्रिषार्ध. — *) Ds ब्रवीहि. Ka V1 Ba-a D (except Dni: a) Ts Gs M: तद्वेदि (M: 'वि'); Ka: a वेदि — *) Sa त्रिषार्ध; B (except Bi: a) Dni: प्रसावद्; Dai वावद्; Ds प्रसावद् (for प्रावाद्). Bi-a Dni-a: उदयगृह; Ba त्वयं; Dai Ds उदयगृह Ka (first time) S (Ts first time) तव: (G: प्रसाह) प्रादायुवसंगृह (Ka 'वसुक्त') पार्थ. — *) Ds वीरलोका. — Sa Ka read 100th after 98th; Ds reads it after 98th. — *) Ds वेदे (for वेदं). Sa Ka: a विमोहये. Ka Bi: a Dai Dni-a: अविप्रासाह (for 'वपि'). Ba: Ts वेदे विप्रासाह (Ba 'मम; Ts 'राहु') अविप्रासाह (Ba 'वि). — *) Ka अचामो; Bi राहुम ते; (a); Dni

G. 8. 100
D. 8. 97. 42
V. 8. 72. 10

ममुन्यतो दीप्तनेत्राः किरीटी ।
नेदं विगन्धिप्रमिदं भविष्य-
त्त्वावर्तनेऽप्रावमिषामि चेतम् ॥ १००
एतच्छ्रुत्वा पाण्डुरो धर्मराजो
भ्रातृशोकं परमं कन्धनस्य ।
उत्थाय नम्यान्मपनाद्वाच
पाथं ततो दुःस्वर्गगतयेताः ॥ १०१
कुतं मया पाथं यथा न माधु
येन पाथं व्यसनं वः सुधोगम् ।
तस्मै निरर्हतिन्दि ममेदमघ
कुलानां कन्याचमपुरुषस्य ॥ १०२
पापस्य पापव्यमनान्वितस्य
विमृद्वुद्वेगलस्य भीरोः ।

Da 8. 8 प्रावर्तने; Ga जावर्तने; Ca जावर्तने (as in text).
Da 100 Da 8 जावर्तनमिषामि; Ga जावर्तनमिषामि (sic) (for
अप्रावर्तनमिषामि). Ca जावर्तनमिषामि (as in text).
Da 97. 42. Ca कुतम् (as in text). Da 8 Da 10
कुलानां कन्याचमपुरुषस्य (as in text). Da 8 Da 10
कुलानां कन्याचमपुरुषस्य (as in text).

101. For sequence in 8, cf. the tabular state-
ment on page 426. Kām. 101 (cf. v. l. 81).
Before 101, Tis of M are संवत् उवाच. — ^a)
Ma जावर्तनस्य; Sa जावर्तनस्य; Tis Ga जावर्तनस्य. Some
Mss. जावर्तनस्य; Da जावर्तनस्य; Tis G M जावर्तनस्य (for
जावर्तनस्य). — ^b) Ka जावर्तनस्य.

102. Ka om. 102 (cf. v. l. 81). — ^a) Da कुलानां;
Ma कुलानां (for कुलानां). Tis Ma न माधु येन; Tis G Ma न
माधु कथं (for यथा न माधु). — ^b) Da दीप्तनेत्राः; Tis
प्राप्तं मया; Ma दीप्तं मया (for येन प्राप्तं). Ka वा; Tis वं
(for कः). — ^c) Da (sup. lin.) Ka Da कुलानां; Da
कुलानां (sic) (for किन्दि). S (except Ga) [व]मृद्वुद्वेगम् (for
विमृद्वुद्वेगम्). — ^d) Ka कुलानां; Da कुलानां (for
कुलानां). Da जावर्तनस्य.

103. Kām. 103 (cf. v. l. 81). — ^a) Ga पापस्य
पापव्यमनान्वितस्य (as in text). — ^b) (except Tis) 'व्य' पापस्य Tis
Ma 'व्य' (for 'व्य' पापस्य वीर). — ^c) Da व्यामृद्वुद्वेगम्; Ma
व्य मृद्वुद्वेगम् (for व्यामृद्वुद्वेगम्). Tis Ga वीर (for
भीरो). — ^d) Tis वृषावर्तनस्य; Sa Ka Va B Da 8-8
8 वृषावर्तनस्य (for विमृद्वुद्वेगम्); Da Da 8 Da 10 वृषावर्तनस्य (for
विमृद्वुद्वेगम्).

दृढावमन्तुः परुषस्य चैव
किं ने चिरं मामनुवृत्त्य रुध्रम् ॥ १०३
गच्छाम्यहं वनमेवाद्य पापः
मुचं भवान्वर्ततां मद्विहीनः ।
योग्यो राजा भीमसेनो महात्मा
क्षीवस्य वा मम किं राज्यकृत्यम् ॥ १०४
न चास्मि शक्तः परुषाणि सोढुं
पुनस्तवेमानि स्थान्वितस्य ।
भीमोऽस्मि राजा मम जीवितेन
किं कारयेमद्यावतस्य वीर ॥ १०५
इत्येवमुक्त्वा महामोक्षपात
राजा ततस्तच्छयनं विहाय ।
इयेष निगन्तुमथो वनाय

— ^a) Da वीर; Tis वीर (for वीर). Sa (sup. lin.)
Ba Tis G Ma मामनुवृत्त्य रुध्रम्; Ka Ma मम राज्यकृत्यम्;
Va Ba Da Ds 8-8 मे कृत्यकृत्य रुध्रम् (Da पाप); Ca
मामनुवृत्त्य रुध्रम् (as in text). Da Da पुनस्तवेमानि कथा
स्थितस्य.

104. Kām. 104 (cf. v. l. 81). — ^a) Vi वनमस्य;
न वनमस्य (for 'वनास्य'). — ^b) Ka पापस्य. Da गच्छाम्यहं
व नमेवाद्य पापः (as in text). — ^c) Vi Da Da 10 मुचं.
Vi वृषं. — ^d) Sa योग्यः. Sa Ka महामोक्षपातः. — ^e)
Ka वाहीकृत्य; Ca क्षीवस्य (as in text). Ka Vi Ba 8
Da Da 8 किं मम (by transp.). Ba 8 Da 8 राज्यकृत्यम्;
Da राज्यकृत्यम्.

105. Kām. 105 (cf. v. l. 81). — ^a) Vi Ds
चापि (for चास्मि). Ga पुरुषाणि. — ^b) Ds तमेवानि
(sic); Da तमेवानि; Gs तमेवानि (Gs 'तानि (for तवे)').
— Ds om. from 105^a up to ततस्तत् (in 105^b). — ^c)
Ka B Ds Ds 8 भीमस्तु. — ^d) Ka Vi B D (Ds
om.) Tis Gs M न (for किं). Ka नया वापस्य; Vi
कन्याचमपुरुषस्य; Tis Gs कन्याचमपुरुषस्य (for 'कन्याचमपुरुषस्य'); M कन्या-
चमपुरुषस्य (Ms 'स्य' (for 'व्यमनस्य'). Ka वीर; Da वीरः.
Tis Gs न कारयेमस्याव महापुत्राव.

106. Kām. 106 (cf. v. l. 81). — ^a) Ds om. up to
ततस्तत् (in 106^a) (cf. v. l. 105). — ^b) Ba 8 Da 8
8 कथास्थितस्य; B 8 राजा नु नम्. — ^c) Sa इमेषु (sic)
(for इयेषु). Da वीर; S इतो (for अथो). Da विहाय

8. 49. 114
8. 49. 115
8. 49. 116

अनुनीतोऽग्नि गोविन्द तारितश्चाथ माधव ।
मोक्षिता व्यमनाद्दोराद्वयमथ त्वयाच्युत ॥ ११४
भवन्तं नाथमासाद्य आवां व्यमनमागताम् ।

घोरादथ समुत्तीणोऽनुभावज्ञानमोहितौ ॥ ११५
त्वदुद्विग्नवमासाद्य दुःखशोकार्णवाद्वयम् ।
समुत्तीर्णाः महामात्याः सनाथाः स्म त्वयाच्युत ॥ ११६

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ४९ ॥

५०

संजय उवाच ।

इति स्म कृष्णवचनान्प्रत्युचार्य युधिष्ठिरम् ।
बभूव विमनाः पार्थः किञ्चित्कृत्वेव पातकम् ॥ १
ततोऽजवीद्रामुदेवः प्रहसन्निव पाण्डवम् ।
कथं नाम भवेदेतद्यदि त्वं पार्थ धर्मजम् ।

Dm मोक्षिता; Da s मोक्षितो; T s 'माध'. 8 (except Ts)
आ T s पा; Ms आच्यो (for व्यमनाद्). Ds आच्यो
मोक्षितौ आवां — 1) Ds आच्यवथ (for व्यमथ). Ks
मवातां त्वया. Ks [अ]च्युत.

113 Ks om. 114 (cf. v. l. 1). — 2) 'माधम्
(for माधम्). After 113. Ds Ms read 114;
while Ms read 116 repeating it in its proper
place. Ms om. (hapl.) 115. 116. — 3) S Ks-4
V s B (Bhag.) Da Dm Ds om. आवां (for आवां).
— Ds Ms om. 115-116. — 4) S Ks समानीर्णाव

116 Ks om. 116 (cf. v. l. 1). B s Ds Ms om.
116 (cf. v. l. 115). — 5) S Ds चालम् (for चालम्).
— Ms s read 116 for the first time after 115.
— 6) Ts माध (for माधम्). — 7) Gs महामायाः — 8)
Gs सनाथा; Ca सनाथाः (as in text). Ks Dm Ds Gs
त्वयाच्युत.

Colophon om. in Ks. — Day of Karna's General
show. Ss Ks द्वितीये (Ss 'प') युधिष्ठिमे — Adhy.
new Ts युधिष्ठि प्रति कृष्णवचनम्; Ts युधिष्ठिरवि-
प्रशंसा. Ms युधिष्ठिरप्रशंसा. — Adhy. new (Bhagva.
words or both): S 51; B s 53; B s 72; Da s 81; Ds
86; Ds 76; Ds 74; Ts 72; Ts 77; M 7.

50

1 Ks om. up to स जवाम् (in 4) (cf. v. l. 8. 49.
81). Da s Ds om. 1-4. Ks B Dm Ds om. after
the ref.: Da s (which om. 1-4) before 5:

अग्निना तीक्ष्णधारेण हन्त्या धर्मे व्यवस्थितम् ॥ २
त्वमित्युक्तवैव राजानमेवं कम्पलमाविशः ।
हन्ता तु नृपतिं पार्थ अकरिष्यः किमुत्तरम् ।
एवं मुदुर्विदो धर्मो मन्दप्रज्ञैर्विशेषतः ॥ ३
स भवान्धर्मभीरुत्वाद्भुवमैष्यन्महत्तमः ।

733* धर्मेराजस्य तच्छाया प्रीतिपुङ्कं वचस्ततः ।

पार्थ प्रोवाच धर्मोऽग्नि गोविन्दो बहुनन्दनः ।

{ (L. 1) B s वचः नमः; B s इदं वचः (for वचस्ततः)
— (L. 2) B s रावेः; Ks बहुनन्दन. }

— After the above, Ks B (except B s) Ds read st.
5 for the first time, repeating it in its proper place.

— 1) Ds प्रत्युच्चार्य; Ts Gs 'वाच; Ca 'चार्य (as
in text). Ds Ts युधिष्ठिर.. — 2) Ds पार्थ. — 3) Ss
Ts कश्चिन्; Ks Ds कश्चिन्; Dm Ds कश्चिन् (for किं).
B s Ds कुपेह; Ts Gs 'त्वैव.

2 Ks Dm Ds om. 2 (cf. v. l. 1). — 4) B s जघ
(for घनम्). — 5) Ks s V s Ds Ts Gs Ms हन्त्याधर्मे;
Ts हन्त्याधर्मे (as) Ms om. from धर्मे up to धर्मभी
(in 4).

3 Ks Dm Ds Ms om. 3 (cf. v. l. 1 and 2). — 6)
Ks त्वाम् (for त्वम्). Ks B s s Dm Ds-4 [अ]थ;
V s B s Ds नु; Ts Gs Ms s हि (for [ए]थ).
Ts महाराज (for [ए]व राजाजम्. — 7) Gs कल्पवल्
(for कल्पवल्). Ks s Bs आविष्ट (Ks 'प;); B s-4 'सन्
(for आविष्ट). — 8) Ms s हि (for नु). Ds
नृपति. — 9) Ss Ds जाकरिष्यः; Ks जाकरिष्ये; Ks
Bs अकरिष्य (Ks 'व); Ds अकरिष्यः; S (Ms om.)
करिष्यमि. Ks उत्तरम्; Co उत्तरम् (as in text). — 10) Ks
B (except B s) D (Da Dm Ds om.) S (Ms om.) हि; V s
ह (for सु-). — 11) Ds मन्दप्रज्ञे; Ds 'प्रज्ञैर; Gs मद्र.

4 Ks om. upto स भवान् (in 4), Da s Ds om. 4 (for
both, cf. v. l. 1). Ms om. up to धर्मभी (in 4) (cf. v. l. 2).

नरकं धोरूपं च भ्रातुर्ज्येष्ठस्य वै वधात् ॥ ४
म त्वं धर्मभृतां श्रेष्ठं राजानं धर्मसंहितम् ।
प्रमादय कुरुश्रेष्ठमेतदत्र मतं मम ॥ ५
प्रमाद्य मक्त्वा राजानं प्रीतं चैव युधिष्ठिरम् ।
प्रयामस्वरिता योद्धुं सत्पुत्ररथं प्रति ॥ ६
हत्वा मुदुर्जयं कथं त्वमद्य निश्चितः शरैः ।
विपुलां प्रीतिमाधरस्य धर्मपुत्रस्य मानद ॥ ७
एतदत्र महाबाहो प्राप्तकालं मतं मम ।
एवं कृते कृतं चैव तव कार्यं भविष्यति ॥ ८
ततोऽर्जुनो महाराज लज्जया वै समन्वितः ।

धर्मराजस्य चरणां प्रवेदं श्रिग्मानव ॥ ९
उवाच भगवन्नेष्ट प्रसीदति पुनः पुनः ।
धर्मस्य राज्ञ्यन्त्यश्रोक्तं धर्मकामेन मीरुणा ॥ १०
पादयोः पतितं दृष्ट्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
धनंजयमभिब्रूयं रुदन्तं भरतर्षभ ॥ ११
उवाच धर्मराजो धर्मराजो धनंजयम् ।
समाश्लिष्य च मञ्जोहं प्ररुदोद महीपतिः ॥ १२
रुदिन्वा तु चिरं कालं भ्रातरौ मुमहाद्युतौ ।
कृतशौचौ नगव्याघ्रौ प्रीतिमन्तौ बभूवुतः ॥ १३
तत आश्लिष्य म प्रेम्णा मूर्ध्नि चाघ्राय पाण्डवम् ॥

—²), Mg चमकीला (salutiferous), Mg ... सदा (salutiferous).
—³, K , V , B , D , Ca एवम्; Ti , Ga , Mn वायव्य;
 Te तथा; Ge , Mg वायव्य; Mg तथा (salutiferous) (for salutiferous).
3. K , V धुवरेष्वात्म (K⁺ ions) एवम्. —⁴ K सदा
(for salutiferous). —⁵ D सदा.

[illegible]

6. Tamm. (aph.) 6³-8⁴. — *) Das D. d. d. (for मन्त्रा). — *) Ka. Va. B. D. (Tamm.) श्रीले (Ka. 'श्री')
 वैद्य सुविधिरे. — *) Ka. B. D. (except D.) T. प्रयागस्य;
 T. प्रयागि (for 'मन्त्र'). Ka. B. Das. Das. Das. T.
 खरिरी; Va. D. T. खरिरी; D. खरिरी; ॥ M. खरया.
 Va. Das. Das. T. सुदे (for 'सुदे'). — *) Ka. Das.
 सुनपुत्रं रथं; Das. T. G. M. Das. प्रयाग.

7 Tacm. 7 (cf. v. 1. 6). — ^a) Ks V1 B D T₂ तु
मनरे; T₁ G M [अ]स (T₁ 'अ) मनरे (for सुमुनरे).
— ^b) B: डम् (for मन्). T₁ G M वनरे (T₁ 'व') (for
अस). — ^c) Ds चमनसकम्. 8 K.L.: मारिप (for
मानप). Ks चमनसकीडक; (sic).

B. In Ts. om. ⁸⁴ (for Ts. ed. v. 1. 64. — ⁸) ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ <

[illegible]

10 ") K I B D S मरुतयेह. — ") T₁ मरुतयेह; T₂ मरुतयेह (by transp.); T₃ = M₁-a मरुतयेह. — ") V₁ B₁-a Da₁ D₁a है मरु (for मरुतयेह). S त्वं मरु (T₁ मरुतयेह; चर्चसीकृत).

11 Before H, Ba, Da : aa. संयव उवाच. — "Bha, Daa, Da : द्या नु (for पादयो). B (except Ba, Da, Da) : यमो (for द्या). — De am. (hap.) 11°-12°. — "Ka puṣpaṁ; Ka Da bharaṇam;

12 Da. ous. 12th (cf. v. 11). — *) Da. Ms. s
राज्य; T: वीर. — *) Da: Da: चर्यपुत्रो (for 'राजो').
Da चर्यपुत्र T: राजो भाव्यपुत्रः. — *) Da संकेतः
Ms. संकेतः. — *) Da प्राचीनः; Da प्राचीनः (s.c.)

13 *) K. 1. D. 1. 2. मुक्ति; V. वापि; T. Das M
च वि. — *) १) महा(०) 'ह'पुकी (M. 'वि:) (for
मुन'). — *) M. (also as in text) कुनसोकी (for
कुनसोकी). B. & D. Das D. & T. महराम (for
महराम). — *) K. १. १. १. १.

14 *) K₁: विनायक स (no); K₂: अविनायकी (for
'वसुधा). V: B.₁; D₁. D.₂; व; B.₂; D₂. D.₃; व;
व (for व). 8 समवायिक व वादुक्यं. — *) T.₁; G:
M.₁; [उपवासव. B.₁; D.₁. D.₂; पौडव; D.₂; पौडव.

कथं भवात्रणे कर्णे निहन्त्यादिति मे मतिः ॥ २२
भूयश्चोवाच मतिमान्माधवो धर्मनन्दनम् ।
युधिष्ठिरेमं वीमन्तुं त्वं सान्त्वयितुमर्हसि ।
अनुज्ञातुं च कर्णस्य वधायाद्य दुरात्मनः ॥ २३
श्रुत्वा ह्ययमहं चैव त्वां कर्णशरपीडितम् ।
प्रवृत्तिं ज्ञातुमायाताविह पाण्डवनन्दन ॥ २४
दिष्ट्यासि राजशिरसो दिष्ट्या न ग्रहणं गतः ।
परितान्त्वय वीमन्तुं जयमाशाधि चानघ ॥ २५
युधिष्ठिर उवाच ।

एषेहि पार्थ वीमन्तो मां परिष्वज पाण्डव ।
वक्तव्यमुक्तोऽस्म्यहितं त्वया श्रान्तं च तन्मया ॥ २६
अहं त्वामनुजानामि अहि कर्ण धनञ्जय ।

मतिः). The G M हन्त्यादिति तथा। Ts दा. अनु. — After 22, 8 (except Ts) ins.:

737* एवमुक्तस्ततो राजम्पार्थो वचनमवधीत् ।

[CL 32nd, 31 M & 30 of P & 30 of S.]

— After the above, S (except Ts) reads 32nd-40th followed by Ts.

23 *) Ks युधिष्ठिरं. Ks लं; Ts [अ]यः; Ts. G M [इ]ह (for [इ]मं). Ks वीमन्तुं. — *) B. s. सान्त्वयितुम्. Ks सान्त्वयितुमिहार्हसि. — *) Ks अनुज्ञातुं (sic); B. s. Ds Dns D. s. v. Ts Gs 'ज्ञातं' (Ts 'जय'); Ds समुपुक्तं. Ks Ds तु; Ds. s. हि (for च). — *) S (except Ts) वधायाद्य (Ts 'न').

24 *) S. Ks अहमहं; B. s. Dns Ds. s. v. अहमहं; B. [अ]हमहमं (sic) (for अहमहं). Ks Ds. s. (marg. sec. m.) अहमहमहंनक्षेत्र; S अहमहमहं महासंख्ये (Gs M 'ले'). — *) S. जायाते. — *) S. ताविहं पाण्डुवंदन (sic); Ks B. s. Dns Ds. s. v. इह (Ds 'ह') वा पाण्डु; V. s. इह ते पाण्डु.

25 *) Ks निरुद्ध (sic); Ks B. s. s. Dns Ds. s. v. Ts न हतो; V. s. Dns D. s. Ts Gs M विरजो; Ds कुसली; Gs विरजो (for निरुद्ध). Gs दिष्ट्या राजस्ये (submetric). — *) Ks दिष्ट्यासि. Ts M. s. तु; Ca न (as in text). Ks प्राहणं; Ca प्रहणं (as in text). B. s. ततः; Ts कुतः; Ca गतः (as in text). — *) B. s. परितान्वय. Ks Ts वीमन्तुं. — *) Ks जासादि; Ks जासाधि; V. s. (marg.) जासाध; Dns D. s. साराधि (sic); S (except Ts) जासाध (for जासाधि). Ks वा (for च). Ds कर्णस्य निषण्णकं.

26 Ts om. 26th-27th with the ref. — *) Ks

मन्युं च मा कृथाः पार्थ यन्मयोक्तोऽस्मि दारुणम् ॥ २७

संजय उवाच ।

ततो धनञ्जयो राजत्रिंश्रमा प्रजतमदा ।
पादौ जग्राह पाणिभ्यां भ्रातुर्ज्येष्ठस्य मारिच ॥ २८
समुत्थाप्य ततो राजा परिष्वज्य च पीडितम् ।
मृष्युपाग्राय चैवैनमिदं पुनरुवाच ह ॥ २९
धनञ्जय महाबाहो मानिनोऽस्मि ददं त्वया ।
माहान्म्यं विजयं चैव भूयः प्राप्नुहि शश्वतम् ॥ ३०
अर्जुन उवाच ।

अद्य तं पापकर्मणिं सानुबन्धं रणे शरैः ।
नयाम्यनन्तं समामाद्य राधेयं बलगर्वितम् ॥ ३१
येन त्वं पीडितो बार्णेदमायम्य कारुण्यम् ।

C. 2. 30. 33
B. 2. 71. 30
S. 2. 71. 30

एषेहि. Ts वीर (for पार्थ). — *) Ds Ts मां परिष्वज्य, Ts G M परिष्वज्य च. Ts Gs पाण्डव. Gs 'ते'. Ds मया. Ts [अ]यः पाण्डव. — *) S. Ks. s. [अ]यः; Ts [अ]यि (for अस्मि). S. Ks V. s. B. D. M द्वित्रं (for [अ]द्वित्रं). — *) Ks भ्रातुं; Ds कथातं (for भ्रातुं). S Ks. s. तन्मम; Ks तं मम (for तन्मम). — *) Ks कर्णे.

27 Ts om. 27th (cf. v. l. 26). — *) Ks कर्णे. — *) V. s. मृष्युपा. Ks पार्थी; Ds वीर (for पार्थ). — *) Ks दारुणम्. — After 27, B. s. 738th and 739th.

28 Ts Gs om. the ref. — *) Gs राजा. — *) Ks शिरसि. Ts Gs. s. M पुनः; Gs पुनः (for ददा). — *) Gs स पुनः (for पाणिभ्यां). — *) Ts M. s. सारत (for मारिच).

29 *) Ks V. s. B. D. S समुत्थाप्य. — *) Ts Ms पाण्डवं; Ca पीडितम् (as in text). — *) Dns [अ]राग्राय; Ds [उ]र; Ts आग्राय. S Ks. s. मृष्येव (S. 'वा') आग्राय-क्षेप (Ks 'नक्ष'). — *) Ts ततः (for इदं).

30 *) S Ks. s. वा (Ks च) रितो (for मानिनो). — *) S Ks. s. V. s. Dns विनयं; Ds विजयम् (for विजयं). S. Ks B. Dns D. s. सैवं; Ts. G. चावि. — *) Ks पुनः (for भूय).

31 Ds om. with the ref. from 31st up to लं (in 32nd). Ms. s. धनञ्जय (for अनुजं). — *) Ks अद्य लं; Ts Gs. s. सम्य (by transp.). — *) Ds सितैः (for रणे). — *) Ds समासेव (for 'साध').

32 Ds om. देव लं (cf. v. l. 31). — *) V. s. B. सारितो (for पीडितो). — *) S (except Ts) भूयम् (for ददम्). Ks आग्रय; Ds आग्रय; Ca आग्रय (as

तस्याद्य कर्मणः कर्णः कलं प्राप्स्यति दारुणम् ॥ ३२

अथ न्वामहमेध्यामि कर्णं हत्वा महीपते ।

सभाप्रयितुमाकन्दादिति सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ३३

नाइत्या विनिर्बर्तेऽहं कर्णमय ग्णाजिरान् ।

इति मन्त्रेण ते पादौ स्पृशामि जगतीषते ॥ ३४

संजय उवाच ।

प्रसाद्य धर्मराजानं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ।

पार्थः प्रोवाच गोविन्दं सतपुत्रवधोद्यतः ॥ ३५

कल्प्यतां च रथो भूयो युज्यन्तां च हयोत्तमाः ।

आयुधानि च सर्वाणि सञ्चयन्तां वै महारथे ॥ ३६

[illegible]

34 *) Ka: विनिर्दिष्टः; Ka V₁ B D S 'वर्तिष्ये.
— *) Da: (marg.) राजन् (for अजन्). Ka राजाभिः;
V₁ B₁ D₁ D₂ T₁ 'विने; B₂ महाद्वयान्; M₂ राजा-
भिः. — *) S₂ अजन्. — Ka V₁ B (B₂ repeating
early lines 7-8 lines D) except D₂ S line after 34:
Da (first line) after 27

७३. * संजय उवाच ।

इति भुवान् सुमनाः किरीटिनं
 पुच्छिष्ठिरः प्राह यत्रो बृहन्नरम् ।
 यत्रोऽक्षयं जीवितमतीप्सितं ते
 जयं तदा वीर्यमरिष्ठयं तदा ।
 प्रयाहि बृद्धिं च दिशन्तु देवता
 यथाहमिच्छामि तदास्तु तनया ।
 प्रयाहि शीघ्रं जहि कर्ममाहवे
 पूर्वद्वारे वृद्ध हवामस्तु जयये ।

[(L. 2) Ba बुद्धिहार. Da: Ta: G M बुद्धिदा (Da: 'दा); Ts [s] देवदा (for बुद्धिदा). — (L. 3) Ba दावे बवे, Ts दावे बवे; Ga दावे बवे (for दावेबवे). Ga [a] दावे (for दावेबवे). V: Ba Da: Da: द्विजत्त व वे, Da दावे व; S द्विजत्त ववे. — (L. 4) Ba दावे वदा; Ta: G M दावे ववे; Ts दावे वदा (for दावे वदा). Da देव देवदादादा (for दावे वदा देवदेव). Ba: देवदेवदेवदा. Ba Da: व; Ba: दावे; Da: Da: S दावे (for दावे). — (L. 5) Ba दावे व; Ba दावेदा; Da: Da: Ts G M दावेदा; Da दावे व (for दावेदा). Ts द्विज (for बुद्धि). Da: Da: g (for व). — (L. 6) V: Ba: Da: Da: दावे वदादादा दावे; Ba: दावेदादादा; Da: Ts G M दावेदादादा (Ts G: 'दा)दे; Ts दावेदादे दे. — After line 6, B: (first time) ins. an

addition. — (L. 7) V: B (first time) Dai
Da ११; B (second time) S ११ (for ११); G ११
(for ११). B (second time) ११; S ११ (for
११). — (L. 8) Dai Da ११. B (second time)
११; Dai Da ११.

Ba. : cont.:

739* रथे स्थितः फास्गुन केशवमो
रश्मीन्समादाय रणे प्रयातु ।
जहि त्वमद्यैव समेत्य कर्णं
दैत्यं यथा केशवो राजमध्ये ।

[(L. 1) B: f. 10. — (L. 4) B: partly damaged.]

— After the above, Ss K V1 B D S ins. an
addl. colophon. [Day of Karpā's Generalship: Ss K
द्वितीययुद्धदिने. — *Athly. name:* M1 युधिष्ठिरानुज्ञातः.
— *Athly. no.:* Ss D1 52; B1 71; B2 (second time)
D1 64; B1 70; B1 73; D1 82; D1 72; T1 83;
T1 75, T1 G 80, M 79.

35 T; G; read 33rd with the ref. after 742*.

— १) D. प्रकृष्टेन. — For 5 version of 35th cl. 1st*

36 S (except Ts) reads 35^a-40^b after 737^a.
 — ^a) Ks. & B (except Bs) D (except Ds) कल्पयतां;
 T₁ G₁ जल्पय; T₂ हल्पयत; G₂ M हल्पये; G₃ जल्पयतद्
 (for कल्पयतां). Śs Ks. & V₁ B D मे (for च). T₁ G₁
 सारये (G₁ 'यो); T₂ G₂ M द्वैरये (T₂ 'यो); G₃ वै रयो
 (for च रयो). T₃ संवहतां रयो भूयो. — ^b) Ś Ks. &
 V₁ B.s. & Ds Ds₁ Ds₂. & T₂. & G₁ M₁ युज्ययतां. T₂
 G₃ वै (for च). Ds T₂ ह्योचमाद् (T₂ 'म:); T₃
 रयोचमे; G₃ ह्योचमे. — After 36^{ab}, T₂ G₃ read 37.
 T₁ G₁. & Ms. & transp. 36^{ab} and 37^{ab}. — ^c) B₄ च
 दिग्वाणि; Ds समस्रानि (for च सर्वाणि). — ^d) Ks. &
 B.s. & Ds Ds सज्यतां; Ds युज्यतं; Ds सज्यतो; Ds
 संजारा; T₂ कल्पयतां (hypermetric); T₃ G₁. & सज्य
 (for सज्यन्तां). T₁ G₂ M सज्यन्तु (for सज्यन्तां वै).
 Ks V₁ B.s. & Ds Ds-4-6-s मे; T₂ च; T₃ G₁. & त्वं (for
 वै). Śs Ks. & Ds महापया: (D₂ 'य:); B.s. & 'रये.

उपावृत्ताथ तुरगाः मिथिताश्वाश्चमादिनः ।
 रथोपकरणैः सर्वैरुपायान्तु त्वरान्विताः ॥ ३७
 एषमुक्ते महाराज फल्गुनेन मदात्मना ।
 उवाच दारुके कृष्णः कुरु सर्वे यथावर्चीन् ।
 अर्जुनो भगवश्रेष्ठः श्रेष्ठः सर्वधनुष्मताम् ॥ ३८
 आज्ञप्तस्त्वथ कृष्णेन दारुको राजसत्तम ।
 योजयामास स रथं वैबाधं शत्रुतापनम् ॥ ३९
 युक्तं तु रथमास्थाय दारुकेण महात्मना ।
 आपृच्छधर्मराजानं ब्राह्मणान्स्त्रिंशन्व च

ममङ्गलम्वैत्ययनमागोहं ग्योनमम् ॥ ४०
तस्य राजा महाप्राज्ञो धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
अग्निषोष्पुङ्गु परमा युक्ताः कर्मवत् प्रति ॥ ४१
तं प्रयान्तं महेश्वारं दृष्ट्वा भूतानि वारत ।
निहतं मेनिरे कर्णं पाण्डवेन महानमना ॥ ४२
बभूवुर्विमलाः सर्वा दिशो राजन्ममन्ततः ।
चापाश्च शतपत्राश्च कौश्याश्चैव जनेश्वर ।
प्रदक्षिणमकुर्वन्त तदा वै पाण्डुनन्दनम् ॥ ४३
बहवः पश्चिणो राजन्पुंनामानः क्षमाः शिवाः ।

こ、き、く、け、こ
け、き、く、け、こ
け、き、く、け、こ

37 To the first group 36th and 37th. To the
read 37 after 36th. To reading 37th twice. — *)
Ka To उपबुध्म. — *) B D M वाच(Bhāṣa vādini :
T (To both times) G वाणि(Ta vāṇi) vādini. — *)
So Ka Va Da Du.s.s To रणोपकरणे. V B-s-Da-
Du.s.s लक्ष्मी; B D-s-s लक्षा; Du सखा (for सर्वदेव).
— *) So Ka उपावाः सो'नु; D क्षत्रियांशु; T क्षत्र्य.
B लक्ष्मिणा. — *) सद्यो निषादि मे यथ; T सद्यसं मे
सद्योऽप्यो यातु मे यथ. M संवरया M संवरयाम्
संवर यातु मे यथ. — *) A ३७th To ३८th.

७६ * प्रथमोऽथोऽथ गौतमिन्द्र मूलपुत्रत्रिषांमया ।

Du: दृष्टव्यः; Ka: कः 'देव' (Ka: 'देव'); Du: दृष्टव्यः; Ka: कः
 Du: दृष्टव्यः; Vi: विद्वान्; Vi: विद्वान्; Vi: विद्वान्; Vi: विद्वान्
 Du: दृष्टव्यः; Du: दृष्टव्यः; Tu: तुल्यः; Du: दृष्टव्यः

38 *) K₁ B D T G₁: M₁ उपयो. — *) Some
 MSS. पापमुनेन; B₁: पापदेवेन. K₁ महात्मनः — *) M₁:
 (any. loc.) पापसं (for पापसं). D₁ कुप्य. — *) M₁:
 कुप्य. K₁: D₁: D₁ सर्वे (for सर्वे). B₁ तथा; S
 (except T₁) यद् (for यथा) — *) K₁ V₁ B₁: D₁
 D₁: T₁ G₁ M₁ मरुतये. — *) D₁ सर्वमप्ये (for
 भद्रः सर्वः). D₁ चमप्यमः.

39¹) K: राजमलमः; T: सचमं. — ²) T: G: M च (for मः). — ³) D: सचमलमः; T: M: - 'चम' (T: 'चि')मं; G: 'चम'मं. — After 39, V: B (except B: D (except D:)) etc.

741* सर्वं निवेदयामास शाण्डक्यस्य महात्मनः ।

40 *) D: युक्तं नः; G: यत्नं तु (for युक्तं तु). K: Bu-: Da: Da-1. 9. 7 युक्तं तु नं रथं दद्याः; T: मञ्जीकृतं रथं दद्या. — After 40^a, 8 (except T): inv.

742* उपस्थितं रथं दृष्ट्वा पञ्चनाभो ह्यात्मजः ।

— After the above, Ts Gs read 35th with the ref.
— *) V: Bz: Das Ds जायँय; Ds जायँय; D.:
ज (Ds जा)रुखद. S Kz.: चयँयान च (for 'रायान').

[illegible]

41. *; V: B, Daa: D. राखन्. B: राखो (for राखा).
B: महाराखो. — *) T: M: चरन्चुको — *) K:
Dni D: [ɕ]चुक; K: (acc) [ɕ]चुक् (for उचुक).
B Dni Daa: खलत; D: वरमो (D: 'मो). 8
(except T:) बासिय: (T: G: 'यं) वरमा चुक (G:
वली; M: चुका; M-4 चुक. — *) S Kaa: चुक; B
Dni D-4: T: खखल; T-8 G: M-4 चुक; G: चुका;
M: चुक (for चुका). B (except B:) Dni D-4: G:
M: कर्नयं; T: G: वरनयं (for वरं').

42 °) Ki D. ०१ (D. सं. प्रवाह); Ba. D. 101-4. १
महावाह; Da. D. सं. प्रवाह; T. सं. प्रवाह नं (by transp.).
T: महावाह. — °) Sa (emul. lōn.) मेदि (for मयल).
— °) S Ki. १. १ लवे (for मेदि).

43 *) B: विमला: D: रात्रन् (for सर्वा). — *)
 * (except G: सर्वा: (for रात्रन्). D: विमोच
 विमिश्रणवा. — *) B: चाप्याह: K: T: मा: (for चाप्याह:
 B: मा: B: चाप्याह: D: (marg.) चाप्याह: D: चाप्याह
 (by corr. चाप्याह:); G: पद्याह (for चाप्याह). D: स
 नि: (D: स भवरात्राह: T: सप्तयु: — *) K: श्रीप्याह: D:
 श्रीप्याह: D: श्रीप्याह: S (except T: चापि (for पैह).
 K: श्रीप्याह: D: श्री. — *) D: सद्रक्षिणान्. G: सद्रक्षिण.
 — *) D: D: से (for पैह). D: (also as in text)
 सद्रक्षिणान्. S: सद्रक्षिण सद्रक्षिण.

44 * Das D.L. ist gültig. Das D.L. ist T. 3

५०. ४४]

त्वरन्तोऽनुने युद्धे हृष्टरूपा ववाशिरे ॥ ४४
 कङ्का गृध्रा वडाश्वेव वायमाश्च विशां पते ।
 अव्रतन्मस्य गच्छन्ति मक्ष्यहेतोर्मयानकाः ॥ ४५
 निमिच्चानि च वन्यानि पार्थस्य प्रशशंसिरे ।
 विनाशमरिमन्यानां कर्णस्य च वधं तथा ॥ ४६
 प्रयातस्याथ पार्थस्य महान्भेदो व्यजायत ।
 चिन्ता च विपुला जज्ञे कथं न्वेतद्भविष्यति ॥ ४७
 ततो गाण्डीवधन्वानमब्रवीन्मधुसूदनः ।
 दृष्ट्वा पार्थं तदायस्तं चिन्तापरिगतं तदा ॥ ४८

Gs 1 M तिवाः युवाः (by transp.). — ^a) Gs त्वरन्तो.
 Ts [5]नुने. B1 Dai D1.s T1.s G1 संवे; T1 Gs संवे;
 Gs मे च; M संवे (for युद्धे). — ^a) V1 B1 Dai D1.s
 S संवदृष्टा (for हृष्टरूपा). Ds चकाशिरे; Ds प्रकाशिरे
 (for ववाशिरे).

43 ^a) D1 सुप्रवृत्ता; T1 G1.s कंका गृध्रा. S1 K1.s
 वडाश्वेव; Ks V1 B1-s D1 D1.s.s.7 व (D1 पि)काः इवेना;
 P1 वडाश्वेव; Dai D1.s वकाः इवेना; Ds तिवाश्वेव; S वका
 (for वडा). — ^a) S [G1 आ]गच्छन्मस्यमनकाः. — ^a)
 Ks B (except B1; D1 D1-s.7 मांसहेतोर्; V1 Dai
 D1.s Gs M मक्ष). Ds मयानकाः.

46 ^a) Ss चान्यानि; C चन्यानि (as in text). Ds
 S च T1.s ज; G1 चान्यानि च निमिच्चानि. — ^a) Ks
 प्रशशंसिरे; B1 [ज]मिचशंसिरे. Ks B1.s D1.s.7 S
 पंडवस्य ज (D1 प्र; T1 च)संसिरे; D1 D1.s पार्थिवस्य प्रशंसं.
 Ca cites शशंसिरे. — ^a) S (except T1) जरिसेनायाः
 (T1 'वा'). — ^a) Ks निचवं (for च वधं). Ks B1.s
 D1 D1.s.s.7 जज्ञि; B1 D1.s तदा (for तथा). — After
 46, G1 M ins.:

743* निमिच्चानि च युवाणि कृतं च युगपक्षिणाम् ।

[G1 कृतं (for कृतं).]

47 T1 om.) 47-48. T1 Gs om. 47. — ^a) Ks
 [ज]पि; Ds च; T1 G1.s M हि (for [ज]पि). — ^a) S
 K1.s वडाश्वेव; K1 T1 G1.s M1.s [S]वडाश्वेव. — ^a) V1
 वडे; S वीवा (for जज्ञे). — ^a) K1.s Ca ववेव; B1.s.s.7
 D1 D1-s.7 वेव; B1 Dai D1.s.s.7 T1 G1.s M Co एवद्
 (for ववेव). Ks भवेदिति.

— After 47, T1 G1.s ins.:

744* विचरन्तं तु ततो ज्ञाया सत्यसाधिममधुसूतः ।

संचोदयति तेजसी मयुहा वानरध्वजम् ।

गाण्डीवधन्वन्संग्रामे ये त्वया धनुषा जिताः ।
 न तेषां मानुषो जेता त्वदन्य इह विद्यते ॥ ४९
 दृष्टा हि बहवः शूराः शक्रतुल्यपराक्रमाः ।
 त्वां प्राप्य समरे वीरं ये गताः परमां गतिम् ॥ ५०
 को हि द्रोणं च भीष्मं च भगदत्तं च मारिष ।
 विन्दानुविन्दावावन्त्यौ काम्बोजं च सुदक्षिणम् ५१
 श्रुतायुषं महावीर्यमच्युतायुषमेव च ।
 प्रत्युद्गम्य भवेत्क्षेमी यो न स्यात्त्वमिव क्षमी ॥ ५२
 तव हस्त्राणि दिव्यानि लाघवं बलमेव च ।

48 T1 om. 48 (cf. v. 1. 47). Ds transp. 48^{ab} and
 48^{cd}. — ^a) Ds गाण्डीवधन्वावन्त्यः. Ds गाण्डीवधन्वानमिदम्
 (for 48^a). Gs धनंजयमयोवाच भगवान्द्रोणकीमुतः. — B1
 T1.s Gs om. 48^{cd}. — ^a) Ks lacuna for तदायस्तं. Ca
 जायते; C जयते (for जायते). Ks तथावन्त्यः; V1 M1-s
 तदा वातं; B (B1 om.) D1 D1-s.7 T1 G1.s M1 तथा
 वातं. Ds तं तु दृष्ट्वा तथा पार्थ. — ^a) M1 तथा (for तदा).
 Ds चिन्तासुपगतं तथा.

49 Before 49, S K1-s V1 Dai D1-s ins. वासुदेव
 उवाच; K1 श्रीकृष्ण उवाच; D1 वासुदेवाव नमः. — ^a)
 Ks धनुषो (for धनुषा). T1 [ज]विताः. — ^a) Ss मानुषे;
 T1 धनुषा (for मानुषो).

50 ^a) Ks Ds (before corr.) दृष्ट्वा; S (except T1)
 एते (for दृष्ट्वा). V1 B1 Dai D1.s मे (for हि). T1
 वीराः. — ^a) Ss Ks शक्रतुल्यपराक्रमाः; T1.s M1 शक्र-
 तुल्या महारथाः. — ^a) B1 सं; M1 त्वं (for त्वो). Ks
 V1 B1 D1.s शूरः; B1.s.7 D1 D1.s.s.7 शूरा; Dai D1.s
 शूरः; S पार्थ (G1 'वेन्' (for वीरं). — ^a) T G1.s M
 प्रयाताः; Gs जागताः (for ये गताः).

51 ^a) Ks Ds transp. द्रोणं and भीष्मं. B1 वडे
 (hypermetric) (for the first च). — ^a) T1 जयवन्तं.
 Ds च सैववं; T1.s Gs.7 M जयवन्तं; T1 च भारत (also
 च पांडवं); G1 वनंजवं (for च मारिष). — ^a) Dai D1.s
 जावं (Dai 'वा')वो. — ^a) Some MSS. काम्बोजं.

52 ^a) Ks श्रुतायुषं; B1 Dai D1.s श्रुतायुषं. S
 श्रुतार्थं चाश्रु (M1-s 'च्यु')तार्थं च. — ^a) Dai D1.s
 जच्युतायुषम्; Ds 'मिच्यः' S श्रुतायुं च महारथं. — ^a) T1
 प्रत्युद्यम्य. — ^a) M1.s हि; M1 ह (for न). T1.s G1.s
 M त्वद्विषः; Gs तु विषिः (for त्वमिव). Ks B D M1
 प्रतो; T G M1-s प्रतुः (for क्षमी).

53 ^a) S ज्ञाया तव दिव्यानि. — ^a) Ss जयम्; Ca

शेषः पानश्च लभ्यश्च योगश्चैव तवार्जुन ।
 असंमोहश्च युद्धेषु विज्ञानस्य च संनतिः ॥ ५३
 भवान्देवामुरान्सर्वान्हन्यान्महत्तराचरान् ।
 पृथिव्यां हि रणे पार्थ न योद्धा त्वत्समः पृमान् ॥ ५४
 धनुर्ग्रेहा हि ये केचित्क्षत्रिया युद्धदुर्मदाः ।
 आ देवाश्चत्समं तेषां न पश्यामि शृणोमि वा ॥ ५५

ब्रह्मणा च प्रजाः सृष्टा गाण्डीवं च महाद्भुतम् ।
 येन त्वं युद्धवसे पार्थ तस्मात्प्रानि त्वया ममः ॥ ५६
 अवश्यं तु मया ज्ञान्यं यन्वश्यं तव पाण्डव ।
 मावमंत्वा महाबाहो कर्णमाहवज्रोभितम् ॥ ५७
 कर्णो हि बलवान्प्रुष्टः कृताश्वश्च महारथः ।

सङ्ख्य (as in text). — Bas Dna Dna.s transp. 53rd
 and 53rd. — *) De दसकः दसक (sic); S (except T)
 देव (T: G: देव; T: G: देव; M: देव); पानं च. Co.
 one देव; and पानं. S: लघुदस; Ka Dna M लघुं च;
 Vi R Dna D लघुं Ba 'हये'तु. Dna Dna.s T: G
 लघुं; Dna 'हये' च; D: लघुयेतु; T: लघुदस (for लघुदस)
 — *) De योगश्रीय; T G M: लघुना च. Co: लघुं
 and योग. Ka Vi Bas: Dna Dna.s M: लघुनातुं.
 M.s भावना लघुनातुं. — *) M: लघुं मोदु; Co.
 लघुं (as in text). T: G M लघुं बुदे; T: च बुदे
 तु. — *) T: G: लघुं बुदे (G: 'हये' च (for विनाशाय
 च). Vi तु (for च). Dna Dna. T: G लघुं. Co.
 लघुं च लघुं बुदे.

54. *) Ks Va B D = अवाप्तेवाप्तसंभवात्. — *) B: Da: D: निहन्त्याप्तः. Ds हन्त्याप्तैः सः. M: स्वर्वात् (for for 'स्यङ्-). Ds चराचरान् (for चराचरान्). T Gs Ms = हन्त्याप्तः (Ts Gs हन्त्याः सः)र्वाच्च राज्ञाम्; Gs जन्त्याच्च सर्वराज्ञाम्. — *) Ds: Da. s: नु (for हि). — *) Ks बोधत् (for बोद्धा). Ds पुनः (for पुनान्). S स्वस्वसो नास्ति (Ts नैव) विक्रमे. — Ms = (na after 54: T G after 54:

745* न चाभिमुखतो वाच्यो मयानैतद्वचो मया ।

मानितस्य महादर्शो भविष्यति राजेऽर्जुन ।

अवश्यमेव वस्तुस्थितयस्तथा प्रगटीष्यन् ।

[(L 1) T₁ G₁s प्रमुखो (for [वृ'मि']), G₁ वाच (for वाचो); T₁ वरद (for वरद), — (L 2) T₁ G₁ महाभारतौ, G₁ अभिनवः सुमहाराजौ; M₁-4 अश्विनः सुमहाराजौ (for the prior half), — (L 3) T₁ G₁s वाचं मे (for वरदवच), T₁ G₁ वरदा; T₁ G₁s देव यः (for वरदयः),]
T₁s: G₁ M₁-4 cont.: T₁ G₁s ina. after 5d:

746* अतिमानाच्च सेनाय्या मण्डल्यो वे कर्माचन।

जीवमाने रणे कर्मे सुखपुत्रे महारथे ।

[(L. 1) Ta अविनाशाय (for अति).]

T: G₁ cont.: N T₂: G₀ M₁ ins. after 58:

747* बहुमात्र विमूढेन लक्ष्मिबाण्डवान् बाण्डवः ।

१ इत्यनेन १ इति लिख्यते वा कर्त्तुं मन्थे महारथम् ।

[illegible][illegible]

1991 年 1 月 1 日 至 1991 年 12 月 31 日

॥ ६ ॥ न हि कर्म येन प्राप्त्य शान्तो हि स्यात्पुरुन्दरः ।

श्रीर्मा प्रयागमेवार्थं तादृशोऽन्य पराक्रमः ।

स्वां तु प्राप्य महारथे बभूवामसि भारत ।

निर्घोषत एवात्मनो हृदि मे धीयते मतिः ।

[(L. 1) Ti Go प्रथमवार (for the first time) — (L. 2) U; द्वितीयः; Ma-4 (for the second time) — (L. 3) U; तृतीयः; Ma-4 तृतीयवारः — (L. 4) U; चतुर्थः (for the fourth time).]

55 *) Se: Ka चमुमहा; Ks *वाहं; B Dai Di-s-1
प्रं(Di माहा; Dai Di मांह. De S चमुमहाहि (for
माहा हि). Di च (for हि). — *) S सविषा मुचि भाग.
— *) Ka Di आ देवाद्; Bs आ देवाद्; Da: Di-s आदेवं
(De वाद्); S भावय(Ms-s मो)च् (for आ देवाद्).
Vi एवं समं; S तु (M र्त्वं) लम् (for एकलम्). — *) Ba:s
Dai Di Ts च (for चा).

56. * G. प्राणाय. S. Ka. वय; T. वा; T. G. Mi. हि (for व). Ka. वय. — * D. मांतिव. S. महापुत्रि; B. वयु; B. S. D. D. 4. 2. महावयु; S. वयुवर. — * S. देव (for देव). T. G. Mi. देव; M. S. देवाय (for वय). — * D. S. मयसवय (by transp.). — After 56. T. G. S. loc. 745°; T. S. G. loc. 745° and 746°.

57 T. : G. M. om. 57. T. om. 57^{ab}. — ")
 Da w; Da si (for g). Da. D. : wpa. — ") S. K.
 rasi (for w). K. wpa.

58 To M read 58 after 63rd; To Q after 62.

५५

कृती च चित्रयोर्धी च देशे काले च कोविदः ॥ ५८

तेजसा बह्निमदशो वायुवेगममो जवे ।

अन्नकप्रतिमः कोषे मिहमहननो बली ॥ ५९

अयोरभिर्महाबाहुर्धृष्टोऽग्न्यः सुदुजेयः ।

अनिमानी च श्रम्य प्रवीरः प्रियदर्शनः ॥ ६०

सर्वेषांघर्षुर्धुको मित्राणामभयंकरः ।

मनसं पाण्डवद्वेषी धार्तराष्ट्रहिने स्तः ॥ ६१

सर्वैरवध्यो राधेयो देवैरपि मयामवैः ।

*) ५५. ५८. ५९. Ks मरुः; Ks V1 B D M दसः; Ts दुष्टः (for दष्टः). — *) Gs कृतास्त्रः; Ks Bs Ds S (except Ms) महाबाहुः (Ks भा.); Ks श्वः. — *) Ts कृतेषु (for कृती च). Ca. c. ५९. कृती (as in text). Ds चित्रयोऽहः. — *) ५९. देशकाले च; Ks V1 B D S देशकालम्. — After 58, N Ts Ms ins. 747*: Ts ins. 746* and 747*; Ts Gs ins. 747* and 748*; Gs ins. 746*, 747* and 748*.

59 *) S Ks. a. Ds बह्निमकाशो; S (except Ts) हविमरमो. — *) Bs. a. Ds Ds Ts G M कोषे; Ts मुहे (for कोषे). — *) Ds S बलः (for मिह). S Ks. a. जवे; Ds युवा. Ds marg. S बले (for बली).

60 *) Ks अयोरविदः; V1 Bs. अयोरविदः; B1 Dn1 Ds. a. अष्टः; Ts Gs. M अष्टः; Ts उदारवीरः; Gs अष्टाविदः (for अयोरविदः). Ss महाबाहो. — *) Ks. a. V1 B Ds Ds. a. S अनिमानी. — *) Ds सुभयसनः.

61 *) Ks V1 B (except Bs) Dn1 Ds. a. S सर्वैः; Ks सर्वैः. — *) S (except Ts) पाण्डवद्वेषः. — After 61, Ts ins.:

746* न जीपये त्वां पाण्डवं हर्षं मेघनपाणि ने ।

62 *) Gs च सर्वैरवध्यो हि. — After 62*, Ts reads 58, followed by 746* and 747*; Ms reads 58, followed by 747*, Ms. a. read 58. — *) Ds कृते; Gs कृतेषु (for कृते). Ts G. कृतेषु. — *) Ks V1 Bs Ds Ds. a. S श्रम्य; Bs. a. Dn1 Ds. a. दष्टः (for दष्टः). S श्रम्य (for सुभय). — After 62, Ts. M ins. 748*; Ts Gs read 58, followed by 747* and 748*. Gs. a. read 58, followed by 746*, 747* and 748*.

63 *) Ds सर्वैर. — *) Ks अशक्तः. V1 Ds Ds. a. सु रणे; Bs. a. Dn1 Ds. a. स रणे; Bs. a. रणे; Ds स रणे (for समरे). — *) Ds Ds. S देवैर (for सर्वैर). — For 63, S subst.:

कृते त्वामिति मे बुद्धिस्त्वमद्य जहि धृतजम् ॥ ६२

देवैरपि हि संयत्तैर्विभ्रद्भिर्मांमशोणितम् ।

अशक्यः समरे जेतुं सर्वैरपि युयुत्सुभिः ॥ ६३

दुरात्मानं पापमतिं नृशंसं

दुष्टप्रजं पाण्डवेषु नित्यम् ।

हीनस्वार्थं पाण्डवैर्यैर्विरोधे

हत्वा कर्णं धिष्टिनाथो भवाद्य ॥ ६४

730* देवैरपि हि सर्वैरः मयलोकेधरैरपि ।

अशक्यं न रणे मन्ये सर्वैरपि युयुत्सुभिः ।

[(L. 1) Ms. a. [r] ह (for हि). Gs सर्वैरः (for सर्वैः). Ts सर्वलोकेधरैरः; Ts 'धेः रणे' (for the posterior half).]

64 *) B (except Bs, Dn1 Ds. a. S पापमतिं (for 'मति'). Bs प्रहृष्टः; Ds (also as in text) च क्रूरं (for नृशंसं). — *) Bs दष्टप्रजः; T Gs. M दुष्टात्मानं; Gs दष्टात्मनः (for दुष्टप्रजं). Ds पाण्डवेषु. — *) V1 Bs हीनप्रजः; Ds Ds. S प्रहिजः; Dn1 'स्वार्थः; Ds 'स्वार्थः; S सुयोधनार्थं (for हीनस्वार्थं). V1 Bs Ds Ds. a. पाण्डवानां (for 'देवैर'). Ks विरोधः; V1 Bs Ds Ds. S विनाशे; S विक्रं (for विरोधे). — *) V1 B Ds Dn1 Ds. a. S Ts Ca. c. निष्ठिनाथो; Ds मुनि'. — After 64, N Ts ins.:

751* तं सुतपुत्रं रथिनां वरिष्ठं

विष्कलिकं कालवशं नवाद्य ।

[(L. 1) Bs वरिष्ठः; Bs वरिष्ठः. — (L. 2) Ds निकलिकं; Ds निष्कलिकः; Ds निकल्य (marg. 'नी')कः; Ts वीर्यविकः; Ca. c. निकलिकं.]

Dn1 cont.:

752* तं सुतपुत्रं रथिनां वरिष्ठं

हत्वा प्रीतिं धर्मराजे कुलम् ।

जानामि ते पार्थ वीर्यं यथाव-

दुर्पारणीयं च सुरादुरीयम् ।

Dn1 cont.: S K V1 B Ds Ds. a. Ts ins. after 751*:

753* सदावजानामि हि पाण्डुपुत्रा-

वतो दपार्थपुत्रो दुरात्मा ।

[(L. 1) S Ks. a. स दासि जानामि; Ks सदा च जा'. Ds Ds. a. om. हे. — (L. 2) S Ks असुरवार्ध (Ks 'न'); Ks. a. असुरवार्ध (Ks 'वार्ध'); Ds मुनावतो; Ts दपार्थिनः (for वतो रवार्ध). Ks वृत्तपुत्रो. Ks महात्मा.]

वीरं मन्यत आत्मानं येन पापः सुयोधनः ।

तमद्य मूने पापानां तय मौनि धनंजय ॥ ६५

इति श्रीमहाभारते कर्णवचनेणि पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥

५१

संजय उवाच ।

ततः पुनरमेवात्मा केशवोऽर्जुनमब्रवीत् ।

कृतसंकल्पमायसं वधे कर्णस्य सर्वशः ॥ १

अद्य समद्विधाहनि वर्तमानस्य भारत ।

विनाशस्थातिघोरस्य नरवारणवाजिनम् ॥ २

भूत्वा हि विपुला सेना तावकानां परैः सह ।

अन्योन्यं समरे प्राप्य किंचिच्छेषा विश्वां पते ॥ ३

भूत्वा हि कौरवाः पार्थ प्रभृतगजवाजिनः ।

त्वां वै शत्रुं समामाद्य विनष्टा रणमूर्धनि ॥ ४

एते च सर्वे पाञ्चालाः सृज्याथ सहान्वयाः ।

त्वां समामाद्य दुर्धरे पाण्डवाश्च कथयन्निताः ॥ ५

पाञ्चालैः पाण्डवैर्मत्स्यैः कारुण्येदिकेकपैः ।

65 *) S: कीरः. Ks Vs B:— D: a.s. कीरव
(D: 'वीर'; D: 'एव सम्पन्नोत्पन्नः'; B: Dni Da a.s.:
जायमानं मन्वते वीरः; S अधिकः; T: कुराथैः; M: कीर्वाधीकं
(hypermetric); सम्पन्नोत्पन्नः — *) Ks Vs B: D: जहि
(for जय); Vi मूने for मौनि; — *) जहि कर्णमन्त्रितम्
— Alter: M, N, T, 103.

701* लङ्गिहं भुरासं सरं हं तरस्वितम् ।

एतं पुनरुत्तारुं जहि कर्णं चर्मजम् ।

अहं त्वामनुजानामि वीर्येण च बलेन च ।

जहि कर्णं रणे ह्यहं मातङ्गमिव केशरी ।

यस्य वीर्येण वीर्यं ते चार्तराजोऽयममन्वते । [5]

तमद्य पार्थ संग्रामे कर्णं वैकर्तनं जहि ।

[D: om. line 1. — (L. 1) T: वपुर्वजं (for 'राज'); S
Ks a.s. वपुर्वजं लङ्गिहं (for the prior half). — (L. 2)
T: ह्यहं (for ह्यहं). D: पुनरुत्तारुं. Ks कर्णं चर्मजम्.
— (L. 3) T: जहि. (for अनु-). — (L. 4) Dni मातङ्गम्
(hypermetric). — (L. 5) Vi Dai D: a.s. ते निजं; B:
जीर्येण; T: वीर्यं हि (for वीर्यं ते). S: Ks वपुर्वजं (Ks 'ही')
T: [5] निजमन्वते. — (L. 6) D: जहि (for पार्थ)]

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: S: Ks
द्वितीय (Ks 'वे') पुनरुत्तारुं. — Adhya. name: M: अर्जुन-
प्रसंगः. — Adhy. no. (figures, words or both):
S: 52; B: 72; B: D: 5; B: 74; Dai: 53; T: 1;
G 81; T: 79; M 80.

51

1 D: om. from 1st up to वपुर्वजं (in 3rd). — *) V:
B Dai Dai D: a.s.: S जायते (M: a.s. 'वर्ष') (for

जायते). — *) D: a.s. Dni D: a.s. २ अयम्, D: २
मयम् (for मयम्).

2 D: om. up to जयः (in 3rd); D: a.s. — *)
B: S निजम्. (for अयम्). — *) S [अ]म् (for
अ) निजम्.

3 *) S: मूना; Gs भूत्वा (for मूत्वा). S च (for
हि). Ks T: विपुला; B: वपुर्वजं; D: (marg. as in text)
सकला (for विपुला). T: सेना (for सेना). — *) Gs
सहान्वयं (for परैः सह). — *) B (except B: Dai
D: a.s.): समरे; D: जयं (for समरे). — *) S: केशिन्
T: G: a.s. महावधे; M: महावधे (for विश्वां पते).

4 *) Dni D: वै (for हि). D: सर्वे (for पार्थ).
— *) S: सर्वे (for त्वां). S: Ks B: D: T: हि (for
वै). Vi B: Dai D: a.s. ह्यहं; B: पार्थ; D: जयं (for
ह्यहं). S (except T: विनष्टास्त्वां स(G: स्वर)मन्वयाः.
— Ks om. (haph.) from 4th up to समामाद्य (in 5th).
— *) Dni विनिष्टा; D: वपुर्वजं (for विनष्टा). S (except
T: विनिष्टं सहान्वयः).

5 Ks om. up to समामाद्य (in 5th) (cf. v. 11).
— *) B: वपुर्वजं; G: कर्णं (for पते). Vi B: a.s. Dai
D: a.s. M: नृ; B: Dni D: a.s. वै (for च). Vi B
D: S पृथिवीपालः (for सर्वे पाञ्चालः). — *) Dni संज-
याश्च (for मूत्रं). Ks T: G: सहान्वयाः; B: Dai D: a.s.
समान्वयाः; B: सहान्वयाः; B: D: G: सहान्वयाः; T: G:
सहान्वयाः. — *) B: दुर्धरे. S त्वां समामाद्य (G:
'माद्य') वपुर्वजं.

6 *) S: वपुर्वजं. B: जायते; T: सहैः; T: G: a.s.
जायते (for जायते). — *) S: B: Dai D: a.s.

श्रेयश्च बहुलाः क्षीणाः प्रदीर्णाश्चरयद्दिपाः ।
नानाजनपदाक्षोभ्राः क्षत्रियाणाममर्षिणाम् ॥ १५
गोवाक्षदासमीयानां वसातीनां च भारत ।
आत्मानां वाटधानानां भोजानां चापि मानिनाम् १६
उदीर्णाश्च महासेना ब्रह्मक्षत्रस्य भारत ।
त्वां समासाद्य निधनं गताः साश्चरयद्दिपाः ॥ १७
उग्राश्च कूरकमर्षिस्तुसारा यवनाः खशाः ।
दार्वाभिसाद्य दरदाः शका रमठतङ्गणाः ॥ १८

अन्धकाश्च पुलिन्दाश्च किराताश्चोप्रविक्रमाः ।
म्लेच्छाश्च पार्वतीयाश्च सागरानुववासिनः ।
संरम्भिणो युद्धशौण्डा बलिनो रघवपाणयः ॥ १९
एते सुबोधनस्त्वर्थे संरम्भाः कुरुभिः सह ।
न शक्या युधि निर्जेतुं त्वदन्वेन परंतप ॥ २०
धार्तराष्ट्रमुद्रमं हि व्यूढं दृष्ट्वा महाबलम् ।
यस्य त्वं न भवेन्नात्ता प्रतीयात्को नु मानवः ॥ २१
तत्सागरमिवोद्धृतं रजसा संवृतं बलम् ।

C. 8. 26. 26
P. 8. 75. 23
S. 8. 77. 24

15 *) Śa K Ds Ts Gs श्रेयीश्च; Gs श्रेयीनो; Ts सेनाश्च; Ts सेनाः सु- (for श्रेयश्च). Ks बहुलाः; V1 विपुलाः; Ts Gs प्रवलाः; M1 बहुला (for बहुलाः). Bs दीर्णाः; S राजन् (for क्षीणाः). — 1) Śa Ks प्रदीर्णाश्च रयद्दिपाः; Ds Ds 'अनरयद्दिपाः; Ts उदीर्णान्वा रय' (sic); Ts Gs M उदीर्णाश्च; Gs M s 'अ' रय; Ts Gs प्रदीर्णाश्चरयद्दिपाः. — 2) Bs Ds Ds 'वरादीर्णाः; Bs 'वरादीर्णाः; Ts 'वरादीर्णाः; Ts Gs 'वरादीर्णाः. — 3) Bs अमर्षिणः; Gs अमर्षिणो (for अम).

16 *) Ks Bs गोवाक्ष (Ks Bs 'म/दासमीयानां; Bs गोवाक्षवत्सवी'; S गणा; Gs 'म/अ दासमी'. Cv as in text. — 1) V1 B s Ds Ds वसातीनां; Bs Ts वस; Ds वसातीनां; Gs वासतीनां; Gs वसादीर्णां (for वसातीनां). — After 16th, S (except Ts) Ina:

758* नामदेवसमुद्राय वामदेवसमुद्रायः ।

त्वां समासाद्य वीमलो हता नामाश्च संवृते ।

[(L 1) Ts नामदेवसमुद्राय (for the prior half). — Gs om. line 2.]

— 1) Ks V1 B (except Bs) Ds Ds a.s. T G प्राप्तावती; Ms-a प्राप्तावती (for प्राप्तावती). Ds वाणिजावती; Ts Gs M प्राप्तावती च (for वाटधानावती). — 2) S Ks Bs Ds Ds वाणिजानां; Ks वाणिजावती; Ds वाणिजावती; Ts Gs Ms-a वा (Ts Gs अ) निवर्तिनां (for चापि मानिनाम्).

17 Ts Gs om. 17th. — 1) Ks V1 B s a.s. D Ts Gs M उदीर्णाश्चरय (Bs Ds Ds 'वा' सेना; Bs उदीर्णा समरे सेना; Ts उदीर्णा रयसेना सा. — 2) Bs स; Ds स (for त्वां). S (except Ts) विकस्य (for निजयं). — 3) Ks B s Ms-a महाभारतवद्दिपाः; Ds Ds यताः साश्चरयद्दिपाः; Ds यता वीमो च भारत; Ts Gs Ms महाभारत; Ts 'वा' सा; Gs 'आसा' असायादुग्राः.

18 B s om. 18th. — 1) Ks B s a.s. D (except Ds) उग्राश्च वी (Ks अ) अमर्षिणः; S 'अ' बहुलाः कुराः.

— 1) Ks V1 Ds Ds a.s. युवता; Bs तथा वा; Ts युवता; Ts Gs वाचता; Ms युवता (marg. युवका); Ms-a युवता (for युवता). Ks वना; Ds वनाः; Ds तथा; Ds वनाः; S वनाः (for वनाः). — 2) Ks दार- विमता; Bs दारविं; Ds दारविं; Ds Ms दारविं; Ts Gs दारविं; Ts Ms-a दारविं; Gs दारविमता; (for दारविमता). — 3) S (marg.) शर्करामर्षमर्षणाः; Ks B Ds a.s. शका मठ B s Ds 'र' रमठनाः; V1 शका मठ; Bs मकात्मठनां; Bs शका कांकोजवाहिकाः; Bs शका रामठमर्षणाः; Bs शकारमर्ष; Ds शका मठरमठनाः; Ds शकमालवर्ष; Ds शकारमठमठनाः; T Gs M कथाः (Ts Gs Ms कथाः; Gs कथाः) परमठमर्षणाः; Gs मेलनाः.

19 *) Śa K Ds Ts Gs Ms-a अंधकाश्च; V1 B Ds Ts अंध; Ds Ds अन् (D s अन्); Ts अंध (for अन्ध). S (except Gs) कुर्माश्च (for पुलिन्दाश्च). — 1) Ks Bs पार्वतीयाश्च; Ks पार्वी (for पार्वी). — 2) De lacuna for म्लेच्छिणो. Ds Ds Ms युद्धशौण्डा. — 3) Śa Ks V1 B s Ds Ds दिग्बलवत्; Ks B s Ds Ds दृढ; Bs Ds a.s. Ts शक; Ts कमेवा; Ts Gs M [S] प्राप्तावती; Gs [S] प्राप्तावती (for रय). — 4) Ds Ds Ds (for दृढे). — 5) Ds Ts G कथा (for कथा). Śa निर्दिष्टं.

20 *) De lacuna; Gs उवाच (for उदमं हि). — 1) Ds Ds व्यूढं दृष्ट्वा; T Gs M दृष्ट्वा व्यूढं (by transp.); Gs दीर्घा (corrupt). Ks B (except Bs) Ds Ds a.s. S महाबल (for महाबलम्). — 2) Śa Ks B Ds Ds वदि; Ds Ds a.s. वस (for वस). Śa Ds Ts Gs Ms भवेन्नात्ता; Ks 'कुला'; Ks 'वनी'; Ks 'वता' (for 'वता'). — 3) Ks [S] वि (for वु). Ks मानवा. Ds प्रसक्तो नु मानवः; Ts Gs M क प्रतीव (Gs 'दीप' प्रतीवद्; Ts s

22 *) Ts Gs Ms-a हे (for त्वं). D (except

हित्वा नव गतीर्दृष्टाः स बाणान्वायतोऽमुचत् ॥ २९
दिनानि दश भीष्मेण निम्नता तावकं बलम् ।
शून्याः कृता रथोपस्था हताश्च गजवाजिनः ॥ ३०
दर्शयित्वात्मनो रूपं रुद्रोपेन्द्रममं युधि ।
पाण्डवानामनीकानि प्रविगाद्य व्यज्ञातयत् ॥ ३१
विनिमन्युषिवीपालांश्चेदिपाञ्चालकेकयान् ।
व्यदहत्पाण्डवीं सेनां नराश्वगजसंकुलाम् ॥ ३२
मज्जन्तममुवे मन्दमुज्जिहीर्षुः सुयोधनम् ।
तथा चरन्तं समरे तपन्तमिव मास्करम् ।
न श्रेकः सञ्जया द्रष्टुं तथैवान्ये महीक्षितः ॥ ३३
विचरन्तं तथा तं तु संग्रामे जितकाशिनम् ।

सवाद्योगेन सहसा पाण्डवाः समुद्रावृणु ॥ ३४
स तु विद्राव्य समरे पाण्डवानमुज्जयानपि ।
एक एव रथे भीष्म एकवीरत्वमागतः ॥ ३५
तं शिखण्डी समासाद्य त्वया गुप्तो महारथम् ।
जयान पुरुषव्याघ्रं शैरः संनतपर्वभिः ॥ ३६
स एष पतितः श्रेते शरतल्पे पितामहः ।
त्वां प्राप्य पुरुषव्याघ्रं युधः प्राप्येव वायमम् ॥ ३७
द्रोणः पञ्च दिनान्युग्रो विधम्य रिपुवाहिनीः ।
कृत्वा व्यूहं महायुदे पातयित्वा महारथान् ॥ ३८
जयद्रथस्य समरे कृत्वा रथां महारथः ।

C. S. 3079
B. S. 72. 49
E. S. 77. 44

(for सुचत्). B. D. D. S. सु (B. सु) कालेकुलः सारा.

30 *) K. दिनानि दश भीष्मेण (no). — *) T. निहतं (for निम्नता). S (except T.) हने वीरिर्दृष्टं बलं. — *) T. हताश्च (for 'ह'). T. S. G. नरावाजिनः; G. रथ' (for गज'). — After 30, S. 1. 1. 1.

751* दशमेऽहनि संग्रामे कृत्वा शैरं पराक्रमम् ।

[T. रथे रथे रथे (S. 1. 1. 1. G. रथे रथे रथे रथे; M. रथे रथे रथे रथे रथे (for the prior half).]

31 *) S (except T.) वीर्यं (for रूपं). — *) D. वीर्यो. D. T. S. G. M. S. युधि (for युधि). — *) K. D. D. D. 4. 7. प्रयुक्तसौ; B. प्रविद्याय; B. 4. प्रविद्याली; B. विगाहसौ; D. D. S. प्रवि (D. om. वि) द्यायु; D. प्रयाहसौ (for प्रविगाह). B. विगाहयत्; D. व्यनासयत्; S (except T.) विगाहं पते (for व्यज्ञातयत्).

32 *) K. V. D. D. S. कैकयान्; T. भीष्मः कांत-मनो युधि. — *) S. व्यदहत्; K. विमदत्; V. B. G. M. जहयत्; B. 2. 3. D. D. D. S. 4. 1. 8. जहयत्; D. व्यदहयत्; T. S. G. S. व्यदहयत् (for व्यदहत्). B. D. D. S. पौडवी (for 'वी'). — *) K. V. B. D. D. D. S. 4. 1. 8. रथाचगाज-संकुलां (B. 'लाय'; D. नराचरय'; T. S. G. M. गजाचरय'; T. G. S. गजाचरयमान्वापं).

33 *) T. वेगम्; G. मग्नम्; M. मग्नम् (for मन्दम्). — *) G. उज्जिगीर्षुः (for 'हीर्षुः'). — *) S. संग्रामे (for समरे). — *) T. पतयत् (for तपयत्). — After 33rd, B. D. D. S. 1. 1. 1.

762* पदाङ्कितसिंहाः प्रवरायुधपायवः ।

[B. प्रवरायुधपायवः]

— *) G. तव (for तवा). S. K. 1. 3. वाप्ये; K. [व] प्येव; T. G. वाप्ये (for [व] वाप्ये).

34 *) S. K. 1. 3. मदा (for तवा). — *) K. जितकाशिनः; S. 'माचमे' (for 'काशिनम्'). — *) K. तवमा; V. B. 4. D. D. D. S. 4. 1. 8. महता; (for महमा). B. S. D. D. S. 1. 1. 1. महता. — *) D. D. D. S. 4. 1. 8. पौडवान् (D. 'व.'). K. 1. 3. D. M. समुद्रावृणु; V. B. 1. 3. D. D. S. 4. 1. 8. T. S. G. समविद्रा (G. 'हु') वृणु; D. D. D. S. 4. 1. 8. समविद्राव्य (for समुद्रावृणु).

35 *) B. प्र- (for तु). S. विद्राव्य; K. व्यद्राव्य (for वि'). — *) D. सुखीः सह.

36 *) V. समानेव (for 'साय'). — *) V. B. 1. 3. D (except D.) S (except T.) महज्जन्तं (G. 'ज.'). B. 'हव'; B. मवा रथः (for महारथम्). — *) V. D. D. D. S. पुरुषव्याघ्रे (V. 'प्र.'). — For 36th, S. subet.

763 सुपुत्रांश्चोऽवकीर्तयन् शरीरैः पातयन्नवान् ।

[T. रथैः; M. जीपः (for जीपैः). T. S. G. 1. 3. रथवृ. T. G. M. 4. रथान्.]

37 *) M. 4. पातितः. — *) K. V. B. D. 1. 3. पुरुष-व्याघ्रं. — *) K. V. D. D. D. D. S. 4. 1. 8. S. युधः (for युधः). K. V. B. D. D. D. D. S. 4. 1. 8. वायमं; S (except T.) वज्रिनं (for वायमम्). D. युधो देवपतिं ववा.

38 *) S (except T.) दिनं वीरो (for दिवान्युग्रो). — *) D. विद्वत्; D. विद्वत्; D. विद्वत्; T. विद्वत्; G. विद्वत् (for विद्वत्). S. K. 1. 3. V. B. D. S. रिपु (G. पुर) वाहिनी (K. D. 'नी'). — *) K. 1. 3. व्यूहं (for व्यूहं). K. महायुदे; V. B. 4. D. D. D. D. S. 4. 1. 8. लयेव च; B. लया-लं च; D. महायुदे; D. S. तवा युदे (for महायुदे). — *) G. वायमिवा. K. महारथं.

39 *) D. समरे; T. संग्रामे (for समरे). — *)

G. 2. 377
B. 2. 75. 44
B. 2. 77. 44

अन्तकप्रतिमयोऽं रात्रिं युद्धादहस्त्रजाः ॥ ३९
अपेति द्वे दिने वीरो मारदाजः प्रतापवान् ।
दृष्टुं समामाद्य स गतः परमां गतिम् ॥ ४०
यदि चैव परान्युदे घृतपुत्रमुखात्रयान् ।
नावारविष्यः संग्रामे न स द्रोणो व्यनङ्गयन् ॥ ४१
भवता तु वनं सर्वं धार्तराष्ट्रस्य वारितम् ।
ततो द्रोणो हतो युद्धे पार्थिवेन धनञ्जय ॥ ४२
क इवान्यो रणे कुर्यात्स्वदन्यः क्षत्रियो युधि ।

यादृशं ते कृतं पार्थ जयद्रथवधं प्रति ॥ ४३
निवार्य सेनां महतीं हत्वा शूरांश्च पार्थिवान् ।
निहतः सैन्धवो राजा त्वयाक्षयलतेजसा ॥ ४४
आश्चर्यं सिन्धुराजस्य वधं जानन्ति पार्थिवाः ।
अनाश्चर्यं हि तत्स्वचस्त्वं हि पार्थ महारथः ॥ ४५
त्वां हि प्राप्य रणे क्षत्रमेकाहादिति भारत ।
तप्यमानमसंयुक्तं न भवेदिति मे मतिः ॥ ४६
स्यं पार्थ चमूधोरा धार्तराष्ट्रस्य संयुगे ।

1s रणो (for रणः). B: 1s. 3. 3 S महाबलः; Ds: Ds. 1
'जयन्' (for 'जयः'). — ') Ks Ds अंतकप्रतिमां. V: B
Dn: Ds-4. 2. 7 T: 3 G: 1. 3 M योद्धो; T: वीरो; G: घोरो
(for योद्धो). — ') Ks-4 Ds (marg.) युद्धः; Dn: युद्धं
(for युद्धः). Ks [ज]रुद्धः; Ks [ज]महत् (for [ज]-
महत्). Ds प्राज्ञः. V: B Ds-4. 2. 7 T: 3 G M रात्रियुद्धे-
दृष्टुं (V: B: 4. 2. 7 Ds G: 1. 3 'जय'जाः); T: रात्रियुद्धे महारथः.
40 ') Ks अथ (for अथ). 8 दिने (for दिने).
Ks अनेति द्विदिने वीरः; Ks अनेत्य द्वैरपे वीरो; V: B: 4
अनुपपद्यिमी वीरो; B: Ds: Dn: Ds-4. 2. 7 दृष्टुं (B:
हत्वा; Dn: दृष्टुं) योधाक्षयलतेजसि; B: 4 Ds त्वया गृहं रणे
वीरं (B: 'र'); 1s अथ यदे दिने वीरो; Ds
योधाजः; T: 3 G M पंचमे दिने वीरो; T: दृष्टुं योधाक्षय-
वीरो. — ') Ks 8 गतः स (by transp.). B: गताः.

41 Ds reads 41 on marg. — ') Ks Ds द्वे; V:
B: वाच; B: Ds: Dn: Ds-4. 2. 7 वाच; Ds वाचि (for
वैच). V: B: 4 D (except Ds) भवान् (for परान्).
— ') B: Ds रणे (for रणम्). — ') Ks-4 नावारविष्यः
(Ks 'व्य'); V: B: 4. 2. 7 Ds: Ds-4. 2. 7 नावारविष्यन्
(Dn: Ds 'व्यन्'; D: 'व्य'); Dn: नावारविष्यन्; Ds
व्यवारविष्यन्; Ds नावारविष्यन्; T: G: 1. 3 M न (T: M ना-
वारविष्यन् (M 'न'); G: स्ववारविष्यन् (sic) (for नावारविष्यन्).
B: समरे (for संग्रामे). — ') Ks न स; Ks Ds नासः;
Ds त्वया (for न स). Ks V: Dn: अनेत्यदः; B:
अनेत्यदः; T: अनेत्यदः (for अनेत्यदः). T: M कसा-
द्रो (T: 'वो' हो) निमज्जयेत्; T: G: कसामद्रो जयमेव;
G: कसामद्रो समाजयन्; G: कसेयत्.

42 ') Ds भवता. T: तद् (for तु). B: तुमुक्तं
(for तु मुक्तं). Ks सर्वं. T: 3 G M भवता त्वत्वं तत्त्व. — ')
T: तत्त्व (for ततो). V: B: 4. 2. 7 होमे. V: B: 4. 2. 7 हवे; G:
गतो (for हतो). — ') Dn: धनञ्जयः.

43 ') 8s Ks क इवाद्य (Ks 'न्ये); Ks क इवाद्यो;
B: 4. 2. 7 E: क इवाद्यो; B: इवाद्यो (sic); B: इवाद्यो;

Dn: एवं वा को; Ds: एताव (Ds 'वा') ज्यो; Ds एवं कान्यो;
Ds कस्तेयदे (for क इव ज्यो). — ') Ks त्वरन्त्यः (for
त्वदन्यः). B: Ds: युधि; Ds [S]हुं (for युधि).
— For 43rd, S subst.:

764th कश्च शक्तो रणे कर्तुं त्वदन्यः पुरुषतुलः ।

[T: कश्च; T: कश्च; G: कश्च (for कश्च). T: पुरुष-
तुलः; T: G: 'वंन'; M: 4 'वंन' (for 'तुलः').]

— ') 8 Ks 2. 3. 4 वत्तं (for वत्तं). B: Ds T: कर्म (for
पार्थ). — ') B: 4 Ds रथं (for रथं).

44 ') 8 निवार्य (for निवार्य). Ks सेना. Ds
transp. सेना and महती. Dn: महती.

45 ') B: वांश्चः (for पार्थिवाः). 8 मन्वते क्षत्रिया
वधं. — ') 8s (also as in text) हि तत्स्वर्गः; Ks हि
वीरानां; V: हि त्वत्तत्त्व; Dn: Ds: हि त्वत्तत्त्व; T: जहं
मन्व; T: मम विमो; T: G: कर्ते त्वत्तत्त्व; M: महत्त्वत्त्व;
M: 4 जहं त्वत्त्व (for हि त्वत्त्वत्त्व). — ') T: M त्वत्त्व;
T: G: जहं (for त्वं हि). Ks: 4 Dn: T: G: M: 4 महारथ
(Ks 'वा').

46 ') Ks Ds M: त्वं (for त्वां). Ds प्राज्ञं (for
प्राप्य). T: G: क्षिप्रम् (for क्षत्रम्). — ') Ds:
Ds: 3 G: 1. 3 एकाहाद्; T: 3 M एकाहा (for एकाहाद्).
B: 4 इह (for इति). T: 3 G M पुरुषोत्तम (T: 'नाः; G:
'म'); T: पुरुषोत्तम (for इति भारत). — ') Ks V: B: Ds:
Dn: Ds-4. 2. 7 S नश्यमानम्; Ds नश्यमानम् (sic) (for
तप्यमानम्). Ks V: B: Dn: Ds-4. 2. 7 जहं (B: इहं)
युक्तं; Dn: Ds: जहं युद्धे; T: G: M इहं युद्धे; T: 3 G: 1. 3
इदमन्वते (for असंयुक्तं). 8s तप्यमानमस्मि (by metathesis)
युक्तं. — ') Ks V: B: Ds: मन्वतेयम् (for न भवेत्). Ds
मन्वते (for मे मतिः). T: 3 G M मन्वते (T: G: युद्धे
जानन्व (G: 'नाव') त्वत्त्व; T: पार्थ राजवत्त्व त्वया.

47 ') Ks B: G: M: चमूधोरा; D: 'धोरा' (for
'धोरा'). — ') 8s इवा समर्थवतीरा हि (hypermetric);
Ks V: B: Dn: Ds: 4. 2. 7 इतस्त्वत्त्वती; Dn: Ds: 4. 2. 7

हता समर्ववीरा हि भीष्मद्रोणौ यदा हतौ ॥ ४७
 शीर्णप्रवरयोवाद्य इतवाभिनरद्विषा ।
 हीना स्येन्दुनक्षत्रेद्यौरिवाभाति भारती ॥ ४८
 विष्मस्ता हि रणे पार्थ सेनेयं भीमविक्रमात् ।
 आसुरीयं पुरा सेना शक्रसेव पराक्रमैः ॥ ४९
 तेषां हतावशिष्टास्तु पञ्च सन्नि महारथाः ।
 अश्वत्थामा कृतवर्मा कर्णो यद्राशिपः कृपः ॥ ५०
 तांस्त्वमद्य नरव्याघ्र इत्या पञ्च महारथान् ।
 हताभिः प्रयच्छोर्वी राज्ञः सद्भीषपचनम् ॥ ५१

हृतसर्वं (D: 'र्व'प्रती'; D: हृतसर्वसुवी'; S हृतसर्वसुवी'विद्या.
 — 'a) D: यथा; S यथा (for यदा). D: transp. यदा
 and हतौ.

48 'a) B: योवा च; T: योवाया; T: G: M
 योवाया; G: योवाया; G: M: योवाया (for योवाय).
 T: विहीनकचो वाच; G: कीर्णं नव रथौ वाचा (sic)
 — 'b) S: K: V: B (except B: D: T: S: G: यथाया
 (V: G: 'या:); M: नरद्विषा. — 'c) D: हीना. T:
 स्येन्दु' (for स्येन्दु'). — 'd) T: G: भारत: (for भारती).

49 'a) K: B: D: S भीम (M 'भ्य'विक्रमे; V:
 B: D: D: D: D: 'विक्रमा (V: D: 'म; D: 'म:)
 — T: om. (hapl.) 49th. — 'b) S: आसुरीय; D: 'रेव;
 D: 'री च (for 'रीच). S (T: om.) महा- (for पुरा).
 — 'c) T: पुरंदर; T: G: M देवराज (for शक्रसेव).

50 'a) S: K: D: M: हता (M: 'ता'विशिष्टा.
 — 'b) K: V: B D T G transp. पञ्च and सन्नि. M:
 श्रेष्ठि रं च महारथाः. — 'c) D: कृपः कर्णः (for कृत-
 वर्मा). S: शीर्णप्रवरयोवा च. — 'd) D: कृतवर्मा

51 'a) B: महाबाहो (for नरव्याघ्र). — 'b) G:
 वीरान् (for पञ्च). — K: om. 51st-53rd. T: G: om.
 51st. — 'c) S: K: D: हताभिः; K: T: G: M 'भिः'.
 — 'd) B (except B: D: D: D: T: राज्ञे. D:
 सद्भीषपचिनी; T: सद्भीषपचिनी. — After 51, T: S: G:
 M ina:

765th श्रेष्ठिपुत्रं कृपं सर्वं योजनमाधिरयि तथा ।

पुत्रान् तु वै नरव्याघ्र इत्या वीरान् महारथान् ।

[(L. 1) Cf. 51st. T: S: G: सद्भीषि (T: 'a); M:
 सद्भीषि; (for सद्भीषि). M: S: सद्भीषि (for सद्भीषि). — (L. 2)
 T: G: रं (for रं).]

52 K: om. 52 (cf. v. l. 51). — 'a) S: K: सद्भीषि

माकाशजलपातानां मयैतमहावनाम् ।
 प्राप्नोत्वमितवीरभीष्म पार्थो वसुंधराम् ॥ ५२
 एतां पुरा विष्णुरिव इत्या देतेषदानवान् ।
 प्रयच्छ मेदिनीं राज्ञे शक्रायेव यथा हरिः ॥ ५३
 अद्य मोदन्तु पाञ्चाला निहतेष्वरिषु त्वया ।
 विष्णुना निहतेष्वेव दानवेषु देवताः ॥ ५४
 यदि वा द्विषदां श्रेष्ठ द्रोणं मानयतो गुरुम् ।
 अश्वत्थामि कृपा तेऽस्ति कृपे चाचार्यगौरवान् ॥ ५५
 अत्यन्तोपचितान्वा त्वं मानयन्प्राप्तुष्वान्ववान् ।

C. 2. 309a
 B. 2. 72. 60
 E. 2. 77. 61

(for साकाश-). — 'a) K: B: मयैतमहावनां (B:
 'वर्ता). — 'b) D: om. from सद्भीषि (in 52nd) up to
 विष्णुरिव (in 53rd). V: D: आसुरीय; B: S: प्राप्नोति
 (for प्राप्नोतु). D: अद्य (for अद्य). D: प्राप्नोतु विष्णुना
 राज्ञे दृष्टीं सागरमेकता; S: प्रयच्छामिनीवीर्यं पार्थोवाच
 वसुंधरा.

53 K: om. 53rd (cf. v. l. 51). D: om. up to
 विष्णुरिव (cf. v. l. 52). — 'a) D: D: S: एवं; D: S:
 एतान् (for एतां). D: इह (for इह). B: आसुर- (for
 देतेष-). S: एतान्वा महाबाहो पुरा विष्णुरिवान्ववान्. — K:
 om. 53rd-55th. — 'c) D: राज्ञे. — 'd) V: B: D: D:
 D: D: S: G: M: S: सद्भीषि; B: D: T: 'वादी (for
 'देव). D: D: S: इतिर्वेदा (by transp.); D: इहस्पतिः.

54 K: om. 54 (cf. v. l. 53). — 'a) K: मोदन्तु
 (for मोदन्तु). S: D: देवताः. — 'b) D: निहतेषु.
 — 'c) D: T: S: G: M: [म]विहतेष्वेव (T: 'व्याघ्र);
 D: निहतेष्वान्नी. D: D: S: आसुरी (for एव). — 'd)
 K: दानवेषु च; D: D: S: S: T: दानवेष्विव (for 'देव).
 S (except T: S) दानवेषु विहीनः.

55 K: om. 55 (cf. v. l. 53). — 'a) D: दानवेषु (for
 यदि वा). K: S: V: B D (except D: S) श्रेष्ठ. — 'b) D:
 D: मानयते. — 'c) B: हने; T: हने; G: कृपे (for कृपा).
 T: G: सद्भीषि (for सद्भीषि). — 'd) D: lacuna for
 कृपे. K: V: B D: D: वा (for च). S: K: [वा]
 चार्थगौरवान्; B: S: D: S: T: गौरवं; D: D: 'गौरवान्;
 S (except T: S) मयैतमहावनां (for [वा]चार्थगौरवान्).

56 'a) D: S: T: वसुंधराम् (for वा ली). K: सद्भीषि
 सद्भीषिपुत्रं (sic); V: B: D: D: D: D: S:
 G: M सद्भीषिपुत्रं (V: 'सद्भीषि; D: 'सुवि; M:
 'सद्भीषिपुत्रं; T: सद्भीषिपुत्रं; T: G: S:
 सद्भीषिपुत्रं; G: S: S: सद्भीषिपुत्रं. — 'b) B: मानय

G. B. 1004
B. A. 71. 50
C. B. 72. 51

कृतवर्माणमामाय न नेष्यसि यमक्षयम् ॥ ५६
आतरं मातुरासाद्य क्षत्वं मद्रजनाधिपम् ।
यदि त्वमरविन्दाद्य दयावाच्यं त्रिषांसि ॥ ५७
इमं पापमिति क्षुद्रमत्यन्तं पाण्डवान्प्रति ।
कर्ममद्य नरश्रेष्ठ ब्रह्माणु निशितैः शरैः ॥ ५८
एतत्ते मुकुतं कर्म नात्र किंचिन्न युज्यते ।
वयमप्यत्र जानीमो नात्र दोषोऽस्ति कथन ॥ ५९
दहने यन्मपुत्राया निशि मातुस्तवानय ।

V: आत्रिषांसिवाच; T: मानुगौरवाद् (for आनुवाच्यवाच).
— ') T: अद्य त्वं (for आत्मा). — ') B: न नेष्यामि;
B: न लयेति; T: G M त्रेषवेन (T: G: 2. 3 'येन; G: 'वेन')
(for न नेष्यसि). T: मातुलं क्षत्वंमेव च. — After 56,
T: ina.

766* पुत्रा नाम्बच औ पायं संरक्षारालतायिनी ।

57 T: om. 57^{ab}. — ') B: आतुर (for मातुर).
— ') S: त्रिषांसिमायव.

58 S transp. 58 and 59. — ') D: D: 1. 5 इदं
(for इमं). S K: D: 1. 5 पापमपिषुद्र. D: D: 1. 5
कुक्षय; S दुष्टम् (for क्षुद्रम्). — ') D: T: बहिर्
(for बाह्यम्). — ') D: दद्या (for अद्य). S युधि (for
यः). — ') K: V: B: 2. 3 D: 1. 5 अद्याः सु-
(D: 'ह्यस्य) निशितैः शरैः; B: निजब्रह्माणु निशितैः शरैः; S
बहि (T: युधि) पार्थ निशितैः शरैः.

59 S transp. 58 and 59. — ') T: G M सक्षुतं.
T: M: 4 सर्वं (for कर्म). — ') D: (marg.) नाम्बच;
T: G: 1. 5 G: 2. 3 (for मात्र). K: B: 2. 3 D: 1. 5 D: 2. 3
M: C: 1. 5 किंचन (for किंचिन्न). B: S (except T: 1) विद्यते
(for युज्यते). — ') T: 1. 5 अद्य; G: 2. 3 अत्र (for अपि).
K: 1. 5 V: B: 2. 3 [अ]द्य (T: G: 2. 3) (for [अ]त्र). M: 1
जानामी. — ') G: 2. 3 transp. अत्र and बहिर्. K: D: 1
किंचन (for कथन).

60 ') D: 1. 5 G: 2. 3 M: 4 दहने; C: 1. 5 दहते.
S: 1. 5; K: 1. 5; D: 1. 5; M: 4 हि; M: 1 [S] वि; C: 1. 5
वद (as in text). D: 1. 5 पुत्राया; C: 1. 5 (as in text).
— ') K: 1. 5 त्वया; C: 1. 5 तया (for तव). — K: 1. 5 om. 60^{ab}.
— ') D: 1. 5 D: 2. 3 दृत्तार्थ. K: 1. 5 दद्य (for दद्य). S: 1. 5
(G: 2. 3) ह्येव युष्माकं. — ') K: 1. 5 सुयोधनं; S (except
T: 1) दयावद्. — S: 1. 5 K: 2. 3 om. (hapl.) 60^a-61^a.

दृत्तार्थे यच्च युष्मासु प्रावर्तत सुयोधनः ।
तत्र सर्वत्र दृष्टत्वा कर्णो मूलमिहाहुन ॥ ६०
कर्णादि मन्यते शार्पं नित्यमेव सुयोधनः ।
ततो मामपि संरक्ष्यो निग्रहीतुं प्रचक्रमे ॥ ६१
स्थिरा बुद्धिर्नरेन्द्रस्व धार्तराष्ट्रस्व मानद ।
कर्णः पार्थाश्रेष्ठे सर्वान्विज्ञेष्वाति न संशयः ॥ ६२
कर्णमाश्रित्य कौन्तेय धार्तराष्ट्रेण विग्रहः ।
रोचितो भवता सार्धं जानतापि बलं तव ॥ ६३
कर्णो हि भास्ते नित्यमहं पार्थान्समागतान् ।

— ') K: 1. 5 D: 1. 5 D: 2. 3. 4. 5 तस्य (B: 'त्र) सर्वस्य दृष्टत्वा.
— ') K: 1. 5 [अ]हुन (for [अ]हुन). K: 1. 5 V: 1. 5 D: 1. 5
D: 1. 5 D: 2. 3. 4. 5 कर्णो वे मूलमिहाहुन (D: 'माश्रितः); B: 1. 5
कर्णो मूलमिहाहुन; S: कर्मः पापकृतां वरः. — After 60,
S reads 65-66 (T: G: 2. 3 M repeating 65^a-66^a; T: 1
repeating 65-66 and T: G: 1. 5 repeating 65^a in the
proper place).

61 S: K: 1. 5 om. 61^{ab} (cf. v. 1. 60). — ') S: कर्म
(for कर्णाद्). — ') D: 1. 5 सर्वमाहुः; T: 1. 5 संकुतो (for
संरक्ष्यो). — ') S: K: 1. 5 D: 1. 5 D: 2. 3 G: 2. 3 M निग्रहीतुं-
T: 1. 5 उपाकमन्; T: G: 1. 5 वराकमन्; M: 1. 5 प्रचक्रमन् (for
प्रचक्रमे). — After 61, K: 1. 5 ins.

767* ध्यानाद्येव च युष्मासु अचर्मितः सुयोधनः (sic) ।

62 ') S: स्थिरा; K: 1. 5 T: G: 2. 3 M: 4 स्थिरा (for
स्थिरा). D: 1. 5 वरश्रेष्ठ; S: वरश्रेष्ठो (for नरेन्द्रस्व).
— ') T: 1. 5 G: 2. 3 M चाश्रितो (M: 4 'मो:); T: 1. 5 चोमयो;
G: 1. 5 चाश्रितो (for मानद्). — ') S: K: 1. 5. 2. 3 T: 1. 5
B: 1. 5 रत्नात्. — ') K: 1. 5 विजिष्ण्वसि (sic). S: 1. 5 नाशविजिष्ण्वसि
सायकैः.

63 ') K: 1. 5 कर्णमाश्रित्य (for 'माश्रित्य). — ') S:
(except M: 1. 5) धार्तराष्ट्रस्व. G: 1. 5 विक्रमः; G: 2. 3 विग्रहो.
— ') S: K: 1. 5 (except K: 1. 5) रोच (S: 'व्य) ज्ञे; D: 1. 5 मोक्षितो;
T: 1. 5 रोक्षिते; T: 2. 3 G: 2. 3 दक्षितो. — ') D: 1. 5 T: 2. 3 जानतो;
T: 1. 5 जानात् (for जानता).

64 ') D: 1. 5 [S] वि (for हि). S: 1. 5 जल्पति ये (for हि
भास्ते). — ') M: 1. 5 बहव (for बह). T: 1. 5 सर्वान्वचन्
(for समगतान्). — ') K: 1. 5 V: 1. 5 D: 1. 5 D: 2. 3. 4
S: 1. 5 दयावद्; B: 1. 5 राजान्ये; D: 2. 3 च राजान्यान् (for स-
राजान्ये). — ') D: 1. 5 D: 2. 3. 4 M: 4 महाशयं; T: 1. 5 'ह्ये
(for 'ह्ये). D: 1. 5 विजिष्ण्वसि विग्रहणे (hypermetris);

वासुदेवं मराजानं विज्ञेयामि महारणे ॥ ६४
 प्रोत्साहयन्दुरात्मानं चार्तराष्ट्रं सुदुर्मतेः ।
 समितौ गर्जते कर्णस्तमघ जहि भारत ॥ ६५
 यच्च युष्मासु पापं वै चार्तराष्ट्रः प्रयुक्तवान् ।
 तत्र सर्वत्र दुष्टात्मा कर्णः पापमतिर्बुद्धम् ॥ ६६
 यच्च तदार्तराष्ट्राणां क्रुरेः शक्तिर्महारथैः ।
 अपश्यं निहतं वीरं सौमद्रसुषमेधनम् ॥ ६७

द्रोणद्रोणिहृष्यान्वीरान्कम्पयन्तो महारथान् ।
 निर्मनुष्याश्च मानहानिर्वाधांश्च महारथान् ॥ ६८
 व्यथारोहांश्च तुरगान्वसीन्प्रायुधवीरिवान् ।
 कुर्वन्तसुषमस्कन्धं कुहूहिण्ययस्कारम् ॥ ६९
 विधमन्तमनीकानि व्यथयन्तं महारथान् ।
 मनुष्यवाजिमातङ्गान्प्रहिण्वन्तं यमक्षयम् ॥ ७०
 शूरेः सौमद्रमायस्तं दहन्तमिव बाहिनीम् ।

C. 2. 508
 B. 2. 72. 73
 K. 2. 77. 78

Ts 'मीति संयुगे.

65 For sequence and repetitions in S, cf. v. l. 60. — *) T1 Ms-4 प्रोत्साहयन्; M1 'हय. K1 दुरात्मानं. T2 (first time) प्रोत्साहयन्ति दुरात्माना. — *) K1, V1 B D T1,2 (both times) M सुदुर्मते. — *) M1 (first time) समितौ. D1 राजते; T1 Ms-4 (all first time) मदिते; T1,2 G M (all second time) व्यथयन्ति; T1 M1 (both first time) मदिते; T1 G (all first time) मदिते (for गर्जते). D1 पापम् (for कर्मम्). T1 (second time) गर्जयन्त मरा कर्मम्. — *) T1 Ms-4 (all first time) यच्च (for मत्). D1 पापम् (for भारत). — After the repetition of 65th, T1,2 G ins. an addl. colophon [Addy. no.: 82], followed by 68th in T1.

66 For sequence and repetitions in S, cf. v. l. 60. — *) K1,2 यच्च; D1 यच्च; T1 (first time) यच्च (for यच्च). T2 (first time) पापम्. D1 यच्च (for दै). D1 transp. पापं and दै. — *) S K1,2, B1,3 G1 (first time) प्रयुक्तवान्; B1 दुराकरोत् (for प्रयुक्तवान्). — After the repetition of 66th, T1 G1,2 M ins.:

768th सर्वप्रादुरागच्छः कर्णमामिल्य वै दुरा ।

[T1 G1 सर्वप्रादुरागच्छः; G1 सर्वप्रादुरागच्छः (for the prior half).]

— After the above, G1 reads 68th. — *) D1 transp. सत्र and सर्वत्र. D1 सर्वत्र (for सर्वत्र). K1 पापममिच्छन्; K1 'ममिच्छन्; B1 'रथे मुक्त्वा. K1 कर्णयो-
 जयतिमुक्त्वा (for 'द). T1,2 (both times) G M तत्र सर्वत्र दुष्टैः कर्णे सुहृन्निहातुं (cf. 60th).

67 T1 G1,2 read 67th after 768th. — *) K1, V1 यच्च (for यच्च). V1 D1,2,3 T1 G1,2 दै; D1 दैर (for दै). K1 B (except B1) D1 D1,2,3 चार्तराष्ट्रम्. — *) S वृद्धिः शूरेमहारथैः. — *) S1 D1 D1,2 निहितं. K1 क्षयमीकम्. S पश्यन्तं निहितं (T1 G1,2 समरे) वीरं (G1 युधं) सौमद्रमपराजितं.

68 *) K1 G1 M1 द्रोणद्रोणिहृष्यान्; V1 D1 D1,2 द्रोणे द्रोणि कुर्वन्. — *) S1 कर्णयन्ते; K1 कर्णयन्ते (for कर्म). V1 B D कर्म; V1 D1 D1,2,3 कर्म यन्ते महारथान् (D1,2 'यन्ते); T1 G1 M कर्मयन्त M1 'मा/महारथयन्ति; T1 G1 कर्मयन्तं शूरे (G1 महै/युधि; T1 G1 कर्मयन्तं महै/युधि. — After 68th, T1 reads 70th; G1 70th-71th; M 70th-71th followed by an addl. colophon. K1,2 om. (hapl.) 68th. T1,2 read 68th-69th after 71th. T1 reads 68th after the addl. colophon; G1 after 768th. — *) T1,2 G M निर्मनुष्याश्च. T1,2 G मानंराज; M1 'मात्; M1,2 'मा. — *) T1,2 G तुरगान्; M1 हिरगान्; M1,2 विरगान्. T1,2 G M महारथान्. — After 68, T1,2 G M ins.:

769th प्राहिण्वन्ति का समरे दितो बीलाभिमन्वये ।

[T1 बीला दयातुं; G1 दयाभिमन्वये; G1 दय समरे; (for बीलाभिमन्वये).]

— After the above, T1 G1,2 read 67th.

69 G1,2 read 69 after 71th. — *) K1 D1 व्याथारोहांश्च; K1 B1 D1,2 'व्याथ'; S (except T1) विग (G1 'ह/प्रायुध (for व्याथारोहांश्च). — *) B1 पसीम्यायुध-; D1 D1,2 G1 पसीम्यायुध-; D1 M1 पसीम्यायुध- (for पसीम्यायुध-). V1 B1,2,3 D1,2,3 'मीतिव; D1 'मीतिवन् (for 'वन्). — *) T1 कुर्वन्तम् (for कुर्वन्तम्). G1 क्षयमस्कन्धे. — After 69, G1 reads 71th-72th.

70 T1 reads 70th; G1 M read 70th-71th after 68th. — *) K1 V1 B1 D1 व्यथयन्तम्; D1 विव (sic) (for विव). — *) D1 D1,2 व्याथयन्तं; T1 प्रयुक्तम्; T1 G1,2 M प्रमर्दन्तं; G1 प्रमर्दन्तं (for व्यथयन्तं). — *) B1 D1 मनुष्यवाजिमातङ्गान्. — *) K1 V1 B1,2 D (except D1,2) प्राहिण्वन्तं; T1 प्रेक्षयन्तं; T1,2 G M प्रेक्षयन्तं (for प्राहिण्वन्तं).

71 For sequence in G1 M, cf. v. l. 70. — *) S1 व्याथारो; K1 V1 B D (except D1) T1 G M-4 व्याथारो (for व्याथारो). — *) S (except M1,2) वृद्धिः (for हय). — After 71th, T1,2 read 68th-69th; G1,2 69; and

G. 8. 51. 71
B. 8. 51. 71
S. 8. 77 77

तन्मे दहति गात्राणि सखे सत्येन ते शपे ॥ ७१
यत्राणि च दृष्टत्मा कर्णोऽभ्यवदुष्टत प्रभो ।
वयमुपस्थापिमन्वोः कर्णः स्वातुं रणेऽग्रतः ॥ ७२
सौमद्रक्षरनिर्मितो विसंज्ञः शोषितोऽक्षितः ।
निःश्वसन्क्रोधसंदीप्तो विदुलः सायकार्दितः ॥ ७३
अपयानकृतोत्साहो निराशश्चापि जीविते ।
तस्मै सुविदुलः संकथे प्रहारजनितश्रमः ॥ ७४
अथ द्रोणस्य समरे तत्कालसदृशं तदा ।

M ins. an addl. euphonic. [Adhy. name: M₁ अर्जुन-
प्रसन्नस्य. — Adhy. no.: M 81.] G₁ reads 71'-72'
after 69. — ') B₁ दहिसन्; M₁ तन्मा (for तन्मे).
— ') S₁ K₁ 2.2 स वै; B₁ सर्वैः; T₁ 2 संकथे; G₁ M₁ 2
संके (for संके). S₁ K₁ 2 संकथेन (for सत्येन).

72 ') K₁ वेव युवाणि (sic); K₁ यत्राणि च; D₁
यत्राणि च (sic); D₁ यत्राणि च; T₁ 2 G₁ M₁ यत्र
T₁ यत्र तत्र (for यत्राणि च). — ') S₁ K₁ [S]-
भ्यवदुष्टत; S₁ [S] भ्यवदुष्टत; K₁ [S] भ्यवदुष्टत; K₁ [S]-
भ्यवदुष्टत; K₁ [S] विदुलः; D₁ D₁ 2 वदुष्टत; D₁ [S]-
विदुलः; T₁ M₁ 2 [S] विदुलः; T₁ [S] विदुलः; G₁
च समरे; M₁ [S] विदुलः (for प्रभो). T₁ M
प्रभुः; G₁ विदुलः (for प्रभो). T₁ G₁ 2 कर्णो विमिश्रमः
(G₁ 'वृ. — ') S₁ वयमुपस्थापि. K₁ यामिमन्वोः.
T₁ 2 G₁ M₁ न सखतो वयिमन्वोस्तु; T₁ वयमुपस्थापि.
— ') B₁ कर्णे. D₁ D₁ 2 रणे ततः; D₁ तत्राग्रतः; D₁
रणाग्रि (for रणेऽग्रतः). T₁ वयिमन्वुराग्रतः.

73 ') T₁ 2 G₁ शोषदीप्तो (for 'संक्षीप्तो').

74 S transp. 74th and 74th. — ') D₁ (also as
in text) वृष्टत्मा वृष्टोत्साहः. — ') B₁ निरसाहव; D₁
D₁ 2 विरसाहव. S (except T₁) निरसाहव आहत.
— After 74th, B₁ 2 (both line 1 only) S ins.:

770* वृष्टोत्साहं रणे दृष्टत्मा वृष्टोत्साहः ।

वृष्टोत्साहः रणे रणे रणे रणे रणे रणे रणे रणे ।

वृष्टोत्साहः रणे रणे रणे रणे रणे रणे रणे रणे ।

[(L. 2) T₁ रणे रणे (for रणे रणे); T₁ महावे
(for 'रणे) — (L. 3) T₁ रणे रणे (for रणे रणे).]

— ') K₁ B₁ T₁ G₁ 2 M₁ लंख/विदुलः; G₁ विदुलः
(for सुविदुलः); G₁ M₁ संके (G₁ 'वे) (for संकथे). B₁ 2
वकी सु (B₁ स) विदुलः कर्णः; D₁ विदुलः सुविदुलः कर्णः.
— ') S (except T₁) प्रहारजनि (T₁ G₁ 'चकि) वृष्टतः.

75 For S version of 75th, cf. 770*. — ') B₁ D₁
T₁ वृष्टत्मा; B₁ वृष्टत्मा (for वृष्टत्मा). — ') V₁ D₁ 2 कर्णे; T₁

श्रुत्वा कर्णो वचः कूरं ततश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥ ७५
ततश्चिच्छेद कार्मुकं तेन रणे पञ्च महारथाः ।
स चैव निकृतिप्रज्ञः प्रावचीच्छरवृष्टिभिः ॥ ७६
यच्च कर्णोऽप्रवीत्कुष्णां सभायां परुषं वचः ।
प्रमुखे पाण्डवेयानां कुरुषां च नृशंसवत् ॥ ७७
विनष्टाः पाण्डवाः कुण्ड्ये श्वाश्रयं नरकं गताः ।
पतिमन्यं पृथुश्रोणि वृषीण्य मितभाषिणि ॥ ७८
लेखास्तु वृत्राष्टस्य दासी भूत्वा निवेशनम् ।

G M श्रोण- (for कर्णे). K₁ वचः; B₁ D₁ ततः (for वचः).
B₁ G₁ M₁ 2 कूरः; D₁ कूरः; D₁ कूरं (for कूरं). T₁
श्रुत्वा चतिरभिः कर्णे. — ') B₁ D₁ सोस (for ततश्च).
T₁ पाप भाच्छेद कर्मुकं.

76 ') S₁ K₁ शिवायुवाच; D₁ शिवायुव. T₁ त
शिवायुव. — ') S₁ रथा (for रणे). — ') S₁ K₁
D₁ 2 स चैव; D₁ सचैव; T₁ G₁ स चैव (for स चैव). S₁
D₁ 2 निकृतिप्रज्ञः; B₁ शिष्टते प्राज्ञः; D₁ 2 निःकृतिप्रज्ञः;
G₁ निकृतिः प्राज्ञः. — ') K₁ V₁ B₁ D₁ 2.2 प्राहरन्; B₁
D₁ 2.2 T₁ प्राहरन्; B₁ 2 D₁ 2 प्राहरन्; D₁ 2 D₁ 2
प्राहरन्; T₁ प्राहिमोद; T₁ G₁ M₁ प्राहिमोद (for प्रावचीत्).
B₁ चैव (for वचः). — After 76, N T₁ 2 ins.:

771* तस्मिन्निदिते वीरे सर्वेषां दुःखमाविशत् ।

[K₁ निदिते. T₁ वीरे (for वीरे).]

N T₁ 2 cont.: T₁ G₁ M₁ ins. after 76:

772* प्राहसत् तु दृष्टत्मा कर्णे स च सुयोधनः ।

[K₁ प्राहसः; B₁ प्रहत् (for प्राहसः). K₁ 2 सच; B₁ 2
स च (for स तु). B₁ दुःखः; D₁ कर्णे (for कर्णे). T₁ G₁ M₁
कर्णे राजा च (G₁ 'वच; M₁ 'जा तु) कौरवः.]

77 ') K₁ 2 वच (for वच). G₁ कुण्ड्यो (for कर्णे).
K₁ कुण्ड्यो; D₁ 2 कुण्ड्यो. — ') D₁ 2 परुषं (for परुषं).
— ') V₁ परुषे; D₁ प्रमुखः. — ') S₁ शूराणां (for
कुष्णां). V₁ B₁ D₁ 2 D₁ 2.2 नृशंसवान्; T₁ 'कूर'.
T₁ 2 G₁ M₁ कुष्णां चैव परुषां.

78 ') K₁ सर्वे (for कुण्ड्यो). — D₁ lacuna for 78th.
— ') K₁ श्वाश्रये. D₁ 2 D₁ 2 निरयं (for नरकं). K₁
विषयं सत्यं ततः. — ') D₁ तु सुश्रोणि (for वृष्टु).
— ') D₁ 2 D₁ 2.2 वृष्टत्मा (for वृष्टत्मा). S₁ B₁ 2 D₁ 2
D₁ 2.2 T₁ वृष्टत्मा (D₁ D₁ 'वी); V₁ [व] शिवा-
यिणि; D₁ [व] शिवायिणि; T₁ 2 G₁ M₁ शिवायिणि
(T₁ G₁ 2 'वी) (for शिवायिणि).

79 ') S₁ K₁ D₁ 2 लेखास्तु; K₁ 2 D₁ 2 दासी सर्वे;
V₁ शिवायि त्वं (hypermetric); B₁ 2.2 लेखास्तु; B₁ 2 वृष्टत्मा;

प्रविशारालपश्माक्षि न सन्ति पतयस्तत्र ॥ ७९
इत्युक्तवानधर्मज्ञानदा परमदुर्मतिः ।

पापः पापं वचः कर्णः शृण्वतस्तत्र भाग्य ॥ ८०

तस्य पापस्य तदाक्यं सुवर्णविकृताः शराः ।

श्रमयन्तु शिलावीतास्तवयास्त जीवितच्छिदः ॥ ८१

यानि चान्यानि दुष्टात्मा पापानि कृतवांस्तवयि ।

तान्यथ जीविनं चास्य श्रमयन्तु शरास्तत्र ॥ ८२

गाण्डीवप्रहितान्धोगानय गात्रैः स्पृशन्धरान् ।

कर्णः सरतु दुष्टात्मा वचनं द्रोणसीष्मयोः ॥ ८३

सुवर्णपुष्पा नाराचाः क्षुद्रमा वेपुनप्रभाः ।

स्वयात्मास्तस्य मर्माणि भिन्वा पासन्ति शोणितम् ८४

उग्रास्त्वद्भुजनिर्मुक्ता मर्म भिन्वा शिताः शराः ।

12 सिपाय (sic); Ds प्रेष्यान् (marg. केलाभ्र); Ts
केलिनी; Ts बलभद्र; Ts Gs केलाभ्र (Gs 'भ्र'); Gs
मेवाम् (for केलाभ्र). Ba.s. Das D.s. S चार्तराष्ट्रम्.
Ds तिरग्याभ्रुतराष्ट्रम् (sic) Ca corrupt. ३ Co. केले
चिपनिर्मे सुप्रवी यम्. * — 4) Ks V; Ba.s. Das
Ds.s. S (except Ts Ms) दालीपूवा; Ds दामो
मूवा. Ts निवेष्टने. — 5) 8 Ks V; B Das D.s.s. S
Ts G.s. चन्द्राक्षि; Ds चन्द्राक्षि (for चन्द्राक्षि). ३ Ca
भराके कुटिके वक्ष्य वक्ष्य ३ — After 79, Ba.s. S 12A.

773* न वाण्डवाः प्रभवन्ति तत्र कुले कर्मचन ।
दामभावांसि वाण्डाक्षि स्वयं दाली च शोभने ।
अथ दुर्बोधो लेख. दृष्टिम्वां वृष्टिः स्मृतः ।
सर्वे चास्य महीराजा योगक्षेममुपासने ।
पश्येदानीं वया मन्त्रे विवक्षाः वाण्डवाः समम् । [5]
अन्वयोऽयं समुदीक्षन्ते चार्तराष्ट्रम् लेखसा ।
व्यक्तं वण्डविका क्षेत्रे मरके च निमज्जिताः ।
प्रेष्यवचापि रामानुजपरासन्ति कौरवम् ।

[(L. 1) Gs तत्र (for तत्र). Ba.s. सवका प्रभवं Ba
'वर्'लक्ष्य न दे कुले (Ba's) कर्मचन. — (L. 2) Ba दाली
(for दाली च). — (L. 3) Ts दृष्टिम्वां वृष्टिः स्मृतः (for
the posterior half). — (L. 4) Ba.s. तस्य; Ts G Ms
समम्; Ms तिरा (sic) (for तस्य). — (L. 5) Gs वया (for
वया). Ba तिरिग्याभ्रुतराष्ट्रम्; Bs Ts तिरिग्याभ्रुतराष्ट्रम् (for the
posterior half). — (L. 7) Ba.s. S (except Ms) चन्द्र-
क्षि. Ba.s. सिरवे च; Bom. ed. न पुरेव (for मरके च).
— Ba om. line 5. — (L. 8) Ba.s. प्रेष्यवचपि तिरि-
ग्याभ्रुति कौरवम्.]

80 " Ks स धर्मज्ञम् (for वच). S (except Ts)
उक्तवान् च पापव्या. — 1) S सदा (Ts सदा) (for सदा).
— 2) Ks पाप; Ds Ts पाप; Ms.s. पाप (for पाप). Ba
V; B (except Ba) D.s.s. S (except Ms.s.) पाप; Ds
पापे (for पाप). Ts G.s. चचा; Gs वच. (for वच).
— 3) Ts सुवर्णम् (for शृण्व). Ts G M वच-

81 " Ks V; B D Ts वच; Ts G M (for
वच). — 1) Ks सिद्धावर्ति. — 2) Ts (for
'वच'). Co. cites वच (as in text). Ts G M

(Ts 'वचो'; Ms.s. 'वच') च जीवितं. — Ts G M 12A
a passage given in App. 1 (No. 23) after 81; Ts
12A. 3 after the first occurrence of 82.

82 S (Ts second time) reads 82 after 777*.
— 1) Ba वचि (for वचि). Ts (last time) वाचयानि
(for वाचयानि). — Ka om. 82*—83*. Ka repeats
82* after 83. — 2) Ts (first time) वचं (for वचि).
— 3) Ks Ds Ts G M वचय; Das D.s. वचय (for
वचय). V; वच (for वच). — After the first
occurrence of 83, Ts om. App. 1 (No. 23). On the
other hand, Ts G M 12A. after 82; Ts after
the repetition of 82.

774* सान्ते कुल परिक्षिप्तं कुण्डलाः क्षुद्रावपन ।
हत्वा क्षुद्र रणेऽक्षुद्रं सर्वेणमविपौषम् ।
अथ वाचिरिधिर्विदुस्तत्र वाचैः समन्ततः ।
मन्त्रां त्वां मन्त्रात् प्रवरं सर्वेणमविदुस्तत्र ।
गाण्डीवप्रहितान्धोगानय गात्रैः स्पृशन्धरान् । [5]
क्षु कर्म रणे वाचैः वाचिरिधिरिधितो वया ।

[(L. 1) Ms वक्षि (sic) (for वच). Gs क्षुद्रावपन; Gs
'क्षुद्र'; Ms 'क्षुद्र' (for 'क्षुद्र'). — (L. 2) Ms 'क्षुद्र'
(sic) (for 'क्षुद्र'). — (L. 3) TG वाचिरिधि (for वचि).
Gs क्षुद्रावपन (for समन्ततः). — With line 5, cf. 83*.
— (L. 5) Ts.s. Gs M गाण्डीवप्रहितान् (Ts 'गा'). Ts
Gs.s. वचय (for वचय). Ts वच गात्रे वचयान्; Ts Gs
वच गात्रवचयान्; Gs वच वाचिरिधिरिधितो. — (L. 6) Ts
क्षु; Gs क्षुद्र; Ms क्षुद्र (for क्षुद्र). Ts वाचिरिधिरिधितो; Gs
'क्षुद्र' (for 'क्षुद्र').]

— After the above Ts G om. 775*.

83 For 8, cf. 775*. Ks om. 83* (cf. v. 1. 82).
— 1) Ds गाण्डीव (for गाण्डीव). — Ds गाण्डीव-
प्रहितं वच. — 2) Ds वच (marg. वच) (for वच). Ds
गात्रस्पृशान् (for गात्रैः स्पृशन्). — After 83, Ks
repeats 83*.

84 For 8, cf. 775*. — 1) Das D.s. वचय;
Das क्षुद्रा (for 'क्षु'). D.s.s. विदुस्तत्र; Co वेपुन
(as in text). Co cites वेपुन. — 2) S (marg.)
Ks V; Ba.s. Das D.s. वचयानि; Ks वचयानि.

85 For 8, cf. 775*. — 1) 8 K.s. Ds वच निवचा.

हतयोधं समुत्सृज्य मीतः शल्वः पलायताम् ८९
ततः सुयोधनो दृष्ट्वा हतमाधिरथिं त्वया ।
निराशो जीविते त्वद्य राज्ये चैव धनत्रय ॥ ९०
एते द्रवन्ति पाञ्चाला बध्यमानाः श्रितैः श्वरैः ।
कर्णेन भरतश्रेष्ठ पाण्डवानुजिहीर्षवः ॥ ९१
पाञ्चालान्द्रौपदेयांश्च दृष्टुमुन्नशिखिन्निनौ ।
दृष्टुमुन्नतन्त्रांश्च शतानीकं च नाकुलिम् ॥ ९२

8 K.s. समुत्सृज्य (for समु). Ks V; B Dai Ds; Ds-1 Ts इतयोधामुत्सृज्य. — 2) Ds शल्वः. S (except Ts) पलायने. — After 82, S Bom. ed

778* न चेत्कर्णमुत्तं राधे मृतपुत्रस्य वधकः ।
प्रतिश्रावकनाथोऽपि निहन्मिष्यति साधकैः ।

[(L. 2) Ts Ms का (Ms का) प्रजापत्य (for प्राजापत्य). Ts G निहन्मिष्यति.]

Ts M cont. Ts G ins. after 774* :

779* हते कर्णे मृतं दृष्ट्वा श्रितं पुत्रं दुरतमयात् ।
सरतां श्रेष्ठभीष्माभ्यां वधः क्षणमत्र मानद ।

[(L. 1) Gs मृतं पुत्रं, Ms मृतं पुत्रं. Ts Gs मृतपुत्रो (for श्रितं पुत्रं). — (L. 2) Ts G मृतं; Ms मानद (for मानद).]

— After the above, Ts ins. 779*.

90 *) S (except Ts) न चेत् (for सतः). — 2) Ks Gs आधिरथः; Ts G.s. आधिरथि (Gs 'स'). Gs त्वया (for त्वया). — 3) Gs निराशो (for निराशो). S (except Ts) जीवितारक्ष. — 4) Ks राज्यं. Ks V; B.s. Dai Ds Ds-1.1 जयवधः (Ds 'सिद्ध'); B.s. जयिष्यति (for जयत्रय). S साधुवैद्यो जयिष्यति. — After 90, Ks B.s. Dai Ds.s. S (except Ts) ins. :

780* असौ हि साधकान्पार्थ कर्णे निहन्ति संयुगे ।

सकृत्पुत्रवलो वीर्यश्लोककर्मसिद्धोऽपि वा ।

[(L. 1) Ks B.s. Dai Ds.s. एव वै (for असौ द्वे). Dai Ds.s. को. (for एव). Ms.s. निष्यति. Ks B.s. Ds कर्णे इति स साधकैः; Dai Ds.s. राधे इति स्वसाधकैः (for the posterior half). — (L. 2) Ts Gs कोर्धे (for कोर्धे). Ks B.s. Dai Ds.s. इतःकृत्यन्तो कोर्धे (Ks कोर्धे; Ds कुर्धे) (for the prior half). Ts युवा; Gs वधः (for इति वा). M इव (Ms 's) प्रतिमोर्धे वा (Ms 'नो युवा).]

91 *) Ss B.s. दृष्ट्वा. — 2) Gs transp. श्रितैः and श्वरैः. — 3) Ts Gs भरतश्रेष्ठ. — 4) V; उजिहीर्षवः; Dai Ds.s. 'देवैः. Ds पाण्डवानु जिहीर्षवः; S सामानुवर पाण्डव.

नकुलं महदेवं च दुर्मुनं जनमेजयम् ।
सुवर्माणं मान्यर्किं च विद्धि कर्णवशं गतान् ॥ ९३
अम्बाहतानां कर्णेन पाञ्चालानां महारथे ।
श्रूयते निनदो घोरस्त्वद्वन्धूनां परंतप ॥ ९४
न त्वेव मीताः पाञ्चालाः कर्णचित्स्युः पराशुक्ताः ।
न हि मृत्युं महेष्वामा मणयन्ति महारथाः ॥ ९५
य एकः पाण्डवीं सेनां शरीरैः समवेष्टयन्

C. S. 3726
B. S. 72. 107
S. S. 77. om.

92 *) B.s. दृष्ट्वा. — 2) Gs दृष्टुमुन्नं निहन्मिष्यति. — S transp. 92* and 93*. — 3) Ds दृष्टुमुन्नः; Dai Ds.s. नु (for न). Ts G दृष्टुमुन्नकुमारान्. — 4) Ds नाकुलं; Ts भारवः; Ts पाण्डवः; G पाण्डव (for नाकुलिन्).

93 S transp. 92* and 93*. — 2) Ds दुर्मुनं; Ds दुर्मुनं; S दौर्मुनि (Ts G.s. Ms 'स') (for दुर्मुनं). — 3) Ks B.s. Dai Ds-1.1 सुवर्माणं; V; B.s. Dai Ds-1.1 G सुतः; Ts प्रतिपिष्य (for सुवर्माणं).

94 *) B.s. अम्बाहतानां; B.s. प्रथा (for जम्बा). — 2) V; B.s. Ds पंचालानां. Ks V; B D S (except Ts) असौ (for महा). — 3) Gs घोर (for घोरस्). — 4) Ds विना एते; Ts Gs M जयवधः; Ts G.s. जयवधः (for परंतप).

95 *) Ds मणयन्ति; Ts G न चैव (for न त्वेव). Ds मृताः (for जीवाः). Ss B.s. Ds Ms दृष्ट्वा. — 2) Ds कर्णं वा स्युः; Ts केषिण्यस्युः (sic); Gs कर्णचित्स्युः (for 'स्युः'). Ks परंतपः. — Ss Ks om. (hapl.) 95*-96*. — 4) Ks.s. V; B D महारथे (for 'रथाः'). S (except Ts) जयति युधि दुर्मुनाः. — After 95, M ins. 781*.

96 Ss Ks om. 96 (cf. v. 1. 35). — 2) Ks सरोधैः; Ds सरोधैः (for सरोधैः). V; जयिष्यवधः; Ts G समवीर्यवत् (for 'वेष्टवत्'). — 3) B.s. Ds दृष्ट्वा. S समन्वासात् समरे. — 4) Ds Ds-1.1 Ts G.s. Ms-1 भीष्मात् (for भीष्मं). Ks भीष्मेनामनराकुमुखा. (corrupt); Ks भीष्मामनान् (sic). — T G ins. after 96: M after 95.

781* ते कर्णं कर्णमासात् विप्रवेयुर्महाकाः ।

वसुधैकः सर्वपाञ्चालमहन्वदपि नासवत् ।

साकवचरते वीरः पाञ्चालानां रथमणे ।

तमन्वासात् समरे मिश्रार्थे निहन्मिष्यति ।

[M reads line 1 after line 4. — (L. 1) Gs निहन्मिष्यति; Ts महारथः (for 'रथः'). — (L. 2) Ts सरोधः (for सरोधैः). Ts Gs Ms सरोधः; Ts 'वेष्ट'; Ts साकवच (for साकवत्). — (L. 3) Ms वीरः (for वीरः). Ts रथमणे

८. ५१. ९६
८. ५१. ९७
८. ५१. ९८

तं समामाय पाञ्चाला मीपं नामन्यराशुक्ताः ॥ ९६
तथा ज्वलन्तमस्त्राग्निं गुरुं सर्वधनुष्मताम् ।
निर्दहन्तं समारोहन्धुर्वेषं द्रोणमोक्षमा ॥ ९७
ते नित्यमुदिता जेतुं युद्धे शत्रुनरिदमाः ।
न ज्ञात्वाधिगन्धेर्भीताः पाञ्चालाः म्युः पराशुक्ताः ९८
नेषामापनतां शूरः पाञ्चालानां नखिनाम् ।
आदत्तेऽश्वच्छरैः कर्णः पतंगानामिवानलः ॥ ९९
तांस्तथामिमुत्तान्वीरान्मित्रार्थे त्यक्तजीवितान् ।
क्षयं नयति राधेयः पाञ्चालाञ्छतशो रणे ॥ १००

अस्त्रं हि रामात्कर्णेन भार्गवाद्यपिसत्तमान् ।
यदुपात्तं पुरा धोरं तस्य रूपमुदीर्यते ॥ १०१
तापनं सर्वसैन्यानां धोररूपं मुदारुणम् ।
समावृत्य महासेनां ज्वलति स्वेन तेजसा ॥ १०२
एते चरन्ति संग्रामे कर्णचापच्युताः शराः ।
अमराणामिव द्रानास्तापयन्तः स तावकान् ॥ १०३
एते चरन्ति पाञ्चाला दिक्षु सर्वासु भारत ।
कर्णास्त्रं समरे प्राप्य दुर्निवारमनात्मभिः ॥ १०४

(१०३). — (L. 3) Ts विद्याल मित्रवत्सवः.]

97 Ka om. ११^a-१२^b. Ms-a om. (Dupl.) 97-98.
— *) Ka उवल्लुम्; Ba जंजुनेतम् (for उवल्लुम्). Dni
नकाभिर; T G Ms चक्षेत्र (for नकाभिर). — *) Ts G
Ms दूर (for युद्धे). — *) Ts निर्दहन्तः. Śi Kls समारो-
हम्; Śi Ka 'रोहद्; V1 B Dni Dns. Ts च समरे; Dai
Dns समारोहं; Tls G Ms 'कवा (Ts 'वाद्; Ts Gs 'ह)
(for 'रोहद्). — *) Ds T G Ms द्रोणमोक्षमा; Ds 'माहवे
(for 'मोक्षमा).

98 Ka om. १२^a; Ms-a om. Ds (cf. v. l. 97).
— *) Ka लं (for ले). Ts विलम् (for निलम्). Tls
Gs उचता; Ts जय तं; Gs जंजुने (for उचिता). — *)
Ka V1 B Dni Dns Tls युद्धे; Ds 'हे; Dai युद्धे;
Gs Ms युधि (for युद्धे). Ka B Dns Tls G सजुम्
(for सजुम्). Ds सजुमिदना; Tls Gs Ms 'नरिदम
(Ts 'जः). — *) Ts 'मि' (for 'मि'). B जालो-
विधि भीता; Tls G Ms न चेदाभि (Ts Ms 'धि' रथेर्भीता.
— *) Śi B Dai Dni Ds पंचालाः.

99 *) S अवि त (Ts तल; (for जयतल). Ds शूर;
Ds वीर; Tls Gs M दूरः (for शूरः). — *) Some
MSS पंचालायां. Dni तरखवां. — *) Ka V1 B Dni
Ds-a. Cc जयद्. Śi Kls साराद्; Ba दूरद्; Cc जयद्
(for दूरः). S प्रावाचन्या (Ts Gs 'का' दूर वीरः. — After
99, 8 ins.

7-2 *) एते ज्वलन्ति पाञ्चाला द्वाभ्यन्ते योधिभिर्दुर्गम् ।

कर्णेन भरकलेह पश्य पश्य तथाकुलम् ।

[(L. 1) Gs द्वाभ्यन्ते (for द्वाभ्यन्ते). Ts Gs Ms-
अभिन्तः. Tls Gs दूध (for दूधम्).]

100 *) Bs एताम्; Ts तांस्तथा (for तांस्तथा). T1
समरे निहतान्शूरान्; Ts G M तांस्तमारोहन्तः शूरान्. — *)
Some MSS. पंचालाद्; Bs पंचालां; Dni Ds पं (D1

पं) चाला. — For 100^a, S subst.:

783* निम्नारय महाबाहो कर्णास्तापयकोपमाद् ।

Ts cont.: N ins. after 100:

784* उज्ज्वल महेष्वासानगाधे मज्जतोऽश्वधे ।

कर्णाधे द्वयो भूया पाञ्चालाकांशुमहंति ।

[(L. 1) Ts ताद् (for तद्). Ds मारतं. K1 मज्जतां.
Ka [s]श्वधे; Ba युधि; Ds [s]श्वान् (for श्वधे). — (L. 2)
Ts कर्णाधे (for कर्णाधे). Some MSS. पंचालाद्.]

101 *) Ka अवि सज्जाम्; Gs द्विजल (for अविस्).
— *) Kls यदुपात्तं; Ds S यद्वालं (for यदुपात्तं). V1
B Dni Dns महा; T1 Gs तया; Tls Gs M तदा
(for पुरा).

102 *) Tls G-भूतानां (for सैन्यानां). — *) S
(except Ts) भयानकं (for मुदारुणम्. — *) S (except
Ts) यमाश्रित (for समारुहन्). Ts Gs Ms-4 महासेना;
M1 'सैन्ये. — *) Ka B Dni उवल्लन्तं; V1 उवल्लन्तं; B1
Dai Dns-1 उवल्लन्तं; Tls G दूधे; M उवल्लन्ते. V1
शेत- (for स्वेन).

103 *) Ds उवल्लन्ति; Ts चलन्ति; Ms-a उवल्लन्ति (for
चरन्ति). — *) Dai Dns अममाणम् (for 'राणाम्).
— *) Ka V1 B Dni Ds-1, 2, 3 Ts तापयन्ति. Ka Ds
च (for स). — For 103^a, Tls G M subst.:

785* अमरा इव शत्रूणां पातयाना जनान्प्रभो ।

[Ts तापयानाजितान्; Ts 'यानाजनान्.]

104 T1 Gs om. 104^a. — *) Ka V1 B D T1 G1
Ms-a एते ज्वलन्ति; Ts Gs ये विज्वलन्ति; Ms-a एते ज्वलन्ति
(for एते चरन्ति). Śi पंचाला. — *) Ts Gs M उज्ज-
(M1 'ज्ज)मंति च मारयि. — *) Ts पश्य (for प्राप्य).
— *) Ka V1 B (except B1) D S (except Ts)
दुर्निवारम्. V1 Dns S महाभयि (for भया).

105 *) Bs महाकोषो; S (except T1) उज्जकोषो.

एष मीमो दृढकोषो हृतः पार्थ समन्ततः ।
मुञ्जवैर्योधनकर्णं पीड्यते न श्रितैः शरैः ॥ १०५
पाण्डवान्मुञ्जपांश्चैव पाञ्चालांश्चैव भारत ।
हन्त्यादुपेक्षितः कर्णो रोगो देहमिवाततः ॥ १०६
नान्यं त्वत्तोऽभिपश्यामि योषं यौधिष्ठिरे बले ।
यः समासाद्य राधेयं स्वस्तिमानात्रजेद्बुधम् ॥ १०७

तमद्य निश्चिन्नेर्वाणेर्निहन्त्य भगवर्षम् ।
यथाप्रतिभं पार्थ त्वं कृत्वा कीर्तिमवाप्नुहि ॥ १०८
त्वं हि शक्नो रणे जेतुं सकर्णानपि कौरवान् ।
नान्यो युधि युष्मां श्रेष्ठ मत्स्यमेतद्बुधमि मे ॥ १०९
एतत्कृत्वा महत्कर्मं हन्त्वा कर्णं महारथम् ।
कृतार्थः सकलः पार्थ मुखी भव नरोत्तम ॥ ११०

इति श्रीमहाभारते कर्मवचने निरूपणार्थोऽध्यायः ॥ ५१ ॥

५२

संज्ञय उवाच ।

स केशवस्य वीमस्तुः क्षुत्वा भारत भाषितम् ।
विशोकः संप्रहृष्टश्च क्षणेन समपद्यत ॥ १

ततो ज्ञयामनुमृन्याद्यु व्याक्षिपद्वाग्निद्वं धनुः ।
दध्रे कर्णविनाशाय केशवं चाम्भ्यभाषत ॥ २
त्वया नाथेन गोविन्द ध्रुव एष जयो मम ।

(8. 52. 3
8. 52. 4
8. 52. 5

— ¹) Gs प्रवृद्धि (hypermetric) (for हृतः). Ka Da
Gs पार्थः. Da हृतः पार्थवचनम् (for हृतः). — ²) Ss
वीमस्तुः; Ms वीमस्तुः. — ³) P Da; Da 10. 10. 8
निमित्तः (for क श्रितैः).

106 ¹) B; S (except Ts) पाण्डवान् (for पाण्ड-
वान्). — ²) B; केकवाद्यः; Dni om.; Da देवाकांक्षः; Da
केकवाद्यः; S (except Ts) पाण्डवान् (for पाण्डाकांक्षः).
B; Da Ts चाक्षि; Dni lacuna (for चैव). — ³) S
उपेक्षितो उपेक्षितो. — ⁴) Dni देहिन्. Ka; Da
Da 10. 10. 8 ह्यागतः; B; 8 ह्यागुरः; T Gs; ह्यागतः; Gs
ह्यागतः (sic).

107 ¹) Ks नान्यम्; B; नान्यं (for नान्यं). Ks
[s] निजमामि; V; B D S (except Gs) हि पश्यामि
(for अभिपश्य). — ²) Ss योषो; Gs M योषः. — ³)
Ts 10. 10. 8 समासाद्य च (for यः समासाद्य). — ⁴) Ks Dni
माह्वेत्. Ks B Da; Da 10. 8 गृह (Da प्र)हन्; Ds प्रहं
(for गृहन्).

108 ¹) तद् (for तद्). — ²) Ss निवेष्टु (for
निहन्त्य). Ka भरतवचनः; Ms 10 युधि भारत (for भरत-
वचन). V; B (except B) Da; Dni Da 10. 10. 8 विनिहन्त्य
भरतवचन (Da; Da 10 परितव). — ³) Ss Ka 10. 10. 8 Ts; Gs
Ms यथा प्रतिज्ञा (Ss 'ज्ञा'). S Ka 10. 10. 8 पार्थवः; B; पार्थवः;
B; कृत्वा च (for पार्थ त्वं). — ⁴) S Ka 10. 10. 8 कृत्वा;
B; पार्थ त्वं (hypermetric); S (except Ts) क्षीरार्थं (for
कृत्वा).

109 ¹) Ds रक्तो (for सक्तो). — ²) Ks सक्तवचनः;

B; Ts जय (for जयि). — Ds 10. 10. 8 10. 10. 8. — ³)
Ts निजम् (for मत्स्यम्).

110 Dni om. 110 (cf. v. 1. 109). — ¹) S Ka 10. 10. 8
क्षुत्वा (for कृत्वा). — ²) Ds स च (for हत्वा). Da
Da 10 महाशक्तं (for 'रथम्'). — ³) Ks कृतार्थः. Ks
सकलः. S Da; Ts Ms पार्थः. — ⁴) Ka; Ds नरोत्तमः.

Colophon om. in Ka. — Day of Karpas's General-
ship. Ss Ka द्वितीये (Ka 'व') मुहुरितये. — Adhy. names:
Ts कृष्णवार्यः; Ms अमरवार्यः. — Adhy. no. (figures,
words or both): Ss 53; B; Da 73; B; 72; B; 75;
Da 84; Da 60; Da (m. m.) 54; Ts G 53; Ts 60;
Ts M 82.

52

1 Ks Grom. the rel. — ¹) Ks वीमस्तुः. — ²)
Ts भरत. — ³) S च (for सः).

2 Grom. 2 — ¹) Ks माय (for ज्वाय). Ss Ka
B; Da; 8 अयवचनः; Dni Ds (marg. as in text)
अजि'; Ds अज' (for अजु'). B; सौ (for [सा]सु).
— ²) Ka 10. 10. 8 Da; Da 10. 10. 8 व्या (Da व्य)क्षिपत्; Da
क्षिपत्. Ts; Gs M पार्थिव व्याक्षिपत् (Ms 'व्य)क्षु'. — ³)
Ks दध्रे (for दध्रे). — ⁴) S Ka 10. 10. 8 [स]मभ्यभाषत; V;
B; Da Ts Ms [स]मभाषत; Ds [ह]मभ्यभाषत. B; 10. 10. 8
Gs प्रति कृष्णं च क्षी (Gs 'व्यस्य' अक्षीय).

3 Before 3, Da; Da; 10. 10. 8 अर्जुन उवाच. — ¹) Da; 8

प्रमथो यस्य मेऽद्य त्वं भूतमव्यभवत्प्रहृष्टः ॥ ३
 त्वस्महायो ह्यहं कृष्ण प्रीतिलोकान्ते समागतान् ।
 प्रापयेयं परं लोकं किमु कर्ण महारणे ॥ ४
 पश्यामि द्रवतीं सेनां पाञ्चालानां जनार्दन ।
 पश्यामि कर्ण समरे विचरन्तममीतवन् ॥ ५
 भार्गवाणं च पश्यामि विचरन्तं समन्ततः ।
 मृष्टं कर्णेन वार्ष्णेय शक्येव महाशनिम् ॥ ६

पुनश्च K₂ V₁ B D S एव (for एष). — ¹) D₂ यस्य मोक्षदोः T_{1,2} G_{1,2} M यस्य (M₁ 'य' हि भवाद्; T₂ G₁ यस्य / G₁ 'य' भगवान् (for यस्य मेऽद्य त्वं). — ²) K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃ लोके भूतमविविक्तु (K₂ 'त'; B₂ 'वि'तु; D₂ S (except T₂) भूतमव्यभवत्प्रहृष्टः.

४ B₂ reads 4-22 for the first time after ६. ४८. ७.
 — ²) B₂ (first time) तद् (for त्वद्). D₁ D₂ ह्यहं (for ह्यहं). — ³) B₂ (first time) D₁ D₂ S₂ से हो लोकान् (by transp.); D₂ वा लोकान्. B₂ (first time) सनात-
 नान्. — ⁴) B₂ (first time) परलोकं; T₂ G₂ परा-
 हिलोकात्. — ⁵) B₂ S D₁ D₂ S₂ महाहवे; S (except T₂) 'रयं' (for 'रजे') D₂ किं पुनः कर्णमाहवे.

५ K₂ om. (hapl.) ५². — ¹) T₂ पश्य मे (for पश्यामि). V₁ D₁ D₂ द्रवतीं (sic) (for द्रवतीं). D₂ पश्यामि विद्रुतानां च. — ²) S₂ B₂ D₂ S₂ पञ्चालानां.
 — ³) V₁ G₂ transp. कर्णं and समरे.

६ ¹) B₂ (both times) च (for च). — ²) T₂ S₂ प्रपतंतं; T₂ G₂ S₂ M प्रपतंतं; (for विचरन्तं). B₂ D₁ D₂ S₂ S₂ उपतंतं कृष्ण सर्वतः. — ³) D₂ समरे (for वार्ष्णेय). — ⁴) D₂ शक्येव च; T₂ M₁ 'यैव'. V₂ B₂ S₂ D₁ D₂ S₂ सपाशानि (D₂ 'नि'); T₂ महाशनिः.

७ ¹) K₂ सलुप्तः; V₁ D₂ T₂ G₂ स सलु (by transp.). T₂ G₂ स संग्रामे; T₂ सुसंग्रामो. — ²) V₁ B₂ S₂ D₁ D₂ D₃ T₂ कर्णं; B₂ (second time) कर्णे; D₂ पूर्वे (for कृष्ण). S₂ K₂ [च] सलुप्तः; S₂ V₁ B₂ S₂ D (except D₂) T₂ हतं; B₂ (second time) हतः; T₂ G₂ S₂ M₂ S₂ कुतः (for कुतश्च). B₂ (first time) वत्त कर्णे महाहवेः (sic). — After ७², S K₂ S₂ S₂ S₂.

७² ५² निर्दिष्टा बहुभो बोधाः पलायनपरायणाः ।
 — ⁴) B₂ (first time) अविविक्तुः; C₂ परि (as in text).

८ ¹) C₂ अद्य (for अद्य). S K₂ विवर्णा; D₁ D₂ M विवर्णा; D₂ विवर्णा; C₂ व विवर्णा (as in text). S K₂ S₂ मे (for मे). — ²) S₂ D₂ कर्णं; K₂ कर्णं (for कर्णं); B₂ (both times) S₂ दृष्टिः; D₂ दृष्टिः. — ³) D₂

अयं सलु स संग्रामो यत्र कृष्ण मया कृतम् ।
 कथयिष्यन्ति भूतानि यावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ ७
 अद्य कृष्ण विकर्णा मे कर्णं नेष्यन्ति मृत्यवे ।
 गाण्डीवमुक्ताः शिष्वन्तो मम हस्तप्रचोदिताः ॥ ८
 अद्य रात्रा भूतराष्ट्रः स्वां बुद्धिमवमंस्ते ।
 दुर्योधनमराज्यार्हं यया राज्येऽभ्यपेक्षयन् ॥ ९
 अद्य राज्यान्मुखाच्चैव श्रियो राष्ट्रास्तथा पुरान् ।

गाण्डीवमुक्ताः. D₁ D₂ शिष्वन्तो; T₂ S₂ G₂ S₂ शिष्वन्तो (for शिष्वन्तो). — ²) V₁ B₂ (first time) S₂ D₁ D₂ S₂ मया (for मम). K₂ D₂ S₂ हस्तप्रचोदिताः (for 'प्रचोदिताः').

९ ¹) G₂ चार्तराष्ट्रः. D₂ T₂ पार्थिवो धृतराष्ट्रोऽयम्. — ²) T₂ S₂ G₂ स्वा- (for स्वां). K₂ अद्यमवमंस्ते; T₂ M₁ 'मन्वते (for 'मंस्ते). D₂ स्वां सुबुद्धिमवमंस्ते (hypermetric). — ³) G₂ च राज्यार्हं. V₁ दुर्योधनो अराज्यार्हो (sic). — ⁴) K₂ महर्; K₂ D₂ T₂ S₂ G₂ S₂ यया; C₂ यया (as in text). K₂ B₂ S₂ न्य (T₂ नि) येऽपेक्षयन्; D₂ S₂ [S₂] न्यविषयवत्; D₂ निषेचयेत् (for अभ्यपेक्षयन्). — After ९, S₂ S₂ S₂.

७८७* गुणवन्तं हि वो हित्वा निर्गुणं कुर्वते प्रभुः ।
 स शोचति नृपः कृष्ण क्षिप्रमेवागते हवे ।
 यथा हि पुनः कथिष्यन्ति पात्रवर्णं महर् ।
 पलायनेऽपि बुद्धिं कृत्वा शोचति मन्दधीः ।
 दृष्ट्वा पुन्यं कले गुणः कलं दृष्ट्वा नोचति । [५]
 तवेदं धृतराष्ट्र पुण्यलुप्यस्तु मानद ।
 कलं दृष्ट्वा भूतं दुःखं भविष्यति जनार्दन ।
 स्वपुत्रे हते स्वच निराशो भविता प्रभुः ।

[(L. 1) T₂ G₂ हेहि (for हित्वा). — (L. 2) G₂ तोषति (for शोचति). T₂ M₁ महर्; T₂ G₂ S₂ वरं (for नृपः). T₁ G₂ स शोचिष्यतिः कृष्ण (for the prior half). — (L. 3) T₂ च (for हि). M₂ S₂ हित्वा स्वा (M₂ ता) मवने महर् (for the posterior half). — (L. 4) T₂ कथयिष्यन्ते (sic); M₁ कथयिष्यन्ते. — (L. 5) G₂ पते (for कले). M₁ गुणः (for नृपः). T₁ G₂ न; T₂ G₂ स (for [अ]ह). — (L. 7) T₂ दुःखी (for दुःखं). — (L. 8) G₂ प्रहते (for भविता). T₂ G₂ भविष्यति निराशवत् (G₂ 'वान्' (for the posterior half).]

१० ¹) D₂ यावत् (for राज्यार्ह). K₂ S₂ मुखाच्चैव. — ²) T₂ निराशवान् (for तथा पुरावत्). — ³) T₂ महाशयो (for 'वाहो'). — ⁴) V₁ D₁ D₂ S₂ विनो-
 दयति; B₂ विनोदयते; B₂ (both times) S₂ D₁ D₂ S₂ विनोदयते; D₂ विनोदयति (for 'दयते'). — For १०, T₂ S₂

पुत्रेभ्यश्च महाबाहो धृतराष्ट्रो वियोक्ष्यते ॥ १०
अथ दुर्योधनो राज्ञा जीविताद्य निराश्रयः ।
मविष्यति इत्ये कर्णे कृष्ण मत्स्यं ब्रवीमि ते ॥ ११
अथ दृष्ट्वा मया कर्णे शरेर्विद्यकलीकृतम् ।

भरतां तव वाक्यानि प्रमं प्रति जनेश्वरः ॥ १२
 जघामो मोचनः कृष्ण ग्लहं जानातु वै श्वरान् ।
 दुरोदरं च गाण्डीवं मण्डलं च रथं मम ॥ १३
 योऽसी रणे नरं नान्यं पृथिव्यामभिमन्यते ।

附 錄 二

७६४* जय रामबाण पुत्राण विपक्षेण विराजमान् ।

मुखाय विदुषाङ्गुणा वृत्राहो विषोदयति ।

[(L. 1) G: विनाशवान् (for विनाशवान्). — (L. 2) T:
G: विनाशवान् (for विनाशवान्)]

11. *; V: B (B: both times; B: except Ds:)
 The M: श्रवण (for श्रवः) — *; K: B: (first
 time); वीविताव; D: श्रवः. K: B: (both times); K:
 Ds: S C: विराजयन् (D: श्रवः); V: विराजयन्; Ds:
 Ds: विराजयन् (for विराजः). — After 11th. Ds:
 Ds read 13th followed by 790°. — *; The M:
 श्रव; T: G: श्रव; M: श्रव (for श्रवः).

[illegible]

739* दुरा देवासुरे कुटे कृतं बळभिदा यथा ।

[V: सुपिण्डे. De सुपिण्डे अर्धे (for the posterior half).]

—⁷) Das De: (by corr.) करक. Śa वाय्वाणि; Das वाय्वाणि; Os वय्वाणि (for वाय्वाणि). — ⁸) Ba (first time) Das De Ti Gl: जनेवर (Ti 't); M जनेवर.

13. *) G: M: हुम्मे. — *) K: मं; V: B: D: D:
D: a: a: To G: M: Co मन्हाय (D: a: 'हा; G: 'हं); To
चोराय (for मं). D: मन्हाय; D: मन्हाय (for मन्हाय).
— D: D: read 13th after 11th. — *) T: हुयोचमय;
Co हुयोचमय (as in text). D: मन्हीच व (by transp.);
D: व मन्हीच — *) Bom. ed. मन्ही (for मन्). — After
13, K: a: V: B: (B: both times) D: T: a: a:

790* कथं कुम्भीसुनस्यार्धं दधं रात्रिः प्रजापतयम् ।

उपपन्नमि गीतिम् हृत्वा कर्म विवृतिः श्रीः ।

[(L. 1) Be (first time) De T: *शुभ* (for *शु*); De
lacuna; De *स्वर्ग*. — De om. line 2. — (L. 2) Ka
सर्वदेवताः. Ka *गुह्यैः* (for *गुह्यैः*).]

Kas V: B (B: both times) Das Das D: s: T:
cont: 8 Kas ins. after 13:

791* **जय कुम्भीसुखो राजा हरे सुखदाते नमः ।**

सुमहत्तमनाः प्रीतिभिरे सुखमवाप्स्यसि ।

अथ साहसबाह्वर्णं केसवाग्रलिप्तं वारम् ।

उत्पन्नवामीह वः कर्म जीविताशुंसादिष्यति ।

यस्य योगदानं मह्यं यथे किञ्च दुरात्मनः । १३१

गङ्गा न चान्वेत्तावद्यावत्तुम्हो न कलङ्कमम् ।

सुखा दुःखं ज्ञानं तस्य वाचस्पति मनुमुदितः ।

पातद्विधये रथाभ्यां शरीः संनतपर्वभिः ।

(L. 1) *Ba* *Do* *Ts* *ra*ṅṅaṅ (for *ṅaṅ*). *Ś* *Ka* *ṅa*ṅṅaṅ (for *ṅaṅ*). *Ba* *ṅaṅ* (for *ṅaṅ*). *Dai* *Do* *ṅa*ṅṅaṅ *ṅaṅ* (for the posterior half). — (L. 2) *Śa* *Ka* *ṅa*ṅṅaṅ (*Ka* 'ṅaṅ' *ṅaṅ*). *Ts* *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ. *Do* *ṅaṅ* (for *ṅaṅ*). *Do* *ṅa*ṅṅaṅ (for *ṅaṅ*). *Ka* *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ. — (L. 3) *Ba* *Dai* *Do* *ṅaṅ* (for *ṅaṅ*). *Ka* *Ba* *ṅa*ṅṅaṅ. — *Ba* *com*. from the post. half of line 2 up to the prior half of line 3. — (L. 4) *Śa* *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ; *Ka* *Dai* *Dai* *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ; *Do* *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ. *Do* *Ts* *ṅaṅ*; (for [ṅaṅ ṅaṅ]). *Ba* *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ (for the posterior half). — (L. 5) *Do* (suppl. as in text) *ṅaṅ* (for *ṅaṅ*) *Śa* *Ka* *ṅa*ṅṅaṅ; *Ba* (both times); *Dai* *Dai* *ṅaṅ*; *Śa* *ṅaṅ*; *Ba*; *Do* [ṅaṅ]ṅaṅ (for *ṅaṅ*). *Ts* *ṅaṅ* *ṅa*ṅṅaṅ *ṅa*ṅṅaṅ (for the prior half). *Śa* *Ka*ṅṅaṅṅaṅ; *Ts* *ṅa*ṅṅaṅ (for *ṅaṅ ṅaṅ*). — (L. 6) *Va* *Do* *ṅa*ṅṅaṅṅaṅ (*Va* 'ṅaṅ'). *Ś* *K* *Ba* *Do* *Ts* *ṅaṅ*. Some MSS. *ṅa*ṅṅaṅ; *Dai* *Do* *ṅa*ṅṅaṅ. — (L. 7) *Ba* *ṅaṅ*; *Ts* *ṅaṅ* (for *ṅaṅ*). *Ba* *ṅaṅ* (for *ṅaṅ*). *Ba* *Do* *ṅa*ṅṅaṅ *ṅaṅ* (for *ṅaṅṅaṅ*). — (L. 8) *Ba* *ṅaṅ*; *Ts* *ṅaṅ* (for *ṅaṅ*).

14. Ds om. 14°-22°. — *) S (except Ts) जली
(for जोली). Ms-s कर्णो (for रणे). S नरानन्धान्.
— *) Bs (both times) इति; Bs Ds जति; Dm
Dm.s.s. जनु; Ts G पाय; Ts M जय. (for जति).
— *) Ts G [ज]ज (for [ज]ज). — *) Ts G Ms-s
जही (for जति). Gs जदीनकस जोति. — After
14th ed. Ks: V: B (Bs both times) Das Dm Ds-s
Ts ina:

११३* अपविर्हन्ति कृष्णेति सूक्तपुत्रो यद्व्यासीत् ।

Ka V: Bu (both times). 2-4 Das Das Da. 2-4 cont.:

१९३* एतावन्तमे कर्तुः शक्यमानः प्रयत्नमाचरेत् ।

[V: Be Das DL: पुस्तकालय, D: ...]

C. B. 3769
B. B. 74 27
S. B. 79 23

तस्याय मृतपुत्रस्य भूमिः पासति शोषितम् ।
गाण्डीवमुष्टा दास्यन्ति कर्णस्य परमां गतिम् ॥ १४
अथ तप्यसति राधेयः पाञ्चाली यत्तदाब्रवीत् ।
समामध्ये वयः क्रूरं कुन्मयन्पाण्डवान्प्रति ॥ १५
ये वै पण्डितान्मात्रं भवितारोऽथ ते तिलाः ।
हने वैकर्तने कर्णे मृतपुत्रे दुरान्मनि ॥ १६

[*for text*]]

Ks V. B. both times. 1-2 Ds Ds-1 cont. Ks B. B. Ds-1 ins. after 792*.

791* अमृतं तत्करिष्यन्ति मामका निशिताः शराः ।

[Ks V. B. (both times). 2-3 Ds Ds-1 ins. after 791* (for the posterior half).]

Ks. V. B. (B. both times) D. (Ds om.) cont. T. G. ins. after 14^{ab}.

793* गाण्डीविषा इव कुन्दास्य पासन्ति शोषितम् ।

[B. Ds T. G. 2 ins. after 793* (for text).]

Ks V. B. (B. both times) Ds Ds Ds-1 cont. :

794* अथा हसन्तया मुक्ता माराणा वैभुतविषः ।

[Ks (for text). Ds Ds-1 (for text). V. B. 2 ins. after 794*]

— ^a B. (first time) गाण्डीवमुष्टा; B. 'मुक्तो'; Ds गाण्डीवमुष्टा; T. गाण्डीवमुष्टा; T. G. 2 Ma-2 गाण्डीवमुष्टा. — ^b B. (second time) प्राण्येति (for कर्णस्य).

15 B. Ds om. 15 (for Ds, cf. v. l. 14). — ^a V. B. तप्यसति; B. (first time) तप्यसति; M. 2 तप्यसति; M. 2 तप्यसति (sic). B. (first time) राधेय. — ^b Ks Ds पांचाली. M. तदब्रवीत्. B. (first time) पांचालं यत्तदाब्रवीत्. — Gs om. 15^a-16^a. — ^c Ks सतमप्ये (sic). — ^d V. B. पाण्डवे. B. (both times) इति (for प्रति).

16 Ds om. 16 (cf. v. l. 14). Gs om. 16^{ab} (cf. v. l. 15). — ^a B. (first time) यो वै; B. ये वै; S (Gs om.) यो (for ये वै). S सोऽस्मिन् (S. 'क'); Ks. 2 'क'; Ks. 2 'क'; T. G. 2 Ma-2 'क' (for दण्ड). B. 2 M. 2 दण्ड; T. G. 2 Ma-2 दण्डे (for दण्ड). — ^b S (Gs om.) निर्वीर्यो हन्यमानः (T. हन्यमानः). — After 16^{ab}, the sequence in T. G. is 17^{ab}; 18^{ab}; 15^{ab}; 17^{ab} and 16^{ab}. — ^c Ks विकर्तने. — ^d S. Ks. 2 मृतपुत्रे; B. (first time) मृत (for मृत). T. भूमिः पासति शोषितम्.

17 For sequence in T. G. cf. v. l. 16. Ds om. 17 (cf. v. l. 14). T. G. om. 17^{ab}. — ^a V. B. 2:

अहं वः पाण्डुपुत्रेभ्यस्त्रासामीति यदब्रवीत् ।
अमृतं तत्करिष्यन्ति मामका निशिताः शराः ॥ १७
हन्ताहं पाण्डवान्सर्वान्सपुत्रानिति योऽब्रवीत् ।
तमय कर्णं हन्तास्मि मित्तां सर्वधन्विनाम् ॥ १८
यस्य वीर्यं समाश्रय्य धार्तराष्ट्रो बृहन्मनाः ।
अवामन्यत दुर्बुद्धिर्नित्यमस्मान्दुरान्मवान् ।

(for वः) M पाण्डवेभ्यो (for पाण्डुपुत्रेभ्यस्). T. G. 2 पाण्डवेभ्यो भवं तीव्रं. — ^a B. (first time) त्रासामीति. T. G. 2 दास्यामीति (for त्रासामीति). S Ks. 2 यदाब्रवीत्. M यदाब्रवीत्तदब्रवीत्. — After 17^{ab}, N (Ds om.; B. both times) T. ins.:

797* यतराष्ट्रमुत्तमकर्मैः क्षापमानोऽऽमनो गुणान् ।

[Ds कृतार्थमुत्तम. T. मरा वैराग्यः इत्ये (for the prior half). Ds. 2 क्षापमानो; T. कृतार्थे व. S Ks. 2 निजन् (for ऽऽमनो).]

— ^a B. (first time) निशिताः. B. (both times) शरीः. — After 17, T. Bom. ed. ins.:

798* अक्षयः पाण्डुपुत्रानां समाहिमुपवासति ।

[Bom. ed. इत्ये (for अक्षयः).]

18 For sequence in T. G. cf. v. l. 16. Ds om. 18 (cf. v. l. 14). T. om. 18-21. — ^a B. (both times) हन्ताहं; Ds हन्ताहं. Ds अथ (for सर्वान्). — ^b B. निषतो (for इति यो). S (T. om.) भारत (for अवीत्). — B. (first time) om. 18^{ab}. B. T. G. transp. 15^{ab} and 19^{ab}. — ^c T. G. समरे युद्धवर्धनं; T. G. 2 समरे मनुवर्धन. Cf. cites मित्तां (as in text).

19 Ds om. 19 (cf. v. l. 14). T. om. 19 (cf. v. l. 15). B. T. G. transp. 15^{ab} and 19^{ab}. — ^a Ds हस. Ks. 2 B. (both times). 2-3 Ds Ds. 2 S (T. om.) वीर्यं; Ds Ds वीर्यं (for वीर्यं). S Ks. 2 B. (first time) Ds Ds Ds-1 समाश्रय्य; Ks B. (second time). 2-3 Ds S (T. om.) 'शिरः'; Ks 'साध' (for 'शिरः'). — ^b V. B. (B. second time) Ds Ds Ds-1-2 महामनाः (B. 'मना'; Ds 'मनः'); B. (first time) [S] मयवर्धनः; Gs [S] मयवर्धनः (for बृहन्मनाः). — T. G. om. 19^{ab}. T. M om. 19^{ab}. — ^c Ks V. B. 2 (both times). 2-3 Ds 2-3 अवामन्यत (Ds 'व'). — ^d B. अनात्मवान् (for दुरा). — After 19^{ab}, Ks T. ins.:

799* हत्वाहं कर्मानां हि तोषयिष्यामि आनन्दम् ।

यतराष्ट्रान्निष्क्रान्त्युत्तमां त्रासयिष्यामि आनन्दम् ।

तमय कर्णं राधेयं हन्तामि मधुसूदन ॥ १९
अथ कर्णे हते कृष्ण धार्तराष्ट्राः मराजकाः ।
विद्वन्तु दिशो मीनाः सिंहवन्ता मृगा इव ॥ २०
अथ दुर्योधनो राजा पृथिवीमन्ववेक्षताम् ।
हते कर्णे मया संख्ये सपुत्रे ममुद्जनं ॥ २१
अथ कर्णे हतं दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रोऽत्यमर्षणः ।
जानातु मां रथे कृष्ण प्रवरं सर्वधन्विनाम् ॥ २२

आकर्ममुक्तये हि युधिष्ठिरं महाशुचिं वने ।

भूमिर्मांसां कश्चिद्व्यामि वासिने रघुकुलारे ।

नमोऽस्तुते महामायायै नमोऽस्तुते गुरुगुरुभ्योऽस्तुते ।

[(1.1) Keins (for $\sigma\eta\eta q$) - (1.2) Keins-
Singer: Keins-Singer (for $\sigma\eta\eta$) - After 1.2
Keins.

[illegible]

— (L. 3) K₂S₂O₈ (the purer) — (L. 6)
K₂SO₄ — (L. 7) Inorganic salts
In both cases the same page for the
first trial.

— *Ma (pl.)* : *Ma* हुनाय; *M* मन्नेरे. *Ka Tu* सुहृदिय्यामि मायके.

20 In Trans. 20 (cf. v. L. 14, 18). — * Ti कर्त्तुं (for कर्त्तुं). — * Ka. Va S (Trans.) विद्वत्सि; Bi विद्वत्सि (for विद्वत्सि). Bi (first time) जीवाः (for जीवाः). — * Va Bi (second time) S (Trans.) मिहं (for मिहं); Bi (first time) मिहं (for मिहं). Ta वा वा (for वा वा).

[illegible]

22 In our 22nd (cf. v. 14). — *) Da (for हने). Ks वरवन् (for हनु). — *) Ks V₁ B₁ (both times) [उत्तरमरणः; Da हन् (for हन्)]. — *) B₁ (both times) वरवन् (for हने हनु). — After 22, Ks. + V₁ B (B₁ both times) D S ins.:

801* सपुत्रपुत्रौ सामान्यं समुत्तं च निरादिषन् ।

[T. & M. system: system: (for the prior half).

अथाहमनृणः कृष्ण भविष्यामि धनुर्भूताम् ।
 क्रोधस्य च कुरूणां च अरागां गाण्डिवस्य च ॥ २३
 अथ दुःस्वमहं मोक्ष्ये त्रयादशममार्जनम् ।
 हत्वा कर्णे रणे कृष्ण शम्बरं मधवानिव ॥ २४
 अथ कर्णे हते युद्धे सोमकानां महारथाः ।
 कुनं कार्ये च मन्यन्तां मित्रकार्येष्मवो युधि ॥ २५
 न जाने च कथं प्रीतिः शैनेयस्याय माधव ।

The G M sang T. 7th song, To the angels (for angels
of the Lord Descend, Ps (first time) finished;
The G M sang []

— 3 Kls To ins. after 22 Kls. V. E. (Pr both times) Duna after 301* a passage given in App. I (N. 24).

$$4 \frac{1}{2} \times 9 \frac{1}{2} \times 20 \quad 12 \frac{1}{2} \times 12 \frac{1}{2} \times 4 \frac{1}{2} \quad 17 \frac{1}{2} \times 10 \frac{1}{2} \times 11 \frac{1}{2} \quad 17 \frac{1}{2} \times 11 \frac{1}{2} \times 4 \frac{1}{2}$$

1. The English name of the person is: [Name of the person]
2. The English name of the person is: [Name of the person]

— After 202, T. 3 G. M. has a passage given in App. I (No. 23).

23 *) Ga कर्ण (for कुल). — *) Ti Ga M चतु-
कला; Ca *मुद्राद् (as in text). — *) K₂V₂B
(except B) Dā Dnā Dās-ay कोरन् (for कोरन्).
S रथस्य य शराणां च. — *) S चतुर्वे (for शराणां).
D₂ गोविन्दस्य. — After 23, D₂ reads 27^a.

२४ *^a) Da मय्य (for मय्य). Ks Da Da मोक्षे; Pa
मये स (except Ts) मोक्षामय्य महद् (Da Ma-
'हद्')म्. — *^b) Ha समा ह्वं (for समानियम्). — *^c)
Sा ह्वं. — *^d) S Ks संभर.

25 °) Das हि ने (for हने). — °) S. K. लाय-
कने; Ke मामकाने (for सोम'). — °) Das कृ कृकार्य.
Ta कृकार्यम् मामयः Ta G. M कृकार्यं प्रमोदितं;
Ta G. M कृकार्यं भविष्यति — °) G. निवृत्तकार्ये
वृत्ति.

26 G₁ reads 26th twice. — *) B₁ Da Da मम
देव, G₁ (both times) M मायासि (G₁ 'मि) य (for म
माये य). K₁ कुं (for कं). V₁ श्रीः; G₁ (both
times); २ श्रीः. — *) V₁ Da देवेदय. Ś₁ (sup. lin.
as in text) [अ]य (for [अ]य). G₁ (first time)
ममममः (for [अ]य मायय). — Da om. (hapl.)
26th—26th. B₁ reads 26th—26th twice. — *) Ś₁ अविपद्ये.

C. १. ५२. २६.
S. १. ५. ३६. ३७.
S. १. ५. ३७. ३८.

अविष्पति हने कर्णे मयि चापि जयाधिके ॥ २६
अहं हत्वा रणे कर्णे पुत्रं चास्य महारथम् ।
प्रीतिं दास्यामि मीमस्य यमयोः मात्यकेरपि ॥ २७
वृष्टद्युम्नश्चिन्विभ्यां पाञ्चालानां च माधव ।
अद्यानुष्यं गमिष्यामि हत्वा कर्णं महारणे ॥ २८
अद्य पश्यन्तु संग्रामे धनंजयममर्षणम् ।
युष्मन् कौशान्मरुये पातयन्तं च स्रुतजम् ।
मन्मकादे वक्ष्ये च पुनरेवान्मसंस्तवम् ॥ २९
धनुर्वेदं मन्मसो नास्ति लोके
पराक्रमे वा मम कोऽस्ति तुल्यः ।

— ^a) Bs इषि (for मयि). Bs जयाधिके.

27 Ds om. 27 (cf. v. 1. 26). Dai Ds om. 27^{ab}. — ^b) Dni वास्य. Ks Bs Ds महावर्क (for 'रथम्'). Ts G M युक्तावाय्य बला (Gt 'य' जया) विकारः; Ts युक्तावाय्य महावर्कः — Ds reads 27^{ab} after 23. — ^c) M चास्यामि. Ks प्रीतिं चास्यामि कर्मण्य. — ^d) Ks मात्यकेरपि; Bs (for 'मन्मकादे' Ds (for om.) मात्यकस्य च (Dai वा) (for 'केरपि'). Bs Ds Ts तथा (for अपि). Ts G M मात्यकेरमयोस्तथा.

28 Ts om. 28^{ab} (cf. v. 1. 26). — ^a) Dni Ds शिखरीम्ना. — ^b) Ss Bs Ds पञ्चालानां. — For 28^{ab}, Ts G M subst.

803* वृष्टद्युम्नश्चिन्विभ्यां तथैव च शिखरिण्डिभ्यां ।

— ^a) Dni [जा]युषे. Ts कश्चिन्विभ्यां (for गमि'). — ^b) Ks V; B (except Bs) D Ts G महाहवे (for 'रणे'). — After 28, S ins.:

804* धर्मराजस्य वार्ष्णेय संभुस्य वचनं श्रियः ।

[Gt लोभ्य (for वार्ष्णेय). Ts संभुस्य; Gt वार्ष्णेय; Gs संभुस्य Ts Gs. १ व वं (for वचनं). Gs lacuna for ins.].

29 ^a) Ms-4 पश्यन्तु. — ^b) Ss अहर्षणं; Ds Ts Gs Ms-4 अमर्षणं. — ^c) B; युदे; Ds मर्षां (for संक्ये). S युष्मन् केरपि: माधव. — ^d) B; पातयन्तं; Dni Ds. 2. 4 (before corr.) S (except Ts) पातयन्तं (Gt 'तु'). — ^e) B. 4 [S] (for च). S (except Ts) मन्मकादे वक्ष्यामि. — ^f) Ss K. 2. 4 B. 4 [जा]मसंस्तवम्; Bs Ds [जा]मसः स्तवः;

को वाप्यन्यो मन्मसोऽस्ति क्षमायां
तथा क्रोधे सदृशोऽन्यो न मेऽस्ति ॥ ३०
अहं धनुष्मानसुरान्पुरांश्च
सर्वाणि भूतानि च संगतानि ।
स्वबाहुवीर्याद्रमये पगमवं
मत्पौरुषं विद्धि परः परेभ्यः ॥ ३१
शरार्चिषा गाण्डिवेनाहमेकः
सर्वान्कुरुन्वाह्निं कांश्चाभिपत्य ।
हिमात्यये कक्षगतो यथाग्नि-
स्तथा दहेयं सगणान्प्रसह ॥ ३२

Dai Ds [च] धर्मसंस्तवम् (for [जा]मसंस्तवम्). — After 29, S ins.:

805* इत्यप्यभिपत्य परमार्थाहं हस्मि स्रुतजम् ।

[Ts संगतः; Gs वचि (for इषि). Ts [अ]भिपत्यन्वा (for 'प्रवरम्').]

30 ^a) Ks मन्मसो. S (except Ts) को तु (for नास्ति). — ^b) Gs om. मम कोऽस्ति तुल्यः. Bs तुल्योऽस्ति कोऽस्ति (for कोऽस्ति तुल्यः). Ts मीमेज मे नास्ति तुल्यः कदाचित्. — ^c) Ts न च (for को वा). Ks स्वंदो; Ds क्षम्यो; Ts [च] स्वन्दो (for [च] व्यन्दो). Ks Ds. 4. 1 Ms-4 [S] ति क्षमायाः; Ts नास्ति कोके; Gt [S] व्यति रक्ष्म्या; Gs Ms [S] ति क्षमाया. — ^d) Ds क्रोधः. S (except Ts) समानुमेने मरुतोऽस्ति कोऽस्ति.

31 Ts Gs om. 31^{ab}. — ^a) Ds असुरांश्च देवा; Ds. 4 असुरासुरांश्च (Ds 'रास्तु'); Ds Ts Gt M असुरास्तु (Ds 'न्तु') रांश्च. — ^b) Ds संहितानि (for संग). — ^c) Ss गमय. — ^d) Ss विद्धि; Ks चाति; Dai Ds. 1 विद्धि; Gt चापि (for विद्धि). Ks V; B D S परं.

32 ^a) Ks Dni Ds शरार्चिषां. Dni Ds गाण्डिवेन. — ^b) Ks V; B D चाभिपत्य (D 'त्वा'); S 'पक्षः (Ms-4 'चात्') (for 'चत्'). — ^c) Ts महाहवे; Gt हिमक्षये (for हिमात्यये). S K. 2. 4 Ds (before corr.) कक्षगतो; Gs कक्षगतो. — ^d) Ks तथा दहेयं; Ts G M स निर्दहेयं. Ks Dni सगणो; Ts G M सहसा. Ts Gs. 3 प्रसह (for प्रसह).

पाणी पृथक्का लिखिता ममैते
चतुश्च मध्ये निहितं मवागम् ।

पादौ च मे मर्या मध्यज्ञौ च
न मादंशं युद्धगतं त्रयन्ति ॥ ३३

इति श्रीमहाभारते कर्मवचनेषु द्विपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५२ ॥

५३

संजय उवाच ।
तेषामनीकानि बृहद्भुजानि
रथे समृद्धानि समागतानि ।

गर्जन्ति मेरीनिनदोन्मुक्तानि
मेघैर्यथा मेघमग्नान्धमान्ते ॥ १
महागजाभ्राकुलमन्त्रिणं

६. ३. ३३
१. ३. ३३. १
१. ३. ३३. १

53

33 This adhy. is om. in T.

1 Before 1. N. T. is a.

पृथक्का लिखिता

महाभये रावद्वयमुत्पन्नौ

महाभये मामकाभामगधे ।

चर्मत्रये तल रथाव वाले

बभूव तमुद्धमयो नु कीदृह ।

[(L. 1) Ka Da Da Da मवागमे; Vi Bi-a-a Da-s
महाभये; Ts तया हने (for मवागमे) — (L. 2)
Da मवेदे (sic) (for मवेदे); Ba-a Da-s Ts
मवागमे मवागमे मवागमे — Da reads from line 3 up
to st. 3 after line 4 of 309* — (L. 3) Da-s वानि
(for वान) — (L. 4) Ka Bi Da Da Da मवेदे (for
मवेदे) Da मवेदे (for मवेदे मवेदे); Ba-a Da Da-a
मवेदे; Da मवेदे; Ts मवेदे (for मवेदे मवेदे); Ka Ts मवेदे
— *) Sa मवेदेकानि; Bi Ts G M महाभयजानि; Da
महाभयानो; Da (before corr.) बृहद्भुजानि (for 'बृहद्भुजानि').
— *) G मुग्धमगधे (for मगध); — *) Sa Ka-s मवेदि
मेरीनिनदोन्मुक्तानि (Ka 'मु'क्तानि; Da मेरी निनदोन्मुक्तानि निनदो.
— *) Ka-s Vi Bi Da Da Da-a मवेदे (for
मवेदे); B मेघमग्नान्धमान्ते (for 'मग्नान्धमान्ते'); Da
मेघा यथा प्रातमग्नान्धमान्ते. — For 1st, 8 (Ts om.)
subst.]

308* मेरीनिनदोन्मुक्तान्धमान्ते

मेघा यथा प्रातमग्नान्धमान्ते ।

[(L. 1) Ts M मेरीनिनदोन्मुक्तानि (Ts 'मे'); Ts
मवेदे; G मवेदे (for 'मवेदे'); — (L. 2) Ts G-a-s
(for यथा); Ts मवेदे; Ts G मवेदेकानि; G मवेदेकानि]

2 For sequence in Da, cf. v. L. 1. — *) Sa

33 Vi om. 33. — *) Da S पाणी. Sa Ka पृथक्का;
Ka पृथक्का; Ka पृथक्का; Da पृथक्का; Ts पृथक्का; G
पृथक्का (for पृथक्का); G om. लिखिता Da Ts G M
लिखिता. Ka Da Da ममैते; Bi Da Ts G M ममैते
(Da 'मै'); Da ममैते; Ts च मे ममैते; Ts G M ममैते (for
ममैते). — *) Ka ममैते; Ka Ts ममैते; Ba-a ममैते;
Ba-a Ts Ba-a Ts ममैते; Ts ममैते; G ममैते (for ममैते).
Ka Bi Da Ts Ts ममैते; M 'म' ; Ka निहितं;
Ts मितं (for निहितं). — *) Ts G M ममैते (for च
मे). Sa Ba-a ममैते ममैते च; Da ममैते ममैते ममैते
— After 33, N. Vi after 34; Ts ins.

306* इत्येवमुक्त्वापुनरेकवीरः

क्षिप्रं विदुर्धृक्कलजोपमाक्षः ।

भीमं सुमुमुक्षुः समरे प्रयत्नः ।

कर्मस्य कथायुक्तो विद्विषुः ।

[(L. 1) Bi Da Da Da-a (म) मवेदे (Da Da 'a') (for
[म]मवेदे) ; Sa Ka-s मवेदे — (L. 2) Sa Ka-s मवेदे;
Ba-a m (for मवेदे); Ka Ba-s Da Da मवेदे; Ka
मवेदे; Vi मवेदे; Bi Ts मवेदे; Da lacuna (for
मवेदे); Ba-a मवेदेकानि (Ka 'म'); Da मवेदे
मवेदे; Ts मवेदेकानि; Ts 'मवेदे' (for 'मवेदे')
— (L. 3) Sa-a G-a-s मवेदे; Ka मवेदे (for मवेदे);
Sa Ka-s Vi Ba-a Da Da-a मवेदे (for मवेदे).
Ts मवेदे मवेदे; Ts 'मवेदे' मवेदे; — (L. 4)
Da मवेदे (for मवेदे); Da मवेदे मवेदे]

Collection. — Day of Karna's Generalship. Sa
Ka-s द्वितीये (Sa Ka 's') युद्धदिनमे. — Adhy. name:
M: मवेदेकानि. — Adhy. no. (figures, words or both):
Sa 30; Sa 34; Bi 74; Bi 73; Bi 76; Da Da 65;
Da 67; Da 55; Da 74; Ts G 84; Ts 81; M 53.

Ms. B. 10. 10.
8. 53. 2. 3
A. 1. 1. 10.

वादित्रनेमीतलशब्दवच ।
हिरण्यचित्रायुधवैसुतं च
महारथैरावृतप्रद्ववच ॥ २
तक्षीमवेगं रुधिरौघवाहि
तद्वाकुकुलं क्षत्रियजीववाहि ।
अनातनं क्रूरमनिष्टवर्ष
बभूव तन्महरणं प्रजानाम् ॥ ३

K1.2 महागजान् (K1 'मह') • • मल्लोवे; S1 'अश्वतथोमितीद';
K2 'आकुलमल्लोवे'; K3 'आकुलमल्लोवा' (sic); D1
D1.1 'आकुलमल्लोवे'; D2 महाजलाश्वाकुलमल्लोवे; T2 G
M गजान्कुलं वाकुलमल्लोवे; (G) 'वाग्द'; M1 'वेगं'. — ^a)
K3 वादित्रनेमीतलशब्दवच; T2 वाद्यप्रनेमीतलशब्दवच; G2
'वेमितीतल'; लक्षवच (sic). — ^b) K2 चर्मोणि चित्रायुधवैसुतं च;
V1 B D (except D2) हिरण्यचित्रायुधवैसुतं च (V1
'वर्मोणि'; D2 'वर्मोत्र'); T2.3 G M 'वर्मो' (M1 'जो') युधवर्म-
विभं (T2 'विभुतं च; G2 M1.1 'वर्मोविभं'. — ^c) D2
महारथैरावृतवच; T2 G M महाराथ; G1 'वा' रावित- (for
महारथैरावृत-); K2 'महारा'; D2 जाविनं (for 'आवृत-').
K2 V1 B D1 D2 D2.1 T2 जग (V1 शिरां) सिनाराच-
(D1 D2 'व') महाशयनं.

3 For sequence in Ds, cf. v. 1. 1. — ^a) D1 ले;
M1.1 'ले' (for 'तद्'). G1 भीमवेगो. D1 D2 रुधिरौघवाहि;
T2 G M 'रायुधवै'. — ^b) T2 G2.3 समाकुलं; G1 बलां;
M बलां (for 'सहा'). K2 V1 B D (except D2)
क्षत्रियजीववाहि; D2 'वा' ति; T2 'वीरवाही'; M1 'वीरवाही';
M2.1 'वीरवाहि' (for 'जीववाहि'). — ^c) K2 अनातनं;
K2 V1 D2 जा (K2 जा) नतनं; D1 D2 अनातनं; D2
अनातनं; D2 अनातनं (for 'तद'). K1 D2 T2 अविष्ट (K1
'वि' वर्षं; T2 G अविष्टवेवं (G2 'ष्ट') (for 'वर्ष'). — ^d)
T2 संहारकरं; T2 G2 संघर्षकरं; G1 संघर्षकरं; M
तद्घर्षकरं (for 'तन्महरणं'). G2 अनातनं (for 'प्रजानाम्').
— After 3, K2 V1 B D (except D2) T2 ins.

809* एकं रथं संपरिचारेण मृत्युं

नयन्त्यथैके च रथाः समेताः ।

एकस्मैके रथिने रथाश्चा-

नया रथाश्चापि रथानेकात् ।

रथं सप्तानं मृत्युं च कश्चि-

त्कश्चिदपी मृत्युवशं विनाय ।

विनाय चान्यैकगतेन कश्चि-

त्प्रत्येकद्वन्द्वमपि तथापि ।

रथान्मृतान्महयान्मृताञ्च

सर्वानरीन्मृत्युवशं शरीरैः ।

निन्ये हयांश्चैव तथा समादी-

न्यदातिसंघांश्च तथैव पार्थः ॥ ४

कृपः शिखण्डी च रणे ममेतो

दुर्योधनं सात्यकिरभ्यगच्छन् ।

श्रुतश्चवा द्रोणमुनेन साधं

[T2 om. lines 1-2. — (L. 2) V1 [अ]नेकाश्च.
— (L. 3) D1.1 नयेन. B2 रथिनां; D2 रथिने. B1 D2
रथाश्चापि; B2 नयापि; B2.1 D1 D2.1 रथाश्चापि; D1
D1.1 रथापि; T2 रथाश्च. K2 एकस्मैकेन रथिना रथाश्चापि.
— (L. 4) V1 पराशपि; D1 D2 रथापि; T2 रथापि
(for 'रथ'). T2 गजान् (for 'गजान्'). — After line 4,
D2 reads from line 3 of 807* up to st. 3. — B2
reads lines 5-8 twice. — (L. 5) K2 रथः; B1.1 तथा
(for 'रथ'). D1 स (for 'च'). V1 B1 D2 किञ्चिः; B2.1
D1 D1.1.1 T2 कश्चिन्. — (L. 6) V1 रथे रथे; D1
D1.1 रथे रथे; D2 कियदपी; T2 त्वग्नौ (for 'कश्चिदपी').
— D2 om. lines 7-8. — (L. 7) T2 तथैव चान्येन रथेन
कश्चिन्. — (L. 8) T2 तथा नवन् (for 'रथान्मृत्युं') K2
B1 T2 मृत्युवशं (for 'वशे'). B2 नयापि; D1 D1.1 T2
रथाश्चापि; D2 तथा मृत्युः.]

4 D2 om. 4. — ^a) K2 सृतांश्च (for 'सप्तान्').
B2 समरान्; S (T2 om.) सगजान् (for 'सहजान्'). S2
मवाञ्च; T2 चजान्; T2 G2.3 सहाजान्; G1 M नराजान्
(for 'गजान्'). — ^b) V1 मृत्युवशे. B1.1 शरीरैः (B2
'वान्'). T2 हयान्समादीन्यदातिसंघान्. — ^c) S2 K2
तथैव सादीन्; B2 ससादिनश्च (for 'तथा ससादीन्').
— For 4th, 8 (T2 om.) subst.

810* विनाय पार्थो यत्कश्चिद्विनायो

यथान्तकः सर्वहरो महीजाः ।

[(L. 1) T2 [5] वि युवां वरिष्ठः (for 'यत्कश्चिद्विनायो'). — (L. 2)
M1 [2] महीजाः (for 'महीजाः'). T2 सप्तान्मृत्युवशं शरीरैः
(cf. 4th).]

5 ^a) D2 कृपं शिखण्डी. B2 D2 ममेतो. — ^b) D2
T2 G M1.1 दुर्योधनः सात्यकिन् (G1 'र'). V1 B (except
B1) D1 D2.1 अभ्यगच्छन्; M1 अभ्यगच्छन् (for
'गच्छन्'). — ^c) D1 D2 श्रुतमथा; D2 श्रुतायुधो; G2
श्रुतमथं; M1 (sup. ins.) श्रुतमथा (for 'श्रुत'). V1 D1
D2.1 T2 G2 द्रोणमुनेन; D2 T2 द्रोणिमिनाय (for 'द्रोणमु-

युधामन्युश्चित्रसेनेन चापि ॥ ५
 कर्णस्य पुत्रस्तु रथी सुषेणं
 समागतः सृञ्जयाञ्चोत्तमौजाः ।
 गान्धारराजं महदेवः क्षुधानो
 महर्षमं मिह इवाभ्यधावन् ॥ ६
 शतानीको नाकुलिः कर्णपुत्रं
 युवा युवानं वृषसेनं शरीरैः ।
 समार्दयत्कर्णमुनय वीरः
 पाञ्चालेयं शरवर्षैरनेकैः ॥ ७
 रथर्षमः कृतवर्माणमाच्छ-
 न्माद्रीपुत्रो नकुलश्चित्रयोधी ।
 पाञ्चालानामधिपो याज्ञसेनिः

सेनापतिं कर्णमाच्छन्त्यमैन्वम् ॥ ८
 दुःश्रामनो भार्गव भारती च
 संश्रमकानां वृत्तना समृद्धा ।
 भीमं रथे शस्त्रमृतां वरिष्ठं
 तदा समाच्छन्त्यममद्यवेगम् ॥ ९
 कर्णात्मजं तत्र जवानं शूर-
 साधाच्छिन्नचोत्तमौजाः प्रमथ ।
 तस्योत्तमाङ्गं निपपात भूमौ
 निनादयद्गानं निनदेन त्वं च ॥ १०
 सुषेणशीर्षं पतितं पृथिव्यां
 विलोक्य कर्णोऽथ तदार्तरूपः ।
 क्रोधाद्दृष्ट्यान्त्यस्य रथं ध्वजं च

लेन). Da Ts कीरो; Ga पावे; (for साधे); — Ts G M om. 3^d. — ⁴) Da: Da Ts साधे; Da वापि (for चापि).

6 ^a) Ka कर्णस्तु; Ka: Vi Da: D Ts Ga Ma-
 पुत्रं तु; Sa रथे; Vi तवा; Da Ts रथे; (for 'रथे'); रथं
 (for रथी); Ts G सुषेणः; — ²) Ka समागतः; Ka
 Ba: Da: Da: Ts 'गते; Ga Ma 'गता; (for 'गतः');
 Ka: Vi B Da: Da: Ts G Ma-
 सृञ्जयः; Da: Da: G Ma 'पाञ्च; Ts G 'वं; Ts उत्तमौजसं (for
 चोत्तमौजाः); — ³) Da कुः को; S (Ts om.) [5] कर्णं
 (for क्षुधानो); — ⁴) Da वाम (for मिह); Ma इह
 (for इव); Da [म] अवाधवन्; Da 'मच्छन्.

7 ^a) Ba Da: Da: Ts युधामन्यु (Ba Da 'नो); Da
 इवा युवानं; Ts युवां पति (for युवा युवानं); Sa Da Ts
 Ga-
 वृषसेनः; Sa शरीरैः; — ²) Sa Ts समार्दय (Da 'वं) वन्;
 Sa समर्दयः; Ka Vi B Da: Da: Ts Ts G Ma-
 समर्दयन्; Ts G M 'हृषन् (Ma 'हृ) (for 'हृषन्); Ka Ts Ma-
 कर्णपुत्रं (Ka 'त्रा); Ka 'मुने; Vi B Da: Da: Ts Ts G Ma
 'पुत्रम् (for 'मुनय); Ka Vi B D S (Ts om.)
 क्षु (Ts पीर; (for वीर); — ³) Ka पाञ्चालेयं; Da: Da:
 पाञ्चालेयं; Ts G Ma संश्रमकानं; Ma-
 संश्रमकानं; Sa वरिष्ठैः; Ka वरीष्ठैः.

8 ^a) Da रथर्षमं; — ²) Ba: Ba: Da: Da: Ts
 पाञ्चालानाम्; Ka Ts G याज्ञसेनः (for 'सेनि); — ³)
 Ka: Vi B Da: Ts Ts G M सेनापतिः; Ka 'पत्तं; Ma
 आवाधः; Ma अवाधन्; Da G शरीरैः (for समैन्वम्).

9 ^a) Da भारती च; Ts 'तीर्य; Ts G 'ते तु; G
 'तीर्य; M 'तेस्तु (for 'ती च); — Ts G M om. 9th.

10 ^a) Ka Ma-
 समस्तकानां; Ts वृत्तना; Da: Da:
 समृद्धा; Ts 'दा; — ²) Da वृत्तनां (for वृत्त);

³) Ka भीमो; Vi Da: Da: Ts भार्गव; Ba: Ba: Da: Ts
 भीम; Ba भार्गव; Da: रथे; Ts भार्गव (for तवा); Ka
 Da: Da: Ts महान् (Ka Da 'ना) छन्द; Ka समाच्छन्त्यम्;
 Ba 'च्छन्त्यम्; Da 'हृषन्; Da 'मच्छन् (for 'च्छन्त्यम्).
 — For 3rd, Ts G M subet.

811^a व्याचालनः कृत इवाभ्यधावः

समामर्दयद्भारत भीमसेनम् ।

[(L. 1) Ts 'व्य' लानं कृत इवाभ्यधावः; — (L. 2) Ts G
 समामर्दय; Ga 'व्य' G Ma भारत; Ts भीमसेनं; Ma
 उत्तमौजा; Ma-
 भीमसेनः.]

10 ^a) Da: Da: Da: Ts वीर्य; M: मूर्ध् — ²) Ka
 Da सधाच्छिन्नयः; Ba 'विनन्; Ts तनुपडारः; Ts G M
 तनुपडारः (G Ma-
 'दा); G तनुपडारः (for तवा-
 छिन्नय); Ba Ts G M लो (Ba को) लोत्तमौजाः; Ts
 उत्तमौजाः (for चोत्तमौजा); Ba-
 सन्श्रमकमुत्तमौजाः (for चोत्त-
 मौजाः प्रमथ); — ³) M: तवा (for तवा); G तवा-
 इवाभ्यधावः परान भूमौ; — ⁴) Sa Ka: Vi Ba Da: Ts
 Ts G M Ma-
 निनादयन्; Ba विनादयन्; Ba: Ba: Da: Ts
 लं; G लं (for लं); Ba: Ba: Da: Ts (Ba प्र) विनाद-
 यितम्; Da: Da: Ts विनदे रथं च (for 'देन रथं च).

11 ^a) Ts G M सुषेण शीर्षं; G सुषेण शीर्षं; M: स
 सु (M: सु) कर्णशीर्षं; — ²) Ts तु (for प्र); — ³) Ba
 अनेनस्य (sic); M: हृषं तस्य; Ka रथं रथं (by transp.);
 Da: Da: Ma-
 रथवर्षं; — ⁴) Sa मच्छन्; Ka विहृषन्;
 B (except Ba) Da: Da: Da: Ts G मच्छन्; Da: Ma

C. B. 2027
B. B. 7
B. B. 10

नृधं प्रकुन्ता इव पुण्यहेतोः ॥ ६
ततोऽभिपानं तव मैत्र्यमध्वे
प्रादुष्यके वेगमिच्छाचवेगः ।
यवान्तकाले क्षपयन्दिधधु-
भृतान्नकृत्काल इवानदृष्टः ॥ ७
तस्मान्निवेगस्य रणेऽतिवेगं
नामृद्वन्धागमितुं त्वदीयाः ।
व्यामाननस्यापततो यथैव
कालस्य काले हरतः प्रजा वै ॥ ८

भीमसहवेगः; Ts निर्भिद्यमानाश्च क्षितैः पृथक्; Da मिच्छाश्च वै भीमसहवेगैः; S निर्भिद्य(Ts निर्भिद्य)मानाश्च हि भीमसहवेगैः. — *) Ks Vi B D [5]व्य (Ks व्य; Da [5]व्य)रोहन्; Ts Gs M [5]भिज्यमुद; Ts lacuna; Co ३३०रोहन् (as in text). Gs सर्वे च भीमे समरेभिज्यमुद. — *) Bs युक्तान्. Ba-s जलपक्षाः (for पुण्यहेतोः).

7 *) Ks [5]निघातैः; Vi Ba-s Dni Dni-s [5] 'घाते' (Da 'घाते'); Ba-s 'जाते'; Dai Do 'घाते'; Do 'मियाते'; Ts [5] निघातैः; Da 'जाते' (for 'घाते'). Si Do मैत्र्ये मध्ये; B Dai Dni Dni-s 'मैत्र्ये स भीमः'; Do मैत्र्यमुपयं (for 'मध्ये'). S ततो भीमस्य मैत्र्यप्रवादे (Ts 'म्य मध्ये'; Ms 'म्यप्रदे'; Ms-4 'प्रवादे'). — *) S Ks-4 इवान्तकाले; Ks एवादि; Vi B-4 Dai Dni Dni-s M जनतः; Ba Do Ts अनुपमौजाः; Do एवाचवेगः; Ts Gs जमकः; Gs जमकरूपः (for इवाचवेगः). — *) Ba च जमकं (sic); Ba जमकम्; Do क्षपयन्. Da दिदधुदः; Do दिदधुदं (for 'धुद'). Do यवांतकाले लोकमित्रं दिदिधुदः; Do 'हे जमककम्'. — *) Do लोकांत- (for भूतान्). Ks युवाचवेगः (sic) (for इवाचदृष्टः). S भूतान्तकालेऽपततो; Ts Gs 'कृतकाले'अवाच.

8 *) Dni तस्मान्निवेगस्य; Dni तथा (Da 'व्याभि' (for कथाभि'). Vi Bs Dni Dni-s वारयितुं (for घात'). S वेगं हि तस्मात्प्रतिम (Ts Gs 'प्रतिमं'; Gs 'प्रमेय'प्रमाणं न मेकुरावारयितुं त्वदीयाः. — *) Ts Gs Ms-4 [जा]दृ-हो; Ts 'दृहो'; Gs 'दृहो'; Ms 'दृहते' (for 'पततो'). — *) Do कालक (for 'काल'). Ts इहव. (ly meta-thesis) (for हरतः). Ts Gs M विजिघृक्षवा हि (Gs च); Ts Gs विजिघृक्षतः प्रजा. (for हरतः प्रजा वै).

9 Vi reads १st on marg. (sec. vs.). — *) Ts तवकालं (for चारकालं). — *) Si Ks-4 प्रकुन्तमानं; Ks Vi Dai Do प्रकृत्; Ts G M तद्व्य; Ts

ततो बलं भारत भारतानां
प्रदक्षमानं समरे महात्मन् ।
मीतं दिशोऽकीर्येत भीमनुजं
महानिलेनाभ्रगणो यथैव ॥ ९
ततो धीमान्मारधिमब्रवीद्वली
स भीमसेनः पुनरेव हृष्टः ।
सुताभिजानीहि परान्वकान्वा
रथान्वज्रांश्चापततः समेतान् ।
युध्यन्तं नाभिजानामि किञ्चि-

विद्वान् (for प्रदक्ष). Bs समरे. Si Ks-4 B-4-4 Dai Dni-4 महात्मा; Ks Ds Ts महात्मनां; Vi Dni Ds-4 Ts Gs Ms 'रमना; Bs विमुदः; Ds विमुदं (for महात्मन्). — *) Bs भीतो; Ds Gs भीमं (for मीतं). Ts Gs [5]दीर्येत (for स्की'). Bs भीमसह; Ts 'नुजं' (for 'नुजं'). Bs Ds Ts मीतं दिशो विद्वान्ते (Ds स्वद्वयत) स की (Ts कर्ण). — *) Ds महानिले; Gs 'कलेन' (for 'किलेन'). Vi Bs Dai Dni Dni-4 [ज]भ्रगणा; Bs [ज]भ्रा-जनां; Ba-s Ds Ts [ज]अर्हदं; Bs 'गर्ज'; Ds वाभ्रगणो; Ts G Ms [ज]अघनं; Ms-4 'वनं' (for 'गणो'). — After 2, S ins.

813* तद्विप्रकीर्णं त्वय भारतं बलं
पुनश्च भीमं परिवारयद्गते ।

[Ts Gs न (for च)]

10 *) Bs Ds भीमः (for धीमान्). B-4 Ds-4 वचः (for वकी) S भीमोऽभीमारधिमय (Ts Ms 'व्य'; Ts Gs 'त्र' याहि. — *) Bs Ds स सर्वमावृत्त्य पुनः प्रहृष्टः; Ts हतेषु सर्वेष्वहमस्म्यसोकः; Ts Gs हतेष्वेव भवितास्मि हसोकः; Ts Gs M हतेष्वेव भवितास्म्यसोकः. — After 10th, S ins.

814* त्वर त्वर ह्यव विचोक सीम-
मेताम्यजामाश्च रथाश्च पश्य ।

[(L. 1) Ts Gs हव; Ms-4 त्वय (for हव). — (L. 2) Ts Gs वनदू (for वान्). Ts वज्राप्रदाय; Ts Gs वज्रांश्च; M वज्रांश्च; Ts Gs हवाश्च; M त्वान्तु (for 'व').]

— *) Sः सुतोभिजानीहि; Ts Gs सुतात्र जां; Ts Gs सुतात्र जानामि. Ks Vi B-4 D (except Ds-4) transp. परान् and सकान्. Bs नरान् (for परान्). Ts सकान्; Gs सकामान् (for सकान्). Gs सुताभिजानामि परान्वाच्य-

न्मा मेन्यं स्वं छादयिष्ये पृथक्कः ॥ १०
 अग्निविप्रोक्ताभिर्नगिरूप सर्वतो
 मनस्तु चिन्ता प्रदुनोति मे भृशम् ।
 राजाजुगो नागमद्यन्किरीटी
 बहूनि दुःस्वान्पभिजातोऽस्मि सन्त ॥ ११
 एतदुःखं मारुथे धर्मराजो
 यन्मां हित्वा यातकाश्वश्रुमण्ये ।
 नैनं जीवन्नापि जानाम्यजीव-

न्वीमन्सु वा नन्ममाद्यतिदुःस्वम् ॥ १२
 मोऽहं द्विपन्मन्मसुदग्रहणं
 विनाशयिष्ये परमप्रतीतः ।
 एतान्निहत्याजिमध्ये ममेता-
 न्वीनो भविष्यामि सह स्वयाद्य ॥ १३
 सर्वोन्मूषीरान्मार्गान्वान्वयेक्ष्य
 किं शिष्टं स्वात्मायकानां रथे मे ।
 का वा ज्ञातिः किं प्रमाणं च तेषां

C. B. 20000
D. B. 75, 10
E. B. 50, 75

[illegible][illegible]

12 ³) G: वो मां (for वामां). Ks B: Ts M मां (B: मां वामां (for वामं) — ⁴) V: Ba.s Ba Ts मैवं; B: मैवं; Da: Dn.s नेमं (for नैम). Ks S नाभि; B: नाभि; Dn: Ds-a: नाभ; D: मैव (for नाभि). D: वायव्यीयवन् (for वायव्यीयवन्) — ⁵) Ts सीमापुर (for सीमापुर). Ks ममासीव दुःखं; B: Ds Ts.s G.s 'वापि दुःखं; M: 'वापि दुःखं (for वापिदुःखम्).

13 *) V: उदात्तकर्म; B: Ds उदात्तसेव; B: 'दीप';
B: T: 'देस' (for 'कर्म'). T: G M मोहं वद

[illegible][illegible]

815* कियन्तो मे इयः सद्यः पृथ
while, To G M subst. for 14th.

४१६* अथर्ववेदस्य मे ह्युपनी विमोक्त

किष्कम्भो वा हृष्यो मेऽवनिष्ठाः ।

{ (L. 1) Ga α येयेये Ga M transp. मे and गुणी
 ग्रयुयू. — (L. 2) Cl. 813°. Gaदे (for का). Ma-
 ने (for दे) Ga M विविह; Ga lacuna (for दाहि हा);
 — *) T. Ga M के बा त्रिलो: (for का बा त्रिलो:). T.
 मानात्रिलो: कि प्रमाणात्र त्रिलो: Ga द्विर्लो मे बायुवा: कि
 प्रमाणा. Co sites प्रमाणा (as in text). — *) V. कावा
 युनी; De कावायोकी (for कावा यकी). Ba. D. Ba. a.
 नमनायकायकी; Ga... बायुवा (for नमना). De विर
 (for युव). — After 14, 8 (Mason, lines 3-11) na.:

३१७* कति वा सधुस्सा ज कति वा जनामि
साधुद्व मे साधुमे सुप्रमेव ।

विश्लोक उद्घाटन ।

सर्वं विदित्वैवमहं ब्रह्माणि

समर्थमिद्विषयस्य च ।

विश्वविद्यालयीय प्रशासकीय विभाग

महोपाध्याय मुद्राः परावृत्तम् ।

महाराज कृष्ण मंगलदा: कुमिलदा

अथर्ववेदः पार्थिवः ।

132

C. 8. 1000
B. 8. 10. 15
E. 8. 10. 15

ज्ञात्वा व्यक्तं तन्ममाचक्ष्व सत ॥ १४

विशोक उवाच ।

पञ्चमार्गानामधुतानि वीर

सुराश्च भस्त्राश्च तथायुताख्याः ।

नाराचानां द्वे सहस्रे तु वीर

श्रीष्वेव च प्रदराणां च पार्थ ॥ १५

अस्त्यायुध पाण्डवेपावशिष्टं

सर्वे गृहीतप्रहराधुतास्तथा

सर्वेऽपि संवेष्ट्य ततो विन्युः ।

रथे तवास्मिन्नितिः सुवीराः

कृतो भस्त्रा द्वादश वै सहस्राः ।

[(L. 1) T₁: G₁ M om. the first वा. T₂ कितानि (for ह). G₂ सहस्रानि वा कृतानि व्याचक्ष्व. — (L. 2) T₂ G₁: M₂-4 आचक्ष्व (for क्षा). T₂ एवं (for एव). G₂ मे सारथे क्षिप्रमेवमिच्छोक्तः. — G₂ om. the ref. M₁ om. lines 3-11. — (L. 3) T₁ G₁ M₂-4 [ह]वम् (for [ह]वम्). T₂ द्वादश; M₂-4 अवीरि (for द्वादश). — (L. 4) T₁ तवाथे-
सिद्धि च द्वादश वीर; G₂ 'लिये' श्रुतं पण्डितम्. — (L. 5) G₂ M₂-4 देवेवकाव्येऽपि (for 'मौन-'). — (L. 6) T₁ सिद्धाः (for द्वादश). — (L. 7) T₁: M₂-4 विभुः; T₂ G₂: सदा (for वहा). T₂ पुष्टिदाः (for कुस्तिम्बाः). — (L. 8) G₂ वचकाः (for वरंकाः). T₂ आनवंकाः पर्ववीराः समेताः. — (L. 9) G₂ प्रहराधुतम्. — (L. 10) T₂ G₂: सवेष्ट्य (for the first संवेष्ट्य). G₂ तवा (for ततो). T₂ विन्युः; T₂ G₂ विन्युः (for वि). — M₂-4 om. line 11. — (L. 11) T₁ सुवेष्ट्य (for सुवीराः). — (L. 12) T₂ G₂: M₂ भस्त्राः. G₂ सहस्रः (for सहस्राः).]

15 S om. the ref. B₁ असोक (for विशोक). — *) B₁ असुतामि (for अनु). S पञ्चमार्गानां दश च सुरा (T₁ 'का'णो. Co cites मार्गानां (as in text). — S om. 15th. — *) B₁ D₂ सुराश्च भस्त्राश्च. Co cites सुराः and भस्त्राः. K₂ [वा]युताख्याः (sio) (for 'वयः'). — *) B₂ से (for द्वे). K₂ V₂ B D च (D₂ [S]व) (for सु). S पार्थ (for वीर). — After 15th, S ins.:

819* आसदन्वानां दश कश्मिनां च ।

अर्धेऽपि द्वादश पट्टसत् च

विषादनां प्रहराणां च सप्त ।

शिखीमुखानां दश च त्रिंशत् च

अयोमुखानां सुदृक्काणां च विंशत् ।

[(L. 1) T₂ दश कश्मिनां. — (L. 2) T₂ G₂: अर्धे-
वेष्ट्यां दश; G₂ अर्धेऽपि द्वादश. — (L. 3) M प्रहराणां

न यद्वहेच्छकटं पद्मवीर्यम् ।

एतद्विद्वन्मुञ्च सहस्रशोऽपि

गदासिबाहुद्रविणं च तेजसि ॥ १६

भीम उवाच ।

सूताद्येवं पश्य भीमप्रमुक्तैः

संभिन्दद्भिः पार्थिवानाशुवेगैः ।

उग्रैर्बाणैराहवं घोररूपं

(for प्रव). — (L. 4) T₁ om. (hapl.) from दश च up to
अयोमुखानां (in line 5). M विंशानि. — (L. 5) M
अयोमुखानां.]

— S om. 15th. — *) B₂: ददसाहस्राः; D₂ ददसाहस्राणां;
D₂ ददसाहस्राणि (for श्रीष्वेव च). K₂ B₁: 2.4 D₂
D₂-4.1.3 प्रदराणां स्म; B₂: प्रदराणां (for 'णां च').
Ca cites प्रदराः; Co प्रदराणां (as in text).

16 *) D₂ अकायुधं (for अस्त्या). V₁ [अ]विशिष्टं
(for [अ]व). — *) D₂ पद्मवीर्यं; D₂ पद्मवीर्यं; D₂
पद्मवीर्यं (for पद्मवीर्यम्). — For 16th, S subst.:

819* अकायुधं पाण्डव तेऽवशिष्ट-

मेतद्वहेच्छकटं पद्मवं पद्म ।

[(L. 1) T₁ M अकायुधं (for 'युधं'). T₂ G₂ M [अ]-
विशिष्टं (T₂ 'ह'). — T₁ om. line 2. — (L. 2) T₂
न वर; M₂ नैः; M₂-4 चेः (for एवम्). T₂ पद्मवं वर;
G₂: पाण्डवं वर.]

— After 16th, T₂ ins. 821*. T₁ om. 16th.
— *) T₂ G M एवं (for एवम्). B₂ विमुच्यन्ति; D₂
चान्दन्मुच; T₂: G₂: विद्वान्मुच; G₂ द्विषंतश्च (for
विद्वन्मुच). D₂ [S]न्वे (for Sवि). — After 16th,
T₂ G ins.:

820* सप्तजयस्त्रासुसहस्रवीर ।

[G₂ वीरान्; G₂ वीरं (for वीर-).]

— *) D₁: M₂-4 गदा च; D₂ गदाश्च; D₂ गदाश्च; T₂
गदाश्च; T₂ 1.2 गदाश्च; G₂ गदाश्च; M₂ गदा च (for
गदाश्च). K₂ द्वि; T₂ वर; G₂ वर (for व). — B₂:
D (except D₂) ins. after 16: T₂ after line 1 of
819*: T₂ after 16th:

821* प्रासाद्य सुदृक्काः शक्यलोमराश्च

मा नैवीर्यं संखादायुधानाम् ।

[(L. 1) B₂: प्रासाद्य शक्याश्च; D₂ D₂: T₂ प्रासाः
शक्याः; D₂ प्रासाद्य शक्याः; T₂ प्रासा शक्याः. B₂ संकुतलोमराः
(for शक्यलोमराश्च). T₂ transp. शक्यम् and लोमराश्च

नष्टादित्यं मृत्पुलोकेन तुल्यम् ॥ १७
अथैव तद्विदितं पार्थिवानां
मविष्पति आकुमारं च घृत ।
निमग्नो वा समरे भीमसेन
एकः कुरुन्वा समरे विजेता ॥ १८
सर्वे संस्ये कुरवो निष्पतन्तु

— (L. 2) T₁ मम प्रतिष्ठां सर्वलोके विजोक्तः T₂ वा भीमसेन
मृत्पुलोकेन (for the posterior half).]

17 T G₂ M ina. after the ref.: G₂ ina. after 16:

822* अथैव नृपं कवचयन्तु मित्रां
मम प्रतिष्ठां सर्वलोके विजोक्तः ।
न मोहयते वा समरे भीमसेन
एकः कुरुन्वा समरे वाप्यजैवीत् ।

तन्मे देवाः सकलं साधयन्तु ।

[T₁ om. line 1. — (L. 1) T₁ G₂ नृप दे. M कवचः
(for नृप). G₂ कवचं मित्राः T₂ अथैव तं कवचं मय्यत्.
— (L. 2) G₂ प्रतिष्ठाः — With lines 3 and 4, cf. 1. 1. 1.
— (L. 3) G₂ मोहयते. G₁ om. वा. T₁ G₂ M समर
— (L. 4) T₁ एकः कुरुन्वा समरे विजेतुः, T₂ G₂ M एकः कुरुन्वा
(M₁ 'नृप' समरे व्य[G₂ विजैवीत्. — (L. 5) T₁ आकुमारानां
M₂-4 द्रवम् (for एकम्). G₂ आकुमारानामिदमेकं वदुः.
— (L. 6) T₁ तन्मे देवाः सर्वे सकलं कारयन्तु.
— T₂ om. 17^a-18^a. G₂ om. 17^a. — *)
K₂ B₁ सुतासैनः; K₂ 'सेन'; B₂ 'सेना'; B₂ 'सेन'; Dn₁
D₂ 'सेन' (for 'सेन'). K₁ 2. 2. B₁-4 Dn₁ D₂-4. 1. 3
भीमसेनयुक्तेः (for 'सुकै'). B₂ D₂ T₁ 3 सुतास त्वं पश्य
महाकुसुकेः; G₂ 3 सुतास महाकुसुके (G₂ 'सु'कैः समंतादः;
M सुता (M₁ 'लो') महाकुसुकेः समंतातः. — *) 8₂
K₂-4 V₁ B₁ 2. 2. Dn₁ D₂-4. 2. T₂ संक्षिप्तः; B₂ 3
संक्षिप्तः; Dn₁ संक्षिप्तः; D₂ 'मक्षि'; T₁ संक्षिप्तः; G₂
समाह्वयः; G₂ संक्षिप्तः; M₁ संक्षिप्तः; M₂-4 समं वि-
मक्षिः (for संक्षिप्तः). K₂ B₁ 2. 2. Dn₁ D₂-4. 2. 1. 3 पार्थिवानां
मुचेनैः; V₁ पार्थिवानाममुचेनैः; B₂ पार्थिवानां मुचेनैः (for पार्थि-
वावाचमुचेनैः). — *) K₂ 1. 3 V₁ B D S (T₂ om.) छ (B₂ D₂ G₂
छि) (for छैर्). B₂ T₂ आहवे; G M₁ आहवे (for
आहवे). — *) T₁ G M₂-4 मृत्पुलोके (M₂ 1 'क') प्रकारः;
T₂ 'कमकारः; M₁ 'कमवीर' (for 'केन तुल्यम्).

18 T₂ om. 18^a (cf. v. l. 17). — *) K₂ V₁
D₂ अथैव; B (except B₁) Dn₁ D₂ 2. 2. 1. 3 अथैव (for
'व उद्'). T₂ पार्थिवानां (for पार्थि). T₁ अथैव कर्म विदितं
मविष्पति; G M अथैव तं (G₂ 3 म) कर्म विदितं मवि-

मां वा लोकाः कीर्तयन्त्वाकुमारम् ।
सर्वानेकमानहं पानयिष्ये
ते वा सर्वे भीमसेनं तुदन्तु ॥ १९
आशास्तारः कर्म चाप्युत्तमं वा
तन्मे देवाः केवलं साधयन्तु ।
आयातिहायार्जुनः शत्रुघाती

C. 2. 2002
D. 2. 20
E. 2. 20. 2

व्यति. — D₂ om. 18^a-24^a. — *) N (D₂ om.) T₁
छा (B₂ Dn₁ D₂ 3) कुमारं (for आकुमारं). T₂ विजोक्त
(for च घृत). T₁ G M आकुमारं (T₂ आकुमारानां; G₂
०० मारा) सर्वलोके विजोक्तः (G₂ 'कै'). — *) B₂ छेकः
(for एकः). D₂ वै (for वा). K₁ विजेता; K₂ [5] ज
जेकः; K₂ विजेता; V₁ B D (D₂ om.) अथैवीत् (for
विजेता). S एकः कुरु (T₂ कुरु) समरे वाप्यजैवीत्.

19 D₂ om. 19 (cf. v. l. 18). — *) K₂ M₂-4
सर्व. B₂ D₂ कामः; G₂ लोके; G₂ M सन्ने (G₂ 'दे')
(for संक्षे). B₂ निष्पन्तु मां; T₂ G₂ 3 निष्पन्तु; T₂ G₂
M 'सेनो; Ca निष्पन्तु. — *) B₂ वै (for वा). D₂ लोके.
B₂ आकाशः (sic); T₁ G आकाशोक्तः (T₂ G₂ 'का'); M
आकाशोक्तः (M₁ 'कान्') (for मां वा लोकाः). B₂ 2. 2
S (except T₂ G₂) कीर्तयन्ति. D₂ T₂ आकुमाराः.
— *) D₂ सलेयिकात् (for सर्वयिकात्). T₁ पानयिष्ये
(for पालं). V₁ सर्वानहं पानयिष्ये पानयिष्ये. — *)
T₁ 3 G₂ M ते सर्वे वा (by transp.); G₂ सर्वे वा ते.
T₂ नयन्तु; T₂ नयन्तु; T₂ G₂ 3 नयन्तु; G₂ M सर्वति
(for तुदन्तु).

20 D₂ om. 20 (cf. v. l. 18). — *) B₂ D₂ T₂ 3
G₂ 3 वा (for च). B₂ T₂ [अ] अयुक्तं मे; D₂ अयुक्तमे (sic)
(for [अ] अयुक्तं वा). K₂ Dn₁ D₂ S मे; V₁ B₁ 2. 2
Dn₁ D₂-4. 2. 1. 3 मे (for वा). — *) K₂ ते मे; B₂ T₂
तद्दे; D₂ ते दे (for तन्मे). T₂ G₂ सकलं; Ca केवलं
(as in text). B₂ साधयन्ति; Ca 'वन्तु (as in text).
— *) S K₂ 2. 2 आयातिह आर्जुनः; K₂ 'हावर्जुनः; B₂
'विहावर्जुनः; Dn₁ 'विहावर्जुनः; T₂ 'विहावर्जुनः. S
K₂ Dn₁ D₂ शत्रुघाती. — *) B₂ दृष्ट; D₂ दृष्ट (for
दृष्ट). D₂ सर्वस्मिन् शत्रुघोषहृतः. — For 20^a, T₁ 3
G M subat.

823* आयातीह केवलसत्तारपी दृष्ट

21

[(L. 1) T₂ M₂-4 आयातिह; G₂ आयातीह. T₂ G₂ 3
दृष्ट (for दृष्ट). — (L. 2) T₂ G₂ M₂ लोके (G₂ 'दे') लोके;
G₂ 'के' लोके.]

T₁ 3 G M cont.; T₂ ina. after 20:

C. 8. 1042
B. 8. 79. 12
A. 8. 80. 23

प्रकम्प्यो यज्ञ इवोपहतः ॥ २०
इन्द्रस्यैतां भारती दीर्यभाषा-
मेते कम्पाद्विद्रवन्ते नरेन्द्राः ।
स्वकं धीमान्मध्यमावी नराग्रयः
मेन्यं यत्प्रकाशयत्यायु धाणः ॥ २१
पश्य ध्वजांश्च द्रवतो विशोक
नागान्दधान्यपत्तिसंधांश्च संख्ये ।
रथान्विशीर्णान्प्रशक्तताडिता-
न्पश्यस्वेताग्रथिनश्चैव स्रत ॥ २२

२०. १ पश्यत्य पश्यत्य विशोक मे स्वकं
स्वकं धीमान्मध्यमावी नराग्रयः ।
नागान्दधान्यपत्ति विमुच्य मेन्यं
नया द्रवन्ते धाणिना धातेराष्ट्राः ।
[Ga om. lines 1-2. — (L. 1) T₁ विकीर्णमेव; T₂ s
Ga. १ विशोक मेव (T₁ 'क' वेतु; G₁ 'वेतु') (for विशोक मे
वेतु). — (L. 2) T₁ G₁ M₁ स्रवन्ते; M₂-s 'पश्य' (for 'तद्य').
— (L. 3) G₁ स्रवन्ते (for 'स्रवन्ते'). — (L. 4) T₁ तथा
(for 'तथा'). G₁ M₁ धाणि (M₁ 'धि').]
21. Da om. 21 (cf. v. 1. 18). — १) K₁ निरीक-
स्तेना; B₁ D₁ T₁ B₁ (B₁ 'धा' 'स्तेना'; D₁ 'धा' 'स्तेना'; T₁
G₁ M₁ 'धा' 'स्तेना' (for 'इन्द्रस्यैतां'). D₁ G₁ भारती.
— २) D₁ कम्पावेन (for 'मेते कम्पाव'). B₁ मेन्द्राः; D₁
विशीर्णाः (for 'नरेन्द्राः'). T₁ G₁ s M₁ 'धा' (M₁-s 'धा') रथा
अकुप्यविद्रवन्ति (T₁ 'द्रवन्ति'; G₁ 'मेते रथानाकुप्यविद्रवन्ति'.
— ३) D₁ स्वकं (for 'स्वकं'). S₁ K₁ s B₁ रथाग्रयः; B₁
D₁ मेन्द्राः; D₁ धाणेः (for 'नराग्रयः'). — ४) B₁ s
धारयिषा (for 'धा'). B₁ [धा] धाणेः (for [धा] धा-
धाणि). B₁ मेन्द्राणां धाणयत्यायु धाणेः; D₁ मेन्द्राणां धा-
धाणां धाणयः. — For 21st, 8th subst.

२२. १ ध्वजयो नूनमायानि स्रत

वस्त्रादेवा दीर्येता भारती यम् ।

[(L. 2) G₁ transp. दीर्येता and भारती. T₁ तस्मात्सेना
दीर्येता भारतीये.]

22. Da om. 22 (cf. v. 1. 18). — १) B₁ D₁ ध्वजा-
निद्रवन्ते; T₁ G₁ M₁ 'धा' 'यम्' (T₁ 'धा'; G₁ 'धा'). K₁ T₁
G₁ s M₁-s 'धा' 'यम्'; B₁ 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). B₁ पराध्वजा
ध्वजयो विशोक. — २) K₁ s B₁ D₁ s नागा हयान्; K₁
नागा हयान्; T₁ G₁ s M₁ हयान्द्रवन्ते; T₁ G₁ s हयान्द्रवन्ते
(for 'नागान्द्रवन्ते'). K₁ धाणिसंधाः; K₁ धाणिसंधाः. B₁
धाण्ये; G₁ M₁ संधे (G₁ M₁ 'धा' 'यम्') (for 'संधे'). — ३) T₁ s
G₁ s 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). V₁ B₁ D₁ (except D₁;

आपूर्यते कौरवी चाप्यभीक्ष्णं
सेना ह्यसौ समृद्धं हन्यमाना ।

धनं जयस्याशनितुल्यवेग-
प्रस्ता शैरैर्वर्हिमुवर्णवाजैः ॥ २३

एते द्रवन्ति स्म रथाश्चनागाः
पदातिसंधानवमर्दयन्तः ।

संमुह्यमानाः कौरवाः सर्व एव
द्रवन्ति नागा इव दावभीताः ।

हाहाकृताश्चैव रणे विशोक

Da om.) G₁ विही (B₁ 'नी' 'धा' (for 'विशीर्णां'). S₁
K₁ s s नराग्रयः; T₁ s G₁ s धाण्ये (for 'धारयिषा').
M₁ 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). — २) S₁ पश्यैस्तेनां (sic);
B₁ पश्यैस्तेनां (sic); B₁ 'धा' 'यम्'; T₁ पश्यैस्तेनां (for
पश्यैस्तेनां). T₁ s G₁ पश्यत्य अग्रयं रथान्वि; T₁ तथा
विशोक; T₁ स्रवन्ते रथान्विनाग्रयिषां स्रत; M₁ पश्यत्य चान्यांश्च
रथान्वि (M₁ 'स्रत' स्रत).

23. Da om. 23 (cf. v. 1. 18). — १) B₁ धाण्ये-
तेव; D₁ D₁ s 'धा' 'यम्'; D₁ 'धा' 'यम्'; T₁ s 'धा' 'यम्';
T₁ G₁ M₁ s 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). B₁ D₁ s 'धा' 'यम्'; T₁
G₁ M₁ 'धा' 'यम्'. B₁ om. च. — S (except T₁) om.
23rd. — २) D₁ D₁ s ह्यसौ; D₁ 'धा' 'यम्' (for 'ह्यसौ').
B₁ स्रवन्ते (for 'समृद्धं'). B₁ D₁ D₁ s हन्यमानाः. — ३)
T₁ [धा] 'यम्' (for [धा] 'यम्'). — Ga om. 23rd. — ४)
Da (sup. ins. as in text) ह्यसौ (for 'प्रस्ता'). S₁ (sup.
ins. as in text) वर्हिमुवर्णवाजैः; K₁ B₁ s s 'धा' 'यम्'; D₁ 'धा' 'यम्';
B₁ 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'); V₁ D₁ D₁ s 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्');
B₁ 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'); D₁ s 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'); D₁
'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'); T₁ s G₁ s M₁ 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'); T₁
'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्').

24. Da om. 24 (cf. v. 1. 18). — १) S₁ K₁ s s B₁
D₁ D₁ रथाः स (K₁ B₁ 'धा' 'यम्'; D₁ 'धा' 'यम्') नागाः; T₁
'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). — २) K₁ s 'धा' 'यम्'; V₁
'धा' 'यम्'; B₁ s D₁ s 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). — ३)
B₁ 'धा' 'यम्'; D₁ s 'धा' 'यम्'; D₁ 'धा' 'यम्'; T₁ s
'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). G₁ 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). — ४)
S₁ K₁ s 'धा' 'यम्'; K₁ 'धा' 'यम्'; K₁ V₁ B₁ s D (except
D₁; D₁ om.) 'धा' 'यम्' (for 'धा' 'यम्'). T₁ s G₁ M₁ 'धा' 'यम्'
धाण्ये (M₁ 'धा' 'यम्') नागसंधाः (T₁ 'धा' 'यम्'); T₁
विशीर्णवाजां इव दैत्यसंधाः. — ५) B₁ हाहाकृताश्च; D₁
हाहाकृताश्च (for 'हाहाकृता'). V₁ G₁ M₁ विशोक (M₁
'धा' 'यम्'). — Before 24th, T₁ G₁ s M₁ ins. विशोक;

मुञ्चन्ति नादान्विपुलान्मजेन्द्राः ॥ २४

विशोक उवाच ।

सर्वे कामाः पाण्डव ने समृद्धाः

कपिध्वजो दृश्यते हस्तिमन्ये ।

नीलादनाद्विपुलमुञ्चन्ती

तथापश्यं विस्फुरद्वै धनुस्तत् ॥ २५

कपियमौ कीदृशे सर्वतो वै

ध्वजाग्रमाकृष्य धनंजयस्य ।

दिवाक्रामो मणिरथ दिव्यो

विभ्राजते वैव किरीटसंख्यः ॥ २६

पार्थे भीमं पाण्डुराग्रप्रकाशं

पश्येम त्वं देवदत्तं सुषोपम् ।

1. 5. 2002
P. 9. 75. 22
K. 1. 80. 20

Ms-4 सूत्रः — Ga om. 24². — *) Ka विमृष्टा; Ba Ts विमुष्टा (for विमुक्तम्); Ba D. Ts G. मरेष्टा; (for मरेष्टाः).

25 After the ref., Ka Vi B D (Da partly damaged) Ts 10a.

25* हि भीम नेन त्वमिहाशुनोपि

विरकारितं माण्डवस्यमणिधोरम् ।

कुन्देन पार्थेन विह्वल्यतोऽथ

कपिध्वमी तव कर्णौ विमृष्टौ ।

[(L. 1) Ka Vi Dai Da वि विमृष्टौ; Ba वि विमृष्टौ; Ba न भीम नेन (for 'ने'), Da न विमृष्टौ; Ts न विमृष्टौ; Ts न भीम नेन (for 'ने'), Ga न विमृष्टौ; Vi Ba-4 Dai Da-4 न विमृष्टौ; — (L. 2) Ka Vi Ba-4 Dai Da-4 वि विमृष्टौ; Ba वि विमृष्टौ; Da वि विमृष्टौ; Ts वि विमृष्टौ; Ts वि विमृष्टौ; — (L. 3) Vi विह्वल्य तव; Ba विह्वल्य; Dai Da-4 विह्वल्य; Ts 'तव' कर्णौ; Ts 'तव' कर्णौ (for 'नेत्र'). — (L. 4) Da कर्णौ (for कर्णौ); Dai विमृष्टौ; Da प्रविष्टौ (for विमृष्टौ); Ka वि विमृष्टौ तव कर्णौ; Vi Da कर्णौ तव कर्णौ विमृष्टौ; Ba कर्णौ तव कर्णौ [भीम] कर्णौ विमृष्टौ; Ba Ts कर्णौ तव कर्णौ (Ts तव कर्णौ; Ts तव कर्णौ) प्रविष्टौ.]

— *) Da पाण्डव; Ts 'वाले'; Ts 'वामा' (for 'व ते'). Ts G. मरेष्टे; पाण्डवाले समृद्धौ; Ga मरेष्टे; पाण्डवाले समेष्टा; Ga Ms मरेष्टे; पाण्डवाले (Ms 'व ते') समृद्धा; Ms-4 मरेष्टे; पाण्डवाले मुविद्धा. — Da om. 25²-26². — *) Ka कपिध्वजो; Ka Vi B Dai Dni Da-4 कपि (Ba 'कि' कर्णौ); Da कपिध्वजे कर्णौ (for कपिध्वजो). Da हस्तिमन्ये; Ts हस्तिमन्ये (for हस्तिमन्ये); S (except Ts) अथ कपिध्वजो हस्तिमन्ये (Ts 'के'). — *) Ba मानाद् (for नीलाद्). Ka विपुलमुञ्चन्ति (sic); Ba विपुल्वो चरन्ती (for विपुल्वुचरन्ती). Da नीलादनाद्विपुलमुञ्चन्ती; S नीलादना (Ms 'कादुरा' दुर्योधन विपुल्व). — Ts G om. 25². — *) Ka-4 Vi B D तथा पश्य; Ka Da विस्फुरद्वै; Vi Ba-4 Dai Da-4 'द्वै'; Dai Da 'द्वै'; Da विस्फुरद्वै (for विस्फुरद्वै); S धनुस्तत्; Vi B Dai Dai

Da-4 'धनुस्तत्'; Ba 'धनु' (for 'धनुस्तत्'). Ts Ms पश्यतः वै धनुरो माण्डवस्य. — After 25, Maina:

25* दोषप्रमाणं धनंजयेन

26 Da om. 26² (ref. vol. 25). — *) Ka कपिध्वमी (sic); Ba कपिध्वमी; Dai Da-4 कपि ध्वमी; Ba Ka-4 Ba-4 Da कीदृशे; Ba Dai Da दृश्यते (for कीदृशे); Ts G. M कपिध्वमी कीदृशे; Ts G-4 कीदृशे; Ms दृश्यते वै समेष्टा. — *) Ba विह्वल्य तव (for 'माण्डव'). Ka कपिध्वजो (for धनंजयस्य). — After 26², N. 10a; Ts 10a.

26* दिवाक्रामविपुलमंकाशिमर्षं

विमेषमादा मनेकामिरीष्य ।

विभ्राजते पारिमार्थं किरीटं

विचित्रमेतत् धनंजयस्य ।

[(L. 1) Vi विमृष्टाद् (for विमृष्टाद्); Ba Da विमृष्टाद्; Ka विमृष्टा; Vi विमृष्टाद्; Ba विमृष्टा; Ba दृश्यते; Ba Dai Da-4 दृश्यते; Da दृश्यते; Da दृश्यते (for दृश्यते); Ka विमृष्टा. — (L. 2) Ka विमृष्टा; Ka विमृष्टा (sic); Da विमृष्टा (for विमृष्टा); Da दृश्यते (for दृश्यते); Ka [विमृष्टा]; — (L. 3) S; Ka-4 दृश्यते (for दृश्यते); Da विमृष्टा. — (L. 4) Da दृश्यते (for विमृष्टा); Ka Ba दृश्यते (Ba 'दा' (for दृश्यते); Dai Da दृश्यते.)

— *) Ba विमृष्टादो; Ka विमृष्टा (for विमृष्टा). — *) Ts G. Ms-4 विपुल; Ms विपुल (for वैव). Ts G-4 किरीटसंख्यो तवकले (Ts 'लो') पश्य भीम (Ts दत्त भीम; G-4 पश्य).

27 Ts G read 27² after 25². — *) Da मरेष्टे (for भीम); Ts पाण्डवः (for पाण्डवा); Ba मरेष्टाधनं भीम विराजमानः; Ts G (second time) पार्थे विमृष्टविमृष्टाग्रप्रकाशं; G (first time) पश्यतः वै धनुरो माण्डवस्य; G laconic; M पार्थे भीम (Ms ही) ममकाग्रप्रकाशं. — *) Ka Da पश्यतः तव; Vi Ba Dai Dni Da-4 पश्यतः तव; Ba Da पार्थे तव; Ba पार्थे तव; Ba पश्यतः तव; Ts G-4 Ms पश्यतः तव; Ts पश्यतः तव; G-4 पश्यतः तव (for पश्यतः तव); Ms दृश्यतः तव; S Ka-4 सुषोपः; Ba-4 Da Ts व तव (for सुषोपम्); Ba

G. 8. 279a
B. 8. 78. 28
C. 8. 280. 28

अभीष्टहस्तस्य जनार्दनस्य

विगाहमानस्य चमूं परेषाम् ॥ २७

रविप्रभं वज्रनाभं क्षुरान्तं

पार्श्वे स्थितं पश्य जनार्दनस्य ।

चक्रं यशो वर्षपत्केऽश्वस्य

सदाचितं यदुभिः पश्य वीर ॥ २८

भीम उवाच ।

ददामि ते ग्रामवरांश्चतुर्दश

प्रियाख्याने सारथे सुप्रसन्नः ।

दासीश्रुतं चापि रथांश्च विशतिं

यदर्जुनं वेदयसे विशोक ॥ २९

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुःपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५४ ॥

पश्यत्य संख्ये द्विपतां मिहन्तुः; Ms पश्ये *.....
— After 27^{ab}, B₂-s De Ts ins.:

829* महाबलं भीम विराजमानं

पश्यत्य संख्ये द्विपतां मिहन्तुः ।

[(L 1) De Ts महाबलं (for 'बलं'). Ts हेम- (for भीम).
— (L 2) B₂-s पश्य; De पश्चाच्च (for पश्यत्य). De
दिव्यं (for संख्ये). B₂s मिहन्ताः (B₂ 'तु').]

On the other hand, T₁ G₁s M ins. after 27^{ab}:

830* पार्श्वे स्थितं पार्श्वे चर्मजवस्य

दिव्यं बलं पाञ्चजन्यं च पश्य ।

[(L 1) M₂-s पार्श्वे स्थितं पाञ्चजन्यं च पश्य. — (L 2)
G₁ lacuna for दिव्यं रथं]

— After the above, G₁ repeats 27^a. — *) K₂ V₁
B D (except D₂) T₂ M₂ अभीष्टहस्तस्य. G₁s रथांश्चपाजेद्
(for जनार्दनस्य). — Ts om. (hapl.) 27^d-28^d. — *)
S₂ B₂s D₂s विगाहमानस्य.

28 Ts om. 28^{ab} (cf. v. l. 27). — *) D₂ वज्रमिश्रं.
B₂s₂ क्षुरान्तं; B₂ स्फुरन्तं (for क्षुरान्तं). — B₂ om.
28^d. — *) V₁ पार्श्वस्थितं. De चापि (for पश्य). — For
28^{ab}, T₁s O M subst.:

831* चक्रं च पश्य ज्वलनप्रकाशं

पार्श्वे स्थितं पार्श्वे चर्मजवस्य ।

[T₁ G₁s om. line 2.]

— After the above, T₁ G₁ read 27^a. — *) S
(except T₂) रौद्रे (for चक्रं). S₂ K₂ वर्षयम्;
K₁ 'वेत्तुः' K₂ V₁ B D T₂s G₁s M चर्मनं (D₂
'वा'; M 'ते') (for 'वत्तुः'). Ts वत्तव्य (for वेत्तव्यस्य).
— De reads 28^d twice. — *) G₁ om. यदुभिः. K₂
D₂ पश्य वीरः; S (except T₂) उपेत्य वीरः (for पश्य
वीरः). D₂ (second time) सदाचितं यदुभिर्यस्य सद्यः.
— After 28, S K V₁ B₂-s D₂ D₂ D₂ D₂ D₂ T₂ ins.
a passage given in App. I (No. 26); B₂ D₂ ins. it

after 832*; while B₂ (om. lines 2 and 5) D₂ ins.
after 28:

832* तथैव कृष्णस्य च पाञ्चजन्यं

महाईमेतद्विजयाजयन्तम् (?) ।

कौन्तेय पश्योरसि कौस्तुभं च

आज्यक्यमानां विजयस्य च ।

कृष्णसेनां पश्य च भीमसेन

On the other hand, T₁s G M ins. after 28: T₂
after App. I (No. 26):

833* सविद्युतमेव घनस्य सद्यं

विष्काप्यतो यदुभो गाण्डिवस्य ।

चर्मजयेनामिपन्नस्य काळे

सद्यो धोरः शूयते तस्य नास्मिन् ।

कविष्करोताहो वधिरोऽसि पार्श्वे [5]

[T₂ om. line 1. — (L 1) M₂-s [र]व (for [र]व).
M₂ शूयते. — (L 3) M₂-s चर्मजवस्य (for 'जयेन'). M₂
om. काळे and line 4. — (L 5) M₂-s कविष्करोताहो.]

29 *) V₁ B₂-s D₂ D₂ D₂ D₂ T₂ G₁ M₂s
वदामि; T₂ वदामि (for वदामि). — *) D₂s प्रियाख्याते;
T G₁s M 'क्यानाय'; G₂ 'क्यानाय ते' (for 'क्याने'). — *)
K₂ B₂ दासीश्रुतं वा (for 'तं च'). S [अ]चतरीश्व (T₂s
G₁ M₂ 'तं च') (for [अ]पि रथांश्च). T₂ G₁ विष्कलिद्.
— *) S₂ वदाह्वनं; D₂ यन्मे; T₂s G₁s यो मे; T₂ G₁
M₂ यो वा; M₂-s योवा' (for वद्). B₂ T₁ G₁ M₂
वे (B₂ वि) दयते (for 'ते'). B₂ T₁ M₂ विशोक: (M₂ 'क').

Colophon. — Day of Karna's Generalship: S₂
K₂s द्वितीययुद्धविषये. — Adhy. name: T₂ भीमसारथि-
संवादः; M₂ भीमसेनवाचनं. — Adhy. no. (figures,
words or both): S₂ 94; S₂ 56; B₂s 76; B₂ 78;
D₂ 87; D₂ 69; D₂ 57; T₂s G M₂ 86; T₂ 83;
M₂-s 85.

संजय उवाच ।

श्रुत्वा च रथनिर्घोषं सिंहनादं च संयुगे ।

अर्जुनः प्राह गोविन्दं शीघ्रं चोदय वाजिनः ॥ १

अर्जुनस्य वचः श्रुत्वा गोविन्दोऽर्जुनमब्रवीत् ।

एष मञ्छामि सुदिप्रं यत्र मीमो व्यवस्थितः ॥ २

आयान्तमसैदिमशङ्कणैः

सुवर्णसूक्तमणिजालनद्वैः ।

जम्भं जिषासुं प्रगृहीतवज्रं

प्रयाय देवेन्द्रमिषोप्रमन्युम् ॥ ३

पदाविसंख्या

वाणस्वनैर्नेमिस्तुरस्वनैश्च ।

संनदयन्तो वसुधां दिशश्च

कुन्दा नृसिंहा जयमभ्युदीयुः ॥ ४

तेषां च पार्थस्य महत्तदासी-

देहासुपाप्मवपनं सुयुद्धम् ।

त्रैलोक्यहेतोरसुरैर्व्यासी-

देवस्य विष्णोर्जयतां वरस्य ॥ ५

तैरस्तमुखावचमायुषौष-

मेकः प्रचिच्छेद किरीटमाली ।

शुगार्थचन्द्रनिश्चितैव वाच्यैः

55

1. * *Sr. Ka Vi B Dna Dnaa: Taa Gaa; G*
[म]य (for य). — Koom (aph.) 1st. — 4th Vi B
Gi वाहय; Dna Dnaa मोदय (for मोदय). Dn मीमं
होय मेधयत. — After 1, Ma-a-ina.

834* जयसु सुवनभती धर्मविद्वन्मराजो

दिशतु शिष्यमिदानीं केशवः पाण्डवेभ्यः ।

विपुलविजयबायी कृष्णदास वै किराटी

विपुलकण्ठनामो माविपुत्रो मयेताम् ।

2^a) B: Ds मोहिदुल्लामावत. — 3^a) B: अवयवकाशि;
T: एहि न' (for एव न'). Th: Gs: तु किमं; T: G:
स(G: न')किमं (for न').

3 Before 3, Ds.: ina. संभव उपाय. — *) Ks: V1 B D S सं वांश्च (for वायान्श्च). T1: G वया (for वयैर). S (except T1) दिगम्बराः (T1: Gs: 'दा:; M 'दे:;) (for 'वयै:). — *) T1: वाचनदा:; T2: वाचपिदा: (for 'वाचनयै:). T2: G M सुपर्वतवाचन (M 'त)वाच (Gs: 'दा: पि)वदा: — *) B: वांश्च; G: वयै (for वयम्). — *) Śs: Ks: [त]प्रमचसुतै; B: 'वेयै (for 'मन्सुत). Ds: वयाय शिन्धे वयावाचनमन्सुत; T G Ms: हया (T1: 'हि) वया त्व उपायवैकला (T1: 'लया); M1,2: हया वया त्व वयैवता रयै (Ms: हया वयावयै).

४ Before ४, M: ins. संभवः. — *) K: (for हवाच). S K: M: पदातिशयः. — *) D: देविय (D: पुन) लक्ष्यैक (for "पुनलक्ष्यैक"). S: K: L: (K: "पु") देविनिपुणसौख. — *) D: संभावयोः; T: G: M: L: उवा (T: वा) स्वयोः; T: G: उवा योः.

Ms. नदा स्वन्तो (for संताहयन्तो). Da Da Gs Ms
 वसुधा 1a दिवं च, B: दिवं च, G: दिवं च. Ds संताहया-
 मास दिशोदिशम्. — 4) Ta Gs ते कृदा: सर्वेष्टुमन्; G:
 कृदा हि वे वसुमन्; Ms चलेष्टं वेष्टुमन्; Ms-4 कोक-
 प्रवीरार्ष्टुम् (for कृदा वसिहा जयम्). V: B: Da Da G:
 जम्बुदीरवन्; B: दीरव्. B: Da Da Gs दीरवन्; D:
 जम्बुदीरुः; T: जम्बुदीरुः (for दीरुः). G: ते कृदा: सर्वे

5 *) De देहस्य (for देहां च). V: Ba.2: Da.1: Da.2: च नाविपासीद्; B: महासदासीद्; Da: Da.: च ना विपासीद्; Ds.: च (De तु) बुद्ध्यासीद्; Ts.: G Ms.: च तव बुद्धं (G: 'दे'); T: समामेयुद्; M: तथा हि बुद्धं (for महासदासीद्). — S (except Ts) om. 5*. — *) K: देहास्यपाप्माक्षयः; Ks: देहानुपायः; V: देहेष्टुपायः; Ba.2-3: Da: D: देहानुपायमाक्षयः; B: Da: Da.: 'पापक्षयः'; Ds: 'पापक्षयः'; Ds: 'नामक्षयः (sic)'; Ts: महामनुपापक्षयः (for देहानुपायमाक्षयः). Ds: सुबोरे (for सुबुद्धयः). — *) Ds: कसुरे. Ds: तथा हि (for वधासीद्). — *) S दृक्त्व (for देहस्य); G: जिज्ञोरे. Ds: चयस्य (for वयस्य). — After S, Ms.: ins.:

835* श्रीश्रीकृष्णाय नमः यः श्रद्धापूर्वकः

[illegible]

G. 9. 286-9
S. 9. 27. 8
T. 9. 27. 8

शिगमि नेपां बहुधा च बाहुन् ॥ ६
छत्राणि बालव्यजनानि केतु-
नक्षत्राण्यन्तमिषान्दिषांश्च ।
ने पेतुरुर्म्यां बहुधा विरुगा
वानप्रमथानि यथा वनानि ॥ ७
मुवर्णजालावतता महागजाः
मवैजयन्तीध्वजयोधकल्पिताः ।
मुवर्णपृष्ठंरिषुभिः ममाचिता-
श्चक्राग्निरे प्रज्वलिता यथाचलाः ॥ ८
विदार्य नागांश्च रथांश्च बाजिनः
श्लोचमैर्वामवचजसंनिभैः ।

(for च वा').

7 *) B: च्छाणि; G: चित्राणि (for छत्राणि). K: चारुंश्च च्छात्रंश्च (for बालव्यजनानि). — *) D: तथा; Ms-4 द्विषान् (for रथान्). S Ks: पश्चिमगान्; Ds Ts Gs: पश्चिमगान् (for 'मगान्'). Ds च नागान्; Ds जनेकान्; Ts Gs च ते तथा; Ms-4 रथांश्च (for द्विषांश्च). — *) B: Ts Gs निपेतुर (for ने पेतुर). B: विरुगा; B: द्विरुगा; B: [अ]रुगा, Ds Ts Gs Ms: [अ]वरुगा; Ts Gs: विरुगा; Ms: (sup. line) निरुगा; Ms-4 [अ]वरुगा (for विरुगा). — *) V: Ds Ds: प्रमथानि; B: प्रमुथानि; Ds: Ds: प्रमुथानि (for प्रमथानि). Ms वनानि (for वनानि).

8 *) B: Ts: G: मुवर्णजालावत (B: 'मित'; Ts: 'वित्र')-
का (for 'वतता'). Ds Ts महाद्विषा; Ds 'ज्वजा'; Ts: G M महाघ्नैः (Ms: 'हृद्वैः') (for 'गजाः'). — *) D: मविजयन्ती. B: D: चोचकल्पिता: (for 'चोचकल्पिता:'). Ts: Gs: Ms-4 स्वर्णं (Ms-4 च्छात्रं) नागा (Ms: 'ग') च्छात्र-
कल्पिताग्निः; Ts स्वर्णयन्ताश्च जयवचकल्पिताः; G: नागा: पतंतो
चक्राग्निःकल्पिताः; Ms: कर्द्वि नागाश्चकल्पिताग्निः. — *) S: Ks: समविषाक्ष; B: प्रचोदिकाक्ष; Ds समाहताक्ष; Ts
'विषाक्ष; Gs: 'विषाक्ष (for 'विषाक्ष). — *) B: यथानकः;
B: Ds Ts: M द्वाचकाः; G: द्वाचिना (for यथाचकाः).
— After 8, Ts: Gs: ins.:

836* विदीर्षमाना वक्रिनाथ नागाः
while, Ms: ins. after 8:

837* द्वाचिनाग्नेरिव संसदग्नेः

9 *) K: विदार्य (for विदार्य). V: वनंश्च (for च
बाजिनः). Ks B D Ts Gs: M विदार्य नागा (Ds तान्)-

द्रुतं ययौ कर्णजिघांसया तथा
यथा मरुत्वान्बलमेदने पुरा ॥ ९

ततः स पुरुषव्याघ्रः स्रुतमैन्यमरिंदम ।
प्रविवेश महाबाहुर्मकरः सागरं यथा ॥ १०
तं दृष्ट्वा तावका राजत्रयपत्तिसमन्विताः ।
गजाश्चमादिवहुलाः पाण्डवं समुपाद्रवन् ॥ ११
तत्राभिद्रवतां पार्थमारावः सुमहानभृन् ।
सागरस्त्रेव मत्तस्य यथा स्यात्सलिलस्वनः ॥ १२
ते तु तं पुरुषव्याघ्रं व्याघ्रा इव महारथाः ।
अभ्यद्रवन्त संग्रामे त्यक्त्वा प्राणकुतं भयम् ॥ १३
तेषामापततां तत्र शरवर्षाणि मुञ्चताम् ।

चरयान्वनंजवः; G: 'वैमाणा इव पर्वतैर्द्राः. — *) B: Ds
Ts: G M तथा; Ts: वक्रो (for तथा). — *) Ds
मरुतान् (for मरुतान्). Ss Ks: बलिमेदने पुरे; B: शर-
वर्षाणिमया (sic); Ts: बलिं यथा पुरा. S: Ks: पुरे (for
पुरा). Ts: G M प्रवृत्तकोपो वक्रगिरिवाक्षः.

10 *) S: Ks: स गतः; Ts: G M तथा (for ततः).
Ds ततः स च महाबाहुः. — *) Ks V: B D (except
Ds) तव (for सून-). Ks B (except Bs) D (except
Ds) T Gs: Ms-4 अरिंदमः.

11 *) B: दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा). — *) V: रथाः (for
रथ-). Ss Ks Bs: समन्विताः. — *) V: Ts Gs: गजाश्च-
मादिवहुलाः; B: 'सादिवहुलाः; Ms: गजाश्च मादिवहुलाः.
— *) Ts: पांडवाः. Ds: Gs: Ms: समुपाद्रवन्.

12 *) V: B-4 Ds: Ds: तेषामाद्रवतां; B: Ds:
Ds: तेषामापततां (for तत्राभिद्रवतां). Ts: [अ]रि (for
[अ]रि). B: राजन् (for पार्थम्). Ts: G M तत्र नादो
महावासीन्. — *) Ss (sup. line) आरवः; B: सार-
व. Ds स मरुतान्. Ts: G M पत(Gs: M द्रव)वामेकमर्द्वं.
— *) Ds च (for द्रव). V: B D (except Ds)
सुगन्धस्य (for मत्तस्य). S: सुगन्धस्य सागरस्त्रेव (Ts: 'लोचैर्').
— *) Ds: सलिलं स्वनः; Ds: 'लोचैर्'; Gs: 'लनिस्वनः
(hypermetrie) (for 'कस्वनः).

13 *) Ts: पुरुषव्याघ्रः. — *) B: Ds: महागजं (for
'रथाः). Ds: व्याघ्रमिव जने सृणा. — After 13th, Ts: Gs:
Gs: read 18th for the first time, repeating it
in its proper place. — *) Gs: वन्यवर्तत (for
'द्रवन्त). — *) Ms: (sup. line) प्राणकुतं (for 'कुतं').

14 *) Ss: संवत्तां (for सारव'). — *) Ds:

६१. ७१. २१

यधुव परमप्रीतः पार्थदर्शनलालसः ॥ २३
 शुन्धैव पार्थमायानं भीमसेनः प्रतापवान् ।
 त्यक्त्वा प्राणान्महारात्र सेनां तत्र ममर्द ह ॥ २४
 न बायुवेगप्रतिमो बायुवेगमो जवे ।
 बायुवज्जन्मजीमो बायुवुजः प्रतापवान् ॥ २५
 सेनाप्यमाना गजेन्द्र सेना तत्र विशां पते ।
 व्यभ्राज्यत महारात्र भिक्षा नौरिव मागरे ॥ २६
 तां तु सेनां तदा भीमो दृष्ट्वेयन्पाणिलाघवम् ।
 शौर्यवचकं प्रीः प्रेषयिष्यन्ममक्षयम् ॥ २७

(for अभिमुख). — १) Ba मानसः; Co लालसः (as in text). Ca लालसः कालसा. Ts G Mi तत्र सेनाप्रव-
 (Ts G 'द'प्रेषः; Ms 'तत्र सेनां प्रवर्धयन्).

24 १) S (except Ts) तु (for [पु]व). — १) S
 लक्ष्म्या प्राणयवे राजन्. — १) S Ka तत्र; Ts जव (for
 तव). Ts वे (for ह). Ts G M सेनां तामवसृजति (Ts
 'सृजतः; G 'मर्दति).

25 १) B Dm Dm. Ts Ts G M बायुवीरप्रतिमो
 (for बायुवेग). — B Dm Dm. om. (hapl.) 25th.
 — १) Ts G बायुवीरप्रतिमो; Ms 'वेगसमा; Ca 'वेगसमो
 (as in text). Dm G बले (for जवे). — १) Ks
 व्याघ्रवृ; Ts चारवृ; M व्यघ्रवृ (for 'रदृ). — १) Ds
 बायुवेगः (for 'पुजः).

26 १) V1 B [ज]माना; Ts वप्य; Gs [ज]वेमानो
 (for 'माना). — १) Gs [ज]नीव (for तव). Ds
 महाप्रमना (for विनां पते). — १) S Ks. s व्यभ्राज्यत;
 Ks Dm Ds व्यभ्राज्यत; Bs Dm Ds. s व्यभ्राज्यत; Bs
 व्यभ्राज्यता; Ds व्यभ्राज्यत (for 'म्यत). S (except Ts)
 व्यभीर्षत मरजेष्ट. — १) S (except Ts) नौरिवासाव
 पर्वत.

27 Dm om. 27. — १) Bs Gs ततो (for तदा).
 — After 27th, Ka Ts ina.

६१०* रथं रथेनावहनचरानिपुणैस्तथा ।
 गजान्मत्तैरवराजैरैवामवक्षयम् ।
 केचिद्रथं समुत्क्रिय सर्वं भीमोऽम्बकावत् ।
 महौषधिमनायुक्तं हनुमानि वपेत् ।
 स तु सेनाहन्तुं गिरिजेव महागिरिम् । [5]
 कल्पविहङ्गमुत्पाद्य दन्धेनैवाहनद्रुजम् ।
 वधैरावतमासाव कुम्भकर्णं पुरा रणे ।
 गजौ संगृह्य पाणिभ्यां संनिपातैरमारवत् ।
 रथान्दवाक्षपराभाविष्ट इव पाण्डवः ।

तत्र भारत भीमस्य बलं दृष्टातिमानुपम् ।
 व्यत्रस्यन्त रणे योधाः कालस्यैव युगक्षये ॥ २८
 तथादितान्भीमबलान्भीमसेनेन भारत ।
 दृष्ट्वा दुर्योधनो राजा इदं वचनमब्रवीत् ॥ २९
 मैत्रिकान्म महेष्वाभो योधाश्च भरतर्षभ ।
 समादिश्रुत्ते मयोन्हत भीममिति स्म ह ।
 तस्मिन्हते हतं मन्ये सर्वमन्यमजेषतः ॥ ३०
 प्रतिगृह्य च तामाज्ञां तव पुत्रस्य पार्थिवाः ।
 भीमं प्रच्छादयामासुः शरवर्षैः समन्ततः ॥ ३१

[(L. 1) Ks [प]मर्दयन्. — (L. 2) Ts वपं (for
 वप्य). — (L. 3) Ts व्यभ्राज्यत (for व्यभ्राज्यत). — (L. 8)
 Ks अत्रः (for महे). Ts मैत्रिकान्म मरदृ (for the
 posterior half). — (L. 9) Ks गदहं.]

— १) Ss जव; Ts. s G Mi पृथ (for जव). Ds. s
 जवकर्णार्धैः (Ds 'प्रेः) (for 'कर्णप्रेः). — १) Ds नित्ये
 याम्बावृ; Ca प्रेषयिष्यन् (as in text). S (except Ts)
 प्रे (Ms 'प्रे)वप्यवृ (G Ms. s 'म्य)मसादनं.

28 Dm. om. 28th. — १) S Ks. s व्यभ्रलं (Ss 'सं)त;
 Ks B. s Dm Dm. s व्यभ्रलं; B. s M व्यभ्रलं; Ds
 व्यभ्राज्यत; Ts हतसेना; Gs नामहृ; (for व्यत्रस्यन्त). Gs. s
 M बीधाः. — १) Ts युगाक्षये; Ts. s Gs. s M जिघृक्षत;
 Gs जिहीर्षत; Ca युगक्षये (as in text).

29 १) Ss तदा; Ts तेन (for तथा). Ks तवार्दितं
 भीमबलं; Bs Ds Ts तथादितां तुतां सेनां. — १) Ds
 मारिष (for भारत). — १) Bs Ts Gs. s M राजन् (for
 राजा). — १) Ds वचनमिदम् (by transp.). Ds
 तत्कालसरतो वचः.

30 १) Ks. s V1 B. s D (except Ds) व; Bs तावृ
 (for स). Ks V1 B (except Bs) D S महेष्वासावृ.
 — १) Gs Ms. s वीधाः. — १) Ks. s Ds समादिशन्. — १)
 Ks पूत (sic); Ds प्रत; Ds हृव; Ds Ts प्रत (for हव).
 Ts. s G M भीमं नि (Gs ज)प्रतु संगताः. — १) Ks Ds
 S अस्मिन्. T G Mi सर्वे; Ms. s सेन्यं (for मन्वे).
 — १) V1 B (except Bs) Dm Dm Ds. s. s पाण्डु-;
 Ds सर्वे; Ts हृदं (for सर्वे). Ts. s Gs Ms. s मन्ये सेन्यं
 (Ms. s सर्वे) विक्षेपत; Gs. s अरिसेन्यं विक्षेपत; Ms
 वजुसेन्यं विक्षेपत.

31 १) S (except Ts) तु (for च). Ts वाचं (for आज्ञां).
 — १) Ts पुत्रावृ (for पुत्रस्य). Bs मारिष (for पार्थिवाः).
 — १) S सर्ववर्षाभिः शरीः. — After 31, Gs ina.

गजाश्च बहुला गजभराश्च त्रयगृहिनः ।
रथा हयाश्च गजेन्द्र परिपुष्टवृकोदग्म् ॥ ३२
स तैः परिवृत्तः शूरैः शूरो गजन्ममन्तनः ।
शुशुमे भरतश्रेष्ठ नक्षत्रैरिव चन्द्रमाः ॥ ३३
स रगात्र तथा संसृपे दर्शनीयो नरोत्तमः ।
निर्विशेषं महारात्र यथा हि विजयमथा ॥ ३४
तत्र ते पार्थिवाः सर्वे भरवृष्टीः ममासृजन् ।
कोवलेक्षणाः कृगा हन्तुकामा वृकोदग्म् ॥ ३५
स विदार्य महामेनां शूरैः संततपर्वभिः ।
निष्काम रणाङ्गीमो मन्स्यो जालादिवामभि ॥ ३६

41 तस्मिन्ने महारात्र महेष्वासा मरुत्तमा ।

32 Ka om. 32-33. — *) Da-s Ts गजाश्च- Ts 'या' (for गजाश्च). 1a बहुला; T Gls M बहुलो (for बहुला). Gs गजा हवा रथदात्र. — Ts Ts om. 32-33. — *) Sa Ka त्रयगृहिनः, Da Ts 'गृहिन' (for 'गृहिनः'). Ts Gls हयाश्च त्रयगृहिनः (for 'गृहिनः'). — *) 1a यथा (for रथा). Da-s रथे स्मिताश्च (for रथा हयाश्च). Ts Gls मरुत्तमा (for हयाश्च). Da-s Da नरोत्तमः (for राजेन्द्र).

33 Ka om. 33 (cf. v. l. 32). — *) Ba सतैः (for स तैः). Ba परिवृत्तैः. — Da om. 33-34. — *) Ka Vs B Da-s Da-s Ts भरतश्रेष्ठो. Ts G M जलोत्तम भरतश्रेष्ठो. — After 33, N (except Da) Ts ina.

842* परिवर्षी यथा सोमः परिपुष्टो विराटो ।

(Da om. परिवर्षी. Some MSS. परिवर्षी.)

34 *) Sa स च राजः; Ba महारात्र; Da महारात्र (for स र*). Da-s Da यथा (for रथा). S स चकार महासंक्षेपे (Gs M 'क्षे'; Gs 'क्षे'). — *) Da-s वरोत्तमः. — *) Ka Gs निर्विशेष- (Gs 'क्षे'). — *) Da विक्रमे; Ca विजयः (as in text). S विजयेनैव (M 'विह' संयुगे).

35 *) N (except Da) Ts तत्र (for तत्र). — *) Ka Bi Da-s S भरवृष्टि (Ts Gs 'ष्टी' (for 'वृष्टी')). Da समसृजन्, S ममासृजन्. — *) D (except Ba) Da-s Da शूरा; S (except Ts) कुहा (for शूरा).

36 *) Ka Vs B D S र्थ (for स). — *) Ba-s Da रथे (for रथा). — Bi om. (hapl.) 36-37. — *) Ma जाला. — After 36, S (except Ts) ina. an add. colophon. [Addy. name: M: जालेनपुष्टवृकोदग्म्. — Addy. no.: Ts: G M: 87; Ma: 86.]

37 Ba om. 37 (cf. v. l. 36). Before 37, S (except Ts) ina. संसृपे. — *) Ts Gs शतः; Ts Gs शतं (for दत्त). Da सहस्राक्षं. Gs स हया दत्तसहस्रं. — *)

हन्वा दश महस्यणि गजानामनिर्वर्तिनाम् ।
नृणां शतमहमे डे डे शो चैव भारत ॥ ३७
पञ्च चाश्वमहस्यणि रथानां शतमेव च ।
हन्वा प्रासन्दयङ्गीमो नदी शोषितकदेमाम् ॥ ३८
शोषितोदा रथावतां हस्तिप्राइनमाकुट्याम् ।
नरमीनामश्चनकां केशयैवन्प्रादालाम् ॥ ३९
संक्षिप्तसुत्रनागेन्द्रां बहुगुणपराङ्गिणीम् ।
ऊलप्राशं मज्जपहां क्षीयैवन्ममाकुलाम् ॥ ४०
धनुष्काशां प्रगवापां गदापरिचकेतनाम् ।
षोडशप्रवर्षी संसृपे रणाङ्गीं यमपादग्म् ॥ ४१

1a Ts Gs M सते डे (for सते). Da डे च; Ts दत्त डे च; Ts

38 Ba om. 38-39 (cf. v. l. 37). — *) Da-s Da-s Ts स च — *) Da-s स च — *) Da-s स च (for हया). Ka Ts प्रासन्दयद्, Ts प्रासन्दयद्. — *) Sa नदी, Ts मही (for नदी). — *) Ka Vs B D (except Da) Ts शोषितवाहिनी (for 'कदेमाम्').

39 *) Da-s Da शोषितोदां (for 'तोदां'). Gs महावतां (for रथा). — *) Da हस्तिप्राइन- (sic) (for हस्तिप्राइन). — *) Ts Ts नरमीनाम् (for 'मीनाम्'). M अश्वकां (for 'नकां'). S Ka-s नरमीनां; Ka-s 'मेवा' अश्वकां नो; Ka Vs B D Ts नरमीनाश्वकां नो (Da Ts च); Gs 'मीनाश्वकावतां'; Gs नरमीनाश्वकां नो (submetric). — *) S Ka-s केशयैव (Sa 'वाक'; Da Ts 'लेशय- (for 'लेशय-). Da-s Da-s Ts Gls M-नाकुलाम्; Da-नाकुलं (for 'नाकुलाम्').

40 *) Da संक्षिप्त- (for संक्षिप्त). S (except Ts) चाकुलपरां (Ts Gls M 'गाम्' (for 'सुत्रनागेन्द्रां'). Da हस्तप्राशयो यम (submetric). — *) Da चाकुलपरां-हस्तिनीं; Da बहुगुणपरां; Da बहुगुणपराङ्गिणीं; Ts G M नागरकविमुचितां; Ts वज्रगुणपराङ्गिणीं. — Gs om. 40-41. — *) Ba-s Ma उल- (for 'उल'); Ba उलप्राशो; Da-s Da उलप्राशो; Da कुलप्राशो (for उल*). Sa Ka-s lacuna, Sa Vs लेशयोदां; Ba महावतां; Ts यमावतां (for यमप्राशो). — *) Ka Vs B (except Ba) Da-s Da-s Ts समसृजतां (Da 'सृ'); Da समसृजतां; Ts Gs M-विजयितां (for 'समाकुलाम्').

41 Vs repeats 41-42 after 843*; Da repeats it after 42-43. — *) Vs (second time) Ba-s Da-s धनुष्काशां; Da-s Da-s Da-s 'क्षो' (Da 'क्षे')तां; Da 'क्षो'ताम् (for 'क्षोतां'). Ba सतावतां; Ba सतावतां; Cv

G. 5. 55. 55
B. 5. 55. 55
S. 5. 55. 55

भीमसेनाय चिक्षेप कुदरूपो विद्यां पते ॥ ५८
मा निर्भिद्य ध्वजं मय्यं पाण्डवस्य महान्मनः ।
पपात च ततो भूमौ यथा विपुलमध्वजता ॥ ५९
अयोत्कुष्टं महाराज धार्तराष्ट्रः समन्ततः ।
न तु तं ममूषे भीमः सिंहनादं तस्मिन्नाम् ॥ ६०
स संगृह्य धनुः मय्यं त्वरमाणो महारथः ।
मुहूर्तादिव राजेन्द्र छादयामास मायकैः ।
सौबलस्य बलं संख्ये त्यक्त्वात्मानं महाबलः ॥ ६१
तस्याश्चक्षुरो हन्वा सूनं चैव विद्यां पते ।
ध्वजं चिच्छेद मध्येन त्वरमाणः पराक्रमी ॥ ६२
इताश्च रथमुन्मूज्य त्वरमाणो नरोत्तमः ।
तस्मै विस्कारयंश्चापं क्रोधरक्तक्षणः श्वसन् ।

शरैश्च बहुधा गजन्भीममाच्छेत्समन्ततः ॥ ६३
प्रतिद्वयं तु वेगेन भीमसेनः प्रतापवान् ।
धनुश्चिच्छेद संकुटो विव्याध च शितैः शरैः ॥ ६४
सोऽतिविद्रो बध्वता शत्रुणा शत्रुकर्षणः ।
निपपात ततो भूमौ किञ्चित्प्राणो नराधिप ॥ ६५
ततस्तं विह्वलं ज्ञात्वा पुत्रस्तत्र विद्यां पते ।
अपावाह रथेनाज्ञौ भीमसेनस्य पयशतः ॥ ६६
रथस्ये तु नरः प्राग् धार्तराष्ट्राः पराशुखाः ।
प्रदुदुवुर्दिशौ भीता भीमाज्जाने महाभये ॥ ६७
सौबले निर्जिते राजन्भीमसेनेन धन्विना ।
मयेन महता मघ्नः पुत्रो दुर्योधनस्तव ।
अपायाजवनैरथैः सापेक्षो मातुलं प्रति ॥ ६८

सौबलः सोऽपि दृष्ट्वाभीमसेनस्यराजितः ।

पपात च रथोपस्थे पश्यतो सर्वभूतताम् ।

59 S Ka-s Da om. 59^{ab} (cf. v. l. 55). Gs om. 59^{ab} — ") Da: Da sva; Gs Mi sv (for सा) — ") Da: Ts मदीयम् (for मदीयम्) — ") Ka: Va B D (except Da:s) S (Gs om.) नि:Ti सौ-
पपात (for पपात च) Ka: Va B D Da: सदा; Ts Gs M तथा (for ततो).

60 Gs om. 60 (cf. v. l. 55). — ") Da: Da:s a
अयो(Da 'या; Da 'य/कुष्टं (for 'कुष्टं). — ") Sa
धार्तराष्ट्रः; Ts 'राष्ट्राः — ") Ka तुमकैः; Da: Ts Gs M न
(Ts क) तु वन्; Ts न तु स्य (for न तु तं). Sa ममूषी; Ba
ममूषे. Ts शीर (for जीनः).

61 Gs om. 61 (cf. v. l. 55). — ") S: V: B
(except Ba) Da: Dni Da:s-a-t जम्बदूह (for स संगृह्य).
S Ka:s-a De लब्ध; Ba लेष्ट; Gs लघो (for सग्वं). — ")
Sa त्वरमाणो; Gs भीमसेनो. V: B (except Ba) D Ts
महाबलः (for 'रथः). — ") S Ka:s-a सर्वताम् (for
मुहूर्ताम्). V: Da: Da:s एव (for इव). — ") Da
नराधि (for सापेक्षः). — ") Gs Mi:s-a संख्ये; Gs Ma
संख्ये (for संख्ये). — ") Gs ज्ञात्वा नाह (for त्यक्त्वात्मानं).
Ts सर्वसेव महान्मनः.

62 Gs om. 62 (cf. v. l. 55). — ") Ba तथा (for
तस्मै).

63 Gs om. 63 (cf. v. l. 55). — ") Da दृष्ट्वाच;
Mi दृष्ट्वाचै. — ") K: B: S (Gs om.) महारथः; V:

रथोत्तमः; Ba पराक्रमी; Da [5] सौबलः (for नरोत्तमः).
— S Ka:s-a om. 63^{ab}. — ") S (Gs om.) विस्कारयंश्च.
— ") Ba: B: S परतपः; Da: Da:s समेततः (for समन्ततः).
64 Gs om. 64 (cf. v. l. 55). — ") Da: Da: Ts
Gs प्रतिगृह्य (for 'इव). Ts वेजं वै (for वेगेन).
— ") Da: मध्येन (for संकुटो). — ") Da: Da: S (Gs
om.) निजितैः (for च शितैः).

65 Gs om. 65 (cf. v. l. 55). — ") T Gs: Mi:s
स तु (for सोऽपि). — ") Da: सदा; Da सदा. S
Ka:s-a V: Ba:s शत्रुकर्षणः (Sa 'ज); Da: Mi 'कर्षणं; Ts:s
Gs 'तापनः; Gs 'पापनः (for 'कर्षणः). — ") Ka B Dni
Da:s-a Ts तथा (for ततो). — ") Ka V: B Da: Dni
Da:s-a नराधिरः; Da जनाधिरः; Da नरेधर.

66 Gs om. 66^{ab} (cf. v. l. 55). — ") Da:s विह्वलं
(for विह्वलं). — ") Mi रथेन (for रथेन). — ") Da S
(except Ts) भीमसेनस्यराजितं (Da 'दितं).

67 ") S: रथस्ये. S शत्रुनि विह्वलं दृष्ट्वा — After
67^{ab}, Ba reads 70^a-71^a. — ") Ts Gs प्रादुर्बुध्- ")
V: भीता (for ज्ञाते). Ka महाभयाः. Da S भीम-
सेनमयाध्यमो.

68 ") K: सामके (for सौबले). — Mi repeats
65^a-69^a after 69^{ab}. — ") V: D (except Da)
[जा]विष्टः (for मघ्नः). Ts G M (Mi both times) पुत्रो
दुर्योधनस्तुज्यं. — ") Ts दृष्ट्वा तु शत्रुनि जितं; Ts G M
(Mi both times) दृष्ट्वा तं निर्जितं रथे. — ") K: सौबलो
(sio); Ba-s सापेक्षो; Ca सापेक्षः (as in text).

पराश्रुत्वं तु गजानं दृष्ट्वा मैत्र्यानि भाग्न ।
 विप्रजग्मुः समुन्मृश्य द्वैश्यानि समन्ततः ॥ ६९
 तान्दृष्ट्वातिवशान्मवान्भार्गवाग्रान्पराश्रुत्वान् ।
 जवेनाभ्यपतद्भीमः किञ्चज्जगत्तान्बहून् ॥ ७०
 ते वध्यमाना भीमेन धार्तराष्ट्राः पराश्रुताः ।
 कर्णमाग्राय समरे स्थिता राजन्समन्ततः ।

इति भीमहामारणे कर्णपर्वणि पञ्चपञ्चादोऽध्यायः ॥ ५५ ॥

५६

धृतराष्ट्र उवाच ।
 ततो भवेयु सैन्येषु भीमसेनेन संपुगे ।
 दुर्योधनोऽजवीर्यः कु मौढलो वापि संजय ॥ १

कर्णो वा जयतां श्रेष्ठो योवा वा मामका युधि ।
 कृपो वा कुतश्चर्मा च द्रीणिर्दुःश्रामनोऽपि वा ॥ २
 अन्यद्भुतमिदं मन्ये पाण्डवेयस्य विक्रमम् ।

३. ३. ३३. ३

69 For the sequence, cf. Ma. cf. v. 1. 70. — *) Vi प्राश्रुत्वं (for पराश्रुत्वं). — Ka मज्जा निरर्तं दृष्ट्वा — *) De नव (for दृष्ट्वा). — *) मैत्र्यानि (for विप्रजग्मुः). — *) Da मारिप (for भाग्न). — *) Di प्रतिजग्मुः (for विप्र). — Ka महाराज (for समुन्मृश्य). — S जवेनाभ्यपतत्य मन्त्रंति.

70 Gi om. 70. — *) Vi B Da Dni Di-s S (Gi om.) विदुताम्; Da विदुताम् (for [वि]ति). — S Ka s om. (hapl.) 70^a-71^b. Ba reads 70^a-71^b after 67^a. — *) B Ds [वि]दुताम्. Gs सुतो (for भीमः). — *) Ka Ds शरगताम्; Da शरगताम् (for शर). — S (Gi om.) सवर्णिम महाबलः.

71 For sequence in Ba, cf. v. 1. 70. S Ka s om. 71^a (cf. v. 1. 70). — *) S दृश्यमाना (for वध्य). — *) Ti स्थिता (for स्थिता). — *) De Ti Gi तु (for हि). — Da महाबलः; Ti Gi 'राज' (for 'वीर्य'). — *) Ki स्वः; Ba-s Da Dni Da.s.s (for सु-). — Ti Gs क्षात्रीम् (for शत्रु-). — Ti.s Gs M द्वीपो क्षात्रीन्महारथः. Ca cites द्वीपः (as in text).

72 *) Ka Mi भिक्षा मायो; T G Ms-s भिक्षावो (Gs 'वा') (for 'वीका'). — Ba महा- (for वधा). — *) Ss निर्वृत्तः; Ti निर्वृत्तिः. — Ba om. 72^a-73^b. — *) Ka काकपर्वयोः (sic).

73 Ba om. 73^a (cf. v. 1. 72). — *) Dni वधा (for वधा). — Da Ds कृते. — *) Ba.s Dni Da.s.

दुर्योधनो वा जयतां श्रेष्ठो योवा वा मामका युधि ।

कृपो वा कुतश्चर्मा च द्रीणिर्दुःश्रामनोऽपि वा ॥ २

अन्यद्भुतमिदं मन्ये पाण्डवेयस्य विक्रमम् ।

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ss Ka द्वितीये (Ka 'व') बुद्धिवले. — Adhy. name. Ti Mi शकुनिराजयः. — Adhy. no. (Squares, words or both): Ss 53 (1); Ss Da 53; Ba 73; Ba 73; Da Ti.s G Mi 83; Di 70; Di 77; Ti 81; Ms-s 87.

56

1 *) Ba Ds S वृत्ते (for लो). — Ti हृत्तेयु; Ts Gs महेयु (for महेयु). — Ti सर्वेयु (for सेवेयु). — *) Ti.s Gs M संजय (for संपुगे). — *) Da द्विष्यु; Da.s Ti Gs द्वि तु (for द्वि तु). — Ti दुर्योधनः किमकरोत्. — *) Ba सौवर्णेयोवि (for 'स' वापि). — Da Ti Gs M सौवर्णः; Ti Gs संहृतं; Ti दुर्मतिः (for संजय). — Gs सौवर्णे वा स सौवर्णः.

2 *) Ts वधतां (for जयतां). — *) Da Ti.s G Ms युवा; Ms.s दुरो (for योवा). — *) Ka कुलो (for कुलो). — Ka Vi B D S (except Ti Gs) वा (for च).

3 *) Ka.s Vi B D S वृत्ते (for वृत्ते). — *) Ka.s विकर्ता (Ka 'ते'). — After 3^a, Ka Vi B D (except De) Ti.s ina.

यथाप्रतिज्ञं योधानां राधेयः कृतवानपि ॥ ३
कुरुषामपि सर्वेषां कर्णः शत्रुनिपुदनः ।

शर्मं वर्मं प्रतिष्ठा च जीविताशा च संजय ॥ ४
तन्प्रभञ्जं वनं दृष्ट्वा कौन्तेयेनामिर्नाजमा ।
गन्धेयानामधिपः कर्णः किमकरोद्युधि ॥ ५
पुत्रा वा मम दूषणां राजानो वा महारथाः ।
एतन्मे सर्वमाचक्ष्व कुशलो हसि संजय ॥ ६

संजय उवाच ।

अपराहे महाराज घृतपुत्रः प्रतापवान् ।
जघान भीमकान्तर्वात्मीमसेनस्य पश्यतः ।

850* वदेकः समरे सर्वांश्चोपमायाम मामकान् ।

[V1 (marg.) Da.३ दैवम् (for सर्वान्) B.३ सत्यः
(for मामकान्)]

— B. om. 3rd. — १) Ś: यथा प्रतिज्ञा; K1.२.४ B1
Da.३ Ta.३ यथा प्रतिज्ञा; K३ सत्यः प्रतिज्ञा. G३ M1.२.३
योधानो — २) B1 Da वसौ (for अपि).

४ १) K३ V1 B Dn1 Di-३.३ अथ (for अपि). Ś
K1.२.४ B (except Da) Da -निपुदनः; Da -निपुदन.
— For 4th, Da Sautan.

851* सर्वेषां कुरुषीयानां कर्णो वै शत्रुनिपुदनः ।

[Ti Ma शत्रुके (Ti 'के') याना; Ta G३ कुरुषीयाना; G३
'नेयाना' (for 'कीयाना'). Ta G३ व (for वै)]

— १) Ś K३ कृतवर्मः; K३ कृतवर्मो; K३ कृतकर्म (for सर्वं
वर्मं) Ta विद्विवासी (for जीविताशा). Da S (except
Ti) प्रतिष्ठा जीविताशा च सर्वं वर्मं च संजय.

३ १) Da तद्वत् सर्वकं दृष्ट्वा. — १) K३ अशिरविः
(for 'रथः'). K३ राधेयो नामाधिपतिः; V1 B1.२.४ Da1 Dn1
Di-३.३ राधेयो वाच्य [V1 Da1 'व्य' शिरविः; B.३.४ Da
स राधेयो आशिरविः (Da अशिरवः); Da S धनुर्चरानां प्रवरः.

६ १) Ta पुत्रो वा मम दुषणो. — २) K३ Da Ta
महाराजः (for 'रथाः').

७ १) Da Ta.३ G३ संक्षेपे; G३ M संक्षेपे; G३ संक्षेपे (for
सर्वोद्). — Dn1 om. (hapl.) 7th-8th. — २) भीमो
भीमस्य (for भीमसेनस्य). — ३) K३ Da1 Dn1 [S]
प्रतिवक्तुः; B.३.४ Da.३ Ta G३ [S] व्य (G३ 'व्य') निवक्तुः; M
हनिवक्तु (for उपनिवक्तुः). Ta.३ G.३ सेनां (for सैन्यं).
Ta भीमकायि महाबाहुर. — ४) Ta.३ G.३ M३ चार्त्तराष्ट्री
(Ta M३ 'ह'). Da अयोधयन्; Ta योधयन् (for ययो-
धयन्). Ta चार्त्तराष्ट्रस्य योधयन्. — After 7, N
(except B.३ Dn1 Da) ina.

भीमोऽप्यतिवहः सैन्यं धार्तराष्ट्रं व्यपोथयन् ॥ ७
द्राव्यमाणं बलं दृष्ट्वा भीमसेनेन धीमता ।

यन्तारमवर्त्तन्कर्णः पाञ्चालानेव सा वह ॥ ८

मद्राजस्ततः शल्यः श्वेतानश्वान्महाजवान् ।

प्राहिणोषेदिपाञ्चालान्करुणांथ महाबलः ॥ ९

प्रविश्य च म तां सेनां शल्यः परश्वलादेनः ।

न्ययच्छतुरगान्दृष्टो यत्र यत्रच्छदग्रणीः ॥ १०

तं रथं मेघसंकाशं वैयाघ्रप्रविचारणम् ।

संदृश्य पाण्डुपाञ्चालास्त्रस्ता आसन्विशां पते ॥ ११

ततो रथस्य निनदः प्रादुरासीन्महारथे ।

852* अथ कर्णोऽजवीचकस्य पाञ्चालान्प्रापयन् सान् ।

[V1 दैवम्कान्.]

८ Dn1 om. 8th (cf. v. 1. 7). — १) B K1.२ Da.३
द्राव्यमानः; K३ द्रव्यमानः; Da T1 द्रवमानं (for द्राव्यं').

— २) B३ Da S चन्विना (for धीमता). — Da om.
8th. — ३) Dn1 योतारः; G३ यथारं (for यन्तारं). — ४)
Some MSS. दैवम्कान्. Ś: माहवः; V1 B D (Da om.) S

(except G३) मां (for मा).

९ १) B.३ Da S मनोजवान् (for महा'). — २) Da
S पांचालः. — ३) B३ Da कारुणांथः; S -क (G३ -का)-
करोषु (for करुणांथः). S महाबलाः; B३ 'रथाः'; Da 'बलं'
(for 'वक्तुः').

१० १) Da स प्रविश्य (for प्रविश्य च). B.३ Dn1
Da.३.३ महासैन्यं (for स तां सेनां). K३ स च (lytransp.);
G३ वैद्य. Da प्रविश्य तां तदां सेनां. — २) G३ M३
निवक्तु (M३ 'न्'). G३ दृष्टो. B३ व्यावक्तुषुवायान्दृष्टो
(sic). — ३) K३ Da1 Da अग्रणी (Da 'गी'); G३ अग्रणीः
(as in text). Da T1 वत्र वत्र च ते रथाः (T1 'थे'); T३ वत्र
वत्रेच्छति रथी; G M वत्र वत्रेच्छते (G.३ 'सी') रथी.

११ १) K३ ते (for तं). K३ भीमसंकाशः; S (except
Ta) हेम' (for मेघ'). — २) Da.३ द्वैयात्रः; M.३ वद्यात्र
(for द्वैयात्र). Da.३ चारिणः; T G चारितं (G३ 'गी') (for
चारणं). — ३) K३ संदृश्यः; K३ Da1 Da.३ संदृष्ट्वा (for
संदृश्य). D1 om. पांडु. Ś: दैवम्कान्. — ४) Ś K1.२
B Da1 Da-३ T G1.३ M.३ ह्यासन् (for आसन्). Da
यथाआसन्; G३ यथाआसीद; M३ 'का आसीत्' (for 'का
आसन्').

१२ T1 om. (hapl.) 12th. — १) S (T1 om.)
रथस्य शब्दो रथस्याथ. — २) Da महाभजनः; S (T1 om.)
विशां पते (for महारथे). — ३) Ś Dn1

पर्जन्यसमनिर्वाणः पर्वतस्येव दीर्घतः ॥ १२
 ततः शरश्रुतीसीद्वैः कर्णोऽप्याकर्णनिःसृतैः ।
 जघान पाण्डवबलं शतश्रोऽथ महम्मथः ॥ १३
 तं तथा ममरे कर्म कुर्वाणमत्रिमानुषम् ।
 परिवन्महेष्वासाः पाण्डवानां महारथाः ॥ १४
 तं शिखण्डी च भीमश्च धृष्टद्युम्नश्च पार्षतः ।
 नकुलः सहदेवश्च द्रौपदेयाः समात्यकाः ।
 परिवन्नुर्विद्यामन्तो राक्षसं शरशृष्टिभिः ॥ १५
 मात्यकिस्तु ततः कर्णं विंशत्या निशितैः शरैः ।
 अनाहवद्रणे शूरो जनुदशे नरोत्तमः ॥ १६
 शिखण्डी पञ्चविंशत्या धृष्टद्युम्नश्च पञ्चभिः ।
 द्रौपदेयाश्चतुःपट्या सहदेवश्च सप्तभिः ।

नकुलश्च प्रतेनाजौ कर्तुं विव्याध मायकैः ॥ १७
भीमसेनस्तु राधेयं नवत्या ननपर्वणाम् ।
विव्याध समरे क्रुद्धो जघ्रुद्रेत्रे महाबलः ॥ १८
ततः प्रहस्ताधिरथिर्विश्विपन्धनुरुतमम् ।
ह्रमोच निशितान्बाणान्पीडयन्मुद्राचलः ।
तान्प्रत्यविष्पद्राधेयः पञ्चभिः पञ्चभिः शूरेः ॥ १९
मात्यकेस्तु धनुष्शिल्पा ध्वजं च पुरुषर्षभः ।
अथैनं नवभिर्बाणैराजघान स्तनान्तरे ॥ २०
भीमसेनस्तु तं क्रुद्धो विव्याध त्रिशता शूरेः ।
मारुधिं च त्रिभिर्बाणैराजघान परंतपः ॥ २१
विरधान्द्वौषदेयांश्च चकार पुरुषर्षभः ।
अङ्घोर्निमेषमात्रेण तदङ्गतमिवामवत् ॥ २२

निर्देशः; V: पर्यम्पन्नमि' ; B: पर्यम्पन्नमि' ; R: मि-
न्दिनां मुखादीव. — 'B: च (for 'इ') ; K:
दीर्घतः; K: दीर्घते (for 'न' ; 'अ' ; 'ए' ; 'उ') प्राप्तादयेन
मेरिनी.

13 ¹) Kā B Pāi Pāi Dī-²) कर् (Kā 'गो')
आकर्णमि.मू. : Vī Dī-³) आकर्णमि. — ⁴) Tā
G M हन्वते पांडव सैन्यं, Tā अवधत् महाप्रा. — ⁵) Tā
पांडवानां महाप्रा.

14. ^a) V₁ B₁ D₂₁ D₂₂ M₁ कम् (for कं). K₂ D₁ कम् (for कम्). — ^b) K₁ अस्तिनपु (sic); K₂ V₁ B D T₂ G M अस्तिनपु; T₂ अस्तिनपु (for अस्तिनपु). — ^c) T₂ पाण्डवानां (for पाण्डवानां).

15 '4) Ks समोच्चः; V; B (except B₁) Das Das
D₁-1.1 च सावधिः; D₂ G₂ च सावधिः; T G₂ M₂-1 स
सावधिः; (M₂ 'तः); G₁ च सावधिः (for समोच्चः).
— '4) D₂ मधोवासः (for विमोचनम्).

16. Ba om. 16^a-17^a. — ^a) Da च (for चु). Ka
Vi B (Ba om.) I (except Da.) G: वरा (for वः).
Da क्वो (for कं). — ^b) D: वृष (for विसृष).
— ^c) T: राक्ष (for दूरो). — ^d) D: वपुर्वे (for
वपु). Vi T: G: करोचम; Ba: D: चम; T:
महाचम (for करोचम).

17 Ba cm. 17th (cf. v. l. 16). — ¹ De H (for H).
Ka V: B (Ba cm.) D S सप्तभिः (for सप्तभिः). — S
Ka. a. De cm. (hapi.) 17th. Gs cm. 17th-18th. Ts
Gs: M transp. 17th and 18th. — ² T: सप्तभिः
(for सप्तभिः). — ³ D: सप्तभिः.

(Ga'ra) = (for'ga) — 'Ga'ra (Ga'ra) =
परीमि — 'Ga'रावमुदे (for'ga) B.Ti महासः
(for'ga).

19 *) Ks V1 BDS नव (for नवः). The G (न-
विदिपि (for (न-वि'). — *) Ss Ms विदिपि; V1
BD (except Ds) The G व्या (The त्रा विदिपि (Dss Ds
'द') (for विदिपि). — *) Dss Gss (for सु). Ks
Bs Ds सुमहाकावः; Ds 'वकाः; Dss The Gss M स
महाकावः (Dss 'वाव) (for सुमहाकावः).

20 ²⁰) V; B: सायसिन्धु. K: Das. w (for तु-
 Si K: transy वयु. and वयु. K: B (except B)
 Da Da Da-da-da-da नरनरनर (K: w); B: पुनपरन.
 — ²¹) K: लवेन; K: D: लवेन; B: Da Da D: d दवा
 (for नवेन). — ²²) D: वरन; (for लवान्गरे).

21. Do Ts To Gs Ma : — 21. Do reads 21st after 22nd. — *) Ks Vi B D (Drom) Ts Gs Ma भीमसेन वनः कृद्धो. — *) Ks Ts Gs विविधः (for प्रियदा). — After 21st, Ks Vi B D (except Do) Ts Gs Ma : —

४३* महादेवस्य महादेव पञ्चमं विष्णोः मारिष ।

[K: B: गुरुः; T: G: M: गुरु (for गुरु).]

— 4) K: Di T: G.: M: सुमारे, V: Di पंथ (for पंथ:).

22^a) Ks V: Ba-s D T. s G M मरुतं (G)
'म': Ba विधिरे: सरी: Tr [म] विधिः (for
मरुतं). — After 22^{ab}, Dr reads 21^{ab}.

८. १. १०५
१०. १. १०५
१०. १. १०५

विमुष्मीकृत्य नान्यवाञ्छयैः संनतपर्वभिः ।
पाञ्चातानदनच्छरभेदीनां च महारथान् ॥ २३
ते वध्यमानाः समरे चेदिमन्सा विद्यां पते ।
कर्णमिकमभिद्रुत्य श्रमपैः समार्दयन् ।
ताञ्जघान त्रिर्नर्षभिः सुतपुत्रो महारथः ॥ २४
एतदत्यद्भुतं कर्णे दृष्टवानस्मि भारत ।
यदेकः समरे शुगन्धनपुत्रः प्रतापवान् ॥ २५
यतमानान्परे शक्ययोधयन्तांश्च धन्विनः ।

पाण्डवेयान्महाराज शैरैर्वारितवात्रणे ॥ २६
तत्र भारत कर्णस्य लाघवेन महात्मनः ।
तुतुषुर्देवताः सर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ॥ २७
अपूजयन्महेष्वासा धार्तराष्ट्रा नरोत्तमम् ।
कर्णं रथवरश्रेष्ठं श्रेष्ठं सर्वधनुष्मताम् ॥ २८
ततः कर्णो महाराज ददाह रिपुवाहिनीम् ।
कक्षमिद्धो यथा वह्निर्निद्राये ज्वलिनी महान् ॥ २९
ते वध्यमानाः कर्णेन पाण्डवेयास्तनस्ततः ।

23 *) Bs विर्योक्त्य (for विमुष्मी). Ks V1 Bs.
Dai Ds.s Tz G.s M शूराय; Bs वीराय (for सर्वाय).
— Ds om. (hapl.) 23^a. — *) V1 अद्रुह्य; Bs
अवधीय (for अद्रुह्य). S K B.s D.s.s Tz G.s
शूराय; Bs सर्वाय (for शूरय). — *) Ks चेदीनां (for
चेदीनां). Ks चैव भारत; Dai D.s च महारथाः; Tz
G.s M चैव ये रथाः; Gs ईश्वराय ये (for च महारथान्).
Tz चेदिनां ये महारथाः; Tz चेदिकाम्प्ययांस्तथा.

24 Ts repeats 24^a after 24^a. — *) Bs हन्व-
माना (for वध्य). — *) Tz चेदिमुक्ता (for 'मत्सा').
— *) Ds Gs कर्णमेषामिद्रुत्य. — *) Bs Tz समार्दयन्; Ks
V1 Bs Dni D.s T.s G M समर्पयन्; Ks समार्दयन्;
B.s.s D.s.s 'वर्षयन्'. Dai D.s.s शरवर्षैः समार्पयन्.
— *) Ks तयो (for तान्). Ks शिताय (for शिवेद्).
Ds S (except Tz) तावत्या विविधैर्वाणि. — *) Ks
महावकः; Dni 'रथि'; Gs 'रथाः'. — Ks ins. after 24:
Ts after the repetition of 24^a.

854* माद्रकन्त रणे भीमाः सिंहवत्ता वृणा ह्व ।

On the other hand, Ds T.s G M ins. after 24:

855* ततस्तान्महसम्भीरो विजिग्ये पाण्डवाग्रणे ।

25 *) Ks V1 B Dai Dni D.s.s कर्मे (for कर्मे).
Ds T.s G M अत्त (Ds तद्) कर्तुं रणे कर्मे (Gs 'मे'); Ts
तत्राद्रुह्य कर्मे. — *) Ss शूराः; Ds शूरः. Ds S
वोधयामास समरे. — After 25, Ds S ins.:

856* यतमानान्महाराथान् ।

वोधयामास समरे.

[Cf 26^a. (L. 1) Gs यतमानो.]

— *) Ds अवधीत्युते वृषः.

26 *) Ds यतमानः. V1 शूर (for वृष). — *) Ss
Ds वोधयामास; Ks Bs Dai D.s.s [ज]वोधयंतीय;
K.s Dni वोधयंतीय; V1 वोधयन्; B.s.s D.s.s

[ज]वोधयंतीय (for 'यताय'). V1 [ज]व (for च).
Ds वृषया (for धन्विनः). — Tz om. (hapl.) 26^a—29^a.
— *) Tz शैरैर्वावरश्रेष्ठे; G.s ददाह समरे रिपुः.

27 Tz om. 27 (cf. v. l. 26). — *) Gs वीरस्य
(for कर्णस्य). — *) Ks B.s Dai D.s.s S (Tz om.)
तुतुषुर (for तुतुषुर). Ts G.s देवर्षयः सर्वाः (for देवताः
सर्वाः). — *) Ks V1 B D T.s G.s M सिद्धाश्च
सहचारणैः (Ks 'चारणाः'; Ts Gs 'सेनिकैः'); Gs ससिद्धाः
सहसेनिकाः.

28 Tz om. 28 (cf. v. l. 26). — *) Ds महेष्वासं.
Bs अपूजयन् समरे; M1 'वंश महेष्वासा (hypermetrie).
— *) Ss Ks Gs धार्तराष्ट्रान् (Gs 'द्रो'). Ds महौत्तसः;
Ds नरोत्तरः; Gs महारथं (for नरोत्तमम्). — *) Ss K.s
Ds Ts Gs रथवरश्रेष्ठं; M.s.s नरवर (for रथवर). — *)
Ds प्रेक्ष्य ते (hypermetrie) (for श्रेष्ठं).

29 Tz om. 29^a (cf. v. l. 26). Ss K.s lacuna up
to रि (in 29^a). — *) Ds T.s G M ददाह समरे
रिपुः. — For 29^a, Ss subst.:

857* एकवीरो महेष्वातो विप्रत्तापरिवाहिनम् (sic) ।
while, Ks subst. for 29^a:

858* समर्धवच्छरेखीक्ष्णे पाञ्चातानां प्रवाहिनीम् ।

— *) Ss K.s.s कक्षमिद्धो; Ds T G.s M1 कर्णं शुष्कं;
Ds कक्षमिद्धे (sic); Gs कर्णं शुष्कं; M.s.s शुष्कं कर्णं (for
कक्षमिद्धो). Coeats ह्वः (as in text). Bs Dni Ds
महाः; Gs वृणा (for वृणा). — *) Dni निदायः; Ds
निद्वे (sic) (for निदाये). Ks उवकनो (for उवकिलो).
Ds T.s G M वृहेद् (for महाय). Ts निदाये वायुवेरिः.

30 *) Ks प्रावर्तत; Ks प्रावर्ततु; Bs प्रावर्तति; Dni Tz
प्रावर्तति (Tz 'ते'); M1 'वचु (for 'वन्त). Ss (sup. lin.
as in text) Ks रणे वीराः; B.s.s रणानीताः. — *) Dni
कर्मे. Ks V1 B D S महारथं (for 'वक्तु').

प्राद्वन्त रणे भीताः कर्णं दृष्ट्वा महाबलम् ॥ ३०
तत्राक्रन्दो महानासीत्पाञ्चालानां महारणे ।
वध्यतां मायकैस्तीक्ष्णैः कर्णचापवन्न्युनेः ॥ ३१
तेन शब्देन चित्रस्ता पाण्डवानां महाचमूः ।
कर्णमेकं रणे योधं मेनिरे तत्र द्यात्रवाः ॥ ३२
तत्राद्भुतं परं चक्रे राधेयः शत्रुकर्षणः ।
यदेकं पाण्डवाः सर्वे न शेकुरभिवीक्षितुम् ॥ ३३
ययौघः पर्वतश्रेष्ठमामाद्याभिप्रदीप्यते ।
तथा तत्पाण्डवं मैत्र्यं कर्णमासाद्य दीप्यते ॥ ३४
कर्णोऽपि समरे रात्रन्विधूमोऽप्रिरिव ज्वलन् ।
दहन्त्यौ महाबाहुः पाण्डवानां महाचमूम् ॥ ३५

31 *) Ka Da कर्णो; Tls Gs मातो (for 'का')
रण्यो). — *) Ka रण्यालातो; Da Ts G M पाण्डवानो
(for पाञ्चालानां). — *) S विना पदे (for महारणे).
— *) Ka मायकम् (for मायकैः). — *) Da न दमे;
(Ma 'प्र' कर्णवन्न्युने; Da कर्णचापवन्न्युने गरी; Ts
'शु'रगि

32 *) Ts पाण्डवानां (for पाण्डवानां). — *) Ts G M
महाचमूः (for 'चमूः). — *) Gs M योधः. — *) Vt
सर्वे (for तत्र). — *) Ts G M भारत (for द्यात्रवाः).
Bs Ds मेने भरतसमः; Ts सम्यमाना विना पदे.

33 *) Ka वरुणः; Ka Vt B Dai Dsi Ds-... पुनश्च;
Ds Tls G M महत् (for परं). Ts तत्राद्भुतमे चक्रे.
— *) S KLa Vt Bts शत्रुकर्षणः; Bs Ds S (except
Ts) 'शत्रुः' (for 'करोः'). — *) Ka तमेकं; Vt B D
(except Ds) S (except Gs) कते (Ts 'द्वै'जं. — *) Ka
चक्रद (for शेकुर).

34 *) Ds S जयौघः (for ययौघः). Ms पर्वतं
(for रयेन). — *) Ss Ka [च]भिप्रदीप्यते. Ka समा-
साद्यभिप्रदीप्यते; Bs Ds समासाद्य प्र (Ds 'साद्य'दीप्यते; Ls S
ययौघाद्य (Ma ययौघः) अभिप्रदीप्यते. Ca लोका दीप्यते. — *)
Ds कर्णमैत्र्यं महामैत्र्यं. — *) Ts निक्षते; Ms विक्षते (for
दीप्यते). Bs Ts कर्णं साद्य व्यदीप्यते.

35 *) Gt एको (for कर्णो). — *) Dsi दहन्त्यौ
(as); Ds तदा तयो (for दहन्त्यौ). Bs Ts दहाह
पुरुषव्याघ्रः; Ds Tls G M दहन्त्यौ वरव्याघ्रः. — *)
DLa S महाचमूः; DLa Tls G M अवीक्षणी (for
महाचमूम्).

36 *) Gs महामातु (for 'रातु). Ds शिरांश्च
महाबाहुः; Ts शिरांसि समरे राजन्. — *) Ss Ka Vt Bts

शिरांसि च महाराज कर्णोऽश्वज्वलकुण्डलान् ।
बाहुंश्च वीरो वीरणां चिच्छेद लघु चेष्टुभिः ॥ ३६
हस्तिदन्तान्तरुन्वज्जान्श्च जघ्नात्कर्णद्वयान् ।
रथोच्च विविधाप्राज्यताका व्यजनानि च ॥ ३७
अक्षेपायुगयोक्त्राणि चक्राणि विविधानि च ।
चिच्छेद शतधा कर्णो योचव्रतमनुष्ठितः ॥ ३८
तत्र भारत कर्णेन निहतैर्गजवाजिभिः ।
अगम्यरूपा पृथिवी मांशोषितकर्मणा ॥ ३९
विषमं च ममं चैव हनैरश्वपदातिभिः ।
रथैश्च कुक्षैश्चैव न प्राज्ञायन किंचन ॥ ४०
नापि स्वे न परे योधाः प्राज्ञायन परम्परम् ।

Dai Dai Dsi-... कर्णो (for 'जं' शिर मकुण्डलान्, ...
कर्णेन चक्रकुण्डलं, Bs Ts कुण्डलाकुण्डलान् च, ... Gs M
यो Gs Ms वी वीरणां कुण्डलान् च ... '... बाहु-
मकुण्डलान् चिच्छेद तथा जघ्नात्. — *) Dsi परमं मः
(for लघु चेष्टुभिः).

37 *) Ss Ka Bts-... Dai Dai Dsi-... Tls Gs M हस्ति-
दन्तान्तरुन्व, Bs 'हस्ति'सं; Ds 'दन्त'सं. — *) Ds रथोच्चम् (for
व्यजनान्). Ka Ds शक्रिद; Ds शक्रिद; Ts Gs व्यजनान् विवि-
धानि च. — *) Tls Gs om. 37th. — *) Ka Ds विविधा
राजन्; Ts 'वाकरान्' (for 'वाजान्'). — *) Ts Ms ययौघाद्य.

38 Bs om. 38th. — *) Bs Dai Dai Ds-...
ममं च ममं; Bs अगम्य युः; Bs अक्षेपायुः; Ts अक्षेपायुः.
KLa-लोकाणि; Bs-लोकाणि (for-लोकाणि). Ds
Tls G M 'द्वै'जं; Gs 'म'हामैत्र्योच्च. — *) Gs om.
38th-40th. — *) Dsi वीरो; Ts कर्णाणि (for चक्राणि).
Ds विविधानि महावि च; Ds Tls Gs M विनाञ्च ह Ms
विविधानां चक्रवरात् (Ts Gs 'ह'). — *) Ka Vt B D S
(Gs om.) बहुधा (for लघु). Ds राजन् (for कर्णो).
— *) Ds Ts Gs योचव्रतम्; Ts Gs M योचव्रतम्.

39 Gs om. 39 (cf. v. l. 38). — *) Dsi Ds
निहतैः. Ds रथवाजिभिः, Ds गजवाजिभिः. — *) Ds
अगम्यमाना; Gs 'रूपा'. Gs पृथिवी. — *) Gs-कर्मा.

40 Gs om. 40th (cf. v. l. 38). — *) Vt समं च
विषमं चैव; Bs विषमा च समं चैव; Bs विलसन् समं चैव;
Ds विषमे च समे चैव. — *) Ka Vt Bts-... Dai Dsi-...
Ts M अक्षेः (for अश्वः). Tls Gs निहतैरशवादिभिः.
— *) Ds Tls Gs-... Ms रथैश्च कुक्षैश्च (Ts Ms-... 'आपि'.
— *) Ka Vt Ds Tls Gs अक्षेपायुः; Gs M च (Ms
वि)वायुः.

कृत्वा शून्यात्रयोपस्थान्वाजिपृष्ठांश्च भारत ।
 निर्मनुष्यान्गजस्कन्धान्पादानांश्चैव विदुनान् ॥ ५०
 आदित्य इव मध्याह्ने दुर्निरीक्ष्यः परंतपः ।
 कालान्तकवपुः क्रूरः श्वेतपुत्रश्चचार ह ॥ ५१
 एषमेतान्महाराज नरवाजिरथद्विपान् ।
 हत्वा तस्यौ महेश्वरः कर्णोऽरिगणध्वजः ॥ ५२
 यथा भूतगणान्हत्वा कालसिंहेन्महाबलः ।
 तथा स सोमकान्हत्वा तस्यावेको महारथः ॥ ५३
 तत्राद्भुतमपश्याम पाञ्चालानां पराक्रमम् ।

पश्यमानापि कर्णेन नात्रह रजमूर्धेनि ॥ ५४
 राजा दुःशामनश्चैव कृपः प्राग्द्वन्द्वमथा ।
 अश्वत्थामा कृतवर्मा प्रहृतिश्चापि मौढवः ।
 न्यहनन्पाण्डवीं सेनां श्वेतशोऽथ महमथः ॥ ५५
 कर्णपुत्रौ च राजेन्द्र आतरी सत्यविक्रमौ ।
 अनाद्यपेतां बलिनः पाञ्चालान्चैव ततस्ततः ।
 तत्र पुद्गं नदा क्षामीत्क्रूरं विद्यमानं महन् ॥ ५६
 तथैव पाण्डवाः शरा वृष्टयुगश्लिखण्डिनी ।
 द्रौपदेयाश्च संकुटा जम्भ्यमंस्तावकं बलम् ॥ ५७

1. 5. 4000
 2. 5. 70 54
 3. 5. 52 53

सर्पिनः; Ka Vi B D S मायके; (for मादक); Ka.s
 कोपाय; Vi कृदा. — ⁴ Ka वेदवाय; Da रथायैव;
 Da S वेदवेत; (for वेदवत्); S Ka.s समेतपः; Ka
 परंतपः; Vi Ba.s Dai Da.s.s परं सताः; Ba चतु.सताः;
 Ti परःसते; To Ga पराविनाः; Ga परं स्थिताः; (for पर-
 सताः).

50 ^a Sa (hap. 100) Ka.s शून्या; Si रघु
 (for कृपा); Da.s शूरान्; (for शून्यान्). — ^b

शून्याय; (for -दृष्टाय). — ^c Ka Li S पं (Ma.s पा-
 र्णांश्च); Dai Dai Da पदानांश्च (for पां). Vi च विद्रीहि-
 तात्; Ba चैव विदुनान्; To चापि विदुनान्; Ga चैव-शुनाः.

51 ^a S Ka.s Da दुर्निरीक्षः. Ba परंतपः; Ba करे-
 सताः; Da S करेसता (To Gi M 'दा) (for परंतपः).
 — ^b Da S हव (for -वपुः). Ka क्रूरः; Ka Ba Da.s S
 क्रुदाः; Vi Ba.s Dai Dai Da.s.s शूर; (for क्रूरः).
 — ^c Sa Ka Da.s चकार ह; Vi Dai Da.s अवारय;
 Ba.s Dai Da.s (S) अवारय; Ba.s वपुव ह; Da S
 प्रकाशते (for चकार ह).

52 ^a Ka Vi Dai Dai Da.s श्वेतन्; Da श्व; S श्व;
 (for श्वान्). — ^b Da S (except Ti) वरगवाजः (To
 Ga 'त्र) (for महेश्वरः). — ^c Gi -मर्दवः; (for
 -श्वदवः).

53 ^a Ti काकलीकरो; To.s G.s M 'कस्यौ; Ga तथा
 मेको (for काकलिकेत्). Ba महारथः; (for 'वत्). — Ba
 om. (hapl.) 55th. Ma-s om. (hapl.) 55'-55th.
 — ^b T G [ब]मौ (for स). — ^c G.s तथा
 मेकान् (Ga 'को) (for तस्यावेको). Ka.s महारथाः; Ba
 To G Mi 'वत्; (for 'रथः).

54 Ma-s om. 54 (ed. v. 1. 53). — ^a Da
 तदद्भुतम्; Da Mi अपश्यामः. — ^b Some MSS. चपाकानां.
 — ^c Ka Da हि; Da.s ह; T G च (for [च]वि). Ka

कर्णे; Vi Ba.s Dai Dai Da.s.s T G वकर्णे; Da
 वकर्मे; Da वे कर्मे (for कर्णेन). — ^b Sa Ka Da T
 G.s मान् वपुः (Ka 'हु; Ga 'हु); Ga वज्रम (hap. 100) (for
 नात्रह). Ba वरपञ्चि च संतरी.

55 Ma-s om. 55th (ed. v. 1. 53). — ^a Da.s
 राजन्; Da दुर्बोधवन्; (for दुःशामनवन्). Da ततो दुर्बोधतो
 राजा; T G Mi दुर्बोधनः स्वरे राजा. — ^b Ba Da T G
 Mi दुःशामनम् (for प्राग्द्वन्द्वम्). To Gi Mi तथा (for
 तथा). — ^c Da अश्वत्थामाश्वत्थिः; Da To.s G Mi
 प्रीतिश्च कृतवर्मो च; To कृतवर्मो च सङ्कुनिः. — ^d Ba.s
 चैव (for चापि). Ba.s Dai Da.s.s सङ्कुनिश्च महाबलः; Da
 हार्दिवः सङ्कुनिश्च; To अश्वत्थामा च कीरेवायः. — ^e
 Ka Di Ga Mi अश्ववन्; To अश्ववन् (for अश्ववन्).

56 ^a Vi B D दु (for च). To Ga.s महाराज (for
 च राजेन्द्र). — ^b Ka निवारयेतां; Ba नात्रहृत्पुत्री (for
 अनाद्यपेतां). Ka.s Ba Da.s बलिनौ. Vi Ba.s Dai
 Dai Da.s.s निवारये वत् कुटी; Da S वत् नात्रहृत्पुत्र-
 (Da 'वत्पुत्रा; Ti 'वत् पुत्रा; To 'विदुं वा; Mi 'वतान्वा;
 Ma-s 'वत् सता)मौ. — ^c Da S पांशुकानां (for 'मौ).
 Da.s समेतः (for तत्सतः). Vi Ba.s Dai Dai Da.s.s
 पांशुवावाहितवत्. — To om. (hapl.) 56'-56th. Ka
 Da repeat 56'-57th after 5. 57. 6. — ^d Ka
 तव (for तत्र). Ka (second time) तथा च; Vi B
 (except Bi) Dai Dai Dai Da.s.s महव (for तथा हि).
 Da To.s G Mi पुनस्तत्रानवपुद्गः; Ma-s तावकानां च
 युधिष्ठि. — ^e Ka (first time) अत्यन्तः; Co विलसत्
 (as in text). Dai Da.s तथा; Da तथा (for महव).

57 For the repetition in Ka. Da. ed. v. 1. 56.
 To om. 57 (ed. v. 1. 56). — ^a To Ga तथा च (for
 तथैव). — ^b Ba संतथा (for संकुटा). — ^c S
 (To om.) अश्व(Ga स)द्वन्द्वम् (for अश्ववन्द्वम्). Ka Da (both

G. 2. 582
B. 2. 58 24
S. 2. 58. 24

एवमेव धियो बूनः पाण्डवानां ततस्ततः ।

तावकानामपि रणे भीमं प्राप्य महाबलम् ॥ ५८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पट्टपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५६ ॥

५७

संजय उवाच ।

अर्जुनस्तु महाराज कृत्वा सैन्यं पृथग्विधम् ।

सुतपुत्रं सुमंगल्यं दृष्ट्वा चैव महारणे ॥ १

शोषितोदां महीं कृत्वा मांसमज्जास्थिवाहिनीम् ।

वामुदेवमिदं वाक्यमब्रवीन्पुरुषर्षभ ॥ २

एष केनू रणे कृष्ण सुतपुत्रस्य दृश्यते ।

भीमसेनादयश्चैने योधयन्ति महारथान् ।

एते द्रवन्ति पाञ्चालाः कर्णाव्रस्ता जनार्दन ॥ ३

second time) कौरवं (for पाण्डवं).

58 T: om. 58^{ab} (cf. v. 1. 56). — " G1: ५५ (for ५४). — " T: पांचालानां (for पाण्डवानां). B: समेतः (for तत्सक्तः). — " B: च समरे; D: च मृषिभः; D: रणे राजन् (for अपि रणे).

Cok; hon. — Day of Karna's Generalship: S K1: ५५ द्वितीये (K: 'व') युद्धदिने. — Athy. no. (figures, war is or both): S: 74 (1); S: 56; B: 72; B: 77; B: 80; D: T: 1.3 G 50; D: 71; D: 59; D: 78; T: 55; M 58.

57

1 " D: महाभाग. — " K: V: B D हावा (for कृत्वा). K: पृथग्विधं; V: B (except B: D: D: D: ५५) सुतपुत्रं. — " B: ५५ D: D: ५५ च (B: क) संरक्षः; B: D: D: च संकुलं. — " B: सैन्यं (for वैव). — For 1, 8 subst.:

860* हावा तु कलुजः सैन्यं कौरवानां पृथक्पृथक् ।

सुतपुत्रस्य संरक्षं दृष्ट्वा चापि महाद्वे ।

[(L 1) G: संरक्षः सेना (for कलुजः सैन्यं). T: G: नरक्षं (G: 'न:') (for पृथक्पृथक्). — (L 2) G: वैव (for चापि).]

2 " K: शोषितोदां; D: 'लोदा. S: मही; V: B: ५५ D: D: ५५ महीं (for मही). — " B: D: D: D: ५५ मांसमज्जास्थि- (for 'मज्जास्थि'). K: D: ५५ संकिनीं; V: B D: ५५ संकुलं; D: T: G: 'कर्मां; T: ५५ G: ५५ M 'सैन्यं (for 'वाहिनीम्). — K: B D: D: D: ५५ T: ins. after 3^{ab}; V: after 2:

861* मनुष्यजीवीपापाणां हस्तपङ्कजोदयसम् ।

हरास्त्रिचयनेकीनां काकगृध्राणुनादिताम् ।

उग्रहंसद्रवोपेतां वीरहृषापहारिणीम् ।

हारपद्माकरवतीमुष्णीववरकेलिकाम् ।

धनुःशरध्वजोपेतां नरशुक्रपालिनीम् । [5]

वर्मवर्मभ्रमोपेतां रथोद्धपसमाकुलाम् ।

जयैषिणां च सुतरां भीरुणां च सुदुस्तराम् ।

तां नदीं प्रापयित्वा तु भीमस्युः परवीरहम् ।

[(L 1) B: 'कुरोपेतां; D: 'सेवमा. — (L 2) V: हरास्त्रिचयः; D: हरास्त्रिचयः (for हरास्त्रिचयः). K: 'संकीर्ण. T: हरास्त्रिचयः कौरवां (for the prior half). K: 'कुरु. K: B: 'नदी' (B: 'नी'); D: 'नदी' (for 'नदी'). T: काकगृध्राणा- दिनां. — (L 3) D: D: 'उग्र' (S: 'उग्र'); T: 'उग्र' (for the posterior half). — (L 4) K: हारपद्मा- करवती; D: D: 'वर्मवर्मभ्रमोपेतां. — (L 5) B: धनुः सरकेलिकोपेतां; D: D: 'शरध्वजो'; D: 'नदी'; D: 'कृष्णो'; T: 'गृही' (for the prior half). B: 'कुरु' (for 'कुरु'). K: V: D: 'कपालिनी' (V: 'नी'). — (L 6) V: D: ५५ T: 'वर्मवर्म' (for 'वर्मवर्म'). D: 'समाकुल-'. — (L 7) V: B: ५५ D: ५५ (for the first v). B: दुस्तराम् (hypermetrie) (for सुदुस्तराम्). — (L 8) D: D: ५५ वारयित्वा (for प्राप). B: D: D: ५५ T: वै; B: च (for g). K: D: D: ५५ नदी प्र (D: प्रा) वारयित्वा च (D: g); B: प्रापयित्वा नदी वैव (for the prior half). T: परवाहिनी.]

— " S: K: ५५ V: B: ५५ D: ५५ T: G: ५५ पुनर्वचनः; B: परवीरहम्; D: D: ५५ T: G: भरवर्षभ.

3 Before 3, N ins. चतुर्थ उवाच. — " D: ५५ रसः (for रणे). G: तत्र (for कुरु). — " K: 'सेनात्रय' (sic). B: D: ५५ वैव (for वैव). — " K: 'वोधवर्षभो-

एष दुर्योधनो रात्रा धेतच्छ्रेण माख्यता ।
कर्णेन भग्नान्वाञ्चालान्द्रावयन्बहु श्रोभते ॥ ४
कृपय कृतवर्मा च द्वीनिश्चैव महाबलः ।
एते रक्षन्ति राजानं सूतपुत्रेण रक्षिताः ।
अवध्यमानान्मेऽस्माभिधानयिष्यन्ति मोमकान् ॥ ५
एष शूलो रथोपस्थे रश्मिसंवाग्कोविदः ।
सूतपुत्ररथं कृष्ण बाहयन्बहु श्रोभते ॥ ६
तत्र मे बुद्धिरुपस्था बाहयात्र महारथम् ।
नाहन्वा समरे कर्णं निवर्तिष्ये कर्षवचन ॥ ७
राधेयोऽप्यन्यथा पार्थोन्मुञ्जयांश्च महारथान् ।

निःशेषान्ममरे कुर्यान्पश्यतोर्नो जनादेन ॥ ८
ततः प्रायाद्रथेनाशु केशरम्ब वाहिनीम् ।
कर्णं प्रति महेष्वांसं द्वैरथे मध्यमाचिना ॥ ९
प्रयातश्च महाबाहुः पाण्डवानुजया हरिः ।
आधामयप्रथेनैव पाण्डुनैन्वानि सर्वशः ॥ १०
रथघोषः स संग्रामे पाण्डवेयस्य संवसौ ।
वासवाशनितुल्यस्य महावस्येव मारिष ॥ ११
महता रथघोषेण पाण्डवः मत्स्यविक्रमः ।
अभ्ययादप्रमेयात्मा विजयस्यैव वाहिनीम् ॥ १२
तमायान्ते समीक्ष्यैव श्वेतांश्च कृष्णमारथिम् ।

५. ५७. १
५. ५७. १
५. ५७. १

Ki Dni Ds a.s. Ts M महारथः; Ka. V. B. Ds. Dni Ds a.s. Ts G 'रथाः; B. 'कले. — 'a) B. राजानं (for वाञ्चालाः). — 'f) Ki कर्णोपस्था; Ka. V. B. Ds. Ds कर्णोपस्था B. सूतपुत्रेण रक्षिताः.

4 Krom. 4. — 'b) V. B. Ds. Ds. Dni Ds a.s. M बाह्यता (for 'ता); Ds. Ds. T. G बाह्ये, Ds. Ds. T. G राजाना (for 'ते. (for मत्स्यवः. — Ds. Ds. Ds. 4'-5). — 'd) B (except B). Ts. Ds. Ds. M बहु B. a. 'हु). श्रोभतः; Ds बहुतो रणे.

5 Ds Ds om. 5 (cf. v. 1.4). Ts om. (hapl.) 5-6. Ka transp. 5 and 6. — 'a) Ka कुलश. — 'b) Ka V. B. Dni Ds a.s. महारथः; B. a.s. 'रथाः; B. 'कल. Ds 8 (Ts om.) भारद्वाजश्च जीवैषान्. — 'c) Śs रक्षताः. — 'd) Ds अवेध्यमानाशु; M अजुष्य. Ds 8 (Ts om.) ते पारि (for तेऽस्मादिह). — 'f) Ka वारविष्येति; B. पारवि'; Ds 8 (Ts om.) को (Ms वी) पारि'.

6 Ds Ds om. 6^{ab} (cf. v. 1.4). Ts om. 6 (cf. v. 1.5). Ka transp. 5 and 6. — 'b) Ts G. M. रश्मिसंवाहः; Ts G. M. a.s. 'संवाह. (for 'संवाह. — 'c) B. लुषे (for कृष्ण). — 'd) B. a.s. Ds Ds. 8 (Ts om.) बहु (B. a. G. a. 'हु) श्रोभतः. — After 6, Ka Ds repeat 6. 56. 56^a-57^a.

7 'a) B. अत्र (for तत्र). — 'b) Ds महारथः; Ds 8 रथं मन (for महारथम्).

8 'a) Śs Ka V. B. s. Dni Ds a.s. हि (for स्त्रि). Ds पथा (for [अ]न्यथा). Ka पार्थ. Ds 8 मा प (Ms हि) कर्णो रथे पार्थान् (Gs 'थे). — 'b) Ds Ds. निःशेषः. Ds T G Ms-a हुन्वाशु; Ms हुवा (for कुपान्). — 'd) Śs पश्यतोर्नो; Ka V. B. Ds Ds. Ds a.s. Ts G. M 'तां को; Ds 'तां को; Ds पश्यतोर्नो; Ts पश्यतोर्नो; Ts G.

पश्यतो र्ने (for 'तोर्नो). — After 8, Ds om.

862^a एवमुक्तान् पार्थेन कृष्णो राधेस्त्वपान्तिनः ।

9 Before 10 Ds Ts G. M. a.s. संवसौ. — 'a) Ds (for जनेन; Ms रणेन (for रथेन Ts एवमुक्तान् प्रायातः. — 'b) Ts कर्णमशौ, Gs प्रति मद्रान् (for कर्णं प्रति). 10 Ms महेष्वासा, Ds Ts G. s. महाराजः; Ts G. महेष्वासा (Ts 'सौ). — 'd) Ka मारथे; Ds द्वैरथे; Ms द्वैरथः. S K. a.s. Ds-a Ts मत्स्यसाचिने; Ds G M 'मारिषः.

10 'a) Ka प्रयातश्च; B. 'तस्तु; Ds प्रयातश्च. — 'b) Ds पाण्डवानुग्रहो. — For 10^{ab}, Ds 8 subat:

863^a स प्रयातो रथेनाशु कृष्णो राधेस्त्वपान्तिनः ।

[Ms संवसौ. Gs हुतो; Ms हुतो; Ms रथो (for कृष्णो), Ts कृष्णे मयिहाहवे]

— 'c) Śs प्रयातश्च; V. B. a.s. Ts Gs आयातश्च. Śs रथेनैव; Ds Ts G. s. रथेनाशु; Ts अवेष्वासा; Ts Gs रथे नाशु; Ms रथेनाशु; Ms-a रथेनाशु (for रथेनैव). — 'd) Ts सर्वतः (for सर्वशः).

11 'a) B. च; Ds Ts तु (for स). — 'b) Ka संवसौ; B. विर्वसौ; Ts मारिष (for संवसौ). — 'c) Ts चलेन (for मुक्तयस्य). — 'd) V. Ds द्वैषोपस्थः; Ds रथो; Ts पश्यतस्य. B. [ए]व (for [ह]व). Ts द्वैतः (for मारिष). — For 11, Ds 8 (except Ts) subat:

864^a रथघोषस्तुल्यस्य पाण्डवस्य बभूव ह ।

वासवाचनिरादेन पश्येत्पिब मारिष ।

[(L. 2) Ts रथेन पश्येत्पिब; Gs वासवाचनिरादेन (for the prior half). Ts मारिष (for मारिष).]

12 'a) B. रथघोषः; Ds 'मोरेय. — 'b) Ms पाण्डवाः. — 'c) Ds 8 स (Ts G. s) अवेष्वासा (for अवेष्वासा). V. अवेष्वासादवेष्वासा. — 'd) V. B. Ds Dni Ds a.s. विर्वेयः; Ds रथेव (for विव').

G. B. AGST
B. B. 79. 18
S. B. 80. 12

मद्राजोऽश्ववीक्षणं केतुं दृष्ट्वा महात्मनः ॥ १३
अयं म रथ आयाति श्वेताश्वः कृष्णमारुधिः ।
निम्नक्षमित्रान्तरमरे वं कर्णं परिपृच्छसि ॥ १४
एष तिष्ठति कौन्तेयः संस्पृशन्णाण्डिवं धनुः ।
तं हनिष्यमि चेदद्य तवः श्रेयो भविष्यति ॥ १५
एषा विदीर्यते सेना घातंराष्ट्री समन्ततः ।
अर्जुनस्य भयान्तरुणं निम्नतः शत्रवान्वहन् ॥ १६

13 *) K₁ समेक्षयेव; D₁ D₂ s. s. 'मिरी'; D₂ समीक्षये.
— ') K₁ M₁ कृष्णमारुधिः. — ') D₂ तत्र राजा (for
मद्राजो). — ') D₂ दृष्ट्वा कर्म; S दृष्ट्वा केतुं (by transp.).

14 *) V₁ रथम्. D₂ आयातः. — ') B₁ D₂ T₂ s
G₁ s M संमारे (for समरे). — ') V₁ कर्णं वं (by
transp.). D₁ D₂ परिपृच्छति.

15 D₂ S (except T₂) repeat 15 after App. I
(No. 26). — ') T₁ (second time) संस्पृशन्; G₂ (first
time) स स्पृशन्. — ') D₂ T₁ (both both times) s
(first time) G₂ (both times) s. s. M₁ (all first time).
s-s (all both times) सं स्पृशन्निष्पत्तिः श्वः; T₂ G₂ s M₁
(all second time) सं (for किं: स्पृशन्निष्पत्तिः श्वः. — ')
K₂ T₁ G₂ M₁ s (S MSS. first time) तवः; B₂ D₂ तवः;
D₁ सं वः; D₂ सं वः; G₁ (first time) सं वः (for तवः); B₁
G₂ (second time) भविष्यति. — K₂ s V₁ B D₁ D₂
D₂-s. s. T₂ ins. after 15; D₂ T₂ s G M after the
second occurrence of 15:

865* स्वामिनेष्वरायाति कर्णं निम्नम्बराजयात् ।

असम्मानो राधेय तं वाहि प्रति भावयन् ।

[(L. 1) D₂ वात् (for स्वात्); D₂ अग्निपिच्छत्; K₂
वराजयात्; V₁ स्वात्वात्; B₂ s D₂ वराजयात्; B₂ वराजः;
B₂ वराजयात्; D₁ D₂ s वराजयात्; D₂ वराजयात्; T₁
वराजयात्; T₂ s G M वराजयात् (for वराजयात्). — D₂
repeats line 2 after st. 16. — (L. 2) K₂ B₂ D₂
D₂ s वराजयात्; B₂ वराजः; D₂ वराजयात्; T₁ G₂ s M₁
वराजयात्; M₂ वराजयात्. K₂ s (for s). K₂ वाहि. K₂ V₁
D₁ D₂ (both times) s. s. प्रति भावयन् D₂ S सं प्र (G₁ वां
वः; M₂ वांवा) वाहि (T₁ G₂ s 'दी'मि वे मणि: (for the
poster. r half.]

K₂ T₂ cont.:

866* धृतां लक्ष्मणा प्रसाहं च भृगोरथं च संस्मरन् ।

दक्षिं क्षुद्रि च संस्मरन् स्मृत्वा रामोपदेशयन् ।

चर्चयेव जने मेघेः प्रसुप्तस्य महातयात् ।

वर्जयन्मर्षमैन्यानि त्वरते हि धनंजयः ।

त्वदर्थमिति मन्येऽहं यथासोदीर्यते वपुः ॥ १७

न ह्यवस्थाप्यते पार्थो युयुत्सुः केनचित्सह ।

त्वामृते क्रोधदीप्तो हि पीड्यमाने ब्रूकोदरे ॥ १८

विरथं धर्मराजं च दृष्ट्वा मुदद्विष्यतम् ।

शिशुण्डिनं सात्यकिं च धृष्टद्युम्नं च पार्षतम् ॥ १९

द्रौपदेयान्युधामन्युमुत्तमौजममेव च ।

वाग्निविद्यापरिज्ञाने न मे युद्धे कले हरिः ।

न मां विनेष्यते कर्णं गदायुद्धे विरोधतः । [5]

[(L. 1) T₂ प्रसारं (for प्रसारं). — (L. 2) T₂ धृष्टद्युम्न
संज्ञानं (for the prior half). T₂ कृष्ण (for स्मृत्वा).
— (L. 3) K₂ वनेजयः T₂ प्रसुप्तस्य महातयात् — (L. 4) K₂
राजा- (sic) (for वरिः) K₂ त्वयुद्धो (for न मे युद्धे:]

On the other hand, D₂ T₂ s G M ins. after 15, a
passage given in App. I (No. 26) followed by the
repetition of 15.

16 D₂ reads 16 twice (see below). — ') D₂
T₂ s G M s-s ते दीर्यते; T₂ संदीर्य; M₂ दीर्यति ते (for
विदीर्यते). — ') T₂ चार्करीः; G₂ 'राह. — ') D₂
S कर्णं (for तर्णं). — ') K₂ निघातः; D₂ (both times)
निम्नतः D₂ रणे; M बहु (for बहून्). D₂ दीर्यते हि समन्ततः.
— After 16, D₂ repeats line 2 of 865* followed by
the repetition of st. 16.

17 *) D₂ स्वर्तो; D₂ स्वर्ति; S (except T₂)
स्वर्ति. D₂ वः; T₁ G₂ [5]पि (for हि). — ') D₂
तथा (for यथा). K₂ सोदीर्यते; K₂ [ज]स्व दी'; B₂ [ज]
सोदीर्यते (sic); D₁ D₂ s स्वादीर्यते.

18 *) K₂ V₁ B D₂ D₂-s. s. G₂ अवस्थाप्यते.
— ') D₂ T₂ G₂ स्वर्त्ये (G₁ 'वर्त्ये); T₂ s G₂ s M स्वर्त्ये
(M₂ 'तः) (for त्वामृते). K₂ s क्रोधद्विष्यते; V₁ 'दीर्य; G₂
क्रोधमानो.

19 *) T₂ G₂ s आतरं (for विरथं). B₂ D₂ s
धर्मराजं तु; D₂ 'रावानं. — ') D₂ s मुदद्विष्यते (D₂
'क्षितं; D₂ 'विकर्म; D₂ सं श्रुतविषयं; T₂ s G₂ तु (T₁
सं; G₂ [ज]स्व श्रुतविषयं; T₂ G₂ s M श्रुतविषयं (G₂
'दीर्य) सं (for मुदद्विष्यतम्). — ') B₂ विस्मयितं. S
सात्यकिः. — ') B₂ पार्षतं; D₂ पार्षतं (for पार्षतम्).

20 D₂ reads 20^a-21^a on marg. — ') D₂ D₂ s
द्रौपदेया. — B₂ om. (hapl.) 20^a. — ') D₂ T₂ s G
M वराजयात् (for आतरी द्वौ). T₂ प्रसनीय व (for द्वौ

नकुलं महदेवं च भ्रातरो द्वौ समीक्ष्य च ॥ २०
महमेकरथः पार्श्वस्वामभ्येति परंतप ।
क्रोधरक्तवधः कुदो त्रिषांशुः सर्वधन्विनाम् ॥ २१
स्वरितोऽभिपतत्यम्मास्त्यक्त्वा मेन्यान्यसंश्रयम् ।
त्वं कर्णं प्रतिपाद्येनं नास्त्यन्वो हि धनुर्धरः ॥ २२
न नं पश्यामि लोकेऽस्मिन्स्वसोऽप्यन्यं धनुर्धरम् ।
अर्जुनं समरे कुदं यो वेलामिव चारवेत् ॥ २३
न चास्म्य रक्षां पश्यामि शृणुनो न च पार्श्वतः ।

एक एवाभियानि स्वां पश्य माकल्यमात्मनः ॥ २४
त्वं हि कुष्णो गणे प्रकः संमाचयितुमाहवे ।
नवैष भारो राधेय प्रपुष्पाहि धनंजयम् ॥ २५
त्वं कृतो ह्येव भीष्मेण द्रोणश्रीमिहपैरपि ।
सम्भवाच्चित्रितरथत्वं निर्वर्ण्य पाण्डवम् ॥ २६
लेलिहानं यथा सर्वं मर्जेन्ममृषमं यथा ।
तयस्मिन् यथा व्याघ्रं ब्रूहि कर्णं धनंजयम् ॥ २७
एते ब्रवन्ति समरे धार्तराष्ट्रा महारथाः ।

C. 2. 37. 24
B. 2. 37. 24
L. 2. 37. 24

समीक्ष्य च. — 1a Ts Gs M नु (for च). Gs वामगोष्ठव
हीनम् नु.

21. ^a De Ts Gs [ए]कार्य. — ^b Ks ह्यन्वेय
(sic) (for ह्यन्वेति). Ks परस्परं; Ks Vi B Dni Da-a S
(except Gs) परस्पर. — Bz om. 21^a-24^a. — ^c Ts
कलं (for कुदो). De Ts G M जोषलेकमवमो — ^d
Ks Vi B (Bz om.) D S सर्वं; Ks म च वाचिषान् (for
(for 'धन्विनाम्').

22 Bz om. 23 (cf. v. l. 21). — ^a S Ks
स्वरितो. Ks Dni [उ]भयपतति; Dni Dni स्वरित; Ts Gs
हि प'; M: निप' (for स्वरित'). 1a [ए]व; De Ts
Gs [ज]साद् (for [ज]साव). Ks त्वरेनेभिपतयसाद्.
— ^b Ks Dni लक्ष्मा. De Ts [ज]संक्षय. De Gs पार्श्वः
(Gs हया) लेन्यं वृषकटवत्; Ts Gs M हया लेन्यं
वृषनिवत्. — ^c Ts लक्ष्मो. De प्रतिपाद्येनं. — ^d Bz
De Ts पार्श्वं समरदुर्मर्.

23 Bz om. 23 (cf. v. l. 21). Ts transp. 23^{ab}
and 23^{cd}. — ^a Bz नु (for हं). — ^b Ks Vi B
(Bz om.) D Ts Gs Ma-a ह्यन्वे; Ts हेनं; Gs
ह्यन्वे; Gs ह्यन्वे; M: ह्य (for ह्यन्वे). De S
कथंचन (for धनुर्धरम्). — ^c De वकाद् (for
वेलाम्). Ks Bz चारवेत् (for चार). — For 23^{cd},
De S subet.

२६* योऽर्जुनं सागरीधामं कुदं वेलेव चारवेत् ।

[Ts सागरीधं नं (for 'पार्श्व'). De यो कुदं वेलेव सागरीधं (for
the prior half). Ts चारवेत्]

24 Bz om. 24^{ab} (cf. v. l. 21). — ^a M: कुदं
(for रक्षां). Ts Gs म च रक्षां च पश्यामि. — ^b Ks Vi
B (Bz om.) D S पार्श्वं (Bz 'पै'लो म च (Ks वाच) वृक्षः.
— ^c Ts [ज]निपातय. Bz लं.

25. ^a S (except Gs) transp. कुष्णो and मक.
Bz Dni De कुष्णो; Bz कुष्ण. Bz महीध्यावः (for रथे

मक.) — ^b Ks जोषावचिपुम्; De म मा'र' for संमा'.
Bz मको वाचयितुं रथं, 1a S जोषुमंको परतरी. — ^c S
K Vi Bz Dni Da-a लवैर (for लवैर). De माया;
Gs माहि (for भारो). De राधेयं — ^d M: धनंजयः.

26. ^a De हेय. Vi B Dni Dni Da-a Ts
जमानो (Ts न्व जमानो. ह्यवि भीष्मेण, De न्व जमानोमि
भी', 1a Ts Ts न्व जमानो जमानो (Ts Ts 'म' भी'; Ts Ma
न्व हं M: म लो हेय भी'; Gs जमानो न हतो हेय; Ma-a
न भारो हेय भीष्मेण. — ^b Ks श्रौहि (for श्रेष्ठा).
Vi कुपेरिव; Bz Dni Da-a कुपेय च; De S (except
Ts) कुपेरिवि; De कुपेरिवि (for कुपे'). — Bz om.
26^a-26^d. — ^c Ks Ts लक्ष्मसाधो; Gs M 'साधि'.
De प्रतिपाद्यि; Ts G M 'रक्ष' (Gs 'ही'). — ^d Ts G
M नं निवत् (Gs Ma-a लेनिवा; M लेनिवा'रच भारते (Ts
पार्श्व; Gs चारत्). — For 26^{cd}, Vi B (Bz om.) D Ts
subet.

२७* सम्भवाच्चित्रितरथत्वं निर्वर्ण्य महारथे ।

[De निर्वर्ण्य महारथ; Ts संनिवार्य भारं (for the
posterior half).]

27 Bz om. 27 (cf. v. l. 26). — ^a De लया
(for यथा). — ^b Ss Bz De S वृषले (for वृषले).
Ks Vi लया (for यथा). — ^c Ks जयस्मिन्; Bz जय';
Dni Da-a जय'; De लय'; De जय'; Ts गुहा'; Gs Ma
जिह्वा'; Gs मार्गे स्थित'; Gs लयस्थिति. Dni व्याघ्रो; Gs
व्याघ्रं. — ^d Bz कालं; Bz कलं (for कलं).

28 Bz om. 28 (cf. v. l. 26). — ^a De S (except
Gs) लयसाद्; De पार्श्वसाद् (for लयरे). — De S transp.
28^a and 28^d. — ^b De Gs महारथः (for 'रथः').
— ^c Gs जयसाद् (for जयसाद्). — ^d Ss Ks
विशलेषा; Ks जयस्थित; De निर्वर्ण्य; Ts Gs 'वेदं (for
'वेदा). Vi Bz Dni Dni Ts चारयिषा; (Bz

G. L. 407
B. L. 79, 84
A. L. 83, 84

अर्जुनस्य मयात्पूर्णं निरपेक्षा जनाधिपाः ॥ २८
द्रवतामय तेषां तु युधि नान्योऽस्ति मानवः ।
भवहा यो भवेद्दीर स्वामृते सतनन्दन ॥ २९
एते त्वां कुरुषः सर्वे शीघ्रमायाय संयुगे ।
विहिताः पुरुषभ्याम्र न्वनः श्रमणकाङ्क्षिणः ॥ ३०
वैदेहाम्बष्ठकाम्बोजाम्बुजास्तथा नम्रजितम्बया ।
मान्धाराम्ब यया धृत्या जिताः संरुये सुदुर्जयाः ॥ ३१
तां धृतिं कुरु राधेय ततः प्रत्येहि पाण्डवम् ।
वामुदेवं च वार्ष्णेयं प्रीयमाणं किरीटिना ॥ ३२

Ds 'व.'): Ds महाभाः. — After 28, Bs reads 32, repeating it in its proper place.

29 *) Ts Gs Ms वै तेषां; Ts Gs Ms-4 वैतेषां (for तेषां तु). Ts मयां तु द्रवतां संवे. — *) Ka V: B D Ts नान्योऽस्ति युधि (by transp.). Ka B: मायव; Ds Ts मानवः; Ds मानव. Ts G M नान्योऽस्ति (Ms-4 'स्त्वाम्बो') युधि मारिष. — *) Ds Ts G M मयाव (Ts 'व'हो (for मयाव यो). B: कुर्ये; Ds मये (for मयेव). Ka B: Ms-4 Ds Ds Ms-4 वीरव; B: वीराव (for वीर). Ts Ts मये यो न/ Ts मं:मयेद्दीर (Ds 'रव'). — *) Ts स्वदने. Gs सुनन्दनं.

30 *) Ds विह्वल (for संयुगे). — *) S: Ks Ms-4 Bs वैदिताः; Ka Ds Ds-4 विहिताः (for विहिता). Ds Ts M पुरुषभ्याम्राव (Ds Ms 'प्रव').

31 *) Ds विदेहोवह. Some MSS. कामोजाव. — *) Ka नम्राजिताव; Ks Ms-4 Ts Gs नम्राजिताव; Ts नम्राजिताव; Gs नम्राजिताव; Ms-4 नम्राजिताव (sic). Ts तथा (for तथा). — *) S: Ks (sup. in. as in text); Ts Gs Ms तथा; Ds तथा (for तथा). Ds Ts Gs जिताः संरुये (G: 'ये; Gs 'ये') (for तथा युया). S: युया; Ks युया; Ts युया (for युया). — *) Ds Ts Gs-4 तथा (Ds Gs 'वा' युया (for जिताः संरुये). Gs संवे; M संवे.

32 Bs reads 32 for the first time after 28. Ts reads 32-32^a after 44^a. — *) Ks दृतिः; Bs (both times) धृतिः; Ms धृति (for धृति). Ds राधेये. — *) Ds Ts राधेय. — *) Gs प्रीयमाणं (for प्रीयमाणं). S: किरीटिना. — After 32, Ka V: B: Ms-4 Ds Ds Ms-4 ins.:

865^a प्रायुवाहि महाबाहो पौरवे महति स्थितः ।

[Bs स्वयं (for महति)]

कर्ण उवाच ।

प्रकृतिस्यो हि मे श्रव्य इदानीं संमतस्तथा ।
प्रतिमासि महाबाहो विभीक्ष्व धनंजयात् ॥ ३३
पश्य बाहोर्बलं मेऽयं शिक्षितस्य च पश्य मे ।
एकोऽयं निहनिष्यामि पाण्डवानां महाचमूम् ॥ ३४
कृष्णां च पुरुषभ्याम्रौ तच्च सत्यं ब्रवीमि ते ।
नाहत्वा युधि तौ वीगवपयास्ये कथंचन ॥ ३५
स्वप्स्ये वा निहतमाभ्याममत्यो हि रणे जयः ।

On the other hand, Ts ins. after 32:

870^a यथैकेन त्वया पूर्व कृतो दिग्विजयो महात् ।

कलिह्राधिपतिं जित्वा तवाभीता तदन्तरे ।

दुर्बोधनस्य महिषी जरासंधं विजित्य च ।

तदेव सख्यमालम्ब्य जहि पार्थ धनंजयम् ।

— Ts ins. after the above; Ts G M after 32, an addl. colophon. [Adhy. name: Ts शत्रुवाक्यं; Ms कर्णोक्तवाक्यं. — Adhy. no.: Ts G Ms 90; Ts 86; Ms-4 89.]

33 For sequence in Ts, cf. v. l. 32. — *) Ka V: B: Ms-4 D (except Ds) Ts [S] सि मे; B: सने (sic) (for हि मे). — *) B: संज्ञतव (for संज्ञ). Ka Ds त्वया (for तथा). — *) Ms प्रतिवाहि (for 'वाहि'). — *) Ka B: Ds सा वैवीर्यव; Ds विभीक्ष्वाधि; Ds भीतिक्ष्व; T G Ms ज/ Ts ह/ भीतव; Ms-4 अभितव (for विभीक्ष्व). M धनंजयं (Ms 'व.'). Ds Ds Ms-4 यथा पार्थस्य केसवः.

34 For sequence in Ts, cf. v. l. 32. — *) Ka बाहोर. — *) Ds शिक्षितं वैव (for 'तस्य च'). B: मानव (for पश्य मे). Ds S धनुषः शिक्षितस्य च. — Gs om. 34^a-36^a. — *) Ts पाण्डुसैन्यमनेकवः.

35 For sequence in Ts, cf. v. l. 32. Gs om. 35 (cf. v. l. 34). — *) Rom. ed. पुरुषभ्याम्र. — *) S: B: Ms-4 Ds Ds Ms-4 Ts ततः; B: Ts एतत्; Ds अत्र; Ts Gs Ms तव (for तथा). Ka तत्सत्यं च (for तथा सत्यं). Ts Gs मो; Ms वै (for ते). Ka V: B: Ds Ds Ms-4 तत्सत्यं प्रव्रीमि ते. — *) Ka न हत्वा. Ts Gs समं (for युधि तौ). — *) V: B Ds Ds Ds Ms-4 वपयास्ये; Ds निवर्तिष्ये; S (Gs om.) प्रतिवासे (for जय').

36 For sequence in Ts, cf. v. l. 33. Gs om

कुतायो वा मविष्यामि हन्वा तावथ वा हनः ॥ ३६

नेतादशो जातु बन्ध लोके

रथोनमो यावद् अनुभूतं नः ।

तमीदृशं प्रतियोन्वामि पाथे

महाद्वे पदव च योरुपं मे ॥ ३७

रथे चरत्येव रथगवीरः

36th (cf. v. l. 34). — ^a) ⁸) सः सन्धे; Ka Dai Da s. s. सोधे; Vi Sa-s Dai सिधे; Bi Da-s सिधे; Bi सोधे (for सोधे). — ^b) Ka Vi B Dai Da Da Da-s. s. To अविधो; Ka अविधो (for अविधो). Ka वा (for दि). — ^c) Ka Vi B Dai Da Da Da-s. s. To (for वा). — ^d) Ka Vi B Dai Da Da Da-s. s. To वावथ (for तावथ). — For 36, De s. except Ts) subst.

37th मिहो वा मविष्यामि हन्वा तावथ वा हनः ।
कुतायो वा मविष्यामि हन्वा वा मविष्यामि वा ।

[To transp. the prev. half of line 1 and that of line 2. — (L. 1) s. s. in the prev. half. To s. s. in the prev. half. De Mi [s. s. in (for s. s.). — (L. 2) To Gs [s. s. वावथ (for वावथ). De वावथ. —

— After 34, Ka Vi B D (except Da-s) To ins.

372nd सत्य उवाच ।

अथमेवमं वदन्ति मुने

महाराजाः कर्म रथगवीरम् ।

एकस्मिन् किमु कृत्वाणिगुणं

विशेदुमेवं क इहोन्वहेव ।

[(L. 1) Ka Bi De Ts सव (De Ts 'से)वम् (for सवम्) Bi Dai Da-s सव; Ts सव (for सव). Vi De Ts सव; Bi सव (for सव). — (L. 2) To सव (for सव). Vi सव (for सव). — (L. 3) Dai Da-s वि मु (for विमु). De सव मुमु. — (L. 4) To सव सव (for सवसव). Da सवसव.]

37 For sequence in Ts, cf. v. l. 32. Before 37, Ka Vi B D (except Da-s) ins. कर्म उवाच. Ts reads 37th twice. — ^a) Ka सव (for सव). S (except Ts) सव (Ts 'से; Gs Mi 'से) बन्ध (for बन्ध लोके). — ^b) Vi महाद्वे; Bi रथोनमं; Da 'नमो; De अनुभूतो (for रथोनमो). De वावद् (s. s.); Ts (both times) वावद् (for वावद्). ⁸) Ka-s-s-s-s-s; ⁸) Ka Vi B D उवाच (s. s.); Ka अनुभूतं; Ts (both times) मु मुने (for 'अनुभूतं). Ka न; Di व. (for वः).

शीघ्रैरेवैः कीरवराजपुत्रः ।

म वाप मां नेष्यति कृष्णमेत-

रकृष्णान्तादेतदन्ताः स्य मर्षे ॥ ३८

अन्वेदिनी राजपुत्रस्य हन्वा-

वेषिनी जातकिनी बृहन्वी ।

रदापुत्रः कृतिमान्निबन्धनो

To s. s. Mi-s अविधोके वावथपु (Ts 'लोपु; Mi 'से मु; Ma 'से न) मुने (Mi-s 'से); Ma अविधोके वावथ s. s. — After 37th, De S ins.

373rd अवाहं मे विदित्वास्मि मर्षये

अनेकं पदमने मरुदम् ।

[(L. 1) To अवाहं. To मरुदम् (for अवाहं). De om. s. To अनेकं च (for विदित्वास्मि). De M अनेक. — (L. 2) To Gs मरुदम्. To मरुदम् मरुदित्वास्मि.]

De To G M read 37th-38th after 372nd. Ts reads 37th after 372nd. Ts transp. 37th and 38th. — ^a)

Ka पाथे. — Ma om. 37th-38th. — ^b) Mi पदमनि (for पदमनि). Ka वा (for वा). Ka कीरव (for कीरव). De Ts G Mi-s महाद्वे सव (De सव; Ts सव) सव पदम पीरव.

38 For sequence in De Ts G M, cf. v. l. 37. Ts om. 38. Ma om. 38th (cf. v. l. 37). To transp. 37th and 38th. — ^a) Vi B Dai Da Da-s. s. रथे (for रथे). Ka रथीग. — ^b) Bi-s Dai Da-s सिधे (for सीधे). Ka-राजपुत्र. — Ts om. 38th-39th. — ^c) S K Da-s वाव (for वाव). Ka वा. Ka De वृषति Vi Dai Da-s सव; Ba-s मरुद (for मरुद). — ^d) Vi De वृष; Da Da mu (for वृष). — For 38, De Ts G M subst.

374th रवान्तरादेति रथगवीरः

शीघ्रैरेवैः कीरवराजपुत्रः ।

म वाप मां नेष्यति कृष्णमेत-

कृष्णान्तादेतदन्ताः स्य मर्षे ।

[(L. 1) Ma-s रवान्तरादेति (Gs 'र) De रथे वावथ रवान्तरादेति; Ma-s रथे रथगवीरः. — (L. 2) Gs Ma-s कीरव (Gs 'राव) रथ (Gs 'र); — (L. 3) M न वाप (Ma 'वद्; Mi [न] वाप (for वाप); M कृष्णमेत (Mi 'वत्त). De न कृष्णमेत केर वे कृष्णमेत; Gs कृष्णमेत (Gs 'वत्त) कृष्णमेत (Gs 'वत्त) कृष्णमेत (Gs 'वत्त); — (L. 4) De कृष्णमेत; Gs M कृष्णमेत (Ma 'वत्त) कृष्णमेत. De न; Gs वृष; Gs वृष (for वृष). De मरुद; Gs मरुद; Mi मरुद (for मरुद).]

39 De om. 39. Ts om. 39th (cf. v. l. 38). — ^a)

न पाण्डवेयेन समोऽस्ति योषः ॥ ३९

गृहात्स्नेकानपि कङ्कषत्रा-

नेकं यथा तान्त्रितिपान्त्रमध्य ।

ते क्रोधमात्रं निपतन्त्यमोषाः

कस्तेन योषोऽस्ति समः पृथिव्याम् ॥ ४०

अतोषयन्पाण्डवेयो हुताश्वं

कृष्णद्वितीयोऽतिरथस्तस्वी ।

लेभे चक्रं यत्र कृष्णो महात्मा

धनुर्गाण्डीवं पाण्डवः सव्यमासी ॥ ४१

Ks अवेदिने (sic); Bs अवेदनी; Ds Gs बलो (Gs 'ले' दिवौ);
T: बलेरनी; M 'दनी. G: राजसुतम् (for 'पुत्रम्'). T:
Gs Ms-4 पाणी; T: Gs पानि; Gs पानीम्; M: पाणी (for
हुताश्व). — ¹) Ks Ms-4 अवेपनी (Ks 'जी'); V: B Ds
Dn: Ds-4.1.2 Ts Gs अवेपनी (Dn: 'जी'); T: अपाणिनी;
M: अवेपनी (for अवेदिनी). Ks ज्ञातविनी; T: Gs
'वनी (for 'विनी). Ds S (Ts om.) महावी. — ²) Ks
हृदयुषः. S Ks.1.2 Gs क्षितिपा (Gs 'ता'म् (for कुत्रिमात्).
T: Gs M क्षिप्रकारी; T: Gs 'बोधी (for 'हलो). — ³)
Ss पाण्डवेयेन; Dn: पाण्डवेन; T: Gs M 'वम; G:
'वेवम. S (except Ts) सप्तो (for समो). Ms-4 योषः.

40 ¹) Ds कंकषत्र. — ²) Ds निन्ये (for एकं). Ds
कथा (for यथा). Ds पयाम् (sic) (for यथा तान्).
Dn: Ds तद् (for तान्). Ks Bs.1.2 Ds Ds.1.2 Ts
प्रतिपत्तिं चाशु (Ts धीरः); V: Bs.1.2 Dn: Ds-4.1
प्रतिपत्तिम् (Ds 'हव' चाशु (for क्षितिपान्त्रमध्य). — ³)
Ks तद् (for ते). Ks V: B D क्रोधमात्रे. Ks निपत-
न्त्यमोषाः. — ⁴) Bs तस्य (for तेव). Ks योषा; Ds
योषा. — For 40, T: G M subst.:

875* गृहस्थमुत्सृज्य विवेकमात्रा-
सुरंदरलेख च दुष्प्रवीर्यः ।

ते क्रोधमात्रे निपतन्त्यमोषा

न पाण्डवस्य समोऽस्ति कश्चिद् ।

[(L 1) Ms तुंगम् (for विदुषम्). Ms.1.2 विवेकमात्रम्.]

T: G M cont.: Ds ms. after 40:

876* अतीवशान्तधनुषा राजपुत्र-

सवतीवशान्तधनुषा राजपुत्रे ।

[(L 1) Ts Gs अतीवश. Gs धनुषो; M धनुषी. T:
Ms राजपुत्र; Ts Gs 'पुत्रे. — Ms om. line 2. — (L 2)
Ts Gs अतीव (for अतीव). Ds G: केतुवं च (Gs 'वमा'ति
पुत्रे.)

श्वेताश्वयुक्तं च सुघोषमयं

रथं महाबाहुरदीनतत्त्वः ।

महेषुषी चाश्वयो दिव्यरूपौ

शस्त्राणि दिव्यानि च हव्यवाहात् ॥ ४२

तथेन्द्रलोके निजघान दैत्या-

नसंख्येयान्कालकेयांश्च सर्वान् ।

लेभे शङ्खं देवदत्तं स तत्र

को नाम तेनाभ्यधिकः पृथिव्याम् ॥ ४३

महादेवं तोषयामास चैव

— After the above, Ds Ts G M read 37¹-38⁴; Ts
reads 37¹.

41 ¹) S: Ks जातो (Ks अयो/यवत्; Bs जतयं; Ds
Ms अतोषयन्. S: Ks V: B D (except Ds.1) S
खाण्डवेयो (for पाण्डव). V: Ms हुताश्वनं. — ²) Ss हि
रथम्; Ks हि रथं; Ds Ds.1.2 [S] तिवलम् (for 'रथम्').
Ds S (except Ts) कृष्णो हि कृष्णेन (Ds Gs कृष्णेन कृष्णो
हि) पुल्लस्तस्वी. — ³) Ds S (except Ts) तत्र (for
यत्र). — ⁴) Ds गाण्डीवं. Ks सव्यमासी. Bs Ts दिव्यं
धनुर्गाण्डीवं Bs 'दी'वं सव्यमासी; Ds T: G M धनुर्वरं
गाण्डी (Ts 'दी'वं सव्यमासी).

42 ¹) Ks V: B Ds Dn: Ds-1.2 च सुघोषमुयं (Ds
'मध्रे); Ds बहुघोषमयं; S (except Ts) च महौषकोषं (Ms
'घो') (for च सुघोषमयं). — ²) S Ks.1.2 यथा (for रथं). Gs
महेशुषि (for 'बाहुर). — ³) Gs अश्वयो (sic) (for चाश्वयो).
Ks V: B Ds Dn: Ds-1.2 Ms चा (Dn: वा) अश्वे
दिव्यरूपे. Ds T: G Ms-4 विदुषा (Ms 'ता'यो; Ts
वीर्यरूपौ (for दिव्य'). — ⁴) Ds दिव्यानि; Ds Ts G
M चाश्वानि; T: चाश्वानि (for दिव्यानि). T: Gs M
तु (for च). Ks बहूनि हुताश्वः; Bs Ds च हव्यवाहाः
(Ds 'हान्).

43 Ds cm. 43. — ¹) V: Bs ज (V: र) पञ्चलोके;
Ds Ts G M वसिष्ठः; T: वसिष्ठवादीन् (for तथेन्द्रलोके).
S (except Ts) संख्यो (for देवान्). — ²) Ks संख्ये
(for सखान्). T: G M वः कालकेयानपरांश्च देवान्;
Ts शरैर्योः परिभूयानिजेना. — Ts om. 43¹. — ³) Bs
Dn: Ds.1.2 च; Ts Gs.1.2 तु (for का). — ⁴) Ms-4 के
(for को). T: Gs Ms.1.2 तस्य; Gs कोके (for तेन). Bs
[अ]धिकः (sic); Ds [अ]भ्या. Ds च तत्र (for पृथिव्याम्).

44 ¹) Bs महेषरं (for महादेवं). Ts रोषयामास-
Ks तत्र; V: Bs-1.2 Ds Ds.1.2.1.2 यो वै; Bs योरे;

माधान्मुपुदेन महानुवाचः ।

लेमे ततः पाशुपतं सुषोरं

त्रैलोक्यसंहारकरं महान्मू ॥ ४४

पृथक्पृथक्लोकपालाः समेता

ददुर्ध्वस्त्राण्यप्रमेयाणि यस्य ।

येन्नाञ्जघानान्मु रणे नृसिंहा-

न्स कालखड्गान्मुहुरान्तमेतान् ॥ ४५

तथा विराट्स पुरे समेता-

न्सर्वान्मानेकरथेन जित्वा ।

जहार तद्गोचनमात्रिमध्ये

वस्त्राणि चादय महाम्भेभ्यः ॥ ४६

तमीदृशं वीर्यगुणोपपन्नं

कुण्डलित्वीयं वरये रणाय ।

अनन्तवीर्येण च केवलमेव

नारायणेनाप्रतिमेन गुप्तम् ॥ ४७

वर्षावृत्तेर्यस्य गुणा न शक्या

वक्तुं समेतेरपि सर्वलोकेः ।

महात्मनः यद्गुणकान्तिपाथे-

र्विष्णोर्विष्णोर्वमुदेवात्मवत्स ।

मयं मे वै ज्ञायते माध्वमं च

C. 2. 4000
S. 2. 79. 68
L. 2. 52. 68

Dai Da बोधे; Da संख्ये, Da बोधे (for बौध). — ³) Da समर्थः; Gs स्वपुत्रेण (for सुपुं). Bs तवानुवाच.
— After 44th, Ts reads 32nd-37th. — ⁴) Ka लया (for लतः). Ts च धोरं. — ⁵) Ka लया (for लहरः).

45 ⁶) Da लोकात्. Ms लेमकता (see for समेता). — ⁷) Ka दुरुर, Da दुरुर, Da दुरुर, Gs दय. (for दुरुर). Dai in महाकाजि, Ts वास जि, Gs महाजि (for महाजि). Da lacana, Ts Gs [ज]प्रमेयाय. Ka Vi B Dai Da-ant. सखे; Dai Da संख्ये; S सखे (for वस्य). — After 45th, Da S (except Ts) read 47th. Ts Ms om. 45th. — ⁸) Ka Vi B Dai Dai Di-ant. नृसिंहः. Da Ts G Ms लक्ष्मीर्दीपाय (Da Ms 'मेहोपाय'; Ts Gs 'जघानाय'; Gs 'मेहोपाय') रथमवीर्यान्. — ⁹) Vi B Dai Di-ant. कालखड्गान्; Dai Da Ts G Ms 'केवान्; Da 'जैवान् (for

46 ¹) Bs वसा; Ts तदा (for तदा). Ts Gs पुरा (for पुरे). — ²) Ts सर्वान्मुकान्; Ms-4 अस्मान्सर्वान् (by transp.). — ³) Ts [पु]त्रम् (for सुपुं). Gs (sup. in. as in text, बो धर्म (for बोधवत्). Da S (except Ts) राजमध्ये. — ⁴) Ki वसुधि (sic) (for वसाधि). Da S महाराथान्.

47 ¹) Bs वीर्यगुणं युजं च; Da सवगुणोपपन्नं. — ²) N Ts Ms वरयं युवाय (Bs 'वा)म् (for वरये रणाय). — After 47th, N Ts in.

577* तमाह्वयन्माह्वयुक्तं वै

जने सर्वं सर्वलोकाय सख्यं ।

[(L 1) S K समर्थः (Ka '8); Bs-4 Di-ant. समर्थः; Bs Dai Di-ant. समर्थे (Da 'सख'; Di '4) Vi Da जरे (Da 'दय' (for जयं)). — (L 2) Dai Di-

वस्य; Da वस्यः (for वस्य). Da सर्वविधं लोकाय देन सख्यं; Ts सर्वविधं लोकाय देन सख्यं.]

— Da S (except Ts) read 47th after 45th. — ⁴) Bs लेन (for लेमकता). Da स (for स). — K Vi B Dai Di Ts-4 Ms गूढ (for गुप्तम्).

48 ¹) Gs गुणो. Bs सख्यो, Bs वक्तुं (for सख्या). — ²) Bs सख्या (for वक्तुं). — ³) Ka पाथे; Gs पाथि. — ⁴) Ka Dai Di विष्णो (for विष्णोर्). Gs विष्णो (for विष्णोर्). — ⁵) Ka Ms-4 Dai Dai Di-ant. Ts Ms सर्वं च मे (Ms 'दे); Vi Ms मे सर्वं; Bs सख्यं; Da वक्तुं मे; Da Ts G सर्वं मे (for सर्वं मे वै). Bs जयति (for जयति). — ⁶) Ms-4 in. pu after दुरुर. Dai om. कुण्डली. — After 48, Ka Vi B D (except Da S) Ts in.

578* अतीव पावो बुधि कर्तुं किञ्चो

[(L 1) Bs Dai Di-ant. कर्तुं Bs 'कर्तुं. — (L 2) Vi Ms-4 Ts कर्तुं किञ्चो (Vi 'देव) बुधे; Bs Dai Di-ant. कर्तुं किञ्चो.]

Ka Vi B D (except Da S) cont.:

579* सर्वविधो पाण्डवकामुदेवो

पथेपथेसाहि नवाय कुण्ठो ।

[(L 2) Ka नवाय; Dai Di-ant. हि नवाय (for नवाय).]

while, Ts cont. after 574*:

580* सर्वः ।

किं महाराजार्जुनस्यैव

मां वीर्ययुक्तं रणेऽस्मत्पुत्रम् ।

यदा त्वया वीर्यविदुं हि सख्यो

वन्द्यो तस्यैव युक्तं वीर्यम् ।

वीर्येण युक्तो बुधि कर्तुं किञ्चो

[5]

कर्णो रणे मेघ इवोन्नतः ॥ ५०

अभ्येत्य पुत्रेण तवाभिनन्दितः

समेत्य चोराच कुरुप्रवीरान् ।

कृपं च भोजं च महामुञ्जानुमो

तथैव गान्धारनृपं महानुजम् ।

गुरोः सुतं चावरजं तथामनः

पदातिनोऽथ द्विषमादिनोऽप्यान् ॥ ५१

निरुन्धतामिद्वज्रताम्युतामूर्तो

श्रेमेण संयोजयताशु सर्वतः ।

[For lines 1-2, cf. 305* (L. 1) Gs. विद्वे (for विद्वे) — (L. 2) Gs. एव (for एव) — Ti इवोन्नतः (for इवोन्नतः). Gs. Ms-4 इवोन्नतः (for इवोन्नतः)]

51 * Ks. अभ्येत्य; Gs. अभ्येत्य च (for अभ्येत्य). Ti. Ms-4 तथा (for तथा). Ts. Gs. [अ]भिनन्दितः. — *) Ti. सम्यक्प्रवीरान् (for समेत्य चोराच). Ts. Gs. Ms-4 चोराच; Ms. चोराच (for चोराच). Ks. V. B. D. (except Ds.) कुरुप्रवीर. Ti. G. M. 'वीरप्रवीर'. Ms. 'मै'. — Ti. represents 100% after 52. — *) Ti. (both times). G. M. कुरुप्रवीरान्. Ds. Ti. (both times). G. M. महामुञ्जानुमो, Ti. 'मुञ्जानु' (for 'मुञ्जानुमो'). — *) Ks. तथा च (for तथैव). V. B. Ds. Ds. Ds. गान्धारनृपि. Ks. Bas. Ds. महामुञ्ज; Bs. 'मुञ्ज' (for 'मुञ्जानु'). Ti. (both times). G. M. स चापि राजा सकृदिः महामुञ्जैः. — *) Ks. Ds. चावरजैः. Ds. महामनः (for तथा). — *) Ks. [स]ति; Ti. च (for इव). Ks. V. B. D. च तात् (Ds. तौ); Ti. तथा (for अप्यान्). — For 51*, Ts. G. M. subet.

52* गुरोः सुतस्य तथामनस्तथा

पदातिमादिद्विरा रचःसत्ता ।

[(L. 2) Ti. (both times) तथैव (by transp.) Ts. Gs. रचःसत्तामिद्विरा रचःसत्ता]

52 Gs. om. 52. Before 52, Ti. Gs. Ms-4 ins. इवोन्नतः. — *) Ks. V. B. Ds. Ds. Ti. विद्वे विद्वेत्तः; Ks. B. (except Bs.) Ds. Ds. विद्वेत्तः, Ti. विद्वेत्तः; Gs. विद्वेत्तः; Ms. विद्वेत्तः; Ms-4 ने विद्वेत्तः (for विद्वेत्तः). Ds. [अ]भिनन्दितः (for इवत्तः). Ks. Ts. Ms-4 [अ]भिनन्दितः. — *) Ks. अभ्येत्य (for अभ्येत्य). Ms. संयोजयित. Ti. Gs. [अ]ति (for [अ]ति). Ks. V. B. Ds. Ds. Ds. Gs. सर्वतः; Ds. सर्वतः. — *) Ks. V. T. Gs. Ms. तथा (for तथा). Bs. Ks. Bas. Ds. Ts. Gs. मुञ्जानुमो; Ti. Gs. 'वी'; Ts. 'वी'विद्वेत्तः. — *) S. (Gs. om.) सुमेन इत्या (Gs.

यथा भवद्भिर्मुञ्जविज्रताम्युमो

सुमेन इत्यामहमद्य भूमिपाः ॥ ५२

तथेति चोक्त्वा न्वरिताः स्म नेऽनुजं

त्रिषांमनो वीरतमाः समम्ययुः ।

नदीनदान्भूरिजलो महार्णवो

यथा तथा तान्ममरेऽर्जुनोऽप्रमत् ॥ ५३

न संदधानो न तथा श्रोतमा-

न्यमुञ्जमानो रिपुभिः प्रदश्यते ।

धनंययमस्य श्रेय दारिद्र्या

C. S. 4069
S. S. 79. 75
L. S. 82. 79

Ms-4 तथा मम दारिद्र्यादि (Ti. वि) — After 52, Ts. repeats 51*

53 *) S. (except Ti.) चोक्त्वा (for चोक्त्वा). Ti. Gs. Ms. तथा. Ms-4 तथा (for कथं). — *) Ds. त्रिषांमनो; Ts. Gs. M. 'समाजा', Ti. त्रिषांमनो (for 'मनो'). Bas. Ds. Ds. 'वीरतमाः', Bs. Ds. 'वीरतमाः'; Ts. 'वीरतमाः'; Ti. Gs. M. समरे (for वीरतमाः). Bs. Ds. समापयुः; Ds. समम्ययुः (for 'म्ययुः'). — After 53*, N. Ts. ins.

53* श्रेय जगुर्मुनि सं महारथा

धनंययं कर्मदिदेशकदिनः ।

[(L. 1) Bs. जगुः. Ds. ने (for न). V. Bs. Ds. Ts. महारथा — (L. 2) Ts. कर्मदिदेशकदिनः]

— *) S. नदीनदा; Ks. Bs. 'नदी'; Ks. Ds. 'नदा'; V. Bs. Ds. Ds. Ds. 'नदी' (for 'नदा'). Bs. Ks. Bas. Ds. Ms-4 भूरिजलान् (Bs. 'ही'); Ks. भूरिजलो; Ds. Ts. Gs. M. एनं; Ms. धारजलान्; Ts. Gs. धारजलान्; Gs. धारजलान् (for भूरिजलो). S. Ks. Bas. यथापयोः; Ks. Gs. महार्णवे (Gs. 'यत्'). — *) Ds. om. तथा. Ds. तथा (for तथा). Ks. [स]प्रदीप्तः; Ti. प्रदीप्तः (for प्रदीप्तः).

54 *) Ds. स (for the first स). Ks. गुरोःसत्ता. — *) Ds. व्यरचय (for प्रदश्यते). — For 54*, Ds. S. subet.

55* न संदधयैव मनुदरप्रमत्

च चाभिमुञ्जद्विराः स दश्यते ।

[(L. 1) Ds. संदधयैव; Ts. Gs. न संदधयैव (for न संदधयैव). — (L. 2) Ds. Ts. Gs. चापि (for चापि). Ts. व्यरचय.] — *) Ks. चययययययय; V. B. D. (except Ds.) 'यथापयो' (Bs. 'ही'; Ds. Ds. 'हीयु'); Ts. G. M. तथा M. 'दा'मुञ्जानुमो; Ms. 'ही'मुञ्ज (for धनंययंयययय). Ti. विद्वेत्तः (for सर्वतः). Ks. V. B. Ds. Ds. Ds. Ts. G. M.

६. ५. ५५
६. ५. ५६
६. ५. ५७

हताश्च पेतुर्नरवाजिङ्गजराः ॥ ५४
शराक्षिपं गाण्डिवचारुमण्डलं
युगान्तसूर्यप्रतिमाननेत्रमम् ।
न कौरवाः श्रेकुलदीक्षितं जयं
यथा रविं व्याधितचक्षुषो जनाः ॥ ५५
तमभ्यधावद्विमुञ्चशरान्कृप-
सौधैव भोजस्तव चान्मजः स्वयम् ।
त्रिधासुभिस्तान्कुशैः शरोचमा-
न्महाहवे संजवितान्प्रयत्नतः ।

वि(Ks B) तु दारिवा; Is मुवा (for च द). Ts
तवाङ्गनाक्षैर्निर्मितैर्विदारिवा — ^a) B Dni Da-1.1.1 S
निवेतुर (for च वेतुर). Ks तव; Dai D1.1 गज; Ts
हन् (for नर). V1 नरराजकुञ्जरा; Ms 'वाजिङ्गजराः'.
55 ^a) Ks G; शराक्षिपः; Ks गाण्डिव; Ks Dai D1.1
गाण्डिव; Dni गाण्डिव; Ds गाण्डिवन् (for गाण्डिव-). Ks
Ts 'चारुकु' Ks 'सा' डल; Ds 'चायुमंडल'; Ds 'वाजि'.
— ^a) Ks उदीक्षित; Ks अवेक्षित. Ds S तदा (for
जयः — ^a) Ks तवा रवि; Ds Ts Gs रवि यथा (by
transp.). Ds S (except Ts) तवा (for जनाः).
— After 55, Dni Ts ins.

890* शरोचमानस्य प्रहिताम्भहारयै-
श्चिच्छेद पाथैः प्रहमन्महारीयैः ।
नृपस्य तानहन्महारीयैः
व्योमवाहयैः प्रहिताम्भहारयैः ।
यथोत्तरदिमः शुचिशुक्रमध्वगः [5]
सुखं विवस्मान्हरते जलौघान् ।
यथाङ्गुली बाणमनाक्षिरत्न
द्वयाह सेनां तव पाथिभेदम् ।

[(L. 1) Ts न (for म). — (L. 3) Ts अहन्महारीयै
— (L. 4) Cf. 57. Ts-महारीयैः — (L. 5) (= 57). Ts
यथोत्तरदिमः शिख्य-महारीयैः — (L. 6) Ts सुखं (for सुखं)]
— After 55, Gs ins. an addl. colophon.

56 Before 56, Ts Gs ins. संजयः. — ^a) Bs Ds
मन्वचावन्. Ks V1 B Dai Dni Da-1 कृपः शराक्ष (by
transp.); Ds कृपः शराक्ष; Ds नृपः शराक्ष. T Gs
तमभ्यधावद्वि (Ts 'वि' जयुगवः (Ts 'कवयः') कृपस् (Ts
तवा). — ^a) Dni मोक्ष; Ts भोजाय. Ms-1 transp.
तव and च. Dai Ds चामजः (for चामजः). Ts च
(for स्वयम्). — After 56^{ab}, N Ts ins.

891* महारथो द्रोणमुत्तम मापके-
रवाक्षिरक्षोपधरा यथापकम् ।

शरैः प्रचिच्छेद च पाण्डवस्त्वर-
न्पराभिनद्वक्षसि च त्रिभिक्षिभिः ॥ ५६
स गाण्डिवाम्यायतपूर्णमण्डल-
स्तपत्रिपूतर्जुनमास्करो बभौ ।
शरोत्तरदिमः शुचिशुक्रमध्वगो
यथैव सूर्यः परिवेषगस्तथा ॥ ५७
अथाऽप्यवाणदशमिर्धनेजयं
पराभिनद्वोणमुतोऽच्युतं त्रिभिः ।
चतुर्भिरस्यांश्चतुरः कपि तथा

[(L. 1) Ks द्रोणमुत्तम; V1 द्रोणमुत्तम. — (L. 2) Ds
अवाक्षिरत्न. Ds नोपधरो. Ds Ts द्वावकं (for यथा).]
while, Ts ins. after 56^{ab}:

892* त्रिधासवः पाथममवाक्षिरम्

यथैव वाक्षिं शलमा महावैरम् ।

Ts ins. after the above; Ts Gs M ins. after 56^{ab};
Gs after 55, an addl. colophon. [Adhy. name.: M1
कर्णेशपथैः. — Adhy. no.: Ts G 91; M1 89; Ms-1
90.]

— Before 56^{ab}, Ts Gs M ins. संजयः. — ^a) Bs
Dni Ds कुलकः. Bs शरोचमैर. — ^a) Bs Ts महारथैः;
Ds 'मथै'; Ds Ts G M 'ममि' (for 'हथै'). Ks V1 Bs
Dai Ds-1.1.1 संजय Ks सज्ज निताम्; Ds Ts G M
सं M1 सां 'ममि'; Ms-1 संप्रत' (for संजयि'). Gs नरोचमः
(for प्रयत्नतः). — ^a) Ds शरैः (for शरैः). Ks om.
च. B (except Bs) Dni Ds-1.1 Ts Gs स (for च).
— ^a) V1 Ds पत्रिभिक्षिभिः; Dni Ds-1.1 वेपुभि' (for
च त्रिभि'). Bs पराभिनवाल् पुनक्षिभिक्षिभिः; Ts G
M स (Ms च) रान्विनिर्मितं च त्रिभि'; Ts रथांश्च निर्मितं च
त्रिभि'.

57 Ks om. (hapl.) 57^a-58^a. — ^a) V1 B Dai Ds-1
T Gs Ms-1 गाण्डिवम् (Ds Gs 'वल' ; Ms-1 'वञ्ज') यतः;
Dni Ds Gs M1 गाण्डिवम् (Ms 'वा') यतः (for गाण्डिवम्).
Ds Gs पूर्व (for पूर्व). Gs कुण्डलस् (for मण्डलस्).
Bs Ks-1 स गाण्डिवम् (Ks-1 'वा') यतमैडलस्वरन्.
— ^a) S Ks-1 तरन् (for तपन्). Ts इष्टन् (for रिष्टन्).
Ds (sup. lin. as in text) यथा; Ts G M स्वयं
(for बभौ). — ^a) Dni शराक्ष; Ds यथोत्तम. (for शरोत्तम-).
Bs Ms-1 शुक्रस् (for शुक्र-). Dni मन्वचा. — ^a)
S Ks-1 परिवेषगस्तथा; V1 Bs-1 Ds-1 'वेक्षवांस्' (Bs
'क्षयै'); Bs-1 Dai Dni Ds-1 S 'वेक्षव स्' (for 'वक्षव').
58 Ks om. 58^{ab} (cf. v. l. 57). — ^a) Ks अवाक्षिर

श्रीः स नाराचवरेवाकिरन् ॥ ५८
तथा तु तत्तन्मकुटदासकामुके
त्रिमिः श्रेयन्नुश्रिगः क्षुरेण ।
हयांशुभिधनुरभिध्वंशं
धनंजयोऽश्रिगश्चाक्यपातयन् ॥ ५९
स रोपपूर्णोऽश्रनिवज्जहाटकै-
रलंकृतं तक्षकमोगवर्षसम् ।
सुवन्धनं कार्यकमन्यदाददे

यथा महादिप्रवरं गिरेस्तथा ॥ ६०
स्वमायुधं चोपविकीयं भूतले
धनुश्च कृत्वा सगुणं गुणाधिकः ।
समानयानावजिगी नरोत्तमौ
शरोत्तमैर्द्रोणिगविध्वदन्तिकान् ॥ ६१
कपश्च भोजश्च तथासमजश्च ते
तमोनुदं वारिचरा इवापतन् ।
कृत्स्नं पाथंः सज्जं शरामनं

C. B. 408
B. B. 79. 67
S. B. 63. 90

Vi Da: Di अश्रिग- (Da: 'इय'); Da: Ts
— ⁵) Di पराशिरम् (for 'विमय'); ⁶) [5] पुनं विमिः
1: 5 यमर्षं (for 'उपुनं विमिः'); Da 8 (except
Ts) शुरोत्तमं स तदादि सदिहो; G: स ततो M स
तथाप्युनं विमिः — ⁷) Da ईष्यो (for अश्रिगः) 1: 9
T G: स कवि (for चतुर); Ba om. from ततः up
to चतुरम् (in 59th); G: स कविचने (for चतुरः कवि);
Ka Vi Ba-a Da: Da: Ba-a 59 स कवि ततः 1: 9 विमि
श्रीः T G: M सविमि (for कवि तथा); ⁸) विमि
(for तथा) — ⁹) Ba Vi Ba-a Da: Da: Ba-a 59 Ts
G: शरीर; Da: Ma शरीर; Da: 59 Ts G: Ma-
शरीर (for शरीर, स); Da: Ts नाराचवरे; Da: शरीर;
Ka Da अवाकिरन्.

59 Ba om. up to चतुरम् (in 59th) (ed. v. I. 58).
Da: om. from 59th up to शरीर (in 59th). — ¹⁰) Ka
तथा तु तत्तन्मकुटदासकामुके; Ka Da तथा तु तत्तन्मकुटदासका;
Ka तथा तु तत्तन्मकुटदासका; Vi Ba Da: Di-a 59 तथापि
तु (Ba Da-a 59) प्रकुटदास (Da 'त'का); Ba-a Da
तथापि तत्तन्मकुटदास (Ba-a 'दन्म'का); Da विमिः ततः स
प्रदह्य का; Ts G: Ma-5 ततोऽश्रिगः (G: 'त') प्रकुटदासि-
(Ts 'दन्म'; G: 'दन्म'का); Ts अवाकिरन् शरीरम् ततः का;
Ts G: Ma तथा ततः (G: 'था') प्रकुटदास का. — ¹¹)
क्षुरेण (for शरीर); ¹²) Ka शरीर; Ba Da Da: 5 क्षुरेण
च (Ba-a 59); Ts (except Ts) चक्रे ह (for क्षुरेण).
— ¹³) Ba Da: Di च पुनश्चिदिर; Ts च तथा चक्रे
(for चतुरश्चिदिर). — ¹⁴) Ka धनंजय (for 'जयो'). Ka
Vi B D 8 अश्रिगम् (for 'श्रिग'). — After 59, Ba ina.:

893rd स शोमपुत्रस्य शरामनं वली

मन्त्रेण संविद्य च तत्तन्मकुटदासः ।

60 ¹⁵) Ka: Vi B Da: Da-a 59 Ts मन्त्रिणः; Da:
Di मन्त्रिणः; Da Ts G M मन्त्रिणः (for मन्त्रिणः).
— ¹⁶) Di अलंकृतं (for लंकृतं); Da-मोक्त (for मोक्त).
Ba Ts-लेनिर्भ (for-वर्षसम्). — ¹⁷) Vi Ba-a Da:

Dai Da-a 59 Ts महावर्ष; Ba महावर्ष; Da मन्त्रिणः;
Ts G M स तदुपे (for सुवन्धनं); Ba Da अश्रिगम् (for
अश्रिगः); ¹⁸) Ka-a नाराचः; Ka नाराच (for नाराच);
— Ba om. 60th — ¹⁹) Ts तथा (for तथा); Ka Ma
महादि (Ma 'मि'); Ts महादि (for महादि); S Ka-a
प्रवरं; G: मन्त्रिण; Ma-प्रवरम् (for-प्रवरं); Vi Ba Da
गिरेस्तथा; ²⁰) महादि; Da-a Da-a 61 महादि; Da-a
(Da: 'म'); Ts G: नाराच; Ts G: M तथैव च; Ts
महादि (for गिरेस्तथा).

61 ²¹) Ka Vi Ba-a Da-a 59 चोरनि (Da 'नि'कीर्षं;
Ba चोरनि'; Da: Da: चोरनि'; Da: चोरनि'; Da
Ts G: चोरि नि'; Ts M चाय (Ma 'ह' नि'); G: चाय
विद्वन् (for चोरविदीर्षं). — ²²) Sa मुकुटं. Ka Ts G: M
गुणाधिकं (for 'चिकः). — Ba om. 61th. — ²³) Ba-a
Da-a समानयनाय; Da: Di 'हे' (Da: 'नि')यनाय; Da T G
Ma-a 'नयनाय'; Ts 'यनाय'; Ma समानयनाय (for समा-
नयनाय); Ba शरोत्तमैः; Ba (marg.) शरोत्तमै (for शरो-
त्तमौ). — ²⁴) Ka शरीर. Ka-a अश्रिगदन्तिकान्; Ba
अश्रिगदन्तिकान्. — After 61, Ba ina. 62nd.

62 ²⁵) Ba om. भोजश्च. Ka Vi B (except Ba)
Da: Da-a 59 स नरा (for तथा); Ba om. ते. Da:
Da: [च]चक्रे; Da [जा]यनाय ते (for 'जय ते').
Da Ts G तथा; Ma-a शरीर (for च ते). — Vi
Ba-a 59 Da: Da: Da: (marg.) कविना. after
62nd; Ba after 61

894th शरीरकेतुवि पाण्डवर्षसम् ।

महावर्षाः संतुगमूर्धनं स्थिताः

[Ba om. line 1 — (L. 1) Di वारिचरा]

— ²⁶) Sa Da: सतोऽश्रिगः (Da: 'हे'); Ka सतोऽश्रिगः; Ba
सतोऽश्रिगः (for सतोऽश्रिगः); Ka वारिचरो. Ba इवापतयन्;
Ba Da: Da: Ts 'शिरः'; Da-a: Ts G M 'तुको' (for
'वचन्'). — After 62nd, Ba ina.:

895th महावर्षा वीरमया रत्नजिह्वः ।

C. 2. 62B
B. 2. 79. 57
E. 2. 82. 80

हयान्ध्वजं मारयिमेव पत्रिभिः ॥ ६२
शरैः प्रविच्छेदं तवात्मजस्य
ध्वजं धनुश्च प्रचकर्त नर्दतः ।
जघान चाश्वान्कृतवर्मणः शुभा-
न्ध्वजं च विच्छेदं ततः प्रतापवान् ॥ ६३
सवाजिभूतेष्वमान्मकेतना-
ञ्जघान नागाश्वरथास्त्वरंश्च सः ।
ततः प्रकीर्णं मुमहर्लं तव

प्रदारितं सेतुरिवाम्भसा यथा ।
ततोऽर्जुनस्याशु रथेन केशव-
श्चकार शत्रुनपसव्यमातुरान् ॥ ६४
ततः प्रयान्तं त्वरितं धनंजयं
शतक्रतुं वृत्रनिजमुपं यथा ।
समन्वधावन्पुनरुच्छ्रितैर्ध्वजैः
रथैः सुयुक्तैरपरे युयुत्सवः ॥ ६५
अयामिहृत्य प्रतिवार्य तानरी-

— ') Bs सरजं; M.L. 2. 4 तु शरं (for सशरं). Bs हयान्ध्वजं (for शरात्मजं). — ') B.L. 2. 4. 5 D (except Ds.) ध्वजान् (for ध्वजं). V. 1 मारयिमे (sic) (for 'मेव). Bs Ts अहमिः शरैः (for एव पत्रिभिः). V. 1 पत्रिभिः; Ds Ts G M चाहमिः (for पत्रिभिः). Bs शरात्मजं मारयिमेहमिः शरैः. — After 62, N (except Ds) Ts ina.;

896* समार्येयहासदस्यविष्म-

सखा यथा वज्रपरः पुरा बह्वैः ।

स पाथंवाजैर्विजिगीतानुषो

ध्वजाधमर्दे च हने महाह्वैः ।

कृतः कृपो बाजमहन्वयजिगी

यथापमेयः प्रथमं किरीटिना ।

[5]

[(L. 1) S K.L. 2. 4 B.L. 14 m. (Ss Ka 'म'पदः; Ts न्वयज' — Dm om. lines 2-5. — (L. 2) K.L. om. यथा Ss तदा; Ds D.L. 2 पुनः; Ds यथा; Ds पुरो (for पुरा). Bs पुराः (for पुरा बह्वैः). S Ka बह्वैः; Ka B.L. Ka Ts बह्वैः; Ds [अ]पदः (for बह्वैः). — (L. 3) Ts वाजैश्च (for रथैश्च). Ka विजिगीतानुषो; Ds D.L. विजिगीतानुषो; Ts विजिगीतानुषो. — (L. 4) Ka यथाधमर्दे (sic); Bs Ds यथाधमर्दे (Ds 'धमर्दे' च. V. 1 om. कृते. Ds किरीटं महेयः (for कृते महाह्वैः). Bs महेयः (for महाह्वैः). — (L. 5) Ka B.L. कृतः कृपो (ly transp.); Bs Ds D.L. कृतः कृपो; V. 1 कृतो; Bs विजिगीतानुषो (for विजिगीतानुषो). Ts महेयः कृतो वाजमहन्वयजिगीतः. — (L. 6) Dm m. (for यथा).]

63 *) Dm प्रविच्छेदः. V. 1 Bs Ds M.L. 2 तवात्मजस्य च. — K.L. om. (haph.) 63*. — ') Ss ध्वजे. S K.L. 2 बह्वैः; Ka महेयः; Ds मारयि (for महेयः). — ') Ka om. च. M.L. 2 पाथान् (for पाथान्). Ts रुषा and also रथा (for शुभान्). — ') Dm च विच्छेदः; Ds प्रवि (for च वि). Ss Ka विच्छेदः (for 'ह ततः). Bs Ts पुनः (for ततः). Ds Ts G तवा मजस्य (Ts G 'जिघ्र); M लघाजमजोश्च (M 'स्तु' पदं (for ततः प्रतापवान्).

64 *) V. 1 सुतेष्वश्वान् (sic) (for 'सनान्). Bs

सकेताश्च (for 'तनाम्). Ka सवाजिभूतेष्वसकेतुमानान्; Ts सवाजिपक्षिध्वजसूतेकेतनाम्. — ') Ka Bs Ds D.L. 2 Ts G.L. 2 नागाश्च (for नागाश्च). T.L. 2 गांहीवधरश्च; Gs M.L. 2 नागाश्चवराश्च (for 'रथाश्च). Bs रथाश्च (for 'रथाश्च). Ka Bs G.L. 2 M.L. 2 च सशरं (G.L. 2 'रः); Bs Ds. 2 T.L. 2 Gs M.L. 2 च (T.L. 2 स) सत्वरश्च; Ts च साव्यतः; Gs च सत्वरान् (for त्वरंश्च सः). V. 1 जघान नागाश्चतुरास्त्वरंश्च. — ') V. 1 तु (for तव). — ') Ka Ds प्रदारितः; Bs Ts प्रसारि (Bs 'दि'लं (for प्रदा'). Bs Dm सेतुम्; Ts सेतु (for सेतुर). Ka [अ]वसायका (sic); Bs Ds [अ]मसो (D.L. 2 'सं) यथा; Ds [अ]वसायकः. Bs T.L. 2 G M प्रतापि (Bs G.L. 2 'वीरि'लं सवितुर्विजिगीतसा मुखां (Bs 'सः जिघ्रं). — ') Ds Ts Gs अयः; T.L. 2 M तया (for ततो). Bs समीक्ष्य हरोधः; Bs ततः समीक्ष्य (for ततोऽर्जुनस्याशु). Ds [अ]मिरयैश्च; T.L. 2 Gs [अ]ति (T.L. 2 'वि'रथेन; Ts [अ]य रथेयः; G.L. 2 M [अ]य रथेन (for [वा]शु र'). — ') Ts मथ्यान् (for शत्रून्). Bs परिसव्यम्; Gs अपि सव्यम्. Bs आनुकान्; Ds Ts G.L. 2 आदुरान् (for आनुरान्).

65 *) S V. 1 B D (except Ds) T Gs M.L. 2 प्रयातं. — ') Ss K.L. 2 lacuna for 'क्रतुं वृत्र'. Gs शतक्रतुं. Ss तत्र (for वृत्र). Ka वृत्रविघातया पुरा; Ka Ds वज्र निजग्रथं (Ds 'जुषं) यथा; Bs. 2 Ds Ts वृत्रहर्तं (Ds 'हर्तः; Ts 'वधे) यथा सुराः (Bs पुरा) (for 'निजग्रथं यथा). S.L. 2 (sup. lin. as in text) K.L. 2 तदा; Ds D.L. 2 तया (for यथा). — ') V. 1 समन्वधावयन्; Ds Ts 'म्यधावन्; Ds G.L. 2 M समन्वधा; Ts G.L. 2 समन्व' (for समन्व'). Ka V. 1 Bs Dm D.L. 2. 4. 5 पुनरुच्छ्रितैर्ध्वजैः; Ds युधि मूर्धितध्वजैः; T.L. 2 G M पुनरुच्छ्रितैः (T.L. 2 'च/तध्वजाः. — ') T.L. 2 Gs रथेषु (for रथैः सु). K.L. 2 Dm Ms सयुक्तैरः; Bs Ds प्रयुक्तैरः; Ds D.L. 2 प्रयुक्तैरः; Gs च युक्तैरः (for सुयुक्तैरः). Bs Gs M.L. 2 अपरे.

66 *) Ka Bs यथा (for अय). Ds [अ]नुसृत्य Gs

न्यनत्रयस्याभि रथं महारथाः ।
 शिन्धिश्चैनेययमाः शिनेः शिरे-
 विदाग्यन्तो व्यनदन्मुमेग्वम् ॥ ६६
 ततोऽभिजम्भुः कुपिताः परम्परं
 श्रेष्ठदाज्ञोगतिभिः मुनेज्जनेः ।
 कुरुप्रवीगः सह मृज्जयेर्यथा-
 मुगः पुरा देववेरैर्योधवन् ॥ ६७
 जयेप्सवः स्वर्गमनाय चोत्सुकाः

पनन्ति नामाश्रयाः परंनय ।
 जगज्जुर्ध्वेनवच विष्णुः
 शरः मुमुर्करितरेतरं पृथक् ॥ ६८
 शरान्वकारे तु महान्मभिः कृते
 महामुधे योधवरैः परस्परम् ।
 वसुर्दशाशा न दिवं च पार्थिव
 प्रमा च सूर्यस्य तमोहुतामवन् ॥ ६९

C. 5. 4080
B. 5. 75. 10
K. 5. 80. 10

इति श्रीमहामारुते कर्णपर्यं नि समपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५७ ॥

[अ] निष्पन्न (for 'सुय' - 'म' प्रविचारे, Gs 'बाण' (for 'तये'), Ds 'प्रविचारेण' (for 'बाणं' 'तान्नीन्'), Vi 'बाणान्'; Ts Ms 'बाहिनाम्'; Ts G 'बाहिनां' (Gs 'तान्'); Ms 'बाहितं'; Ms 'बाहि तान्' (for 'तान्नीन्'). — ⁶) Ks [अ] निरयान्; Vi Bs Ds Ds [अ] निरयैः; Bs-s Ds Ds [अ] निमुक्तं (Bs 'का'); Ts G Ms [अ] मु(Ts 'मि)वरा; Ts Gs [अ] निरयान्; Ms [अ] निरयान् (for [अ] निरयैः); Ds महावरा; Ts Gs Ms 'रयान्'; Ds 'वर्णं' जयस्याय (Ds 'व' पुर. वरा रयाः — ⁷) Ds Ts G 'मुक्ताः' (for 'वमाः'); Ds पुनः; Ds शितेः (for 'शितैः'). — ⁸) Ds Ds विनादयेनो; Ts अवाकितो (for विदाग्यन्तो); Ks सुमेरवः; Bs च मेरवः; Ds Ts G M अवा(Ms रणे) शितः प्रवेदि मेरवै.

67 ⁹) Bs Gs M [अ] निजम्भुः. — ¹⁰) Ks Ds Ds Gs तदाज्ञोगतिभिः; Vi तमोजी; Ts तदाज्ञा; Ts तदाज्ञैः; Ms तमोजी (for तदाज्ञो); Ks सुमेरवैः; Bs 'तयैः'; Ds 'शितैः'. — ¹¹) Ks सुमेरवाः; Bs वराश्वराः; Ds S सुमरयो (Gs 'सुरो') (for [अ] सुराः पुरा); Bs Ds Ds देववेरैः; Ts Gs 'वभि'. Ks Ds Ds सरो(Ks Ds 'यो)पमं; Ks जयोवचम्; Vi जयोवमं; Bs Ds Ds तदाहुधे; Bs ययोपमं; Bs परंनयः; Ds S यथा कथा (Ds पुरा) (for जयोवचम्).

68 ¹²) Ks स्वर्गमनाय चोत्सुकाः; Bs 'मनायचो'मुकाः (for); Ds 'मनाय चो'; Ts 'मना वतो'; Ms 'मनाय चो'.

— ³) Bs Ds S मरुतिनामाश्रयाः (Ts Gs 'रयैः'; Gs 'वरे'; Ms 'वराः') (for पनन्ति नामा). Bs वराविषाः; Bs परंनयः; Ds Gs मयेनाः; Ts Gs M मयेनयः (for परंनय). — ⁴) Ks सलवज्ज. Ds S (except Ts) तयेव सर्वे महावच विष्णुः. — ⁵) Ks सलुकेरः; Ds Ds प्रमुः; Ds जयेकेरः; Ts Gs स्वमुकेर (for मुमु). Ds हनरेतरः (for 'तरे'). Ts Gs हदि (for पृथक्). Ts हनरेतरेतरं (for 'तरे' पृथक्).

69 ¹³) Ds च (for तु), and transp. महानभिः and कृते. Ks कृतं. — ¹⁴) Bs महाधे (for 'मुधे'). — ¹⁵) Ks Vi B D वसुर्दशो वै विदि; Ks Ds वसुर्दश वसुर्दश पार्थिव. — ¹⁶) Ds मयेदिदि (for [अ] मयव). — For 69, 8 (except Ts) subst.

697* शरान्वकारं च कृतं महानभिः

महा दिशो न प्रयत्नः सगरदिशः ।

[(L. 1) Ms 'च' कृते (for 'च'); — (L. 2) Ms प्रयत्नः M प्रयत्नः; Ts सगरदिशो न प्रयत्नः; Gs महा दिशो न प्रयत्नः पार्थिवः; Gs महा दिशो न प्रयत्नः सगरदिशः]

Colophon. — Day of Karna's Generalship: 8 Ks. द्वितीय(8 'वे)पुनरिष्यते. — Adhy. no. (figures, words or both): 8s 75 (1); 8s 59; Bs Ds 79; Bs 75; Bs 81; Ds 90; Ds 72; Ds 60; Ts Gs Ms 92; Ts 87; Ms-s 91.

५८

B. 18. 1.
B. 18. 2.
B. 18. 3.

संजय उवाच ।

राजन्कुरुषां प्रवर्धयन्भीममभिद्रुतम् ।

मज्जनमिव कान्तं यमुजिहीर्षुधनं जयः ॥ १

विमृष्य सूतपुत्रस्य सेनां भाग्न सायकैः ।

प्राहिणोन्मन्युलोकाय परवीरान्धनं जयः ॥ २

ततोऽस्याम्बरमावृत्य शरजालानि भागशः ।

अदृश्यन्त तथान्ये च निम्नन्तस्तव वाहिनीम् ॥ ३

स पश्चिमं घाचरितमाकाशं पूरयञ्छरैः ।

58

1 Gs om. the ref. — ^a) Dn1 एतद्; T2 ततः (for राजम्). T2 G2.3 प्रवरा. — ^b) B2 बाह्यैः; S (except T2) बाह्यैः (for बाह्यैः). D2 भीममेवम् (for बाह्यैर्भीमम्). T2 G2.3 M1 अभिद्रुतम् (for 'द्रुतम्'). — ^c) V1 गर्जतम्; D2 कथं तम् (for मज्जनम्). S K2.3.4 एव (for इव). — ^d) D2 G2 धनं जयः.

2 ^a) V1 B1 D2 विमृष्य; B2 विमृष्य; B2 M2.3 प्रमृष्य (for विमृष्य). — ^b) D2 T2 G2 मेन्यः; M1 मेना. D2 मेना भरतसत्तम. — ^c) S1 K B2 नरवीरान् (for पर').

3 ^a) B2 द्वि (for ५८). V1 B D (except D2) बाहिण (for बाहुण). — ^b) T2 G2 भारत (for भागशः). — ^c) S लोको (for तथा). K2 D2 G2 [अ]न्यानि; D2 D2.3 [अ]न्योन्मं (for [अ]न्ये च). B2 इ (for च). D2 अदृश्यतां लोको निम्ने. — ^d) K2 D2 निम्नतः; K2 B2.3.4 D2 D2.3.4.5 निम्नतः; G2 निम्नतः (for निम्नतः). S2 K2.3.4 सर्वैः; G2 इव (for तव).

4 ^a) S2 K2.3.4 स दक्षिणं (S2 'ध') चरितम्. — ^b) D2 पूरय. — ^c) D2 लोको जयो (for धनं जयो). B2.3.4 D2 D2.3.4.5 महाबाहुः (for 'राज'). — ^d) M1 धनं कोपयः (for 'कोऽभवत्').

5 ^a) G2 क्षुरप्रैः. — ^b) K1 निद्रुतैः (sic); K2 V1 B D2 D2 D2.3.4 T2 विमर्दैः (for निर्मर्दैः). D2 T2.3 G M क्षुरैर्दक्षिणैरपि. — ^c) M1 शत्रूणां (for साधानि). K1 प्राक्षिपत्; B2.3 D2 D2.3 प्राक्षिपत्; D2 प्राक्षिपत्; D2 G2 प्रहरत्; T2 पूरयत्; T2 G2 M प्राहिणोः; T2 G2 प्राहिणोः (for प्राक्षिणोः). — ^d) S K2.3 च

धनं जयो महाराज कुरुषामन्तकोऽभवत् ॥ ४

ततो भल्लैः क्षुरप्रैश्च नागाश्चैर्निर्मलैरपि ।

मात्राणि प्राक्षिणोन्पार्यः शिगंमि च चक्रेत् ह ॥ ५

छिन्नगात्रैर्विकवचैर्विशिगस्कैः समन्ततः ।

पतितैश्च पतद्भिश्च योधैरासीन्समावृतम् ॥ ६

धनं जयशराभ्यस्तैः स्वन्दनाश्वनरद्विपैः ।

रणभूमिर्भूद्राजन्महावैतरणी यथा ॥ ७

ईषाचकाश्चमलैश्च व्यथैः सायैश्च युध्यताम् ।

नतनैः; K2 विचक्रेत्; K2 न्वचक्रेत् (sic); B2 D2 T2 G2.3 M निच' (for च च').

6 ^a) D2 S (except T2) निच. (for छिन्न-). — ^b) K2 शिरस्कपैः; B2 T2 G2 विशिरस्कैः; G2 विशरस्कैः. T2 G2 M सहासतः (for समन्ततः). — ^c) B2 D2.3.4 पतितैः; B2 पतितैः. — ^d) D2 सर्वैः; G2 M योधैः. B2.3 D2 D2.3.4 T2.3 G M समावृता (M2 'तः'); D2 यथावृतं; T2 यथावृता (for समावृतम्).

7 ^a) S2 (sup. lin.) K2 नरान्वलैः; K2 नरान्वलैः; B2.3 D2 D2.3 नर' B2 'रा'न्वलैः (for नरान्वलैः). — ^b) S2 K2.3.4 V1 B D T2 नरद्विपैः (for नरद्विपैः). — After 7th, N (except D2) T2 ins.:

895* संछिन्नमिन्नविष्वलेष्येष्टाङ्गावयवैः स्मृता ।

सुदुर्गमा सुविषमा घोरान्ध्रं सुदुर्गमा ।

[(L. 1) S2 K2.3 छिन्नविष्वलैः (for -मिन्नविष्वलैः). B2 नरनिर्मिन्नविष्वलैः; D2 संछिन्नमिन्नविष्वलैः (for the prior half). S2 K2 स्मृता; K2 सुदुर्गः; D2 स्मृता; D2 कृता; D2 स्मृता; T2 तथा (for स्मृता) — K2 reads line 2 and 7th-8th after 10th. — (L. 2) B2 सुदुर्गमा (sic). D2 घोरा क्षणसुराङ्गाः (for the posterior half).]

— ^a) T2 बभौ (for अभूत्). — For 7th, D2 T2.3 G M subst.:

899* गतसत्त्वैः ससत्त्वैश्च संवृतासीदुसुधरा ।

[T2 G2.3 सतत्त्वैः सत्त्वैश्च (for the prior half).]

8 For sequence in K2, cf. v. 1. 7. — ^a) K2 V1 B2.3 ईषाचकाश्चमलैः (K2 'मलैः'); K2 D2 D2.3.4 ईषा. चकाश्चमलैः; K2 ईषाचकाङ्गमलैः; B2 ईषाचकाश्चमलैः (sic); B2 D2 D2.3.4 ईषा (D2 'ता' चकाश्चमलैः); B2 सेव्याचकाश्चमलैः (sic); T2 ईषाचकाश्चमलैः. — ^b) K2 व सैः (sic) (for व्यथैः). — ^c) K2 असूतैः. B2 सुतसूतैश्च (for

C. B. 4977
B. B. 80. 77
E. B. 84. 76

महावातममाविद्धा महानौरिव मागरे ॥ १४
नानारूपाः प्रहरणाः शरा गाण्डीवचोदिताः ।
अनातोन्काग्रनिप्रख्यास्तव मेन्यं विनिर्देहन् ॥ १५
महागिरौ वेषुवनं निधिं प्रज्वलितं यथा ।
तथा तव महत्सैन्यं प्राम्फुरच्छरपीडितम् ॥ १६
संपिष्टदग्धविध्वंसं तव मेन्यं किरिटीता ।
हन् प्रविहतं बाणैः सर्वतः प्रदुतं दिशः ॥ १७
महावने मृगगणा दावाग्रिप्रमिता यथा ।
कुरवः पर्यवर्तन् निर्दग्धाः सव्यमाचिता ॥ १८
उत्सृज्य हि महाबाहुं भीमसेनं तदा रणे ।

— ¹) Ds सगर्दिता; Gs Ms-4 शराहताः. — ²) Ks महावातेन संविद्धा.

15 ¹) Ks V1 B D T1s प्राणहराः (for प्रहरणाः).
— ²) Ks गाण्डीवचोदिताः; Ds गाण्डीवचोदिताः. — ³) Śs V1
Dai Ds आका (Gs 'क' तोलकादिभिः; Ds अकाकोल्का'; Ts G
अकाकोल्का' (for अकाकोल्का'). Co cites अकातम् and
उल्काशयी. Śs K1.2.3 प्रखैस् (for प्रख्यास्). — ⁴) Ś
Ks Ts Ms-3 स्वनिर्देहन्; Ks स्वमर्दयन्; Bs-3 स्वदी-
दहन्; Ds विनिर्देहन् (for 'देहन्'). Gs तव सैन्यस्य निर्देहन्.

16 ¹) Ds महागिरिर्. — ²) Ds T1s Gs M अग्रिः;
Ts G1s अग्रिः (for गिरि). Gs M1 प्रज्वलितो (M1 'ता').
— Ks reads 16¹-16² twice. — ³) V1 B1s Dn1
D1.2.3 Ts M1 महासैन्यं. — ⁴) Ks प्रास्फुरन्; Ks
D1.3 Ts Gs M1 प्रस्फुरन्; B1.2.3 D1.3 Ts Ms-3
प्र (Ms-3 प्र स्फुरन् (for प्रास्फुरन्).

17 For the repetition in Ks, cf. v. l. 16. — ¹)
Bs संपिष्ट (for संपिष्ट). Śs विध्वंसं (for विध्वंसं).
Ds नहिनहं मुविध्वंसं; T G1s M तपिष्ट (Ts 'ह') नह-
विध्वंसं (Gs 'ध्वंसन्'; Ms-3 'हं तु'). — ²) Śs B1s
Dai D1.3 कुलं प्रविहते; Ks-3 हत (Ks 'ते' प्रति'; V1
Ds कुलं प्रति'; Bs-3 Dai D1.3 कुलं प्रति'; Bs
कुलप्रविहते; Ds Ts Gs Ms-3 हतविप्रहते; Ds हत
विप्रहते; Ts Gs हतं विप्रहते (Ts 'हता'); Gs हताः प्रहता;
M1 कुले प्रविहते; Co हतं प्रविहते (for हतं प्रति'). — ³) Ks
यथा (for यथा); Ks अर्जुनेन गदं प्रित (sic); Ds Ts Gs M
अर्जुनेन गता (1st हता; Ts G1s गतः प्रितः; Ts-3 प्रायाजीनं
दिनो दश.

18 For the repetition in Ks, cf. v. l. 16. — ¹)
Dai महावने. Ds S सखापदा (for मृगगणा). — ²)
Ks-3 V1 B D S द (Ds Ts G1s M द) वासिप्रमिता (for

बलं कुरुणामुद्रिषं सर्वमासीत्पराश्रुतम् ॥ १९
ततः कुरुषु भग्नेषु बीमत्सुरपराजितः ।
भीमसेनं समामाद्य मुहूर्तं सोऽभ्यवर्तत ॥ २०
समामाद्य स भीमेन मन्त्रयित्वा च फल्गुनः ।
विश्रान्त्यमरुजं चाभौ कथयित्वा युधिष्ठिरम् ॥ २१
भीमसेनाभ्यनुज्ञातस्ततः प्रायाद्द्वन्द्वयः ।
नादयत्रययोपेण पृथिवीं द्वां च भारत ॥ २२
ततः परिहृतो भीमैर्दग्धाभिः शत्रुपुंगवैः ।
दुःश्रामनादवर्जस्तत्र पुनर्विन्द्वन्द्वयः ॥ २३
ते तमभ्यर्दयन्वाणैरुल्काभिरिव कुञ्जरम् ।

'प्रमिता). Ks तथा; Bs Ds S इव (for यथा). — ²) Ts
पर्यवर्तत (for 'वर्तन्'). M1 पर्यवर्तत कुरवो.

19 ¹) B (except Bs) Dn1 D1.2.3 T1.3 G च (for
हि). Bs महाबाहो. — ²) Ks रणांतरे; B1 Ds M1
महावने; B1 Dn1 D1.3 तथा रणे; Dai D1.2.3 T1.3 G Ms-4
महावने; Ds तथेतरे (for तदा रणे). — ³) Ts G1 आच्छिन्नः;
Ts G1.3 उच्छिन्नं (for उद्भिन्नं). — ⁴) S (except Ts)
transp. सवैस् and वासीन्. Ks पुरांसं (for पराश्रुतम्).

20 ¹) Ks भीमसुरः. Bs अपकायितः; M1 अपराजितं.
— ²) Bs Ts स द्यतिष्ठत (for सोऽभ्यवर्तत). T1.3 G M
मुहूर्तादभ्यवर्तत.

21 ¹) K1s V1 B D (except Ds) T G M1 च;
Ms-4 तु (for स). — ²) Ks V1 तु (for च). Some
MSS. काङ्गुनः. Ds धनंजयः (for च फल्गुनः). S
प्रविशन्वा च (Ts G1.3 'स्वाध' धनंजयः. — V1 om.
21st-23rd — ³) Dn1 अनुजं (for अनुजं). — ⁴) Gs
कथयित्वा (for कथ').

22 V1 om. 22 (cf. v. l. 21). — ¹) Ks ततस्त-
धनंजयः (sic). — Ts om. from. 22nd up to the end of
this adhy. — ²) Ks च भारत; S (Ts om.) ह्यारिहा.

23 V1 Ts om. 23 (cf. v. l. 21, 22). Ks repeats
23rd after 24. — ¹) Ks (both times); V1 D S (Ts
om.) बी; Ds यो रैर (for भीमैर). — ²) Śs K1 शत्रुपुंगवः;
Ks (second time) स धनंजयः; Ks B Dai Dn1 D1.2-3.4
योधपुंगवैः; Ds S (Ts om.) शत्रुतापनः (M1 'न'); Ds
कुरुपुंगवैः (for शत्रु). — ³) Gs दुःशामनाय स्वरजैस् (sic).
— ⁴) Ks पुनौ (for पुनैर). Dai धनंजय.

24 Ts om. 24 (cf. v. l. 22). — ¹) Śs Ks अन्वा-
र्दयन्. — ²) V1 व्यासने ते नराः (sic); Bs अग्रतप्यसनाः;
(sic); Ds आग्रतप्यसनाः; T1 आग्रतप्यः; Gs आतले-

G. A. 12
B. A. 12
C. A. 12

कृष्णः श्वेतान्महावेगान्श्वान्कनकभूषणान् ।
मुक्ताजालप्रतिच्छन्नान्प्रवीणकर्णरथं प्रति ॥ २
ततः कर्णरथं श्वेतान्मगीन्मन्त्रं धनं त्रयम् ।
बाणवर्षैर्मिघ्नन्तः संशप्तकस्या ययुः ॥ ३
स्वरमाशास्तु तान्मयोन्मयूनेष्वपनध्वजान् ।
जघान नवनि वीगनहेतो निशितैः शरैः ॥ ४
नेऽपतन्त हता बाणनानारूपैः किमितिना ।
मविमाना यथा मिद्राः स्वयान्पुण्यक्षये तथा ॥ ५
ततः मरथनागाश्वाः कुरवः कुरुमत्तम् ।

2 For sequence in Ds Ts, cf. v. 1. 1. 1. — *) Ba Da.s Ts ततः कृष्णः; Ba कृष्णश्च तान् (for कृष्णः श्वेतान्). — *) Ks B (except Ba) D (except Da) कश्चन-भूषणान्; Ts.s G.s Ms कनकभूषिताम् (for 'भूषणान्'). — *) Ss मुक्ताजालः; Ms मुक्ताजालम् (for मुक्ताजाल-). Ks Da प्रतिच्छिन्नान्; S (except Ts) परिच्छिन्नान् (for 'प्रति'). — After 2, Ba reads 1st.

3 For sequence in Ds Ts, cf. v. 1. 1. 1. Ba om. 3. — *) Ts श्रेष्ठम् (sic); Ts.s G.s Ms श्रेष्ठः; Gs श्रेष्ठम् (for ततः). Ks कर्णरथे, Da 'रथे' (for 'रथं'). Ba Da Ts (first time) कर्णोवाभिमुखं धीमान्. — *) Ks परिसंनं (sic); V1 B Da Da.s Ts G M अरिघ्नं नै; Da Da.s अमिघ्नं (for अरिघ्नं). Ba यथा ययुः (for धनं त्रयम्). — *) S K.s Ts अमिघ्नं; Ks अमिघ्नं. — *) Some MSS. संशप्तकरथा; Ks तं संशप्तकरथा (hypermetric); Da.s S संशप्तकगया (for 'रथा'). Da तदा (for ययुः).

4 *) S Ds स्वरमाणाः; Ks.s.s Da.s Gs M 'माणस्-
Ks शूरान् (for सर्वान्). — *) Ts Gs ससूतेपशसन्ध्वजान्.
— *) Ks नवतो; Ks V1 Ms नवती; Gs नवति; Ms नवतान् (for नवति). Gs वीरो. — *) Ms नवभिः (for निशितैः). T G Ms-s नवत्वा फल्गुनः शरैः.

5 *) V1 Gs Ms पतति (for स्पतन्त). Ba.s Ds हतेर (for हता). Ba Ms.s तेपततिहवा बाणैर; Ds ते देव-
सिंहिया बाणैर; Ds Ts G.s Ms ते पतति (Ms 'तं') महा-
बाणैर; Ts ते एवं विहवा बाणैर; Ts तेपतन्त महाबाणैर. — *) Ba.s Da Da.s मुकुतिनः; Bs यत् मिद्राः (for यथा विहवा). Ts S विमानेभ्यः मुकुतिनः. — *) Ks पुण्यक्षयं. Ks सताः; V1 Ba.s.s Da Da.s.s.s S यथा; Ds भुवि (for तथा).

6 *) Ts नागाश्वाः (for 'नागायाः'). — *) S K B (except Ba) Dn Da.s.s कुरुमत्तम्. — After 6th, Ba

निर्मया भरतश्रेष्ठमभ्यवर्तन्त फल्गुनम् ॥ ६
तदायन्तमुक्तास्त्रमुदीर्घवरवारणम् ।
पुत्राणां ते महत्सैन्यं समरौत्सीद्वनं त्रयः ॥ ७
शक्यवृष्टिमेरप्रासैर्गदानिश्चिन्माषकैः ।
प्राच्छादयन्महेष्वासाः कुरवः कुरुनन्दनम् ॥ ८
तां कुरुणां प्रविततां शक्यवृष्टिं समुद्यताम् ।
व्यधमन्पाण्डवो बाणंस्तमः सूर्य इवांशुभिः ॥ ९
ततो म्लेच्छाः स्थितैर्मत्तैश्च योदशशतैर्गजैः ।
पार्श्वतोऽभ्यहनन्पार्थ तव पुत्रस्य श्रामनात् ॥ १०

901* क्षिप्रमेवाभिसंकुहाः समरेऽरिविवांसवा ।
Ks om. 6th. Ds damaged. — *) Ts भरतश्रेष्ठा. — *) Some MSS. फल्गुनः; Da Da.s फल्गुनः.

7 *) V1 Bs जायन्तम्; Bs जायन्तं; Ba.s Da.s.s Ts जायन्तः; Ds जायन्तः; Gs यथा (for जायन्तम्). Ks अमुक्तास्तु; V1 अमुक्यास्तम्; B Da Da Da.s.s Ts.s 'मनुक्यास्तम्; Ds Ts G M 'मनुक्यं च (for अमुक्यास्तम्). Ba Ts रववारणैः; Ds Ts G M रववात्रिमम् (Gs 'नं') (for 'वरवारणम्'). In dissolving the comp. Co cites: जायन्ताः, मनुक्याः, जथा, उदीर्घाः and वरवारणाः. — *) B D (except Ds.s) महासैन्यं. — *) Ks समरोत्सीद्; Ds S (Ts damaged) तदा/Gs 'यः' रौत्सीद्; (for समरोत्सीद्). Ks V1 B D S (except Ts) धनं त्रयं.

8 *) Ks Ts G.s शक्यवृष्टिः; Ks शक्यवृष्टिं (for शक्यवृष्टिः). Ks शकितोमरप्रासामि. — *) Ts-नितुंश्च (for 'निश्चित'). — *) Ks B D Gs Ms प्रच्छादयन्. — *) Ds S कुरुमत्तम् (Ts.s Gs 'म') (for 'नन्दनम्').

9 *) Ks V1 B D S तामंतारि (V1 B1-s.s Ds 'री') विवतां. — *) Ks प्रखवृष्टिः; Ds शरं (for शक्यं). Ba.s Dn Da.s.s समंततः; S (except Ts Gs) समुद्यितां (for समुद्यताम्). — *) Gs तिमैः (for तमः). Ds सूर्यश्च. Ks सूर्यासंशुभिः (sic).

10 Gs om. 10. — *) S (except Ts; Gs om.) तथा (Ms 'दा') (for ततो). Bs म्लेच्छास्त्रितैर; Ba.s.s Da Da.s Ts म्लेच्छाः स्थिताः; Bs Da.s.s G.s Ms म्लेच्छास्थितैर (Da 'ता'); Ms म्लेच्छैः स्थितैर; Ms.s म्लेच्छास्त्रितैर. Co cites स्थिताः. Ks दानैश्च; Ts दूष्यैश्च (for मत्तैश्च). Ds तथास्थितैर्भद्रोद्विक्तैश्च. — *) Da Da.s त्रयोदशगतैर (for 'शतैर'). — *) Ks B (except B1) Dn Da.s.s स्यहनन् (Da 'त्'); V1 Ds Gs Ms [S] स्यहनन्; Da Da.s Ts Gs स्यहनन्; Ts स्यहनन् (for स्यहनन्). — *) Ss सासन्.

कर्षिनालीकनागबेलोमरीः प्रामञ्चक्रिभिः ।
कम्पनेभिष्टिपालं रथं पार्थमादयन् ॥ ११
तामकाष्टिं प्रदितां द्विपत्न्यैर्वचनैः मयन् ।
चिच्छेदं निश्चिनेर्मल्लैर्यवन्दैश्च कम्पुनः ॥ १२
अथ तान्द्विरदान्सर्वाभानालिङ्गैर्महाशरीः ।
सपताकान्सहरोहान्गिरीन्वज्रैरिवामिनन् ॥ १३
ते हेमपुङ्खैरिषुभिराचिता हेममालिनः ।
हताः पेतुर्महानागाः साभिन्वाला इवाद्रवः ॥ १४
ततो गाण्डीवनिर्घोषो महानामीदृशां पते ।

स्तनतां कृत्रतां चैव मनुष्यगजवाजिनाम् ॥ १५
कुञ्जराश्च हता राजन्प्राद्रवंसे समन्ततः ।
अश्वाश्च पर्येषावन्त हतारोहा दिशो द्रव ॥ १६
रथा हीना महाराज रथिभिर्वाजिभिल्लवा ।
मन्धर्वनगराकारा दृश्यन्ते स सहस्रतः ॥ १७
अश्वारोहा महाराज धावमानास्तत्तनतः ।
तत्र तत्रैव दृश्यन्ते पतिताः पार्थमायकैः ॥ १८
तस्मिन्क्षणे पाण्डवस्य बाह्वोर्वैलमदृश्यत ।
यस्मादिनो वारणाश्च रथाधिकोऽवपमुधि ॥ १९

C. B. 4. 10
B. 4. 10. 10
S. 4. 10. 10

11. *) Ks कर्षिनालीक, Ts Gs कर्षि (Gs 'की') वाजिक.
(for कर्षिनालीक) — *) Ks V. B D T G Ms लोमर.
(for लोमरी) — *) Ds Di-4.1 मुमलैर; Ds S कर्षि Ts
'रै'र (for कम्पनैर). V. B Ds Di-4.1 निष्टिपालं.
— *) Ss Ds कर्षयन्; Ks V. B. S Ds S कर्षयन्.

12. Gs om. 12^a-13^a. — *) Ks प्रदितां (for प्रदितां)
Ks V. B-4.1 T Gs Ms तां जख/ Ks 'र' सुहिमनुता; B.
तां जख/ तां बहुतां, Gs ताः राक्षसुहीमनुता. — *) Ss Ks
jacula. Ss (p. 10. 10) पतिता; B. S. Ds प्रदिता (Ds
'ता' (for पतिता); Ds Ts Gs Ms प्रेषितां प्रमुः; Ts
प्रदितां जव. (for पतिताः जवन्). V. B. Ds Di-4.1
द्विपत्न्यैः प्रवेष्टिताः. — *) B. S. Ds S (except Ts; Gs
om.) बाधैर (for मल्लैर). — *) Ds अर्धवन्दश्च. Some
Mss. कम्पुनः.

13. Gs om. 13^a (cf. v. l. 12). — *) B. Ts लवम्
(for लव). B. [?] लव; Gs ला. — *) Gs नामादिनाद.
Ks (marg.) पतित्रिभिः; V. B (except B) Ds Di-4.1
D. S-4.1 Ts सहरोहमैः (for सहारोहैः). — Ks om.
13^a-14^a. — *) V. B D S लवकाकश (Ts 'लवक')
सहरोहा B. 'लोकेना'म्. — *) Ds हृद्; Ds पतिर; S वज्र
(for वज्रैर). V. B (except B) Ds Di-4.1 लवम्
Ts लविकम् (for लविकम्).

14. Ks om. 14^a (cf. v. l. 13). — *) Ms हेर
(for हे). Gs भीमपुङ्खैर (for हेम). Ds विभिर्बैर (for
हृपुबिर). — *) V. B D (except Ds) S मर्विता
(for वाजिका). Ms हेमवाजिनैः. — Ks reads 14^a-15^a
twice. — *) Ss महानागाः; Ks 'रागाः; Ts 'वेगाः; Ts
Gs 'राजः; Gs 'गणाः (for 'गणाः). — *) Ms
इवाद्रवः. — After 14, S (except Ts) has an addl.

मयतां; C. कम्पतां (as in text). Ks प्रदितां; B. कर्षयन्;
Ts मयतां; Gs कृत्रितां; C. कृत्रतां (as in text).
— *) Ks मनुष्याः (for मनुष्य-). B. मनुष्याणां च
वाजिनां.

16. *) B. Di-4.1 कुञ्जराश्च. (for कुञ्जराश्च Gs. महा-
राज Gs 'मन्'; Ms-4.1 'वा' इवा राजन्. — *) Ks V. B
D S दुद्रुवम् (for प्राद्रवंसे). *) B Ds-4.1 अश्वाश्च.
Ks पर्येषयन् (for 'वाचयन्'). — *) S (except Ts Ms)
साधारोहा (for हतां).

17. *) Gs रथा मीता; Gs रथहीनाम् (for रथा हीना).
— Ts om. (hapl.) 17^a-18^a. — *) Ts Gs वाजिनम्
(for 'विष्'). — *) Ds Di-4.1 हे; Ts G Ms-4.1 च
(for स). V. B Ds सहस्रतः (for सहस्रतः).

18. Ts om. 18^a (cf. v. l. 17). — *) Ds Ms
धावमानां (Ms 'मानः). B. Gs समन्ततः; B. Ds Di-4.1
हृवस्यतः; Ts Gs Ms सहस्रतः (for लवस्यतः). — After
15^a, Ds has:

१०५* मर्दयः कृत्रमात्र मनुष्यगजवाजिभिः ।

[Cf. 15^a.]

— *) B. S. Ds स; Ts च (for [?] च). V. S पर्वते
(for रथपत्ने). — *) Ks Ds Gs Ms पतिताः; V. B
Ds Di-4.1 निवृताः; Ds पदाताः (for पतिताः).
Gs पार्थमायकैः (for पार्थ).

19. *) Ds सादिना. Ds वारणाश्च; Ds वारणाश्च.
— *) Ks यथा (for रथीय). B. सुधै (for मुधि).
— After 19, S has:

१०६* अर्धपुङ्खश्च ते राजन्परिपुङ्ख रथे प्रति ।

यथा यथा रथाश्चैव बहुभ्योऽर्धवमनुष्यैः ।

G. 9. 41-43
B. 9. 39-21
K. 9. 39-11

दत्तक्यज्ञेन महता बलेन भरतर्षभ ।
दृष्ट्वा परिहृतं राजन्भीमसेनः किरीटिनम् ॥ २०
हतावशेषानुत्सृज्य त्वदीयान्कतिचिद्रथान् ।
जवेनाभ्यद्रवद्वाजन्धनंजयरथं प्रति ॥ २१
ननस्तन्प्राद्रवत्सैन्यं हतभूयिष्ठमातुरम् ।
दृष्ट्वा यदनुने भीमो जगाम भ्रान्तं प्रति ॥ २२
हतावशिष्टांस्तुरगाननुनेन महाजवान् ।

20 *) De Ts. s G M१ तत्र; M२-s तं तु (for तत्र).
S K१. s मुनेन; K१ Dai D१. s Ts. s G M१ धनेन; De T१
न्येन (for धनेन). — *) M१ भरतर्षभः. *) K१
परिहृतं; T१ 'हृत्'. S कुडो (for राजन्). *) K१
Dai D१. s किरीटिना (for 'टिनम्').

21 *) De S हताव (G१ 'वि') सिद्धान् (for 'वशेषान्').
M१ उत्सृज्य (for उत्सृज्य). — *) S लावकान् (for त्वदी-
यान्). — *) V१ वेनेन (for जवेन). V१ [ज]भ्यद्रवद्;
De S 'वत्' (for 'वत्'). De S (except T१) भीमो
(for राजन्).

22 Var. (hapl.) 22. De om. 22*-23*. — *) K१
B Dai D१. s Ts. s [ज]नुनेन त (K१ Dai D१. s य)दा (for
यदनुनेन). De Ts. s G M दृष्ट्वानुनेन (T१ G१ 'नो') रणे भीमम्;
T१ दृष्ट्वानुनेन समीपे तम्. — *) De Ts. s जागतं; T१
जागुरं; M जागतं (for जगाम). T१ जागच्छंते वृकोदरं.

23 De om. 23* (cf. v. 1. 23). — *) Dn१
हतावशिष्टं. — *) V१ B१-s Dai Dn१ D१. s-s महा-
जवान्; B१ De Ts. s G१ M१ 'वत्'; De 'रथान्'; T१ G१ 'रथः';
G१ 'वत्' (for 'जवान्'). — *) K१ व्यद्रवद्. B Dn१
De-s-s अश्वतोः; De अश्वतोः (for अश्वतोः). V१ भीमो
मदं वसंश्रितो; De S भीमोभ्यद्रवत्संश्रितो (De T१ G१ M
'हृत्'). — After 23, S ins.:

907* गदापाणिं दृष्ट्वा भीमं दृष्ट्वा नारव नारवाः ।

मेदिरे तमनुप्राप्तं दण्डहस्तमिवास्तकम् ।

[Cl. lines 7-8 of 911*. — (L. 1) M२-s ततो (for
नरा). G१ M१ transp. भीमं and दृष्ट्वा. — (L. 2) G१
मनुप्राप्तं (for तमनु). G१ M२-s दण्डमिवा (for 'हस्तम्').]

24 *) B१ [ज]नुनेन; Dai D१ [ज]नुनेन. — *) V१
T१-भोजिनां; B१-भोजिनां; De-भोजिनीं; G१-भेदिनीं
(for-भोजनाम्). — *) K१ प्राकाराणि; De प्राकार-
(for प्राकारः). G१-s-पुरद्वारां (for-पुरद्वारः). — *) S१
K१-s G१-वारण्यम्; B१-वारण्यम्; T१-वारण्यम् (for
वारण्यम्). K१ अतिराकर्ण्य.

25 De repeats 25* after 25. — *) K१ om. from
गदां up to व्याघ्र (in 25*). B१. s; D१. s (second time)

भीमो व्यधमदभ्रान्तो गदापाणिर्महाहवे ॥ २३
कालरात्रिभिवात्युग्रां नरनागाश्वभोजनाम् ।
प्राकाराद्वपुरद्वारदारणीमतिदारुणाम् ॥ २४
ततो गदां नृनागाश्वेष्वानु भीमो व्यधामुज्जत् ।
सा जघान बहूनथानश्वारोहांश्च मारिष ॥ २५
कांस्यायमतनुग्रांस्तान्नरानश्वांश्च पाण्डवः ।

T१ गदामादाव वेनेन; T१. s G१ M२-s गदां तुरगना-
श्वः; G१. s M१ गदां तु नरनागा (G१ 'ना')व. — *) B१
पुनर; T१. s G१ M१ त्वरन् (for व्याघ्र). De T१. s G१. s
व्यधामुज्जत्; G१ M१ [S] 'व्या' (for व्या'). B१. s D१. s
(second time) T१ पुनः पुनरवास्तुज्जत्. — After 25*,
B१. s Ts ins.:

908* गजानश्वान्पारोहानुहिरेषोहिद्वय भारत ।

— T१ om. 25* — *) K१ सो जघान; B१ व्याज*
(for सा ज*).

26 *) K१ B१. s; Dai Dn१ D१. s-s काष्णायस-
(for काष्ठा*). K१ B१. s; Dai Dn१ D१. s T१. s
-तनुग्राणाम्; De Ts. s G१ M१ 'नांश' (for 'नांशान्'). De
कर्णायसतनुग्राणाम्. — *) B१ रथान् (for नरान्). T१. s G१
M१ नारांश (for अश्वान्). De नरानांश मारिष; Ts
नरानाश्वान्पारोहान्. — *) K१ Ts पातवामास (for
पोष*). — *) K१ सशब्दात्; V१ जपतन्धवान्; De ते
परंतप (for तेऽपतन्धवाः). For 26*, De Ts. s G१ M
sabet.:

909* क्षणेन भीमः संकुटलाग्निमे वै यमक्षयम् ।

[Cl. line 12 of 911*. T१ तन्निमे (for निन्मे वै).]

De Ts. s G१ M cont.: T१ ins. after 26:

910* ततः स समरक्षायी गजानीकमपातयत् ।

गदाया व्यधमत्संख्ये दण्डपाणिमिवास्तकः ।

गजान्संकुटान्मत्तान्पारोहान्पतयत्किनः ।

न्यहन्हीकया राजन्निक्षया च बलेन च ।

ते गजा बहुशोभन्त्य इत्यमावा महारणे । [5]

विनश्यतो यथा तृणं पक्ष्यवन्त इवाश्रयः ।

विप्रेतुर्गर्वां समरे भीमसेनेन पीडिताः ।

क्षिपयन्ना यथा कलिं वज्रहन्ता इवाश्रयः ।

[(L. 1) T१ G१ गजानीकानि (for 'नीकम्'). Ts M२-s
निपातयत् (for अपा*). M१ तनोनीकस्य पतयत् (for the post.
half). — (L. 2) T१ व्यधयत् (for व्यधयत्). De Ts G१
M१ संख्ये. — (L. 3) T१ तनोनीकान्; Ts G१ तनो (G१ 'ह').
दकान् (for तनय*). G१ सारोहा. — (L. 4) Ts G१

पोषयामास मदया मन्त्रं तेऽप्यनन्ताः ॥ २६
इत्या तु तद्भानीकं भीमसेनो महाबलः ।
पुनः स्वरयमास्वाय वृद्धोऽमुनमन्वगात् ॥ २७
हतं पराशुसप्रायं निरुन्माहं परं बलम् ।

व्यालम्बन महागात्र प्राययः शस्त्रवेष्टितम् ॥ २८
विलम्बमानं तस्मैन्यमप्रगन्ममवन्धितम् ।
दृष्ट्वा प्राच्छादयद्वाभेगुनः प्राणनापनेः ॥ २९
ततः कुरुनाममवदार्तनादो महामुने ।

L. 8. 59. 30
L. 8. 59. 31
L. 8. 59. 32

मदन्तु (for मद्). Do मद्दा (for मद्दिता). — (L. 5)
Do To Go वृ होमन्. To Go मद्दाहे (for 'दहे'). — (L. 6)
Ti Ma-a शिरःतो; Ma शिरःते. Do Ti मद्दा दृष्टे; Ga मद्दा-
दृष्टम् (for ददा दृष्टे). Ma मद्दादृष्ट. Do Ti-a Ga ददा (for
ददा). — (L. 7) Do Ti-a Ga ददितः; Ma ददितः; Ma-a
ददितः (for ददितः). — (L. 8) Ti ददितः (for ददा
मद्दे). Ti Ga ददा (for ददा).]

To omit: N (except Do) ins. after 16:

911* दन्तेरन्तो वसुधां मेरुते क्षणक्षिपः ।
मन्त्रमुवाक्षिपयः कम्पादमन्त्रोदयाः ।
अधुनाक्षिपयामि नृणां मानवमात्रनाः ।
अक्षीम्यन्वसती दन्तो कालरात्रीय दूरदा ।
सहस्रानि दृष्टावामां दृष्टा पत्नीं भुवना । [5]
भीमोऽम्बवाचमन्त्रो गदावाक्निविकृतः ।
गदावाक्नि वनो भीमं दृष्ट्वा भाग्यं भावकाः ।
मेरिरे ममनुप्रासं कालं दृष्टोदयं ददा ।
म मत्त इव भाग्यः संकृतः पाण्डुमन्त्रः ।
प्रविष्टा गतावीर्यं मकरः सागरं ददा । [10]
विगाह च गतावीर्यं प्रवृत्त महतीं गदा ।
क्षणेन भीमः संकुटस्थानिभ्यो यमसाधयम् ।
गतावककुटुम्बमात्रोदयाम्बवाचिभ्यः ।
पठतः समवदाम स्रज्जम्बवर्तानिव ।

[(L. 1) Ka दृष्टे; Ka दृष्टे; Dai Di दृष्टे. Ka दृष्टे-
क्षिपः; Dai दृष्टेक्षिपः (sic). — (L. 2) S Ka-a दन्-
(for दन्). Do-कारि (for-कारि). V-दन्तक्षिपयती ते
(for the prior half). S K Ba Da-a-वीर्यः (Ka 'र');
Dai-वीर्यः. — (L. 3) Do मद्दादृष्टम् (for मद्दादृष्टम्). V-
Ba-a Dai Di-a दृष्टे ददाम् (Ba 'd') ददा ददा; Ba-a Da-a
Da-a-दृष्टिमात्रमन्त्रो ददा, Ba दृष्टिमात्रमन्त्रो ददा; Ti दृष्टिमात्र
दृष्टि ददा (for the posterior half). — (L. 4) S K V-
Ba Dai Da-a [r दृष्टि (for [r] दृष्टि). Ka-a दृष्टे-
— (L. 5) Ka Do मद्दे; Ba-a Do Ti मद्दे; Do
मद्दा (sic) (for मद्दा). — (L. 6) Ba मद्दादृष्ट; Da-a
[s]-व; Ti [s]-व (for मद्दे). To ददितः (for ददितः).
— With lines 7-8, cf. 907*. — (L. 7) S Ka-a
Ba ददा (for ददे). S-ददा. Ka Ba Do To ददितः;
Dai ददितः. — (L. 8) To मद्दे (for मद्दे). Ka-a
B D (except Do) ददितः; V-ददितः. To ददितः
(for मद्दे). Ba-a Dai Do-a-व (for ददा). Ka
ददितः ददा (for the posterior half). — (L. 10)

Ba ददितः (for ददितः). Ka ददा (for ददा). Ba ददितः-
मद्दे; (for the posterior half). — Ba reads lines
11-14 and 37* after 212*. — (L. 11) Ba To m
(for म). To ददा: मद्दे ददा (for the posterior half).
— (L. 12) Cf. 902*. S- Ba Dai Da-a मद्दे; Ti m
(for मद्दे). Do मद्दे (for मद्दे). Ba ददितः ददितः ददितः
(for the posterior half). — (L. 13) Ka B
Dai मद्देददितः; Dai Do मद्देददितः, Do मद्देददितः (for
मद्देददितः). Ba मद्देददितः (for मद्देददितः). — Ka To
omit line 14. — (L. 14) Do ददितः (for मद्देददितः).
S ददितः (for मद्देददितः).]

27 * Ga m दृष्टा (for दृष्टा मद्दे). Dai Di-a Ti
Ma दृष्टे (for मद्दे). — * Ga मद्देददितः. Ba मद्दे: मद्दे
ददा. — * Ka Vaid (except Do) S मद्देददितः
(for मद्देददितः).

28 * Ba दृष्टा (for दृष्टे). Ka दृष्टे पराशुसप्रायः
प्राययः; Ba दृष्टे पराशुसप्रायः; Do S (except Ti) दृष्टः
पराशुसप्रायः (Do 'मद्देददितः; Ti 'मद्देददितः; M 'मद्देददितः).
— * Ka दृष्टे दृष्टे (by transp.); Ba-a: Dai Da-a-a
S दृष्टे दृष्टे; Do दृष्टेददितः. — * Ka-a Ba-a T Ga Ma
ददितः (Ti ददितः); Do Ga ददितः दृष्टे. — * Ba Da
ददितः (Do 'दृष्टे); Do Ga ददितः (Ga 'र) ददितः; Ti
ददितः; To Ga-a M ददितः (Ga 'मि; Ma 'मि) (for
ददितः). Ka ददितः ददितः ददितः.

29 * Ka मद्देददितः; Ba Dai Di-a 'मद्देददितः; Ga
मद्देददितः; Ga 'मद्देददितः (for मद्देददितः). S Ka-a Do दृष्ट
ददितः (for मद्देददितः). To Go मद्देददितः मद्देददितः.
— * Ka Dai मद्देददितः; Ka-a Ti मद्देददितः. Do
Ti-a G M दृष्टा मद्देददितः. — * V- प्राणनापनेः;
To 'मद्देददितः (for मद्देददितः). Do Ti-a G M मद्देददितः;
मद्देददितः. — After 22, N (except Do) Ti ins.:

912* मद्देददितः मद्देददितः मद्देददितः ।

मद्देददितः मद्देददितः मद्देददितः ।

[(L. 1) Do ददितः (for ददितः). Ka ददितः;
Ka-a Ba 'ददितः. — (L. 2) Ka ददितः; Dai ददितः (for
ददितः). S Ka-a ददितः (Ka 'd') (for ददितः). Ka Ba-a
Da ददितः (Ka 'd').]

— After the above, Ba reads lines 11-14 of 911*
and 37*.

30 * S ददितः. Ka V- B Dai Dai Di-a-a

C. 8. 4581
B. 8. 59. 30
L. 8. 59. 30

रथाश्वनागामुहुरैर्वध्यतामजुनेषुभिः ॥ ३०

हाहाकृतं भृशं तस्यो लीयमानं परस्परम् ।

अज्ञातचक्रवत्सैन्यं तदाभ्रमत तावकम् ॥ ३१

आदीप्तं तव तन्मन्यं शरिष्ठभननुच्छदम् ।

आसीत्स्वशोणितक्लृप्तं फुल्लशोकवनं यथा ॥ ३२

तद्गृहा कुरवस्तत्र विक्रान्तं मध्यमाचिनः ।

T: महापुष (for 'सुषे'). — Ds ins. after 30^{ab}: Ds after 31^a:

913* अज्ञातचक्रवत्सैन्यं तदाभ्रमत तावकम् ।

— Ds om. 30^{ab}. — *) Ks नराश्वरथमार्गैर; V: B: s Dai Dni Di: s-1 नराश्वनागामु (V: B: 'मु') हुरैर; B: शतशो वरसिंहावा; Ds नराश्वनागामु हुरैर (sic). — *) B: सुष्यताम्; Ds वध्यताम्; C: वध्यताम् (as in text). — For 30, Ds Ti: s G M subst.:

914* कुक्कुटं तु महाराज आसीदार्तस्वरो महात् ।

नराश्वनागामुहुराभ्युदया वायानिकरीदिवः ।

[(L 1) G: न (for तु). T: G: Mi-s आर्तस्वरो (for 'स्वरो'). — (L 2) T: नराश्वनागामु (for 'हुरा').]

31 *) Ds Ti G: s हाहाकृतं; T: G: 'भूल' (for 'कुल'). T: अचक्रवत्; G: वत् वत्स; M: s भ्रमताम् (for 'भृशं तस्यो'). Ks V: B D Ti: s G: s M: s वत्स (for 'तस्यो'). — *) Ds लीयमानं (for 'लीय'). — *) T: कुक्कुट (for 'अज्ञात'). Ds Ti G: s राजम् (for 'सैन्य'). — Ds om. (hapl.) 31^a-32^a. — *) Ds सैन्य; Ds तत्र (for 'तदा'). V: प्रमत्ति; Ds स भ्रमताम् (for '[अ]भ्रमत'). G: तद्गृह (for 'तावकम्'). — After 31, S: Ks V: B D (except Ds) ins.:

915* तवस्तदुदयमवकुक्कुटं सुमहद्वहम् ।

न कत्रासीदनिर्मितो रथः सादी हयो यत्रः ।

[(L 1) S: Ks B: Ds वत्सम्; V: अचक्रवत्; Dai सचक्रवत् (for 'कुल'). B: s Dni Da: s-1 सुमहद्वह; Ds 'हयवत्' (for 'वहम्'). — (L 2) Dai Da: s-1 यत्र (for 'यत्र') while S ins.:

916* तवः शरवत्समभ्युदयं सुमहद्वहम् ।

न कत्रासीदनिर्मितो रथो वासी नरो यत्रः ।

[(L 1) T: G: तवो (for 'वत्स') (G: 'वत्स') (for the prior half). T: सचक्रवत् (for 'कुल'). — (L 2) T: यत्र (for 'तव'). T: O M ननिर्मितो. T: G: यत्रो (for 'नरो'). T: G: नरो वत्सि नरो रथः; G: सचक्रवत्सम रथः (for the posterior half).]

32 Ds om. 32^a (of v. l. 31). — *) B: आदीप्तम् (for 'है'). Ks V: B D (D: om.) S हव (for 'तव').

निराशाः समपद्यन्त सर्वे कर्णस्य जीविते ॥ ३३

अविषष्टं तु पार्थस्य शरसंपातमाहवे ।

मत्वा न्यवर्तन्कुरवो जिता गाण्डीवधन्वना ॥ ३४

ते हित्वा समरे पार्थं वध्यमानाश्च सायकैः ।

प्रदुष्टुर्दिशो भीताश्चक्रुश्चापि स्रुतजम् ॥ ३५

अभ्यद्रवत तान्पार्थः किरञ्शरशतान्वहन् ।

— *) B: कर्णेश (for 'शरेश'). Ds शरिष्ठभ-; T: शर-
भिः (for 'शरिष्ठभ'). Ds शरिष्ठभननुच्छदं; G: 'भृशं
तु नवर'. — *) S: Ks: V: B Dni Da: s-1 Ti: मु-; T: स;
G: स- (for 'स्व'). — *) Ks छेदशोक' (for
'कुलशोक'). S (except T: s) रौद्रं वत् (G: कट; M: s
प्रहृ) विद्यां पते. — After 32, Ds S ins.:

917* तस्यैव अरतश्रेष्ठ वध्यमानं सितैः शरैः ।

न जहौ समरं प्राप्य फल्गुनं शत्रुतापनम् ।

तत्राजुतमवधयाम कौरवाणां पराक्रमम् ।

वध्यमानाणि शरपात्रं न जहूः समरे प्रभो ।

[(L 1) Ds G: हवन्विष्टं (for 'अरतश्रेष्ठ'). Ds G: आहर्तं
नितैः शरैः (for the posterior half). — (L 2) M: स;
जहूः (for 'जहौ'). — (L 4) Ds वध्यमानाश्च; T: G: s
'नेति; G: वीर्यवानाणि (for 'वध्य'). T: स; T: तु (for
[अ]पि). T: G: s न जहौ न (G: 'हृन्' नरपतेन (for the
posterior half).]*) Ks: V: B Dai Dni Di: s-1 s तं (for 'तव').
Ds S तं दृष्ट्वा विक्रमे लक्ष. — *) Ds S कुरवः (for
'विक्रान्ते'). V: B (except B: s) D (except Ds) सचक्र-
वाचिनं. — *) S: समरद्वहन्; Dai Da: s M: 'वध्यन्त
(for 'वध्यन्त').34 *) B (except B: s) अविषष्टं तु (B: स); Dai
Da: s 'वध्यन्त; Ds 'सष्टं तु. Ds स (for 'तु'). S: s
(sup. lin. as in text) K: s-1 कर्णस्य (for 'पार्थस्य').
— *) Ks शरसंपातम्; T: G: M: s 'संपातम्' (for
'संपातम्'). G: s M: शरस्य सर्वं महाहवे. — *) B: सुपुत्रा;
B: सुपुत्रा (for 'मत्वा'). S: न्यवर्तन्; Ds व्यसर्पन् (sic).
B: T: मत्वा न्यवर्तन् तदा; Ds Ti: s G M कुरवः पथेवर्त-
(T: 'तव्य' न. — *) S: Ks: s जिता (for 'जिता'). Ds: s
G: M: भीताश्चक्रुश्चापि (Ds 'च').35 Ds om. (hapl.) 35-38. — *) G: निरवा;
G: हवा (for 'हित्वा'). V: B (except B: s) Dni Da: s-1
कर्णं (for 'पार्थ'). — *) Ds S (except Ti: s) विदुष्टुर्दिशो
(for 'प्रहृ'). B: चापि (for 'भीताश्च'). — *) D: चक्रुश्चापि
T: चक्रुश्चापि.

36 Ds om. 36 (of v. l. 35). — *) Ds Ti: s

C. 8. 49. 79
B. 8. 49. 79
A. 8. 49. 79

ततः शरमहस्त्राणि कर्णमुक्तानि मारिष ।

व्ययोजयन्तु पाञ्चालान्प्राणैः प्राणभृतां वर ॥ ४४

ततो रणो महानासीत्पाञ्चालानां विशां पते ।

वध्यतां स्रुतपुत्रेण मित्रार्थेऽमित्रघातिनाम् ॥ ४५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥

६०

संजय उवाच ।

ततः कर्णः कुरुषु प्रवृत्तेषु

वरुधिना श्वेतहयेन राजन् ।

पाञ्चालपुत्रान्यधमत्स्रुतपुत्रो

महेषुभिर्वात इवाभ्रसंघान् ॥ १

स्रुतं रथादञ्जलिनेन पात्य

जघान चाश्वाञ्जनमेवयस ।

शतानीकं सुतसोमं च मल्लै-

रवाकिरद्रुषी चाप्यकुन्तत् ॥ २

ष्टष्टयुग्नं निर्विभेदाथ पङ्क्ति-

जघान चाश्वं दक्षिणं तस्य संख्ये ।

हत्वा चाश्वान्सात्यकैः स्रुतपुत्रः

कैकेयपुत्रं न्यवधीद्विशोकम् ॥ ३

तमभ्यधावभिहते कुमारे

44 K₁ om. 44-45. — ^a) D₂ T₂ जारत (for मारिष). — K₂ om. 44-45^b. — ^c) K₂ व्ययोवायंत (sic). Ś₁ D₁ s पंचालान्; D₂ D₁ s पंचाला-
— ^d) D₂ स्रुतपुत्रो. K₁ B₁ D₂ s वरः. — For 44^{ab},
D₂ S (except T₂) subst.:

922* पाञ्चालानां हरत्राणांममासीव तमोनुदः ।

[T₂ G₂ M₂-s हरद्.]

45 K₁ om. 45; K₂ om. 45^{ab} (cf. v. 1. 44).
— ^a) K₂ ततो रौद्रो; V₁ B D तत्र (D₂ D₁ s 'तः')
स्रुतो (for. ततो रणो). T₁ s G M महदासीचदा
(T₁ M₁ 'तो') कुदः; T₂ सुदमासीचतो घोरः. — ^b) D₂ s
पंचालानो. B (except B₂) D₂ D₂ s महामते; D₂
महीपते (for विशां पते). — ^c) K₂ वध्यतां. D₂ D₂ s
स्रुतपुत्रेणि (for 'वेण'). — ^d) K₂ [5] मित्रघातिनैः; K₂
D 'युद्धिना' (D₂ 'ना'); V₁ B 'युद्धिना'; T₁ s G M
'भीरुना' (T₂ G₂ 'ना'); T₂ जवयुद्धिनां (for 'मित्रघाति-
नाम्').

Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ś
K₁ s द्वितीयः (Ś 'वे') पुनर्दिवसे. — Adhy. name: T₂
मीमांसेकोपयुक्तं. — Adhy. no. (figures, words or
both): Ś₁ 77; Ś₂ 61; B₁ 90; B₂ 76; B₃ 83; D₂ 92;
D₁ 74; D₂ 62; T₁ s G₂ s 94; T₂ 88; G₁ M 93.

60

1 ^a) M₂-s द्राघिलेयु (for प्रवृत्ते). Ś₁ K₁ s ततः
(K₂ 'तः') स्रुतं स्रुतपुत्रेण; Ś₂ ततश्च कर्णं प्रति (sup.

lin. मय) विवृतेषु; K₂ ततः कर्णः पुनरु मयवृतेषु. — ^b) V₁
वरुधिना; D₂ S (except T₂) सेवापतिः (for वरुधिना).
— ^c) Some MSS. पंचालपुत्रान्. V₁ जवधीद् (for व्यध-
मद्). — ^d) S रणेपुनिर (for महे). Ś₂ [व] भ्रसंघान्;
V₁ 'संघं'; D₂ 'संघान्'.

2 K₂ om. 2. — ^a) D₂ T₂ G₁ हत्वा (for पात्य).
Ś₁ K₂ स्रुतं रथाभांजलिकैर्निपात्य; Ś₂ स्रुतं प (sup. lin. २)-
थाभांजलिकेन पत्य; K₁ B (except B₁) D₂ D₂ s
T₂ G₂ s स्रुतं रथाभांजलिकैर्निपा (K₁ 'प') त्य; K₂ स्रुतं रथा-
भांजलिकैर्निपात्य; D₂ 'राजलिके निपात्य. — ^c) T₁ सुतसोमं
(for सुत). — ^d) V₁ जवाकिरः; M₁ जवाचुजद् (for
'किरद्'). T₂ G₂ s M चाप्यकुन्तत्.

3 ^a) K₂ D₂ T₂ s G₁ M₁ s [जा] यु (for [ज] य).
B₂ तीमं (for पङ्क्तिः). T₂ G₂ s ष्टष्टयुग्नं निमित्तेराजघान.
— ^b) Ś₂ चाश्वे. K₁ V₁ B D₂ D₂ s [ज] चांखरसा;
D₂ D₂ चांखरसा; G₁ M₁ चांखान्दक्षिणां (for चाश्वं
दक्षिणं). T₁ s जघान चाश्वान्परीरहंता; T₂ G₂ s प-
ङ्क्तिर्वाहुर्दुः G₂ 'हु' र' क्षिणं तस्य संख्ये; M₂ s न पार्श्वं दक्षिणं
तस्य संख्ये; M₂ s संख्ये. — ^c) D₂ सत्यपतिः.
G₁ M₁ स्रुतपुत्र. — ^d) S (except T₂) जवधीद् (for
जवध').

4 M₁ om. 4. — ^a) Ś₂ हरवध्ना; K₁ हरवधना;
V₁ B D (except D₂) उग्रकनो (D₂ 'नी') (for 'धन्वा').
K₂ कैकेयसेवाधिपतिरसली; S (M₁ om.) सेवापतिं (T₂
G₂ 'ति') कैकयो मित्रघातं (T₁ 'हंता; T₂ G₂ s 'धनी'; M₂
'कनो'). — ^c) V₁ B₂ s D₂ D₂ D₂ s T₂ विवृण्वद्;

कैकेयसेनापतिक्रमणम् ।

शैविमित्रं भृशमुपेयैः

कर्णात्मजं सोऽभ्यहनन्मुपेयम् ॥ ४

तस्यापंचनैस्त्रिभिरुचकर्म

प्रमथ बाहू च शिरश्च कर्णः ।

स सन्दनाद्रामपतद्गतास्तुः

परशयैः शाल इवाचरुणः ॥ ५

हताश्वमञ्जोगतिभिः सुपेयः

शिरप्रवीरं निशिनैः पृथकैः ।

प्रच्छाद्य नृत्यन्निव मौलिपुत्रः

शैनेयबाणानिहतः पयान् ॥ ६

पुत्रे हने क्रोधवरीयवेनाः

कर्णः शिनीनामृषमं विषांतुः ।

हतोऽसि शैनेय इति सुवन्न

व्यवामुवद्राजमभिरसाहम् ॥ ७

स तस्य पिच्छेदं शरं शिखण्डी

त्रिभिस्त्रिभिश्च प्रतुणोद कर्णम् ।

शिराश्लिष्टः कार्मुकं स भवजं च

प्लिष्ट्वा शराम्पाहनस्तुजातम् ॥ ८

शिखण्डिनं पद्मिविष्यद्गो

८. ४०. २
८. ४०. ३
८. ४०. ४

Bs विदुष्यद्; Bs विदुष्यद्; Ds विदुष्यद्; Ts विदुष्यद्;
Ts Ga.s विदुष्यद्; Gs Ma-s विदुष्यद् (for विदुष्यद्). Ks
उचरुणैः; Ts Ga.s उचरुणैः (for उचरुणैः). — ⁴) [Ks V;
Bs Das Ts.s Ga.s M (Ma om.) वाचरुणः; Bs-s Dns
Ds-s Ts Gs वाच्य (for वाच्य). V.s B.D (except
Das.s) प्रमेयं; S (except Ts, Ma om.) मुपेयं (for
मुपेयम्).

5 ^a) Gs एव कर्णः (so) (for उचरुणैः). — ^b) Ma
lacuna up to शिरश्च. Ks V.s B.D (except Ds) Ts
Gs प्रमथ (for प्रमथ). Ds बाहुश्च. Ks शिरश्च; Dns
शरश्च. Ks चकर्म; Ks Dns च कर्म (for च कर्म). — ^c)
Ds शैवलीमाह (for 'बाह्याह'). Ks V.s B.D (except
Ds) अश्वमज् (for अश्वमज्). — ^d) Ks Ts Ds Ts.s G
M शाल; Ts शाल (for शाल). Co cites शालः.
Ks [च]पलमयी; Ds S [च]पलकः; Ds 'चमः (for
'कर्म).

6 ^a) Ds Ts बाणो (Ts 'जो') गतिभिः; Co 'मज्जोग'
(asin text). Ks सुपेयसेन; V.s Das Dns Ds.s-s
प्रमेयः; Ds सुपेयं; Ts Gs Ma सुपेयं; Ts सुपेयः; Gs Ma-s
मुपेयं (for सुपेयः). — ^b) Ks V.s Ds Ts.s Ma-s शिनि-
प्रवीरो (V.s 'रैर'; Ts Ma-s 'रम्'; Gs 'राह'); Gs शिनि
प्रवीरो; Ms हताश्वरी (for शिनि). Ds Ts Gs M शिर-
(Ms 'शिराः' (for शिराः). Ss Ks पृथकैः; Ks पृथकैः
(for पृथकैः). — ^c) Ds पृथकाद्यः S उचरुण (for उचरुणः).
Ks V.s Bs Gs सुपुत्रः; Bs.s Das Dns Dns Ts.s Ga.s
कर्मपुत्रः (Gs 'वं'); Ds सोमपुत्रः; Ts सोमपुत्रः; M शीर-
(Ms 'म'पुत्रिः (for शीरपुत्रः). — ^d) Gs शिरपुत्र (for
शिरपुत्र). Bs उचरुण (for उचरुणः).

7 ^a) Bs Ds शीर (for शीर). — Ma lacuna

for 7^b. — ^b) Ds शीरकर्म. Das S (Ma lacuna) शरं
(for शरकर्म). — ^c) Ks मुपेयसाह (for इति सुवन्न).
Ds Ts Gs हतोऽसि इत्यर्थः (Gs 'ह' इत्युपरोधे; Ts Ts M
हतोऽसि इत्यर्थः Ma-s स/यत् इत्युपरोधे; M 'हता'। — ^d)
Ds Ks व्यवामुवद्रः; Ts Gs व्यवामुवद्रः; Ts व्यवामुवद्र
(for व्यवामुवद्र). Ks वाच्यः; Ds Ts अभिरसाहः (Ts
'साहः'); Gs शरीरसाह (for अभिरसाह).

8 ^a) Ks V.s Bs.s D S उचरुण (for उचरुण). V.s
शिरः; Dns शीरः (for शीर). — ^b) Dns कर्म. — ^c)
V.s शिराश्लिष्टः. V.s शिरः; Bs.s Dns Ds.s S च (for स).
— ^d) V.s B.D S सुपुत्रः (for अश्वमज्); V.s अश्वमज्
पुत्रः; Bs.s Das Ds अश्वमज्पुत्रः; Bs अश्वमज्पुत्रः;
Bs.s Ds Ts अश्वमज्पुत्रः; Dns Ds-s अश्वमज्पुत्रः;
(Dns 'वतः'); Ds अश्वमज्पुत्रः च; Ds अश्वमज्पुत्रः; Ts
Gs M अश्वमज्पुत्रः; Ts Gs अश्वमज्; Gs 'च'पुत्रं
(for अश्वमज्पुत्रम्). Co cites सुपुत्रः.

9 ^a) V.s अश्वमज्; Das Ds अशिरः (for अशिर-
पुत्र). Ks उचरुणः; Ks Ds उचरुः; Bs बाणो (for
उचरुणः). — Ma lacuna for 9^b. — ^b) Ss Ks.s.s.s.s.s.s.s.
(Ks स/शिराश्लिष्टः; Ss शीरो चरुपुत्र मशिराश्लिष्टः (so));
Ks उचरुपुत्रिः शीरकर्म; Ks चरुपुत्रः मशिराश्लिष्टः; V.s B
D S (Ma lacuna) बाहू Ds Ma चरुः; Ds बाहू; Gs
Ma उचरुपुत्रे म शिराश्लिष्टः (Ds 'लो') चरुः. — ^c) Bs
D (except Ds) वरा; S (Ma lacuna) वरो (for वर).
V.s [च]शिरपुत्रः; Gs [च]शिरपुत्र (for [च]शिर). Ts
सुपेयसेन (for 'सोम'). Ss सोमः; Ks चरुः; Gs चरुः; Gs
सुपेय (for सोम). — ^d) Ss Ks शीरश्लिष्टः; Ks सुपुत्रिः;
Ks स संभः; V.s Ds-s सुपुत्रिः; S Das Dns Ds.s S
सुपुत्रिः (Ts 'शिर') (for स शीर). Ts Gs [च]शिरपुत्र
(for [च]शिर). — After 9, S (except Ts) ina:

C. 2. 1. 11
B. 2. 1. 11
S. 2. 1. 11

दान्तो धार्ष्टुमुन्निरथकर्त ।
अयामिनस्सुतसोमं श्रेण
स संशितेनाधिरथिर्महात्मा ॥ ९
अथाक्रन्दे तमुने वर्तमाने
धार्ष्टुसे निहते तत्र कृष्णः ।
अवाञ्छालयं क्रियते याहि पार्थ
कर्णं जहीत्यब्रवीद्राजसिंह ॥ १०
ततः प्रहसाशु नरप्रवीरो
रथं रथेनाधिरथेर्जगाम ।
भये तेषां त्राणमिच्छन्सुबाहु-

923* ततोऽधरे भारत दुष्प्रकम्प्यः
पाञ्चालानां रथसंघाः सतेवाः ।
प्रतिश्रुताः कन्तरिक्षे
धीरास्तु रथप्रवीराः ।

[(L. 3) G: प्रतिश्रुत (for 'हुता'). T: [5]प्रवारा; T: G: प्रवारा; G: मुद्रावा (for नवाना). Ma प्रतिश्रुताप्यंतक-
संभिकारः; Ma: 'नाप्यंतरे' सुहेव.]

10 T: G M om. ('hapl.') 10^a-11^a. — " D: s
तथाकंदे; D: तथा'; T: s अना' (for अया'). Ca cites
आकंदे (as in text). — ' S: धानुमुने; K: धार्ष्टु; K: s
दृष्ट'; D: D: s: s: T: s धार्ष्टुमुने (for 'मुने'). K: s
कर्णः (for कृष्णः). — ' T: सवांचालान्. T: सो हि.
K: सवांच (for पार्थ). — ' K: सवांच (for कर्ण). K: V:
D: T: राजसिंहः (V: T: 'ह').

11 T: G M om. 11^a (cf. v. l. 10). — " T:
प्रसक्तान् (for प्रहसाशु). K: नरप्रवीर; D: T: रथप्रवीरो.
— ' K: D: [जा]धिरथः; T: s G: s [जा]धिरथेर; M:
[जा]धिरथेर (for [जा]धिरथेर). G: रथं रथेनाधिरथे-
मिच्छन्. — ' S: K: s: G: भयेव; G: जगाम (for
भये). K: सृष्टम्. K: सुबाहुर् (sic); D: D: सबाहुर्.
— ' B: अयामिनस्सोमं; V: T: s: M: अयामिनस्सोमं; G:
अयामिनस्सोमं; Ms damaged (for अयामिनस्सोमं). S (Ms
damaged) रथयुधपान्तं.

12 " T: s M (Ms damaged) विष्णवर्ध. B:
अयोधयोध; D: अयोधयोध; T: उद्ग्र' (for अयोध'). (s
विष्णवर्धम्याधिवमप्रयोधं. — ' K: D: s S उवां वे
(for अयावा). K: समादह; D: T: 'दह' (for 'दह'). K:
B: सहे (for सहे). — D: reads 12^a twice. — ' S
(except T: s) सहसा चकार (for 'लेव कुवा). — ' T:
G वामांश (for वामांश). K: हवाप्रयोध; T: वराप्रयोध;

रम्याहतानां रथयुधपेन ॥ ११
विस्फार्य गाण्डीवमथोप्रयोधं
जयया समाहत्य तले भृशं च ।
वाणान्धकारं सहमैव कृत्वा
जघान नागाश्चरथाश्चराश्च ॥ १२
तं भीमसेनोऽनु ययौ रथेन
पृष्ठे रक्षन्पाण्डवमेकवीरम् ।
तौ राजपुत्रौ त्वरितौ रथाभ्यां
कर्णाय यातावरिभिर्विमुक्तौ ॥ १३
अत्रान्तरे सुमहत्सुतपुत्र-

T: G: रम्याहतांश्च (for रथाशरांश्च). B: s D: D:
D: s: s: s (both times). s: s अघान नागाश्चरथयज्जगं (B:
'द्विपा')श्च; B: 'न पल्लवश्चरथिपाश्च; T: 'न तानश्चरथिपाश्च;
G: 'न चामा' गजशरांश्च. — After 12, N T: s ina:

924* प्रीताः सुताः प्राद्वक्तन्तरिक्षे
मुद्रा गिरीणामपतन्मवांसि ।
वन्मन्दकज्येन विजृम्भमानो
रौद्रे सुहृतेऽम्बपततिकरीटी ।

[(L. 1) S: (sup. lin.) प्राद्वक्तन् (for प्राद्वक्तन्). V: s
B: s: s D: s: s: प्रतिश्रुतिः (V: 'अने; B: D: s: 'हुतः)
प्रावरतन्तरिक्षे (B: s D: s: 'ने; B: s D: s: s प्रतिश्रुतिः (B:
'स्नं) प्रावरतन्तरिक्षे (B: 'रौद्र; B: 'रीक्षे); D: D: s
प्रतिश्रुतिः प्रावरतन्तरिक्षे; D: s प्रतिश्रुतिः प्रावरतन्तरिक्षे; T:
प्रतिश्रुतिः प्रावरतन्तरिक्षे. Ca cite प्रतिश्रुतिः; Ca प्रावरन् अंतरिक्षे.
— (L. 2) K: D: D: मुद्रा. B: s D: s T: मुद्रा मुद्रा तया
(T: 'ना द्वे यथा) गिरीणः. Ca cites मुद्रा, गिरीणः. — (L. 3)
K: वन्मन्दकज्येन; B: वन्मन्दकज्येन; T: सपिण्डकज्येन (for
वन्मन्दकज्येन). Ca cites वन्मन्दकज्येन. K: s विजृम्भ (K: 'ले-
वमानो (for विजृम्भ). D: वन्मन्दकज्येन विजृम्भमानो (sic).
— (L. 4) K: सुहृते. S: K: s D: D: न्य (D: D: सु-
पतन्; D: सुपतन् (for सपन्').]

13 " B: तद् (for तं). B: [5]मि. (for सु).
K: यथेन (for रथेन). — S (except T: s) om. 13^a.
— ' K: B: दृष्टेव (for दृष्टे). V: B (except B: s)
D: s D: s: s एकवीरः. — ' K: कर्णाय याते; D:
'मिवाताश्च; T: s कर्णं हि यातां; T: G: s कर्णं तु याताश्च
(G: 'ताश्च); G: कर्णं यतांश्च; M: कर्णं यथा (M: 'वांश्च
(for कर्णाय याताश्च). V: B D: D: s: s: s S Co वि (V:
वि)पतौ (for विमुक्तौ). D: कर्णाय यातां सुमहत्प्रवीरी.

14 " K: V: B D: D: D: s: s: s तत्र (for अत्र).

यके युद्धं सोमकान्तं प्रमुद्रन् ।

रथाधमातङ्गमवाञ्जयान

प्रच्छादयामास दिशः शरैश्च ॥ १४

तमुत्तमौजा जनमेजयश्च

कुक्षौ युधामन्युश्चिखण्डिनौ च ।

कर्णं विनेदुः सहिताः पृथक्कैः

समर्दमानाः सह पार्थिवेन ॥ १५

ते पञ्च पाञ्चालरथाः सुकपै-

र्वैर्कर्तनं कर्णमभिद्रवन्तः ।

तस्माद्रथाभ्यावयितुं न श्रेष्ठ-

र्वैर्पातुतात्मानमिवेन्द्रियाणि ॥ १६

तेषां घनं चिध्वजवाजिघ्नतांश्च-

*तुणं पताकाश्च निकृत्व बाजैः ।

तान्पञ्चभिः स त्वहनत्पृथक्कैः

सिंह इवोच्चनाद् ॥ १७

पञ्चान्पञ्चस्तानमिनिम्रतश्च

ज्यावापहस्तस्य धनुःसनेन ।

साद्रिद्रुमा सात्पृथिवी विष्ठीर्णा

*इत्येव मत्वा जनता व्यपीदत् ॥ १८

स शक्रपापप्रतिमेन घन्वना

शृङ्गाततेनाधिरथिः शरान्मुञ्चन् ।

वमौ रथे दीप्तमरीचिमण्डलो

C. 8. 60. 19
S. 8. 60. 20
L. 8. 60. 21

K: Ds सुमहत्; Dn: Da: सुमहत् (for सुमहत्). Ds
तमोरे सुप्रवृत्त कर्णम्. — *) Dn: Ds युद्धे. Ss K.L.:
सोमकान्तं (for 'कात्'). Ds Gs सोमकान्तं प्रमुद्रन् (for
'कर्णप्रमुद्रन्'). Ks संमहत्; V: Dn: Dn: Dn: 'सुहृत्; B:
'सुहृत्; B: प्रमुद्रन् च; B: संमहत्; B: संमहत्; B: संवि-
मुद्रन्; T: संमहत्; T: 'सुहृत्; T: Gs: 'सुहृत्; M:
'वक्रान्; M: 'सुहृत् (for 'सुहृत्'). — *) Ds रथा-
(for रथाश्च). B: गणाश्च सन्ने; Ds T: Gs रथाश्च (T:
'रथ'ज्यो); T: नरामभिद्रवन्; T: Gs: M: नरामभिद्रवन् (for
नरामभिद्रवन्). — *) B: Dn: Dn: S: शरीरिणश्च;
Ds दिशश्च बाजैः (for दिशः शरैश्च).

15 *) M: जनमेजयश्च. — *) Ks विनेदुः;
V: विनेदुः; B: विनेदुः; B: Dn: Dn: Gs: Co विनेदुः;
B: विनेदुः (sic); Ds विनेदुः (sic); Ds विनेदुः; T: कर्णैः;
T: Gs M: 'विनेदुः (for विनेदुः). B: Ds S: सहया (for
सहिताः). Ss K: पृथक्कैः; Ks पृथक्कैः; Ks प्रपथैः; Ds:
पृथक्कैः (for पृथक्कैः). — *) S: संमर्दमानाः; Ks समर्दः;
Ks समर्दः; Ks समर्दः (sic); V: समर्दः; B: Ds:
समर्दः; B: संमर्दमानाश्च Ds: संमर्दमानाः; S: संमर्दमानाः (T:
'मा'जा: (for संमर्दमाना:).

16 *) Some MSS. रथाश्च. Bn: Dn: Dn:
Dn: T: रथाश्च (for रथाः सुकपैः). V: Bn: Dn:
Bn: (Bn: सु)वीरा; Ds Gs सन्ने; Tn: Gs: M: सन्ने
(for सुकपैः). — *) Ds श्रेष्ठैः. Ds Gs अविद्रवन्ति.
— *) S: रथाः; Ks: रथाश्च; Ds Tn: G: रथाश्च (for
रथाश्च). Ks रथाश्चिन्ति (sic); Ks रथाः; V: रथाः; B:
रथाः; Ds रथाः; Ds S: रथाः (for रथाः). — *) Ks:
वेवात् (sic); Ds T: G: M: रथाः; Co वेवात् (as in text).

B: विनाशमानाश्च; Co कृता' (as in text). V: B Dn: Dn:
Dn: S: Gs: Co: 'रथाश्च' (for 'रथाः').

17 *) Ks: वेवात् (for रथाः). — *) N: तुणं
(for 'तुणं'). Ks निकृत्व; Ds निकृत्व (for निकृत्व). — For
17⁶⁰, S: subat.

225* तेषां ध्वजवाजिघ्नतांश्च-

सुपीरैर्घ्नन्ति पञ्चकैः बाजैः ।

[(L. 1) T: Gs: सविद्रवन्; T: Gs: धनुःसनेन (for
सविद्रवन्). T: Gs: रथाश्च. — (L. 2) T: Gs: सविद्रवन्;
M: तुणं च (M: 'सुप्रवृत्ति' (for 'सुप्रवृत्ति').]

— *) S (except Tn) रथाश्च (T: Gs: 'रथा' (for
रथाश्च). Ks: V: B D T: रथाश्च; T: Gs: रथाश्च;
T: Gs: M: रथाश्च (for स रथाश्च). Ss Ks: पृथक्कैः; Ks:
पृथक्कैः; Dn: पृथक्कैः. — T: om. 17⁶⁰. — *) S: कर्णैः.

18 *) Dn: Ds: [च] रथाश्च T: [च] रथाश्च (for [च]-
रथा). T: Gs: M: रथाश्च; T: Gs: रथाश्च (for
(for रथाश्च). — *) S: Ks: M: रथाश्च (M:
'रथा' (for रथाश्च). Ks: रथाश्च; Ks: रथाश्च (sic)
(for रथाश्च). — *) Dn: सावित्र्या (for 'दुमा'). Ks:
सा; S: सा (for रथाश्च). T: Gs: रथाश्च (for रथाश्च).
— *) S: Ks: [च] रथाश्च; Ks: V: B D: [च] रथाश्च; Ks:
[च] रथाश्च (for रथाश्च). Ks: रथाश्च; V: B Dn: Dn:
Dn: S: रथाश्च; Co रथाश्च' (as in text). T: Gs: M:
[च] रथाश्च (T: रथाश्च; Gs: 'रथाश्च' रथा रथाश्च;
Tn: Gs: रथाश्च रथाश्च (T: 'रथा' रथा रथा रथाश्च).

19 *) Ks: B (except Bn) Dn: Dn: रथाश्च; Ks: रथाश्च;
S (except Tn) रथाश्च (for स रथाश्च). Ds T: Gs: रथाश्च;
Co: रथाश्च (as in text). — *) Ks: V: Bn: Dn:

C. B. 4999
B. B. 50. 10
R. B. 50. 10

यथांशुमाली परिवेषांस्तथा ॥ १९
शिशुभिर्दन्तं द्वादशभिः पराभिन-
च्छितैः श्रैः पद्मिथोचमौजसम् ।
त्रिमिथुधामन्युमविष्यदाशुगै-
स्त्रिमिन्त्रिभिः सोमकपार्षतात्मजौ ॥ २०
पराजिताः पञ्च महारथास्तु ते
महाहवे सतसुतेन मारिष ।
निरुधमास्तस्पुरमित्रमर्दना
यथेन्द्रियार्थात्मवता पराजिताः ॥ २१
निमज्जतस्तानथ कर्णसागरे
विपन्ननाभो वणिजो यथाण्वि ।
उद्भिरे नौमिरिवार्णवाद्रथैः

सुकल्पितैर्ब्रह्मपदिजाः स्वमातुलान् ॥ २२
ततः शिनीनामृषमः शितैः श्रै-
र्निकृत्य कर्णप्रहितानिपुन्वहन् ।
विदार्य कर्णं निशितैरयस्मयै-
स्तवात्मजं ज्येष्ठमविष्यददृष्टिभिः ॥ २३
कृपोऽथ भोजश्च तवात्मजस्तथा
स्वयं च कर्णो निशितैरताडयत् ।
स तैश्चतुर्भिर्गुणैः यदृचमो
दिगीश्वरैर्देत्यपतिर्यथा तथा ॥ २४
स मानतेनेष्वसनेन कृजता
मृशाततेनामितवाणवर्षिणा ।
बभूव दुर्धर्षतरः स सात्यकिः

Dn1 D2-a, 7 T2 G2 मृशाततेन; D2 (also as in text);
T2-a 'मृतेन'; G2-a मृशं ततेन (G2 'मो')न (for मृशाततेन).
T2-a G2 [ज]तिरिष्यः. K2 B1 D2 मृज्जतस्तान् (by transp.);
T2 G2 शितान्मरान्. — 'a) T2 G2 मृज्जन्मौ (for वमौ
रथे). K2 दीक्षि. — 'a) D2 यथा हि सूर्यः (for
यथांशुमाली). § K2-a B2-a D2 परिवेषांस्तु; S (except
T2) 'वेपथु' (T2 G2 'मत्त'; G2 'कुत्').

20 T2 om. 20-21. — 'a) K2 पृथक्कैः (for
पराभिनन्). — 'b) K2 अभिनन् (for शितैः). — 'c) Dn1
D2 अभिनन् (D2 'स'त् (for अभि). T2 G2 M आचमैव
(for आशुगैव). G2 त्रिमिथुधामन्युमुवाचुषं तत्. — 'd)
Dn2 D2 om. one त्रिभिः. K2 त्रिभिश्च दं (for त्रिमिन्त्रिभिः).
K2 Dn1 D2 पापतेलोमकामजौ (K2 'जौ'); B2 D2 G2
पार्षतात्मवता तथा (B2 'लोमकापुजौ'); T2-a G2-a M
लोमकपार्षतां तथा. Co cites लोमकापुजं.

21 T2 om. 31 (cf. v. 1. 20). — 'a) M2 तैर् (for
शैः). — 'b) G2 महाहवे (for 'हवे). — 'c) K2-a
निरुधमा (K2 'ह'मात्त. K2 V1 B D T2-a G2-a M2-a
अभिप्रवन्दया (for 'मर्दना). G2 निरुधमनास्तुरमित्रमर्दयं;
M2 निरुधमा... अभिप्रवदिहिता (sic). — 'd) §
K2-a [§] द्विषाणौ वणिजा; Dn1 Dn2 D2-a 'व्या' (Dn1
'वौ')मवता (for 'वौ'मवता). Co cites आचमवता (as in
text). D2 [ज]वर्षकया (for पराजिताः). S (T2
om.) व (G2 'र')वेदिषाणौ (G2 M2 'व्या'; G2

'नौका (for 'नाभो). — 'a) §1 K2-a D2 उद्भिरे; K2-a
विद'; B2 तद'; Dn1 तद'; S समुद्धरन् (for उद्भिरे).
K2 नौविष. G2 हवैः (for 'रथैः). — 'd) § K2-a सु (K2 स्व)-
कपयता; G2 संकल्पितैर्. T2 दीरदिजात्. K2 D2 तु;
T2 स- (for स्व-). D2 सुकल्पिते नौमिरिवार्णवाद्रथैः.

23 'a) S (except T2) अविषः (for अरुषमः). K2
शितैः (for शितैः). D2 ततः शनीनामविषः शितैः श्रैर-
— 'b) D2 निहव (for निहव). K2 रिदन् (for इदन्).
— 'c) K2 अताडयन्; K2 अविषयैस्; G2 अवकरोत् (for
'वैस्). — 'd) K2 D2 अद्विभिः. K2 तवात्मजं आद्विमौनवैद्.
24 'a) K2 D2 कृपञ्च भोजी च (D2 प्रोमिज). — 'b)
D2 T2 G2 M कर्णञ्च वागेर (for स्वयं च कर्णो). — 'c)
D2 वुधुद्धर (for वुधुदे). § K2 वदू (K2 'दु')चमेर;
K2 वदुचमौ. — 'd) K2 D2 देवपतिर (for दैव').

25 'a) K1 V1 B1-a Dn1 D2-a, 7, 8 T2 G2 M
समाततेने (V2 'मि')वसनेन कृज (T2 G2 'मि')ता; K2
समाततेनेन कृ; K2 समाततेनेनवसनेन कृ; B2-a, 5
Dn1 D2-a G2-a समातता (B2 D2 'सते'; D2 'वते')नेवसनेन
कृ; D2 समाततेनेन वरेण कृ. Co cites समाततेन. — 'b)
K2 V1 B1-a Dn1 D2-a, 7, 8 मृशात (D2 'न')तेन; B2
D2 महाहवेन; Dn1 D2-a मृशं तु (D2 'च') तेन (for
1). K2 आचमवता; D2 वर्षिणा च (for 'वाण-
वर्षिणा). K2 मृशाततेनामितवाणिसिदिना; S महाहवेना-
चमिवाण (G2 'वात')दीपतिः (T2 G2 'दीपतिभिः; T2
'वर्षिणा; M2-a 'दीपितः; M2 'दीपितः). — 'c) D2
T2-a G2 M वमौ सु- (for वयूव). G2-a वमौ समुद्धरन्तः
(for वयूव दुर्धर्षतरः). T2-a G2-a M तु (for स). — 'd)

22 'a) D2 कर्णसागरे. — 'b) V2 विपन्ननाभो; D2-a

G. 8. 4312
B. 8. 31. 33
K. 8. 79. 42

धनुः क्षुराभ्यां ध्वजमेव चाच्छिनत् ।
ललाटमप्यस्य विभेदं पत्रिणा
शिरस्य कायान्नज्वहार सारथे ॥ ३२
स राजपुत्रोऽन्यदवाप्य कार्मुकं

वृकोदरं द्वादशभिः परामिनत् ।
स्वयं निवच्छंस्तुरगानजिह्वगैः
शिरस्य भीमं पुनरभ्यवीक्षत् ॥ ३३

इति श्रीमहाभारते कर्मवचपर्वे विहितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥

६१

संज्ञय उवाच ।
तत्राक्रोदुष्करं राजपुत्रो

दुःशासनस्तुल्ले बुध्यमानः ।
विच्छेदं भीमस्य धनुः क्षुरेण

of the Parvan is lost on missing folios. — *) De T₁ G M सुखं (for सारथ). — *) Ks तीव्र-; T₂ (also as in text) रथं (for धनुः). — *) M₁ अन्यस्य (for अप्यस्य).

33 T₂ missing (cf. v. 1. 32). — *) De दुःशासनोपि (for स राजपुत्रो). Ks [5] पि विनम्य (for अन्यदवाप्य). — *) T₁ G₂ स्व(G₂ अ)वाकिरत्; G₂ अवाकिरत् (for परा). — *) K₁ अजिह्वैः (sic) (for अजिह्वैः). De (sup. lin. as in text) स्वयं निवच्छंस्तुरगा व जिह्वगैः. — *) T₁ G M स्वयं च (for शरैः). S₂ अन्यवीक्षत्; B Dn₁ D₂-s T₁-s G₁-s M₁ अन्यवीक्षत् (De 'च'त् (for अन्यवीक्षत्). — After 33, Dn₁ T₁-s ins.:

926* ततः कर्तुं सुखं मरीचिसमं

सुखमवलोचनरत्नमुत्तिष्ठत् ।

महेन्द्रवज्रासनिपातदुःखं

सुखोच भीमास्त्रविदारणममत् ।

[(L. 1) T₂ शरोरुधं (for ततः कर्तुः). — (L. 3) T₁ निपतं (for सुखं).]

Dn₁ T₁-s cont.; D₂ ins. after 33:

927* स तेन निमित्तवत्पुङ्गवोदरो

निपातितः सक्तपुङ्गवामुवत् ।

प्रसार्य बाहु रथवर्धमाश्रितः

[(L. 1) Dn₁ D₂ निमित्तवत्पुङ्गवोदरो (for निमित्त). — (L. 3) T₁-s अश्रितः (for अश्रितः). — (L. 4) T₂ पुनः स.]

Colophon om. in K₂; T₂ missing. — Day of Karpa's Generalship: S K₂-s द्वितीयः (S₁ 'वे') बुद्धदिवसे. — Adhy. name: Dn₁ D₂-s दुःशासनवचः; T₁-s भीमदुःशासन-पुत्रं (T₂ 'वसनामयः'). — Adhy. no. (figures, words or both): S₂ 78 (1); S₂ 62; B₂ 81; B₂ 90; B₂ 84; Dn₁ 93; D₁ 75; D₂ 63; D₂ 62; T₁ G₂-s M₂ 95; T₂ 79; G₁ M₂-s 94.

61

This adhy. is missing in T₂ (cf. v. 1. 8. 60. 32).

1 K₂ om. the ref. — After the ref., De S (T₂ missing) ins.:

928* स राजपुत्रेण समाच्छेदं

दुःशासनेन निहृतो निकृत्वा ।

[G₁ समक्षं (for समाच्छेदं).]

— *) G₂ दुष्करं (for दुष्करं). T₂ दुष्करकर्मं सुखे (for दुष्करं राजपुत्रो). — *) V₁ B Dn₁ D₂-s. s. 1 तुमुलं (Dn₁ 'त'); D₂ तुमुले. B₂ वच्यमायः (for पुण्य'). S (T₂ missing) दुःशासनः कुस्वीरो महाभा. — After 1st, De S (T₂ missing) ins.:

929* पत्नीमलेन प्रतिबोधवद्भवे

अभ्यो यथा शक्रमुदात्तवीर्यम् ।

[(L. 1) T₁ M₂-s प्रतिबोधवत्.]

— After the above, G₂ ins. App. I (No. 30). G₂ om. 1st-6th. — *) V₁ B₂-s D शरेण (for क्षुरेण). T₁ G₂-s M चतुर्दिक्षया भीमसेनस्य संक्षे (T₁ G₂ 'क्षे'). — *) B₂-s Dn₁ D₂-s. s. 1 पश्यता शरीः; B₂ शरीः

पद्मिः श्रीः सारविमप्यविध्यन् ॥ १
ततोऽभिनन्ददुभिः क्षिप्रमेव
वरेषुभिर्मीमसेनं महात्मा ।
स विप्ररत्नाय इव प्रभितो
गदामस्यै तुहले प्राहिणोद्रे ॥ २
तथाहरद्वयं चन्वन्तराभि
दुःशासनं भीमसेनः प्रसज्य ।

तथा हतः पतितो वेपमानो
दुःशामनो गदया वेपवत्या ॥ ३
हयाः सघृताश्च हता नरेन्द्र
चूर्णीकृतश्चास्य रथः पतन्त्या ।
विष्वस्तवर्माभरणाम्बरस-
न्निवेशमानो मृगवेदनार्तः ॥ ४
ततः स्मृत्या भीमसेनस्तस्मै

C. 9. 4299
D. 9. 13
E. 9. 27. 207.

पद्मिः (by transp.). Ds अन्वपातकम्. Tl: Gl: M
अन्वविष्यन् (for अन्व). — N ina. after 1: Tl:
after 2nd.

930* स कण्ठवा राजदुषकारस्त्री

विषयाच्च भीमं नवभिः दृष्टवैः ।

[(L. 1) Tl: (for नृ). — (L. 2) Tl: दृष्टे (for
नृ). Ds दृष्टिः (for नृति). Ss Ks दृष्टे.]
— Tl: ina. a passage given in App. I (No. 29)
after the above; Dm ina. it after 2nd.

2 Gs om. 2 (cf. v. 1. 1). — *) Ds क्षिप्रदुलो (for
क्षिप्र). Tl: Gl: M क्षीप्रविषयक्षिप्रता भीमसेनं. — *)
Ks वरेषुभिः. S Ks: भीमसेनो महात्मा; Tl: Gl: M
वन्वविष्य द्विरेव. — After 2nd, Dm ina. App. I (No.
29). On the other hand, Gl: M ina. a passage given
in App. I (No. 30) after 2nd; Tl after line 5 of App.
I (No. 29); Tl ina. lines 1-4 after line 5 of App. I
(No. 29) and lines 17-34 after line 15 of App. I
(No. 29); Gs ina. after 929*. Tl Gl: M om.
(1 hpl.) 2nd-6th. — *) Bs क्षिप्रि विषय (for स विषयन्).
— *) Ks Ds तुहले.

3 Tl G M om. 3 (cf. v. 1. 2, 1). Ds om. 3rd.
— *) Ks तथा (for तथा). V: B-s Ds Ds:
[स] हनन्; B: [स] वरीन् (for [स] हनन्). — *) Bs
भीमसेनं. Ks हरसी; Ks Bs मृगयन् (for मृगय). — *)
Ks तथा (for तथा). V: वरिषो (for वरिषो).

4 Tl G M om. 4 (cf. v. 1. 2, 1). — *) Ks दृष्टावस्तुता;
Ds दृष्टावस्तुता, Tl दृष्टाव देवेन (for दृष्टावस्तुता).
V: B-s Ds Ds: 1. सप्तमाय; Bs Ds सप्तमाय (for
सप्तमाय). Dm Ds: 1. विहता (for स दृष्टा). — *) Ks
चावि (for चाव). Ks रथाः पतन्ती; Bs रथाः पतन्त्या. Ds
Tl चूर्णीकृतश्चावि तथा (Tl रथावस्तुता (Tl 'तः). — *)
Bs विहता (for विहता) Tl चर्माभरणोपकरणो (for
'भरणाम्बरस्य). — *) S Ks विवेकमानो (for विवेक').
Ks मृगवेदनार्तः; V: B (except Bs) Ds Ds Ds: 1
'नानुर' (for 'नारै'). — After 4, Ks: Dm Ds ina.:

931* दुःशामनं पाण्डवाः श्रेष्ठं सर्वं

हृताः पाण्डवाः सिद्धसाधनमुद्यन्तः ।

[(L. 2) Ks रथकाः; Ks रथकी.]

— On the other hand, Tl ina. after 4: Ks after
924*:

932* स पञ्चविधाव दृष्टोपरोऽयं

जगत्तुं हर्षेण विचारयन्मुक्तः ।

मर्त्येन तेनास्मिन्पञ्चवर्षिणो

मृगोऽनुताः पञ्चिनाम्बवाजीव ।

स मर्त्योपस्थितो मांनो विमर्शं वीक्ष्य ते सुपन् ॥ 5 ॥

पञ्चार खेदं मन्ता विमर्शं च परमां मयी ।

अनेनमस्य दक्षिणं कथं पाण्डवस्य विरोः ।

अज्ञानतोऽस्य पापस्य दुर्भेदेर्मित्राचारिणः ।

एवं विष्णुपञ्चमो दृष्टोऽयं विवेकमयः ।

पञ्चोपासीतपञ्चैव तेन मृगयामाव ह । [10]

वह्ना सर्वेऽयं सार्वतं पदेनाकम्प्य वक्षति ।

प्रदुष्टकरो भीमस्तु मालीः प्रोवाच ते तथा ।

[(L. 1) Tl: वयि (for 54). — (L. 4) Tl: दृष्टोऽयं
(for मृगयन्). Tl: सार्वतये (for सार्वतये). — After
line 4, Tl ina.:

933* श्रीमतेऽपि देवरास्त्रीं रथ-
दृष्टामने देवराज्यपञ्चमः ।

— (L. 5) Tl: मन्तरिणं (for 'मन्त्रि'). — (L. 6) Tl: दे.
— (L. 6) Tl: विचारयन्; (for 'वर्णयन्'). — (L. 9) Tl
विचारयन्. — (L. 10) Tl: [स] वीक्ष्यते (for [स] वीक्ष-
यते). Tl: म: (for 5). — (L. 11) Tl: म सप्तमं (for
सप्तमं मयः). — (L. 12) Tl: दृष्टः (for दृष्टो:).

5 Tl G M om. 5 (cf. v. 1. 2, 1). — After
5th, Ks V: B D (except Ds:) ina. a passage
given in App. I (No. 31). — *) Ks स; Ds: 1. स
(for स). V: मुक्ति. — *) Ks पञ्च. Bs सप्त (for
सप्तमं). Ks Ds transp. सप्तमं and सप्त. — After
5, Ks ina.:

934* ततो भीमसाधनीयमृगमात्र
कथं वीरवीं देवरास्त्रीं मयर्षिः ।

C. 8. 61. 5
B. 8. 61. 13
E. 8. 61. 5.

सापन्नं यन्प्रयुक्तं मुत्तैस्ते ।
रवादवप्रुत्त्य गतः स भूमौ
यत्नेन तस्मिन्प्रणिधाय चक्षुः ॥ ५
अग्निं समुद्धृत्य क्षितं सुधारं
कण्ठे समाकुर्य च वेपमानम् ।
उत्कृत्य वक्षः पतितस्य भूमा-
वधापिवच्छोणितमस्य कोष्णम् ।

वदाह्य यद्गौरिति तद्वचः।
दृष्टः समं कर्मसुबोधनाभ्याम् ।
तेषां समीक्षयापवित्रे (sic) दुरात्मन् [5]
गण्डामि वेनाद्य कुलप्रधानः ।
श्रुत्वा तु दक्षीमवचः सुधोरं
दुःशाम्नो भीममिदं निरोक्ष्य ।
उवाच भीमं स तदा स्मितेन
संपश्यतां कैरवलोमकाणां । [10]
स एव मे बाहुवरोऽस्तु भूय
एव त्वया राज्यहरः समीक्ष्य ।
यन्च्छकाद्वृद्धयिना समेतां
क्षिप्रामायां पश्यन्ने त्वमेव ।
असौ करो गोधनवात्ममयीं [15]
विषस्य दाता भुजगेन्द्रकल्पः ।
निष्ठाभुजो येन कृताः समस्ता
वष्टादस्त ह्य च कुर्वन् वक्षम् ।

— After the above, K₁ ins 932°. On the other
Ds ins. after 5:

935° भीमः ।
द्वीपघास्तु कचग्राहे चः प्रयुक्तस्तथा करः ।
दिश्यतां च स मे पापिन्के तमुत्पाटयाम्यहम् ।
दुःशाम्नः ।
अयं करिकराकारः कामिनी र्देवः ।
गोसंहस्यप्रदाया च क्षत्रियान्तकरः करः ।
ः ।
पतयन्मुखा तु वचने भीमसेनोऽजममर्षयः । [5]
उवाचव्याजाल सुजं बाधेतरमर्षयम् ।

8 T₁ G M om. 6^{ab} (cf. v. 1. 2, 1). — °) K₁ B₁-s
D₁ D₂-s समुद्धृत्य; V₁ B₁-s D₁ D₂-s-3 'सम्य' (for
'सुत्'). — °) K₁ D₁ कंठं. V₁ पराक्रम्य; B D (except
Ds) वदा' (for समा'). K₁ च वेपमानं; B₁ D₁-s च वेपमानः
(D₁ 'नी'); D₂ स रोपमानं. — After 6^{ab}, K₁ D₂ T₂
ins. a passage given in App. I (No. 32). — °) T₁
G₁-s M उद्धृत्य (for उत्कृत्य). — °) Ś₁ K₁ 2. 4 अपावपयः;

आस्वाद्य चास्वाद्य च वीक्षमाणः
कुद्वोऽतिवेलेनं प्रजगाद वाक्यम् ॥ ६
स्तन्यस्य मातुर्मधुसर्पिषो वा
माध्वीकपानस्य च सत्कृतस्य ।
दिव्यस्य वा तोयरसस्य पाना-
त्पयोदधिभ्यां मथिताद्य मृत्स्यात् ।
सर्वेभ्य एवाभ्यधिको रसोऽयं

Ś₁ अपायवत्; D₂ T₁ तवापिवत्; T₂ G M ततोपिवत् (for
अवापिवत्). K₁ G₁ चोष्णं; M कोष्ठवं; Ca. v कोष्णं (as
in text). — After 6^{ab}, N ins.:

936° ततो निपास्वात्य शिरोऽग्रहृत्य
तेनास्मिन्ना तव पुत्रस्य राजन्
सत्त्वां चिकीर्षुर्मतिमन्प्रविष्टां
भीमोऽपिवच्छोणितमस्य कोष्णम् ।

[(L. 1) Ś K₁ निरुत्; K₁ निरुत्; D₂ [S] निरुत् (for
निपात्). K₁ [आ] तु (for [अ]त्). V₁ प्रहृत्य; B D₁ D₂
D₁-s-3-7 [S] प्रहृत्य; D₂ प्रहृत्य (for अग्रहृत्य). — (L. 2) K₁
[अ] शिरोवै (for [अ] शिरा). — (L. 3) K₁ T₂ सत्त्वं. V₁ D₁
D₂-s-3-7 चिकीर्षु' (for 'तु'). — (L. 4) Ś K₁ 2. 4 कृतात्;
D₂ कृत्य (for कोष्णम्). K₁ अस्मौ शिवं शोणिकं पमस्य (sic).]
— °) K₁ आमाद्य. D₂ om. the first च. Ś₁ K₁-s V₁
D₁ D₂-s-3-7 T₁ च वीक्षमाणः; D₂ समीक्ष' (for च
वीक्ष'). — °) K₁ B (except B₁) D₁ D₂-s-3-7
[S] ति चेनं; V₁ [S] तिवैर; D₁ D₂ हि चेनं; D₂ [S] निवेलेनं;
T₁ G M प्रहृत्यो; T₂ [S] तिहृत्यो (for उत्तिवेलेनं). V₁ B
(except B₁) D (except D₂-s) S (T₂ missing)
निजगाद (for प्रज').

7 °) T₁ सनस्य. Ś₁ B D₁ D₂ D₁-s-7 T₂ मधुसर्पि-
षोर्वा; K₁ 'सर्पिषोड' (sic); T₁ G पयसोपुत्तस्य; M पयसो
पुत्तस्य. — °) Ś₁ मात्स्वीकपानस्य; K₁-s मादी (K₁ 'धि-
क'; K₁ मध्वेक' (for माध्वीक'). Ca. citen माध्वीका. D₂
च सत्कृतस्य; T₂ सुसंस्कृतस्य (for च सत्कृतस्य) T₁ माध्वीक-
जलेव रमस्य चैव; G₁-s M 'जलेव रस' (G₁ वर) स्य तस्य;
(G₁ 'जलेधुरस्य तस्य. — °) K₁ नोय ममस्य (sic); T₂
तोयचरस्य (for 'रसस्य). T₁ G मधोश्च पानाद्यवक (G₁ 'दिव
त) स्य पानात्; M₁ मधोश्च नादाय परस्य पानात्; M₂-4 मधो-
श्च पानीयवरस्य पानात्. — °) K₁-s G₁-s मथिताद्य; K₁
V₁ D₂ मथितस्य; T₂ क्षत्रियाद्य (for मथिताद्य). Ś K₁ 2. 4
मुत्स्यात्; B₁ मोह्यात्; D₂ मुत्सं. D₂ पयोदधिभ्योऽमथिताद्य
मुत्स्यात्. Ca. पयसा दग्ना च मथितस्य मुत्स्यात् तन्मोह्यात् ।
— After 7^{ab}, N T₂ ins.:

G. 8. 16. 11
S. 8. 16. 11
S. 8. 16. 11

एष ते रुधिरं कण्ठात्पिबामि पुरुषाधम ।
ब्रूहीदानीं सुसंरब्धः पुनर्गौरिति गौरिति ॥ ११
प्रमाणकोट्यां श्रयणं कालकूटस्थ भोजनम् ।
दक्षनं चाहिभिः कष्टं दाहं च जतुवेदमनि ॥ १२
मृतेन राज्यहरणमरण्ये वसतिश्च या ।

— ^a) Ks स्वाहुः; S (Ts missing) तीव्रं (for कण्ठात्).
— ^a) Ks पुरुषाधमं; T1 G M 'दक्ष'. — ^a) T1 G M
वच (for ब्रूहि). Ks Bs नु संरब्धः; V1 Bs Dni Da. 1 तु
संरब्धः; B1. 2. 4 Da1 D1. 2. 3 सुसंरब्धः (for 'रब्धः'). — ^f)
T1 भारत (for the second गौरिति). ☞ Co गौरिति-
देवनाथानुकरणम् । ☞ — After 11, V1 B (except Bs)
D (except D1. 2) S (Ts missing) ins.:

942* वे तदास्मान्मनुचमिति पुनर्गौरिति गौरिति ।

तान्मयं प्रतिपुष्यामः पुनर्गौरिति गौरिति ।

[Ba om. (hapl.) line 1. — (L 1) Bs प्रनुचं. T1. 2
G M वे तदास्मान्मिति (Ts 'त') मृत्ति (Ts 'त') (for the prior
half). Bs मृत्ति; G1. 2 M हरः (for पुनः). — Ba Da1 om.
(hapl.) line 2. — (L 2) V1 B1. 4 D1. 2 मनुचमिति
प्रनुचमः (for the prior half.)]

12 ^a) T1. 2 G1 M1 श्रवणे; G1. 2 शनैः. — ^b) T1 G
M कालकूटस्थः; T1 कालकूटस्थ (for 'कूटस्थ'). — ^c) V1
B1. 2. 4. 5 D1. 2 T1 G1. 2 M1. 2 दक्षनं; Bs दक्षनं. S: जहिभिः
(sic) (for चाहिभिः). Ks B1. 2. 3 Dni Da. 4. 5-8 कुण्डैर;
V1 Da1 D1. 2 कुण्डैर; B1. 2 गुण्डैर; S (Ts missing) तीक्ष्णैर
(for कष्टं). — ^d) Ds दाहं तु; Ds दहं. T1 G1. 2 M दाहं
च (Gs भा) गुण्डै च चत् (M1. 2 वचं; M1. 2 च वं); T1 G1 दाहो
जतुवेदं च कः. — After 12, Ks ins. 944* and 945*.

13 S: K om. (hapl.) 13. — ^a) S: मृतेन. V1 राज्या-
हरणम्. T1 G M मृते च (Gs 'तेष्व') दोषमृत्त्यम्. — ^b)
Bs M1 मरणम् (for मरण्ये). D1 वसतिः; M1. 2 वसतीष्ट.
Da. 2 तया; M च याः. — After 13th, S: V1 B D T1

943* श्रौषथाः केसवक्षस्य मध्ये च सुदाशनम् ।

[Da1 D1. 2 श्रौषथी (for श्रौषथाः). S: Ds केसवक्षस्य
(for 'वक्षस्य').]

— ^a) T1 महाकषय (for इष्यस्थानि). Bs Da1 D1. 2
संग्रामे. T1 इष्यस्थानं सहायि. — ^d) Bs Da1 D1. 2
मुमु (Bs 'मु') स्थानि. S: वेदमनु; Bs वेदमानं (for वेदमनि).
D1 अनुस्थानि च गृहानि च; T1 G M अनिष्ठानि वेदमनु
(T1 'नि'); T1 असाधेर्नोचवेदमनि. — V1 B Da1 Dni
D1. 2-1 Ts ins. after 13: Ks ins. after 12:

944* विराटमवने यत्र द्वेष्टोऽस्माकं दृष्टविचः ।

इष्यस्थानि च संग्रामेष्वसुस्थानि च वेदमनि ॥ १३

दुःस्थान्येतानि जानीमो न सुस्थानि कदाचन ।

धृतराष्ट्रस्य दौरात्प्यात्सपुत्रस्य सदा वयम् ॥ १४

इत्युक्त्वा वचनं राजञ्जयं प्राप्य वृकोदरः ।

Ks Ts cont.:

945* शकुनेर्धृतराष्ट्रस्य राधेयस्य च मन्त्रिते ।

अनुभूतानि दुःस्थानि तेषां हेतुस्त्वमेव हि ।

[Ks अनुभूतानि:]

14 ^a) S Ks दुःस्थानि (S: 'नी') स्थानि (for 'स्थानि')
G1. 2 M [ए]स्थानि; G1. 2 [ए] हि (for [ए]स्थानि). T1
दुःस्थान्येवामिच्छातानि. — ^b) T1 मा (for न). — ^c)
Ds वचं सदा; T1 वचं दृष्टाः; G1. 2 M वचं सदा (by
transp.); G1. 2 वचं सदा. — After 14, Ds ins.:

946* सुस्थान्येतानि जानीमो कथयन्तो न संशयः ।

15 Ts repeats 15, after 951*. — ^a) S (Ts
missing; Ts first time) इत्युच्येवचनं प्रोच्य. — Ds
repeats 15th after line 12 of 948*. — ^c) Ds (both
times) T1. 2 (first time) G M एव; T1 (second time)
आच्छन् (for आह). Ks Ds (second time) महाबाहुः
(for 'राज'). — ^d) K Da1 Dni D1. 2. 3 G M संवतो
(for संवत्सरी). Ds (both times) T1. 2 (first time)
तव सैन्यमभिप्रवन्. — After 15, N (except Ds) Ts
(after the first occurrence) ins.:

947* अस्मिन्मयो विषयकोटिवाकः

कुक्षोऽन्तर्यं नीमतेनकरस्ती ।

[(L 1) Ks अस्मिन्मयो. Ks त्वतिश्च (sic); Ds गृह्यत्
(for निश्च).]

On the other hand, Ds T1 G1. 2 M ins. after 15 :
Ts after the second occurrence of 15:

948* रक्षाद्विगात्रस्तु ततो महाभामा

मदापाणिः काल इवान्तकाले ।

विभीषवानस्य पुत्रसैन्य-

मित्रकृतो भावति वाहिनीं ते ।

ततः क्षणाद्वारत शून्यमासी-

दायोधर्षं वीरतरं कुरुणात् ।

यत्राशिमये प्राणिवक्षीमसेनो

दुःशासनस्य रुधिरं क्रोचरीतः ।

स हत्वा समरे राजप्राजपुत्रं महाबलम् ।

पूर्वकालो मयोधमः सिंहो रुधिरवोक्तम् ।

रुधिराश्रो महाभामा कृतोन्मत्त परं वपः ।

सपुत्रः किमुक इव रक्षाद्विगात्रो वनौ ।

६२

संज्ञय उवाच ।

दुःशासने तु निहने पुत्रास्त्र महारथाः ।
महाक्रोधविषा वीराः समरेष्वपलायिनः ।
दश राजन्महावीर्या मीमं प्राच्छादयच्छरैः ॥ १
कवची निपङ्गी पाङ्गी दण्डधारो धनुर्धरः ।
अलोलुपः शूलः संधो वातवेगमुवर्चसौ ॥ २
एते समेत्य सहिता भ्रातृव्यसनकश्चिताः ।

62

This adhy. is missing in Ts (cf. v. l. 8. 60. 32).

1 For sequence in Dm, cf. v. l. 8. 61. 17. G₁ om. up to चिच्छेद (in 19th) (cf. v. l. 8. 61. 16). T₁ G₂ s M om. the ref. — ^a) B₂ s Dm D₁ तव पुत्रा (by transp.). D₂ महारथ. — ^b) T₁ M₁ वीर (for वीराः). K₂ महाक्रोधविषा वीराः; K₂ B₂ D₂ 'कवचा वीराः; D₂ T₁ s G₂ M महाक्रोः; D₂ T₁ s 'हाक्रो/धविषं वीराः; G₂ महाक्रोधं महावीराः. — ^c) D₂ संग्रामेषु; S (T₁ missing; G₁ om.) चारुवतो (for समरेषु). T₂ [अ]पका-विताः; G₂ महावलाः (for [अ]पकाविनः). — ^d) D₂ S (T₁ missing; G₁ om.) ते तु (for दश). K₂ महावीर्यैः; D₂ 'वीर्यैः. — ^e) K₁ s V₁ B₁ D₁ Dm D₁ s T₂ G₂ M₁ s s प्रच्छादयच्छः.

2 For sequence in Dm, cf. v. l. 1. G₁ om. 2 (cf. v. l. 1). G₂ om. 2-3. — ^a) S₂ V₁ Dm D₂ G₂ transp. कवची and निपङ्गी. K₂ transp. कवची and पाङ्गी. K₂ B₂ s T₁ s M लोली (K₂ लली; B₂ s पाङ्गी) च (hypermetrie); D₂ G₂ लङ्गी (for पाङ्गी). — ^b) K₂ B D (except D₂) धनुर्धरः (for 'धरः). — ^c) S₂ K₁ s s लहर्गयो; K₂ लहर्गयो; V₁ B Dm लहः लहो (B₂ s लहो; B₂ लहो) (for लहः लहो). T₁ s G₂ M लल्लुहो (M₁ 'ल'ल्लुहो (T₂ 'लौ च); Cep लल्लुहो लहः लहः. — ^d) K₂ लहोदामु लहो; V₁ वायुवेगमु; Dm D₂ वायवेगः मु.

3 For sequence in Dm, cf. v. l. 1. G₁ s om. 3 (cf. v. l. 1, 2). — ^a) D₁ D₂ s हवति; T₂ व वै[वि]व (for समेत्य). — ^b) K₂ T₂ आहुर (for आहू). S₂ K₁ s s V₁ B₁ s Dm D₁ s s च (S₂

मीमसेनं महाबाहुं मार्गणैः समवारयन् ॥ ३

स चार्थमाणो विदितैः समन्तात्तर्महारथैः ।

मीमः क्रोधाभिरक्ताक्षः क्रुद्धः काल इवावमौ ॥ ४

तांस्तु मल्लैर्महावेगैर्दशभिर्दशभिः शितैः ।

रुक्माङ्गदो रुक्मपुङ्खैः पार्थो निन्ये यमक्षयम् ॥ ५

हवेषु तेषु वीरेषु प्रदुद्राव बलं तव ।

पश्यतः स्रुतपुत्रस्य पाण्डवस्य भयार्दितम् ॥ ६

च/विताः. — K₂ om. (hapl.) 3^a-4^a. — ^a) B₁ महावीर्य (for 'बाहुं). — ^b) D₁ (marg.) मार्गणैः (hypermetrie) (for मार्गणैः). D₁ D₁ s समवाकिरन् (for 'रचन्). D₂ T₁ s G₂ M पीडयामासुरंजमा.

4 G₁ om. 4 (cf. v. l. 1). K₂ om. 4th (cf. v. l. 3). — ^a) T₁ s G₂ M वचमानो (T₁ G₂ 'नो); G₂ पीडय-मानो (for वार्थमाणो). — ^b) T₂ वै (for तैर्). B₁ महावलाः. — ^c) V₁ B₁ s s D (except D₂) क्रोधाभिः (B₂ D₂ 'क्षि)रक्ताक्षः; B₂ 'भिरक्ताक्षः; M₂ s 'भित्तानाक्षः (for 'भिरक्ताक्षः). — After 4, T₁ s G₂ s M ins.:

953* ततः परिवृत्तो राजवधभिः शत्रुनापनैः ।

दुःशासनाद्वरजैः पुत्रैस्तव वृकोदरः ।

[[(L 1) T₁ राज (for राजन्).]]

5 G₁ om. 5 (cf. v. l. 1). — ^a) K₂ स. (for तु). S₂ सहेर (for सहेर). M₂ s महाराज (for 'वैरैर्). — ^b) S₂ K₂ शतैः; K₂ D₂ शरैः (for शितैः). K₁ B Dm D₁ s T₁ दशभिर्दश आरताम्; V₁ 'दश वेगितैः; D₂ 'दश वीर्यवान्; T₂ G₂ s M लवभिर्यव आरताम्. — K₂ repeats 5^a-6^a after 4^a. — ^c) K₂ (first time) V₁ B D S (T₂ missing; G₁ om.) रुक्माङ्गदाम् (D₁ D₂ s 'दाद्). D₂ (marg.) रुक्मपुङ्खैः शितामैश्च. — ^d) K₂ (second time) वचा; D₂ (marg.) T₂ भीमो (for पार्थो).

6 G₁ om. 6 (cf. v. l. 1). For the repetition in K₂, cf. v. l. 5. — ^a) K₂ हवेष्वेतेषु. T₁ G₂ s M ह (G₂ ए)तेषु तव पुत्रेषु. — ^b) K₂ (second time) द्रुद्राव च (for प्रदुद्राव). T₂ G₂ s बलं तदिन्द्रपुत्रे; T₂ आद्रवचावर्कं बलं. — M₂ om. 6^a-7^a. — ^c) D₂ पार्थवेयः; T₂ पार्थुपुत्रः; M₂ भीमलेव (for पार्थवस्य). D₂ भयार्दितैः.

ततः कर्णो महाराज प्रविशेत्त महाराजम् ।
 दृष्ट्वा भीमस्य विक्रान्तमन्त्रकस्य प्रजासिख ॥ ७
 तस्य स्वाकारमावृजः शून्यः समितिशोभनः ।
 उवाच वचनं कर्णं प्राप्तकालमरिदम् ।
 मा व्यथां कुरु राधेय नैतत्तत्पुनरुपपद्यते ॥ ८
 एते द्रवन्ति राजानो भीमसेनमपादिताः ।
 दुर्योधनश्च संमूढो भ्रातृव्यसनदुःखितः ॥ ९
 दुःशामनस्य रुधिरं पीयमाने महात्मना ।
 व्यापन्नचेतमथैव शोकोपहतमन्यवः ॥ १०
 दुर्योधनमुपासन्ने परिवार्य समन्ततः ।
 कृपप्रमृगयः कर्णं हतजोषाश्च मोदराः ॥ ११

पाण्डवा नश्यन्तश्चाथ धनंजयपुरोगमाः ।
 त्वामेवाभिमुखः शृगं पुद्गाय सन्नुपास्थिताः ॥ १२
 स त्वं पुरुषशार्दूल पौरुषे महति स्थितः ।
 शत्रुधर्मं पुरस्कृत्य प्रन्नुद्याहि धनंजयम् ॥ १३
 भारो हि धार्तराष्ट्रेण त्वयि सर्वः समर्पितः ।
 तमुद्ग्रह महाबाहो यथाशक्ति यथावलम् ।
 जये स्याद्विपुला कीर्तिर्भुवः स्वर्गः पराजये ॥ १४
 वृषसेनश्च राधेय संकुदस्तनयस्तथ ।
 त्वयि मोहममापद्ये पाण्डवानमिषावति ॥ १५
 एतच्छ्रुत्वा तु वचनं शून्यस्सामितवेजसः ।

C. 6. 627
 D. 6. 64. 17
 E. 6. 66. 25

7 G₁ M₁ om. 7 (cf. v. l. 1, 6). M₂ partly damaged. — *) B₂-4 D₂ Im T₂ G₂ कर्णे (for कर्णो). — *) V₁ B D T₂ G₂ M₂-4 मद्वचने (B₁ 'वचने'; D₂ 'वचः') (for महाराजम्). — *) T₁ प्रविशेत्त (for प्रजासिख). K₂ जेनकप्रियं तदा.

8 G₁ om. 8 (cf. v. l. 1). — *) D₂ तस्य स्वाकार तत्पत्र. Ca cites स्वकारमावृजो, while Co जाह्वर and माव. — *) K₂ जमिमोभनः. — *) K₂ कवचं (for वचनं). — *) D₂ प्रनुकोलम् (for प्राप्तकालम्). K₂ वरिदमः (sic); V₁ B D (except D₂) वरिदमं (D₂ D₂ 'म'); T₁ G₂ M द्विदं तदा; T₂ द्वि उवाच (for वरिदम). — After 8th, T₁ G₂ M ins. an add. colophon. [Addy. name G₁ पुःसायवचनः. — Addy. no. T₁ G₂ 97; M₁ 98, M₂-4 96.]

— Before 8th, T₁ G₂ M ins. तस्य. — *) 8 K₂ राधेयः; D₂ राधेये (for राधेय). — *) B₂ D₂ D₂ वैदं (for वैद्यम्).

9 G₁ om. 9 (cf. v. l. 1). M₂ partly damaged. — *) B₁ D₂ पु (for च). D₂ पुत्रं मूढो (for च संमूढो). — *) T₁ M₂ भ्रातुर (for भ्रातृ). B₂ 4 वरिदः; D₂ D₂-4 T₁ G₂ वरिदः (for दुःखितः).

10 G₁ om. 10 (cf. v. l. 1). K₂ om. 10. B₂ om. 10th-11th. — *) 8 K₂ व्यापन्नचेतमस्य (for व्यापन्न). B₂-4 [ए]ति (for [ए]व). S (T₂ missing; G₁ om.) व्यापन्नचेतः सहा. Co cites व्यापन्नं (sic). Ca व्यापन्नं वरुं चेतो वेद्यम्. — *) K₂ B₂ D₂ D₂ 4 (

) T₂ कोपेय वृषसेनः (K₂ 'मन्यवः'); D₂ T₁ G₂ M शोकोपहतचेतः (D₂ 'म'). Ca site मनु.

11 G₁ om. 11 (cf. v. l. 1). B₂ om. 11th (cf.

v. l. 10). — *) D₂ om. (hapl.) from वनमुपगतये up to सहा (in 12th). S₂ K₂ 4 उवाच. D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) उवाचते त्वं (G₂ 'उ ह विने दि. — *) D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) महाराः (T₁ G₂ 'व') (for समन्ततः). — *) V₁ D₂ G₂ कृप. D₂ वैने; D₂ T₂ वैव (for कर्णे). — *) D₂ 4 मोदराः; D₂ च वरिदः; D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) च भारतः (D₂ T₂ M₂ 'व') (for च मोदराः).

12 G₁ om. 12 (cf. v. l. 1). D₂ om. 12th (cf. v. l. 11). — *) K₂ D₂ 4 उपपद्यया; Co 'जाय' (as in text). D₂ वरिदयाजय दुर्योधं (sic). — *) D₂ D₂ 4 समवस्थिताः (for समुद्र).

13 G₁ om. 13 (cf. v. l. 1). — *) D₂ 4 पौरुषेण समन्वितः; D₂ हि विषादे दि संवितः. — *) V₁ द्वेयः; T₁ G₂ युवः; M₂ वर (for वर).

14 G₁ om. 14 (cf. v. l. 1). — *) T₁ G₂ M सर्व. D₂ D₂ S (T₂ missing; G₁ om.) समर्पितं (D₂ D₂ 'व') (for समर्पितः). — *) 8 K₂ 4 D₂ समुद्र (K₂ 'वर'; D₂ 4 उद्वर (for समुद्र). — *) K₂ 4 यथाशक्ति; Ca 'मणि' (as in text). D₂ महावर्त (for यथा). Ca cites वरु. T₁ G₂ 4 प्रनुद्याहि यथावर्त (G₂ चरन्वये). — *) D₂ 4 विपुला (D₂ 'व'). D₂ D₂ 4 कीर्ति. — *) K₂ B₂-4 D₂ D₂-4 G₂ M₂ युवे (for युव). T₁ M₂ स्वर्ग. B₂ पराजयाव.

15 G₁ om. 15 (cf. v. l. 1). — *) 8 K₂ 4 राधेय (for राधेय). — *) D₂ सहाय (for संकुद). — *) V₁ B D T₂ G₂ M₂ 4 मोदं (for मोद). K₂ त्वयि मोहममापद्यः. — *) M₂ वरि (for वरि). B₂ कर्णे वे वरिदयावति.

16 G₁ om. 16 (cf. v. l. 1). Before 16, T₂ 4

G. B. 4279
B. B. 44. 17
A. B. 44. 20

इदि मानुष्यकं भावं चक्रे युदाय सुस्विरम् ॥ १६

ततः क्रुद्धो वृषसेनोऽभ्यधाव-

दातस्त्रिधासं स्वरयं हतारिम् ।

इकोदरं कालमिवासदृष्टं

गदाहस्तं पोषमानं स्वदीपान् ॥ १७

तमभ्यधावचक्रुः प्रवीरो

रोषादमित्रं प्रतुदन्पृषत्कैः ।

कर्मस्य पुत्रं समरे प्रहृष्टं

जिष्णुर्जिघांसुर्मघवेव जम्भम् ॥ १८

ततो ध्वजं स्फाटिकचित्रकम्बुं

चिच्छेद वीरो नकुलः क्षुरेण ।

कर्णात्मजस्त्रेणसनेन च चित्रं

मष्टेन जाम्बूनदपट्टनदम् ॥ १९

अथान्यदादाय वनुः सुशीघ्रं

कर्णात्मजः पाण्डवमभ्यविष्यत् ।

दिव्यैर्महासैनैर्नकुलं महास्रो

दुःशासनस्त्रापचितिं वियासुः ॥ २०

ततः क्रुद्धो नकुलस्तं महात्मा

शरैर्महोत्काप्रतिमैरविष्यत् ।

दिव्यैरसैनैरभ्यविष्यच्च सोऽपि

Gs ina. संज्ञकः. — 'a) B1 अथ (for इदि). S1 K1 मानुष्यकं; Dn1 Ds चावश्यकं; T1 चैर्वसुतं; T2 चावस्थितं; Ca मानुष्यकं (as in text). V1 (marg. as in text) इदिकावश्यकं यत्नं. S2 Co मानुष्यं मनुष्यजेतव्यं यत्नं यम्. S3 — 'a) Dn1 Ds. सत्त्वा; Gs. M कृत्वा (for चक्रे), B. s. संस्थितः; Dn1 Ds. 1 तस्त्रिधावः; T1 सोदयवः; Gs. M मोदयवः (for सुस्विरम्).

17 G1 om. 17 (cf. v. 1. 1). Before 17^{ab}, Gs. ina. संज्ञकः. — 'a) V1 [S] म्यधावः; T2 [S] म्यधावः (for जम्भं). — 'b) Dn1 Ds. 2. 2 आतस्त्रिधासं; Ca 'वांसं (as in text). S1 Ks. 2 आतस्त्रिधासं (Ks म्य-) रयं पांडवस्य; K1 वातस्त्रिधासं स रयं पांडव तं (sic); Ks अति स्थितं वा संज्ञकवहतां (sic); Ks B1-4 Dn1 Ds. 2. 2. 2 अतस्त्रिधासं प्रमुखा (B1 मुखः; B2 स्वरयं) पांडवं तं (B2 तं; B3 च); B3 आतस्त्रिधासं स्वरये पांडवं च; T2 भीमं स्थितं काशिमध्ये सुपोरं. Co cites हतारि (as in text). — 'a) Ks [सं] जट्टं (sic); Ds [जा] तं (sic). — 'b) Ks Ds पोषमानं; V1 B. s. Dn1 Ds. 2. 2 'यत्नं; B. s. 2. 2 Dn1 Ds. 2. 2. 2 T2 योषयं (B1 'मानं; T2 'यत्नं) (for [य]). — For 17^{ab}, T1 Gs. M subst.:

354^a भीमं समवाप्तममित्रसाहयः ।

यतोऽपि विरजं प्रतिपातय चोर्म

[]

[(L. 2) T1 प्रतिपद्य; Gs. 2 'यति (for 'यत्नं).]

18 G1 om. 18 (cf. v. 1. 1). — 'a) V1 B1-4 Ds. 2. 2. 2 अथ (for तम्). T1 Gs. M प्रवीरम्. — 'b) T1 Gs. M आराध् (for रोषाध्). T2 अमित्राध्. Ds प्रमुखाध्; T2 प्रयः; T2 प्रयः (for प्रयुः). S1 Ks इकोदः; K1 इकोदः (for इषकोदः). — 'a) V1 B1. 2. 2 Ds. 2. 2. 2 T2 प्रहृष्टः. T1 Gs. M तं कर्मपुत्रं परम् (T1 Gs.

'मं) प्रहृष्टः. — 'a) Ks Ds Gs जिष्णुः; B. s. Dn1 Dn1 Ds. 2. 2 पुरा; T1 जिष्णुः; Co जिष्णुः (as in text). B1 Ds जिघांसुः. Ks जंभं; D1 जंभं (for जम्भम्). Ks जिष्णुं विद्या स मघवेव जंभं; Ds जिघांसुमेवं मघवेव जंभं; M. s. 4 जंभं जिघांसुं मघवानिर्वहः.

19 G1 om. up to चिच्छेद (in 19^a) (cf. v. 1. 1). — 'a) Dn1 Ds. 2 T2 M. s. स्फाटिकं. S1 K1 -चित्रकम्बं; Ks -केदुचित्रं; Ks -चित्रविदुः; V1 B. s. 2. 2 Ds. 2. 2 -विदुचित्रं; B. s. -चित्रकंयुक्तं; Dn1 Ds. 2 इंदुचित्रं; Dn1 -चित्रकंयुक्तं; Ds -रत्नचित्रं; Ds S (T2 missing; G1 om.) -हेमचित्रं (for -चित्रकम्बुं). — 'b) S (T2 missing) चैर्योन् (for वीरो). Ds क्षुरेण (for क्षुरेण). — 'a) S (T2 missing) क्षुरेण (for मष्टेन). K1 -पट्टचित्रं; Ks Ds G1 -पट्टचित्रं; V1 T2 Gs 'वट्टं; B1 'वट्टं; B2 -वट्टचित्रं; Dn1 -चित्रचित्रं; T1 -पट्टचित्रं; Gs -चित्रचित्रं (for -पट्टचित्रम्).

20 'a) K1. 2. 2. B. s. Dn1 Ds. 2. 2 T1. s. G1. s. M स शीघ्रं (for सुशीघ्रं). — 'b) B1 Ds G1 अथविष्यत् (for जम्भं). K1 कर्णात्मजस्तं विजितैरविष्यत्. — B1. s. om. haph. 20^a-21^a. T1 G M om. 20^a. — 'a) B1 Dn1 T2 कुवाको; Ds महास्रो; Ds सोपविष्यत् (for महास्रो). — Ds om. (haph.) 20^a-21^a. — 'a) S1 Ks Ds [च] पचितिः; Ds 'यति; Ca. c 'चिति (as in text). Ds. 2 ययासुः; Ds जिज्ञासोः (for विद्यासुः).

21 B1. s. Ds om. 21^{ab} (cf. v. 1. 20). T1 G M transp. 21^{ab} and 21^{ad}. — 'a) V1 B1. 4 Dn1 Ds. 2. 2. 2 ततः स (V1 om. स; B1 सं; Dn1 D1 च) क्रुद्धो नकुलो महात्मा; T1 G M ततः क्रुद्धो (T1 कर्मो) नकुलः कर्मपुत्रं. — 'b) D1 वीर (for शरैर). S1 Ks Ds महोत्का; Dn1 महोत्का (for महोत्का). S (T2 missing) शरैर्महोत्का-

कर्णस्य पुत्रो नकुलं कृतान्नः ॥ २१

कर्णस्य पुत्रो नकुलस्य राज-
न्मवानश्चानश्चिबोदुचमार्गः ।

वनायुत्रान्मुकुमारस्य शुभ्रा-
नलंकृताञ्जावरूपेण शीघ्रान् ॥ २२
ततो हताश्चादवरुक्ष बाना-
दादाय चर्म वस्त्रिं चाष्टचन्द्रम् ।

मित्रिवाच्यरीचयन् (T: 'वाच्यरीचयन्'; M: 'व प्रदीप्ति:').
— T: om. 21st. — *) B: अक्षैर्दिग्दर्श (by transp.); B:
विष्वैर्दिग्दर्श. K.L: V: B: s-r D: अक्षवर्षेण (for
'विष्वक्'). N (T: missing; T: om.) नक्षै: (T: G: 'क्षै' अक्षै
(for च सोऽपि). B: नक्षै: कृताक्षै: समस्तमात्र. — *)
B: D: पुत्रं. B.L: D: s: T: G: M: कृतान्नः. — After
21, N ina:

955* सराभिवासाय कथा च रात्र-
न्त्यस्य च मत्ताकामभीरवाचः ।
अत्रत्य कर्णस्य मुनोऽभिवाच-
मिदो वधा उवाचुर्निमित्तुपात्तः ।

[(L 1) K: साराभिवासाय K: om. s-r v-r v-r D: D:
D: s-r v-r — (L 2) K: साराभिवासाय (s-r). K: साराभि-
वासाय साराभिवासाय; V: B: D: s-r D: D: s-r v-r v-r
(D: s: 'व' मत्ताकामभीरवाच (B: 'मत्ता'); T: s: 'व' मत्ताकामभीरवाच (s-r).
Co: s-r v-r. — (L 4) K: D: s-r v-r (for s-r). S: K:
D: s-r v-r (for s-r). K: साराभिवासाय. T: रिदो वधाव-
चमिदोऽपि (s-r).]

22 *) 8 (T: missing) स कर्णे (for कर्णस्य).
— *) D: s: साराय (for साराय). 8 (T: missing)
साराभिवाचा (T: 'मुनो' मत्ताकामभीरवाच). — After 22nd,
8 (T: missing) ina:

956* आसीन्मुषोरं भरतकवी
पुत्रं वधा कर्णस्यान्धवाच्यम् ।

— *) K: सारायुवाच; K: सारायुवाच; B: s: D: D:
M: s-r C: v-r v-r v-r; B: सारायुवाच; D: सारायुवाच;
D: सारायुवाच; Co: वधा' (as in text). D: D: s:
मुकुमारवाच; D: D: D: M: सै नकुलस्य; T: G: M.L: s:
मुकुमारवाच; C: मुकुमारस्य (as in text). B: s: मुकुमार;
C: मुकुमार (as in text). D: सारायुवाचमिदोऽपि सारायुवाच-
मुकुमार; T: सारायुवाचमिदोऽपि सारायुवाच. — *) B:
सारायुवाच; T: G: s: मुकुमार; M: सारायुवाच (for सारायुवाच).
S: मुकुमार; K: सारायुवाच; K: सारायुवाच; V: B: s: D: D: s-r
T: G: M: सारायुवाच (for सारायुवाच). D: s: T: सारायुवाच; T:
सारायुवाचमिदोऽपि सारायुवाच. — After 22, D: s: (T:
missing) ina:

आकाशसंकाशमपि गृहीत्वा

पोश्रुमानः सगवश्चचार ॥ २३

ततोऽन्तरिक्षे नृवराधनागा-

विच्छेद मार्गान्विचरन्विचित्रान् ।

ते प्रापतक्षसिना मां विशस्ता

यथाश्रमेवे पञ्चवः शमिशा ॥ २४

दिवाहन्ना विदिता युद्धशीघ्रा

C. S. 4. 200
D. S. 64. 20
E. S. 66. 45

957* अथान पाथाचकुलस्य वीरो
रणाग्निं मुकुत्रयन् युवाः ।

[(L 1) T: अथान पाथाच कुलस्य वीरो. — (L 2)
T: अथान पाथाच; T: अथानिरे (for रणा). T: G: M: मुकुत्रयन् (Co:
'हेन') (for मुकुत्रयन्).]

23 B: om. (haph.) 23rd-24th. — *) B: s: D: s:
D: s-r v-r v-r (B: 'मु' (for 'व')). — *) S: (marg.
as in text) वने (for वने). D: om. पाथा. K: मुविर्न;
D: मुविर्न (for पाथा). V: B: (B: om.) D: s: D: s-r
वाराय वने; D: D: s: वने; D: s: वने; D: s: वने; D: s: वने;
D: s: (T: missing) वने; D: s: वने; D: s: वने; D: s: वने;
G: वने; G: वने. — *) D: s: T: s: मुकुत्रयन्;
D: s: M: च मुकुत्रयन् (for मुकुत्रयन्). — *) S: K: D:
पोश्रुमानः; K: पोश्रुमानः (s-r); V: D: s: पोश्रुमानः; B:
Co: पोश्रुमानः; B: पोश्रुमानः; D: पोश्रुमानः; D: T:
M: पोश्रुमानः (M: 'व'); D: पोश्रुमानः; G: पोश्रुमानः;
G: पोश्रुमानः; G: पोश्रुमानः (for पोश्रुमानः). D:
पोश्रुमानः; D: (marg. as in text) सगवश्चचार (for सगवश्चचार).

24 B: om 24th (ed. v. 1 23). — *) K: साराय
रणा; V: B: s: साराय; D: साराय (for साराय-
रणा). K: B: D: साराय साराय; B: साराय (B:
'व') साराय; D: s: साराय; D: साराय (for साराय).
— *) S: साराय (for साराय). B: साराय (for
साराय). D: s: साराय साराय. — For
24th, D: s: (T: missing) subst

958* ततोऽन्ध पञ्चवः सगवश्चचार

दिवाहन्नाचकुलः शिमिषारी ।

— *) K: सारायसगवश्चचार; T: सै सारायसगवश्चचार. S: (T:
missing) सै; Co: सै (as in text). S: साराय; S: साराय
(s-r); K: s: साराय. — *) T: साराय सै; C: साराय (as in
text). S: K: s: साराय; K: V: B: s: साराय; K: साराय;
B: साराय; B: s: (marg.) D: s: D: s: साराय; D: s: D:
T: s: G: साराय; D: साराय; C: साराय (as in text).

25 *) D: s: (T: missing) साराय (for साराय).
S: साराय; D: s: साराय; T: G: s: साराय;

G. B. 4289
B. B. 34 35
B. B. 37 40

नानादेश्याः सुमृताः सत्यसंधाः ।

एकेन शीघ्रं नकुलेन कृत्वाः

सारेष्मुनेवोत्तमचन्दनास्ते ॥ २५

तमापतन्नं नकुलं मोऽभिपत्य

समन्ततः सायकैरभ्यविध्यन् ।

स तुष्टमानो नकुलः पृष्टकै-

र्विन्धाध वीरं स चुक्रोप विद्वः ॥ २६

तं कर्णपुत्रो विधमन्तमेकं

नराश्वमातङ्गरथप्रवेकान् ।

क्रीडन्तमष्टादशभिः पृष्टकै-

र्विन्धाध वीरं स चुक्रोप विद्वः ॥ २७

ततोऽभ्यधावत्समरे जिघांसुः

कर्णात्मजं पाण्डुमुतो नृवीरः ।

तस्येपुमिर्व्यधमत्कर्णपुत्रो

महारथे चर्म सहस्रतारम् ॥ २८

तस्त्रायसं निशितं तीक्ष्णधार-

G. विविधा; M. 3-4 विविधा (for विविधा). — ^a) G. नावारिष्ठाः. B. Ca संमृताः; Da. 4 सुमृताः; T. 1 G सुमृताः; T. 2 संमृताः; Co सुमृताः (as in text). G. 2 सत्यसंधाः (for 'संधाः'). — ^a) T. 1 G. M. 2-4 एतेन (for एकेन). B. Dn. 1 संख्ये (for शीघ्रं). K. B. 1 कृत्वा; K. 4 कृत्वा; Dn. 1 कृत्वा; S (Ts missing) कृत्वा; (for कृत्वा). — ^a) K. 3 सारेष्मुनेव; Dn. 1 जयेष्मुना; D. 3 विरेष्मुनेव; Da. 4 सारेष्मुना (Da 'स्य' अ; D. 3 'पुनेव; D. 3 सारेष्मुना च T. 3 जयेष्मुनिव; T. 3 जयेष्मवो (for सारेष्मुनेव). Ca cites सारो. K. 3 om. हव. B. 1 उत्तमचन्दना मे (sic); Dn. 1 T. 2 'नोपाः; D. 3 G. M. 'नस्य (for 'नास्ते).

26 ^a) B. 3 जवेन (for सोऽभिपत्य). — After 26^a, B. 3 ina.

959^a कर्णस्य पुत्रः सहस्राभिपत्य च ।

रथे जिघांसुं विविधैरेवैकैः

— ^a) B. 3 सायकम् [M. 3 'सै (for सायकैर). K. 3 V. 1 B. D. 3 प्रत्यभिपत्य (B. 3 'स्यत (for अभ्य'). — For 26^a, S (Ts missing) subst.:

960^a भूसौ चरन्तं नकुलं रथस्थाः

समन्ततः सायकैः प्रत्यपुङ्गवः ।

(L. 1) T. 3 रथस्थाः; G. 1 रथीः (for रथस्थाः). — (L. 2)

G. 3 प्रत्यभिपत्य (for 'पुङ्गवः).

— ^a) B. 3 नकुलं. S. 3 K. 3 पृष्टकैर; D. 3 'सौ; D. 3 'केर; S (Ts missing) विविधैः (M. 3 'सौ) अ (for पृष्टकैर). — ^a) B. 3 समानाचारम् (B. 3 उदाचारम्) अमाया विधासै; D. 3 जवान नामांश्च रथान्तरपीडन्; S (Ts missing) अचार संख्ये द्वि (G. 3 M. 3 'वे द्वि; G. 3 'वे द्वि; M. 3-4 'सैर्द्वि) अतो विविधम्. — After 26, S. 3 K. 3 V. 1 B. 3-5 D (except D. 3) ina.

961^a महाभये रथस्थानो महात्मा

आत्मा भीमेवाकरोत्तम भीमम् ।

[(L. 1) K. 3 B. 3 Da. 1-3 रथस्थानो.]

27 S. 3 K. 3-5 B. 3 D. 3 om. (hapl.) 27. — ^a) K. 3 B. 3 Dn. 3 Da. 3-7 व्यधमन्तम्; B. 3 'मन्तम्; S (Ts missing)

विचरन्तम् (for विधमन्तम्). S. 3 एनं; S (Ts missing) बाजी (G. 3 बाजु) (for एकं). — ^a) B. 3 Da. 1 D. 3 रथाश्च (for नराश्च). V. 1 B. 3 Da. 1 D. 3-4 रथप्रवेकं; T. 1 G. 3 M. 3-4 रथ (G. 3-4 रथीतम्; G. 3 रथम्विनिश्रन् (for रथप्रवेकम्). — ^a) S (Ts missing) विप्रतम् (for क्रीडन्तम्). S. 3 पृष्टकैर. — ^a) T. 1 G. M. 3 वीरः. Dn. 1 T. 3 नकुलं सरोषः; G. 3 स तु कोपविद्वः; G. 3 स चुक्रोप युदे (for स चुक्रोप विद्वः). — After 27, Dn. 1 Ts ina.

962^a स तेन विद्वोऽपि नृपं तरली

महाहवे वृक्षसेवेन रावन् ।

28 ^a) S. 3 K. 3 V. 1 D. 3-4 ततोऽभ्यधावन्; Dn. 3 कुलेन धावन्; G. 1 (sup. lin.) ततोऽभ्यधावन्; G. 3 ततो यथावत् (for ततोऽभ्यधावन्). K. 3 नकुलो; B. 3 सुकुमारं (for समरे). — ^a) V. 1 B. 3-4 Da. 1 D. 3-4 [S] द्वि (B. 3 'व) वीरः; Dn. 1 T. 1 G. M. 3 नृवीर (T. 1 G. 3 'र) (for नृवीरः). — After 28^a, Dn. 1 Ts ina.

963^a वितत्य पक्षो सहसा पतन्तं

द्वेनं यथैवामिषल्लब्धमाजौ ।

अवाकिरुपसेनसत्तलं

शितैः शौरैर्नकुलमुदारवीर्यम् ।

स ताम्बोधांसस्य कुर्वन्मारीचा-

अचार मार्गाश्चकुलमित्रकृपात् ।

अयास्य तर्णं चरतो मेरन्

सह्येन चित्रं नकुलस्य तस्य ।

[(L. 3) T. 3 अवाकिरन्. — (L. 4) Dn. 1 शितैः (for शितैः). Dn. 1 उदारवीर्यं. — (L. 8) T. 3 विधन् (for चित्रं).]

— ^a) Dn. 3 D. 3 महेषुभिर् (for तले). D. 3 विधमन्. K. 3 D. 3 T. 1 G. M. 3 सुतपुत्रो (for कर्णं). — ^a) B. 3 Dn. 3 महाहवे; G. 1 महाहवे (for महारथे). S. 3 (sup. lin.) K. 3 वने; D. 3 चर्म (for चर्म). K. 3 सहस्रवर्तः; V. 1 G. 3 'मर्तः; T. 1 तारकं (for 'तारम्).

29 K. 3 om. 29^a. — ^a) Dn. 3 D. 3 तं च (for

ममि विक्रोशं गुरुभारमाहम् ।

द्विपञ्चरीगपहरं सुधोर-

माधुन्वनः मपमिवोद्वरूपम् ॥ २९

क्षिप्रं शरैः पङ्क्तिरमित्रमाह-

धकनं स्वङ्गं निश्चितैः सुधारैः ।

पुनश्च पीतेनिश्चितैः धृक्कैः

स्तनान्तरे माहमधाम्पविध्यम् ॥ ३०

स भीमसेनस्य रथं द्वावथो

माश्रीमुनः कर्णमुताभितप्तः ।

आपुद्गुचे मिह द्वावथो

संप्रेक्षमाणस्य धनंजयस्य ॥ ३१

न ह्युत्तमय विदित्वा छिन्नबाणामनामि

विरथमरिजराते कर्णपुत्रास्त्रभयम् ।

पवनधुतपताका ह्यादिनो वन्निताया

वरपुरुषनिपत्ताले रथाः शीघ्रमीयुः ॥ ३२

दुपदमुतवरिष्ठाः पञ्च धेनेयपट्टा

दुपददुहितुपुत्राः पञ्च चामित्रसाहाः ।

द्विगदयनराथान्मुदयन्तस्त्वदीया-

३. ३. ३. ३

नस्य). V: B: 1: [जा]पथं से (V: 1: विहितैः; T: [जा]पथं सुधिनं. T: M: 1: सं माधकाव्यस्य (T: 'मप' सु) क्षिप्रं सुधीयम्; G: तन्माधकाव्यं सुधिनं सुधीयम्; G: 1: तन्माध काव्यं सुधिनं सुधीयम्; M: सं माधकाव्यं सुधिनं सुधीयम्. — ³) K: ममि विक्रोशं; B: ममि मकोषं; B: 1: 1: Das D: 1: ममि विक्रोशं; D: 1: D: 1: विक्रोशमुद्रैः; T: G: 1: ममिप्रवीरैः; G: 1: ममिप्रवीरैः; M: ममिप्रवीरैः (for ममि विक्रोशं). T: गुरुभारमाहं (for 'भारमाहम्'. — ⁴) D: 1: D: 1: द्विप- पञ्चरीगपहरं (for 'गपहरं'. — ⁵) K: T: 1: M: 1: माधुन्वनः; K: मधुन्वनः; K: मधुन्वनः (for माधु'). G: M: द्वावथोऽथं (for द्वोपथरूपम्).

30 ⁶) S: ममिप्रवीरैः; G: 'साहं'; G: 'मिहम्' (for 'साहम्'. — ⁷) S: (marg. as in text) चक्रे (for चक्रे). V: D: 1: सुधेरैः; B: दुपदैः; B: D: 1: सुधेरैः; D: सुधेरैः (for सुधारैः). — ⁸) V: D: 1: D: 1: टीः दीपदैः; D: 1: दीपदैः; D: G: M: रथं; D: रथैः (for दीपदैः). S: K: दुपदैः; K: रथैः (sic); K: दुपदैः; B: सुधारैः (for दुपदैः). — ⁹) T: G: 1: छिन्नम्; G: M: दुपदम् (for माहम्). B: मधाम्पविध्यम्; D: मधोप्य'; T: G: द्वावथं; G: 1: M: द्वावथं (for मधाम्प'). — After 30, N T: ina.

३६१* कृत्वा तु नरपुंस्वरथैर्द्वयं

नरेरथैः कर्णं रथे महात्मा ।

यस्य रथं भीमसेनस्य राज-

म्वरानिपद्यो मकुडो महात्मा ।

[T: om. (haph.) lines 1-2. — (L. 1) V: B: 1: Das D: 1: 1: व (for वृ). D: 1: 1: (for वृ). B: वस नरपुंस्वरथं (for वृ वृ). K: वरं वृ; D: वरं वृ (sic); G: वरं वृ (as above). — (L. 2) K: सुधेरैः; B: 1: D: 1: मधेरैः (by transp.). K: मधेरैः; B: वरं (for वरं रथं). B: 1: महात्मा. V: Das D: 1: मीमोषैर्द्वयं नरपुंस्वरथः. — B: 1:

read lines 3-4 twice. — (L. 4) D: 1: T: नरपुंस्वर- रथम् (for 'रथे महात्मा').]

31 ¹) S: रथे (for रथं). K: द्वावथो (for रथं द्वावथं). B: 1: D: 1: 1: महात्मा; D: 1: वरं (for द्वावथो). — ²) D: 1: D: 1: माश्रीमुनः (for 'मुनः). S: कर्ण- मुताभितप्तः; B: D: 1: T: 'मरानिपद्यः; B: 'मुताभितप्तः; L: 'मुताभितप्तः (for 'मुताभितप्तः). — ³) S: K: V: 1: म प्रेक्षमाणं S: 'म'पथः; K: 1: B: 1: D: 1: मपेक्ष'. — For 31, T: G: M: subst.

३६३* स भीमसेनस्य रथं च दत्त्वा

वरयं वै शरवर्षं सुधोरम् ।

[(L. 1) T: शरवः; G: वरं (for दत्त्वा).]

— After 31, N T: ina. a passage and a slophen given in App. I (No. 34).

32 Before 32, S: D: 1: D: 1: G: 1: 1: मपथः. — ¹) G: मपथः (for विदित्वा). B: छिन्नबाणामनामि (for 'बाणामनामि). — ²) K: ममिप्रवीरैः; K: 'ममि'; V: D: 1: D: 1: मपथः; D: 1: G: 1: (also as in text) 1: ममिप्रवीरैः; M: 1: (also as in text) ममिप्रवीरैः (for 'ममिप्रवीरैः). T: 1: G: 1: M: मपथः (for कर्णं). D: 1: D: 1: 1: मपथः; D: 1: 1: (for मपथः). G: विरथमरिजराते मपथः मपथः (sic). — ³) S: K: 1: 1: पवनधुतपताका; T: G: M: 'पवन- पताका (G: 'को). D: 1: T: G: 1: 1: वरं (for ह्यादिनो). S: वरिष्ठायाः; B: वरिष्ठायाः; D: 1: D: 1: वरिष्ठा' (for 'राथा). — ⁴) S: K: G: 1: 1: वरं (G: 1: 1: वरं वरं- निपद्यम्; K: V: 1: D: 1: T: वरं वरं (D: 1: 1: 1: वरं वरं- निपद्यम्; T: G: 1: G: 1: वरं वरं वरं (T: G: 1: 'मुता- वरं G: 1: 1: वरं वरं. K: 1: 1: 1: वरं; D: 1: D: 1: 1: वरं; D: 1: 1: वरं; T: 1: 1: 1: वरं; G: 1: 1: 1: वरं; M: 1: 1: 1: वरं (for वरं वरं). T: वरं (for वरं वरं).

33 ¹) T: वरं वरं वरं वरं; G: 'मुताभितप्तः (as in

नृजगपतिनिकायैर्मार्गैराचक्षसाः ॥ ३३

अथ तव रथमुत्तरास्तान्प्रतीपुस्वरन्तो

हृदिकमुत्तकृषौ च द्रौणिदुयोधनौ च ।

शकुनिशुकृषाश्च कायदेवावृषौ च

द्विरद्वजलदधोर्षैः खन्दनैः कार्मुकैश्च ॥ ३४

तव नरवरवर्षास्तान्दयैकं च वीरा-

न्प्रवरश्रवराराधैस्ताडयन्तोऽप्यरुन्धन् ।

नवजलदसवर्णैर्हस्तिभिस्तानुदीपु-

text). V₁ सैन्यशुद्धा (for सैन्यपक्षा). — ⁶) T₁ दुषरमुत्तकृषाः (for 'दुहितुपुत्राः'). K₁ कामिप्रमाहाः; K₂ चादित्रि; D₁ चादित्रि (for 'चादित्रि'). — ⁷) K₁ द्विरद्व-
[; B₁ 'रथनराधान्'; T₁ 'नररथान्'; G₁ सपदि
(for 'द्विरद्वरथान्'). B₁ सुदया ०००००. S₁
K₁ लक्ष्मीया. — ⁸) D₁ उरगपति (for 'मुजगपति'). K₁
-विकारैर (for 'वि'). S₁ K₁ आचक्षसाः; K₁ आचक्षसाः.
S (T₁ missing) अगवत इव रथाः संक्षया हेतिमेतत्.

34 ¹) K₁ नरवर-; D₁ तव वर- (for तव रथ-). D₁
लक्ष्मिः प्रतीपुः (by transp.); G₁ प्रतीपुद्विदा (sic). K₁
प्रतीपुद्वि. D₁ क्षरन्तो; T₁ G₁ M पञ्चजिन्वा (for 'स्वरन्तो').
— ²) D₁ कृषाहृदिकमुत्तकृषौ; D₁ कृषाहृदिकमुत्तकृषौ (sic);
M₁ हृदिकमुत्तकृषौ (for 'मुत्तकृषौ'). D₁ तु (for च). K₁
दुयोधनस्य. D₁ तु (for the second च). — ³) S
K₁ T₁ शकुनिमुत्तकृषाश्च; K₁ V₁ B D 'मुत्तकृषौ' (D₁
'कृषौ') च. S₁ K₁ कायदेव ०० च; S₁ 'देवप्रदो च; K₁
'द्वयः ०० च; K₁ 'देवावृषाश्च; K₁ 'देवक्षयैव; B₁ चले
रथादिदेवौ; D₁ २.२ काय (D₁ कायि) देवावृषौ (D₁ 'लौ')
च; T₁ ००० वा वृषौ च; G₁ काय (G₁ कोष/देवावृषौ
च; M₁ २ कायदेवा वृषू च (for 'देवावृषौ च). — ⁴) D₁
-चोर्षैः; M₁ -चोर्षैः (for 'चोर्षैः'). B₁ कार्मुकैश्च नरैश्च
(for 'सन्ध्याः कार्मुकैश्च').

35 ¹) K₁ तव नरवरवर्षाद्वि; V₁ B D₁ D₁ २-
नरवरवर्षा (D₁ 'वर्षा') (V₁ D₁ 'वर्षा') (for तव
रथ-). K₁ २- (for च). S₁ K₁ २- V₁ वीराः (for
वीराद्वि). K₁ नवनरवरवर्षाधौर्षास्तान्दयैकं च वीराद्वि (sic)
D₁ तव नृप रथिवीरास्ते द्वैकं च वीरान्; D₁ तव
रथनराधाम्भैर्षास्ते वीराद्वि (sic); T₁ G₁ M
तव रथवर (G₁ तव तव रथ) वर्षा (T₁ 'मुत्तकृषा' स्तान्दयैकं T₁
'कः'; M₁ २ कं) प्रवीराद्वि; G₁ तव द्वि रथवरीयास्तान्द-
यैकं वीराद्वि. — ²) K₁ प्रवर-; K₁ नृवर-; K₁ प्रवर- (for

गिरिशिखरनिकायैर्मार्गैराचक्षसाः ॥ ३५

मुकल्पिता हैमवता मदोत्कटा

रणाभिक्रामैः कृतिभिः समास्थिताः ।

जालावतता वधुर्गजा-

स्तथा यथा वै जलदाः सविद्युतः ॥ ३६

कुणिन्दपुत्रो दशभिर्महापतैः

कृपं ससूताश्रमपीडयद्भृशम् ।

ततः शरद्वत्सुतसायकैर्हतः

सहैव नागेन पपात भूतले ॥ ३७

प्रवर-). V₁ B D₁ D₁ २ नृवर वार (V₁ 'व') वराधै (D₁ २
'व') वर-; D₁ D₁ नृवर वरशराधैश्च (for 'प्रवरशरवरा').
K₁ -वराधैश्च. K₁ [S] नृवरवर्षाद्वि; K₁ [S] नृवरवर्षाद्वि; B₁
[S] निरक्षर-; B₁ [S] नृवरवर्षाद्वि (for 'नृवरवर्षाद्वि'). T₁
इषुभिरसैनिकैश्चोर्षास्तान्दयैकं च वीरान्; T₁ G₁ M इषुभिः (G₁ 'वि')
रसैनिकैश्चोर्षास्तान्दयैकं च वीरान् (G₁ 'सुदन्'). — ²) K₁
उदीर्ष-; V₁ उदीर्ष-; D₁ D₁ नदीपुत्र (sic) (for उदीपुत्र).
T₁ २ नवजलदधोर्षास्तान्दयैकं च वीरान् (T₁ 'स्तान्द' वधुः; G₁ २ M
नव नव च विनामान्द्वि (G₁ नगगोपा ह-; M₁ नवमा-
भाह-; M₁ २ नवमाभाह-; M₁ नवमाभाह-; M₁ नवमाभाह-; M₁ नवमाभाह-;
वधुः (G₁ वधुः); G₁ तपननगवर्षास्तान्द्विस्तान्द्विस्तान्द्विस्तान्द्वि-
— ³) D₁ D₁ २ द्वि विनामान्द्विस्तान्द्विस्तान्द्विस्तान्द्वि-
S₁ कुणिन्द-; V₁ B D (except D₁) कुणिन्द- (for कुणिन्द-).
— After 35, T₁ G₁ M ins. an addl. colophon. [Addy.
no.: T₁ G₁ 98; G₁ 97; M₁ 99.]

36 Before 35, T₁ G₁ M ins. संक्षयः. — ¹) G₁
हैमवता; C₁ ० हैम (as in text). — ²) G₁ रणाभि-
क्रामैः (for 'कामैः'). — ³) K₁ वसुर्षाजालावतवधुर्गजा-
(sic); K₁ 'तालावतता; D₁ 'जालैर्वितता; T₁ 'मालावतता;
T₁ 'जालावतता; G₁ 'जालावतता; M₁ 'जालाः पतताद्वि; M₁
'जालापतता. V₁ चतुर्षाजाल-; D₁ वधुर्षा; M₁ वधुर्षा (sic).
— ⁴) D₁ रथाः (for यथा). V₁ B D छे (for वै).
D₁ जवदा; D₁ जवदा (for जलदा). T₁ M₁ सविद्युत-.

37 ¹) S K₁ २.२ D₁ शिखरशिखर-; K₁ विमर्द-; V₁
D₁ २.२.२ विमर्द-; B₁ D₁ D₁ (marg.) कुणिन्द-; B₁
केत्यां; B₁ २ D₁ C₁ विमर्द- (C₁ 'मि'); D₁ विमर्द-;
D₁ २ विमर्द-; D₁ (sup. lin.) विमर्द-; T₁ G₁ M₁ २
कुणिन्दराजो (T₁ 'जा'; M₁ विमर्दपुत्रो; M₁ कुणिन्दराजो. G₁ २
महापतैः (for 'वर्षैः'). — ²) K₁ २ अपीडय-; T₁ G₁ २
M₁ अताडय- (for अपीड-). — ³) B₁ ततः स शरद्वत्सुतसाय-
कैर्हतः. — ⁴) S (T₁ missing) च भूतलेपत- (for
पपात भूतले).

कुणिन्दपुत्रावरजस्तु नोमरी-
 दिवाकरांशुप्रतिमैर्यम्पैः ।
 रथं च विश्रोभ्य ननाद नर्तन-
 लतोऽस्य गान्धारपतिः शिशोऽहरन् ॥ ३८
 ततः कुणिन्दपु इनेषु तेष्वथ
 प्रहृष्टरूपास्तत्र ते महारथाः ।
 शृङ्गं प्रदध्मुर्लवणाम्मुत्तमवा-
 न्वरांश्च बाणामनपाणयोऽभ्ययुः ॥ ३९
 अयामवयुदमतीव दारुणं
 पुनः द्रुमां मह पादमुज्ज्वलैः ।
 शरमिश्रकन्याप्रेमदापराधैः

मंगशनामान्दरे भुजादुलम् ॥ ४०
 रथाश्चमातङ्गवदन्तिभिरनः
 परस्परं विप्रदत्तापतन्त्रिणी ।
 यथा सविद्युत्प्रलम्बिता बलादकाः
 समन्विता दिग्भ्य इषोप्रमाक्रीः ॥ ४१
 ततः अतानीकहतान्महागजां-
 लया रथान्पणिगणांश्च नावकान् ।
 जघान भोजश्च हयानथापन-
 निप्रसक्तताः कृतवर्मणा द्विपाः ॥ ४२
 अथापरे द्रोणिप्रगहता द्विपा-
 स्तयः समवोयुधयोचकैरवः ।

C. २. ६२. ४
 २. ६. ५. १२
 ६. ६. २०. ६

38. १) S. K. a. 10. विमर्दिपुत्रावरजस्तुः K. विमर्-
 दुवा; V. D. a. विमर्दि; D. 'विमर्दि', B. a. विमर्दि; D.
 D. विमर्दि; D. कुणिन्द; D. विमर्दि; D. विमर्दि; D.
 विमर्दि; T. G. M. a. कुणिन्दपुत्रा; M. विमर्दिपुत्रा (for
 कुणिन्द); D. T. a. विमर्दि; D. विमर्दि; D. विमर्दि; D.
 विमर्दि; D. K. a. विमर्दि; K. मर्दि; V. मर्दि; D.
 मर्दि; — २) S. K. a. विमर्दिपुत्रावरजस्तुः; D. वि-
 मर्दिपुत्रावरजस्तु (for 'विमर्दिपुत्रावरजस्तु').

39. D. repeats and S. (To missing) reads 39-41
 after 30 (T. reading 39 twice). — १) S. K. a. a.
 कुणिन्दपु; V. B. D. (except D. D. both times)
 कुणिन्दपु (for कुणिन्दपु); S. K. a. a. विमर्दि (sic) (for
 विमर्दि); T. (second time) G. om. (मर्दि); T. (first
 time) मर्दि; कुणिन्द विमर्दि मर्दि — २) K. मर्दि
 (sic) (for मर्दि); S. K. a. मर्दि; — ३) D.
 मर्दि; K. मर्दिमर्दिमर्दि (sic) (for 'मर्दिमर्दि'); S.
 K. a. B. मर्दि; (for मर्दि).

40. For the repetition in D. and sequence in
 S. (To missing) of v. l. 39. — १) G. मर्दि (for मर्दि);
 — २) G. मर्दि (for मर्दि); — ३) D. (second time)
 T. G. मर्दि; (for मर्दि); T. मर्दि (for मर्दि);
 — ४) D. (second time); मर्दि; (for मर्दि).

41. For the repetition in D. and sequence in
 S. (To missing) of v. l. 39. — १) S. K. D. मर्दि;
 D. मर्दि; (for मर्दि); D. (second time) T. G.
 मर्दि; (for मर्दि); — २) G. M. मर्दि; S.
 K. a. V. D. मर्दि; D. मर्दि; G. मर्दि; G. मर्दि
 (for मर्दि); — ३) G. M. मर्दि; (for मर्दि);
 T. G. M. मर्दि; (for मर्दि); B. मर्दि मर्दि

मर्दि मर्दि मर्दि मर्दि मर्दि मर्दि — ४)
 V. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि;
 D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि;
 D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि;
 D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि;
 D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि;

42. S. To missing (v. l. 42). — १) S. K. D.
 D. मर्दि; V. मर्दि; S. K. a. D. मर्दि; S. K. a.
 मर्दि; — २) S. K. a. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि;
 (for मर्दि); S. K. D. मर्दि; D. मर्दि; D. मर्दि;
 'मर्दि' मर्दि; (for 'मर्दि' मर्दि); — D. om. 42.
 — ३) K. D. S. (To missing) मर्दि; V. B. D.
 D. D. मर्दि; S. K. a. मर्दि; (for मर्दि); K.
 D. D. मर्दि; S. (To missing) मर्दि; (for
 — ४) K. मर्दि; K. V. B. D. D. मर्दि;
 मर्दि; K. a. m. D. मर्दि; D. D. मर्दि; D. D. मर्दि;
 (D. मर्दि); (for मर्दि); C. om. मर्दि; and
 मर्दि; K. मर्दि; V. B. D. D. मर्दि; V. B.
 D. (D. om.) मर्दि; (for मर्दि); T. G. M. मर्दि;
 (G. मर्दि); मर्दि; (M. 'मर्दि' मर्दि); M. a. मर्दि;
 मर्दि; D.

43. १) D. मर्दि; D. मर्दि; S. (To
 missing) मर्दि; (for मर्दि); V. D. m. a. S.
 (To missing) मर्दि; (for मर्दि); — २) K. मर्दि;
 G. मर्दि; (for मर्दि); S. K. a. T. G. m. a. मर्दि;
 (for मर्दि); V. B. a. D. D. a. मर्दि; D. मर्दि;
 मर्दि; T. मर्दि; G. मर्दि; G. मर्दि; D. मर्दि;
 D. मर्दि; D. a. T. मर्दि; G. मर्दि; G. M. a.
 मर्दि; (for मर्दि); — ३) D. मर्दि; (for मर्दि);
 S. K. a. D. मर्दि; K. मर्दि; D. मर्दि;

C. ३. ४११
B. ३. ४१. ११
S. ३. ४१. ४

निपेतुमर्था व्यगयः प्रपातिता-
 स्तथा यथा वज्रहता महाचलाः ॥ ४३
 कुणिन्दराजावरजादनन्तरः
 स्तनान्तरे पत्रियैरगताडयत् ।
 तवान्मजं तस्य तवान्मजः प्रैः
 प्रिभैः प्ररीरं विभिदे द्विपे च तम् ॥ ४४
 स नागराजः सह राजसुनुता
 पपाय रक्तं बहु सर्वतः ध्वजम् ।
 शशीप्रवज्रप्रहतोऽम्बुदागमे
 यथा जलं गैरिकपर्वनस्तथा ॥ ४५

काम्: ३. विपत्तनाम्: Ti विपत्तयम्: ४. नि (वि वि. केननाम्: M विपत्तयम् (for प्रपातिताम्) — ५) T. ततायुधा; G. तथा हता (for तथा यथा); S. (before corr.) Ks Dna महाचलाः; Ss महाचलाः (sic); Ks बलाचलाः (sic); B: Ts G हवाचलाः; Ds बलाहकाः (for महाचलाः).

४४. *) Ks. Vi B Dai Ds. न कुणिन्द्- (for कुणिन्द्-). Ds. राजावरजः (for 'वरजः'). Ks. अनन्तरः; Co'r: (as in ४३). Ds. कुलिन्दराजादनन्तरस्तः (sic). Ti Gs. कुलिन्दराजस्य सुतोऽम्बुदा — ५) Ts. शशधरैः; Ms. वज्रि (for पत्रि). Ds. अराडयत् (sic). S. द्विपेन देवा प्रथमे वनाडयत्. — ५) M. damaged. Ss. Ks. तदा-मजं (for तथा). Gs. (अ. मजस्याय (for (अ. मजं तस्य). Ds. तं तु (for तस्य). Ds. तदा मजः (for तथा). Ks. मित्रैः; Dai om.; Ts. G. M. (Ms. damaged) ततः (for शरीः). — ५) Ks. Ti G. M. शरीः; Ks. शरीः (for शिरीः). Ds. शरीरे. Ss. B. s. Dni Ds. व्यवहनद्; Gs. विरवं (for विभिदे). Ss. द्विपं सतः; Ks. च तं द्विपं (by transp.); Ti Gs. s. M. द्विपंचभिः; Gs. व्यपोथयत्. — After ४४, Gs. ms. ५६७*.

४५. Gs. om. ४५-४९. — *) Ds. नागराजः. Ks. Ds. नागसुनुता (for राज). — ५) Ks. स सक्तः; Dni महद्: Ds. सुसुध; Ts. शशीय (for शशीय). S. Ks. s. प्रहतो वनागमे; Vi Ds. s. प्रहिलोऽम्बुदागमे; B. प्रहतोऽम्बुदागमे (sic); Ds. 'तो वनागमे; Gs. Ms. प्रहिलोऽम्बुदा (for 'तोऽम्बुदा'). — Ds. om. ४५-४९. — ५) S. (Ts. missing; Gs. om.) पुरा (for जले). Ss. गैरिकपर्वनम् (for 'पर्वनम्').

४६. Gs. om. ४६; Ds. om. ४६-४९ (cf. v. l. ४५). Ti reads ४६ times. — *) Ss. Ks. Vi B Dai Dni Ds. न कुणिन्द्- (for कुणिन्द्-). Gs. प्रहतो. Ks. s. B. D. (Ds. om.) [5] वरो (Ds. रये; Ds. [5] वि स; Ds. शिलो) द्विपः; Ti (first time) Gs. Ms. s. [5] वरो गजः; Gs. Ms.

कुणिन्दपुत्रप्रहितोऽपरद्विपः
 शुक्रं समुताश्चरथं व्यपोथयत् ।
 ततोऽपनक्राथशराभिदारितः
 सहेधरो वज्रहतो यथा गिरिः ॥ ४६
 रथी द्विपस्थेन हतोऽपतच्छरैः
 काथाधिपः पर्वतजेन दुर्जयः ।
 स वाजिबलेष्वसनस्तथापत-
 यथा महावातहतो महाद्रुमः ॥ ४७
 वृको द्विपस्थं गिरिराजवासिनं
 भृशं शरैर्द्वादशभिः परामिनत् ।

वरो गजः (for अपरद्विपः). Ti (second time).: कुणिन्दपुत्रस्त्वपरो द्विपेन. — ५) S. Ks. B. s. Dai Ds. s. Ti (second time) शक्रं; Ks. चक्रं; Ks. वृकं; Ks. क्रथं; Vi सक्तं; B. स तं; B. Ds. Cv काथं; Dni Ds. क्रथं; Ds. चक्रं; Ti (first time) वज्रं; Ti (second time) s. क्रोधं; Ms. शुक्रः; Ms. सुतं (for शुक्रं). Ds. ससूननागाव- (for शुक्रं समुताव-). Ti (first time) Gs. s. M. तु (Ti. च) सार्थं स- (for स सुताव-). — ५) Ms. damaged. Cv काय- (for स-). B. सारावदारितः (for -शराभि). Ks. दानितः; Dai Ds. s. सारितः; Dni सारितः (for -दारितः). Ti Gs. s. ततोऽपनक्राथ शरादिनो गजो; Ti (second time) नतोऽपतच्छरीरादिनो गजो; Ts. 'क्रोधशरादिनो गजान्; Ms. s. 'ममशरः Ms. 'श'रादिनो गजो. — ५) Ss. Ks. सहेधरो; Ks. महेधरो; Vi B. Ds. सकेधरो; B. s. Dai Dni Ds. s. शक्रधरो; Ds. सकेधरो (for सहेधरो). Ds. s. s. यथाचलः (for यथा गिरिः). Ti (both times).: Gs. s. M. महद्भवज्राभिह (Ms. 'ग') यथा गिरिः.

४७. Gs. om. ४७ (cf. v. l. ४५). — *) Ks. रये; Ds. रथा; Ti Gs. s. Ms. s. रथो; Ts. जय; Ms. रथान् (for रथी). — ५) Ss. B. काथाधिपः; Dai Ds. काथोधिपः; Ds. नृपा; Ti. s. क्रोधा; Gs. क्रोधास्थितः; Gs. साराधिपः; M. कृता; Co. क्रथा (for क्रथा). B. Ds. Gs. M. पर्वतराजदुर्जयः (Gs. 'सुनुता'); B. पर्वतेन दुर्जयः सः (sic); Ds. सर्वजनेन दुर्जयः. — ५) Gs. राज- (for वाजि). Ks. ध्वजो शरीः (sic); Vi B. D. Ts. Gs. s. M. व्यवस्तथा (for तथापतद्). — After ४७, Ks. repeats ५-६. — ५) Ks. तथा (for यथा). Gs. महावाक- (for महा). Dni हता (for -हतो). Ds. महावाकः (for महाद्रुमः).

४८. Gs. om. ४८ (cf. v. l. ४५). — *) Ts. वृको (for वृको). S. (Ts. missing; Gs. om.) गजस्थं (for द्विपस्थं).

मनो वृत्तं माधुर्यं महाजवं
स्वरं चतुर्भिः शरणे व्यपोषयन् ॥ ४८

म नागरात्रः मनियन्कोऽपन-
न्यादतो वध्मन्तेनभिभुजय ।

स चापि देवाश्चमनुगदिनः
पयान नृजः सहदेवमनुना ॥ ४९

गन्धेन हन्तां प्रकृतेः कृष्णिन्दवः ।

प्रमाणेनैव भवति

ततोऽस्य गान्ध्यायनिः शिरोऽङ्गम् ॥ ५०

तमः प्रतानी रुदना महागजा

इथा मथाः वनिगजाश्च तावदाः ।

सुपर्णवानशहता यथा नगा-

मन्त्रा मन्त्रा गामन्त्रा विष्णुर्जिताः ॥ ५१

ततोऽभ्यविष्यद्ब्रह्मिः शितैः शरीः

इतिन्दुवो नकुलाम्भं कायन् ।

[illegible][illegible]

(1) *For example*. — The *Old* *M* *total* for 45th *Gr* *line*
 after 44.

७४७* म बोधितो नागधरेण धीरैवा-
न्यराजिनदाहसिभिः क्षिणीमुखैः ।

पुणेन वाच्यमि (नोऽप्यन्यथा)

म वाङ्मयै वाङ्मयैः वाङ्मयैः ।

10 L. 47 Original (for writing)

T: 43.7 Ma ± (damaged) ± 0.2 Ma ±

३१४* सुनिन्दितराजस्य सुखोऽपश्यमानः

हिरेम देवाय नमः । श्री गणेशाय नमः । मन्त्रप्रीतयः ।

1. 1) M. a. ... (M. a. ...) — T. O. ...
2 — (1. 1) ... (M. a. ...) ...

— १) K K V m मम Ki माँजरो माववम्बुर्गिनः;
K: m माँजरो माववम्बुर्गिनः; V: B Da: Di: m म माँ-
(B: कः)जरो माववम्बुर्गिनः; D: m माँजरो मावव-
म्बुर्गिनः; D: m माँजरो माववम्बुर्गिनः; ४ (To missing)
म माँजरो माववम्बुर्गिनः (M: माँजरो) ममर्गिनः. K: C माववम्बु-
म्बुर्गिनः. K: — १) K K V B: Da: Di: m ४
(To missing) माँजरो; B: ममर्गिनः (for माँजरो); G: ममर्गिनः
(for माँजरो).

50 *) K.: Kishinobori; K.: "Jōka" [sic]. K.:
"Shō" [sic]; K.: Kishinobori; V. Br. Dae.

[illegible]

१०५६. विनायक वैद्यनाथ कवचिह्नम् ॥

— N (except Dou.) om. 30^a-31^a. — *). Cf. 30^a,
Ti 30 एवं च संयुक्तं प्रकाशं भवति; Gc एवं निमित्तं प्रकाशः; Ti
Gos M एवं च संयुक्तं (Gc Ma) प्रकाशः प्रकाशः; Ti एवं च,
Gc Ma प्रकाशः प्रकाशम्. — *) 30^b. Gc प्रकाशः (Ls
प्रकाशः). — After 3 Dou. repeats and 3 (Tu
omitted); reads 30-41.

[illegible]

— १) Da De De सुवर्ण (for सुवर्ण). Ba-
-राज; To वेणु (for वेणु). Ka To अहिरा. Y) Da
De To १) अश्वमेध; २) अश्वमेध; ३) अश्व मेध; ४)
अश्व मेध (for अश्व मेध). Ga To अश्व मेध. — २)
Ka To अश्व मेध (for अश्व मेध). De To अश्व मेध.
To अश्व मेध (for अश्व मेध). S K To अश्व मेध; Da To अश्व मेध; To
अश्व मेध; To अश्व मेध; Os अश्व मेध (for अश्व मेध). Ba To Ga
Me To अश्व मेध; Da To अश्व मेध.

52 *) Das Da: [s]aṁṣṭaṁ; Da [s]aṁ, Gm*
(for 124). Ka: mī: mī: Da mī: mī: (by trans.).
— *) Ś Ka: Ba: Da: T, G M aṁṣṭaṁ; Ka: V:
Ba: Da: Da: Da: aṁṣṭaṁ; Ba: Da: aṁṣṭaṁ; T:

C. B. 4381
B. B. 49. 21
E. B. 69. 17

ततोऽस्य कायाभिनक्तं नाकुलिः

शिरः क्षुरेणाश्वजुत्संनिभाननम् ॥ ५२

ततः श्रुतानीकमविध्यदाशुग्री-

त्रिभिः त्रिनैः कर्णमुतोऽर्जुनं त्रिभिः ।

त्रिभिश्च भीमं नकुलं च समभि-

जनादनें द्वादशभिश्च सायकैः ॥ ५३

तदस्य कर्मातिमनुष्यकर्मणः

समीक्ष्य हृष्टाः कुशोऽभ्यपूजयन् ।

पराक्रमज्ञान्तु धनंजयस्य ते

हुतोऽयमघ्राविति तं तु मेनिरे ॥ ५४

हृष्टस्य पुत्रो; C. कुशियपुत्रो (as in text) Ks सायकः;
Ds Ts स्वयं; Gs सारन् (for सायन्). Ks सवित्रपुत्रं
नकुलात्मजः सायन्. — ^a) Ds कोवाद् (for कायान्).
Ks.1 V1 B D Ts विचक्रे (for विच). — ^a) Ts
क्षुरः (for शिरः). Ds क्षुरेण (sic) (for क्षुरेण). Ts G
M [अ]श्वजुत्सवचनं (for संनिभाननम्).

53 ^a) Ds Ds अभिषद् (for अभिषद्). Ks V1
B Ds (Ts missing) अघ्रेण (for आशुग्रीम्). — Ks
om. 47¹. — ^b) Ks V1 B D Ts त्रिनैः; Ks त्रिनैः
(for त्रिनैः). B [S]त्रिनैः. Ds प्रति (for त्रिभिः). — ^c)
Ss Ks.1 स (for च). — ^d) Ds जनादने. Ts Gs
द्वयकैः (for च सायकैः).

54 ^a) Ds Ms. तदास्य; Ts Gs M. ततोस्य; Gs
सायक (for तदस्य). — ^b) Ts कर्णं (for हृष्टा). Ss
अपूजयन्; Ts क् (for स्व). — ^c) Ds Ts च (for
तु). Ks धनंजयस्य; B. ततोऽनुस्य (for धनंजयस्य).
Bs.1 Ds Ds.1 Ts Gs M वे; Ds वस्य; Gs om.
(for वे). — ^d) Ks om. स्वम् S Ks.1 विनिर्तः;
Bs.1 Ds Ds.1 इति वे तु; Ds Ds.1 इति वे तु; Ds
विनिर्तः (for इति वे). Ts हुताशमस्त्विति मे रेवे (sic); Ts
हुताशमस्य स्त्विति मेनिरे तु वे; Gs हुताशमस्त्विति मेनिरे वे;
Gs हुताशमस्त्विति वे तु मेनिरे; Gs हुतं तमघ्राविति मेनिरे च
वे; M हुताशमस्य (Ms 'वि') स्त्विति वे (Ms वे) तु मेनिरे.
— After 54, Ts G M ins. an add. colophon.
[Ashy. name: Ms कुशिवधः. — Ashy no.: Ts Gs
99; Gs Ms. 98; Ms 99.]

55 Before 55, Ts G M ins. संजयः. — ^a) Ss
परिवीर (for पर). Ts -शुवा (for -शारी). — ^b) Gs
हृदं समाश्लोक्य (for हृष्टा). Ds शारीक्य (for आश्लोक्य).

ततः किरीटी परवीरघाती

हनाश्वमालोक्य नगप्रवीरम् ।

तमभ्यधावदूषसेनमाहवे

स घतत्रस्य प्रमुखे स्थितं तदा ॥ ५५

तमापतन्तं नगवीरमुग्रं

महाहवे बाणमहसधारिणम् ।

अभ्यापतन्कर्णमुतो महाशयो

यथैव चेन्द्रं नमुचिः पुरातने ॥ ५६

ततोऽर्जुनेनैकशतेन पार्थ

शरैर्विद्धा घतपुत्रस्य पुत्रः ।

Ds1 Ds Gs नगप्रवीरः; Ts.2 Gs.2 M कुरुप्रवीरं (Ms 'र').
— After 55¹, N Ts.2 ins.:

970* माद्रीसुतं नकुलं लोकमध्ये

समीक्ष्य कृष्णं भृशविह्वलं च ।

[(L. 1) Ts राजमध्ये (for लोक'). — (L. 2) S Ks Ts
कर्णं; Ks कृष्णं; Ts क्षौर (for कृष्णं). Ss Ks.1 B.1 Ds
भृशवी (Ss 'क'; Ks B.1 'वि')क्षिप्तं च; Ds च शरादिनं भृशं
(for भृशविह्वलं च).]

— ^a) B1 Ds1 Ds.1.1 समस्य- (for तमस्य-). Ks
महाहवे; S (Ts missing) उग्रो (for महाहवे). — ^b) Ds.1
मृतपुत्रस्य (Ds 'म' मृतं. Ds1 स्त्वितस्तदा. S (Ts missing)
राधासुतस्य प्रमुखे (Ts 'स्त्वित'; Ts Gs 'नस्य' पुत्रं).

56 ^a) Bs नरवीरमुक्ते. — For 56¹, Ts G M
subst.:

971* तमापतन्तं तसोप्ररूपं

कुरुक्षेत्रं बाणमहसधारिणम् ।

[(L. 2) Gs.1 M -परितं (for -धारिणम्).]

— ^a) Ds1 Ds महारथं (Ds 'थे'); S (Ts missing)
महात्मा (for महारथो). — ^b) Ks यथैव चन्द्रं; Bs.1.1
Ds1 Ds.1.1 यथा महेंद्रं; Ts यथामहेंद्रं (for यथैव चेन्द्रं).
V1 B1 Ds1 Ds.1 तथैव; Bs तथैव तं; Bs.1 Ds1 Ds.1.1
Ts Gs Ms पुरा तथा; Ts Gs.1 पुरा रणे (for पुरातने).
— After 56, S (Ts missing) ins.:

972* तौ तत्र शरीरयकुञ्जौ रणे

परपरस्वामिभुक्षौ महारथौ ।

तसज्जुः सरसंघाननेका-

मन्त्रान्तरूपौ सुभूषं तदानीम् ।

[(L. 2) Ts महारणे (for 'रथौ). — (L. 3) Gs अनेका-
Gs अनेकाः (for अनेकाः).]

57 ^a) Ks तद्वृत्तेन (for ततोऽर्जुनेन). Ks [च]

ननाद नादं मुषहानुभावी

विद्वेन अक्रं नमूनिः ॥ ५८

पुनः स पार्थ वृषभेन उग्रै-

बालीगविः ॥ अमृतमधये ।

तथैव कृष्णं नयनिः समीक्ष्य-

न्यूनश्च पार्थ दशमिः त्रितामैः ॥ ५८

नवः किरीटी रणमूर्ति कोष-

नकुन्या विनायायां सुकृति लकारे ।

सुमोच नागान्विशिष्यान्महान्मा

वधाय गान्धर्वपुत्रस्य संनये ॥ ५९

विष्वायुः सैनं दत्तमिः दृष्टं-

मर्ममयसकं प्रथमं किरीटी ।

विष्णोर्वासेनमनं हृत्तो व

धुर्योधनमिः शिर एव योनिः । ३०

स पार्थिवानामिदम् पदा ३

मथाडिवाहविधिना भगवान् ।

कशविमः (I) सरमः, (I) विमः - Das (कलेमः), (I) दादवे
 (I) दावे) - Das लोको बुद्धो विकसयितः पादोः, Vi B Das
 Das लोको बुद्धो विकसयितः (I) विकसयितः,
 Das (I) विकसयितः, (I) सरमः पादोः, Das लोको बुद्धो विकसयितः
 पादोः, Das लोको बुद्धो विकसयितः लोको (I) दावे) - Das Vi
 B Das Das O M सरमः, Das (I) T (I) विमः (I)
 लोको, Das - Das To युक्तिः कलेः (I) मृत्पुत्रः, Ka
 मृत्, Ka मृत् (I) पुत्रः - (I) Pa (I) M लोको (I)
 लोको - (I) Pa लोको, (I) मृत्, (I) दावे) - Das
 G, लोको, Das मृत्, (I) दावे) - Das लोको, Das लोको
 लोको

[illegible]

११३* पूर्व तथा सुपरीमेव विद्या
महाशयैः श्रीगुरुः श्रीगुरुः ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

{(L. 1) Ba Da Da. वा; (T) वा (for वा). V.
पुष्पेन विष्टे; Da Ta. 'वैष्णवे' — (L. 2) Ka वा-
वा; Da Ta. वावावा (T) 'वा' (for वावा); Ba
D. T. वावा; (T) 'वा'. Da D. वा (for वा).

... (P. 2) ... The ...
... (P. 3) ... The ...
... (P. 4) ... The ...

[illegible]

60 *) De विविधैः, De नवभिः (for इतिभिः), De
K.० दृष्टं (K. 'दृष्ट'), K. दृष्टं, De विविधैः (for
दृष्टं). — *) K. मन्त्रायाम्, १. मन्त्रायाम्, De
मन्त्रायाम् (for 'मन्त्र'), Co. मन्त्रायाम् (sic), De Te
मन्त्रायाम् (for मन्त्रायाम्), B. Te M. मन्त्रायाम् दृष्टं
(G. 'मन्त्र'), De मन्त्रायाम् मन्त्रायाम् दृष्टं. — *) G. ०
(for ०), G. ० (for मन्त्रायाम्), M. 'मन्त्र' (for 'मन्त्र'), K. ०
मन्त्रायाम्, De विविधैः मन्त्रायाम् मन्त्रायाम् (sic). — *)
T. ० G. M. ० मन्त्रायाम् दृष्टं (G. 'दृष्ट') (for मन्त्रायाम् दृष्टं), K.
K. मन्त्रायाम्, M. मन्त्रायाम् (for मन्त्रायाम्), B. ० विविधैः
मन्त्रायाम्, De मन्त्रायाम् मन्त्रायाम्, De ० मन्त्रायाम् (for मन्त्रायाम्
मन्त्रायाम्), De मन्त्रायाम्, T. ० G. M. ० मन्त्रायाम्, G. मन्त्रायाम्
(for मन्त्रायाम्).

61. Ka reads 41° (w/om. — ') To Ga: मयव;
G: M मयव (for मयव). Ka विमल; D: G: विमलितो

C. 1. 62-65
D. 1. 62, 63, 64
E. 62. 61, 62

मुपुष्पितः पर्णधरोऽनिकायो

वातेरितः शाल इवाद्रिमुहान् ॥ ६१
नं प्रेक्ष्य बाणामिह न पतन्

स्थान्मुनं सुतजः क्षिप्रकारी ।

रथं रथेनाशु जगाम वेगा-
निकरीटिनः पुत्रवधाभितमः ॥ ६२

इति श्रीमहाभारते कर्णवचने द्विपट्टिमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥

६३

संजय उवाच ।

वृषसेनं हनं दृष्ट्वा शोकामर्षममन्वितः ।
मुक्त्वा शोकोद्धवं वारि नेत्राभ्यां महमा वृषः ॥ १
रथेन कर्णसेजस्वी जगामाभिमुखो रिपून् ।

युद्धायामर्षताम्राक्षः समाहूय धनंजयम् ॥ २
तौ रथौ सूर्यसंकाशौ वैद्याघ्रपरिवारणौ ।
समेतौ ददृशुस्तत्र द्वाविवाकौ समागतौ ॥ ३
श्वेताश्वौ पुरुषादित्यावास्थितावरिमर्दनौ ।

(for विहारा). — Ks om. 61st. — °) S K B. 2. 4
Da. 1. 5 कर्णधरो; Dn. 1. 5 वृषधरो (for कर्णधरो). — Da 8
(Ts missing) मुपुष्पितो वज्रहरोतिमात्रो (Da 'मात्रे; Ts
'मात्रो). — °) S K. 1. 5 मातः; Ts वृष (for मातः).
Ks [ज] विहारे. Ts G. 1. 5 M भद्रो यथा मातः इवावकृतः
(Da 'विहारेण'), Ts G. 1. 5 भद्रो महात्मा इवावकृतः.

62 °) V. 1. 5 वृष; B. Dn. 1. 5 वृष संजय; S (Ts
missing) नं पार्थ (for नं प्रेक्ष्य). Ks नं प्रेक्ष्यमाणाभिहृतं
पतन् (sic); Da. 1. 5 इवमानो नि (Da 'नोमि' हनं पतन्. — °)
Ss Da रथान्मुनं; Ks रथान्मुनं (sic) (for रथान्मुनं).
S (Ts missing) संजयः G. 1. 5 समीप्य कर्णः सुतमाशुकारी.
— °) Ks V. 1. 5 B Dn. 1. 5 रोषात्; Da. 1. 5 कोषात् (for
वेगात्). S (Ts missing) रथं रथेनाशु (Ts G. 1. 5 निरधिजगाम.
— °) Da. 1. 5 Gs M. 1. 5 निकरीटिनं. — After 62, Da. 1. 5 ins.:

971° ततः समग्रं सन्तुलं विनोक्त्य
कर्णो हतं श्वेतद्वयेन संख्ये ।
संरम्भमागम्य परं महात्मा
हृष्टाहुर्वा सहसैवाभ्यधावत् ।

while Ts G M ins.:

975° शिरः करी वैद्य धनुष्यं पार्थ
एकेषुणा वृषसेनस्य संख्ये ।
विच्छेद्य पार्थो ह्यहाराजस्य सैन्यं
कोपाग्निना धनुषं दरात् ।

[(L. 1) Ts 1. 1, G. 1. 5 1. 5; M. 1. 5 1. 5 (for करी). Ts G. 1. 5
सैन्यं 1. 5; G. 1. 5 1. 5 (M. 1. 5 'रथ' पार्थ (for धनुष्यं पार्थ).
— (L. 2) Ts वृषसेना M. 1. 5 संख्ये (for संख्ये). — (L. 3)
Ts वृषसेना; M. 1. 5 वृषसेना (for ह्यहाराजस्य). G. 1. 5 वृषसेना
सैन्यं. — (L. 3) M. 1. 5 वृषसेना.]

Colophon (Ts missing). — *Dir. of Ks. 1. 5 General-
ship: Ss Ks द्वितीय (Ks 'वे' युद्धदिग्गजे. — Adhy.
name: S K V. 1. 5 B. 1. 5 Da. 1. 5 Dn. 1. 5 T. 2. 5 G. 1. 5 वृषसे-
नवधः. — Adhy. no. (figures, words or both):
Ss 80 (1); Ss 64, B. 83; B. 86; Da. 95; D. 78; D. 63;
Da 84; T. 2. 5 G. 1. 5 M. 1. 5 100; T. 92; G. 1. 5 M. 1. 5 99.*

— After the colophon, Ks V. 1. 5 B. 1. 5 Da. 1. 5 Dn. 1. 5
ins. a passage given in App. I (No. 36). Ts ins. it
after 8. 53. 2.

63

17 This adhy. is missing in Ts (cf. v. 1. 8. 60. 32).

1 °) Ts. 1. 5 रोषामर्षः; G. 1. 5 क्रोधामर्षः; G. 1. 5 M. 1. 5 कोषामर्ष-
(for शोकामर्षः). — °) B. 1. 5 मुक्तः; Dn. 1. 5 पुत्रः; Ts
G. 1. 5 वृषः (for मुक्त्वा). — °) Dn. 1. 5 समवाप्तवत्
(for महसा वृषः). S (Ts missing) [ज] मृजत् (for
वृषः).

2 °) Ks V. 1. 5 B D (except Ds) Ts. 2. 5 G. 1. 5 M. 1. 5 रिपून्
(for रिपून्). — °) Ks वृद्धाय (for युद्धाय). — After 2,
Ts ins. a passage given in App. I (No. 36).

3 Before 3, Ts ins. संजयः. — °) G. 1. 5 वैद्याक्षः;
M. 1. 5 वृषाक्षः (for वैद्याक्षः). Ks V. 1. 5 Dn. 1. 5 Ts. 2. 5 G. 1. 5
परिवारिणौ; B. 1. 5 M. 1. 5 परिवारिणौ (for परिवारिणौ).
— Ts om. 3rd. — °) Ks सत्सेनौ; Ds सत्सेनौ; Ds
सत्सेनौ. — °) Ks प्रवृत्तः (for द्वाविवाकौ). Dn. 1. 5
समुद्रतौ; Ts G. 1. 5 समाहितौ; M. 1. 5 गतः (for 'गती').

4 S (Ts missing) transp. 4th and 4th. — °)
Ks वेताश्वो; S (Ts missing) वेताश्वः. B. 1. 5 Dn. 1. 5 Ts

सुसुमाने महात्मानो चन्द्रादित्यौ यथा दिवि ॥ ४
 नो दृष्टा विमयं ब्रम्भुः सर्वभूतानि मागिष ।
 त्रैलोक्यविजये यथाविन्द्यैगेचनाविव ॥ ५
 त्वज्यातलनिद्रादिवानप्रह्वर्गविव ।
 नो ग्यावमिषावन्तो समालोक्य महीक्षिताम् ॥ ६
 ध्वजो च दृष्टा संमर्को विमयः समपद्यत ।
 हस्तिकर्ष्यां च कर्मस्य दानरं च किरीटिनः ॥ ७
 नो ग्यो संमर्को च दृष्टा माग्न पार्ष्णिवाः ।

मिहनादग्वांशुकः मावृवादांश्च पुष्कलान् ॥ ८
 भुत्वा तु द्वैरथं ताम्यां तत्र योवाः समन्ततः ।
 चक्रुर्वाहुर्बले चैव तथा वेत्तवन् महत् ॥ ९
 आग्रहः कुर्वन्तत्र वादिवातुगतामदा ।
 कर्णं प्रहर्षयन्तश्च शङ्खान्दध्मश्च पुष्कलान् ॥ १०
 तथैव पाण्डवाः सर्वे हर्षयन्तो घनत्रयम् ।
 तृपेयश्च निनादेन दिशः सर्वो व्यनादयन् ॥ ११
 हवेदितामोदिभेन्कुप्रेस्तमन् सर्वेनोऽभवन् ।

(8. 63. 12)

पुनरुक्तं यथा दिवि चन्द्रादित्यौ यथा दिवि ।
 (8. 63. 12) चन्द्रादित्यौ यथा दिवि ।
 (8. 63. 12) चन्द्रादित्यौ यथा दिवि ।

276* एषो अनुभिर्देवैर्मतमिषाविकारैः ।

[10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

मिहनादग्वांशुकः मावृवादांश्च पुष्कलान् ॥ ८
 भुत्वा तु द्वैरथं ताम्यां तत्र योवाः समन्ततः ।
 चक्रुर्वाहुर्बले चैव तथा वेत्तवन् महत् ॥ ९
 आग्रहः कुर्वन्तत्र वादिवातुगतामदा ।
 कर्णं प्रहर्षयन्तश्च शङ्खान्दध्मश्च पुष्कलान् ॥ १०
 तथैव पाण्डवाः सर्वे हर्षयन्तो घनत्रयम् ।
 तृपेयश्च निनादेन दिशः सर्वो व्यनादयन् ॥ ११
 हवेदितामोदिभेन्कुप्रेस्तमन् सर्वेनोऽभवन् ।

10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

— 10. 63. 12 (for 10. 63. 12) M. 10. 63. 12 (for 10. 63. 12)]

G. 2. 4890
S. 2. 47. 12
S. 2. 48. 12

बाहुषोपाश कीराणां कर्णोर्जुनममगमे ॥ १२
नौ दृष्टा पुण्यव्याघ्रौ रथस्थौ रथिनां वरौ ।
प्रगृहीतमहाचापौ शरशक्तिगदायुधौ ॥ १३
वर्मिणौ बद्धनिर्मिणौ श्वेताश्वौ गङ्गाशोभिनी ।
तूष्णीरवमंभर्जौ द्वावपि स्म मुद्रशर्तौ ॥ १४

Ks 1. बाहुषोपाशः ॥ १२ अर्थः ॥ १३ (T. missing)
'निर्मिणौ' (for 'निर्मिणौ') 1. 13 S. 48. 12 (missing) द्वावपि
(for 'द्वौ') 1. 14 S. 48. 12 (missing) 15 समगमे; 16 समगमौ (for
समगमे).

12-13 Gs M समगमः Ts M 'ने' खंडने स्थितौ;
(स्थितौ) खंडने स्थितौ. — Gs om. 13^a-14^a. —
महाचापौ (for 'महाचापौ'). — V1 B1 Dn1
Ts-a.s. Ts Gs M चक्रायुधौ; B1 Ds Gs चक्रायुधौ;
Ba.s. Ba Dn1 चक्रायुधौ (for 'महायुधौ').

14 Gs om. 14 (cf. v. 1. 13). — ^a) Ks चर्मणौ;
B1 Ds; Gs चर्मिणौ (for 'वर्मिणौ'). Ks Ds बद्धनिर्मिणौ.
— ^b) Ks V1 B (except B1) D Ts श्वेताशोभिनी
(for 'शोभिनी'). — After 14^{ab}, N (except B1) Ts
14^{ab}.

15-16 कृष्णमकराभोरिणौ तुल्यरूपौ महाश्वौ ।
मिदृशकन्यौ मिदृशभौ रथाश्वौ हेमशालिनौ ।
चापविद्युच्चक्रोपेतौ सशमंभर्जौ शोभिनी ।
चमरवद्वज्रोपेतौ श्वेताश्वौ गङ्गाशोभिनी ।

[Ts om. line 1. — (L. 1) Ds चमरवद्वज्रोपेतौ; Ds रथोपेतौ
(for 'रथोपेतौ'). Ba om. (hapl.) from the posterior
half of line 1 up to the prior half of line 4.
B1 Ds महाश्वौ (for 'श्वौ'). — Ts reads line 2
after line 4. — (L. 2) V1 Ba.s D (except Ds)
रथोपेतौ (for 'मिदृ'). — (L. 3) Ks Dai Ds
(marg. as above) a.s. चक्रोपेतौ (for 'चक्रोपेतौ'). Ss
Dn1 Ds चक्रिणौ; V1 Ds.a.s. शोभिनी (for 'शोभिनी').
Ks चक्रवर्णशोभिनी; Dai Ds चक्रवर्णः. — B1 Ds om.
line 4. — (L. 4) Ts om. the prior half. Ss Ks Ba.s
Dn1 Ds श्वेताश्वोरिणौ (B1 'श्वौ'); V1 'चक्रविशोभिनी'; Ds
श्वौ रथोपेतौ (for the posterior half).]
— B1 Ds om. 14^a. B1 om. 14^a-15^a. — ^a) B1
Dn1 चर्मणौ; Gs चर्मणौ (for 'चर्मिणौ'). Ks चर्म मुद्रशर्तौ;
V1 Ts चर्म Ts 'चर्मणौ'; M1 चर्म सुवर्मिणौ (for 'चर्म
मुद्रशर्तौ'). B1 द्वावपि मिदृशश्वौ; Ds द्वावप्यन्योन्यमुच्यते;
Ds चापवर्ममुद्रशर्तौ; G1 द्वावपिचौ सुवर्मिणौ.

15 B1 om. 15^a (cf. v. 1. 14). — ^a) Ks दिग्धाक्षौ
(for 'दिग्धाक्षौ'). — G1 om. 15^a. — ^b) Ks सशमौ

रक्तचन्दनदिग्धाक्षौ समर्दौ वृषभावित्र ।
आशीविषसमप्रसूयौ यमकालान्तकोपमौ ॥ १५
इन्द्रवृषावित्र कुद्वौ सूर्याचन्द्रसमप्रभौ ।
महाप्रहावित्र कुरौ युगान्ते समुपस्थितौ ॥ १६
देवगर्भौ देवसमौ देवतुल्यौ च रूपतः ।

(for 'समर्दौ'). V1 Ba.s Dai Ds-a. इव कुंजरी; B1 Dn1
Ds गोवृषावित्र (for 'वृषभावित्र'). Ts Gs M संरथावित्र
चाचली. — S K V1 Ds-a. D Ts ina. after 15^{ab}; B1
after 14^a.

979^a मिदृशकन्यप्रतीकानौ व्यूहोरस्कौ महाचली ।
अन्योन्यस्पर्शिनौ गजकन्योन्यस्य वधैविणौ ।
अन्योन्यमभिधाचन्तौ गोष्ठिविष महर्षभौ ।
प्रमिक्षाविष मानहौ संरथावित्र चाचली ।

[(L. 1) B1 om. the prior half. Ss Ks-a. समप्रभौ;
Ss 'वरी' (for 'वरी'). — After line 1, Ks reads 15^{ab}. Ks
om. line 2. — (L. 2) Dn1 अन्योन्यस्पर्शिनौ गजकन्य-
कक्षिणी. — Ds om. lines 3-4. — (L. 3) S Ks.a.s. मिहविष
(for 'गोष्ठिविष'). Ks गोमथे वृषभावित्र; Dn1 गोष्ठे गोवृषभावित्र (for
the posterior half). — (L. 4) B1 om. from मानहौ up
to महाप्रहावित्र (in st. 16^a). Ds चाचली (for 'चाचली'). V1
B1 Dn1 Ds Ts संरथावित्राचली (for the posterior half).]
— Ds om. 15^{ab}. Ks reads 15^{ab} after line 1 of
979^a. — ^a) B1-s Ds.a.s. समस्पर्शौ; Dn1 Ts
मिश्रस्पर्शौ (for 'समप्रभौ'). — ^b) Ts G समेतौ
कर्णपादौ.

16 B1 om. up to महाप्रहावित्र in 16^a (cf. v. 1. 979^a).
— ^a) Ks इन्द्रदेवावित्र — ^b) Ss K V1 Ba.s Ds a.s.s
सूर्यचंद्रसम (Ks Ds 'मस' प्रभौ; B1.s Dai Ds.7 सूर्यो-
प. समप्रभौ; Ds.s सूर्यचंद्रसमावित्र; S (Ts missing) चंद्र-
सूर्यसमप्रभौ. — Ds om. 16^a-17^a. — ^c) V1 B Dai Dn1
Ds-s कुद्वौ; Ds कुरौ (for 'कुरौ'). — ^d) Ks V1 Ba.s.s
Dai Dn1 Ds-a.s S (Ts missing) युगान्ताव समुपस्थितौ (Dai
Dn1 Ds 'ष्ठि'णौ; Ds 'तावोपस्थितौ'; Ds 'ताव समुपस्थितौ'
(hypermetric).

17 D1 om. 17^{ab} (cf. v. 1. 16). — ^a) Ks देवगर्भौ
(for 'गर्भौ'). B1 Dn1 Ts देवचली (for 'समौ'). Ds
देवगर्भसमौ वीरौ. — ^b) M1 देवकूपौ (for 'तुल्यौ'). Ts
रूपतौ; G1 रूपितः; M1 तुल्यतः (for 'रूपतः'). — After
17^{ab}, N (except Ds) Ts ina.

980^a बद्धकन्या सदेवार्ता सूर्याचन्द्रसमावित्र ।
वर्जितौ समरे ध्यौ वालावचनौ युधि ।

मसेनो पुन्यध्यामो प्रेक्ष्य कर्णधनंजयो ॥ १७
 उमौ वरायुषधरावुमौ रत्नकृतधरो ।
 उमौ च बाहुध्वजं नक्षत्रन्तो नवमस्तम् ॥ १८
 उमौ विष्णुकर्मांगौ वीरवेग वनेन च ।
 उमौ च मरुतौ युद्धं धम्मरामराजयोः ॥ १९
 कान्तवीर्यसमौ युद्धं तथा दास्रवेः समौ ।
 विष्णुवीर्यसमौ वीर्यं तथा मयप्रमौ युधि ॥ २०
 उमौ श्वेतहवौ राजन्नवप्रवरवाहिनी ।

[The following letter is from L. L. K. Post Office and is dated 1900. It is a letter to the Editor of the "New York Times" and is signed "L. L. K."]

Kel. Vt. B. Dal. Pa. De. La. To. cont. In. 11
after 11th

७५१* श्री दत्ता पुस्तकालय श्री गान्धिकावित्त भेजिनी :

बभ्रुव परमो दुर्गमसाधकानां ईश्वरः ॥

स्वीडिश, सर्वे-भूतानाः विद्यायं सम्पादयन् ।

[illegible]

K. के.के. (कै.के.)

18 " B. मही (for मही). — Das reads from
मूलमही (in 15th) up to सावरी (in 21st; but om. 19) after
25th — T. G. M. substit. for 1st. T. ins. after 18th

६२२* इलाहाबादवासी भेद्युक्तैः विद्वत्पण्डितैः ।

[T: G: number; M: weight] (for weight: T:
M: distance; G: wt' (for dist'))]

—*) G: प्रवर्णनेन (for वङ्ग). —*) V: प्रोक्तवन्ती (for मातृ). 2) भवमान; Das Dis भवमान्नी; Th: G 'भवन्'.

19. 1900 and 1902 v. 1, 191 — *) Pa विद्यमान
(1900 वी. 1902) — *) Pa विद्यमान — *) Pa
समस्या; 19. 1900 and 1902 v. 1, 191 — *) Pa विद्यमान

20 For sequence in Den. cf. v. 1. 19. Gr. on.
 20^a-21^a. — *) Ks Vi B (except Bs) D T₂ G₂.
 M सोनी (for बुदे). — *) T₁ G₂. M हरी (for
 क्या). Ks क्या हारारतवाही. — *) Ks Vi B D
 T₁ G₂. M सोनी (for बिये). — *) T₁ damaged.
 T₂ G₂. M= हरी (for क्या).

21 For sequence in Dec. cf. v. 1. 18. G: om
21²² (cf. v. 1. 30). — *) B: M sw (Ma- 'री') मयवा
मयी; B: 'मयी' मयि; D: 'मय' मयि; G: 'मय' मयि.
— *) K: L: B (except B: D: T: G: M

मागधी प्रवरी चैव नयोगान् महाबली ॥ २१
 ती तु दद्या महाराज राजमानी महारथी ।
 सिद्धचारमसंधानां विम्वपः मनपद्यत ॥ २२
 धार्तराष्ट्रान्तः कर्षे मबला भरतर्षम् ।
 परिवर्ज्महात्मानं क्षिप्रमाहवक्षोभिनम् ॥ २३
 नथैव पाण्डवा इष्टा वृष्टयुक्त्तुगोमनाः ।
 परिवर्ज्महात्मानं पार्थमप्रतिनं यूधि ॥ २४
 नावकानां रणे कर्षे गन्ध आसीद्विज्ञां पने ।

[illegible][illegible]

23 °) Mostly damaged. Re: Dm सव पुनः
(for वापराङ्ग). K: Dm कर्म; T: Gm कर्म (for कर्म).
— °) B: सकर्म; De सकर्मो. — After 21°, Dm
reads from गुणवती (in 18° up to मरुती in 20°.
Atom. 19). — °) K: वदि (for वदि); — B: मन्त्राणि
23°-24°. — °) T: सारम्; T: 36 कर्म (for विष्णु).

24. From 24th (at 1.13) - *) From 24th (for 24th) - 24th (for 24th) - To 24th (for 24th) from 24th up to the point half of 24th & 25th - To 24th (for 24th) after 24th - To after 24th

205° वर्ग। च संविधानमस्य प्रारम्भः १९५० ई. ११

सायनेशान्ते ये श्रुताः शिष्टाः पुनर्जायमानिनः ।

ने सर्वे सद्गुणान् हृष्टः परित्यज्य भवेत्तदा ।

विश्वविद्यालयः काशीः दशरथपुरम्, काशी, उत्तरप्रदेशम्, भारतम्

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

संस्कृत भाषा, संस्कृत व्याकरण, संस्कृत व्याकरण

दुर्गेभ्यस्तु नमः सारथ्येनं भृगुस्तु नमः ।

(L. 4) Ma-on: shig'ar; Ti shig'ar; G: shig'ar
G: shig'ar; (for 'gud:) — (L. 3) G: g'ar; (for
g'ar) — (L. 6) Ti: Ma-a: shig'ar; Ti: Ma-a: shig'ar
(for 'gud: shig'ar.)

— T. G. M. com. 24th. — *) S. K. : agnoscere (loc.
'hure').

25 Br. on. 25°. E. D. 100. (Sept.) 25°. —

G. B. 440
K. B. 47.
S. B. 47.

तथैव पाण्डवेयानां ग्लहः पार्थोऽभवद्युधि ॥ २५
न एव मय्यास्तत्रामन्त्रेक्षकाश्चामवन्म ते ।
तत्रैषां ग्लहमानानां भ्रुवौ जयपराजयौ ॥ २६
ताभ्यां धूतं ममायत्तं विजयायेतराय वा ।
अम्माकं पाण्डवानां च स्थितानां रणमूर्धनि ॥ २७
तौ तु स्थितौ महाराज ममरे युद्धशालिनौ ।
अन्योन्यं प्रतिमंरब्धावन्योन्यस्य जयैषिणौ ॥ २८
तावुभौ प्रजिहीर्षेतामिन्द्रवृत्राविवाभितः ।

P: ग्रहः; Ds गृहाः; Ts गृह (for गृह); S K1.2.4 V1
Ds-1 Dn1 1.2.4.7 जालीद् (for जालीद्). — ^a) B1
Ts ग्रहः; Ds गृहाः (for गृहः); Ks V1 B D S (Ts
missing) तदा (for युधि).

26 ^a) B: तत्तव; B: य एव; S (Ts missing) तयोस्तु
(G: ज) (for त एव). — ^b) Ks Ds अवन्; M1 [ज]-
अवद्. B.s Ds तदा; B: महे; B.s Ds.4.5.7 च ते; Ds
रणे; S (Ts missing) युधि (for स ते). — ^c) Ds
तथैव. Ks Ca ग्रहमाना; Ca 'जा'ना; Ds Ts गृह'; G1
गृह' (for गृह). — ^d) Ss V1 B Ds D1-1 भ्रुवः;
Ks भ्रुवो; Ts ध्रुवौ (for भ्रुवौ).

27 ^a) B: धूते. Ks समायातं; B: यातं; B: सते;
Dn1 'सक'; Ds यथायत्तं (for समायत्तं). Ks ताभ्यां दृति-
समायत्तं; Ds T1.3 G1 M ताभ्यां वै दू (Ds दु) समायत्तं;
G.s ताभ्यां वै युतिरा (Gs दूतमासीत्). — ^b) Ds.4.5
T1 G1 च (for वा). Ks विजये नराय च (sic). — ^c)
Ds: युष्माकं; G1 आस्माकं. S (Ts missing) पाण्डवेयानां
(for 'वानां च'). — ^d) G1 जालिनां (for स्थितानां).

28 ^a) Ss जलितौ; Ks स्थितौ तु (by transp.);
T1 G.s संरथौ; Ts M संहितौ; G1 संहितौ. Ts महामानौ
(for 'राव'). — ^b) T1 कुदशोमिनौ; G1 M युद्धपाणिनौ
(for 'काकिनौ'). — ^c) Ds.1.3 Ts Gs अन्योन्य (for
अन्योन्ये). Gs 'जय' (for प्रति). — ^d) Ks V1
B1-4 Ds Ds-5 जयैषिणौ (for जयै). B: Dn1 S (Ts
missing) अन्योन्यवच (G.s 'जय' कांक्षिणी).

29 ^a) Ks Ts Gs M-4 प्रजिहीर्षताम् (Ks 'ताम्');
Ks 'हीर्षताम्'; B: Ds.5 प्रा (Ds.5 प्र) प्रजिहीर्षताम्; B.s
प्रज (B: 'ज') वापताम्; Ds D.s प्राजि (Dai 'हि') ही-
र्षताम् (sic); Dn1 प्रजहीर्षताम्; Ds.5 T1 G1 प्रजिहीर्षताम्;
Gs 'हीर्षताम्'; M1 प्रतिजिहीर्षताम् (hypermetric); Ca
प्रजिहीर्षताम् (as in text). — ^b) K1 [ज] विभजः; Ks

भीमरूपधरावान्तां महाधूमाविच ग्रहौ ॥ २९
ततोऽन्तरिक्षे साक्षेपा विवादा भरतर्षभ ।
मिथो मेदाश्च भूतानामासन्कर्णार्जुनान्तरे ।
व्याश्रयन्त दिशो भिन्नाः सर्वलोकाश्च मारिष ॥ ३०
देवदानवगन्धर्वाः पिशाचोरगराक्षसाः ।
प्रतिपक्षग्रहं चक्रुः कर्णार्जुनसमागमे ॥ ३१
घौरासीत्कर्णतो व्यग्रा सनक्षत्रा विशां पते ।
भूमिर्विशाला पार्थस्य माता पुत्रस्य भारत ॥ ३२

[ज]मिथो; V1 B Dn1 Ds-1.3.7 S (Ts missing) प्रभो;
Dai D.s प्रभो; Ds [ज]मिथो (for [ज]मिथः). — ^a)
G1 सीमायुध- (for सीमरूप-). G2 जाल्यां (for जालां).
— ^d) Ks महाधूमः; B: Dai Ds 'धूमाद्' (for 'धूमाद्').
— After 29, Ts ins. 302^a.

30 ^a) Ss ततोऽन्तरिक्षे; V1 B Ds.4 'रीक्षे. Ds
सिद्धानां; Ds S (Ts missing) संज्ञे (for साक्षेपा).
— ^b) Ks विवादा; Ds.5 S (Ts missing) विवादो
(for विवादा). Dn1 भरतर्षभ. — Ds om. 30^a-31^b.
— ^c) Ss Ks lacuna; K1 मिथेजः; Ks देवर्षिः; Ds
भूताश्च; T1.3 G M-4 मेदश्च; M1 भूतश्च (for मेदाश्च).
— ^d) Ts G.s M जालीद् (for जालम्). Ds कृष्णार्जुनान्तरे
(for कर्णो). — ^e) Ks विविश्रंत (sic); V1 B (except
B) Dn1 Ds (before corr.) G1.3 इयज्यंत; Ts इयज';
G: यज' (for इयज'). B: Dai मिथो; S (Ts missing)
द्विधा (for दिशो). — ^f) Bs लोकपालाश्च; B: सर्वलो-
कस्य (for 'लोकाश्च'). Dn1 तु (for च). S (Ts missing)
सर्वे (G.s M1 'दे'; Gs 'दो') लोकाः परंतप.

31 Ds om. 31^{ab} (cf. v. 1. 30). — ^a) G1 सयक्षोरग-
(for पिशाचोरग-). — ^b) Ks प्रतिपक्षग्रहं; T1.3 'पक्षग्रह-
(Ts 'ग्रह'); G M 'पक्षग्रह' (G1 ग्रह); Ca 'पक्षग्रहं' (as in
text). B: कृदः (for चक्रुः). — ^c) Bs कृष्णार्जुनः; Ts
कर्णान- (for कर्णार्जुनः).

32 ^a) Dn1 सुतपुत्रस्य; Ds संपतो व्यग्रा; T1
कर्णमात्रिणः; Ts G 'पक्षे' M 'तो' व्यग्रा (for 'तो व्यग्रा').
— ^b) Dn1 पक्षे मतेव विद्विषा. — ^c) Ds विद्विषां
(for विद्विषा). Dn1 T1.3 भूमिर्धनं जयस्वसीद्; G M
भूमिर्धनं जयस्वसीद्. Ca oites भूमिर् (as in text).
— ^d) Ks Ds मारिषः (Ds 'व'); V1 B Dai Ds.5 वै
यथा; Ds चानव (for भारत). Dn1 T1 मतेव जय (T1
दिव) कांक्षिणी; Ts मतेव द्वितारिणी; G M पुत्रस्य जय-
कांक्षिणी (G 'ज').

सरितः सागराश्चैव गिरयश्च नरोत्तम ।

बुद्धाक्षौषधयस्तत्र व्याश्रयन्त किरीटिनम् ॥ ३३

अमुग यातुधानाश्च गुणकाश्च परंतप ।

कर्णतः समपद्यन्त स्वेवराणि वयामि च ॥ ३४

रत्नानि निबधः सर्वे वेदाध्यायानपञ्चमाः ।

मोषवेदोपनिषदः सरहस्याः ससंग्रहाः ॥ ३५

वानुकिशित्रसेनश्च तश्चकषोपनक्षकः ।

पर्यन्ताथ तथा सर्वे काद्रवेयाश्च मान्वायाः ।

विषयन्तो महारोगा नागाश्चानुनयोऽभवन् ॥ ३६

ऐरावताः सौरमेया वैशालेयाश्च भोगिनः ।

एतेऽभवन्मुनयः क्षुद्रमपास्तु कर्णतः ॥ ३७

ईहामृगा व्याडमृगा मङ्गल्याश्च मृगद्विजाः ।

पार्थस्य विजयं राजन्सर्वे एवाभिसंभ्रिताः ॥ ३८

यस्यो मरुतः साध्या रुद्रा विश्वेऽश्वना तथा ।

अग्निरिन्द्रश्च सोमश्च पवनश्च दिशो द्यम् ।

て、思ふ。此等「愛
敬。思ふ。愛する。愛す
等。思ふ。愛する。愛す

६. ६. ३३
६. ६. ३३, ३४

धनंजयमुपाजगमुगादित्याः कर्णतोऽभवत् ॥ ३९
देवास्तु पित्रुभिः सार्धं मगणार्जुनतोऽभवत् ।
यमो वैश्रवणश्चैव वरुणश्च यतोऽर्जुनः ॥ ४०
देवब्रह्मनृषीणां गणाः पाण्डवतोऽभवत् ।

Pa. 39-40-1 [S]ch; Dn1 [S]ch (for च). — After 39^{ad}, T1s G1s Ms-1 ins.:

३९* कर्णः समपक्षान् वसुगाकाश्वामि च ।

मुगाश्च वसवश्चैव मिद्व्याप्राप्तश्चैव च ।

वसवश्च सदेन्द्रेण भरतश्च महाप्रिया ।

[(L. 1) Cf. 34^{ad}. T1 वसुगाश्च (for वसुगाक-). — T1 (Ms om. line 2. — (L. 2) Cf. 985*. T1 वसवश्च (for वसवश्च). T1 om. the post. half. — After line 2, G1 Ms-1 repeat: 39^{ad}. — (L. 3) T1 transp. वसवश्च and वसवश्च.]

On the other hand, G1 ins. after 39^{ad}:

985* बलिः (सी?) यद्वश्च सोमश्च यमो वैश्रवणस्तदा ।

— *) Ks B1 Ds वसवश्च ते स्व(B1 चा-; Ds व)प्रा-; V1 Dn1 'वसव ते पक्षे; B1-s Dai D1-s T1-s G M 'वसव ते यतो'; B1 M 'वसव; T1 'स्वा'. — *) Ks Dn1 [S]भवत्. — After 39, N (except B1) ins.:

३९* विनाः सुद्राश्च मुगाश्च वर्णमंकरजाश्च ये ।

सर्वमाशेषेषु ते राजप्राधेयमभ्यर्त्तयत् ।

[(L. 1) Ds वीराः (for विराः). S K1-s transp. सुद्राश्च and मुगाश्च. Ds सुद्राश्च (for सुद्राश्च). B1 मुगाश्च. Ds वर्ण-संकेतजाश्च (for 'संकेतजाश्च). B1 वर्णसंकेतजाश्च; B1-s Dn1 वे च संकेतजाश्च; (for the posterior half). — (L. 2) Dn1 सदेन्द्रेण महाप्रिया (for the prior half). S1 K1-s transp. (for वसवश्च). B1 Dn1 Da.4-s तथा; Ds तदा (for तथा).]

40 B1 om. 40^{ad}. — *) S (T1 missing) देवताः (for देवतास्तु). — *) B1 Dn1 सपदायुगाः; D1 पार्थलो-जवत् (for [प]र्तुन'). T1-s G M वसवश्च(G1 'विनि)श्च परतप. — After 40^{ad}, T1-s G1-s M read 41^{ad}. — *) S1 D1-s वैश्रवणश्च. — After 40, N ins.:

३९०* ब्रह्म कर्णं च वज्राश्च दक्षिणाश्वार्जुनं प्रियाः ।

अमुरा वायुवानाश्च कवचाश्च मुगाण्डजाः ।

राक्षसाः सह पादोभिः अमुगाकाश्च कर्णतः ।

[(L. 1) K1 कर्णं च; B1 वज्राश्च. V1 B1-s Dai Da.4-s वज्राश्च; Ds वज्राश्च; Ds वज्राश्च (for वज्राश्च). Ds वज्राश्च (for वज्राश्च). Ds दक्षिणाश्वार्जुनं प्रिया (for the posterior

तुम्बुरुप्रमुखा राजगन्धर्वाश्च यतोऽर्जुनः ॥ ४१

प्रावेयाः सह मौनैर्यगन्धर्वाप्सरसां गणाः ।

ईहामृगव्याडमृगक्षिपश्च रथपक्षिभिः ॥ ४२

उक्षमानास्तथा मेघैर्वायुना च मनीषिणः ।

half). — (L. 2) Ds अपोरा (for अमरा). Dai देवाश्च विराजाश्च (for the prior half). — (L. 3) Ks V1 स-मुगाकाश्च; B1-s Dai Dn1 D1-s.v अस्तु* (for अस्तु*). Da.4-s.v तु (for च).]

41 G1 transp. 41^{ad} and 41^{ad}. — *) D1-मनीषीणां च (for -नृपरीणां). — For 41^{ad}, S (T1 missing) subst.:

991* देवार्वित्रहार्पिणाः सर्वे च स्ववराश्च ये ।

[T1 देवर्षयो वरुणैः (for the prior half). T1 इन्द्रमुखाश्च; T1 M चक्रवर्त्तश्च (for च स्ववराश्च). G1 सप्तकन्याश्च (sic) (for the posterior half).]

— T1-s G1-s M read 41^{ad} after 40^{ad}. — *) K1-s Dn1 तुम्बुरुः; Ds तुम्बुरुः (for तुम्बुरुः). S (T1 missing) सर्वे (for राजन्). — *) T1-s G M भरतर्षभ (for च यतोऽर्जुनः).

42 *) V1 B1-s Dai Dn1 D1-s.v Co प्रावेयाः (Dn1 'यो); B1 रावेयाः; Ds प्रावेयाः; Ds प्रवताः; T1 G1 M1 प्रमेयाः; G1 Ms-4 प्रापे G1 'मे'वाः; Cv प्रावेयाः (as in text). V1 Dn1 D1 T1-s G1 M Cv मौनेवा; B1 D1-s (marg. as in text) सैनैवैर; Ds सैनैवैर; Co सैनैवैर (as in text). G1 प्रवेयाश्च सर्ममेवा. Ca cites प्रावेयमौनेवा. — *) Ds S (T1 missing) मुगा(G1 M 'आ)श्चाप्सरसां (for गन्धर्वां). Ks B D1-s.v गणैः (for गणाः). — After 42^{ad}, T1-s G1 M ins. a passage given in App. I (No 37). — *) Ks B1 Dai Dn1 D1-s ईह(Dn1 D1-s इ)हामृगाः; D1-s इहामृगाः; Co इहामृगैर (for इहामृगाः). Ks बालमृगैर; B1 D1-s G1-व्यालमृगैर (B1 'ग-); Dn1 पक्षिगणाः; T1-s G1-s M व्यालमृगैर; Co व्यालमृगैर (as in text). V1 इहामृगौ बालमृगैर. — *) V1 B D (except D1) T1-s G1-s M द्विपाश- (for द्विपाश). Ks मुगा द्विपाशपक्षिभिः; G1 द्विपाश-रथपक्षिभिः.

43 *) Ds T1 G1-s M1-s उक्षमाना (M1 'व'). S (T1 missing) परे (for तथा). — *) B1 वर्मणा (for वायुना). Ds [व]श्च (for च). G1-s निमिषेक्षणः (for च मनीषिणः). — *) Ks दिव्यतः. — *) Ks B1

6. 6. 63. 46
B. 6. 6. 63. 46
C. 6. 6. 63. 46

महेनावस्थितो यानं दिव्यं तं देशमभ्ययात् ॥ ४६
दृष्ट्वा प्रजापतिं देवाः स्वयंभुवमुपागमन् ।
समोऽस्तु देव विजय एतयोर्नर्मिहयोः ॥ ४७
तदुपश्रुत्य मधवा प्रणियन्त पितामहम् ।

— After the above, Ts reads 46th, (for 46th), (L. 8) Ts G M (for 46th), (L. 9) Ts G M (for 46th), (L. 10) Ts G M (for 46th), (L. 11) Ts G M (for 46th), (L. 12) Ts G M (for 46th).

47th Ks देवः, Ts G M प्रजापतिरथोऽस्त्वैनं (G M 'देवः', Gs 'देवः'). — 48th Ks Dn. 3 G M 2-4 महेनावस्थितः, Vi B Dn Dn Dn 3-4 Ts M 1 जयो (Dn 'जयो', for 'उपागमन्'), Ts स्वयंभु समचोदयन्. — After 47th, Dn Ts ins.:

994th कोऽनयोर्विजयो देव कुरुपाण्डवयोर्विजयोः ।

[(Ts: वीरयोः (for 'कोऽनयोर्विजयोः').]

— After the above, Ts reads 48th, repeating it in its proper place. — 49th S Ks 1-2 समस्तुः, Ks समोऽस्तु (for समोऽस्तु). — 50th Ks देव विजयः, B Dn Dn विजयो देव (of trans.), Ts G M विजयः कामम्. — 51th Ks जयवोदः, Ts G M उभयोदः (for एतयोर्द). Dn नर्मिहयोः (submetric).

48 S (Ts missing) om. 48th. N (except Ss) reads 48th after 49. — 49th Ks तम् (for तद्). Ks B Dn 3 Ca मधवात्. — Ts reads 48th for the first time after 994th. — 50th Ks Vi B D S (Ts missing, Ts both times) विजयोदेव (for 'विनाशेन'). — 51th B महेनावस्थितः, Ds महेनावस्थितः, G M महेनावस्थितः (for 'महेनावस्थितः'). Dn Dn (marg.) Ts (both times) सर्वं (Dn 'सर्वं') संस्तुतिं जगत्. — After 48, Dn Ts ins.:

995th स्वयंभो बृहि वसुधैव कुटुम्बकोऽस्मिन् प्रजो ।

[(Ts: वसुधैव (for 'वसुधैव'), Ts प्रति (for 'प्रजो').]

— After the above, Ts reads lines 7-12 of 998th.

49th Ks स्वयंभो; Ds स्वयंभो (for स्वयंभो). Dn Dn 3 तद् (for तद्). — 50th B [S] नवः. — After 49th, N ins.:

996th स्वयंभो देव वसुधैव कुटुम्बकोऽस्मिन् प्रजो ।

पूर्वं भगवता प्रोक्तं कुरुपाण्डवयोर्विजयो ध्रुवः ।

[(L. 1) Ss om. the prior half. Ss Ks स्वयंभो देवः, Ks 1-2 विजयोदेवः, Ks Dn Dn 3 वि (Dn 'वि') देवः (Dn 'वि') नवः, Dn

कर्णोर्जुनविनाशेन मा नश्यत्वखिलं जगत् ॥ ४८
स्वयंभो बृहि तदाकथं समोऽस्तु विजयोऽनयोः ।
तत्तथास्तु नमस्तेऽस्तु प्रसीद भगवन्मम ॥ ४९
ब्रह्मेष्टानावधो वाक्यमृचतुस्त्रिदशेश्वरम् ।

जगत् (for 'जगत्'), Ks प्रति (for 'प्रति'), B Dn Dn 3-4 विजयोदेवः (for 'विजयोदेवः'), — (L. 2) Cf. line 3 of 1002th. Ss स्वयंभो; Ds स्वयंभो; Dn विजयो; Vi B (except B) D (except Dn) गतिः]

On the otherhand, S (Ts missing) ins. after 49th:

997th एवमुक्तस्तु भगवाञ्जये ताभ्यामनिश्चिते ।

इत्यब्रवीन्महाराज महान्ब्रह्मा प्रजापतिः ।

द्वाप्येतौ हि कृतिनौ द्वाप्यन्तिबलोकटौ ।

मविष्यत्यनयोर्दुर्दं त्रैलोक्यस्य भयावहम् ।

ततः प्रजापतिं तत्र महत्ताम्रोऽभ्यचोदयन् । [5]

[(L. 1) Ts: M अनिश्चितः. — M repeats line 2 after line 5. — (L. 2) Gs: M (M. both times) महा- (for 'महाराज'). Gs M (M. both times) महा- (for 'महान्'). Ts: प्रजापतिः. — (L. 3) M कृतिनौ युद्धे (for 'हि कृतिनौ'). Ts: अनिश्चितोऽस्मिन्; Gs 'बले' स्थितौ; M 'बलोकटौ' (for 'बलोकटौ').]

— For 49th, cf. line 4 of 1002th. — 50th Ks तव (for 'तथा'). — 51th Ts प्रजो बृहि पितामहः. — After 49, N (except Ss) reads 49th.

50 Ts reads 50th, followed by the repetition of 50th-52th after 1002th. Ts Gs: M 2-4 repeat 50-52; Gs M 2-4 repeat 50-52 after 1002th. — 51th Ks ब्रह्मा ऋतमयो; Ds ब्रह्मेष्टानावधो; Ts G M (all second time) 'मानौ ततो (for 'ज्ञानावधो'). — 52th Ks जगत् (for 'जगत्'). Ts G (all second time) सुवनेश्वरं (Ts Gs: 'री' (for 'त्रिदशे'). — 53th Dn Dn Ts: (both first time) ध्रुवम्. B: Dn [S] नवः (for [S] नवः). — 54th Ts Gs: M (all second time) पाण्डवस्य (for 'विजयस्य'). — Dn Bom. ed. ins. after 50: Ts after the repetition of 53: Ts after the repetition of 50th.

998th स्वयंभो देव वसुधैव कुटुम्बकोऽस्मिन् सत्यसाधना ।

स्वयं च समनुपाप्य साहाय्यं शक्त ते कृतम् ।

कर्णश्च दानवः पक्ष जतः कार्यः पराजयः ।

एवं कृते भवेत्कार्यं देवानामेव निश्चितम् ।

वाक्यकार्यं च सर्वेषां गरीयस्त्रिदशेश्वर । [5]

महातमा — गुणव्यापि सत्यधर्मतः सदा ।

विजयस्यैव नियतं जायते नात्र संशयः ।

विजयो भुव एषाम्नु विजयस्य महात्मनः ॥ ५०
मनस्यै बलवाङ्मूढं कृतात्मैव तपोधनः ।
विमर्शि च महामंजा धनुर्वेदमग्रेयसः ॥ ५१
अतिक्रमेव माहात्म्यादष्टमेतस्य वनेष्वनु ।

अतिक्रान्ते च लोकाणामवाधो नियतो भवेत् ॥ ५२ ॥
न विद्यते व्यरम्भानं कृष्णयोः कुट्टयोः कश्चिद् ।
स्यदारी समनर्थोभा मनश्च पुरुषर्षभौ ॥ ५३ ॥
नरनारायणाक्षौ पुराणाहुविमर्मा ।

一	二	三	四
五	六	七	八
九	十	十一	十二

गोविन्दो भगवत्कृष्णो महाकृष्णः ।

कर्म का फल न अभी प्राप्त हो सके ।

{ One cm. lines 1-3. — (L. 3) T₁: g₁ T₂:
g₂ (for w₁) — (L. 4) T₁: g₁ (for w₁) — T₂:
cm. lines 5-3. — (L. 5) T₁: g₁g₂ (for w₁g₁g₂),
— (L. 6) One w₁g₁g₂ }

第(一)章 緒論

११* कृष्ण कृष्ण कृष्ण विष्णु मातङ्गि मातङ्गि ।

51. For the repetition of "I am M. & V. L. & Co." — "I am M. & V. L. & Co." (both times) ब्रह्मण्य, T. (both times) ब्रह्मण्य, Kumbh. & 4. ब्रह्मण्य (for ब्रह्मण्य — "I am M. & V. L. & Co." both times, T. & both both times) G. (first time, repeat both times), M. (both first time, & both both times). ब्रह्मण्य (for ब्रह्मण्य) — I am M. & V. L. & Co. after the repetition of I.

* वाङ्मय-संस्कृत-शोध-संस्थान, दिल्ली

विद्वज्जनेने साधकद्वारा विविध समसाध्यादिभिर्भुज्यम् ।

संप्रदायप्रदाया यैव यथाज्ञः प्रसव्यमः ।

[(L. 1) To say: (for ex.).]

52 For the repetition in T. = G M, cf. v. l. 50.
— *) Ka अविश्लेषः, Ka Kambh. ed. 'अविश्लेषः, Ka.
Do 'अविश्लेषः, B: 'अविश्लेषः, T: (both times), G: (both
first time), s (both times), s M (all first time),
'अविश्लेषः, T: (second time) 'अविश्लेषः (for 'अविश्लेषः), Da.
Da. 1. s अविश्लेषः. — *) Ka B: D: T: G: (both
second time) दृष्टम्, D: T: (second time) दृष्टम्, Ca
दृष्टम्, as in text, D: अविश्लेषः (for दृष्टम्), Ka V:
B: 1. s Da: Da: Da: s अविश्लेषः सर्वेषः, B: 1. s D: अविश्लेषः
सर्वेषः, T: (first time), s (both times), G: Ma: s (all
second time), अविश्लेषः (T: 'अविश्लेषः, G: (first time)
अविश्लेषः सर्वेषः, G: 1. s M: (all both times) अविश्लेषः
(G: s) सर्वेषः, Ma: (first time) अविश्लेषः सर्वेषः (for
दृष्टम् सर्वेषः), D: विद्वत्पञ्चमस्य सर्वेषः (as), T: (first
time) विद्वत्पञ्चमस्य सर्वेषः, Ca cites विद्वत्पञ्चमस्य. — *)
V: अविश्लेषः, B: T: (both times), s (second time), G:
(both times), s (first time), Ma: s (both first time), s.
(both both times) अविश्लेषः T: 'अविश्लेषः, D: अविश्लेषः,
G: (first time) अविश्लेषः, Ca 'अविश्लेषः (as in text)

— १) G₁ (first time) गायको; M₁ (first time) गायकी
K₁ V; B D निवर्त; K₂ निवर्त (for निवर्त);
[१] गाय.

53 For the repetition in Table 4, $\Delta \mu_{\text{H}_2\text{O}} = 0.000$.

[illegible]

54. For the repetition in T. : *Śrī : Ma. 3, cf. v. 1*
 50. — ') Ś : K : पुराणपुराणमी; G : 'मी पुरिण'
 — ') Ś K : D : अविर्णी; V. B D T : (both
 both times); G : M : s (last two, both times) Ca
 'वामी; G : (both times) 'वामी (for 'वामी). — ')
 V : D : अविर्णी वा; D : T : (second time) वामी वामाव;
 D : वामी वा वा; M : s (both second time) वामी वामाव
 (for अविर्णी वा). T : (first time) : (both times)
 G : s (last two both times) M : s : s (last two
 second time) वामाव पुराणमी. — D : ind. after 54.
 T : after the repetition of 54.

1001* वैश्वीयतः सत्यः कश्चिद्विधिः वा मानयेत वा ।

मन्त्राणां प्रथमोऽक्षरः सः देवर्षिपुत्रः ।

६. १. ५१
६. १. ५२

अनियत्तौ नियन्तागवनीनां स्म परंतपौ ॥ ५४
कर्णो लोकानयं मृक्यान्प्राप्नोत पुरुषर्षभः ।
वीरो वैकर्तनः शूरो विजयस्त्वसु कृष्णयोः ॥ ५५
वसनां च सलोकत्वं मरुतां वा समामुयात् ।
महिनो द्रोणमीपमाभ्यां नाकलोकं महीयताम् ॥ ५६
इत्युक्तो देवदेवाभ्यां सद्मन्नाक्षोऽब्रवीद्वचः ।

सर्वदेवगणाद्यापि सर्वभूतानि यानि च ।

जलधोस्तु प्रभावेन वर्तते निमिलं जगत् ।

[L. 1] 11. 54 (for 11. 54) — (L. 3) T₂ सर्वे देवः.]

55 For the repetition in T₁ & G₁ Ms. s, cf. v. 150.
— ^a) S₁ K₁ कर्णः; S₂ K₁ लोकायनं; D₁ 'निमात्' (for 'नये'). T₁ & (both first time) कामनः स (T₁ सु) कृता-
ल्लोकात्; T₁ (second time) G₁ & (both times) कामं तु
(T₁ 'मयः') सुकृतां लोकान्; T₁ (second time) G₁ (both
times) M₁ s. s. s (last two both times) कामं तु (M₁ s
'मयः') सुकृतां लोकान्. — ^b) K₁ T₁ & (both both
times) G₁ (second time) s (both times) M₁ s. s
(last two both times) प्राप्नोति; D₁ & s. s. s ज्ञाप्नोत; G₁
(first time) प्राप्नोति (sic) (for प्राप्नोत). V₁ B₁
पुरुषर्षभः; T₁ & (both both times) G₁ s. s (last two both
times) M₁ s. s. s (last two both times) [ए]व परंतपः.
— ^c) D₁ & D₁ T₁ & (both both times) G₁ s. s (last
two both times) M₁ s. s. s (last two both times) कर्णो;
D₁ शीरो (for वीरो); K₁ वैव; G₁ शूरो (for शूरो). — ^d)
K₁ तस्य (for त्वसु); G₁ [अ]नुतो ध्रुवः; G₁ (first time)
नो ध्रुवः; M₁ s. s. s (last two first time) [अ]नयोध्रुवः
(for [अ]स्तु कृष्णयोः); T₁ (first time) विजयस्तु जयद्रथः;
T₁ G₁ & (all second time) विजयस्तु नरो (G₁ 'रे') ध्रुवः;
T₁ (both times) विजये तु जयो ध्रुवः; G₁ (first time)
'योम्यनुतो नरः; M₁ s. s. s (last two first time)
'स्यवयोध्रुवः.

56 ^a) B₁ T₁ G₁ M₁ वा सः; D₁ D₁ सः; T₁ वसु-
(for च सः). — ^b) K₁ महतां (for महतां). K₁ सवा-
ग्रतां; D₁ (marg. sec. m. as in text) सवोक्तां (sic); S (T₁
missing) समभुतां (for समामुयात्). — ^c) T₁ G₁ M₁
सह्य (for सहितो). V₁ T₁ भीष्मद्रोणभ्यां. — ^d) B₁
S (T₁ missing) नाकलोकं; D₁ 'लोकम्' (for 'लोके').
B₁ D₁ & महीयते; D₁ ज्ञामामुयात्; T₁ महीक्षितां (for
'वताम्'). — After 56, S (T₁ missing) ins.:

1002* क्लेशतो हि वने पार्श्वे दीर्घकाष्ठं पितामहः ।

तस्मादेव जयैषुदे तस्मान्मन्त्रिकोऽर्जुनः ।

आमक्य सर्वभूतानि ब्रह्मज्ञानानुशामनात् ॥ ५७
श्रुतं भवद्विर्यत्प्रोक्तं भगवद्भ्यां जगद्धितम् ।
तत्तथा नान्यथा तद्वि तिष्ठन्वं गतमन्यवः ॥ ५८
इति श्रुत्वेन्द्रवचनं सर्वभूतानि मारिष ।
विस्मितान्यभवन्नाजपूजयांचक्रिरे च तत् ॥ ५९
व्यसृजंश्च सुगन्धीति नानारूपाणि स्वात्तथा ।

पूर्वं भगवता प्रोक्तः कृष्णयोर्विजयो ध्रुवः ।

तत्तथास्तु नमस्तेऽस्तु प्रभो ब्रूहि पितामह ।

तस्माद्विज्ञावचनं निश्चम्य भगवान्प्रभुः । [5]

नोवाच तज्जयं तुल्यं तयोः कर्णकिरीटिनोः ।

तस्मादावां गतः शक्रस्तुष्णींभूते पितामहे ।

विजयं पाण्डवेयस्य वर्षं कर्णस्य चाहवे ।

[(L. 1) M₁ om. the posterior half. M₁ रितामहः.
— (L. 2) M₂ om. तस्मादेव. T₁ एव (for एव). G₁
अति (for अति). — (L. 3) Cf. line 2 of 996*. M₁
प्रोक्तः. — (L. 4) Cf. 11th. M₁ रितामहः. — (L. 6) M₁ s
प्रोक्तव (for नोवाच). G₁ नं (for नद्). G₁ M₁ पुरुषसिंहयोः
(for कर्णकिरीटिनोः). — (L. 8) G₁ वचः. T₁ G₁ कर्णस्य
विजयं भवेत्; G₁ कर्णस्य च वर्षं भवेत् (for the posterior half).]
— After the above, T₁ reads 55^{ab}, followed by the
repetition of 56^a-55^d; T₁ G₁ & M₁ repeat 55-55;
G₁ M₁ repeat 50-52.

57 ^a) K₁ B₁ & D₁ D₁ इत्युक्ते (K₁ 'कृता');
T₁ G₁ M₁ तयोक्ते (T₁ 'को') (for इत्युक्तो). — ^b) S₁
K₁ V₁ B₁ D₁ M₁ & ब्रह्मज्ञानानुशामनं.

58 ^a) G₁ श्रुतौ. — ^b) T₁ भवद्भ्यां जगद्धितं.
— ^c) T₁ व्येनु तो (वो?) रागाः; G₁ & M₁ व्ये (M₁ व्यै-
तु वो रोगः; G₁ [अ]व्येनु वो रागाः; M₁ & व्यैनु वो रागाः
(for नान्यथा तद्वि). T₁ तत्तथायौमरो रागाः (sic). — ^d)
D₁ विगतज्वराः (for गतमन्यवः). Co cites मन्दुः. T₁ s
G₁ M₁ क्षामासुत (T₁ 'वृत्'; G₁ 'पात') विमन्यवः.

59 ^a) S₁ श्रुतेन्द्रः; K₁ श्रुतायः; D₁ D₁ s श्रुतैवं
(for श्रुतेन्द्रः). — ^b) D₁ D₁ विस्मिताश्च (for 'तानि').
S₁ K₁ जमवद्. — ^c) S₁ K₁ V₁ B₁ & s D₁ D₁ च
तं; B₁ वचः; D₁ तदा; D₁ च तौ (for च तत्). — For
59^{ad}, T₁ G₁ M₁ subst.:

1003* नोबुलदा जयं तुल्यं तयोः पुरुषसिंहयोः ।

[Cf. line 6 of 1002*. G₁ सर्वभूतानि मारिष (for the
posterior half).]

60 ^a) K₁ & D₁ विसृजंश्च; D₁ (marg. as in text)
व्यसृजंश्च; D₁ व्यसृजंश्च; S (T₁ missing) ससृजुश्च (for

पुष्पवर्षाणि विबुधा देवतृतीयवाद्बन् ॥ ६०

दिदध्वधाप्रतिमं द्वैग्यं नगनिहयोः ।

देवदानवगन्धवाः सर्वे गवाधनस्यिरे ।

रथो च नो धेनव्यो युक्तकेतु महाव्यो ॥ ६१

समागता लोहवीराः शङ्खान्दधुः पृथक्पृथक् ।

वामुदेवानुना वीरा कर्णशरयो च भारत ॥ ६२

तद्गीरमंत्रामकरं बुद्धं समभवत्तदा ।

स्वयदेव. — Ba Da सुवर्षाणि. — ¹) Dni पुष्पवर्षाणि. Ka Ba Da कल्पदा; Dai Dni ले नदा; Dni हृषीना; Di वा नदा; Ts G M कोडवा; Ts इतिना; (for स्वाधवा). — ²) Dni नगनिहयानि विबुधा. — ³) Ka देवकस्याणि (for 'दुर्वाणि'); Ts G M वातदन्; G मादयन् (for 'अ-वाद्'). — ⁴) Dni नानाकस्याणि घोडदन्.

61 ¹) S (Ts missing) दिदधवा गता. यदे. — ²) Da [उपनस्यिरे (for 'प्रव'). — Fr. 61st. — Ts missing repeat.

1004st दिग्मयोः पुष्पवर्षाणां नाम्ना पुनरिरे क्रियात् ।

पुष्पवर्षाणि विबुधा.

— After 61st, Ts G M ins. ¹) Dni पुष्पवर्षाणि. [4. 61st. — 1. कर्णशरयोरपराधदेवनाममनः; M प्रजापतीन्द्रमंवाद. — 4. 61st. — Ts G M 102; Ts 95; G M 104 101.]

— Before 61st, Ts G M ins. संजयः. — ²) Ka Da तथा (for 'रथी'). Ka Ba S तु नो; Vi Ba S Dai Dni Dni— Ts G M नयो; Da नो नु; Ts G M नतः (for 'च नो'). Ba S (Ts missing) भेतद्वैर (for 'हवी'). Da रथी नु धेनवुरथी. — ³) Si Ka S रक्तकेतु; Ka युक्तकेतु; Ba S (Ts missing) युक्तो दिव्यो; Dni दिव्ये-युक्तो; Ba S el. दिव्यो युक्तो (for युक्तकेतु). Ba Dni महाप्रमनो; Ts 'स्वरो' (for 'म्वनो'). — After 61, N ins.:

1005st यो नो कर्णशरयो राजस्यहृदयमनिहनाम् ।

[S Ka S Dni नो; Ka Vi B नयः (for 'नो नो').

Ka हवाधन. संजयः Si Ka Da अयतिहवा; Si Dni अय; Ka Dai Dni अय; Ka अय; Ba Da अयधवा (for 'विहवा').]

62 ¹) Da सेनागता; S (Ts missing) समास्थितौ (for 'गता). Ka लोकवरा; Ts G S M 'वीरो (for 'वीरा'. — ²) Ts G S M संख; Ms संख. — ³) Ts G S वीरौ (for वीरो). — ⁴) Ka शरवकुण्ठी; Vi B D (except Dni) Ts G M शरवकुण्ठी (for कर्णशरवौ).

63 ¹) Ka लङ्गीत; Ba न तत्र; Ts लङ्गीत (for लङ्गीत). Vi B S Dai Da नालनकर; Ba Da S

अन्योन्यस्पर्धिनोर्वीरे शुकशम्भरयोरिव ॥ ६३

नयोर्ध्वजौ वीनमाला शुभमाने रथस्थितौ ।

पृथग्पृषो ममाहेन्तौ क्रोधं युद्धे परस्परम् ॥ ६४

कर्णस्याङ्गीविपनिमा रत्नसारवती दृढा ।

पुरंदरधनुःप्रख्या हस्तिकक्षा व्यराजत ॥ ६५

कपिश्रेष्ठस्तु पार्थस्य व्यादितास्यो भयंकरः ।

C. 3. 4464
D. 3. 87. 84
S. 3. 93. 8

नयनजनने, Da नयनने च (for 'नयनकर'). — ²) Ba Dni नयननयन (for 'नयन'). — ³) K V D S Dai Dni नयन Ts M स्पर्धिनौ (for 'नयनोर्ध्वजौ'). Ba S वीरौ; Dni दम्भे; Da संजय; Da वीर्ये; S (Ts missing) कोरे (G 'र') (for 'वैर'). — ⁴) Ka शरवकुण्ठी; Dni शरवकुण्ठी (for 'शर').

64 ¹) Ka नावागती (for नयोर्ध्वजौ). K V D S Dai Dni Dni Ts नयनमयी; Ba Dni नयनमयी; Ba वीनमाला नयनमयी; Ts G M शुभमाने शुभमाने नयनमयी. — ²) K V D S Dai Dni Dni नयनमयी; Ts G M शुभमाने; Ts G M शुभमाने (for रथस्थितौ). — After 64st, Dni Ts ins.:

1006st राहुकेतुयथाकाशे उदितौ जगतः क्षये ।
— Dni om. 64st. — ¹) Ka Ba S पृथग्पृषो; Ba S Dai Dni S Cas 'रथौ (Da 'च') (for 'प्रपौ). Ka समाकनो (sic); Ka 'कनो; Ka समाकनो; Dai Dni समाकनो; Da समकनो; Co समकनो (for समाकनौ). Ts G M पृथग्पृषो ममाहेन्तौ ममाहेन्तौ; G ददये; G युद्धे. — ²) Ka Vi B D (Dni om.) S (Ts missing) कुडौ (for कोप). Ba तत्र (for युद्धे). — After 64, Ba (marg.) reads 65st and युद्धानि (in 67st), repeating the same in its proper place.

65 ¹) कर्णस्याङ्गीविपनिमा; Ka M 'स्वामी (M 'वी)-विपनिमा; Da 'स्वामीविप रौद्रा; Ts G 'स्वामीविपसमा. — ²) Dai Dni रत्नसारवती; Dni S (Ts missing) 'सारमयी (M 'वी); Da वज्रमममयी; Dni तत्र सारवती (for 'रत्नसार'). M दृढा. — ³) K 'धनुःप्रख्या; Ba 'रथप्रख्या; Ts G M 'धनुःप्रख्या; M 'समप्रख्या (for 'धनुःप्रख्या). — ⁴) Ka Vi B (except Ba) D Ts हस्तिकक्षा (Da 'ह'; Ts 'ह') (for 'कक्षा). Si Dni Dni M विराजते (Si 'ह'); Ka Dn व्यरोचत; Ts व्यराजति (for 'जत). — After 65, Ts G S read 69, repeating it in its proper place.

66 ¹) Ts कपिश्रेष्ठस्तु (for 'श्रेष्ठ). Ba S च; Da [S] च (for तु). — ²) Dni व्यादितास्य; G व्यादितास्यो

G. 2. 446
B. 1. 87. 34
E. 2. 83. 3

भीषयस्त्रेव दंष्ट्राभिर्दुर्निरीक्ष्यो रविरेया ॥ ६६
युद्धामिलापुको भूत्वा ध्वजो गाण्डीवधन्वनः ।
कर्णध्वजमुपातिष्ठन्मोञ्चधीदभिनन्दयन् ॥ ६७
उत्पत्य च महावेगः कक्ष्यामभ्यहनत्कपिः ।
नखैश्च दशनैश्चैव गरुडः पन्नगं यथा ॥ ६८
मुकिङ्किणीकाभरणा कालपाशोपमायसी ।

(for स्वादि'). B: भयानकः; Dn1 इवांतकः; T: भयावहः;
G: स्वराज (for भयंकरः). — B: reads 66^{6d} and
युद्धाभि (in 67^{6d}) for the first time after 64. — ^a)
K: विष्टयन्; B: (both times) भीषयस्त्रेव (for 'त्रेव').
V: B: 1-3 Dn1 D: 2-3 S (T: missing) इव (for एव).
D: दंष्ट्राभिर् (sic); D: दंष्ट्राभि (for दंष्ट्राभिर्). Dn1 दंष्ट्राभि-
भीषयन्माभिर्. — ^d) S: K: 4 D: 2: दुर्निरीक्ष्यो; K: 1
'रीक्ष्ये (for 'रीक्ष्यो). B: (first time) रविर् (for
रविर्). M: transp. रवि: and यथा.

67 D: om. (hapl.) 67-68. — ^a) K: V: 1
Dn1 D: युद्धा (K: 'का)मिलापुको भूत्वा; T: G: M
कुद्धो (T: युद्धा)मिलपि (G: 'क्षि)तं गत्वा. — ^b) M: 1
ध्वजो. D: गांजीव- (for गाण्डीव-). D: G: 1 -धन्विनः
(for -धन्वनः). — ^c) B: कपिध्वजम् (for कर्ण'). S: 2
अपातिष्ठन्; D: उपातिष्ठन्. — ^d) K: शौवधीद् (sic);
B (except B: 2) Dn1 D: 4. 2. 7 S (T: missing) स्वस्थानाद्
(for सोऽवधीद्). S: K: अभिनन्दयन्; B: 2 अतिनन्दयन्;
B: 4 Dn1 S (T: missing) वेगवान्कपिः; B: 4 D: 4. 2. 7
अभिनिन्दयन्; Dn1 D: 1: 'निन्दयन् (for 'नन्दयन्).

68 D: om. 68 (cf. v. l. 67). — ^a) K: Dn1
उत्पत्य; B: 4 उपेत्य तु; T: उत्पत्य च (for उत्पत्य च).
V: B: 2-3 Dn1 D: 2-3 तु (for च). — ^b) V: 1 B
(except B: 1) D (D: om.) कक्ष्याम् (for कक्ष्याम्). K: 3
V: 1 B: 2 Dn1 Dn1 D: 2. 2. 7 अभ्याहनत्; K: D: 2 अभ्यहनत्;
T: अभ्यहनत् (for अभ्य'). B: Dn1 S (T: missing)
तदा (for कपिः). — B: om. (hapl.) 68^{6d}-69^{6d}. — ^c)
K: 1 कौशे (for कौशे). — ^d) T: पन्नगं (for पन्नगं).
K: 3 तथा (for यथा).

69 B: om. 69 (cf. v. l. 68). T: G: 2: read 69 for
the first time after 65. — ^a) V: 1 B: 2-3 Dn1 D: 2-3
T: (second time). 2 G: (second time) M: सा; Dn1
D: 1 T: (first time) G: 2: (both times). 2 (first time)
स- (for सु-). — ^b) D: गदा; T: G: 2: (all first time)
परा; T: (second time) तथा; G: (G: 2: both times) तदा;
T: M: गदा (for [जा]पसी). D: 2 कक्षा नागोपमायसी;

अभ्यद्रवत्सुसंकुद्धा नागकक्ष्या महाकपिम् ॥ ६९
उभयोरुत्तमे युद्धे द्वैरथे धृत आहूते ।
प्रकुर्वते ध्वजौ युद्धं प्रत्यहेषन्हयान्हयाः ॥ ७०
अविध्यत्पुण्डरीकाक्षः शल्यं नयनसायकैः ।
स चापि पुण्डरीकाक्षं तथैवाभिममैक्षत ॥ ७१
तत्राजयद्वासुदेवः शल्यं नयनसायकैः ।

T: M: कालपाशोपमां गता. — ^a) K: सुसंकुद्धो; Dn1
सुसंरब्धा. V: 1 B: 2. 4 Dn1 2. 2. 7 अभ्यद्रवत् संकुद्धा; T: G: 2
(both first time) अभ्यद्रवत् संरब्धा; T: 1 (second
time). 2 G: 2 (second time). 2 (both times) M:
अभ्यद्रवत् संरब्धा. — ^d) V: 1 B: 2 Dn1 D: 2-3 नागकक्षा;
B: 'कक्ष्या; Dn1 इक्षिकाक्षा (for नागकक्ष्या). V: 1 B: 2-3
Dn1 Dn1 D: 2-3 G: 1 [अ]थ तं; D: 2 च तं; T: G: 2 (all
first time) [अ]थ तं; T: (second time) [अ]पि तं; T: 2
G: 2 (both second time) [अ]पि तं (for मदा-). K: 3
नागवृक्षवनं कपिः.

70 ^a) K: V: 1 B: 2. 5 Dn1 D: 2. 2. 5 तयोर्वैरतमे
(B: 'मैर); B: 2 Dn1 D: 4. 2. 7 S (T: missing) तयो-
र्वैरतरे (for उभयोरुत्तमे). S: उत्तमै. D: तत्र (for युद्धे).
— ^b) K: 2 [S]च्युत; D: 2. 2. 7 युद्ध (for च्युत). G: cites
युते (as in text). B: D: 2. 2. 7 आहूते; B: D: 2 आगते;
B: Dn1 T: आहिते; T: G: 2 M: आहूते (G: 'यो-); G: 3 आहूते
(for आहूते). — ^c) K: 1 B: D: 2 अकुर्वौ (D: 'वी)ते;
K: 4 D: 2 प्रकुर्वते; B: 2 Dn1 M: 2-3 प्रा: B: 2 अकुर्वतां (for
प्रकुर्वते). K: 3 ध्वजो; V: 1 ध्वजे; G: 2 ध्वजा (for ध्वजौ).
D: युद्धे (for युद्धे). — ^d) T: G: 2 प्रत्यहेषन्. K: D: 2
हया हयान् (by transp.); B: 2 हया हयाः; G: 1 नयाहयाः.
V: 1 प्रत्यहेषयतां हयान्; Dn1 T: पूर्व (T: 'वे-) पूर्वतरं तदा
(T: 'या). — After 70, Dn1 T: ins.:

1007* हया हयान्म्यहेषन्सर्पधमानाः परस्परम् ।

[With the prior half, cf. 70^{6d}. T: अभ्यहनत् (for 'हेषन्)]

71 ^a) D: आविध्यत्. S (T: missing) पुण्डरीकाक्षं
(for 'काक्षः). D: अदृष्टाद्विं सेनां. — ^b) D: 2 S
(T: missing) शल्यो. — S: K: 2 B: D: om. (hapl.)
71^{6d}-72^{6d}. — ^c) S (T: missing) तं (for स). Dn1
शल्यञ्च (for स चापि). Dn1 S (T: missing) पुण्डरीकाक्षः
(Dn1 'क्ष). — ^d) G: M: [अ]जौ (for [अ]भि-). K: 4
D: [अ]भिसमीक्षत; V: 1 'समेप्यत; T: 2 G: 2 [अ]जौ समीक्षत
(for [अ]भिसमी). K: 3 तथैवाभिसमीक्षता.

72 S: K: 2 B: D: om. 72^{6d} (cf. v. l. 71). — ^a)
D: 2 वा (for च). D: 2 [अ]जयं (D: 'यन्); M: 2 [अ]जयद्

कर्णं चाप्यत्रयदृष्ट्या कुन्तीपुत्रो धनंजयः ॥ ७२
अथाब्रवीन्सुतपुत्रः प्रत्यमाभाष्य मस्मिन् ।
यदि पार्थो रणे हन्यादद्य मामिह कर्हिचिन् ।
किमुनरं तदा ते म्यान्मस्ये सत्यं ब्रवीहि मे ॥ ७३

शान्त्य उवाच ।

यदि कर्ण रणे हन्यादद्य त्वां श्वेतवाहनः ।
उभावेकरथेनाहं हन्यां माधवपाण्डवौ ॥ ७४
संजय उवाच ।

एवमेव तु गोविंदमनुनः प्रत्यभाषत ।
तं प्रहस्याब्रवीन्कृष्णः पार्थं परमिदं वचः ॥ ७५

(for [अ]त्रं). Bi Dai Da Ms इहा (for इहा).

73 " Ms aya (for अय) Da om. (hapl.) from
सुतपुत्रः up to ब्रवी (in 73). — " Ka मस्मिन्; Ka
संमिन्; Da पणिना, 1. s. आस्थिने; Da मास्थिने (for मं).
— After 73, Da om.

1009* इत्येव प्रत्ययादप्यसमुपनिर्गच्छतः ।

— Before 73, Da om. कर्णः — " Da अहनि for
इहा. — " 1. s. किमस्य; Da किमनरे (for किमुनरे).
Ka Bi Ti Ga तदा तस्मात्; Da तु दातस्य; Ga तदा तस्य
(for तदा ते स्यात्). Dni Ts किं करिष्यसि संग्रामे. — " Ti G M सत्यमेतद् (for सत्ये सत्यं). Śs ब्रवीहि मे (for
'हि मे). Dni Ts शस्य सत्यमपोष्यताम्.

74 Ś K Vi Di-a.s.s ins. after the ref.: B
Dai Da.s ins. after 73.

1009* इत्येव पार्थ हन्यामुमौ कृष्णधनंजयौ ।

* [Ka Vi B Da.s.s तु (for तु). Da हनिष्यसि (for हन्य
हन्वात्). Da इमे मयि सव हन्वात् (for the prior half).]
— " Ga कर्म. S Ka रणे (for रणे). — " Ś
Ka.s एष (for अय) — " Bi [आ]त्रौ (for [अ]हं).
— " Bi माधवपाण्डवौ (for 'पाण्डवौ).

75 Ś Ka.s S (Ts missing) om. the ref. — " Ka.s.s Ba एतद् (for एष). — " Ti Ga शस्यभाषत;
Ts Ga.s M [S] 'यस्य' (for प्रत्य). — " Ga स प्रसक्त
(for तं प्रहस्य). Ka कृष्ण. Bi अथाब्रवीत्तदा कृष्णः. — " Ba Dni सत्यं पार्थ (Dni 'थम्) (for पार्थ परम्). Ka
रम्यमिदं; Ba Dai Da.s सत्यं; Ts परिमिदं (for परमिदं).

76 " Ka एते (for एते). — " Ka Vi B Da.s
Dai Da.s.s. दीर्घः; Ka 'दीर्घः; Ka दीर्घा; Ba दीर्घे (for
दीर्घे). Ka [अ] निरुद्धा. Dni कुण्डलिन महोदधि; Da मेरु-
दीर्घे वा क्षितिः; S (Ts missing) दीर्घः (Ti मज्जे; Mi

पनेदिवाकरः स्यान्नाच्छीर्येतानेकधा क्षितिः ।
शैत्यमग्निरियात्र त्वा कर्णो हन्याद्वनंजयम् ॥ ७६
यदि त्वेवं कथंचिन्साह्योऽकपयमेनं यथा ।
हन्यां कर्णं तथा शूल्यं बाहुभ्यामेव संयुगे ॥ ७७
इति कृष्णवचः श्रुत्वा प्रहसन्कपिकेतनः ।
अर्जुनः प्रत्युवाचेदं कृष्णमल्लिकारिणम् ।
ममाप्येतावपर्याप्तौ कर्णशूल्यौ जनार्दन ॥ ७८
सपताकाध्वजं कर्णं मश्लव्यरथवाजिनम् ।
मच्छत्रकवचं चैव मशक्तिशरकार्मुकम् ॥ ७९
द्रष्टास्य शूरैः कर्णं रणे कुचमनेकधा ।
अर्धेन मरथं माथं मदान्तकवचायुधम् ।

C. S. 4482
B. S. 97. 112
K. S. 51. 21

जीर्णोद्भूतिरेकधा. — " Dai Da.s शे (Dai शै)-
त्यमशरः. Ka Vi B Dai Da.s.s न त्वां; Da Ti M
क्षितिः; 1. s. क्षितिः; 2. s. क्षितिः; 3. s. क्षितिः; 4. s. क्षितिः.
— " Bi m. 1. s. हन्यात्. 2. s. हन्यात्. 3. s. हन्यात्.
Dai Dai Da.s.s धनंजय (Dai Da 'यः) (for 'यम्).

77 " Da यदिचेदं. Vi चैवं; Dni दैतम्; Da S
(Ts missing) श्वेतम् (for श्वेतं). Da कदाचित् (for
कथं). — " Ka लोकः; Ti Ga M लोके (for लोक-).
Ś Dni Da.s 'पर्याप्तं; Bi 'पर्याप्तम्; Ba 'वनं (for 'वनं).
Ca cites लोकपर्याप्तं (as in text). Ka Ba.s तथा; Bi
महत्; Dni Da S (Ts missing) अथम् (for यथा).
— " Da हन्यात्. Dni कर्म; Ms कर्मम्. — " Dni
संयुगे.

78 " Da प्रहसन्; Mi प्राहसन्. — " Dni
मल्लिकारिणः. — " Dni तम् (for मम्). Vi Ba.s
[प]व नात्; Pa [प]वेत्तम्; Dni नात् (for [अ]वेत्तात्).
Ba.s Dai Da.s-s ममैव (Ba 'मापि; Ba 'मेवं)
तावत्पर्याप्तौ; S (Ts missing) ममैव तु न (Ga न तु) पर्याप्तौ
(Ga 'सो). Ca cites पर्याप्तौ. — " Ka Vi B D
(except Dni Da) सत्यकर्मौ. Śs जनार्दनं.

79 " Śs Ka Vi B Dai Dni Da.s-s S (Ts
missing) सपताकः; Da स्वमय स- (for सपताकः). Ka
रथं (for 'रथं). — " Ts सप्तस्य. Da 'कामुकं (for
'वाजिनम्). — " Ba छत्रं वै कवचं; Ts सचित्रम् (for
सच्छत्रम्). — Dai om. (hapl.) 79¹-80¹. — " Ba
Da.s-s Ti Ga.s M 'वरकामुकं (for 'वर').

80 Dai om. 81st (cf. v. l. 79). — " Da
द्रष्टासि (for द्रष्टासि). Vi B Dni Da.s-s रणे (for शूरैः).
Ka.s Dni कृष्ण; Vi B Da.s तुवं (for कर्म). Da सिद्वाह

Ms. B. 6494
D. B. 112
E. B. 95. 23

न हि मे श्याम्यने वैरं कृष्णां यत्प्राहमत्पूरा ॥ ८०
अद्य द्रष्टासि गोविन्द कर्णमुन्मथितं मया ।
वारणेनेव मत्तेन पुष्पितं जगतीरुहम् ॥ ८१
अद्य ता मधुरा वाचः श्रोतामि मधुसूदन ।

अद्याभिमन्युजननीमनृणः सान्त्वयिष्यसि ।
कुन्तीं पितृव्यसारं च संप्रहृष्टो जनार्दन ॥ ८२
अद्य बाष्पमुत्सीं कृष्णां सान्त्वयिष्यसि माधव ।
वाग्मिश्चाभृतकल्पाभिर्धर्मराजं युधिष्ठिरम् ॥ ८३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिपष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३

ममरे नृणः; *Is* इया श्राव्य रथे कर्णः; *S* (*Ts* missing) ते
पदयाद्य मया कृष्ण (*G* कर्ण). — ^a) *K*₂ *V*₁ *B* *D*
(*Dai om.*) शरैश्चिह्नं (for रथे कृतम्). *Ti*₂ *G*₂
M शरैः क्षितं (*M*₁ कृष्णं) शरातले; *G*₁ कृष्ण क्षितं
शरैर्मया. — ^b) *K*₁ अद्यैने; *K*₂ *D*₂ *T*₂ अद्यैने; *B*₂ अद्यैव;
*Dn*₂ *G*₂ अद्यैव (for अद्यैने). *S* *K*₁₂₃ सप्तारं (for सरथं).
*T*₁ चाथं (for माथं). — ^c) *K*₂ मधुरायुधं; *S* (*Ts*
missing) मधुरायुधं (for मधुरायुधम्). — After 80^{ab},
*K*₂ *V*₁ *B* *Dai* *Dn*₁ *Dn*₂ *S* (*Ts* missing) ins.

1011* संचूर्णितमिवाभेदं पादपं पदय दन्तिना ।

अद्य राधेयभार्याणां वैधर्म्यं समुपस्थितम् ।

ध्रुवं स्वमेवनिष्ठानि तामिदृष्टानि माधव ।

ध्रुवमथैव द्रष्टासि विषयाः कर्णयोपितः ।

[(*L* 1) *K*₂ *B*₁₂ *D*₁₂ *D*₂₂ संचालितम् (for संचूर्णितम्).
*B*₂ मया कृतम्; *Dn*₁ *T*₂ मधुरायुधे; *T*₁ मधुरायुधे; *G*₂ अथं (for
नर्थे). *D*₂ सप्तारं (for पादपं). *Dn*₁ दन्तिना यथा (for पदय
दन्तिना). *S* (*Ts* missing) ध्रुवं पदयाद्य दन्तिना (for the
posterior half). — (*L* 2) *G*₁ भार्याणां (for भार्याणां).
— (*L* 3) *K*₂ *V*₁ *B*₁ *Dai* *Dn*₁₂₃ स्वमे हि; *B*₂ युते हि;
*D*₂ स्वमे हि (for स्वमे); *K*₂ *D*₂ [अ] रिष्ठानि (for [अ] नि).
— (*L* 4) *Dn*₁ *T*₂ द्रष्टासि ध्रुवमथैव (for the prior half).
*T*₁ *G* *M* कर्णयोपितः (for 'योपितः').]

— After the above, *G*₂ reads 82^{ab}. *V*₁ *B*₁ *S* *Dai*
*Dn*₁ *Dn*₂ read 80^{ab} twice. *T*₁ reads 80^{ab} after 82^{ab}.
— ^a) *B*₂ त्वं (for मे). *K*₂ ज्ञान्ते. *Dai* *Dn*₂ (all second
time) वीरं; *Dn*₁ मन्नुः (for वैरं). *V*₁ *B*₁ *Dai* *D*₂ (all
first time) न श्याम्यनि हि मे मन्नुः; *B*₂ (first time) *S* *D*₂
न हि श्याम्यनि मे मन्नुः (*D*₂ वीरं). — ^c) *K*₂ कृष्णं यन्;
*T*₂ (first time) यत्कृष्णां (by transp.); *D*₁ (first
time) *S* कृष्णा यन्. *V*₁ *B*₁ *S* *Dai* *Dn*₂ (all second
time) यदनेन कृतं पुरा; *Dn*₁ *S* (*Ts* missing) यदनेन पुरा
कृतं. — After 80, *V*₁ *B*₁ *S* *Dai* *Dn*₁ *Dn*₂ *T*₂ *G* *M*
ins.

1011* कृष्णां सभागतं दृष्ट्वा मृदेनादीर्घदर्शिता ।

असांस्त्रयावहसता क्षिपता च पुनः पुनः ।

[(*L* 2) *Om.* *ins.* *M*₁ *B*₂ शरा (for तया). *Dai* *Dn*₁₂₃
तदीरुहस्य; *T*₂ इत्ययं. *B*₁ क्षिप्यता; *T*₂ ज्वलता (for क्षिपता).]

81 *T*₁ *om.* (hapl.) 81^a-82^b. — ^a) *K*₂ उन्मथितं
(for उन्म). *B*₁ रणे (for मया). — ^b) *K*₂ *G*₂
वारणेनेव; *G*₁ 'न च (for 'नेव). — ^c) *K*₁ -रुहत् (for
रुहम्). *Co* cites जगतीरुहम् (as in text).

82 *T*₁ *om.* 82^{ab} (cf. v. 1. 81). — ^a) *K*₂ अधुना;
*G*₂ *S* अद्य तं. *K*₂ वाचा; *G*₂ वाचं. — ^b) *G*₂ श्रोतामि.
*K*₂ *D*₂ *S* मधुसूदनः. — After 82^{ab}, *V*₁ *B* *Dai* *Dn*₁
*Dn*₂ *T*₂ *G* *M* ins.

1012* द्रिष्ट्वा जयसि वार्थेय इति कर्णे निपातिते ।

[*V*₁ दृष्ट्वा. *T*₂ *G* *M* ने'ति (for वार्थेय).]

— *D*₂ *om.* 82^{ab}. *G*₂ reads 82^{ab} after 1010*. — ^a)
*K*₂ अद्य (for अद्य). *B*₂ *G*₂ अभिमन्योर (for अभिमन्यु-).
— ^b) *B*₂ अनृणः; *Dn*₁ प्रहृष्टः; *D*₂ *T*₂ *G*₂ *S* अनृणां (for
अनृणः). *K*₂ सान्त्वयिष्यामि; *B*₂ 'क्षिप्यति; *B*₂ शान्तयिष्यसि
(for सान्त्व). *D*₂ अनृणा सन्प्रयाससि — After 82^{ab},
*T*₁ reads 80^{ab} — ^c) *K*₁ *Dai* *Dn*₁ *S* कुन्ती (for कुन्ती).
S *K*₁₂₃ *Dai* *Dn*₁ *S* *G*₂ पितृ (for *Dai* *Dn*₁ *S* 'तुः) स्वसारं (for
'स्वसारं). — ^d) *B*₂ *G*₂ संप्रहृष्टा (*G*₂ 'ष्टि); *Dn*₁ प्रहृष्टः
सम् (for संप्रहृष्टो). *K*₂ *D*₂ जनार्दनः.

83 ^a) *K*₂ *V*₁ *B*₁₂ *D* (except *Dn*₁ *D*₂) *S* (*Ts*
missing) समावासाय (for सान्त्वयिष्यसि). — ^b) *T*₁
धर्मराजो. *Dn*₁ च पादपं (for युधिष्ठिरम्).

Colophon *om.* in *S*₂; *T*₂ missing. — *Day of*
Karnas Generalship: *S*₁ *K*₁₂ द्वितीये (*K*₁ 'व-)
कुर्वदिवसे. — *Adhy. name*: *T*₂ कर्णावृणयुधं; *M*₁ द्वैरथे.
— *Adhy. no.* (figures, words for both): *S*₁ (*sec. m.*)
81; *B*₁ 85; *B*₂ 88; *Dai* 97; *Dn* 80; *D*₂ 67; *D*₂ 86;
*T*₁ *G*₂ *S* *M*₁ 103; *T*₂ 96; *G*₁ *M*₂ 102.

६४

संज्ञय उवाच ।

तदेवनागामुरमिद्वसंधै-

गन्धर्वयक्षाप्सरसां च संघैः ।

प्रप्रापिगजपिमुपर्णजुष्टं

बभौ वियद्विस्मयनीयरूपम् ॥ १

नानयमानं निनदैर्मनोवै-

र्वादित्रगीतस्तुतिभिश्च नृतैः ।

सर्वेऽन्तरिक्षे ददृशुर्मनुष्याः

सुखांश्च तान्विस्मयनीयरूपान् ॥ २

ततः प्रहृष्टाः कुरुपाण्डुर्योवा

वादित्रपत्रायुधमिहनादैः ।

निनादयन्तो वसुधां दिशश्च

स्वनेन सर्वे द्विषतो निजघ्नुः ॥ ३

नानाश्रमातङ्गरथायुताकुलं

वरासिञ्चयृष्टिनिपातदुःमहम् ।

अभीरुजुष्टं हतदेहसंकुलं

रणाजिगं लोहितरक्तमाचभौ ॥ ४

तथा प्रवृत्तेऽन्धभृतां पराभवे

C. १ 4494
B. 3. 12. 6
A. 1 94. 5

64

This alhy. is missing in T. (cf. vol. 5. 5032).

1 ") Ka Ds तदेव; Dni तदेव (sic); Ti तथैव; Gs तथैव; Gs तथैव (for तदेव); Ka नानागामुर; Ms नानागामुर (for नानागामुर); Ka Vi B Ds Dni Ds तदेव-विद्वसंधैः; D Dni Ti तदेव-विद्वसंधैः (Ti 'द्वि'); M विद्वसंधैः (for विद्वसंधैः); — ") Ka यक्षाप्सरसां; Vi B Dni Dni Dni Ti Gs यक्षाप्सरसां; Ds यक्षाप्सरसां (sic); Gs Ms नानागामुरसां; Ms-4 विद्याप्स (for यक्षाप्स); Ds om. च. Ds समूहैः; S (Ts missing) राजैश्च (for च संघैः); — ") Ka सुपर्णजुष्टं; B- सुपर्णजुष्टं (for सुपर्णजुष्टं); — ") Dni Ds विस्मयनीयरूपं; Ds मानरूपं (for नीयरूपम्).

2 Ds om. (haj.); 2. Ds om. 2nd. — ") Ka नानागामुर; Ti रीराय; Gs M राख्य; Gs राख्य; Gs राख्य (for नानय); Ms निनदैः; — ") Ka वादित्रगीतैः; Gs हास (for गीत); Ka Vi B Ds Ds स-स्नुतिहास; Ds स्वनृतैः; B Dni स्नुतिहास-हासैः; Ts- स्नुतिहास (Ts 'स्व'नृतैः; Gs- स्नुतिगीत-नृतैः (for स्नुतिभिश्च नृतैः); Ka नृतैः; Dni Ds वादित्रनृत्यस्नुतिहासगीतैः; — ") Ka Dni Dni Ds S (Ts missing) सर्वैरिति (Dni 'र' श्रं; Vi B Ds 'री' श्रं (B 'श्रै') (for 'रि' श्रं); — ") Ka Ds स्वखांश्च; Vi B Ti स्व (Ts न) स्वांश्च; Ds स्वांश्च (for स्वखांश्च); Vi तद् (for तान्); Ka विस्मयरूपयुक्ताम्; Ka B विस्मयनीयरूपं (for 'रुपां'); Dni स्वखांश्च तद्विस्मयनीयरूपं.

3 ") S (Ts missing) सुखांश्च (for योवा); — ") Ds विचित्र (for वादित्र); Ka B-वैत्रायुध; Ks गोधा-युध; Vi B-4 Dni Ds-1 शरदायुध; Dni शंखस्वन; Ds शंखायुध; B- वैत्रायुध; Ms वित्रायुध (for योवा-

युध); — ") Vi B Dni Dni Ds-3 विनादयन्तो; Ds S (Ts missing) संनाद (for निनाद); Ka Ds Gs Ms यमुधा; Vi B Ds Dni Ds-1 दिशैः; Ms दिशश्च (for दिशश्च); — ") Ts सर्वे; Ds सर्वे; Dni सर्वैः (for सर्वे); B Ds द्विषतो; M [S] निजघ्नुः (for नि).

4 ") Ka Vi B D नराश्व; Ka ननाश्व (sic); S (Ts missing) रथाश्च (for नानाश्व); Ka (marg. as in text) Vi रथैर्बुताकुलं; B Ds रवायुताकुलं; Dni Ds रथैः समाकुलं; S (Ts missing) नरा (Gs रथा) युतं तदा (for रवायुता-कुलं); — ") Ka वरासि; Vi B Ds Dni Ds-3 गदासि; Ds कुलंसि (sic); Dni Ds S (Ts missing) गगसि (for वरासि); Ka शकृष्टि; Ds शकृष्टि; Ts Gs Ms शकृष्टि (for शकृष्टि); Gs M- बुधई (for दुःमहम्); — ") Ka अभीरुजुष्टं; Dni अभीरु; Ds अभीरु (for अभीरु); Vi B Ds नरदेव; Dni Ds-3 नरदेह (for हतदेह); — ") S K B Ds Dni Ds लोहितमाचभौ तदा (Ka 'वा'); Bs रक्तवा बभौ (for रक्तमाचभौ). Co cites लोहितं and रक्तं; — After 4, N. m.

1013^a बभूव बुधं कुरुपाण्डवानां

यथा मुराणामनुरैः सदाभवत् ।

(L. 2) S K D-1 (for 'भीरु')

5 ") Ka [S] स्नुभ्यतां (sic); Ka Ds [S] सुभृता (Ks 'ता'); B Ds Dni Ds सुभृतां; Ds [S] सुभृतां (for 'भृता'); Dni सुभृते सुभृतां; S (Ts missing) सुभृतां परंतपौ (for सुभृतां पराभवे); — ") S B D (except Ds) धनत्रयश्च (for 'त्रयश्च'); Vi B Ds Dni Ds-3 (by corr.) Ti [जा] विचित्रैश्च; B Ds (before corr.) रथैश्च; Ts G [ज] विचित्रैश्च (Gs 'व'श्च (for 'त्रा'धि)). — ") Ms partly damaged. Ts G Ms-3 सर्वो निशि-तेर (for सर्वे च निवेद); B तदेव; Ds तदेव (for

C. 8. 64. 5
B. 8. 64. 5
D. 8. 64. 5

धनंजयश्चाधिगच्छ मायकैः ।
दिशश्च सैन्यं च शितैरजिह्वैः
परस्परं प्रोणुवतुः स्म दंशितौ ॥ ५
ततस्त्वदीयाश्च परे च मायकैः
कृतेऽन्धकारे विविदुर्न किंचन ।
भवानु तावेव रथो ममाश्रय-
स्तमोनुदौ खे प्रसृता इवांशवः ॥ ६
ततोऽन्धमन्त्रेण परस्परस्य तौ
विधूय वाताविष पूर्वपश्चिमौ ।
घनान्धकारे वितते तमोनुदौ
यथोदितौ तद्वदतीव रेजतुः ॥ ७

न चाभिमन्तव्यमिति प्रचोदिताः
परे त्वदीयाश्च तदावतसिरे ।
महारथौ तौ परिवार्य सर्वतः
सुरासुरा वासवशम्बराविष ॥ ८
मृदङ्गभेरीपणवानकस्त्रै-
र्निनादिते भारत शङ्खनिस्त्रैः ।
संहिहनादौ बभतुर्नरोत्तमौ
शशाङ्कसूर्याविष मेघसंघवे ॥ ९
महाधनुर्मण्डलमध्यगावुमौ
सुवर्चसौ बाणसहस्ररश्मिनौ ।
दिग्धमाणां सचराचरं जग-

शितैर). — ⁴) S₁ प्रोणुवतः; S₂ प्रोणवतः; K_{1.4} प्रा (K₁ प्रो. णवचः; K₂ प्राणुतां; V₁ D₁ D_{1.2.3} प्रोणुवतुः; B₁ तौ बहवश्च (sic); B₂ D₁ T₁ G₁ M₁ प्राणुणु (G₂ 'ण') तां; D₂ तावचतुः; D₃ प्रणुवतुः; D₄ प्रोणुवतुः; T₂ प्राणवतां; C₁ प्रोणुवतः; C₂ मोदयन्ती (for प्रोणुवतः); K₃ B₃ D₃ सुः; V₁ B_{1.2.3} D₁ T₁ S₁ S (T₂ missing) च (for स्म). K₄ G_{1.2} इमिनौ; G₂ M₁ इमिनः (for दंशितौ); B₂ D₁ D₂ सुदंशितः (for स्म दंशितौ).

6 ^a) S₁ K₁ तदा (for ततम्). D₂ त्वदीयांश्च (for 'वाह') K₁ पराः; D₃ परांश्च (for परे). K₂ om. च. — ^b) K₁ D₂ G₁ कृतांधकारे (for कृतेऽन्ध). D₁ ददुश्च (for विविदुश्च). D₂ जिह्वन. — ^c) B_{1.4} D₁ D_{1.2.3.7} महाधनुः; B₂ D₂ T₁ 'तुराव'; D₂ 'तु ताम्' (for 'तु ताव'). S₂ (sup. lin. as in text) K₁ V₁ B_{1.2} D₁ D_{1.2.3} T₁ M_{1.2} एकरथौ; K₂ D₁ D_{1.2.3.7} एकरथं (D₂ 'थ'); B₂ D₂ एकरथे (for एव रथौ). S₁ V₁ D_{2.3} G₁ समाश्रयं (G₁ 'यश्च'); K₂ 'अवश्च'; K₃ महाश्रयौ (for समाश्रयश्च). B₂ भवान्भवभावैकरथौ समाश्रयश्च. — ^d) S₂ तमो रदौ; K₁ तु सो नुदौ (sic); B₁ D₁ तमोभूवौ; B₂ तमानुदौ; M₁ तमेरदौ (for तमोनुदौ). K_{1.2} प्रसृत; K₃ D_{2.3} T₂ G₂ स्वप्रसृत (D₂ 'कृ' वा; B₂ खेनुतम्; T₁ G₂ तौ प्रहृता; M₁ स्वा- (M₁ स्वा) प्रसृता (for खे प्रसृता). B₂ एव सर्वतः; D₂ इवांशुमान् (for 'शवः'). D₁ तमोमवरप्रसृतमेव सर्वतः.

7 ^a) K_{1.2} [S] समन्त्रेण. K₂ परस्यतौ; D₁ D_{1.2} 'स्परं तौ; T_{1.2} 'स्परं च तौ; G₁ M₁ परेण तौ (G₁ वै) तदा (for परस्परस्य तौ). B_{1.2} I₁ s om. तौ. — ^b) D₁ D_{1.2} विधूय रुद्रावः; T₁ विधूतवातावः; M₁ विधूतपापावः. — ^c) D₂ बान्धांधकारे (for घनान्ध). B₄ तमोनुमौ; D₁ तमोनुदौ; C_{1.2} तमो' (as in text). G₁ बान्धांधकारो विततो

यथोदितौ. — ^d) K₁ यथोदितस्; K₂ यथोदितौ; G₂ तमोनुदौ (for यथोदितौ).

8 ^a) D₂ नराः; D₃ ततो (for न च). K₂ D₁ [अ] ति- (D₁ 'मि' मत्तैव्यम्; K₂ [अ] म्प्यमत्तव्यम्; V₁ B_{1.2.3} D₁ D_{1.2.3} S (T₂ missing) [अ] मिसत्तैव्यम्; B_{2.4} D_{2.4.5.7} C₁ [अ] मिसत्तैव्यम्; D₂ हि मत्तैव्यम् (for [अ] मिसन्तव्यम्). K₃ जवापुरात्मकाः (sic); D₁ इति प्रहर्षिताः; D₂ इतीव मोहिताः; T₂ इति प्रचोदिताः (for इति प्रचोदिताः). — ^b) D₁ T_{1.2} तथा; M₁ तव (for तदा). — ^c) B_{1.2} D_{2.3} T_{1.2} G_{1.2} सुरासुरौ (for 'सुरा'). B_{2.3} D₁ शंबरवामवावः (for वामवशम्बरावः).

9 ^a) T₁ 'पटहानक' (for 'पञ्चवानक'). C₁ cites पञ्चक. S₁ K₂ 'स्वरैः'; K₁ 'सुरैः'; K₂ 'धनैः' (for 'स्वनैः'). — D₁ D₂ om. (hapl.) ^b). — ^c) K₂ B₂ D_{2.4.5.7} T₂ G₁ निनादितं (K₂ T₂ 'तैर'; G₁ 'तौ'); T₁ निनादिते (for निना). S (T₂ missing) वाहन (for भारत). S₁ K₂ D₂ 'निःस्त्रैः'. — ^d) V₁ तौ (for स-). K₂ D₁ S (T₂ missing) स (G_{2.3} तौ) सिंहनादैरः; B₂ D₁ D_{1.2.3} तौ (B_{2.3} स- सिंहनादै (for ससिंहनादौ). K₁ बभत (sic); K₂ बहतुरः; K₃ V₁ B₂ D₁ D_{1.2.3} नदतुरः; D₂ बहतुर (for बभतुर). D₂ च बभूवतुसौ (for बभतुर्नरोत्तमौ). — ^e) G_{2.3} पतंगचंद्राविष दुःसहावुमौ. — After 9, D₁ ins.:

1014* विरेजतुसौ पुरुषस्यैव तदा ।

10 G₂ om. 10. — ^a) K₁ 'मध्यगावमौ; T₂ 'मध्यवर्तिनौ; T₂ G_{1.2} M₁ 'मध्यगोचरौ (for 'मध्यगावुमौ). — ^b) V₁ G₁ M_{1.2.4} 'रश्मिणौ; D₁ D_{2.3} (before corr.) T₂ 'दीधितिः; D₂ (by corr.) 'दीधिति (for 'रश्मिणा). — ^c) K₁ D₁ दिव्यमानौ (D₁ 'तौ'); K₂ दिव्यमानौ; D₂ दिविहः; T₁ M₁ द (M₁ वि) बहः (for

युगान्तमूर्ध्याविव दुःमहो रणे ॥ १०
उमावजेयावहितान्नकावुभौ
त्रिधांमनुर्लौ कृतिर्ना परस्परम् ।
महाहवे वीरवरी समीयतु-
यथेन्द्रजम्माविव कर्णपाण्डवौ ॥ ११
तनो महास्त्राणि महाधनुर्धरौ
विमुञ्चमानाविषुभिर्मवानकैः ।
नराश्वनागानमितौ निजमृतः
परस्परं जप्ततुरुचमेधुभिः ॥ १२
तनो विमनुः पुनरर्दिताः शरै-
र्नेरोत्तमाभ्यां कुरुपाण्डवाभ्याः ।

मनागपच्यश्चरथा दिशो गता-
स्तथा यथा विद्वमपादनीकमः ॥ १३
ततस्तु दुर्योधनभोजमवावताः
कृपश्च शारद्वतमनुना सह ।
महारथाः पञ्च धनंजयाच्युतौ
शरैः शरीरान्तकरीरताडयन् ॥ १४
धनंषि तेषामिषुधीन्हयान्ध्वजा-
त्रयांश्च सूतांश्च धनंजयः शरैः ।
ममं च चिच्छेद् परामिनश्च ता-
श्चशरोत्तमदोदशभिश्च सूतजम् ॥ १५
अथाम्यधावंस्वरिताः शतं रथाः

C. 2. 61. 16
D. 2. 61. 16
E. 2. 61. 16

दिशम्). — ⁴) T₁ G₁ M दुःमहावुभौ (for दुःमहो रणे).
G₂ उभौ (for रणे).

11 ^a) T₁ G₁ M अजरवाक् (G₁ 'आक्' (for
अजेयाक्). K₁ अहितार्त्तकावः; T₁ तानिराक् (for 'तान्नकावः').
— ^b) V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ D₄ T₁ G₁ M₁ उभौ (V₁
विभं त्रिधांम्; D₂ त्रिधांसयवौ (for 'दुर्लौ'. S K₁ D₁
कृतिनः (for 'नी'. M₁ त्रिधात्रिधांसकृतिनौ परस्परं. — ^c)
T₁ महाहवे; M₁-1 'रणे (for 'हवे'. K₁ वीरवरी; V₁ B₁-4
D₁ D₂ D₃ D₄ G₁ M₁ 'नरो (M₁ 'रे); B₁ D₁ T₁
धीतमवौ (for वीरवरी). D₂ उभौ अतुर्गोहवरी समीयतुः
— ^d) B (except B₁) D₁ D₂ D₃ D₄ स महोदः; S (T₁
missing) सुदोदः (for यथेन्द्र-). S₁ यथाक्; D₂ यथाक्;
G₂ M₂-4 युवाक् (for 'जम्माक्'). D₁ D₂ D₃ पार्यस्तवौ
(for कर्णपाण्डवौ).

12 D₂ om. 12. D₁ reads 12^{ab} on marg. — ^a)
D₁ D₂ D₃ मवानकौ (for 'नकैः). — ^b) K₁ अरिसमितावि
(for अमितौ निजमृतः). V₁ B₁ D₁ (D₂ om.) अमितान्
(for अमितौ). S (T₁ missing) रथान्द्रिपांश्चापि तथा
हवात् (G₁ हवास्तथा न) राक्. — ^c) K₁ जप्ततर (sic);
K₂ जप्ततुर. V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ D₄ परस्परं च (D₁ वा) पि
महारथौ नृ (V₁ D₁ D₂ 'शरीरं').

13 ^a) K₁ V₁ [5] मिससुः; D₂ विससुः (for विससुः).
K₁ अर्दिताः (sic); B₁ उर्दिताः; D₂ V₁ G₁ आर्दिताः. D₁
वरा (for शरीर). — ^b) S₁ K₁ D₁ शरोत्तमान्याः; S₂ यथो
(for शरो). S₁ K₁ D₁ कुरुपाण्डवाक् (D₁ 'अ) वः; D₂
'वाञ्चर्य; G₁ 'वाञ्चिताः (for 'वाञ्चवाः). — ^c) S₁
यथाक्; D₂ यथाक् (for 'यथाक्'). D₂ विरवा (for
रथा). G₁ सस हवाक् (for दिशो गताक्). K₁ गतश्च;
K₂ B₁ D₁ दश; D₂ युवाक्; T₁ G₁ M₁ युवाक् (for

गताक्). — ^d) K₁ तथा तथा; K₂ यथा तथा
transp. T₁ मृगा यथा. D₁ विद्वता (for 'मयाद्').

14 ^a) K₁ B₁ च (for नृ). K₁ येकया (sic) (for
मौषकाः). — ^b) D₁ D₂ D₃ D₄ क्रमेण; D₂ द्वौगिश्च (for
कृपश्च). K₁ B₁ D₁ D₂ D₃ G₁ शारद्वतिसुनुना; K₂ V₁
D₂ मारद्वतः. S (T₁ missing) कृपो गुरोश्चापि सुतो महा-
हवे. — ^c) B₁ धनंजयावुभौ; G₁ 'जयं रणे. — ^d) D₁
D₂ T₁ शरीरार्त्तकरीर; G₁ 'रातिगमैर; G₂ M₁ 'रातिवैरैर
(for 'रान्तकरीर). K₂ V₁ G₁ M₁ जताडयन् (for 'डयन्).

15 ^a) K₁ S₁ M₁ इषुवीर; B₁ D₁ D₂ D₃ 'धी; T₁
G₁ 'मिर (for 'वीर). K₁ D₂ हवा (D₂ 'व) ध्वजाः; D₂
D₃ ध्वजान्धवाक् (by transp.); G₂ हवा द्विपाः. K₂ om.
ध्वजान्. V₁ गजान्; B₁ रवाक्; T₁ G₁ M₁ द्विपान्
(for ध्वजान्). — ^b) K₁ रवाक् (for रवाञ्च). K₂ G₁
V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ D₄ स- (for च). — ^c) S₁ समंश्च-
विच्छेद्; K₂ D₂ स संप्रविच्छेद्; V₁ B₁ D₁ D₂ S (T₁
missing) समं प्र; D₂ ततः प्र (for समं च वि). K₂
शराभिनयताक्; K₁ पशतिनः शराक् (for परामिनश्च ताक्).
B₁ ततः (for च ताक्). B₂ D₁ समं प्रमथ्यायु परान्त-
मैतलः. Ca cites समं (as in text). — After 15, D₂
ina.

1015^a ते पञ्च वीराः सततं हतावराः

निकृत्तदेहाहुंनवाण्येभ्यः ।

यो नृलं

कदाहू रथान्येव पुनर्वयुश्च तम् ।

16 ^a) K₂ D₁ तथा; M₂ अलो (for अय). K₂ V₁
B₁ D₁ D₂ D₃ D₄ स्वरिकः; D₂ चरितं (for स्वरिताः). D₂
transp. कृतं and रवाः. — ^b) S₁ K₁ S₂ V₁ B₁ D₁
D₂ गजा (K₁ 'जं) आहुंनवः; D₂ T₁ G₁ च नागा जयन्; T₁ च

C. 3. 64. 16
B. 3. 64. 16
S. 3. 64. 16

शतं च नागाऽनुमानतायिनः ।
शक्रास्तुभ्याग यवनाश्च सादिनः
महैव काम्बोजवरैर्जिघांसवः ॥ १६
वरायुधान्पाणिगतान्करैः सह
धुर्यन्धकृन्तन्स्वरिताः क्षिगंभि च ।
हयाश्च नागाश्च रथाश्च युध्यतां
धनंजयः शत्रुगणं तमक्षिणोत् ॥ १७
ततोऽन्तरिक्षे सुगन्धर्वनिम्बनाः
समाधुवादा हृषितैः समीरिताः ।
निपेतुरप्युत्तमपुष्पवृष्टयः

सुरूपगन्धाः पवनैरिताः शिवाः ॥ १८
तदद्भुतं देवमनुष्यसाक्षिकं
समीक्ष्य भूतानि विसिष्मिद्युत्तप ।
तवात्मजः स्रुतमुत्थ न व्यथां
न विस्मयं जगत्तुरकनिश्चयौ ॥ १९
अथाब्रवीद्गोणमुतस्तवात्मजं
करं करेण प्रतिपीड्य सान्त्वयन् ।
प्रसीद दुर्योधन शाम्य पाण्डवै-
रलं विरोधेन धिगस्तु विग्रहम् ॥ २०
हतो गुरुर्ब्रह्मसमो महास्रवि-

नागाः सतम् (for 'गाऽनुम'). — ^a B Ka शक्रास्तुभ्याग;
Ka B (except Ba) Da Da Dni Dni. 1-2 शक्रास्तुभ्याग; Ti
Ga. 3 गतास्तुभ्याग; Ti Ga Mi शक्रास्तुभ्याग; M. 2-4 शतं (M.
'रे') तुरगैर् (for शक्रास्तुभ्याग); Ga यवनैश्च. V. 1 B. 2-4
D. 2. 2-4 तु; B. 3 स. (for च). — ^a Some MSS.
काम्बोजवरैः; K. 1 काम्बोज; Ka काम्बोजवरैः; D. 2 'रथैर्' (for
'वरैर्'). Ka जिघांसवान् (for 'सवः').

17 ^a (1) (1) missing) वरायुधं (for 'युधान').
Ta प्राप्तशतं; Mi प्राणिशतं (for पाणिगतान्). B. 1. 4
Da Da Dni Dni. 1-2 पाणिगतैः शरैः सह; D. 2 पाणिगतैर्भ्रा-
तृभ्यैः; Ti Ga (sup. fin.) M. 2-4 प्रा. M. 2-4 पाणिगतैः शरैः
सह; Ga. 3 प्राणिशतं Ga 'गतं महोपते (for पाणिगतान्करैः सह).
Ka समलान् (for करैः सह). — ^b Ka नृहन्तस; Ka निहन्तः;
V. 1 B. 2 Da Da Dni Dni. 1-2 न्य (V. 1 निहन्तः; B. 1 निहन्तः
(for न्यकृन्तस). Ka V. 1 B. 2 Da Da Dni. 1-2 त्वरितः;
Dni प्रपतम् (for त्वरिताः). Ti Ga निहन्तन्यपतम्; Ta Ga
M निहन्तन्यपतम्; Ga निहन्त न्यपतम् (for न्यकृन्त-
स्वरिताः). D. 2 सह धुरैर्निहन्तानि क्षिगंभि. — ^c Ga
हयाश्च (for हयांश्च). Ka cm. रथांश्च. Ka युयुष्यतां;
Da Da युयुष्यतां; Da. 4 युयुष्यताम्. Ti. 2 Ga. 3 M हयाश्च
नागाश्च रथाश्च युयुष्यतां (M 'ता'). — ^d Ka शत्रुगणाक्षि-
दक्षिणैः; V. 1 B Da Da Dni Dni. 1-2 शत्रुगणान्क्षि (B. 2 'गं क्षि') क्षि-
क्षिणो V. 1 Da Da क्षिणो; D. 2 शत्रुगणान्क्षिणो (for
'गणं तमक्षिणोत्'). S (Ts missing; M. 2 sup. fin.) धनंजये
नारिगणाः क्षिताश्च (Ti क्षिता ह्य; Ti Ga M क्षिनाविति).
Ca c. 16. 4 अक्षिणोत् (as in text). — For 17, Ds subst.:

1016* तदा स तेषां युधि सध्वमावी
धुरैः प्रचिच्छेद धनंजयम् ।
नागान्दवाग्रथसुतांश्च तत्र
क्षिरांसि वेवामिषुभिः क्षिरीदी ।

धनंजये युध्यमाने च तत्र

[5]

क्षणेन सर्वं क्षयमाविवेश ।

18 ^a S. 1 V. 1 B Ds ततोऽन्तरिक्षे (for 'रिक्षे').
Ka स्वरत्यः; Ds सुरत्यः; Ds नृपत्यः (for सुरत्यः).
Some MSS. -निःस्वनाः (for -निस्वनाः). — ^b B.
हृषितैः; Ds हृषितौ (for हृषितैः). V. 1 समपिताः (for समी-
रिताः). — ^c Ta अत्युत्तम- (for अत्युत्तम-). — ^d
S. 1 संगंधरूपाः; K. 1 D. 2. 1 Ga स्वरूपगंधाः; Ka Ms सरूपः;
V. 1 B सपुष्पः; Da D. 2 स (Da सु) पुष्पः; Dni सुगंधिः;
Ti ववुश्च गंधाः (for सुरूपगन्धाः). Dni Da. 2 S (Ta
missing) शुभाः (for शिवाः).

19 ^a G. 1 ततोऽद्भुतं (for तदं). D. 2 सेवितं; G.
साक्षिन् (for साक्षिकं). — ^b G. 1 निरीक्ष्य (for
समीक्ष्य). S. 2 Ka. 4 विसि (Ka 'स') सयुरः; K. 1 Ds विसि-
(Ds 'स') सियुरः; B. 2 दिसियुरः; D. 2 सियुरः; Ds 'सियुरः;
D. 2 Ti. 2 G. 1 विसि (Ti 'सि') सिरे; G. 2 M 'प्सिरे (for
'प्सियुर'). V. 1 B. 1 D. 2 नृपाः; B. 2 Da Dni Dni. 2 तदा (for
नृप). — After 19^b, Ds ins.:

1017* बहोऽर्जुनेनैव कृतं महत्तरं

येदकवीरो युयुधे महारथान् ।

समीक्ष्य देवाश्च नृराजमुखा [.]

शंसन् [.] कृष्णार्जुनयोर्महद्यशः ।

— ^a Ka तवात्मजाः. G. 1 सुतपुत्रश्च (for 'सुतश्च'). S
(Ts missing) तावुभौ (for न व्यथां).

20 ^a T. 1 G. 2 तदा (for अथ). — ^b K. 1
सांत्वयः; Ka Ds सान्वयः (Ds 'यं'); B. 2 शान्तयत्; G.
सांत्वयन् (sic) (for सान्वयन्). — ^c D. 2 G. 2 M.
विग्रहः (for 'हम्').

21 ^a G. 1 बहो (for हतो). S. 1 ब्राह्मसमो; G. 1 मे
महितो; Ms ब्रह्मसुतो (for 'समो'). — ^b Ds भीष्मप्रवरा

सर्वेव मीप्मप्रमुखा नर्गन्माः ।
अहं त्वच्छ्रोम मम चापि मातुलः
प्रशाधि राज्यं मह पाण्डवैश्वरम् ॥ २१
धनंजयः स्वास्वति वारितो मया
जनार्दनो नैव विरोधमिच्छति ।
युधिष्ठिरो भूतहिते सदा रतो
वृकोदरस्तद्वशगतस्तथा यमौ ॥ २२
त्वया च पार्थिव परस्परेश
प्रजाः शिवं प्राप्नुयुरिच्छति त्वयि ।
व्रजन्तु शेषाः स्वपुराणि पार्थिवा

निवृत्तवैराग्य मवन्तु मेनिकाः ॥ २३
न चेद्वचः श्रोष्यसि मे नराधिप
ध्रुवं प्रतप्तासि हतोऽरिभिर्धुवि ।
इदं च दृष्टं जगता सह त्वया
कृतं यदेकेन किरीटमालिना ।
यथा न कुर्पाद्वलमिन्न चान्तको
न च प्रचेता मगनाञ्च यक्षराट् ॥ २४
अतोऽपि भूयाञ्च गुणैर्धनंजयः
म चाभिपत्सत्यखिलं वचो मम ।
तवानुयात्रां च तथा करिष्यति

C. 8. 49¹⁵
B. 8. 28. 28
E. 8. 34. 36

(for 'प्रमुखा') Ss नरोक्तताः (sup. l. 10. 'तः'); Bs नरोक्तताः;
Dai Dai Ds. महारथाः; S (Ts missing) नराधिपः (for
नरवैराग्यः). — ') Ks च शेषो; Gs Mi च वचो (for
त्वच्छ्रोम). Ks चाधि; S (Ts missing) चैव (for चापि).

22 ") Ks स्वास्वति; Bs Dni Ts साम्यति (for
स्वास्वति). — ') Ds धनंजयो (for जनार्दनो). Ks
विरोधम् (for 'धम्'). — ') Ds युधिष्ठिरो (for 'हिरो').
Ks भूतहिते (for 'भूत'). Dni S (Ts missing) transp.
सदा अति रतः. — ') Ss तद्वशगतः; Ts तद्वशगात् (for
'वशम्'). Gs रते (for यमौ).

23 ") Dni त्वया तु; Ds प्रशाधि (for त्वया च).
Ks पार्थिव; S (Ts missing) पार्थिव (for पार्थिव). Ss
Ks. B Dai Ds. परस्परेश च (Ss Ks हि; Bs वः); Dni
Ts Gs M कृते च (Ts तु) संविदे; Gs. कृते च संगमे (for
परस्परेश). — ') Ss Ks धर्मः; Ds Ts G सुखं; Ms. 1
स्वयं (for शिवं). S Ks. 2. 4 B (except Bs) Ds. 1. 7
कामपुरः; Ks कामपुर (sic) (for कामपुर). Bs Ds
इच्छन्त्यतः; Dni S (Ts missing) इच्छन्त्य त्व (for इच्छति
त्वयि). — ') S Ks. 2. 4 प्रजांशु (for व्रजन्तु). Ss Ds
स्वपुराणि; Gs तु पु (for स्वपु). Dni वांश्च (for पार्थिवा).
— ') Dni युवाञ्च (for वैराग्य). Bs Gs. Ms (sup.
lin.) तु (for च). Bs पार्थिवा (for मेनिकाः). — After
23, Ds ina.

1018* न चेद्वचं श्रोष्यसि चैव कर्णं

महावक्त्रं पार्थिवं सुपुत्रम् ।

विहाय राज्यं स्वखिलं समलं

गन्तामि कर्णस्य पर्वं विचित्रम् ।

24 ") Ds मे (for चेह्). Gs श्रोष्यसे (for 'सि').
Ds Gs चेह् (for मे). Ks न स्वास्विते (for नराधिप).
— ') Ks प्रतप्तोक्तिः; Ts Gs हि क (Ts तु) कोभिः; Gs
M हि (Gs च; Ms ह) तप्तासि (for प्रव). V1 Bs हतायुषो

(Bs 'चो') युधि; Ds निपानितोऽरिभिः; Gs हतो रिपुर्धुवि (for
हतोऽरिभिर्धुवि). — After 24²⁵, Ts G M ina. a
passage given in App. I (No 38). — ') V1
Bs Dai Ds. M जगता; Ts जगता (for 'ता'). Is
Gs महायता (Gs 'ता' for सह त्वया). — ') Ss
कृते (for कृतं). Dni किरीटमालिना. — ') Ks तथा
(for यथा). Ks om. from मित्र up to राज्ञः (in 25²).
Ks. 4 बलिमिर; S (Ts missing) बलहा (for बलमिन्).
Ks न चान्तको; Bs Ds तवांतको; Ds न चान्तको. — ') Ds
वा (for च). Dni चापि जाता (for च प्रचेता). Ca cites
प्रचेता (as in text). Bs स (for न).

25 Ks om. upto राज्ञः (cf. v. 1. 24). — ") V1
Bs Dai Ds. अतोऽपि भूयः; Bs 'निमुवाट्'; Ts Ms. 4 जनञ्च
भूयाञ्च; Ts अतोऽपि भूयाञ्च; Gs Mi क (Mi न) तत्र भूयश्च
(for अतोऽपि भूयाञ्च). V1 Bs. Dai Dni Ds. 2. 3 स्व-
गुणैर (for च गु). Ds जनार्दनः (for धनंजयः). — ')
V1 B (except Bs) D (except Ds) S (Ts missing) न (Gs
तु) (for स). Ss Ks Ds (before corr.) चाभि (Ks 'ति')-
पश्यति; Ss Ds (by corr.) चापि पश्यति; Ks चाप्यपरस्वति;
V1 Bs चाभिसंसति; Bs Dai Dni Ds. 1 चाभि (Dai Ds
[before corr.] 'नि') पश्यति; Bs. 2 चाभि (Bs 'मि')-
मंस्वति; Ts चाप्यपरस्वति; Ts चापि वः; G चापने; M
चापिते; Ca अमित्रत्वंति (for चाभिपरस्वति). Bs D
(except Ds) मे वचोखिलं (for [च] खिलं वचो मम).
— ') Ks Bs Dai Ds. Ms तवानुयात्रां; V1 तवाय वाचां;
Ds तवानुयात्रां (for 'नुयात्रां'). Ca cite तवानुयात्रां (as in
text). Ks V1 B D S (Ts missing) सदा (for तया).
Bs करिष्यते. — ') S Ks. 2. 4 क (Ks क) कामपुरि; Bs. 3
Ds विहाय वै (for तवाय वै). Ds om. वै. Dni S (Ts
missing) प्रसीद राज्ञेय धर्मं स्वमायुषि; Ds प्रसीद राज्ञेय यतः
विहाय वै. — After 25, Ks Ts ina. :

C. 75. 4711
D. 8. 39. 26
E. 8. 34. 26

प्रसीद राजञ्जगतः शमाय वै ॥ २५
ममापि मानः परमः सदा त्वयि
ब्रवीम्यतस्त्वां परमाद्य सौहृदात् ।
निवारयिष्यामि हि कर्णमप्यहं
यदा भवान्मप्रणयो भविष्यति ॥ २६
वदन्ति मित्रं सहजं विचक्षणा-

स्तथैव साम्ना च धनेन चार्जितम् ।
प्रतापतश्चोपनतं चतुर्विधं
तदस्ति सर्वं त्वयि पाण्डवेषु च ॥ २७
निसर्गतस्ते तव वीर बान्धवाः
पुनश्च साम्ना च समाप्नुहि स्थिरम् ।
त्वयि प्रसन्ने यदि मित्रतामियु-

1019* न चातितीव्रं पितृवैरमुद्यतं
निद्रन्मुमुक्षे रिपुमुत्कर्षं युधि ।
तथापि तत्पथ्यहितं न चेच्छतः
प्रकाशितं साधुसिद्धाद्य पाण्डवैः ।

[(L. 2) T₂ भवेयम् (for उमे रिपुम्). — (L. 4) T₂
साधु विद्वज् (for साधुसिद्धाद्य).]

26 *) I^o S (T₂ missing) ममापि- (for ममापि).
— ^a) M₂-4 त्वा (for त्वी). K₁: परमाद्य; V₁ B₁ D₁
D₁.s.4 'माद्य'; G₁ 'माद्य'; G₂ 'मा च (for 'माद्य). G₁
सौहृदात्; C₂ 'दाय् (as in text). — ^a) K₂ V₁ B₂.s.4
D₁ D₁: D₁.s.4 S (T₂ missing) च; K₂ ह; B₂.4
D₂-4.7 [च]य (for हि). S (T₂ missing) जाहवे (for
अप्यहं). — ^a) K₂ मन् (for म-). K₂ भविष्यति. S
(T₂ missing) महान्द्रि मेमि प्र (G₁ मेमिन्प्र णयोत्र (G₁ M₁
'मोमि; M₂ 'मोमि' सूतरे (T₂ 'ज'). Ca cites सप्रणयः (as
in text).

27 *) V₁ विदन्ति; G₁ सद्गति (for वदन्ति). D₂ S
(T₂ missing) मैत्रीं महजां (for मित्रं सहजं). G₁ विचक्षणां.
— ^a) G₁ मानाद्य (for साम्ना च). B₂ वचनेन (for च
धनेन). K₂ D₂.s.4 व (D₂.s.4 वार्जितं; B₂ चार्जितं; T₁
चाजरां; T₂ चाचिरां; G राजन्; M₂-4 चार्जितां (for 'तम्).
— D₂ ins. after 27^{ab}; K₂ after 28:

1020* मया हि पूर्वं कथितं कृपादिनि-
स्तथा हि राजा तव देहदेहजः ।
कन्यैश्च सर्वैर्गुणभावविशोः
धर्मवशात्कस्ति समो चतुर्वरः ।
बभूव लोके परमाकसेप्रही
विष्णुः सत्ता यत्न सत्ता न विग्रहः ।
कर्माणि यत्नास्ति कन्यदुत्तानि
सर्वाणि वः संसर तानि पूर्वम् ।
सुखान्तमापन्नाद्य सुबोधनाद्य
कर्णव्य पुत्रावधि मा व्यनीनतः ।
न भोष्यति त्वं यदि मे महारथ
तथा हतं द्रव्यसि पाण्डवैर्बलम् ।

[5]

[10]

अथाहुनं कालसमप्रभाव
कथं न द्रष्टासि रणे चरन्तम् ।
तेजस्विनामद्य रविं महाप्रभं
कथं वराक्षं समरे न पश्यसि ।
त्वयि प्रनष्टे नरवीरसङ्कतो
भोका हि राज्यं भुवि धर्मसूनुः ।

[15]

[(L. 1) D₂ तथापि राजा तव देहजेन. — (L. 6) D₂ तथापि
(for सत्ता न). — (L. 7) K₂ [अ]स्ति च (for [अ]स्ति चानि).
— (L. 8) D₂ चेत् (for वः). K₂ सम ** नानि (for संस्मर
तानि). — (L. 9) D₂ इच्छसि (for आच्छाद्य). — (L. 10)
K₂ व्यनीनतम् (for 'नशः). — (L. 11) D₂ महाप्रभं. — (L. 14)
D₂ द्रष्टासि (for न द्र*). — (L. 15) D₂ तेजस्विनं मेघवर्
महाप्रभं. — (L. 16) K₂ न शक्षं (for वराक्षं). — (L. 17)
K₂ सङ्कतो (for सङ्कतो).]

D₂ cont.:

1021* इत्येवमुक्त्वा गुरुस्तुना कथं
म मे स्थितश्चैव तथैव दुर्मुनाः ।
सखे त्वमेवाद्य कथं प्रवक्ता
पार्थव्य पक्षाधुधि जातवर्षात् ।
विमुक्तबाहुः प्रहसन्सुदुर्बलो
दुर्बोधनो दुर्गतिकालचोदितः ।
वृकोदरं हन्मि सवान्धवं रणे
कथं विभेमि प्रयतो महायुधे ।

[5]

— D₂ om. 27^a-30^d. — ^a) V₁ T₁ प्रभावतश्च; D₂ T₂
प्रभावितश्च; G₂ 'पनाच् (for 'पतश्च). B₂ चोपनतश्च; D₂
G₂ M₂-4 'नतां (D₂ 'तौ) (for 'नतं). T₂ G₂ M₂-4
चतुर्विधां (T₂ 'धाः) (for 'विधं). — ^a) B₂ वदन्ति (for
तदस्ति). K₂ V₁ B D (except D₂; D₂ om.) तव (for
त्वयि). V₁ B D₁ D₂.s.4.7 T₁.s G₁.s M₁ om. च.

28 D₂ om. 28 (cf. v. 1. 27). — ^a) K₂ त्वयि
(for तव). D₂ T₁ G₂ पाण्डवाः (for बान्धवाः). — ^b)
K₂ V₁ D₂ क्षम (D₂ 'त) मामाहुः; B D₁ D₂-4.7 Ca
समवा (B₂ 'मा' आहुः; D₁ D₂ क्षमामाहुः; D₁ समवाामाहुः;
S (T₂ missing) हितमाप्नुयुः (T₂ 'हि) (for च समाप्नुहि).
V₁ B₂ D₁ D₂ S (T₂ missing) प्रभो; D₁ D₁.s

ध्रुवं नरेन्द्रेन्द्र तथा त्वमाचर ॥ २८
स एवमुक्तः सुहृदा वचो हितं
विचिन्त्य निःश्वस्य च दुर्मनावधीत् ।
यथा भवानाह मत्वे तथैव त-
न्ममापि च ज्ञापयतो वचः शृणु ॥ २९
निहत्य दुःशासनमुक्तवान्वह
प्रसङ्ग शार्दूलवदेष्टु दुर्मतिः ।

इकोदरस्तद्धृदये मम स्थितं
न तत्परोक्षं भवतः कुतः श्रमः ॥ ३०
न चापि कर्णं गुरुपुत्र संस्तवा-
दुपारमेत्यर्हसि वक्तुमच्युत ।
श्रमेण युक्तो महाताप फल्गुन-
स्तमेष कर्णः प्रसन्नं हनिष्यति ॥ ३१
तमेवमुक्त्वाभ्यनुनीय चापक-

C. 2. 4923
B. 2. 26. 34
K. 2. 24. 46

विदं (for स्थिरम्). — ^a) Bs वथा (for त्ववि). Ts प्रमको. Ba.s Da त्ववि (for वदि). Ba Da गते; Dni गतो; Gs वयुर (for ह्युर). — ^a) Ba.s त्वमाचरः; Bs त्वमाचर (for त्वमा). Ba.s (both marg. as in text) Dni Da.s.s. 8 (Ts missing) हितं कुतं स्वाश-
गतसवधानुक्तं. — After 28, Ks ins. 1020*.

29 Da om. 29 (cf. v. l. 27). — ^a) S (Ts missing) इतीदम् (for स एवम्). Ks मुहुरि. — ^b) Some MSS. निश्वास्य; Ss निःश्वास्य; Ks निश्वास्य; Bs निश्वास्य. Gs दुर्मनो. — ^c) Ks हितं; Dai Dni वथा (for यथा). M. नथानाह (for भवा). G. मत्वे (for मत्वे). Gs वथैव (for तथैव). Ks Gs तं; Ks तु (for तन्). — ^d) Ks च ज्ञापयतो; Ks B D (Da om.) S (Ts missing) विज्ञापयतो (for च ज्ञाप). — After 29, Ts ins.:

1023* कोऽप्योऽस्ति मे दुःखसखः सदैव
मुक्त्वा भवन्तं मम वैकवीरम् ।

30 Da om. 30 (cf. v. l. 27). — ^a) Gs निगुह्य (for निहत्य). Ks बहूः; Ba.s Dni Da.s.s. वचः (for बहू). — ^b) B (except Bs) Dai Dni.s.s. Ts Gs प्रहस्य; Ds प्रहस्य; Co प्रसङ्ग (as in text). Ts Gs शार्दूल इवैव; Ts 'लवधेयुः; Gs 'लवधेव (for 'लवधेव). — ^c) Da Gs स्थिरं; Gs.s Ms-s. [ज.] स्थिरं (for स्थितं). — ^d) V1 भवता. Ks कुतः स नः; Ks क्षमः कुतः (by transp.); Gs.s कथं श्रमः. — Ks.s V1 B Dai Dni Dni S (Ts missing) ins. after 30; Ds cont. after 1021*:

1023* न चापि कर्णं प्रसहेद्वनेऽनुजो
महामिरि मेरुमिवोप्रमाकृतः ।
न चापमिष्यन्ति दृष्टामया मयि
प्रसङ्ग वैरं बहुतो विचिन्त्य ।

[(L. 2) Ks.s V1 B Dai Dni.s.s. वथा नराः; Ds G Ms महामिरि (Ms 'रे) (for 'मिरि). Ks मोहव; Bs भेषव

(for मेरु). Ds इहोप्रमाकृतः. Ds वथा हि महामेरुमिवोप्रमाकृतः. — After line 2, Ds ins. 1024*. Ds om. lines 3-4. — (L. 3) Ks Dni Ti न चापमिष्यन्ति; V1 'प्रविन्दति; Ds वथापमिष्यन्ति (for न चाप). — (L. 4) Ks प्रसङ्ग; Ds G M प्रसङ्ग (Ds 'सु) (for प्रसङ्ग). Ks निगुह्य वः; Bs विचिन्त्य वः; Ds नि संवन (sic); Ds निगुह्य वः; Ti G M विगुह्य (Gs 'सु) वः; Ts विगुह्य (for विचिन्त्य).]

31 Da om. 31^{ab}. — ^a) Ss Ks कुरुपुत्र (for गुरु). Ks V1 Ba.s Dai Dni Dni.s.s. S (Ts missing) संयुगा-
दुपारमेति; Bs Ds संयुगादुपा' (for संस्वबादुपा). Ks Ds वक्तुमुच्यतं (Ds 'ता); Bs 'मन्वता; S (Ts missing) वीर
मापितुं (for वक्तुमच्युत). — ^b) Some MSS. फल्गुनस्;
V1 Ba.s Dai Dni.s.s. पांडवस् (for फल्गुनस्). — ^c) Ks ज्ञस; Ba.s.s Dai Dni Dni.s.s. Co एव (for एव). Ks Ti Gs प्रहसन् (for प्रसन्नं). Ks हनिष्यति; Gs हरिष्यति; Co हनि' (as in text). — S (Ts missing) ins. after 31; Ds after line 2 of 1023*:

1024* शंभुचरायाः परिवर्तनं भवे-
द्भवेच शोषं मकरालयोऽनेवः ।
द्वेवेपुरण्यद्विरा महाम्बुधौ
न चार्तुनो जेष्यति कर्णमाहवे ।
अप्रां दृषिष्या नमसो नमस्ततः [5]
सुनिगमदीतिश्च हिरण्यरेतसः ।
अभाव दृष्टामपि सर्वतो भवे-
च्च चार्तुनो जेष्यति कर्णमाहवे ।

[Ms om. lines 1-4. — (L. 3) Ts भव्यदो वा;
Gs अष्टाम्बुधौ (for अष्टद्विरा). Ts Gs Ms.s.s. महोदधौ
(for महाम्बुधौ). — Ds om. line 4. — (L. 5) Ds अपः
दृषिष्या नमस्ततः मस्ततः. — (L. 6) Ds Ti Gs सुदीप्तः (Gs
'शेष्य)दीतिश्च (for सुनिगमदीतिश्च). Ds हि कर्णमिष्यति (for
हिरण्यरेतसः). — (L. 7) Ms-s सर्वतो (for सर्वतो).]

C. 8. 4513
B. 1. 10. 34
E. 1. 34. 48

चवात्मजः स्वाननुयाति सैनिकान् ।
समाप्तताभिद्रवताहितानिमा-

न्सवाणशब्दान्किमु जोषमास्यते ॥ ३२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥

६५

संजय उवाच ।

तौ शङ्खमेरीनिनदे समृद्धे
समीयतुः श्वेतहयौ नराग्र्यौ ।
वैकर्तनः स्रुतपुत्रोऽर्जुनश्च
दुर्मन्त्रिते तव पुत्रस्य राजन् ॥ १

यथा गजौ हैमवतौ प्रभिन्नौ
प्रगृह्य दन्ताविव वाशितार्थे ।
तथा समाजग्मतुरुग्रवेगौ
घनंजयश्चाधिरथिश्च वीरौ ॥ २
बलाहकेनेव यथा बलाहको

32 *) Ks Dn1 S (T₂ missing) [अ]प्यनुनीय; B₂ [अ]प्यनु; D₂ अनु (for [अ]प्यनु). — *) B₂ स्वाननुमिश्रितः (sic); D₂ ताननुमिश्रितः; S (T₂ missing) स्वाननुनीय सैनिकान्. — *) K₂ B₂ Dn1 समाहि K₂ 'प्र'ताभिद्रवत; V₁ B₂ D₂ D₁ 3-4.7 विनिप्रतामि (D₂ D₁ 1 'ति'द्रवत; D₂ प्रधावता; T₁ G₁ 3 M दुतं प्रता (G₁ 'तो'); T₂ दतं प्रता; G₂ दुतं ततोमि (for समाहता). M₁ om. अभिद्रवताहितानिमा. B₂ 3 cm.; T₁ [अ]प्यनु (for [अ]हितान्). Dn1 मम; T₁ न (for इमान्). — *) K₂ B₂ (marg.) D₂ D₁ 1-3.7.8 सवाणशब्दाः; V₁ सवाणशब्दाः; B₂ 2.4.5 Dn1 D₂ (marg.) सवाणशब्दाः; D₂ T₂ G M अदीनसत्वाः; T₁ नदीनसत्वा (for सवाणशब्दाः). K₂ किमजोषमासतः; V₁ किमु जोषमासत (for किमु जोषमास्यते). Ca cites जोषम् (as in text). B D (except D₂) T₁ G₂ आसत (T₁ 'तः'; G₂ 'ते' (for आस्यते).

Colophon missing in T₂. — Day of Karna's Generalship: S K₂ 4 द्वितीये (S₂ 'व'; K₂ 'वं') युद्धदिवसे. — Adhy. name: K₁ द्रौणिशतवचनं; K₂ दुर्योधनं प्रत्यक्षमावाचनं; T₂ अक्षयामवाचनं; M₁ द्रौणिशतोपदेशः. — Adhy. no. (figures, words or both): S₁ 82 (see. m.); S₂ 65; B₂ 86; B₂ 76; B₂ 95; B₂ 89; D₂ 98; D₂ 68; D₂ 87; T₁ G₂ 3 M₁ 104; T₁ 97; G₁ M₂ 4 103.

65

T₂ is missing in this adhy. (cf. v. 1. 8. 60.32).

1 *) D₂ -विनिद्रि; G₂ -निवदौ (for -विनिद्रि). K₂

समेद्रे (sic); D₂ G₂ om. (for समृद्धे). D₂ तौ शंखमेरी-
निनदेन राजन्. — M₁ om. (hapl.) 1²-3². — *) V₁
समीयतुः; G₂ महाबलौ (for समीयतुः). — *) D₁
वैकर्तनः (for 'तनः'). B₁ D₂ D₁ 2.7 T₂ G₁ 3 M₁ 3 स्रुत
(M₁ 'च')स्रुतो; G₂ श्वेतहयो (for स्रुतपुत्रो). — *) D₂
दुर्मन्त्रितैस्. T₁ 2 G M₁ 3 ते स (T₂ M₁ स्व)सुतस्य (for तव
पुत्रस्य). — After 1, T₁ 2 G M₁ 3 ins.:

1025* आशीविषावमिमिवोत्सृजन्तौ
वेरं सुखाभ्यामभिनिश्चसन्तौ ।
यशस्विनौ जङ्गलमुर्ध्वे तदा
धृतावसिकाविव हव्यवाहौ ।

[(L. 1) T₂ आशीविषाव; M₁ 'विषाम्' (for 'विषाव'). T₁
अशिविषावन्तौ; G₂ अस्मिन्विषावपूतौ (sic); G₂ अशिविषावपूतं;
M₁ 'मिषाविषमं'; M₂ 3 'मिषोदमन्तौ (for 'मिषोत्सृजन्तौ).
— (L. 2) T₁ M₁ तौ वे; T₂ यथा; G₁ M₂ 3 तथा (for वेरं).
T₂ अभितः] अस्तौ (for 'निश्चसन्तौ). — (L. 3) G₁ 2 तौ
(for तदा). — (L. 5) G₁ हव्यवाहनी.]

2 M₂ om. 2 (cf. v. 1. 1). — *) G₂ गजौ. K₁
होमवतौ; K₂ हेम; K₂ हैमवतः; B₂ हिमवतौ. — *)
M₂ partly damaged. V₁ B D₂ Dn1 D₁ 2-4 T₂
प्रगृह्य; D₂ प्रगृह्य; T₁ प्रसह्य; G₂ विगृह्य (for प्रगृह्य). T₁
G₂ 3 दंतैर (for दन्ताव्). S K₂ 4 V₁ B D वासितार्थे (for
वाशि). Ca cites वासिता. — *) G₁ तयैव स- (for
तथा समा). Dn1 T₁ 2 G M₁ 3 उपवीचौ (for 'वेगौ).
— *) G चातिरथिश्च (for चाधि).

3 M₂ om. 3² (cf. v. 1. 1). — *) D₂ 2 T₂ G₂
M₁ [ए]व (for [इ]व). K₂ om.; B₂ महान्; B₂ Dn1
D₂ 2.7 महान् (for दया). D₂ 2 T₂ transp. दया and

यदच्छया वा गिरिजा गिरिपथा
तथा धनुर्ज्यातलेनेमिनिस्वनी
समीयतुस्ताविषुवर्षवर्षिणी ॥ ३
प्रवृद्धशङ्खद्रुमवीरुदोषधी
प्रवृद्धनानाविधपर्वर्तकर्मौ ।
यथाचलो वा गलितौ महाबलौ
तथा महासैरितरेतरं प्रवः ॥ ४
न संनिपातस्तु तयोर्महानभू-

त्सुग्ग्रैरोचनयोरेषा पुरा ।
शरैर्विसृष्टाङ्गनियन्तुवाहनः
सुदुःसहोऽन्यैः पटुशोणितोदकः ॥ ५
प्रभूतपद्मोत्पलमत्स्यकच्छपौ
महाहृदौ पक्षिगणानुनादितौ ।
कुशावनिलोद्धतौ यथा
तथा रघौ तौ ध्वजिनौ समीपतुः ॥ ६
उमौ महेन्द्रस्य समानविक्रमा-

C. B. 4530
P. B. 65. 7
S. B. 95. 9

बकाहको. — ¹) Ds वदच्छयाद्. Ka वा; Ths Gs
Mi-s वै (for वा); Ka गिरिजा; Ds Da transp. गिरि; and
यथा. — ²) Some MSS. नेमिनिस्वनी; Ka निस्वनी च
तौ; Vt Ds Ds. नेमिनिस्वनी; Ds Ds Ds
'निस्वनी' (for 'नेमिनिस्वनी'). Ds तथा धनुर्ज्ये तलेने
स्वनी: (sic). — ³) Ka इषुवर्षवर्षिणी (for 'वर्षवर्षिणी').
— After 3, S (Ts missing) in a.

1025* महाशङ्खद्रुमविषमिमप्री
गेपानिलोद्धतमहोर्मिमालौ ।
यथा चलो वाचकनन्यया नी
यथाचलो वाचकनन्यया नी ।

[Ts om. line 1. Ms damaged from 1 up to 4th in line 2. — (L. 1) Gs शङ्खः; Gs
शङ्खः (for शङ्खः). Gs सौ; Mi. 2. 2. सौ (for 'सौ').
— (L. 2) Ths Mi सौ (for 'सौ'). — Gs om.
line 3. — (L. 3) Ms वचनन्यः; Ms. 2. 2. वचनन्यः (for वच-
नन्यः). Gs नी वचनन्यः; Gs नी वचनन्यः; Ms. 2. 2. वचनन्यः; Ms
वाचकनन्य (for वाचकनन्य). Gs कुनी (for नी). — (L. 4)
Gs वचनन्य (for 'नी'). Ts वाचकनन्य; Gs नी वचनन्य; Gs
वचनन्य (sic); Gs वै वचनन्य; M भाग्य वचनन्य (for वाचकनन्य).]

4 *) Ds S (Ts missing) प्रमिश्र (for प्रवृद्ध).
Gt संक्ष-; Gt श्रुति (for श्रुति). S Kts Vt Bt Ds
Dn Ds. 2. 2. Ths Gts वीरुदोषधी (Dn 'वी'); Bt
वीरुदोषधी: (sic); Ds M वीरुदोषधी; Ds वीरुदोषधी
(for वीरुदोषधी). — ¹) Ts नागाविष (for 'नागाविष').
Bt Dn Ts Gt M निरुदोषधी; Dn 'निरुदोषधी'; Ds वच-
नन्यः; Ts निरुदोषधी; Gts निरुदोषधी (for 'निरुदोषधी').
— After 4th, Gt in a.

1027* महाशङ्खद्रुमविष पक्षवन्तौ ।

— ¹) Bt वचनन्यः. Ks Ds वचनन्यः; Vt B Dn
Dn. 2. 2. वाचकनन्यः; Ds. 2. 2. वा (Ds वा) वचनन्यः; Ts वचनन्यः;
Gt वै वचनन्यः; Gs Ms. 2. 2. वा (Gs वा) वचनन्यः (for वा

गलितौ). Ms damaged from नी up to 4th. Ds तथा
स्वनी; Ts महाबलौ; Gts Ms महाबलौ (for 'बलौ').
— ²) Ds ततो महाबलौ (for तथा महाबलौ). Gs
इतरेतराङ्गौ (for 'तत् इतराङ्गौ'). Ks B (except Bt) Dn
Dn. 2. 2. इतराङ्गौ; Dn Gs इतराङ्गौ; Ts ततो (for इतराङ्गौ).

5 *) Bt नन्यः; S (Ts missing) रघोर (for नन्य
ततोर). — ¹) Ks स्वरोचनः; Bt Ths Gt सुरेन्द्र (for
सुरेन्द्र). Ts इषुवर्षवर्षिणी; (Dn इषुवर्षवर्षिणी) (for यथा पुरा). M
सुरेन्द्रवैरोचनवानचोरिच. — ²) Ks विमुखाङ्गः (sic); Ks
Dn Dn Dn. 2. 2. विमुखाङ्गः; Vt Bt Ds विमुखाङ्गः;
Bts. 2. 2. विमुखाङ्गः; S (Ts missing) विमुखाङ्गः; Ts Gs 'वि-
'मुखाङ्गः (for विमुखाङ्गः). Ks विमुखाङ्गः; Ks निरुदोष-
धी: निरुदोषधी: (for निरुदोषधी). Ca cites निरुदोषधी. Ks Vt B
D Gs वाहयो; Ths Gts M देहयो: (for वाहयो). Ca
cites वाहयो. — ³) Kts Vt सुदुःसहोऽन्यै: (Ks
'हन्वो:'); Bt Ms. 2. 2. सुदुःसहोऽन्यै:; Ts तथा सुदुःसहो वै (sic); Gs
सुदुःसहो वै; Gts 'हन्वो: (for 'होऽन्यै:'). Ks Bts. 2. 2. Dn
Dn Ds कटुशोणितोदकः; Dn वचनन्यः; Ths Gt Ms
परिशोणितोदकः (Ts Ms 'दकः'; Gt 'दकः'); Gts परिमिश्र-
देहयो: (for पटुशोणितोदकः). Ca cites पटु (as in text).

6 *) Gt कच्छपाङ्गुली (for मत्स्यकच्छपौ). — ¹)
Ks Bt महाहृदौ (for 'हृदौ'). Ks पक्षिगणानुनादितौ; Ks
पक्षिगणानुनादितौ; Dn 'गणानुनादितौ'; Ms. 2. 2. 'गणानुनादितौ' (for
'गणानुनादितौ'). — ²) Bt Ds महेन्द्रस्य; Ds Ts
जम्' (for 'सुम्'). Ds वचनन्यः यथोद्धतौ; Dn वचनन्यः यथोद्धतौ
यथा (for 'कोद्धतौ यथा'). Ks सुना संनिपातमविक्रमोद्धतौ
यथा (sic). — ³) Ds रघौ च तौ वै; Ts तथा रघौ द्वौ.
Bt Ds ध्वजिनौ (for ध्वजिनौ).

7 *) Dn Ds महेन्द्रस्य (for महेन्द्रस्य समान-).
— ¹) Ts महेन्द्रस्य (for महेन्द्र). Bt महाबलौ (for
'रघौ'). — ²) Ks महेन्द्रस्य (for 'वचनन्य'). S (Ts missing)
महाबलौ (for वा वाचकनन्य). — ³) Ms om. from वचनन्य

B. 8. 65. 7
K. 8. 65. 9

बुभौ महेन्द्रप्रतिमौ महारथौ ।
महेन्द्रवज्रप्रतिमैश्च सायकै-
र्महेन्द्रवृत्रावित्रं संप्रजहत्तुः ॥ ७
सनागपश्यश्चरथे उमे बले
विचित्रवर्णाभरणाम्बरसजे ।
चक्रम्पतुश्चोभमतः स विस्मया-
द्वियद्गताश्चार्जुनकर्णसंयुगे ॥ ८
शुजाः सवज्राकुलयः समुच्छ्रिताः
ससिंहनादा हृषितैर्दिदृशुभिः ।

up to शुजाः स (in 9^a). Ks Bs. 4. Dn1 Ds T1. 2 G
Ms-4 सं (G1 वि)प्रजहत्तुः (for 'जहत्तु').

8 M1 om. 8 (cf. v. l. 7). — ^a) Ds रथोत्तमे (for
रथे उमे). S K B1 Ds [S]युगे बले; Dn1 युगे बले; G1
बले उमे (by transp.); Gs उमौ बले. — ^b) K1
विचित्रवर्णाभरणाम्बरसजे; Ks V1 B1. 2-3 Dn1 Dm
D1. 2-3 T1 G Ms-4 'व' (Ks 'व')मार्मरणा (Dn1 'ज')-
वरानुधे; Bs 'वर्माभरणानुधावुधि; Ds T2 'वर्माभरणानुधा-
वरे. — ^c) Ks चोत्तमतः स; V1 B1. 2 Dn1 D1. 2-3
T1. 2 G Ms-4 चोत्तदत्तु B1 'त'अ; B1. 2. 4 Ds. 4. 7. 8 'मतुश्च
(for 'मतः स). T1 राजन्; Ms विस्मयो; (for विस्मयाद्).
Ks चक्रम्पतुश्चोभमतीमविस्मया; Dn1 Bom. ed. 'तुर्विस्मयनी-
वरूपैर' (Bom. ed. 'रूपे); Ds 'तुनैदत्तु जातुविस्मयो. — ^d)
Ks द्विपगताश्च; Dn1 विचित्रता; Ds द्विपगताश्च; T1. 2
G Ms-4 वराविचय् (for विचित्रताश्च). Ks संयुगाः; Bs. 4
Ds. 4. 3 T1 G Ms-4 संयुगे; T1 संगरे (for संयुगे).

9 M1 om. शुजाः स (cf. v. l. 7). — ^a) Ks शुजाः
स; Bs शुजाः स; T2 शुजाश्च (for शुजाः स). V1 B1-3
Dn1 Dm D1. 2-3. 7. 8 Gs सवज्राकुलयः; Bs समस्ता; Bs Ds
सहसा (Ds 'हसा')भरणा; (for सवज्राकुलयः). V1 Bs
समुच्छ्रिताः (for 'च्छ्रिताः). — ^b) B1. 2. 3 Dn1 Ds. 4. 4. 7
T1 ससिंहनादैर; Gs तदा समादा (for ससिंह'). T2 मुदितैर
(for हृषितैर). — ^c) Ks. 4 V1 B Dn1 D1. 2-3 T2 Gs
वद (Ds T2 'वा')हृन्; Dn1 Ds वदहृन्; T1 वदहृन् (for
वदहृन्). S1 Dn1 S (Ts missing) मत्त (for मत्तम्).
Ks हव द्विपोत्तमः; Bs द्विपोत्तमो द्विपः; D1 हव द्विपं तं
(for हव द्विपो द्विपं). — ^d) B1 समाम्यवाद् (for समम्).
Ks आतिरथिः; V1 Dn1 D1 'रथिः; T2 G आतिरथिर् (for
आति'). — After 9, 8 (Ts missing) ina:

1028* ततः कुरुणामय सोमकानां

शब्दो महाम्याहुरभूत्समन्वाद् ।

यदार्जुनं मत्तमिव द्विपो द्विपं
समभ्ययादाधिरथिर्जिघांसया ॥ ९
अभ्यक्रोशन्सोमकास्तत्र पार्थ
त्वरस्य याह्यार्जुनं विध्य कर्णम् ।
छिन्द्यस्य मूर्धानमलं चिरेण
श्रद्धां च राज्यादृतराष्ट्रघ्नोः ॥ १०
तथास्माकं बहवस्तत्र योधाः
कर्णं तदा याहि याहीत्यवोचन् ।
जह्यार्जुनं कर्णं ततः सचीराः

यदार्जुनं सूतपुत्रोऽपराद्धे
महाहवे शैलमिवाम्बुदोऽञ्जितः ।

तथैव चासीद्विषयोः समागमो [5]
महारेणे शोणितमांसकर्मणे ।

[(L. 2) M1 प्रादुतसीद् (for 'रन्तु'). — (L. 3) G1. 2
M1 यदार्जुनं (for यदा). M सूतपुत्रो (for 'पुत्रो). G1 वराहैर;
G2 [अ]पराद्धे. — (L. 4) M महाहवे (for 'हवे). T1 [अ]-
चलो (for [अ]म्बुदो). T1 [S]वतद्; G1 [S]च्छदद्; G2
[S]छिनद्; Gs महान् (for उच्छदद्). — (L. 5) Gs हृदयोः
समागमे (for रथयोः समागमो). — (L. 6) G1 Ms-4 महाहवे
(for 'रणे).]

10 ^a) Bs Dn1 Ds S (Ts missing) उद् (Gs 'दा')-
क्रोशन्; Ds. 7. 8 अत्य (Ds 'द्य; Ds 'भ्या')क्रोशन् (for अभ्य').
— ^b) S1 K1. 2 तरस्वी; V1 त्वरस्य (for त्वरस्व). Gs
जह्यर्जुनं. V1 विध्य; B1. 4. 5 Ds. 4. 7 भिचि; Ds तच्च; Ds
छिदि; S (Ts missing) वुच्य; Ca विध्य (as in text).
Ks त्वरस्वं जह्यर्जुनं भिचि कर्णं; Ks त्वरस्वया जह्यर्जुनं विदि
कर्णं; Dn1 पुरःसरश्चाह्यर्जुनं भिचि कर्णं; Ds जहि त्वमचाह्यर्जुनं याहि
कर्णं. — ^c) K1 किंस्वम् (sic); Ks. 4 छिद्यस्व; Ks छित्वा
च; T2 M भिच्यस्व; Gs छिद्यस्व (for छिन्द्यस्व). — ^d)
Ss om. च. Ks श्रुता प्रशङ्गा (sic); D1 श्रद्धां च मे तां;
G1. 2 श्रद्धां च राज्ये. Ss Ks B1 D1. 7 दृतराष्ट्रस्य सुनोः (for
'राष्ट्रघ्नोः).

11 ^a) S (Ts missing) तथास्य (T1 'या त्व-; Gs
'दास्य')दीया बहवोत्र यो (Gs M यौ)वाः. — ^b) B1. 5
Dn1 Ds. 3 T1 G1. 2 M तथा (for तदा). Ks Ms om.;
Ds व्याहि (for the first याहि). Ss [अ]वोचय्; Ks
'वद्; Dn1 D1. 3 [अ]वोचय् (for [अ]वोचं). — ^c)
B1. 4. 4 Dn1 Dm D1. 2-3. 7 शरीः; Bs हृताः (for ततः).
Ks. 4 स (Ks सु)वीराः; Ks V1 B1. 2. 3 Ds. 2. 3 S (Ts
missing) सु (Bs तु)दीवाः; B1. 4 Dn1 D1. 2-3. 7

पुनर्वनं यान्तु चिराय पाथाः ॥ ११

ततः कर्णः प्रथमं तत्र पाथं

महेषुभिर्देशभिः पयविध्यन् ।

तमर्जुनः प्रत्यविध्यच्छिताग्नेः

कक्षान्तरे दशभिर्गतीव क्रुद्धः ॥ १२

परस्परं तौ विशिष्टेः सुतीक्ष्णे-

C. 8. 4326
D. 1. 13. 11
E. 8. 65. 13

सुतीक्ष्णे. (for मर्चारा). — (L. 6) Da वायु; M वायि (for वायु). Ts Ts Gs M [अ]चिरेय; Gs [अ]चिराय (for चिराय). Ds पाथै; Ts पाथान्.

12 *) S Ka. B. s. D. s. तथा (for ततः). Dn Ds पाथै; Ds पाथै. — *) Ka D. s. जयेषुभिर्; V B (except B) Dai D. s. s. रथे (for महे). Ka V B D (except Ds) प्रत्यवि Ks 'य'प्यन् (for पयं). — *) Ktem; B Dn Dm सें चार्जुनः (for तमर्जुनः). — *) S Ka. B. कक्षान्तरे च (for [अ]क्षान्तरे). Ka. B. दशभिर्. Ka जर्णव विद्धः; V सेंद्रगृह्यः; B सेंद्रमहा; B सेंद्रगृह्यः; Dn सेंद्रगृह्यः; Ds सेंद्रमहा (for [अ]र्णव क्रुद्धः). — For 12, 8 (Ts missing). cont.

1029* कर्णोऽथ पूर्वं दशभिः पृथक्

गोर्ध्वीवचम्वानमविष्यदायुः ।

अथान सें चापि ततः किरीटी

शरैर्महाद्यादशभिः सुमुक्तेः ।

[(L. 1) Ts Gs M (for 'य'); L. 2 missing (for 'य'); Gs M (for 'य'); — (L. 3) Ts Gs M (for 'य'); Ts पृथक्; Gs सुमुक्ते (for 'य'); S (Ts missing). cont.]

1030* पुनश्च कर्णस्त्वरितोऽथ पाथं

रथेषुभिस्तं दशभिर्देशान् ।

तं चापि पाथो दशभिः शिताग्नेः

कक्षान्तरे तीक्ष्णमुक्षैरविष्यन् ।

कर्णस्तौ भारत मां पराये

घोरेऽग्निर्वै रण्यविर्मर्षी ।

अथान पाथं नवभिः शिताग्नेः

कक्षान्तरे नागमिष प्रविष्यन् ।

ततोऽपराग्नां युधि सुतपुत्रो

हान्वां क्षुराग्नां हरिमायुकारी ।

समाजयान् परया महाग्ना

यथा सुरेन्द्रं नमुचिः प्रमह ।

तं पाण्डवः पञ्चभिरायमाग्ने-

राकर्ण्यैर्विषयान् कर्णम् ।

ते क्षोभितं तत्प पयुक्तदानी

कालस्य दूता इव पार्थवान् ।

कर्णोऽपि पाथं सहवायुदेवं

समाचिनोद्वातत वसन्त्यैः ।

[(L. 1) Ts [S] (for 'य'); — (L. 2) Gs जयेषुभिर् (for 'य'); — (L. 3) Gs शिताग्नेः (for 'य'); — (L. 4)

[559]

Ts Gs कक्षान्तरे (for कक्षान्तरे). — (L. 6) Gs रथे (for रथे). Ts Ms रण्यविर्मर्षी (for 'विर्मर्षी'). — (L. 7) Gs दशभिः (for दशभिः). — (L. 8) Ts Gs Ms कक्षान्तरे; Gs कक्षान्तरे (for कक्षान्तरे). — (L. 10) Ts Gs Ms क्षुराग्ना (for 'क्षुरा') Gs युधि य; Gs युधि (for 'युधि') — (L. 13) Ts M नागमिषैर् (for 'मिषैर्') — (L. 14) Ms महाग्नां (for 'महाग्नां') — (L. 15) Gs पयुक्त (for 'पयुक्त') — (L. 17) Gs क्षोभितं (for 'क्षोभितं')]

13 *) Ka B परस्परौ (for 'स्परै'). V Dai cm. सुतीक्ष्णम्. Ka B. s. Dn D. s. s. सु (for 'सु'); Ds स्व-पुत्रैश्च; B शिताग्नेश्च; Ts Gs M प्रमुक्षैश्च; Gs पृथक्क्षैश्च. — *) B. s. तपस्वतः; Ts ते तपस्वतः; Gs Ms तपः क्षतः (Ms 'तु') (for तपस्वतः). Ka. B. सुतपुत्रो; M सुतपुत्रो (for 'पुत्रो'). Ds [अ]र्जुनौ च. — *) S. Ka. B. शिताग्नेश्च; Ds [अ]र्जुनैश्च (for [अ]र्जुनैश्च). Ka परस्परस्यांतरे सुविर्मर्षे; V B. s. Ds 'स्वांतरविर्मर्षी तु; Dn 'रं तौ विर्मर्षीविर्मर्षे; S (Ts missing) 'रं विर्मर्षीविर्मर्षा — *) B. s. भीतिम्; Dn Ds सहीमम् (for 'सु'). Ka अयथायवतः; Ks 'पचतुश्च; B (except B) Dai Dn D. s. s. 'पचतुश्च; Gs 'सवतुः (for 'वचतुः). Ka B. s. Dai Dn D. s. s. च हटौ; Ds च हटौ; S (Ts missing) प्रकटौ (for 'हटौ'). V भीमसमभ्यापतुश्च हटौ; Ds सुभीमसमभ्यापतु सेंद्रहटौ; Ds अमुं चतां नादमर्णव हटौ. — After 13, N ina.

1031* ततोऽर्जुनः प्राञ्जदुग्धमग्ना

भुजानुमौ गाण्डिवं चासुसम् ।

नाराचनालीकवराहकर्णम्

क्षुराग्ना सात्रकिकार्थचन्द्रान् ।

ते सर्वतः समकीर्षन्त राज-

न्यार्थैश्चः कर्णं च विभजन्तः ।

तः पश्चिमाग्ना दिनाग्ने

विभजन्ति केनार्थमिवाशु वृक्षम् ।

यानर्जुनः मञ्जुकटीकट्याः

कर्णाय राजश्चस्त्रजितारिः ।

तान्सायकैर्षसते सुतपुत्रः

[(L. 1) Ks प्रसृज्य (for 'प्राञ्ज'). Bs उपकर्मा (for 'मग्ना'). — (L. 2) S K B. s. Dai D. s. s. उमौ वाह (for भुजानुमौ). Dn गाण्डिवं; Ds गाण्डिवं. Ks चासुसम्; D. s. s. वाजिपुत्र (for 'चासु'). Ds गाण्डिव्यां विभजन्त्यादिमन्तुः.

C. 2. 436
M. 2. 19. 13
K. 2. 55. 13

सतधनुः सुतपुत्रोऽर्जुनश्च ।

— (L. 3) K₁ 2. कर्णो (for कर्णम्). — (L. 4) K₁ D₁ 2. हुगद्. Śs K₂ 4. Dai D₁ 2. 2. 3. व राजन् (for तथा). Śs जङ्गला सार्धैर्बहून्; K₂ D₁ 2. जङ्गलिकान्; K₄ प्रासुजदर्थः; Dai जङ्गलिकान् (for लङ्गलिकान्). Ś₁ K₁ 2. व राजन्**** चन्द्रन्. — (L. 5) D₂ संमताः (for स्मृतः). — (L. 6) K₂ सार्धैश्च व; K₄ सार्धैश्च (for सार्धैश्च); K₄ D₂ कर्णरथे (for 'रथे'). V₁ निषेधः (for विशन्तः). — (L. 7) Ś K₁ 2. D₂ अयोमुखाः (Śs 'लाः'); K₄ B (except B₂) Dai D₁ 2. 2. 1. अपो (for अवाङ्मुखाः). D₂ पश्चिगो वद् (for पश्चिगणा). — (L. 8) Ś K₁ 2. वमुनिकेताध्वम्; K₂ विशन्ति वासाध्वम्; V₁ Dai D₁ 2. निशानिकेताध्वम्; B₂ निशात्मकेताध्वम्; B₂ [S] विशन्ति केताध्वम्; D₂ स्मेय वासाध्वम्; D₂ निशानिकासाध्वम् (for विशन्ति केताध्वम्). B₂ इवाङ्गुः; D₂ इवानु- (for इवाङ्गु). K₄ विशन्ति केतानिवाङ्गु दृष्टं; D₂ यथा निकेतं स्वनिवासदृष्टं. — After line 8, D₂ ins. 1032*. — (L. 9) D₁ यमिर्जुनः; D₂ तथाजुनः (for वान'). Ś K₁ 2. 4. वै; B₂ शु- (for स). K₁ D₁ 2. 2. 2. शु (D₁ 2. शु) कुटीकटाक्षः; K₂ 4. D₂ 2. 2. 2. शु कुटीकटाक्षः. — (L. 10) K₂ असुजद. D₂ बाणाबाजन्तस्सुजे वितारिः. — (L. 11) Ś K₁ 2. 4. सायकाद् (for 'कैरु'). — (L. 12) K₂ पाण्डवस्यैव संयान्; B₂ D₂ 4. 1. 'वेवेपुतं'; D₂ अर्जुनस्य पुतं; D₂ पाण्डवस्यैव संयान्.]

V₁ B Dai D₁ 2. 2. 2. cont.: K₄ ins. after line 2 of 1046*:
D₂ after line 8 of 1031*:

1032* ततः कर्णो भार्गवेणामिसृष्टं

प्रादुर्भाके ब्राह्मणं महात्मा ।

ततः प्रजन्वाक तदस्त्रमुत्तं

युगान्तस्यैव जलनप्रकाशम् ।

[(L. 1) K₄ D₂ भार्गवेणामि (D₂ 'नु') सृष्टं; D₂ 'णामिसृष्टं' (for 'णामिसृष्टं'). — (L. 2) D₂ भार्गवाकं (for ब्राह्मणं). — (L. 3) K₄ तदा तद् (for तदस्त्रम्).]

D₂ cont.:

1033* पाताळमखेण निहृत्य तेन

अवाण कर्णो वरमणसंयान् ।

— After the above, D₂ reads 14^{above}.

K₄ cont. after 1032*: D₁ cont. after 1031*: S (T₂ missing) ins. after 13:

1034* सतोऽस्त्रमाशेषमभिप्रापनं

मुमोच कर्णो व सुरेश्वरात्मजः ।

[(L. 1) K₄ D₁ अभिप्रापनं (for 'तापनं'). — (L. 2) K₄ D₁ सहेन्द्रपुत्रः (for सुरेश्वरात्मजः).]

परस्परस्यान्तरेष्व विमर्दे

K₄ S (T₂ missing) cont.:

1035* धनंजयः संयुगमूर्धनि ज्वल-

क्षय प्रजन्वाक तदस्त्रमुत्तमम् ।

[(L. 1) K₄ T₂ M त्वन् (for ज्वलन्). G₁ धनंजयः संयुगमूर्धनि निःसृतं; G₂ धनंजयः संयति मूर्धनि हन्वन् (sic). — (L. 2) K₄ तदा; G₁ तदा (for ज्व). G₂ तदा (for तद्).]

T₂ cont.:

1036* ज्वालाभिरत्यर्थविनिःसृताभि-

रक्षस्य सूरस्य महेन्द्रपुत्रोः ।

T₂ cont. D₁ cont. after 1034*:

1037* भूम्यन्तरिक्षे च दिक्षोऽङ्गमार्गं

प्रावृत्त्य देहोऽस्य बभूव दीप्तः ।

[(L. 2) T₂ प्रवृत्त्य (for प्रा). T₂ दीप्तः.]D₁ T₂ cont.: K₄ cont. after 1034*:

1038* योधाश्च सर्वे ज्वलितान्तराताः

प्रदुदुवुस्तत्र विदग्धवक्त्राः ।

अप्यश्च बोरोऽपि बभूव तत्र

यथा वने वेपुवनस्य दह्यतः ।

[(L. 1) D₁ ज्वलितान्तरा ताः; T₂ 'ता यथा यथा' (for 'न्तान्तराताः'). — (L. 2) K₄ सुदुदुवुम् (for प्रदु).]

K₄ D₁ T₂ cont.: T₁ G M cont. after 1035*:

1039* समीक्ष्य कर्णो ज्वलनास्त्रमुत्तं

स वारणं तत्प्रसमार्थमाहवे ।

समुत्सृजन्मुत्तमुत्तः प्रतापवान्

स तेन वद्धि क्षमयांबभूव ।

बलाहकाखेण दिशस्तरली

चकार सर्वोत्तिमिरेण संवृताः ।

[5]

[(L. 1) K₄ D₁ तदीक्ष्य (for समीक्ष्य). T₁ ज्वलनास्त-
मुत्तं (for 'स्त्रमुत्तं'). — (L. 2) K₄ वारणं (for 'रणं').
— (L. 3) K₄ T₂ समुत्सृजन्. K₄ सुतजः (for सुतसुतः).
— (L. 4) G₁ क्षमयांबकारः; G₂ M₂ 4. बभूव इ (for 'बभूव').
— (L. 5) K₄ बलाहकोपथ (for 'काखेण'). M₂ क्षरत् (for
दिशत्). M₂ 4. तरलिना (for 'स्त्री'). — (L. 6) G₁ तु
मिरेण (for मिमिरेण). K₄ वै दिशो (for संवृताः).]

D₁ cont.:

1040* ततो धरित्रीधरतुल्यरोचसः

समन्ततो वै परिचार्य वारिणा ।

तैश्चातिवेगात्स तथाविधोऽपि

नीलः क्षमं बहिरतिप्रचण्डः ।

बलाहकैश्चैव दिगम्बरानि

व्याप्तानि सर्वाणि यथा नमस्क ।

[5]

C. B. 80261.
B. B. 28. 50261.
K. B. 28. 50261.

तत्राक्रुध्यद्भीमसेनो महात्मा ।

क्रोधाविष्टा विष्वधुस्तं समन्ता-
सीङ्गैर्बाणैः सूतपुत्रं समेताः ।
तानन्तानैः स निहृयाशु बाणा-
न्याह्वानानां रथनागाश्वसंचान् ।
अभ्यर्दयद्भागर्जः प्रसङ्गः [15]
विश्रोभयन्ममरे सूतपुत्रः ।
ते भिक्षुदेहा व्यसवो नियतुः
कर्णेषुभिर्भूमिगतं स्वनन्तः ।
क्रुधेन मिहेन यथैव नागा
महाबला भीमबलेन तद्वत् । [20]
पाञ्चालानां प्रवरान्संनिहृत्य
प्रस्पृष्टमानान्बलिनो योधमुत्थयान् ।
ततः स राजन्विराज कर्णः
क्षरान्वमन्मेघ इवाम्बुधाराः ।
कर्णस्य मत्वा तु जघं त्वदीयाः [25]
परां मुदं सिंहनादांश्च चक्रुः ।
सर्वे क्षमन्वन्त वक्षे कृतौ तौ
कर्णेन कृष्णाविति कौरवेन्द्र ।
तत्तादृशं प्रेक्ष्य महारथस्य
कर्णस्य वीर्यं च परैरमह्यम् । [30]
इदुः। तु कर्णेन धनंजयस्य
संश्यामसंभ्ये निहतं तदक्षम् ।

[(L. 1) Ks पाशैः; Dn1 Ts तस्यान्; Ds पाशैः
(for 'सम्'). Ks Dn1 Ds Ts सोष (for तेन). — (L. 2)
Ks कर्णे (for कर्णौ). Ks Bs Ds. 4 नृगजा (Ds 'जा')श्च; V1
Dai D1.s नरनागाश्च; B1 Ds नरनागः; B2 नगनागः (for
नृगजाश्च). Dn1 Ts जघान संस्ये रथनागपत्नीन्; Ds जघान
संस्ये नरनागाश्चपत्नीन्. — After line 2, Ks ins. 1032*.
— (L. 3) Bs.s Dn1 Da. 7 च (for तु). Dn1 मर्षेद्रुमा
(for महाविमर्षे). — (L. 4) Ks महारथे; Dn1 Ts 'रणे; Ds
'रथो (for 'रथो). B1 स्वभावाद्; Bs-प्रसादाद्; Dn1 Ds-प्रना-
यवाद्; Ts-प्रनायाद् (for-प्रसायाद्). — Ds om. lines 5-32.
— (L. 5) B4 Dai D1.s पंचालानां. V1 प्रवरश्च; Ds.s 'राथ;
Ds प्रचुराश्च (for प्रवरश्च). B4 चाति- (for चाति).
— (L. 7) Ks विदारया; B2 Da. 7.s विद्धा च (for विद्याच).
Bs. 4 Ds आहवेयु प्रमु (Ds 'मु')के; Ts प्रहतेः मुमुक्षुः (for
आहवे मुमुक्षुः). Ks Bs Dai D1.s.s मुमुक्षुः (for 'मुक्षुः).
— (L. 8) Ds damaged. B1.s.s Dai D1.s च (for तु).
Ds हुरां (for तु न-). Dn1 Ts शिलाशितै रक्मपुंक्षुः प्रमुक्षु;
Ds शिलाशितै रक्मयवाश्च गृह्य. — Ds reads lines 9-12 on
marg. — (L. 9) Dn1 दत्; Dai D1.s ते (for ततः). Bs
पंचालाः — (L. 10) D1 पीडमानाः (for पीड्य). — (L. 11)

अथाब्रवीत्पाणिना पाणिमाध-

Bs क्रोधाः; Bs क्रोधा तु ते (for 'विष्टा). V1 विविधुस्ते; Ds
विविधुस्तं (for विष्वधुस्तं). B4 om. तं. Ds महद्भिः (for
मनन्ताद्). — Ks reads line 12 twice. — (L. 12) Ks
(both times) समेताद्; Ds समेताः (for समेताः). — (L. 13)
V1 B नांताले; Ds नांताम्यारेः (for तानतास्तैः). V1 संनिहृत्य;
B1 न विहृत्य; B2.s तिहृत्य; B3 निहृत्य (for स निहृत्य). Ks
Da. 7.s द (Ds अ)कः गयसैस्तात्रि (Da. 7 'सै'ति-; Ds 'सैः सति)-
हत्याशु बाणैः; Dn1 Ts तान्मदपुत्रो निजधान बाणैः. — (L. 14)
B4 Ds पंचालानां. V1 B2 रथनागसंचान्; Ds 'नागाश्वसंघो (for
'नागाश्वसंचान्). — (L. 15) V1 अभ्यर्दयद्; Ds Ts अभ्यर्दयन्
(for 'र्दयद्). D1 बाणतैः; Ds 'जाडैः (for 'गणैः).
Ts प्रहृत्य (for प्रसङ्ग). — (L. 16) B4 Dai Ds.s. 7 विक्षो-
भयद्; Dn1 विद्धा हर्षाद्; Ts विद्धा हयान् (for विक्षोभयन्).
Dn1 Ts संगरे; Ds संयुगे (for संगरे). — (L. 17) V1
छिन्नदेहा (for निहृ). — (L. 18) Ks B Ds स्तनतः; Dai
D1.s दनतः; Ds श्वतनः (for स्तनतः). — (L. 19) B2
यथैव नागा; Dn1 Ts यथैवयूया (for यथैव नागा). — (L. 20)
Ks Ds महाबले; Ds 'हवे; Ts 'गवा (for 'बला). Ks Ds. 1
तेन (for तद्वत्). — (L. 21) B4 D1.s पंचालानां. D1 संनि-
हृत्य; Ds (sup. lin.) संनिहृत्य; Ds (before corr.) तात्रि-
नादान् (for संनिहृत्य). — (L. 22) Ks Ds. 8 प्रमुक्षमानान्;
V1 Bs संस्पृष्टं; B1 प्रस्पृष्टमानान्; Ds damaged (for
प्रस्पृष्टमानान्). Dn1 Ts प्रसङ्गं योधात्; Ts 'त्रि/त्रिजानदीनः.
— (L. 24) B1.s मृजन्; Dai D1.s धनन्; Ds अलन् (for
वन्). Ks Da. 7.s शरांशुनो मेघ इवाग्निवृष्टः; Dn1 Ts यथांवे
भास्कर उग्र (Ts 'रक्षिन्म)रक्षिन्. — (L. 25) Ds सत्त्वानु बलं;
Ds जित्वा तु जघं (for मत्वा तु जघं). B2 त्वदीयां. — (L. 26)
V1 तलानजघ्नुः; B1 तानेव जघ्नुः; Bs-4 तात्रिजघ्नुः; Bs Dai D1.s
तलाजघ्नुः; Ds तांस्तात्रिजघ्नुः (for परां मुदं). Ts सिंहनादाश्च.
Ks Da. 7.s सं (Ds ति)प्रथि (Ks 'ग्धि)रे शंकरवांस्तदानीं.
— (L. 27) Ts [s] वमन्वन्त (for वं). Ks Da. 8-s वक्षी
कृतौ. V1 रणे इतौ तौ; Dn1 Ts मृदाहनी च (for वक्षे कृतौ
तौ). Ks तु; B2.s रणे (for तौ). — (L. 28) B4 तौ नरेद्र;
Ts कौरवेन्द्राश्च. Ds कृष्णौ तु कर्णेन तु कौरवेन्द्र. — (L. 29) V1
B1 Ts तं (for तत्). Ds वीक्ष्य (for प्रेक्ष्य). Ds Ts तु कर्णे
संस्ये (Ts चाजौ) (for महारथस्य). — (L. 30) Ks V1
Bs. 4.s Dai D1.s.s. 7 तु (for च). B1 वीर्यं तु कर्णस्य
परैरसङ्गं; Ds कर्णस्य वीर्यं तमसङ्गकल्पं. — (L. 31) V1 Bs-4
Dn1 Ts च (for तु). — (L. 32) Dn1 Ds Ts तथा (Ts
'दा)क्षिमण्ये (for संश्याम). Bs. 2.s Dn1 D1.s दिहृतं; B4
Ds दिहृतं (for निहृतं).]

— After the above, Ds (marg.) ins. 1049*.

14 Ds om. 14*. Ds reads 14^{ab} after 1033*.

C. B. 456A
D. B. 89. 41
E. B. 95. 30

ग्रासं ददद्बह्वे स्वाण्डवे त्वम् ।
तया धृत्या घृतपुत्रं जहि त्व-
महं वै न गदया पोथयिष्ये ॥ १५
अथात्रवीडासुदेवोऽपि पार्थ
दृष्ट्वा रथेयून्प्रतिहन्यमानान् ।
अस्मीमृदन्मर्वथा तेऽद्य कर्णो
हस्तैस्त्राणि किमिदं किरीटिन् ॥ १६
म वीर किं मुखसि नावधीयसे
नदन्त्येने कुरवः संग्रहृष्टाः ।

भृगानि यया (T₁ G₁ यया; M₁ जया) जयस्त्वं. — ¹ B₁ भिक्षां; M₁ प्रसन्; Cc ग्रासं (as in text). K₂ D₂ G₁ M₁ 2.1 ददन्; D₁ D₁ 2 चादाद्. K₂ B₂ D₂ transp. बह्वे and स्वाण्डवे. D₁ S (T₂ missing) ग्रासं ददस्त्वाण्डवे पावकाय. — ² D₁ त्वया धृत्या; D₂ तया धृत्या; T₁ 2 G₁ M₁ त्वया तथा (by transp.). D₁ जहिस्. — ³ S₁ K₁ 2.1 हृष्टं (for बहं). K₂ V₁ B₁ 2.1 D₂ 4.1.1 T₂ G₂ M₁ चैनं; B₂ त्वेनं; D₂ वायेनं; G₁ तु वै (for वैनं). — After 15, S (T₂ missing) ins.:

1052* सभेय पार्थ म नृगंसयार्द्रा
जीवजायं याल्पि कालपक्रः ।

[(L. 1) G₁ 2 M₁ नृ (for नृ). G₁ नृगंसयार्द्रा. — (L. 2) T₁ 2 G₂ नायं (for नदं). T₁ 2 ययार्द्रा (for "ययार्द्रा").]

16 ^a D₂ भुत्वा (for जय). D₂ [अ]वदद् (for [अ]व-
वीद्). S (T₂ missing) चक्रधरो (for वासुदेवो). D₁ पार्थे.
— ^b K₁ रथेष्टं; K₂ रथेयुः; D₁ पूर्वां (for रथेयून्). D₂
दृष्ट्वा तथेयुं प्रतिहन्यमानं. — Before 16², D₂ ins. श्रीकृष्णः.
— ^c K₂ D₂ अस्मीमदन्; D₂ "मृदन्"; S₁ सकृथा ते; B₁ 2
सर्वदा ते; D₁ D₁ 2 सर्वपाते; D₂ "था ते (for "था ते).
S (T₂ missing) अमुमुष (G₂ "च" स्पष्टयन् एव तेय. — ^d
B₁ 2 D₁ D₂ अक्षं (for अक्षानि). K₂ B (except B₁)
D₁ D₁ D₁ 2.1.1.1.1 किमिदं त्वं (K₂ च; B₂ वै; D₂ त्वं)
(for किमिदं). D₂ हस्तैस्त्राणि किमिदं सपथसाविन्; S (T₂
missing) हस्तैस्त्राणि कर्णोत्तराग्नैः (T₁ "च रथे; G₂ 2 "च रथे)
किरीटिन् (T₁ "टि). — After 16, T₁ G₁ M₁ ins. an
addl. colophon. [Adhy. name: M₁ अक्षयुधं. — Adhy.
no.: T₁ G₂ 2 M₁ 135; G₁ M₂ 4 192.]

17 Before 17, T₁ G₂ 2 ins. जगवान्; G₁ M₁ कृष्णः.
— ^a K₂ D₂ सुः; D₂ त्वं (for स). B₁ 2 D₁ D₁
D₁ 2.1.1 नावधत्ते; B₂ नावधीयन्; D₂ "नुते; D₂ "धीते
(for "धीयते). S (T₂ missing) स (T₁ भो) पार्थ किं
मुखसि (T₁ मा मुखसे) वेति चैताद्. — ^b B₁ 2 D₁

कर्णं पुरस्कृत्य विदुर्हि सर्वे
त्वदस्त्रमस्त्रैर्विनिपात्यमानम् ॥ १७
यया धृत्या निहतं तामसाक्षं
युगे युगे राक्षसाश्चापि घोराः ।
दम्भोज्ञवाश्चासुराश्चाहवेषु
तया धृत्या त्वं जहि सुतपुत्रम् ॥ १८
अनेन वास्य क्षुरनेमिनाद्य
संछिन्धि मूर्धानमरेः प्रसह्य ।
मया निस्पृष्टेन सुदर्शनेन

नदंते ते; D₂ नदंते*. S (T₂ missing) दृष्टान्समंता-
(T₁ दृष्टान्समेता; G₁ दृष्टा समंता; G₂ 2 दृष्टा समेता;
M₂ दृष्टः समंता) नदतः कुरुंस्त्वं. — ¹ T₂ नदंति
(for विदुर्हि). D₂ (before corr.) स वै (for सर्वे).
— ² V₁ B₁ 2 D₂ 2 तवास्त्रम्; B₁ तदं (for
त्वदं). B₂ S (T₂ missing) विनिहन्य (B₂ "त्य" मानं (for
विनिपात्य').

18 ^a K₁ धृता; K₂ धृत्या (for धृत्वा). K₂ विहतं; B₄
D₂ निहता (for "तं). K₁ तामसाक्षं; D₂ तामचंद्रं (for
तामसाक्षं). B₂ D₂ S (T₂ missing) यया धृत्या ताम (D₂
राक्षसाश्चापि त्वं. — ^b D₁ त्वं संयुगे (for युगे युगे).
D₂ रक्षस्य (for राक्षसाय). B₂ संयुगे रक्षसांश्चापि घोरां;
S (T₂ missing) युगे युगे राक्षसांश्चापि (T₂ राक्षसांश्चापि;
G₁ 2 M₁ रक्षसांश्चापि; G₂ राक्षसांश्चापि) घोरां. — ^c B₂
दम्भोज्ञवाश्चाहवेषु प्रवृत्त्या; D₂ दम्भोज्ञवाश्चासुराणाहवेन्यान्;
S (T₂ missing) इ (T₁ 2 सं) भोज्ञवं चासुरमाहवे त्वं. Co
cites दम्भोज्ञवाः (as in text). — After 18², B₂ D₂
S (T₂ missing) ins.:

1053* दर्पोत्सिकं वीर्यमन्तं किरीटिन् ।

[B₂ दर्पोत्सिका; D₂ "सितकान् (for "सितकं). D₂ वीर्यवतः.]
— ^a D₂ तथा (for तया). K₂ D₂ 2 धृत्या (for
धृत्वा). K₁ त्वा; K₂ [अ]द्य (for त्वं). D₂ transp. त्वं
and जहि. B₂ D₂ जहि युध्येद्य पार्थ; D₁ जहि कर्णं त्वमद्य;
S (T₂ missing) त्वं जहि कर्णमद्य (for त्वं जहि सुतपुत्र).
— After 18, B₂ D₂ ins.:

1054* कर्णं समासाद्य रिपुप्रमाथिन् ।

On the other hand, S (T₂ missing) ins. after 18:

1055* पार्थाहवे व्यक्तमक्षं समर्थम् ।

[T₁ 2 M₂ 4 व्यक्तमक्षं; G₁ 2 व्यक्तमक्षं (for व्यक्त'). G₂
समर्थः; G₂ 2 समर्थः (for "क्षम्).]

19 ^a G₁ om. वा. K₂ V₁ B₂ D₁ D₁ D₂ 2.1
चास्य; D₂ चास्यन्; D₂ चाद्य; T₁ 2 G₂ 2 M₁ चास्य; M₂ 4

C. 7. 4574
B. 2. 89. 31
E. 2. 96. 12

प्रादुश्चक्रे मनसा संविधेयम् ।
ततो दिद्यश्च प्रदिद्यश्च सर्वाः

समावृणोत्सायकैर्भूरितेजाः ।
ससर्ज बाणान्भरतर्षभोऽपि

जमं; Ds इत्याक्षयम्; S (Tz missing) अनुजमं (for इयू-
चिवान्). After इयूचिवान्, Ks reads from क्रोधदीप्तो
24th B; 1. जनास्तम् in line 8 of 1060* followed by
24th B; 1. ततोऽनुजं. S; Ks Ds प्रहस्य; Ks Dn1 प्राहयम्.
— ') Ds Dn1 सुमना (for मनसा). Ss संविधेयं;
Ks 'धोय; Ks B; Dn1 Ds S (Tz missing) च (Ks स)-
विधेयं; V; विधेयं; Ds संविधाय; Ca 'धेयम् (as in text).
— After 24th, N ins.:

तदस्व इत्या विरराज कर्णो
मुक्त्वा शरान्मेघ इवाम्बुधाराः ।
समीक्ष्य कर्णेन किरीटिनस्तु
तथाग्रिमध्ये विहितं तदस्वम् ।
ततोऽमर्षी बलवान्क्रोधदीप्तो
भीमोऽजवीदधुनं सत्यसंघम् ।
ननु त्वाहुर्वैदितारं महाशं
प्राह्यं विधेयं परमं जनास्तम् ।
पुनरुक्ताक्षसमितः किरीटि-
विनि स्रोक्तोऽप्योजयन्मध्यसाची

[5]

[10]

[S K1-s om. lines 1-2. B; repeats lines 1-2 after
st. 26. — (L. 1) B; s Ds Dn1 s. s. s विरराज (for विरराज).
— (L. 2) V1 B; (first time) Ds Dn1 s शरान्वधम् (Dn1
'धेय; Ds 'धय); Ds शरावुः (for मुक्त्वा शरावुः). Ds अम्बुधारा
(for 'धारा). — (L. 3) K1 कर्णेन (for कर्णेन). Ds किरीटिना
(for 'दिनच). S K1. s. s नदा; Ds Ds तद; D1 तथा (for
तु). — (L. 4) S K1. s. s तद; B; Ds तदा (for तथा).
D1 स राजमये (for तथाग्रि). Ks विहितं; V1 B1. s. s Ds
Dn1 s. s. s विहितं; B; Dn1 Ds s निहितं (for विहितं).
— (L. 5) Ks [S]मर्ष; Ks महाशं; V1 मत्वा; Ds दमर्षी;
Ds [S]मर्ष; After दमर्ष, Ks reads 26th. — (L. 6)
Ds transp. अजवीद and अनुजं. — (L. 7) Ks ननु त्वाहाहुर;
B; Ds (before corr.) न तु त्वाहुर; B; ननु त्वां तु; Ds न
त्वाहाहुर (for ननु त्वाहुर). K1 वैदितारं; Ds वैदितारं; Ds
विदितार (for वैदि). S K1. s. s तदस्व (for महा). — Ds
om. line 8. — (L. 8) Ks प्राह्य; Ks Ds प्राह्यं. S1 जनास्तं;
Ks जनास्तम्; Ds महाशं; Ds (marg. as above) जवास्तम्
(for जना). — S K Ds s om. lines 9-10. — (L. 9)
V1 पुंश्चाक्षम्; B1 जवं क्षाक्षम् (sic); B; पुंश्च क्षाक्षम्; Ds
Dn1 निपुंश्चाक्षम् (for पुंश्च). Dn1 Ds s. s. s तस्मादन्वयोजय
कल्पसाक्षिः. — Ds om. line 10.]

— ') B1 Dn1 प्रदिद्यश्चापि (for च प्रदिद्यश्च). — After
24th, Ks Dn1 S (Tz missing) ins.:

1060* गाण्डीवमुक्तैर्भुजगैरिवो-
र्विवाकरांशुप्रतिमैर्ज्वलद्भिः ।

— Ks repeats 24th after 1062*. — ') B; बाणा (for
बाणान्). Ks (first time) Dn1 S (Tz missing) तु (Ks
त; Gs इ) हास्तु बाणा भरतर्षभेण (Ks Tz 'न. — ')
S1 K1. s. s (second time) शतं क्षितान्; Ks शतं शतान्
(for शतं शतान्). K1 आशुवेगात्. V1 B Ds Dn1 s
शतं शतान्वेकवदाशु चैव (Ds 'पराशु वेगाः); T1 Gs M
(Ms damaged) शतं शता (T1 'तो) हेमसु (M1-s 'पु)-
क्ताः सुवीक्षणाः; T2 G1. s शतं (Gs 'ता) शता (Tz 'त) मी-
(Gs हे) मसुक्ताः सुवीक्षणाः. — After 24, Ks Dn1 S (Tz
missing) ins.:

1061* प्राच्छदयन्कर्णरथं क्षणेन

युगान्तवद्बृथकैरप्रकाशः ।

[(L. 1) T1 G1. s M1 प्रच्छादयन्. G1 अंतरिक्षं (for कर्ण-
रथं). — (L. 2) T1 'वासकैर; G1. s M 'काकैर; Gs
'काकप्रतिमः (for 'वह्न्यकैर). T1 'प्रकाशं (for 'प्रकाशः).]

Ks Dn1 Tz cont.:

1062* तत्र शूलानि परस्वधानि

चक्राणि नाराचशतानि चैव ।

निष्क्रामुधोरतराणि योधा-

स्ततो न्यहन्त्यन्त समन्ततोऽपि ।

छिन्नं शिरः कल्पचिदाग्रिमध्ये

[5]

पपात योधस्य परस्य कायात् ।

मयेन सोऽप्याशु पपात भूमा-

वन्यः प्रनष्टः पतितं विलोक्य ।

अन्यस्य ससिर्निपपात कृतो

योधस्य बाहुः करिहस्तदुत्थः ।

[10]

अन्यस्य सत्यः सह चर्मणा च

क्षुरप्रकृतः पतितो चरणबाह्व् ।

एवं समस्तानपि योधमुत्था-

न्विध्यंसवामास किरीटमासी ।

शरैः शरीरान्तकैः सुधोरै-

[15]

दौर्बोधनं सैन्यमक्षेपमेव ।

[(L. 1) T1 परस्वधान (for 'स्वधान). — (L. 2) Tz
चक्राणि साराणि युक्ता चैव. — (L. 3) Ks विचक्रन् (for
विश्व). Tz शोरतराण (for 'तराणि). — (L. 4) Dn1
बाहुः (for 'वह्न्य). — (L. 5) Tz शरैः (for शिरः).

श्रुतं श्रुताने कवदाशुवेगान् ॥ २४
 वैकर्ननेनापि तथाजिमध्ये
 महमजो बाजगगा त्रिमृष्टाः ।
 ते घोषिणः पाण्डवमम्पुपेयुः
 पञ्चन्यमुक्ता इव वारिधाराः ॥ २५
 म भीमसेनं च जनार्दनं च
 किरीटिनं चाप्यमनुष्यकर्मा ।
 त्रिभिस्त्रिभिर्भीमबलो निहत्य
 ननाद घोरे महता स्वरेण ॥ २६
 म कर्णबाणाभिहतः किरीटी
 भीमं तथा प्रेक्ष्य जनार्दनं च ।

अमृष्यमाणः पुनरेव पार्थः
 अगन्दशाष्टी च समुद्रवर्ह ॥ २७
 मुषेणमेकेन शरेण विद्धा
 शल्यं चतुर्भिस्त्रिभिरेव कर्णम् ।
 ततः समुक्तैर्दशभिर्जघान
 समापतिं काञ्चनवर्मनद्वम् ॥ २८
 म राजपुत्रो विशिग विवाहु-
 विंवाजिमृतो विधनुर्विकेतुः ।
 ततो रथाग्रादपतन्ममः
 परश्वधैः शाल इवामिकृतः ॥ २९
 पुनश्च कर्णं त्रिभिरष्टभिश्च

C. B. 4328
S. P. 88. 55
K. B. 96. 18

— (L. 6) Ts शिख (for रत्न). — (L. 7) Ka शेन (for सेन). Ka लोकतुः Ts कालतु (for लोकतु). — (L. 8) Ts प्रह्लादः — (L. 9) Ka हृष्टोः Dni हृष्टो (for हृष्टो) — (L. 11) Ka हृष्टो (for हृष्टो). Dni हृष्टो (for हृष्टो). Ts ... for ... — (L. 12) Ka धृष्टपुत्र (for 'धृष्टपुत्र'). Ka धृष्टपुत्र — (L. 13) Ka दशमपुत्र (for 'दशमपुत्र'). — (L. 14) Ka किरीटिनो]
 — After the above, Ka repeats 24'.

25 ") S: कैवल्येन; Ds विकल्पेन (for 'वैकर्त'). T: G M: s बाधु (for 'बाध'). Ds यथाजिमध्ये; T: M रमाजि; T: G तदाजि (for 'तथाजि'). — ") Ds वैभवः; S (Ts missing) काञ्चनः (for 'घोषिणः'). B: T: जम्बवे (T: 'वे') पुः; Ds जम्बवेपुः; G: जम्बुपेयुः (for 'जम्बु'). — ") S (Ts missing) शृष्टा (for 'मुक्ता').

26 ") Dni S (Ts missing) ततः स (T: च) कृष्णं च किरीटिनं च. — ") Ds चाप्यमनुष्य- (for 'चाप्यमनुष्य'). Dni S (Ts missing) वृकोदरं चापलिमप्रभावः (G: 'काशः; M: s 'मावं. — ") T: भीमबलान् (for 'बलो'). B: s Dai Dni G: [5] निहत्य; B: s विहत्य; Ds om. (for 'निहत्य'). — ") Ds निनाद (for 'न'). Ka घोषैर (for 'घोरे'). Ka महता. Ka शरेण; B: सुरेण; B: G: s स्वरेण (for 'रेण'). — After 26, B: repeats lines 1-2 of 1059*.

27 ") T: G M: s: s ततः स; T: तं तस्य (for स कर्णं). Ka B: Ds T: G: बाणाभिहतं (for 'निहतः'). — ") S (Ts missing) तदा (for 'तथा'). — ") M: अमृष्यमाणः; T: पार्थ. — ") S: दशाष्टा (for 'ष्टी'). Ka समुद्रवर्हः; Ds (before corr.) समुद्रवर्हः; G: s समुद्रवर्ह (for 'समुद्रवर्ह').

28 ") Dni S (Ts missing) स केतुम् (for 'मुषेणम्'). S: शिरेण. Ds हत्वा (for 'विद्धा'). — ") B: निमित्तेन (for 'त्रिभिरेव'). — Ka reads 28' after बलवान् in line 2 of 1059. — ") Ka Dai T: G: M: स मुक्तैर; Ds तु मुक्तैर; Ds मुमुक्तैर. — ") Ds समापति (for 'ममा').

29 ") K: सु- (for स). Ka विशरा; Ka T: विशिरो (for 'रा'). — ") Ka B D (except Ds) S (Ts missing) हतो (G: बलो) (for 'ततो'). K: T: G: M रथाग्राद; V: 'बाद् (for 'ग्राद्'). Ka Ds प्रह्लादः; V: B: s Dai Dni Ds: s स हृष्टः; B: s: s S (Ts missing) प्रह्लादः; D: s मुरुजः; Ds च भूमौ; Ds परासुः (for 'प्रभगः'). — ") Some MSS शाल (for 'शाल'). Ka Ds इवामि- कृतः; V: B Dai Dni Ds: s S (Ts missing) 'विकृतः (for 'मिकृतः').

30 ") Ds मित्वा (for 'विद्धा'). — ") K: D: s चतुःशतां (D: 'तं') (for 'तान्'). Ka सुबोधनान्; K: साधुबाध; B: साधुधानान्; Dni Ds 'धान्वै; Ca 'कीधान् (as in text). S (Ts missing) चतुःशतं द्विरदानां निपात्य. — ") B: Ds व हवान्; T: s महा- (for 'हत्वा'). B: s: s Dni Ds: s T: s अष्टशताम् (for 'शतं'). Ds G M रथाज- यानाष्ट रणे किरीटी. — ") S सहस्रबाणैः; V: Dni 'शोबाण (for 'मबाण'). Ka चतुरम् (for 'च पुनश्च'). V: B Dai Dni Ds: s: s T: s M: s स- (for 'च'). G: सारिनाम् (for 'सादीन्'). — ") Ds पतितं धान् (for 'वीरान्'). — After 30, N Ts ina:.

1063* कर्णं सप्तं सरथाश्वकेन
 महद्वयमजो गतिभिश्च चक्रे ।
 ततोऽजोऽहम्पुत्रो बन्धमाना
 धनं जयेनाशिरधि सन्न
 सुखाभि विदुषाह्वयमाशु कर्णं

[5]

C. B. 4589
B. B. 69. 63
M. B. 96. 19

द्राभ्यां चतुर्भिर्देवभिश्च विद्धा ।
चतुःशतान्द्विद्वान्सायुर्वीया-
न्हत्वा स्थानदृष्टतं जघान ।
महस्रमन्थांश्च पुनश्च मादी-

ब. शि. पु. रा. म. नि. क. म. म. म. म. म. म.

म. कोटि. म. म. म. म. म. म. म. म. म.

मुक्तोच बाणास्तु बहून्महीदणम् ।

ने पापकृपाशालाणां निजमु-

र्मैर्मेच्छितः सोऽनन्तांसादिग्धाः ।

[10]

मायुजमौ मध्येधनुर्धराणां

महाबलौ मध्येधनुर्महाहौ ।

निजमुश्रुतान्द्विद्वान्सायुर्वीया-

वन्त्योन्ममन्थस्यविदौ महाहौ ।

जघोपयातस्त्वरितो दिदृक्षु-

[15]

र्मैर्मेच्छितान् विरुजो विशाल्यः ।

कृतः सुहृन्निर्मियत्रो वरिष्ठे-

र्षुषिष्ठिरात्र सुवर्णवर्मा ।

तत्रोपयातं युधि धर्मराजं

दृष्ट्वा सुधा सर्वभूतान्मन्यमानम् ।

[20]

राहोर्विमुक्तं विमलं समग्रं

चन्द्रं यथैवाभ्युदितं तथैव ।

[(L. 1) Ks सम्पन्नः; B.s सम्पन्नः; Dn1 Ds सरवं स (for सम्पन्नः). — (L. 2) S Ks-1 Ds सृष्टम् (for सृष्ट). Ss Dai Ds om. च. B.s-1 चक्रः; Dn1 Ts प्रवृत्ते (for च वृत्ते). Ds सृष्टमन्थे व्यदन्तप्रवीरः (sic). — (L. 3) Dn1 Ts अथ (for ततो). Ss मध्यमाता (for मध्य). — (L. 4) S K Ds अशिरवेः (Ks 'वे' (for 'रवि). Ds पुस्तकः; Ds च वीरः; Ts समेताः (for सम्पन्नः). — (L. 5) Ks सुवल्स निदयः; Ks स वाग्विदोः; Ds मुक्तमिविष्य (for मुक्तामिविष्य). Ks Ds कर्णः; Ds कर्ण (for कर्ण). V1 B Dai D1.2-1.1 प्रमुचं (B.s 'मुचं' बाणाजहि पांडु (B.s सृज)-पुत्रं. — (L. 6) B.s अजं; Ts पराज (for पुत्र). S K1.2.1 समेताजः; B.s समेताज (for सम्पन्नः). — S K1.2 om. lines 7-8. — (L. 7) Ks Ds समो (Ds 'मो)हितः; Ks Dai D1.1 संयो (for स यो). Ks सर्वभूतः; Ds धर्मराज (for सर्वभूत). — (L. 8) Ks परेणः; Ks V1 B.s-1 Dai D1.2-1.1 अस्त्राजः; B.s अस्त्राजः; Ds समेताजः; D1.1 सुमुक्तम् (for समेताज). — (L. 9) Ds चक्रः; Ds चक्राजः (for चक्राज). S K1.2 बाणा (for बाणाज). Ks V1 B Dai D1.2-1.1 मर्मैच्छितः शोभितः समु (Ks 'वांसु; B.s 'वाः प्रमु; Ds 'वांसु)काः; Ds मर्मैच्छितः शोभितः मुक्तः. — (L. 11) Ks ताज (for ताज). — S K1.2 om. lines 12-15. — (L. 12) Ks पयसाही (sic) (for सपयसाही). — (L. 13) B.s विदितः;

नष्टौ महत्साणि च पत्तिवीरान् ॥ ३०

दृष्ट्वा निमुक्त्यावथ युध्यमानौ

दिदृक्षुवः श्रुतवरावरिष्ठौ ।

कर्णं च पार्थं च नियम्य बाहा-

Ds मर्मैच्छितः (for मर्मैच्छितः). Dn1 Ds Ts उग्रम् (for उग्रम्). — (L. 14) Ds अयोध्याम् (for 'मयि). B1 Ds.1 Ts महाहौ (for 'मो). — (L. 15) B.s तत्र (for अथ). Ts [उ]पयातम् (for 'याम्). Ks अयोध्यात्स्वरितो दिदृक्षुः. — (L. 16) K1 V1 B.s.1 Ds.1 मर्मैच्छितान्; B.s Dai D1.1 'वर्णितः; B.s Dn1 Ts 'परीभिर (for 'पयसां). Ks विरुजो; B1.1 Dn1 Ds.1.1 निरुजो (for विरुजो). — After line 16, Ks Ts ins.:

1064* नास्त्यदस्त्राविमुक्तोद्भवै-

रष्टाजिवाश्रमसुदृढिः ।

आवद्धः शोभनत्वापवेन

यथा सुरेणो दिवितैः क्षणाङ्कः ।

[[(L. 1) Ts हस्त्यदस्त्राविमुक्तोद्भवैर् (sic). — (L. 2) Ts अष्टाजिवाश्रमसुदृढिः. — (L. 3) Ts आवद्धः शोभनत्वापवेन. — (L. 4) Ks क्षिताङ्कः (for क्षणाङ्कः).]]

— (L. 17) V1 ततः; Ds कृतः; Ts कृतः (for कृतः). S K1.2.1 द्विपतां (for निजतां). Ss अनिष्टर (for वरिष्ठर). — (L. 18) Dn1 सुवर्णवर्मा; Ds 'वर्ण (for 'वर्मा). — (L. 19) S Ks.1.1 Dn1 Ds म्या; B.s Ts अथ; Ds नयः; Ds दया (for अथ). Ds मयः (for [उ]प). — (L. 20) B.s [मु]क्तम् (for 'मुक्त'). S K1.2.1 दृष्ट्वा भूतान्मन्यन्तं दन्मुद्रा वै. — (L. 21) Ts मयाज (for मयैर्). B.s निमुक्तं (for विमलं). Ks सुमात्रं; Ds सुमंत्रं (for समग्रं). — (L. 22) Dn1 [अ]प्युदितं (for [अ]भ्यु).]

31 " Ks V1 B D S (Ts missing) दृष्ट्वा तु (Ds 'दृष्ट्वा; M1-1 'दृष्ट्वा च) (for दृष्ट्वाजि). S (Ts missing) अति- (for अथ). — " Ks Dai D1.1 श्रुतवीराजः; V1 तत्र वीराजः; B.s Ds श्रुतवराज (for 'वराज). Ks अरिष्ठौ (sic); B.s अरिष्ठौ (for 'जौ). — " V1 निजम्य (for निजम्य). K1 मिवल बाहा (sic); Dn1 विहो कर्णतः; Ts निजम्य वीराः (for निजम्य बाहाज). G1 बाणाज (for बाहाज). — " Ks V1 Dn1 D1.2.1.1 स्वस्त्रा (for स्वस्त्रा). B.s महीस्त्राज (for 'स्त्राज). S K1.2.1 जना हि तस्युः; Ks जनाधितस्युः; V1 B Dai D1.2-1.1 जना धितस्युः; Ds जनाधितस्युः (for जना धितस्युः). T1 G1.1 M सर्वे महीष्ठा (T1 महीस्त्रा; G1.1 वरिष्ठा) अ ततो वतस्युः; Ts Gs सर्वे महीष्ठा (Gs हिस्त्रा) अ ततो वतस्युः. — After 31, N Ts ins.:

1065* स कार्मुक्यातलसंनिपातः

सुसुक्ताणास्तुमुक्तो बभूव ।

प्रतोत्सवाभ्योन्ममिषुवैकै-

र्वर्णवल्सवाधिरथैश्च राजम् ।

न्त्वस्या महीत्याश्च जनावत्सुः ॥ ३१
ततो धनुर्ज्या महामतिकृष्टा
मुषोषमाच्छिद्यत पाण्डवस्य ।

[(L. 2) Śi K. 1. Dn 1 Dn 2 समुक्तः; B 1 समुक्तः (for समुक्तः); K 1 Dn 2 समुक्तः — (L. 3) K 1 समुक्तः; D 1 समुक्तः; T 1 समुक्तः (for समुक्तः); T 2 समुक्तः; D 1 समुक्तः (for समुक्तः); — (L. 4) B 1 [सा] विविक्तः; D 1 [5] वि (for व); Dn 1 T 1 नव (for रावत्).]
— After the above, sequence in T 1 is 33rd, 1065*, 1067*, 32, 33rd, 33rd (r).

32 For sequence in T 1, cf. v. l. 1065*. — ") K 1 धनुर्ज्या; K 1 D 1 धनुर्ज्या (for 'ज्या'); K 1 महामावः कृष्टा; K 1 'मा निहृष्टा; K 1 साविहृष्टा; B 1 'साविहृष्टा; Dn 1 Dn 2 'सा निहृष्टा; Dn 2 'सा विहृष्टा (D 1 'दा' (for 'साविहृष्टा'); Ca cites निहृष्टा; T 1 G M प्रच्छादयामास तवः दृष्टकैः — ") K 1 B 1 Dn 1 Dn 2 T 1 G M Ca मषोषम्; D 1 मषोषम् (sic); G 1 म एव (for मुषोषम्); B 1 B 1 Dn 1 अविष्टः च कृष्टा चतः; B 1 आच्छिद्यत; D 1 अविष्टत; T 1 G M आच्छिद्य च (G 1 तु; T 1 आच्छिद्य च; Ca आच्छिद्यत (as in text); K 1 B 1 T 1 G M गोदिवस्य; T 1 G M गोदिवराय; G 1 गोदिवस्येन (for पाण्डवस्य); — ") G 1 M 1 अस्मिन् (for त'); K 1 Dn 2 च (for तु); Dn 1 T 1 G M 1 कस्तुनं (Dn 1 पाण्डवं) सूतपुत्रः; M 1 •••••सूतपुत्रं (for सूतपुत्रस्तु पार्थ). — ") Dn 1 समाधिचोदः; D 1 'दुषोदः; G 1 'चिदोदः (for 'चिदोदः); K 1 Dn 1 छुत्रकायः; T 1 प्रदरायः; Ca छुत्रकायं (as in text); D 1 सहस्रं (for शतेन).

33 For sequence in T 1, cf. v. l. 1065*. — ") B 1 विमुक्तः; T 1 म मुक्तः (for विमुक्तः); B 1 सर्वप्रतिमैः; T 1 सर्वप्रतिमैः; G 1 सर्वप्रतिमैः (for 'सर्व'); B 1 Dn 1 अशीतलः; Dn 2 T 1 G 1 M 1 सुतीक्ष्णैः (for च तीक्ष्णैः). — ") D 1 तैकप्रवातैः; Dn 1 'प्रभूतैः; D 1 'प्रभूतः; T 1 'प्रभूतैः (for 'प्रभूतैः'); V 1 सगपवराजैः; B 1 'पत्रवाजिनैः; D 1 'पत्रवाजिः; G 1 'वाजिवाजैः; Ca 'पत्रवाजैः (as in text). — ") Dn 1 D 1 8 (T 1 missing; T 1 both times) वध्या विभेदाद्यु च वासुदेवं. — ") B 1 D 1 तद्वनतः; D 1 'नतरे. Śi K 1 D 1 प्राचरं (K 1 'त'); K 1 प्रहरतः; Dn 1 D 1 प्राचरतः; D 1 प्राचरतं (for 'वन्त); Dn 1 T 1 (first time) अर्नतं का (T 1 क) कस्तुनमहमिह; D 1 अर्नतं सत्वरं सोमकायः; T 1 तमतरा प्रास्तामोमकायः; T 1 (second time) M 1 तमतरा प्रास्तामोमकायः; G 1 •••••सोमकायः; G 1 M तमतरा प्रास्तामोमकायः. — Dn 1 ins. after 33: T 1 after the first occurrence of 33rd :

तस्मिन्क्षणे सूतपुत्रस्तु पार्थ
समाचिनोन्मुद्रकाणां श्रमेन ॥ ३२
निर्मुक्तमपेप्रतिमैश्च तीक्ष्णै-

C. 8. 4599
B. 8. 99. 79
K. 8. 99. 21

1066* दृष्टान्तो ममेतु निर्विभेद
मकुपुत्रं चापुत्रतः शराभिः ।
कृष्णं च पार्थं च तथा ध्वजं च
पार्थानुवाप्तोमकास्तानवन्ध ।
[(L. 2) T 1 मकुपुत्रं वादगतेः शराभिः. — (L. 3) T 1 कृष्णं च पार्थं च तथा ध्वजं च. — (L. 4) T 1 पार्थानुवाप्तः सोमकाः तानवन्धः.]
Dn 1 T 1 cont. S K V 1 B Dn 1 Dn 2 ins. after 33:
1067* प्राच्छादयंते निजिनि. दृष्टकैः
जीमूतसंधा नभसोव सूर्यम् ।
आगच्छन्त्यान्विशिनैरेनैः
व्येष्टमवस्यस्तुतः कृष्णकः ।
शैरन्तमसं विनिहन्त्य सर्वं [3]
जयान् तेषां रथवाजिनानाम् ।
तथा तु रथमवस्यराजं शत-
शतपदं यन्मार्गैः सूतपुत्रः ।
ते भिक्षुरेहा व्यमथो निपेयुः
कर्णेपुमिर्मृमिलके सनन्तैः । [10]
कृतेन सिद्धेन चचापपुत्रा
महाबला भीमबलेन तद्वत् ।
पुनश्च पाञ्चालवामनाभ्याम्
सदन्तरं कर्णधनं ज्ञापयाम् ।
प्रस्कन्दन्तो वलिनः सापुमुकैः [15]
कर्णेन वामनिहृष्टाः प्रमत्त ।
जवं तु मत्वा विपुलं त्वरीया-
सकाञ्चिज्जः सिंहनादांश्च नेतुः ।
सर्वे ह्यमव्यक्त वसे कृतौ गौ
कर्णेन कृष्णादिति ते विनेतुः । [20]
[(L. 1) Śi K 1 Dn 1 V 1 प्रच्छादयं (Śi 'व'पु; K 1 Dn 1 प्राच्छादयम्; Dn 1 D 1 प्राच्छादयं (for प्राच्छा); Ś K 1 D 1 नः; B 1 तु (for ते); Dn 1 D 1 विनिजिः (for निजि); K 1 दृष्टकैः; K 1 Dn 1 'नेतुः; D 1 दृष्टकैः (for दृष्टकैः); T 1 प्राच्छादयंते निजिनिः दृष्टकैः — (L. 2) B 1 जीमूतसंधा; Dn 1 D 1 'संधे; D 1 'संधा (for 'संधा); D 1 तमदीव (for नव); — (L. 4) Dn 1 D 1 व्येष्टमव (for व्येष्टमव); D 1 कृष्णकैः; D 1 कृष्णकः (for कृष्णक); — (L. 5) K 1 अक्षमकैः; K 1 B 1 Dn 1 D 1 अक्षमकैः; V 1 D 1 T 1 अक्षमकैः; Dn 1 अक्षमकैः (for 'मक्ष'); Ś K Dn 1 D 1 च निहृष्ट (for निजि); D 1 अक्षमकैः विनिहृष्ट पार्थ; — (L. 7) B 1 तमत् (for तथा); B 1 च (for तु); K 1 वामि; B 1 Dn 1 V

C. B. 4599
B. B. 19. 75
R. B. 36. 25

सौलप्रघातैः खगपत्रवाजैः ।
पृथ्वा नागर्चवासुदेवं विभेद
तदन्तरं सोमकाः प्राद्वन्त ॥ ३३
ततो घनुर्ज्यामवधम्य शीघ्रं

शरानस्तानाधिरथेर्विधम्य ।

सुसंरब्धः कर्णशरक्षताङ्गो
रथे पार्थः सोमकान्प्रत्यगृह्णात् ।
न पक्षिणः संपतन्त्यन्तरिक्षे

दु (for वा). T₂ तथा न विन्दयन्तस्मय. — (L. 3) D₂ प्रघातैश्च (for प्रघातैः). D₂ प्रघातैश्चामरे सन्तुवन्. — (L. 9) K₂ विभज्य (for विभजे). D₂ [५]स्वपेयुः; T₂ [५]मि (for मि). — (L. 10) K₂ भूमिपदे (for भूमि). V₁ B₁ D₁ D₂-3.4 (by corr.). T₂ स्वमेव (for स्व). D₂ कर्णेषु निभुंवे निभुंवे. — T₂ om. lines 11-12. — (L. 11) D₁ D₂ D₃ 3.4 कुद्रेण विद्वेन; D₁ D₂ 4.1 विद्वेन कुद्रेण (by transp.). K₂ यथा स्वयुधः; K₂ V₁ D₁ D₂ 2.5 'शयूया (K₂ 'या); K₂ D₂ 'स्वयूया; B₂ 'शयूया (sic); D₂ यथा तु नगा; D₂ (marg. rec. m.) यमिभयूया (for यथाशयूया). — (L. 13) S₂ B₂ पांचकवर (B₂ 'तं)र; B₂ D₁ D₂ 5 दंवाकवरम्. V₁ निवेनुम् (for नवानये). B₂ D₁ D₂ T₂ नदंवे (for 'त). — (L. 15) S₂ K₂ B₁ 3.4 D₁ D₂ 6-8 प्रसंदनो; K₂ दिने; B₂ 'दयनो; T₂ 'दितो (for प्रसकन्दनो). D₁ 1.1 दितो; T₂ दितो; (for 'त); D₂ मायुर्गैः (for 'मुकैः). — (L. 16) K₂ विद्वजः; D₂ विद्विज (for 'द्विज); D₂ प्रमज्य (for 'मज्य). — (L. 17) B₁ जयन् (for जयं). D₁ जयं मया विपुलं वै स्वर्गयन्. — (L. 18) S₂ K₁ 2.4 D₂ न (K₂ D₂ ता)काप्रेतः; K₂ काप्रेतः; V₁ तयं निभुंवे; B₂ तयान्निभुंवे; D₂ T₂ यथा (T₂ 'त) निभुंवे (for तयान्निभुंवे). K₂ नेदः (sic); D₂ चक्रुः (for नेदः). — D₂ om. lines 19-20. — (L. 19) D₂ [५]मि (for मि). K₂ T₂ वरी; K₂ वसे; D₁ वदो; D₂ वरी (for वसे). — (L. 20) B₁-3 D₁ D₂ 3-4 कौरवेन्द्र; B₂ D₁ T₂ ते विनदं (for ते विनेदुः). V₁ कुण्ठेन कर्णमिति कौरवेन्द्र; D₂ कुण्ठो तु कर्णेन महाविनदं.]

T₁ G M ins. after 33: T₂ after the repetition of 33rd:

1065* ततो नवज्यां सुवदो किरीटी
स्वबाहुविशेषज्वां प्रगृह्ण ।
समादधे गात्रिण्ये क्षिप्रकारी
निक्षेपमात्रेण महाधनुष्यान् ।
व्याधिर्य उवाचिषां च कल 5]
नैवावबुध्यस्वतुषो कधुष्यान् ।
पार्थस्य संख्ये द्विपतां निहन्तु-
सद्वृत्तं तत्र बभूव राजन् ।

[(L. 1) T₁ नवजां; G₁ वतुषो; G₂ नयां उवां (for नवज्यां). T₂ ततोक्षिप्रज्यां सुवदं किरीटिनः. — (L. 2) G₁ M₁-विशेषज्वां (for -विशेषज्वां). — (L. 3) G₁ समादध; G₂ 'दधे; M₁ स्मादधे (for समादधे). T₁ G₂ गात्रिणं (for 'दे). — (L. 5)

T₁ G₂ ज्याधिर्यनं; T₂ 'वहनं; M₁ 'वधानं (for 'विधानं). T₂ संख्ये (for तस्य). — (L. 6) T₁ G₁ नैवावबुध्यन्; T₂ नैवबुध्यन्; G₂ नैव्यावबुध्यन् (for नैवाव). — G₂ om. lines 7-8. — (L. 7) G₂ M₁ संख्ये (for संख्ये).]

34 * K₂ अवधस्य; K₂ D₂ 'वध्य; V₁ B₂ D₂ 'सृज्य; B₁ 'नह्य; B₂ अन्विध्य; B₂ 5 D₂ 4.1 Ca अवन्म्य; D₁ D₁ D₂ 5 'नाम्य; D₂ 'लंध्य (for 'वम्य). — * B₂ D₂ तु तान् (for अस्तान्). K₂ D₂ (before corr.) विधस्य; D₂ विहस्य; Ca विधम्य (as in text). — For 34th, S (T₂ missing) subst.:

1069* पार्थोऽपि तां ज्यामवधाय तूर्णं

शरासनज्यामाधिरथेर्विधम्य ।

[(L. 1) T₁ G₂ तान्यान्; T₂ तज्यान् (for तां ज्यान्). — (L. 2) T₂ शरासनं (for शरासन्). T₂ आतिरथैर्; G₂ अति; M₁ अथि (for अथि). T₁ निधम्य; G₁ निहस्य; G₂ 5 विमय्य (for विधम्य).]

— * D₂ असंरब्धः; M₁ स (M₁ सु) संकुदः (for सुसंरब्धः). T₁ G M कर्णशरैः (for कर्णशर-). B₂-विश्वतांगो (for -क्षताङ्गो). — * S (T₂ missing) यो (T₂ G₂ 5 M₂ यौ)वान् (for पार्थः). D₁ कौरवान्; D₂ S (T₂ missing) तावकान् (for सोमं). D₂ M₁ प्रत्यगृह्णन्; D₂ (before corr.) 'गृह्णीत्; Ca 'गृह्णात् (as in text). — After 34th, N T₂ ins.:

1070* ज्यां चातुसृज्याम्यहनचक्रे

वाणान्धकारं त्वकरोत्क्षणेन ।

हृत्स्यं च कर्णं च कुरुक्ष्व सवो

म्बागैरविध्ययुगपत्किरीटी ।

[(L. 1) K₂ 4 चातुसृज्य; V₁ D₂ T₂ चातुसृज्य (for चातु). D₁ D₂ 5 व्यहनत्; D₂ [अ]व्यवधीत् (for 'हनत्). S K₂ 4 तलेन; K₁ मुलेन (sic); K₂ D₂ 5 T₂ तलेनैर्; D₂ कलेने (sic) (for तलेने). — (L. 2) V₁ B₂-3 D₁ D₂ 3-4 वाणां-कारान् (for 'कारं). K₂ प्रकरोत्; V₁ B D₁ D₂ 3 अकरोत् (for त्वकं). D₁ T₂ वाणांकारं स्रष्टा च चक्रे. — (L. 3) V₁ B D₁ D₂ D₂ 1.2 transp. हृत्स्यं and कर्णं. D₁ D₂ om.; D₂ कुरीत् (for कुरीत्). — (L. 4) D₁ प्रसभं; D₂ समरे; T₂ प्रहसन् (for कुपन्). K₂ वागैरविध्ययुगपत्किरीटी; D₁ किरीटी.]

— D₁ (erroneously) reads 8.65.34'-8.66.4' after

क्षेपीयमात्रेण कृतेऽन्धकारे ॥ ३४

अल्पं च पाप्यो दशभिः पृथक्के-

भृशं तनुत्रे प्रथममविष्यत् ।

ततः कर्णं द्वादशभिः सुमुक्ते-

विद्धा पुनः सप्तभिरभ्यविष्यत् ॥ ३५

स पार्श्वबाणासनवेगानुभै-

र्द्धदाहतः पश्चिभिरुग्रवेगैः ।

विभिन्नगात्रः श्वतजोक्षिताङ्गः

कर्णो वर्मा रुद्र इवातनेषु ॥ ३६

ततश्चिभिश्च त्रिदशाधिपोरमं

श्रेर्विमेदाधिगधिषेनंजप्रम् ।

शरांस्तु पञ्च ज्वलितानिवोरगा-

न्यवीरयामाम जिघांसुरभ्युते ॥ ३७

ते वर्म मिच्छा पुरुषोत्तमस्य

सुवर्णचित्रं न्यपतन्मुमुक्षाः ।

वेगेन गामाधिविशुः सुवेगाः

C. 2. 4612
B. 2. 59. 59
K. 2. 56. 23

" (1) Da. Ds. s. पश्चिमा; Da. ते पश्चिमाः
12. आरतम्; Dni बभ्रुम्; Da. प्रापतम् (for मारुतम्).
Vi. L. Da. ज्वरीये. Ts. मैवापनपश्चिमो क्षेपितः; Ts. G.
M. मैवापनपश्चिमो (Ts. 'जो'पश्चिमे; G.s. मैवापनप-
श्चिमा (G. 'गयो'पश्चिमे) — (2) Dni तदा मद्राक्षेण;
Da. पाप्येन मद्राक्षे; S. (Ts. missing) पाप्येन मद्राक्षेण (for
क्षेपीयमा). Cae. site क्षेपीयमा (as in text). Ka
Da. s. 12m. Dni. Ts. (G. M.) कृतोऽन्धारे — After 34,
S. Ts. 12m.

1. 11. वायुर्विषमैरमरैः समैः

सुबाह बाणासनोक्तपत्रिः ।

[(L. 1) S. Ka. s. वायो; S. विरमैर्; Ka. विरामैर्;
Da. विरमैर् (sic); Ts. विरमैर् (for 'मैर्'); Ts. व. सुः (for
मरै); Dni. Ds. वायुर्विषमैर् (Da. 'वा'विमो वृषमैर्;
Da. वायुर्विषमैः समैः पर (sic). — (L. 2) S. Ka. s.
सुबाह; Ts. मद्राक्षे; Cae. सुबाह (as above). Ka. सुबाह
मद्राक्षे व. लोचनपश्चिमा; Dni. Ds. उदाह विषमः (Da. 'मद्राक्षे') सुवि-
(Da. 'वी'मद्राक्षे).]

35 For sequence in Di, cf. v. l. 34. Da. om.
35^{ab}. — (1) Vi. B. सप्तपत्र; Da. s. Ts. G.s. M.
मद्राक्षे; G. M. कर्णं तु (for मद्राक्षे च). Ds. s.
(margin) नर्वभिः (for दम'). S. Ka. पृथक्के; Ka. पृथक्के;
Ka. Da. पृथक्के; Ka. प्रथक्के; S. (Ts. missing) निमेपाद्
(for पृथक्के). — (2) Ka. नुत्रे (sic); Vi. B. तनुत्रं; G.
तु नेत्रं. — (3) Ka. Da. सुमुक्ते; Dni. समुक्ते; Da. (margin)
सुप्रमुक्ते; Da. तु मुक्ते; Ts. G.s. पृथक्के. — (4) Ba.
Dai. Ds. s. s. Ts. G. M. अल्पविष्यत् (for अल्प').

36 For sequence in Di, cf. v. l. 34. — (1)
Ba. s. बाणासनः; Ba. Da. बाणासनः; Di. (by
corr.) बाणासने (sic) (for बाणासनः). Ka. अज्ञ-
वेगेर (sic); Ka. B. वेगनुत्रं (B. 'जो'); Vi. Dni. Da.
वेगमुक्ते (for वेगनुत्रे). — (2) G. M. विभिन्नगात्रः;

G. प्रभिन्नगात्रः; Ka. Da. अज्ञवेगि; Da. 'अ'नोत्रं; B.
'जोक्षितांग. — Da. reads 34^a after 1072^a. — (3) Ka.
Da. इवातनेषु; Da. (margin, as in text) इवातनेषु; Ts.
G. M. s. इवातनेषु (for इवातनेषु). Cae. site आतनेषु;
(as in text). — After 36, Ka. Vi. B. D. (except
Dni. s. 12m.)

1072^a प्रकीर्तमानोऽयं इमं शान्तमप्ये

रौद्रं मुहुर्न कश्चिद्विदगात्रः ।

[(L. 1) Ka. Vi. Dai. Ds. s. प्रकीर्तमानः; B.
'मन्त्रेण; B. 'मन्त्रेण; B. Da. 'मन्त्रेण; B. 'मन्त्रेण (for 'मन्त्रेण').
Ka. Dni. सप्तपत्रं]

— After the above, Da. reads 36^a.

37 For sequence in Di, cf. v. l. 34. — (1)
Ka. Vi. B. Dai. Dni. Dni. S. (Ts. missing) तं
(for च). Da. तन्चिभिः त्रिदशोपमं शरी. — (2)
Da. मुहुर्न (for शरी). Ts. G. [ज]विषि (G. 'वि') (for
[जा]वि'). — (3) Ds. शरांस्तु. B. D. (except Da. s.) S.
(Ts. missing) च (for तु). Ba. कश्चिद्विदः; Ts. [ज]विषिकाद्
(for त्रिदशानिवोरगाद्). G. त्रिदशानिवोरगाद्; G. त्रिदशानिवोर-
वेगाद्. — (4) Ka. Ts. G.s. M. प्रवेक्षयामास; Dai.
Ds. s. Ca. प्रवेक्ष; Cap. प्रवेक्ष (for प्रवेक्ष). Ka. प्रवेक्ष-
मासु जघांसुरभ्युते; Vi. B. Dni. प्रवेक्षयामास विषमपच्युतं;
Ba. s. Da. s. s. G. M. s. प्रवेक्ष; B. प्रवेक्ष; B. Da. प्रवेक्ष;
Da. s. प्रवेक्ष; G. प्रवेक्ष यामास जिघांसुरभ्युते (M. s. 'नी').

38 For sequence in Di, cf. v. l. 34. — (1)
Ka. om. ते वर्म. S. (Ts. missing) सुवर्णचित्रं
पुरुषोत्तमस्य. — (2) Ka. B. D. (except Da.) सुवर्णचित्रं
(for 'चित्रं'). Ka. [ज]व्यपत्तम्; Ka. B. s. s. Dai. Ds. s. s.
व्यपत्तम् (for 'व्यपत्तम्'). Ts. निष्ठा च वर्णव्यपत्तम्मुहुर्न;
Ts. ते वर्म निष्ठा च वर्णव्यपत्तम्मुहुर्न; G. M. वर्माच (G. 'व') निष्ठा
व्यपत्तम्मुहुर्न. — (3) B. सुवेगाः; Da. सवेगाः. S. (Ts.
missing) वेगेन गो ते विविक्तुश्च राजन्. Cae. site गो
(as in text). — (4) Da. तन्वेगाः; Ca. साया (as in

C. 7. 4213
B. 2. 109. 39
K. 2. 96. 39

स्नात्वा च कर्णाभिमुखः प्रतीयुः ॥ ३८
तान्पञ्चमहैस्त्वरितैः सुमुक्तै-
स्त्रिधा त्रिर्धैकमथोच्चकर्त ।
धनंजयस्ते न्यपतन्पृथिव्यां
महाहयस्तक्षकपुत्रपक्षाः ॥ ३९
ततः प्रजज्वाल किरीटमाली
क्रोधेन कथं प्रदहन्निवाग्निः ।
स कर्णमाकर्णविकृष्टसृष्टैः
शरैः शरीरान्तकैरूर्ज्वलद्भिः ।

text). Ms om. from च up to तान् (in 39^a). M1 तु
(for च). Ba.s Dn1 D2 कर्णाभिमुखाः (for 'भिमुखाः').

39 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. Ms
om. तान् (cf. v. 1. 38). — ^a) V1 B (except
Bs) Da1 Dn1 D1.2.5.7 S (Ts missing)
इक्ष्मिः (for त्वरितैः). Ba D4 सुमुक्तैस् (for 'मुक्तैस्').
— ^b) Ks त्रिधास्; Gs द्विधा; M1 विष्ठा (for the first
त्रिधा). V1 [ए]वैकम् (for [ए]कै). — ^c) V1 Dn1
धनंजयाक्षैर् (for 'जयस्ते'). Bs ह्यपतन्; Bs [S]भ्यः;
Gs M1.2 न्यपतत्. — ^d) S K1.2.4 महाभयः; Ks
'जवास्; B1 'भयस् (for 'हयस्'). Ks B1-पत्रपक्षाः; Ds
(marg. as in text) -पुत्रकक्ष्याः (for -पुत्रपक्षाः). Ca.c
cite तक्षकपुत्रः and पक्षः. S (Ts missing) यथा (M1
इवा) इवास्तादर्थमुत्तेन (G1 'मुत्तेन' कृत्वा).

40 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. — ^a)
G1 तथा (for ततः). — Ms om. 40^b. — ^b) S
K1.2.4 कथं; Ks om.; Ca कथं (as in text). Ss
प्रवहन् (for प्रद). — After 40^b, N ins.:

1073* तथा विमुखाङ्गमवेक्ष्य कृष्णं
सर्वेभ्यः कर्णमुत्रप्रसृष्टैः ।

[(L. 1) S K1.2.4 विमुखाङ्गः; Ks तु मुखाङ्गः; V1 B1.2-3
Da1 Dn1 विमुखाङ्गः; Bs Ds विमि (for विमु). — (L. 2)
Ks Dn1 D1.2.3 सर्वेभ्यः; Ca सर्वे (as above). Ks
कर्णमुत्रः (for कर्णमुत्रः).]

— ^a) Bs सु- (for स). Ks विमुखाङ्गैः; B4 Da1
D1.2.3.4.5 Ca-विहृ (D1 'वृ'हृष्टैः; Ds M1-विहृष्ट (for
'विहृष्ट'). Ds स कर्णमाङ्गव्य सकृत्प्रसृष्टैः. Ca: स्थिरी-
कृत्य वन्यः प्रेरणं विहृष्टम्. — ^b) Ks V1 B4 Da1 D1.2.3
शरीरातिर्करैः; T2 'रामिदुरैः; G M 'रानिद् (G1 'त'रैर्
(for 'रान्तिर्करैः). — ^c) Gs [अ]भिधास् (for [अ]भिष्यस्).
— ^d) Ba.s D1 T2 चेर्वाह; Bs तलसु (for चेर्वाह).
Dn1 देवाद्वातिष्ठव चेर्वाहः; Ds चेर्वाहवत्तुर्वाग्निमात्रधैर्
(sic). — After 40, S (Ts missing) ins.:

मर्मस्वविध्यत्स चचाल दुःखा-
तस्यावतिमात्रधैर्यः ॥ ४०
ततः शरौघैः प्रदिशो दिशश्च
रविप्रभा कर्णरथश्च राजन् ।
अदृश्य आसीत्कृपिते धनंजये
तुपारनीहारवृत्तं यथा नभः ॥ ४१
स चक्ररक्षानथ पादरक्षा-
न्पुरःसरान्पृष्ठगोपांश्च सर्वान् ।
दुर्योधनेनानुमतानरिम्ना-

1074* प्रादुश्चकाराय शरान्महात्मा
देहं विचिन्वन्निव सृतजस्य ।

शरास्तु ते काञ्चनचित्रपुङ्खाः
संपेतुकुर्यां शतशो महान्तः ।
[(L. 1) T1 [अ]जु (for [अ]य). — (L. 2) T1
विमिदन्; G1 वितन्वन्; M1.2 विष् (for विमि). — (L. 4)
M1.2 उग्रः (for उग्रः).]

41 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. — ^a)
Ss शरौघः; Ds शराक्षैः. — ^b) V1 रविः प्रभा;
Ba.s Da1 D1.2.3.5.7 G1.2 रवि (Ba 'व'प्रभाः; Bs.s
Dn1 Ds रवेः प्रभा (Bs 'भा'); D4 रविप्रसैः; Ds T1 'प्रभा';
T2 M 'प्रभः; Gs 'प्रकाशैः (for 'प्रभा). Ds कर्णरथस्य; T1
Gs (before corr.) रथं च; G1 'धरश्च (for 'रथश्च). — ^c)
Ks अदृश्यमाने; Ks V1 B1.2.4 Dn1 Ds.5.7 'श्वमासीत्-
T2 अदृश्य आसीत्सहसा सृतपुत्रस्य. — ^d) Bs-कृतं; Ca
-कृतं (as in text). Ds -वृत्तो यथा नभः; S (Ts missing)
-वृत्तो निरि (T2 रवि)र्यथा (for -वृत्तं यथा नभः).

42 For sequence in D1, cf. v. 1. 34. — ^a)
Bs चक्ररक्षान् (for चक्र). Ks सह पार्श्वरक्षान् (for
जय पाद). S (Ts missing) स चक्ररक्षा ज (T2 Gs
Ms 'क्षव)पि पृष्ठगोपाः — ^b) Ds पुनः स तान्; D1 पुरश्चरान्
(for पुरःसरान्). S (Ts missing) कर्णस्य वे चापि पुरः-
सरान्. — After 42^b, S (Ts missing) ins.:

1075* भीता द्रवन्ति स्म निहन्त्यमाना

महेष्टुभिः पार्थकरप्रभुजैः ।

ततोऽङ्गेनो वै भरतप्रवीरो

महानुभावः समरे विहन्ता ।

[(L. 2) G1 अङ्गैः; Gs प्रभुजैः (for प्रभुजैः). — (L. 3)
M1 प्रवीरान् (for प्रवीरो). — (L. 4) Ts समरेषु हंता.]
— ^a) Ks V1 B1.2.4 Da1 D1.2.3 दुर्योधनस्य; S (Ts
missing) दुर्योधनेन (for दुर्यो). S K1.2.3 अनुमितान्;
Da.s (marg.) 'गहान्; Ds गतां (for 'गहान्). V1 B1.4
Da1 D1.2.3.5 वरिष्ठान्; Bs Dn1 D1.2.3 Ts वरिष्ठः; T1
वरीष्ठान्; G विविष्ठान् (for वरिष्ठान्). — ^b) Ks V1

C. B. 4615
B. B. 30 1
K. B. 37 1

६६

संजय उवाच ।

ततोऽपयाताः शरपातमात्र-

मवस्थिताः कुरवो भिन्नसेनाः ।

विद्युत्प्रकाशं ददृशुः समन्ता-

द्वनंजयास्त्रं समुदीर्यमाणम् ॥ १

तदर्जुनास्त्रं ग्रमते स्म वीरा-

नियत्तयाकाशमनन्तघोषम् ।

कुद्वेन पार्थेन तदाद्यु सृष्टं

वधाय कर्णस्य महाविमर्दं ॥ २

रामादुपात्तेन महामहिम्ना

आथर्वणेनारिविनाशनेन ।

तदर्जुनास्त्रं व्यधमदहन्तं

पार्थं च बाणैर्निशितैर्निजघ्ने ॥ ३

ततो विमर्दः सुमहान्वभूव

66

Tt is missing in this adhy. (cf. v. l. 8.60.32).

1 For sequence in D₁, cf. v. l. 8.63. 34. — ^a)D₁ प्रयाताः; G₂ [S] उवाचः (for उपात्ताः). — ^b) D₂ सवस्थिताः; S (T₂ missing) वै कुरवो (M₁ कुरवो वै) नरैश्च (for कुरवो भिन्नसेनाः). D₃ निजघ्नेऽपि; D₄ सेन्याः (for सेनाः). — ^c) B₂ वैद्युत्प्रकाशं; T₂ समेताद्.2 For sequence in D₁, cf. v. l. 1. — ^a) D₂ ततोऽर्जुनास्त्रं; V₁ B₁ D₁ (except D₃) ग्रमति. B₂ वीरैः; D₁ D₂ कर्णो (for वीरान्). S (T₂ missing) ततोऽग्रमन्तुपुत्रोऽनुत्पन्नः. — ^b) K₂ V₁ B₁ D₁ D₂-1.7.8 कृत्स्नं तदा (for नियत्तया); K₂ इवात्तघोषं; B₂ अनन्तकोपं; D₁ S विद्युत्तनं घोरतरेः शरैस्तद् (D₁ 'स्त'); D₂ क्षिप्रं तदा तारतमैः क्षरीरैः. — ^c) K₂ V₁ B₁ D₁ भृशामिद् (D₂ 'नुक्षिप्तं'; S (T₂ missing) मृशं (G₁ स शरं) विस्फुटं (for तदाद्यु सृष्टं). — ^d) G₂ कर्णस्तु. K₁ महाविमर्दः; M₁ 'स्विमर्दः'. — After 2, N T₂ ins.:

1079* कर्णः सुघोरेष्वसने दधन्

विस्फारयित्वा विस्फुज्ज्वरोषान् ।

उदीर्यमाणे स कुरुन्दहन्तं

सुवर्णपुद्गैरिपुर्भिर्महात्मा ।

[(L. 1) K₂ च (for स); V₁ B₁-4 D₁ D₂-1.7.8 सुघोरेष्वसने; D₁ 'सुघोरे' (for सुघोरे); D₂ दधन् (sic); D₃ (before corr.) दधन् (for 'स'); D₄ 'सुघोरे' व्यसने दधन्; T₂ कर्णस्यमोक्षप्रसन्नं दधन्. — (L. 2) T₂ विस्फारयित्वा; K₂ B₁ D₁ अ (B₂ विस्फुज्ज्वरं (for विस्फुज्ज्वर); — V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ T₂ om. lines 3-4. B₂ D₁ D₂ s. s. transp. lines 3 and 4. — (L. 3) D₂ उदीर्यमाणम्; B₂ D₂ स च; D₃ दुः; D₄ स (for स); D₁ रिपून् (for कुरुन्); B₂ K₁ s. s. स (S₂ स) दहन्तं; D₂ शरैस्तद् (for दहन्तं). — (L. 4) D₁ विस्फुटैर्महोदधैः (for इपुर्भिर्महात्मा).]3 For sequence in D₁, cf. v. l. 1. — ^a) B₂ रामादुपात्तेन (for 'दुपात्तेन'). M₁ महामहिम्ना. — ^b) N T₂ G₁ M₂ ह्य (D₂ T₁ M₂ ह्य) यवैरेण. V₁ B₁ s. s. D₁ D₂ s. s. विदारणेन (for विनाशनेन). — ^c) K₂ om. 3rd. — ^d) G₂ तया; M₂ ततो; M₂-4 तदा (for तद्). D₂ व्यधमद् (for व्यधमद्). D₂ तदा महास्त्रं कुरुना दहन्तं; D₃ तदा महास्त्रं स कुरुन्दहन्तं. — ^e) S (T₂ missing) अविध्यन् (for निजघ्ने). D₁ कर्णस्तु बाणैर्निशितैर्महात्मा; D₂ स विच्छेद पार्थस्य ततो महात्मा; D₃ सुवर्णपुद्गैरिपुर्भिर्महात्मा (= line 4 of 1079*).4 For sequence in D₁, cf. v. l. 1. — ^a) S₂ K₁ s. s. तया (for ततो). D₂ तु; D₃ च (for सु). — ^b) S₂ K₂ V₁ B₁ D₁ तदाऽनुत्पन्नः; S (T₂ missing) धनंजयस्य. S₂ [अ] धिरये; T₂ G₂ [अ] धिरयेऽनुत्पन्नः; T₂ महात्मान् (for च राजन्). — ^c) K₂ आसादयतः; D₂ आच्छादयतोः; T₁ G₁ s. M₂ आघातव (T₁ M₁ 'य'तोः); T₂ आघाततरेः; G₂ आघातयतोः. S₂ K₂ दृष्टदौ. — ^d) T₁ G₁ s. विराणपातैर् (for 'वातैर्'). T₂ राजयोर् (for द्विपयोर्). S (T₂ missing) इवाजौ (for इवोमैः). — After 4, K₂ B₂ s. D₁ D₂ s. s. S (T₂ missing) ins.:

1079* ततोऽस्त्रसंघातसमावृतं तदा

बभूव राजस्तुमुलं रणजिरम् ।

तत्कर्णपार्थो शरवृष्टिर्निषे-

निरन्तरं चक्रतुरन्तरं तदा ।

तदाज्ञालकर्मणं महात्मा

सर्वेऽप्रापुः कुरवः सोमकाश्च ।

नान्यं च भूतं ददृशुस्तदा ते

बाणान्धकारे तुमुले च तस्मिन् ।

[(L. 1) D₁ D₂ s. तद् (for ततो). B₂ संघेऽस्त्र (for संघात). B₂ तु (for तदा). — (L. 2) D₁ स सर्वतः; G₂ सुदाकर्णं (for रणजिरम्). K₂ B₂ s. D₂ s. s. बभूव शिवः महाव्यभक्तः. — (L. 3) K₂ B₂ s. D₂ s. s. शरजालवृष्ट्या

तस्मादुनस्माधिर्येष रात्रम् ।
अन्योन्यमासादयतोः पृषन्क-
विषाणघातैर्द्विपयोर्विभ्रं ॥ ४
ततो रिपुं समघन कर्णः
सुमंशितं सर्पमुखं ज्वलन्तम् ।

रौद्रं घनं संघति सुप्रधानं
पाथोर्यमस्यर्चिग्राय गुम्फम् ॥ ५
सदाशितं चन्दनचूर्णशायिनं
सुवर्णनालीशयनं महाविपम् ।
प्रदीममैरावतवंशसंभवं

5. 3. 46-48
6. 3. 50. 22
6. 3. 57. 22

(for 'द्विपयोर्द्वि' — (L. 4) Ka Ba.s Da.s.s अन्विष्ट
(for अन्विष्ट रात्र) — (L. 5) Ba अन्विष्ट (for महाघ-
Ba Da महाघातं सुमंशितम् (Da 'सुमं' Da
महाघातं सुमंशितं सौ; Da 'महाघातमन्तं सुमंशितं; S
(Ts missing) सौ महाघातं सुमंशितं — (L. 6) Da
महाघातः (sic) (for अन्विष्ट) S (Ts missing) सौ दि
सौ (Ts G Ma.s 'S' agglut.) — (L. 7) Da सदाशितं
(for सदाशितं) Ka सदाशितं सदाशितं; Ba Da सदाशितं
(Da 'सदाशितं सदाशितं; Ba Da सदाशितं सदाशितं
सदाशितं; S (Ts missing) सदाशितं Ts 'सदाशितं सदाशितं
— (L. 8) Da om., Ts G M; M sa (for व.) Ka
सदाशितं; Da (S) सदाशितं (for सदाशितं.)

A passage given in App. I (No. 39) reads in Ka
Ba.s Da.s Da.s.s after 1079* in Vi Da.s Da.s after
line 23 of App. I (No. 39), in Ba after st. 4, in
Ts after 1080* whereas Vi Ba.s Da.s Da.s.s in a
passage given in App. I (No. 40) after st. 4.
On the other hand, Ts G M cont. after 1079*:

1080* तस्सु लो वै पुरवप्रवीरी
रात्रन्वरी सर्वधनुर्वराणाम् ।
सर्वस्वाभेदो मरुतमिधोरे
शालप्रमो मधुपुरामो हि ।
इहा तु लो संघति संघपुत्री
परस्परं छिद्रमिधिराष्टी ।
देवविगन्धर्वगजाः सयज्ञाः
संघुदपुत्री वितरश्च दृष्टाः ।
Colophon.

[5]

[(L. 1) Ma.s gha (for तस्सु) — (L. 3) Ts लो
(for लो) — (L. 4) Ga मधुपुराम् — (L. 5) Ts हि
(for हि) Ts G संघति (for संघति) Ga संघपुत्री (for
'पुत्री) — (L. 6) M परस्परम् — (L. 7) Ga छिद्राः (for
गजाः) Ts सयज्ञं (for सयज्ञः) — (L. 8) Ts दृष्टाः (for
व) Ga दृष्टाः (for दृष्टाः) — Colophon. Adhy.
name: M: कर्मवधपर्वः. — Adhy. no.: Ts M.s
107; Ga Ms 108.]

5 Before 5, 8 (Ts missing) ina. संघति. — *)
Ka.s समघन; Ks समघनम्; Da सरसंघ (sic) (for

समघन). — *) Ka सुमंशितं; Vi Da 'संशितं; Da
'संशितं; Da 'संशितं; Da 'संशितं; Da Ga.s Ma 'संशितं;
(for 'संशितं). Da Da.s 'S' सर्वमुखं. — Ts om. S.
— *) Ba Da संघति; Ga संघति (for संघति). Ka
सुप्रधानं (for 'धानं) Ba Da.s Da रौद्रं घनं संघन सुप्रधानं.
— *) Ka.s अन्विष्ट; S (Ts missing) इत्येव (for
अन्विष्ट). Vi B (except Ba) Da.s Da.s.s Ts G M
'विशमिगुम् (for 'विशमिगु' Ka पाथोर्यमस्यर्चं विशमिगुम्.
6 *) Ba समंशितं (for सदा). Ka चन्दनचूर्णशायनं;
Vi 'चूर्णशयः; Da.s Da.s 'चूर्ण' Da 'चूर्णशायिनं; S (Ts
missing) 'चूर्ण' 'चूर्णशयः. — *) S: सुवर्णनाली-
शयनं; Ba 'नली' शयनं; Da.s Da 'नली' शयनं (for 'नाली-
शयनं) Da महाविपं; G Ma पुरातनं; Ms-a पुरातनं (for
महाविपम्). — After 6*, Ka Vi B D (except Da.s) S
(Ts missing) ina.

1081* आद्यैर्लोकं प्रविष्टुम् कर्णः

पाथोन्मुखं संघे तिममन्पुम् ।

[(L. 1) Ba.s प्रविष्टुम्; Da.s 'वि'; S (Ts missing) 'वि'
(Ts Ga.s Ma 'वि' (for प्रविष्टुम्) — (L. 2) Ba Da
पाथोन्मुखं Ba संघे (for संघे) Ba.s Da संघ (Ba
'संघम्; Da.s Da संघटीका; Da (marq.) तिममन्पुम्; S
(Ts missing) (for प्रविष्टुम्. प्रपुत्रं (M 'दृष्टः)]
— *) Ka संघमुखं; Da संघसंघं; S (except Ms; Ts
missing, Ms damaged) -मागुम् (for 'संघसंघं').
— After 6*, Ts ina.

1082* सुमोच शीघ्रं स रिपुप्रमादी ।

— *) Ka Ba Da G Ma.s.s विहायेम् (for 'विहाय'). Da
Ms युधि सयसाधितः Ts G.s Ma.s सरसंघम्; Ga
युधि नारतस्य (for 'वि पदगुम्). Some MSS.
काशगुम्. — After 6*, Ka Vi B D (except Da.s) S
(Ts missing) ina.

1083* ततः प्रजग्धाक दिशो नमज्ज

उत्पन्नं घोरं सहा मित्रः ।

तस्मिन् माने धनुषि प्रपुके

हाहाकृतः सर्वलोकाः सदाशयः ।

[Da reads lines 1-3 after line 3. — (L. 1) S
(except Ts; Ts missing) transp. दिशः and नमः.

चतुस्वरसृजितमुत्तमम् ॥ ९

संघीयमानं ह्रजं दृष्ट्वा कर्णेन माधवः ।

आक्रम्य खन्दनं पद्मां बलेन बलिनां वरः ॥ १०

अवगाढे रवे भूमौ जानुभ्यामगमन्त्याः ।

ततः धरः मोऽभ्यहनत्किरीटं तस्य धीमतः ॥ ११

अथार्जुनस्रोतमगात्रभूषणं

धरावियदयोमलिलेषु विधुतम् ।

बलाकृतसर्गोत्तमयज्ञमनुभिः

C. 3. 4638
D. 3. 39. 30.30
E. 3. 35. 37.34

Ks. स्वरसृजितम्; Bs. स्वरसृजितम्; Ds. स्वरसृजितम् (for स्वरसृजितम्).
V1. Bs. Ds. D1. 3-4. स्वरसृजितम् राजसृजितम्; Dn1.
उवाच सोमेन्द्रियसृजितम् दृष्ट्वा; Ds. 8 (Ts missing) ह्रजं दृष्ट्वा-
दो- (Ds. Ts. 'सुवेद्य'; Gs. 'सोवेद्य'; Gs. M1. 'तोवेद्य')
दृष्ट्वा; — After 9, Bs. 4 ins. 1088°.

10 °) Ks. संघीयमानं. — °) B. Ds. 1. आक्रमम्;
Ds. आक्रमम् (for आक्रमम्).

11 Ks. B1-4 Ds. 1 om. 11°. V1. Ds. Dn1. D1. 3-4
Ts. subst. for 10-11; Bs. 4 ins. after 9:

1088° स साधवः कर्णमुखाभिमुखो
ह्रजस्यार्धमितिः सुधोः ।

रिक्ते

कुर्वन्दीमन्तं वनसो भीमकरः ।

संवेद्य दीप्तं पुषि माधवम् ॥ [5]

स्वरान्वितः कंसरिपुः सलीकम् ।

पदा विनिष्पिष्य रघोत्तमं तं

प्रायेसायजगतीं किष्कुमात्रम् ।

क्षितिं गत्वा जानुमिले तु बाहो-

कृतः धरः सोऽभ्यहनत्किरीटम् ॥ [10]

[Ds. om. lines 1-2. — (L. 1) Dn1. कर्णमुखाभिमुखो; Ts.
'मुखाभिमुखो'. — (L. 2) Ts. ह्रजस्यार्धमितिः (for 'सोवेद्य'). Ds.
सुधोः. — (L. 3) Bs. 4 Ds. 1. सुधोः; Ds. ससाधवः
(for सुधोः). Dn1. Ds. Ts. कर्णमुखाभिमुखो (for
कर्णमुखाभिमुखो). — (L. 4) Dn1. Ds. Ts. विधुतम्; प्राक्कृतम्.
(Ds. 'सोवेद्य'रिक्ते. — After line 4, Ts. reads lines 1-2
of 1088°, and om. lines 5-6. — (L. 5) Bs. Ds. 1.
तदा (for दृष्ट्वा). Ds. संवेद्य पैतं पुषि माधवम्. — (L. 6) Dn1.
स्वरान्वितः सारथिः सलीकम्; Ds. स्वरान्वितेन सारथा बलीकम्.
— (L. 7) Dn1. सः (for सं). Ds. सली विनिष्पिष्य रघोत्तमोन्नी.
— (L. 8) Dn1. प्रविशन् (for प्रायेस). Dn1. सुधोः; Co
कली (as above). Dn1. Ts. विनिष्पिष्य; Co. कृष्णम् (sic)
(for किष्कुमात्रम्). Co. cites किष्कुः. Ds. ह्रजस्यार्धमितिः अती
प्रवेष्टुः. — (L. 9) Ds. सुधि (for क्षिति). Ts. जानुमिलेन
(for 'मिले दृष्ट्वा'). Dn1. देव; Ds. अज; Ds. तम् (for सं दृष्ट्वा).
— (L. 10) V1. Bs. [s] व्यहरत्. Dn1. ह्रजस्यार्धमितिः विनिष्पिष्यः;
Ds. ससाधवः सारथिः (sic).]

On the other hand, Ts. G. M. subst. for 10-11:
Ts. cont. after 1088°:

1088° ससाधवः सारथिः विनिष्पिष्य
विधुतं पुषिमाधवम् ।

रघवः चर्चं सहसा विनिष्पिष्य

पञ्चानुक्तं मन्त्रं च विनिष्पिष्य ।

[Ts. reads lines 1-2 after line 4 of 1088.

— (L. 1) Ts. मन्त्रं च (for विनिष्पिष्य). — (L. 2) Gs. -कु-
(for -कु-). — (L. 3) Ts. वनेन (for रघवः). Ts. 3 वने.
Gs. 3 सत्यवने सत्यमिति. — (L. 4) Gs. रघोत्तमम्. Ts. 3
M. सारथिः सारथिः; Gs. मन्त्रं च विनिष्पिष्य]

Ts. 3 G. M. cont.: V1. Ds. Dn1. D1. 3-4 cont. after
1088°: Bs. 4 Ds. 1 ins. after 11°: Bs. ins. after 11°:

1090° ततोऽभ्यहनत् किरीटम्

संपूर्णमर्थं मनुजस्य ।

विनिष्पिष्य वाचः सहसा वधुः-

विनिष्पिष्य पुष्पायधमं मिहनादाः ।

तस्मिन्वाचो वै धरणीं निमले ॥ [5]

रवे प्रयोगान्मनुजस्य ।

[(L. 1) Bs. 4 Ds. ततोऽभ्यहनत्. Ds. (before oorr.
as above) दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा). — Gs. om. lines 3-6.
— (L. 3) Ts. 3 Gs. 3 M. वाताः (for वाचः). — (L. 4)
Ds. 3 transp. विनिष्पिष्य and पुष्पायधमं. Ds. [व] व वाद्य वेद्यः;
Ds. [व] व विहनादाः; Ts. 3 Gs. 3 व कृष्णमर्थम् (Gs. 'मन्त्रं च');
Gs. 3 कृष्णमर्थम्; M. 3 व कृष्णमर्थम् (M1. 'मन्त्रं च') (for
[व] व विहनादाः). — (L. 5) Ds. रवे वै; Ts. 3 Gs. 3 M. 3
विनिष्पिष्य (for वाचः). Ds. 3 Ts. 3 Ms. 3 धरणी. Ds. [र] र वने
(for निमले). — (L. 6) Ds. वचः (for रवे). Bs. Ds. Ts. 3
Gs. 3 M. प्रयोगम् (for प्रयोगम्).]

— After the above, Ts. 3 G. M. 3. 4 cont. 1093°.

12 Ds. om. 12. Ts. 3 Gs. 3 Ms. 3. 4 read 12 and Ts.
reads 12° after 1094°. Gs. om. 12°. — °) Bs.
तदा; Ts. 3 Gs. 3 Ms. 3. 4 ततो (for तदा). Ks. -वाच- (for
-वाच-). — After 12°, Ts. 3 Gs. 3 Ms. 3. 4 read 13° repeating
it in its proper place. Ts. om. 12°. Gs. read: 13°
after 17. — °) Ks. वरः; Gs. रथाः (for धरा). Ks. Bs. 3
-विधुतः; Bs. -विधुतः; Ds. Ds. 3 -विधुतः; Ts. Gs.
-विधुतः; Gs. 3 -विधुतः (for -विधुतः). Ds. सकिरीटम्
(for सकिरीटम्). Co. सकिरीटम् विनिष्पिष्य विनिष्पिष्यः ।
— After 12°, Ds. (erroneously) reads 3. 55. 34°
-3. 55. 34°. — °) V1. Bs. 3-4 Ds. Dn1. D1. 3-4. ससाधवः-
(for ससाधवः). Bs. Ds. 3 ससाधवः विनिष्पिष्य दृष्ट्वा (Ds. दृष्ट्वा);
Ds. ससाधवः सारथिः; S (Ts. om.; Ts. missing)

C. 8.
B. 8. 10. 30
K. 8. 87. 31

श्रेण मूर्धः स जहार मृतजः ॥ १२

दिवाकरेन्दुज्वलनग्रहस्वित्पं

सुवर्णमुक्तामणिजालभूषितम् ।

पुरंदरार्थं तपसा प्रयत्नतः

स्वयं कृतं यद्भवन्त्यस्तुना ॥ १३

महार्हरूपं द्विपतां भयंकरं

बलात् T₁ G₁ 'हि भर्गोत्तममन्युभिस्तदा (G₁ 'भिः सह).
C₁ cites बलात्कृतमन्युभिः. — ^a) K₁ मूर्धा; D₁ मूर्ध्नि;
T₁ तद्वै; G₁ बीरः (for मूर्धः). K₁ सञ्जहार (sic); V₁ B
D (except D₁; D₂ om.) T₁ G M प्रजहार (for स ज').

13 ^a) V₁ D₁ D₂ 'ज्वलनग्रह' (V₁ 'ह')स्वित्पं; B₁
'ज्वलनाग्रह'स्वित्पं. — T₁ G₁ s M₁ read 13^a for the first
time after 12^a. — ^b) D₁ D₂ s T₁ (both
times) G M 'मणि' (M₂ 'चलि')वज्रभूषितं (G₁ M₁
[both first time] 'भूषणं; G₁ [first time] 'चित्रितं; T₂
'मणिरत्न'. B₁ 'भूषणं (for 'भूषितम्). — ^c) S K₁ s s
पुरंदरार्थं. — ^d) K₁ तद् (for यद्). K₁ यवनस्य; V₁
B (except B₁) D₁ D₂ D₃ s s (marg.) T₂ G M
विभु (G₁ 'वि')ना; T₁ हि महद् (for सुवनस्य). V₁ B₁ s
D₁ D₂ D₃ s s (marg.) S (T₂ missing) स्वयं सुवा;
B₁ भर्ता (for सुनुना).

14 ^a) D₂ T₁ महात् (T₁ 'हि')रूपं; T₂ 'है'मूर्तः. S
K₁ s s द्विपतो. D₁ विनाशनं (for भयंकरं). — G₁ s om.
14^b. — ^b) S₁ K₁ D₁ सुगंधितं (G₁ 'नं') (for 'गन्धि
तद्). V₁ B₁ D₁ s विमलैरिभं (V₁ 'वि')भं सुमु (V₁ सञ्ज;
B₁ सञ्ज) सुगंधितं; B₁ s विमलैरिभं सुमुखं सुगंधि च (B₁
'लंघितं); B₁ s प्रभावर (B₁ 'म')स्वयं सुगंधि च; D₁
D₂ T₁ G₁ M विमलैरिभं सुगंधितं (D₂ 'वि; T₂ 'वि
यद्; M 'वि च); D₂ s विमलैरिभं सुमुखं सुगंधि; D₂ s
विमलैरिभं च सुगंधिसुखं; T₁ द्वावपिभीतमनाः किरीटिने.
— ^c) K₁ T₁ s M निजहृषो; D₁ D₂ s निजहृषो (D₂
before corr. 'तो'); G निजहृष (G₁ 'हि')वे; Ca 'मुषे (as
in text). K₁ सुवरे; B₁ सुवरे; D₁ किरीटिने; G₁
भयंकराय (for सुवरे). — ^d) K₁ सुमना; D₁ सुमहद्.
K₁ किरीटिक; D₁ सुवरे. S (T₂ missing) स्वयं ददौ
यदि सुवरेनाय.

15 T₁ G M₁ s s read 15 after 1095^a. — ^a)
B₁ मूर्धु; D₁ D₂ s Ca मूर्धु; D₂ हरात् (for
हरात्). S₁ (sup. lin. as in text) 'पार्श्व'य; K₁
'पार्श्व'य; Ca 'या' (as in text). K₁ 'गोत्र'य; D₁
'गोत्र'य; Ca 'गोत्र' (as in text). T₁ कृतं च पूर्व हरिभूष

विभाति चात्यर्थमुखं मुगन्धि तत् ।

निजमुषे देवरिपन्सुरेश्वरः

स्वयं ददौ यत्सुमनाः किरीटिने ॥ १४

हराम्मुपास्तण्डलविचगोमृभिः

पिनाकपाशाशनिनायकोत्तमैः ।

सुरोत्तमैरप्यविषहमर्दितं

गोमृभिः; T₂ G M हरप्रवेतोहरिचित'. — ^b) D₁
पिनाकि. K₁ 'सायकोत्तम; B₁ 'विकायोत्तमैः; S (T₂
missing) 'दंडचारिभिः (for 'सायकोत्तमैः). — For 15^a,
D₂ subst.:

1091^a कृतं यत्सुवरेणैः पिनाकिना

सहायवान्पावकसंनिभैः शरैः ।

— ^a) B₁ शरोत्तमैः; M₂ s सुरेश्वरैः; Ca सुरोत्तमैः (as
in text). B₁ s D₂ s (before corr. as in text) [अ]
विसह्यम्; D₂ [अ] विसह्यम्; Ca [अ] विषह्यम् (as in text).
B₁ अर्दितं; B₁ (marg.) D₁ D₂ s Ca आहवे; D₁ Co
अर्दितं (for अर्दितं). — After 15^a, T₁ G₁ ins.:

1092^a चिरं घृतेनादित्तिनेह राजन् ।

— ^a) B₁ वेगेन (for नागेन). B₂ जिहीर यद्; D₁
वरेण तं (for जहार यद्). B₁ G₁ स तद्दुषः; D₂ (marg. as
in text) यद्दुषः; T₁ s G₁ s M तद्दुषा. B₁ (marg.) D₁
D₂ s Ca जहार नाराचवरेण तं (D₁ य) दुषः. — B₁ D₁
D₂ D₃ s M ins. after 15: K₁ V₁ B₁ D₂ after 16:
T₁ s G M₁ s s cont. after 1090^a:

1093^a स दुष्टमात्रो वितवप्रतिज्ञः

किरीटमभ्याहनदुर्जनस्य ।

[(L 1) D₂ s 'प्रतिज्ञः; G₁ 'प्रयत्नः (for 'प्रतिज्ञः).
— (L 2) D₁ अभ्याहारद् (for अभ्याहनद्). K₁ B₁ D₁
D₂ s किरीटमात्राय तमुपरूपः; D₁ 'दिमसञ्जुतमर्दुर्जनस्य.]
K₁ V₁ B₁ s D₁ D₂ D₃ s M₁ s cont. after 17:
M₁ s s ins. after 17:

1094^a विशुद्धाम्बुनदरत्नभूषितं

पार्श्वोत्तमाक्षदहरचरली ।

तदेभमाकाशतं सुषोषं

जावत्स्यमानं निपपात मूर्धौ ।

[(L 1) D₂ प्रतप्त (for विशुद्ध). B₁ 'विचरुणं (for 'रत्न-
भूषितं). D₁ T₂ नागो महाई तपनीयविभं; D₂ T₁ G₁ M₁ तदः
(D₂ नागः) किरीटं तपनीयविभं; G₁ M₂ s तदः किरीटं (G₁ 'दी'
वधुरत्नविभं (M₂ 'विभितं). — (L 2) D₁ G₁ प्रहरय; D₂
व्यवहार; T₁ व्यवहार; M प्रहरय (for जहार). — V₁ B₁
D₂ s om. lines 3-4. — (L 3) B₁ D₁ D₂ s रत्न

प्रमथ नागेन जहार यद्वपः ॥ १५
 तदुत्तमेष्टुन्मथिनं विषाग्निना
 प्रदीप्तमग्निमदभिक्षिति प्रियम् ।
 पपात पार्थस्य किरीटमुत्तमं
 दिवाकरोऽस्तादिव पर्यताम्बलम् ॥ १६
 ततः किरीटं बहुरत्नमण्डितं
 जहार नामोऽर्जुनमूर्धतो बलात् ।

(for हेन). Ks -जहादविशतं; Ts 'विशतं; Gs 'वन्तं (for 'वन्तं). Ks Ds (before corr.) सुपेर; Bs Ds Ds. १५ सुपय (for सुपेर) — (L. 4) Ts: Gs Ms-4 संय (Ts १५) -ज्वलन्; Gs Ms सं (Gs १५) त्रयन्तं (for जज्वलन्तं). Ks घोर (for भूयो) Bs Ds Ds. १६ वपुःशिला य (Bs 'वपुःशिला') (for निपयान भूयो)]

— After the above, Bs reads 17, repeating it in its proper place, while Ts: Gs: Ms. १६ read 12 after 1094* and 17 after 15.

16 Ds transp. 16 and 17. — *) Bs हेष्टुन्मथितं; Ds 'र'; Ds तमुत्तमेष्टुन्म. Ds विषाग्निना. — *) Ss Ks. १६ अभिक्षितं; Ks V: Bs Ds अभिक्षितो; Ks अभिक्षितं; Bs. १६ Ds. १ अभि (Ds. १ 'भि') क्षितो (Bs 'मै'); Bs Ds. १ अभो क्षितो (for अभिक्षिति). Ds Ds. १ अभिप्रियं क्षितो; Ds अभिक्षितो युवं; Ds. १ अतीव क्षोभन्; Ts. १ M अतीव च प्रियं; Gs. १ अतीव सुन्दरं; Gs अति प्रदीप्तं (for अभिक्षिति विषय). — Ds Ds om. (hapl.) 16*-17*. — *) Gs पर्यतोऽम्बलम्; Gs 'तो' अम्बलम्; Bom. ed. रत्नमण्डलः (for पर्यताम्बलम्).

17 Ds Ds om. 17 (cf. v. 1. 16). Ts om. 17. Bs reads 17 for the first time after 1094*. Ds transp. 16 and 17. Ts: Gs: Ms. १६ read 17 after 15. — *) Ks स तद्; V: Bs स है (for सतः). Gs किरीटी. Ds 'मृष्टिं; Gs 'विशं; Gs 'विशितं (for 'मृष्टितं). Bs (first time) Ds दिवं प्रमथयाम् (Bs 'व्योत') नैत्रं संवे. — *) Ts नागोहरद् (for जहार नामो). Bs (second time) बालो; Ds नागि (for नामो). Ds 'मूर्धनो; Ds 'मूर्धना. — *) Ds Ds. १ शिरः (for शिरे). Ks सुजाताङ्गुः; Bs (first time) Ds 'लोचन (for 'लाङ्गु). Ks 'मुष्टं (for हुम्). V: शिरेः सुजाताङ्गुःपर्वितं हुम्. — *) Bs Ds G वपः; Ms वपः. Bs तिस्रिणं; Ds तिस्रो. Bs (first time) Ds यथैव क्षीरं यत्तु वपः (Bs 'दा') नितं. — After 17, Ds. १ ins. 1095*, Ts: Gs: Ms. १६ ins. 1094* and Gs reads 13rd.

18 Ds om. 18-19. Ds om. 18*-20*. — *) Ds

शिरेः सुजाताङ्गुःपुष्पितदुर्भं
 महेन्द्रवज्रः शिखरं यथोत्तमम् ॥ १७
 मही विषद्वयोः सलिलानि बाधुना
 यथा विभिन्नानि विभान्ति भारत ।
 तथैव शब्दो ह्रस्वेण्यभूचदा
 जना व्यवसन्न्यथिताय चस्तुतुः ॥ १८
 ततः समुद्रं सितेन वामसा

C. 2. 4697
 S. 2. 90. 41
 S. 2. 97. 41

विषद्वयोः; Ms विषद्वयोः. Ds सलिलं य; Ds सलिलेन (for 'लानि). Ts सलिलाश्रिवाधुः (for 'लानि बाधुना). — *) Ks om. यथा. Ks om. वामसा. Ks Ds यथा विभान्ति (Ds 'वामसा') नितं भारत; V: B Ds Ds. १८ यथा वि- (Ds Ds. १ 'यथा') रत्नानि नितं भारत; Ds प्रसन्नमुष्टं विभिन्नानि यथा; Ds यथा विभुनानि नितं यथा; Ts. १ शिरे च (Ts 'शिरे') पुष्पितानि; Gs (sup. lin.) १ प्रमथ रत्नानि विष्पितानि (Gs orig. 'ना दिवि'); Gs M प्रमथ रत्नानि विष्पितानि (Ms 'ताय') वा. — *) Ks V: Bs. १८ Ds Ds. १८ तथैव शब्दो ह्रस्वेणु तं स (Ds सतः) दा; Bs Ds Ds Ts अतीव शब्दो (Ds 'सर्') ह्रस्वेणु है तदा; Ts G M हतीव शब्दो ह्रस्वेणु (Ts 'वे तु') सतथा (Ms-4 'दा'). — *) Ds जवाद्. Bs V: Bs-4 Ds. १ [अ] व्यवसन्नम्; Ks व्यवसन्नम्; Ds [अ] व्यवसन्नम्; Ds प्रवसन्नम्; Gs [अ] व्यवसन्नम् (for व्यवसन्नम्). Ts: Gs Ms च विह्वला; Ms-4 वपुः (for च चस्तुतुः). Gs जना व्यवसन्ति दिशश्च विह्वलाः. — After 18, Bs Ds S (Ts missing) ins. 1095*.

19 Ds. १ om. 19 (cf. v. 1. 18). Bs om. 19. — *) Ks स तथैव (corrupt); V: स तद्वपः; Bs Ds स तद्वपः; Bs स तद्वपः (for सतु). V: वामसा (for वामसा). Ds ततः समावैह वदन्त वामसा (sic). — *) Ks सु; Ds Ds. १ Gs स (for स). Ks अन्वयितम्; Ts अन्वयितम् (for अन्वयितम्). S K V: Ds. १ लो; Bs Ds. १ Ts: Gs M तदा; Gs. १ तथा (for शिरो). — Ks V: Bs-4 Ds Ds. १ ins. after 19th; Bs Ds S (Ts missing) after 18; Ds. १ after 17:

1095* विना किरीटं मुमुक्षुः स पार्थः

इषानो युवा सैव इषानोऽङ्गः ।

[(L. 2) Ds. १ न; Ts Ms [s]; Gs [s] न (for स). — (L. 2) Ds लोचनः; M 'इषानो' यथा (for इषानो युवा). Ds Ts लोचन (for लोच). Ks V: Bs. १८ Ds-4. १ Ts: G इषानः; Ds लोचन; M इषानः (for इषानः).]

G. 2. 4687
B. 2. 90. 41
C. 2. 97. 41

स्वमूर्धज्ञानप्यथितः स्थितोऽर्जुनः ।
विमासि संपूर्णमरीचिभासात् ॥
शिरोगतो नोदयपर्वतो यथा ॥ १९
बलाहकः कर्णद्वजेरितस्ततो

कुताशनाकप्रातमद्युतिर्महान् ।
महोरगः कृतवैरोऽर्जुनेन
किरीटमासाद्य समुत्पपात ॥ २०
तमत्रवीद्विद्धि कृतागसं मे

Ks V1 B1-4 D1 D1.1.1 cont.: Dn1 B1 ins. after 19:

1096* गोकर्णं मुमुक्षी कृतेव इयुगा गोपुत्रसंप्रियता
गोशब्दात्मजमूर्धनं सुविहितं सुवचकगोऽमुग्रम् ।
इयुगो गगतं जहार मुकुटं गोशब्दगोपुरि वै
गोकर्णात्मजमर्दनं न यथावप्राप्य सुलोर्वेक्षम् ।

[(L. 1) B1 [अ]मुमुक्षी (for मु). Ks इयुगा. V1 संप्रियता (for 'विता) — (L. 2) B1 om. सुविहितं. Ks सुवचको (for सुवचक). V1 गोपुत्रं; B1.4 गोपुत्रं. — (L. 3) Ks गोचकं (for गगतं). V1 गोरुपि (for गोपुरि). — (L. 4) D1 गोकर्णात्मनः. V1 गोकर्णात्मजमर्दनं प्रमत्तया न प्राप सुलोर्वेक्षं. — Co comments on different senses of गो here.]

On the other hand, S K1-s D1-s read 25-36 after 19th. Ks V1 B D1 D1.1-s om. 19th. Ks reads 19th after 36. — *) Dn1 D1 विमासि सः संपूर्णमरीचिभासा दहं; S (T1 missing) बमौ स (T1 G1 च) संपूर्णमरीचिर्बहुना. — S K1.1.1 D1 ins. a passage given in App. I (No. 41) after 19; Ks V1 B D1 Dn1 D1.1.1-s ins. after 36; D1 after 25.

20 D1 om. 20th (cf. v. 1. 18). — *) Ks V1 B D1 Dn1 D1.1-s.1 स सा (B1-s सा)यकः कर्णमुग्रप्रच्छो (B1 'जमिसुच्छो; B1 'जप्रसुच्छो; D1 'जप्रच्छो); D1 स चापि राधेयमुग्रप्रच्छो; S (T1 missing) स चापि राधेयमुग्र (T1 G1 'कर)प्रसुच्छो (G1 'मुच्छे; M1-s 'मुच्छे). — *) K1 कुताशनाक. Ks V1 B D1 Dn1 D1.1-s.1 प्रसियो महाध्वे (Dn1 D1 'हाह); D1 प्रयमो महाधि (for प्रसिमद्युतिर्महान्). — *) Ks V1 B D1 D1.1.1 T1.1 G1 [5] लुक्व (for 'वेव). — *) G1.1 जाह्नव (for बलाहक). M समुत्पपात ह. Ks V1 B D1 Dn1 D1.1-s.1 किरीटमासा (B1 'दि)माह (B1 'ह)स ततो व्यतीपातः; D1 किरीटमाह ततो द्वितीये. — For 20th, D1 subst.: B1 ins. after 20:

1097* किरीटमाह्वय तपार्जुनस्य

महोरगः कृतवैरः स तूर्णम् ।

[(L. 1) B1 दत्ता किरीटसु (for किरीटमाह्वय). — (L. 2) B1 महाध्वे: (for महोरगः).]

— After the above D1 cont.:

1098* यथासुवपार्थवपार्थः कर्णः

समीक्ष्य सपैः पुनरेधि कर्णम् ।

व्याहृत्य तस्माच्च ततः किरीटम्

On the other hand, Ks ins. after 20:

1095* तमुत्पन्नं स किरीटमीक्ष्य
पार्थोऽजवीद्वापुदेवं महात्मा ।

while Ks V1 B1-4 D1 Dn1 D1.1-s.1 T1 ins. after 20: B1 cont. after 1097*: D1 after 1098*:

1100* तं चापि दग्ध्वा तपनीयचित्रं
किरीटमाह्वय तदार्जुनस्य ।

पुनः स मत्वा प्रविशेत् तूर्णं
वृक्ष कर्णेन ततोऽजवीद्विदम् ।

मुक्तस्त्वयाहं न समीक्ष्य कर्णं
शिरो हतं यत्र मयाहृतं न स ।

समीक्ष्य मां मुख रणे त्वमाह्व
हन्तास्मि यानुं तव चाम्ननम् ।

इत्येवमुक्तो युधि सुतपुत्रः

समत्रवीक्ष्यो मवापुग्रस्यः ।

[5]

[10]

[B1 D1 om. lines 1-2. — (L. 1) Ks तव; B1-4 D1 D1.1 तव; D1 स च (for तं च). D1 दग्ध्वा; T1 इहा (for दग्ध्वा). — (L. 2) B1-4 D1 D1.1 T1 त्राविष्क (B1-s 'स्क/तम्; D1.1 अग्रस्कृतम् (for आह्वय तव). D1 किरीटमस्वात्मविनाशनाय. — (L. 3) Ks तूर्णं. B1 Dn1 D1.1 T1 इवेव गंतुं (B1 कर्णं) पुनरेव तूर्णं. — (L. 4) B1 Dn1 D1.1 इदम्; D1 दग्ध्वा; T1 इदं (for वृक्ष). B1 D1.1 T1 तं (for इदम्). — (L. 5) B1 तथा; D1 तथा (for त्वया). V1 B1 D1 D1.1 असमीक्ष्य; B1 Dn1 त्वम्; D1.1 हतं (for न स). — (L. 6) B1 D1 D1.1 T1 शिरोहटं (for 'रो हतं). T1 यत्रवतो (for यत्र मया). V1 D1 D1.1 तदार्जुनस्य; B1.1 तवाह्वं (for मयाह्वं). D1 शिरो हराम्नेव ततोऽर्जुनस्य. — (L. 7) T1 समीक्ष्य मां मुख रणेकपुनः. — (L. 8) D1 D1.1 हन्तास्मि. T1 यन्नात्मनश्च (for तव चाम्नं). — (L. 9) B1.1 Dn1 D1.1 स यत्र (for इत्येव). B1 T1 उक्त्वा. T1 सुतपुत्रं. — (L. 10) V1 किं तु रूपं; D1 नामरूपः (for उग्र). T1 यूपोऽग्रवीक्ष्योपवाग्रमुग्रः.]

D1 reads 7-8 after 20. Finally, D1 ins. after 20:

1101* ततः स चापः प्रदसन्निवाहितं

पपात चाधेक्ष्य तमार्जुनसवरम् ।

21 S repeats 21st after 22nd. K1-s D1-s read it after 22nd. — *) Ks ततोऽजवीद्वि; Ks V1 B

कृष्णाय मातृवचनञ्चैवम् ।

ततः कृष्णः पार्वतुवाच संख्ये

(except B₁) D (except D₁) मातोऽम् (for 'मम'). K₁ कृष्णाय. K₂ नः; K₃ V₁ B D मां (for 'मे'). — ³ K₂ V₁ B D₁ D₂ D₃ मां पार्वतः; D₄ मातोऽम् (for कृष्णाय). B₁ श्वरः; D₁ D₂ श्वरी (for 'श्वरम्'). K₂ पार्वो न मातृवचनं कारितम् (sic). — For 21st, T₁ subst. :

1102* नामः ।

मातोऽस्मि श्वरः कुक्ष्यैरोऽस्मिन्

माता पुरा सुप्रसिद्धा नमस्तः ।

T₁ cont. : N ins. after 21st :

1103* यदि स्वयं वज्रघटोऽस्य गोला

तदापि यानां विप्राणां चैवम् ।

[(L. 1) V₁ वज्रघटः; D₂ 'वज्र' T₁ वज्रघटी मां वृष्य-
भयान्नरम्. — (L. 2) T₁ ज्येष्ठ (for 'वज्रघटी'). B₁ गोला;
D₂ यानः; T₃ गोला; C₁ C₂ गोला (as above).]

— After the above, § K₁ D₂ s read 24, while, K₂
B₁ T₁ cont. after 1103*: V₁ B₁ s. a. s. D₁ D₂ D₃ s. a. s.
cont. after 1108*: D₄ after 1109* :

1104* कर्मः ।

न नाम कर्मोऽयं रणे परस्व

वत् समस्तवाच्यं त्वं वृष्येत् ।

न संख्ये हिः शरमेव नाम

वधर्तुवानां वधमेव हन्त्याम् ।

[(L. 1) K₂ V₁ B (except B₁) D₂ वत् (for 'रणे').
B₁ रणवधवत्; B₂ रणवत् वधः (for 'रणे परस्व'). K₂ परस्वः;
V₁ परीतं (for 'परस्व'). — (L. 2) K₂ V₁ B (except B₁)
D₂ रणे (for 'वत्'). K₂ समस्तवाच्यं (for 'साव'). V₁ B₁
वृष्येत् वधः (B₂ वत्) (for 'वत् वृष्येत्'). B₂ वृष्येत् (sic);
T₁ वधवत्; C₁ वृष्येत् (for 'वृष्येत्'). — T₁ om. lines 3-4.
— (L. 3) B₁ D₁ D₂ s. a. s. वधः (for 'वत्'). C₁ cites हिः
(as above). V₁ नाम; B₂ सः; D₁ D₂ सः वैव (for
एव). V₁ सः (for 'नाम'). — (L. 4) V₁ हिः; B₂ s.
D₁ D₂ वधः (for 'हन्त्याम्'). D₃ वधर्तुवानां स वधमेव हन्त्याम्.]
D₁ cont. : T₁ cont. after 1110* :

1105* वमाह कर्मः पुनरेव नाम

तदापि कर्म रणवत् वधः ।

D₁ T₁ cont. : K₂ V₁ B D (except D₁) cont. after
1104* :

1106* व्याकृतसर्वोत्तमवचनम्पुनि

हन्त्यापि पार्वं वृष्येत् नमः स्वम् ।

स वधर्तुवो वृषि वामराज

कर्मैव हीनो वधर्तुवो वामराज

स्वयं मातृवचनञ्चैव नाम स्वम्

वृष्येत्पुनः विविधां वृष्येत् ।

[5]

[(L. 1) D₁ वत् स्व. (for 'वामराज'). C₁
(as above). V₁ D₁ D₂ वृष्येत्पुनः; B₁ 'वत्'; B₂ 'वत्';
D₃ 'वत्' (for 'वत्'). T₁ वामराजः; वृष्येत् हिः वृष्येत्; C₁
अवस्येदित्यः वृष्येत्पुनः; वृष्येत्पुनः; वृष्येत्पुनः; वृष्येत्पुनः;
— (L. 2) D₁ (before corr.) वत् वत् (for 'वामराज').
K₂ वत्. K₃ B₂ s. T₁ वृष्येत् (K₂ 'वत्'; T₃ 'वत्'); D₁ s.
म वृष्येत्. B₂ s. वृष्येत् (for 'वामराज'). — (L. 3) B₁ D₁
D₂ s. वत् (for 'म'). — (L. 4) K₂ D₁ वत् (for 'वत्').
B₂ वृष्येत् (for 'वत्'). D₁ T₁ कर्मैव वामराजः (D₁ 'वत्' वत्
वत्; D₂ कर्मैव वत् वत् वत् वत् वत्; D₃ कर्मैव वत्; वत्-
वत् वत्). — After line 4, D₁ ins. :

1107* वामराजः वृष्येत्पुनः म वत् :

वामराजः वृष्येत्पुनः म वत् :

— (L. 5) T₁ वत् (for 'वामराज') D₁ वत् (for
'वत्') D₂ वत् वत् वत् वत् वत्. — (L. 6) V₁
D₁ वत्; D₂ s. [वत्]; D₃ वृष्येत् (for [वत्]); D₁ D₂ T₁
वत् (for 'वत्'); D₃ वत् वत् (for 'वत्')
वृष्येत्पुनः.]

On the other hand, V₁ B₁ s. a. s. D₁ D₂ s. a. s.
cont. after 1103* :

1108* स्वं मातृवचनञ्चैव कर्म मे वधोऽयं

विद्वन्मि वृष्येत्पुनः म वत् ।

[(L. 1) V₁ स्वमातृवचनः; D₂ s. स्वं मातृवचनः. V₁ वत् वत्.
— (L. 2) V₁ B₁ D₁ D₂ s. वत् (for 'वत्').]
while D₁ cont. after 1103* :

1109* स्वया न संधानवत्तु वृष्येत्

लोमापि वृष्येत्पुनः म वत् ।

Finally, T₁ cont. after 1104* :

1110* ममैव वामराज वत् वत्

वृष्येत्पुनः वत् वत् वत् वत् ।

वत् वत् वत् न वत् नमः म वत्

वत् वत् वत् वत् वत् ।

वत् वत् वत् वत् वत् वत् [5]

हन्त्यापि वृष्येत् हि वत् [वि] वत् ।

वत् वत् वत् वत् वत्

वि वत् वत् वत् वत् वत् ।

वत् ।

वत् वत् वत् वत् वत्

वत् वत् वत् वत् वत् ।

वत् ।

वत् वत् वत् वत् वत्

वत् वत् वत् वत् वत् ।

[10]

C. B. 4678
B. B. 30. 15
S. B. 27. 10206.

महोरगं कृतवैरं जहि त्वम् ॥ २१ .

स एवमुक्तो मधुसूदनेन

गाण्डीवधन्वा रिपुप्रधन्वा ।

उवाच को न्येय ममाद्य नागः

स्वयं य आगाद्रुडस्य वक्रम् ॥ २२

हन्ता यदि त्वं रणमूर्ध्नि पार्थ
किं बाभिशक्तोऽसि ह कौरवेयैः ।

नागः ।

सहदेव हि वै कर्णं वासुदेवं महाबलम् । [15]
जहमेव हनिष्यामि पार्थ चैव न संशयः ।

— § K1-s D2.s transp. 21^a-22^b and 22^a-23^d.
— *) B1.s पार्थ (for कृष्ण); B4 कृष्णः (for पार्थम्).
D4 सेव्यः; D5 कले; T5 वाक्यं (for संकल्पे). — After
21^a, T2 ins.:

1111* तवाभिमध्ये रविस्तु सत्तमो
नगास्त्रमहे सुदहं विमुक्तम् ।

— *) D5 जहि वैरं; D5 कृतवर्म (for 'वैरं'). D5 कृतिस्र
(for जहि). V1 B D2.1 [ह]मं (for त्वम्). — T1 G M
subst. for 21: T2 ins. after 21:

1112* तमुत्पतन्तं द्विपदां वरिष्ठो
दृष्ट्वा वचः पार्थमुवाच कृष्णः ।
महोरगं पाण्डव पश्य पश्य
प्रयोजितं त्वत्त्रिधनार्थमुग्रम् ।
[(L. 1) G2 सुसुरवर्तः.]

22 For sequence in § K1-s D2.s, cf. v. 1. 21.
— *) B2 transp. स and एवम्. — *) D1.s.s
गाण्डीव- (for गाण्डीव-). Ks रिपुसंगमार्थः; B2 Ds [अ]रिपु
मुग्र (D5 चोम)धन्वा; B5 रिपुमुग्रकर्मा; Dm1 रिपुवीर्यसाहः;
S (T2 missing) हरिमुग्रधन्वा (T2 'न्दी'). — §
repeats 21^a, while K1-s D2.s read 21^a after 22^a.
Before 22^a, S1 ins. अर्जुनः. — *) § K1-s द-
(S1 Ks द)दार्ह (for उवाच). Ks क वेष्ट (sic); Dm1
D2 को वेष्ट; D5 न्येयः; D2.1 व (D5 के) त्वेष्ट; D5 को न्येष्ट
(for को न्येष्ट). — *) S (T2 missing) कृपाय (for
स्वयं व). Dm1 D5 अयाद्; T2 नागो; T2 आगाद्; G M1.s
नागाद्; M2.s (inf. lin.) स मा गाद् (for आगाद्). Ks.s
V1 B1-4 D2.1.s.s गदहले (D1 'लै')व (D2.s om.
व) (for 'दह'). D2.1 D1.s वक्रं; G1 वक्रे. D5 स्वेष्ट-
प्रयायातः सुमहाबलः (sic). — For 22^a, B2 subst.:

1113* ततोऽजवीहासुदेवं महात्मा
दासार्हं को न्येय ममाद्य नागः ।
धनुश्चतुः शर इव वीर्यवेगः
स्वयं य आगाद्रुडस्य वक्रम् ।

कृष्ण उवाच ।

योऽमौ त्वया स्वाण्डवे चित्रमानुं

संतर्पयानेन धनुर्धरेण ।

वियद्रतो बाणनिकृत्तदेहो

क्षणेकरूपो निहतास्य माता ॥ २३

ततस्तु जिष्णुः परिहृत्य शेषां-

23 For sequence in § K1-s D2.s, cf. v. 1. 21.
B2 om. the ref. Ks वासुदेव; D1 T1 G2.s म(T1
G2 श्रीम)गवात् (for कृष्ण). — *) D4 पाण्डव (for
स्वाण्डवे). Ks मित्र (for चित्र-). — *) Ks Ds
संतर्पयानेन; Ks 'व्येयनिन (sic); Dm1 D2 'व्ये (D2 'वै)-
यानेन; D2.1 D2.s.s 'व्येयाने (D1 'वै)न. Ks धनुर्वराणां
(for 'रेण). — *) Ks निकृत्तदेहो; B2 निकृत्तदेहा
(sic) (for निकृत्तदेहो). Ks V1 B1-4 D (except D2.s)
S (T2 missing) वियद्रतो जननीगुप्तदेहो. — *) Ks
महानलरूपो; Ks D4 सा स्वेकरूपा; V1 B1-4 D2.1 Dm1
D1-s.s.1 मत्वेकरूपः; B2 क्षणेकरूपा; D5 जनेकरूपो; T1 G
M2-4 न स्वेकरूपो (G2 'पा); T2 नन्वेकरूपा; M1 न त्वैक-
रूपान्. — After 23, Ks V1 B D (except D2.s) S
(T2 missing) ins.:

1114* स एष ते वैरमनुस्मरन्वै
त्वामद्य चायाति वधाय पार्थ ।
नमश्च्युतां प्रज्वलितां महोत्कां
पश्यैनमायान्तमग्निमसाह ।

[(L. 1) Dm1 D2.s S (T2 missing) तद् (for ते).
— (L. 2) Dm1 D2 S (T2 missing) पार्थ (G2 'प')वलात्म-
(for अद्य चायाति). Dm1 D2 नृत्; S (T2 missing) नागः
(for पार्थ). D4 स्वं पार्थ पश्यतामवधाय वोरः. — (L. 3) G2
नमश्च्युताः. B2.s Dm1 D1.s S (T2 missing) इवोत्कां; Gm1
महोत्कां (as above). — (L. 4) Ds अग्निः. B2 Dm1
D2 T2.s G2.s M1-साह; G1-साह (for साह).]

24 Before 24, Ks V1 B D (except D2.s) T2 ins.
संजय उवाच. § K1-s D2.s read 24 after 1109*.
— *) Ks V1 B (except B2) D2.1 Dm1 D1-s.s.1 स;
D4 om. (for तु). S1 K1.s V1 B2.s.s D2.1 Dm1
D1.s.s.s S (T2 missing) परिहृत्य; K2.s B1.s D2.1
'वर्त्त (for 'हृत्य). Ks दोर्गा; Ks V1 B D S (T2
missing) रोषा (D5 कोपा)द् (for शेषां). — *) Ks
प्रगुह्य (for विच्छेद). Ks V1 B D2.1 D1.s.s वृषलैः (Ks
D2 'कै:'); T2 व मल्लैः; G2 क्षुरैः (for सुवर्तैः). — *)
M2 नाहं (for नाहं). D2 S (T2 missing) वही (for वियद्).
Ks V1 B D2.1 G M1.s.s हृदापहतं; D2.1 D2.s M2 अवापः;
D5 अवापः (for इवोत्कां). D4 नागो इवोत्कां तथापरीतः.

विच्छेद पङ्क्तिनिधितैः सुधरैः ।
 नामं विद्याचर्यमिवावतन्तं
 स लिङ्गगात्रो निपात भूमा ॥ २४
 तस्मिन्मुहूर्ते दशभिः पृथक्कैः
 शिलाशितैर्वह्निवाजितैश्च ।
 विव्याध कर्णः पुरुषप्रवीरं
 धनंजयं तिर्यग्देवमाणम् ॥ २५
 ततोऽप्युनो द्वादशभिर्विमुक्तै-
 राकर्णमुक्तैर्निधितैः समर्प्य ।
 नाराचमाशीविषतुल्यवेग-

माकर्णपूर्वायतनसमन्त्रे ॥ २६
 स चित्रवर्मेणुवरो विदायं
 प्राणाभिरस्वन्निव साधु मुक्तः ।
 कर्णस्य पीत्वा रुधिरं विवेश
 वसुंधरां शोणितवाजदिग्धः ॥ २७
 ततो ह्युपो वाणिनिपातकोपितो
 महोरगो दण्डविचङ्कितो यथा ।
 तवाशुकारी व्यसृजच्छरोचमा-
 न्महाविषः सर्पं ह्योचमं विषम् ॥ २८
 जनार्दनं द्वादशभिः पराभिन-

C. B. 469
B. B. 50. 69
K. B. 67. 19

— '4) Da: Da: Ga: M संलिङ्ग (for स लि'). T: भूमे (for भूमी). — After 24, K: V: B D (except Da:s) ins.:

1115* ह्ये तु तस्मिन्मुहूर्ते किरीटिना
 स्वर्गं विमुः पार्थिवभूलाद्यम् ।
 समुज्ज्वलामु महाभुजः स ते

रथं भुजाम्नां पुरुषोत्तमः पुनः ।

[(L. 1) Da: Da: ते (for ते). Dn: व (for व).
 — (L. 3) B: Dn: पुनः पुनः (for पुनः पुनः स ते).
 K: Ba: पुनः; V: मम; D: स्वर्गं; D: व ते (for स ते).
 — (L. 4) B: पुरुषोत्तमं. Dn: ततः (for पुनः).]

25 S Ki-s Da:s read 25-36 after 19th. — '4) S Ki-s निधितैः (for दशभिः). S: K: वृषाकैः; D: वृषाकैः. — '5) K: शिलाशितैः. K: शिलाशितैर्वह्निवाजितैः; V: शितैर्वह्निवाजितैः; B Dn: Da:s.v 'शितैर्वह्निवाजितैः' (D: om. वृ) वाजितैः (B: वाजितैः); D: शितैश्चित्रवर्मेणुवरो; D: वराहकर्मनिधितैः समर्पकम्. S (T: missing) शिलाशितैर्वह्निवाजितैः (M: वाजितैः). — '6) D: कर्णं. B: Dn: D: पुरुषप्रवीरं. — '7) K: अवदेवमाणं; V: B: Da: Dn: Dn:s.v.s अवदेव; B:s D: 'ह्य'माणः; D: 'जमाणे' (by corr. 'न:'). K: धनंजयं तिर्यग्देवमाणं (sic). Cv तिर्यग्देवमाणं. — After 25, D: ins. a passage given in App. I (No. 41).

26 For sequence in S Ki-s Da:s, cf. v. l. 25. — '4) D: पुनर (for पुनो). K: D: G: वृषाकैः (K: 'कैः'); V: B:s-s Da: Dn: Dn:s (marg.)-s सु (Dn: स) मुकैः; B: वृषाकैः; T: G:s M मुनीश्वरैः (for विमुकैः). — D: reads 26th (by corr.) on marg. — '5) K: वराहकर्म; V: B: Da: Dn: Dn:s G M व (Dn: वा) राहकर्म (for वराहकर्मकैः). S: समर्प्य; B: वृषाकैः; D: समर्प्य वरः; D: समर्प्य; D: समर्प्यवत्; G: प्रविष्यत्; G:

प्रवीर्य; G: प्रविष्यत्; M: व (M: व) विष्यत् (for समर्प्य). D: शिलाशितैश्चित्रवर्मेणुवरो; T: वराहकर्मसु वरैः प्रविष्यत्; T: शिलाशितैर्वह्निवाजितैर्वह्निवाजितैः. — '6) B:s वरः (B: वेग) दुस्वप्यः; Da: Dn: मुक्तेवेगम्; D: 'रुपम्' (for 'वेगम्'). — '7) D: वरिप्रधानाव च उभयसत्रं.

27 For sequence in S Ki-s Da:s, cf. v. l. 25. — Da:s om. 27th. — '4) B: स लिङ्ग (for स लिङ्ग). B: Da: वर्मणुवरो; Dn: वर्मेणुवरो; T: G:s M वर्मेणुवरो (T: 'व'रो (for 'वुवरो). — '5) D: om. पीत्वा. — '6) S: वाजितैः; K: V: B:s-s Da: Dn: Dn:s.v.s T: G:s M Cv दिग्धवाजः (K: 'ज'); B: D: दिग्धवत्; D: G: दिग्धवत्.

28 For sequence in S Ki-s Da:s, cf. v. l. 25. — '4) S (T: missing) ह्युपः. Ca cites ह्युपः (as in text). K: निपात (for निपात). D: S (T: missing) शोणितो (for कोपितो). — D: transp. 28th and 29th. — '5) T: G: M: महारणे (for महोरगो). K: विचङ्कितो; Dn: विचङ्कितो; T: G: M: निपातितो; G: M:s-वि (M: वि) वाजितो (for विचङ्कितो). T: महारणे देवहो वयोवत्. — '6) V: B: Da: Dn: Dn:s T: M तवाशुकारी; D: अशुकारं. S: T: व्यसृज्य; K: D: वृषाकर्म; V: D: T: G: M विष्यत् (D: G: 'व'); B: व्यसृज्य (for 'जत्'). K: T: G: M शरोचमं (K: 'मा'); K: शराचमम्. — '7) K: महाभुजः; D: द्विपः T: G: M 'विष्य'. B:s Da:s.v. ह्योचमं (B: 'चम'; D: 'ह्य') निधितैः; T: M ह्योचमनिधितैः (T: M: 'व').

29 For sequence in S Ki-s Da:s, cf. v. l. 25. — '4) G: द्वादशभिः. D: वराहकर्म (for वराहकर्म). — '5) Da: Dn: वरैः; T: स कैः (for वरैः). T: वराहकर्म (for वराहकर्म). D: निधितैः (for व वरैः). K:

C. 8. 4898
B. 7. 6. 60
S. 8. 27. 53

अथैवैवत्या च शरैस्तथाशुनम् ।

शरेण घोरेण पुनश्च पाण्डवं

विभिद्य कर्णोऽभ्यनदजहास च ॥ २९

तमस्य हर्षं ममृषे न पाण्डवो

विभेद मर्माणि ततोऽस्य मर्मवित् ।

परं शरैः पत्रिभिरिन्द्रविक्रम-

स्तथा यथेन्द्रो बलभोजसाहनत् ॥ ३०

ततः शराणां नवतीर्नवारुणः

ससर्ज कर्णेऽन्तकदण्डसंनिभाः ।

शरैर्मृशायस्ततनुः प्रविच्यथे

तथा यथा वज्रविदारितोऽचलः ॥ ३१

मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकै-

रलंकृतं चास्य वराङ्गभूषणम् ।

प्रविद्धमुर्व्या निपपात पत्रिभि-

धनंजयेनोत्तमकुण्डलेऽपि च ॥ ३२

महाघनं शिल्पिवरैः प्रयत्नतः

तदार्जुनः; Ds. s धनंजयः; S (Ts missing) वृ(M वि)पार्जुनं
(for तथा). — After 29^{ab}, Bs. s Ds ina.:

1116* संछाद्य बाणैः स तु गार्ग्यपत्रैः

[Ds संछाद्यमानः]

— ^a) Bz Dai Ds. s विदार्य (for पुनश्च). — ^a) Bz. s
Ds. s विभेद; Dm Mz. s विदार्य; Ds विभिद्य; Ds विसृज्य
(for विभिद्य). Kz Dm Ds. s S (Ts missing) व्यनदज;
Ks व्यनद; V1 [S]व्यनदव; Ds [S]व्यसकृज; Ds
[S]व्यनदज (for व्यनदव). Ks om.; Ds तं (for च).
— After 29, Bs ina.:

1117* जगजं चाजीवहि (?) हर्षयन्कुलम्

30 For sequence in S Kz-s Ds. s, cf. v. l. 25.

— ^a) Kz ममृष्ये न; V1 न ममर्ष; Ds ममृषे न च (for
'चे न). S (Ts missing) तदस्य (Tz 'तः स; Gz. s 'तोस्य;
Gz 'दास) वज्रः शरवर्षेण पाण्डवो (G पार्थो). — Bs reads
30^a twice. — ^b) Kz मर्माणि (for मर्माणि) and
मर्मवित् (for मर्मवित्). — ^c) Bz Dm Ds Gs पर-
(for परं). Ds परवचैः (for परं शरैः). V1 Bz-s Dai
Dm Ds. s Gs शरैः; Bs शरैः (sic) (for शरैः). Cae
cite परःशरैः. Ds दमः (for हृदयः). Kz परां शरैः
पितृभिराभिक्रमस्य; Ds शरैः शरैः पत्रिभिराभवेनैः. — ^d)
Ds पुरा (for तथा). Tz G बलियः; Ca बलम् (as in text).
Kz [ज]हरत्; Dm Ds. s रणे; Ds [ज]वर्षात् (for [ज]
हवत्).

31 For sequence in S Kz-s Ds. s, cf. v. l. 25.
Bs om. 31. — ^a) Ds Tz Gz Mz पुनः (for ततः).
Gz. s शराणां (for शराणां). Kz Ds नवतीर्; Dm Ds
Tz G नवतिर् (Gz 'तिर); Mz नवतिर (for नवतीर्).
Kz Mz नवार्जुन (Mz 'न); Dm Tz G तदार्जुनः. — ^b)
Kz कर्णे तुक् (sic); Kz Ds Gz कर्णातक; Ds Mz कर्णो-
त्तक. Kz om. वृष्य. Dai Ds. s S (Ts missing)
-संनिभा; Dm 'नः; Ds 'नः. — ^c) V1 Ds. s. s
Tz; Gz. s M स तैर; Bz. s. s कतैर (for कतैर). V1 B

(Bs om.) Dai Ds. s. s S (Ts missing) मृशायिष्ट; Ds
वृषो विच्य; Ds मृशायिष्ट (for मृशायिष्ट). Ds -वपुः (for
-तनुः). Ds Mz-s स विच्यथे; Ds च पाण्डवः; Tz प्रदीप्यते
(for प्रविच्यथे). Kz स तैर्मृशायिष्टतनुश्च विच्यथे; Dm
तैः पत्रिभिर्विद्धतनुः स विच्यथे. — After 31^a, Ds ina.:

1118* पुरा क्वा गोत्रसमूहमिच्छता ।

— ^a) Ds (before corr.) तदा (for तथा). Ds Gz
transp. तथा and यथा. Dm om. यथा.

32 For sequence in S Kz-s Ds. s, cf. v. l. 25.

— ^a) Ds मणिप्रभावोत्तमः; Tz Gz. s 'प्रवेकोज्जल- (for
'चम). Bs हाटकौत्तमैर; Dm वज्रहारकैर (for 'हारकैर).
Ca: मणिभिर्मुकादिभिः प्रवेकैर्विचिका रचना । Ca — ^b)
Gz बलंकुलम्; D1 वा (for च). Ds वराहः (for वराङ्ग-).
— ^c) Bz. s. s Dm Ds. s प्रकुचम् (Ds 'कुच; Ds
'कुलम्); Bs कुलम्; S (Ts missing) प्रह (Tz 'रि)ण्यम्
(for प्रविद्धम्). Kz Bz Ds कर्ण्य. — Ds om. 32^a-34^a.
— ^d) Kz धनंजयश्च (for 'देन). Ds कुण्डलेन; Ds
(marg. as in text) देहभूषणं (for कुण्डलेऽपि च).
Ca: कुण्डलेपीलायैः संधिः Ca

33 For sequence in S Kz-s Ds. s, cf. v. l. 25.
Ds om. 33 (cf. v. l. 32). Bs om. 33^a. — ^a)
Kz Ts महाघनैः; Ca 'घनं (as in text). Kz Ts
शिल्पिवरैः. — ^b) Bs कुर्वन् (for कुर्वन्). Kz Dai Ds
वदास्य V1 वचैः; Gz देमः; Mz वज्र (for वचैः). S
Bs Ds भासुरं (for भासुरम्). — ^c) Ka Ds (sup. lin.
as in text) स; Ds स (for सु). Kz -काळे हि
(for -काळेय). Kz विहस्य; V1 Bz. s. s Dai Dm Ds. s. s
तलोस (for तदस्य). — ^d) Dai Ds. s ह्युजेन (for
ह्युजेन). Ds om. बाणैर; Kz स्वसातवत्; Ds व्य (before
corr. व)सातवत्; Ds [ज]स्य सातवत् (for स्वसा). Gz
ह्युजेन बाणैर्व्यसातवत्पशितौ. — After 33, S (Ts missing)
ina.:

1119* शलेभ्यः संहितकुण्डलान्तः
परिकृतस्त्वान्यथैव तदानीम् ।

कृतं यदसोचमवर्म भास्वरम् ।
सुदीर्घकालेन तदस्य पाण्डवः
अणेन शार्पैर्वद्रुषा व्यज्ञातयत् ॥ ३३
स तं शिवर्माणमथोत्तमेषुभिः
श्रेष्ठतुभिः कुपितः पराभिनन्द ।
स विष्यधेऽत्यर्थमरिप्रहारितो
यथातुरः पिचकफानिलवर्णैः ॥ ३४
महाबलुर्मण्डलनिःसृतैः स्त्रितैः
क्रियाप्रवन्नप्रहितैर्बलेन च ।
ततश्च कर्ण बहुभिः श्लोचमै-
र्विभेद मर्मस्त्रिप चाहुनस्त्वरन् ॥ ३५
हडाहतः पश्चिभिस्तुवैः

पार्थेन कर्णो विविधैः शिवाग्रैः ।
बभौ गिरिगैरिकधातुरक्तः
ध्वन्प्रपातैरिव रक्तमम्मः ॥ ३६
सायं तु कर्ण सरयं किरीटी
समाचिनोद्भारत वत्सदन्तैः ।
प्रच्छादयामास दिशश्च बाणैः
सर्वप्रपन्नात्तपनीयपुङ्खैः ॥ ३७
स वत्सदन्तैः पृथुपीनवक्त्राः
समाचितः साधिरधिर्विभाति ।
सुपुष्पिताशोकपलाशशारमलि-
र्यथाचलः स्पन्दनचन्दनायुतः ॥ ३८
शरैः शरीरे बहुधा समर्पितै-

C. B. 4704
B. B. 90. 78
K. B. 97. 70

सलोहिताङ्गमवणो यथा विधि ॥

[(L. 1) T. s M नभेयुगः Gs कुम्भनः — (L. 2) Gs. s
व (Gs. s) विधिः — (L. 4) T. Ms. s विधिः (for
यथा विधिः)]

34 For sequence in S Ks-s Ds-s, cf. v. l. 25.
Ds om. 34^a (cf. v. l. 32). — ^a) Ds सतः; Gs सतः;
(for स तः). Ds सतः पण्डवः (for सलोचमेपुभिः). — ^b)
V: सतः; B D (except Ds-s) T. s Gs M वि (Ds वि-
सैः) (for सतः). Ds कुम्भनः; Gs कुम्भनैः. — ^c) Ks
V: B Ds Ds-s-s करिण (Ds "न") माहितो; Ds Ds
"माहितो"; S (Ts missing) बराहिता तथा (Gs "माहितो").
— ^d) Ks "कफानिलवर्णैः"; V: B Ds Ds Ds-s-s
"मिलवर्णैः"; Ds "मिलवर्णैः"; Ts "मिलवर्णैः" (for "मिलवर्णैः").

35 For sequence in S Ks-s Ds-s, cf. v. l. 25.
— ^a) Ks "बहुभिः श्लोचमैः"; Ds Ds "श्लोचमैः"; Ks
V: Ds S (Ts missing) शरैः (for श्लोचमैः). — ^b) Bs
मर्मस्त्रिपः; Ds मर्मस्त्रिपः (for क्रियाप्रवन्न). T: Gs
om. च. — ^c) S (Ts missing) ततः स (for ततश्च).
— ^d) Ks [च] त्रिपक्षयः; Ds Ds "मर्मस्त्रिपः"; Ds "मर्मस्त्रिपः"
(sic); T: Gs "मर्मस्त्रिपः"; Gs "मर्मस्त्रिपः".

36 For sequence in S Ks-s Ds-s, cf. v. l. 25.
— ^a) Ds संचितः (for संचितः). — ^b) Ds विविधैः;
Ds विविधैः (for विविधैः). — ^c) Ks शिवाग्रैः (for गिरिगै-
रिक). Ds शिवाग्रैः; Gs शिवाग्रैः (for शिवाग्रैः). — ^d) Ks
स शिवर्माणैः; Ds सतः शिवर्माणैः; Gs सतः शिवर्माणैः; Ms
शिवर्माणैः. Ks-s "शिवर्माणैः"; Ds Gs-s शिवर्माणैः.

— After 35, S Ks-s Ds read 17^a, followed by a
passage given in App. I (N. 41); while Ks V: B
Ds Ds Ds-s read it after 36.

37 Bs om. 37^a. Ds om. 37-38. — ^a) V: संचितः
(for सायं तु). Gs संचितः (for तु कर्ण). Ks कर्णैः (for
कर्ण संचितः). — ^b) Gs समाचिनोद्. Ds संचितः (for
वत्सदन्तैः). — ^c) Ds संचितः यामास. Ds S (Ts missing)
सयं (for संचितः). — ^d) Ds शरीरे (for संचितः). Ks-मुक्यैः
(for "पुङ्खैः"). S (Ts missing) शरीरेः शिवाग्रैः तपनीयपुङ्खैः.

38 Ds om. 38 (cf. v. l. 37). — ^a) Ds om.
दन्तैः. Ks बहुपीनवक्त्रः; Ds बहुपीनवक्त्रः (for "पीनवक्त्राः").
— ^b) Gs समाहितः (for "चितः"). Ss Ks-s साधिरधिः;
Bs-s Ds Ds-s-s सोधिः; Bs T: Ms-s स्वाधिः; Ds
साधिः; Ds सुपुष्पिताः; T: Gs Ms-या (Gs स्व) शिरधिः (for
साधिः). Ds om. रविः. Ds शिवाग्रैः; Ds शिवर्णः.
— ^c) Ss Ks संचितः (for संचितः) T: Gs चने च; Gs Ms-s
चने संचितः; Gs Ms-चने च (for संचितः). Gs-चने संचितः
(for संचितः संचितः). S Ks-s M-मर्मस्त्रिपः (Ms
"मर्मस्त्रिपः"); T: Gs-s मर्मस्त्रिपः. — ^d) Ss (sup. lin.
as in text) Ks-s B: Ds संचितः (for संचितः). Bs
चन्दनचन्दनैः; Bs Ds Ds Ds-s Ts चन्दनः (Ts
"चन्दनचन्दनैः"); Gs संचितः संचितः; Gs "चन्दन-
चन्दनैः" (for "चन्दनचन्दनैः"). Bs यथा चन्दनचन्दनचन्दनैः; Ds
"चन्दनचन्दनचन्दनैः"; Ts यथा चन्दनचन्दनचन्दनैः.

39 ^a) S (Ts missing) शरीरे. Ks V: B D
(except Ds) बहुभिः (for बहुधा). Bs Ds Ds-s-s
सम (Bs "मा") र्पितैः; Bs समाधिः; Ds समाधिः; Ds S

Co. 2. 4704
B. 2. 50. 78
L. 2. 37. 79

विभाति कर्णः समरे विशां पते ।

महीरुहैराचितसानुकन्दरो

यथा महेन्द्रः शुभकर्णिकारवान् ॥ ३९

स बाणसंधान्धनुषा व्यवामृज-

न्विभाति कर्णः शरजालरश्मिवान् ।

सलोहितो रक्तगमस्तिमण्डलो

दिवाकरोऽस्ताभिमुखो यथा तथा ॥ ४०

बाह्वन्तरादाधिरथेर्विमुक्ता-

न्वाणान्महाहीनिव दीप्यमानान् ।

व्यध्वंसयन्नुनबाहुमुक्ताः

(Ts missing) समाधि (D₄ G₂ 'धि') (for समर्पितैर).
— K₂ B₁ om. (hapl.) 39^a-40^a. — ^a) D₄ M₂-4
कर्णस्य रणे (for कर्णः समरे). T₁ s G M₁ विभाति कर्णस्य
विशां पते रणे. — ^a) K₂ आशितः; D₄ D₁ s वाचित-
(for आशितः). K₁ सवै (for सानु). K₄ B₂ कंधरो;
D₁ कंदरे; S (Ts missing) गह्वरो. — ^a) V₁ B₂ s
D₄ D₂ D₁ s-1 गिरीन्द्रः; S (Ts missing) महेन्द्रः (for
महेन्द्रः). B₂ s D₂ D₁ D₄ s-1 स्फुटः (for शुभ). S
(Ts missing) कर्णिकारः (M₂ 'कारनः').

40 K₂ B₁ om. 40^a (cf. v. l. 39). — ^a) K₁
बाणसंधा; K₂ संधा. D₂ D₄ बहुधा; D₂ वनुषो. D₂
प्रयुक्तान्; D₄ पुनः सृजन्; D₂ विवाचयन्; T₁ s व्यवामृजन्;
M₁ व्यवामृजन्. — ^a) B₂ शरजालरश्मिवान्; D₂ 'जाल-
दीधितिः; S (Ts missing) 'रश्मिजालवान्' (T₁ 'जालान्').
— ^a) Ś₁ K₂ D₂ सुलोहितो; V₁ B₁ s D₄ D₁ s
समाधितो; T₁ सलोहिता. — ^a) D₂ [S]स्तामिमसो (for
'मुक्तो'). D₄ D₂ यथा; T₁ बभौ (for तथा).

41 ^a) D₂ मुञ्जतराद्; D₂ बहंत; C₂ बाह्वन्त (as in
text). K₂ om. from दाधिरथे up to समा (in ^a). K₁
(before corr. as in text) V₁ D₁ s आधिरधिर; C₂ 'धेर
(as in text). D₄ बाह्वन्तरादाधिरथेर्विमुक्तान् (sic); T₁
G M₂-4 बहुन्विक्तानाति (M₂-4 'वि') रश्मिप्रभु (G₁ 'पु-
क्तान्; T₂ बहुन्विक्तानाधिरथिप्र; M₁ बहुन्विक्तानाधिरथिप्र.
— ^a) G₂ लव- (for हव). Ś₁ D₂ दीप्यमाना (D₂ 'वा').
— ^a) D₂ D₂ विध्वंसयन्; D₂ विध्वंसयति (for व्यध्वं-
सयन्). D₂ बाणमुक्तान् (for बाहुमुक्ताः). S (Ts missing)
विध्वंसयामास स (G₂ 'वध्वंसो विगमुक्तः'. — ^a) D₂ शर-
K₂ समग्रः; B₂ सितारथाः (B₂ 'मौ') (for सितारथाः). S
(Ts missing) कौरेः (Ts दितः) समानुल दितः समग्रः (Ts
समुग्रैः; G₂ च सर्वोः). — After 41, D₂ T₂ ins.:

1120* ततः स कर्णः समवाप्य धैर्यं

बाणान्विसृज्यकुपितादिकल्पान् ।

विभवाथ धार्यं दधमिः प्रपत्नैः

कुर्वन् च पद्भिः कुपितादिकल्पैः ।

[(L 2) T₁ विसर्ज्य (for विसृज्य).]

D₂ T₂ cont.: V₁ B₂-4 D₄ D₁ s-1 ins. after 41:

1121* ततो महेन्द्राशानितुल्यनिखनं

महाशरं सर्पविषानलोपमम् ।

अयस्यथ रौद्रमहाशरसंमितं

महाहवे क्षेप्तुमना धनंजयः ।

[(L 1) Some MSS. निखनं. D₂ ततः किरीटी शुशुभ्र-
निखनं. — (L 2) D₄ D₁ s महाशरं; D₂ खनं. B₂ विषा-
नलोपमं (for 'नलोपमम्'. — (L 3) D₂ 'महीन्द्र' (for 'महाशर').
B₂ संनिभं; B₄ संविदं; D₂ संयुतं; D₂ संसितं; T₂ धैर्यैः (for
संमितं). — (L 4) D₂ महाशरं (for 'हवे'). T₂ क्षेप्तुमनो
(for 'मना'). D₂ महामतिः; T₂ मनो दधे (for धनंजयः).]

V₁ B₂-s D₄ D₂ D₁ s-1 T₂ cont.: B₁ T₁ G M C₂
ins. after 41:

1122* काको ह्यस्यो नृप विप्रतापा-

क्षिद्वैषम्यकर्मवधं भुवाणः ।

श्रमिस्तु चक्रे प्रसतील्लवोच-

त्कर्णस्य तस्मिन्वचकाळेऽभ्युपेतै ।

[(L 1) V₁ B₁ s-4 D₄ D₁ s T₁ G₂ s [S] ज्यह्वयो; D₄
[S] भिद्वयन्; D₂ [S] व इद्वयन्; D₂ [S] व इद्वयो. B₂ D₂
त्वय; M₂-4 निज (for नृप). V₁ B₂ D₂ s-1 T₂ C₂ 'नार्य';
D₂ D₂ कोपात् (for 'नापात्'. — (L 2) V₁ D₂ व्यद्वयन्
(V₁ 'व'); B₂ विद'. V₁ B₂ s कर्ममिति; D₄ D₁ s-1 T₂ C₂
'रयं; G₂ 'वसं (for 'वधं). B₂ D₄ D₁ s भुवाणं. — (L 3)
B₁ s-1 V₁ D₄ D₁ s C₂ च (for तु). D₄ [उ] जाव (for
[व] जोचय). D₂ चक्रे क्षितिले प्रसतील्लवोच. — (L 4) Om.
in C₂. T₁ कर्णस्य तद्वद्; G₂ कर्मसुतद् (sic) (for 'स तस्मिन्').
D₂ वचकाळ. V₁ नृपात्; B₁ s D₄ D₁ s-1 [व] नृपात्
(D₄ D₂ 'पति'); B₂ क्षुपति; D₂ अजयते; D₁ [S] नृपात्; T₂ s
[S] नृपात् (T₂ 'पेल'); M₁ क्षुपात् (for 'नृपात्').]

V₁ B₂ D₄ D₂ D₁ s-1 cont.:

1123* ब्राह्मं महाशरं मयसि प्रनष्टं

यज्ञार्थोऽप्यस्य ददौ महात्मा ।

यामं चक्रे प्रसते मेदिनी स

प्रसते तस्मिन्वचकाळे नृवीर ।

ततो रथो धूम्रितवाक्येन्द्र

क्षपाचक्ष माह्वनसचसक ।

[5]

धराः समामाद्य दिशः शिताग्राः ॥ ४१
ततश्चक्रमपतचस्य भूमौ
स विह्वलः समरे स्रतपुत्रः ।
पूर्णे रथे ब्राह्मणस्त्राभिशापा-
द्रामादुपात्तेऽप्रतिमानि चात्रे ॥ ४२

अमृष्यमाणो व्यमनानि तानि
हस्तौ विधुन्वन्म विगर्हमाणः ।
धर्मप्रधानानभिगति धर्मं
इत्यनुबन्धमविदः सदैव ।
ममापि निम्नोऽप्य न पाति मक्ता-

C. 2. 4713
S. 2. 17. 67
L. 2. 67. 60

[(L. 1) Dn1 ततस्तदाकं (for ततः महाकं). Dn1 Da. 2 मत्तः. Da प्रत्ये. — (L. 2) V1 हस्य; B2 नस्य; Dn1 [5] लो प्र.; Da. 2 [5] ल प्र. (for उव्यल). — (L. 3) D1 वकं (for वानं). B2 [म] ल भूतिः (for भेदिनी ल). V1 B2 वानं व (B2 om. व) वकं प्रत्ये ल भेदिनी; B2 वानं व वकं प्रत्ये व भूतिः; Da1 Da. 2 वकं व मत्तः प्रत्ये-भू (Da. 2 मत्तः प्रत्ये-भूतिः; Jn1 Bom. ed. वकं व वानं प्रत्ये-भू (Bom. ed. प्रत्ये भू) भूतिः; Da वकं वानं प्रत्ये भेदिनी; Da वकं तु मत्तः प्रत्ये ल भूतिः; Cap. वानं वकं प्रत्ये भूति लोके. — (L. 4) V1 B1 भूतिरे; B2 व वीर; Da तु लोके; Da भिन्तु (for भूतिरे). — (L. 5) V1 वनो रथो भूतिरे वा गीर (sic). — (L. 6) Da हेनो (for वर) V1 ब्रह्मणः]

S (Ts missing) cont. after 1123*:

1124* न चास्य धोरं प्रतिमानि चात्रं

यन्नागवो ह्यमवदन्महात्मा ।

वकं तु वानं प्रत्ये ल भूतिः

वैपास्य काको सुपुत्रविदेतिह ।

तयो रथो भवत पूर्णो ल [5]

मत्तं वरं संसति चाप्यचात्रं

तानं विह्वल

[(L. 2) G1. 2 हस्य रथो; G2 प्रत्ये (sic); M1 ह्यमवदन्. — With lines 2-6, cf. lines 2-6 of 1123*. — (L. 4) T1 G2 वाने; T2 सुपुत्रि; M 'रति. — (L. 5) T1 पूर्णो ल; G2 सुपुत्रि (for पूर्णो ल). — (L. 7) Ms partly damaged. T1 वानं. T2 [र]ति ल वानं; G1 न महाकं.]

42 For 42nd in V1 B Dn1 Dn2 Da. 2-4 S (Ts missing), cf. 1123* and 1124*. — Śa K Da. 2 ins. after 42nd; V1 B Dn1 Dn2 Da. 2-4 cont. after 1123*:

1125* लोकेतिहैव ह्यविमामः

सुपुत्रिभो भूमिकले निग्राः ।

[(L. 1) Śa K1. 2. 2 लोकेतिह; K2 न लोकेतिह; B2 न संसतिह. Co. cites लोकेतिहः (as above). Śa K1. 2 हेव; V1 वैव; B2 वैव (for वैव). K2 [म] विह्वल; V1 B Dn1 Da. 2-4 'वानं. — (L. 2) K1 ल (for तु). B2 सुपुत्रिरे. B2 मवदने (for भूतिरे).]

— ') Śa K1. 2. 2 पूर्णप्रयो; K2 Da पूर्णप्रयो; V1 B2. 2 Da G2 मत्तं रथे; D2 वानं रथो; T1 पूर्णो रथो; G1 M पूर्ण रथं; G2 मत्तं रथं (for पूर्ण रथं). Da ब्रह्मणस्य. Da1 Da. 2 [म] वि (for [म] वि). S (Ts missing) ब्राह्मणसापयुतो (T1 'लो) (for 'जन्माभिशापाद्). — ') Dn1 रामादुपाति; T2 न चाप्युपाते (for रामाद्). V1 Da1 Da. 2 न प्रति; Dn2 लवि (for प्रति). K2 Da चात्रे; K2 चात्रं. Da लदा किरीटी; D2 मत्तं च तस्मिन्परने प्रत्ये; T1 G M वकं व तस्मिन्परिणं व सदैव (G2 'वै). — After 42, N Ts ins.:

1126* तिष्ठे धरे सर्वमुक्ते च धोरं

पार्थेन तस्मिन्विषमाद् कर्तुः ।

[(L. 1) Śa K1. 2. 2 तु; K2 [म] वि; D1 न; T2 तु (for व). — (L. 2) B2 वार्थे; D2 वार्थे; D2 पार्थे व (for पार्थेन).]

43 ') T1 अमृष्यमाणः; Cv 'भायो (as in text). Da om. तादि. — ') K2 विधुन्वन्. Śa K1. 2 Da विगर्हमाणः. S (Ts missing) हस्तौ (G1 M 'लं) विधु- (G1 'तु) विधुन्वन् (T2 G2 'वि; M1 'वि) वगर्हं धर्मं. Co. cites हस्तौ विधुन्वन्धर्मनिन्दार्थं कुर्वन्. — Ts om. (hapl.) 43rd. — ') K2 लविह्वलो वै; B2 वानं प्रत्ये वानं; Dn1 धर्मप्रदानं. Śa K1. 2 लविपाति; B1 Dn1 Da लिक पाति; D2 T2 व हि पाति; D2 लविपाति. Da om. पाति धर्मं. — ') G2 [म] वरीद् (for [म] वृव). — After 43rd, N ins.:

1127* वरं व विदं प्रवतान धर्मं

||

[(L. 1) Śa K1. 2. 2 D2 वरं; Dn2 वरं (for विदं). B2 (also as above) वरं प्रवतान (for प्रवतान वरं). Śa K1. 2. 2 Dn1 विदं (for वरं). — (L. 2) K2 वरुवेवा; Dn1 Da वरुवेवा; Da. 2. 2 वरु वेवा; (for वरु वेवा). Da वरुवेवा (for 'वृत्). Da वा (for व). — Ms damaged for 43rd. — ') K2 लविह्वलो वैव पाति धर्मोद् (sic); V1 B2. 2. 2 Da1 Dn1 Da. 2. 2 ल वादि (B2 वादि; D2 वै वि) निग्राति न पाति म (V2 ल) वाद्; B2. 2. 2 ल वादि निग्रातिपाति म; D2 T2 G M1. 2. 2 व चात्र (D2 ल चात्र; T2 G वैवा; M1 न चात्र) वा (D2 वा) चात्रविपाति म. Co. cites निग्राति. — ') K2

C. 8. 475
B. 8. 50. 37
E. 8. 57. 30

न्मन्ये न नित्यं परिपाति धर्मः ॥ ४३
एवं भुवन्प्रसूतलिताश्च सुतो
विचात्यमानोऽर्जुनश्छपातैः ।
मर्माभिधाताच्छलितः क्रियासु
पुनः पुनर्धर्ममगर्हदाजौ ॥ ४४
ततः क्षरैर्मामतरैर्विध्यत्रिमिराहवे ।
हस्ते कर्णस्तदा पार्थमभ्यविध्यच्च सप्तभिः ॥ ४५
ततोऽर्जुनः सप्तदश तिग्मतेजानजिह्वगान् ।
इन्द्राश्वनिसमान्वोरानसृजत्पावकोपमान् ॥ ४६

मन्ये इति*; Ds नाभ्यः कर्णं वं (for मन्ये न नित्यं). Ca
cites मन्ये (as in text).

44 *) T1 M प्रसूतलिताश्च (for 'ताश्च'). Ks इति
भुवन्प्रसूतलिताश्च सुतो. — *) Ds विमन्यमानो (for
विचात्यमानो). Ks-पातवातैः; V1 B D-बाणपातैः; T1.2 G1.3
M-बाणवातैः (for-बाणपातैः). — *) Gs Ms-1 मर्माभि-
(for 'भि'). Dn1-पातात् (for-पातात्). Ks प्रचत्
(sic); V1 B D G1.3 Ms-4 शिविलः (Gs 'का:'); T1.2
Gs M1 शिविलः (for उल्लितः). Ks Ds क्रियासु; T2
प्रवासः; Gs क्रियावान्. — *) Ds अमुं (for the first
पुनः). K1 अर्हदाजौ; Dn1 Ds T2 असौ जगर्ह; T1 G M
अगर्हदाजौ (for 'दाजौ').

45 *) Ks भीमरवैर्. — *) Ds अविचत्. — *)
Ks कर्णं सप्तभिः; Ks V1 B Dn1 Dn2 a. a. 7. 8 कृष्णं तथा
(for कर्णस्तदा). T2 हस्तिकर्णं तथा पार्थो. — *) Ds
अभ्यविध्यच्च; T2 अमभ्यविध्यस्त. — For 45, Ds T1 G M
subst.:

1128* ततः क्षरैर्मामतरैर्विध्य-

स्त्वान्वरे कृष्णचर्मजयौ सः ।

[(L. 1) Ds लीकन् (for भीम). — (L. 2) Ds निमिः
क्षरैरावर्धमानः.]

46 Ms partly damaged. — *) Ks सप्तदास्य;
Bs 'इक्षदिर (hypermetrie); Ds T2 'क्षरीसु; Gs तु
सुमहात्; Gs सप्तदास्यै (for 'दस्य). — *) Ks V1 B1.2-3
D (except Ds) तिग्मतेजान्; Bs वासुकेमान्; T1 G
तिग्मतेजा (G1 'जो'); T2 महतेजा (for तिग्मतेजान्). S
(Ts missing) महाजवान् (for अविह्वगान्). — *) Ds
समान्वोरान्; T1 G M-समस्पर्शान् (for-समान्वोरान्).
— *) Ds अमुं (for अमुं). Ss पावकोपमान्.

47 *) Ss Ks नि०००; Ss K1 निरुद्ध ते; Ks
क्षरौक्षीरमान्; T2 ते निर्मिद्य (by transp.); G1 निर्मिद्य तं.
Ss Ks-1 भीमवेगात्; S (Ts missing) तं (T1 Gs तु) वेगेन

निर्मिद्य ते भीमवेगा न्यपतन्पृथिवीतले ।
कम्पितात्मा तथा कर्णः शक्यता चेष्टामदर्शयत् ॥ ४७
बलेनाथ स संस्तभ्य ब्रह्मास्त्रं समुदरयत् ।
ऐन्द्रास्त्रमर्जुनश्चापि तदुष्टामिभ्यमच्रयत् ॥ ४८
गाण्डीवं ज्यां च बाणांश्च अनुमच्य धनंजयः ।
असृजच्छरवर्षाणि वर्षाणीव पुरंदरः ॥ ४९
ततस्तेजोमया बाणा रथात्पार्थस्य निःसृताः ।
प्रादुरासन्महावीर्याः कर्णस्य रथमन्तिकात् ॥ ५०
तान्कर्णस्त्वप्रतोऽभ्यस्तान्मोघांश्चक्रे महारथः ।

(for भीमवेगा). Ks निर्मिद्य भीमवेगास्ते. — *) Ss
Ks-1 अपतत्; K1 नृपतन् (sic); V1 B D (except Ds)
ह्यप'; M1 न्यपतत्. — G1 om. 47st. — *) Ks V1 B
D T1.2 G2.3 M ततः (for तथा). — *) D1 अदर्शयन्.
Ks शक्तिं स समचित्तयत्; T1.2 G2.3 M शक्तिं शिखां च
दर्शयन्.

48 Ds om. 48. — *) Ds च (for [अ]च). T2
Gs सु (for स). S Ks-1 संस्तभ्य; B4 संस्तभ्य; Ds
संस्तभ्यो. G1 राघवेवस्त्वय संस्तभ्यो. — *) K1 समुदारयत्
Ks V1 B (except Bs) Dn1 Ds a. a. 7. 1 T1 G M1 'दीरयत्
(D1 'नृ'); T2 समचोदयत्. Ds ब्रह्ममक्षुदीरयन्. — *)
K1 इन्द्रास्त्रम्; K2 इन्द्रं तम्; Ks V1 B D (Ds om.) S (Ts
missing) ऐन्द्रं ततो (for ऐन्द्रास्त्रम्). M1 अर्जुनं. — *)
Ks Bs D (Ds om.) S (Ts missing) तं (for तत्). Ks
V1 B Dn1 Dn2 Ds-1. 7 Gs [अ]भ्युपमंनयत्; K4 [अ]-
भ्युपममर्दयन् (sic); Ds T2 M क्षुपमंनयत् (M'नृ'); T1
चाप्यमंनयत्; G1 [अ]भ्युपमं; Gs चाभिर्म.

49 *) Ds गांहीव; Ds गांजिव. T1 Gs चापि; T2
ज्यांश्च (for ज्यां च). G1.2 गांहीवं च क्षरं दिव्यं (Gs
'रान्दिध्यान्). — *) Ks V1 B D सोनु (Ds सोनि-
मभ्य; T1 [अ]प्यनि'; T2 [अ]प्यनु'; G1.2 अनि'; Ms-1
(also as in text) हिरा' (for अनु'). Ks V1 B D S
(Ts missing) परेतपः (for धनंजयः). — *) B1.2 Dn1
S (Ts missing) व्यसृजत्; Ds असृजत् (for असृजत्).
D2 छत्र- (for क्षर-). — *) Ks बलाहकः (for पुरंदरः).
S (Ts missing) धर्माते अलक्षो यथा.

50 *) Ks तेजोमया; Ds 'युता; Ds तेजुपमा; M1
तेजोमयो. — *) Ks पार्थस्य (for पार्थस्य). Some
MSS. निःसृता; Ds संसृता. — *) G1.2 प्रादुरासीत्. Ks
महावीर्यान्. — *) Ks-1 रथमन्तिका' (Ks 'कात्'); S (Ts

51 *) K1 [S]प्यस्य; Ks V1 B D (except Ds)

ततोऽध्वरीदृष्यिवीरस्तमिन्नये विनाशिते ॥ ५१
विमुखासं परं पार्थ राधेयो व्रसते शरान् ।
ब्रह्मास्त्रमर्जुनयापि संमथ्याय प्रयोव्यन् ॥ ५२
छादयित्वा ततो वागैः कर्णे प्रभ्राम्य चार्जुनः ।
तस्य कर्णः शरैः कुदधिच्छेदं ज्वां मुनेर्जनैः ॥ ५३
ततो ज्यामवधायान्यामनुमृज्य च पाण्डवः ।

शरैश्चाकिरन्कर्णं दीप्यमानैः सहस्रशः ॥ ५४
तस्य ज्याच्छेदनं कर्णो ज्यावधानं च संयुगे ।
नान्वबुध्यत शीघ्रत्वात्तद्व्रुतमिवाभवत् ॥ ५५
अश्रैरस्त्राणि राधेयः प्रत्यहन्मथ्यमाश्रितः ।
चक्रे चाम्यधिकं पार्थास्त्रवीर्यं प्रतिदर्शयन् ॥ ५६
ततः कृष्णोऽर्जुनं दृष्ट्वा कर्णाश्लेपमिपीडितम् ।

C. 3. 4731
B. 3. 4731
S. 3. 47. 31

मथ्यान् (for 52nd). S (To missing) स कर्णोऽध्वरीदृष्यिवीरस्तमिन्नये (To 'दृष्यिवीरस्तमिन्नये'). — Ms om. 51st-52nd. — ¹) Dāi Dāi शोरावके; Tāi कुर्वेऽपरे; Tāi G Mā... कुर्वेऽपरे (Gā 'व') (for मोर्वावके). — ²) Dāi Gā वृषिधरस्य; Tāi वामुदेवस्य. — ³) Kā Dāi जर्णैः; Dāi Dāi नाश- (for जर्णैः). Kā विनां कर्णैः; Bā प्रथमिति; Dā निपानिति; Gā [5] प्रथमिति (for विना).

52 Ms om. 52nd (cf. v. l. 51). — ¹) Kā विमुखासं. Bā परकाशैः; Bā परं चक्रे (for 'हं पार्थ'). — ²) Kā वरान् (for शरान्). — ³) Kā Vā B Dāi Dāi Dāi S (To missing; Ms om.) ततो ब्रह्मास्त्रमनुमृज्य (Bā G 'व्यव'; Bāi Dāi 'व्यव'; — ⁴) Dāi सानुमृज्य (for संमथ्याय). Kā Vā B Dāi Dāi Dāi S (To missing) संमथ्य (Kā सेकृदः; Bā Dāi अर्जुनः) समयोव्यन् (Dāi 'वृ'; Dāi संयुगे मुनेर्जनैः).

53 ¹) Kā Vā B Dāi Dāi S शरैः; Dāi सितैर (for शरैः). — ²) Śā प्रथमस्य; Kā व्रह्मास्त्र (for प्रभ्राम्य). Kā Vā B Dāi Dāi Dāi S Tāi Gā M कर्णं प्रथमस्य (Bā 'लाघ'वर्जुनः; Dāi कर्णं प्रति लघाव्युः; Tāi Gā कर्णं (Gā 'वै') प्रथमवीर्यदा. — ³) Dāi लकः (for लक). Kā जर्णैः; Vā B Dāi Dāi Dāi S Tāi G M शरैः (for शरैः). Dāi Tāi G M वागैर (for कुदधः). Tāi लकः कर्णमि संकुतो. — ⁴) Dāi Tāi ज्वां चिच्छेद (by transp.). Kā सुदंशितः (for सुतेजः). Tāi Gā Mā S ज्वां छि (Tāi नि) ज्वा समकाव्यन्; Gā ज्वां च चिच्छेद वीर्य- वात्; Mā ज्यावधायान्यामनुमृज्य. — After 53, Kā Dāi Tāi ina.

1139th द्वितीयां च तृतीयां च चतुर्थीं पञ्चमीं तथा ।
षष्ठीमथान्न चिच्छेदं सप्तमीं च तथाष्टमीम् ।
नवमीं दशमीं चात्र तथा वैकादशीं ह्युप ।
ज्यावधं सप्तसंघातः स कर्णो व्यावृत्तयः ।

[(L. 1) Kā द्वितीयां तृतीयां च (for the prior half). Tāi चतुर्थी. Kā चतुर्थी. — (L. 2) Kā [अ]ष्टमी. — (L. 3) Kā दशमी. Tāi चैव (for चात्र). Tāi वैकादशीं ह्युप. — (L. 4) Kā Tāi व्यावृत्तयः. Tāi व्यावृत्तः. Kā स कर्णोऽध्वरीदृष्यिवीरस्तमिन्नये (for

the posterior half).]

54 ¹) Kā M अथवाव्यन्; B Dāi 'पार्थ'; Dāi Tāi विनिवाय; Dāi सैवि; Dāi Gā अनुमृज्य; Tāi अथवाव्यन्; Gā S 'सम्य' (for 'वाय'). Kā S (To missing) [अ]व्य; Vā [अ]व्यान् (for [अ]व्यान्). — ²) Kāi Sā अनु (Dāi 'व')व्यन्; Kā 'मृज्य'; B (except Bā) Dāi समान्वयः; Dāi सन्मृज्य (sic); Dāi Dāi जर्मिन्मथ्य; Dāi समं मृज्य; Dāi सन्मथ्य; Dāi S (To missing) अनुमृज्य (for 'मृज्य'). Tāi स (for च). Kā Dāi पाण्डव (Dāi 'वृ... Vā समान्वयत पाण्डवः. — ³) Kā Dāi Dāi Gā अवाकिरन्. — ⁴) Śā Kā Dāi दीप्यमानैः. Kā समं सतः; Dāi S (To missing) इवाश्रित (Dāi 'हि'मि: (for सहस्रशः). Vā B (except Bā) Dāi Dāi S दीक्षाश्लेपरगैरिव.

55 ¹) Tāi कर्णैः. — ²) Ś K Dāi व्यावधानं; G व्यावधाय (Gā 'व्या'मि (for व्यावधानं). — ³) Śā व्यावधायतः; Kā लक्षमुपवत्; Tāi G Mā नाश (Mā 'व्य'वृ).

56 ¹) Dāi S (To missing) संपार्थ (for राधेयः). — ²) Vā B Dāi Dāi S आहवन्; Dāi Tāi G M प्रथमस्य (Tāi 'वृ'; Dāi प्रतिवृत्तः; Dāi वृत्तवन्; Tāi प्रथमस्य; Bāi ed. प्रतिवृत्त (for प्रथमस्य). Śā सविताश्रितः; S (To missing)

— ³) Kā चाधिकं (sic); Dāi Dāi S Mā (inf. fin. as in text) पार्थैः; Mā S पार्थैः. Vā B Dāi Dāi S चक्रेऽधिकं नाशमानं. — ⁴) B (except Bā) Dāi लो वीर्यं. Kā प्रतिदर्शनं; Dāi जति- दर्शनस्य; Dāi प्रथं. Dāi S (To missing) स्वयं वीर्यं प्रदर्शनस्य.

57 ¹) Kā कृष्णोऽर्जुनः; Tāi कर्णोऽर्जुनः. — ²) Gā S सखाश्लेप (for कर्णैः). Śā Dāi Dāi च पीडितं; Vā B (except Bā) Dāi Dāi S Tāi Gā Mā S [अ]वपी; Dāi प्रपी; Dāi Tāi Gā विपी (for [अ]विपी). — ³) Ś Kā S Dāi Dāi S अश्रय (Kā 'व्या'मिति; Dāi श्रय वेति (sic); Dāi अश्रयमिति; Tāi G Mā श्रयश्लेपि; Tāi Mā S श्रयश्लेपि. Ca cites अश्रय (as in text). Dāi अश्रय (by over. 'श्ले'प्राप्तवीर्यस्य. — ⁴) Dāi Mā S न श्रितः; Ca नाश्रित (as in text). Dāi Dāi [अ]श्रितं प्रवेति च; Dāi Tāi Gā M

C. 2. 47m
B. 2. 50. 102
K. 2. 57. 58

अभ्यस्येत्यब्रवीत्पार्थमातिष्ठास्त्रमनुत्तमम् ॥ ५७
ततोऽन्यमग्निसदृशं शरं सर्पविषोपमम् ।
अश्मसारमयं दिव्यमनुमज्ज्य धनंजयः ॥ ५८
रौद्रमक्षं समादाय क्षेमुकामः किरीटवान् ।
ततोऽग्रमन्मही चक्रं राधेयस्य महामृधे ॥ ५९
ग्रस्तचक्रस्तु राधेयः कोपादशृण्ववर्तयत् ।

त्वं त (Ds तत्)येति च (Ds Gs वै); T1 G1.2 त्वं तथैव च
(for [अ]स्त्रमनुत्तमम्).

58 *) Ks अमाग्निः; Ds G1.2 कालाग्निः (for
अभ्यमग्निः). Dn1 ततोऽग्निसदृशं धोरं. — *) S1 K1.2
विषोत्तमं. — *) Ks Dn1 D1 अस्त्रसा (Ks शा)रमयं (sic);
Gs अश्मसारमयं. — *) Bs Dn1 Ds G1.2 अभिमन्ज्य.
Bs T1.2 G M परंतपः; Ds धनंजये.

59 *) Ks रौद्राक्षं (submetric); Ds रौद्रसरं; Ds
वैक्रमक्षं (for रौद्रं). Ks V1 B D G1 M समादाय.
— *) S1 किरीटवान्; Ks 'टिवान्'; Ds परंतपः; S (Ts
missing) किरीटिणे. Ds क्षेमुकामे किरीटिणि. — *) Ss
चरयस्य (for राधे). Ks V1 B Dn1 D1.2-2.7 S
(Ts missing) तदा नृप (Ks Ds 'प'); Ds महात्मनः
(for 'मृधे'). — After 59, Ks Dn1 T1 ins.:

1130* ततोऽजरीयं राधेयो रथाशुभ्रं समुद्यतः ।
चक्रं भुजान्ध्यामालम्ब्य समुत्थोऽपुमिवैष सः ।
सहस्रीपा वसुमती सन्नैलवनकानवा ।
गीर्णचक्रा समुत्थिता कर्णेन चतुरङ्गुलम् ।

[(L 2) Ks सृष्टिहन्. — (L 4) Ks निरिचक्रा; T2
जीर्ण. Ks समुत्थिता.]

60 *) G1.2 च (for तु). — *) Ks Dn1 Ds
कोपाद्; T1.2 G1.2 M रोषाद् (for कोपाद्). B1 D1.4 G1
Ms [च]वर्तयन्; Ds 'वैत'; Ds [च]पातयत्. Gs सुहृत्वं
कर्मलो भव. — Dn1 Ds.2 ins. after 60^{ab}; Ks after 60:

1131* अर्जुनं वीर्यं संरक्ष्यमिदं वचनमब्रवीत् ।
ओ ओ पार्थ महेष्वास सुहृत् परिपालय ।

[(L 1) Om. in Ka. Ds संरक्ष्य (for संरक्ष्य). Ds.2
इदमिदं वचनम्. — (L 2) Ds om. one ओ. Ks Ds
प्रतिपालय.]

Ks Dn1 Ds.2 cont.: V1 B.2.2 ins. after 60:

1132* यावच्चक्रमिदं ग्रस्तमुदरामि महीतलात् ।
[Ds स्रव्यं (for यावच्). Ks मही; Ds इमं (for इदं).
V1 B1.2.2 भूम्याम् (for ग्रस्तम्) and धनंजय (for महीतलात्).]
Ds.2 cont.:

1133* क्षत्रधर्ममवेक्ष्य कर्तुमर्हसि पाण्डव ।
[Ds हृत् (for हन्) and लाघुर्ध्वं च पाण्डव (for the
posterior half).]

सोऽजवीदर्जुनं चापि सुहृत् क्षम पाण्डव ॥ ६०
मध्ये चक्रमवग्रस्तं दृष्ट्वा दैवादिदं मम ।
पार्थ कापुरुषाचीर्णमभिसंधिं विवर्जय ॥ ६१
प्रकीर्णकेशे विमुखे ब्राह्मणे च कृताञ्जलौ ।
शरणागते न्यस्तशस्त्रे तथा व्यसनगेऽर्जुन ॥ ६२
अबाणे अष्टकवचे अष्टमप्रायुषे तथा ।

— Dn1 Ds om. 60^{ab}. Ds reads 60^{ab} after 1134*.

— *) V1 B (except Bs) Dn1 D1.2.2.7 S (Ts missing)
अर्जुनं चापवीकणौ.

61 Ds om. 61. Ds repeats 61^{ab} after 65. — *)
Ks.4 V1 B Dn1 D1.2-2.7 S (Ts missing) स्रव्यं
(Dn1 T2 'व्य-'); Ds स्रव्यां (for मध्ये). K1 T2 इदं; V1
B Dn1 Dn1 D1.2-2.7 मही; G1 अपि; Gs.2 M1 अप-;
Ms-4 मम (for अव). — *) Ss वैवाचिकं; K1 देवा-
दिदं (for दैवादिदं). Ks अरिदम (for इदं मम). Ds
अभिबीक्ष्य विषवेक्ष्यात्. — Before 61^{ab}, Ds ins.
कर्ण उवाच. — *) Ds कापुरुषाचीर्णम्. S K1.2 अतिसंधिं;
Dn1 D1.2 अतिसंधिं; Ca 'संधिं' (as in text). Ks V1 B
(except Bs) Dn1 Ds.2.7 T1.2 G M1.2.4 विसर्जय;
Dn1 D1.2 च वर्जय. Ks कर्म मा कुरु वीरहन् (for *). Ks
पार्थ कापुरुषाचीर्णमसि संधिं विवर्जय. — Dn1 T2 ins.
after 61: Ds.2 cont. after 1133*:

1134* न त्वं कापुरुषाचीर्णं मार्गमाख्यानुमर्हसि ।
स्वातस्त्वमसि कौन्तेय विशिष्टो रणकर्मसु ।
विशिष्टरमेव त्वं कर्तुमर्हसि पाण्डव ।

[(L 1) Om. in Ts. Ds.2 कापुरुषाव्यसं. — (L 2)
Ds अष्टव (for स्वातस्). Ds रणकर्मणि; Ds 'मूर्धनि'.
— (L 3) Ds.2 विशिष्टमेव (Ds 'क')त्वं कर्तुमर्हसि (Ds 'म*')
इति धनंजय.]

62 Bs om. 62^{ab}. — *) Ss प्रकीर्णकेशे; Ds (before
corr.) प्रकीर्णं केशे; Ca 'र्णकेशे' (as in text). Ds.2
विकले; T2 विकली; M1 विमले; Ms-4 विरये (for विमुखे).
— *) Dn1 T2 [5]य; Ds om. (for च). B (Bs
om.) Ds.7 महावादिर्कृताञ्जलौ; Dn1 D1.2.2.5 T1 G M
विकले (Ds.2 T2 Ms [inf. lin.] 'मुखे; G 'रथे')
महावादिनि. — *) Hypermetric. T2 शराहते (for
शरणागते). V1 B (except Bs) Dn1 D1.2.2.7 यावत्ताने;
Ds न्यस्तकेशे (for 'केशे). — *) V1 B (except Bs)
Dn1 D1.2.2.7 न्यस्तकेशे तथैव च; Dn1 S (Ts missing)
यावत् (Dn1 यावत्; Gs यावत्)ताने तथार्जुन.

63 *) Ds अबाण. Ds विकीर्णकवचे दीर्ण. — *)
Ks अष्टे (for अष्ट). S (Ts missing) अष्टप्रायुषे (for

न शूराः प्रहरन्त्याजी न राज्ञे पार्थिवान्त्वा ।
त्वं च शूरोऽसि कौन्तेय तस्मात्क्षम मुहूर्तकम् ॥ ६३
यावच्चक्रमिदं भूमेकद्वारमि धनंजय ।
न मां रथस्यो भूमिष्ठममजं हन्तुमर्हसि ।

न वामुदेवान्नतो वा पाण्डवेय विमेष्यहम् ॥ ६४
त्वं हि क्षत्रियदायादो महाकुलविवर्धनः ।
स्मृत्वा धर्मोपदेशं त्वं मुहूर्तं क्षम पाण्डव ॥ ६५

इति श्रीमहाभारते कर्मवचनेषु पट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥

६७

संजय उवाच ।

अथाश्वीन्द्रामुदेवो रथस्यो

राधेय दिष्टया स्मरसीह धर्मम् ।

प्रायेण नीचा व्यसनेषु मया

C. B. 4748
D. B. 47.1
E. B. 46.2

-मया'). — ¹) Ds न राज्ञोऽपिवात्त्वा. — For 63^{ad},
V₁ B Das Dns D₁ a. s. 8 (Ts missing) subst.:

1135* न विमुञ्चन्ति सक्ताणि शूराः साधुमते श्रिताः ।
त्वं च शूरतमो कोके साधुबुद्ध्या पाण्डव ।

[(L 1) Ts: G₁ s M विमुञ्च (M: 'न') ति हि सक्ताणि (for
the prior half). Das D₁ s. s. सक्ताः — (L 2) G₁ तु
(for च). Ts शूरतमो; G₁ M: 'न' Dns D₁ s रणे (for
साधु). Ba De स्व न शूरतमः प्राये विमु कोकेषु विमुनः; Ba स्व
च शूरसि कौन्तेय तस्मात्क्षम मुहूर्तक (= 63^{ad}).]

— Ks ins. after 63: V₁ Ba. s. cont. after 1137*:
Ba. s. D S (Ts missing) after 1135*:

1136* अस्मिन्ने मुहूर्तमूर्धन्यं तस्मात्क्षम सम क्षमम् ।

[Dns D₁ मुहूर्तमूर्धन्यं; Ds धर्ममुहूर्तमः; Ts क्षमि यमोर्धन्यं; G₁
मुहूर्तमूर्धन्यं. G₁ s मुहूर्तं (for सम क्षमम्). Ba De साधुबुद्ध्या
पाण्डव; Ba Dns D₁ s. s. Ts देवतायाम् (Da 'व'; Ds 'न'; Ts
'दे') युनः; Ts क्षमं तस्मात्क्षमम् च; G₁ s सम तस्मात्क्षमं सम;
M तस्मात्क्षमवचनेषु (for the posterior half).]

Ba. s. Dns D₁ s. s. Ts cont.: V₁ Ba. s. cont. after 1135*:

1137* दिव्यास्त्रविद्वेषामा कायैर्वीर्यसमो युधि ।

[Da दिव्यास्त्रं (marg. च विद्वेषामा).]

64 Da om. 61^{ad}. — ¹) Ks Das Dns D₁ G₁ हृदं
(for हृदं). V₁ नृप्याम्; Dns प्रत्यम् (for नृप्याम्). — ²)
Ks उद्धवासि (sic); Ks उद्धवासो. Dns महाशुभ (for
धर्मवचन). — ³) Ds मां (for मां). Ds चारयन्तं (for मां
रथस्यो). Ks. s. D₁ s. (marg.) s. Ts G₁ s. M. a. s. युधिष्ठिः;
Ts युधिष्ठिः. — ⁴) Ba G₁ अ (G₁ वि) यन्तं; Dns Ms
विकरं; Ds मयाच (sic); Dns. s. s. Ds संयुगे; M. a. s.
संयुगे (for मयाच). G₁ s. कर्तुम् (for हन्तुम्). Ks च
संयुगमिच्छति; Ts च विच्छिद्यं हन्तुमर्हसि. — ⁵) Ks वापि
देवात् (for वापुर्देव). — ⁶) G₁ s. धर्मवचनो. — After
64, Ba. s. ins.:

1136* स्मृत्वा तु धर्मं शूरस्यां मुहूर्तं प्रतिपादय ।

65 Da om. 65. — ¹) Ks -दायादो; Ks -राधेय.
— ²) Ts महात् (for महा). Ds -विवर्धन. — ³)
Ts श्रुत्वा (for स्मृत्वा). Ks Ds धर्मोपदेशांश्च; Ds 'सो' तु.
Ba Dns जनस्त्वं प्रमथाम्येष (Ba 'नो'; Ts G₁ M शूरा
कर्मोपदेशं च (G₁ नो; M र्हा). — ⁴) Dns मुहूर्तं प्रति-
पादय. — After 65, Ks ins.:

1139* यावत्क्रोमि चतुर्धं समं नतिमतां वर ।
while Ds repeats 61^{ad} after 65.

Colophon om. in Ks Ds; Ts missing. — Day of
Karp's Generalship: S द्वितीये (Ba 'च') युद्धदिनसे.
— Adhy. name: Dns रथचक्रप्रसवः; Ds तस्मात्क्षमवचनः;
Ts कर्मोपदेशं च साक्षात्क्षमवचनः; Ms रथचक्रप्रसवः. — Adhy.
no. (figures, words or both): Ba (om. no.) 80; Ba 88;
Ba Ts 99; Ba 91; Das 100; Ds 83; Ds 70; Ts Ms. s.
108; G₁ 106; G₁ s. Ms. s. 107.

67

63^{ad} Ts is missing in this adhy. (cf. v. 1. 8. 60. 32).

1 Ba om. the ref. — ¹) V₁ B D (except Da. s.)
सम् (for सम्). S (Ts missing) महारथा (for रथस्यो).
— ²) V₁ रथा (for दिष्टया). — After 1st, S (Ts
missing) ins.:

1140* धर्मं हि युद्धाः सततं हि पाप-
लोभस्यस्यो बुद्धिमतो वदाति ।

धर्मोपदेशः रथचक्रप्रसवः

तस्मात्क्षमवचनं च युद्धाः श्रिताः ।

[(L 1) Ts: धर्मं सततं (Ts युद्धाः); G₁ धर्मवचनः;
G₁ s Ms धर्मं हि सततं (G₁ युद्धाः; Ms युद्धाः). Ts G₁
सततं (for सततं). — (L 2) Ts: G₁ सततं (for सततं).
Ts: G₁ सततं (Ts 'दि'मलो; G₁ सततं (for 'दि'). Ts

C. B. 4788
B. B. 91. 1
E. B. 90. 2

निन्दन्ति देवं कुकृतं न तत्तत् ॥ १
यद्रौपदीमेकवक्त्रां समाया-
मानाय्य त्वं चैव सुयोधनश्च ।
दुःशासनः शकुनिः सौबलश्च

इति (for 'नि'). — (L. 3) G_{1.3} परिपिनस्ते; M₃₋₄ 'सुयोधनश्च' (for 'वक्त्रां समाया-') (L. 4) M₁ गते (for गता). —
— ') B₁ प्रायेण; G_{2.3} महामु (for प्रायेण). G_{2.3} चापि
(for मीचा). B₃ D₃ G₁ स्वसने निमग्नः; D₃ स्वसनेषु सखा
(for 'नेषु मग्नः'). — ') S₁ (marg. as in text) K₃ निर्हसि
(for निन्दन्ति). B₁₋₄ D₁₋₃ D_{1.3-4.1} धर्मः; B₃ D₁ देवं
(for देवं). S₃ तत्तत्; K₃ तत्तत्; V₁ B D₁ D₁
D₁₋₄ तु त्वं; D_{1.3} तु त्वं (for तत्तत्). D₃ S (T₃
missing) निर्हसि देवं (M₁ 'वा' न तु; (G₂ तु न) दुकृतं
त्वं (G₁ त्वं; G₃ स्वर्क; G₃ स्वर्क).

2 ') D₁ D_{1.3} एकवक्त्रां. D₃ कृष्णां यदाकर्णवदेकवक्त्रां
समायां (hypermetrio); S (T₃ missing) कृष्णां सर्वां (T₃
'सर्वा') कर्णं यदेकवक्त्रां. — ') S₃ आयाययय; K₃ जयोच
(for आनाय्य). B D₁ D_{1.3} आनीतवास्त्वं (B₃₋₄ D₁ D₁
'आययेस्त्वं'; B_{2.3} 'आयियास्त्वं'; D₃ 'नयिता त्वं' च सुयो-
धनश्च. — ') D₃ दुःशासनि. D₃ दुःशासनः सौबलश्चैव
न त्वं. — ') D₃ स्मृतस् (for प्रत्यमात्). K₃ ततः कर्णं
प्रत्यभ्यवच धर्मः (sic); D₃ T₃ G_{1.3} M धर्मसदां ते रुषितो
न (D₃ 'लोच') कस्मात्; T₁ धर्मसदा क गतं ते तदास्मात्; G₃
धर्मसदा क गतो ये न कस्मात्.

3 ') D₁ T₃ राजानम् (for कौन्तेयम्). — ') B₃
वनस्पति. — After 3rd, G_{2.3} ins.:

1141* केतवासौबलोऽजैषीह्वाणुं सर्वैकजम् ।
— ') B₃ D₃ जजैषीत् (for जजङ्क). D₃ देवा (for
जेता). B₃₋₄ D₁ D₃ जजैषीत्कुर्विनीनात् (B₃ 'जौनन्';
D₃ 'जौना'). T₁ G_{1.3} M जजनीतकुले जजङ्क; T₃ जजनीय
जीविवांताय; G₂ जजनीय जितवन्तो वै. — ') K₃ कुतो
(for क ते). K₃ V₁ B D S (T₃ missing) क ते (K₃ दूते;
G₂ कुतो) धर्मसदा (D_{1.3} 'वा') गतः. — After 3, T₁ M
ins. 1145*. On the other hand, K₃ V₁ B₃₋₄ D₁
D_{1.3-4.3} T₁ G₁ ins. after 3; D₁ after 1144*: D₃
G₂ after line 1 of 1145*: T₁ G₂ M after 1145*:

1142* वहीमसेनं सर्वैश्च विपयुक्तेष्व भोजनैः ।

आचरन्मन्त्रे राजा क ते धर्मसदा गतः ।

[(L. 1) K₃ सार्वै (sic) (for सर्वै). G₂ श्रीमसेनं च
सर्वै (for the prior half). D₃ विपयुक्ते; S (T₃
missing) 'विपयै' (for 'दुक्ते'). D₁ D_{1.3} तु (for च).
S₃ भोजनैः; D₃ भोजनैः (for भोजनैः). — (L. 2) D_{1.3}

न ते कर्णं प्रत्यभात्त्र धर्मः ॥ २
यदा समायां कौन्तेयमनक्षत्रं युधिष्ठिरम् ।
असृजः शकुनिर्जेता तदा धर्मः क ते गतः ॥ ३
यदा रजस्वलां कृष्णां दुःशासनवशे स्थिताम् ।

विकृतं; D₃ विकृतं (for स्वन्मने). K₃ अशरदिकृतै राजन्; B₃ अश-
स्वन्मने राजा; D₃ अशस्वन्मने राजन् (submetric); S (T₃
missing) आरम (T₁ M₁ 'रेमे'; G_{1.3} 'रेमे'; G₂ 'रोहे') स्वन्मुखो
(M₃₋₄ 'न्यते') राजा (for the prior half). D₁ कृते (for
क ते).]

— After the above, K₃ D_{3.3} cont. 1144*.

V₁ B_{1.3} D₁ D₁ D_{1.3-1} T_{1.3} G₁ M₁ cont. after
1142*: B₃ ins. after 5: B₃ D₃ after 1144*: G_{2.3}
after 3:

1143* बह्वारणावते पार्थान्मुखाऽनुगृहे तदा ।

आदीपयस्त्वं राधेय क ते धर्मसदा गतः ।

[(L. 1) D₁ D_{1.3} तथा; D₃ T₃ G_{1.3} M₁ पुनः; G₁ पुनः
(for तदा). D₃ गुप्तजगुकागृहे (submetric) (for the
posterior half). — After line 1, G₂ ins. 1146*. G₂
M₁ om. line 2. — (L. 2) V₁ B_{1.3} D₁ D_{1.3-1}
आदीपयति (V₁ 'ति') (for 'वस्त्वं'). G_{2.3} इतुकाभासदा युवं
(for the prior half). T₁ पुरोचन्मुखेनैव दग्धुमैच्छस्तुपोन.]
V₁ B_{1.3} D₁ D_{1.3-1} T₁ G₁ cont.: K₃ D_{3.3} cont.
after 1142*: B₃ ins. after 5: D₃ after 4:

1144* वनवासे व्यतीते च कर्णं वर्षे त्रयोदशे ।

च प्रयच्छति बह्वार्यं क ते धर्मसदा गतः ।

[(L. 1) K₃ [s] व्यतीते (for व्य). K₃ D₃ T₃ तु (for
च). B₃ वनवासव्यतीतायां (for the prior half). V₃
B₃₋₄ D₁ D_{1.3-4.3} transp. कर्णं वर्षे. B₃ चतुरदशे.
K₃ वर्षैक्य तदा गतः (for posterior half). — (L. 2) V₁
B₃ D_{1.3} प्रा (V₁ प्र) वच्छत (for प्रयच्छति).]
— After the above, B₃ D₃ cont. 1143*; T₃ reads
5th; and G₁ cont. 1146*.

4 K₃ V₁ B₃ D_{3.3} T_{1.3} G_{1.3} M₁ om. 4. G₂ om.
4th. — ') S₃ (sup. lin. as in text) तदा (for यदा).
— ') K₃ दुःशासनवशं गतः. — ') K₃ D₃ ब्राह्मण्य.
K₁ D₁ कर्णः. — After 4, D₃ ins. 1144*. On the
other hand, B_{1.3-4} D₁ D₁ D_{1.3-1} G₁ ins. after 4:
V₁ D₃ cont. after 1144*: B₃ after 1142*: T₁ M₁
ins. after 3: T₃ after 5th: G₂ cont. after 1143*:

1145* यदावर्षेः पुरा कृष्णां क्षिप्रमानामवागसत् ।

निवृद्धाः पाण्डवा कृष्णे शाश्वतं वरकं गताः ।

पत्तिमन्वं दृणीष्वेति वदस्त्वं राजगामिनीम् ।

उपमेहसि राधेय क ते धर्मसदा गतः ।

[(L. 1) V₁ D₃ यदा नामपुरे कृष्णां; B_{1.3-4} D₁ D_{1.3-1}

समायां प्राहसः कर्ण क ने धर्मस्तदा गतः ॥ ४
राज्यलुब्धः पुनः कर्ण समाह्वयति पाण्डवम्
मान्धाराराजमाश्रित्य क ने धर्मस्तदा गतः ॥ ५

एवमुक्ते तु राधेये वामुदेवेन पाण्डवम् ।
मन्युरभ्याविशतीत्रः स्मृत्वा तच्चद्वनंजयम् ॥ ६
तस्य क्रोधेन सर्वेभ्यः श्रोतोम्यतेजमोर्विषः ।

C. 2. 4787
S. 2. 51. 19
K. 2. 52. 20

यस्य (B. 4) Ds. Ds. 'राधेये' पुरे कृतम् (D. 'मा'); T. G. 2
M. पुनः 'राधेये' बरा 'मीय'; T. 'मा' 'मीय' बरा कृतम् (for the
prior half). B. 'राधेय' 'मीय'; T. G. 2 M. 'मीय' 'मीय' (for
the prior half). Ds. T. 1. G. 2 M. 'मीय' 'मीय' (Ds. 'मा').
— After line 1, Ds. Ds. read line 4, repeating it
in its proper place; while Ds. G. 2 ins. 1142* after line
1. T. 1. G. 2 M. om. lines 2-3. — (L. 3) Ds. 'मीय'
— (L. 4) V. Ds. (first time) T. 'मीय' 'मीय';
Ds. 'मीय' 'मीय'; T. 'मीय' 'मीय'; G. 2 M. 'मीय' 'मीय';
M. 2. 'मीय' 'मीय' (for 'मीय') B. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय' (for
the prior half).]

— After the above, T. G. 2 M. ins. 1142*.
5 Ks B. Ds. 1. T. G. 2 M. om. 5*. — 1) V. 1
B. 2. Ds. 'मीय' 'मीय'. — T. reads 5* after 1143*.
— 2) T. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'. — After 5, B. ins.
1143* and B. ins. 1144*. On the other hand, V. 1
B. 2. Ds. Ds. Ds. 1. T. ins. after 5: Ks G. 1
om. after 1143*. B. after 1143* B. 2. Ds. T. M.
after 1143*: Ds. M. 2. after 1142*: G. 2 after line 1
of 1143*:

1143* यदामिम्यं बहुषु युदे जलमहारवाः ।

परिवारं रणे बालं क ने धर्मस्तदा गतः ।

[(Ds. om. line 1. — (L. 1) B. Ds. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'
(for the prior half). B. Ds. 'मीय' 'मीय'; Ds. T. 1. G. 2
M. 2. 'मीय' 'मीय' (T. 'मीय' 'मीय' (for युदे 'मीय'). — (L. 2) Ks
T. 1. G. 2 'मीय' 'मीय'; Ds. T. 1. G. 2 M. 2. 'मीय' 'मीय' (hyper-
metric) (for रणे 'मीय'). B. Ds. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'; Ds.
'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय' (for the prior half).]
Ds. T. cont.:

1147* यदेव धर्मस्तदा न विचये हि

किं सर्वथा तालुवितोपमेव ।

यदेव धर्मोपि विचयस्य मृत

तथापि मेवाव विमोक्षये त्वम् ।

यतो कर्णैर्मित्रिः पुनरेव

पुनर्यथा राज्यमवाप वीर्यम् ।

महात्मना पाण्डवा बाहुवीर्य

स्वर्गे समलाः परिहृयकोमाः ।

निहत्य सन्त्यमरे प्रवृत्ता

म्यालोमका राज्यमवाप्तुमुक्षे ।

तथा गता चार्त्ताः विवाहा

धर्माभिप्रायैः सत्तर्कं कुमिहेः ।

[5]

[10]

[(L. 1) Ds. 'मीय' (for 'मीय') — Ds. om. lines
3-6. — (L. 7) T. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय' (for 'मीय'). — (L. 8)
T. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय' (for 'मीय'). — (L. 9) T. 'मीय' (for
'मीय'). T. 'मीय' (for 'मीय'). — (L. 12) T. 'मीय' (for
'मीय')]

Ds. T. cont. M. 2. cont. after 1146*:

संजय उवाच ।

1148* एवमुक्तवा कर्णो वामुदेवेन भारत ।
कथयामासो मृगा नोचरं किंचिदुक्तवान् ।
क्रोधाव्यस्तुरमागोष्ठो वनुलवम् भारत ।
योधयामास वै पार्थ महावेगपराक्रमः ।
लोभ्यवीहामुदेवः कर्णुनं पुरुषर्षभम् ।
दिश्यामेवैव निमित्तं पापयस्य महाबल ।

[T. M. 2. om. the ref. M. 2. om. line 1. — (L. 2)
T. 'मीय' (for 'मीय'). — (L. 3) T. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'.
Ds. 'मीय' — (L. 5) T. M. 2. 'मीय'. — M. 2. om.
line 6.]

6 Before 6, S. K. V. 1. B. 2. Ds. Ds. 1. ins. संजय
उवाच. Ds. reads 6 twice. — 1) M. 'मीय' (for
'मीय'). B. Ds. (second time) 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय' (Ds.
'मीय'); Ds. T. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'. — 2) Ds. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'.
S. K. 2. 2. भारत; B. Ds. (second time) 'मीय' (for
'मीय'). Ds. T. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'. — 3) Ds.
'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'; Ds. 2. 'मीय' (Ds. 'मीय'); Ds.
(first time) 'मीय' (for 'मीय'). Ks B. 2. तीव्र; B. 2.
Ds. Ds. (first time) T. G. 2 M. 'मीय'; Ds. 'मीय' (for 'मीय').
B. Ds. (second time) 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'; T. G. 2 (G.
2) 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'. — 4) Ds. Ds. 'मीय' (for 'मीय').
Ks V. 1. B. 'मीय'; Ds. 'मीय'; Ds. (first time) 'मीय'; Ds.
(second time) 'मीय' (for 'मीय'). B. 2. Ds. Ds. M.
'मीय' 'मीय'. Ks Ds. 'मीय' 'मीय' (Ds. 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय').
— After 6, V. 1 reads 8*.

7 Ds. om. (hapl.) 7*-8*. — 1) Ks 'मीय'; G. 2.
'मीय' (for 'मीय'). V. 1 B. Ds. 8 (T. missing) 'मीय'
(for 'मीय'). Cv as in text. — 2) Ks 'मीय' 'मीय' 'मीय' 'मीय'
(sic); Ks 'मीय'; B. 'मीय'; B. Ds. Ds. 2. 2. 'मीय' 'मीय'.
(Ds. 'मीय' 'मीय'; Ds. 'मीय'; T. 'मीय'; Cv as in text) (as in
text). V. 1 'मीय' 'मीय'; Ds. 'मीय'; S. (T. missing)
'मीय' (for 'मीय'). Cv as in text. — 3) Ks

C. B. 1787
P. B. 31.2
K. B. 9.8.27

प्रादुर्गमन्महाराज तदद्भुतमिवामवन् ॥ ७
तं समीक्ष्य ततः कर्णो ब्रह्मास्त्रेण धनंजयम् ।
अभ्यवर्षत्पुनर्वैष्णवमकरोद्रथमर्जने ।
तदस्त्रमस्त्रेणाचार्यं प्रजहागम्य पाण्डवः ॥ ८
ततोऽन्यदस्त्रं कौन्तेयो दयितं ज्ञातवेदमः ।
मुमोच कर्णमुद्दिश्य तत्प्रजज्वाल वै भृशम् ॥ ९

V1 B D (Ds om.) S (Ts missing) तदा (T1.2 G M 'तो) राज्ञम् (for महाराज).

8 Ds om. 8th (cf. v. 1. 7). Ts reads 8th twice. — *) V1 B1.2 D1.2 Dn1 D1.2.2.2.2 Ts (first time) तत्; B1 T1.2 (second time) G M स (for तं). Ds G1 पुनः (for ततः). T1.2 (second time) G1.2 M कर्णे (for कर्णो). — *) B1 धनंजयः. S (Ts missing; Ts second time) प्रजहासौर्ध्वं T1.2 'च' धनंजयः (Gs 'च'). — V1 reads 8th after 6. — *) D1 प्रकर्ष-
तं (for अभ्यवर्षत्). T1.2 (second time) G1 Ms-1 ववर्ष
कर्णोपि तदा; G1.2 ववर्ष शरवर्षाणि; M1 ववर्ष तस्य यज्ञाश्च
(sic). — *) M1 नाकरोद् (for अक). K1-3 रथ-
मर्जने; K1 V1 B (except B1) Dn1 Ds.4.5-3 Ts (first
time) M1 'सज्जने (K1 'ते); D1.2 D1.2 'सज्जने (for 'सज्जने).
T1.2 (second time) G1 Ms-1 पार्थबाणसमाहतः; G1.2
विबांसुः सुवर्णं तदा. — After 8th, N Ts ins.:

1149* ब्रह्मास्त्रेणैव तं पार्थो ववर्ष शरवृष्टिभिः ।
[S K1.2.4 Ds च (for [च]त्). K1 राज्ञे (for तं पार्थो).]
while G1.2 ins. after 8th:

1150* कर्णस्यापि ततो राजन्मोघरकान्तलोचनः ।

[Gs तदा (for ततो).]

— Bs om. 8th. — *) B1 ततोस्त्रम् (for तदस्त्रम्). V1
B1.2 Ds.1 S (Ts missing) अस्त्रमस्त्रे (Gs 'मंत्रे) ज संवार्य.
— *) K1 प्रहरस्त्र; D1.2 D1.2 प्रवृद्धार (sic); T1.2 प्रजहासे
(for 'हार). K1 [जा]हु; B1 Dn1 Ds.3 T1.2 G1.2 M च
(for [च]त्). K1 T1.2 G1.2 M पार्थवं (K1 'व). G1
प्रमलितमयोधवधम्.

9 *) S K1.2 B1 G1 [S]न्यम्; B1 [S]न्यम् (for अन्यम्).
K1 Ds कैलिय. — *) Ds उद्विष्टं (for द्युति). B1
D1.2 ज्ञातवेदमं. — *) K1.2.4 D1 M1 आदिश्य (K1
'स्व; K1 'स्व) (for उद्दिश्य). — *) K1 तच्च प्रज्वाल; V1
damaged (for तत्प्रज्). V1 B1 damaged; B1.2 Ds
ले तदा; B1 वैपुलं; Dn1 Ds S (Ts missing) तेजसा
(for वै भृशम्).

10 *) Ds तदा (for ततः). K1 कर्णे. — *) K1
D1.2 Ds का (K1 स) मयाभास (for क्षम). K1 Ds पार्थवं

वारुणेन ततः कर्णः क्षमयाभास पावकम् ।
जीमूतैश्च दिशः सर्वाश्चके तिमिरदुर्दिनाः ॥ १०
पाण्डवेयस्त्वस्रंभ्रान्तो वायव्यास्त्रेण वीर्यवान् ।
अपोवाह तदाभ्राणि राधेयस्य प्रपश्यतः ॥ ११
तं हस्तिकक्षयाप्रवरं च बाणैः
सुवर्णमुक्तामणिवज्रमृष्टम् ।

(for पावकम्). — *) Ds ततः (for दिशः). Ts
जीमूतेन ततः सर्वाश्च. — *) K1 D1.2 D1.2.2.2.2 'दुर्दिनं (K1
'नः) (for 'दुर्दिनाः). Ds दिशश्चके तमोवृत्ताः; S (Ts
missing) चके वीरः (T1 दिशश्चके) सुदुर्दिनं.

11 *) Ds स; T1 G M [अ]पि (for तु). — *)
T1 M सूर्यवद्; G1 लाघवान्; G1.2 तुलवद् (for वीर्यवान्).
— *) K1.2 D1.2 त (K1 य/द/अ/णि; B1 D1.2 D1.2 तदा-
(Ds 'द/अ/णि; Ds महास्त्राणि; T1.2 G ततोस्त्राणि (for
तदाभ्राणि). — *) B1 damaged. Dn1 lacuna;
S (except Ts; Ts missing) महारमनः (for प्रपश्यतः).
— After 11, K1 V1 B D (except Ds.2) Ts ins. a
passage given in App. I (No. 42).

On the other hand, T1 G M ins. after 11: Ts
after App. I (No. 42):

1151* तत्राद्भुतं भारत सुतपुत्र-

श्चके चके भूमिमनुप्रविष्टे ।

यद्योध्यन्पाण्डवमुग्रवेगं

विन्याय चैनं दक्षभिः वृषकैः ।

ततोऽतिविदो भरतप्रवीरः

[5]

कर्णेन राजन्समेरेऽर्जुनस्तु ।

बभूव कोपेन भृशं प्रदीप्तो

वृतावलिक्तः सदसीव बद्धिः ।

[(L. 1) Ts तदद्भुतं; Ms-1 ततो (for तत्रा). — (L. 2)
Gs चके चके. T1 च वै (for the second चके). Ts
भूमिगतं प्रविष्टे. — (L. 3) Ts अग्रवीर्यं; M1 'हृत् (for 'केभं).
— (L. 5) Ts [5]तिविदो; G1.2 प्रविदो (for स्ति).
— (L. 6) T1 G1 च (for तु).]

12 *) K1 तद् (for तं). S1 K1.2 V1 B D
हस्तिकक्षया (D1 'त्य'वर. V1 च हस्तं; B1 Ds.4 विहस्तं;
B1 वृहतं (sic); B1-3 वृहतं; Dn1 Ts च केतुं; D1 च बाणं;
Ds वृहतं; D1 विशस्तं; T1 G M द्वि केतुं (for च बाणैः).
— *) K1.4 B1-वज्रसृष्टे; K1 'जहं; V1 B1-2.2 Ds-4.2
'वृष्टं; D1.2 D1.2.2 S (Ts missing) 'जहं (D1 'हुं); Dn1
'वृष्टं; Ds वज्रकल्पं (for वज्रसृष्टम्). — *) S K1.2.2
काळे (for काल). K1 कांते प्रपद्योचमस्तिवगतेः; V1 B
D1.2.1 Ts ज्ञानप्रकर्षो (Ts 'दीप्तो) चमस्तिव (B1 'स्तिव) वरैः;

कालप्रयत्नोत्तममिन्द्रियैः

कृतं सूरूपं विलम्बकमृचैः ॥ १२

ऊर्जम्भकं तत्र सैन्यस्य नित्य-

ममित्रविश्रामनमीत्यभ्यम् ।

विष्णुयातमादित्यममस्य लोके

त्रिषा समं पावकभानुचन्द्रैः ॥ १३

ततः क्षुरेणाधिरथेः किरीटी

सुवर्णपुद्गेन शिनेन यत्तः ।

श्रिया ज्वलन्तं अजस्रमुन्मथाय

महारथस्याधिरथेर्महान्मा ॥ १४

यज्ञश्च धर्मश्च ज्ञयश्च मारिष

प्रियाणि मर्वाणि च तेन केतुना ।

तदा कुरुणां हृदयानि चापन-

न्यभूय हादेति च निस्त्रयो महान् ॥ १५

अथ त्वरन्कर्णवधाय पाण्डवो

महेन्द्रवज्रानलदण्डसंनिभम् ।

आदत्त पार्थोऽञ्जलिकं निपत्ता-

त्महन्त्ररश्मेरिव रश्मिमुत्तमम् ॥ १६

मर्मच्छिदं शोणितमांसदिग्धं

वैश्वानराकप्रतिमं महार्हम् ।

Da: Da ज्ञानप्रबोधनमसिद्धिमुख्यै; Da: Da ज्ञानप्रबोधनम
 सिद्धिमुख्यै; (Da 'बुद्धै'); Da काले प्रबोधनमसिद्धिमुख्यै;
 Ti G काले (G काला) प्रबोधनमसिद्धि (G 'त्य' पश्यै); M
 कालप्रबोधनमसिद्धि (M 'त्य' पश्यै); — ') Ka कृष्णं;
 G कृष्ण; G कृष्ण; (for कृष्ण); Sa Ka; Da Da
 G स स्वकं; Da दत्तं; Ka V विमलमस्ममुख्यै; Ba; a
 Da Da; a S (Ta message) नप्रीयनिर्वाह (Pa 'पत्रं';
 G 'पत्रै'); Da विमलमस्ममुख्यै (for विमलमस्ममुख्यै);

13 ") K1 L1 यसास्वर्; K2 उर्जस्वर्; B1 D1 'स्वर्; D2 जयास्वर्; D3 वर्जस्वर् (sic) (for उर्जस्वर्). S (T2 missing) उर्ज(T2 यय; M1 जोज/स्वर् ते सवर्त कलस- — 4) D2 विरासन्निम् (for 'सन्निम्). D3 इह- कर्ष; D4 अशि'; D5 भीम' (for ईहृन्). T2 द्विपक्षेभ्यासाव- समुत्कर्ष; T3 द्विपक्षेभ्यं चापनं भीमकर्ष; G1 M द्वि- पक्षेभ्योविप्राप्तनभीमकर्ष; G2.5 द्विपक्षेभाषाधनं भीमकर्ष. — 5) K1 G आदिभ्यमुत्स; K2 D2 'सर्गं च; D3 'सर्गं हि; T2 'करव (for 'समव). D2 लोके; T2 om. (for लोके). — 6) B1.2.4 D2.5.7 समन्विष; T1 शिवः सन्; T2 यथासन् (for शिवः सन्). K2 पावकदीप्तिपुर्ण (for 'भापयन्तः).

14. " T: G [अ]तिरये: (for [आ]ति'). Ks V: B: Ds D: a.s.s (Ts missing) महात्मा (for किरीटी). B:-s D.s: वन: क्षुरमेण सुसंसित्तेन; Ds: Ds वन: क्षुरमेण सुसंसि(Ds सुसंसि)त्तेन (sic); Ds वन: क्षुरेण प्रसुसंसित्तेन. — " S: Ks: सरेण वन: (K: 'तु:'); Ks B: Ds: Ds सितेन वन: (Ks 'माव:'); B:-s Ds: Ds a.s.: हुमादि(Ds 'स')वर्षेमा (for सितेन वन:). Ds वसाव: Ds युष्म: T: Gs वन: T: वनवत: (for वन:). — " Ks वनवत: (sic). T: Gs: वनवत: (for वनवत:). — " T: वनवत: (for महा:). S: Ks lacuna; G [अ]तिरये: (Gs 'व:') (for [आ]ति'). Ks V: B: Ds (Ts missing)

किरीटी (for महात्मा). K: महारथत्वाधर्ममहामहामा (sic).

15 S: K₂ om 15^{ab}. — * Dn: T₁ M₁ दृष्यः; T₂
G₂ M₂-4 दृष्यं; G₃ गर्व (for चर्मय). B₂ वमशः; D₂
भ्रियश्च; T₁ जलं; T₂ G M बलं (for प्रबन्ध). K₂ Dn:
जप' Dn: तथा भियाणि; B₂: D₂ तथा त्रयोपि (for प्रबन्ध
सावित्र'. — * Dn: सयांनि; T₁ स्वयाणि (for भियाणि).
Dn: कार्याणि (for सर्वाणि). D₂ येन (for तेन). — *
V₁ B₁ शोकं; B₂: सलं; B₂: D₂ Dn: D₂-a-v-7 सलकं;
D₂ शोकः; T₁ सुतं; T₂ हर्तं; G₂ M हुतं; G₂: शुक्तं (for
सुता). D₂ इत्येते विवेक्षे (for 'वानि वापदत्'). Dn: D₂
T₁ G₁ M₁-a [ज] पञ्चद्. — * Some MSS. निःस्त्वो.
— After 15, K₂ Dn: S (T₂ missing) ins.:

1152* एषा ज्यमं सं पतितां वृद्धिपदां

कुरुप्रवीरेण विदुषमायु ।

नाशंसिरे सुतपुत्रस्य सर्वे

जयं जना भारत ये त्वदीयाः ।

[(L 1) Ka Dni ह्यु ज्वं पतिनामुकादिना (Ka 'कनि).
— (L 2) Ka अंकुष. Ka Dni जाहने (for जाह).
— (L 3) Ti M.L. दुर्गतिरे. — (L 4) Ti पराज्वं (for
(for ज्वं जना). Ka Dni Ga. लरा (for जना).]

16 T.s G M om. 15°. — *) Dni चवौ (for चवथ). Dni om. from पाण्डवो up to शोचिदमांय (in 17°). V1 B1.s Da: D1.s.s: पावौ; B: घोर (for पाण्डवो). — *) V1 Da: D: महेंद्रवज्रासि; B.s.s: D.s: 'ज्रातक; D: 'ज्रायुष (for 'ज्रातक). Da: D.s: सनिम: (D: 'म). D: महेंद्रवज्रासिनिमं महव; S (Ts missing) तवो महेंद्रासिनिमिकव. — *) D: पायावसिक; G.s: पायावसिक (G: 'व). — *) T.s G M एक (for उलमव). T: सहचरविमप्रतिमानकेर.

17 a) Dm con. up to शोषितनाश (cf. v. l. 16).
 18 (T: missing) न (T: व) मंथिदं वाणवरं सुपुं. — b)

7. 8. 4728
9. 8. 51. 41
10. 8. 58. 41

G. 2. 4799
B. 2. 91. 41
C. 2. 98. 41

नराश्वनागामुहरं श्वरलिं
पद्माजमञ्जोगतिमुप्रवेगम् ॥ १७
सहस्रनेत्राश्नितुल्यतेजसं
समानकव्यादमिवातिदुःसहम् ।
पिनाकनारायणचक्रसंनिभं
भयंकरं प्राणभृतां विनाशनम् ॥ १८

Bs Da1 D1.1 महाश्वः; Ds S (Ts missing) उग्रलंते (for महाश्वम्). — *) Bs रथाश्वः (for नराश्व-). Ds -नागा-
मुहरिः. Ks (by corr.) अरिहं; V1 Da.1 सुषोरं; Bs.1 D1
श्वरलिः; S (Ts missing) प्रदीप्तं (for श्वरलिं). — *)
Ks पद्माजम्; V1 Ds अष्टपथम्; Bs पद्मसुपत्रम्; Ds
आकृष्टम्; D1 पद्मभाजम्; T1 वशाहम्; Ts G M वराहम्;
Ca पद्माजम् (as in text). Ks पुञ्जोगतिम् (sic); Ca अञ्जो
(as in text). Bs उग्ररूपं (for 'वेगम्).

18 *) Ks तुल्यतेजः; Bs.1.1 Dn1 'वीर्यः; Ds चक्रतुल्यं;
T1.1 Gs.1 M तुल्यमिच्छनं; Gs 'वाहं (for 'तेजसं). — *)
Ks V1 Bs.1 Da1 D1.1-1 विनाशु कव्यादम् (Da 'तम्); Ds
T1 G M यमाननं व्यासम् (T1 व्यक्तम्) (for समानकव्यादम्).
Da1 D1.1.1 जतीव (Da इवाश्वः) दुःसहं; T1 इवाश्वदुःसहं
(for 'तिदुःसहम्). Bs.1.1 Dn1 Ds काला (Bs हुता) नलं
व्यासमिवातिबोरं; T2 यमाननं व्यासविवाहिदुःसहं. — *)
M1 -नाकः (for -चक्रः). T1 G1.1 -दुःसहं (for -संनिभं).
— *) G1 प्राणवतां. G2 हि नाशनं (for विना). — After
18, S (Ts missing) ins.:

1153* सुरेन्द्रसेनापतिशक्तिसंनिभम् ।

S (Ts missing) cont.: Ks Dn1 ins. after 18:

1154* जग्राह पार्थस्यमतिप्रहृष्टो

यो देवसंघैरपि दुर्निवार्यः ।

संपूजितो यः सततं महात्मा

देवासुरान्धो विजयेन्महेष्टुः ।

यं वै प्रहृष्टं प्रसमीद्व युद्धे

चचाक सर्वं सचराचरं जगत् ।

स्वस्ति जगत्साद्यप्यः प्रभुकुक्षु-

क्षमुपयतं प्रेक्ष्य महाहर्षेणुम् ।

ततस्तु यं वै शरमप्रमेयं

गाण्डीवधन्वा धनुषि न्यबोजयत् ।

[(L. 1) Ks स्वहरेण हृष्टो; Dn1 स्वहरे प्रहृष्टो; M
प्रमिष्य (for तदपिप्र). — Lines 2-4 partly damaged
in Ms. — (L. 2) Ms यद् (for यो). T1.1 Gs.1 Ms.1
दुर्निवारः. — (L. 3) T1 Gs महात्मनः. — (L. 4) Ks T1.1
G Ms.1.1 देवासुरान्धं च कवे नहेष्टुः (Ks Ms 'युः; T1 'युः;

युक्त्वा महास्त्रेण परेण मञ्जवि-
द्विकृष्य गाण्डीवमुवाच सखनम् ।
अयं महास्त्रोऽप्रतिमो धृतः शरः
शरीरमिच्छामुहरश्च दुर्हदः ॥ १९
तपोऽस्ति तप्तं गुरवश्च तोषिता
मया यदिष्टं सुहृदां तथा श्रुतम् ।

Ts 'पुलिः). — (L. 5) Ks Dn1 नं (for वं). Dn1 प्रमुष्टं;
Bom. ed. प्रमुष्टं (for प्रहृष्टं). — (L. 6) G1 समुरामुरं;
Bom. ed. च चरा (for सचराचरं). — Ts om. lines 7-8.
(L. 7) Ks स्वस्तिजगत्साद्यप्यः प्रचक्रमुप; T1 कृत्स्नं जगत्सद्य-
मोक्षितं तदा; G1 यमप्रमेयं कवयो वरति; Gs.1 कृत्स्नं जगत्सद्यप्यो
हि (Gs 'योनि-') चक्रुः; M1 कृत्स्नं जगतो महर्षयो स्वस्ति इत्युपयो
हि चक्रुः; (sic); Ms-1 महर्षयो जगतः स्वस्ति चक्रुः. — (L. 8)
Ks तमुपयतं प्रेक्ष्य महानहेष्टुः; T1 G M तमुपयतं (T1 तमुष्टं; Ms-1
समुपयतं) इत्य महात्मनेष्टुः. — (L. 9) Ks तप्तं वि (for तु तं वै).]

19 Ms.1 partly damaged. — *) K1 युक्त्वा;
Ks D1 युक्ता; Ds युक्तः; Gs युक्त्वा (for युक्त्वा). Gs
वरास्त्रेण (for महा). Ds च तेन; Ts G Ms-1 वरेण (for
परेण). Ks V1 Bs.1 D1 चा (Bs वा) स्वविद्; B1 Ds.1
चास्त्रं (Ds 'स्त्र-'); Dn1 Ds चापं; Ds चाशु; T1.1 G M
मंत्रैर (for मञ्जविद्). — *) Ś1 विकृष्य; Śs K1.1.1
विकृष्य; Ds विस्कार्य (for विकृष्य). Ds गांजीवम्; M1
पाण्डवम् (for गाण्डीवम्). Ks V1 B Da1 Dn1 D1.1-1 Ms
सत्वरं; Ds Ms-1 सखरं; T1.1 Gs.1 सुखरं; Gs पार्थः (for
सखनम्). — *) Ś1 Ks मयास्त्रोऽप्रतिमो; K1 मयास्त्रो-
प्रतिमो; Bs-1 Da1 D1.1.1 T1 G M महास्त्रप्रतिमो; Dn1 Ts
महास्त्रं (Ts 'स्त्र-') प्रहितो; Ds मयास्त्रोऽप्रतिमो. Ks V1 Bs-1
Ds.1 T1 Gs Ms.1 [S]स्तु मे; Da1 D1.1 [S]स्तु ते; Ts
स्तुवन् (for धृतः). Dn1 Ds महास्त्र (Dn1 'स्त्र-'); G1.1
शरीरमः; M1 मेष्टुः (for धृतः शरः). K1 चरश्च (sic).
Ks अयं महास्त्रो प्रतिवाह्य मे शरः; B1 Da.1.1 अयं महास्त्र-
प्रतिमोऽयमे शरः. — *) Ks.1 शरीर (Ks 'ति)मिच्छ;
Ks शरीरिणः; V1 Bs.1-1 Dn1 Ds.1-1 Ts G1.1 M
शरीरहृष्टः; Da1 D1.1 'हृष्टः; Ds 'हृष्टः; Ds शरीरतां
(sic); T1 शरीरः; Gs शरीरमिच्छ. Gs M1 चाशुहरश्च
(Ms 'र'). Śs सुहृदः; Da.1 T1.1 G1.1 Ms.1.1 दुर्हृदां; Ds
दुर्हृदः; Gs दुःसहं. Bs सुहृदस्य एव भीममुज्ज्वलसंनिभः.

20 *) Bs Ds च; Ts हि; G Ms.1 [S]वि- (for
स्ति). T1 कुर्वन् (for गुरं). Gs पूजिता (for
तोषिता). — *) V1 B D Ms.1 वदी (Ds प्रदि)ष्टं. Bs

अनेन मत्थेन निहन्त्ययं शरः

सुदंशितः कर्णमरिं ममाजितः ॥ २०

इत्युचिवांस् स मुमोच बाणं

धनंजयः कर्णवधाय धोरम् ।

कृत्यामयर्वाङ्गिर्माभिबोत्रां

दीप्तामसखां युधि मृत्युनापि ॥ २१

ब्रुवन्किरीटी तमतिप्रहृष्टो

"अयं शरो मे विजयावहोऽस्तु ।

त्रिधांसुरकेंदुसमप्रभावः

कर्णं समाप्तिं नयतां यमाय ॥ २२

तेनेषुवयेण किरीटमाली

प्रहृष्टरूपो विजयावहेन ।

C. B. 1.
B. B. 21. 40
K. B. 28. Subst.

सुदंशः (for सुदंशः); Da सुदंशः; Da सुदंशः; S (Ts missing) सुदंशः (for सुदंशः); Ba सुदंशः; Da यथा; S (Ts missing) यति (for यति); Ba Da सुदंशः (by transp.); Ba सुदंशः; Ba च यत्; Dai Da सुदंशः; Da सुदंशः (for सुदंशः). — *) Vi जन्मेन (for जन्मेन); Ks मत्थेन; Da मत्थे नु; Da मत्थेन (sic); (for मत्थेन); Ks नयन् (for निहन्त्यु); Ba जनेन मत्थेन हि पादवेद्य. — *) Ks. 1. सुदंशितः; Ks सुदंशितः; Vi B Dai Da. 1. Gs Mi सुदंशितः; (Ba 'ते'); Dai सुदंशितः; Da. 1. सुदंशितः; Da Ti सुदंशितः; Da Ts Gs Ms. 1. सुदंशितः (Ms. 1. 'ते') (for सुदंशितः); Gs जयं (for जयं); Ba Da जयानिमित्तयः; Ba (marg.) जयानिमित्तयः (for जयं समाजितः); Ba समाजितः; Ks समाजितः; Ks समाजितः; Ks 'जितं'; Vi Da. 1. Dai Ts. 1. मयापि; Vi जितः; Ba Dai Da. 1. मयापि (Da 'ते'); Dai Da. 1. समाजितः; Da समाजितः; Ti मयापि; M समाजितः (for 'जितः'). — After 20, Ti ins.:

1153* यमोक्ता सप्तशतं यमोक्ता द्वापरः ।

विदेन्द्रियः सप्तशती त्वयैव जहि स्वयम् ।

21 Before 21, Ms ins. संजयः. — *) Ks [ऊ]-विवायः; Ba Da [इ]रमुक्ता (for [ऊ]विवायः); Ts [ऊ]मुक्ता (for [ऊ]विवायः); Ks Vi B D प्रमुमोच; Ti Gs Ms. 1. मुमुचे च; Gs. 1. प्रमुमुमुच; Ms मुमुमुच (for स मुमोच); Ba Da तं शरं (for बाणं). — *) Ks Da कुवा (for कुवा); Ti Gs कुवा कर्णवधिरली (Gs 'स') प्रचोरितो; Ti कुवा कर्णवधिरली प्रचोरिता; Gs कुवा कर्णवधिरली प्रचोरिता; Gs कुवा कर्णवधिरली प्रचोरिता; Ms कुवा कर्णवधिरली प्रचोरिता; Ms. 1. कुवा कर्णवधिरली प्रचोरिता. — *) Ms partly damaged. Da जयको; Da जयको (for जयको); Ti. 1. G Ms. 1. यथा त्वं जहि स्वयं मम.

22 Ba repeats 22 after 23. — *) Ba (second time) De हं (for सुवन्). Vi Ba. 1. (second time) Da. 1. [इ]जयिष्यहो; Ba Dai Da. 1. [इ]जयिष्यः; Da उदमुचिहो; Da जयिष्य प्रहो; S (Ts missing) जयिष्य (for जयिष्य). — *) S Ks. 1. Vi Ba. 1. (first time) Dai Dai Da. 1. 1. हयं; Ks हयं; Da हयं (for 'जयं'); Ks

को (for शरो); Ba Ks Da विजयाव बो. Ba वस्तु (for 'वहोऽस्तु'); Ba (second time) Ts समप्रभावः कर्णाय तमप्रवेद्यः; Ti G (S) मुजरेवानो (Gs महाहवे) प्रवेद्यं न; Gs. 1. तुमे/हेतुः; Ms हयं देवा जयहेतोर्महेतुः; Ms. 1. यथा मुजरेवानोर्महेतुः. — Ts om. (1 bap.) 22. 1. 23. — *) Ba Da Gi प्रभावः. — *) Ks Vi B (Ba first time) Dai Dai Da. 1. 1. मयापि (Ks 'को'; Ba 'जं'); Da हिं तु मे; Da महाको (for समाप्ति); Ba (second time) Da कर्णं विषयं विषये निमज्जः; Ba 'जं'; Ti G M कर्णं (Gs 'जं'; वशी (Ti वशी) पादः त्रिपदा. — After 22, Dai S (Ts missing) ins.

1154* ततो विमुक्तो बलिना महेतुः

प्रशक्त्यामय दिशो नमज्ज ।

[(L. 1) Dai नवा (for ततो); G विमुक्तो बलिना (for 'को बलिना'); Dai [म]हेतुः (for महेतुः). — (L. 2) Ti G ततो दिश्व (by transp.)]

23 Ts om. 23rd (cf. v. 1. 22). Da om. 23. — *) Ks तं च (for तेन); Ks. 1. Da [इ]पुवी (Ks 'वा')यैव; Ba [अ]खीयैव (for [इ]पुवयैव); Dai किरीटमाली. — *) Ks प्रहृष्टरूपो; Da 'यथा (for 'रूपो); Ks. 1. विजयाव वाहेन (Ks 'व वस्तु); Ks विजयावहोना (sic). — *) Da त्रिधांसुरकेंज; Da जयान पादः; Ts त्रिधाव कर्णः (for त्रिधांसुरकेंज); Ba समप्रवेद्ये; Dai Da. 1. प्रवेद्यः; Ts प्रभावः. — *) Ks. 1. विमुक्तं (for विषयं); Dai Da. 1. Ts कर्णं विषयं (Ts 'य')कं विषये निमज्ज. — Ti G M subst. for 23; Dai ins. after 23:

1157* सैन्यान्वयेकानि च विप्रमोक्ष

गाण्डीयमुक्तैर्विजयेन सहेः ।

तेनाहुनः सहाहीयमभा-

विधोऽश्वरसुतपुत्रस्य राजन् ।

[Gs om. lines 1-2. — (L. 1) Gs. 1. [अ]नीयानि. Ti विप्रमोक्ष; Ms 'मुक्ष. — (L. 2) Gs. 1. गाण्डीयमुक्तैः ततो महाभा. — (L. 3) Gs. 1. तेनाहुनः सहाहीयमभा; Gs ततोहुनः सहाहीयमभा.]

Ti G M cont.: Ts cont. after line 6 of 1150*:

1158* त्रिधां यथावद्विषयेन त्वं

कापोऽयं यथावद्विषयेन त्वं ।

C. 8. 4787
S. 8. 81 30
E. 8. 98. 30. 2a

निघामुर्ध्वेन्दुमप्रमेण

चक्रं विषक्तं रिपुमाततायी ॥ २३

तदुद्यतादित्यमानवर्चसं

शरस्रोमोमध्यगभास्क्रोपमम् ।

वराङ्गमुर्व्यामपनचमृपते-

दिवाकरोऽस्तादिव रक्तमण्डलः ॥ २४

तदस्य देही मतनं सुखोदितं

स्वरूपमत्यर्थमुदारकर्मेणः ।

परेण कृच्छ्रेण शरीरमत्यज-

दृढं महर्द्धीव समङ्गमीश्वरः ॥ २५

शरैर्विभुषं व्यसु तद्विवर्मेणः

पपात कर्णस्य शरीरमुच्छ्रितम् ।

सवद्वर्णं गैरिकतोयविस्रवं

गिरैर्यथा वज्रहतं शिरस्तथा ॥ २६

देहात्तु कर्णस्य निपातितस्य

तेजो दीप्तं खं विगाह्याचिरेण ।

[(L. 1) T₂ शिरः (for छिन्नं). — (L. 2) T₂ M₂-4 च (for स्त्रः)]

On the other hand, K₄ V₁ B D₁ D₂-7 T₂ ins. after 23: D₁ cont. after 1157*:

1159* ततोऽर्जुनस्य शिरो जहार

वृत्रस्य वज्रेण यथा महेन्द्रः ।

शरोऽस्त्रेणाञ्जलिकेन राव-

सदा महाशक्तिमन्त्रितेन ।

पावोऽपराद्धे शिर उच्चकृतं

वैकर्तनस्याथ महेन्द्रसुसुः ।

तत्पापतच्छाञ्जलिकेन छिन्न-

मथास्य कायो निपपात पश्चात् ।

[(L. 1) T₂ तेन (for नतो). K₄ — (L. 2) वज्रेण वृत्रस्य (by transp.). B₂ नरेन्द्रः; D₂ सुरेन्द्रः (for महेन्द्रः). — (L. 6) T₂ ननाद चापि (for वैकर्तनस्य). D₁ D₂ T₂ [आ]हु (for [अ]ह). — With lines 7-8 in T₂, cf. 1158*. — (L. 8) V₁ D₂ अपास्य; D₁ तपास्य.]

24 S K₁-s D₂ om. 24^{ab}. D₂ om. 24. — " T₂ M₂ तम् (for तद्). B₂ G₁-s उच्चदाविस्; T₂ अद्भुता; T₂ G₂ M उद्भुता (for उच्चता). D₁ G₂ तेजसं (for चर्वसं). D₂ ततोऽप्यलङ्घितमानवर्चसं. — " K₄ शरो-
चमो मध्यग (for शरस्रोमो). V₁ मध्यगताशरोचमं. T₂ M शिरः सु (M₂ शिरस्तु; M₂ शरस्तु) मध्यंदिनभास्करविवर्णं; T₂ शिरस्तु मध्यंदिनभासुनोपमं; G शिरस्तु (G₁ 'रस्य; G₂ 'रसु) मध्यंदिनभास्करवर्णं. — After 24^{ab}, K₂ ins.:

1160* शरैव कर्णस्य शिरो जहार ।

— " D₂ वीरांगम्; G₂ परांगम् (for वराङ्गम्). D₂ व्यप-
तद्. K₂ च भूपते; B₂ D₂ चमृपते; B₂ वृषस्य; B₂ D₁ D₂ S (T₂ missing) चमृमुले; D₁ D₂-s च भूपते (for चम्). — " D₂ M₂ रक्तमण्डलं.

25 T₂ om. 25. — " K₂ V₁ B₁-s D₁ D₂-s, s, s, s समस्य; B₂-s D₁ D₂ M ततोस्य; D₂ समस्य; D₂ तं तस्य; T₂ तस्य (for तदस्य). K₁ D₁ T₂ देहे; K₂ V₁ B D₁ D₂-s, s, s G₁ देहे; D₂ जीवः (for देही). K₂

G सुलेधितं; V₁ B D₁ D₁ D₂-s, s, s सुखोचितं; D₂ सुयोधितं; T₂ सुलैधितं; M सुलेधितः (for सुखोदितं). — " S₂ K₁-s, s, s V₁ B D₂-s S (T₂ missing) सुरुरम्; D₁ रूपम् (for स्त्रं). T₂ G M सुखं सुगंधि च (for उदारकर्मेणः). — D₂ reads 23^a-26^b on marg. — " K₂ शस्त्रेण; K₄ शस्त्रेण (for कृच्छ्रेण). K₂ शरैर्यथा-
त्यजद्; V₁ शरैर्यथा; B D₂-s, s, s T₂ शिरः समं; D₁ D₂-s शनैर्यथा; D₁ शिरं समं. K₁ अम्यजद्; D₂ G₁ अत्यगाद् (for [अ]त्यजद्). D₂ परेण कृच्छ्रेण शरो यथात्यजद्; C₂ वरेण कृच्छ्रेण शिरः समत्यजद्. — " K₁ गुहमर्द्धीव (sic) (for गुहं महर्द्धीव). D₁ D₂-s महर्द्धीव; D₂ महर्द्धीव (for महर्द्धीव). V₁ B₁-s D₁ D₂-s सुसंगमीश्वरः; D₁ समग्रं. K₂ गुहं सस्यद्धो वसुसंगमीश्वरः; K₄ गुहं महर्द्धीवशसंगं; B₂ गुहं महर्द्धीपसंगांगं (sic); B₂ गुहं शनैर्मर्द्धीव संगं; D₂ गुहं यथा सर्वस्यद्धं; D₂ गुहं महर्द्धि च समग्रं; D₂ गुहं गुह्रीव व्यपसंगं; T₂ G₁ गुहं महर्द्धी नि (G₁ गुहान्महर्द्धेनि)-
वसन्महेश्वरः; G₂ गुहान्निस्त्रिरसन्महाभुविः; G₂ M गुहा-
न्महर्द्धी नि (G₂ 'र्द्धी) वसन्निवेश्वरः; C₂ ग्रहं महर्द्धीव-
समंगमीश्वरः.

26 " K₂ व्यनुबं; K₄ विमग्नं; V₁ B₁-s, s, s विगुहं; B₂ D₁ D₁ D₂-s, s, s T₂-s G₂-s M विमिन्नं; B₂ D₂-s, s, s विगुहं; D₂ विगुहं (for विगुहं). S₂ विसु; D₂ वसु (for व्यसु). V₁ B₁-s, s, s (marg.) D₂-s तत्सुवर्चसः; B₂-s D₁ D₂-s, s, s M₂-s तत्सुवर्चः; B₂ 'च'मणः; D₁ तत्सुवर्चसः; D₂ सुवर्मेणः; D₂ सुवर्चसः; T₂ तद्विवर्मा; T₂ तत्सुवर्मेणः; G₁ तत्सुवर्मेणः; G₂ तद्विवर्मे; G₂ तत्सुवर्मे; M₂-s तत्सुवर्मेणः (for तद्विवर्मेणः). — " T₂ G₁-s M उज्जितं (M₁ 'तः); G₁ आचितं (for उच्छ्रितम्). — T₂ om. 26^a. — " K₂ वज्रघ्नं; G₁ वज्रघ्नं. G₂ T₂ G₁-s M गैरिकतोयभास्वद्. K₁ विस्त्रवो; K₂ विस्त्रवं; D₂-s, s, s विस्त्रवं (for विस्त्रवं). — " V₁ T₂ गिरि-
र्यथा वज्रहतः. K₂ शरस्तथा; D₁ महाशिरः; G₂ शिरस्तथा (for 'था).

27 " D₁ च (for तु). T₂ विपाति तत्तदा (sic).

तदद्भुतं सर्वमनुपयोधाः

पश्यन्ति राजभिहने स्म कर्णे ॥ २७

तं मोमकाः प्रेरय हनं शयानं

प्रीता नादं मद्र मन्थरकुर्वन् ।

तृपाणि चात्रमुरनीव हृष्टा

वामामि चैवानुधुवुर्बुजांश्च ।

बलान्विताश्चाप्यपरे शून्य-

मन्योन्यमाक्षिप्य नन्दन ऊचुः ॥ २८

दृष्ट्वा तु कर्णं ह्रवि निष्टनन्तं

हनं रथात्सायकेनावभिन्नम् ।

C. B. 4907
P. B. 51. 79
R. B. 55. 59

— ¹) V: B D (except Ds) S (Ts missing) सुर्व
(Ba 'सर्व') (for रीतिः). Dni विस्मयः S (Ts missing)
विशये (for रीतिः) Ka V: B D S (Ts missing)
[जा]विशेष (for [जा]विशेष). — ²) Ba Ds -वीर्यः;
Ms-a -वीर्यः — ³) Ds पश्यन्तिर्बुजाः; Dni Ts G.s
संदहन्तेर्बुजाः; Ts संदहन्तेर्बुजाः. Ds M ने ह (Ms ननु हन्तेर्बुजाः (for
पश्यन्ति राजानः). — Ka V: B Dni Dni Dni -na
after 27. (ins. after 28th). Ts cont. after 1164th.

1161th मन्थरकुर्वन् हृष्टा कर्णं पालिने काकुनेन ।

मथैव हृष्टाश्च धनं शयय

हृष्टी तदा दम्भनुरागु गृह्णी ।

[(L. 1) Ts दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) — (L. 2) Ts पतिः]

— After line 2, Dni na

1162th मन्थरकुर्वन् हृष्टा कर्णं

विशयं तेषां मन्थरं हि त्व

हृष्टी तदा दम्भनुरागु

पतिना कर्णैश्च कर्णवर्णैश्च ।

— (L. 3) Ka हृष्टाश्च; V: हृष्टीति. — (L. 4) Ba Ds
हृष्टी (for हृष्टी). Ka Bs तदा; B: damage; Dni Da s
वर्णै (for तदा). Ba ननु हृष्टी; V: Dni कर्णवर्णै; Ts
कर्णवर्णै (for ननु हृष्टी)]

After the above, Ds cont. 1163th and Ts 1166th.

28th ¹) V: ने (for हं). Ka प्रेरय (for प्रेरय). Ba
Ds दृष्ट्वा सुर्वं मोम (Ds सैवि/का सिद्धनादान्. — ²) Ds
प्रीता V: B.s.s Dai D.s-a.s नादान्. Ka प्रीता
मनादात्म्यमानकुर्वन्; Ba Ds नेदुर्दृष्ट्वा (Ds नेदः संकथे) निहतं
सुखपुत्रं; B: Dni सैवि. मार्चं सिद्धनादानकुर्वन् (Dni
'मन्थरकुर्वन्'); S (Ts missing) प्रीता निनादं सुखपुत्रः सवेन्याः
(Ts सैवि). — ³) S: Ds सुर्वानि; Gs सुर्वानि. Ka s
Bs Dni Da.s.s (Ds om. सं. मन्थर; Dai Ds पावमन्थर.
— ⁴) Ts G M चापि (for चैव). Ka Bs पश्यन्ति
(for सुर्वान्). — After 28th, Ds ins. 1161th, while,
S K V: B Dai Dni Ds-a.s.s ins. after 28th; Ds
cont. after 1161th:

1163th संवर्धयन्तश्च मन्थरयोधाः

पार्थं ममाग्रमुत्तरीव हृष्टाः ।

[(L. 1) Ba सुर्वंमन्थर; Ba (for व) (L. 2)
Ds मनादात्म्यमानः हृष्टाः]

— ¹) Ds पश्यन्तिर्बुजाः; Ds बलाविशेष; Ts बलाविशेष;
Ts बलाविशेष (Gs बलान्विताश्च; Gs बलान्विताश्च (Ba); M
बलाविशेष (for बलान्विताश्च). — Ba s Dai Ds
[जा]परे शून्यमनुयन्तः; Ka परे शून्यमनुयन्तः; Ka [जा]परे
निगृह्य मन्थरि; Ka 'परांशुमनुयन्तः; Ba 'पश्यन्तिर्बुजाः; Ba 'परे-
मनुयन्तः; Ds ह्यपरे शून्यः S (Ts missing) [जा]परे ह्य-
(Gs मन्थरमनुयन्तः; Ds बलाविशेषां शून्यमनुयन्तं चान्ते. — Ts
Gs cont. 28th. — ²) Ka च ननु; B: प्रदृष्टीमा; Ba च ननु;
B: च ननु; B: च ननु; Dni Dni s Ts Gs
Ms-a च ननु; Ds च ननु; Ms: च ननु; (for
नन्दन ऊचुः).

29th ¹) Ka om दृष्ट्वा Ba Ds Ts G M om;
Ds च (for नु). Ka भुजां (for तु कर्णं). Ds om.
कर्णं. Ka भुवि निस्सर्तं; Dni भुवि वा विपत्तं; Ds भुवि
विपत्तं; Ds भुवि निस्सर्तं (sic); Ds भूमितले विपत्तं; Ds
भुवि निस्सर्तं; Ds भुवि निस्सर्तं; Ts तत्र मदी पत्तं; Ts
Ms-a भूमिमनुयन्ति; Gs भूमिनिस्सर्तं; Gs भीमपराकर्णं
तं; Ms: भूमिमनिस्सर्तं (for भुवि निस्सर्तं). — ²) V:
B Dai Ds-a.s कुर्वन्; Dni कुर्वन्; Ds हन्तं; Ms-a
हन्तं (for हन्तं). S: V: B.s Dai D.s-a.s तथा (for
रथात्). Dni सायकैः; S: [जा]रविर्दं; V: B.s Dai
D.s-a.s [जा]रविर्दं; B.s [जा]रविर्दं; Ds [जा]रविर्दं;
Dni [जा]रविर्दं; Ds [जा]रविर्दं; Gs [जा]रविर्दं; Ms-a
[जा]रविर्दं (for [जा]रविर्दं). Ts G.s हन्तं (Ts G.s
हन्तं) हृष्टात्सायकेनावभिन्नम् (Ts 'न'; G.s पश्यन्तः; Ms: हन्तं
रथात्सायकाच्च दम्भा. — Ts om. (hapl.) 29th. — ³) S:
Ka मकालिभः; Ka देहाग्निलिभः (for मकालिभः). Ka V:
Ba s Dni Ds-a.s जग्मन्; Ts G M जग्मन् (for जग्मन्). Ds
संक्षयपुत्रं मन्थरनेव मन्थरं. — ⁴) Ds (sup. lin. as in text)
Ka Ds जग्मन्; Ka जग्मन्; V: B.s Dai Dni D.s-a.s
Ts G Ms (sup. lin.) [जा]रविर्दं; B: Ds Ms: [जा]
रविर्दं; B: चवाने; Ds जग्मन् (for जग्मन्). Ka Ds
निस्सर्तं; Ka निस्सर्तं; V: B Dai Dni Ds-a.s S (Ts
missing) प्रसर्तं; Ds हृष्टी (for विपत्तं). — Ka V:
B D (except Ds) ins. after 29: Ts G M cont.
after 1167th:

C. B. 4000
B. B. 91. 10
H. B. 22. 12

महानिलेनाग्निमिवापविद्धं

यज्ञावमाने शयने निशान्ते ॥ २९

शरैराचितसर्वाङ्गः शोणितौघपरिभुतः ।

विभाति देहः कर्णस्य स्वरश्मिभिरिवांशुमान् ॥ ३०

प्रताप्य सेनामामित्रिं दीप्तैः शरगमस्तिभिः ।

बलिनार्जुनकालेन नीतोऽस्तं कर्णमास्करः ॥ ३१

1164* रराज कर्णस्य शिरौ निकृत्

मस्तं गतं भास्करस्यैव विम्बम् ।

[(L. 1) K₄ लिङ्गनम्; Dn₁ निकृत्वम्. — T₂ om. line 2. — (L. 2) K₄ B₂ D₁ D₁.s अस्तं गते; B₂ T₁ G₂.s M₁.s अ(M₁ अ)स्ते गिते; D₂ G₁ अस्तादिरे (for अस्तं गतं).]

— After the above, T₂ cont. 1161*, while B₂.s D₂ cont. after 1164*:

1165* हतोचमाङ्गश्च स तस्य देहः

परिष्कृतः शोणितौघप्रसेकैः ।

रराज कर्णस्य शरावकीर्णैः

स्वरश्मिजातावततो यचार्षकैः ।

[(L. 1) B₂.s हुनौ (for हुनौ). — (L. 2) B₂.s प्रमुक्त (for प्रसेकैः). — (L. 4) B₂.s सुरदिन (for स्वरश्मि-).] B₂.s D₂ cont.: Dn₁ cont. after 1164*: T₂ after 1161*:

1166* प्रताप्य सेनां खलु पाण्डवीं रणे

शरांशुभिः पावकतुल्यदीप्तिभिः ।

किरीटिकाखेन तु कर्णमास्को

व्यनीयतास्तं दिवसावसाने ।

[(L. 1) B₂ विष्टम् (sic); T₂ ततोच्य (sic) (for प्रताप्य). Dn₁ T₂ स तु पाण्डवो (for खलु पाण्डवी). — (L. 2) Dn₁ T₂ शरांशुभिर्नास्कोतुल्यदीप्तिभिः. — (L. 3) B₂ किरीटिका तेन (for 'टिकाखेन). B₂ स; Dn₁ तु; T₂ हि (for तु). — (L. 4) B₂.s D₂ प्रसज्य नीतोस्त (B₂ 'तः स) मुदीर्णैरेवम् (D₂ शिरि महावयना-).]

On the other hand, T₁.s G M ins. after 29:

1167* तद्वानर्षं द्रुपदुत्तम राज-

न्विज्जाजते पद्ममिवापनालम् ।

[(L. 1) G₁ द्रुपदुत्तम (for द्रुपदुत्तम). — (L. 2) G₁ निप्राणितं (for निज्जाजते). T₁ पद्मं (for पद्मम्).]

30 * K₃ अर्द्धित (for आवृत्त). M₂ सर्वांगं. — ¹ K₃ शोणितेन (for 'तौघ-). M₂.s परिष्कृतं. — ² S (T₂ missing) रराज (for विभाति). T₁ G₁ M₂.s देहं. — ³ B₂.s D₁.s सुरदिमभिर; G₂ तलांशुभिर (L. 'स्वरश्मि'). B₂.s om. इव.

अस्तं गच्छन्त्यथादित्यः प्रभामादाय गच्छति ।

एवं जीवितमादाय कर्णस्येव पुर्जगाम ह ॥ ३२

अपराङ्गे पराङ्गस्य क्षतपुत्रस्य मारिष ।

छिन्नमञ्जलिकेनाजौ सोत्सेधमपतच्छिरः ॥ ३३

उपर्युपरि सैन्यानां तस्य शत्रोस्तदञ्जसा ।

शिरः कर्णस्य सोत्सेधमिषुः सोऽप्राहरद्भुतम् ॥ ३४

31 * B₂ om. प्रताप्य. D₂ विष्टम्; T₁ संताप्य; T₂ विष्टम्; G₁.s M₁ निष्टम् (for प्रताप्य). K₃ धारित्री; B₁ अमिता; T₁ बहुभिर; T₂ आमित्रा; M₁ जामैत्री; M₂.s तामैत्री; M₂ (sup. lin. as in text) तामित्री (for आमित्रि). G₂ नष्टस्यसनमामित्रि. — ¹ T₁ अर्जुनेन बल्लकाले. — ² S K गतोस्त; D₁ D₁.s नीतोस्त; T₁ नितांतं (for नीतोऽस्तं). T₁ भास्करं.

32 * D₂ प्रस्तं (for अस्तं). G₂ M₂ गच्छद्. D₂ तथा (for यथा). K₃ आदित्य; T₁ 'लं. D₂ प्रसज्य चांत आदित्यः. — ¹ K₃ प्रभा व्यादाय. — ² Dn₁ तथा (for एवं). — ³ K₃ D₂ कर्णस्ते (D₂ 'से)पुर. B₂.s Dn₁ D₂.s T₁.s G₂ M₂ सः (for ह).

33 * K₃.s D₂.s G₂ Ca अपराङ्गे (for 'ङ्गे). S₂ [S] परानस्य (sic); K₃ अमार्तस्य; B₁ 'कृत्य; B₁ Bom. ed. 'कृत्य; D₂ पराङ्गे च; G₂ परांगस्य; Ca. n. v. Madras ed. [S] पराङ्गस्य; Cc Cal. ed. [S] पराङ्गस्य; Cap पराङ्गस्य (as in text). G₁ अपराङ्गापराङ्गे च. कुत्साः कन्यावस्थायां जातत्वात् अपराणि सर्वेभ्योपि बहुनि अहानि दिवानि यस्य सोमपराराङ्गः कर्णस्तस्य बहुवचस्त्वैत्यर्थः । — ¹ B₂.s (marg.) D₁ Ca अ(B₂ ग)तपूर्वस्य (for सूतपुत्रस्य). K₃ मारिष; Ca 'व (as in text). — ² B₂ छिन्नमञ्जलिके चैव; M₁ छित्तै***** जौ. — ³ T₂ सोच्छ्रायम्; G₂ सोत्सेधीम्; Cv सोत्सेधम् (as in text). B₂ (marg.) अगमत् (for अपतत्). B₂ पुनरादाय सायकः. Ca सोच्छेद्यमपतस्विर (corrupt).

34 * T₁ सेनां तां; T₂ G₂ M₁ सेनानां; G₂ M₂.s सेनायां (for सैन्यानां). D₂ यत्र पाण्डुबलम्योनि. Cv as in text. — ¹ K₃ तद्वजसा; V₁ B₁ तदोवसा; Dn₁ तद्वजसा; B₂ तदोवसा. D₂ दिवाकर इवापतत्; T₁ G₂.s विनिर्ज्वलितं (T₁ 'वहितं) जर्ज; G₂ विनिर्ज्वलितराजानम्; M₁ विनिर्ज्वलितं (M₁ 'रत्नं) जर्ज. — ² K₃ सोत्सेधे; D₂ सोत्सेधम्; T₂ M₂ सोत्सेधम् (for सो). — ³ B₁.s D₂.s इषुणाव(B₂ 'प्रा)हरद् (for इषुः सोऽप्रा). K₃ सौराहरद्; B₂.s Dn₁ सोत्सेध; D₂ सोपह; D₂ जापह; D₂ तद्वह (for सोऽप्राह). S (T₂ missing) इषुस्तद्वहदरे. — After 34, D₂ S (T₂ missing) ins.:

६८

संजय उवाच ।
 शन्यस्तु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे
 बलानि दृष्ट्वा मृदितानि बाणैः ।
 दुर्योधनं यान्तमवेक्षमाणो
 संदर्शयद्भारत युद्धभूमिम् ॥ १
 निपातितखन्दनवाजिनानां
 दृष्ट्वा बलं तद्वत्सुतपुत्रम् ।

68

Ts is missing in this adhy. (cf. v. l. 8.60.32).

1 Ṣ K D₂s repeat 1st after 6. — ^a) B₂ D₂s
 निहतानि बाणैः; D₂ T₁ G₁ विपुलज्वलानि; T₂ G₂s M सु-
 (T₂ सु)दितज्वलानि (for मृदितानि बाणैः). D₂ (first
 time) मृषः (for बाणैः). — ^c) K₂ D₂ वातुस् (for
 यान्तम्). Ṣ K₂s अववेक्षमाणं (K₂ 'ण'). — ^d) Ṣ K₂s
 D₂s संदर्शयन् (K₂ 'यं'). B₂s D₂ ददर्श तां
 युद्धभूमिं युधोरां. — For 1st, D₂ subst.:

1172* निपातिते चाधिरथौ महारथे
 ज्वज* ये सोमकपाण्डवैश्च ।
 while D₂ S (T₂ missing) subst. for 1st:

1173* ययौ स तेनैव रथेन तूर्णं
 हेलीकृतः सृजयसोमकैश्च ।
 [(L. 1) G₂ कर्णं (for तूर्णं). D₂ स शीघ्रवन्; T₁ G हेलीकृतः.]
 On the other hand, B₁s D₂ subst. for 1:

1174* शन्यस्तु कर्णे निहते किरीटिना
 प्रसन्नं बलं प्रसमीक्ष्यार्तरूपम् ।
 ययौ हते चाधिरथौ पदातुणे
 रथेन संश्लिष्टपरिच्छदेन ।
 [(L. 2) D₂ [जा]त्तं (for [जा]ते). — (L. 3) B₂
 चाधिरथे.]

2 ^a) Ṣ निपातितः; K₂ B₁ D₂ 'तितं; D₂ D₂s
 निपातितः (for 'तित'). D₂ चाजिनागान् (for 'नागं').
 — ^b) K₂ उद्धतः; B₁s D₂s विहतं (for उद्धत).
 B₂s D₂ D₂ S (T₂ missing) बलं च दृष्ट्वा हत-
 (B₂ निहतं)सुतपुत्रं. — After 2nd, S (T₂ missing)
 reads 7th, and D₂ S (T₂ missing) read 2nd after
 1176*. — ^c) D₂ दुर्योधनं; D₂ मद्राधियो. K₂ [S]सु;
 K₂ तु (for सु). B₁s D₂ D₂s परिपूर्ण- (for 'प्रति').
 — ^d) K₂ B₂ निक्षयः; B₂ न्यस्यसद्; B₂ न्यस्यसंश्च; D₂
 निक्षयः (for न्यस्य'). K₁ जातरूपः; K₂ जातुं (for

दुर्योधनोऽभ्युपतिपूर्णनित्रो
 मुहुर्मुहुर्न्यस्यसदार्तरूपः ॥ २
 कर्णं तु शूरं पतितं पृथिन्यां
 शराचितं शोणितदिग्धगात्रम् ।
 यदृच्छया सूर्यमिवावनिल्सं
 दिदृक्षवः संपरिवार्य तस्थुः ॥ ३
 प्रहृष्टवित्रस्तविषण्णविस्मृता-

जातं). K₂ मुहुर्मुहुर्न्यस्य सदा पतितं (sic); D₂ D₂s
 S (T₂ missing) दीनो मुहुर्निक्षयसत्ता (D₂ T₂ 'संश्चा';
 D₂ 'सदा')तरूपः; D₂ मुहुर्तं 'न्यस्यसदार्तरूपः'.
 — After 2, Ṣ K D₂ D₂ D₂s ins.:

1175* चतराष्ट्र उवाच ।
 कथं नु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे
 दग्धस्य रौद्रेऽहनि विद्रुतस्य ।
 बभूव रूपं कुरुसृजयानां
 बलस्य बाणोन्मथितस्य संख्ये ।

[Of. lines 1-4 of App. I (No. 43). — (L. 1) K₁s
 D₂ D₂ D₂s तु (for नु). — (L. 2) K₂ दुग्धस्य. K₂
 रौद्रेऽति (for रौद्रेऽहनि). Ca cites रौद्रा. Ṣ D₂ विद्रुतस्य
 (for विद्रु). — (L. 3) K₂ 'अंजयानां; D₂ 'संज' (for 'सृज').
 — (L. 4) K₂ बाणोन्मथितस्य; K₂ बाणैर्मथि; D₂ बाणोन्मथिते च;
 D₂ बाणैर्मथिते* (for बाणोन्मथितस्य). D₂ D₂ कर्णे (for संख्ये).
 K₂ बलेन बाणोन्मथितेन कर्णे.]

3 Cf. 8. 67. 35th. D₂ om. 3. Before 3, Ṣ K D₂
 D₂s ins. संजय उवाच; B₂ चतराष्ट्र उवाच. — ^a) Ṣ
 कथं (for कर्णं). D₂ पृथिन्या. — ^b) Ṣ शराचितः; T₁
 G₂ 'चितं (for 'चितं). — ^c) Ṣ K₂ सूर्यं (for सूर्यस्य).
 Ṣ K₂s अवनिस्थो; D₂ 'तस्थं; D₂ S (T₂ missing)
 'वि गतं (for 'निस्थं). — ^d) K₂ दिदृच्छवः (for 'क्षवः').
 D₂ सूर्यमिवाव; G₂ ते परिवार्यं (for संपरि').

4 ^a) D₂ D₂ प्रहृष्ट (for प्रहृष्ट). V₁ D₂ G₂
 विष्वस्तः; D₂ D₂ वित्रष्ट; D₂ वित्रष्ट; M₂-4 वित्रस्त-
 (for वित्रस्त). Co cites वित्रस्ता. K₂ विषाग्ल- (sic);
 K₂ सुखाश्च (for विषण्ण). Co cites विषण्ण. K₂ V₁ B
 D S (T₂ missing) विस्मितास्य (for विस्मृतास्य). — ^b)
 G₂ तत्रापरे (for तथा). V₁ B (except B₂) D₂
 D₂s यरायणा; D₂ D₂ हता हव; D₂ S (T₂ missing)
 समन्विता (for गता हव). — Ṣ K₂ 2.4 D₂ om. (hapl.)
 4th. D₂ repeats 4th after 5. — ^c) G₂ पदे (for

स्तथापरे शोकमता इवामवन् ।

परे त्वदीयाथ परस्परेण

यथा यथेषां प्रकृतिस्तथामवन् ॥ ४

प्रविद्वर्माभरणाम्बरायुधं

धनंजयेनाभिहतं हतौजसम् ।

निशम्य कर्णं कुरवः प्रदुदुव-

ईतर्पमा गाव इवाकुलाकुलाः ॥ ५

कृत्वा विमर्दं मृशमर्जुन

कर्मे हतं केसरिणेन नागम् ।

दृष्ट्वा शयानं शुवि मद्राजो

भीतोऽपसर्पत्सरथः सुशीघ्रम् ॥ ६

मद्राधिपथापि विमृदवेता-

C. B.
B. B.

परे). Ds (second time) त्वदीयाथ. Ks V: B Daa Ds-a: (both times). च परस्परं जथा (Ks तथा; Ds तथा); Ds S (Ts missing) च रणे विहां पते (for च परस्परेण). — 4) Ds यथायथेषां; T: Gs यथा यथेषां; Gs यथा तथैषां. T: प्रकृतम्; Gs: प्रकृतम् (for प्रकृतिम्). Bs यथा (for तथा). V: B-s Daa DLa: T: Gs M तथा; Ds om.; Ds Gs गता; T: गता; Gs युता (for [अ]-भवन्). 5) Ca: यथा यथा हर्षतोकादिमयी प्रकृतिस्तथा तथा परे त्वदीयाथामवन्. 6)

5 *) Ss Ks प्रविद्वः; Ks तं विद्वः; Ks प्रविद्वः; Bs सविद्वः; Ds M: प्रविद्वः (for प्रविद्वः). V: चर्मोत्तरणां बरायुधं; B-s Daa DLa-s-a: चर्मोत्तरणां बरायुधः; Ds T: Gs 'जायुधांशः'; Ds 'जांतरायुधं'; Gs 'जायुधांशः'; Gs 'जायुधांशः' (for 'जायुधायुधं'). — 6) Ks युधे जयेन (for धनंजयेन). Bs अभिहता; Ds 'हितं' (for 'हतं'). Ks B-s Daa Ds महौजसं; V: B-s Daa DLa-s-a: महौजसा (for हतौजसम्). Ds धनंजयेनाभिहता तथा; Ds S (Ts missing) 'येन प्रह' Gs 'ह' तं महारथं. — 7) Ks Daa Ds T: Gs M निशम्य; Bs निशम्य; Gs निहत् (for निशम्य). V: कर्णः; Ds सर्वैः; T: Gs यैः (for कर्णैः). — 8) Ks [वा]कुला यथा; Bs Daa [अ]जये यथे; Ds [अ]भवंस्तथा; Co [वा]-कुलाकुला: (as in text). Ds S (Ts missing) हतं (Ds मह) र्णं केसरिणेन नोकुलः. — After 5, Ds repeats 4th. Ks V: B Daa Daa DLa-s-a: ins. after 5; Ds after the repetition of 4th: S (Ts missing) after 1170*.

1176* श्रीमन् श्रीमेन महासन्नेन

गावं कृत्वा रोदसी कम्पयामः ।

आस्फोटयन्मरुते मृत्युते च

हृते कर्णे प्रासयन्धार्तराष्ट्रम् ।

तथैव राजन्मोमकाः सुअपाथ

सङ्गान्धुः सल्लुभ्यापि सर्वैः ।

परस्परं क्षत्रिया दृष्टकथाः

सुतामये निहते वै तथानीम् ।

[5]

[(L. 1) T: Gs ग (for च). Bs महासन्नेन; Bs 'हृतेन'; Bs 'सरोन'; Daa Ds दारा सन्नेन; Ds महासन्नेन; S (Ts missing) तथा सरोन (for महासन्नेन). — (L. 2) Bs कृत्वा

गावं (by transp.); Bs कृत्वा गावः. Bs कंपयामा (for 'कम्प:'). Ds S (Ts missing) सल्लुभ्यो (Gs M: 'मो') रसी (T: Gs 'सि') कंपयाम. — Ds om. line 3. — (L. 3) Daa DLa: आस्फोटते (for 'यम्'). Ks Daa हृते (for कर्णते). Ks कंपते च; Bs स प्रमृजन् (for मृत्युते च). S (Ts missing) आस्फोटयन्मरुते मृत्युते च (Gs 'तेन'; M 'देन'). — (L. 4) Gs च कर्णे (for कर्णैः). Gs: दृष्टयम् (for 'प्रास'). — (L. 5) T: Gs तथा (for तथैव). Bs Daa DLa: सोमका; T: मद्रका. Ks सुअपाथ; Daa सुअपाथ; Ds पांथपाथ. Bs Ds Gs M तथा राजन्मोमकाः सोमकाथ. — (L. 6) Ks V: Bs Daa DLa-s-a: सल्लुभ्यै; Bs 'विरे च'; Ds 'नयापि'; Gs 'नुयापि' (for 'नुयापि'). — (L. 7) Ks क्षत्रियान्. — (L. 8) Bs वैकतेने; Ds सुतामये. B-s Daa Daa DLa-s Gs वै निहते (by transp.); Ds निनिहते.]

— After the above, Ds S (Ts missing) read 2nd.

6 *) Bs दृष्ट्वा (for कृत्वा). Bs च युधे; Ds तु युधे; T: [अ]निहते (for वि). — 7) Ks केसरिणेन. V: B Daa Daa DLa-s-a: कर्णे हतः (Daa DLa: 'का') केस (Bs Daa 'स') रिणेन नागः. — After 6th, V: B Daa Daa DLa-s-a: ins.

1177* तीर्णं प्रतिष्ठा पुरस्चयेन

वेरस्तान् गतवांश्चापि पार्थः ।

[(L. 1) Daa Ds पुरस्चयेन. — (L. 2) V: B-s-a: Daa DLa-s-a: चैव (for चापि). Ds पार्थः.]

— V: B (except Bs) D (except Ds-s) Gs om. 6th. With 6th, CL 8. 67, 35th. — 7) T: Gs M युधि (for युधि). — 8) दासराथ (for सरथः). Ks Ds स; Ds च (for सु). T: Gs M विद्वन्मयापययौ रथेन. — After 6, S K Ds-s repeat 1st and S (Ts missing) ins. 1170*.

7 S K Ds-s om. 7th. S (Ts missing) read 7th after 2nd. — 8) Bs मद्राधिराथि. V: B (except Bs) Daa DLa: चैव (for चापि). Gs विमृदवेता. — 9) Daa [अ]पकृति; Bom. ed. 'हृत्' (for 'हृत्'). Ds S (Ts missing) हृत् पयवेतापह (Ds 'मोपह'; T: 'मोपह') तेन तेन. — 10) Daa Ds सल्लुभ्यः; Ds सरोन (for सीरं). Ds S (Ts missing) रथेन सुतामयेन हृत् (M-s-a सल्लुभ्यः).

स्तूर्णं रथेनापहतध्वजेन ।

दुर्योधनस्यान्तिकमेत्य शीघ्रं

संभाष्य दुःस्वार्तमुवाच वाक्यम् ॥ ७

विशीर्णनागाश्चरथप्रवीरं

बलं त्वदीयं यमराष्ट्रकल्पम् ।

अन्योन्यमासाद्य हतं महद्भिः

नैराश्वनागैर्गिरिकूटकल्पः ॥ ८

नैतादृशं भारत युद्धमासी-

द्यथाद्य कर्णाक्षुनयोर्वभूव ।

प्रस्तौ हि कर्णेन समेत्य कृष्णा-

वन्धे च सर्वे तव शत्रवो ये ॥ ९

दैवं तु यत्तत्स्ववशं प्रवृत्तं

तत्पाण्डवान्पाति दिनस्ति चास्मान् ।

त्वार्थसिद्ध्यर्थकरा हि सर्वे

प्रसह्य वीरा निहता द्विषद्भिः ॥ १०

कुवेरवैवस्वतवासवानां

तुल्यप्रभावाम्बुपतेश्च वीराः ।

वीर्येण शौर्येण बलेन चैव

तैस्तैश्च युक्ता विपुलैर्गुणौघैः ॥ ११

अवध्यकल्पा निहता नरेन्द्रा-

स्तवार्थकामा युधि पाण्डवेयैः ।

तन्मा शुचो भारत दिष्टमेत-

त्पर्यायसिद्धिर्न सदास्ति सिद्धिः ॥ १२

एतद्वचो मद्रपतेर्निश्चय

— १) Bs प्रभाष्य (for संभाष्य). Ss दुःस्वार्तम्; Ks V1 B Ds D1.2.3.4.5.6 दुःस्वार्तं (for 'तं'). Dn1 Ds स बाष्प्य Ds आभाष्य दुःस्वार्तं वभाष्य; Ds पश्यन् दुःस्वार्तं सुमोच राजन्; S (Ts missing) पश्यन् (Ts 'आत्स'; M1.2 'इयन्स') दुःस्वार्तं मुवाच राजन्.

8 Before 8, Ds ins. प्रत्य उवाच. — १) Ds om.; Ts विकीर्णं; M1 उदीर्णं (for विशीर्णं). Ds पश्यत्यश्व (for 'नागाश्च'). Ds प्रगहमं (for 'प्रवीरं'). — १) Ks V1 B1.2.3 Ds 2.3-4 S (Ts missing) हतैर (for हतं). Bs सुहृद्भिः; Ds S (Ts missing) क्षायाक्षैर (for महद्भिः). — १) Bs नैराश्वयैः; Ts नराश्च नागैर.

9 १) Ds D1.2 न तादृशं; Ds नैतत्समं. Ds अतीव युद्धं तुमुलमयुत. — १) Dn1 Ds तु; Ds om.; Ds S (Ts missing) हि (for [अ]ख). — १) Ks स्तौ हि; Ds आस्तौ हि; Ts प्रस्तौ च; Gs प्रस्ता हि (for प्रस्तौ हि). — १) Ds Gs अन्ये हि; Gs अन्येपि (for अन्ये च). Ks शत्रवा ये; V1 'योपि; Ds शत्रुयोधा; Ds शत्रवो ये; Ts G M1-2 शत्रवा ये; M1 शत्रवेयाः (for शत्रवो ये).

10 १) V1 B (except Bs); Ds D1.2.3.4 यत्तत्; M1 यत्तत् (for यत्तत्). V1 स्ववशं; Bs स्वबलं; Ts Gs स्ववशे; Gs स्ववशे; M स्ववश (for स्ववशे). Dn1 दैवं युद्धं पार्यवसायवृत्तं; Ds दैवं तु यत्तत्स्ववशं प्रवृत्तं; Ts दैवं तु यत्तत्स्व वशे प्र; Gs दैवं स्ववश स्ववशे प्र. — १) Ds D1.2.3 वत् (for तत्). Ss K1.2 Bs Ds 4 (Ts missing) विदंति; Ks नो हंति (for दिनस्ति). Ds तत्पाण्डवा जय हिताभ्यान्. — १) Ks तवार्थं; Ds यवार्थं (for तवार्थं). Ss Ks 'सिद्ध्यर्थकरा; Bs 'सिद्धौ (Bs 'स्वे) निरता; Ds 'सिद्धिकरा (for 'सिद्ध्यर्थं'). Bs प्रवीरा; Dn1 तु सर्वे

(for हि सर्वे). — १) Bs सर्वे (for वीरा). Gs निषता (for निहता). Ks प्रसह्य वीराणि हताधि षद्भिः (sic).

11 १) Ks 'वेवस्वत. — १) Gs 'प्रभो वा (for प्रभावा). Ds om. from वीरा up to बलेन (in 11'). Ks नृपतेश्च वीराः; Dn1 नृपते सुवीराः; Ds S (Ts missing) वरुणाश्च चापि (Ds चैव) (for [अ]म्बुपतेश्च वीराः). — १) Bs आर्येण शौर्येण; Bs शौर्येण वीर्येण (by transp.). Co cites आर्येण (for वीर्येण). Dn1 बलेन तेजसा; Ds S (Ts missing) पराक्रमेण; Ds बलेन दैवं (for 'न चैव'). — १) Ds ते तैश्च; Ds तैश्चापि Ds तैस्ते प्र- (for तैस्तेश्च). B1.2 D1 युक्ता (for युक्ता). V1 Dn1 विविधैर; Bs Ds 2 T1 Gs 2 M विमलैर; Ts विनतैर; G1 ह्यमलैर (for विपुलैर). Ks गुणौघैः.

12 १) Ds D1 निहतान्; Ds न रुद्रास् (for नरेन्द्रास्). — १) Ds ते पार्य- (for तवार्थं). Bs 'कामाद् (for 'कामा). — १) Ks V1 B1-2 Dn1 D1.2.3.4 T1 Gs M1 तान्मा शुचो; Ts अस्मासु नो. — १) K1 Ds पर्यायसिद्धिः; Dn1 'वसित्वं; Gs 'वसित्वं; Ca 'वसिद्धि (as in text). Co cites पर्यायः. Ds तु दिष्ट; Ts नित्य; Ts Gs M हि नित्य- (for सदास्ति).

13 Before 13, Ds ins. संजय उवाच. Ds reads 13 on marg. — १) Ds Ts Gs स तत् (for यत्तत्). — १) K1 स्वं चापनीतं; Bs स्वं चोपनीतं; Ds D1.2 'मुञ्चाप'; Ds स्वं चापि नीतं; Ts स्वं विनीतं; Ts स्वस्यापनीतं; Gs स्वं चापनीतं (for स्वं चाप'). Bs T1 G M1-2 विविधैः; Ds विविधैः; M1 [अ]म्बुपति (for विविधैः). — १) Cf. 2'. Ds S (Ts missing) दुर्योधनोद्युपति Ds 'पति' पूर्णमेव. — १) Cf. 2'. Ks Bs Ds 2 विविधैः (for न्य'). Ds

सं चापनीतं मनसा निरीक्ष्य ।
 दुर्योधनो दीनमना विमलः
 पुनः पुनर्न्यथमदार्तरूपः ॥ १३
 तं ध्यानमूकं कृपणं भृशार्त-
 मार्यापनिर्दीनमुवाच वाक्यम् ।
 पश्येदमुग्रं नरवाजिनाम् ।
 रायोधनं वीरहृतेः प्रपन्नम् ॥ १४
 महीधराभिः
 सकृत्प्रविद्धैः शरविद्धमर्मभिः ।

तेर्विद्धलङ्घिष्य गतासुभिश्च
 प्रध्वस्तयन्नायुधवर्मवोधैः ॥ १५
 वज्रापविद्धैरिव चाचलेन्द्रै-
 विभिन्नपापाणमुग्रदुर्मोषवैः ।
 प्रविद्धघण्टाकुशतोमरध्वजैः
 सहेममालै रुचिरोधसंयुतैः ॥ १६
 शरावभिन्नैः पतितैश्च वाजिभिः
 श्वसद्भिरन्यैः क्षतजं वमज्जिः ।
 दीनैः स्तनज्जिः परिवृत्तनेत्रै-

C. 2. 4809
 B. 2. 24. 5
 K. 2. 99. 20

G: मुहुर्मुहुर्निश्चयदासं (G: 'त' रूपः; T: 3 G: 3 दीनमनो
 (G: 'दीनो'; G: 'दिनो') निश्चयदासं रूपः. — V: B Dai
 Dni D: 3-3.1 ins. an addl. colophon after 13; K: 1
 after 14th. [Addy name: B: दुर्योधनमुवाच. — Addy.
 no.: B: 9; B: 93, Dai: 102; D: 72.]

— After the addl. colophon, K: V: B Dai Dni
 D: 3-3.1 ins. a pas age given in App. I (No. 43).

— After the above, K: V: B Dai Dni D: 3-3.1 ins.:

सं त्रय उवाच ।

1178° दृष्ट्वा तु सैन्यं विनिवर्त्यमानं
 पुत्रेण ते मदप तत्परानीम् ।

सं त्रय रूपः परिमृदयेता

दुर्योधनं वाक्यमिदं वमजि ।

[B: om. the ref. — (L. 1) K: D: विनिवर्त्यमानं; V:
 Dni परिमृदय; Dai D: 3 विनिवर्त्य (for 'वर्त्य'). — (L. 3)
 B: 4 D: 1 सं त्रय रूपः; B: सं त्रय रूपः. Dai D: 3 परिमृदयते
 (for 'वमजि').]

14 V: B Dai Dni D: 3-3.1 om. 14th. — ^a)
 D: रूपं (for 'रूपं'). S: K: D: 3 नृणां रूपम्. — ^b)
 S: K: वाजिभिः. T: G M राजम् (for 'वाक्यम्').
 — After 14th, K: ins. an addl. colophon. Before
 14th, K: V: B Dai Dni D: 3.1 (marg.) 3.1 M: 3
 ins. तस्य उवाच. — ^c) D: M: 3 [ए]वम्; D:
 [ए]वम्; T: [ए]वम् (for [ए]वम्). D: G: M: उवाच
 (for 'उवाच'). M: 'वोषैर' (for 'वाजिभिः'). — ^d) D:
 वाजिभिः. Dni 'वाजैः'; D: 'वजैः'; D: 'वजैः'; G: 'वजैः'; M:
 'वजैः' (for 'वजैः'). S: 'वजैः'; K: 3 V: B D T: 3 G: 3 M:
 'वजैः'; G: 'वजैः' (for 'वजैः').

15 ^a) K: महापद्मैः; Dni D: S च वाजैः (for महा-
 पद्मैः). — ^b) K: V: Dai D: 3-3.1 प्रविद्धैः (for
 प्रविद्धैः). V: D: 'विमलः' D: 'विमलः' (for 'विमलः').
 Dni T: 3 G: M सकृत्प्रविद्धैः (T: 'सकृत्'; G: 'वर्णैः')

शरभिः चोदयैः (G: 'वाजैः'); D: सकृत्प्रविद्धैः गतासुभिः;
 G: 3 मही प्रपन्नैः शरभिः चोदयैः. — ^c) B: D: तेर्विद्ध-
 वज्रिभ्यः; Dai D: 3 तेर्विद्धवज्रैः; Dni संविद्धवज्रैः; D: तेर्विद्धवज्रैः;
 D: S (T: missing) प्रविद्धवज्रैः (for तेर्विद्धवज्रैः). D: गता-
 सुभिः; T: गतासुभिः (for गतासुभिः). B: 3-3 D: 1
 तेर्विद्धवज्रिभ्यः समस्तो वै. — ^d) K: प्रध्वस्तयन्नायुधवर्मवोधैः;
 V: 'वर्मवोधैः'; B D: 3-3.1 'वर्मवोधवोधवोधैः' (D:
 'वर्मवोधैः'); Dai Dni D: 3-3 S (T: missing) प्रध्वस्त (T:
 'ध्वस्त') वर्मवोधवोधवोधैः (Dai D: 3 'वर्मवोधैः'; Dni
 'वर्मवोधैः').

16 ^a) Dai D: 3 वज्रापविद्धैः; D: वज्रैः विद्धैः; D:
 T: 3 M वज्रापविद्धैः (for वज्रापविद्धैः). K: वाजिभिः; B: Dni
 T: वाजिभिः; D: T: G M वाच (M: 'व') वाजिभिः (for
 'वज्रैः'). — ^b) D: G: विमलः (for विमलः). K:
 'सस'; V: B Dai Dni D: 3-3.1 'सस'; T: 'सस'; G: 'सस'
 (for 'सस'). B: D: S (T: missing) 'दुर्मो' (T: 'दुर्मो')
 वै (for 'दुर्मोषवै'). — ^c) S K: 3-3 D: प्रवृत्तः; D:
 D: 3 प्रविद्धः (for प्रविद्धः). G: 'वर्मवोधवोधवोधैः' (for 'वर्मवोधवोधवोधैः').
 K: 'लोमरोधैः'; D: 'लोमरोधवज्रैः' (for 'लोमरोधवज्रैः'). — ^d) K:
 'वर्मैः'; K: 'वाजिभिः'; V: B D (except D: 3) S (T: missing)
 'वाजैः' (for 'वाजिभिः'). B: 'संयुतैः'; D: 3 T: 3 G: M 'संयुतैः';
 G: 'संयुतैः' (for 'संयुतैः').

17 ^a) B: शरावभिः; D: शरावभिः; G: 3 'मि-
 (G: 'व') मुषैः; M: 'मिषैः' (for 'वमिषैः'). B: 'चर्मवोधैः';
 B: 'च वाजिभिः'; Dni S (T: missing) 'संयुतैः'; D: 'संयुतैः';
 'वाजिभिः'; D: 'संयुतैः' (for 'च वाजिभिः'). — ^b) K:
 'स्वसद्भिरन्यैः'; B: 'शरैः'; T: 3 G: 3 M 'स्वसद्' (for 'स्वसद्'). V:
 B Dai Dni D: 3-3.1 T: 3 G: 3 M 'स्वसद्' (for 'स्वसद्').
 B: 'स्वसद्' (for 'स्वसद्'). K: 'वमज्जिः'; T: 'वमज्जिः' (for
 'वमज्जिः'). D: 'स्वसद्भिरन्यैः' वमज्जिः (sic); D: 'स्वसद्भिरन्यैः'
 तेर्विद्धवर्मवोधैः; G: 'वज्रिभ्योर्विद्धवर्मवोधैः'. — B: om

स्वेक्ष्यमाणैः पतितैः सहस्रशः ।

प्रनटसंगी: पुनरुद्घाटन-

मंही बभूवानुगतेरिवायिभिः ।

दिव्यपुत्रैर्भूरविदीप्तिमद्भिः-

नक्तं ग्रहयोरमलेन दीप्तिः ॥ २०

नरास्तु कर्णार्धेनबाहुमुक्ता

विदार्य नागाश्चमनुष्यदेशान् ।

प्राणाभिरत्याहु महीमतीयु-

महोरणा वासमिवाभितोऽसौः ॥ २१

हठैर्मनुष्याश्चनवेद्य संख्ये

शरावभिज्ञेय रयैर्बभूव ।

धनंजयस्याधिरवेद्य मार्गे

गजैरगम्या वसुधाविदुर्गा ॥ २२

रत्येवरेषुन्मयितैव योवैः

संस्पृताश्चाभवन्नायुवज्ज्वलेः ।

विशीर्णशस्त्रविनिर्मुक्तचण्डुरे-

[illegible]

अवेद्यमायै: (G: 'मा'); T: अवेद्ययमाया (for 'मायै:). De
 विरयै: (for पयिळै:). S (T: missing) समंतत: (for
 सहस्रत:). — Dn: transp. 20th and 20th. — *) K: K: B: T: G: प्रगृह्यते:; De प्रगृह्यते:; G: प्रगृह्यते:
 (for प्रगृह्यते:). De S (T: missing) अज (अ)वसन्तिर (for
 अवसन्ति). — *) De om. अयुवायुगैरिवादिभि: K: B:
 [अ]युगैर (for [अ]यु). Dn: De अयिभि: (for अयिभि:).
 De मदी अयुवायुगैरिवादिभि:; De मदी अयु वायुगैरिवादिभि:;
 S (T: missing) मदी अयु कुंभगैरिवादिभि: T: 'दि'भि:.
 — After 20th, N (except De) ina.:

1182* कण्ठोक्त्याम्बां पारमिषत्तामै-

हंतेः प्रवीरः कुलसन्तानानाम् ।

[(L. 2) V: Ba.2: D1.2.7.8 हवः; Ba गही (for रही:)]
 — ') Ks दिवस्युदेर; Ks दिवस्युदेर; Ds विराजो; Ds
 रक्षस्युदेर; T: G: M2.2: रही; T: रक्षस्यु देर; G:
 रक्षस्युदेर; M: रक्षस्युदेर (for दिवस्युदेर). Ks इति; Ds
 D: अवि- (for अति). K1.2.4: Ds Dm D2.2: दीक्षिमदिर
 (for दीक्षि). Ba बभूव देरप्यतिदीक्षिमदिर; G: रक्षस्युदेर
 मिरदीक्षिमदिर. — ') Ks अमलेव दीक्षिभिः; V: Ba.
 Ds D1.2.2: 'लेव दीक्षि'; Ba.2.2: Dm D2.7: 'लेवदीक्षि'; T:
 अमलेविवाचनी; T: अमुलेर्विवाचि; G: अमलेव वाचि; G:
 M2.2: 'लेर्विवाचि; G: विमलेर्विवाचि; M: अमलेर्विवाचि
 (for 'लेव दीक्षि). Ds अत्राहलेर्विवाचोर्वि देक्षि; Ds
 रक्षस्युदेर्विवाचोर्विवाचि.

21 *) S: K.L.s: वराह; S: वराह; B.L.s: Dax
 वराह; D: वराह; D: वराह; D: वरीसु (for वरासु).
 D: वरासु (for वरेन). S K.L.s: वामनिर्दे; K: V:
 B.L.s: Dax D.L.s: बाहु (B: D: 'व)मुखा; B:
 बाहुमुखा; D: वामनिर्दे (sic); D: G: वापमुखा (G:
 'वा) (for बाहुमुखा). — D: om. 21^a. — *) S:
 K.L.s: वागम; K: D: वागम (for वागम). G: वागम
 (for वेगम). — *) K: [वा]व (for [वा]व). K:
 ववाव; B.L.s: D: वरीव; B: वरीव; B: Dax

Dr. a. s (Ts missing) मदीयुर (for म'). Dr
 — 'a) K₂ B₂-a Dr-a. s s
 (Ts missing) [म]मिवावा: (Dr 'म'); K₂ 'मोयै: (sto);
 V₁ 'मयै:; B₂ D₂ D₁: [म]मिवावा:; D₂ [म]मिवावा:;
 Dr 'मयै: (for 'मोयै:).

22 *) Dn1 हुवे; T1 M-4 हुवेर (for हुवेर). K1
Dn1 मनुष्याश्च; D2 T1 G M 'व्येज (for 'व्याज-). K1
रवेच; D2 गवेच; G1 गजाश्च (for गजेच). V1 B1 Dn1
D1.2.2.1.3 असंख्ये; B1 अवेके; G1.2 च संखे (Ga 'खे);
M च संखे. T1 हुवेमनुष्याश्चगजाश्चसंखे. — *) B1
Dn1 सरावमिदेष (for 'वमिदेष). Dn1 च रवेवेज;
D2 च रवेवेज; D2 T1.2 G1.2 M रुधिर(D2 G2
वे);प्रमिदेषै (T1 'हीति); (for च रवेवेज). B1 om.
(hapl.) from मनुष्य up to हुवे (in 22'). G2 सरावसंखे
रुधिरः प्रमिदेषै (sic). — *) D1 [अ]धिरयश्च; T1 G1.2
[अ]धिरयश्च (for [आ]धि'). V1 B1 (except B1) Dn1
Dn1 T1.2 च मावेर; D2 च मावे; D2 च मिदेष; G2 च
संखे (for च मावे). D2 चवेजप्रमिदेषै संखे. — D2
om. 22'-23'. — *) Dn1 Dn1 जीर; D2 8 (T1
missing) हुवेर (for गवेर). D2 अगम्या (for अगम्या).
K1 [अ]तिदुर्गा; V1 B1-3 Dn1.2 M1 'दुर्गा (B1 'मा);
T1 'दुर्गा; G2 हि दुर्गा (for [अ]तिदुर्गा). Dn1 अगम्यरुपा

23. *Da om. 23rd (cf. v. l. 22). — " Ks*
रैवेरिहोन्मयितै; Da परस्वयेपुन्म'; Da 8 (except T₁;
T₁ missing) रैवेरिहै (M₁ 'रि'पुन्मयितै (for 'रिपुन्म').
Ks V: Da सुयोधै; Ba a.: Dai Da a.: सयोधै; Ba य
योधै; Ba सयोधै; Dai सुकरी; Da T₁ G M सु(Gs स)-
करीयै; T₁ सुरीयै (for य योधै). — ' Ks Da s
सल्लूख्वाय; Ks संल्ल' (sic); Dai संल्लुख'; Da T₁ G
M₁ सवायौ (T₁ G: M₁ 'सै')वाय; Da संवाय्वाय; T₁
सल्लुखोवाय; M₁ s प्रवल्लीवाय (for संल्लूख्वाय).
Da रवान' (for वायुव). — " D: G: M₁ विरीयै

निकृत्तचक्राश्रयुगत्रिवेणुभिः ॥ २३

विमुक्तयच्चैर्निहतैरयस्मयै-

हृतानुषङ्गैर्विनिपङ्गवन्धुरैः ।

प्रमथनीहैर्मणिहेममण्डितैः

स्तुता मही घौरिव शारदैर्वनैः ॥ २४

विकृप्यमाणैर्जवनैरलंकृतै-

हतेश्वरैराजिरथैः सुकल्पितैः ।

मनुष्यमातङ्गरथाश्वराशिभि-

र्तुतं व्रजन्तो बहुधा विचूर्णिताः ॥ २५

सहेमपट्टाः परिधाः परश्वधाः

कडङ्गरायोमुमलानि पट्टिशाः ।

पेतुश्च खड्गा विमला विकोशा

गदाश्च जाम्बूनदपट्टवद्धाः ॥ २६

चापानि रुक्माङ्गदभूषणानि

शराश्च कार्तस्वरचित्रपुङ्खाः ।

ऋष्टयश्च पीता विमला विकोशाः

(for विशीर्णः). Dn1 Ds S (Ts missing) -योक्त्रैर (for -यौक्त्रैर). S1 Ks B2.2.1 D1.1 विनिकृत्य; D4.2 S (Ts missing) 'कीर्ण' (for 'कृत्त'). Ks -श्वरैर; V1 B1 Dn1 T1.2 G2.2 -चंचनैर; D4 -चामरैर (for -चन्धुरैर) — Ds om. 25^d. — ^a) Ks निकृत्य; D2.2 निकृत (for निकृत्त).

24 ^a) Ks -यौक्त्रैर; V1 B1.2.4 Dn1 D1.2.2.1 -चनैर; B2 Dn1 T1 -यौक्त्रैर; B2 -यौक्त्रैर; Ds corrupt; G2.2 -योक्त्रैश्च (for -चन्धुरैर). Ks V1 B1.2.2 Dn1 D1.2.2.2 विहतैर; Dn1 T1.2 G2.2 M च तथा; Ds G1 च रथैर (for निहतैर). Ks Dn1 D1.2 अवस्करैर; V1 अवस्करैर; B D2.2 G1 उपस्करैर; Dn1 स्तुपस्करैर; T1 विमुक्तकैर; T1 M1 [अ] -प्यवस्करैर; G2.2 विमलकैर; M2-4 व्यवस्करैर (for अवस्करैर). — ^b) Ss K1.2 B1 T1 G1 M2-4 ह (K1 ह) हृतानुषङ्गैर; Ks B1.2 Dn1 D1.2 हृतानुषङ्गैर; K4 'संचैर; V1 B1 हृतानुषङ्गैर; B2 हृतानुषङ्गैर; Ds हृतानुषङ्गैर; G1 हृतानुषङ्गैर; M1 हृता (for हता). V1 विनियुक्त; Ds 'चंच; G1 'बद्ध (for 'पङ्क). Ks चंचिभिः; V1 B2.2 Dn1 Ds-2.1.2 T1.2 G2.2 M चंचनैर; Dn1 D1.2 -चन्धनैर; Ds G1 -चन्धनैर (for -चन्धुरैर). — ^c) Ds G1 प्रमथि- (for प्रमथ). V1 Ds -नीलैर; G M -नीलैर (for -नीलैर). Ks कुंडलैर; V1 B1 Dn1 Ds S (Ts missing) -भूवितैर; Ds -चंचनैर (for -मण्डितैर). — ^d) Ks महीर; Ds मृता; Ds मृता; Ds G1 तदा; Ds मही; T1 G2 मृता; T2 स्तुता; Gs विना (for स्तुता). Ks Ds वधौ (for मही). K4 सारवैर; Ds T1 वधौ (for वधै).

25 ^a) B2 Dn1 निकृप्यमाणैर; Ds निषण्णमाणा; S (Ts missing) नि (T2 वि) कृप्यमाणा (for विकृप्यमाणैर). Ks Ds चंचनैर; D4 चंचनैर (sic) (for चंचनैर). V1 B (except B2) Dn1 Dn1 D1-2.1.2 S (Ts missing) तुरंगमैर; Ds अलंकृता (for 'कृतैर). — ^b) Ks हतैश्च श्वरैर; G1 हतेश्वरा (for 'श्वरैर). S1 राजो रथः (sic); K2 आजरजः; Ks नागर-थैः; K4 आजरजः; V1 B Dn1 Dn1 D1-2.1.2 आजरथैः (for 'आजि'). Ds रथैश्च नागाजवधैः सुकल्पितैः; T1.2 G2.2 M

हतेश्वरा राजि (T2 वै सु; Gs राज) रथाः सुकल्पिताः. — ^a) Ds चन्धि- (for मनुष्य). K2 -रथांच; T2 -चराश्च (for -रथाश्च). B2 -पत्तिमिर; Ds -वाजिमिर; S (Ts missing) -सादिषु (for -राशिमिर). — ^b) T1.2 हतं. Ss K1 व्रजंतैः; Ks व्रजन्तिर; Ds वियन्तिर; G2 वि-ह्यो (for व्रजन्तो). Ks B1.2.2 Ds वसुधा (for बहुधा). S K1.2.2 D2 विचूर्णितैः; Ks B1 Ds.2 G2 विचूर्णिताः (Ks B1 'ता); Dn1 विचूर्णिता (for 'र्णिता).

26 ^a) Dn1 lacuna for परश्वधाः. Ds सहेमपट्टैः परिधैः परश्वधैः; Ds S (Ts missing) सहेमपट्टाः स (T1.2 'पट्टाः स; M2-4 'पट्टासि) परश्वधा (Gs 'आ/युधाः. — ^b) S Ks Ds कडङ्गरायोमुमु (Ds 'स) लानि; Ks परश्वधायोमुमु; K4 कडङ्गरायोमुमु; V1 B1-4 Dn1 D1.2.2.1 सि (B1 सि) ताश्च शूला मुस (V1 'श-; B1.2 'ष) लानि; B2 कडङ्गरीयामुस; Dn1 सिताश्च शूला मुस; Ds कडङ्गराजो मुस (for कडङ्गरायोमुस). K1.2 पट्टिशाः; B2 पट्टिशैः; Dn1 मुद्राः (for पट्टिशाः). Ds दिवाश्च खड्गा मुद्राश्च मुद्राः; Ds S (Ts missing) सिता (Ds 'सा) शूला (T2 'रा) मुसलाः स (G2.2 'लाश्च) मुद्राः. — ^c) Ds विचित्रः; T2 G M2-4 चित्राश्च; M1 चक्राश्च (for पेतुश्च). D1 खंजा (for खड्गा). Ds सिताश्च खड्गो (for पेतुश्च खड्गा). B2 विपुला; T2 वितताश्च (for विमला). Ss K1 Ds.2.2 विकोका; B Dn1 D1.2.2 विकोका; Ds S (Ts missing) च कोशा (for विकोशा). — ^d) S K1.2.2 B2 Ds om. (hapl.) 26^d-27^e. — ^e) B1 गताश्च; B2 Ds.2 गताश्च (for गदाश्च). T1 om. (hapl.) from पट्ट up to रुक्माङ्गद (in 27^a). Ks B (B2 om.) D (except Ds; Ds om.) G1.2 M -पट्टवद्धाः; Ds (before corr.) Ts -पट्टवद्धाः (for 'वद्धाः).

27 S K1.2.2 B2 Ds om. 27^{ab} (cf. v. l. 26). T2 om. up to रुक्माङ्गद (cf. v. l. 26). — ^a) Ds रथावनि; Ds S (T1 om.; Ts missing) जाम्बूनद (for रुक्माङ्गद). Ds T2 G2.2 -भूषितानि; M2.4 -रूपितानि (for -भूषणानि). — ^b) Ds कार्तस्वर; M2-4 जाम्बूनद-

प्रासाः सखद्गाः कनकायमासाः ॥ २७

छात्राणि बालव्यजनानि शब्दाः

सज्जश पुष्पोत्तमहेमचित्राः ।

कुन्धाः पताकाम्बरवेष्टिताश्च

किरीटमाला मुकुटाश्च शुभ्राः ॥ २८

प्रकीर्णका विप्रकीर्णाः कृथाश्च

प्रधानमुक्तावरलाभ द्वारा: ।

आपीडकेयुग्मवगल्लशानि

ग्रेवेयनिष्काः मसुवर्णसूत्राः ॥ २९

मण्युत्तमा वज्रसुवर्णसुक्ता

रत्नानि चोद्यावचमङ्गलानि ।

मात्राणि चात्यन्तसुखोचितानि

शिरांसि चेन्दुप्रतिमाननानि ॥ ३०

देहांश्च भोगांश्च परिच्छेदांश्च

图. 4-1-1
 图. 4-1-2
 图. 4-1-3

(for कारंस्वर). — ') Ks मङ्गलः; B; Ds कङ्कलः;
 Das कङ्कलः; Ds रिङ्गलः; Ds रुङ्गलः; Ts यङ्गलः; G;
 चङ्गल (sic); Ms लङ्गलः; Ms हङ्गलः (for मङ्गलः). Ts केङ्गलः;
 G; लङ्गलः (for पीङ्गल). B (Ba om.) Das Ds. २. २. २.
 विकोराः; Ds S (Ts om.; Ts missing) च कोराः (for
 विकोराः). — Ks Ds om. 27^d. — ') V; Ds प्रासाः.
 Ba Ds सङ्गलः (for लङ्गलः). Ks वेतुङ्गलः कनकावभासा;
 Das Ds प्रासाङ्गलः लङ्गलः कनकावभासा; Ds 'ङ्गलः
 कनकावभासाः; Ds S (Ts om.; Ts missing) प्राङ्गलः
 भासाङ्गलः दङ्गलः (Ts कङ्गलः) कनकावभासाः (Ts 'कासाः).

28^a) Da S (Ts missing) मुञ्जानि (for मुञ्जानि).
 K1 दवाहः; Da चापः; M दाहः (for दाहः). — ^b) Ba
 मुञ्जानः; Da गजानः (for गजानः). Da पुष्पोत्तरः (for
 'चमः). B1.2.4.5 Da1 Da.2.1 मुञ्ज (Ba सज)अ पुष्पोत्तम-
 हेमनूयिताः; Dn1 M2-4 शिक्षापविद्याअ सजो विमिताः
 (Dn1 'विद्या); Da मुञ्जअ पुष्पोत्तमनूयिता जनाः; Da
 शिक्षापविद्यावरसजसजअ; T1 शिक्षापविद्या सजसजअ; T2
 शिक्षापविद्याः प्रसजसजअ; G1 शिक्षापविद्या विरजसजअ;
 G2.3 शिक्षापविद्या विरजः सजअ; M1 शिक्षापविद्याअ
 सजसजअ. — T3 om. 28^a-30^a. — ^c) Ks कुताः; Da कुयाः;
 M1 कयाः (for कुयाः). S2 Dn1 भूयमानि; Ks Ba Da.5
 वेदनाअ; Da जदिताअ; Ds S (Ts om.; Ts missing)
 वेदनानि (for वेदिताअ). V1 B1.2.4.5 Da.1 कुयाः प-
 (Da 'धान्य)आका रयेदनानि (V1 Ba 'अ); Da1 D1.5
 सहाः पताकाः परिचाः पसथाः; Ds कुयाः पताकावरवेदनानि.
 — ^d) S2 Da किरिटमाली; Ks 'टमौली; Dn1 'दिमाहा (for
 'टमाहा). Ds Ga.5 M मकुटाअ (for मुकु'). Da1 Da.5
 मुमाः (for मुमाः). S2 K1.2.4 किरिटमाली मुकुटाअ मुमः
 (K1.5 'जा); Da.5 (marg.) किरिटहाता (Da'री) मणि-
 विटमाअ.

29 To om. 29 (of. v. 1. 28). — ") V. B
(except B) Da Da Da...: Ti सिद्धिनी (Da "मे-
अ रायः; Da "कीनी कृपायः; Da "कीनीय लयः; Da Ga
"कृपाय मयी; Ga: M "सिद्धिनीयः (for "कीनी कृपाय).

— १) Śa K₁ V₁ B Dāi Dmā D₁ a. a. १ प्रवाल- (for प्रवाल-). Co cites प्रवाल. V₁ B₁ D₁ a. मुक्तभरणाश्वः, D₁ M₁ a. मुक्तभरणा (D₁ 'का)श्वः; T₁ G M₁ मुक्तभरणा- (M₁ 'णा)श्व (for मुक्तभरणाश्व). — २) K₂ D₁ यशोदाश्व (for 'गदाश्व). — D₁ om. 23^d-51^a — ३) D₁ तथा परिष्काः (for प्रवेष्टनिष्काः). Śa D₁ G₁ a. M₁ a. मु-; B₁ D₁ a. D₁ a. (for अ-). D₁ a. १-विष्काः; D₁ a. सूत्रः; D₁ G₁ सूताः (for सूत्राः).

30 Da Ts om. 30 (cf. v. 1. 22, 28). — ^a) Ga.s वक्क (for वक्क). Ks Da.s G M युका (for युका). — ^b) Da रक्कानि (for रक्कानि). Ma.s सोव्हानि च (for 'वक्क'). Bs भूव्हानि; Da सोमव्हानि (for 'महव्हानि'). — ^c) Ks.s चान्नेव; Da S (Ts om; Ts missing) चान्नेव (for चान्नेव). Ks Da सुवेधितानि; Bs सुवेधितानि; Ma.s सुवेधितानि (for सुवेधितानि). — ^d) Bs चंद- (for चेन्दु). Ks प्रतिमासितानि; Da मद्रमानि; Da मानवानि (for मानवानि).

31 Da om. 31 (cf. v. 1. 29). — ^a) K₁ परिष्काराय; Da परस्वभाय (for परिष्काराय). — ^b) K₁ लो (for लब्ध्वा). Da मनोज्ञानि (for 'ज्ञानि). Da सुखानि यैव; Da S (Ts missing) हवा: (Ts.: G: हवः; M: य ते:) सुखानि (for सुखानि चानि). — ^c) K₁ सुधर्मः; Da G₁ स्वधर्मः; Ts सुधर्म (for स्वधर्मः). Da-निष्ठा. — After 31^{abc}, Da ina.:

1183* गता इतः स्वर्गलोकाय राजन् ।

— 4) V₁ partly damaged. Ka क्याबाव- (sic); V₁ B Dn₁ Da व क्याबाव; Da₁ D₁ ••• व; D₁ क्याव; D₁ क्याव; D₁ T₁ G Ma- प्रावव; T₁ प्रावव; M₁ प्रावव (for क्यावव). G₁ लोका- T₁ युधि लं; T₁ हि सवा; G₁ [व] लं (for क्याव). K₁ B Da₁ Dn₁ Da₁ ••• S (T₁ missing) क्याव; D₁ प्रावव (for क्याव). — V₁ B Da₁ Dn₁ Da₁ ••• S (T₁ missing) Ins. after 31: D₁ after 32°:

त्यक्त्वा मनोज्ञानि सुखानि चापि ।
 स्वधर्मनिष्ठां महतीमवाप्य
 व्याप्तांश्च लोकान्यशसा समीयुः ॥ ३१
 इत्येवमुक्त्वा विरराम शल्यो
 दुर्योधनः शोकपरीतचेताः ।
 हा कर्ण हा कर्ण इति ब्रुवाण
 आर्तो विसंज्ञो भृशमश्रुनेत्रः ॥ ३२
 तं द्रोणपुत्रप्रमुखा नरेन्द्राः

1184* निवर्त दुर्योधन वान्तु सैनिका
 प्रजस्व राजन्निविराय मानद ।
 दिवाकरो ह्येष विलम्बते प्रभो
 पुनस्त्वमेवात्र नरेन्द्र कारणम् ।

[(L. 1) B₁ D_{2.5} T₁ G₂ निव(Ds 'व')र्त; D_{2.1} D_{1.5} वयं तु; T₂ G₁ M निवृत् (for निवर्त). D_{2.1} D_{1.5} वाम; T₂ M₁ दाति (for वान्तु). — (L. 2) B D_{2.1} D_{1.5} T₁ व्रजंतु; D₂ मजस्व (for प्रजस्व). V₁ शिविराश्वाददानाः; B_{1.5-5} D_{2.7.8} G_{2.8} 'राणि मानद; B₂ 'राज्यददानाः (sic); D_{2.1} D_{1.5} 'राय दीनाः; T₁ 'राजिनाय (for 'राय मानद). D₂ वज्रास्वनास्ते शिविराश् मानदाः; D₂ सजस्वराजं च विनात्ममानं. — (L. 3) B₂ D_{2.1} D_{2.5} [s]प्येष (for ह्येष). — (L. 4) D₂ एतान्नि (for एवात्र). V₁ B₂ वेत्ति; D₂ योत्स्यसे (for कारणम्).] — After the above, sequence in D₂ T₁ G_{2.8} M₁ is: 44°-46°, 1194*, 46°-53°, 40°-41°, 1186*, 1187*, 1188*, 42°-43°, 1189*, 42°-43°, 1191*, 43°-44°, 53°-54°, 1194*, 53°-57°, 1196*, 58-60; followed by lines 13-16 of App. I (No. 44) in D₂ T₁ G₂ M₁, and by lines 13-14 in G₂.

32 Before 32, G_{1.5} M₂₋₄ ins. संजयः. D₂ om. 32 (cf. v. l. 29). — " D₂ S (T₂ missing) एतावत् (for इत्येवम्). K₂ उक्ता. — After 32°, D₂ ins. 1184*. — " K₂ V₁ B D_{2.1} D_{2.5} T₁ G_{2.8} M₁ दुर्योधनं. B₂ -चित्तः; D_{2.1} D_{1.5} -निवर्त (for -चेताः). D₂ S (T₂ missing) दुर्योधनं चैव निवर्तयित्वा. — " K₂ V₁ B D_{2.1} D_{2.5} T₁ G_{2.8} M₁ ब्रुवाणम्. — " K_{2.1} असुनेत्रः (K₂ 'त्र'); D₂ उत्पपात (for असुनेत्रः). K₁ अंतोर्विसंज्ञो भृशमश्रुनेत्रः; K₂ V₁ B D_{2.1} D_{2.5} T₁ G_{2.8} M₁ आर्तो विसंज्ञो भृशमश्रुनेत्रः. — For 32°, D₂ S (T₂ missing) subst.:

1185* युद्धाय राजन्निविष्टबुद्धि
 हा कर्ण हा कर्ण इति ब्रुवाणम् ।

[(L. 1) D₂ G₁ राजानिनिविष्ट- (for राजन्निविष्ट').]

सर्वे समाश्वास्य सह प्रयान्ति ।
 निरीक्षमाणा मुहुरर्जुनस्य
 ध्वजं महान्तं यशसा ज्वलन्तम् ॥ ३३
 नराश्वमातङ्गशरीरजेन
 रक्तेन सिक्ता रुधिरेण भूमिः ।
 रक्ताम्बरस्रक्तपनीययोगा-
 न्नारी प्रकाशा इव *सर्वगम्या ॥ ३४
 प्रच्छन्नरूपा रुधिरेण राज-

33 D₂ om. 33 (cf. v. l. 29). — " T₂ नरेन्द्र. — " T₂ समाश्वास्य. Ś₁ V₁ B₁₋₄ D_{2.1} D_{2.5} T₁ मुहुः प्रयांति (B₂ 'याताः); B₂ सह प्रयाताः; D₂ S (T₂ missing) ततः प्रजग्मुः (for सह प्रयान्ति). D₂ सर्वे शोकास्ते तदामवत् (sic). — D₂ om. 33°-8.69.17°. — " K_{2.1} D_{2.1} D_{2.5} T₁ G₂ निरीक्षमाणा; B₁ 'क्षमाणं (for 'क्षमाणा). D₂ S (T₂ missing) ध्वजम् (for मुहुर). — " D₂ G_{1.5} रथं च दिव्यं; T₂ G₂ M दिव्यं महान्तं (for ध्वजं महान्तं). Ś₂ K_{1.1} B₂ सहसा (for यशसा).

34 D_{2.1} om. 34 (cf. v. l. 33, 29). — " K₂ D_{2.5} S (T₂ missing) रक्तेन सिक्तां रुधिरेण भूमिः; V₁ B D_{2.1} D_{2.5} T₁ रक्तेन सिक्तां च तथैव भूमिः. Co cites रक्तेन (as in text). — Ś₁ K_{1.1} om. 34°. — " V₁ रक्तांबरः; T₁ युक्तांबर- (for रक्ताम्बर-). K₂ V₁ B₂ तपनीययोगां D₂ 'योधान् (for 'योगान्). T₂ रक्तांबरालङ्कृतगात्रवर्द्धि. — " K₂ V₁ B D_{2.1} D_{2.5} T₁ S (T₂ missing) नारीः; D₂ जरीन् (for नारी). K₂ D₂ प्रकामाम्; V₁ B D_{2.1} D_{2.5} T₁ S G₂ M₁ Ca प्रकाशाम्; M₂₋₄ प्रज्ञाताम् (for प्रकाशा). Ś₁ K_{1.1} सर्वगम्यः; K₂ V₁ B D_{2.1} D_{2.5} T₁ S Ca 'गम्यां; D₂ G_{1.5} M 'रम्यां; T₁ G₂ 'रूपां (for 'सर्वगम्या).

35 D_{2.1} om. 35 (cf. v. l. 33, 29). — " Ś₁ K₂ B₁₋₅ D_{2.1} D_{2.5} T₁ G_{2.8} M₂₋₄ प्रच्छन्नरूपां; Ś₂ K₁ प्रच्छन्नरूपा; V₁ D_{2.1} D_{2.5} प्रच्छन्नानां; T₂ प्रच्छन्नरूपां (for प्रच्छन्नरूपा). — " T₁ हि; T₂ च; G₂ M₂ [s] वि- (for Sति). K₂ B_{2.5} D_{2.5} S (except G₂; T₂ missing) -विराजमानां; B_{1.1-5} D_{2.1} D_{2.5} T₁ G_{2.8} M₂₋₄ माने (for 'मानाः). — " K₂ नैताद्यतस्वस्थुः (sic) (for नैताद्यतस्वस्थुः). — " T₁ कृपासिता (sic); T₂ प्रवेगिता; M₁ प्रवाजितो (for 'जिता). K₂ V₁ B_{1.5-5} D_{2.1} D_{2.5} T₁ G_{2.8} M₂₋₄ देवलोकाय सर्वे; D₂ T₂ G₂ M नरेदेवा (M₁ 'वो)

श्रीरे मुहूर्तेऽतिविराजमानाः ।

नैवावतस्थुः कुरवः समीक्ष्य

प्रव्राजिता देवलोकाश्च सर्वे ॥ ३५

वधेन कर्मस्य मुदुःखितास्ते

हा कर्म हा कर्म इति भुवाणाः ।

द्रुतं प्रयाताः शिविराणि राज-

न्दिवाकरं रक्तमवेक्षमाणाः ॥ ३६

गाण्डीवमुकैस्तु सुवर्णपुङ्खैः

शितैः शरैः शोणितदिग्धवाजैः ।

शरेष्विताङ्गो भुवि भाति कर्णो

हतोऽपि सन्ध्यर्ष इवांशुमाली ॥ ३७

कर्मस्य देहं रुधिरावसिक्तं

भक्तानुकम्पी भगवान्विवस्वान् ।

सृष्ट्वा करैर्लोहितरक्तरूपः

सिष्णामुरम्येति परं समुद्रम् ॥ ३८

इतीव संचिन्त्य मुरपिसंवाः

संप्रसिता यान्ति यथानिकेतम् ।

संचिन्तयित्वा च जना विमनु-

र्यथामुखं त्वं च महीतलं च ॥ ३९

तदद्भुतं प्राणभृतां भयंकरं

C. १. 4000
B. १. 94. 32
L. १. 99. 40

यथाशैः (T₁ 'शै'); T₂ नरदेवा ययुस्ते (for 'देवलोकाश्च सर्वे'). B₂ कुरववीराः सह भूप सर्वैः.

36 Da. 4 om. 36 (cf. v. 1. 33, 39). Da om. 36^a-37^a. — *) B₂ वधेन; T₂ पालेन (for 'वधेन'). V₁ B₁ 2-4 Da₁ Dn₁ D₁ 2. 2. 1 तु (for 'मु'). Da₁ D₁ 3-4 दुःखिताः (D₁ 'तः') स्विता; M₁ 'तालेर' (for 'ताले'). B₂ नृपं समावाप्त्य मुदुःखितास्ते. — *) K₁ 4 भुवाणः; B₂ भुवानौ (for 'जाः'). — *) G₁ द्रुतं (for 'द्रुतं'). S (except T₂; T₂ missing) प्रजगमुः (for 'प्रयाताः'). K₂ (inf. lin.) शिविरान्; B₂ T₁ G₂ 'राय' (for 'राणि'). — *) K₂ V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 2. 2. 3 जवेक्ष्यमाणाः; K₂ जवेक्षमाणाः; Da. 1 निरीक्ष्यमाणाः; G₂ M₁ 'इवेक्ष' (for 'जवेक्ष').

37 Da. 4 om. 37 (cf. v. 1. 33, 39). Da om. 37^a (cf. v. 1. 36). V₁ repeats 37 after 40 and B₂ 3 after the repetition of 40^a. — *) Da गोवीर्य- (for 'गाण्डीव-'). Dn₁ 'मुके' (for 'मुकैश्च'). K₂ V₁ (both times) B₂ (second time) 3 (first time) Da₁ D₁ 2. 2. 3 T₂ च (for 'तु'). B₁ मुपये- (for 'मुपयै-'). — *) T₂ damaged. K₂ V₁ (first time) B₁ 2 (first time) 2. 2. 3 (first time) Da₁ Dn₁ D₁ 2. 2. 1 S (T₂ damaged; T₂ missing) शिडाशितैः; B₂ (second time) शितैः शरैः; B₂ (second time) शारैः शितैः (for 'शितैः शरैः'). V₁ (first time) 'दिग्धवाजैः'; B₂ (first time) 'गायः'; B₂ (second time) T₂ 'गायैः'; G₂ 'वजे' (for 'वाजैः'). — *) G₁ शिवमैर- B₂ Da₁ T₁ भुवि भाति; Da T₂ G M विराज (for 'भुवि भाति'). V₁ (second time) महावपुष्पावभिमिति कर्णो; B₂ 3 (both second time) महावपुः संविराज कर्णो. — *) B₂ 3 (both second time) 'जातैः' (for 'जातैः'). V₁ (second time) हतोपि सूर्यस इवांशुमाली; Da S (T₂ missing) हतोपि दीप्तामुरिवांशुमाली (Da G₂ 'मा' के).

38 Da. 4 om. 38 (cf. v. 1. 33, 39). — *) Da S

(except T₁; T₂ missing) रुधिरावसिक्तं (for 'रावसिक्तं'). — *) G₂ पुष्पानुकम्पी (for 'भक्ता'). — *) B₂ 4 सृष्ट्वा (for 'सृष्ट्वा'). Da सृष्ट्वांशुमालि. V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 2. 2. 1 [अ]मुमिर (for 'करै'). K₂ कांवरूपं; B₂ Da₁ D₁ 3-4 रक्तरूपं (for 'रूपः'). Da T₁ 1 G₁ 1 M₁ 2-4 सृष्ट्वा T₂ 1 रक्ता कराग्रैः क्षमजानुरूपैः (Da 'जानुकेपैः'; G₁ 'जानुकैः'; M₁ 2-4 'जाकरूपैः'); G₂ सृष्ट्वाकराग्रैः क्षमजानुकेति; M₁ सृष्ट्वा कराग्रैः लोहितरक्तरूपं; Cv सृष्ट्वांशुमालीलोहितरक्तरूपं. — *) V₁ स्विताः मुरम्येति (sic). B₂ 2-4 Da₁ Dn₁ D₁ 2. 2. 1. 3 Co सिष्णामुर (for 'सिष्णा'). S K₂ 3 [अ]वरं (for 'परं'). K₂ मुमयं (sic). K₂ सिष्णामुरम्येति परं समुद्रं; K₂ जलात्ममम्येति परं समुद्रं; B₂ सिष्णामुं समम्येति परं समुद्रं; Da T₂ तदा (T₂ नृष्णा) मुराणादपरं स; T₁ G आमुं तदामादपरं स; M सिष्णामुराणाद; Cv सिष्णामुरम्येति परं स.

39 Da. 4 om. 39 (cf. v. 1. 33, 39). — *) S K₂ 2. 2. 3 इवेक्ष (for 'दीव'). Dn₁ Da₁ संविज. K₁ मुरपिसंवाः; B₂ 'पिसंवाः'; Da 'पेवसस्य'; T₁ 3 G₂ महर्षेयस्य; G₁ 3 M मुरर्षेयस्य (for 'पिसंवाः'). — *) Da तु (for 'सं'). K₂ om.; Da S ते तु (for 'वाग्नि'). K₁ B₂ Dn₁ Da₁ 'निकेतनं'; G₁ 'निकेतुं' (for 'निकेतम्'). — *) B₂ K₂ एवं ३३ विष्णा; B₂ (sup. lin. as in text) एवं कवविष्णा; Da T₁ 3 G संविज सर्वा (for 'सर्वविष्णा'). B₂ च जनता; K₁ जनता (sic); K₂ V₁ B D (Da. 4 om.) T₁ 3 G M Ca. ३ जनता; M₁ 2-4 तु जना (for 'च जना'). K₂ विसस्तुर; Da [अ]वसस्य; G₁ तु सर्वं; Co विसस्युः (as in text). — *) Da₁ D₁ 3 यथावयं (Da 'या'); T₁ 3 G₂ 'तयै'; G₁ तया मुखं (for 'यथामुखं'). K₂ याति; Da₁ D₁ 3 त्वं च; Da S त्वं च (for 'त्वं च'). Da S महीतले (for 'तले').

40 Da. 4 om. 40 (cf. v. 1. 33, 39). M₁ om. 40^a. — *) K₂ जवेक्षैर (for 'करै'). — *) B₂ K₂ B₂ Dn₁ Da₁ 3 T₁ G M₁ 2-4 विष्णाम (for 'विष्णव'). B₂ 2. 2. 3

निशम्य युद्धं कुरुवीरमुख्ययोः ।

धनंजयस्याधिरथेश्वरं विस्मिताः

प्रशंसमानाः प्रययुस्तदा जनाः ॥ ४०

शूरैः संकृत्ववर्माणं वीरं विशसनं हतम् ।

Ds -मुख्याः; Ds -संख्ययोः; Gs -युद्धे (for -मुख्ययोः). — After 40^{ab}, M₂s read 39. B₂s repeat 40^a followed by the repetition of 37, after 40. G₁ M₂ read 40^{ab} after 53^{ab}. — ^a) M₁ धनंजयश्च. Ds T₁ G₁ [अ]तिरथस्य (Ds 'श्च'); T₂ M₁ [अ]तिरथेश्वरं (for [आ]-धि'). S₂ विस्मृताः. B₂s (both second time) धनंजयं चाधिरथि (B₂ 'यं') च सर्वे. — ^a) Ds T₁ G M [अ]हृतं (for जनाः). — After 40, V₁ repeats 37 and Ds T₁ G M ins. an addl. colophon [Adhy. name: M₁ रणाधिरवर्णनं. — Adhy. no.: Ds 90; T₁ M₁ 110; G₂ 109].

41 Before 41, Ds S (except T₂; T₂ missing) ins. संजयः. For sequence in Ds T₁ G₂s M₁, cf. v. l. 31. D₂.4 om. 41 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) K₂ V₁ B₂s Dn₁ Ds₂ T₁s G₁s M शूरः; G₂ रथ- (for शूरैः). K₄ -वर्माणं (for -वर्माणं). — ^b) S₂ विशसनं; Ca विशसने (as in text). Dn₁ Ds S (T₂ missing) रुधिरक्षितवश्च (Dn₁ 'वास') सं. — ^c) M₂ गांयं (for राधेयं). — ^d) B₂s Dn₁ Ds S (T₂ missing) विमुंचति (T₁ 'ते') (for व्यमुञ्चत). V₁ B₂.2.4 D₂1 D₂.2.5.7 न लक्ष्मीः प्रतिमुंचति. — After 41, V₁ B D₂1 Dn₁ D₂.2.5-7 S (T₂ missing) ins.:

1186* निहतेमवपुषं ज्वलनार्कसमत्विषम् ।

जीवन्तमिव तं शूरं सर्वभूतानि मेनिरे ।

हतस्यापि महाराज सूपुत्रस्य संयुगे ।

वित्रैः सर्वभूतानि सिंहस्त्रेवेतरे मृगाः ।

[D₂1 D₂.s om. lines 1-2. — (L. 1) B₁ निहतः; B₂-s D₂ निहतः; Ds निहत- (for निहत-). Dn₁ Ds S (T₂ missing) तं तु (Dn₁ T₂ G₁ तस्य) जावन्दनिमं (for the prior half). B₂.2.4.5 Dn₁ T₂ मने (for -निषम्). Ds T₁ G M बालरं (M₂-4 चन्द्रार्कं) सूपुत्रं (Ds 'प्रभं'). — (L. 2) B₁ ज्वलन्तम् (for जीवन्तम्). V₁ B₂.2.4 D₂ शूरं च; B₂ T₂ शूरं तं (by transp.); Ds शूरश्च. — (L. 3) V₁ हता राज (for महाराज). — (L. 4) B₂ Dn₁ Ds T₁s G₂ M हतं तो यो (M वी. या. (for 'भूतानि). T₂ परे (for [र]हरे).] B₂s Dn₁ Ds S (T₂ missing) cont.:

1187* हतोऽपि पुरुषव्याघ्रो व्याहरन्निव लक्ष्यते ।

गतामुपि राधेयं नैव लक्ष्मीर्व्यमुञ्चत ॥ ४१

नानाभरणवात्राजन्मृष्टजाम्बूनदाङ्गदः ।

हतो वैकर्तनः शेते पादपोऽङ्कुरवानिव ॥ ४२

कनकोत्तमसंकाशः प्रदीप्त इव पावकः ।

[Dn₁ T₂ M₂-4 जीववान् (for व्याहरन्). B₂.s लक्ष्यते (for लक्ष्यते).]

B₂.s Dn₁ Ds S (T₂ missing) cont.: V₁ B₂.2.4 D₂1 D₂.2.5.7 cont. after 1186*:

1188* नाभवद्विकृतं किञ्चिन्मृतस्यापि महाभयः ।

चारुवेषधरं राजञ्चारुमौलिशिरोधरम् ।

तन्मुखं सूपुत्रस्य पूर्णचन्द्रसमद्युति ।

[(L. 1) B₁ विकृतिः; Dn₁ T₂ G₂s विकृतिः; Ds विदितं (for विकृतं). V₁ वक्त्रे; B₂ वक्त्रं; Dn₁ T₂ काचिन् (for किञ्चिन्). V₁ मृगस्य; B₁ D₂.7 सृतस्य; Ds G₁ हतस्य; T₂ गतस्य (for मृतस्य). — (L. 2) V₁ B₂.2.4 Ds -वेषधरं (for -वेष'). Dn₁ T₂ वीरं (for राजन्). Ds चारुवेष- (for 'मौलि-). B₂ -शिरोरुहं; D₂.7 -धरं शुभं (for -शिरोधरम्). — (L. 3) B₂ D₂.7 T₂ समद्युतिः; Ds समद्युतिः; G₁ समप्रभं (for -समद्युति).]

42 For sequence in Ds T₁ G₂s M₁, cf. v. l. 31. D₂.4 om. 42 (cf. v. l. 33, 29). T₂ G₁ M₂-4 read 42^{ab} after 43. — ^a) V₁ नानाकचणञ्चान् (sic) (for नानाभरणं). — ^b) K₁.4 दृष्टः; V₁ B D₂.4.7 तस्य (for मृष्ट). Ds S (T₂ missing) तस्यजावन्दप्रभः. Ds S (T₂ missing) ins. after 42^{ab}: Dn₁ ins. after 43:

1189* वर्षित्वा शरवर्षाणि प्रताप्य रिपुवाहिनीम् ।

श्रीमानिव सहस्रांशुर्वज्रसर्वाङ्गप्रताप्य च ।

[(L. 1) Dn₁ T₂ शरवर्षेण (for 'वर्षाणि). — (L. 2) Dn₁ T₂ जगत्सर्वं (for ज्वलन्सर्वाङ्ग). Dn₁ नः (for च).]

Dn₁ T₂ cont.:

1190* हतो वैकर्तनः कर्णः सपुत्रः सहबाहनः ।

अर्थिनां पक्षिसंघस्य कल्पवृक्षो निपातितः ।

[T₂ om. line 1. — (L. 2) Dn₁ पक्ष- (for पक्षि-).]

— ^a) Ds ततो (for हतो). Ds S (T₂ missing) कर्णः (for शेते). — ^b) T₂ सूपुत्रः सनातनः. — After 42, S K Ds ins. 1192*.

43 For sequence in Ds T₁ G₂s M₁, cf. v. l. 31. D₂.4 om. 43 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) T₂ यमाहुत्तम-संकाशः. — ^b) V₁ B D₂1 Dn₁ D₂.2.5-7 S (T₂ missing) ज्वलन्निव विभावसुः. — After 43^{ab}, V₁ B D₂1 Dn₁ D₂.2.5-7 S (T₂ missing) ins.:

1191* स शान्तः पुरुषव्याघ्रः पार्थसायकवारिणा ।

यथा हि ज्वलनो दीप्तो जलमासाद्य शान्त्यति ।

सपुत्रः पुरुषव्याघ्रः संज्ञान्तः पार्थनेजया ।
 प्रताप्य पाण्डवान्नाजन्वाञ्चालांश्चास्त्रनेजया ॥ ४३
 ददानीत्येव योज्योच्च नास्तीत्यर्थितोऽर्थभिः ।
 सद्भिः सदा सत्पुरुषः स हतो द्वैरथे वृषः ॥ ४४
 यस्य ब्राह्मणसान्सर्वमात्मार्थं न महात्मनः ।

कर्णाभिः समरे सहस्रार्थमेवेन ज्ञातः ।

प्रवृक्ष च यतो दीर्घं सुपुद्गेनात्मनो भुवि ।

[(L. 1) Ds प्रः; Ts सुः; Ms-4 से (for स). Bs: Ds: T: व्याघ्र (for व्याघ्रः). Bs: चरिणा (for चरिणा). — (L. 2) Ds G: ददाति (for ददाति). Ts Gs: Ms-4 ददातिर्बलिने दीर्घो (for the prior half) Ms: ज्ञातः (for ज्ञातः). — G: om. line 3. — (L. 3) Ms-4 ददोच (for कर्णाभिः). Bs: 4.4 दमिनः; Bs: Ds: 4 दमिनः (for समरे). G: पार्थमेवेन (for 'मेवेन). V: B (except Bs) Dm: Ds: 4 संवृते (for ज्ञातः). Ds: पार्थमेवेन ज्ञातः. — (L. 4) Bs Dm: Ds M आह्वयः; T: आह्वयः; G आह्वय (for प्रवृक्ष). Ds T: M स; G: 4 स; G: सु (for च). T: आह्वय वचसे दीर्घ (for the prior half). Ts महात्मनो (for सुपुद्गेन). Ds विनो (for भुवि).]

V: B Ds: Dm: Ds: 4.4.1 cont.: 8 K Ds: ina. after 42:

1192* विस्मय्य शरवर्षाणि प्रताप्य च दितो दस ।

— Bs transp. 43rd and 43rd. — *) Dm: Ds S (Ts missing) सपुत्रः समरे कर्णः. — *) Ks: B Dm: Ds: Ms: स पार्थः; V: निहतः; Ts Gs: प्रपार्थः; Ts सुपार्थः (for स). — *) Bs संप्रताप्य (for प्रताप्य). Gs समरे (for पाण्डवान्). Dm: Ds S (Ts missing) सपार्थः (for राजन्). — *) Gs: पंचाकांक्ष. V: Bs-4 Ds: Ds: 4.4.1 om. च. Ks च सुतेजसा; Bs स्वस्रः; Ts चास्त्रितेजसः (for चास्त्रितेजसा). — After 43, Dm: ina. 1189* and Ts G: Ms-4 read 43rd.

44 For sequence in Ds T: Gs: Ms, cf. v. 1. 31. Ds: om. 44 (cf. v. 1. 33, 29). Ts om. 44th-45th. — *) Ks Bs Ds ददाति (for 'दि). 8s [5] नोचन् (sic); Bs वाचो; Dm: Ds वाचं; T: Gs: M प्रादात् (for ज्योचन्). Ds ददात्येव हि यः प्राणान्; Gs ददो नित्येन यः प्रादात् (sic). — *) Ds S (Ts om.; Ts missing) अर्थभिः (G: 'लो; M 'नो)चदत् (for 'लोऽर्थभिः). V: नार्थस्तीत्यर्थितो विभुः (sic). — Before 44th, T: Gs: ina. संवृत्तः. — *) Ds सत्यः; Gs: सत्यः; Gs सत्यः (for सद्भिः). Ks सत्पुरुषः. — *) Ks स दितो; Ts संवृत्तो; Gs स तेन (for स हतो). Ms-4 द्वैरथो (for 'थे). V: Ds वृषः; Ds S (Ts om.; Ts missing) वृषा (for वृषः).

नादेयं ब्राह्मणेभ्यामीयस्य स्वपि जीवितम् ॥ ४५

सदा नृणां प्रियो दाता प्रियदानो दिवं गतः ।

आदाय तव पुत्राणां जयाशं धर्मं धर्मं च ॥ ४६

हने स्म कर्मे सरितो न स्रवन्ति

जगाम चार्त्तं कलुषो दिवाकरः ।

C. 8. 4949
D. 8. 54. 49
K. 8. 100. 15

45 For sequence in Ds T: Gs: Ms, cf. v. 1. 31. Ds: om. 45 (cf. v. 1. 33, 29). Ts om. 45th (cf. v. 1. 44). — *) T: ब्राह्मणवान्; Ca 'सन् (as in text). G: Ms-4 ददं (for सदेव). — *) 8s Ks: Ds: आत्मानं न (8s नो); Ks 'धोच; V: B Ds: Dm: Ds: 4.4.1 S (Ts om.; Ts missing) विजयावीन् (for आत्मानं न). — *) V: damaged; Ds G: सदेव; Ts सदा हि (for नादेयं). Ds S (except Ts; Ts missing) ब्राह्मणेभ्यश्च (for 'व्यासीन्). — *) Bs वस्यार्थम्; Ds वस्यार्थम्; G: सति स्वम्; G: स्वम् (for वस्य स्वम्).

46 For sequence in Ds T: Gs: Ms, cf. v. 1. 31. Ds: om. 46 (cf. v. 1. 33, 29). — *) Ks: V: B Ds: Ds: 4.4.1 Gs Ms-4 नृणां; Dm: Ts स्त्रीणां (for नृणां). Ds प्रियं. Dm: T: निजं; Ds T: G M राजन् (for दाता). — *) Ks प्रियदाने (for 'दानो). Dm: Ds S (Ts missing) दाता चैव महारथः (Ds Gs: महोरथान्). — After 46th, V: B Ds: Dm: Ds: 4.4.1 S (Ts missing) ina:

1193* स पार्थकविनिर्दग्धो गतः परमिकां गतिम् ।

यमाभिराकरोद्द्वैरं सुवले स यतो दिवम् ।

[(L. 1) Bs पार्थकः; Ds: Ds: पार्थका (for पार्थक-). Bs: Ds: 4 स पार्थकविनिर्दग्धो; Dm: T: 4 स दे पार्थकविनिर्दग्धो (for the prior half). — (L. 2) Dm: Ds T: 4 वृषम् (for सुवल्). Bs transp. गतो and दिवं.]

— *) Ks सर्वं धर्मं (sic); Ds T: Gs: M चैव ज्ञा (Ds व; Gs क)र्मे (for धर्मं धर्मं).

47 For sequence in Ds T: Gs: Ms, cf. v. 1. 31. Ds: om. 47 (cf. v. 1. 33, 29). — *) 8s स (for स). Ks सु सुवेति (for न स्रवन्ति). Ks V: B Ds: Dm: Ds: 4.4.1 Gs M हते कर्मे सरितो न प्रसस्रुः (Ks न स्रवन्ति; Ds न प्रसस्रु [sic]; Ds: 4 न प्रसस्रु; Ds ना-अवेत्त); Ds हते च कर्मे सरितो न स्रवन्ति; T: 4 हते च (Ts 'ते वि) कर्मे सरितो न (Ts वि) सस्रुः; Gs: 4 हते च कर्मे सरितो न प्रसस्रुः. — *) Bs वाचं (for चार्त्तं). Ks कलुषो; Dm: T: सविता; Ds कलुषः; T: Gs: Ms: कलुषो (for 'यो). — *) Ts प्रहास्यतिर्वृत्तः; Gs Ms: यतो प्रहास्य. Ca after प्रहः (as in text). Ks अवहितार्कः; Bs: 'लोच; Dm: T: अवहितार्कः (for अवहितार्कः). Ds T: Gs: Ms-4 यतो प्रहास्य अवहितार्कः. — *) B (except Bs) Dm: Ds: G:

ग्रहश्च तिर्यग्ज्वलितार्कवर्णो

यमस्य पुत्रोऽभ्युदियाय राजन् ॥ ४७

नमः पफालाथ ननाद चोर्वी

ववुश्च वाताः परुषातिवेलम् ।

दिशः सधूमाश्च शृशं प्रजज्वलु-

र्महार्णवाश्चुभिरं च सखनाः ॥ ४८

सकाननाः साद्रिचयाश्चकम्पुः

प्रविन्ययुर्भूतगणाश्च मारिष ।

बृहस्पती रोहिणीं संप्रीड्य

बभूव चन्द्राकसमानवर्णः ॥ ४९

सोमस्य; G₂ यमश्च (for यमस्य). D₇ (marg.) आता (for पुत्रो). Ca cites यमआता. K₁ [S]भ्युदियाय; D₈ T₁ M_{1,2,3} [S]भ्युदितस्तु; G_{1,3} *दितः स; G₂ M₃ *दितश्च (for *दियाय). B_{1,4} D₁ D_{2,7} T₁ G M तिर्यक्; T₂ केतुः (for राजन्).

48 For sequence in D₈ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D_{2,4} om. 48 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) S K₂ प्रकालाव- (sic); K_{1,3} D₈ पफालावः; K₄ प्रकाला च; B_{2,5} D₁ T₂ पफालेव; D₈ T₁ G M चचालाथ (for पफा*). Ca cites पफाल (as in text). B_{2,5} चचाल; D₈ (marg.) ननाम (for *न). Ca cites नवननाद (for [अ]य न*). K₂ चोक्षी (sic); K₃ रोदसी; T₂ पृथ्वी; Ca चोर्वी (as in text). — ^b) D₁ विवुश्च (for व*). K₂ T₂ G₁ M₃ पुरुषाः (for परुषा). V₁ B D₁ D₂ D_{1,2,5,7} T₂ M₁ सुधोराः; D₈ T₁ G M₂₋₄ च धोराः (for [अ]तिवेलम्). — ^c) D₁ D_{1,5} दिशश्च (for दिशः). K₁ प्रजज्वलं; B₂ D₇ प्रजजिरे (for *ज्वलु). D₁ D₈ S (T₃ missing) दिशो बभूवुर्ज्वलिताः स(D₈ *ताश्च)धूमाः. — ^d) K₁ D₁ चक्षुभिरं च; K₃ निक्षुभिरं च (sic); K₄ D₇ चक्षुभिरं च (for *रे च). B₂ महार्णवाश्चुभिरं च सखनाः; D₁ D₈ T_{1,2} G_{1,3} M महार्णवाः सखनुश्चुभिरं च (D₈ *अक्षुभिरं); G₂ *र्णवाः चक्षुभिरं सखनुश्च.

49 For sequence in D₈ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D_{2,4} om. 49 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) T₂ सहार्णवाः (for सकाननाः). D₈ T₂ साद्रिचयाश्च; T₁ चाद्रियो वै; T₁ (inf. lin.) चाभिचराश्च; G_{1,3} M चाद्रिवराश्च; G₂ चाद्रिभुवश्च (for साद्रिचयाश्च). S₂ चकंपः; K₃ चकंप भूस्तदा; V₁ चचाल भू; B D_{2,7} विददिरं; D₁ D_{1,5,8} चकंप भू; D₁ D₈ S (T₃ missing) चकंपिरे (for चकम्पुः). — ^b) D₁ सर्वं (for मारिष). — ^c) K₃ संप्रीड्य; V₁ स प्रीड्य (for संप्री). D₁ D₈ S (T₃ missing) बृहस्पतिः (D₈ G₁

हते कर्णे न दिशो विप्रजज्जु-

स्तमोवृता द्यौर्विचचाल भूमिः ।

पपात चोल्का ज्वलनप्रकाशा

निशाचराश्चाप्यभवन्प्रहृष्टाः ॥ ५०

शाश्वप्रकाशाननभर्जुनो यदा

क्षुरेण कर्णस्य शिरो न्यपातयत् ।

अथान्तरिक्षे दिवि चेह चासक-

द्रभूव हाहेति जनस्य निखनः ॥ ५१

स देवगन्धर्वमनुष्यपूजितं

निहत्य कर्णं रिपुमाहवेऽर्जुनः ।

ग्रहः शनिः) संपरिचार्य रोहिणीं. — ^a) D₁ D₈ S (T₃ missing) -समो विशां पते (for -समानवर्णः).

50 For sequence in D₈ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D_{2,4} om. 50 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) K₁ विप्रजज्जुस्य (sic); K₂ जज्ञे; V₁ विजज्जुस्य; B₂ विप्रजज्जुस्य; D₈ *कारैश्च T₁ *काशिरे; G_{1,3} *चाराः; M₁ न प्रचाराः; M₂₋₄ संप्रकाशाः (for विप्रजज्जुस्य). B₂ हते कर्णे नैव दिशो विजजिरे; D₁ T₂ हते तु (T₂ *तेपि) कर्णे विदिशोपि जज्वलुस्य; G₂ हते कर्णे न दिगीक्षप्रचाराः. — ^b) K₃ खनोद्धता (sic); D₈ ततश्चंद्राकाः; T₁ G M सचंद्राका (for तमोवृता). B₂ विननाद; B_{2,5} च बभूव; T₁ च चचाल (for विच*). K₃ एषा; B_{2,5} कृत्स्ना (for भूमिः). — ^c) K₃ तवो (sic) (for पपात). D₈ -प्रभावा; G_{1,3} M₂₋₄ -प्रभा च; G₂ M₁ -प्रभाश्च (for -प्रकाशा). — ^d) V₁ संप्रहृष्टाः; B₂ सुहृष्टाः (for प्र*). D₈ चचार हृष्टाः सुमना बभूवुः; T₁ निशाचरा हर्षमाणा बभूवुः; G M *चरा हृष्टमना (G_{1,3} *तरा; M₁ *रूपा) बभूवुः.

51 For sequence in D₈ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D₂ om. 51 (cf. v. l. 33). D₄ om. 51^a (cf. v. l. 29). T₂ om. 51^{ab} — ^a) D₈ शशिप्रकाशेन यदाहर्जुनो हतं. — ^b) D₁ D_{1,5} क्षुरेण (for क्षुरेण). K₃ [S]न्यपातयत् (for न्यपा*). D₈ S (T₃ om.; T₃ missing) जहार (T₃ क्षुरेण) कर्णस्य शिरः क्षुरेण. — ^c) V₁ B_{1,2,3} D₈ [अ]तरीक्षे. B₂ सैव (for चेह). K₁ om. from चास up to हवे (in 52^b). K_{2,4} चासकृद्; V₁ B_{1,2,3} D₁ D_{1,5,8} राजन्; B₂ शब्दो (for चासकृद्). D₁ D₈ S (T₃ missing) ततो (D₁ T₁ M₂₋₄ *दां)तरिक्षे सहसैव शब्दो. — ^d) Some MSS. निखनः. D₁ D₈ T₁ G M सु (G₂ श)रैर्विमुक्तः; D₈ महान्विनिखनः; T₂ सुरैर्विमुक्तैः (for जनस्य निखनः).

52 For sequence in D₈ T₁ G_{2,3} M₁, cf. v. l. 31. D₂ om. 52 (cf. v. l. 33). K₁ om. up to हवे (in 52^b)

रराज पार्यः परमेण तेजसा

धृत्रं निहत्येव सहस्रलोचनः ॥ ५२

ततो रथेनाम्बुदधुन्दनादिना

शरन्नभोमध्यगभास्करत्विषा ।

पताकिना भीमनिनादकेतुना

हिमेन्दुशङ्खस्कटिकावभासिना ।

सुवर्णमुक्तामणिषजविद्रुमै-

रलंकृतेनाप्रतिमानरंहसा ॥ ५३

नरोत्तमो पाण्डवकेशिमर्दना-

धुदाहिनावग्निदिवाकरोपमौ ।

रणाजिरे वीतमयी विरेजतुः

समानयानाविष विष्णुवामनौ ॥ ५४

ततो धनुर्ध्यातलनेमिनिखनेः

प्रसन्न कृत्वा च रिपून्हतप्रमान् ।

संसाधयित्वैव कुरूध्वजरीषैः

कपिध्वजः पक्षिवरध्वजश्च ।

प्रमथ ग्रहौ धमतुः सुषोषौ

मनांस्वरीणामवसादयन्तौ ॥ ५५

C. 8. 4883
B. 8. 94. 107
E. 8. 110. 23

(cf. v. 1. 51. — *) T₁ तदेव (for स देव). Da₁ D₁.
G₁ -पुत्रिनो (for 'त'). — *) S₁ रराज (for रराज).
Dn₁ D₁ S (T₁ missing) राजन् (for पार्यः). Dn₁ T₁
यत्वेसा; G₁ कर्मण्य (for तेजसा). *) B₁ सहस्रनेत्रः
(for 'लोचन'). Dn₁ D₁ S (T₁ missing) यथा पुरा
धृत्रवधे शतक्रतुः.

53 For sequence in D₁ T₁ G₁ S M₁, cf. v. 1. 31.
D₁ om. 53 (cf. v. 1. 33). G₁ M₁ read 53rd after 52.
— *) K₁ T₁ -नादिनादिना; D₁ -नादिना तदा; G₁ -सुखयना-
दिना (for 'धृन्'). — *) K₁ शरन्नभो- (sic); T₁
शरीरनेत्रो). B₁ -गतांकुलेजसा; Dn₁ T₁ -दिवाकरार्किषा (for
-गभास्करत्विषा). D₁ शरन्नभोमध्यगभास्करतेजसा (sic);
D₁ T₁ G₁ S M₁ शरन्नभोमध्यगभास्करतेजसा (for 'हिमेन्दुशङ्खस्कटिकावभासिना').
— After 53rd, G₁ M₁ read 40th. — *) K₁
पताकिनी; D₁ G₁ S M₁ पताकिना (for पताकिना). T₁
G₁ -विनादिना तदा (for 'दकेतुना'). D₁ पताकिना वानर-
केतुना वदिर. — *) V₁ कुर्वेदुसंख; D₁ महेंद्रवज्र; T₁
G₁ S M₁ रथेन संख; G₁ रथेन दुख (for हिमेन्दुशङ्ख).
B₁ स्कटिकावभासिना; B₁ -स्कटिकावभासिना; B₁ स्कटि-
कावभासिना; B₁ M₁ 'मभासिना; D₁ 'मभासिना; G₁ 'मि-
हासिना; M₁ S 'मिभासिना (for 'वभासिना'). — After
53rd, Dn₁ D₁ S (T₁ missing) ina:

1194* महेंद्रबाहप्रतिमेन तपुनौ

महेंद्रवीर्यप्रतिमानवीर्यौ ।

[(L 1) G₁ -वार- (for 'वार-'). — (L 2) D₁ -वार-
(for 'वीर-').]

— *) K₁ वज्रविद्रुमौ; K₁ रत्नविद्रुमैर; D₁ -वज्र; G₁
-वज्रपुष्टिरेर (for 'विद्रुमैर'). — *) V₁ damaged. Dn₁
महेंद्रवार् (for 'देव'). V₁ B₁ S Dn₁ D₁ S (T₁ missing)
[म]प्रतिमेन (T₁ 'म') (for 'मान-'). D₁ तेजसा (for
'रहसा').

54 For sequence in D₁ T₁ G₁ S M₁, cf. v. 1. 31.

D₁ om. 54 (cf. v. 1. 31). — *) K₁ -मर्दनाद् (for
-मर्दनाद्). B₁ S Dn₁ S (T₁ missing) नरोत्तमौ
यादव (B₁ S Dn₁ केवच) (Dn₁ 'व') हुन्दनौ. — *)
K₁ V₁ B₁ Dn₁ D₁ S तदा (B₁ Dn₁ D₁ 'वा')-
हिताद् (for 'उदाहि'). D₁ S: तदाहिता D₁ इतौ हुता-
वग्निदिवाकरी यथा; D₁ T₁ G₁ M₁ हुताग्रना (D₁ हुनौ हुता-
T₁ हुना हुता; G₁ समीरनाग्नीव दिवाकराविष; T₁ G₁ S
दिवाकरी दीप्तहुताग्रनाविष. — K₁ om. 54th-55th. — *)
T₁ वीरमयी (for वीर'). B₁ S D₁ विरेजतु; D₁ विरेजतुः
(sic) (for विरेजतु). — *) Dn₁ -यानाविष; D₁ G₁ S
M₁ -योगाविष; G₁ योगाविष (for -यानाविष).

55 For sequence in D₁ T₁ G₁ S M₁, cf. v. 1. 31.
D₁ om. 55 (cf. v. 1. 33). K₁ om. 55th (cf. v. 1. 54).
— *) V₁ B₁ S Dn₁ D₁ S -वाह-; B₁ S D₁ S -वाह-; B₁
-कर्म; Dn₁ D₁ T₁ -यान- (for 'नेमि'). Some MSS.
निखने: D₁ ततो धनुर्ध्यातलनेमिनिखनैः (sic). — *)
D₁ कृत्वाच; D₁ G₁ कृत्वाच (for कृत्वा च). T₁ om.
(1 haph.) from हत up to कुरुम् (in 55th). V₁ B₁ S
D₁ S: रिपुं हतप्रभं; B₁ रिपून्हतप्रभं; G₁ 'न्यातप्रमान्
(for 'न्यातप्रमान्'). D₁ प्रसन्न कृत्वाचरिपून्हतप्रभान् (sic).
— *) S₁ संसाधयित्वैव; B₁ S Dn₁ D₁ T₁ संसाधयित्वा तु
(T₁ च); D₁ G₁ S सादयित्वा च (G₁ 'त्याव') (for संसाध-
यित्वैव). D₁ G₁ M₁ च (for [च]व). G₁ S M₁ S रिपून्
(for कुरुम्). Dn₁ D₁ T₁ G₁ M₁ S शरोचनैः (for शरोचनैः).
— After 55th, D₁ ina:

1195* उतौ तदा यादवपाण्डुवन्दनौ ।

— T₁ om. 55th. — *) V₁ B₁ Dn₁ D₁ S इतौ (B₁
कृष्णौ) तदावमितप्रभावी; D₁ T₁ G₁ M₁ प्रसन्न (T₁ 'च')-
तु संखरी (M₁ 'रवी') सुषोषी (D₁ 'धोषनी'). — *) K₁
D₁ प्रविदारयन्तौ; V₁ B₁ Dn₁ D₁ S T₁ अवधारयन्तौ; Dn₁
D₁ S हव दार; D₁ M₁ उपरात; G₁ उपरात (for अवरात).

सुवर्णजालावततौ महास्वनौ

हिमावदातौ परिगृह्य पाणिभिः ।

चुचुम्बतुः शङ्खवरौ नृणां वरौ

वराननाभ्यां युगपच्च दध्मतुः ॥ ५६

पाञ्चजन्यस्य निर्घोषो देवदत्तस्य चोभयोः ।

पृथिवीमन्तरिक्षं च घामपश्चाप्यपूरयत् ॥ ५७

तौ शङ्खशब्देन निनादयन्तौ

वनानि शैलान्सरितो दिशश्च ।

वित्रासयन्तौ तव पुत्रसेनां

युधिष्ठिरं नन्दयतः स वीरौ ॥ ५८

56 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ds om. 56 (cf. v. l. 33). Ds om. 56^a. — ^a) K1 -जालावततौ; K2 G1-जालावनतौ; T1.2 *विततौ (for *वततौ). Ds मनस्विनौ (for महास्वनौ). — ^b) K4 हिमावदातौ; Ds भीमावदातौ (for हिमाव). Ss K4 पाणिना; M2-4 वारिभिः (for पाणिभिः). — Ks om. 56^a-57^d. — ^c) K4 Ds Ds चचुं (Ds चुचं)वतुः. T1 G2 M2-4 शंखवरौ; G1 *वरं (for *वरौ). Ks महासुजौ; B1.4 D2.7 वराननौ; B2 नृसिंहौ; Ds lacuna; Ds परानृणां (for नृणां वरौ). — Ds M1 om. 56^d. — ^d) T2 महास्वनभ्यां (for वरान). Ds युगपच्च (for *पच्च). Ds वराननाभ्यां युगपं नृध्यातस्य भरतर्षभ (corrupt); T1 G M2-4 विघोषयन्तौ विजयं जगन्त्रये.

57 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ks Ds om. 57 (cf. v. l. 56, 33). — ^a) V1 B Ds Ds D1.2-2.1.3 T2 चांतरिक्षं (V1 *रिक्षं; B2 *रीक्षं) (for जन्त). Ds पृथिवीं सागरांतां च. — ^d) B2.3 जघञ्च (for जघञ्च). Ss K1.3 जघ्रयन् (for *यत्). V1 (partly damaged) B1.2.4 Ds D1.2.3 ७ दिवं च समचालयत्; Ds T2 दिशश्चैवानुनादयत्; Ds दां च पश्चादपूरयन्; Ds T1 दिवं च समपूरयन्; G M दिशश्च समपूरयत् (G2.3 M1 *यत्). — After 57, K4 V1 B Ds Ds D1.2-7 S (T2 missing) ina.:

1196* वित्रास्ताभ्यामवन्सर्वे कुरवो राजसत्तम ।

शङ्खशब्देन शूरस्य माधवस्यार्जुनस्य च ।

[(L 1) B2 Ds T2 कौरवा (for कुरवो). — G2 om. line 2. — (L 2) Ds तेनाप; T2 वित्रास्ता (for शूरस्य). Ds T1 G1 M1 उभयोः शंखघोषेण; G2 M2-4 शूरवोः शंखशब्देन (for the prior half).]

58 For sequence in Ds T1 G2.3 M1 cf. v. l. 31. Ds om. 58 (cf. v. l. 33). — ^a) Ks शंखनादेव (for *शब्देन). — ^b) Ds वनं (for वनानि). Ds Ds S (T2 missing) गुहा (M1 *हां)श्च (for दिशश्च). — ^c)

ततः प्रयाताः कुरवो जवेन

श्रुत्वैव शङ्खस्वनमीर्यमाणम् ।

विहाय मद्राधिपतिं पतिं च

दुर्योधनं भारत भारतानाम् ॥ ५९

महाहवे तं बहु शोभमानं

धनंजयं भूतगणाः समेताः ।

तदन्वमोदन्त जनार्दनं च

प्रभाकरावभ्युदितौ यथैव ॥ ६०

समाचितौ कर्णशरः परंतपा-

बुभौ व्यभातां समरेऽप्युतार्जुनौ ।

K1 वित्रासयन्तौ (for वित्रास). Ks पुत्रस्य सेना. — ^a) K1 नन्दयतः (for नन्द). Ks V1 B1.2.4 Ds Ds D1.2.3.7.8 युधिष्ठिरं नन्दयतं वरिष्ठौ (Ks प्रहृष्टौ); B2.3 Ds.6 T2 G M *छिरं नन्द (Ds दशं)यितुं प्रयातौ (T2 जग्मतुः); T1 *छिरं तौ समनुप्रयातौ.

59 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ds om. 61 (cf. v. l. 33). M2.4 read 59 after 40^{ab}. — ^a) Ds.6 G M प्रजग्मुः (for प्रयाताः). Ks जवेन; K4 [5]जुवेन; Ds T1 नृवाश्च (for जवेन). — ^b) K4 V1 *स्वनवीर्यमाणं; G2 *स्वनवीर्यमाणं (for *मीर्यमाणम्). Ds श्रुत्वैव शंखश्च न दीर्यमानान्; Ds *व शस्त्रेन विदीर्यमाणा; T1 *व शस्त्रे स्वनमीर्यमाणाः. — ^c) M विहाय (for विहाय). Ds मद्राधिपतिः. Ds च वीरं; T1 च वीराः; T2 च वीरं (for पतिं च). Co cites भारतानां पतिं. K4 सर्वे विहायाधिपतिं पतिं च. — After 59, G2 M2 read 53^{ab}.

60 For sequence in Ds T1 G2.3 M1, cf. v. l. 31. Ds om. 60 (cf. v. l. 33). — ^a) Ds D1.2 तद् (for (for तं). G2.3 परि (for बहु). B2 Ds रोचमानं (for शोभ). Ds महाहवे तं जयशब्दलब्धं. — ^b) Ds T1 G2.3 बोधगणाः; G2 M2-4 यौव; M1 यौवगुणाः (for भूतगणाः). — ^c) Ks तद्वाच मोदन्त; B2 Ds तदन्वमोदं च; T2 प्रापुः प्रमोदं च (for तदन्वमोदन्त). Ds मुद्राचमन्त जनार्दनश्च (sic); Ds तौ चातिमोदंश्च जनाः समेताः; T1 G M तावन्व (T1 *व्य)मोदंश्च जनाः प्रकामं. — ^d) B2 Ds T2 दिवाकराव (for प्रभा). K1 अत्युदितौ. Ss यथा वै; Ds T1 G1 M यथा च; Ds (by corr.) यथाबलौ (for यथैव). — After 60, Ds T1 M1 read line 13-16 and G2 lines 13-14 of App. I (No. 44), while G1.3 M2-4 ina. an addl. colophon after 60 [Adhy. no. : G1 109; G2 M2.3 110; M2 111].

61 Ds om. 61 (cf. v. l. 33). M1 om. 61-63.

तमो निहत्याम्पुदितौ ययामलौ
 शशाङ्कसूर्याविव रश्मिमालिनौ ॥ ६१
 विहाय तान्बाणगणानयागतौ
 सुहृद्गतावप्रतिमानविक्रमौ ।
 सुखं प्रविष्टौ शिविरं स्वमीश्वरौ

सदसहृताविव वासवाच्युतौ ॥ ६२
 सदेवगन्धर्वमनुष्यचारणै-
 र्महर्षिभिर्यक्षमहोरगैरपि ।
 जयामिषुद्ध्या परयामिषुजितौ
 निहत्य कर्णं परमाहवे तदा ॥ ६३

C. 8. 4962
 B. 8. 94. 67
 K. 8. 100. 68

इति श्रीमहाभारते कर्मपर्वणि अष्टपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥

— ¹) B: D: [5] सुनाच्युतौ. D: तथैव संरजतुः [5] विष्णु-
 वासवौ; T: G: सदैव संरजतुः सुनाच्युतौ; T: G: 1.3 M: 4 सदै-
 (G: 1.3 तथैव) संरजतुः सुनाच्युतौ. — D: om. 61^a-62^d.
 — ²) V: B: 1.2.4 D: 1.3.4.5 T: G: विहृत्य; D:
 M: 4 [5] निहत्य (for नि). K: जयुदितौ. T: ययामरौ;
 G: ययेमौ; M: 4 ययाचले (for 'मलौ). — ³) B: 1
 D: 1 D: G: दिवि (for हव). K: रश्मिमालिनौ; T: 'वंलौ
 (for 'मालिनौ).

62 D: 1 M: om. 62 (cf. v. 1. 33, 61). — ⁴)
 K: लयागलौ; V: B: 1.2.4 D: 1.3.4.5 S (M: om.; T:
 missing) महाबलौ; D: lacuna; D: जयाच्युतौ (for 'मलौ).
 — ⁵) D: lacuna; D: सुहृद्गताव; T: G: 'समाव' (for
 'हृताव'). G: जावतमान- (for अप्रति). S: विदुमौ (for
 'विक्रमौ). — T: G: om. 62^d. — ⁶) K: सुखं (for सुखं).
 K: तम् (for सुखं). D: सुखं प्रविष्टौ वरुणे शिविरजतुः; T:
 G: 1.3 M: 4 सुखं प्रविष्टौ (T: 'संप्रविष्टौ) सुखदौ (M: 'सिनी;
 M: 4 'सिलौ) शिविरजतुः. — ⁷) S: सदसहृताविव; K:
 'हृताविव; V: 'नृताविव; B: 'निदाविव; D: 1 'निदाविव
 (for 'हृताविव). D: 1 विष्णुवासवौ (for वासवाच्युतौ). D:
 सदा सरुवायाविव कृष्णवासवौ; T: जयामिव प्राप्य जयादीना-
 च्युतौ; G: 1 M: 4 सदसधित्याविव विष्णुवासवौ.

63 D: M: om. 63 (cf. v. 1. 33, 61). — ⁸) D: 1
 लौ (for ल-). D: lacuna from 63^a up to 63^d. V:
 lacuna for चारणै. — ⁹) G: यक्ष मनोहरैर (for यक्ष-
 महोरगैर). — ¹⁰) S K: 1 जयामिषुद्ध्या; K: 'वृष्या; V:
 'व वृषी; B: 'तिवृक्षा; D: ययामिषुद्ध्या (for जया').

— ¹¹) S: महत्कर्णं (sic); D: 1 हने तु कर्णं. T: तथा
 (for तदा). — After 63, K: V: B D: 1 D: 1.3-4 S
 (M: om.; T: missing) ina.:

1197¹ ययानुत्पन्नं प्रतिपुञ्ज

प्रसन्नमानावतुल्यैश्च कर्मभिः ।

ययानुत्पन्नौ समुद्रद्वयौ तदा

वलिं नियम्यैव सुरैश्चक्रेवौ ।

[Lines 1-2 damaged in V: 1. — (L. 1) K: B: 1.2.4
 D: 1 ययानुत्पन्नं; B: 1 D: 1.3 ययानुत्पन्नं (for यय-). K:
 प्रतिपुञ्जितव्य; B: 'युद्ध दानव; B: D: 1 'वृषितावुतौ; B: 'वृषिता-
 नव; D: 1 'वृष्य दानव; D: damaged (for 'वृष्य दानव).
 — (L. 2) K: वृषसमानव; B: D: 1 वृषसमानव (for 'मानव).
 K: B: D: 1 वृषसमानव (for वृष). D: 1 वृषसमानव (for वृषसमानव).
 — (L. 3) K: समुद्रद्वयैव (for 'द्वयै). D: T: 1 G M: 4
 कन्दर्पवैव समुद्रद्वयैव (T: 1 M: 4 'द्वयै) वृषी. — (L. 4) D: 1
 T: G M: 4 वलं (for वलि). D: G M: 1.2 निदावैव; T:
 निदावैव (for नियम्यैव).]

Colophon om. in S: K: D: T: M: 1; missing in T: 1.
 — Day of Karpas's Generalship: S: K: द्वितीये
 युद्धदिवसे. — Adhy. name: K: शिविरागमनं; D: 1
 रणयुद्धवर्णनं. — Adhy. no. (figures, words or both):
 S: 1 (om. no.) 86; B: 92; B: 81; B: 96; D: 91; T: G:
 112; G: 108; G: M: 1.3 109; M: 110. — After the
 colophon, K: V: B D: (except D: 1) T: 1 G M: 4
 ina. a passage given in App. I (No. 44).

६९

संजय उवाच ।

तथा निपातिते कर्णे तव सैन्ये च विदुते ।
 आश्लिष्य पार्थ दाशार्हो हर्षाद्वचनमब्रवीत् ॥ १
 हतो बलमिदा वृत्रस्त्वया कर्णो धनंजय ।
 वधं वै कर्णवृत्राभ्यां कथयिष्यन्ति मानवाः ॥ २
 वज्रिणा निहतो वृत्रः संयुगे भूरितेजसा ।
 त्वया तु निहतः कर्णो धनुषा निशितैः शरैः ॥ ३
 तमिमं विक्रमं लोके प्रथितं ते यशोवहम् ।

69

'Ts is missing in this adhy. (cf. v. l. 8.60.32).
 V1 is missing up to st. 6 [cf. v. l. line 27 of App. I
 (No. 44)]. D2 om. st. 1^a-17^b (cf. v. l. 8.68.33). D4
 om. up to कृत्वाहो न (in 32^a) [cf. v. l. line 36 of
 App. I (No. 44)].

For this adhy., Ds S subst. a passage, the text of
 which is given separately with variants under v. l.
 43.

1 ^a) K2 D2 निपातिते. — ^b) B1 Dn1 पर-; D2
 तथा (for तव). D2.1 निपातिते (for च विदुते).

2 V1 missing; D2.4 om. 2 (cf. v. l. 1). — ^a)
 B2 ततो; B2 यथा (for हतो). Dn1 वज्रभृता; D2 बलि-
 मिदा. — ^b) K1 कर्णे; K2 कर्ण. K1 धनंजय; B1.4
 निपातितः (for धनंजय). — ^c) K1 वे (for वै). D1
 कर्ण (for कर्णे). B1.2.4 D2.1.3 वधं वै वृत्रकर्णाभ्यां; B2
 Dn1 वृत्रकर्णवधं घोरं.

3 V1 missing; D2.4 om. 3 (cf. v. l. 1). K2 om.
 3^a-4^b. — ^a) B D2 Dn1 D1.2.3.4.5 वज्रेण. — ^b)
 Dn1 निशितैः. D2 धनुष्या निशितैः शरैः.

4 V1 missing; D2.4 om. 4 (cf. v. l. 1). K2 om.
 4^{ab} (cf. v. l. 3). — ^a) S2 प्रति यं (for प्रथितं). K2
 तं; D1 वे (for ते). B D2 Dn1 D1.2.3.4 यशस्करं (B2
 'स्त्रिनं') (for यशोवहम्). — ^b) K2 निवेदयामः; B1.4
 D2 D1.5 'य त्वं; B2.3.5 D2.7 संनि (B2 तं नि) वेदय.
 — ^c) K2 B2 D2 कुरुराजाय (for धर्मं). D2 D1.5
 भारत (for धीमते). B1.2-5 D2.1 धर्मराजस्य भारत; Dn1
 कुरुराजस्य धीमतः.

5 V1 missing; D2.4 om. 5 (cf. v. l. 1). — ^a)
 K2 दीर्घकालः. B2 दीर्घकालमिवांशितं. — ^b) K2 B

निवेदयावः कौन्तेय धर्मराजाय धीमते ॥ ४
 वधं कर्णस्य संग्रामे दीर्घकालचिकीर्षितम् ।
 निवेद्य धर्मराजस्य त्वमानृष्यं गमिष्यसि ॥ ५
 तथेत्युक्ते केशवस्तु पार्थेन यदुपुंगवः ।
 पर्यवर्तयदव्यग्रो रथं रथवरस्य तम् ॥ ६
 घृष्टद्युम्नं युधामन्युं माद्रीपुत्रौ वृकोदरम् ।
 युयुधानं च गोविन्द इदं वचनमब्रवीत् ॥ ७
 परानभिमुखा यत्तास्तिष्ठध्वं भद्रमस्तु वः ।

D2 Dn1 D1.2.3.4 धर्मराजाय (for 'राजस्य'). — ^a)
 B2.5 D2 D1.5 जवाप्यसि (for गमिष्यसि). — After
 5, K4 ins. 1200^a. B D2 Dn1 D1.2.3.4 ins. after 5:
 K4 after 8:

1198* वर्तमाने तु युद्धे वै तव कर्णस्य चोभयोः ।
 द्रष्टुमायोधनं पूर्वमागतो धर्मनन्दनः ।

ततः स्वशिविरं यातः स राजा पुरुषर्षभ ।

[(L. 1) K4 तु युद्धं वै; Dn1 महायुद्धे. — (L. 2) D2
 द्रष्टुम्. D2 धर्मनन्दन. — (L. 3) Dn1 युद्धं तु (for युद्धं).
 B2 D2 Dn1 D1.2.3 गात्र (D2 'ह') विदितवान्. K4 B D2
 नाशकः; D2 D1.2.3 न शक्तः (for नाशकत्). — (L. 4) B2
 तु; Dn1 D2 स (for स्व). Dn1 गत्वा (for यातः). B1 धर्मराजो
 युधिष्ठिरः; Dn1 स्तितवान्पुरुषर्षभः (for the posterior half).]
 — After the above, K4 reads 9.

6 V1 missing; D2.4 om. 6 (cf. v. l. 1). K4 reads
 6 after 1200^a. — ^a) S2 K2 B D2 Dn1 D1.2.3.4.5
 तथेत्युक्तः. — ^b) B2.5 D2 यदुपुंगवः; Dn1 पांडुपुंगवः. —
 K2 om. 6^a-9^b. — ^c) B1.2-5 D2 D1.2.3.4.5
 पर्यावर्तः; B2 पर्यवेद. — ^d) Dn1 रथो (for रथं). D1
 रथैः; D2 रथि (for रथ). B2 च (for तम्). — After
 6, B1.5 D2 Dn1 D1.2.3.4.5 ins.:

1199* एवमुक्त्वा युद्धं कृष्णः सैनिकानिदमब्रवीत् ।

7 K2 D2.4 om. 7 (cf. v. l. 6, 1). B1 D2 Dn1
 D1.2.3.4 transp. 7 and 8^{ab}. — ^a) V1 माद्रीपुत्रोः
 D2 'पुत्रं.

8 K2 D2.4 om. 8 (cf. v. l. 6, 1). V1 om. 8^{ab}.
 B2 D2 Dn1 D1.2.3.4 transp. 7 and 8^{ab}. — ^a) S2
 वचसः; D2 D1.5 वचांसः. — ^b) K2 D1 अत्र न (D2
 वा)स्तु (sic) (for अत्रमस्तु). — ^c) V1 B1.2-5 D2

यावदावेधते राक्षे हतः कर्जोऽर्जुनेन वै ॥ ८
स तैः शूरैरनुज्ञातो ययौ राजनिवेशनम् ।
पार्थमादाय गोविन्दो ददर्श च युधिष्ठिरम् ॥ ९
शयानं राजशार्ङ्गं काञ्चने शयनोत्तमे ।
अगृहीतां च चरणौ मुदितौ पार्थिवस्तौ ॥ १०
तयोः प्रहर्षमालक्ष्य प्रहारांश्चातिमानुषान् ।
राधेयं निहतं मत्वा समुत्तस्यौ युधिष्ठिरः ॥ ११
ततोऽसौ तद्यथावृत्तं वामुदेवः प्रियंवदः ।
कथयामास कर्णस्य निधनं यदुनन्दनः ॥ १२
ईषदुत्स्मयमानस्तु कृष्णो राजानमब्रवीत् ।

युधिष्ठिरं हतामित्रं कृताञ्जलिरवाच्युतः ॥ १३
 दिष्टया माण्डीवधन्वा च पाण्डवश्च वृकोदरः ।
 त्वं चापि कुञ्जली राजन्माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ॥ १४
 मुक्ता वीरधयादस्मात्संग्रामाह्लोमहर्षणान् ।
 क्षिप्रमुत्तरकालानि कुरु कार्याणि पार्थिव ॥ १५
 हतो वैकर्तनः क्रूरः स्रुतपुत्रो महाबलः ।
 दिष्टया जयसि राजेन्द्र दिष्टया वर्धसि पाण्डव ॥ १६
 यः स धृतजितां कृष्णां प्राह सत्पुरुषाधमः ।
 तस्याद्य स्रुतपुत्रस्य भूमिः पिबति शोणितम् ॥ १७
 शेतेऽसौ शरदीर्णाङ्गः जघ्रुस्ते कुरुपुंगव ।

D1.2.1.1.8 आवेष्टता. B: न वाचदावेष्ट संक्रमे. — After
8, K: ins. 1198*. Ba: Da: Dn: D1.2.1.1 ins.
after 8: K: after 5:

1200* तावद्भवद्भिर्वचैस्तु मविहभ्यं नराधिपैः ।
After the above, K₁ reads 6.

9 D.4 om. 9 (cf. v. l. 1). Ks om. 9^{ab}. Ks reads 9 after 1198^a. — *) Dn1 तो ग्रौर (sic) (for ते: ग्रौर). V1 नवै: ग्रौरनुज्ञायो (sic).

10 Ds. om. 10 (cf. v. l. 1). — ") Śs
 शयनं; Ds1 Ds शयाने. Ds राजशायक. — ") Bs
 कांचने परमाशने. — ") Śs K1.० शयनेता; V1 शयनं;
 Dn1 शीतां; Ds शीताय. Bs प्र- (for च). Ks V1 B
 Ds1 Dn1 Ds.१.१.१.१ मुद्रितो चरनौ (by transp.). Ds
 (before corr.) पार्यवत्य.

11 Da. s. om. 11 (cf. v. l. 1). — *) Da प्रकर्म
for प्रह. V: Ba. s. s. Da आलोच्य (for आह्वय). — *)
Ks प्रहारासीति मातुषामुषाम् (sic); Dm हर्षादिभूषयवर्षय.
— *) Dm मिहते. Ks ज्ञाया (for मया). — *)
Dm युधिष्ठिर. — After 11, Ks V: B Dm Dm
Da. s. s. ins. :

1201* उत्थाय स महाबाहुः पुनः पुनरिदमः ।
 वामदेवाहुंनौ श्रेष्ठा पुनश्च परिपश्यते ।

[(L. 1) Dm उवाच (for उवाच). B1: समुवाच (for उवाच स). B2: Dm D1: व; Dm om. (for स). — (L. 2) Ks वासुदेवोबुद्धे. Dm वासुदे (for पुनश्च). Ks परिचयते; B1 Ds परित्यजे.]
V2 B2 Dm Ds cont.:

1202* वासुदेवं च वाष्पेवं पश्यन्तु सुखानन्दनः ।

[Vignette]

12 D.L. ord. 10 (cf. v. l. 1). — *) § K.1.1.

तथासौ; Ks ततोसौ; Bs Dni तत्तसौ; Ds ततोसौ (for ततोऽसौ). Dsi Ds वद् (for तद्). — १) V1 Ba.3 Dsi D1.2.3.7 दिवं वक्; Dni सहाह्वयः (for दिव्यवद्). — Ks om. 12th. — 2d) Bs Ds transp. कालस्य and निश्चयं. Dni वदपुंगव.

13 Ds. om. 13 (cf. v. 1. 1). — *) Ks ईषदुःस-
यमानस्तु; V: ईषद्विस्वव'. — *) Ds Ds. कर्णो (for
कृष्णो). — *) Ks तदा मित्रं.

14 Da. 4 om. 14 (cf. v. 1. 1). — *) Ba. : गांधीयचक्रवार्त्त (Ba. चक्रवार्त्त). — *) K₁ (before corr.) Da पांडवराज; K₂ वल्ल. — *) B₁ देव (for पाणि). V₁ Ba Da राजा. — *) K₁ पारिवि; Ba Da. : पांडव (Da 'वा') (for पाण्डवी).

15 Da. 4 om. 15 (cf. v. l. 1). — *) Śi Ka. 4
मुखाद; Da: मुखा. — *) Da (before corr.) -कावाणि
(for -कावाणि). V: B: तदस प्राप्तकावाणि. — *) K:
V: B Dm Da. 1. 8 पांडव; Da: Da. 8 पांडव: (for पाण्डव).

16 Da: om. 16 (cf. v. 1. 1). — ^a) Ks V:
B:—4 Da: D: s. s. s. s. s. कर्म: (Ks Da: 'र्म); B: Da: सारम्
(for कर्म:). — ^b) B: सुतपुरैर. B: महारथै:; Dn:
'रथ: (for 'कर्म:). — ^c) B: Da: भारत (for पाण्डव).
B: विष्णो ते विष्णो रिपु:.

17 D: om. 17^{ab}; D: om. 17 (cf. v. l. 1). — *)
 Ś: यस्माद्; Ks V: B: & Dm Dm Dm a. a. v. 2 यस्तु;
 Bm a. 3 योसौ (for य: स). Ks & B: सूये विता; B: सूय-
 इता — *) B: सत्युपवर्ग (for 'साधन:'). — *)
 B: सत्साय; Dm सद्य (for सत्साय). — *) D:
 (before corr.) पात्यति (for विपति).

18 De em. 18 (cf. v. 1.1). — *) K₂ V₁ B
Dm Dm D_{1-2.1.1.1} मरुवाङ्गः (for 'दिव्यं'). — †)

तं पश्य पुरुषव्याघ्र विभिन्नं बहुधा शरैः ॥ १८
 युधिष्ठिरस्तु दाशार्हं प्रहृष्टः प्रत्यपूजयत् ।
 दिष्ट्या दिष्टयेति राजेन्द्र प्रीत्या चेदमुवाच ह ॥ १९
 नैतच्चित्रं महाबाहो त्वयि देवकिनन्दन ।
 त्वया सारथिना पार्थो यत्कुर्यादद्य पौरुषम् ॥ २०
 प्रगृह्य च कुरुश्रेष्ठः साङ्गदं दक्षिणं भुजम् ।
 उवाच धर्मभृत्यार्थ उभौ तौ केशवार्जुनौ ॥ २१
 नरनारायणौ देवौ कथितौ नारदेन ह ।

धर्मसंस्थापने युक्तौ पुराणौ पुरुषोत्तमौ ॥ २२
 असकृच्चापि मेधावी कृष्णद्वैपायनो मम ।
 कथामेतां महाबाहो दिव्यामकथयत्प्रभुः ॥ २३
 तव कृष्ण प्रभावेण गाण्डीवेन धनंजयः ।
 जयत्यभिमुखान्शत्रून् चासीद्विमुखः कश्चित् ॥ २४
 जयश्चैव ध्रुवोऽस्माकं न त्वस्माकं पराजयः ।
 यदा त्वं युधि पार्थस्य सारथ्यमुपजग्मिवान् ॥ २५
 एवमुक्त्वा महाराज तं रथं हेमभूषितम् ।

Ds रिपुस् (for शत्रुस्). Śs K1.2.5 Ds कुरुपुंगवः; Ks 'नन्दन (for 'पुंगव). — ') Dn1 सत्य (for तं पश्य). Ks B1.2.4 Da1 D1.2.7.8 पुरुषव्याघ्र. — ') Dn1 Ds बहुभिः. — After 18, K4 Dn1 ins.:

1203* इतामित्रामिमामुर्वमिनुशाधि महाभुज ।

यत्तो भूत्वा सदास्माभिर्मुहुरेव भोगांश्च पुष्कलान् ।

Dn1 cont.:

संजय उवाच ।

1204* इति श्रुत्वा वचस्तस्य केशवस्य महात्मनः ।

19 D4 om. 19 (cf. v. l. 1). Before 19, most MSS. ins. संजय उवाच. — ') B2 माकर्ण्य (sic) (for दाशार्हं). Ds सुहृष्टः Dn1 धर्मपुत्रः प्रहृष्टात्मा दाशार्हं वाक्यमत्रवीत्. — ') Śs K2 lacuna for राजेन्द्र. — ') Ks V1 B Da1 Dn1 D1.2.5.7.8 वाक्यं (for प्रीत्या). Da1 D1.5 पृष्ठ (for चेदम्).

20 D4 om. 20 (cf. v. l. 1). — ') Ds त्वया (for त्वयि). Da1 D1.5 देवकिनन्दने. — ') Ds जिष्णुर् (for पार्थो). — ') Ds प्रः; Ds यः (for यत्). K1.5 V1 B Da1 Dn1 D1.2.5.7.8 जय (Ds 'ति)मानुषं (for जय पौरुषम्). Dn1 यत्नवानहन्त तं. — After 20, Dn1 Bom. ed. ins.:

1205* न तच्चित्रं महाबाहो युष्मद्वाहुप्रसादजम् ।

[Bom. ed. इति (for वाहु-).]

21 Ds om. 21 (cf. v. l. 1). — ') B2 पश्यतां (for प्रगृह्य). Ks B1 Dn1 D1.5 कुरुश्रेष्ठ. — ') Ds सानंदं (for साङ्गदं). K1 मुजां; B2 Ds करं (for भुजम्). — ') Ks Da1 D2.2.5.7 धर्मवित् (for 'भृत्). Ks द्वौ (for तौ). B2 उवाच पार्थगोविंदाद्युभौ कुंसीयुतो नृपः.

22 Ds om. 22 (cf. v. l. 1). — ') Ks V1 B Da1 Dn1 D1.2.5.7.8 जे; Ks च (for ह). D2 कथिता-विति सत्यतः. — ') Ks V1 B Da1 Dn1 D1.2.5.7.8 धर्मसंस्थापने (for 'स्थापने). Ks युद्धौ; V1 B1.2.5 Da1

D1-2.5.7 यत्तौ; Ds यौ तौ (for युक्तौ). Dn1 धर्मात्मानौ महात्मानौ. — ') Śs (sup. lin. as in text) वृषसत्तमौ; Ks V1 B Da1 Dn1 D1-2.5.7.8 कृषित (for पुरुषो').

23 D4 om. 23 (cf. v. l. 1). — ') Śs K2 lacuna. Ks चैव (for चापि). — ') Ks नरव्याघ्र; B1.4.5 Da1 D1-2.5.8 महाभागो; B2 Dn1 'भागं (for 'बाहो). — ') Ks व्यासो मेकययत्प्रभुः; Dn1 कथयामास तत्त्ववित्.

24 D4 om. 24 (cf. v. l. 1). Śs reads 24^{ab} after 25^{ab}. — ') B1 प्रभावोयं; Dn1 प्रसादेन (for प्रभावेण). — ') Ś K2 गांढीवं च; K1 'वी हि; Ks V1 B Da1 Dn1 D1-2.5.7.8 पांढवोयं (for गाण्डीवेन). Ks धनंजय. — Śs Ks om. (hapl.) 24^a-25^b. — ') Dn1 जिगाय (for जयति). Śs K1 V1 B Da1 Dn1 D1-2.5.7 [अ]भिमुखः (Śs 'स्ता); K4 [अ]भिमुखः (sic) (for [अ]भिमुखान्). Da1 D1.5 शत्रुर्. — ') Ks वा (for च). Śs विमुखान्; K4 'स्ता.

25 D4 om. 25 (cf. v. l. 1). Śs Ks om. 25^{ab} (cf. v. l. 24). — ') Śs जया (for जयश्च). K1 D1 जयश्चैवं; B1 विजयश्च. Ks ध्रुवो नित्यं. B2 ध्रुव एव जयोस्माकं. — ') Śs K1 न चैव हि; B2 कुत एव; D1 नैवास्माकं (for न त्व'). — After 25^{ab}, Śs reads 24^{ab}. — ') Ks यदि (for यदा). — ') V1 पार्थस्य (sic) (for सारथ्यम्). — After 25, Dn1 ins.:

1206* भीष्मो द्रोणश्च कर्णश्च महात्मा गौतमः कृपः ।

अन्ये च बहुवः शूरा ये च तेषां पदानुगाः ।

Dn1 cont.:

1207* त्वह्नुस्त्वा निहते कर्णे हता गोविन्द सर्वथा ।

26 Ds om. 26 (cf. v. l. 1). — ') Ds महाराजस्- B2 Dn1 ह्युक्त्वा धर्मेराजस्तु. — ') Śs K4 V1 Dn1 Ds तं (D2 तु) रथं हेमवियूषितं (hypermetrio); B2.5 रथं हेमवियूषितं. — Ks om. 26^{ab}. — ') B2 दत्ताद्वैदः

C. B. 5087
B. B. 96. 46
K. B. 101. 808.

अर्जुनं चापि राजेन्द्र धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ ३४
ततो मीमप्रभृतिभिः सर्वैश्च भ्रातृभिर्वृतम् ।
वर्धयन्ति स्म राजानं हर्षयुक्ता महारथाः ॥ ३५
नकुलः सहदेवश्च पाण्डवश्च वृकोदरः ।
सात्यकिश्च महाराज वृष्णीनां प्रवरो रथः ॥ ३६
धृष्टद्युम्नः शिखण्डी च पाण्डुपाञ्चालसृञ्जयाः ।
पूजयन्ति स्म कौन्तेयं निहते सूतनन्दने ॥ ३७
ते वधयित्वा नृपतिं पाण्डुपुत्रं युधिष्ठिरम् ।

जितकाशिनो लब्धलक्षा युद्धशौण्डाः प्रहारिणः ॥ ३८
स्तुवन्तः स्तवयुक्ताभिर्वाग्भिः कृष्णौ परंतपौ ।
जग्मुः स्वशिविरायैव मुदा युक्ता महारथाः ॥ ३९
एवमेष क्षयो वृत्तः सुमहोल्लोमहर्षणः ।
तव दुर्मन्त्रिते राजन्मतीतं किं नु शोचसि ॥ ४०

वैशंपायन उवाच ।

श्रुत्वा तदप्रियं राजन्धृतराष्ट्रो महीपतिः ।

K1.2.4 ins. संजय उवाच. — ^a) B2 परं (for एवं).
Ks V1 B1 D1 Dn1 D1.2-5.7.8 राजन्; B2-5 राजा (for
इष्टः). — ^b) B1 D1 प्रशंसन्; D4 *श*त (for प्रशंसन्).
B2 धनंजयं (for जनार्दनम्). — ^c) B2 वाष्पेयं (for
अर्जुनं). B Dn1 D2.4.7 राजेंद्रो. Bom. ed. अर्जुनं च
कुरुभेष्टं. — After 34, V1 B D1 Dn1 D1.2-5.7 ins.:

संजय उवाच ।

1212* इद्वा च कर्णं निहतं सपुत्रं पार्थसायकैः ।

पुनर्जातमिवात्मानं मेने कुरुकुलोद्बुधः ।

[(L. 1) D1 D1.5 तु (for च). V1 B2 D4 इद्वा च
निहतं कर्णं; B1.4 D1 इद्वा कर्णं च निहतं (for the prior half).
After सपुत्रं, Dn1 reads 33^{ed}, 33^{ed} and the portion up
to जागरेण in line 1 of 1211*. — (L. 2) Dn1 मेने च स
महीपतिः.]

V1 B2.5 Dn1 cont.:

1213* समेत्य च महाराज कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् ।

Bs cont.:

1214* प्रशंससुस्ततः सर्वे राजानो भूरितेजसः ।

35 Before 35, Ks Ds ins. संजय उवाच. V1 B2
Dn1 om. 35^{ed}. — ^b) Ks B1.2-5 D1.2-5.7 सर्वैस्त्रैः
(B2 *त्रैः); Ds ससैन्य- (for सर्वैश्च). Ks Ds सह (for
वृतम्). — ^c) Dn1 हर्षयन्ति (for वर्धं). — Ks
om. 35^{ed}-37^{ed}. — ^d) D1 D1.5 हर्षयन्तो (for *युक्ता).

36 Ks om. 36 (cf. v. l. 35). — ^a) K1 D4
om. नकुलः. — ^b) D4 वृकोदरः; Ds (before corr.)
महारथः. — D1 D1.5 om. 36^{ed}. — ^d) K4 रथी; V1
रथाः; Ds तथा (for रथः).

37 Ks om. 37^{ed} (cf. v. l. 35). — ^a) Ss K4
Dn1 D1 धृष्टद्युम्नः. — ^b) K1 Dn1 -संजयः. — ^c) K1
च (for सा). Dn1 कौन्तेयः; Ds निहिते. — ^d) Ds
कृष्णयो (sic) (for निहिते). Ss K1 सूर्यनन्दने; Dn1
सूतनन्दन.

38 ^a) Ds पाण्डुपुत्रे. — ^b) Hypermetria. Ks
विताभारयो; Ds वितारयो. Some MSS. लब्धलक्षा.
— ^c) Ds partly damaged. Ds युद्धशौच.

39 ^a) B2 स्तुवंति. — ^c) D4 च (for स्त-). Ks
स्वशिविरायैव (sic); Ks D1 D1.5 *शिविरायैव; V1
*शिविरायैव. D2 कर्णस्तु शिविरामेव (sic). — ^d) B2.2.4
D2.7 रथान्मुक्ताः; D2 मुक्ता युक्ता.

40 Before 40, S1 K1.2.4 ins. संजय उवाच. — ^b)
D2 सुमहारोमहर्षणः. — ^d) Ks V1 B D1 D1.2-5.7.8
तत्त्वं किमनुशोचसि; Dn1 किमर्थमनुशो.

41 Ds om. the ref. After the ref., B2 ins.:

1215* एवमेतन्महत्वासीद्युद्धं परमदारुणम् ।

— ^a) Ks [इ]दमप्रियं; B2.5 Dn1 D2.4.5 [ए]तदप्रियं;
Ds तदप्रियं. V1 B2.5 D1 Dn1 D2.4.5.8 राजा (for
राजन्). — ^b) D4 partly damaged. Dn1 धृतराष्ट्रो-
विकासुतः. — ^c) B2 राजेंद्रः; Ds निश्चय (for निश्चेष्टः).
— D2 om. 41^{ed}-42^{ed}. — ^d) Ks परमार्तिवत्; Ks V1
B D1 D1.2-5.7.8 *मासनात्. Dn1 छिन्नमूल इव दुःखः. — ^e)
K4 तस्य (for तथा). V1 B2.5 सत्यवती; B1.4.5 D1 Dn1
D1.2.5.7 सा पतिता (for सत्यवता). — ^f) Ks दूरदाक्षिणी;
V1 B (except B2) D1 Dn1 D1.2.5.7.8 दीर्घदाक्षिणी (B1
Dr *क्षिणी (for चर्म). — After 41, Dn1 ins.:

1216* युद्धोच बहुलालापैः कर्णस्य निघ्नं युधि ।

42 Ds om. 42 (cf. v. l. 41). — ^a) Ks प्रत्यगृहीद्.
V1 B (except B2) D1 Dn1 D1.2.5.7 तं (Dn1 तां)
पर्यगृह्णाद्विदुरो. — ^b) Ks D1 D1.5 तदा; Ds om. (for
तथा). — ^c) Ss Ks *सुयतश्च; Ds *सुयतश्च (for
पर्यावासयतश्च). Ks Ds चैव. — ^d) B (except B2)
अपि; Dr चापि (for एव).

43 ^a) Ds तथा च (for तथैव). Ss [उ]त्थापयामास.
— ^b) K1.5 गांधारी. Ks कुरुवोपि च; V1 B D1 Dn1
D1.2-5.7.8 कुरुवोपि च (for राज). — After 43^{ed}, V1
B2-5 D1 Dn1 D1.5 ins.:

1217* स दैवं परमं मत्वा भवितव्यं च पार्थिवः ।

[Dn1 om. मत्वा. B2 स (for च). D1 D1.5 पार्थिव.]
Dn1 cont.:

1218* परां पीडां समाश्रित्य नष्टचित्तो महात्मनः ।

चिन्ताशोकपरीतात्मा न जने मोहपीडितः ।

पपात भूमौ निषेष्टः कौरव्यः परमार्तिवान् ।

तथा सत्यव्रता देवी मान्धारी धर्मदक्षिणी ॥ ४१

— *) Si K: lacuna for ग्यामाभासितो रा. Da om.
ताम्यामाभासित. — *) Ba विष्ठां पते; Da विषेणत.
N ins. after 43: 8 (Ti missing) ins. after 1224*:

1219* इदं महाबुद्धमलं महाप्रमनो-
र्धनं प्रवृत्ताधिरथेयं यः पठेत् ।
स सम्यग्निहस्य मलस्य बाधकं
तदाभुपासंभवाच्च भारत ।
मलो हि विष्णुर्मगवा म्मनातनो [5]
वह्निर्तं चाम्पनिहेन्दुभासः ।
अतोऽन्वयुः शृणुते पठेय यः
स सर्वलोकांश्च जयेत्सुखी भवेत् ।

[Before line 1, Ti ins. सुतः — (L. 1) Ks Ba: Da: s; G: एवं; G: s जरो (for इदं). Da महाबुद्धमलं; Da: सुतं; Ti: विष्; G: निह (for 'मल'). K: s. 2. 4 Da: s G: महाप्रमनो; Dni Da: s 'मना. — (L. 2) Ks [अ]धिरथे; G [अ]धिरथे. — Da om. lines 3-6. — (L. 3) Da partly damaged. Ba कुतस्य (for मलस्य). — (L. 4) K: संभवाच्च. Da 8 (Ti missing) तदाभुपासः शृणु (Da G: 'वाचन्नु; G: 'वाच: शृ)वाच निहस्य: — After line 4, Ks ins.:

1220* सर्वलोकेषु वयुष्यं सर्वदनेषु वयुष्यम् ।
नन्दनं लभते मलः कर्णवर्णान् शृणोति हि ।
हिरण्यवस्त्रधान्यानि गां सप्तसमुपानहौ ।
तेन मया च विष्णुश्च स्त्राय वस्यसया ।
पूजिता मुनयः सर्वे निररथ तथाभिधौ ।
यः शृणोति सदा भवता कर्णवर्णान्मुच्यमानम् ।
धर्मावकाशमोक्षार्थं यदुर्विचरतं लभेत् ।

— Ks om. lines 5-8. — (L. 5) B: वया; Da नयो; Co मलो (as above). Ti य; Co हि (as above). Ks मुलो हि विष्णुं भवतामुपानहौ. — (L. 6) V: Dni Da: वदति; Da: Da: s मलं य; Da G: वदति (for वह्निर्). Dni Da: वयु; Da वं (for तं). Da वस्यसयिहेन्दु; Ti वं वस्यसयिहेन्दु; Ti G M वयुष्यम्. K: Ba Da G: 'वाचन: (Ba 'नं; G: 'न) (for 'मानव:). Co: अनिहस्य: सर्वानुपदेवता: । — (L. 7) Ks V: Ba Da: Dni Da: s G: अतोऽन्वयुः (G: 'व); Ba: स वयुष्यम् (Ba 'व)वयु; Da अतो हि ; Ti सतोऽन्वयुः. Si शृणु तं; V: B Da: Dni Da: s 8 (Ti missing) शृणुतः. Da: s पठेय (Da 'व) यः; M: s य यः पठेय (for पठेय यः). — (L. 8) Si K: स सर्वलोकांश्च; Ks स सर्वलोकांश्चपठेय (sic); B Da: Dni Da: s. 2. 1. 5 स सर्वलोका- (Da: 'कामा)मुच्यतः; Da सर्वान् लोकांश्चपठेय; Ti G: M स सर्वलोकांश्च; G: स सर्वलोकांश्चपठेय. Ba: Da: सपठेय; Ti मुलं भवेत्; M: s मुली भवेत्. Si K: स सर्वलोकांश्च]
Dni cont.:

1221* तां सर्वदा भक्तिमुपासता नराः
पठन्ति पुण्यां वरसेहितामिमाम् ।
धनेन धान्येन वस्त्रात् च मानुषा
मन्दन्ति ते मांश्च विचारयन्ति ।
अतोऽन्वयुः शृणुपासता तु वै [5]
वरः स सर्वानि सुखानि चानुवात् ।
विष्णुः सर्वभूतमंगलान्मलान्
मुच्यन्ति ये वस्य नरोत्तमस्य ।
वेदाभ्यासिर्ब्राह्मणेह एव
रमे वलं छत्रिवाणां जयो युधि । [10]
धनम्वेष्टाभ्यापि भवन्ति वैद्याः
शूद्रारोग्यं प्राप्नुवन्तीह सर्वे ।

Dni cont. V: Ba: s-9 Da: v ins. after 1219*:

1222* तथैव विष्णुर्मगवा म्मनातनः
स पाप देवः परिकीर्तते यतः ।
ततः स कामार्कलंभते सुखी नरो
महाभुजेस्य वचोऽर्पितं यथा ।
[(L. 1) V: मलो; हि B: वयव; Ba सर्वे (for तथैव).
— (L. 2) V: पाप यः; Ba वातुदेव; Dni वाय देवः.
— (L. 4) V: महावचोय (for 'मुनेय). Ba [s] मितं (for
ऽर्पितं).]

Finally, Dni cont.:

1223* कविलानां सप्तसप्तानां वर्षमेकं निरन्तरम् ।
यो दद्यात्सुहृन्तं तदि भवताकर्मपर्यम् ।

— For adhy. 69 (st. 1-43), Da 8 (Ti missing) subst.:

1224* विन्तवन्तो वर्षं धीरं सुतपुत्रस्य संतुते ।
अर्जुनस्य जयं युद्धे विन्तवानाः पुनः पुनः ।
पाण्डवानां महेष्वासा न्यविशन्त परितपाः ।
प्रहृष्टमनसः सर्वे शिवा सन्महाराजान् ।
ततो युधिष्ठिरं तत्र निविष्टं वै मुद्रान्वितम् । [5]
समेत्य सर्वे पञ्चाङ्गा वर्षवन्तो यथाविधि ।
अर्जुनस्तु रथासैन्यमवरोह महायथाः ।
धर्मराजस्य चरणौ पीडयामास हृष्टयत् ।
तमुत्थाप्य महाराज धर्मपुत्रः प्रतापवान् ।
सत्यमे भरतमेहमुपजिज्ञुषत्पुनरुत्तम् । [10]
नकुलः सहदेवश्च पाण्डवश्च वृकोदरः ।
अभिवाद्य महाराजमस्त्रजन्तं स कस्तुमम् ।
एहमुग्रः शिखण्डी च पाण्डवानां च वै रथाः ।
वर्षवन्तो का रामार्जं निहतं सुतनन्दने ।
ततः हृज्जो महाराज सायकभ्यापि सायकः । [15]
अवर्षयेतां राजानं निहतं सुतनन्दने ।
वासुदेवश्च कौन्तेयं प्रणवादिदममवीत् ।
अथ राजमृगः सर्वे धार्तराष्ट्राः सराजकाः ।

तं प्रत्यगृह्णाद्विदुरो नृपतिं संजयस्तथा ।

पर्याश्वासयतश्चैवं तावुभावेव भूमिपम् ॥ ४२

हते वैकर्तने कर्णे रथानां प्रवरे रथे ।
यदि लोकास्त्रयः सर्वे योधयेयुः सवासवाः । [20]
तथापि दुर्जयः सुतस्तव कोपात्तु सूदितः ।
एवमुक्तः प्रत्युवाच धर्मराजो जनार्दनम् ।
तव प्रसादाद्गोविन्द हतः कर्णो महायक्षाः ।
पाण्डवाश्च जयं प्राप्ता नाशिताश्चापि शत्रवः ।
त्वं हि शक्तो भवात्रातुं यस्य कस्यचिदाहवे । [25]
त्वमस्य जगतो गोप्ता पाण्डवानां च सर्वदा ।
त्वां समासाद्य शक्रोऽपि मोदते दिवि नित्यशः ।
त्वं पाता पाण्डुपुत्राणां यथैव जगतस्तथा ।
अनाश्रयो जयस्तेषां भक्तिर्येषां त्वयि प्रभो ।
त्वया नाथेन गोविन्द नाथवन्तो वयं युधि । [30]
यथेन्द्रेण पुरा देवास्तवया चापि जनार्दन ।
स्वप्स्याम्यद्य सुखं कृष्ण निद्रां लप्से वसन्क्षपाम् ।
विगतं हि भयं मेऽद्य त्वत्प्रसादाच्च संशयः ।
एवमुक्तस्तु पार्थेन केशवः प्राह पाण्डवम् ।
निमित्तमात्रं तु वयं तव ह्यस्मिन्नुदागमे । [35]
यस्य ते आतरः शूरा भीमसेनादयो नृप ।
संबन्धिनश्चेन्द्रवीर्याः पार्षतप्रमुखास्तथा ।
अहंते च भवान्वक्तुं प्रियं नित्यं हि महितम् ।
प्रियो हि मे त्वमेतेन वचनेन नरोत्तम ।
इत्युक्तो धर्मराजस्तु स्वरथं हेमभूषितम् । [40]
दन्तवर्णैर्हयैर्युक्तं कालवालैर्महीपतिः ।
आस्थाय पुरुषव्याघ्रः स्वबलेनाभिसंब्रुतः ।
प्रययौ बहुवृत्तान्तं द्रष्टुमायोधनं प्रति ।
संभाषमाणो तौ वीराबुभौ पाण्डवमाधवौ ।
स ददर्श रणे कर्णं शयानं पुरुषर्षभ । [45]
गान्धीवमुक्तैर्विशिलैः सर्वतः सुनिपीडितम् ।
सपुत्रं निहतं दृष्ट्वा कर्णं राजा युधिष्ठिरः ।
प्रशंसन् नरव्याघ्राबुभौ पाण्डवमाधवौ ।
अथ राजासि सर्वस्यां पृथिव्यां मधुसूदन ।
दिष्ट्वा जयसि गोविन्द दिष्ट्वा शत्रुर्निपातितः । [50]
एवं सुबहुशो राजन्प्रशंसन् जनार्दनम् ।
अर्जुनं च कुरुक्षेत्रे धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
दृष्ट्वा च निहतं कर्णं सपुत्रं पार्षसायकैः ।
पुनर्जन्तमिवात्मानं मेने कुरुकुलोद्भवः ।
समेत्य च कुरुक्षेत्रं कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् । [55]
वर्धयन्ति स्म राजानं हर्षयुक्ता महारथाः ।
संजय उवाच ।
एवमेव क्षयो वृत्तः सुमहात्प्रोमहर्षणः ।
तव दुर्मन्त्रिते राजन्दिष्ट्वा त्वमनुशोचसि ।
वैशंपायन उवाच ।
शुल्वेवद्विप्रियं राजा क्षत्राद्गो महीपतिः ।

षपात भूमौ निश्चेष्टः कौरव्यः परमासनात् । [60]
तथा सत्यव्रता देवी गान्धारी दिव्यदर्शिनी ।
ततस्तूर्णं तु विदुरस्तं नृपं संजयस्तथा ।
पर्याश्वासयतां चैतावुभावेव तु भूमिपम् ।
तथैवाश्वासयामास गान्धारी राजसत्तमम् ।
स दैवं परमं मेने भवितव्यं च तत्तथा । [65]
तान्मयामाश्वासितो राजा तूष्णीमास्ते विशां पते ।
एवमाख्याय राज्ञे च संजयो राजसत्तम ।
जगाम शिविरं भूयो हते कर्णे महात्मनि ।
स दृष्ट्वा निहतं शत्र्यं राजानं च सुयोधनम् ।
योधांश्च सुबहुत्राजन्सैनिकांश्च सहस्रशः । [70]
तथैव पाण्डवीं सेनां निहतां प्रेक्ष्य संजयः ।
सौप्तिके द्रौणिना राजन्हतवाजिनरद्विपात् ।
स हि दृष्ट्वा हतान्सर्वान्समन्ताद्युधि संजयः ।
प्रयातो हस्तिनपुरं शोकार्तो भयविह्वलः ।
हतेषु पुनरेतेषु प्रभूतगजवाजिषु । [75]
योधैश्चैव महाराज नानादेवसमुद्भवैः ।
कुरुक्षेत्रं तु तत्सर्वं शून्यमासीजगत्पते ।
निहतैः पाण्डवैश्चैव धार्तराष्ट्रैश्च संयुगे ।
यथाविषयं वृत्तं धार्तराष्ट्रस्य संजयः ।
न्यवेदयत् तत्सर्वं यथावृत्तं यथाविधि । [80]

[G₂ om. lines 1-4. M₁ om. from line 1 up to भरत in line 10. — (L. 2) G₁ वयं (for जयं). — (L. 3) D₈ G₂ पाण्डवाश्च. T₂ महाराज (for महेश्वासा). T₂ om. the posterior half of line 3 and the prior half of line 4. T₁ न्यविशन् (for 'शन्त'). M₂₋₄ महारथाः (for परंतपाः). — (L. 4) M₂₋₄ शूरा (for सर्वे). D₈ M₂ शत्रुं. D₈ M₂ महारथाः; T₂ G₂ महायक्षाः. — (L. 6) G₂₋₃ वर्तते ते; M₂₋₄ वर्धयंत. G₂ यथा दिवि. — After line 6, T₂ ins.:

1225* शशंसुनिहितं कर्णं फल्युनेन महात्मना ।

— (L. 8) D₈ G₁ दृष्टवान्. — (L. 9) D₈ महाराजा; M₂ 'राजो. — (L. 10) D₈ उपजिघ्रन्; T₂ M₁ अप (T₂ 'व'वि); G₁ उपजिघ्रद्. T₁ सत्वजे भरतश्चेष्ट मूर्ध्नि शीघ्रमुपस्पृशन्. — (L. 11) = 36^{ab}. D₈ T₁ पाण्डवं च वृकोदरः. — (L. 12) T₂ अभिनं च (for 'वाच'). D₈ T₁ महाराज. D₈ सत्वजंतश्च फल्युनं; T₁ वृष्णीनां प्रवरो रथः (for the posterior half). — (L. 13) Cf. 37^{ab}. D₈ T₁₋₂ G₁₋₂ पांचाळानां (T₁ 'ला ये') (for पाण्डवानां). T₁ G₂ M₂₋₄ महारथाः (for च ये रथाः). — (L. 14) Cf. 37^{ab}. D₈ वर्धयंत; T₁₋₂ G₁ 'वंति. — T₂ G₂ om. (hapl.) lines 15-16. — (L. 16) D₈ अवर्धयंतो; T₁ 'वंत. — (L. 18) D₈ G₁ अप राजन्; G₂ राजन्व (by transp.). — (L. 19) T₁ तदा; M₂₋₄ रणे (for रथे). — (L. 21) D₈ T₁ M₂₋₄ तु (for

तथैवेत्यापयामासुर्गान्धारीं राजयोषितः ।

ताभ्यामाश्रासितो राजा तूष्णीमासीद्विचेतनः ॥ ४३

C. 2. 5040
L. 2. 50-52
L. 2. 501. 2000.

इति श्रीमहामारते कर्मवचने एकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥

॥ समाप्तं कर्मवचनम् ॥

[अ]वि. M: दुर्वास्तनम् (for 'व: दुर्वा'). — (L. 23) De T: G: महारवः (for 'वशा:'). — (L. 24) M: 4 पोटवर्गं जयं प्रातः. — (L. 25) De वस कस महारवे (for the posterior half). — (L. 26) T: सर्वतः; M: 4 निम्नरा (for सर्वदा). — (L. 27) G: M: 4 समाभिल (for 'सम्'). G: चको (for चुको). — (L. 28) T: गोला; T: बला (for पाता). De त्वमेव (for वयैव). — (L. 29) De अनाक्षयः; G: अनपायो. — (L. 30) T: समावा वयमभ्युत (for the posterior half). — (L. 31) T: जयं; G: वया; (for पुत). G: लोकम् (for देवात्). De T: इता द्रोणमुक्त देव (T: 'वा') (for the prior half). T: [अ]वि व (by transp.); M: वता. — (L. 32) De स्वाम्यव; T: स्वप्नानोय. De T: वयं (for सुयं). G: स्वयं (for वसम्). De वया: T: लप्ते स्वपित्रां वया:; T: मोक्षाम्यव सुयं वया:; G: निद्रा लप्तेहमवयां (for the posterior half). — (L. 33) M: विमवं (for दि मवं). — (L. 35) G: माता De T: G: 1.5 दि (for तु). G: 1.5 [अ]वि (for दि). De T: तवाप्यस्ति मुरा जयः (T: मजे) (for the posterior half). — (L. 36) T: दुर. — (L. 37) De T: [5]प्यतिरवा: (for चेन्द्रवीच:). De तव (for तवा). — (L. 38) T: अहंसे न (for 'ते च'). M: निरलं (for वृत्त). T: वक्तुं (for निरलं). T: G: 1.5 व (for दि). De T: वयिदु: T: मे दिदु: (for मयिदु:). — G: transp. lines 41 and 42. — (L. 41) Cf. 29th. De वृत्तवर्तु: G: वाक्वर्तु: G: मयिदु: — (L. 42) Cf. 27th. G: 1.5 वृत्तवर्तु: G: [अ]विदु: G: [अ]वि वृत्तवर्तु: — (L. 43) Cf. 28th. G: वक्तु: (for वृत्त). M: 1.5 वृत्तवर्तु: (for वृत्त). — (L. 44) Cf. 28th. De G: M: मापवर्तु: — After line 44, T: ina.

1226* वयमुक्तं तो वृत्तं वयासीद्विचेतनः ।

while T: ina.

1227* मयिदु: वयव: समन्तादवयववर्तु: ।

— De M: om. (hapl.) lines 45-48. — With line 45, cf. 29th. — (L. 46) Cf. 29th. T: विदु: (for विदु:). T: वयववर्तु: (for वृत्त). T: वयवर्तु: सर्वतः वृत्तः (for the posterior half). — T: om. lines 47-48. T: G: om. (hapl.) 47-51. — With line 47, cf. 30th. — (L. 48) Cf. 30th. G: मापवर्तु: — (L. 49) Cf. 31th. De T: दि; G: [अ]वि (for [अ]वि). G: सर्वतः; G: सर्वतः. — (L. 50) Cf. 33th. M: वयव. — (L. 51) Cf. 34th. De स (for तु). — (L. 52) Cf. 34th. G: वयव. De [अ]वि वयव:; T: वय वयव:; G: वयव:; M: वयव:.

— With lines 53-54, cf. 1212*. — (L. 53) De वि; T: तु (for व). — After line 54, T: ina.

1226* वयव विदु: वयवो वयववर्तु: ।

वयववर्तु व वयववर्तु वयववर्तु वयववर्तु ।

— (L. 55) Cf. 1213*. T: G: वयव:; T: G: M: वयव: (M: 1.5 'व'). T: वयववर्तु: (for the posterior half). — (L. 56) Cf. 35th. T: वयव:; G: 1.5 वयव: (for 'व'). De वयववर्तु: (for the prior half). T: वयववर्तु: — T: M: om. the ref. — (L. 57) Cf. 40th. De वयव:; M: वयव: (for वयव:). — (L. 58) Cf. 40th. De वयव वयववर्तु: (for the prior half). M: वयववर्तु: — (L. 59) Cf. 41th. De [अ]वि; G: वयव (for [अ]वयव). G: 1.5 वयव:; G: विदु: T: G: 1.5 वयव: (for वयव). — (L. 60) Cf. 41th. T: वयव वयव: M: विदु: वयववर्तु: — (L. 61) Cf. 41th. De वयव (for वयव). G: वयववर्तु: M: वयव: T: G: विदु: वयव: — (L. 62) Cf. 42th. G: वयव:; G: वयव: (for वयव). De स (for तु). T: विदु: (for तु विदु:). G: स (for व). T: वयव (for वयव). — M: partly damaged for lines 63-66. — (L. 63) Cf. 42th. T: वयववर्तु:; M: वयववर्तु: M: वयव: De T: G: वयववर्तु: वयव:; De वयववर्तु: (for the posterior half). — (L. 64) Cf. 43th. M: 1.5 वयव: वयववर्तु: (M: 'व'). — (L. 65) Cf. 1217*. T: वयव:; T: वयव:; M: 1.5 वयव: De T: G: वयव: (for वयव). G: 1.5 वयव:; G: वयव: (for वयव). — With line 66, cf. 43th. — (L. 67) T: वयव:; G: वयव:; M: वयव:; M: 1.5 वयव: (for वयव). De T: वयववर्तु: वयव: (for the prior half). T: वयववर्तु: — (L. 68) De वयव वयव: — (L. 69) G: वयव: — (L. 70) De T: वयव: (for वयव). T: वयववर्तु:; M: वयववर्तु: (for 'वयववर्तु:'). M: 1.5 वयव: वयव: वयव: — (L. 71) G: वयव: T: वयव: (for वयव). — (L. 72) T: वयव:; M: वयव: (for वयव). De वयव:; T: 1.5 G: 1.5 वयव: (for 'वयव:'). — (L. 73) De T: 1.5 G: 1.5 वयव: (for वयव). T: G: वयव: (G: वयव: वयव: (for वयव वयव). — (L. 74) T: G: 1.5 वयव:; M: 1.5 वयव: (for वयव:). — (L. 75) M: 1.5 वयव: वयव: (for the prior half). — (L. 76) G: वयव:; M: वयव: De T: वयव:; G: वयव: (for वयव). G: वयव: — (L. 77) T: G: 1.5 वयव:; T: वयव: (for वयव). — (L. 78) De T: वयव: वयव:; T: वयव: (for वयव). — (L. 79) De T: वयव (De 'व') वयव: वयव:; T: M: वयव: (T: M: 'वयव:') वयव: वयव: De T: G: M: वयव: — (L. 80) G: वयव: T: वयव:; M: वयव: विदु:]

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship: Śs K1.4 द्वितीयबुद्धदिवसः. — Adhy. name: Ś1 K1.3.4 युधिष्ठिरानन्दः; B1.4 कर्णवधः; Ds पाण्डवशिविरप्रवेशः; Ds कर्णवधोपाख्यानं. — Adhy. no. (figures, words or both): Ś1 (sec. m.) 87; B1 94; Ds 92; T1 113; T2 101; G1 110; G2, 3 M1.3 111; M2 112.

— After the last colophon, Ś K1 ins.:

समाप्तं चेदं (K1 'तेयं') कर्णपर्वेति श्रीः । अतः परं शल्यपर्वं भविष्यति ।

Ś1 K1 cont.: Śs ins. after the last colophon:

अतः परं शल्यपर्वं नवमं भारते शुभम् ।

प्रतिसंधिरयं श्लोकः प्रथमोऽस्य प्रकल्पितः ।

अस्यायं प्रतिसंधिः । (Śs om. this line)

श्रीजनमेजय उवाच ।

एवं निपातिते कर्णे समरे सव्यसाचिना ।

खल्पावशिष्टाः कुरवः किमकुर्वन्तः परम् ।

Ś K1 cont.: K2 ins. after the last colophon:

कर्णपर्वणि संख्यानं व्यासेनोक्तं महात्मना ।

एकाक्ष (Śs 'कोन') सप्ततिश्चैव अध्यायाः कथिताः पुरा ।

चत्वार्ये (Śs 'रे') व सहस्राणि नव श्लोकशतानि च ।

चतुःषष्टिस्तथा श्लोकाः पर्वण्येतत्प्रकीर्तितम् (Śs 'ताः') ।

[Śs ins. here no. ४९६४.]

वृत्तान्ताश्चात्र संख्याता दश पञ्चसमन्विताः ।

अष्टमं चैव निर्दिष्टमेतत्पर्वं जनप्रियम् ।

Ś cont.:

कर्णाभिषेकः । पाण्डववधः । त्रिपुरघातनं । कर्णशल्य (Śs 'ल्ययं') विवादः । हंसकाकेयोपाख्यानं । मद्रदेशकुत्सननं । युधिष्ठिरपराजयः । कर्णभीमयोर्युद्धं । युधिष्ठिरार्जुनप्रसादश्च । (Śs 'ष्ठिरपलायनं' । युधिष्ठिरार्जुनसंवादश्च ।) दुःशासनवधः । द्रौणि- (Śs 'द्रोण') सान्त्वनाख्यानि । कर्णवधः । युधिष्ठिरानन्दः ।

Ś1 concludes with:

अवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृतं यः ।

तमहमगाधमबाधं कृष्णद्वैपायनं नौमि ॥

शरवस्वक्षिते वर्षे कर्णपर्वेदमुत्तमम् ।

श्रीदामोदरकौलेन लिखितं शुद्धिमत्तरम् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । नमो विद्वान्तकाय । श्रीदेव्यै सततः ॥

Śs concludes with:

संवत् ८४ शके १६२० वै वति १ शुक्ले समाप्तं कर्णपर्वं ॥
शुभमस्तु लेखकपाठयोः । लेखकोऽयं गिरोमद्भगणेशकः ॥
शुभं । शुभं । शुभं ।

K1 enumerates the episodes (as in Ś) and concludes with:

अवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृतं वा ।

..... कृपञ्जैस्मापनं [?] कृष्णद्वैपायनं नौ वन्दे ॥

समाप्तं कर्णपर्वं ।

K2 concludes with:

राम । राम । राम ।

समाप्तं कर्णपर्वं । पत्रसंख्या १८२ । अध्याय ६९ (as in text) ग्रंथसंख्या ४८६४ ।

— After the last colophon, K3 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तः । कर्णचरितं । अस्यानु शल्यपर्वं भविष्यति । श्री श्री श्री श्री । कल्याणमस्तु । संवत् १८५० । शके १७१५ मिति माघवदि २ । शनिवासरे लिखितं । मिश्रराघकृष्ण गोपालगढमध्ये महाराजि श्रीरणजीतस्वंधस्य राज्ये प्रवर्तमाने ।

— After the last colophon, K4 concludes with:

समाप्तं चेदं कर्णपर्वं ॥ संवत् १८२८ । मिती आषाढ कृष्ण १ । भृगुवासरे । लिपिकृतं मिश्रभगवानवासी आमानेरिको शुभं ॥ अतः परं शल्यं भविष्यति ।

— After the last colophon, V1 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तं । शुभमस्तु । सं ३२७ भाद्र सुदि १० रवौ महाराजाधिराजश्रीमद्दहदयनारायणराज्ये हाटातपासंण ****
**पुरे श्रीकृष्णपतीना लिखितमिदं कर्णपर्वं ॥ ३ ॥

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ नमो नारायणाय ॥

— After the last colophon, B1 concludes with:

समाप्तं कर्णपर्वं ।

— After the last colophon, B2 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तं ।

खवेदाश्चाभिविमिते नत्वा कृष्णपदं मुदा ।

कर्णपर्वारब्धकं विप्रो नृपाज्ञायाः समालिखत् ।

— After the last colophon, B4 concludes with:

समाप्तं चेदं कर्णपर्वेति ।

— After the last colophon, Da1 concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तमिति ॥ अस्यानु शल्यपर्वं भविष्यति । यस्यायं प्रतिसंधिर्भविता ॥ जनमेजय उवाच । एवं निपातिते कर्णे समरे सव्यसाचिना इत्यादि ॥ वृत्तान्ताश्चास्मिन्पर्वणि ॥ कर्णाभिषेकः । पौराणां [णं?] त्रिपुरघातनं । सारथ्यं मद्रराजस्य । कर्णशल्ययोर्विवादः । हंसकाकीयं । युधिष्ठिरकिरीटिनोः क्रोधः । युधिष्ठिरप्रसादनं । दुःशासनवधः । कर्णवधश्चेति दश वृत्तान्ताः । कर्णपर्वण्यपि तथा भोजनं सार्वकामिकं । श्री ॥ इति कर्णपर्वटीका समाप्ता । श्रीरस्तु कल्याणमस्तु ॥

— After the above, Da1 (sec. m.) adds:

ततस्तु चेदिकारूपान्संजयाश्च महारथान् ।

कर्णे जघान संकुदो भीमसेनस्य पश्यतः ।

कर्णपर्वणि अध्यायाः शतं पञ्चाधिकाः स्मृताः ।

समाप्तं कर्णपर्वं च तेनातुष्यस्य केशवः ।

— After the last colophon, Dn1 concludes with:

शुभमस्तु । अतः परं विचित्रार्थं पर्वं भविष्यति । यस्यायमायः श्लोकः ।

जनमेजय उवाच ।

एवं निपातिते कर्णे समरे सव्यसाचिना ।

अल्पावशिष्टाः कुरवः किमकुर्वन्त वै द्विज ।

वृत्तान्तमाश्लिष्यन्ति ॥ कर्माभिषेकः । पौराणं त्रिपुराकथानं ।
कर्माश्लेषयोर्विवादः । हुंसकाकीयोपाकथानं । भीमादिभिः सह
युद्धं । अर्जुनगर्हणं । युधिष्ठिरार्जुनयोः शेषः । युधिष्ठिरप्रणदनष्टः
(sic) । दुःशासनवधः । वृषसेनादिवधः । कर्मार्जुनयोर्द्वैरथं ।
दिव्यास्त्रयुद्धं । किराटहरणं । चक्रग्रह[स?]नं । कर्मवासुदेव-
संवादः । कर्मवचनम् । अष्टवपकायनं । शिविरगमनं । युधिष्ठिरहर्षः ॥
— After the last colophon, D1 ins.:

अस्वानन्तरं शस्त्रवचनं भविष्यति । यस्यायमाश्लोकः । Then
reads from जनमेजय उ' up to भोजनं सर्वकामिकं (as in
D4) and concludes with:

संवत् १७९२ वर्षे । अश्वयुजे दशम्यां । सोमवासरे ।
तिस्रोत्ययमिदं कर्मवचनं । भटकेवकरामेन ॥ श्रीरस्तु ॥ श्रीः ॥
श्रीः ॥ श्रीः ॥

करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हन्ति सन्तः ।
पारसं पुस्तकं दत्त्वा पारसं लिखितं मया ।
यदि शुद्धमस्तु वा मम दोषो न दीयते ।
भद्रपृष्टिकटिप्रीया वडमुष्टिरथो मुच्यते ।
कथेन लिखितं प्रपन्नं यत्नेन परिपालयेत् ।

— After the last colophon, D4 concludes with:

कर्मवचनं समाप्तमिति । संवत् १९५९ । समये ज्येष्ठसुदी चतुर्थी
तिथितं कायस्थचारदासेन ॥

— After the last colophon, D4 concludes with:

कर्मवचनं समाप्तं ॥ शुभं भवतु । अतः परं शस्त्रवचनं भविष्यति ।
— After the last colophon, D4 reads up to सर्व-
कामिकं as in D4 and concludes with:

सं. १९७० वर्षे भाद्रपदशुक्लपक्षां शुद्धे पक्षपञ्चम्यां शक्ति-
भूषणमहर्षीविष्णुभट्टात्मजेन सकलविद्याविशारदेन महर्षी-
गोपालसर्वज्ञेन महर्षीसूरमहर्षीकेशवमहर्षी श्रीकल्याणादी-
नामेभ्यः च पुत्रपौत्राणां पठनार्थमन्येषां विदुषामुपकृते लिखापित-
मिदं शुभं । पारसमिति न्यायात् मे दोषः । श्रीरामाय नमः ।
वंशीविष्णुपितृकरात्रमीं श्रीरामाभ्यां श्रीरामाभ्याम् ॥

— After the last colophon, D4 concludes with:

विष्णुर्हिरण्यगर्भविष्णुः
शुक्लपक्षिपदमेदं वचनम् ।
दशवेगजमनुविपूर्वकं
क्षन्तुमर्हन्ति समीक्ष्य सज्जनाः ।

श्रीः ॥ करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हन्ति सन्तः । श्रीः । साम्बमूर्त्ये
नमः ॥ शुभमस्तु ॥

— After the last colophon, D4 concludes with:

कर्मवचनं समाप्तमिति । शुभमस्तु । संवत् १९९९ समये भाद्र-
पदपक्षी चतुर्थी तिथितं । वनवारीया । श्रीरामकृष्ण ।

— After the last colophon, D4 ins.:

समाप्तं चेद् कर्मवचनं । अस्यायुः शस्त्रवचनं । यस्यायं प्रतिपत्तिः ।
Then reads the first stanza of Shalyaparvan follow-
ed by the episodes in Karpaparvan and concludes

with:

अथेति कर्मवचनमस्मिन्मुरन्मिषे ।

मिषे संवत् १९५९ वर्षे । ज्येष्ठमस्ये । शुक्लपक्षे । चतुर्थी तिथी रवि-

वासरे लिखितमिदं पुस्तकम् ॥

— After the last colophon, T1 concludes with:

श्रीकृष्णाय नमः ।

T1 concludes with.

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ कर्मवचनं समाप्तम् ॥

G1 concludes with:

हरिः ॐ शुभमस्तु । श्रीकृष्णाय नमः ॥

G2 concludes with:

श्रीकृष्णाय नमः ॥

शुक्लपक्षे चतुर्थी तिथितं यत्नं च विनिर्जये ।

तत्प्राप्ततादमाचारे ताताचार्यमहं भजे ।

श्रिये नमः । श्रीधराय नमः । हरिः ॐ ।

एकादशसहस्रं प्रोक्तमन्यायाः कर्मवचनं ।

चत्वार्येव सहस्रानि नव श्लोकशतानि च ।

श्रीशैलवातमहादेशिकाय नमः । श्रीताकहमनमरवशुभ-
हन्मन्समेतशुभमन्दनरमणाय नमः । शुभमस्तु ।

आसीत्कृतयुगे कश्चित्पत्नी विष्णुमहिमान् ।

पदमर्चनं इति कथातः वेदवेदाङ्गधारणः ।

G3 concluded with:

हरिः ॐ शुभमस्तु । श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ श्री ॥ श्री ॥ श्री ॥

— After the last colophon, M1 concludes with:

काकहा शूलहस्तसंकरः पातु कः ।

पाराशर्यवचनसरोजममलं गीतार्थमन्योक्तम् ।

मानाकथानकेशरं हरिकथासंयोजनार्थोचितम् ।

लोके सज्जनपदपदैरहरहः पेयीयमानं मुदा ।

न्यायान्तरतत्त्वज्ञं कश्चिन्ममार्थेति वः श्रेयसे ।

नमः कमलनाभाय भक्तानामार्तिहारिणे ।

रामोदराय कृष्णाय गोवर्धनधराय च ॥

हरिः । कृष्णाय नमः । गुरुभ्यो नमः । कृष्णेन नमनं श्रेयसं

•••• after this, the MS. is damaged.

M2 concludes with:

कर्मवचनं समाप्तं । श्रीवेदव्यासाय नमः । श्रीकृष्णाय नमः ।

अक्षरं यत्परिभ्रष्टं मात्तहीनं तु यद्वचनम् ।

क्षन्तुमर्हन्ति विद्वांसः कस्य नास्ति व्यतिक्रमः ।

कोटं ९१० भा. सते मेदमासं ९ भां तदिदं पुष्पाक्षरं हं पुस्तकं
पुस्तकं कृष्टि । श्रीकृष्णाय नमः । केशवेन लिखितमिदम् ॥

M3 concludes with:

श्रीकृष्णाय नमः । ताके क्षापति न येभ्युनि पृष्ठतिपत् ।

शुभमस्तु ।

M4 concludes with:

कर्मवचनं समाप्तं । श्रीवेदव्यासाय नमः । श्रीकृष्णाय नमः ॥

APPENDIX I

This Appendix comprises a series of additional passages found in different MSS. which have been cited in the foregoing footnotes to the constituted text, but which, for various reasons, were not quoted there in extenso. They are mainly passages which were too long to be included in the footnotes; but along with them there will be found a certain number of short unimportant passages also, which could have been very easily accommodated in the footnotes, but which being found in single MSS. or in a very small group of cognate MSS. have been relegated to the Appendix as being of no special value for critical purposes.

The variants cited here are of the same order as those of the additional lines noted in the footnotes to the constituted text; in other words, the variants of monosyllabic verse-filling particles (such as व-वे-वृ-वि) and adverbs (such as तदा-तदा-ततः, एतद्वत्), discrepant readings of single MSS., corrupt readings, and common doublets (वेदि-वेदी, वेम-वेम) have been generally ignored, scribal errors have been silently corrected. Furthermore, the variants of the short prose formulaic references to the speaker (such as वेद्वत्तदाव) have been uniformly ignored here.

T₁ G₁: M₂₋₄ ins. after the colophon of adhy.
11: T₁: G₁ M₁ after the addl. colophon following
8.17.29:

सजय उवाच ।

श्रुतकीर्तिमयायान्तं किरन्तं निशिताम्भरान् ।
मद्राजो महाराज वारयामास हृष्टवत् ।
मद्राजं समासाद्य श्रुतकीर्तिमहारायः ।
विष्याद्य भट्टैश्चिन्ताया कार्त्तस्वरविभूषितैः ।
प्रतिविष्याद्य तं शल्यश्चिन्तिस्तूर्णमजिह्वगैः । [5]
सारथिं चास्य भट्टेन भृशं विष्याद्य भारत ।
स शल्यं शरवर्षेण छादयामास संयुगे ।
मुमोच निशितान्बाणान्मद्राजवर्यं प्रति ।
ततः शल्यो महाराज श्रुतकीर्तिमुजच्युतान् ।
चिच्छेद समरे बाणान्बाणैः संनतपर्वभिः । [10]
श्रुतकीर्तिसतः शल्यं भित्त्वा नवभिरायतैः ।
सारथिं त्रिभिरानङ्गैः पुनः शल्यं च पञ्चभिः ।
तस्य शल्यो धनुर्दिश्या हस्तावापं निकृष्य च ।
विष्याद्य समरे तूर्णं सप्तभिस्तं शरोचमैः ।
अथान्यदनुरादाय श्रुतकीर्तिमहारायः । [15]
मद्रेश्वरं चतुःषष्ट्या बाह्योरुरसि चार्पयत् ।
ततस्तु समरे राजंस्तेन विद्धः शिकीमुखैः ।
प्रतिविष्याद्य तं चापि नवत्या निशितैः शरैः ।
तस्य मद्रेश्वरश्चापं पुनश्चिच्छेद मारिष ।

संछिन्नघन्वा समरे गदां चिक्षेप सत्वरः । [20]
पट्टैर्जाम्बूनदैर्बद्धां रूप्यपट्टैश्च भारत ।
आजमानां यथा नारीं दिव्यवस्त्रविभूषिताम् ।
तामापतन्तीं सहसा दीप्यमानाशनिप्रभाम् ।
शरैरनेकसाहसैर्व्यष्टम्भयत मद्राद्र ।
विष्टम्य च गदां वीरः पातयित्वा च भूतले । [25]
श्रुतकीर्तिमयायतो राजन्विष्याद्य पञ्चभिः ।
तस्य शक्तिं रणे भूयश्चिक्षेप भुजगोपमाम् ।
तां द्विधा चाच्छिनच्छल्यो मेदिन्यां सा त्वशीर्यत ।
तस्य शल्यः क्षुरप्रेण यन्तुः कायाच्छिरोऽहरत् ।
बालहस्ताद्यथा श्येन आमिषं वै नरोत्तम । [30]
स पपात रथोपस्थात्सारथिस्तस्य भारत ।
ततस्ते प्राद्रवन्संख्ये हयास्तस्य महात्मनः ।
पलायमानैस्तरुणैः सोऽपनीतो रणाजिरात् ।
श्रुतकीर्तिमहाराज पश्यतां सर्वयोधिनाम् ।
ततो मद्रेश्वरो राजा पाण्डवानामनीकिनीम् । [35]
व्यगाहत मुदा युक्तो नलिनीं द्विरदो यथा ।
लोलयामास स बलं सिंहः पशुगणानिव ।
शल्यस्तत्र महारङ्गे पाण्डवानां महात्मनाम् ।
निहत्य पाण्डुपञ्चालान्पृतनानु व्यवस्थितः ।
अशोभत रणे शल्यो विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् । [40]
सेनाकक्षं महद्गङ्गा कक्षमग्निरिवोत्थितः ।
स्थितो रराज समरे पुरं दग्ध्वेव शंकरः ।

Colophon.

— (L. 23) T₁ M (M₁ om.) दीप्यमानां शशिप्रभां (for the post. half). — (L. 26) T₁ श्रुतकीर्तिमयायतो. T₁ M पञ्चभिः (for पञ्चभिः). — (L. 28) T₁ व्यच्छिनत् (for चाच्छि). — (L. 30) M₂₋₄ नरोत्तमः. — (L. 31) M₁ स (for स). M₂ तथोपस्थात् (for रथो). — (L. 32) T₁ व्यद्रवन् (for प्राद्र). G₁ सर्वैः; M₂ संखे (for संख्ये). — (L. 33) T₁ M वातायमानैस् (for पलाय). T₁ सोपावीतो; G₂ अपनीतो (for सोऽप). T₁ M महारणात् (for रणाजिरात्). — (L. 35) G₂ गतो (for ततो). M₂₋₄ राजन् (for राजा). — (L. 37) T₁ लोलयामास (for लोल). T₁ M च (for स). — (L. 38) G₂ अनीकिनीं (for महात्मनाम्). — G₁ om. lines 39-42. — (L. 39) G₂ निपाल्य (for निहत्य). — (L. 40) G₂ अशो भत रणे शल्यो (for the prior half). — (L. 41) G₂ सेनाकक्षमहद्गङ्गा (for the prior half). — Colophon. Adhy. name: T₁ श्रुतकीर्तिमहाराजः; T₂ श्रुतकीर्तिमहाराजः. — Adhy. no.: T₁ G₁: M 13.

M₂₋₄ om. the ref. — (L. 1) M₁ तमायातं (for अया). — (L. 3) T₁ M₂₋₃ मद्रेश्वरं (for मद्राजं). — (L. 4) T₁ विशला; G₁ विशङ्गिः (for विशला). — (L. 5) G₁ शल्यं (for शल्यश्च). — (L. 7) M छादयन्निय (for वामास). G₂ हृष्टवत् (for संयुगे). — (L. 8) G₁: M₂ मद्रेश्वरं (for मद्राजं). — (L. 9) T₁ श्रुतकीर्तिमुजच्युतान् (for the post. half). — (L. 10) M राजन् (for बाणान्). M₂ चार्पयति. — (L. 11) T₁ छित्वा (for भित्त्वा). T₁ M₂ नवभिरायुगैः (for रायतैः). — (L. 14) T₁ चामरैश्च; M विषरे (for समरे). — (L. 15) T₁ महावशाः (for महारायः). — G₂ om. lines 16-18. — (L. 19) G₁ चापि (for चापं). — (L. 20) T₁ G₁ स छिन्न- (for संछिन्न). T₁ M सर रं. — (L. 21) G₂ नदां; M₂ विदां (for नदां). — (L. 22) M₁ आजमानं. M₁ om. (hapl.) from नारी up to यतो (in line 26). G₂ दिव्यवस्त्रविभूषितां (for the post. half).

For 8.24.62^a-84^b, 8 subst.:

बलार्थं यदि मे देवा न धारयितुमाहवे ।
 शक्ताः सर्वे हि संगम्य यूयं तत्प्रमयीमि वः ।
 समा भवन्ति मे सर्वे दानवाधामरात्र ये ।
 शिवोऽस्मि सर्वभूतानां शिवत्वं तेन मे सुराः ।
 किं त्वधर्मेण वर्तन्ते यस्मात्ते सुरसत्रयः । [5]
 तस्माद्ब्रूया मयाप्येते युष्माकं च हितेऽप्यथा ।
 शरणं वः प्रयच्छानि धर्मेण च शिरीषताम् ।
 साहाय्यं वः करिष्यामि निहनिष्यामि वो रिपून् ।
 दीयतां च बलार्थं मे सर्वैरपि पृथक्पृथक् ।
 पशुत्वं चैव मे लोकाः सर्वे कल्पन्तु पीडिताः । [10]
 पशूनां तु पतित्वं मे भवत्वद्य दिवौकसः ।
 एवं न पापं प्राप्स्यामि पशून्हत्वा सुरद्विपः ।
 कल्पयन्तं च मे दिव्यं रथं चाध्वान्मनोजवान् ।
 धनुः शरं सारथिं च ततो जेष्यामि वो रिपून् ।
 इति श्रुत्वा वचो देवा देवदेवस्य भूपते । [15]
 विषादमगमन्सर्वे पशुत्वं प्रति सङ्किताः ।
 तेषां भार्यं ततो ज्ञात्वा देवस्तानिदमब्रवीन् ।
 मा वोऽस्तु पशुभावेऽस्मिन्मयं विवृणुतसत्तमाः ।
 भूयतां पशुभावस्य विमोक्षः क्रियतां च मः ।
 यो वः पशुपतेऽर्थां चरिष्यति स मोक्षयते । [20]
 पशुत्वादिति सत्यं वः प्रतिजाने समागमे ।
 ये चाध्वन्ये चरिष्यन्ति व्रतं मोक्षयन्ति तेऽप्युत ।

नैडिकं दानसाम्यं वा योऽप्यमर्षयितुमर्हन् ।
 माम्मे दानसाम्यं वा स पशुत्वादिमुच्यते ।
 तस्मात्परमिदं गुह्यं मयं दिव्यं चरिष्यन् । [25]
 तं तथेत्यनुवन्देवा देवदेवमन्कुलम् ।
 ऊपुजेरं गृहानेरं तेजसोऽर्धमिति प्रभुम् ।
 प्रभुत्वाच्च तथेत्येव शुकद्विप्राजसत्रयम् ।
 तत्ततो प्रवदुः सर्वे तेजसोऽर्धं महात्मने ।
 सर्वमादाय सर्वेषां तेजसोऽर्धं दिवौकसा । [30]
 तेजसाप्यधिको भूत्वा भूतोऽप्यतिक्रान्तोऽभवत् ।
 ततः प्रभृति देवानां देवदेवोऽभवत्प्रजः ।
 पतिश्च सर्वभूतानां पशूनां चामवत्तदा ।
 तस्मात्पशुपतिर्लोको भवत्वाच्च भवेति वै ।
 अर्धमादाय सर्वेषां तेजसा प्रवृत्तश्चिव । [35]
 भासयामास तान्सत्वांश्चदेवो महाशुतिः ।
 ततोऽभिपिबिबुः सर्वे सुरा रथं पुरारिजम् ।
 महादेव इति ह्यासीदेवदेवो महेश्वरः ।

(63^{ad})

Colophon.

दुर्बोधनः ।

तेजसोऽर्धं सुरा दत्त्वा संकराय महात्मने ।
 पशुत्वमपि चोपेत्य विश्वकर्मोपमयवन् । [40]
 ऊपुः सर्वे समाभाष्य रथः संकल्प्यतामिति ।
 विश्वकर्मापि संधिन्त्य रथं दिव्यमकलयन् ।
 समेतां पृथिवीं देवीं विताळां पुरमास्त्रिणीम् । [45]
 सपर्वतवमद्गीर्णां चक्रे भूतधरां रथम् ।
 इषीं नक्षत्रवैशं च छत्रं मेरुं महागिरिम् ।

(sic) (for नैडिकं). T₁ दानसाम्यं. G₁ यो (for वा). T₂ M₁ [5]मन्दम् (by transp.); G₁ महत्तयम्. T₁ G₁ M₁ 4 चतुर्दश. — (L. 24) T₁ G₁ M₁ विनोदयते (for विमुच्यते). — (L. 25) T₁ M₁ 4 transp. गुह्यं and दिव्यं. — (L. 26) M₁ 4 शिवं देव (M₁ 'व')मरुतम् (for the post. half). — (L. 27) G₁ 2 M₁ 4 चैव (for चेद्). T₁ हुनोरं ते (sic) (for गृहानेरं). — (L. 28) T₁ शुकद्विपः; T₁ M₁ 'वृ' (for 'वृ'). — (L. 30) T₁ M₁ 4 समादाय स (for सर्वमादाय). — (L. 31) T₁ यतो (for भूतो). — (L. 32) T₁ G₁ 2 पतिः (for मयः). — (L. 33) G₁ पतिः. — T₁ reads line 34 after line 38. — (L. 34) T₁ ह्यासीद् (for लोको). — (L. 36) T₁ देवान्; M₁ 4 देवान् (for सत्वां). T₁ M₁ 4 महामेरो (for देव'). — (L. 37) G₁ ततोऽभिपिब्यते रथम् (for the prior half). G₁ सर्वे देवा (for सुरा रथं). M₁ 4 पु (M₁ पु)पर्व (for 'पिब'). — After line 38, T₁ reads line 34. — Colophon. Adhy. name: T₁ विदुरारणे पशुपतिर्लोकः; G₁ विदुरारणे. — Adhy. no.: 8 25. — (L. 41) T₁ रथं. — (L. 42) T₁ M₁ 4 व (for [व]ति). — (L. 43) T₁ विताळां पुरमास्त्रिणीं; T₁ विताळां पुरमास्त्रिणीं. — (L. 44) G₁ भूतधरां (for 'वर्' रथम्). — (L. 45) G₁ नक्षत्रवैशं (for 'वैशं'). — M₁ 4

Before line 1, M₁ 4 ins. जगत्तान्. — (L. 1) G₁ बलार्थं. — (L. 2) T₁ [5]सिंसगत्या; M₁ 4 हि संहरत् (for हि संगम्य). T₁ तत्र (for तत्र-). — (L. 3) T₁ G₁ ते (for मे). T₁ समा ह्येते च सर्वे मे (for the prior half). — (L. 4) G₁ लीलार्थं (for शिवार्थं). — (L. 5) G₁ वर्तन्ते (for वर्तन्ते). — (L. 6) T₁ श्रुत्वा; M₁ 4 [व]प्यथ (for [व]-प्येते). — (L. 7) G₁ प्रयच्छानि (for 'दानां'). G₁ शिरीषता (for 'पताम्'). — (L. 8) T₁ M₁ 4 सत्तां रथे (for सहाय्यं वः). G₁ न हनिष्यामि (for निहृ'). T₁ हे; G₁ व (for वो). — (L. 11) T₁ पशुत्वं (for पतिर्लोकं). — (L. 13) T₁ G₁ M₁ रथं (for व मे). M₁ कल्पयन्तं मे दिव्यं (sic) (for the prior half). G₁ रथस्य. T₁ M₁ 4 रथं चार्थांश्च (T₁ 'वं च') पारयान्; T₁ M₁ रथाधिक्यं पारयान् (for the post. half). — (L. 14) T₁ G₁ दे (for वो). — (L. 15) T₁ भविष्यति; T₁ G₁ भूयते. — (L. 17) T₁ G₁ M₁ यतो (for ततो). T₁ 2 G₁ 2 देवान्. T₁ M₁ transp. इदम् and मन्दम्. — (L. 19) G₁ पशुत्वाच्च. — (L. 20) T₁ यो (for वः). G₁ चरिष्यति. — (L. 21) G₁ सत्यं (for सत्यं). — (L. 22) G₁ चरिष्यति; M₁ तर्हि (for चरि'). T₁ M₁ व (for [व]न). — (L. 23) T₁ नैडिकं; T₁ G₁ 2 नैडिकं; G₁ नैडिको

अनेकद्रुमसंछन्नं रत्नाकरमनुत्तमम् ।
हिमवन्तं च विन्ध्यं च नानाद्रुमलताकुलम् ।
अवस्करं प्रतिष्ठानं कल्पयामास वै तदा ।
अस्तं गिरिमधिष्ठानं नानाद्रिजगणायुतम् ।
चकार भगवांस्त्वष्टा उदयं रथकृवरम् । [50]

मीननक्रजपावासं दानवालवमुत्तमम् ।
समुद्रमक्षं विदधे पत्तनाकरशोभितम् ।
चक्रं चक्रे चन्द्रमसं तारकागणमण्डितम् ।
दिवाकरं चाप्यपरं चक्रं चक्रं शुमालिनम् ।
गङ्गां सरस्वतीं तूर्णीं चक्रे विश्वकृदव्ययः । [55]

अलंकारा रथस्यासन्नापगाः सरितस्तथा ।
त्रीनत्रीन्मग्नवचक्रे रथस्याथ त्रिवेणुकम् ।
(70^{ab}) अनुकर्षान्प्रहान्दीप्तान्वरूपांश्चापि तारकाः ।
(70^{cd}) ओषधीर्वीरुषश्चैव घण्टाजालं च भानुमत् ।
अलं चकार च रथं मासपक्षतुर्भिर्विभुः । [60]

अहोरात्रैः कलामिश्रं काष्ठामिरयनैस्तथा ।
(72^{ad}) चां युगं युगपर्वाणि संवर्तकबलाहकान् ।
(73^{ab}) शम्भां धृतिं च मेधां च स्थितिं संनतिमेव च ।
(80^e) ऋग्वेदं सामवेदं च ध्रुवावस्थावकल्पयत् ।
(81^a) पृष्ठाक्षौ च यजुर्वेदः कल्पितोऽथर्वणस्तथा । [65]

अश्वानां चाप्यलंकारं विदधे पदसंचयम् ।
(74^{ad}) सिनीवालीभनुमतिं कुहूँ राकां च सुप्रभाम् ।

(74^{af}) योक्त्राणि चक्रे चाश्वानां कूटमाण्डांश्चापि पञ्चगान् ।
{ 259* } { कालपृष्ठोऽथ नहुषः कार्कोटकधनंजयौ ।
{ 11. 1-2 } { इतरे चामवन्नागा हयानां वालबन्धनम् । [70]
अभीषवः षडङ्गानि कल्पितानि महीपते ।
ओंकारः कल्पितस्तस्य प्रतोदो विश्वकर्मेणा ।
यज्ञाः सर्वे पृथक्कृत्वा रथाङ्गानि च भागाशः ।

(75^{ad}) अधिष्ठानं मनश्चासीत्परिरथ्या सरस्वती ।
(76^{ab}) नानावर्णानि चाभ्राणि पताकाः पवनेरिताः । [75]
(76^{ad}) विद्युदिन्द्रधनुयुक्ता रथं दीप्त्या व्यदीपयत् ।
वर्मं योद्धुश्च विहितं नभो ग्रहगणाकुलम् ।
अमेघं भानुमच्चित्रं कालचक्रपरिष्कृतम् ।
कूटं तु तं रथं दृष्ट्वा विस्मिता देवताभवन् ।
सर्वलोकस्य तेजांसि दृष्ट्वैकस्थानि मारिष । [80]
युक्तं निवेदयामासुः देवास्तस्यै महात्मने ।

(77^{ab}) एवं तस्मिन्महाराज कल्पिते रथसत्तमे ।
(77^{ad}) त्वष्टा मनुजशार्दूल द्विषतां भयवर्धनः ।
(78^{ab}) स्वान्यायुधानि दिव्यानि न्यदधाच्छंकरो रथे ।
(78^{ad}) ध्वजयष्टिं वियत्कृत्वा स्थापयामास गोवृषम् । [85]
(79^{ab}) ब्रह्मदण्डः कालदण्डो रुद्रदण्डश्च ते ज्वराः ।
(79^{ad}) परिष्कारा रथस्यासन्समन्तादिशमुद्यताः ।
(83^{ab}) विचित्रस्रुतिभिः षड्भिः कृत्वा संवत्सरं धनुः ।

(263*) { छायामेवात्मनश्चक्रे धनुर्ज्यामक्षयां ध्रुवाम् ।
{ कालो हि अगवालुद्रस्तच्च संवत्सरं धनुः । [90]

lines 46-47. — (L. 46) T₂ अनेकरत्नसंछन्नं (for the prior half). — After line 46, T₂ reads line 52. — (L. 47) G₁ हिमवन्धं (for 'वन्तं'). T₁ नानाद्रुमलताकुलं; T₂ 'लतायुतं' (for the post. half). — (L. 48) T₁ उपस्करं (for अव'). — (L. 50) T₁ उदरं; G₂ गिरींश्च (for उदवं). — T₂ om. line 51. — (L. 51) G₁ चक्र- (for चक्र-). M अद्भुतं (for उत्तमम्). — T₂ reads line 52 after line 46. — (L. 52) T_{1,2} पट्टणाक (T₂ पत्तनागा) रथोभितं (for the post. half). — (L. 54) G_{1,2} चाप्यवरं. — (L. 55) T₂ तूर्णी; G₂ तूर्णै; M वार्णी (for तूर्णी). T₁ अव्ययां. — (L. 56) G₂ M₁ अलंकारं (M₁ 'रो'). G₂ सनागाः (for आरगाः). — (L. 57) T₁ त्रिसंख्यां; G₁ त्रीनार्थं. — (L. 58) G₁ M अनुकर्षं (G₂ 'र्षा'). T₂ महा-; T₂ G_{2,2} रथे; M₂ महा (for ग्रहान्). M₂ दीप्ता. T₂ G₂ M वरूधं. — (L. 59) M₁ ओषधीर्. — (L. 62) T₁ ज्यां (for चां). — (L. 63) T₁ ब्रह्मां (for शम्भां). G₂ मेधावी (for मेधां च). — (L. 64) M₁ ध्रुवान्वाहान् (for 'वन्वाह'). — (L. 65) G₂ पृष्ठौ द्वौ; M_{2,2} पृष्ठाक्षं. — (L. 67) G₁ M₁ अनुमती. T_{1,2} M स्रुतां (T₂ 'त' (for सुप्रभाम्). — (L. 68) M₁ कृत्वाङ्गानि च (for 'ण्डांश्चापि'). T₁ G₂ वंति (G₂ 'ट')कान्; M

कंटकान् (for पञ्चगान्). — (L. 69) T₂ वालपृष्ठो; T₂ ताशपृष्ठो (sic); G_{2,2} काळ (G₂ 'ल')पृष्ठौ. T₂ G₂ तु (for ऽथ). T₂ कार्कोटकधनंजयौ. — (L. 70) G₂ इतरश्च. — (L. 73) G₂ वद्धा (for कृत्वा). — (L. 74) T₁ M पारिरथ्या; G₂ परिधाय (for 'रथ्या). — (L. 75) T₂ G₂ छत्राणि; G_{1,2} चित्राणि (for चाभ्राणि). T₂ नानावर्णविचित्राणि (for the prior half). — (L. 76) G₁ युक्तां; G₂ युक्तं. T₂ G₂ दीप्त्या; M₁ दीप्ता (for दीप्त्या). T₁ M₁ व्यदीपयन्; G₁ 'रयत्; M₂₋₄ [अ] व्यदीपयन् (for व्यदी'). T₂ रथं दिव्यमया जयन्; G₂ रथं दीप्तानि दीपयन् (for the post. half). — (L. 77) T₂ मयै (for वयै). G₂ धर्मवध्वोश्च गगनं (sic) (for the prior half). — (L. 78) M₁ अंनोद- (for अमेघं). T₂ G₂ कालचक्रं (for 'चक्र-). — T_{1,2} G_{1,2} M om. lines 79-81. — (L. 82) G₂ इत्थं स वै (for एवं तस्मिन्). — (L. 83) T₂ G₂ भयवर्धनः; M भयवर्धने. — (L. 84) G₂ अदधात्; M₁ न्यदधत्. T₂ शार्करे. — (L. 85) T_{1,2} G₂ M₁ रथयष्टिं (for ध्वज'). — (L. 86) G₂ ब्रह्मदण्डं. M₂₋₄ त्रयः (for ज्वराः). T₂ स्वतेजसा (for च ते ज्वराः). — G₂ om. line 87. — (L. 87) T₁ परिष्कारं. T₁ उद्यतां; T₂ G₂ उद्यताः. — (L. 89) G₂ अक्षयं. T₂ द्वां; M₁ ध्रुवाद् (for ध्रुवाम्). — (L. 90) G₂ तं (for

(83rd) तस्माद्वाजी कालरात्रिर्वा कृता चतुषोऽवरा ।
 ततो रथे रथाणांस्तान्पुनः समचोत्रयम् ।
 एकैकसः सुसंहरानादाय सुपुत्रव्रताः ।
 दक्षिण्यं पुरि कृत क्रवेदो मन्त्रारणे ।
 सत्यतः सामवेदश्च युक्तो राजन्महर्षिभिः । [95]
 पार्थिदक्षिण्यो युक्तो यदुर्वैदः सुरद्विजैः ।
 इतरस्यां तथा पाण्डवां युक्तो राजन्महर्षिभिः ।
 एवं ते वाजिनो युक्ता यद्विद्विजसदा रथे ।
 अशोमन्त तथा युक्ता यथैवाप्सरमध्यगाः ।
 कन्दर्पित्वा रथं दिव्यं ततो वायमकल्पयन् । [100]
 चिन्तयित्वा हरिं विष्णुमध्यं यज्ञवाहनम् ।
 शरं संकल्पयाचके विश्वकर्मा महामनाः ।
 तस्य वाजांश्च पुञ्च च कल्पयामास वै तदा ।
 पुष्पगन्धर्वं राजन्महर्षिं राजसत्तम ।
 अग्नीषोमी शरमुत्ते कल्पयामास वै तदा । [105]

3

After 8.24.111, Ks V; B1. & D Co ins.:

तस्य उवाच्य भगवांस्तान्द्वयानिभोपमान् ।
 वभाषे च तदा स्वायुमारोहेति सुरोत्तमः ।
 ततस्तमिषुमादाय विष्णुलोमाग्निसंभवम् ।
 आरुह्य तदा स्वायुर्वनुषा कल्पयन्वरान् ।
 तमाकूटं तु देवेशं मुष्टिबुः परमर्षयः । [5]

तच्. — (L. 91) Gs रोदी; Gs रोद्वा. Gs कालरात्री. Gs
 वारा (for अवरा). — (L. 92) T1 महाप्राय (for रथा).
 — (L. 93) Gs एकैकः सुसंहरानां (for the prior half).
 — (L. 94) Gs दिति (for पुरि). — (L. 95) T1 वानैर्;
 T2 Gs Ms प्राद्वि; Gs Ms प्राद्वि; Ms प्राद्वि (for पार्थि).
 Ms-4 सुरद्विजैः (for 'द्विजैः'). — (L. 97) T1 Gs उत्तरस्यां
 (for इत). T1 वान्यी; T2 Gs प्राद्वी; Gs प्राद्वी; Ms-4 पुत्रां
 (Ms 'हवा'). — (L. 98) T G Ms तदा (for तदा). — (L.
 99) Gs तथैव. T1 तथैवापरमध्यगाः (for the post. half).
 — (L. 102) Gs महाप्राय (for 'प्रायः'). — (L. 103) T1
 तस्य वाजाश्च पुञ्चाः; T2 तस्य वाजाश्च पुञ्च च (for the prior
 half). — Ms om. (hapl.) lines 104-105. — (L. 104)
 T2 वदित्तमः; Gs राजसत्तमः. — (L. 105) Gs Ms रथ-
 मुत्ते (for शर')

3

(L. 1) Ks B1. & Dn1 D1. & a. : उवाच (for उवाच्य). Ds
 स्यात् (for तदा). Ks वभाष (for वभाष). — (L. 2) Ks
 B1. & Dn1 D1. & a. : आरुह्येति; Dn1 आरुह्येति; Ds आरुह्येति
 (for 'दिति'). B1 रथोत्तमः; Ds सुरोत्तमः; Ds Co सुरोत्तमः.
 — (L. 3) Ks विष्णु लोमाग्निसंभवः; V1 विष्णु-
 लोमाग्निसंभवः; D1. : लोमाग्निसंभवः (for the post. half).
 — (L. 4) Ks तदा. — After line 4, Dn1 reads

गन्धर्वां देवसंवाच तथैवाप्सरसां गन्धः ।
 स शोभमानो वरः शङ्गी वागी शरासनी ।
 प्रदीपयन्ने तन्वी श्रीर्लोकान्मन्त्रेण तेजसा ।
 ततो भूयोऽग्नीदेवो देवानिन्द्रपुरोगमान् ।
 न हन्वादिदि कर्षन्धो न लोको वः कर्षचन । [10]
 हतानिमेव वाजीत वामेनावेन चासुरान् ।
 ते देवाः सत्यमिवाहुर्मिहृता इति चातुष्वन् ।
 न च तद्वचनं मिथ्या यदाह भगवान्मनुः ।
 इति संधिम्ब वै देवाः परां तुष्टिमवाप्नुवन् ।
 ततः प्रयातो देवेशः सर्वदेवगणैर्भूतः । [15]
 रथेन महात्वा राजकुपमा नास्ति यस्य ह ।
 त्वैव पारिवर्देयः पूज्यमानो महाव्रताः ।
 नृमन्त्रिरथैव मांसमजैर्दुरासवैः ।
 वायमानैः समन्ताच्च तर्जमानैः परस्परम् ।
 अपयश्च महाभागान्महोयुक्ता महागुणाः । [20]
 भासंभुर्वै जपं देवा महादेवस्य सर्वतः ।
 एवं प्रयाते देवेशो लोकानामभर्षकरे ।
 तुष्टमासीजगत्सर्वं देवताश्च नरोत्तम ।
 अपयस्तत्र देवेशं स्तुवन्तो बहुभिः स्तवैः ।
 तेजश्वाकौ वर्ययन्तो राजवासास्तपुनः पुनः । [25]
 गन्धर्वाणां सहस्रानि प्रयुक्तान्यर्जुना नि च ।
 वादयन्ति प्रयागेऽस्य वायानि विविधानि च ।

8.24.110-111; Ds reads 8.24.111. — (L. 6) Ds
 देवसंवाच (for देवसंवाच). Dn1 D1. & अप्सरसो. — (L. 7)
 — 8.24.94th. V1 (sup. lin. as above) शोभमानो.
 — (L. 8) Dn1 वर (for रथे). — (L. 10) B1 हन्वादिदि
 (for 'दिति'). — (L. 11) Ks जपं; Dn1 जपं.
 — (L. 12) Dn1 ह (for हे). — After line 12, Ds
 repeats lines 10-11. — (L. 14) V1 अवाप्तुः.
 — (L. 15) Dn1 (also as above) स वातो. Ks सर्वैः (for
 सर्वैः). — (L. 16) V1 B1. & Dn1 D1. & a. : transp.
 नास्ति and यस्य. Ds उपयान्त्य नास्ति च (for the post. half).
 — (L. 17) Ks सर्वैर् (submetric); V1 सर्वैर्. Dn1
 महावः (for 'वरा'). — (L. 18) Ks मांसमजैर्; B1 'मजैः'.
 — (L. 19) Dn1 वायमानः. Dn1 तर्जमानः. — (L. 20)
 Ds तथैवमुक्ता (for तथैवमुक्ता). — (L. 21) Ks भासं. V1
 B1. & Dn1 D1. & a. : विजयं; B1 D1. & वै जप (for वै जपं).
 Ds भासंभुर्वै देवा (for the prior half). — (L. 22)
 Ks Ds रथे; B1 Dn1 Dn1 D1. & a. : वरैः (for रथे).
 — (L. 24) Ds रथे. — (L. 25) Dn1 नास्ति (for
 वातो). — (L. 26) V1 अवाप्तुः. Ks वर (for व).
 — (L. 27) Ks अवाप्तुः (for the prior half).
 Ds अवाप्तुः (for अवाप्तुः).

After 277*, Ks. & V1 B (except Bs) D (except Ds)

T: Ca. c. n ins.:

प्रयाति रथमास्थाय त्रिपुराभिमुखे भवे ।
 ननाद सुमहानादं वृषभः पूरवन्दिताः ।
 वृषभस्यास्य निवर्दं भ्रुवा भयकरं महत् ।
 चिनाशमगमंस्तत्र तारकाः सुरक्षत्रवः ।
 अपरेऽवस्थितास्तत्र युद्धाद्याभिमुखास्तदा । [5]
 ततः स्वायुर्महाराज शूलध्वजोऽयमूर्ध्वितः ।
 ब्रह्मानि सर्वभूतानि त्रैलोक्यं भूः प्रकम्पते ।
 निमित्तानि च घोराणि तत्र संदधतः क्षरम् ।
 तस्मिन्तोमाभिविष्णूनां क्षोभेण ब्रह्मरुद्रयोः ।
 स रथो धनुषः क्षोभादसीव ह्यवसीदति । [10]
 ततो नारायणस्तस्याच्छरभागाद्दिनिःसृतः ।
 वृषरूपं समास्थाय उज्जहार महारथम् ।
 सीदमाने रथे चैव नर्दमानेषु क्षत्रपु ।
 स संभ्रमाच्च भगवान्नादं चक्रे महाबलः ।
 वृषभस्य स्थितो मूर्ध्नि हयघृष्टे च मानद । [15]
 वदा स भगवान्द्रो निरैकाग्रानवं पुरम् ।
 वृषभस्यास्थितो रुद्रो हयस्य च नरोत्तम ।

स्तनांस्तदासातयत सुरांश्चैव द्विधाकरोत् ।
 ततः प्रभृति भद्रं ते गवां द्वैधीकृताः सुराः ।
 हयानां च स्तना राजंस्तदा प्रभृति नाभवन् । [20]
 पीडितानां बलवता रुद्रेणाद्भुतकर्मणा ।

5

After 8.25.2, K4 V1 B D T2 Ca.c.n ins.:

यथा देवगणैस्तत्र वृत्तो यत्नापितामहः ।
 तथास्माभिर्मवान्यत्नात्कर्णादभ्यधिको वृत्तः ।
 यथा देवैर्महाराज ईश्वरादधिको वृत्तः ।
 तथा भवानपि क्षिप्रं रुद्रस्येव पितामहः ।
 नियच्छ तुरगान्युद्धे राधेयस्य महाद्युते । [5]

शक्य उवाच ।

मयाप्येतत्क्षरश्रेष्ठ बहुशो नरादिहयोः ।
 कथ्यमानं श्रुतं दि तिमानुषम् ।
 यथा च चक्रे सारथ्यं भवस्य प्रपितामहः ।
 यथासुराश्च निहता इषुणैकेन भारत ।
 कृष्णस्य चापि विदितं सर्वमेतत्पुरा ह्यभूत् । [10]
 यथा पितामहो जज्ञे भगवान्सारथिस्तदा ।
 अनागतमतिक्रान्तं वेद णोऽपि तत्त्वतः ।
 एतदर्थं विदित्वापि सारथ्यमुपजग्मिवान् ।

Ks om. lines 1-8. — (L. 1) T2 प्रयाति. — (L. 2) K4 सुमहन्. Dn1 Ds T2. ऋषभः. — (L. 3) V1 Ds1 D1.s.s ऋषभस्य. T2 तस्य (hypermetric) (for [अ]स्य). Dn1 ऋषभस्य च तं नादं (for the prior half). Ds1 Ds-s भयकरं; Ds भयकरो. T2 महच्छ्रुत्वा भयकरं (for the post. half). — (L. 4) B4 (marg.) कातरा; Ds1 तारका; D1.s तावका; Co सारका. V1 तावका सुरसलवः; T2 तारकायाः क्षरादयः (for the post. half). — (L. 5) K4 Ds1 D1.s च; B4 [5]मि (for 5-). T2 ययुः (for तदा). — (L. 6) Co cites क्रोषमूर्धितः. — (L. 7) Dn1 भूष कंषिता; T2 समकंपत (for भूः प्रकम्पते). — (L. 8) V1 B4 तनासंदधतः; T2 तत्र संधीयतः. V1 क्षरान्. — (L. 9) Ds तस्मिन्ने स समाभिविष्णूनां (sio) (for the prior half). Co cites क्षोभेण (as above). Ds विष्णुसदयोः (for मय). — (L. 10) Dn1 त्ववसीदति; Ds व्याव. Ks अवसीदवसीदति (for the post. half). — (L. 11) Bs अतो (for ततो). Bs निर्निर्गतः (for निनिःसृतः). — (L. 12) Ks Dn1 T2 वृषभं रूपमास्थाय (for the prior half). B1 तज्जहार. — (L. 13) Ds1 D1.s वर्षमानेषु (for नर्द). — (L. 14) Ks T2 शूलवीर्यो (for संभ्रमाद्यु). T2 मंदं चक्रे महाबले (for the post. half). — (L. 15) V1 Bs. & Ds1 D1.s [अ]स्थितो (for स्थितो). T2 मानदः. — (L. 16) Ds1 D1.s तथा (for तदा). Ds हे (for स). Ks रुद्रो (for रुद्रो). Ks Bs. & निरीक्ष्य;

V1 निरीक्षन्. — (L. 17) Ds T2 स्थितो. Bs मूर्ध्नि; Bs देवो (for रुद्रो). Ks नरोत्तमः. — Bs om. line 18. — (L. 18) Ks ततश्च (for स्तनांस्). Bs Ds1 D1.s [अ]ज्ञातवीर्यः; T2 [अ]ज्ञा उरसि. Ks तावद् (for चैव). V1 transp. द्विधा and अकरोद्. — Ks om. lines 19-20. — (L. 19) V1 Dn1 Ds तदा प्रभृति. Dn1 T2 चैव द्विधा (for द्वैधीकृताः). T2 (before corr.) [अ]करोद् (for सुराः). — (L. 20) Co cites स्तना (as above). Dn1 D1 नो (D1 ना)भवत्; T2 यावत्. — (L. 21) Dn1 बलवता; Ds भगवता.

5

Ds om. lines 1-8. — (L. 1) V1 यदा (for यथा). Ds यंता (for यन्तात्). — (L. 2) Ds यंता (for यन्तात्). Bs कर्णाद् (for कर्णाद्). — B1.4 D2.s om. line 3. V1 reads lines 3-4 on marg. B1 om. line 4. — (L. 4) Ds तथा त्वं पुष्यस्यात्र (for the prior half). — After line 4, Bs reads 8.25.2nd. — (L. 5) Bs T2 महाद्युते; Bs Ds1 D1.s.s 'स्मनः. — (L. 6) Bs Ds1 D1.s मया (Bs Ds 'या'प्येवं सुबहुयुः (for the prior half). K4 Co.np सुरसिंहयोः; Ca.n नर (as above). Bs Ds1 D1.s चरितं सुरसिंहयोः (for the post. half). — (L. 7) Ds वीर्य (for दिव्ययु). Bs इति यानुषं (for अतिमा). — (L. 9) Ds तथा (for यथा). — (L. 11) K4 V1 B2.s D1 यदे (for रुद्रो). Dn1 Ds यवस्य (for भगवान्). Ds यवस्य सारथिः; T2 तथा रुद्रस्य सारथिः (for the post. half).

सर्वभूतिषु सत्त्वस्य कृष्णः पार्थिव भारत
यदि हन्याद्य कौन्तेयं सुतपुत्रः कर्मचन । [15]
दृष्ट्वा पार्थं हि निहतं सर्वं योग्यमिति केसवः ।
सङ्ख्यचक्रमपरापानिर्बन्धयते तव बाहिनीम् ।
न चापि तस्य क्रुद्धस्य वार्त्तेयस्य महात्मनः ।
स्वात्मने प्रवर्तनीकेषु कश्चिदप्य मृपस्य ।
संख्य उवाच ।
तं तथा भाषमाणं तु महाराजमहिंमः । [20]
प्रत्युवाच महाबाहुरदीनामा सुतस्य ।
मावर्मेत्या महाबाहो कर्म वैकर्तनं रणे ।
सर्वसङ्गमूर्तां श्रेष्ठं सर्वसाधारणपारमम् ।
यस्य उपातकनिर्घोषं श्रुत्वा भयकरं महत् ।
पाण्डवेयानि सैन्यानि विद्रवन्ति दितो दत्त । [25]
प्रत्यक्षं ते महाबाहो यथा रात्रौ घटोत्कचः ।
मायासक्तानि कुर्वाणो ह्यो मायापुरस्कृतः ।
न चातिष्ठत बीजमासुः प्रवर्तनीके कर्मचन ।
पृथङ्ग दिवसान्तसर्वान्मयेन सहसा वृत्तः ।

भीमसेनञ्च सकलान्धमुष्णोष्माभिषोदितः । [30]
उत्कचं संश्रया रात्रिभूय भौदतिको यथा ।
मात्रीपुत्री तथा शूरो येन शिवा महारणे ।
कर्मण्यर्थं पुरस्कृत्य न हतौ युधि मारिच ।
येन वृष्णिप्रवीरस्तु सात्विकः सात्वतां वरः ।
निर्मिल सन्नेर शूरो विरचञ्च कलाकृतः । [35]
सङ्गमामेते सर्वे सङ्गमुद्रुरोगमाः ।
असङ्गविद्रिताः संख्ये साधमानेन संयुगे ।
तं कर्म पाण्डवा युद्धे विजेष्यन्ति महारथम् ।
यो हन्यात्सन्नेरं कुब्जो वज्रदंष्ट्रं पुरंदरम् ।
त्वं च सर्वोच्चविद्रितः सर्वविघातकारणः । [40]
बाहुवीर्येण ते तुल्यः पृथिव्यां नास्ति कश्चन ।
त्वं सत्यभूतः सत्पुण्यमविषयः पराक्रमे ।
तत्सत्यमुष्णसे राजन्सत्य इत्यस्मिन् ।
तव बाहुवर्धं प्राप्य न सेतुः सर्वसाधकः ।
तव बाहुवज्रादात्मिकं तु कृष्णो वक्राक्षिकः । [45]
यथा हि कृष्णेन बर्धं पार्थ वै कस्युने हते ।

— (L. 12) Ka देव (for वेद). Ts तद्विदु (for सत्त्वतः).
— (L. 13) Dai Da.s पदमर्ध; Ts पदमर्ध (for पदार्ध).
Dai Dni Da.s.s.s गु (for [ग]णि). V1 उपजन्मदुः (for
'जनिमात्र'). Bs सारं च उपजन्मदुः (sic) (for the post.
half). — (L. 15) De कस्युने वं; De स कौन्तेय. Ts येष
हन्यात्कोत्तेयं (for the prior half). — (L. 16) Ka विनिहतं
(for हि नि'). V1 B Dai Dni Da.s.s.s दृष्ट्वा विनिहतं पार्थ
(for the prior half). Dai योत्सति. — (L. 17) Bi
दक्षयते; Dni Ts सङ्ख्यते; Di सङ्ख्यते (for वक्षते). — (L. 19)
Bi सायते; Dai Da.s क्षाम्यते (for सायते). — (L. 20)
Dai Da.s साधमानम् (for 'गण'). Ts पुनेरम् (for महाराजम्).
Ka मरिचय; V1 Bi De 'ददं; De 'ददे (for 'दयः).
— (L. 22) De (marg. sec. m. as above) साधयसा (for
साधयसा). Bs om. from post. half of line 22 up to
line 26. Bi युधि (for रणे). De कर्मेविकर्तनं रणे (for the
post. half). — (L. 23) Ka V1 Dai Da.s.s सर्वसङ्गम-
(Ka 'द')मार्तं; Bs De 'साङ्गम' (De 'गु')मार्तं (for the
post. half). — (L. 24) Bi सङ्ख्यते. — (L. 26)
Dni महाराज (for 'रात्रो'). — (L. 28) Dai Da.s.s.s Ts
मायतिष्ठति (for न चातिष्ठत). De मयेन वरता कृतः (for the
post. half). — (L. 29) Ts स (for च). Ts
कौन्तेय (for मयेन). De सप्तसप्तसप्तः (sic); De प्रवर्तनीके
कर्मचन (sic) (for the post. half). — (L. 30) Da
[5]णि (for च). De वक्षय (for 'वक्ष'). Dni च योदितः;
De [म]निषोदितः; De 'योदितः (for 'योदितः). — (L. 31)
De उत्कच. Ka Ba.s De चासङ्गमा; V1 De चासङ्गमा; Bs
चासङ्गमा; Da.s सातीरमा (De 'रा') (for च सङ्गमा). Bs

Dai Da.s उक्तमात्रसङ्गमा (for the prior half). Bi
मुक्षीरतेकेति च; Bs Dai Da.s.s मुक्षी (De मूट जी प्रतेकेति च;
De मूटप्रतेकेति यथा; De मूटानीरतेकेति च (for the
post. half). — (L. 32) De (marg. sec. m.)
सङ्गमामेते रणे (for the post. half). — (L. 33)
Ka सितमर्ध; Di सप्तमर्ध; Ca सप्तमर्ध (as above). Ts हंसा
(for शूरो). Ka सारत; Bi-s.s (marg. as above) सारये
(Bs 'दे') (for मारिच). — (L. 34) De व्यासपरात्म (for
वृष्णिप्रवीरम्). Dai Da.s-s सत्पता (for सात्वतां). — (L. 35)
V1 Dai Da.s शीते (for शूरो). De om. विरचञ्च. V1 Bi.s
Da.s Ts तथा कृतः; Bs रचाकृतः; De समाकृतः (for कलाकृतः).
Dai Da.s विरचञ्च तथा कृतः. — (L. 37) De-s Ts सर्वं
(for संख्ये). — (L. 38) Bs तव; Di न; De ते (for तं).
Bs Dai Da.s संख्ये (for युद्धे). De वदारावा (for 'रथम्').
— (L. 40) De सर्वसङ्गमार्तः. Ka V1 B (except Bs)
Dai Da.s-s सर्वविघात कारणः (for the post. half).
— (L. 41) V1 संयुगे (for ते तुल्यः). V1 केषन (for
कश्चन). — (L. 42) Ka V1 Da.s Ts जलिकृत् (V1 'ज-
पराक्रमः (Ka 'दे'). — (L. 43) Ka रण्ये (for रक्षते). De
रक्षयिषयः. — (L. 44) De (marg. as above) सर्वसाधकः
(for 'साधकः'). De न सेतुः सर्वसाधकः (for the post.
half). — (L. 45) Om. in Da. De Ts सारमं गुह मा सारं
(De सारमं) (for the prior half). Ka हि च; V1 Bi.s
Dni Da.s.s.s Ts हि गु; Bs सङ्ग; Ca हि गु (as above).
Ts कर्षो (for कृष्णो). — After line 45, Dai Da.s ins.:
यसं सत्पतां युद्धे सिद्धं कृष्ण वक्राक्षिकः ।
— (L. 46) Bs तथा कृष्णेन च वरते; Dai Da.s यथा कृष्णेन

नथा कर्णात्पयीभावे त्वया धार्यं महद्बलम् ।
 किमर्थं समरे सैन्यं वासुदेवो न्यवारयत् ।
 किमर्थं च भवान्सैन्यं न हनिष्यति मारिष ।
 त्वत्कृते पदवीं गन्तुमिच्छेयं युधि मारिष । [50]
 सोदराणां च वीराणां सर्वेषां च महीक्षिताम् ।

शल्य उवाच ।

यन्मां ब्रवीषि गान्धारे अग्रे सैन्यस्य मानद ।
 विशिष्टं देवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्त्वहं त्वयि ।
 एष सारथ्यमातिष्ठे राधेयस्य यशस्विनः ।
 युध्यतः पाण्डवाग्रयेण यथा त्वां वीर मन्यसे । [55]
 समयश्च हि मे वीर कश्चिद्वैकर्तनं प्रति ।
 उत्सृजेयं यथाश्रद्धमहं वाचोऽस्य संनिधौ ।

संजय उवाच ।

तथेति राजन्पुत्रस्ते सह कर्णेन मारिष ।
 अब्रवीन्मद्राजानं सर्वैश्चरस्य संनिधौ ।
 सारथ्यस्याभ्युपगमाच्छब्देनाश्रितस्तदा । [60]

दुर्योधनस्तदा हृष्टः कर्णं तमभिषस्वजे ।
 अब्रवीच्च पुनः कर्णं स्तूयमानः सुतस्तव ।
 जहि पार्थाग्रणे सर्वान्महेन्द्रो दानवानिव ।
 स शल्येनाभ्युपगते हयानां संनियच्छने ।
 कर्णो हृष्टमना भूयो दुर्योधनमभाषत । [65]
 नातिहृष्टमना श्लेष मद्राजोऽभिभाषते ।
 राजन्मधुरया वाचा पुनरेनं ब्रवीहि वै ।
 ततो राजा महाप्राज्ञः सर्वोत्कृष्टशलो बली ।
 दुर्योधनोऽब्रवीच्छल्यं मद्राजं महीपतिम् ।
 पूरयन्निव घोषेण मेघगम्भीरया गिरा । [70]
 शल्य कर्णोऽर्जुनेनाद्य योद्धव्यमिति मन्यते ।
 तस्य त्वं पुरुषव्याघ्र नियच्छ तुरगान्युधि ।
 कर्णो हत्वेतरान्सर्वान्फल्गुनं हन्तुमिच्छति ।
 तस्याभीषुग्रहे राजन्प्रयाचे त्वां पुनः पुनः ।
 पार्थस्य सचिवः कृष्णो यथाभीषुग्रहो वरः । [75]
 तथा त्वमपि राधेयं सर्वतः परिपालय ।

बलवत्; Ds यथा कृष्णो न बलवान्; T₂ यथा कृष्णेन सा सेना (for the prior half). Da₁ कार्यं वै; D₂ धार्यं वै (for धार्यं वै). Some MSS. फाल्गुने; K₄ फाल्गुने. T₂ कार्यं वै फाल्गुने इति (for the post. half). — (L. 47) D₁ कर्णात्पयीभावे; T₂ कर्णात्पयीभावे. B₄ (marg.) Cc बृहद्बलं; D₂ महाबलं; T₂ इदं बलं (for महद्बलम्). Da₁ D₁.s त्वया कार्यं बृहद्बलं (for the post. half). Cc कार्यं (for धार्यं). — (L. 48) Om. in T₂. D₂ सैन्यान् (for सैन्यं). D₂ (marg.) किमर्थं संगरे सैन्या (for the prior half). K₄ निवारयत्; D₂.s नि (D₂ न)वारयेत्; Cc न्यवारयत् (as above). E₂ न हनिष्यति मारिष; D₂ (marg.) वासुदेवो निवारयत् (for the post. half). — (L. 49) Om. in B₂. T₂ न (for च). B₂ महानस्वति; D₂ न तरिष्यति; D₂ न हनिष्यति. — (L. 50) D₂ त्वत्कृतां पदवीं प्राप्तुम्; D₂ तत्कृते पदवीं दातुम् (for the prior half). — (L. 51) D₂ transp. वीराणां and सर्वेषां. D₂ सोदराणां च वीराणां (for the prior half). B₂ चैव भूयतां (for च महीक्षिताम्). — D₂ om. lines 52-76. K₄ V₁ B D (except D₂) read lines 52-59 for the first time after 8.23.47. — (L. 52) T₂ वदसि (for ब्रवीषि). D₂ मध्ये; D₂ अग्रे; T₂ तस्य (for अग्रे). B₂ D₂ मारिष (for मान्द). — (L. 53) T₂ विशिष्टं (for विशिष्टं). B₂ ततः (for त्वयि). D₂ प्रीतिमान्निधौ ययि (for the post. half). — (L. 54) K₄ एक- (for एष). B₂ एषमारथ्यमातिष्ठे (for prior half). B₂ महात्मनः; D₂ यशस्वितः (sic) (for 'स्विनः'). — (L. 55) D₂ युद्धेत (for युध्यतः). D₂ पाण्डवाग्रयेण. — T₂ om. lines 56-57. — (L. 56) Da₁ D₁.s चैव (for च हि). K₄ स भाषयन्वाहने वीर (hypermetric); B₂ समर्थश्च इवे वीर; D₂ समाप्यसिद्धि ये वीर (for the prior half). — (L. 57) B₂ उत्सृजेयं हि; C₂ उत्सृजेयं (as above). B₂ तथाश्रद्धम्; C₂ यथा (as above). K₄ वाचास; V₁ वागस; B₂ वाग्यस; D₂

त्वा वास्य (for वाचोऽस्य). D₂ संयुगे (for संनिधौ). — After line 57, T₂ reads 8.25.3-6, repeating the same in its proper place. D₂ om. (hapl.) lines 58-59. — (L. 59) T₂ स तु राजानं (for मद्राजानं). — (L. 60) T₂ [अ]भ्युपगमः; C₂ गमात् (as above). V₁ स सारथ्याभ्युपगमात् (for the prior half). B₂ आश्रितं (for 'सितस्'). — (L. 61) T₂ भूयः (for हृष्टः). V₁ B₂.s Da₁ D₁.s T₂ समभिष (V₁ B₂ T₂ 'ष)स्वजे. — (L. 62) D₂.s कर्णः (for कर्णे). — (L. 64) B₄ स शल्ये चाभ्युपगते (for the prior half). K₄ संनियच्छने; D₂ संनियच्छने; T₂ 'यन्त्रणे; C₂ 'यच्छने (as above). — (L. 66) Om. in B₂. B₂ नास्ति (for नाति). D₂ [स]म्यभाषत (for अभिभाषते). — (L. 67) D₂ राजत्रिजुष्य वाचः (for the prior half). K₄ V₁ B₂.s D₂ D₂.s पुनरेवं (V₁ 'व) (for 'रेनं). D₂ ब्रवीति वै; T₂ ब्रवीमहे (for 'हि वै). — (L. 68) D₄ राजन् (for राजा). D₂ महाप्राज्ञः. D₂.s सर्वोत्कृष्टशलो (for सर्वोत्कृष्ट'). T₂ रणे (for बली). — B₂ om. lines 69-73. — (L. 69) T₂ महीपते (for 'पतिम्). B₂ मद्राजमहीपति (for the post. half). (L. 71) D₂ कर्णः शल्यार्जुनेनाद्य (for the prior half). Da₁ मध्ये; D₂ मन्यसे (for मन्यते). — (L. 72) B₂ अस्मात् (for तस्य). D₂ तुरगात् (for तुरगान्). — (L. 73) Some MSS. फाल्गुनं; T₂ अर्जुनं. Da₁ D₁.s इच्छति (for इच्छति). — (L. 74) B₂.s D₂ D₂ अस्य (for तस्य). K₄ B₂ D₂.s अभिषुग्रहे (for अभीषु). Da₁ D₁.s T₂ अस्याभीषु (T₂ 'षु) ग्रहो राजन् (for the prior half). K₄ V₁ B (except B₂) Da₁ D₂ D₁.s प्रसा (K₄ 'सा)दे (for प्रयाचे). — Lines 75-76 — var. 8.23.6. — (L. 75) K₄ अभीषुग्रहो; T₂ 'षुग्रहो (for 'पुग्रहो). D₂ यथाभीषुग्रहः प्रयुः (for the post. half). — After line 76, Da₁ D₁.s repeat 8.25.2nd.

6

After 8.31.4, 8 (except Ts) ina.:
 कर्णस्य रथघोषेण मीचीमिष्येयनेन च।
 संग्रहेण च रहमीनां समकम्पन्त मृजयाः।
 तानि सर्वाणि सैन्धवानि कर्णं दृष्ट्वा विष्टां पते।
 बभूवुः संग्रहद्वानि तावकानि युयुत्सवा।
 अश्रुयन्त ततो वायस्तावकानां विष्टां पते [5]
 कर्णाशुनमहायुद्धमेतदक्ष भविष्यति।
 अथ दुर्योधनो राजा हवामित्रो भविष्यति।
 अथ कर्णं रणे दृष्ट्वा कम्प्युनो विद्विष्यति।
 अथ तावद्वधं युद्धे कर्णसैवानुगामिनः।
 कर्णवानमयं युद्धं भीमं द्रव्याम संयुगे। [10]
 चिरकालोद्यतमिदमद्येदानीं भविष्यति।
 अथ द्रव्याम संग्रामं घोरं देवामुरोचमम्।
 अद्येदानीं महयुद्धं भविष्यति भवानकम्।
 अद्येदानीं जयो नित्यमेकस्मैकस्य वा रणे।
 अशुनं किञ्च राधेवो वधिष्यति महाणे। [15]
 अथ वा कं नरं लोके न स्तुसन्ति मनोरथाः।
 इत्युत्त्वा विविधा वाचः कुरवः कुरुनन्दन।
 आजगुः पटहाश्वैश्च त्वांश्वैश्च महत्तमः।
 भेरीमङ्गाश्च विविधास्मिहनादाश्च पुष्कलान्।

6

(L. 2) Ts Gs सुसंग्रहेण; Gs सुसंग्रहेण च (hypermetric)
 (for संग्रहेण च). Ts Gs समकंपन्त. — (L. 7) Ts इतान्
 (for इतां). — (L. 8) Ms [5] वि द्रविष्यति (for विद्वि).
 — (L. 9) Gs अथ (for अथ). Ts वायद्वधं (for तावद्वधं).
 — (L. 10) Ts G Ms भीमं युद्धं (by transp.). — (L. 11)
 Ts Gs चिरकालोद्यतम्; Ts Gs 'जगन्तम्'; Ms 'लोद्यतम्' (for
 'लोद्यतम्'). Ts मल्लेषाम् (for अद्येदानीं). — (L. 12) Ts
 देवामुरोचमं. — (L. 13) Ts महयुद्धं. Gs अथविष्यत् (for
 भविष्यति). — (L. 15) Ts किञ्च (for किञ्च). — (L. 16)
 Ts किं नरं (for कं नरं). — (L. 17) Ts [अ]जगुः (for
 [उ]जगता). Ts कुरुणां (for कुरवः). — (L. 18) Ts त्वांसि
 च (for त्वांश्वैश्च). — (L. 19) Ts Gs Ms भेरीमङ्गाश्च
 (for 'मङ्गाश्च'). — (L. 20) Gs मुरावाजं (for 'मज्ज'). Ts
 Gs Ms महत्तमं (for सुमहत्तमम्). Ts तावकानि युयुत्सवान्
 (for the post. half). — (L. 21) Ts पुष्कलान्श्च. Gs
 Ms बहुयुद्धं (for वधयुद्धं). Ts त्वमेवान्श्च.

7

(L. 1) Śs Ks-4 Dns Ds प्रेक्षमाणः; Bz.4.4 Da.4.7
 प्रेक्षणीयः. Ś Ks.4.4 सुसंग्रहः (Ks 'संग्रहः') (for संग्रहणः).
 — (L. 2) Dns Ds Ts सीतो (for सीतो). Ks Ds.4
 अथपरेण; Bz.4.4 मयुः; Cn अथ (as above). Co cites अथ.
 — Dns Ds.4.4 om. lines 3-4. — (L. 3) Śs वधे; Cv

मुरजानी महासपानानकानीं सुमहत्तमम्। [20]
 मृग्यमानाश्च वधयुद्धं मानाश्च मानिष।
 अम्योन्मयमययुद्धं पुद्गरङ्गना मरः।

7

Ś Ks-4 ina. after 8.31.51: Ks V; B D Cn after
 419*: Ts Cv after 8.31.52*:

एष ध्वजाद्ये वार्धस्य प्रेक्षमाणः समन्ततः।
 दृश्यते वानरो भीमो द्विपतामयवर्धनः।
 एतद्वधं मदा शार्ङ्गं शत्रुः कृष्णस्य धीमनः।
 अथर्वं प्राज्जे कृष्णे कीदृशुमस्तु मणिसक्तः।
 एष शार्ङ्गमदापामिषीमुदेयोऽतिवीर्यवान्। [5]
 बाहुयजेनि मुरगाम्यामदुराम्बाजरीहः।
 एतन्मृजति गाण्दीवं विकुटं सध्वसाधिना।
 एते हस्तवता मुक्ता प्रत्यमविद्यामिताः मराः।
 विद्याकायवताप्राज्ञैः पूर्णवन्द्यनिमानमैः।
 एषा भूः कीर्यते राज्ञी शिरोनिरपलाधिनाम्। [10]
 एते सुपरिकाकाराः पुष्पगन्धामुलेपनाः।
 उद्यतायुधसौमिहानां पायन्ते मायुषा मृताः।
 निरस्तमेवमिहाम्ना वाजिनः मद् मादिमि।
 पतिताः पायमानाश्च क्षिती क्षीणाश्च क्षेपरे।
 एते पर्यवश्यान्तानां सुख्यरुपा इता द्विषाः। [15]

वधं (as above). Śs Ks.4.4 मदा शार्ङ्गं; Śs मदा शार्ङ्गं. Ks
 Dns युद्धं; Bz युद्धः. Śs Ks-4 कृष्णस्य (Ks 'स्य') कीर्यवान्
 (for 'स्य धीमनः'). — Ś Ks-4 om. lines 4-5. — (L. 4)
 Ds कर्णे (for कृष्णे). Bz मज्जे कर्णे वानरं; Dns अथर्वं कर्णे
 रान्ते (for the prior half). Ks मणिसक्ता; Bz मणिसक्ताः;
 Ds मणिवरः. — (L. 5) Ds शार्ङ्गं. V; Dns Dns Ds.4.4.4
 Ts च (for क्षिः). — (L. 6) Bz बाहुयजेनि (for 'जेनि'). Ś
 Ks.4.4 V; पदवान् (V; 'रान्' (for राण्डुरान्). — (L. 7)
 Dns Ds.4.4 एष (for एतद्वधं). Ks कृष्णिः; V; कृष्णिः; Ds
 कुटिलः. Ds गाण्दीवं (for गाण्दीवं). Bz विकुटं (for वि').
 — (L. 8) Bz मुक्ता (for मुक्ता). Bz क्षिणसिधाम्; Ds.4
 क्षिताः क्षिताः. — (L. 9) Ś Ks.4 विद्याकायवतप्राज्ञैः (for the
 prior half). Ds पूर्णवन्द्यनिमानमैः. — (L. 10) Ds कीर्यते
 (for की'). Bz.4.4 Ds.4.7 राजान् (for राजा). — (L. 11)
 Ks Ds वदेव; Bz.4.4 वदेव; Bz वदे वे (for वदे वृ). V;
 Bz Dns Dns Ds.4.4.4 Ts एते पर्यवश्यान्तः. — (L. 12)
 Śs Ks Dns Ds.4.4 उद्यतायुधसौमिहानां; Ks युधतायुधः; Ts
 अस्तान् रण'. Ks पतिताः; Dns पतिताः; Ts पतिताः (for पतिताः).
 Ks युद्धः. — (L. 13) Śs Ks Dns Ds निरस्तमेवमिहाम्ना
 (Ks 'विद्यायः'; Ds 'विद्यायः'); B Ds.4.7 'देविमिहाम्ना'; Dns
 'देवता विद्या'; Dns Ds Ts 'विद्या' (Ts 'विद्यायः'). — (L. 14)
 Śs पतिताः (sic); V; Dns Ds Ts पतिताः. Ks पतितायुधः (for
 पतिताः). — (L. 15) Ks वधं (for वदे). Ś K V; वदेव-

संछिन्नभिन्नाः पार्थेन प्रपतन्त्यद्रयो यथा ।
 गन्धर्वनगराकारा रथा हतनरेखराः ।
 विमानानीव पुण्यानि स्वर्णिमां निपतन्त्यग्री ।
 न्वाकुलीकृतमत्यर्थं पश्य सैन्यं किरीटिना ।
 नानासृगसहस्राणां युयं केसरिणा यथा । [20]
 प्रन्त्येते पार्थिवान्वीराः पाण्डवाः समभिद्रुताः ।

8

After 8.32.22, S ins.:

तद्विगाह्य रथानीकं सूतपुत्रो महारथः ।
 नदीं प्रवर्तयामास शोणितौघतरङ्गिणीम् ।
 शोणितोदां क्षुद्रमत्स्यां नागनकां दुरत्ययाम् ।
 मांसमज्जाकर्दमिनीं चक्रकूर्मां रथोद्धुपाम् ।
 पतितैर्मेषसंकाशैस्त्र तत्र महाद्विपैः । [5]
 अशनीभिरिव ध्वस्ता मही राजन्विराजते ।
 तां शरोर्मिमहावर्षां छत्रहंससमाकुलाम् ।
 तनुत्रोष्णीषसंघाटां हस्तिपाषाणसंकुलाम् ।

अपारामनपारां तां शङ्खदुन्दुभिघोषिणीम् ।
 रौद्रां नदीं महाराज रजसा सर्वतो वृताम् । [10]
 अतितीक्ष्णां नदाकीर्णां नदीमन्तकगामिनीम् ।
 समं च विषमं चैव समायान्तीं महाभयाम् ।
 आ गुल्फाश्चात्र सीदन्तीं नराभ्योणितकर्दमे ।
 नरैरभिरिक्षिता यथा राजन्महाद्रुमाः ।
 ततस्ते तत्र तत्रैव प्रतरन्तो महानदीम् । [15]
 विचेरुः सर्वतो योधा नौवारणमहास्रवैः ।
 शोणितेन समं राजन्कृतमासीत्समन्ततः ।
 नदीवेगैर्यथा भूमिस्तद्गदासीद्विशां पते ।

9

After 8.33.14, Ks. 4 V1 B D S ins.:

सोऽवज्ञाय तु निर्विद्धः सूतपुत्रेण मारिष ।
 प्रज्ज्वाल ततः क्रोधाद्दिविषेव हुवाशनः ।
 ततो विस्फार्य सुमहत्पापं हेमपरिष्कृतम् ।
 समाधत्त क्षितं बाणं गिरीणामपि दारणम् ।

रुपाणां; Ds 'सानून'; Co फर्वरूपाणां (for 'तच्छाणां'). K1.4
 Bs Ds हतः; V1 B4 Daa Dm D1.4.6 T2 महः; B1 D4 हया
 (for हता). Bs transp. हता and द्विपाः. — (L. 16) K1
 संछिन्नभिन्नाः; Ks प्रच्छिन्नभिन्नाः; Ks शरैर्विच्छिन्नाः (for संछिन्न-
 भिन्नाः). S K1.2.4 निपतन्ति; B1.3 Ds.4.7 T2 प्रचरन्ति (for
 प्रपतन्ति). — (L. 18) V1 B1.5 Dm Ds.2 T2 पुण्यानि. Ks
 विमानाग्री कल्पयति (sic) (for the prior half). — (L. 20)
 S Ks.4 यथा (for नाना). Ds युथाः. S Ks.4 तथा (for
 यथा). — (L. 21) T2 'म्रतेति'. S K1.2.4 transp. पार्थिवान्
 and पाण्डवाः. S K1.2.4 समभिद्रुतान्; Ks समविद्रुताः.
 — After line 21, T2 repeats 8.31.52*.

8

(L. 1) T1 M1 तं. T1 G1 विगाहं. T2 G1.3 महानीकं
 (for रथं). — (L. 2) G2 M1 प्रावर्तयामास. — (L. 3) T2
 G1.3 नागनका. G2 शोणितोदा क्षुद्रमत्स्या नागनकदुरत्यया.
 — (L. 4) T1 G2 मांसमज्जाकर्दमिनी (for the prior half).
 T2 G M1.3 चक्रकूर्मैरुद्धुपां (G2 'याः') (for the post. half).
 — Ms reads lines 5-6 after line 11. — (L. 5) T1
 अशनीरुः; T2 G पतिनीरुः. — (L. 6) M1.3 ध्वस्तैः. T2
 G M1.3 नदी (for मही). G2 विराजिते; Ms प्रकाशते. T1
 अशनीभिरिव ध्वस्ता नदीराजते. — (L. 7) T1 शरीषः;
 T2 G2 शरोर्मि- (for शं). T1 चक्रहंससमाकुलं. — (L. 8)
 T1 G1 तनुत्रोष्णी (G1 'दी')षसंघातां; G2 'त्राणीषसंघाटां' T2
 G2.3 अस्त्रिः; G1 अस्त्रि- (for हस्ति-). T2 हस्तिपाषाणसंकुलं.
 — (L. 9) T1.3 G M1.3 च (for तां). — (L. 10) G2
 रौद्री. G2 रजसा (for रजसा). — (L. 11) T1.3 G1.3
 G2 अतितीक्ष्णानराकारान् (sic); M1 अभिद्रुतान्तोत्तीर्णां;

Ms अतितीक्ष्णनराकीर्णा. — After line 11, Ms reads lines
 5-6. — (L. 12) G2 विषमां. T1 M1 समयां (M1 'वं')तीं;
 G1 समायाति. G2 स्नापयंतं महामयं; Ms न ज्ञायत महाहवे
 (for the post. half). — (L. 13) T2 G कूलाश्चात्र; Ms
 गुल्फमात्रं (for गुल्फाश्चात्र). T1.3 G M1.3 सीदन्ति. T2
 आ गुल्फाश्चावसीदन्ति. T1 G1.3 Ms नराः; M1 नरां (sic).
 — (L. 14) T1 G2 अपि (for अभि-). G2 परिक्षितां. T1 G2
 महाद्रुमां (T1 'मैः'). — (L. 15) T2 G प्रच (G2 'न')रन्तो.
 — (L. 16) Ms योधा. T1.3 G ते (T1 नौ-; T2 नृ-; G2 न)
 वारणमहारथैः; M1.3 नौवां (Ms 'नौवा')रणमहाधनैः (for the
 post. half). — (L. 17) T2 G2 वृत्तम् (for कृतम्).
 — After line 17, S ins. 427*.

9

Bs om. line 1. — (L. 1) Ds [S]वज्ञानाय; Ms-4
 [S]वज्ञया (for अवज्ञाय). T2 [अ]व (for तु). Ks Ds
 निर्विद्धः (for निर्विद्धः). Bs भारत; S (except T2) पांडव
 (for मारिष). — (L. 2) Ks.4 Bs D (except Ds.1) S
 महाद्रुम् (for ततः क्रोधाद्). S (except T2) हविषा (G2
 आहुत्या) हव्यवाडिव (for the post. half). — After
 line 2, Dm T2 ins.:

ज्वालामालापरिक्षितो राको देहो व्यहस्यत ।

युगान्ते दग्धकामस्य संवर्तधिरिवापरः ।

ते प्रदीप्तायुधपरा दीप्तस्तस्मान्परासृजः ।

सैनिकास्तथ राजेन्द्र व्यहवन्ति दिशो दश ।

[(L. 3) T2 दीप्तशस्त्रास्त्रिणः (for the post. half).
 — (L. 4) T2 तव (for त्वय).]

— (L. 3) S विष्णवः. Ks Dm Ds-4 हेमपरिष्कृतं; Ds
 कालनक्षत्रम्. — (L. 4) Ds समावर्तः; S (except T2) स्नापय

ततः पूर्णोक्तं दीक्षं यमदण्डनिभं शरम् । [5]
मुमोच त्वरितो राजा मृतपुत्रविधौसवा ।
स तु वेगवता मुक्तो बालो वज्रासनिभः ।
विशेषा सहसा कर्म सन्धे पाथे महारथम् ।
स तु तेन प्रहारेण पीडितः प्रमुमोह वै ।
सक्तगात्रो महाबाहुर्धनुस्त्वय्य सन्दने । [10]
ततो हाहाकृतं सर्वं चालेराद्रुक्तं महद् ।
विवर्णमुत्तमूषिष्ठं कर्म दृष्ट्वा तथामतम् ।
सिंहनादश्च संवदे श्वेताः किलकितासवा ।
पाण्डवानां महाराज द्रुपः राज्ञः पराक्रमम् ।
प्रतिष्ठन्त्य तु राधेयः संज्ञां नातिचिरादिषु । [15]
दग्ने राजविनाशाय मयः करपराक्रमः ।
स हेमचिकृतं चारं विस्त्वायं विजयं महद् ।
अवाकिरदमेपात्मा पाण्डवं निशितैः शरैः ।

10

After 8,33,34, 8 ins.:

एतस्मिन्नन्दरे धूराः पाण्डवानां महारथाः ।
वयसुः शरवर्षाणि राधेयं प्रति भारत ।

सायकैः पञ्चविंशत्या शिलावती नवभिः शरैः
अवर्षाणां महाराज राधेयं शत्रुकर्षणम् ।
शैवेयं तु ततः क्षुद्रः कर्मः पञ्चभिरासैः । [5]
विश्याय समरे राज्ञिभिरास्यैः शिकीमुलैः
दक्षिणं तु क्षुभं तस्य त्रिभिः कर्मोऽप्यविष्यत् ।
सर्वं षोडशविंशत्यैर्वेपथारं चास्य सक्तभिः ।
अथास्य चतुरो बाह्यांस्तुर्मिर्मिश्रितैः शरैः ।
मृतपुत्रोऽप्यविश्रान्तं यमस्य सदनं प्रति । [10]
अपरेणाथ भजेन चतुर्भिरावा महारथः ।
सारथेः सशिरस्थानं शिरः कापादपाहरद् ।
हताशसूते तु रथे स्थितः स शिनिर्धुमः ।
शक्तिं चित्तेप कर्माय वैदूयैर्मन्त्रिभिरासम् ।
तामापतन्तीं सहसा ह्रिवा चिच्छेद भ्रजत । [15]
कर्मो वै यन्मिनां वेदसांश्च सर्वानवारयत् ।
ततस्तद्विशितैर्बाणैः पाण्डवानां महारथाम् ।
न्यवारयदमेपात्मा शिलाया च वलेन च ।
जर्दयिष्या शरैसांस्तु सिंहः क्षुद्रमुपाविष ।
पीडयन्धर्मैराधानं शरैः संनतपर्वभिः । [20]
अभ्यव्रजत राधेयो धर्मयुतं शितैः शरैः ।

(for समा). De शतं बाणाद् (for शिर्षं बाणं). Ks Bs Dai
Da.s.s दाकणं. — (L. 5) Ks Dni Da.s Ts नं तु
(for ततः). Ks Ba.s Ds पूर्णोक्तं प्रवर्षः; Bi Dni Ds
'वतीक्षुद्र'; Gs 'वतुर्दीक्षं'. Bs Ds तत्संक (Ds तत्संक)-
जोयतं दीक्षं; Ts Gs संवाय वतुषि श्वेते (for the prior
half). Ks V; Bs Dai Dni Da.s.s Ts यमदण्डसमन्त्रं;
Ds 'श्वेतासमन्त्रं' (for the post. half). — (L. 6) S
(except Ts) त्वरितं. — (L. 7) Bs युक्तो (for युक्तो).
Ks Ds S (except Ts) नयः (for नयः). Bs बाणो
वज्रासनिभः; Ds वज्रासनिभः (for the post. half).
— (L. 8) Ks V; Dai Dni Da.s.s.s S (except
M) श्वेता (for श्वेता). Dni Ts तत्सा; Ts G Ms-s
समरे (for समरे). Ks Dni Ts M सन्धे; Ds अन्यः
(for सन्धे). S (except M) सन्धे (for सन्धे).
— (L. 9) Ba.s पठितः (for पठितः). — (L. 10) Ks
Dni S सक्तगात्रः; Ds स तु राजम्; Ds कर्षणो; Ds महारथः
(for सक्तगात्रो). Ks Ds Ts.s G M श्वेतासो; Dni Ts
महाराज (for महाराज). Ks तत्सन्धे; Ds संवदे; S (except
Ts) शिरः (for सन्धे).
— After line 10, Dni Ds Ts ins.:

महाराज विधेयाः शरवर्षाणिमुक्तोऽतम् ।

उत्तमि धूरो नवमे कर्म राधेयैऽप्यस्य ।

[(L. 1) Ts युक्तो. — (L. 3) Ts राजं धूरो न यो व
(for the prior half).]

— (L. 11) Da.s.s हेमं (for हयं). Ks V; Bs Dni

Da.s.s Ts चालेराद्रुक्तं महद् (for the post. half).
— (L. 12) Ds विवर्णं. Dni Ds Ts विवर्णं हतमूषिष्ठं; Ts.s
Gs.s M 'नेतुसमन्त्रं' च; Gs 'शैविमुक्तं' च (for the prior
half). Ks Ds तत्सक्तं. — (L. 13) Ks S (except Ts)
सिंहनादम् (Gs 'राधे'). Bs तु (for च). Ks S (except
Ts) संवदे; (Ks Gs 'सुः') (for संवदे). Ks Ba.s Dni
Ds-s.s S श्वेता. S (except Ts) शिरः (for शिरः).
— (L. 14) Ks च शिरः; Ds शिरः (for रा). Ba.s
Dai Ds.s दृष्ट्वा पठितुं तदा (for the post. half).
— (L. 15) Ks प्रतिष्ठन्त्य; Ts Gs 'तत्संक' च. V; रति (for
रत्न). Ds संज्ञां नातिचिरादिषु (for the post. half).
— (L. 16) Ks रथे. Ks तत्सो; Dai Ds राजम् (for राज).
Dai Ds.s रति; Ts वतुः (for वतः). Ds धूरे (for धूरे).
Ba.s पराक्रमं; Dni पराक्रमः. — (L. 17) Dai Ds.s हेमं
(for हेम). Ks शिरः; S शिरः. — (L. 18) V; Bs
Dai Ds.s अवारयद् (for 'शिरः'). Ts Gs राधेयम्.

10

(L. 2) Ts Gs Ms वतुः. — (L. 4) Ts वतुर्दीक्षः; Ts G
नयसं. Ts सन्धे (for सन्धे). — (L. 5) Ts M श्वेतास्य.
Ts Gs Ms युक्तं. Ts M युक्तं. — (L. 7) Ts Gs.s श्वेतास्य;
Ts Gs [च] श्वेता; Ms.s श्वेता. — (L. 9) Ms शिरः
(for शिरः). — (L. 10) Gs [स] श्वेता (for सन्धे).
— (L. 11) Ts.s G Ms अवारयत् (by transp.).
— (L. 13) Gs हे (for ह). — Ts om. line 19.
— (L. 21) Ts सन्धेयस्य (for 'हय'). Gs.s सन्धेयस्येपात्मा
(for the prior half).

After 463*, S ins.:

एतस्मिन्नन्तरे इष्टा मद्राजो वृकोदरम् ।
 जिह्वां छेत्तुं समायान्तं सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ।
 भीमसेन महाबाहो यत्त्वा वक्ष्यामि तच्छृणु ।
 वचनं हेतुसंपन्नं श्रुत्वा चैतत्तथा कुरु ।
 अर्जुनेन प्रतिज्ञातो वधः कर्णस्य शुष्मिणः । [5]
 तां तथा कुरु भद्रं ते प्रतिज्ञां सव्यसाचिनः ।

भीम उवाच ।

इदमव्रतत्वं पार्थस्य जानामि नृपसत्तम ।
 राज्ञस्तु धर्षणं पापः कृतवान्मम सनिधौ ।
 ततः क्रोधाभिभूतेन शेषं न गणितं मया ।
 पतिते चापि राधेये न मे मन्युः शमं गतः । [10]
 जिह्वोदरगन्धेवास्त्र प्राप्तकालं मतं मम ।
 अनेन तु नृशंसेन समवेतेषु राजसु ।
 अस्माकं शृण्वतां कृष्णा यानि वाक्यानि मातुल ।
 असह्यानि च नीचेन बहूनि आचितानि भोः ।
 नूनं ते तत्परिज्ञातं दूरस्थस्यापि पार्थिव । [15]
 छेदनं चास्य जिह्वायास्त्रदेवाकाङ्क्षितं मया ।
 राज्ञस्तु प्रियकामेन कालोऽयं परिपालितः ।
 भवता तु यदुक्तोऽस्मि वाक्यं हेत्वर्थसंहितम् ।

(L. 2) G₁ जिह्वा. T₂ *छेत्तुमायांतं; T₃ G₂ संछेत्तु; G_{1,2} विच्छिष्टु; M विच्छिष्टु (for छेत्तुं समा). — (L. 3) T_{1,2} त्वां. — (L. 4) T₂ हेतुसंयुक्तं. — (L. 7) T₁ इदं व्रतं तु (for इदमव्रतत्वं). G₂ नृपसत्तमः. — (L. 8) T₁ धर्षणः. — (L. 9) T₃ G_{1,2} कोपाभिभूतेन (for क्रोधा). G_{1,2} राजन् (for शेषं). — (L. 10) M₁ शतं शतं (for शमं गतः). — (L. 12) T_{2,3} G M सु- (for तु). — (L. 13) T₁ शृणुतां. T₁ G₂ कृष्णा; T₂ चापि (for कृष्णा). — (L. 14) T₃ M असमे (T₂ M₁ 'हे')यानि; G₂ असह्यानि (sic) (for असह्यानि च). G₂ राधेयो (for नीचेन). T₂ transp. बहूनि and आचितानि. T₃ G₂ M आविता नि (M₂₋₄ प्र)भो (for 'तानि भो:'). T₃ मे (for भो:). — (L. 15) T₁ यतत्; T₂ च तत्; T₃ G चैतत् (for ते तत्). T_{1,2} G₂ प्रतिज्ञातं; T₂ परीज्ञातं; G₁ 'ज्ञाने; G₂ 'ज्ञाते; M₁ 'ज्ञानं (for 'ज्ञातं'). M₂₋₄ मातुल (for पार्थिव). — (L. 16) T_{1,2} M तदेव. — (L. 17) T₁ प्रतिपत्तितः; G₁ M₂₋₄ प्रतिपालितः; G₂ प्रतिपादिता (for परिपालितः). — (L. 18) G₁ हेत्वर्थसंहितं; M₂₋₄ 'संयुतं (for 'संहितम्'). — (L. 19) T₁ G₂ मया राजन् (for महाराज). T₁ कटुकितम्; T₂ कंटकसम्; T₃ G_{1,2} करक (for कटुक). — (L. 20) T₂ जीवेच; M₁ जीवेतु; M₂₋₄ (for जीवेत). — (L. 21) T₂ तस्मिन् (for अस्मिन्).

तद्गृहीतं महाराज कटुकस्थमिवौषधम् ।
 हीनप्रतिज्ञो बीमत्सुर्न हि जीवेत कर्हिचित् । [20]
 अस्मिन्विनष्टे नष्टाः स्मः सर्व एव सकेशवाः ।
 अद्य चैव नृशंसात्मा पापः पापकृतां वरः ।
 गमिष्यति पराभावं दृष्टमात्रः किरीटिना ।
 युधिष्ठिरस्य कोपेन पूर्वं दग्धो नृशंसकृत् ।
 त्वया संरक्षितस्त्वद्य मत्समीपादुपायतः । [25]

After 8.35.22, K₄ V₁ B D (except D₂) S Ca. a. n ins.:

ततो भीमो रणश्लाघी छादयामास पत्रिभिः ।
 कर्णं रणे महाराज पुत्राणां तव पश्यताम् ।
 ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो भीमं नवभिरायसैः ।
 विव्याध परमाश्रितो भलैः संततपर्वभिः ।
 आहतः स महाबहुर्भीमो भीमपराक्रमः । [5]
 आकर्णपूर्णैर्विशिशैः कर्णं विव्याध सप्तभिः ।
 ततः कर्णो महाराज आशीविष इव श्वसन् ।
 शरवर्षेण महता छादयामास पाण्डवम् ।
 भीमोऽपि तं शरव्रतैश्छादयित्वा महारथम्
 पश्यतां कौरवेयाणां विननर्दं महाबलः । [10]
 ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो दृढमादाय कार्मुकम् ।
 भीमं विव्याध दशभिः कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।

T_{1,2} M स; G_{1,2} स्युः (for सः). — (L. 22) T₁ M₁ चैव; M₂₋₄ चैवं. — (L. 23) T₂ G₂ परीमावं (for परा). — (L. 25) M₂₋₄ स रक्षितसः. T₁ अपायतः; G₂ उपागतः (for 'यतः').

(L. 1) B₂ बल (for रण). D₂ ततो मुहूर्ताद्राजेंद्र कर्णं विव्याध मार्गैः. — (L. 2) B₂ कर्णे (for रणे). — (L. 3) D₂ ततं (for ततः). B₂ D₂ D_{1,2,3} महाराज (for भृशं क्रुद्धो). B₂ बहुमिर् (for नवमिर्). V₁ B₂ G₁ आश्रुतैः (for आयसैः). — (L. 4) G₁ व्यथयत्; G₂ व्यथमत् (for विव्याध). D₂ T₂ परनायको (T₂ 'सो') (for 'सज्जो'). — (L. 5) V₁ B₂ तानमप्य (B₂ 'स्य'); D₂ D₂ तानचिल; S ताभिः (T₁ तभिः; M₁ तान्नि)हल (for आहतः स). T₂ G M₂₋₄ महाराज (for 'बाहुर'). — (L. 6) K₄ आकर्णपूर्णैर्विशिशैः; T₁ 'कृष्टैरपुभिः (for the prior half). — (L. 7) B₂ D₂ D_{1,2} T₂ महाराहुर (for 'राज'). — (L. 9) B₂ D₂ D_{1,2} शरवतैर् (for 'व्रतैर्'). — (L. 10) T₁ कुस्वीराणां; M₂₋₄ कौरवैर्द्राणां. V₁ B₂ D₂ D₁ D_{1,2,3,4} S विननर्द (for विननर्द). S (except T₂) महारथः (G₂ 'वः') (for 'वल्'). — (L. 11) D₂ D₂ [अ]भि तं (D₂ स) क्रुद्धो; T₂ महाराज (for भृशं क्रुद्धो). B₂ D₂ D₂ D_{1,2,3,4} T₁ M आय (D₂ 'न')व्य; T₂ उच्यन्; Co आदाय (as above). T₂ G अव वैकर्तनः कोपा (G₁ क्रोधा)

कामुर्क चास्य चिच्छेद भोजेन निक्षिप्तेन च ।
 ततो भीमो महाबाहुर्हमवहविभूषितम् ।
 परिधं धोरमादाय मृदुदण्डमिवावरम् । [15]
 कर्मस्य निधनाकाङ्क्षी चिच्छेदनिधनो नदन् ।
 तस्मात्तन्मे परिधं वज्राज्ञानिममस्वनम् ।
 चिच्छेद बहुधा कर्मः शरीराशीविधोपमेः ।
 ततः कामुकमादाय भीमो दण्डतः तदा ।
 छादयामास विशिखैः कर्म परकलार्दनम् । [20]
 ततो युद्धमभूदोरं कर्मपाण्डवयोर्धुं ।
 हरीन्द्रयोरेव मुहुः परस्परवधैविधोः ।
 ततः कर्मो महाराज भीमसेनं श्रिभिः शरीः ।
 आकर्ममूलं विधवाच दण्डमावश्य कामुकम् ।
 सोऽतिविहो महेष्वासः कर्मो वल्लिनां वरः । [25]
 धोरमादाय विशिखं कर्मकायावदारणम् ।
 तस्य मिरवा तनुप्रानं मिरवा कार्यं च सावकः ।
 प्राविशद्वरणीं राजन्ववमीकमित्य पञ्चगः ।
 स तेनातिप्रहारेण व्यथितो विह्वलचित्तः ।
 संवचाल रथे कर्मः क्षितिकर्म्ये यथावतः । [30]

ततः कर्मो महाराज रोषामर्षसम्पन्नितः ।
 पाण्डवं पञ्चविंशति नावाधानां समार्षवन् ।
 13
 G. ins. after 8.35.30; T. after - 1-3
 यथा कर्मरथेनाजो बाह्याम्बाहैरमित्रवन् ।
 तथैव सावतो राजन्वाह्याम्बाहैरमित्रवन् ।
 गृहीत्वा चर्मं काष्ठं च रथं तस्यावपुमुवे ।
 मिथिलैव्यव बाहेषु प्रत्यासक्तं च पार्श्वे ।
 दृष्ट्वादानं तस्यासु गदां जग्राह सावतः ।
 गदापानिस्ततो राजन्वापाकर्ममवपुः ।
 तमरुद्धा रथोपस्थे सारथिं समताडयन् ।
 महेन शिनचारेण स हतः प्राणव्रथात् ।
 कृतवर्मा ततो हृष्टस्ततस्तदं चकार ह ।
 पार्श्वं चाजवीशान्त्रयेहेहीनि पुनः पुनः ।
 स तं न मसुपे युद्धे तलकात् समीरितम् ।
 यथा नागः सदा मत्सक्तस्तदं समीरितम् ।
 अवपुनः रथावस्थान्तरं पुनरास्थितः ।
 जन्ववाप्तं यु नं त्वं तिष्ठ तिष्ठति चाजवीन् ।

इन्द्राकृष्य वेग (G. 'दि'; G. नि)तः. — G. om. lines 13-24.
 — (L. 14) Om. in D. Vi भीमसेनो (for ततो भीमो).
 D. D. महाराज Vi Ba.s D. D. T. G. M. हेमवृ (Vi
 'वृत्तः; Ba 'वृत्तः, त्रिकु' (for the post. half). — In D. a,
 portion from line 15 up to 8.35.42^{ab}, is lost on
 a missing folio. — (L. 15) Ba उच्यते (for आदाय).
 V. Ms वयदंष्ट्र; T. G. s. काष्ठ (for काष्ठ). — (L. 16)
 D. Ms नदन्. D. D. विच्छेदनिधनेन च. — (L. 17) D.
 वृत्तवृत्ति (for वृत्त). Ba (marg. as above) D. s.
 समवर्धने (for 'सन्त'. — (L. 18) G. सहास (for दण्ड).
 D. D. T. शरीः संततवर्धनिः (for the post. half).
 — (L. 19) D. D. T. G. s. M. भीमो भीमवत् (D. 'व; T.
 'व) इह; D. भीमो हेमविभूषितं (for the post. half).
 — (L. 20) K. Ba.s D. a. s. परकलार्दनः. — T. om.
 lines 21-24. — (L. 21) D. महदोरः. D. रथे (for युद्धे).
 D. D. सोतिविहो महेष्वासः कर्मो वल्लिनां वरः. — After line
 21, D. D. ins.:

युद्धोप रथमावलो दण्डावत रथोरथः ।

— (L. 22) D. s. हरीदण्डः; D. वृद्धः; T. s. G. s. वलीदः;
 M. वृद्धः; Ms-s वल्लिदः; Ca. n. हरीदः (as above). D. s. T.
 G. s. M. नदन्; D. पुनः; T. नदन् (for पुनः). D. D.
 तयोर्धुं तदा काशीदः (for the prior half). — (L. 23) G.
 स यु (for सतः). — (L. 24) D. s. आकर्ममूलैरव्ययैः; D. a. s.
 'पूर्वैरव्ययैः; D. T. s. G. s. M. 'पूर्वैरव्ययैः (for the prior
 half). D. जग्राह; D. जग्राह; D. जग्राह (for जग्राह).
 — After line 24, T. s. G. s. M. repeat line 12.

D. D. s. 'वृत्तः (for वृत्त). — D. कर्मो
 वल्लिनां वरः (for the prior half). — (L. 26) D.
 जग्राह (for जग्राह). D. D. s. T. s. M. कर्मकायावदेर (T.
 'दि); T. G. 'वयिदेर (G. 'दि); (for the post. half).
 — (L. 27) T. s. G. s. M. वृ (G. वृ) (for the first
 विषय). V. D. s. विषय; Ba. D. वृत्त (for the second
 विषय). D. D. s. T. G. s. M. वृद्ध (for वृद्ध). D. T.
 G. सारथिः (G. 'वृ). — T. om. lines 28-31. — (L.
 29) K. M. [म]मित्रहारेण; D. विदः; G. [म]प्रतिहारेण.
 D. वल्लितो; T. वल्लितो (for व्यथितो). D. विह्वलम्
 (for विह्वलम्). K. विह्वलचित्तं तद्वरे (for the post. half).
 — (L. 30) Ba. D. D. Ms-s रथे कर्मः; D. रथोरथे;
 T. वृत्त कर्मः (for रथे कर्मः). D. s. वृत्तवत्तः (for वृत्तवत्तः).
 — (L. 31) Ms-s रथवर्धनः. — (L. 32) V. Ba. s. D. s.
 D. a. s. S. भीमं वृ (D. T. यु; D. वृ) (for वृत्तवत्तः). V.
 Ba. D. a. s. S. (except M.) समार्षवन्.

13

(L. 1) G. वृत्त (for वृत्त). T. रथ रथेन (for रथवरेण).
 — G. s. om. (hapl.) line 2. — (L. 2) T. s. G.
 सारथ्यवरे (for 'लो रथम्). — T. om. line 3. — (L. 5)
 G. सारथ्यः; G. वृत्तः (for सारथ्यः). — T. G. om.
 line 6. — (L. 8) T. महेन (for महेन). G. वृत्तः
 (for वृत्तः). — T. om. (hapl.) line 12. — (L. 12)
 G. वृत्त (for वृत्त). T. G. वृत्त. G. वृत्तः. — (L. 14)
 T. समकालं ततः; G. s. 'वृत्तवत्तं (G. 'वृत्तः) (for 'वृत्त
 वृत्तं). — T. om. lines 15-16. — (L. 15) T.

कृतवर्मा सुसंक्रुद्धो दिग्धुस्त्रिव पावकः । [15]
 घृष्टद्युम्नमुखान्स्वर्वाणां पाण्डवान्यर्षवारयत् ।
 ततो राजन्महेष्वासः कृतवर्माणमाशु वै ।
 गदां गृह्य पुनर्वैगात्कृतवर्माणमाहनत् ।
 सोऽतिविद्धो बलवता न्यपतन्मूर्छया हतः ।
 ततो राजन्महेष्वासं कृतवर्माणमाशु वै । [20]
 श्रुतवाग्रयमारोप्य अपोवाह रणाजिरात् ।

14

N Ca. c. n ins. after the colophon of 8.40: T G
 after the colophon of 8.31:

संजयः ।

दुर्योधनस्ततः कर्णमुपेत्य भरतर्षभ ।
 अब्रवीन्मद्राजं च तथैवान्यान्महाराथान् ।
 यच्छयोपसमाप्तं स्वर्गद्वारमपावृतम् ।
 सुखिनः क्षत्रियाः कर्णं लभन्ते युद्धमीदृशम् ।

G2.8 तु (for सु-). — (L. 16) T2 पांचालान् (for पाण्डवान्).
 — (L. 17) T1 महेष्वासं. T1 G2 आहवे (for आशु
 वै). — T1.2 om. (hapl.) lines 18-20. — (L. 18)
 G1 गदाहस्तं (for गदां गृह्य). — (L. 20) G1 आहवे; G2
 आहवे (for आशु वै). — (L. 21) T1 सुपवां (for श्रुतवान्).
 T2 G2 श्रुतवर्मा समारोप्य (for the prior half). T2 G2 रथं
 रणात्. G1 रणान्कणान् (for रणाजिरात्).

14

G2 om. the ref. and line 1. — (L. 1) G1 तदा
 (for ततः). T1 transp. दुर्योधनः and ततः. K4 B1.5
 G2 भरतर्षभः; D2 भरतर्षभः. — (L. 2) V1 मित्रराजं (for मद्र*)
 D2 D1.5 च (for [ए]व). V1 B1-4 D2.4.7 च पार्थिवान् (for
 महाराथान्). — (L. 3) K4 B2 D2 D1.2-5.7 [ए]तत्संप्राप्तं;
 T G [अ]यम(T1 'यद')व्यग्रो (for [उ]त्संप्राप्तं). S2 (sup. lin.
 as above) उपस्थितं; B1 अवावृतं; Ca अपा* (as above). T
 G धर्मः परमकः सखे (T2 G2.3 सखा; G1 सुखे) (for the
 post. half). — (L. 4) D2 सुखेन. K4 om. the post.
 half of line 4 and the prior half of line 5. — (L. 5)
 T G बाहूश्च (T1 'शः') (for सहशैः). T1 क्षत्रियाः. S K1.2
 बाहूः क्षत्रियवरेः (for the prior half). T1.3 G दीव्य(T1
 G2 'व्य')तां (for युध्यतां). D2 प्रतियुध्यतां. S K D2.3
 इदि (for युधि). — (L. 6) K4 इष्टं; D2 (marg. as
 above) इष्टं; Cc इष्टं (as above). G2 भवतु. T1 सर्वं (for
 इष्टं). — (L. 7) B1.5 D2 D2.4.7 च; D2 त्वं; T1 [अ]व;
 T1.3 G तु (for वा). D2 संख्ये (for युद्धे). K1 सीतां; T1
 स्थिताम्; T2 G2.3 स्थिराम् (for स्फीताम्). S K1.2.4 लक्ष्मीं
 (for उर्वीम्). S K B2 D2 D2 प्रपत्स्य (K1.3 'यः'); B2
 अपापस्यति; D2 अमीपस्य; D2 प्रपश्यतः; T G प्रशस्य (T2 G2
 'स') (for अपापस्य). — B2 D2 om. (hapl.) line 8. —

सदृशैः क्षत्रियैः शूरैः शूराणां युध्यतां युधि । [5]
 इष्टं भवति राधेय तदिदं समुपस्थितम् ।
 हत्वा वा पाण्डवान्युद्धे स्फीतामुर्वीमवाप्स्यथ ।
 निहता वा परैर्युद्धे वीरलोकमवाप्स्यथ ।
 दुर्योधनस्य तच्छ्रुत्वा वचनं क्षत्रियर्षभाः ।
 हृष्टा नादानुदकोशन्वादित्राणि च सर्वशः । [10]
 ततः प्रमुदिते तस्मिन्दुर्योधनबले तदा ।
 हर्षयंस्तावकान्योधान्द्रौणिर्वचनमब्रवीत् ।
 प्रत्यक्षं सर्वसैन्यानां भवतां चापि पश्यताम् ।
 न्यस्तशस्त्रो मम पिता घृष्टद्युम्नेन पातितः ।
 स तेनाहमर्षेण मित्रार्थे चापि पार्थिवाः । [15]
 सत्यं वः प्रतिजानामि तद्वाक्यं मे निबोधत ।
 घृष्टद्युम्नमहत्वाहं न विमोक्ष्यामि दंशनम् ।
 अनृतायां प्रतिज्ञायां नाहं स्वर्गमवाप्नुयाम् ।
 अर्जुनो भीमसेनश्च यश्च मां प्रत्युदेष्यति ।

(L. 8) S2 निहिता; G2 निहतो. S K1.2.4 अथ वा; D2 D1.5
 वा परान्; D4 T2 चा(T2 च)परैर् (for वा परैर्). S1 K1.2.4
 B2 D2 T1 G वीरलोकान्; T2 परलोकन् (for वीर*). D2
 अमीपस्य. — Before line 9, T2 ins. संजय उवाच. — (L. 9)
 D2 om. तच्छ्रुत्वा. T1.3 G वचनं (for तच्छ्रुत्वा). T1 दुर्यो
 धनवचः श्रुत्वा (for the prior half). T1 युधि वै; T2.3 G
 श्रुत्वा तत् (T2 वै) (for वचनं). V1 भरतर्षभाः (for क्षत्रिय*).
 — (L. 10) S K2 हृष्टा (S2 'द-') नादान्; K4 हृष्टान्; T1.2
 G1.2 सिंहनादान्. K2 D2 T2 G1 अनुकोशान्; B1 ह्वा; D2
 प्रचु; D2 अवा* (for उद*). B4 हृष्टा निनादं तुमुलं (for
 the prior half). S2 K1.2.4 सहस्रशः (S2 'शैः'); T G च
 जहिरे (for च सर्वशः). B4 वादित्राणां प्रचक्रिरे (for the post.
 half). — (L. 11) T1 तस्मात्; T2.3 G तस्मिन् (for ततः).
 B2 D2 D1.5 समुदिते. T G सैन्ये (for तस्मिन्). B2 D2
 तथा (for तदा). T G त्वदीये भरतर्षभ (for the post. half).
 — (L. 14) G1 अन्यशस्त्रो (for न्यस्त*). D2 गुरुः (for
 पिता). — (L. 15) D2 सत्येनाहं शपे युद्धे (for the prior
 half). S K1.2.4 मानवाः; D2 D2 पाण्डवाः (for पार्थिवाः).
 D2 मित्राः पार्थिवसत्तमाः; T1.3 G मित्रं (G2 'व्य') चापि भारत;
 T2 विन्यर्थे भरतर्षभाः (for the post. half). — T G
 om. line 16. — (L. 16) B1 सत्ये. K4 D2 च; B2 मे
 (for वः). K4 प्रत्यजानामि; B2 प्रतिजानामि. D2 सत्यवतंति
 जानामि (sic) (for the prior half). D2 निबोधतः.
 — (L. 17) S K1.2.4 अहत्वा न; B2 D2.7 अहं हत्वा. S
 K1.2.4 प्रतिमोक्ष्यामि; D1 न विद्रक्ष्यामि; D2 न विमोक्ष्यामि. K4
 दंशितं; G2 दुर्नेन; Cc दर्शनं; Ca दंशनम् (as above). D2
 न मोक्ष्याम्युपदंशनं (for the post. half). — (L. 18)
 T G कृत्वानृतां प्रतिज्ञां वो (G2 'वाव') (for the prior half).
 T1 नासि प्राप्तो महद्दहं; T2.3 G नासि प्राप्तो (T2.3 G2 'ता')
 महद्दहं (for the post. half). — (L. 19) T G अर्जुन

सर्वास्मान्प्रमथिष्येऽहमिति मे नास्ति संशयः । [20]
 एवमुक्तं ततः सर्वा महिला भारती यम् ।
 अन्य इव त कौम्भेयास्तथा ते चापि पाण्डवाः ।
 स संनिपातो रथयूथपानां
 महाप्रमत्ता भारत मोहनीयः ।
 जनक्षयः कालयुगान्तकश्चः [25]
 प्राथमेताप्रे कुरुम् प्रयानाम् ।
 ततः प्रवृत्ते युधि संप्रहारे
 भूतानि सर्वानि सदैवतामि ।
 आसन्समेतानि सहाय्यारोमि-
 र्दिक्षमाणां निराप्रवीरान् । [30]
 दिव्यैश्च मातुर्वैधिविद्यैश्च गण्ये-
 र्विष्यैश्च रत्नेर्विचित्रैर्नराध्वान् ।
 रणे स्वकर्माद्बुद्धतः प्रवीराः

नवाक्षिराज्यप्रसवः प्रहृष्टाः ।
 समीरणमात्रं निषेध गन्धा-
 निषेध सर्वांश्चि योचमुक्तवान् ।
 निषेधमात्रास्त्वन्निर्लेप योधाः
 परस्परान् चरन्ती निषेधुः ।
 सा दिव्ययुधैरवकीर्णमाणा
 सुवर्णयुद्धैश्च सरीर्विचित्रैः । [40]
 नक्षत्रसंघैरिव चित्रिता लीः
 क्षितिर्वेदी योचकीर्णचित्रा ।
 ततोऽन्तरिक्षादपि साधुवारी-
 वादिषयोधैः समुदीर्णमाणाः ।
 ज्वापोचनेमिस्त्वन्माराक्षिः [45]
 समाकुलः सोऽन्वयसंप्रहारः ।
 phon.

मीनसेनं च (for the prior half). Ks वृ (for वृ). Ks
 Ds तु (for वृ). Ks Ds Dni Dni Dni प्रवृत्ते (Dni
 Ds 'वे' अति; Bs प्रवृत्ते अति; Bs प्रतिनिधित्व; T G प्रतिनिधित्व
 (G 'मि') (for प्रवृत्ते अति). Da. 1.1 योधो यो रक्षिता रणे (for
 the post. half). — (L. 20) T G प्रमथिष्यमि. Da. 1.1
 वृष्टवृष्टस तं संकथे (for the prior half). V. 1.1 योधो यो रक्षिता रणे
 T G निधित्व मतिः (for नास्ति संशयः). Da. 1.1 निधित्वमि
 सत्यदेः (for the post. half). — Before line 21, Ts G
 ins. संशय उवाच — (L. 21) Bs उवाच, Ds उवाच. T G हविता
 (for सदैवता). — (L. 22) Ts G. 1.1 अन्यवदेत; G. 1.1 देव्यावदेत
 (for अन्यवदेत). S K. 1.1 Ds कौम्भेय (Ks 'यम्'). S
 K. 1.1 तथा तान् (Ks 'न' मि; V. 1.1 तथास्मान्मि; Ds Da. 1.1
 त्वदीयांश्चापि; Dni तान्स्मात्वा चापि; Ds तान्स्मात्वापि; Ds Ts. 1.1 G. 1.1
 तथा तान् (Ds तां वा) मि; G. 1.1 तान्स्मात्वापि च (for तथा ते चापि).
 Ks Ts तान्स्मात्वा; Bs तान्स्मात्वा; Ds तान्स्मात्वा. — (L. 24)
 Ks महानाम् (for 'तान्'). Ba. 1.1 भारत मोहनीय. Da. 1.1
 वृष्टवृष्टस तं संकथे; T G. 1.1 महाहवे (Ts 'रणे') भारत लोमनीय;
 G. 1.1 महाहवे भारत देवतामि. — G. 1.1 om. line 25. — (L. 25) S
 K. 1.1 क्षयः; V. 1.1 क्षयः; Ds क्षयः. Ca cites क्षय-
 युगान्तः. — Ks om. lines 26-27. — (L. 26) K. 1.1 Ts
 प्रवृत्तेताप्रे. V. 1.1 Ds कुरुम् प्रयानाम्; Bs 'प्रवृत्तेताप्रे'. — (L. 27)
 Da. 1.1 संनिपाते; G. 1.1 संनिपातम्; Ca संनिपाते (for 'हारे'). — G. 1.1
 om. line 28. — (L. 28) Ks Ds सदैवतामि; Ks Ds सदै-
 वतामि. — (L. 29) Ca cites सदैवतामि (as above). Bs
 महाप्रमत्तामि. — (L. 30) S K. 1.1 अन्वीय (S K. 'ह')
 माणां (for दिव्य). Bs रथयूथान् (for नर). Ts
 निरीक्षितं वे युधिषीत्सवान्; Ts. 1.1 G. 1.1 निरीय (G. 'ह') तीर्णयुधि
 कीर (Ts Gs योच) संप्रहारे. — (L. 31) T G दिव्यैश्च रणेः
 पद्वैश्च युधैर्. — (L. 32) T G अन्वीय (for दिव्यैश्च). Da.
 Da. 1.1 त्वैर्; Da. 1.1 त्वैर् (for रणे). S K. 1.1 Ds विचित्रान्;

Da. 1.1 विचित्रान् (for विचित्रैर्). Ds नराणां; Ds Ts
 नराणां; Ts G. 1.1 नराणां. — (L. 33) Bs T G. 1.1 रणे
 (Bs 'ने' यः) कौम्भेयः (for रणे स्वकर्मा). S K. 1.1 Ba. 1.1
 Ds Ts G. 1.1 प्रहृष्ट (Ks Ba 'म' प्रहृष्ट, V. 1.1 प्रहृष्ट, Ds Ts. 1.1 G.
 प्रहृष्ट (for प्रवीरान्). G. 1.1 रणे योधो यो रक्षिता रणे. — S K. 1.1
 Ds om. lines 34-35. Ts om. 34. — (L. 34) Ts
 ज्वापोचनम्; Ts Gs ज्वापोचनम्; Gs ज्वापोचनम् (for ज्वापोचनम्). Bs
 प्रहृष्टः. — (L. 35) S K. 1.1 वारि; Ds च तान् (by transp.);
 Ts. 1.1 G. 1.1 तान्. Ds निरीय (for निरीय). — (L. 36)
 Ba. 1.1 Ds निषेध (Bs 'न' सत्तम्; Ts. 1.1 G. 1.1 निषेधे तान्
 K. 1.1 योचमुक्तान्. — (L. 37) S K. 1.1 निषेध (S K. 'न')
 माणां; Ks V. 1.1 Da. 1.1 Ts. 1.1 निषेधमाणां (Ts 'न' Ks
 योच; Bs Dni देन (for योच). Bs निषेधमाणां च देन
 तान्. — (L. 38) Ds वरिणी. S K. 1.1 परस्परं युधिषिवा-
 निषेधुः; V. 1.1 Ds परस्परं हवेनवापुतामि (Ds 'व' तान्); Ba. 1.
 Dni Ds योधाः वरं (Ds वरं च दे) हवेनवापुतामि; Ts. 1.1 G.
 परस्परं युधयुधिविषये. — After line 38, T G ins. a
 passage given in App. I (No. 15). T G om. lines
 39-46 and colophon. — (L. 39) Ks स (for स).
 Ks Ba. 1.1 Da. 1.1 दिव्यमातुर्वै (for 'युधैर्'). Ks
 अवकीर्णमाणा; Ds अक्षिराज्यप्रसवः. — Ks om. lines 40-44.
 — (L. 40) Ks स्वर्णयुद्धैश्च; Bs सुवर्णयुद्धैश्च. Ds विचित्रः.
 — (L. 41) V. 1.1 नक्षत्रसंघैर् (for 'सर्वैर्'). Bs संनिपातः; Ds
 युधिषिता (for विचित्रा). — (L. 42) Ks Bs Ds योचकीर्णचित्रैः
 (Ks 'यम्'); Da. 1.1 योचकीर्ण चित्रिता. — (L. 43) V. 1.
 Ba. 1.1 Ds ततोऽन्तरिक्षात्. Bs रिति (for रणे). S K. 1.1
 ततोऽन्तरिक्षात्; Ks ततोऽन्तरिक्षात् (sic) (for रणि साधुवारी).
 — (L. 44) S K. 1.1 वा विचित्रैः. S K. 1.1 Ba. 1.1 Da.
 Da. 1.1 च त्वदीय (Ds 'न') माणां; Ds च त्वदीयमाणां; Ds
 समुदीर्णमाणाः. — (L. 45) Ba. 1.1 ततोऽन्तरिक्षात्ततोऽन्तरिक्षात् देन (Bs

15

After line 38 of App. I (No. 14), T G ins.:

तथा तु तस्मिन्स्तुमुले प्रवृत्ते
 दुर्योधनः क्रोधमसृज्यमाणः।
 अभ्येत्य भीमं बलिनं बलिष्ठः
 समर्पयः क्षुद्रकाणां शतेन।
 दुःशासनश्च त्रसेनश्च वीरः [5]
 तथा चैवं कृतवः सौबलश्च।
 गजानीकैः सर्वतो भीमसेनं
 तथा विपक्तं सहसैवाभ्यगच्छन्।
 तमापतन्तं संप्रेक्ष्य गजानीकं वृकोदरः।
 दुर्योधनं महाबाहुः शरवर्षैरवाकिरत्। [10]
 दुर्योधनं तथा भीमः सायकैः शतशः क्षितैः।
 पाण्डवो विमुखीकृत्य गजानभ्यद्रवद्वली।
 ततः पावकसंकाशैर्भीमो बाणैरवक्रगैः।
 शलभैरिव नागास्तानर्दयामास पाण्डवः।
 ततः कुञ्जरयूथानि भीमसेनो महाबलः। [15]
 व्यधमन्निक्षितैर्बाणैर्महाभ्राणीव मारुतः।
 अन्वयुस्तद्रथानीकं मणिजालैश्च कुञ्जराः।
 रूप्यजाम्बूनदाभासाः क्षुरमाख्याभ्यलंकृताः।
 वध्यमानाः शरैः राजन्भीमसेनेन ते गजाः।
 विभिन्नहृदयाः केचित्तत्रैवाभ्यपतन्मुवि। [20]

निपतद्भिर्महावेगैर्हेमभाण्डविभूषितैः।
 अशोभत महाराज धातुचित्रैरिवाचलैः।
 दीप्ताभरणवद्भिश्च गजपृष्ठान्निपातितैः।
 स रणः शुश्रुमे राजन्क्षीणपुण्यैरिवामरैः।
 महापरिधसंकाशौ चन्दनागरूपितौ। [25]
 अपश्यन्भीमसेनस्य धनुर्विक्षिपतो भुजौ।
 तस्य ज्यातलनिर्घोषमत्यतः सव्यदक्षिणम्।
 श्रुत्वा ह्यभ्यद्रवन्नागा भीमसेनं भयाद्विताः।
 तस्य भीमस्य तत्कर्म राजन्नेकस्य धीमतः।
 अपश्याम महाराज तदद्भुतमिवाभवत्। [30]
 Colophon.

16

N Ca cont. after App. I (No. 14):

संजय उवाच।

एवमेष महानासीत्संप्रामः पृथिवीक्षिताम्।
 क्रुद्धेऽर्जुने तथा कर्णे भीमसेने च पाण्डवे।
 द्रोणपुत्रं पराजित्य जित्वा चान्यान्महारथान्।
 शस्त्रैर्वीदुर्जुनो राजन्वासुदेवमिदं वचः।
 पश्य कृष्ण महाबाहो द्रवन्तीं पाण्डवीं चमूम्। [5]
 कर्णं पश्य च संग्रामे कालयन्तं महारथान्।
 न च पश्यामि दाशार्हं धर्मराजं युधिष्ठिरम्।
 नापि केतुयुधां श्रेष्ठ धर्मराजस्य दृश्यते।

चित्रः). B₄ D_{4.2} "नेमिस्वननादमिश्रः (D_{4.2} चित्रः); D₆ न्यानेमिषोषधनिनादचित्रः. — After line 45, K₂ adds ससंकुलहस्तिरविपदातैः (sic). — (L. 46) B₂ अशोभत (for सोऽभवत्). Colophon. — Day of Karna's Generalship: Ś₂ K_{1.4} द्वितीय (K₁ 'ये' युद्धदिवसे. — Adhy. no.: Ś₂ 41; K₁ T₂ 42; B₁ 57; B₂ 50; B₄ 59; B₅ D₁ 52; D₄ 68; D₆ 58; T₂ G 40.

15

[(L. 1) T₂ तथा (for तथा). — (L. 3) T₂ G अवेक्ष्य (for अभ्येत्य). T₁ बलिष्ठः; T₂ G बलस्यः. — (L. 4) T₁ G समर्पयन्. G₂ क्षुद्रकाणां. — (L. 6) T₂ G [उ]द्युक्तः (for चैवं). G₂ सिकतवः (for कृतवः). — (L. 8) T₁ विपक्ताः. T₂ G₂ अभ्यगच्छन्. — (L. 10) T₂ महाबाहुं (for 'बाहुः'). — (L. 11) T₂ तथा (for तथा). T₁ भीमः. T₁ शतसंमितैः; T₂ G₂ श (G₂ क्षि)तसंमितैः (for शतशः क्षितैः). — (L. 12) T₁ विमुखीभूय. G₁ मदान् (for गजान्). — (L. 14) T₁ G₂ शलभान् (for 'शेर'). T₁ नागास्. T₁ मर्दयामास पाण्डवाः (for the post. half). — (L. 16) T₂ G₂ व्यधमन्. T₁ महाभूमिव (for भ्राणीव). T₂ G₂ महाबाहो यनानिव (for the post. half). — (L. 17) T₁ G₁ सुवर्णजालैः प्रच्छन्ना (for the prior half). T₁ कुञ्जरः. — (L. 18) G₁ शय्यः; G₂ रत्न (for रूप्य-). T₁ रत्नमाख्याभ्यलंकृताः; T₂ G₂

क्षुरमालाभ्य (G₂ 'ह्य')लंकृताः (for the post. half). — (L. 21) T₁ हेमभाण्डपरिष्कृतैः; T₂ विभूषणैः; T₂ G₂ महाभाण्डविभूषितैः (for the post. half). — (L. 22) T₁ मही राजन् (for महाराज). — (L. 23) G₁ दीप्ताभरणवद्भिश्च (for the prior half). T₂ G₂ राजपृष्ठान् (for गज) — (L. 24) T₂ G₂ संगरः; G₁ संगतः; G₂ सारोहैः (for स रणः). — (L. 25) T₁ संकाशैश्च (for संकाशौ). — (L. 26) T₂ G₂ अपश्यन्. T₁ भीमसेनस्य (for भीम). G₂ विपततो. G₂ विक्षेपतो. — (L. 28) T₁ श्रुत्वा संप्राद्वन्; T₂ G₁ तं श्रु (G₁ तच्छ्रुत्वाम्या; G₂ श्रुत्वा विप्रा (for श्रुत्वा ह्यभ्य). — (L. 29) T₂ भीमसेनस्य (for तस्य भीमस्य). — (L. 30) T₂ G₂ अपश्यतां (for 'श्याम). — Colophon. Day of Karna's Generalship: T₁ द्वितीयेहि; T₂ द्वितीयदिवसयुद्ध. — Adhy. no.: T₁ G 40; T₂ 42.

16

(L. 1) Ś K_{1.2.4} प्रहारः (for संग्रामः). K₁ पृथिवीभृतां. — (L. 3) K₂ परिलख्य (for पराजित्य). Ś₂ चान्यमहारथं. — (L. 5) D₆ विद्रवन्ती महाचमूम् (for the post. half). — (L. 6) Ś K B₂ D₁ D₂ च पश्य (by transp.); D₄ D₁ कुरवः पश्य. K₁ D₁ D₂ कालयानं (K₁ 'यन्ता'); Ca 'यन्तं (as above). Ś₂ K₁ महारथं. — (L. 7) B₂ D₁ चयैपुत्रं (D₁ 'त्र') (for 'रत्नं). — (L. 8) K₂ केतुः.

विभागश्चावशिष्टोऽयं दिवसश्च ज्ञानार्दनम् ।
 न च मां धाम्नादेव कश्चिदुप्यति संयुगे । (10)
 तस्मात्तं मन्त्रिणं कुर्वन्वादि यत् युधिष्ठिरः ।
 इष्टा कुशजिने युदे चमेषुचं महानुजम् ।
 पुनर्वैद्यानि धार्मिकं जनुमिः मह संयुगे ।
 ततः प्रायाद्रथेनाशु बीभामोर्वचनाद्वरिः ।
 यतो युधिष्ठिरो राजा मृजवाध महारथाः । (15)
 अयुध्यन्त्यावकैः सार्वं सुयुं कृत्वा निवर्तनम् ।

17

Ka ins. after 8.44.55: V1 B Da1 Da2-1 Co after 610*: Dn1 after 613*: Ds after 612*:

दुःशासनः सौमलश्च गजानीकेन पाण्डवम् ।
 महता परिवारैव धुत्रकैरभ्यताडयन् ।
 ततो भीमः शरशतैर्दुर्वीचनममर्षयन् ।
 विमुन्वीकृत्य तस्मा गजानीकमुपाद्रवन् ।
 तमापतन्तं सहसा गजानीकं वृकोदरः । (5)
 रष्ट्रैव सुमुचं कुदो दिव्यमश्वमुदैरयन् ।
 गजैर्गजानम्वहनद्वजेनेष्ट इवामुरान् ।
 ततोऽन्तरिक्षं बाणैर्वैः शलभैरिव पादयन् ।

De नापि केतुध्वजः श्रेष्ठो (for the prior half). S K Dn1
 Da2 धर्मयुज्य (for 'यज्य' — (L. 9) S K B1 Dn1
 Da2 [w]धर्मोयं (Da 'वै' इ; Da 'वै' — (for 'विष्टोय')
 D1 ज्ञानार्दनम्. — (L. 10) S K1.1 Da 14 (Da 'क') ति; Dn1
 आवाति (for युप्यति). Da2 वीकृत्य सुखमाविष्टम् (for the
 post. half). — (L. 11) S K1.2.1 त्वसद्विदं, Ka
 मम त्रिवं; D1 त्वं त्वद्विदं (for त्वं मन्त्रिणं). S Ks कर्तं; K1.2
 Da नय; D2.2 गच्छ (for वाति). Ka वय राज युधिष्ठिरः
 (for the post. half). — (L. 12) S1 K2 धर्मयुगे;
 Ba.2 Da 'रा'वं (for 'यु'वं). S1 K2 V1 B1.2.1 Da.2 सत्ये-
 (Ka 'नो'दर; S1 K1.2.1 Da सतोदर; Ba युधिष्ठिर; Da1
 Da.2 सवत्सवं (for सता'). — (L. 13) S K1.2.1
 सविदेः सह; Da चारिमर्दन (for सह संयुगे) — (L. 14) Da
 रणे वीजं (for रवेनाशु). S K1.2.1 Da वीकृत्य. S1.2 (sup.
 lin. as in text) K1.2 इरे. — Da om. lines 15-16.
 — (L. 15) S K1.2.1 B1.2 ततो (for ततो). B1 Da1
 Dn1 D1 युधिष्ठिरो यत् राजा (for the prior half).
 — (L. 16) B1.2 Dn1 Da.2.1 अयुध्यन्त्यावकैः सार्वं (for the
 prior half). S K2 निवर्तनम्.

— After the above, N reads 8. 14. 26-30 (for the second time).

17

Dn1 om. lines 1-2. Ds om. lines 1-4. — (L. 1)
 De गजानीकश्च (for 'केन'). — (L. 2) De समंतात् (for
 महता). Ba धुत्रैर् (for धुत्रैर्). — (L. 3). V1 B1
 अमर्षयन्. (B1 'वा:'). — Dn1 om. line 4. — (L. 4) De

आदयामास समरे गजानिहन्तुकोदरः ।
 ततः कुत्रयुधानि ममेतानि महशक्तः । (10)
 रथमनराया बीभो मेघयन्तानिवाहितः ।
 सुवर्णं जालापिदिना मन्त्रिणैश्च कुत्रराः ।
 रंजुरम्वधिकं संकथे विदुष्वन्त इवामुराः ।
 ते वध्यमाना भीमेन गजा रात्रम्विदुषुः ।
 केचिद्विभिन्नहृदयाः कुत्ररा म्वरतन्मुनिः । (15)
 पत्तिर्निपतद्रिष्य गजेर्हृमविमुचिरे ।
 अशोमत मही तत्र विशीर्षैरिव पर्वतैः ।
 शीतलै रसवद्रिष्य पत्तिर्निपतवोधिनि ।
 ररात्र भूमिः पत्तिरेः क्षीययुष्यैरिव प्रहैः ।
 यतो भिन्नकटा नागा भिन्नकुम्भकरासवाः । (20)
 दुद्रुषुः जनतः संकथे भीमयेनसाराहताः ।
 केचिद्रमन्तो रुधिरं भयातोः पर्वतोपमाः ।
 म्वद्रवन्तारविदाहा धानुविद्या इवाचलाः ।
 महाभुजगसंकाशौ चन्द्रनामरुचिवी ।
 अपश्यं भीमसेनस्य चतुर्विधिरतो भुजोः । (25)
 तस्य उवाचकनिर्घोषं धुष्प्राशनममस्वनम् ।
 विमुञ्चन्तः प्रहृष्टमूत्रं गजाः प्रादुद्रुषुर्भुजम् ।

युजने (for यज्य) — (L. 9) Dn1 Da नैव (for इष्टे).
 Ka V1 B1.2.1 Da.2 इष्टेयम् (B1.2.1 Da.2 'य' (for
 इष्टेयम्). — (L. 7) Dn1 Da इष्टे (for इष्टे). Da
 अम्वहन्. Ba Da [r]व (for [r]म्). Da वया (for वय).
 — (L. 8) V1 B1.2.1 Dn1 Da.2 ततोवरीक्षं (Dn1 Da
 'विष्टे). Ka Da1 Da.2 पर्वतं; V1 B Da.2.1 पावकं (Da 'क');
 Dn1 Da पादयान् (for 'य'). — (L. 10) De समंतानि (for
 सवे'). — Da om. line 11. — (L. 12) Ka Da1 Da.2.1
 सुवर्णमन्त्रिणैः (Ka 'वि' दिता (for the prior half). De मन्त्रि-
 संतात् (for 'मन्त्रिणैः'). Dn1 Da दु (for च). V1 कुम्भैः
 — (L. 13) Ka रंजुरम्वधिकं; Dn1 रंजुन'. Ka विदुष्वन्त;
 Dn1 D1 विदुष्वन्त (Dn1 'म्व' (for 'त्यन्त') — (L. 14)
 B1 प्रदुद्रुषुः (for विदु'). — (L. 15) Dn1 Da.2 [w]म्वर-
 — (L. 16) Dn1 Da विष्टे (for पत्तिर्निपत). B1 पत्तिर्निपत
 पत्तिर्निपत; De निपत्तिर्निपतः पत्तिर्निपत (for the prior half).
 — (L. 17) Dn1 Da विष्टेर्निपतः (for the post.
 half). — (L. 18) De वरपद्रिष्य (for रय') Dn1 Da
 प्रदीप्तवर्णादेव (for the prior half). De प्रदीष्टे (for
 पत्तिर्निपत). — (L. 19) Dn1 Da [w]म्वरैः (for प्रहैः).
 — (L. 20) V1 B1.2.1 Da1 Dn1 Da.2 त्व (for ततो).
 De कुम्भकराश्च. — (L. 21) De साराहताः (for 'हता').
 — (L. 23) De साराहताः (for 'विदाहा'). Co cites पाद-
 यिता (as above). — (L. 24) Ka Da चन्द्रनाम. V1
 Da.2 चुरिणी (for चुरिणी). — (L. 25) B1 Da1 Da.2
 विष्टिपती; De विष्टिपती. — (L. 27) B1 म्वर्षयन्. Ka
 विदुष्वन्तः सवत्सवं (sic) (for the prior half). Dn1 Da

भीमसेनस्य तत्कर्म राज्ञेकस्य धीमतः ।
निघ्नतः सर्वभूतानि रुद्रस्येव च निर्वभौ ।

18

T₁: G₁: M ins. after 614*: T₂ G₂ after 615*:
K₁ V₁ B D₁ D₂ D₃ D₄ D₅ C₁ C₂ cont. after App. I
(No. 17):

संजय उवाच ।

ततः श्वेताश्वसंयुक्ते नारायणसमाहिते ।
तिष्ठन्नयवरे श्रीमानर्जुनः समपद्यत ।
तद्वलं नृपतिश्रेष्ठ तावकं विजयो रणे ।
व्यक्षोभयदुर्दीर्घांश्च महोदधिमिवानिलः ।
दुर्योधनस्तव सुतः प्रमत्ते श्वेतवाहने । [5]
अभ्येत्य सङ्घसा क्रुद्धः सैन्यार्धेनाभिसंवृतः ।
पर्यवारयदायान्तं युधिष्ठिरमभरणम् ।
क्षुरप्राणां त्रिसप्तत्या ततोऽविच्यत पाण्डवम् ।

गजा राजन्विदुदुवुः (for the post. half). — (L. 28)
B₁ निर्वभौ (for भीमतः). — (L. 29) D₁ D₂ निघ्नतः.
B₂ जिघ्नं शरजालानि (for the prior half). B₁ च निर्वभौ;
B₂ युगक्षदे; D₁ व्यवस्यतः; D₂ निजं वभौ (for च निर्वभौ). D₃
दृष्ट्वा सा व्यवस्यत (for the post. half).

18

S om. lines 1-10. — (L. 1) B₄ समावृते; D₂ युते;
C₁ हिते (as above). — (L. 2) B₂ अश्ववरे (for रव).
V₁ B₂ D₁ D₂ D₃ प्रत्यपद्यत; B₂ D₁ D₂ प्रत्यदुष्यत (for
समपद्यत). — (L. 3) D₁ D₂ सबलं तव राजेंद्र सव्यसाची
परंतप (D₂ पः). — (L. 4) D₂ अमेयात्मा (for उदीर्घांश्च).
D₁ अक्षोभयदुर्दीर्घांश्च; D₂ व्यक्षोभितं तु दीर्घांश्च (for the prior
half). D₂ इवातिभिः (sic) (for निलः). — After line 4,
K₁ D₁ D₂ ins.:

*ततो द्रौणिः सहान्धैः सहसैनैर्वरिदमः ।

संशप्तकावशेषैश्च बीभत्सुं पर्यवारयत् ।

एवं प्रच्छाद्य बीभत्सुं सैन्येन महता रणे ।

[(L. 1) K₁ सहावृष्टो (for सहान्धैः). D₂ अरिदम.
— (L. 2) D₁ संशप्तकावशेषाश्च. — (L. 3) K₁ पृच्छाद्य
(for प्र).]

— (L. 5) D₁ D₂ प्रमत्तः. D₁ D₂ प्रमथन्वैरिवाहिनी;
(D₂ प्रमत्तः श्वेतवाहने; for the post. half). — (L. 6)
D₂ अभ्ययात् (for अभ्येत्य). D₁ D₂ अपि संवृतः (for
अभिसं). — (L. 7) D₂ अभरणः. — (L. 8) D₁ D₂
क्षुरप्राणां; D₂ शरीरेण (for क्षुरप्राणां). D₁ D₂ विव्याध (for
[S] विव्याध). — (L. 9) D₂ अय क्रुद्धो महातेजा (for the
prior half). — (L. 10) D₂ समंतात् (for स भङ्गांश्च). K₁
विश्लिष्टः; D₂ विश्लिष्टः. D₁ न्यवेशयेत्. D₂ तव पुत्रेण संशयन्
(for the post. half). — (L. 11) D₂ [S] नर्पत (for
अपान्त). D₁ D₂ ततोऽव्यवधानं क्रुद्धो (for the prior half).

अक्रुध्यत शृशं तत्र कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।
स भङ्गांश्चिंशतस्तूर्णं तव पुत्रे न्यवेशयत् । [10]
ततोऽधावन्त कौरव्या जिघृक्षन्तो युधिष्ठिरम् ।
दुष्टभावान्पराञ्छत्वा समवेता महारथाः ।
आजगमुस्तं परीप्संतः कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
नकुलः सहदेवश्च वृष्टद्युम्नश्च पार्षतः ।
अक्षौहिण्या परिवृतास्तेऽभ्यधावन्युधिष्ठिरम् । [15]
भीमसेनश्च समरे मृदंस्तव महारथान् ।
अभ्यधावदभिप्रेप्सु राजानं शत्रुभिर्वृतम् ।
तांस्तु सर्वान्महेष्वासान्कर्णो वैकर्तनो नृप ।
शरवर्षेण महता प्रत्यवारयदागतान् ।
शरौघान्विसृजन्तस्ते प्रेरयन्तश्च तोमरान् । [20]
न शेकुर्यत्नवन्तोऽपि राधेयं प्रतिवीक्षितुम् ।
तांश्च सर्वान्महेष्वासान्सर्वशस्त्रास्त्रपारगः ।

— For line 11, S subst.:

*युधिष्ठिरं जिघृक्षन्तः सर्वसैन्याः समापतन् ।

[G₂ जिघांसंतः (for जिघृक्षन्तः). T₁ सर्वसैन्यैः समापतन्;
T₂ G₂ सैन्यमवाक्षिपन् (G₂ त्) (for the post. half).]
— (L. 12) D₁ D₂ ततो दुष्टान् (for दुष्टभावान्). C₁
cites दुष्टान्. T₁ G₁ तु तान् (for परान्). D₁ D₂ T₂
G₁ M मत्वा; T₁ हत्वा (for ज्ञात्वा). T₂ G₂ दुष्टप्रभावांस्तान्मत्वा
(for the prior half). D₁ D₂ S (except M₁)
समवेतान्. D₁ D₂ T G महारथान्; D₂ महाबलान्.
— (L. 13) B₂ च; D₁ D₂ T₁ G M सं; T₂ ते (for
तं). V₁ B₂ T₂ G₂ पाण्डवेया; D₁ D₂ T₁ G₁ M पाण्डवेयं
(for कुन्तीपुत्रं). — (L. 14) K₁ वृष्टद्युम्नस्य (for श्व).
— (L. 15) T₁ G₁ M₁ २.४ अक्षौहिण्या (M₁ प्याः). T₂
G₂ M₁ परिवृतस्. B₂ D₁ D₂ [S]भ्यरक्षन् (for धावन्).
— (L. 16) B₂ D₁ D₂ S तु (T₁ G च) नाराचैर् (for
च समरे). B₂ T₁ M निघ्नस्; D₂ शूरस्; T₁ वृष्टं (for मृदंस्).
D₂ (before corr.) वरुणिनी (for महारथान्). — (L. 17)
G₁ परिप्रेप्स्. B₂ शत्रुनिर्जितं (for मिर्वृतम्). M₂ वृतौ; C₁
वृतम् (as above). — G₂ om. (hapl.) lines 18-21.
(L. 18) B₂ महेष्वातः. K₁ D₁ नृपः; V₁ B D₁ D₂
D₃ नृपः; S (G₂ om.) वृषा (for नृप). — (L. 19) V₁
T₂ G₂ महता शरवर्षेण. D₁ D₂ प्रत्यधावयद् (for वारयद्).
D₁ अच्युतः; D₂ आयतः; T₁ M₁ आगतः (for आगतान्).
— V₁ om. line 20. — (L. 20) M₁ प्रसृजंतस् (for विसृं).
G₁ तैः; M₂-4 च (for ते). T₁ प्रेषयंतस् (for प्रेरं). B₂
दुर्मैदलः; D₁ D₂ S (G₂ om.) कुंजरान् (for तोमरान्).
— (L. 21) D₂ योषयंतो (for यत्नवन्तो). D₂ राजानं (for
राधेयं). D₁ D₂ प्रसमीक्षितुं (for प्रतिवीं). — After
line 21, T₁ G₁ ins.:

*तपन्सर्वान्महेष्वातः कर्णो वैकर्तनो वृषा ।

महता शरवर्षेण राधेयः प्रत्यचारयन् ।
 दुर्घोचने तु विजित्वा वीर्यमश्वमुदीरयन् ।
 अविचरन्त्येवमभ्येत्य सहदेवो महामनाः । [25]
 स विद्वः सहदेवेन रराज्ञाचलसंनिभः ।
 प्रमिन्न इव मानहो रक्षिरेण परिभुतः ।
 दृष्ट्वा तव सुतं तत्र गाढविद्धं मुनेर्जनैः ।
 अभ्यधावदृष्टं क्रुद्धो राधेयो रथिनां वरः ।
 दुर्घोचनं तथा दृष्ट्वा वीर्यमश्वमुदीर्य सः । [30]
 तेन यौधिष्ठिरं सैन्यमवधीत्यार्षते तथा ।
 ततो यौधिष्ठिरं सैन्यं वध्यमानं महामना ।
 सहसा प्राव्रजद्वाजन्मुकुपुजसारादिषु ।
 विविधा विजित्वास्तत्र संपत्तः परस्परम् ।

कर्मः पुष्पाम्बमात्रः सुतपुत्रचतुष्टयः । 35
 अन्तरिक्षे शरीरानां पत्न्यां च परस्परम् ।
 संघर्षेण महाराज पावकः समजायत ।
 ततो दश दिशः कर्मः शरवर्षेण वायविभिः ।
 अन्वयस्यस्य राजन्मतेः पराशरीरगैः ।
 रक्तचन्दनसंदिग्धौ मण्डितमविभूयितौ । 40
 बाहु व्यत्यक्षितकर्मः परमाश्वं विदुषंयत् ।
 ततः सर्वो दिशो राजन्मायकैर्विजयोदयन् ।
 अवीर्यपद्मं कर्मो धर्मोराजं पुचिष्ठिरम् ।
 ततः क्रुद्धो महाराज धर्मपुत्रो युचिष्ठिरः ।
 निशितैरिषुभिः कर्मं पञ्चाशतिः समापयन् । 45
 बाणान्धकारमभवत्तुष्टं धोरदर्शनम् ।

— (L. 22) Dn1 Ds तारयु; T1.s M गन्धि; T2 तपन्; G1
 मना; G2 पत्न्य (for मातृ). Ka Ba.s Dn1 Da.s
 नगरान्. T1.s G2 M सर्वशुक्तिशामदान् (for the post.
 half). — (L. 24) Dn1 Ds S नगरान् कृती (Dn1 Ds
 ततो) वनी (for the post. half). — (L. 25) Ba.s D1
 (inf. lin. sec. m.) प्रतापवान्; Dn1 Ds महामना; S अनाधि
 (T1.s G2 'व') (for महामनाः) — (L. 26) B2 विद्वः (for
 विद्वः). S संनिविद्धो बन्धवः (for the prior half). B1
 राजा बन्धमन्त्रिणः; D1.s S राजा B T1.s अन्धमन्त्रिणः (S 'दे')
 (for the post. half). — (L. 27) Dn1 Ds T2
 स्मुष्टि (T1 'स्त्रि') तः (for परिभुतः). — (L. 28) S तथा पुत्रं
 (for सुतं तत्र). B2 संकल्पे (for तत्र). Dn1 दृष्ट्वा सुतं तव उदीर्य
 (for the prior half). Dn1 गाढं (for गाढ-). — (L. 29)
 Dn1 Ds दृष्टं; T2 रवे (for दृष्टं). Ds दृष्टोरो (for दृष्टं क्रुद्धो).
 B2 अन्वधावत् संकृद्धो (for the prior half). — (L. 30)
 Da.s T2 तदा (for तथा). Ka दुर्घोचनस्यो दृष्ट्वा (for the
 prior half). G2 नयन् (for अश्वम्). B2 उदीरयन्; Ds T2
 उदीरयन्; D1 T2 M उदीरयन् (Ms-a 'यन्'); T1 द्रवीर्यं सः (for
 उदीर्य सः). — (L. 31) B2 Da1 D1.s om. (hapl.) from
 मयवी up to सैन्यं (in line 32). B2 अवधीर्यविजितानीहं
 पांचाशत्यमन्त्रितः (hypermetric); Dn1 अवधीर्यविजितानीहं
 पांचाशत्यमन्त्रितः (hypermetric); Ds अवधीर्यविजितानीहं
 पांचाशत्यमन्त्रितः (marg. सर्वतः) (hypermetric); T1.s G
 पांचाशत्यमन्त्रितः (G1.s 'लान') पचीर्यो गजानीहं च भारत; T2 M
 अवधीर्यविजितानीहं पांचाशत्यमन्त्रितः मन्त्रितः. — (L. 32) T2 युचिष्ठिरः.
 — (L. 33) Dn1 Ds T2 [अ] अश्वयु; M अश्व' (for श्व').
 S अश्वयु (for 'श्वरा'). — (L. 34) B2 अश्वयु; T1 G1.s
 विप्राज्ञा (for विविधा). Dn1 Ds विप्राज्ञाविजितानीहं (for the
 prior half). Ms-a सुपुत्रं. — Ds om. (hapl.) lines
 35-36. — (L. 35) Dn1 Ds वहीः (for वहीः). Dn1
 पुंसाः. B1.s Dn1 Ds समावयुः (for 'अयुः'). T1 कृतपुंसाः
 समावयुः; T2.s G2 M अश्वः पुंसावयुः (for the prior

half). V1 अश्वयुः; B2.s अश्वयुः. — (L. 36) V1
 B2.s Ds अश्वयुः. — (L. 37) B1 महर्षेः; B2 सर्वशुक्तिः;
 Dn1 सर्वशुक्तिः (for 'शुक्ति'). T1.s G2 सर्वशुक्तिः (T1 'शुक्तिः', G1
 'शुक्तिः'; G2 'शुक्तिः') महता (for the prior half). Ka Ds
 अन्वयस्य (Ka 'य'). — (L. 38) Ka B2 Dn1 दृष्टिः; Ds
 पुंसाः; Ds S दृष्टिः (for कर्म). V1 Ba.s D1 Dn1 T1.s
 G1 M दृष्टिः; Dn1 Ds दृष्टिः; Ds T2 दृष्टिः (for वायविभिः).
 — (L. 39) Ka Dn1 Dn1 Dn1 अन्वयः; V1 T1.s G1.s M
 'अन्व'; B2 'ह' (sic). B2 Dn1 Ds S कर्मः (Ds Ms कर्मः)
 (for राजन्). B2 सुपु- (for पर-). T2 M om. from the
 post. half of line 39 up to the prior half of line 59.
 — (L. 40) Dn1 Ds T1.s G2 संकृद्धो; Ds दिव्यगो (for
 संदिग्धौ). — (L. 41) B2 अन्वक्षितः; Dn1 वायुः; Ds
 वायुः; T1.s G2 व व्यक्षितम् (T1 'व'); G1.s व विक्षितम्
 (for व्यक्षितम्). B2 Ds व (Ds व) वक्षितम्; Dn1 T1 G1.s
 व्य' (T1 वि) वक्षितम् (for विरक्षितम्). — After line 41, Dn1
 Ds ina.:

* मार्गव मार्गवमेष्टारवास्तमिरेवसम् ।
 येन प्रयुज्यमानेन सदेवाश्वरमानम् ।
 सपादाश्वरमानेन संघातप्रत्यक्षम् ।
 सशैलश्वरमानेन वैद्योऽवयवमिव वही ।
 स सुतं सौन्दर्यकर्मः कुम्भीपुत्रं युचिष्ठिरम् । [5]

[(L. 1) Ds अमिरीयव (for अमिरे) — (L. 3) Ds
 (sup. lin.) अश्वयुः (for अश्वयुः). Dn1 स संघातप्रत्यक्षम्
 (for the post. half). — (L. 5) Dn1 अश्वयुः
 कर्मः (for the prior half).]
 — T1 om. lines 42-63. B2 D1.s om. line 43.
 — (L. 43) B2 अश्वयुः (for अश्वयुः). Ds सुतो; T2 G
 कुतः (for कर्म). T2 G कुम्भीपुत्रं (for वहीपुत्रं). — (L. 44)
 Ds वहीपुत्रो; T2 G वहीपुत्रो (for वही). — (L. 45) Ds वही;
 G1 कर्मः (for वही). B2 Da1 D1.s अश्वयुः; Ds वही' (for
 वही). T2 G वहीपुत्रं वहीपुत्रं (for the post. half).
 — Ds T2 G om. lines 46-57. — (L. 46) Dn1 सुपु

हाहाकारो महानामीचावकानां विशां पते ।
 बध्वमाने तदा सैन्ये धर्मपुत्रेण मारिष ।
 सायकैर्विविधैस्त्रिभैः कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।
 भहैरनेकैर्विविधैः शक्यदृष्टिमुसलैरपि । [50]
 यत्र यत्र स धर्मात्मा दुष्टां दृष्टिं व्यसर्जयत् ।
 तत्र तत्र व्यशीर्यन्त तावका भरतर्षभ ।
 कर्णेऽपि भृशसंकुटो धर्मराजं युधिष्ठिरम् ।
 नाराचैरधश्चन्द्रैश्च वसदन्तैश्च संयुगे ।
 अमर्षी क्रोधेनश्चैव रोषप्रस्फुरिताननः । [55]
 सायकैरप्रमेयात्मा युधिष्ठिरमभिद्रवत् ।
 युधिष्ठिरश्चापि शतं स्वर्णपुङ्खैः शितैः शरैः ।
 प्रहसन्निव तं कर्णः कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।
 उरस्यविध्यद्राजानं त्रिभिर्भल्लैश्च पाण्डवम् ।
 स पीडितो भृशं तेन धर्मराजो युधिष्ठिरः । [60]
 उपविश्य रथोपस्थे सृतं याहीत्यचोदयत् ।

प्राक्रोशन्त ततः सर्वे धार्तराष्ट्राः सराजकाः ।
 गृहीध्वमिति राजानमन्यधावन्त सर्वशः ।
 ततः शताः सप्तदश केकयानां प्रहारिणाम् ।
 पाञ्चालैः सहिता राजन्धार्तराष्ट्राव्यवारयन् । [65]
 तस्मिन्सुतुमुले युद्धे वर्तमाने जनक्षये ।
 दुर्योधनश्च भीमश्च समेयातां महाबलौ ।

Colophon.

कर्णेऽथ शरजालेन केकयानां महारथान् ।
 व्यधमत्परमेष्वासानग्रतः पर्यवस्थितान् । [70]
 तेषां प्रयतमानानां राधेयस्य निवारणे ।
 रथान्पञ्चशतान्कर्णः प्राहिणोद्यमसादनम् ।
 अविषह्यं ततो दृष्ट्वा राधेयं युधि योधिनः ।
 भीमसेनमुपागच्छन्कर्णबाणप्रपीडिताः ।
 रथानीकं विदार्यैव शरजालैरनेकधा ।
 कर्ण एकरथेनैव युधिष्ठिरमुपाद्रवत् । [75]
 सेनानिवेशमार्हन्तं मार्गणैः क्षतविक्षतम् ।

(for तदुद्ध). — (L. 47) B₅ महाहवे (for विशां पते).
 — (L. 48) V₁ B_{2-s} D_{ai} D_{n1} D_{1.5} तथा (for तदा).
 — (L. 49) D₅ सायकैर् (for सायकैर्). D₅ विशिष्टैस् (for
 विविधैस्). — (L. 50) K₄ अनेकविविधैः. — (L. 51) D_{n1}
 दृष्ट्वा (for दुष्टां). V₁ विसर्जयत् (for व्यसर्जयत्). — (L. 52)
 K₄ V₁ B₅ विशीर्यन्ते (K₄ 'त'); D_{n1} D_{1.2.5} व्यशीर्यन्ते; D_{n1}
 'यन्त' (for 'यन्त'). D₇ भरतर्षभाः. — (L. 53) K₄ कर्णेपि च
 भृशं कुटो (for the prior half). — D_{ai} D_{1.5} om. lines
 54-59. — (L. 55) V₁ B_{1.2-s} D_{n1} D₅ प्रस्फुरिताधरः (for
 'ननः'). — (L. 56) K₄ अमिद्रवत्; B₅ उपाद्रवत्. — (L. 57)
 D₅ ततः (for चापि). K₄ V₁ B₂ स तं; D_{n1} सुतं; D₅ सृतं;
 D₇ शरैः (for शतं). B_{2.2.5} शिलाशितैः; B₄ शरैः शितैः (by
 transp.). — (L. 58) D₅ तत् (for तं). B₅ अजिह्वैः; T₃
 G शितैः शरैः (for शिलाशितैः). — (L. 59) D_{n1} D₅
 मारत (for पाण्डवम्). B₅ T_{3.5} G M कुंतीपुत्रं युधिष्ठिरं
 (for the post. half). — (L. 60) D₅ G_{1.2}
 कुंती (D₅ धर्म) पुत्रो (for धर्मराजो). B_{2.5} D_{ai} D_{1.5} महात्मना
 (for युधिष्ठिरः). — (L. 61) B₅ उपोपविश्य स्रवे (for the
 prior half). — (L. 62) B₄ D_{ai} D_{n1} D_{1.5} आक्रोशन्त
 (for प्रा०). — (L. 63) B₅ गृहीम; B_{5.5.5} म; D₅ गृह्यन्
 (sic) (for गृहीयन्). D_{n1} अन्वयोचंश्च (sic); D₅ T_{3.5}
 G_{2.5} M अन्वयावश्च. B₅ बालकाः (for सर्वशः). — (L. 64)
 V₁ शतानि (hypermetric); D_{n1} D₅ रथाः; D₅ शराः (for
 शताः). S ततः शरशतै राजन् (for the prior half). K₄
 D_{n1} D_{5-s} केकयानां; V₁ B₂ D_{ai} D_{1.7} कैके; B₅ एकैकानां
 (for केकयानां). K₄ V₁ D_{n1} D₅ प्रहारिणः; S महारथाः (for
 प्रहारिणाम्). — (L. 65) Some MSS. पंचालैः. T₃ पांचालेन
 हिता राजन्; T₃ G पांचालसहिता रा' (for the prior half). K₄

V₁ B₂ D_{ai} D_{1.4-s} T_{3.5} G₅ M अवारयन् (V₁ 'यत्'); T₁
 हवाकिरन्; G_{1.2} अवाकिरन् (G₂ 'न्'). — (L. 66) K₄ D_{n1}
 D₅ T_{3.5} G (तु for सु). B₅ महाभये; D_{n1} महाहवे; D₅
 सुदारणे; S भयानके (for जनक्षये). — (L. 67) T₁ समीयातां;
 M₁ समवेतौ (for समेयातां). B₅ महाहवे (for 'बलौ').
 — Colophon. Day of Karna's Generalship: K₄
 द्वितीये युद्धदिवसे. — Adhy. name: T₁ युधिष्ठिरकर्णयुद्धं; T₂
 युधिष्ठिरपराजयः; M₁ युधिष्ठिरपीडनं. — Adhy. no.: B_{1.4} 61;
 B₂ 55; B₅ 64; D_{ai} 73; D₁ 57; D₄ 43; D₅ 63; T_{1.5} G
 70; T₂ M 69. — (L. 68) K₄ B_{1.2-s} D_{2.4.7} T₁ [S]-
 पि; D₅ तु (for स्व). B₅ शरजालैश्च. V₁ D_{n1} D_{2.5.5}
 केकयानां; B₂ D_{ai} D_{1.4.5.7} कैके. D_{n1} D₅ S (except T₂
 G₁) पदानुगान् (for महारथान्). B₅ केकयान्सपदानुगान् (for
 the post. half). — (L. 69) D_{n1} समहेष्वासान्; D₅
 परमेष्वासी. D₅ ह्यग्रतः. B₅ संव्यवस्थितान् (for पर्य). D₅ शतशः
 पर्वतस्थितः; S अग्रा (T₂ रथा) नीके व्यवस्थितान् (for the post.
 half). — (L. 70) D₅ damaged for the prior half.
 D_{n1} D₅ कौतियस् (for राधे). — (L. 71) D₄ पंचशतान्. B₂
 रथान्कर्णः पंचशतान्; D₅ रथानां च शतान्कर्णैः (for the prior
 half). — (L. 72) B₂ अथास्तं (for अविषह्यं). B₅ मत्वा
 (for दृष्ट्वा). T₁ G₂ अविषह्यतमं दृष्ट्वा (for the prior
 half). M₂₋₄ om. (hapl.) from राधेयं up to
 वर्षाभ्यां in line 84. B₁ योधनः. — (L. 73) B₅ D₅
 उपाभिस्र (for 'गच्छन्'). M₁ कर्णवाणैः. T₁ प्रपीडितान्.
 — (L. 74) D₅ अनेकशः (for 'कथा'). D_{n1} D₅ T G M₁
 शरै राजन्नेकधा (D₅ G₂ 'शः'). — (L. 75) B₅ कर्णं पव; M₁
 कर्णसत्वेको. D_{n1} D₅ पुनरावायुधिष्ठिरं (for the post.
 half). — (L. 76) D_{ai} [अ]र्हतं; D₅ [इ]च्छतं; C₄ [आ]-

यमयोर्मध्यमं वीरं कमेयान्त्वं विधेयमम् ।
 समासाच्च तु राजानं दुर्योधनद्विधेयम् ।
 मृतपुत्रस्त्रिमित्रीः सौमित्रिष्याच्च परमेष्ठिम् ।
 तथैव राजा राधेयं प्रत्यविध्यन्मनाम्ने ।
 शरैस्त्रिमित्रं वन्तारं चतुर्मित्रतुरो हवान् ।
 चक्रहो नु पार्थस्य माद्रीपुत्री परंतपो ।
 तावज्जवावतां कर्णं राजानं मा वधीरिति ।
 नो दृष्यन्तारवर्षाभ्यां राधेयमभ्यवर्षताम् ।
 नकुलः सहदेवश्च परमं वक्ष्यमास्थितौ ।
 तथैव तौ प्रत्यविध्यन्मृतपुत्रः प्रतापवान् ।
 महाभ्यां शिवधाराम्भ्यां महाभानावर्हिदौ ।
 दन्तवर्णास्तु राधेयो मित्रवान् मनोजवान् ।

पुत्रिहितस्य संग्रामे कालवत्तान्दुर्योधनम् ।
 लोऽप्येव महेन शिरस्त्राणमवाचकम् ।
 कौन्तेयस्य महेष्वासः प्रथमश्च मृतः ।
 तथैव नकुलस्यापि हवान्दन्वा प्रतापवान् ।
 इषां चतुश्च विधेद् माद्रीपुत्रस्य भीमतः ।
 तौ हताशौ हतवीरौ वाण्डवी मृतविधितौ ।
 आतरावाचकहतुः सहदेवरथं तदा । [95]
 तौ हतौ मातुलस्य विरथौ परवीरहा ।
 अभ्यवाचत राधेयं मद्राजोऽनुकम्पया ।
 योऽनुकम्पय पार्थेन कङ्गुनेन त्वया सह ।
 किमर्थं धर्मराजेन युष्मके भुक्तरोषितः ।
 क्षीमशक्ताश्चकचः क्षीमवाचो विवाजयिः । [100]

छेत्नं (as above). V₁ सेनजिनेयमछेत्नं; B₁ सुनसेनसमाकृतं (sic); D₁ सेनजिनेयमछेत्नं (sic); D₁ T G M₁ 'सं' मध्यमं (for the prior half). K₁ क्षुनविहितं; D₁ G₁ मृतपुत्रि (T G₁ M₁ मृतपुत्रि; G₁ मृतपुत्रि; C₁ क्षुनविहितः (for 'विहितम्'). — (L. 77) D₁ हवा (for वीर). B₁ यमयोर्मि मध्यमं (for the prior half). B₁ दुर्योधनः; D₁ सन्निधेयः (for सुनेयान्). — (L. 78) T G M₁ स समासाच्च राजानं (M₁ 'नम्' (for the prior half). B₁ मृतपुत्रं पुत्रिहितः. D₁ T G M₁ मृतपुत्रं पुत्रिहितः (T₁ [sup. line] विधेयम् (for the post. half). — (L. 79) G₁ मृतपुत्रं (for विहितम्). D₁ D₁ वीरः (for वीरः). D₁ om. (hapl.) from सीक्रे up to विहितम् in line 81. — (L. 80) T₁ M₁ मृतपुत्रं (for प्रत्यविध्यत्). — (L. 81) B₁ स (for व). D₁ शिरस्त्राणमवाचकः; D₁ शिरस्य विहितार्थं (for the prior half). — (L. 82) D₁ कर्णस्य (for पार्थस्य). T₁ G₁ चक्रहो मृतपुत्रौ (for the prior half). D₁ D₁ महाभ्यां (for परंतपो). — (L. 83) D₁ D₁ T₁ G₁ M₁ अभ्यवाचतां (for अभ्य'). B₁ कर्णौ; D₁ D₁ संकथे; M₁ कर्णौ (for कर्णौ). M₁ om. म. K₁ V₁ B₁—4 D₁ D₁ G₁ M₁ [w] वधीत् (for वधीत्). — After line 83, D₁ D₁ ina.:

आवां त्वे विनिमित्तं पतयाम महाभुजः ।

त्वं धर्मशक्तविहीनः प्रकृत्यस्ववन्मुलमः ।

त्वं दानवद्वारो विनामृतस्यं चतुर्वेदविद्वतः ।

मा वधीर्धर्मराजानमिति वाकुलतां गतौ ।

[(L. 1) D₁ पतयाम (for 'पतय'). D₁ महाभुजोर्मिहिते

महाभुजः. — (L. 2) D₁ त्वं धर्मशक्तविहीनस्यं त्वं

चतुर्वेदः. — (L. 4) D₁ वाकुलतां.]

— (L. 84) D₁ lacuna for दृष्यन्तार, and om. (hapl.)

from राधेय up to पराजय in line 87. B₁ D₁ D₁ स

अभिवर्षतां; D₁ D₁ S स (for अभ्य'). — (L. 85) S परं

वं समास्थितौ (for the post. half). — (L. 86) T₁

प्रत्यविध्य राधेयः (for the prior half). — (L. 87) D₁

D₁ S महाभ्यां मृतपुत्रिणाम्भ्यां (L. 88) D₁ D₁

राधेयः प्रत्यविध्य (for the post. half) — (L. 89)

D₁ इत्यस्मात्; T₁ त्वं (for त्वं). M₁—4 विहितम् (for विहितम्)

D₁ D₁ S महाभ्याम् (for महाभ्याम्). B₁ चक्रहो

विहितम् मृतपुत्रम्. — (L. 90) T₁ मृतपुत्रम्; T₁ महाभ्याम्

(for 'मृतपुत्रम्'). T₁ G₁ M₁ M₁ (for 'मृतपुत्रम्')

90 after line 92. — (L. 92) G₁ मृतपुत्रम् (for मृतपुत्रम्)

D₁ D₁ महाभ्याम्; T₁ (first time) महाभ्याम्; T₁ G₁ (both

first time) महाभ्याम् (for महाभ्याम्). T₁ (second time), 2, 3

(second time) G₁ (second time), 2, 3 (second

time) M₁ महाभ्याम् (G₁ 'मृतपुत्रम्' महाभ्याम्; G₁ (first time)

शिरस्त्राणमवाचकम् (for the post. half). — T₁ G₁

M₁ om. line 91. — (L. 91) B₁ महाभ्याम् स (for

महेष्वासः). T₁ G₁ महाभ्याम् (for महाभ्याम्). — (L. 92)

D₁ D₁ [w] वि (for [w] वि). T₁ G₁ M₁ महाभ्याम्; T₁

महाभ्याम् (for महाभ्याम्). — After line 92, T₁ G₁

repeat and T₁ G₁ read line 90. — (L. 93) V₁ इषां;

D₁ मृतपुत्रं; D₁ मृतपुत्रं (for इषां). G₁ चतुर्विधेयः वीरस्य (for

the prior half). D₁ वीरस्य; T₁ G₁ वीरस्य (for वीरस्य).

— (L. 94) M₁ इषाशौ (for इषाशौ). K₁ मृतपुत्रिणौ; B₁

'दुःस्थितौ; D₁ D₁ 'दुःस्थितौ; T₁ G₁ 'दुःस्थितौ; T₁ G₁ महाभ्याम्

(for महाभ्याम्). — (L. 95) B₁ T₁ G₁ महाभ्याम्; B₁ D₁ महाभ्याम्

(for महाभ्याम्). — (L. 96) D₁ D₁ S transp. महाभ्याम् and महाभ्याम्.

— (L. 97) D₁ महाभ्याम् महाभ्याम्. — (L. 98) D₁ D₁ S

महितमध्यस्य (M₁ 'मृतपुत्रम्' महाभ्याम् महाभ्याम्). — (L. 99)

D₁ T₁ G₁ M₁ महाभ्याम् महाभ्याम्; D₁ T₁ G₁ M₁ महाभ्याम् (for

महितम्). D₁ D₁ महाभ्याम् (D₁ 'मृतपुत्रम्' महाभ्याम्). V₁

मृतपुत्रिणः; D₁ महाभ्याम्. D₁ D₁ महाभ्याम् महाभ्याम् (D₁ महाभ्याम् महाभ्याम्);

S महाभ्याम् महाभ्याम् (T₁ M₁ 'मृतपुत्रम्' महाभ्याम्). — (L. 100) K₁ महाभ्याम्

(sic); D₁ D₁ महाभ्याम् महाभ्याम् (for महाभ्याम्). B₁ महाभ्याम्

श्रान्तसारधिवाहश्च छन्नोऽक्षररिमिस्तथा ।
 पार्थमासाद्य राधेय उपहास्यो भविष्यति ।
 एवमुक्तोऽपि कर्णस्तु मद्राजेन संयुगे ।
 तथैव कर्णः संरब्धो युधिष्ठिरमताडयन् ।
 शरैस्तीक्ष्णैः पराविध्य माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ । [105]
 प्रहस्य समरे कर्णश्चकार विमुखं शरैः ।
 ततः शल्यः प्रहस्येदं कर्णं पुनरुवाच ह ।
 रथस्थमनिसंरब्धं युधिष्ठिरवधे धृतम् ।
 यदर्थं धार्तराष्ट्रेण सततं मानितो भवान् ।
 तं पार्थं जहि राधेय किं ते हत्वा युधिष्ठिरम् । [110]
 शङ्खयोध्मायतोः शब्दः सुमहानेष कृष्णयोः ।
 श्रूयते चापघोषोऽयं प्रावृवीवाम्बुदस्य ह ।

असौ निघ्नत्रयोदारानर्जुनः शरवृष्टिभिः ।
 सर्वां प्रमति नः सेनां कर्णं पश्यैनमाहवे ।
 पृष्ठरक्षौ च शूरस्य युधामन्यूतमौजसौ । [115]
 उत्तरं चास्य वै शूरश्रक् रक्षति सात्यकिः ।
 दृष्टद्युन्नस्तथा चास्य चक्रं रक्षति दक्षिणम् ।
 भीमसेनश्च वै राजा धार्तराष्ट्रेण युध्यते ।
 यथा न हन्यात्तं भीमः सर्वेषां नोऽद्य पश्यताम् ।
 तथा राधेय क्रियतां राजा मुच्येत नो यथा । [120]
 पश्यैनं भीमसेनेन प्रस्त्माहवशोभिनम् ।
 यदि त्वासाद्य मुच्येत विस्मयः सुमहान्भवेत् ।
 परित्राह्णेनमभ्येत्य संशयं परमं गतम् ।
 किं नु माद्रीसुतौ हत्वा राजानं च युधिष्ठिरम् ।

विवासः (for the post. half). — (L. 101) K₄ B_{2.2.5} D_{2.2.1} नुन्नोऽक्षरैः; B₁ छुण्णो; D_{2.1} D_{1.5} नुन्ना* (for छन्नोऽक्षरैः). D_{2.1} अभितस् (for अरिमिस्). — (L. 102) D₁ उपहासो; Ca* हास्यो (as above). K₄ भविष्यति. — (L. 103) B₂ राजपुत्रेण (for मद्राजेन). — (L. 104) B_{2.5} D_{2.1} D_{1.5.5} S तथापि (for तथैव). D₁ कर्ण. B₂₋₅ D_{2.1} D_{1.5.5} T_{1.5} M अजीहवत्; T₃ G अभिद्रवत् (for अताडयत्). — (L. 105) K₄ V₁ B₂ D_{2.1} D_{1.5.5-7} पराविध्यन् (K₄ 'ध्यत्'); B₂ तथा भैरुः; D_{2.1} D₂ तथा (D₂ 'दा' दीक्ष्यं; T₁ भृशं पीरो; T₂ महावीर्यो; T₃ G M (M₄ om.) भृशं तीक्ष्णैः (T₃ G₂ M₁ 'क्ष्णौ; G_{1.5} 'क्ष्णो) (for पराविध्य). — B₂ D₂ S om. line 106. — (L. 106) K₄ विमुखौ. — (L. 107) D_{2.1} D₂ S कर्ण; D₁ शल्य (for शल्यः). D_{2.1} D₂ [र]क्षं; S [र]क्षं (for [र]क्षं). D_{2.1} D₂ S शल्यः (T₁ 'ल्यं' (for कर्ण). T₃ G_{2.5} अमापत (for उवाच ह). — (L. 108) K₄ B₂ D₂ S अभि (G₁ 'पि' संरब्धं. B₂ रथस्थं परवीरघ्नं (for the prior half). K₄ B_{1.5} वृत्तं; D₂ रत्तं; T₁ G_{1.5} M स्थितं; Ca वृत्तम् (as above). D₂ युधिष्ठिरवधोद्धतं; D₂ 'वधे स्थितं; G₂ 'मभिद्रवत् (for the post. half). — Before line 109, T₂ ins. शल्यः. — (L. 109) T₂ परं त्वं (for सततं). — (L. 110) D₂ जुष्य (for जहि). K₄ राधेयं. — After line 110, K₄ D_{2.1} D₂ S ins.:

हते हस्तिनद्वयं पार्थः सर्वजेय्यति कौरवान् ।

तस्मिन् धार्तराष्ट्रस्य निहते स्माद्रुवो जयः ।

ध्वजोऽसी दृश्यते तस्य रोचमानोऽयुमानिव ।

एवं जहि महाबाहो किं ते हत्वा युधिष्ठिरम् ।

[(L. 1) S व (T₂ त) सिन् (for ह). T₂ रणे (for भुवं). T_{1.5} G_{2.5} जेय्यति; T₂ 'सि. S नो रयान् (for कौरवान्). — (L. 2) T_{1.5} G तु (for स्माद्). K₄ ज्वाद्. — (L. 3) D_{2.1} यस्य (for तस्य). — (L. 4) K₄ एवं जहि; S समो (T₁ शूरो; T₂ M₁ सारो; G₁ साद्; M₂₋₄ भारो) क्षेप (for एवं जहि).]

— (L. 111) V₁ D₂ T₁ ध्मातयोः (for ध्मायतोः). B₂ शंखं प्रध्मायतोः शब्दः; T₂ शंखं ध्मापयतोः शब्दः (for the prior half). D_{2.1} चैव (for एव). — (L. 112) D_{2.1} चापघोषस्य (for 'घोषं). D_{2.1} D_{1.5.5} S च (for स्यं). B₂ D_{2.1} D_{1.5} मेघस्त्रेवामि (B₂ 'ति' गर्जतः; D_{2.1} D₂ S मेघस्त्रे (D_{2.1} 'स्त्रे' महास्त्र (D_{2.1} D₂ M₁ 'त्म' नः (for the post. half). — (L. 113) G₂ M₁ अयो (for अतौ). — (L. 114) K₄ ग्रसंति. D_{2.1} D₂ त्रासयते (for ग्रसति नः). S ते (for नः). B₂ शरैर्यसति नः सर्वान्. D₁ कर्ण; G₁ कृष्णः (for कर्ण). M₁ (sup. lin. as above) तस्यैव (for पश्यैनम्). D_{2.1} D₂ पश्य कर्णं महारथं (for the post. half). — (L. 115) B₂ D_{2.1} D₂ S पृष्ठगोत्रौ (for 'रक्षौ). T_{2.5} G_{1.5} वीरस्य (for शूरस्य). K₄ T₃ G_{2.5} उत्तमोजसौ. — (L. 116) D₂ उत्तरश्च (for 'र'). D_{2.1} D₂ चापि (for चास्य). D_{2.1} D₂ S शैनेयश्च (S 'य' (for वै शूरश्च). D_{2.1} D₂ पार्थ (for चक्रं). — (L. 117) D_{2.1} D₂ S च (D_{2.1} D₂ T₂ M₁ तु) पार्थस्य (for तथा चास्य). D_{2.1} D₂ पार्थ (for चक्रं). — (L. 118) B_{2.5} D_{2.1} T_{1.5} G M₄ भीमसेनस्तु; D_{1.5} 'स्य. D_{2.1} राजां वै; D₂ T_{1.5} G राजा वै (by transp.); T₂ M राजा (M₁ 'ज्ञो' ज्ञौ. V₁ B₂ D_{2.1} D_{2.5} S (except T₁) युध्यति (G₂ 'त). — (L. 119) D₁ नोपपद्यतां; G₁ नोपपद्यतां. — (L. 120) S कुरु (for तथा). T₂ राजश्च (for राधेय). T_{1.5} G M वै राजा; T₂ राधेय (for क्रियतां). S यथा (for राजा). D_{2.1} वै यथा; D₂ वै तदा; S तत्तथा (for नो यथा). Ca cites नो (as above). — (L. 121) V₁ भीमसेनस्य. B₂ (marg.) श्रान्तम् (for प्रस्तम्). B_{2.5} D₂ S शोभिना (for शोभिनम्). — (L. 122) D_{2.1} D₂ M नामाद्य; T_{1.5} G नामास्य; T₂ नाम स (for त्वासाद्य). T₂ स महान्. D_{2.4.7} अमूद्; M₂ भवान् (for मवेद्). — (L. 123) K₄ आसाद्य (for अभ्येल). — (L. 124) K₄ किं दुः; V₁ किमु; D_{2.1} D₂ S किं ते (for किं तु). D_{2.1} माद्रीसुतं. T_{1.5} G धर्मराजं (for राजानं च). V₁

इति शक्यवतः सुखा राखेवः वृथीवीपने ।
 इहा दुर्बोधनं चैव भीमप्रलं महाहवे ।
 राजगृही भूषं चैव शक्यवाक्यप्रचोदित ।
 अज्ञातप्रभुसुखं च मादीपुत्री च पाण्डवी ।
 तव पुत्रं परित्रातुमन्वधावत वीर्यवान् ।
 मद्राजप्रभुदितैरधैराकाशगेरिव ।
 गते वने तु कौन्तेयः पाण्डुपुत्रो युधिष्ठिरः ।
 अवायाजवनेरधैः सहदेवस्य मादिव ।
 ताम्बां च सहितस्तुं वीरक्षिप मरेधरः ।
 प्राप्य सेनाभिषेकं च भार्गवैः सहविभूतः ।

अनीकौ रघालस्यमित्रिस्त्वयम् सुभम् ।
अनीकनमः सुभूतं हृत्स्वकवामिनिविहितम् ।
सोऽमर्षाकालो राजा माप्तिपुत्रो महापथी ।
अनीकं भीमसेनस्य पापदवावापु गच्छन्तम् ।
जीमूत इव नदीसु सुपथे स सुखोदरः ।
ततोऽप्यं रघुनाथस्य नकुलो रघुनाथः ।
सहदेवस्य लेखनी आतरी क्षत्रकुली ।
पुरमेरुपर्यङ्गोभिर्यावा भीमस्य सुमित्रिणी ।
अनीकं सहिषी तस्य आतरी पर्यवशिणी ।

B3-4 Dn1 Dn1.1.1.1 Ts वा (for व) — (L. 125) Ts
परवीरहा (for पृथिवीरहा) — (L. 126) Ts G वाणि (for
वेव) Ds om. (hapl.) the post. half of line 126 and the
prior half of line 127. Ts महामणे (for 'मणे')
— (L. 127) Ks राजा मुदी; T1.2 G1.2 राजमुद्र; Ca 'मुद्रा'
(for 'मुदी'). Dn1 बरलये (for बृह लय) Ds रजमुद्रिमिलनं
(for the prior half). V1 योनिः; Ds यनोनिः (for
'योनि'). — (L. 129) Ks परिक्रान् (sic) (for 'प्राप्नु')
— (L. 130) Ks यमुनिदे; Ds T1 G1.2 M यमु; Ca यमु
(as above). Dn1 Ds यमोदयस्य पुनो वै (for the prior
half). T1 यमोदयस्य पुनो वै यमोदयस्य पुनो वै — After line
130. Ks Dn1 Ds ins.:

राधेयस्य रथं त्यक्त्वा भीमसेनान्तरिकं गच्छी ।

[Dai दीदय (for राये). De दयसुदी (for रयं लयसा).] — (L. 131) Dai De हु कर्मे (by transp.). — (L. 132) Ba De.s सदेवयः; T: 'देवेन (for 'देवस). — Dai Da.2.2.2 S om. line 133. — (L. 133) De स लयसा (by transp.). Ca cites लयसा (as above). V: Ba.s Dai अवदेयः (for नरे). — (L. 134) T: M स; T: Ga.s सं; G: सं (for च). Ka कुरादीकृतः; S मुदुमिक्तः (T: G: 'दीक्षितः. Dai De स मारणकमैः (Dai 'दी) कृतः; De अवदीदे रयानं (for the post. half). — (L. 135) Ba Dai De S अवदीदे (for 'दीर्घे). T: अयावद; G: आयावद (for आविशद). Ca cites दृगम् (as above). De आविशदुक्तयनं दृगं विदुक्तयनं तद् — (L. 136) Hypermetric. Ba.2.2 Dai Di.s विनीतयुक्तः; M अयनीय युक्तं (for 'नीतयुक्तः). Dai हु युक्तं (for सुयुक्तं). T: G: अयेन (G: अयनीत)-युक्तो राजा हु; T.2.2 अयनीय हु सं युक्तं (for the prior half). Ba दृष्टव्यमि निरीक्षितः; Ba S दृष्टव्यमेवमि; Ba दृष्टव्यमि-नि; Da.s दृष्टव्यमि' (for the post. half). — (L. 137) Ba T: G: च पादौ; Ba नपादौ; Dai De युक्तिः; T.2.2 Ga.s M वदेवौ (T: G: 'व) (for नपादौ)

— After line 137, T O (na:

[illegible]

नमस्ते वाण्डवाः मरी सुमा नमस्ते वाण्डवाः ।

और बाबाजी व लीलाजी का जीवन व मरणावस्था ।

[(L. 1) T. G.]

— (L. 138) T: G मनीष (for मनीष) Dai राहवी मुनिः
G: राहवावसः G: रावस (for 'रावसु' B: Dai Ds-
M: रा लवसु (D: 'रा' D: रावस मनीष (sic) (for
the post. half). — (L. 139) Dn: Ds M नरं (Ms
नर मः T G: स नरने; G: नरानने (for नरसु) Dn:
मुयसि स; T: मुयसेव (for मुयसे स) Dai Ds: T: G M
[s]नै; Ds [s]वं (for स) — Ds om. lines
140-142. — (L. 140) Ds रावमः; T: रावमं (for
रावमं) Ds T: रविमुयः — Ds om. lines 142-143.
— (L. 142) Dn: रावरोहिर्; Co रावरोहिर् (for राव-
रोहिर्) Ks Bs राही; Dn: राता; Ds राव (for राव-
रा) Ds रावरोहिः; Ds रावरोहिः (for रावरा रावरोहिः) C: रावरोहिः
(as above). T: M रा (T: 'र' रावरोहिः रावरोहिः रावरोहिः
रावरोहिः; T: G रावरोहिः रावरोहिः रावरोहिः — After line
142, Ks Dn: Ds ins.:

पदवन्ती विविधप्रमाणविधानानुसि विधानम् ।

[De पदस्रो. Dai कोकन्यावित्तम्; De कीकन्या' (for
कान्या').]

— (L. 143) Ka. Bi. De अतीदे; Vi. De. Ti. : G. M. 1. 2. 3.
अतीद. Bi. सदितम् (for 'ती'). Da. De. अगम्य सदसा त्व
(for the prior half). De. आत. Ka. Ba. : Da. 1. 2. 3. उपसदित;
(for 'दे'). Bi. अगम्य. उपसदितः (for the post. half).

— Colophon. *Day of Kargat's Generalship:* Ka
 विरीयवृत्तिः — *Adly. name:* T₁ वृत्तवत्, T₂ वृत्ति-
 विरीयवृत्तिः, G₁ वृत्तिवृत्तवत् — *Adly. no.:* B₁ 63;
 B₂ 56; B₃ 66; D₁ 74; D₂ 58; D₃ 41; D₄ 64; T₁ :
 M 70; T₂ G 71.

After 8.47.10, N Ca ins.:

रथास्तु तान्सप्तशतास्त्रिमश्रां-
 सदा कर्णः प्राहिणोन्मृत्युसम्र ।
 न चाप्यभूत्कान्तमनाः स राज-
 न्यावन्नासान्द्रवान्सूतपुत्रः ।
 श्रुत्वा तु त्वां तेन दृष्टं समेत- [5]
 मश्वत्थान्ना पूर्वतरं क्षतं च ।
 मन्ये कालमपयानस्य राज-
 न्कूरात्कर्णात्तेऽहमचिन्त्यकर्मन् ।
 न मे कर्णस्यास्त्रमिदं पुरस्ता- [10]
 द्युद्धे दृष्टं पाण्डव चित्ररूपम् ।
 न ह्यन्ययोद्धा विद्यते सृज्यानां
 महारथं योऽद्य सहेत कर्णम् ।
 शैनेयो मे सात्यकिश्चक्ररक्षौ
 धृष्टद्युम्नश्चापि तथैव राजन् ।
 युधामन्युश्चोत्तमौजाश्च शूरा [15]
 पृष्ठतो मां रक्षतां राजपुत्रौ ।
 रथप्रवीरेण महानुभाव
 द्विषत्सैन्ये वर्तता दुस्तरेण ।

Ks om. lines 1-3. — (L. 1) K4 सप्तशता. — (L. 2)
 B2 मृत्युवेदम्. — Da1 D1.5 om. lines 3-8. — (L. 3)
 D4 वाधभूत (sic). B2.4.5 कां (B4 स्वां) तमनाः; D4 कान्तमनः.
 D8 स (for स). B5 वीरो (for राजन्). — (L. 4) K3
 न चाप्यस्मान् (for यावन्नासान्). Ks om. from दृष्ट up to
 तेन in line 5. K4 सूतपुत्र. — After line 4, D8 ins.:

एवं प्रसक्तोऽन्यदवाप्य सैन्यं
 न मां प्राप्तः संयुगे सूतपुत्रः ।

— (L. 5) Ks om. श्रुत्वा तु त्वां तेन. B5 om. त्वां. S K1.2
 त्वा; K4 तां. D8 सूतपुत्र (for तेन दृष्टं). — (L. 6) K4
 अश्वत्थामा. K3 पूर्वतरं क्षतं; V1 तरक्षतं. — Ks om. lines
 7-8. — (L. 7) S K1.2.4 कालः. S K1.2.4 संप्रयातः स;
 Dn1 अपयातस्य; D7 उपयानस्य. — (L. 8) K4 कूराः कर्णो; V1
 कर्णात्क्रात् (by transp.). K4 D4 नेहम् (for तेऽहम्). D4
 कर्म. — After line 8, K4 ins.:

तत्राश्रौषं चातिबलं च त्वामहं
 कर्णेन पूर्णाक्षतविक्षताङ्गम् ।

इमामवस्थां गमितं पृषत्कै

रणादपक्रान्तमितोऽपयातम् ।

— (L. 9) B1.3.4 Dn1 D2-4.6.7 मया (for न मे). D8
 [अ] ज्युद्धे (for 'मिदं). — (L. 10) S K2 B5 युद्धं; D8 न तद्
 (for युद्धे). Dn1 दृष्टे. K4 पाण्डवं (for पाण्डव). — (L. 11)
 Ks तक्षुदातां (sic); K4 न ह्यन्योधा (sic); V1 न ह्यन्यः सं; B5

After 8.48.13, S and Bom. ed. ins.:

पूर्वं यदुक्तं हि सुयोधनेन
 न फल्गुनः प्रमुखे स्थास्यतीति ।
 कर्णस्य युद्धे हि महाबलस्य
 मौर्ख्यात्तु तन्नावबुद्धं मयासीत् । [5]
 तेनाद्य तपस्ये भृशमप्रमेयं
 यन्मित्रवर्गो नरकं प्रविष्टः ।
 तदैव वाच्योऽस्मि ननु त्वयाहं
 न योत्स्येऽहं सूतपुत्रं कथंचित् ।
 ततो नाहं सृज्यान्केकयांश्च [10]
 समानयेयं सुहृदो रणाय ।
 एवं गते किं च मयाद्य शक्यं
 कार्यं कर्तुं निग्रहे सूतजस्य ।
 तथैव राज्ञश्च सुयोधनस्य
 ये चापि मां योद्धुकामाः समेताः ।
 धिगास्तु मज्जीवितमद्य कृष्ण [15]
 योऽहं वशं सूतपुत्रस्य यातः ।
 मध्ये कुरुणां ससुयोधनानां
 ये चाप्यन्ये योद्धुकामाः समेताः ।

D1.5-7 न ह्यद्य (B5 D7 न्यो) योद्धा; D8 न ह्यद्यतो (for न
 ह्यन्ययोद्धा). S1 K2 न ह्यद्यतो*वि*****न; S2 न ह्यद्यतो
 विविधानां नयानां (sup. lin. नराणां); K1 न ह्यद्यतो विविधानां
 नराणां. Ca cites उद्यतः. — (L. 12) S2 K1.2.4 महारथो.
 V1 यो व्यसहेत; D1 योद्यसहेते न; D8 योद्य सहे. — (L. 13)
 K1 शैनेय; V1 शैनेयो. K4 D8.6 चक्ररक्षो. — (L. 14)
 S K V1 B2 Da1 D1.2.5.8 मे (Da1 D1.5 ते) तत्र (for
 तथैव). B2 जानन्. — (L. 15) S K1.2.4 om. the first
 च. K1 D4 शूरः; K4 सूरः. — (L. 16) S K1-3 पृष्ठं (S2
 'पृष्ठे; K3 'पृष्ठौ) तौ मे; K4 पृष्ठतो मे; D2 पृष्ठं तौ मां (for पृष्ठतो
 मां). D8 पृष्ठं तावरक्षतां. S K1.2.4 Da1 D1.5 रक्षतो (K4
 'तौ). — (L. 17) K3 अद्य (for रथ). — (L. 18) K4
 द्विषत्सैन्यैर्. B2 विस्तरेण; B5 दुर्वीरेण.

(L. 1) G2 तुभ्यं (for पूर्व). — (L. 2) M1.2 om. न.
 T3 G3 फाल्गुनः. — (L. 5) T1 तप्ये (for तपस्ये). T2 सुभृशम्.
 G1 M अप्रमेय (G1 'यो). — (L. 6) T1 शत्रुवर्गं; G2 मूलवर्गो.
 — (L. 7) T2 तथैव. M8 वाच्योस्ति. — (L. 9) T1 G2
 transp. सृज्यान् and केकयान्. — (L. 11) G2 किंचिदपाद्य
 (sic) (for किं च मयाद्य). — (L. 12) T1 विग्रहे. — (L. 14)
 Bomb. ed. वापि (for चापि). — T2 om. (hapl.) lines
 15-18. — (L. 15) T3 G मे जीवितम्. — (L. 17) Bom.
 ed. सुहृदां च मध्ये (for ससुयोधनानां). — (L. 18) G2 सूतपुत्रां

एकस्तु मे भीमसेनोऽयं नाथो
येनाभिपन्नोऽस्मि रणे महासये । [20]
विमोच्य मां चापि रुषान्वितस्ततः
क्षरेण तीक्ष्णेन बिभेद कर्णम् ।
त्यक्त्वा प्राणान्समरे भीमसेन-
श्चक्रे युद्धं कुरुमुखैः समेतैः ।
गदाग्रहस्ती रुधिरोक्षिताङ्ग- [25]
श्चरन्ने काल इवान्तकाले ।
असौ हि भीमस्य महाक्षिनादो
सुहृर्मुहुः श्रूयते धार्तराष्ट्रैः ।
यदि स जीवेत्समरे निहन्ता
महारथानां प्रवरो नरोत्तमः । [30]
तवाभिमन्युस्तनयोऽयं पार्थ
न चास्मि गन्ता समरे परामबम् ।
अथापि जीवेत्समरे घटोत्कच-
स्तथापि नाहं समरे पराङ्मुखः ।
भीमस्य पुत्रः समराग्रयायी [35]
महास्रविच्चापि तवानुरूपः ।
यत्नं समासाद्य रिपोर्वलं नो
निमीलिताक्षं भयविभुतं भवेत् ।
चकार योऽसौ निशि युद्धमेक-
स्त्यक्त्वा रणे यस्य भयाद्भवन्ते । [40]
स चेत्समासाद्य महानुभावः
कर्णं रणे बाणगणैः प्रमोह्य ।
धैर्ये स्थितेनापि च सूतजेन
शक्त्या हतो वासवदत्तया तथा ।
ममैव भाग्यानि पुरा कृतानि [45]

पापानि नूनं कलवन्ति युद्धे ।
नृजं च कृत्वा समरे भवन्तं
ततोऽहमेवं निकृनो दुरात्मना ।
वैकर्तनेनेह तथा कृतोऽहं [50]
यथा ह्यशक्तः क्रियते ह्यवान्धवः ।
भाषद्गतं यश्च नरं विमोक्षये-
त्स बान्धवः सेहयुतः सुहृद् ।
एवं पुराणा क्षययो वदन्ति
धर्मः सदा सन्निरनुष्ठितश्च ।

21

T₁ & G M₁ ins. after 722*: T₁ after 719*: M₁-4 after 8.49.80:

रथाश्च नागाश्च हयाश्च राज-
न्भीमेनात्रौ निहताः संघशोऽयं ।
राजानश्च बहवो महाबलाः
स मामुपालब्धुमरिंदमोऽहंति ।
धृतराष्ट्रपुत्रा बलिनश्च येन [51]
महाबला निहताः प्रायशो वै ।
शूरो युद्धेष्वप्रतिवार्यवीर्यः
स मामुपालब्धुमरिंदमोऽहंति ।
प्रतापयंस्तद्वलमुग्ररूपं
योऽसौ रणे धार्तराष्ट्रस्य वीरः । [10]
एकः सहेताप्रतिसङ्गपौरुष-
स्तेनास्मि वाच्यो न त्वया वै कदाचित् ।
महारथा यत्र यत्रैव युद्धे
मिन्दन्ति सैन्यं तव कामतोऽयं ।
तत्रैव तत्रैव रणे महात्मा [15]
हृदं भीमः परसंचानमुद्रात् ।

(for बोद्धव्यः). — Bom. ed. om. lines 19-28.
— (L. 19) G₁ स (for तु). — (L. 20) T₁ G₂ [अ]
विपन्नो (for [अ]मि). G₁ महासये (for 'मये'). — (L. 21)
M₁ विमुच्य. T₁ G₂ तु; T₃ G₃ स (for ततः). — (L. 23)
T₂ सहते (for समरे). — (L. 24) T₂ चक्रे च युद्धं. T₁ &
G₂ M₁ कुरुभिः; M₂-4 'मिथै' (for 'मुखैः'). — T₂ M om.
lines 25-26. — (L. 26) T₁ क्षरन् (for चरन्). — (L. 27)
T₁ G₂ om. हि. T₁ G₁ & महाक्षिनादो. — (L. 29) G₂
युधि (for यदि). M₂ & स भवेन् (for समरे). G₁ [स] रिहता
(for नि). — (L. 30) T₂ & G₃ रणोत्तमः; G₂ नृपो.
— (L. 31) T₁ [स] वि (for ऽयं). — T₂ M om. lines
35-44. — (L. 36) G₂ चास्ति (for चापि). — (L. 37)
G₂ om. (hapl.) from रिपोर्वलं up to समासाद्य in line 41.
— (L. 45) T₁ M₂ & मम भाग्यानि; T₃ G₃ तत्रैव ना.
— (L. 46) Bom. ed. वलवन्ति (for कल). — (L. 48) T₂
महात्मना (for दुरा). — (L. 49) T₁ [आ] र (for [र] र).
— (L. 50) G₂ यतो; M₂ & तथा (for यथा). T₃ M₁ & &

तु (for the second हि). — (L. 51) T₂ कश्चन यो; T₃
G₃ यश्च नरः; G₁ यश्च न यो (for यश्च नरः). — (L. 52) T₁
G₁ & च वै; T₂ M च (for वै). — (L. 53) T₁ & M₁ पुराणे.
M क्षययो. — (L. 54) M₁ अनुष्ठितं.

— After the above, S and Bom. ed. repeat 8.48.13.

21

T₂ M₂-4 om. lines 1-4. — (L. 1) M₁ om. हयाश्च.
(L. 2) M₁ निहताः. — (L. 3) M₁ राजानश्च बलिनो येन संख्ये.
— (L. 5) G₁ धृतराष्ट्रपुत्रो. T₂ क्षरितवलेन; T₃ G₃ बलिना च
(for 'नश्च'). — (L. 6) T₂ M महारणे (for 'बला'). — (L. 7)
T₁ G₁ युद्धे हि (for युद्धेयु). M₁ शूरो युद्धेष्वनिवार्यः. — (L.
8) M₂-4 उपालब्धः. — (L. 9) T₂ G₃ प्रतापयंस् (for 'प्रताप').
M₁ उग्ररूपो; M₂ 'ताप'. — (L. 10) T₂ युवा; M तदा (for
रणे). T₂ G₃ संख्ये; M संखे (for वीरः). — (L. 11)
T₂ [अ] प्रतिवार्यवीर्यः; M 'वा' (M₂ 'वी' निरौत्पल). — (L.
12) M₁ वार्यो (for वाच्यो). M [अ] र (for वै). — (L.
15) T₂ M स तत्र (for the first तत्रैव). — (L. 16) M₂ &

कुरुणां शोकमाधत्तां पाण्डवानां मुदं तथा ।
अद्य त्वां प्रतिनन्दन्तु पाण्डवाः पाण्डवैः सह ।
यथा वृत्रवधे कृते देवाः सर्वे शतक्रतुम् । [10]
अद्य कर्णं रणे हत्वा प्राप्य चैवोत्तमं यशः ।
विशोको विज्वरः पार्थ भव बन्धुपुरस्कृतः ।
नारसिंहवपुः कृत्वा यथा शस्तो महासुरः ।
हिरण्यकशिपुर्दैत्यो विष्णुना प्रभविष्णुना ।
तथा त्वमपि राधेयं घोरं कृत्वा महद्भुजः । [15]
जहि युधे महाबाहो त्रायस्व च भवास्त्वकान् ।

24

Ś K1.3 T2 ins. after 8.52.22: K2.4 V1 B (B2 both times) D Ca.c ins. after 801*:

अद्य राज्यं करिष्यामि छतराष्ट्रं जनेश्वरम् ।
अद्य कर्णस्य चक्राङ्गाः क्रम्यादाश्च पृथग्विधाः ।
शरैश्छिन्नानि गात्राणि विचरिष्यन्ति केशव ।
अद्य राधासुतस्याहं संग्रामे मधुसुदन ।
क्षिरच्छेत्स्यामि कर्णस्य मिषतां सर्वधन्विनाम् । [5]
अद्य तीक्ष्णैर्विपादैश्च क्षुरैश्च मधुसुदन ।
रणे छेत्स्यामि गात्राणि राधेयस्य दुरात्मनः ।
अद्य राजा महत्कृच्छ्रं संत्यक्ष्यति युधिष्ठिरः ।

24

For the repetition in B2, cf. 8. 48. 7. — (L. 1) B2 (first time).s D2.s T2 कृष्णः; B4 राधे; B5 राजन्; D4 बाह्यः; D5 (marg.) वाच्यं; D6 राज्यं (for राज्ये). Dn1 धृतराष्ट्रः; Ds नरेश्वरः. — (L. 2) B2 कृष्णम्. (for कर्णस्य). B2 (first time) चक्राङ्गी; Ca.c चक्राङ्गाः (as above). B4 पृथग्जनाः (for 'ग्विधाः'). — (L. 3) Dn1 Ds छिन्नानि. V1 B (B2 both times) Dn1 Dn1 D1.s.s T2 Ca.c विह (T2 'कि')रिष्यन्ति (for विच). Ds केशवः; T2 मृतले. — (L. 5) K2 छिन्त्यामि; Ds छेत्स्यामि. — (L. 6) K2 कर्णैर् (for तीक्ष्णैर्). Ś1 विपाणैश्च; K2 विपाणैश्च; B1 'क्षैश्च; Dn1 'पटैश्च; Ds 'वैश्च (for 'टैश्च). B2 (both times) Ds क्षुरैर् (for क्षुरैश्च). — (L. 7) B2 (first time) बले (for रणे). V1 B2 (both times).s Dn1 D1.s.s.s मेत्स्यामि (for छेत्स्यामि). — B1 om. lines 8-9. — (L. 8) Ds अन्य- (for अद्य). T2 च यद् (for महद्). B2 (first time) कृष्णं; Co कृष्णं (as above). K2 संतिक्ष्यति; B2 (both times).s.s Ds संत्यक्ष्यति. — (L. 9) B2 (first time) वीरः; T2 निरं. B2 (both times) Ds संयुतम्; Dn1 D1.s संयुतम् (for 'संयु'). — (L. 10) D1 हत्वा दृष्ट्वा (for अहं

संतापं मानसं वीरश्चिरसंभृतमात्मनः ।
अद्य केशव राधेयमहं हृत्वा सबान्धवम् । [10]
नन्दयिष्यामि राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
अद्याहमनुगान्कृष्ण कर्णस्य कृपजान्धुवि ।
हन्ता ज्वलनसंकाशैः शरैः संप्रविषोषमैः ।
अद्याहं हेमकवचैरावद्धमणिकुण्डलैः ।
संस्तरिष्यामि गोविन्द वसुधां वसुधाधिपैः । [15]
अद्याभिमन्योः शत्रूणां सर्वेषां मधुसुदन ।
प्रमथिष्यामि गात्राणि शिरांसि च क्षितैः शरैः ।
अद्य निर्धातराष्ट्रां च भ्रात्रे दास्यामि मेदिनीम् ।
निरहुतां वा पृथिवीं केशवानुचरिष्यसि ।

25

After 802*, T1.s G M ins.:

अद्य राजा धर्मपुत्रो हवामित्रो भविष्यति ।
अद्य दुर्योधनो दीप्तां श्रियं राज्यं च हास्यति ।
हते वैकर्तने कर्णे भीष्मे द्रोणे च संयुगे ।
कतरत्तद्वलं कृष्ण प्रविष्टं मोक्ष्यते तु यत् ।
अद्यप्रभृति राजानं धर्मसीं च युधिष्ठिरम् । [5]
अनुमोदन्तु सुहृदो ज्ञातृर्वाश्च ब्राह्मणाः ।
अद्य तं निहतं श्रुत्वा कर्णं वैकर्तने मया ।

हत्वा). — (L. 11) Ś K1.2.4 धर्मेनिलं; Ds 'राजं (for 'पुत्रं). — T2 om. line 13. — (L. 12) Dn1 D1.s अन्वगाद् (for अनुगान्). Ds कृष्णं; Co 'गान् (as above). — (L. 13) T2 हत्वा (for हन्ता). B2 (first time) कुलन- (for ज्वलन). T2 आशीविषोषमैः (for संप्रविषोषमैः). — (L. 14) Dn1 D2.s हेमविकचैर् (Dn1 'हृत्तैर्') (for 'कवचैर्'). K2 आवद्ध- हेमकुण्डलैः; B1 Dn1 D2.s गार्धपत्रैरभिवृणोः (for the post. half). — (L. 15) Dn1 D1.s संस्तरिष्यामि. B2 transp. गोविन्द and वसुधां. — (L. 16) Ds अतिमन्योः. T2 शत्रूणां (for शत्रूणां सर्वेषां). B2 (first time) lacuna for the post. half. K2.4 मधुसुदनाः (K2 'नः'). — B2 (first time) om. lines 17-19. — (L. 17) Ś K1.2.4 Ds गात्रेभ्यः; T2 कायेभ्यः (for गात्राणि). Ś K1.2.4 V1 D2.s T2 क्षितितैः (for च क्षितैः). — (L. 18) T2 निर्धातराष्ट्री. Ś K2 B1.s Dn1 D1.s.s T2 वा; K1 V1 वै (for च). K2 अद्य निर्धातराष्ट्रस्य (sic). Ds माधव (for मेदिनीम्). — (L. 19) Om. in D2. Ds T2 निरहुतां वा पृथिवी. Ds अद्य (for अनु). T2 केशवैषा भविष्यति (for the post. half).

25

(L. 1) T2 M सर्वपुतिः; G1 धर्मपुतिः (for 'पुत्रो'). — (L. 3) T2 M1 शीघ्रपुत्रो (M2 'जौ'). — (L. 4) T2 कतरत्तु; G1.s M2 कतरं. M2.s यद् (for यत्). — (L. 5) G1 धर्मराजं (for 'सीध'). — (L. 7) M2 दृष्ट्वा (for हत्वा).

करोतु पटहोन्मिश्रं देवतास्थानपूजनम् ।
 अद्य कृष्ण हते कर्णे कुरुतां चिरसंभृतम् ।
 याजनं वै महाबाहो देवतानां यथाविधि । [10]
 अद्य त्वम्बा च कृष्णा च त्वरमाणे परस्परम् ।
 सस्वजेतां हृषीकेश संपूर्णैस्सिन्मनोरथे ।
 अद्य त्वां पाण्डवो ज्येष्ठस्तथार्यश्च वृकोदरः ।
 उदीक्षेतां हते कर्णे कृष्ण सौम्येन चक्षुषा ।
 अभिवाद्य गुरुनद्य कनिष्ठैश्चाभिवादितः । [15]
 सस्वजानो ब्रह्म दोभ्यां प्राप्स्यामि विपुलं यशः ।
 अद्य कर्णे हते कृष्ण प्रशंसन्तोऽर्जुनं सुराः ।
 त्रिदिवं यान्तु संहृष्टाः संगताश्च तपोधनाः ।
 अद्य लोकास्त्रयः कृष्ण जानन्तु मम पौरुषम् ।
 दृष्ट्वा कर्णं हतं युद्धे द्वैरथे सव्यसाचिना । [20]

26

Ś K V1 B1-4 Da1 Dn1 D1-5.7.8 T2 Ca.c.n ins. after
 8.54.28 : B5 D6 after 832* :

महाद्विपानां सरलद्रुमोपमाः

करा निकृताः प्रपतन्त्यमी क्षुरैः ।

किरीटिना तेन पुनः ससादिनः
 शरैर्निकृताः कुलिशैरिवाद्रयः ।
 तथैव कृष्णस्य च पाञ्चजन्यं [5]
 महाहमेतद्विजराजवर्णम् ।
 कौन्तेय पश्योरसि कौस्तुभं च
 जाज्वल्यमानं विजयां स्रजं च ।
 ध्रुवं रथाग्र्यः समुपैति पार्थो [10]
 विद्रावयन्सैन्यमिदं परेषाम् ।
 सिताश्रवणैरसितप्रयुक्तैः
 हयैर्महाहै रथिनां वरिष्ठः ।
 रथान्दयान्पत्तिगणांश्च सायकै-
 र्विदारितान्पश्य पतन्त्यमी यथा ।
 तवानुजनामरराजतजसा [15]
 महावनानीव सुपर्णवायुना ।
 चतुःशतान्पश्य रथानिमान्दहा-
 न्सवाजिसुतान्समरे किरीटिना ।
 महेषुभिः सप्त शतानि दन्तिनां
 पदातिसादींश्च रथाननेकशः । [20]

— (L. 8) G1 पटहोन्मिश्र. T1 G2 देवतास्थानपूजितं; G1
 "स्वनपूजनं (for the post. half). — (L. 9) M1 कृष्णा.
 M2-4 कुरुताच्. T1 G2 चि(G2 ची)रसंभृतां. — (L. 10)
 T1 धावनं; M याचनं (for याजनं). T1 M2-4 यथा विधिः.
 — (L. 11) T1 त्वं ही च (sic); G1 त्वं बाध. — (L. 13)
 T3 G1.3 त्वं. G2 पाण्डवश्चेष्टस्. — (L. 14) T1 उदीक्षतां. — (L.
 15) G2 M1 कुरुन् (for गुरुन्). M1 कन्यसैश्च (for कनिष्ठैश्च).
 — (L. 16) G1 सस्वजे त्वाम्; G2 "जेन्यो हि (for "जानो हि).
 — (L. 18) M1 संहताश्च. — (19) G2 कृत्स्नं जानन्तु पौरुषं
 (for the post. half).

26

B1.8 om. lines 1-4; T2 reads the same after line
 8. — (L. 1) K4 महाद्रुमानां (for "द्विपानां). Da1 D1.8 सरल-
 (for सरल). T2 नागा मीरिणां सदृशा महाशाः. — (L. 2) T2
 शरैर् (for करा). K4 निकृताः; D4 विकृताः (for निकृताः).
 D8 क्षुरैः; T2 शृशं (for क्षुरैः). — (L. 3) B2 किरीटिनः. B2
 om. तेन पुनः. Ś K2 ते च (for तेन). Ś1 K2 ससादिशः
 (sic); Ś2 K4 Dn1 D6.8 समाहताः (K4 "दिशः; Dn1 "दिनः;
 D6 "दिताः D8 "दितः) (for ससादिनः). K1 किरीटिना तेन पुरुः
 समादिशः (sic); T2 किरीटिनातीव पुनस्तु कौरवाः. — (L. 4)
 Ś K V1 B2.5 Da1 D1.5.6.8 T2 प्र(K2 D6 T2 वि)भिन्नाः;
 D4 निकृताः (for निकृताः). K4 D8 कुशलैर्; D2 कुलिशा
 (for कुलिशैर्). — B5 D6 om. lines 5-8. — (L. 5) B1
 विक्रम्य (for कृष्णस्य). T2 कृष्णस्यैतं पाञ्चजन्यं च शंखं. — (L.
 6) B2 महाहमेतं; D2.8.8 महाहमेतं; T2 विराजमानं (for

महाहमेतद्). Da1 D5 द्विजराजवर्णं; Dn1 "राजवर्णं. Co cites
 द्विजराजः. — (L. 7) T2 वाण्येयस्य (for कौन्तेय पश्य).
 — (L. 8) Ś1 K2 lacuna; Ś2 तथा लसंति (for जाज्वल्यमानं).
 Ś2 K3 D8 T2 Co विजयं (K3 D8 Co "यं). T2 रथं; Co
 स्रजं (as above). — (L. 9) B2 यथाग्र्यः (for र").
 D2 समुपेत्य (for "पैति). — (L. 10) T2 वित्रासयन् (for
 विद्राव"). D8 सैन्यरथं परेषां. — (L. 11) Ca.c cite
 असितः. Ś K D2.8 रजतप्रयुक्तैर्; Da1 D1.8 असितप्रयुक्तैर्;
 T2 असिपत्रयुक्तैर्; Cn असितप्रयुक्तैर् (as above). — (L.
 12) D1.8 महाहै. V1 D8 वरिष्ठैः (D8 "g). — K3 lacuna
 for lines 13-15. — (L. 13) Ś K1.2.4 D8 रथा हयाः
 (for रथान्दयान्). Ś K1.2.4 D4 पत्तिगणाश्च; D8 "संघाश्च
 (for "गणाश्च). — (L. 14) Ś K1.2.4 D8 T2 विदारिताः;
 V1 विद्रावितान् (for विदारितान्). D8 transp. पतन्त्यमी and
 यथा. Ś2 तपन्त्यमी. B5 क्षुरैः; T2 रथाः (for यथा). — (L.
 15) Ś K1.2 [अ]ग्रजेन (for [अ]नुजेन). D8 अमरं तेजसा
 महा (sic); T2 अमरतुल्यवर्चसा (for "राजतेजसा). — (L. 16)
 K1 महाधनानि; Da1 "बलीनि; D5 "बलानि (for "वनानि).
 D8 यथा हि; Ca.c सुपर्ण- (as above). — (L. 17) T1
 गतायतान् (for चतुःशतान्). K4 रथोत्तमान्दहतान्; B5 D6 T2
 रथान्निपातितान् (for रथानिमान्दहतान्). — T2 om. line 18.
 — (L. 18) Ś2 सर्वाजितान् (for सर्वाजिस्). — (L. 19)
 B2 सप्तशतेन (for "शतानि). D8 राजमार्गे पुरः सप्तशतानि सप्त
 दंतिनां (corrupt). — (L. 20) B5 T2 पदातिसंघा (T2
 "वांश्च. Ś K V1 B2.4 Da1 D1.5.8 T2 हतान्; B5 D5 हयाः

अयं समन्वेति तवान्तिकं बलं
निघ्नकुलंश्चित्र इव प्रहोऽर्जुनः ।
समृद्धकामोऽसि हतास्तबाहिता
बलं तवायुश्च चिराय वर्धेताम् ।

27

After 8.57.15, Ds T₁s G M and Bom. ed. ins. :

धनुर्भ्यां चन्द्रताराकंपताका किङ्किणीयुता ।
पश्य कर्णोर्जुनस्यैषा सौदामिन्धम्बरे यथा ।
एष ध्वजाग्रे पार्थस्य प्रेक्षमाणः समन्ततः ।
दृश्यते वानरो भीमो वीक्षतां भयवर्धनः ।
एतच्चक्रं गदा शङ्खः शार्ङ्गं कृष्णस्य च प्रभो ।
दृश्यते पाण्डवरये बाहयानस्य वाजिनः ।
एतत्कृजति गाण्डीवं विकृष्टं सव्यसाचिना ।
एते हस्तवता मुक्ता ग्रन्थमित्राग्निशताः शराः ।
विशालायतताम्राक्षैः पूर्णचन्द्रनिभाननैः ।
एषा भूः कीर्यते राज्ञां शिरोभिरपलायिनाम् ।
एते परिघसंकाशाः पुण्यगन्धानुलेपनाः ।
उद्यता रणशौण्डानां पात्यन्ते सायुषा मुजाः ।
निरस्तजिह्वानेत्रान्ता वाजिनः सहसादिभिः ।
पतिताः पात्यमानाश्च क्षितौ क्षीणा विशेरते ।

एते पर्वतशृङ्गाणां तुलया हेमवता गजाः । [15]
संछिन्नहस्ताः पार्थेन प्रपतन्त्यद्वयो यथा ।
गन्धर्वनगराकारा रथा हतनरेधराः ।
विमानानां च पुण्यान्ते स्वर्गिणां निपतन्त्यमी ।
व्याकुलीकृतमन्त्रं पश्य सैन्यं किरीटिना ।
नानासुगणद्विजाणां सूर्यं केसरिणा यथा । [20]

28

After 8.60.31, Ds S ins. :

आलोक्य तौ चैव परस्परं ततः
समं च शूरो च ससारथी तदा ।
भीमोऽब्रवीच्छाहि दुःशासनस्य
दुःशामनो याहि वृकोदराय ।
तयो रथौ सारथिभ्यां प्रचोदितौ [5]
समं रथां तौ सहसा समीपतुः ।
नानायुधौ चित्रपताकिनध्वजौ
दिवीच पूर्वं बलशक्तयो रणे ।
भीमः ।
दिष्टवामि दुःशासन जघ दष्ट
अर्जुने प्रतीच्छेः सहवृद्धिमूलम् । 10
चिरोदितं तं यन्मया ते सभायां

Ds महान् (for स्थान्). — (L. 21) K₂ om. from तवान्तिकं up to कानोऽसि in line 23. — (L. 22) S₁ K₂ कुरुक्षेत्र इव; K₁ 'क्षेत्र इव (sic); K₄ 'च्छेत्र इव (sic); Ds₁ D₁s 'हंसक्षेत्र इव; Ds₂ कुरुक्षेत्र इव; T₂ 'व्युक्त इव (for कुरुक्षेत्र इव). — (L. 23) S₁ K₁ समृद्धि- (for समृद्ध-). T₂ तवारयो (for 'हिता) — (L. 24) V₁ तथा (for तव). S₁ K₁ 2.4 निरं विवर्धेतां (for चिराय वर्धे").

27

(L. 1) M₂ damaged. Ds G₁ M₁ धनुर्भ्यां. Bom. ed. चन्द्रताराका. Ds M₁ यताका. Ds T₁ G₁ M₁ किङ्किणीयुता. — (L. 2) M₂ damaged. G₁ 2 सौदामनी. M₁ सौदामिन्वेव चांबरे (for the post. half). — (L. 4) Ds पश्यते (for दृश्यते). Ds M₁ वीक्षतां; G₂ प्रेक्षतां; M₂ वीक्षतां; Bom. ed. वीराणां (for वीक्षतां). — (L. 5) Ds G₁ M₁ शंखं. M₂-4 शार्ङ्गः. G₂ शोभते; M₁ च प्रभोः (for च प्रभो). — (L. 6) T₁ M₂ 4 दृश्यते. T₁ बाहयानस्य; G₂ बहमा. G₂ साधिनः (for वाजिनः). — (L. 7) Ds विसृष्टं. — (L. 8) G₁ om. from the post. half up to line 16. T₂ G₂ हति. M₁ शङ्ख (for [अ] निशङ्ख). T₁ शरीः. — (L. 9) G₂ ताम्राक्षः and निभाननः. M₁ निकृष्टैः कूरकमैणा (for the post. half). — (L. 10) G₂ जति मही (for मूः कीर्यते). — (L. 11) G₂ संकाशाः. M₁ एते सुपरिपाकाराः (for the prior half). — (L. 12) Ds उद्यता; T₁ उद्यता; T₂ G₂ उद्यता. Ds रणशूराणां. M₁ उद्यतावुतशौवीराः (for the prior

half). T₂ सायका मुजान् (for सायुषा मुजाः). — (L. 14) T₂ G₂ रातिताः. G₂ [अ] व- (for वि-). — (L. 16) Ds संछिन्नभिन्नाः; T₂ G₂ 'कुमाः; M₂-4 'गात्राः. M₂ प्रतपति. — (L. 17) T₁ रथनागा; G₁ राधाक्षयि (sic); G₂ रथागत- (for रथा हत-). G₁ हतेधराः (for -जरे). — (L. 18) Ds विमाना इव; Bom. ed. नादिव. M₁ पुण्यानां (for पुण्यान्ते). M₁ प्रणतंति (for निप*). — (L. 19) Ds त्वस्य (for पश्य). Bom. ed. परसैन्यं (for पश्य सैन्यं). — (L. 20) Ds T₂ G₁ 2 केसरिणां. — After the above, Ds T₁s G M repeat 8. 57.15 followed by 865*.

28

(L. 1) Ds तवेव; T₂ तौ तत्र (for तौ चैव). — (L. 2) T₁ ससारथिः; M₂-4 स्वसारथी. — (L. 3) Ds सप्तं समीपे (for दुःशासनस्य). — (L. 4) M₁ reads [अ] प्रवीत् after दुःशासनो. — (L. 5) Ds सारथिसंप्रचोदितौ. — (L. 6) Ds G₁ रणे रथौ; T₁ महारथौ; G₂ समौ रथौ (for समं रथौ). T₁ M₁ 2.4 समेयतुः. — (L. 7) M₁ नागयुधौ. G₂ शङ्ख- (for चित्र-). T₁ 2 G₂ 3 यताकिनी; M₂-4 यताकिता (M₁ 'तं). Ds T₂ G₂ नानाविधच्छत्रपताकिनी (T₂ 'कस्त-) ध्वजौ. — (L. 8) G₂ 2 बलिभुक्तयो; M₂ बलभुक्तयो. — (L. 9) Ds हि; T₂ स; G₂ [अ] व (for [अ] ति). Ds दुःशासनम्. T₁ चाव. Ds T₂ दृष्टम्. — (L. 10) T₁ 2 G₂ 2 रवं (for कर्णं). G₁ प्रतिघो (for प्रतीच्छेः). T₁ बद्धमूलं (for 'वृद्धि'). Ds अनर्घं प्रतीच्छेत्सहवृद्धमूलं. — (L. 11) Ds T₂ G₁ M विरोधतं (for 'दितं'). — (L. 12)

कृष्णाभिमर्शेन गृहाण मत्तः ।

स एवमुक्तस्तु ततो महात्मा

दुःशासनो वाक्यमुवाच वीरः ।

सर्वं स्मरे नैव च विस्मरामि [15]

उदीर्यमाणं शृणु भीमसेन ।

स्मरामि चात्मप्रभवं चिराय

यज्जातुषे वेश्मनि राज्यहानि ।

विश्वासहीना मृगयां चरन्तो [20]

वसन्ति सर्वत्र निराकृतास्तु ।

महद्भयाद्रान्यहनि स्मरन्त-

स्तथोपभोगाच्च सुखाच्च हीनाः ।

वनेष्वटन्तो गिरिगह्वराणि

पाञ्चालराजस्य पुरं प्रविष्टाः ।

मायां यूयं कामपि संप्रविष्टा [25]

यतो वृतः कृष्णया फल्गुनो वः ।

समूय पापस्तदनायवृत्

कृतं तदा मातृकृतानुरूपम् ।

एको वृतः पञ्चभिः सामिपन्ना [30]

ह्यलज्जमानैश्च परस्परस्य ।

स्मरे सभायां सुबलात्मजेन [35]

दासीकृताः स्थ सह कृष्णया तु ।

संजयः ।

तेनैवमुक्तस्तु तवात्मजेन

सुबालचित्तेन वृकोदरोऽपि ।

प्रगृह्य चापं शृकुटीं ललाटे [35]

कृत्वा तु रोषोज्ज्वलताम्रनेत्रः ।

Tl. 2 ins. after 930* : Dn1 ins. after 8.61.2^{ab} :

ततः क्रुद्धो भीमसेनस्तरस्वी

शक्तिं चोग्रां प्राहिणोत्ते सुताय ।

तामापतन्तीं सहसातिघोरां

दृष्ट्वा सुतस्ते ज्वलितामिवोलकाम् ।

आकर्णपूर्णैरिषुभिर्महात्मा [5]

चिच्छेद पुत्रो दशभिः पृषत्कैः ।

दृष्ट्वा तु तत्कर्म कृतं सुदुष्करं

प्रापूजयन्सर्वयोधाः प्रहृष्टाः ।

अथाशु भीमं च शरेण भूयो

गाढं स विव्याध सुतस्त्वदीयः । [10]

चुक्रोध भीमः पुनराशु तस्मै

भृशं प्रजज्वाल रुषाभिवीक्ष्य ।

विद्धोऽस्मि वीराशु भृशं त्वयाद्य

सहस्र भूयोऽपि गदाप्रहारम् ।

उक्त्वैवमुच्चैः कुपितोऽथ भीमो [15]

जग्राह तां भीमगदां वधाय ।

उवाच चाद्याहमहं दुरात्म-

न्पास्यामि ते शोणितमाजिमध्ये ।

अथैवमुक्तस्तनयस्तवोग्रां

शक्तिं वेगात्प्राहिणोन्मृत्युरूपाम् । [20]

आविध्य भीमोऽपि गदां सुघोरां

विचिक्षिपे रोषपरीतमूर्तिः ।

सा तस्य शक्तिं सहसा विरुज्य

पुत्रं तवाजौ ताडयामास मूर्ध्नि ।

Ds Gs ग्रहाण; T1 M1 तदद्य (for गृहाण). T1 गृह्णाः; T2 मन्थुं; M1 गृह्ण (for मत्तः). — (L. 14) Ds T1 वाचमुवाच वीरः (for वाक्यमुवाच वीरः). — (L. 15) Ds G1.3 सर्वं सरस्त्रेव विसं (G1 न वि)स्मरामि. — (L. 16) Ds T1 वि (T1 ह्यु)दीर्यमाणं (for उदीर्यं). — (L. 19) T1 M1 चरन्ति. — (L. 20) Ds T1 G2 निराकृताश्च (T1 'ता. स्युः). — (L. 21) Ds T1.2 G महाभवं (T2 'या). Ds स्मरन्ते. — (L. 22) G2 M1 ततो (for तथा). Ds ततोपि भोगात्सुखाच्च हीनाः; G1 ततोप-भोगादवमत्स्य विहीनाः. — (L. 23) Ds वने वसन्तो; G1 वनेष्वदंसो. — (L. 24) Ds G1 पांचालराजस्य. G2 रिपुं (for पुरं). — (L. 25) Ds मत्वा (for मायां). Ds संप्रविष्टा (for 'विष्टा). M1 एको वृतः पंचभिः संप्रविष्टा. — (L. 26) Ds फाल्गुनो वा. — (L. 27) Ds G1 स भूय (for संभूय). Ds G1 एवं; T2 चैवं (for पापैस्). — (L. 28) Ds कृतं यथा मातृकृतानुरूपं. — T2 om. lines 29-36. — (L. 29) Ds वृकी वृकैः; T1.3 G2.3 एका वृता (for एको वृतः). G2 त्वामिपंचा (sic) (for

सामिपन्ना). — (L. 30) Ds om. हि. — (L. 32) Ds T1.2 G2 सः (for स्म). G1 दासीकृता सह कृष्णा यदा तु. — T1.2 Gs M1 om. lines 33-36. — (L. 33) G1.2 इति (for तेन). — (L. 34) G1.2 पांडोः सुतः कोपवशं जगाम. — G1.2 om. lines 35-36. — (L. 35) Ms शृकुटि.

(L. 8) Dn1 प्रपूजयन्; T2 प्रपूजयन्ते. — After line 8, T2 reads App. I (No. 30) and T2 reads lines 1-4 of App. I (No. 30). — (L. 9) T2 अथो स भीमो स. — (L. 10) T2 हि (for स). — (L. 11) T2 चुक्रोध. — (L. 13) T2 वीराशु. — After line 16, T2 reads lines 17-24 of App. I (No. 30). — (L. 17) T2 अहो (for अहं). — (L. 19) T2 तथैवम् (for अथैवम्). Dn1 ततोयां. — (L. 20) Dn1 शक्तं. — (L. 22) T2 निक्षेप रोषेण परीत-मूर्तिः. — (L. 23) T2 विरुज्य (for विरुज्य).

G₁: M ins. after 8.51.2^a: T₁ after line 8 of App. I (No. 29), T₂ ins. lines 1-4 after line 8 of App. I (No. 29), and lines 17-24 after line 16 of App. I (No. 29): G₂ after 929*:

स कासुंके गृह्य तु भारसाधनं
भीमस्तदा राजपुत्रं ह्यविध्यत् ।

पञ्चाशता बाणगणैः स्नानान्तरे
तोत्रैर्यथातीव भिनद्धिपेन्द्रम् ।

ततोऽतिविद्धो विरथं महात्मा [5]
दुःशासनो भीमसेनं चकार ।

निहत्य संखे चतुरोऽस्य बाहा-
न्धित्वा रथेषां पुनरेव चाक्षिपत् ।

ततः क्षितिस्थो ह्यवरुह्य याना-
द्धकोदरो गदया तस्य बाहान् । 10]

यमक्षयं प्रेषयित्वा महात्मा
रथं समाकर्ष्य त राजसूतोः ।

तस्मादवभ्रुत्य रथात्ससर्ज
दुःशासनस्तोमसुप्रवेगम् ।

स तेन विद्धो ह्युरसि ह्यप्रमेयो [15]
गदां तस्मै विससज्जामयाम् ।

ततः क्रोधाद्भीमसेनः कृतानि
सर्वाणि दुःस्वान्यनुसंस्मरन्वै ।

संस्मृत्य संस्मृत्य तथा प्रतिज्ञा-

(L. 2) T₁ विविध्य; G₂ स विध्यत् (for ह्यवि). — After line 2, G₂ ins.:

विविक्षिपे तां यमदण्डसंनिभां

भीमो हि भीमां ज्वलितामिवोल्काम् ।

— After the above, G₂ reads lines 23-24.

— (L. 4) T₁ G₂ इवादिप्रतिमं; G₂ इवादिप्रतिमैर्; M यवादिः
प्र(M₁ तीव्र)मिन्नं (for तीव्र भिन्द). — T₂ om. lines 5-16.

— (L. 5) M₁: 2.4 ततो विद्धो. T₁ G₂: 3 ततो विद्धो (T₁
“द्धं” विरथं तं महात्मा. — (L. 7) T₁ G₁ संखे; G₂ संखे (for
संखे). T₁ G₁: 2 हयांश्च (for 5स्य बाहाम्). — (L. 8) M₁

जित्वा (for छित्त्वा). G₂ M₁ रथेषां. T₁ चाच्छिन्नत् (for चाक्षि-
पत्). — (L. 9) T₁ G₂: 3 क्षितौ तु (T₁ तं) (for क्षितिस्थो).

M₁ ह्यवरुह्य (for “रुह्य”). G₂ बाहाद् (for यानाद्). — (L.
15) M₁ विध्यो. T₁ ह्युरस्य; M₂: 4 उरसि (for ह्युरसि). — (L.

16) T₁ M₁ असौ (for तस्मै). M₁ प्रससर्ज (for विस).
— T₂ reads lines 17-24 after line 16 of App. I

(No. 19). — (L. 18) T₁ च; M₁ जति- (for अनु). —
(L. 20) M असौ (for अयो). T₁ M₁ राजपुत्रे. G₂: 3

व्यपीदत् (for न्यपी). — (L. 21) M₂ partly damaged.

मुग्रामयो राजपुत्रो न्यपीदत् ।

मंचिन्वयत्रोपमनीव कोपा-

न्ययोदशान्दं पुरुषप्रवीरः ।

प्रगृह्य वज्राशनिनुत्प्रेषणं

गदां करेणाथ वृकोदरो रुषा ।

निपातयित्वा पृथिवीतले भृशं

संताडयामास बली वृकोदरः ।

अतीव संताडितमिच्छमात्रो

दुःशासनो वै निपपात भूमौ ।

आक्रम्य कण्ठे युधि राजपुत्रं

संरुद्धेनो ह्यववीडातैराष्ट्रम् । 30]

तद्गृहि किं त्वं परिमार्गमाणो

ह्यस्मान्पराभूय द्वाहागतान्पुनः ।

तदिदमद्य भृशसंभृतं मे

चिरार्जितं रोषमतिप्रदीप्तम् ।

म धु प्रपात्ये तव कोष्ठभाजना-

दित्यववीड्भीमसेनस्तरस्वी ।

दुःशासनं कण्ठदेशे प्रमृष्टं-

स्ततः क्रूरं भीमसेनश्चकार ।

तं व्यसथित्वा सहसा समार

बलादसौ धातैराष्ट्रस्तरस्वी । 40]

सपत्नतां दशैयन्धातैराष्ट्रे

भीमोऽभिदुद्राव सुतं त्वदीयम् ।

सुगं मुहुः सिंहशिशुवैषा वने

T₁ संखित् तं; G₂: 3 “चितितं; M₁: 2.4 तत्संचितं (for
संचितवन्). G₂: 3 वेगात् (for कोपात्). — T₁ G₂ M₁ om.
line 23. G₂ reads lines 23-24 after the insertion
following line 2. — After line 23, M₂-4 ins.:

समापतन्तीं ज्वलितामिवोल्काम् ।

— (L. 24) G₂: 3 शरेण; M₁ परेण (for करेण). — T₂ om.
lines 25-53. — After line 25, T₁ G₂: 3 ins.:

आदाव दुःशासनमुग्रवेगम् ।

— (L. 26) M₁ स ताडयामास. — (L. 27) T₁ संताडनमिच्छ-
मात्रो; G₁ संताडितमिच्छमात्रैर्. — After line 28, M₂-4 read
lines 42-47. — (L. 30) G₁ युधि; G₂ M₂-4 अववीद् (for

ह्यववीद्). G₂ संरुद्धे ॥ ३३ ववीद्. — (L. 31) T₁ M₁ वद् (for
तद्). M₂-4 वस्यं (for किं त्वं). G₁ परिमार्गमाणो. — (L.

32) G₁ M om. हि. T₁ समागतान्; G₂: 3 द्वाहागतः (for
“गतान्). — (L. 33) T₁ तदेदमद्य; G अ(G₂ जा)दीपयच्छद्.

T₁ भृशसंभृतं; G₂: 3 दीपितं; G₂ “पेक्षितं (for “संभृतं). — (L.
34) M₂-4 अववीदयते (for अतिप्रदीप्तम्). — (L. 35) T₁

कुण्ठभाजनाद् (for कोष्ठ). — T₁ M om. lines 36-37 and
39-40. G transp. lines 41 and 42. — (L. 41) G₂: 3

सपत्नताम्. — (L. 42) T₁ M₂: 4 विदुद्राव; G₁ M₁ [s] विद्
(for “विद्”). — (L. 43) M₁ तथा; M₂-4 तथा (for मुहुः).

तथाश्वमिदुल्य महाबलं बली ।
निगृह्य चैनं परमेण कर्मणा [45]
उत्क्षिप्य चोत्क्षिप्य च तूर्णमेनम् ।
भूमौ तदा निष्पिपेषाथ वीरः
असिं विक्रोशं विमलं चकार ।
कण्ठे समाक्रम्य च वेपमानं
कृत्वा तु रूपं परमं सुधोरम् । [50]
कालान्तकाभ्यां प्रतिमं तदानीं
विदार्य वक्षः स महारथस्य ।
दुःशासनस्य रिपुशासनस्य

31

After 8. 61. 5^{ab}, K₄ V₁ B D (except D₂. 8) ins.:

तस्मिन्सुधोरे तुमुले वर्तमाने
प्रधानभूयिष्ठतरैः समन्तात् ।
दुःशासनं तत्र समीक्ष्य राज-
न्भीमो महाबाहुरचिन्त्यकर्मा ।
स्मृत्वाथ केशग्रहणं च देव्या [5]
वस्त्रापहारं च रजस्त्रलायाः ।
अनागसो भर्तृपराङ्मुखाया
दुःस्त्रानि दत्तान्यपि विप्रचिन्त्य ।

31

T₁ महावने (for यथा वने). — (L. 44) T₁ तदाभ्यमिदुल्य;
M₁ तम*नि°; M₂₋₄ तमप्यभि° (for तथाश्वमि°). G₁ तं
(for बली). — (L. 46) T₁ चोत्क्षिप्य; G₁ ह्युत्क्षिप्य (for
उत्क्षिप्य). M₁ मोहाङ्गाम्य; M₂₋₄ चोङ्गाम्य (for चोत्क्षिप्य). —
(L. 47) G [अ]शु (for [अ]ध). G₃ वीर. — (L. 50) G₁
[अ]मु रूपं; M₁ स्वरूपं (for तु रूपं). M सुरैर्दं (for सुधोरम्).
T₁ कृत्वा रूपं परमं वै सुधोरं. — (L. 51) T₁ प्रतिमम्. —
(L. 53) M रिपुनाशनस्य.

(L. 1) K₄ V₁ B₃. 5 Da₁ D₃. 4. 6 दोरे (for सुधोरे).
K₄ प्राधान (for प्रधान). — (L. 5) K₄ V₁ B (except
B₂) Da₁ D₁. 3. 5. 6 च; D₇ स (for [अ]ध). K₄ प्रियाया (for
च देव्या). — (L. 8) K₄ संप्रापिल (for विप्र°). — After
line 8, D₈ ins.:

संस्मृत्य संस्मृत्य तथा प्रतिज्ञा-
मुग्रामथो राजपुत्रो न्यधीतद् ।
ततः स्थितं रोषमवीच कोपा-
त्वयोदशान्दं पुरुषप्रवीरः ।
प्रमदकान्सञ्जयसोमकांश्च [5]
कारुषकाशीश्वरमदकांश्च ।

पाण्डुप्रवीरानवदत्कुरूंश्च

दुःशासनं रक्ष्य मदहीतम् ।

— D₈ om. lines 9-10. — (L. 9) K₄ क्रोधामर्षिणे; B₁
क्रोधामर्षेण; B₃. 5 कोपामर्षेण (for क्रोधा°). — (L. 10) V₁

जज्वाल क्रोधामर्षेण भीम
आज्यप्रसिक्तो हि यथा हुताशः । [10]
तत्राह कर्णं च सुयोधनं च
कृपं द्रौणिं कृतवर्माणमेव ।
निहन्मि दुःशासनमद्य पापं
संरक्ष्यतामद्य समस्तयोधाः ।
इत्येवमुक्त्वा सहसाभ्यधाव- [15]
द्विहन्तुकामोऽतिबलस्तरस्वी ।
तथा तु विक्रम्य रणे वृकोदरो
महागजं केसरिणो यथैव ।
निगृह्य दुःशासनमेकवीरः
सुयोधनस्याधिरथेः समक्षम् । [20]

32

After 8. 61. 6^{ab}, K₄ D₂ (lines 9-10 only) T₂ ins.:

ये राजसूयावभृथे पवित्रा
जाताः कचा याज्ञसेन्या दुरात्मन् ।
ते पाणिना कतरेणावकृष्टाः
प्रब्रूहि त्वां पृच्छते भीमसेनः । [5]
उक्तस्थथाजौ स तदा सरोषं
जगाद भीमं परिवृत्य नेत्रे ।

Da₁ D₁. 5 आज्यप्रसिक्तेन (V₁ °थ); B₂ प्राज्यप्रसिक्तो हि (for
आज्यप्र°). V₁ हुताशनः. — (L. 12) V₁ B₃ कृपं च (for
कृपं). — (L. 14) K₄ V₁ B₁. 2 Dn₁ D₃. 6. 7 संरक्ष (V₁ °क्ष्यं)-
ताम्. Da₁ D₁. 5 शक् (Da₁ °क्तृ)ष्टियोधाः (sic) (for
समस्त°). — After line 14, D₄ (marg.) ins.:

स क्षत्रियः कोऽपि भवेत्पराक्रमी
यो मोचयेदेनमसह्यविक्रमात् ।

तदाह पार्थोऽपि रथाङ्गपाणिं
किं मारुतिर्वक्ष्यते बाहुदेव ।

अथाह कृष्णोऽपि धनंजयं सय- [5]
न्न बायुपुत्रः शिवरूप एव ।

while D₈ ins. after line 14:

तत्राह कृष्णं च धनंजयं च
शिखण्डिनं धृष्टद्युम्नं यमौ च ।

पाञ्चालमत्स्यांश्च सक्कयांश्च

दुःशासनं रक्ष्य मदहीतम् ।

— (L. 16) V₁ [S]तिवली; Da₁ D₁. 5 °बलं (for °बलम्).
— (L. 18) B₁. 4 महागजान्. B₃ Dn₁ केसरिको. V₁ महागजं
सिंह इवातिदृष्टः; B₃ महागजं केशरीवोयवेगः — (L. 19) B₃
एकवीरं.

32

(L. 1) K₄ यो (for ये). T₂ पवित्रिता. — (L. 4) T₂
तं ब्रूहि (for प्रब्रूहि). — (L. 5) K₄ उक्तं. T₂ सततं (for
स तदा). — (L. 6) T₂ जगाद नेत्रे परिवृत्य भीमः. — With

अयं करिकराकारः पीनस्तनविमर्दनः ।

गोसहस्रप्रदाता च क्षत्रियान्तकरः करः ।

अनेन याज्ञसेन्या मे भीम केशा विकर्षिताः ।

पश्यतां कुरुमुख्यानां युष्माकं च सभासदाम् । [10]

एवं त्वसौ राजसुतं निशम्य

ब्रुवन्तमाजौ विनिपीड्य वक्षः ।

भीमो बलाद्वाहुमुष्ट्य दोम्बी-

सुचैर्ननादाथ समस्तयोधान् ।

उवाच यस्यास्ति बलं कुलं च [15]

रक्षत्वसौ मेऽथ निरस्तबाहुः ।

दुःशासनं जीवितमुत्सृजन्त-

माक्षिप्य योधास्तरसा महाबलम् ।

क्रुद्धो रणेऽतीव करं करेण

उत्पाठ्य वीरः सहसैव राजन् । [20]

दुःशासनं तेन तु वीरमध्ये

जवान बज्राशनिसंनिभेन ।

33

N ins. after 8. 61. 10: T₂ ins after 952*:

तस्मिन्कृते भीमसेनेन रूपे

दृष्ट्वा च तच्छोणितं पीयमानम् ।

संप्राद्वर्बक्षिप्रसेनेन सार्धं

भीमं रक्षो भाषमाणा भयार्ताः ।

युधामन्युः प्रदुतं चित्रसेनं [5]

महानीकं स्नाभ्यवात्राजपुत्रः ।

विद्याध चैनं निमितैः पृषत्कै-

व्यपेतभीः सप्तमिराशुमुकैः ।

पदाक्रान्तः सर्वबल्लेहिहानो

महोरगः क्रोधविषं सिस्त्रुः । [10]

निवृत्त्य पाञ्चालजम्बविष्य-

त्रिभिः शरैः सारथि चाप्यविष्यत् ।

ततः सुपुङ्गेन सुपत्रितेन

सुसंशिताग्नेय शरेण शूरः ।

आकर्णमुकेन समाहितेन [15]

युधामन्युस्तस्य क्षिरो जहार ।

विदार्य वक्षः स महारथस्य [15]

दुःशासनस्य हृत्पित्तसन्धेः ।

[With lines 5-16 in the above substitution, cf. lines 42-53 of App. I (No. 30).]

33

(L. 1) K₃ भीमसेनस्य (for 'सेनेन). K₃ V₁ रूपं. —

(L. 2) B₂ om. च. V₁ B₂-s D₂ D₂-s. s. 7 जनाः;

T₂ सेना (for च तद्). — (L. 3) T₂ तं प्राद्वत् (for संप्रा-

द्वत्). — (L. 4) T₂ भीमं (for रक्षो). K₃ भाष्यमाणा.

— (L. 5) B₂ स्वधामन्युः. B₂ प्रदुतात्. — (L. 6) K₃ B₂

D₂-s महानीकस्तु (K₃ 'ल'); V₁ B₁-4 D₂ D₂-s. 7

सहानीकस्तु; D₂ T₂ सहानीकं तु (for महानीकं ल). — (L. 7)

Ś₂ निमितैः; K₃ निमितैः. Ś₂ K₃ पृषत्कैः; K₃ पृषत्कैः. — (L. 8)

Ś₂ K₃ व्यपेतभीः. B₂ मुकैः; B₂ जेगैः; D₂ मुकैः (for मुकैः).

— (L. 9) K₃ पदाक्रान्तस्य इव; V₁ पदाक्रान्तो भोग इव; B₂-s-s

D₂ D₂-s. s. 7 T₂ सं (B₂ आ)क्रान्तभोग इव (for पदाक्रान्तः

सर्वबल). B₂ सर्व इव (for सर्वबल). — (L. 10) B₂ D₂

सुपुङ्गुः (for सिस्त्रुः). — (L. 11) Ś₂ K₁-s विवृत्त्य (for

निवृत्त्य). Some MSS. पंचाल. Ś₂ K₃ B₂ पं (Ś₂ प)चालमव;

K₃ पंचालजगत्स्य (sic). — (L. 12) Ś₂ K₁-s चाप्यविष्यत्;

K₁ चाप्य विष्यत्, V₁ B (except B₂) D (except D₂-s)

T₂ अ (T₂ चा)स पट्टिः (for चाप्यविष्यत्). — After line

12 D₂ reads from 8.61.17 up to एते सुने in 8.62.3*.

— (L. 13) K₁ om.; V₁ B₂-s D₂ D₂-s. s. 7 सुपत्रितेन;

D₂ सुपत्रितेन. — (L. 14) D₂ तरक्षिताग्नेय (sic) (for

सुसंशितं). T₂ वीरः (for शूरः). — (L. 15) K₃ आकर्णमुकेन

(for 'मुकेन). — (L. 17) K₃ विविहते (for इते प्रातरि).

तस्मिन्हते भ्रातरि चित्रसेने
क्रुद्धः कर्णः पौरुषं दर्शयानः ।
दुद्राव तस्याण्डवानामनीकं
प्रत्युद्यातो नकुलेनाभितौजाः ।

[20]

भीमोऽपि हत्वा तत्रैव दुःशासनममर्षणम् ।
पूरयित्वाञ्जलिं भूयो रुधिरस्योग्रनिखनः ।

34

After 8. 62. 31, N T₂ Ca. c ins.:

ततः क्रुद्धो वृषसेनो महात्मा
ववर्ष ताविषुजालेन वीरः ।
महारथावेकरथे समेतौ
शरैः प्रभिन्दन्निव पाण्डवेयौ ।
तस्थित्रये निहते पाण्डवस्य
क्षिप्रं च खड्गे विशिखैर्निकृते ।
भीमार्जुनौ वृषसेनाय क्रुद्धौ
ववर्षतुः शरवर्षं सुधोरम् ।
अथाब्रवीन्मारुतिः फल्गुनं तु
पश्यस्त्वेनं नकुलं पीडयन्तम् ।

[5]

[10]

अयं च नो बाधते कर्णपुत्र-
स्तस्माद्भवान्प्रत्युपयातु कार्णिम् ।
स तस्मिन्मयैव वचः किरीटी
रथं समासाद्य वृकोदरस्य ।
कपिध्वजं केशवसंगुहीतं
प्रेषीदुग्रो वृषसेनाय वाहम् ।

[15]

35

After 8. 62. 59^{ab}, K₄ Dn₁ D₄ (marg.). 6-8 ins.:

मुमोच तूर्णं विशिखान्महात्मा
वधे धृतः कर्णसुतस्य संख्ये ।
आरक्तनेत्रोऽन्तकशत्रुहन्ता
उवाच कर्ण भृशमुत्सर्ग्यस्तदा ।
दुर्योधनं द्रौणिमुखांश्च सर्वा-
नहं रणे वृषसेनं तमुग्रम् ।
संपश्यतः कर्णं तवाद्य संख्ये
नयामि लोकं निशितैः पृष्ठकैः ।
यमस्य यावद्धि जना वदन्ति

[5]

— (L. 18) K₃ क्रुद्धस्तु कर्णः. S₂ दर्शयानाः. — (L. 19) B₂. 5
विद्रानयत्; B₄ Dn₁ D₂. 6. 7 T₂ व्यद्रावय (D₈ 'व त'त् (for
दुद्राव तत्). B₃ प्रवीरः (for अनीकं). — (L. 20) K₃ प्रत्यु-
द्ययौ; B₄ D₂. 4. 7 'द्याते. B₂ नकुलेनाभितौजाः; D₈ फाल्गुनाया';
D₇ नकुलेषा'; T₂ प्रत्यनीकं महौजाः. — T₂ om. lines 21-22.
— (L. 21) D₂ भीमोपि संख्ये हत्वैव (for the prior half).
B₃ D₈ अमर्षणः. — (L. 22) B₄ Da₁ D₁. 8. 5. 7 भूमौ (for
भूयो). Some MSS. निःखनः. D₂ रुधिरोग्रेण वर्चसा (for
the post. half).

34

(L. 2) S₂ इष्वजालेन (sic) (for इषु'). D₂ वीरौ; D₈
वीराः (for वीरः). — (L. 3) B₂ महारथावेकरथेन वीरा (sic).
— (L. 4) K₃ स (for प्र-). — T₂ ins. after line
4: Dn₁ after line 6:

अन्ये च संहत्य कुरुप्रवीरा-
स्ततो न्यघ्नन्शरवर्षैरुपेल ।
तौ पाण्डवेयौ परितः समन्ता-
त्संहूयमानाविव हव्यवाहौ ।

[(L. 1) T₂ संगल (for संहत्य). — (L. 2) Dn₁ निघ्नन्.
Dn₁ उपेतौ. — (L. 3) Dn₁ समन्तान्; Bom. ed. समेतान्. —
(L. 4) T₂ श्रद्धेयमाना इव हव्यवाहौ.]
— T₂ om. lines 5-14. — (L. 5) B₂ om. D₈ रणे
(for रथे). S₂ निहिते; V₁ B Da₁ D₁-5. 7 विह (D₂ 'हि)ते.
— (L. 6) B₃ खड्गैर् (for खड्गे). D₈ निशितैर् (for
विशिखैर्). K₃ निकृते; K₄ निहृते; B₂ निकृत्य (for निकृते).
— (L. 7) S₂ वृषसेनश्च (for 'नाय'). — (L. 8) K₃
वाणवर्ष (for शर'). — (L. 9) K₁ दारुभिः (for मारुतिः).

Some MSS. फाल्गुनं. S₁ K₁. 2. 4 B₂ तं (for तु).
— (L. 10) K₃ पश्यन्; B₂ आसाद्य (for पश्यस्य). S₁ K₁-3
[इ]मि; K₄ [इ]मं (for [ए]मं). S₁ K₁-3 D₂ पीडयति; V₁
B₂. 3. 5 Dn₁ पीड्यमानं (for पीडयन्तम्). — (L. 11) V₁
B₁-3 धावति (for बाधते). — (L. 12) S₁ K V₁ D₈ कर्ण;
Da₁ D₅ बाणि (for कार्णिम्). — B₃ reads lines 13-14
twice. — (L. 13) B₂ om.; D₂ [अ]थ (for [ए]व).
— (L. 14) S₂ रथा; D₂ बलं; D₈ सव्यं (for रथं). Cc
cites समासाद्य (as above). — Dn₁ ins. after line 14:
T₂ after the insertion following line 4:

अथाब्रवीन्नकुलो वीक्ष्य वीर-
मुपागतं शातय शीघ्रमेनम् ।
इत्येवमुक्तः सहसा किरीटी
आत्रा समक्षं नकुलेन संख्ये ।

[(L. 1) T₂ [अ]र्जुनं (for [अ]ब्रवीन्). — (L. 2) T₂
उपागतः.]
— (L. 16) B (except B₂) Dn₁ D₂. 3. 7. 8 T₂ उद्यो
(for द्यो). Dn₁ T₂ वृषसेनस्य (for 'नाय). V₁ B₃. 5
वाहान्; Ca वाहम् (as above). — Colophon om. in.
S₁ K V₁ B Da₁ D₁. 2. 4-8. — Adhy. name: Dn₁ वृषसेन-
सुद्धं नकुलपराजयः; D₃ T₂ वृषसेननकुलसुद्धं. — Adhy. no.:
Dn₁ 84; T₂ 90.

35

With lines 1-2, cf. 8. 62. 59^{ab}. D₆. 8 om. lines 1-3.
K₄ D₄ om. lines 1-2. — (L. 6) D₈ अयं (for अहं).
D₆. 7 om. तम्. K₄ D₈ अयं रणेहं वृषसेनसुग्रं. — (L. 8) D₆. 8
सुपुखैः (for पृष्ठकैः). — (L. 9) K₄ Dn₁ D₄ ऊनं च तावद्

भवद्भिः सर्वैर्मम स्नुहंतोऽपौ । [10]
 एको रथो मद्विहीनस्तरस्वो
 अहं हनिष्ये भवतां समक्षम् ।
 संरक्ष्यतां रथसंस्थाः सुतोऽय-
 महं हनिष्ये वृषसेनमेनम् । [15]
 पश्चाद्वधिष्ये त्वामपि संप्रमूढ-
 महं हनिष्येऽर्जुन आजिमध्ये ।
 तमद्य मूलं कलहस्य संख्ये
 दुर्योधनापाश्रयजातदर्पम् ।
 त्वामद्य हन्तास्मि रणे प्रसह्य
 अस्यैव हन्ता युधि भीमसेनः । [20]
 दुर्योधनस्वाधमपुरुषस्य
 यस्यानयादेष्ट महान्क्षयोऽभवत् ।
 स एवमुक्त्वा विनिसृज्य चापं
 लक्ष्यं हि कृत्वा वृषसेनमाजौ ।

36

K₄ V₁ B D₁ D₂ D₃ D₄ s-r Co ins. after 8. 62: T₂
 after 8. 63. 2:

संजयः ।

तमायान्तमभिप्रेक्ष्य वेलोद्वृत्तमिवार्णवम् ।
 गर्जन्तं सुमहाकायं दुर्निवारं सुरैरपि ।
 अर्जुनं प्राह दाशार्हः प्रहस्य पुरुषर्षभः ।
 अयं स रथ आयाति श्वेताश्वः शल्यसारथिः ।

36

(for यमस्य यावद्). K₄ वितना (for हि जना). D₂ यमस्य
 पुर्याममृषा वदामि. — (L. 10) D₂ सर्वैर्भवद्भिर् (by transp.).
 — (L. 12) D₂ अहं वीराणां भवतां वै समक्षं. — (L. 13)
 D₂ रथमुख्यैः (for 'संस्थाः'). D₂ संरक्ष्यतां रथसंस्थाः सुतोर्व-
 — (L. 14) D₂ आदौ (for अहं). D₂ वधिष्ये (for हनिष्ये)
 D₂ उग्रं (for एनम्). — D₂ om. lines 16-17.
 — (L. 17) D₄ त्वम्; D₂ त्वान् (for तम्). — (L. 18)
 K₄ D₂ दुर्योधनापाश्रयजातदर्पः; D₂ दुर्योधनोपाश्रयः. — D₂
 om. line 19. — (L. 20) D₂ असौ च (for अस्यैव).
 — D₂ s om. line 22. — (L. 22) K₄ D₂ D₃ D₄
 (damaged); [स]मूत् (for समवत्). — (L. 23) K₄
 मुक्ताविनिसृज्य (sic); D₂ च विहृष्य (for विनिसृज्य). — (L.
 24) K₄ D₂ लक्ष्यं.

T₂ om. the ref. — (L. 1) B₂ वातोद्वृत्तम्; D₂ वेलो-
 द्वृत्तम्; D₂ इत्यम्; T₂ वेलोद्वृत्तम्. (for वेलो). — (L. 2)
 D₂ दुर्निवार्यं (for 'वार्त'). — (L. 3) D₂ D₃ D₄ s पुरुषर्षभः.
 — (L. 5) B₂ तेन (for येन). B₂ [अ]य (for ते). D₂ D₃
 D₄ धनंजयः. — (L. 6) B₂ चैवं (for चैनं). V₁ B₁ समा-
 ख्यातः; B₂ वार्तं (for 'युक्तं'). V₁ B₁ s om. (hapl.) the
 post. half, and the prior half of line 7. B₁ पांडवं;

येन ते सह योद्धव्यं स्थिरो भव धनंजय । [5]
 पश्य चैनं समायुक्तं रथं कर्णस्य पाण्डव ।
 श्वेतवाजिसमायुक्तं युक्तं राधासुतेन च ।
 नानापताकाकलिकं किङ्किणीजालमालिनम् ।
 उल्लभानमिवाकाशे विमानं पाण्डुरैर्दृष्टैः । [10]
 ध्वजं च पश्य कर्णस्य नागकक्षं महारथिनः ।
 जालखण्डलघनुःप्ररुषमुल्लिखन्वमिवाम्बरम् ।
 पश्य कर्णं समायान्तं चार्तराष्ट्रप्रियैषिणम् ।
 शरधारा विमुञ्चन्तं चारासारमिवाम्बुदम् ।
 एष मन्त्रेश्वरो राजा रथाग्रे पर्ववस्थितः ।
 निवच्छति हयानस्य राधेयस्यामितौजसः । [15]
 शृणु दुन्दुभिनिर्घोषं शङ्खशब्दं च दारुणम् ।
 सिंहनादांश्च विविधान्शृणु पाण्डव सर्वशः ।
 अन्तर्धाय महाशब्दान्कर्णेनामिततेजसा ।
 दोष्यमानस्य भृशं घनुषः शृणु निस्वनम् ।
 एते दीर्यन्ति सगणाः पाञ्चालानां महारथाः । [20]
 दृष्ट्वा केसरिणं कुटुंभं शृणा इव महावने ।
 सर्वयत्नेन कौन्तेय हन्तुमर्हसि सूतव्रम् ।
 न हि कैश्वरानन्धः सोढुमुत्सहतेऽनघ ।
 सदेवासुरगन्धर्वाकांक्षालोकान्सचराचरात् ।
 त्वं हि जेतुं रणे शक्यस्त्वयं विदितं मम । [25]
 भीमसुग्रीं महादेवं व्यक्षं शर्वं कपर्दिनम् ।
 न शक्ता द्रष्टुमीशानं किं पुनर्बोधितुं प्रभुम् ।
 त्वया साक्षान्महादेवः सर्वभूतशिवः शिवः ।

D₂ 'वः. — (L. 7) K₄ श्वेताश्वजितंयुक्तं (for the
 prior half). — (L. 8) D₂ नानापताकः. D₂ सलितं;
 T₂ कलिकं (for 'लं'). D₂ जालमालिनी; T₂ मालिकं. — B₂
 om. lines 9-12. — (L. 9) B₂ उल्लभानम् (sic); D₂ उल्लमा-
 नम्; T₂ उल्लभानम्. B₂ T₂ पांडुरैः. — (L. 10) D₂ D₃ s
 विजयं पश्य; T₂ ध्वजोर्वं तस्य (for ध्वजं च पश्य). B₂ कौन्तेय;
 D₂ चाद्यातं (for कर्णस्य). D₂ om. (hapl.) from the
 post. half up to the prior half of line 12. B₂
 नागकक्षा; T₂ कक्षो. — (L. 12) K₄ कर्णः. — T₂ om. line
 15. — (L. 15) D₂ [अ]मित्रीकृतं. — (L. 16) B₂ पृषम्
 (for शृणु). — (L. 17) D₂ D₃ s शूर (for शृणु). D₂
 T₂ सर्वतः (for 'शः'). — (L. 18) K₄ महाशब्दा. —
 (L. 19) Some MSS. निःस्वनं; K₄ D₂ निःस्व (D₂ 'ध')नं.
 — (L. 20) D₂ दीर्यते; D₂ दादति. Some MSS.
 पंचालानां. — (L. 21) B₁ s s D₂ केसरिणं. T₂ कुटुं
 (for कुटुं). D₂ महावने (for 'वने'). — (L. 22) T₂
 सर्वोपायेन (for सर्वयत्नेन). — (L. 23) D₂ नः (for 'नय').
 — (L. 24) K₄ वंशर्षात्. — (L. 25) D₂ नया; T₂ सने (for
 नम). — (L. 26) B₂ D₂ D₃ D₄ s T₂ महाश्वानं (for
 'देवं'). K₄ V₁ B₁ D₂ D₃ s सर्वं (K₄ D₂ D₃ 'व'). —
 (L. 27) D₂ D₃ s विजुं (for प्रजुं). — (L. 28) K₄ शर्वः

युद्धेनाराधितः स्थाणुर्देवाश्च वरदास्तव ।
तस्य पार्थ प्रसदिन देवदेवस्य शूलिनः । [30]
जहि कर्णं महाबाहो नमुचिं वृत्रहा यथा ।
श्रेयस्तेऽस्तु सदा पार्थ युद्धे जयमवाप्नुहि ।
अर्जुन उवाच ।

ध्रुव एव जयः कृष्ण मम नास्त्यत्र संशयः ।
सर्वलोकगुरुर्यस्त्वं तुष्टोऽसि मधुसूदन ।
चोदयाश्चान्हृषीकेश रथं मम महारथ । [35]
नाहत्वा संमरे शत्रुं निर्वर्तिष्यति फल्गुनः ।
अद्य कर्णं हतं पश्य मच्छरैः शकलीकृतम् ।
मां वा द्रक्ष्यसि गोविन्द कर्णेन निहतं शरैः ।
उपस्थितमिदं घोरं युद्धं त्रैलोक्यमोहनम् ।
यज्जनाः कथयिष्यन्ति यावद्भूमिर्धरिष्यति । [40]
एवं ब्रुवंस्तदा पार्थः कृष्णमकृष्टकारिणम् ।
प्रत्युद्ययौ रथेनाशु गजं प्रतिगजो यथा ।
पुनश्चाह महातेजाः पार्थः कृष्णमरिंदमम् ।
चोदयाश्चान्हृषीकेश कालोऽयमतिवर्तते ।
एवमुक्तस्तदा तेन पाण्डवेन महात्मना । [45]

जयेन संपूज्य स पाण्डवं तदा
प्रचोदयामास हयान्मनोजवान् ।
स पाण्डुपुत्रस्य स्थो मनोजवः
क्षणेन कर्णस्य रथाग्रतोऽभवत् ।
Colophon.

After 8. 63. 42^{ab}, T₁ 2 G M ins.:

सहाप्सरोभिः शुभ्राभिर्देवदूताश्च गुह्यकाः ।
किरीटिनं संश्रिताः सः पुण्यगन्धा मनोरमाः ।
अमनोज्ञाश्च ये गन्धास्ते सर्वे कर्णमाश्रिताः ।
विपरीतान्यनिष्ठानि भवन्ति विनशिष्यताम् ।
यान्यन्तकाले पुरुषं विपरीतमुपद्रुतम् । [5]
प्रविशन्ति नरं क्षिप्रं सृष्टुकालेऽभ्युपागते ।
ते भावाः सहिताः कर्णं प्रविष्टाः सूतनन्दनम् ।
ओजस्तेजश्च सिद्धिश्च प्रहर्षः सत्यविक्रमौ ।
मनस्तुष्टिर्जयश्चापि तथानन्दो नृपोत्तम ।
ईदृशाश्च नरव्याघ्र तस्मिन्संग्रामसागरे । [10]
निमित्तानि च शुभ्राणि विविशुर्जिष्णुमाहवे ।
ऋषयो ब्राह्मणैः सार्धं ममजन्त किरीटिनम् ।
ततो देवगणैः सार्धं सिद्धाश्च सह चारणैः ।
द्विधा भूता महाराज व्याश्रयन्त नरोत्तमौ ।
विमानानि विचित्राणि गुणवन्ति च सर्वतः । [15]
समारुह्य समाजग्मुर्द्वैरथं कर्णपार्थयोः ।
दिदक्षवः समाजग्मुः कर्णार्जुनसमागमम् ।
अन्तरिक्षे महाराज देवगन्धर्वराक्षसाः ।
एवं सर्वेषु भूतेषु द्विधाभूतेषु भारत ।
आशंसमानेषु जयं राधेयस्यार्जुनस्य च । [20]
विमानायुतसंबाधमाकोशमभवत्तदा ।

(for सर्व-). B₂ भूतः शिवः; B₅ D₃ (marg.) भूतपतिः; D₆ 'हितः; T₂ 'प्रियः (for 'शिवः). — (L. 30) K₄ देव- (for प्राध-). — (L. 31) K₄ महाबाहुः. — (L. 32) D₄ तदा; T₂ तथा (for सदा). — (L. 33) K₄ चैव (for एव). — (L. 34) V₁ सर्वभूत- (for 'लोक-). V₁ B₂ यस्य; B₁ यत्वं; B₄ D_{1.5} यंताः; D₁ D₅ (also as above) यस्तु (for यत्त्वं). V₁ तुष्टोस्ति. — (L. 35) D₄ नोदय (for चो°). D₁ T₂ रथं. K₄ V₁ D₁ महारथः (V₁ 'थ). B₂₋₄ D₆ कालोयमतिवर्तते (for the post. half). — (L. 36) B₂ D₁ T₂ कर्णं; B₅ शत्रुं (for शत्रुं). Some MSS. फाल्गुनः. K₄ निर्वर्तिष्यति फाल्गुनः. — (L. 37) D₁ कर्णं. D₆ यस्य (for पश्य). K₄ मत्सरैः (for मच्छरैः). — (L. 38) D₄ निहतः. — (L. 39) V₁ निश्रुतं (for 'मोहनम्). — (L. 40) D₁ om. यज्जनाः. D₆ ये; D₆ यं (for यज्). — (L. 42) D₁ रथोत्तमाशु (for रथेनाशु). B₅ गजः प्रतिगजं यथा. Co cites प्रतिगजः (as above). — B₅ om. line 43. — (L. 43) D₁ पुनरप्याह तेजस्वी (for the prior half). B₂ D₄ अरिंदम. — (L. 44) D₄ नोदय (for चो°). — (L. 46) B_{2.4} संपूज्य (for संपूज्य). T₂ च (for स). — (L. 47) D₄ प्रनोदयायास. V₁ महाजवान् (for मनो°). — (L. 48) B₅ T₂ ततो (for रथो). V₁ B₁ महाजवः; B₅ महान्रथः; D₁ D₅ T₂ महारथः; D_{1.5} (also as above) महाजयः (for मनोजवः). — (L. 49) T₂ रथं गतो (for रथाग्रतो). V₁ अवेत् (for सभवत्). — Colophon. Day of Karna's General-

ship: K₄ द्वितीये युद्धदिवसे. — Adhy. name: B₅ कर्णवधे; T₂ कर्णार्जुनसंवादः. — Adhy. no. (figures, words or both): B₁ 84; B₅ 87; D₁ 95; D₁ 79; D₄ 66; T₂ 93.

37

(L. 1) T₂ सर्वाप्सरोभिः (for सहा°). T₂ देवताश्चैव (for 'दूताश्च). — (L. 2) T₁ M₄ संश्रिताः (for संश्रिताः). T₂ G₁ च (for स). — (L. 4) G₃ अरिष्ठानि (for अनि°). — (L. 5) G_{1.5} ये तु; G₂ यद् (for यानि). G₃ उपाश्रितं; M₁ इव द्रुतं (for उपद्रुतम्). — (L. 6) M क्षीणं (for क्षिप्रं). T₂ G₂ ह्युपागते (for 'ऽस्तु°). — (L. 7) T₂ भयाः (for भावाः). (L. 8) M₂₋₄ वृद्धिश्च (for सिद्धिश्च). — (L. 9) T₂ मानस्तुष्टिर्. G₂ जयं. G₂ नृपोत्तमः. — (L. 10) T₂ G₁ वृद्धा वाचो; G₃ ईदृशानि; M वृद्धावेशा (for ईदृशाश्च). G₂ शुभा भावास् (for नरव्याघ्र). — (L. 12) T₂ अमर्षत (for 'जन्त). — (L. 13) G₂ देवगणाश्चैव; M 'गणाः सर्वे (for 'गणैः सार्धं). — G₃ om. line 14. — (L. 14) T₂ महाभागाः; M₁ 'राजन् (for 'राज). — (L. 15) T₂ G₂ M₁ च चित्राणि (for विचि°). G₁ M₄ सर्वशः (for सर्वतः). — (L. 16) T₁ G₂ द्वैरथे (for द्वैरथं). — G_{1.5} om. line 17. — (L. 17) T₂ कुरुश्रेष्ठ (for समाजग्मुः). — (L. 18) T₁ G₃ 'दानवाः (for 'राक्षसाः). — (L. 19) T₂ भूतेषु; G₂ गतेषु (for सर्वेषु). — (L. 20) G₃ कर्णस्य विजयस्य च (for the post. half). — (L. 21) G_{2.3} विमानगणः; Madras ed. विमानायुत- (for विमानायुत-).

After 8. 64. 24^{ab}, T1. : G M ins. :

वृद्धं पितरमाकोच्य गान्धारीं च यशस्विनीम् ।
 कृपालुर्धर्मराजो हि याचितः शममेष्यति ।
 यथोचितं च वै राज्यमनुज्ञास्यति ते प्रभुः ।
 विपश्चिन्सुमतिर्वीरः सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ।
 वैरं नेष्यति धर्मात्मा स्वजने नास्त्यतिक्रमः । [5]
 न विग्रहमतिः कृष्णः स्वजने प्रतिनन्दति ।
 भीमसेनार्जुनौ चोग्रौ माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ।
 वासुदेवमते चैव पाण्डवस्य च धीमतः ।
 स्थासन्ति पुरुषग्याप्रास्तयोर्वचनगौरवात् ।
 रक्ष दुर्योधनारमानमात्मा सर्वस्य भाजनम् । [10]
 जीविते यत्नमातिष्ठ जीवन्मन्त्राणि पश्यति ।
 राज्यं श्रीशैव भद्रं ते जीवमाने तु कल्प्यते ।
 मृतस्य खलु कौरव्य नैव राज्यं कुतः सुखम् ।
 लोकवृत्तमिदं वृत्तं प्रवृत्तं पश्य भारत ।
 शाम्य त्वं पाण्डवैः सार्धं रक्ष श्रेयं कुलस्य च । [15]
 मा भूत्स कालः कौरव्य यदाहमहितं वचः ।
 ब्रूयां कामं महाबाहो मावमंस्था वचो मम ।
 धर्मिष्ठं हितमत्यन्तं राज्ञश्चैव कुलस्य च ।
 एतद्धि परमं श्रेयः कुरुवंशस्य वृद्धये ।
 प्रजाहितं च गान्धारे कुलस्य च सुखावहम् । [20]

(L. 2) T1. : G₂ कृपालुः. G₂ [S]वं (for हि).
 — (L. 4) M₂₋₄ वीरः (for वीरः). — (L. 5) T1 M₂₋₄
 नेच्छति (for नेष्यति). — (L. 6) M विन् (for न). G₂ कृष्णे.
 — (L. 7) G₂ सहोदरौ; M च सोदरौ (for च पाण्डवौ).
 — (L. 8) G₂ -मते (for -मते). — (L. 11) G_{2.3} जीवने
 (for जीविते). T₂ G_{1.2} M₁ जवन् (for जीवन्). T₂ G_{2.3}
 पश्यसि. — (L. 12) T1 च श्रीश्च (for श्रीशैव). M₁
 जीवमानेषु (for 'ने तु). G₂ कल्पते. — (L. 14) T1 वृत्तं
 पश्य च (for प्रवृत्तं पश्य). — (L. 15) G₂ साक्ष (for शाम्य).
 M चेत् (for त्वं). G_{2.3} transp. रक्ष and श्रेयं. T₂ वलस्य
 (for कुलस्य). — (L. 16) T₂ M₁ यथा (for यदा). G₂ तम्
 (for [अ]हम्). T₁ यथा ह्यमितं वचः (for the post. half).
 — (L. 17) T₂ ब्रूहि; G₂ कुर्यात्; G₂ ब्रूयाः; M ब्रूयात् (for
 ब्रूयां). M कामान् (for कामं). — (L. 18) T1 G_{2.3} द्दम्
 (for हितम्). G अत्यर्थं (for अत्यन्तं). M राज्ञां. — (L. 20)
 T₂ M क्षत्रस्य च; G₁ क्षत्रियस्य (for कुलस्य च). — (L. 21)
 T1 वचमायाति संयुक्तः; T₂ G_{2.3} M₁ पथ्यमायाति संयुक्तः;
 G₂ पश्येमं याति सं. G₁ [S]वि (for हि). — (L. 22)
 G₁ M₁ नरव्याघ्र (for 'व्याघ्रम्). G₁ धिष्ठिते; G_{2.3}
 निश्चिता (for धीयते). — (L. 23) G₂ राजतां (for
 रोचतां). M₂₋₄ ममेतद् (for ममे). — (L. 24) T1 ततो;
 M₁ अथो (for अतो).

पथ्यमायतिसंयुक्तं कर्णो ह्यर्जुनमाहवे ।
 न जेष्यति नरक्याग्रमिति मे धीयते मतिः ।
 रोचतां ते नरश्रेष्ठ ममेतद् वचनं शुभम् ।
 अतोऽन्यथा हि राजेन्द्र विनाशः सुमहान्भवत् ।

K₄ B_{2.3} Dn₁ D_{2.3.4.5} ins. after 1079* : V₁ D_{2.1} D_{1.3}
 after line 20 of App. I (No. 40) : B₂ after 8. 66. 4 :
 T1.2 after 1080* :

तौ संदधानावनिशं स्य राज-
 न्समस्त्यन्तौ चापि शराननेकान् ।
 संदर्शयन्तौ युधि मार्गान्विचित्रा-
 न्धनुर्धराणां प्रवरो कृतास्त्रौ ।
 तयोरेवं युध्यतोरान्निमये [5]
 सुतात्मजोऽभूदधिकः कदाचित् ।
 पार्थः कदाचित्त्वधिकः किरीटी
 वीर्यास्त्रसम्यग्बललाघवैस्तु ।
 इद्वा ततस्तं युधि संप्रहारं
 परस्परस्यान्तरप्रेक्षितो ये । [10]
 घोरं तदा दुर्विषहं रणेऽन्यै-
 र्योधाः सर्वे विस्मयमन्यगाच्छन् ।
 ततोऽथ भूतान्यन्तरिक्षे स्थितानि

(L. 1) D₂ सौमं दधानान् (sic) (for तौ संदधानान्). B₂
 Dn₁ D₂ च (for स). — (L. 3) Dn₁ संदर्शयेतौ; D₂ 'येतां;
 D₂ 'वंति; T1.2 अ(T₂ आ)दर्शयेतां. K₄ V₁ B₂ D_{2.1} D_{1.3}
 बुद्धमार्गान्; D₂ बुद्धमार्गान्; D₂ रणमार्गान् (for युधि मा').
 — (L. 4) Dn₁ T₁ धनुर्धरौ तौ वि(T₁ 'वैराक्ष्ये')विषेः कृतास्त्रैः;
 T₂ धनुर्धरौ तौ विविधान्कृतास्त्रौ. — (L. 5) D_{2.1} D_{1.3} युध्यते वावि-
 मये. — (L. 6) D_{2.1} D_{1.3} सुतात्मजे. T₂ अधिकः. — V₁ B₂
 D_{2.1} D_{1.3} om. (hapl.) from कदाचित् up to त्वधिकः in
 line 7. — (L. 7) Dn₁ पार्थ. K₄ D₂ T1.2 अधिकः; D₂
 अधिकः. D₂ कदाचित् (for किरीटी). — (L. 8) V₁ B_{2.3}
 D_{2.1} D₂ वीर्यास्त्रसंपन्नः (V₁ 'दुप')लाघवैस्तु (V₁ 'क्ष'); Dn₁
 'मायाबलपौरुषेण; D₂ शम्याबलमायवेषु; T1.2 दिव्यास्त्रसौ (T₁
 'नाम्ना' बलपौरुषेण. — (L. 9) B₂ तदस्त्रं; D_{2.1} D_{1.3} ततस्त्रं;
 Dn₁ तयोस्तं; D₂ तदस्त्रैः (for ततस्त्रं). — (L. 10) B₂ [S]वि
 (for वे). B₂ Dn₁ परस्परस्यान्तरमीक्षमाणयोः; B₂ D_{1.3} 'तर-
 (B₂ 'र')प्रेक्षि(D₂ 'क्ष')मीये; D₂ 'तरप्रेक्षणीयं; D₂ 'तरप्रेक्ष्ये
 वे. — (L. 11) V₁ बोद्धं (for बोर्). Dn₁ T1.2 तयोर् (for
 तदा). T₁ अविषहं; T₂ विषहिरे (sic) (for दुर्विषहं). Dn₁ T1.2
 [S]ने (for 'नैर्'). — D_{2.1} D_{1.3} om. line 12. — (L. 12)
 B₂ तदा (for सर्वे). K₄ D₂ अ(D₂ ना)न्यगाच्छन् (for
 अन्य'). — T₁ om. from line 13 up to line 25 of App.
 I (No. 40). — (L. 13) B_{2.3.4.5} T₂ om.; D₂ [S]वि;

कर्णार्जुनौ तौ प्रशशंसुर्नरेन्द्र ।
भोः कर्ण साध्वर्जुन साधु चेति
हृष्टाः प्रोचुः संघशः प्रीतिमन्तः ।

40

[15]

K₄ B_{2.4.5} Dn₁ D_{2.5} (om. lines 13-25).₈ (om. lines 17-25) T₁ (om. lines 1-25).₂ cont. after App. I (No. 39): V₁ B_{1.3} Da₁ D_{1.3-5.7} Ca. c ins. after 8. 66. 4:

तस्मिन्विमर्दे रथवाजिनागाः
पदातिसंघा वसुधां व्यकम्पयन् ।
ततस्तु पातालतले शयानो
नागोऽश्वसेनः कृतवैरोऽर्जुनेन ।
राजस्तदा खापद्भवदामुक्तो
कृत्वा सुवेगं वसुधातलस्थः ।
अथोत्पपातोर्ध्वगतिर्ज्वेनं
संदृश्य कर्णार्जुनयोर्विमर्दम् ।
अयं हि कालोऽस्य दुरात्मनो वै

[5]

D_{6.8} हि (for स्य). K₄ B_{2.4} T₂ [अ]तरिक्ष- (L. 14) Dn₁ T₂ तौ कर्णपाथौ; D₂ तौ कर्णार्जुनौ (by transp.). T₂ प्रहसन् (for प्रशशंसुर्). D₈ (before corr.) वरेन्द्र- (L. 15) T₂ त्वं (for भोः). Dn₁ सार्जुन (for साध्वर्जुन). D₂ भोः कर्ण साधु भोर्जुन साध्वतिप्रहृष्टाः; D₈ भोः कर्ण भोर्जुन साधु साध्विति- (L. 16) D₆ वाचः (for हृष्टाः). Dn₁ विय- त्तु बाणौ श्रूयते सर्वतोपि; D₂ प्रोचुः सघः प्रीतिमन्तो हि खस्थाः.

40

T₁ om. lines 1-25. — (L. 1) Dn₁ विमर्द. B₅ -संघान्; Dn₁ T₂ -नागैस्; D_{6.8} -संकुले (for -नागाः). — (L. 2) B₅ D_{6.8} पदातिघाताद्बसुधा च (D₆ प्र)कम्पे; Dn₁ T₂ तदामिघातैर्दलिते भूतले च; D₂ यदामिघाता***** — After line 2, T₂ ins.:

प्रपतितह्यनागं स्यन्दनाक्षिप्तचक्रं

नृपवशतकीर्णं पार्थमसङ्गलं च ।

शिनिवृषभमथैकं प्राप्य वीरं च भीमं

सविस्मृतशशर्तं (sic) श्वेतवाहस्य चाक्षैः ।

— (L. 3) T₂ वसन्वै (for शयानो). — (L. 4) T₂ नागः श्वेतः (for नागोऽश्वसेनः). K₄ V₁ B₂₋₄ D (except Dn₁ D_{2.6}) महोरगः कृतवैरोर्जुनस्य (B₄ Da₁ D_{1.5} 'नेन). — (L. 5) Da₁ D_{1.3-6} तथा; D₃ पुरा (for तदा). K₄ V₁ B Da₁ D_{1.3-5.7} मध्ये (for -मुक्तो). — (L. 6) B₅ D_{2.6.8} बुबोध कंपाद्; T₂ प्रबोधकोपो (for कृत्वा सुवेगं). B_{1.2} D_{4.7} च (for सु-). Dn₁ विवेश कोपाद्बसुधातलं यः — After line 6, T₂ ins.:

स नागवीरोऽथ स्मृत्यतिस्तदा

धरातलान्मातुवधं च संसरन् ।

— (L. 7) K₄ अथोपयादूर्ध्वगतिर्; B₂ अतोपयातोर्ध्वं; Dn₁ अथोर्षपातोर्ध्वं; D_{2.4.8} अथोपया (D₄ 'त्पपा)तोर्ध्वं; D₆ अथोप-यातोर्षपातोर्ध्वं. — (L. 8) K₄ V₁ B_{1.3-4} Da₁ D_{1.3-5.7} संचित्व

पार्थस्य वैरप्रतियातनाय ।

[10]

संचिन्त्य तूणं प्रविवेश चैव

कर्णस्य राजन्धाररूपधारी ।

ततोऽस्त्रसंघातसमाकुलं तदा

बभूव जालं विततांशुजालम् ।

तत्कर्णपाथौ शरसंघवृष्टिभि-

[15]

निरन्तरं चक्रतुरम्बरं तदा ।

तद्बाणजालैकमयं महान्तं

सर्वेऽत्रसन्कुरवः सोमकाश्च ।

नान्यत्किंचिद्दृष्टुः संपतद्वै

बाणान्धकारे तुमुलेऽतिमात्रम् ।

[20]

ततस्तौ पुरुषव्याघ्रौ सर्वलोकेधनुर्धरौ ।

त्यक्तप्राणौ रणे वीरौ युद्धश्रममुपागतौ ।

समुल्लेपैर्वाक्षमाणौ सिक्तौ चन्दनवारिणा ।

सतालव्यजनैर्दिव्यैर्दिविस्थैरप्सरोगणैः ।

शक्रसूर्यकराब्जाभ्यां प्रमार्जितमुखावुभौ ।

[25]

(for संदृश्य). V₁ Da₁ Dn₁ D_{1.5} विमर्दे; T₂ विवादं. — (L. 9) D₆ स; D₈ च (for हि). D₆ हि (for [s]स्य). — (L. 10) B₄ T₂ वै (T₂ वी)रप्रतियातनाय; Da₁ D_{1.3.5.6} 'पाद (D_{6.8} 'त)नाय. Ca cites प्रतियातनं. — (L. 11) Dn₁ संचित्व. K₄ B_{1.3} D_{3.4.7} चैवं; V₁ सैवं; B₄ Da₁ D_{1.5} वै (D₅ वी)रं; B₅ D₆ चैनं; Dn₁ T₂ तूणं; D₈ सर्वं (for तूणं). B₁ प्रविवेश (for प्रवि). K₄ B₁₋₃ D₅₋₇ तूणं; V₁ B₄ Da₁ D_{1.3.4.8} तूणं (for चैव). — After line 12, D₈ reads lines 26-27. D₆ om. lines 13-25. — (L. 13) D_{4.7} -संघात- (for -संघात-). D₂ -समावृत्त- (for 'कुलं). D₈ ततः स्वयं घातसमावृत्तं तदा. — (L. 14) Bom. ed. बभूव जन्यं. B₂ Da₁ D_{1.5} विततांशुजालं. D_{2.8} बभूव तत्कुलं सर्व-तो वै. Ca cites जालं (as above). — (L. 15) B_{1.2} Dn₁ D_{4.7} ततः (for तत्). B₂ पार्थकणौ. V₁ -संह-; D₈ -संप्र- (for -संघ-). — D₈ om. lines 17-25. — (L. 17) V₁ B₂ Da₁ D_{1.5} ततो जालं बाणमयं वियत्सं. — (L. 18) K₄ [s]-ग्रसन्; V₁ B₁₋₄ [अ]द्राक्षुः; B₅ चक्रुः; Da₁ D_{1.5} द्रष्टुं (for ज्वसन्). — (L. 19) V₁ B₅ Da₁ D₁ दृष्टुः (for दृष्टुः). B₅ स युद्धे (for संपतद्वै). — (L. 20) V₁ B₂ Da₁ D_{1.5} [s]-तिमात्रे; B₁ 'चित्रे. — After line 20, V₁ Da₁ D_{1.5} ins. App. I (No. 39). — (L. 21) D₂ तु (for तौ). — (L. 22) K₄ युद्धमानौ; V₁ प्रेक्ष्यामौ वै; B_{1.2} Da₁ D_{1.5} प्रेक्ष्य (B₁ 'क्ष)माणौ; B₃ D_{3.7} योक्ष्यमाणौ; B_{4.5} D₄ योत्स्यमानौ; T₂ त्यक्तबाणौ (for 'प्राणौ). Da₁ D₁ युद्धश्रद्धान्; T₂ समं युद्धम् (for युद्धश्रमम्). B₂ युद्धाय समुपस्थितौ (for the post. half). — V₁ B Da₁ D_{1.3-5.7} om. lines 23-27. — (L. 23) K₄ Dn₁ वीक्ष्यमाणौ. T₂ रक्तचन्दनधारिणौ (for the post. half). — (L. 24) Dn₁ सव्यालः; T₂ तौ ताल- (for सताल-). — (L. 25) T₂ चन्द्र- (for शक्र-). K₄ -मुखावुभौ;

कर्णस्तु पार्थ न विशेषयद्यदा
इदं च पार्थेन शरैर्निपीडितः ।
ततः स कर्णः शरविक्षताङ्गो
मनो दधे ह्येकशयस्य तस्य ।

41

Ś K1.2.4 D2 ins. after 8. 66. 19st (following 8. 66. 36): K3 V1 B D41 Dn1 D1.2.5-8 T2 Ca.c after 8. 66. 36: D4 after 8. 66. 25:

ततोऽर्जुनः कर्णमवक्रमौर्नवैः
सुवर्णपुङ्खैः सुददैरयस्त्रयैः ।
यमाग्निदण्डप्रतिमैः स्तनान्तरे
पराभिनत्कौञ्चमिवाद्रिमग्निजः ।
ततः शरावापमपास्य सूतजो

[5]

T2 -नुखाबुनौ (for -नुखाबुनौ). — After line 25, D2 ins.:

ततोऽर्जुनो बाणशतैः सुवीक्ष्यैः

सौतेः शरीरं व्यथयांचकार ।

— D2 om. lines 26-27. — D2 reads lines 26-27 after line 12. — (L. 26) Dn1 T1.2 कर्णोऽथ. D2 निविशेषयेद् (for न विविशेषयेद्). T1 यथा (for यदा). — (L. 27) Dn1 T1.2 भृशं (for इदं). D2.8 पार्थस्य. Dn1 T1.2 शराभित्तः (for शरैर्निपीडितः). — After line 27, K4 D2.8 ins. (cf. lines 28-29):

कुडस्ततस्त्वाधिरथी तरुणी

मनो दधे चैकशये शरास्ये ।

[(L. 1) D2 कुडस्तु तत्राधिरथिस्तरुणी. — (L. 2) D2 मनो दधे पार्थवपाय सत्वरः; D2 'धे चैकशरस्य मोक्षे.]

— D2 om. lines 28-29. — (L. 28) V1 D41 D1.2 तु कर्णः; Dn1 T2 तु वीरः (for स कर्णः). K4 D2 -वि (K4 वी क्षिताङ्गो. T1 ततो विनोक्तुं शरवर्षमुग्रं. — (L. 29) Dn1 दधे मनो (for मनो दधे). K4 एकः; B2 चैकः; T2 [s]लैक- (for ह्येक-). V1 -भयस्य; B2.5 D2.4 (by corr.) T2 -शरस्य; T1 -यशस्य Ca -शयस्य (as above). B2 -शरेण क्षये; D41 D1.5 -शये शरास्ये; D2 -शराशनाय; D2 -शरस्य मोक्षे (for -शयस्य तस्य).

41

(L. 1) Ś1 K1.2.4 अवक्रमौः खरैः; D2 'क्रमौः; D2 असह्य-
वेनैः; T2 अवक्रमौर्नवैः. — (L. 2) D2 सुवर्णपुङ्खैः (for सुवर्णपुङ्खैः).
— (L. 3) D4 यमोग्र- (for यमाग्नि-). Ś1 K1.2 -अग्निमात्र
(for 'मैः). — (L. 4) K1 कौचमिवाद्रिमग्निजः; K3 V1 'मिवा-
ग्निमद्रि (V1 'द्रि)जः; B2 'मिद्रिर्वयाग्निजः; Dn1 T2 'मिवाद्रिमग्नि-
(T2 'मुग्र)जः. Ca. c cite अग्निजः (as above). — (L. 5)
D2 शरावाप्यस्य; T2 'वारस्य; Co 'वापस्य (as above). K2-4
D2 अवाप्य (for अपास्य). — (L. 6) B2 D2 धनुस्ततश्च; T2
त्वक्त्वा धनुश्च (for धनुश्च तत्). V1 D2 -शरासनोत्तमं. — (L.
7) Dn1 T2 ततो रथस्य स; D2 ततार तस्यै च; D2 तथैव तस्यै

धनुश्च तच्छक्ररासनोपमम् ।

तताप तस्यै न मुमोह चस्त्रले

इडाहतः संश्र पुनस्ततस्ततः ।

न ह्यर्जुनस्तं व्यसने तदेविव-

स्त्रिहन्तुमार्यैः पुरुषवते स्थितः ।

[10]

ततस्तमिन्द्रावरजोऽपि संभ्रमा-

दुवाच किं पाण्डव हे प्रमाद्यसि ।

नैवाहितानां सततं विपश्चितः

क्षर्णं प्रतीक्षन्त्यपि दुर्बलीयसाम् ।

विशेषतोऽरीन्व्यसनेषु पण्डितो

[15]

निहत्य धर्मं च यशश्च विन्दति ।

तमेकवीरं तव चाहितं सदा

त्वरस्य कर्णं सहसामिमर्दितुम् ।

न; Ca तताप तस्यै न (as above). V1 स; B D2.4.1 च;
D2 प्र- (for न). Dn1 D2.4.5 च (D4 चा-) स्त्रलन्
(D2 'द्र); T2 संचलन्; Ca चस्त्रले (as above). K2 ततः
पुनस्तान्मुमोह चस्त्रले; D41 D1.5 तताप तस्यान्मुमोहतस्तुने
(sic). — (L. 8) K2 om. one ततः. D2 ततस्तने (for
ततस्ततः). V1 B2.5 D41 D1.5 प्रशीर्णमुष्टिः सुभृशानुरस्तदा;
B1.5 Dn1 D2.4.1 प्रशीर्णमुष्टिः सुभृशानुरः प्रमो (B1 D2.1
'तस्तदा; D2 'तोभवन्); B2 वयाम जगौ विमिदे वृषस्तदा; D2
रराज न ग्लानिमितो वृषस्तदा; T2 प्रसह्यमुक्तैः सहसा हतप्रभः. — (L.
9) K2 तन्; V1 Dn1 D2.5 न च (for न हि). D2 तद् (for
तं). Ś1 K2 'धीन्; Ś2 तदच्छ (sic) (sup. lin. तथैवी); K1
ददधीन्; (sic) K2 न संयुगे; K4 न चैव तन्; V1 B1.5 Dn1
तदेभि (B2 'क्षि; B2 'वी)वान्; B2 D2 [s]मुपेयिवान्; D2 तदेवीन्;
D2 तमीविवान्; D2 T2 तदेवीन् (for तदेयिवान्). Co cites
इयिवान् (as above). — (L. 10) K2 आर्षे; K4 आर्षे; D2
आर्षे; Ca आर्षे; (as above). K2 पुरुषवते; K2 'वतः; Ca 'वते
(as above). D2 स्थितं; Ca स्थितः (as above). — (L.
11) K2 स रामावरजो (for तमिन्द्रा). Ś1 K D2 Ca [s]ति-;
Dn1 D2.5 सु; D2 [s]ति-; T2 स (for [s]ति). K2 संभ्र-
मम्; D2 -शस्यम्. — (L. 12) Ś K1.2.4 D2.4 transp. क्षि
and हे. D2 [र]ह (for हे). B1.5 Dn1 D2.4.1 प्रमाद्यसे;
B2 'मुद्यसि; D2 समीक्षसे; D2 प्रमुच्यसे. — (L. 13) D2 न वै-
रिपूर्णं; D2 न वै रिपूर्णा; T2 नैवाहितं तं (for 'हितानां). — (L.
14) K2 D2.4 प्रतीक्षन् (D2 'क्ष)ति. K2 T2 हि (for [अ]-
ति). K4 दुर्बलीयसान्; T2 'वसं. — (L. 15) Ś K1.2 [s]-
ति; K4 V1 [s]ति. K4 व्यसनेन. K2 D2 पण्डिता. — (L.
16) K2 महत्. D2 धर्मं. D2 सुहं च (for यशश्च). K2
पण्डिते; D41 Dn1 D2.4.5 विन्दते. — (L. 17) Ś K2 Dn1
D2.5 T2 तदेकः; K4 तथैव; V1 तथैव (for तदेक-). D2
तदा (for सदा). D2 सततं तवाहितं (for तव चाहितं सदा).
— (L. 18) K2 वरस्य; T2 त्वरस्य. D2 तरसा (for
सहसा). K2 [अ]भिर्नर्दितुं; D2 प्रनर्दितुं; D2 T2 विमर्दि-

पुरा समर्थः समुपैति सूतजो
विध्य त्वमेनं नमुचिं यथा हरिः । [20]
तथास्तु देवेत्यभिपूज्य सत्वरं
जनादेनं कर्णमविध्यदर्जुनः ।
शरोत्तमैः सर्वकुरुत्तमस्त्वरं
स्तथा यथा शम्बरमम्बराधिपः ।

42

After 8. 67. 11, K₄ V₁ B D (except D_{2,3}) T₂

ins.:

ततः शरं महाघोरं ज्वलन्तमिव पावकम् ।
आददे पाण्डुपुत्रस्य सूतपुत्रो जिघांसया ।
योज्यमाने ततस्तस्मिन्बाणे धनुषि पूजिते ।
चचाल पृथिवी राजन्सशैलवनकानना ।
ववौ सशर्करो वायुर्दिशश्च रजसा वृताः । [5]
हाहाकारश्च संजज्ञे सुराणां दिवि भारत ।
तमिषुं संधितं दृष्ट्वा सूतपुत्रेण मारिष ।
विषादं परमं जग्मुः पाण्डवा दीनचेतसः ।

स सायकः कर्णभुजप्रसुक्तः
शक्राशनिप्रख्यरुचिः शिताग्रः । [10]

मुजान्तर प्राप्य धनजयस्य
विवेश वल्मीकमिवोरगोत्तमः ।
स गाढविद्धः समरे महात्मा

विघूर्णमानः श्रुयहस्तगाण्डिवः ।
चचाल बीभत्सुरभिन्नमर्दनः [15]
क्षितेः प्रकम्पे च यथाचलोत्तमः ।
तदन्तरं प्राप्य वृषो महारथो
रथाङ्गमुर्वीगतमुज्जिहीर्षुः ।
रथादवडुस्य निगृह्य दोभ्यां
शशाक दैवान् महाबलोऽपि । [20]
ततः किरीटी प्रतिलभ्य संज्ञां
जग्राह बाणं यमदण्डकल्पम् ।
दीप्तोऽर्जुनः प्राञ्जलिकं महात्मा
ततोऽज्वीद्वासुदेवोऽपि पार्थम् ।
छिन्द्यस्य मूर्धानमरेः शरेण [25]
न यावदारोहति वै रथं वृषः ।
तथैव संपूज्य स तद्वचः प्रभो-
स्ततः क्षुरं प्रज्वलितं प्रगृह्य ।
जवान कक्षाममलार्कवर्णा
महारथे रथचक्रे विमग्ने । [30]

43

After the addl. colophon following 8.68.13
K₄ V₁ B D₁ D₂ D₃ 5.7 ins.:

धृतराष्ट्र उवाच ।
तस्मिंस्तु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे

— (L. 19) S₂ परा; Ca पुरा (as above). K₃ om.
from समुपैति up to सर्वं in line 23. S₁ K₁.2.4 V₁ B₂
समर्थं (V₁ B₂ "र्थ")त्वमुपैति; D₂.3.8 T₂ समर्थं समुपैति (D₂
"वेत्त"). — (L. 20) B₂ जहि त्वमेनं; D₁ D₁.5 विध्यस्त्वमेनं; D₂
पराहितैनं; D₄ पराजहि त्वं; D₆ निपातयैनं; T₂ विपन्नमेनं; Bom.
ed. भिषि त्वमेनं (for विध्य त्वं). K₂ नमुचिर् (for "चि").
V₁ हरिर्यथा (by transp.); D₄ यथेन्द्र. Ca. c. cite हरिः
(as above). — (L. 21) B₂.8 ततस्तु; D₁ तथा सु- (for
तथास्तु). B₁.4 D₁ D₂.3.7 ततस्तदे (D₇ "दै")वेत्यभिपूज्य;
D₆ तं वासुदेवं स सु; T₂ ततस्तथेत्यभ्यभि. — K₂ om. (?hapl.)
lines 22-23. — (L. 22) D₄ शिलासितैः (for जनार्दनं). S₂
अविध्यम्. B₃ om. from सर्वं up to the end of line 24.
— (L. 23) K₃ कुरुत्तमस्त्वरं; V₁ D₁ कुरुत्स्वरं (V₁ om.
स्त्वरं)स्तथा. — (L. 24) V₁ D₁ D₁ यथा पुरा (for तथा
यथा). B₁ शम्बरशराधिपः; D₁ D₁.5.8 "रम" (D₁ "स")सुरा-
धिपः; D₁ T₂ "रहा पुराबलि" (T₂ "लं"); D₄ "रहा बलं पुरा; D₂
तथा बलिं दैत्यपतिं सुराधिपः; Ca शम्बरमम्बराधिपः (as above).

42

(L. 1) B₁ damaged. — (L. 2) D₁ D₁.5 आदत्त
(for आददे). — (L. 5) T₂ तमसा (for रजसा). D₆ [आ]-
कुलः (for वृताः). — (L. 7) V₁ B₂.3 D₁ D₁.5 संहितं;
D₂ संधितुं (for "तं"). — (L. 9). T₂ कर्णमुजाद. — (L.

10) D₁ T₂ शक्राशनिः. T₂ खे रुचिः (for -प्रख्यरुचिः). B₂
शिताग्रैः — (L. 13) B₂ महात्मना; D₆ किरीटी (for महात्मा).
— (L. 14) D₁ विघूर्णमानः; D₄ "णः"; D₆ संघूर्णमानः; T₂
विमुह्य (for विघूर्ण). B₁-गात्र- (for -हस्त-). V₁ विघूर्णमानः
श्रुयगाण्डिवश्च; B₅ "नः" श्रुयस्त्वय पाण्डवश्च (sic); T₂ "नः" श्रुयहस्त-
गात्रः (also as above). — (L. 16) K₄ V₁ B D₁ D₂.3-7
T₂ क्षितिः. K₄ B₁.2.4 D₃.7 T₂ प्रकम्पेन. D₇ नगोत्तमः (for
[अ]चलो). — (L. 17) D₄ तत्रांतरं (for तदन्तरं). D₁
वृको (for वृषो). V₁ महात्मा (for महारथो). T₂ उर्व्या (for
उर्वी-). — (L. 20) T₂ चैनं (for दैवान्). D₁ D₁.5 तच्चा-
शकत्रेण महाबलोपि. — (L. 22) T₂ चैनं (for बाणं). — (L.
23) B₃ D₁ ततो (for दीप्तो). D₁ [S]र्जुनं. B₅ ह्यञ्जलिकं.
— (L. 24) T₂ स (for सपि). — (L. 25) D₆ मिध्यस्य.
— (L. 26) T₂ वै समारोहति (for यावदा). — (L. 27)
T₂ [इ]ति (for [ए]व). V₁ D₆ च (for स). B₂ प्रभो.
— (L. 28) K₄ D₁ T₂ अतः (for ततः). Bom. ed. शरं
(for क्षुरं). D₃.7 प्रसह्य (for प्रगृह्य). — (L. 29) T₂ कर्णं
(for कक्षाम्). D₁.4.5 अनलार्कवर्णा; D₆ अमलक; T₂ विमलार्क
(for अमलार्क). — (L. 30) B₂.4.5 D₃.6.7 महारथो; T₂
"रथं". B₁.3.4 निमग्ने; D₁ D₁.4-8 विलग्ने; T₂ विलग्नं.

43

Cf. Śalya, App. I (No. 1) — (L. 1) B₅ D₄ कथं तु (D₄

दग्धस्य रौद्रेऽहनि विद्रुतस्य ।
 बभूव रूपं कुरुसृज्यानां
 बलस्य बाणोन्मथितस्य कीदृक् ।
 संजय उवाच ।
 शृणु राजश्रवहितो यथा वृत्तो महाक्षयः । [5]
 घोरो मनुष्यदेहानामाजौ नरवरक्षयः ।
 यत्र कर्णे हते पार्थः सिंहनादमथाकरोत् ।
 तदा तव सुतात्राजन्नाविवेश महद्भयम् ।
 न संघातुमनीकानि न चैवाथ पराक्रमे ।
 आसीद्बुद्धिर्हते कर्णे तव योधस्य कस्यचित् । [10]
 वणिजो नावि मित्रायाभगाधे ह्यष्टुवा यथा ।
 अपारे पारमिच्छन्तो हते द्वीपे किरीटिना ।
 सूतपुत्रे हते राजन्वित्रस्ताः शरविक्षताः ।
 अनाथा नाथमिच्छन्तो मृगाः सिंहैरिवादिताः ।
 भग्नशृङ्गा इव वृषा भग्नद्वद्वा द्वोरगाः । [15]
 प्रत्यपायाम सायाह्वे निर्जिताः सव्यसाचिना ।
 हतप्रवीरा विष्वस्ता निहृता निक्षितैः शरैः ।

सूतपुत्रे हते राजन्पुत्रास्तौ व्यववन्मवात् ।
 विशस्रकवचाः सर्वे कांदिशीका विचेतसः ।
 अन्योन्यमवसृज्यन्तो वीक्ष्यमाणा भयार्दिताः । [20]
 मामेव तूर्णं बीभत्सुर्मांसेव च वृकोदरः ।
 अभियातीति मन्वानाः पेतुर्मेन्मुख संभ्रमात् ।
 हयानन्ये रथानन्ये गजानन्ये महारथाः ।
 आहस्य जवसंपन्नाः पादाताः प्राद्ववन्मवात् ।
 कुञ्जैः खन्दनाः क्षुण्णाः सादिनश्च महारथैः । [25]
 पदातिसंघाश्चाश्वैः पलायन्निर्भयादिताः ।
 ब्यालतस्करसंकीर्णैः सार्धंहीना यथा वने ।
 तथा त्वदीया निहते सूतपुत्रे तदामवन् ।
 हतारोहास्तथा नागामिच्छन्तस्तथा नराः ।
 सर्वे पार्थमयं लोकं संपश्यन्तो भयातुराः । [30]
 तान्प्रेक्ष्य द्रवतः सर्वान्भीमसेनमभ्यादितान् ।
 दुर्योधनोऽथ स्वं सूतं बोधयुक्त्वेदमब्रवीत् ।
 नातिक्रमिष्यते पार्थो धनुष्पाणिर्वैवस्थितः ।
 जघन्य एव सैन्यानां शनैरन्धानचोदयत् ।

हि) (for तर्हिस्तु). — (L. 3) B₁ damaged. B₈ बभूव
 सैन्यस्य कुरुसृज्यानां (sic). — (L. 4) B₈ रूपं तथैवन्मथिते च कर्णे
 (sic); D₄ बलस्य बाणैर्मथितस्य संख्ये. — (L. 5) V₁ कुरुक्ष्वयः;
 B₈ D_{1.5} महान्क्षयः (for महा*). — V₁ reads line 6 on
 marg. — (L. 6) D₄ दनुजदेवानाम् (for मनुष्यदेवानाम्). B
 (except B₈) D₁ D_{1.5} आजौ च न (B₈ दयावद्भवजानिनां
 (for the post. half). — (L. 7) K₄ D₈ यत्तद्; B₁
 damaged; B₈ यदा; D₇ यत्तः (for यत्र). K₄ कर्णे. — (L.
 8) B₈ सुतो; D₈ सुता. D₁ D_{1.5} प्रविवेश (for आवि*).
 B₁ महद्भयमुपस्थितं (for the post. half). — (L. 9) K₄
 न चैवापि; D₁ D_{1.5} न च वाथ (for न चैवाथ). K₄
 [अ]पराक्रमे; D₁ D_{1.5} पराक्रमः. — (L. 10) B₁ D₁
 D_{1.5} कर्हिचित् (for कस्य*). — (L. 11) B₁ dam-
 aged. B₈ अपारे (for अगाधे). B_{2.4} ह्यष्टुवे; D₁ विष्टुवा;
 D₇ सागरे. B₈ इव (for यथा). — V₁ om. lines
 12-13 — (L. 12) D₄ अपरे (for अपारे), and नष्टे (for
 हते). — (L. 13) D₁ D_{1.5} ततो (for हते). B₈ शरि-
 विक्षताः (sic); B₄ D₁ शरविक्ष (D₁ "शि"ताः. D₄ चितया
 नष्टचित्तकाः (for the post. half). — (L. 14) V₁ अनाथे.
 D₇ गजाः (for मृगाः). — (L. 15) D₄ मित्राङ्गा. D₁ वृषा
 यद्द् (for इव वृषा). — (L. 16) K₄ D₁ D_{1.5} प्रत्युपायाम.
 — (L. 17) K₄ D₄ निहृता. — (L. 18) K₄ [S]न्वद्ववन्;
 V₁ D₁ दुद्रुवद्; B_{2.5} D₄ प्राद्ववन् (B₈ "व"). — (L. 19) V₁
 विलस्त- (for "शस्त्र-). D₁ D_{1.5} विशस्तशस्त्र (D₄ "स्त्र-)
 कवचाः; D₁ विलस्तयंत्रकवचाः (sic) (for the prior half).
 K₄ कांदिशीकान्; D₁ "भूता. D₁ विचेतसः (for "तसः).
 — (L. 20) V₁ B_{2.5} D₁ D_{1.5} वीक्ष्यमाणा. — (L. 21) V₁
 B_{2.5} D₁ D_{1.5} नूतं; D₄ हि तु (for तूर्ण). D₈ मा भव

वृकोदरः (submetric) (for the post. half). — (L. 22)
 V₁ निपेतुस्तत्र; B_{2.5} पेतुः सेतुश्च (for "तुर्मेन्मुख). B₂
 संभ्रमः; B₈ संघमः; D₄ भारन (for संभ्रमाद्). — (L. 23) B₈
 अन्धान् (for हयान्). V₁ B₈ D₁ D_{1.5} transp. रथान् and
 गजान्. — (L. 24) B_{2.4} (marg.).s D₁ D_{1.5} आरुह्य
 (for आहस्य). K₄ D_{1.5} जवसंपन्नाः; D₄ जवनान्धान् (for
 "संपन्नाः). K₄ V₁ D₁ D_{1.5} पदाताः; D₁ D₄ पदातीन् (for
 पादाताः). K₄ प्राद्ववद्; V₁ प्रद्ववन्; D₁ D₄ प्रजहृद् (for
 प्राद्ववन्). B₈ पलायंतस्तथ सर्वशः (for the post. half).
 — (L. 26) K₄ चाश्वो वैः; B₁ चाश्वीवैः; D₁ चाश्वीवैः. B₈
 विद्रवद्भिः; D₄ संघत* (for पलाय*). D₁ भवादितैः. — (L. 27)
 V₁ D₁ D_{1.5} संकीर्णैः (for "कीर्णैः). K₄ मानहीना (for सार्ध*).
 B₈ सार्धैः प्राप्तेव काननं (for the post. half). — (L.
 28) B₈ D₇ तदामवन् (for तदाम*). D₁ सूतपुत्रे हते राजन्स्य
 बोधास्तथामवन्. — (L. 29) V₁ B₈ D₁ D_{1.5} महाः; B₂
 तदा; B₈ D₁ D_{1.5} दया (for the first तथा). V₁ B₈
 D₁ D_{1.5} दया (for the second तथा). — (L. 30) D₁
 D₄ सर्वैः. B₈ घोरे (for लोकं). B₈ D₁ D₄ भवादिताः (for
 "तुराः). — (L. 31) D₁ D₄ संप्रेक्ष्य. — After line 31,
 D₁ ins.:

तान्दृष्ट्वा विद्रुतान्मर्वाभ्योऽन्तत्र सहस्रशः ।

— (L. 32) D_{1.5} [S]पि स्वं; D₄ स्वकं (for स्व स्वं). D₁
 संभूतं (for स्वं सुतं). V₁ D₁ D_{1.5} बहेत्युक्त्वा; B_{2.4} D₁
 D₄ हाहाकृत्वा. — D₄ om. lines 33-34. Before line
 33, B₈ ins. दुर्बोधन उवाच. — (L. 33) D₁ नातिक्रमेण नां
 पार्थो (for the prior half). K₄ B_{2.5} D₁ D_{1.5} धनुष्पाणिम्.
 K₄ B₈ D₁ D₄ अवस्थितः (D₁ "ते"); B₈ व्यवस्थितः.
 — (L. 34) B₈ D₁ जघने सर्वसैन्यानां (for the prior half).

जघन्ये युध्यमानं हि कौन्तेयो मां न संशयः । [35]
 नोत्सहेत व्यतिक्रान्तुं वेलाभिव महोदधिः ।
 अद्यार्जुनं सगोविन्दं मानिनं च वृकोदरम् ।
 नहत्य शिष्टान्शत्रून् कणस्यानृष्यमाप्नुयाम् ।
 तच्छ्रुत्वा कुराजस्य शूरार्थसदृशं वचः ।
 सुतो हेमपरिच्छन्नान्शनैरश्वानचोदयत् । [40]
 रथाश्वगजहीनास्तु पदातास्तव मारिष ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रा युदायैव व्यवस्थिताः ।
 तान्भीमसेनः संकुद्धो घृष्टद्युम्नश्च पार्षतः ।
 बलेन चतुरङ्गेण परिक्षिप्य निजघ्नतुः ।
 प्रत्ययुध्यन्त ते सर्वे भीमसेनं सपार्षतम् । [45]
 पार्थपार्षतयोश्चान्ये जगृहुस्तत्र नामनी ।
 अक्रुध्यत तदा भीमस्यै रणे प्रत्युपस्थितैः ।
 सोऽजतीर्य रथात्तूर्णं गदापाणिरयुध्यत ।
 न तान्नयस्थो भूमिष्ठान्धर्मापेक्षी वृकोदरः ।
 योधयामास कौन्तेयो भुजवीर्यमुपाश्रितः । [50]

जातरूपपरिच्छन्नां प्रगृह्य महर्तौ गदाम् ।
 अवधीत्तावकान्सर्वान्दण्डपाणिनिवान्तकः ।
 पदातिनोऽपि संरब्धास्त्यक्त्वा जीवितमात्मनः ।
 भीममभ्यद्रवन्संस्थे पतंगा इव पावकम् ।
 आसाद्य भीमसेनं तु संरब्धा युद्धदुर्मदाः । [55]
 विनेशुः सहसा दृष्ट्वा भूतग्रामा इवान्तकम् ।
 श्येनवद्व्यचरद्भीमो गदाहस्तो महाबलः ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रांस्तावकानामपोथयत् ।
 हत्वा तत्पुरुषानीकं भीमः सत्यपराक्रमः ।
 घृष्टद्युम्नं पुरस्कृत्य पुनस्तस्थौ महाबलः । [60]
 घृष्टद्युम्नोऽपि च महानमित्रगणमर्दनः ।
 पुत्रः पाञ्चालराजस्य धनुर्धरवरो युधि ।
 विप्रहीनात्रथाश्वेन पदातीयान्समन्ततः ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रानवधीक्षितैः शरैः ।
 शरैर्निकृत्ताः समरे घृष्टद्युम्नेन तावकाः । [65]
 पञ्चविंशतिसाहस्राः कालमार्धनपदातयः ।

Bs तूर्णम् (for शनैर्). B1-3.5 प्र (B3 अ)चोदय; Dn1 प्रचो-
 दयः; D1 अचोदयन् (for 'दयत्). — After line 34,
 Bs ins.:

जघने मां हि दृष्ट्वैव धनुष्पाणिमवस्थितम् ।

— Da1 D1.5 om. (hapl.) lines 35-40. — (L. 35) V1
 जघन्यैर्; B2.4 जघान; D4 जघने (for 'न्ये). K4 B3 D2.7
 जघन्येष्वर्धमानं हि; B5 Dn1 युध्यमानं तुसंरब्धं (Dn1 हि
 कौन्तेय) (for the prior half). B2.4 कौन्तेय मां; Dn1
 हनिष्यामि (for कौन्तेयो मां). B3 नात्र; B5 [s]यन (for मां
 न). — (L. 36) K4 व्यतिक्रान्तं. V1 Dn1 नोत्सहेन्नाम (V1
 'दद्य)तिक्रान्तुं; B1.2 'हेदत्य (B1 'हे तस्य)तिक्रान्तं (for the prior
 half). — (L. 37) K4 अद्यार्जुनं. D4 अर्जुनं सहगोविन्दं (for
 the prior half). B5 reads the post. half on marg.
 — (L. 38) B3 Dn1 हन्यां (Dn1 'न्ये) शिष्टांस्तथा शत्रून् (for
 the prior half). B5 D4 सर्वं नि (B5 'वाञ्छि)हत्य कर्णस्य भविष्या-
 म्यनृणो युधि. — (L. 39) B5 श्रुत्वैतत् (for तच्छ्रुत्वा). — (L.
 40) K4 देव- (for हेम-). D4 प्रति- (for परि-). D4 प्रचो-
 दयत्. — (L. 41) V1 Dn1 र (V1 अ)थाश्वनाग- (for 'गज-).
 Da1 D1-हीनां तु (for 'नास्तु). Da1 D4 पदातास्. K4 चैव;
 Da1 D1.5 तत्र (for तव). K4 मारिषः. — (L. 42) V1 B1
 Da1 D1.5 प्राद्वन्ति (V1 'त) हवैरिव; D4 प्रायुध्यन्त शनैः शनैः.
 (for the post. half). — (L. 43) Da1 D1.5 यद् (for
 तान्). K4 घृष्टद्युम्नस्य. — D4 om. lines 44-55. — (L.
 44) K4 Da1 D1.5 चतुरङ्गेन. B2.5 Dn1 संकुत्वा (B2 'तो)
 जघ्नतुः शरैः (for the post. half). — (L. 45) V1 प्रति-
 युध्यन्त; B2 आयुध्यन्त च; B5 प्रत्युपस्थितं (for प्रत्युप-). — (L.
 46) B5 अन्ये (for चान्ये). — (L. 47) B2 अयुध्यत (for
 अकु-). K4 Dn1 रणे (for तदा). Dn1 तदा (for रणे).

B2 Dn1 पर्यवस्थितैः; B5 प्रत्युपस्थितः. — (L. 49) K4 भूमि-
 स्थान्. B1 धर्मप्रेक्षी; B2 धर्माकाक्षी; D7 'क्षेपी (for 'प्रेक्षी).
 — (L. 50) B1 D2.7 अथाश्रितः; B2 Da1 D1.5 समास्थि (B2
 'श्रि)तः. B5 स्ववीर्यबलमाश्रितः (for the post. half). — (L.
 51) B5 गदामादाय वेणितः (for the post. half). — (L.
 52) B4 अत्रवीत् (for अवधीत्). — (L. 53) Dn1 संत्यक्त्वा
 प्रियं (for संरब्धास्त्यक्त्वा). — (L. 54) K4 अभ्यद्रवत्. B5
 Dn1 ज्वलनं यथा (for इव पावकम्). — (L. 55) B5 ते (for
 तु). — (L. 56) D4 [आ]विष्टो (for दृष्ट्वा). V1 B2 Da1
 D1.5 भूतग्राम; D4.7 'ग्रामम्. D4 इवान्तकः — (L. 57) B2.5
 D4 व्यचरन्; B3 Dn1 विचरन् (for व्यचरद्). K4 श्येनवद्व्य-
 चिरद्भीमो (sic) (for the prior half). — (L. 58) B1
 'साहस्र्यांस; Da1 D1 'सास्. B5 तावकांस्तान् (for 'कानाम्).
 D4.7 व्यपोथयत् (D4 'न्). K4 B3 Da1 Dn1 D1.5 ताव-
 कान्सम (K4 Dn1 'नव)पोथयत् (for the post. half). — (L.
 59) Da1 [आ]त्मपुरुषानीकं (for तत्पुरु-). B5 भीम- (for
 सत्य-). — D4 om. lines 60-73 — (L. 60) B1 Dn1
 तस्यौ तत्र (for पुनस्तस्यौ). — V1 Dn1 om. lines 61-70
 — (L. 61) B2.5 Da1 D1.5 श्रीमान् (for महान्). B2.5
 अमित्रकुलः; D1 अमित्रारिगण- (hypermetric) (for 'त्रगण-).
 B1-मर्दितः (for -मर्दनः). — (L. 62) Da1 D1.5 धनुर्वेद-
 (for 'धर-). B (except B3) रणे (for युधि). — (L.
 63) K4 D3 विप्रहीनान् (for 'लीनान्). B2 रथाग्रे तु
 (marg. 'स्ते तु); Da1 D1.5 'क्षेपैः (for 'क्षेन). B5 विप्रहीन-
 रथाश्वेन (for the prior half). Da1 D1.5 सर्वतस्तान् (for
 पदातीयान्). — (L. 64) Da1 D1.5 'साहस्राणि. — Da1 D1.5
 om. lines 65-70. — (L. 65) B5 निकृत्ताः समरे तत्र (for
 the prior half). — (L. 66) = line 81. — (L. 67)

हत्वा तत्पुरुषानीकं दृष्टुञ्चो महाबलः ।
भीमसेनं पुरस्कृत्य न चिरात्प्रत्यदश्यत ।
तं पारावतवर्णांश्च कुट्टं कुट्टान्तकोपमम् ।
दृष्टुञ्चं रणे दृष्ट्वा त्वदीयाः प्राद्रवन्मयात् । [70]
धनंजयो रथानीकमभ्यवर्तत वीर्यवान् ।
माद्रीपुत्रौ तु शकुनिं सात्यकिश्च महारथः ।
जवेनाभ्यपतन्द्दष्टा निम्नन्तः सौबलं बलम् ।
तस्याश्ववारान्सुबद्धन्विनिहत्य क्षितैः शरैः ।
तमभ्यघावंस्वरितास्ततो युद्धमभूच्छदा । [75]
धनंजयोऽपि चाभ्येत्य रथानीकं तव प्रभो ।
विश्रुतं त्रिषु लोकेषु व्याक्षिपद्गण्डिवं धनुः ।
कृष्णसारथिमायान्तं दृष्ट्वा श्वेतहयं रथम् ।
अर्जुनं चापि योद्धारं त्वदीयाः प्राद्रवन्मयात् ।
विप्राहीना रथाश्चैन गजैश्च परिवर्जिताः । [80]

पञ्चविंशतिसाहस्राः कालमार्त्तन्पदातयः ।
हत्वा तत्पुरुषानीकं पाञ्चालानां महारथः ।
पुत्रः पाञ्चालराजस्य दृष्टुञ्चो महारथः ।
भीमसेनं पुरस्कृत्य न चिरात्प्रत्यदश्यत ।
महाधनुर्धरः श्रीमानमित्रगणसूदनः । [85]
पारावतसवर्णांश्च कोविदारमहाध्वजम् ।
दृष्टुञ्चरथं दृष्ट्वा प्राद्रवन्त भयाङ्गसम् ।
गान्धारराजं शीघ्राक्षमनुसृत्य यशस्विनौ ।
न चिरात्प्रत्यदश्येतां माद्रीपुत्रौ ससात्यकी ।
चेकितानः शिखण्डी च द्रौपदेयाश्च मारिष । [90]
हत्वा त्वदीयं सुमहत्सैन्यं शङ्कामथाधमम् ।
ते सर्वे तावकान्प्रेक्ष्य द्रवमाणान्पराङ्मुखात् ।
अभ्यद्रवन्निघांसन्तो वृषाजित्वा यथा वृषाः ।
सेनावशेषं तं दृष्ट्वा तव सैन्यं पराङ्मुखम् ।

K₄ महारथाः. — (L. 68) K₄ D₄.₇ प्रत्यपद्यत (for "दृश्यत").
— (L. 69) B₂.₅ पारावतसवर्णांश्च (for the prior half).
— B₁.₂ om. line 71. — (L. 71) D₄ D₁.₅ अभ्यद्रवत
(for "वर्तत"). — (L. 72) V₁ शकुनिः. D₄ D₁.₅ महाबलः.
— After line 72, B₂.₅ ins.:

गान्धारराजं शीघ्राक्षमनुसृत्य परंतपौ ।

— (L. 73) B₁-₃ D₁.₄.₇ अभ्यपतद्; B₅ आपतदुर. K₄
धृष्टो; B₁-₃ D₇ दृष्ट्वा; B₅ दृष्टौ (for दृष्टा). K₄ निम्नन्तं; B₄
D₄ D₅ निम्नतः (for "प्लन्तः"). D₁ बलः. B₅ D₁ प्रतो
(B₅ "तो") दौर्बोधनं बलं (for the post. half). — After
line 73, B₂.₅ ins.:

तेषां शकुनिमासाद्य तत्र युद्धमभून्महद् ।

— (L. 74) D₄ तव (for तस्य). V₁ तस्याश्वानश्वमाद्रीश्च; B₁
"श्वांश्च गजानाञ्चौ; D₄ D₁.₅ "श्वान्सादिनश्वाञ्चौ; D₁ "श्वसादीन्बहुन्
(for the prior half). D₄ संनिहत्य. — B₂.₅ om. lines
75-88. — (L. 75) D₁ D₅ समभ्यघावंस् (for तमभ्य).
D₅ त्वरितस्; D₄ कुरवस्. K₄ तयोर्; B₁ D₁ D₄ तत्र (for
ततो). D₁ महद् (for तदा). — D₄ om. lines 76-77
— (L. 76) K₄ चासेत्. — (L. 77) V₁ तत्र (for त्रिषु).
D₁ गांधीवं विक्षिपन्धनुः (for the post. half). — (L. 78)
D₁ आयातं. D₄ ततः (for रथम्). K₄ V₁ दृष्ट्वा श्वेतहयं हयं
(for the post. half). — (L. 79) D₄ समुत्सृज्यद्दृष्टसैन्यं
(sic) (for the prior half). V₁ प्रापयन् (for "द्रवन्"). —
(L. 80) D₄ D₁.₅ विप्राहीनरथाश्चेना (D₁ "ता"); D₁ D₄
"हीनरथाश्चैव (for the prior half). D₄ D₁.₅ नृपैश्च;
D₁ शरैश्च. K₄ B₄ D₄.₇ परिहीनि (K₄ "णि") ताः; V₁ B₁.₃
"कीर्तिताः; D₁ "कर्षिताः; D₄ "वारिताः. — (L. 81) =
line 66. D₄ पांचाल्येन पदातयः (for the post. half). — (L.
82) D₁ तान्पुरुषव्याघ्रः. Some MSS. पंचालानां. K₄ V₁

D₁ महारथाः. D₄ निहताः पुरुषव्याघ्रा भीमसेनं परीप्सता. — V₁
om. (hapl.) line 83. — (L. 83) D₄ ननः (for पुत्रः).
Some MSS. पंचालः; D₄ पांचाल्यः. D₄ पुत्रो गजन् (for
दृष्टुञ्चो). D₄ D₅ महाबलः; D₁ "मनः; D₁ "ज्वलः.
— (L. 84) K₄ प्रत्यपद्यत (for "दृश्यत"). — (L. 85) V₁
"दर्शनः; D₄ D₁.₄.₅ "दर्शनः (D₅ "न"); D₁ "तापवः (for
"सूदनः"). — (L. 86) D₄ पारावत- (for वारा"). D₁
"सवर्णांश्च. D₅ महाध्वज. D₁ कोविदारमयं ध्वजं; D₄ "रथ-
जम् (for the post. half). — (L. 87) K₄ B₁.₄
D₁ D₄.₇ दृष्टुञ्चं (for "दृष्ट्वा"). D₁ D₄ रणे (for "रथं").
D₁ D₄ त्वदीयाः प्राद्रवन्मयात् (for the post. half).
— (L. 88) D₄ गंधारराजं. D₄ D₁.₇ अनुसृत्य (for "सृत्य").
V₁ यशस्विने; D₇ मनस्विनौ. — (L. 89) D₄ D₁.₅ अविरात्.
D₄.₆ माद्रीपुत्रा (D₄ "त्रः"). K₄ ससात्यकिः; D₄ "त्वती (for
"त्वकी"). — (L. 91) B (except B₁) D₄ D₁.₅ शंसन्; D₅
शंखा. D₁ D₅ तथा (for अथ). K₄ अथाधमम्; B₁.₂ अधो-
धमम् (B₂ "त्"); D₄ D₁.₅ उपाधः; D₄ अथाधनशन् (sic) (for
अथाधमम्). — (L. 92) B₅ गान्सवांस (for ते सर्वे). K₄ स-
वान् (for प्रेक्ष्य). K₄ ग्रावमानान्; B₅ D₁ द्रव (D₁ "वं")
तोपि; B₅ D₄ "तो वै (for "माणान्"). — (L. 93) K₄ अभ्यद्रवज.
D₄ D₁.₅ जिघांसन् (D₄ "द्" (submetric) (for "सन्तो").
B₅ D₄ अभ्यद्रवंत (D₄ "वति") निम्नतो; D₁ "वर्तत संरग्धान् (for
the prior half). V₁ B₄.₅ D₄ वृषं (for "वाच"). V₁ B₅
D₄ D₁.₅ दृष्ट्वा (for जित्वा). D₅ कथा (for वथा). B₅ वृषा
यथा (by transp.); D₄ D₁.₄.₅ यथा वृषः. — (L. 94) K₄
सेनावशेषे; V₁ "वसंतं. D₅ तद् (for तं). B₂.₅ D₄ D₁.₅
अथ सेनावशेषं तु (D₄ om. तु; D₁ "वं च; D₅ "वे च") (for
the prior half) V₁ पराङ्मुखाः. B₂.₅ D₄ D₁ D₁.₄.₅
तव पुत्रस्य (D₄ D₁ सैन्यस्य) पालवः (for the post. half).

व्यवस्थितं सव्यसाची चुक्रोध बलवत्तदा । [95]
 घनंजयो रथानीकमभ्यवर्तत वीर्यवान् ।
 विश्रुतं त्रिषु लोकेषु व्याक्षिपद्वाण्डिवं धनुः ।
 तत एतान्शरै राजन्सहस्रान्समवारयन् ।
 रजसा चोद्धतेनाथ न स किंचिद्बद्धयत ।
 अन्यकारीकृते लोके शरभूते महीतले । [100]
 दिशः सर्वा महाराज तावकाः प्राद्रवन्भयात् ।
 भज्यमानेषु सैन्येषु कुरुराजो विशां पते ।
 परानभिमुखान्शैव सुतस्ते समुपाद्रवत् ।
 ततो दुर्योधनः सर्वानाहुहावाथ पाण्डवान् ।
 युद्धाय भरतश्रेष्ठ देवानिव पुरा बलिः । [105]
 त एतमभिवर्तन्त सहिताः समुपाद्रवन् ।
 नानाशस्त्रसजः सर्वे भर्त्सयन्तो सुहृदुः ।
 दुर्योधनोऽप्यसंभ्रान्तस्तानरीक्षिशितैः शरैः ।
 व्यधमद्युधि राजेन्द्र घोररूपो विशां पते ।

तत्राहुतमपश्याम तव पुत्रस्य पौरुषम् । [110]
 यदेनं पाण्डवाः सर्वे न शेकुरतिवर्तितुम् ।
 नातिदूरापयातं तु कृतबुद्धिं पलायने ।
 दुर्योधनः स्वकं सैन्यमपश्यच्छरविक्षतम् ।
 ततोऽवस्थाप्य राजेन्द्र कृतबुद्धिस्त्वामजः ।
 हर्षयन्निव तान्योधानिदं वचनमब्रवीत् । [115]
 न तं देशं प्रपश्यामि पृथिव्यां पर्वतेषु च ।
 यत्र यातास्व वो हन्युः पाण्डवाः किं सुतेन वः ।
 अल्पं च बलमेतेषां कृष्णौ च भृशविक्षतौ ।
 यदि सर्वेऽत्र तिष्ठामो ध्रुवो नो विजयो भवेत् ।
 विप्रयातांश्च नो भिन्नान्पाण्डवाः कृतकिल्बिषाः । [120]
 अनुसृत्य वधिष्यन्ति श्रेयास्रः समरे वधः ।
 सुखं सांप्रामिको मृत्युः क्षत्रधर्मेण युध्यताम् ।
 मृतो दुःखं न जानीते प्रेत्य चानन्यमश्नुते ।
 शृणुध्वं क्षत्रियाः सर्वे यावन्तः स्थ समागताः ।

— (L. 95) B₄ व्यवस्थितः. B₅ क्रुद्धो (for चुक्रोध). B_{2.5} Dai D_{1.5} द्वैवाव (Dai 'द्वे वो [sic]; D₅ 'द्वैताव') स्थितं संख्ये युध्यन् (B₅ क्रुद्धः प) रवार्दनः (D₁ 'नं). — V₁ D₄ om. lines 96–97 — (L. 96) Dai D_{1.5} घनंजय. K₄ अभ्यद्रावत (for 'वर्तत). — (L. 97) B₁ damaged. B₅ विश्रुतस्. K₄ B₂ व्याक्षिपन् (for 'पद्'). — (L. 98) B₅ तव (for तत). V₁ तु ताव; B₂ D_{4.5} एनाव; B₅ सेनां; D_{n1} एनम् (for एताव). B₂ शरत्रातैः; B₅ महाराजः; D_{n1} शत-त्रातैः (for शरै राजन्). V₁ B₂ D_{n1} D_{1.4.5} सहसा; B₅ मार्गैः; Dai सहसा (for 'स्रान्). V₁ B₅ D₃ समवारयत्; B₂ Dai D_{1.4.5} 'किरत् (D₄ 'न्' (for 'रयन्). — (L. 99) D_{n1} तमसा (for रजसा). B_{1.4} D₅ चोद्धतेन; D_{n1} संवृ (for 'चोद्ध'). B_{2.5} [आ]जौ (for [अ]थ). D₄ न स किंचिद्बद्धयते (for the post. half). — (L. 100) K₄ दूरीभूते; V₁ पुरी; B₁ D_{n1} रजो; B_{2.5} शरी; B₄ D_{2.7} हरी (for शर). — (L. 101) D_{n1} योद्धाः सर्वे (sic) (for दिशः सर्वा). K₄ प्राद्रवद्; D₄ प्रद्रवन्. — (L. 102) B₅ संतमानेषु (for भज्य). D_{n1} संमत्यमाने सैन्ये तु (for the prior half). — (L. 103) K₄ अभिमुखस्. Dai D_{1.4.5} परेषामात्मनश्चैव (for the prior half). D₄ सेनां तां समुपाद्रवन् (for the post. half). — (L. 105) D₄ भरतश्रेष्ठो. B₁ बलीः. — (L. 106) V₁ तदैनम्; D₁ त एवम् D₄ तपनं (for त एनम्). Dai D_{1.5} अभिवर्षत; D₄ समगर्जत; (for अभिवर्तन्त). D₅ om. सहिताः. K₄ समुपाद्रवत्. — D_{n1} om. line 107. — (L. 107) D₄ ततः (for नाना-). K₄ शस्त्रभूतः (for 'सृजः). D₄ क्रुद्धा (for सर्वे). — (L. 108) D_{n1} om. the prior half. D₄ [S]थ (for सपि). D₄ संभ्रामस्. V₁ नरान्; B_{2.4} D_{n1} रणे; D₄ अनौ (sic) (for अरीन्). D₄ व्योस्थितैः (for निशितैः). — Dai D₄ om. line 109. — For line 109, D_{n1} subst.:

तत्रावधीततः क्रुद्धः शतशोऽथ सहस्रशः ।
 तत्सैन्यं पाण्डवेयानां योधयामास सर्वतः ।
 — (L. 110) K₄ अपश्यामस्. V₁ D₄ विक्रमं; Dai पौरुषी.
 — (L. 111) D₄ त एव (for यदेनं). K₄ अनिवर्तितुं; D₄ प्रतिवीक्षितुं (for अतिवर्तितुं). — (L. 112) Dai D_{1.5} दूरेपया-
 तस्. V₁ तदि शूरा पलायतं (for the prior half). K₄ V₁
 कृतबुद्धिः. D₄ नावित्रारापयापांचबुद्धिपलायते (sic). — (L. 113)
 K₄ सर्वविक्षितं. D₄ अभिवीक्ष्य सुविक्षतं (for the post.
 half). — For lines 112–113, D_{n1} subst.:

यदेकः सहितान्सर्वांश्रणेऽयुध्यत पाण्डवान् ।
 ततोऽपश्यन्महात्मा स स्वसैन्यं भृशदुःखितम् ।
 — (L. 115) D₄ हर्षयस्ते मे वा शल्यो यामिदं वनमब्रवीत् (sic).
 — (L. 116) Dai D_{1.5} न तं पश्यामि देशं च (for the prior
 half). D_{n1} यत्र याता भवार्दिताः (for the post. half).
 — (L. 117) B₅ यत्र माता नरो अन्यः (sic); D_{n1} गतानां यत्र
 वै मोक्षः (for the prior half). D_{n1} पाण्डवात्. B₅ सुतेन;
 D_{n1} गतेन (for सुतेन). — (L. 118) V₁ Dai D_{1.5} स्वत्वं
 (for अल्पं). D₄ मल्यते वसमेतेन (sic) (for the prior half).
 K₄ भृशवीक्षितौ. — (L. 119) V₁ च; D₄ तु (for स्र).
 D_{n1} अथ सर्वान्हनिष्यामि (for the prior half). K₄ B₅ युवं.
 D_{n1} हि (for नो). K₄ [S]भवत् (for भूवेत्). — (L. 120)
 V₁ B_{2.5} Dai D_{1.5} तुवो; B_{1.4} तुनो; D_{n1} D₄ ततो (for
 च नो). K₄ B D_{n1} D₄ -किल्बिषान् (for 'षाः). — (L.
 121) K₄ अनुसृत्य (for 'सृत्य). D_{n1} वधिष्यंती. Dai D₅
 श्रेयं नः; D₄ श्रेयो नः. — (L. 122) K₄ V₁ B_{2.5} Dai D_{1.4.5}
 सुखः. K₄ D_{n1} संग्रामिको (for सांग्राम). D₅ मृत्युं. B₁
 जीवतां; D₄ युध्यतः (for 'ताम्). — (L. 123) V₁ मृत्योर्
 (for मृतो). K₄ B₂ Dai D_{1.3.5.7} न दुःखं (by transp.).
 D₄ जानाति. D₁ चानंतम् (for 'नन्यम्). — (L. 124) D₄

यदा शूरं च भीरुं च मारयत्यन्तको यमः । [125]
को नु मूढो न युध्येत मादृशः क्षत्रियव्रतः ।
द्विषतो भीमसेनस्य क्रुद्धस्य वक्ष्यमेव्यथ ।
पितामहैराचरितं न धर्मं हानुमर्हय ।
न हि धर्मोऽस्ति पापीयान्क्षत्रियस्य पलायनात् ।
न युद्धधर्माच्छ्रेयोऽन्यः पन्थाः स्वर्गस्य कौरवाः । [130]
अचिरेण हता लोकं सर्वे योधाः समागताः ।
एवं ब्रुवति ते पुत्रे सैनिका मृगविश्रवाः ।
अनवेक्ष्यैव तद्वाक्यं प्राश्रवन्सर्वतोमुखम् ।

Colophon.

44

K₄ V₁ B_D (except D_{2,3}) T_{1,2} G M₃₋₄ ins. after

8. 68: M₁ ins. (lines 13-16 only) after 8. 68. 60:

संजय उवाच ।

हते वैकर्तने कर्णे कुरवो भयपीडिताः ।
वीक्ष्यमाणा दिशः सर्वाः पलायन्ते स्म सर्वतः ।
वीरं तु निहतं श्रुत्वा बभ्रुभिः परमाहवे ।
सर्वे दिशोऽन्वकीर्यन्त तावका भयमोदिताः । [5]
ततोऽबहारं चक्रुस्ते राजन्मोहाः समन्ततः ।
वार्यमाणा मयोद्दिग्धास्तत्र पुत्रेण भारत ।
तेषां तु ममताज्ज्ञाय पुत्रस्ते भरतवर्षम् ।
अबहारं ततश्चक्रे शस्त्रस्यानुमते नृप ।
योधैर्महारथैः सार्धं बभ्रुते भारत तावकैः ।
हतावशेषैस्त्वरितः शिबिरायैव द्रुमुवे । [10]

44

G₁ om. the ref. — (L. 1) D_{n1} राजन् (for कर्णे).
G₂ कुरवोऽपि भयान्विताः (for the post. half). — D₂ om.
lines 2-4. — (L. 2) Some MSS. वीक्ष्यमाणा. K₄ पाकयते.
K₄ सर्वशः; B₁ D_{2,3} सर्वशः (for 'तः'). D_{n1} पर्ववेतुः सह-
स्रशः; T_{1,2} G M₃₋₄ पलायन्त सहस्रशः (for the post.
half). — (L. 3) D_{n1} कर्णे तु; T₁ M₃₋₄ रावणिः; T₁ G रावणं
(for वीरं तु). D_{n1} T_{1,2} G M₃₋₄ दृष्ट्वा (for श्रुत्वा). T₁
M₃₋₄ राक्षसा लक्ष्मणेन वा (T₁ ह); T₂ राक्षसा इव लक्ष्मणाद;
G₁ राक्षसा लक्ष्मणाग्रजाद; G_{2,3} राक्षसा रावणेन वै (G₂ वा) (for
the post. half). — (L. 4) D₂ D_{1,2} स वै; D_{n1}
T_{1,2} M₃₋₄ भीता; D₂ सर्वा; G₂ दिशो (for सर्वे). G₂ भीता
(for दिशो). K₄ [5] निवकीर्यत; D_{n1} विदीर्यत; D₂ कुकीर्यत
(sic); T₁ द्रवंसेवे; T₂ व्यद्वन्त; G M₃₋₄ द्रवंसेव (for अन्वकी-
र्यन्त). D_{n1} क्षतविश्रवाः; T_{1,2} G M₃₋₄ भयपीडिताः (for
'मोदिताः'). — (L. 5) V₁ [5] बराहं (for अबहारं). D₂ T_{1,2}
G M₃₋₄ ततो महारवं (T₁ G₂ 'व') चक्रुः (for the prior
half). K₄ योधाः * * *; D_{n1} योधाः सर्वे; D₂ T_{1,2} G M₃₋₄
यो (M₃₋₄ यौ) वा राजन् (by transp.). D₂ T₂ (also as
above) सहस्रशः (for समन्ततः). — (L. 6) B_{1,2} निवार्य-
माणा (hypermetric). D₂ T_{1,2} G₂ M₃₋₄ मृगोद्दिग्धा (for
भयो'). D_{n1} निवार्यमाणाभ्योद्दिग्धा (for the prior half).
D_{n1} तावका मृगदुःखिताः (for the post. half). — (L. 7)
D₂ D₁ D_{n1} तन् (for तु). D₂ D_{1,2} नास्माय (for आज्ञाय).
M₃ तु (for ते). D_{n1} पुनो दुर्बोधनस्तत्र (for the post. half).
— (L. 8) D₂ G M₃₋₄ अपहारं (for अयं). B₁ मृगं
(for मृग). D₂ T_{1,2} G रावणस्यानुमतेन च (T₁ ह) — (L.
9) K₄ D_{n1} D₂ T_{1,2} G M₃₋₄ कृतवर्मा रथैस्तूर्णैः (K₄ रथैः
सर्वैः; D₂ T₁ G_{2,3} रथैस्तूर्णैः) (for the prior half). T₂
यावदः; G₂ तावकैः; G₂ सैनिकैः (for तावकैः). — (L. 10) V₁
D₂ T_{1,2} G M₃₋₄ हतावशिष्टैः (for 'शेषैः'). D_{n1} नारायण-
यथैव (for the prior half). D₂ द्रुमुवे (for [व] द्रुमुवे).

गान्धारानां सहस्रेण शकुनिः परिवारितः ।
 हतमाधिरथिं दृष्ट्वा शिबिरायैव दुदुवे ।
 कृपः शारद्वतो राजन्नागानीकेन संवृतः ।
 महता मेघकल्पेन शिबिरायैव दुदुवे ।
 अश्वत्थामा ततः शूरो विनिःश्वस्य सुहृर्मुहुः । [15]
 पाण्डवानां जयं दृष्ट्वा शिबिरायैव दुदुवे ।
 संशप्तकावशेषेण बलेन महता वृतः ।
 सुशर्मापि ययौ राजन्वीक्षमाणो भयातुरान् ।
 दुर्योधनोऽपि नृपतिर्हतसर्वस्व आतुरः ।
 ययौ शोकसमाविष्टश्चिन्तयन्विमना बहु । [20]
 छिन्नध्वजेन शल्यस्तु रथेन रथिनां वरः ।

प्रययौ शिबिरायैव वीक्षमाणो दिशो दृश ।
 ततोऽपरे सुबहवो भारतानां महारथाः ।
 प्राद्वन्त रणं हित्वा भयाविष्टा विचेतसः ।
 अश्रुकण्ठा भयोद्विग्ना वेपमानाः सुविह्वलाः । [25]
 कुरवः प्रदुताः सर्वे दृष्ट्वा कर्णं निपातितम् ।
 प्रशंसन्तोऽर्जुनं केचित्केचित्कर्णं महारथाः ।
 व्यद्वन्त दिशो भीताः कुरवः कुरुसत्तम ।
 तेषां योधसहस्राणां तावकानां महामृधे ।
 नासीत्तत्र पुमान्कश्चिद्यो युद्धाय मनो दधे । [30]
 हते कर्णे महाराज निराशाः कुरवोऽभवन् ।
 जीवितेष्वथ राज्येषु दारेषु च धनेषु च ।
 तान्समानीय पुत्रस्ते यत्नेन महता विभो ।

— V1 om. (hapl.) lines 11-12. B1 om. (hapl.) 11-16. G1.3 read line 11 after line 16. — (L. 11) D6 परवीरहा (for परिवारितः). — D4 om. lines 12-18; D6 T1.2 G M2-4 om. line 12. — (L. 12) B1 चाधिरथि. — D6 T1 G2 M1 read lines 13-16 after 8. 68. 60. T2 M3 read lines 13-16 after line 18. G2 reads lines 13-14 after 8. 68. 60. M2.4 read lines 13-14 after line 18. — (L. 13) V1 D4 D1.5 शारद्वतोपि राजेन्द्र (D4 'द्रे) (for the prior half). Dn1 T1.2 G M भारत (for संवृतः). — (L. 14) B1 damaged. Dn1 महामेघनिमिनाशु (for the prior half). — G2 om. lines 15-16. B3 reads 15-16 after line 18. — (L. 15) D6 T2 G1 विनिःश्वस्य. Dn1 पुनः पुनः (for सुहृर्मुहुः). — After line 16, G1.3 read line 11. D6 T1.2 G1.3 M2-4 om. line 17. — (L. 17) Some MSS. संशप्तक. B2.5 संशप्तकावशिष्टेन; Dn1 'न्वशिष्टेन (for 'वशेषेण). B3.5 बलेन परिवारितः (for the post. half). — (L. 18) B2 partly damaged. T2 G2 च (for [अ]पि). B2 महाराज (for ययौ राजन्). G1 तूर्ण (for राजन्). Some MSS. वीक्ष्यमाणो. B2.3 Dn1 D6 T1.2 G M2-4 भयादितः (D6 'तं) (for 'तुरान्). — After line 18, T2 M3 read lines 13-16; M2.4 lines 13-14. — (L. 19) K4 V1 B1-3 D3.4 तु; M2-4 च (for ऽपि). D6 प्रययौ; T1.2 G M2-4 स ययौ (for नृपतिर्). B1 मृतः; T1.2 G M2-4 हत- (for हत-). K4 'सर्वस्वम्. D4 D1.5 'निष्प्रभः; Dn1 'बाधवः (for आतुरः). D4 हतस्त्वो भयातुरः (for the post. half). — (L. 20) D6 T1.2 G ज्ञातिशोकसमा (D6 T1 'मवा)पत्रश्; M2-4 ज्ञातिशोकावसन्नश्च (for the prior half). D4 [अ]भवन् (for बहु). D6 T1 G1.3 चिन्तयित्वा मुहूर्मुहुः (for the post. half). — (L. 21) K4 B1.4 D2.7 हीनध्वजेन (for छिन्न). D4 [स]पि (for तु). K4 वर. — (L. 22) B1 damaged. Some MSS. वीक्ष्यमाणो. — (L. 23) K4 D2.7 T2 G2 M2-4 सुबहवो; B2 D4 D1.5 [स]पि बहवो; D6 T1 G1 तु बहवो.

G2 ततोपरेण बहुशो (for the prior half). V1 B1.2 D4 D1.3.5 M2-4 भरतानां. — (L. 24) D6 प्राद्वन्ति. B1 रणं कृत्वा; B2 D4 रणं त्यक्त्वा; Dn1 T2 भयत्रस्ता; D6 रणे भीता (for रणं हित्वा). T1 G M2-4 व्यद्वन्त दिशो भीताः (for the prior half). Dn1 T2 हियाविष्टा (for भया). K4 विचेतनाः; V1 damaged (for विचेतसः). D6 कुरवः कुरुसत्तम; T1 G M2-4 भयाविह्वलचेतसः (for the post. half). — T2 om. lines 25-27. M2.4 read lines 25-26 after line 28. — (L. 25) V1 damaged; B2 D4 साश्रुनेत्रा; B5 D6 T1 अश्रुनेत्रा; G1.3 अश्रुकर्णा; G2 आसृक्का (sic); M2.3 सासृक्का; M4 सासृकर्णा (for अश्रुकण्ठा). G2 मृशोद्विग्ना (for भयो). Dn1 असृक्क्षरतः सोद्विग्ना (for the prior half). B3 D7 पतमाना (for वेप). V1 B1.4 D6 G M2-4 भयातुराः (V1 'रैः); B2 सुविह्वलाः; Dn1 T1 तथातुराः (for सुविह्वलाः). — (L. 26) Dn1 दुदुदुः; D6 T1 G M2-4 प्राद्वन् (for प्रदुताः). — (L. 27) In V1, the portion from ऽर्जुनं up to 8. 69.6 is lost on a missing folio. D4 क्वचित् (for the second केचित्). D5 कर्णे. B2.3.5 महारथं; D4 'र्णवे (for 'रथाः). — G1 om. (hapl.) from line 28 up to the end of this passage. — (L. 28) K4 विद्वन्त; D6 T1 G2.3 M2-4 प्राद्वन्त (D6 'ति). D6 T1 G2.3 M2-4 रणे (for दिशो). B2 D4 कुरुसंक्षये (D4 'यं) (for 'सत्तम). — After line 28, M2.4 read lines 25-26. — (L. 29) M2-4 योध- (for योध-). — (L. 30) T2 नास्ति (for नासीत्). G2 ततः (for तत्र). K4 D6 परान् (for पुमान्). B2 नासीत्कश्चन नरो वै. B3 D4 'त्कश्चित्पुमांस्तत्र (D4 'मान्द्यो) (for the prior half). B2 D4 तत्र युद्धे; B3 योद्धुं यो *; D6 यत्र योद्धुं; T1 यस्तु योद्धुं. T2 यस्तद्युद्धे; G2.3 यस्तु युद्धे; M2-4 योत्र युद्धे (for यो युद्धाय). K4 B1.4 D4 D1.3.5.7 योद्धुं यो मन आदवे (K4 'धौ) (for the post. half). — (L. 31) D6 T1.2 G2.3 M2-4 कर्णे हते (by transp.). — (L. 32) Dn1 [अ]पि; T2 G2.3 च (for [अ]य). B2 D4 दारेषु राज्येषु (by transp.). — (L. 33) B2.5 D4 D1.4.5 प्रभो; Dn1 विभुः (for विभो). — (L.

निवेशाय मनो दध्रे दुःखसोकसमन्वितः ।
तस्याज्ञां क्षिरसा तेषपि प्रतिगृह्य विशां पते । [35]

विषण्णवदना दीना न्यविशन्त महारथाः ।
Colophon.

34) D₄ युद्धायैव (for निवेशाय). D₄ दध्रे (for दध्रे). — (L. 35) B₂ D₄ ते हि; Dn₁ योधाः; D₆ T₁ G₃ M_{2.3} दीनाः; T₂ दीना; G₂ दीनः; M₄ हीनाः (for तेषपि). B₂ Dn₁ परि- (for प्रति-). — (L. 36) D₆ om. from वदना up to चार्तराष्ट्रो म in 8. 69. 39^d. Dn₁ राजन् (for दीना). D₆ G₃ M₂₋₄ विषण्णमनसो भीता (G₃ सीत्वा; M_{2.3} हीना; M₄ दीना); T₂ G₂

विषण्णवदना शूरा (for the prior half). B₂ न्यवर्तत (for न्यविशन्त). T₂ क्षिराय विनिर्द्युः; G₃ क्षिवा शत्रुन्महाबलाः (for the post. half). — Colophon om. in D₆ G₁; V₁ missing. *Adhy. name*: Dn₁ क्षिरप्रमाणं. — *Adhy. no.* (figures, words or both): B₁ 93; B₂ 82; B₃ 110; B₄ 96; D₁ D₁ 105.

CRITICAL NOTES

 The Critical Notes mainly cover observations and explanations on the Constituted Text. Exegetical notes figure but occasionally to help the reader to follow the text easily, and they are put in at places where he may regard our text a bit out of the way in adopting a particular reading. Additions and Corrections to the Critical Apparatus are included in rectangular brackets.

This adhyāya and the next one, containing just 69 stanzas or 138 lines in the Northern recension, are compressed in 20 stanzas or 40 lines in the Southern recension. The substance of both the recensions is the same, but their text is widely different. The possible explanation of such divergence is that the older or original (i. e. pre-manuscript) version of the Kārṇaparvan may not have contained this portion at all; but when the contents of parvans describing the fight between the Pāṇḍavas and the Kauravas were remodelled, the Northern and Southern redactors composed the portion, each in their own way. The remodelling of these parvans included shorter and longer descriptions of the contents of each parvan. In the shorter version, Saṃjaya reports to Dhṛtarāṣṭra the death of the commander or the Senāpati. Dhṛtarāṣṭra then asks Saṃjaya to give a detailed report of the fight, of those who fought and died, as also of those who were still living (कुरुणां सृज्यानां च के नु जीवन्ति के मृताः (8. 4. 3). Then Saṃjaya gives to Dhṛtarāṣṭra a list of those warriors who fought and died (8. 4. 11 to 8. 4. 87). Dhṛtarāṣṭra then asks Saṃjaya to state the names of warriors who were still living (अहताब्धस मे सत येऽत्र जीवन्ति केचन 8. 4. 88). He then mentions the names of those warriors who still stood by the side of Duryodhana. Dhṛtarāṣṭra then asks Saṃjaya to narrate full details of the fight including the death of the principal warrior. The main portion of the parvan then begins with adhyāya 6. In the case of the Droṇa-

parvan the same method of narration is adopted. There the first ten adhyāyas are devoted to the preliminary narrative, and the main portion of the parvan begins with adhyāya 11. Similar plan seems to have been adopted in the case of Śalya-parvan as well. The N and S recensions in the case of the Droṇa and Śalya parvans, however, are identical, but that is not the case with the Kārṇa-parvan. Why they should differ so widely in the case of this parvan alone is a matter of speculation. My own conjecture is that the *original* form of Kārṇaparvan did not contain the first five adhyāyas of the constituted text, at any rate, the first two adhyāyas. They were introduced at different epochs, independently by the S and N redactors, on the models of the Droṇa and Śalya parvans. It is on that account that the text in these two recensions differs so widely.

It may be mentioned here that the text of the concluding adhyāya of the Kārṇapavan similarly differs in the N and S recensions. The question has been discussed in the Introduction, and the conclusions arrived at are stated in full details there.

15 After 8. 1, 15, three Devanāgarī MSS. from the Sarasvathī Mahā Library in Tanjore add the following:—

भो ब्राह्मण महाप्राज्ञ शस्त्रशास्त्रविशारद ।
शान्तिं कुरु मदीयानां नृपाणां दीनचेतसाम् ।
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा द्रोणपुत्रो महाबली ।
उवाच हर्षजननं कुरुन्संजीवयन्निव ।
अहं च कर्णशत्रून् च भवन्तो भ्रातृभिः सह । [5]
पाण्डुपुत्रान्विजेष्यामो देवैरपि सुरक्षितान् ।

ततो दुर्योधनो राजा कर्णे प्राह महाबलम् ।
भवन्तं चाभिषेचामो जहि शत्रुत्समागतान् ।
वैशंपायन उवाच ।

मत्रं कृत्वा ततः सर्वे कर्णेवात्म्येष्वेवम् ।
सेनापत्यं च संप्राप्य सप्तपुत्रो महाबलः । [10]
कृत्वा च संक्षयं तेषां शत्रूणां जयगृदिनाम् ।
ततस्तेषां महाराज बभूवाद्भुतदर्शनम् ।

[(L. 1) TE "शास्त्रविदां वर. — (L. 3) TE. TJ
महाबलः. — (L. 4) TE हर्षमनुकं (for "जननं). — (L. 13)
TC [अ]द्भुतदर्शन.]

These three MSS. were not at all used for our Critical Apparatus, as they did not deserve any consideration. The present passage is inserted in these MSS. at an awkward place. There was no question of Aśvatthāman being approached by Duryodhana. The passage thus constitutes a very late addition probably by a novice who wanted to try his hand in composing stanzas in the Epic style.

32 [Crit. App. line 3: read युक्ता for युक्ता.]

39 [Crit. App. line 12: read प्रव्यवितं for प्रव्यवितं.]

42 [Crit. App. line 6: read Ba.s for Ba-s.]

48 The text of this stanza is based on MSS. of the Central group of the N recension. It should be noted that both Ś₁ and Ś₂ have a blank space for 48^{ab}; K₁s omit 48^{ab}; K₂ originally had a lacuna for 48^{ab}, but it was made good *sec. m.* Some six MSS. of the N recension which were collated but not actually used for the Critical Apparatus, five of which come from Tanjore, omit the entire stanza. The Southern recension has nothing corresponding to this stanza. I think that this stanza is probably in explanation of the contents of the preceding stanza, viz., तच्छ्रुत्वा मा व्यथा कार्ष्णिदिष्टे न व्यथते मनः. My own view is that the original text of the N recension did not contain the stanza, but it crept in from the quotation from a commentary (of Devabodha!) by way of a popular saying to support the doctrine in दिष्टे न व्यथते मनः, and got gradually admitted into the text of the N recension. Arjunamīśra (who, as is well known, has incorporated and expanded Devabodha's commentary), cites this stanza in extenso in his commentary after explaining the word दिष्टे-दिष्टे देहिने. यस्मादभावी भावी वा क्षयो राजव्रतं प्रति । अभातो तस्य वा प्राप्ति न दुःखः कुर्वते व्यथाम् । असाद्यमर्थः । अभावी न भवति यः । भावी अवश्यभावी । अर्थः शुभाशुभरूपः । यस्मादभावी भावी वेति

पक्षान्तरम् । तत्र न भावी साद्य, अभावी भवेदित्यर्थः । न दुःखेति । व्यथते (व्यथते) भाव्यभाविनोः । तयोःप्राप्ति न व्यथते । शुभसायासी न विधीदति, अशुभसायासी न व्यथति । एतद्विपर्यये न दास्ये (?) ।

Caturbhuja and Nilakantha have both copied the above explanation with some alteration, but have not quoted the lines. I, therefore, am led to believe that the stanza did not exist even in the original of the N recension but crept in after the commentary (or commentaries of Devabodha and) of Arjunamīśra became popular. I further think that Arjunamīśra first quoted this stanza from his predecessor's work where such stray stanzas are often cited.

2

1 *) आशस्तमुखाः—With their mouths all dry or parched. आशस्त = आशुष्क, from the strong base of शुष्क.

5 *) *अनिष्टानि—Unwelcome, not quite pleasant to look at. The emendation is necessitated by the fact that the term अरिष्ट which means unwelcome, bad, or evil portent, did not acquire that sense in such an early period to which the text of the Epic belongs. The term रिष्ट, meaning evil omen, suggesting approaching death, is a very old term found in works on Indian system of medicine like Caraka and Susruta. अरिष्ट in that sense can be obtained by Prothesis, but is not found used in early works, and hence it must be regarded as very modern. Our oldest MSS. Ś K₁s support अनिष्ट, the emendation concerning only the case-termination.

3

13-14 Note that the most important events of this parvan, according to Samjaya, are the drinking of the blood of Duṣṣāsana by Bhīma on the battle-field, and the death of Karna and his

2 *) मनसाभिदुतात्मनः—With my heart or soul perturbed because my mind was misdirected (दुष्प्रणीत मनसा). The words मनस् and आत्मन् are often regarded as synonyms, and hence an attempt seems to have been made to avoid duplication. That is why some MSS. of the N recension changed मनसा into तमसा, while others, including those of the S recension, substituted the easier reading.

5

3 *) कृताक्षपरमाः शल्ये—Depending on Śalya who, after Karna's death, would command the Kaurava army for the use of their weapons.

12 [Crit. App. line 3: *read* अश्वहिणीं *for* अश्वहिणीं.]

15 References to events recorded in the Droṇa-parvan in our Critical Apparatus were supplied from the Bombay edition of that parvan. As a portion of the Critical edition of that parvan is now available, I shall supply them wherever possible. B. 7. 29. 48-49=7. 28. 40-41.

21) B. 7. 47. 22=7. 46. 22.

23) B. 7. 45. 23=7. 44. 9-13.

24 *) कृतनिश्चयः—Taking a bold or firm stand. The word निश्चय (from (नि+श्चि) being somewhat obscure, has led the redactors to have the easier reading कृतनिश्चयः.

28) B. 7. 32. 65=7. 31. 63.

31 [Crit. App. line 1: *read* For the event, cf. 7. 47. 7 *for* The event?]

32) B. 7. 30. 12=7. 29. 11-12.

44 [Crit. App. line 5: *om.* T₂: G.]

47) मावेष्टकाः—Of. 1. 59. 29^e and 2. 31. 13^d.

The word मावेष्टक or मावेष्टक signifies a tribe, but its correct form has been a matter of much speculation. Sukthankar resorted to emendation in fixing the text as मावेष्टकाः. The evidence of MSS. is divided, suggesting मावेष्टक, मावेष्टक, मच्छिष्टिक or मच्छिष्टिक as the possible form, thus dispensing with the need to go in for an emendation as Edgerton has done. To me it appears that this tribe comes from the Eastern coast, a region in the neighbourhood of modern Maachalipatam. If this conjecture is correct, मच्छिष्टिक or मच्छिष्टिक may be the correct word. Dr. B. C. Law, however, has not recorded any of these names in his "*Tribes in Ancient India*".

57 *) Note lacunae in Ś K₁: made good (*sec. m.*) in K₂.

60 B. 7. 21. 21=7. 20. 16.

62 B. 7. 33. 71=7. 32. 49.

64 26* = B. 7. 25. 34=7. 24. 32-33. — [Crit. App. 26*, line 2: *read* अम्बष्ठसहितः *for* अम्बष्ठसहितः]

66 B. 7. 25=7. 24; B 7. 23=7. 22.

71 B. 7. 23=7. 22.

73 B. 7. 28=7. 27.

77 B. 7. 14=7. 13.

81 [Crit. App. line 8: *read* cont. after 33*: *for* ins. after 81^{ab}.]

3-7 Cf. lines 21-22 of 7*.

15 *) नामन्यत—Did not (even) consider his equal.

17 *) अवादीनम्—अप+अदीनम्, very much depressed, an instance of *lect. diff.* giving rise to a large number of fanciful variants.

20 [Crit. App. line 19: *delete* 'After the above, M₂ reads 1, 6 of 46*'.—Last line: *read* T₂ *for* T₁.]

25 [Crit. App. line 1: *read* Dn₁ *for* Dn.]

32 *) समुद्रसेव विपुकाः—विपुका or पिपुका means a small frog which has no sufficient strength to swim or cross the ocean.

44 *) पिपुकाः—Small drops of water which cannot quench the thirst (from पु or पृ).

54-55 These two stanzas explain a simile, वनपक्ष इव दिजः, broached in 53^d, and may have been introduced into the text of the Epic at a very late stage. ŚK₁. 2. 4 omit only 54^{ab}, but retain 54^{ad}-55^{ad}. B₂ T₁ omit both the stanzas, and yet I have retained them in my text, as in these MSS. the omission may well be due to haplography. That the ŚK group which is notorious for haplographical omissions retains them is a strong ground to keep them in the constituted text, though I admit their secondary character. Compare in this connection 8. 55. 71-73, where the simile of द्वीप is expanded in a similar fashion, no MS. omitting the st. there. It may therefore be assumed that explanations of similes form a peculiarity of the Epic style, which leaves nothing for the reader to imagine.

65 *) कुण्डलाभ्यां—In exchange for ear-rings.

72 *) एतानि दिवसानि—The word दिवस in the neuter gender gradually became obsolete in Classical Sanskrit. See the variants, which obviously are prompted by the unusual gender of the word.

76 ^{ab}) न हन्यामर्जुनं यावत्तावत्पादौ न धावये—Of. 3. 243. 15; 8. 46. 38. In the Ghoṣayātrā section of the Āraṇyaka parvan, Karna, after the incident of the defeat by the Gandharvas and the subsequent release of the Kauravas by the Pāṇḍavas, made a proposal to Duryodhana, that the latter, like Yudhiṣṭhira, should perform a Rājasūya sacrifice after killing the Pāṇḍavas. In that context, Karna

makes a solemn promise or takes the vow that he would not wash or get washed his feet till he had killed Arjuna.

77 *) वय भीतो—Note the genitive case of the source of fear against Pāṇini's rule: भीतार्थानां भयहेतुः. 80 *) अचिन्तयन्—Pre. p., meaning unmindful.

93 *) *दिष्टं—It was a thing destined to happen, अवश्यंभावि, and that is why Karṇa met his death at the hands of Arjuna. The first half of the stanza borrows its predicate हुते कर्णे किमवधीत् from 97^d, and should not be construed with दिष्टं. ŚK_{1.2.4} read दिष्टं, while the remaining MSS. read हुष्टं and हुष्टा. Dhṛtarāṣṭra often uses the term दिष्टं in the course of his wailings. Cf. 8. 1. 49^a and several other passages. —[Crit. App. line 6: read *दिष्टं for हुष्टं.]

106-108 Ś₁ K₁₋₃ read these stanzas only once and that too here; Ś₂ omits them along with 109; while the remaining MSS. read them twice, first after the reference in 8. 4. 88. I think these stanzas are out of place at 8. 4. 88, particularly 108, and hence I considered that the proper place for them was just here. The omission in Ś₂ is due to the damaged folio of the codex from which it was copied. That Ś₂ does not read them at 8. 4. 88, clearly shows its concurrence with Ś₁ K₁₋₃.

6

6 [Crit. App. line 8: delete 'Ś K_{1.2} तदा;']

14 *) सुनीतिरिह सर्वैः etc.—If all things are properly co-ordinated, even destiny may become favourable.

20 *) इविजवचरः—More effective or valuable.

24) B. 7. 5. 17 = 7. 5. 12-20.

34) 71* = 8. 26. 45 (see P. K. Gode Commemoration Volume). Arjunamiśra notes that this stanza, in some versions, occurs just before the Karna-bhīṣeka, i. e., after 8. 6. 34. If our K₁ represents that version, it should have omitted it at the latter place, but it does not. It may be noted, however, that our K₁ is a queer mixture of older versions of N conflated with S. The text of the stanza seems to have been corrupt from very early times, say, from the days of Vimalabodha at least. At any rate he considered the stanza to be a Kūṭasloka of the Mahābhārata, and as such he commented on it. I have shown elsewhere that the stanza can yield a

reasonably good sense, when corrupt words are read rightly.

7

15 *) नेत्रान्धान्—Instrumental case for locative is rather rare, and hence some MSS. have made an attempt to change it into नेत्रयोः.

19 *) अनुपादस्तु यो वामः—The left-side rear foot of the crocodile.

8

18 [Crit. App. line 5: read (before corr.) B₁ for (before corr.) a.]

22 *) उग्रयात्राग्रभवने—A fine or big house on the top of the rising mountain.

40 *) आमित्रम्—Belonging to अमित्र = शत्रु, here हेम-वृत्ति.

41 *) खड्गका—A spear-like weapon, probably a pointed iron bar. The word खड्ग, खड्ग meaning a churning handle is known to dictionaries, but not खड्गका. The form of the word is not mentioned by Dikshitar, nor in the *Lakṣaṇaprakāśa*. It may be an iron bar with a nozzle of the shape of a churning handle.

42 [Crit. App. line 3: delete 'Ś₁ K₁ अवग्रह;']

43 [Crit. App. line 4: read 43^{ab} for 42^{ab}.]

5-10 These stanzas mention some pairs of warriors, one on the side of the Pāṇḍavas and the other on the side of the Kauravas, viz., Nakula and Karṇa (15); Bhīma and Aśvatthāman (11); Sātyaki and Vinda & Anuvinda (11); Śrutavarman and Citrasena; Prativindhya and Citra; Duryodhana and Yudhiṣṭhira; Arjuna and the Samśapta-kas; Dhṛṣṭadyumna and Kṛpa; Śikhaṇḍin and Kṛtavarman; Śrutakīrti and Śālya; and Sahadeva and Duṣśāsana. The fights between these pairs have been described, either in brief or in details in different adhyāyas by both the recensions, except the fight between Śrutakīrti and Śālya, which is lacking in the N recension. Further, there are some pairs, e. g., Yuyutsu and Ulūka; and Sutasoma and Śakuni, which are not mentioned here, and yet fights between them are described in both the recensions. The description of the fight between Śrutakīrti and Śālya, which is

wanting in N, is made good by S, by the addition of an adhyāya (adhy. 13 in the Madras edition), which, not being found in N, is considered by me as an afterthought, and so relegated to Appendix I (No. 1).

8^{ad}) Note the hiatus कुरु अश्वधावत् between 8^a and 8^b found in K₁ only. Even Ś₁, Ś₂ and other MSS of the K group, have made an attempt to avoid it, and introduced words like अथ and यथा to smoothen the text.

11

1^a—2^b) The ŚK group of MSS., as has been shown in the Introduction, abounds in cases of omissions due to haplography. But there are certain omissions in the MSS. of that group, which cannot be accounted for on that ground. The omission of 1^a—2^b in Ś K₁—3 is an instance of the latter type. If we omit these lines, there would be a break in the narration; I therefore regard them as quite essential for the text, and hence have included them in the constituted text. By way of contrast, see stanza 10 below, omitted in Ś K₁—3 Dm, which is clearly an omission due to haplography.

14^a) चापव्याप्तौ = चापव्याप्तानौ as explained by Caturbhuja. The text adopted is found in D₃ in the margin. The variants in ŚK group supply a near approach to the reading adopted. Other variants indicate an attempt to explain the defective expression. In other words, चापव्याप्तौ was *lect. diff.* and hence the variations of readings.

35 [Crit. App. line 3: *after om., ins. (hapl.).*]

12

The portion of our constituted text from 8. 12. 1 to 8. 17. 29 stands transposed in the S recension, and covers in Madras edition adhyāyas 57 to 65 approximately. The transposition in the MSS. of the two recensions is fairly uniform and consistent except in the case of T₂, which, as has been already pointed out in the Introduction, shows marked affinities to N. I have followed here the order of events as given in the N recension for the following reasons:—

1. Kṣemendra (ca. 1029–1050 A. D.) in his *Bhāratamāñjarī* records the events in the following words:

पार्थः संशप्तकान्दत्त्वा निनाय आतरो नृपौ ।
दण्डधारं सदण्डं च दण्डधारपुरं शरैः ॥ १० ॥
अथ पाण्डवः कुरुचमूं दारयज्जगतीमुजाम् ।
मञ्जैः क्षिरांसि चिच्छेद लब्धलक्षः प्रहारिणाम् ॥ ११ ॥

पाण्डवसंज्ञे हते वीरे मौलिरित्ने महीमुजाम् ।

पाण्डुसेना न शुशुमे शशिहीनेव शर्वरी ॥ १७ ॥

and puts these events in the first day of Karna's Generalship. Further, Arjuna's fight with the Samsaptakas there figures among the second day's events as well:

हत्वा संशप्तकान्सर्वान्प्रावृत्ते धनंजये ।

आवर्त्तनति तेषामभूत्सहसा कुरुवाहिनी ॥ ११३ ॥

* * *

संशप्तकैश्च विघ्नोऽभून्मम कर्णेनिपातने ।

भीमसेनमवस्थाय प्रयत्नीके महाभुजम् ॥ १३४ ॥

प्रहारविक्षतं देवं त्वामहं द्रष्टुमागतः ।

Thus it is clear that according to MBh. versions available to Kṣemendra, Arjuna fought with the Samsaptakas on both the days of Karna's Generalship. This is in complete accord with our MSS. of the N recension.

2. Considering the part played by the Samsaptakas, viz., to keep Arjuna away from some prominent heroes of the army of Kauravas, it is but natural that Arjuna might meet the Samsaptakas every now and then. Our text also records the fact in the following stanza (8. 14. 1):

प्रत्यागत्य पुनर्जिष्णुर्जने संशप्तकान्दहन् ।

वक्रातिवक्रगमनादङ्गारक इव ग्रहः ॥

So, it is not necessary that Arjuna should meet the Samsaptakas only once and finish them. In fact the Samsaptakas have played their part on several occasions in the Dronaparvan, as for instance, to keep Arjuna away from Yudhiṣṭhira so that Droṇa should be able to capture him. Nor were they completely routed and killed even by the end of the Karna-parvan; some of them followed Aśvatthāman, and are mentioned as having fought in the Śalyaparvan.

3. The motive of the redactors of the S recension seems to be to bring all references to Samsaptakas fighting with Arjuna at one place in this Parvan, and hence they shifted these adhyāyas from the description of the battle on the first day to the

second day along with other minor episodes like the death of Pāṇḍya. Moreover, S refers to Arjuna's fighting with the Saṃsaptakas on the first day in the list of the pairs mentioned in 8. 9. 5-10, which passage corresponds to 8. 10. 5-15 in the Madras edition. This reference in S clearly proves that Arjuna fought with the Saṃsaptakas even on the first day. The S redactors thus seem to have changed their mind subsequently, wanted to bring the Saṃsaptaka episode at one place, and hence shifted these adhyāyas so as to form part of the second day of Karna's Generalship.

24 निवेष्टुं भर्तृपिण्डं हि etc.—“It is high time for dependents to stand true to the salt or to repay the master's food that they have consumed. They should not waste their time over trifles; for it is the Brahmans who quarrel over trifles or subtle things; the warrior-class, on the other hand, considers success and defeat as gross or realistic.

51 [In marginal ref.: read K. 8. 53. 4 for K. 8. 52. 4.]

53 ^d) वैराहतो मृत्युरपि व्यथेत—Even the God of death would grumble if struck by such arrows as Aśvatthāman discharged.

69 ^a) आहूत नेषेय पुनस्तु युद्धम्—Aśvatthāman, who was carried away from the battle-field, did not desire to turn back to fight with Kṛṣṇa and Arjuna. Note the variety of readings for आहूत नेषेय. The constituted text is based upon K₁-s and stands supported by the S group.

13

13 [Crit. App. line 3: read घुरे: for घुरे.]

24 ^a) परित्रासः—Note the dropping of अद्वाग्न here. It has led to a large number of variants in N, particularly in the Central group of MSS. The dropping of अद्वाग्न, however, was a very common feature in Vedic Sanskrit.

14

4 [Crit. App. line 6: read 102* for 101*.]

5 ^a) Ś K_{1,2}, along with Dm Da, omit 5^{ad} and the omission cannot be explained on the ground of haplography. All the same, the line is essential for the narration. — [Crit. App. line 6: before om., ins. S.]

10 [Crit. App. line 12: read 103* for 102*.]

15 ^a) अणकैश्च—अणक is a type of arrow, which may have a sharp point bringing instantaneous death. This type is not mentioned by Dikshitar nor by Lakṣaṇaprakāśa.

17 ^a) विजिताः—Vanquished and killed.

21 [Crit. App. line 6: read संतिदीप्यन्तं for संतिदीप्यन्तः.]

22 ^a) This line seems to have supplied a reason for the S redactors to transpose this portion to the description of the second day's fight. The line need not, however, be interpreted so literally. This class of warriors always introduces itself at any critical juncture.

28-50 Note that the N recension reads the description of the battle-field, almost in identical terms, at two places, first here, and again in continuation of App. I (No. 16), which comes after adhyāya 40. The S recension, on the other hand, reads it only once, and after the routing of the Saṃsaptakas.

47: 109* read वित्रातुरच्छान् for वित्रातुरच्छान्.

15

12 ^a) अग्निः कर्मप्रवक्षीय governs पनम्. Construe नपुरनामाद्य पनमग्निः अग्नीवक्ष्यन्. Fantastic variants here are due to the fact that अग्निः was later regarded as an उपसर्ग only.

17 ^a) शीघ्र means the sun. The word has become obsolete in Classical Sanskrit. The clue to the emendation here is supplied by readings of Ś K₂ and K₁. The synonyms for शीघ्र are आदित्यः in K₁; वने: in V₁ and सूर्यः in D₂ T_{1,2} G_{2,3}, while K₂ B D G₁ M read देवः. Out of these सूर्यः, which must have been given as an equivalent of शीघ्र in the margin, gradually replaced the original word. देवः is obviously wrong in the context, and is due to the belief that rains out of season destroy the rice-crop; but it cannot at all construe with नाभिरापूर्ववक्षि. अग्नेभिः पूर्ववक्षि in K₂ and नभसि हृदयवक्षि in M₁₋₄ are consequential variants of 17^d, due to the adoption of देवः. — सस्रह really means bringing to maturity or ripening. The heat of the sun after rains is rather strong and unbearable as in the month of October; but this heat helps the maturing of crops.

24 ^a) पान्थः—In the direction of Pāṇḍya.

28 अद्वाग्नयान्पुः etc.—Aśvatthāman carried a stock of weapons in eight carts to each of which eight

bullocks were yoked. All this stock of armament he exhausted in about an hour and a half. [After 17, the Madras edition ins.:

120A* दीर्घमन्वरमावृत्त वाताः पूर्वापरा इव ।

Note that this line is not recorded by any of the 10 MSS. of the S recension which we have actually used for this edition. Even in Sastri's edition, two of his MSS., one of which, as he says, represents the principal text printed, omits the line. So, it is clear that Sastri did not mind incorporating lines from any MS. which fell into his hands.]

16

4-7 Note the disturbed sequence or arrangement of these stanzas, particularly in MSS. of the S recension.

15 ^a) रणेऽभिः—Note the un-Pāṇinian Saṁdhi रणे+ऽभिः, and the consequent attempts to smoothen the text in several MSS.

17

4 ^a) पाञ्चालचलम्—Eminent among the Pāñcālas, i. e., Dhṛṣṭadyumna. Ks T₂ paraphrase our text, while the remaining MSS. of the Central group, and M₂₋₄ read differently. The adopted text comes from Ś K T G M₁.

11-12 Sātyaki first struck the elephant of the king of the Vaṅgas with an arrow; when his elephant was about to fall, the king of the Vaṅgas made an attempt to jump from it; in the meanwhile Sātyaki struck him also with an arrow, and so he fell dead on the ground in front of Sātyaki.

18 ^a) Note that Ācāryaputra here is not Aśvatthāman, but the son of the king of the Aṅgas who was a famous trainer of elephants. This trainer came from a non-Aryan race, and therefore is called a Mleccha in 17^c, and also in the variant noted in the margin of Ds. Both Arjunamīśra and Caturbhuja support our text.

21 Construe: नकुलं परि, where परि is a कर्मप्रवचनीय and not an उपसर्ग.

29 [Crit. App. line 17: read 41 for 40.]

78 [Crit. App. line 7: read 78 for 79.]

95 ^a) For the event of Karna promising Kuntī that he would not kill any of her sons except Arjuna, and that she would always have five sons either with Arjuna or with Karna, Cf. 5. 144. 20-22.

109 134*—This line, though found in a large number of our MSS., is omitted in K₁ T₁ M₂₋₄. That it is an extraneous addition is clearly proved when we read it in continuation of st. 109.

113 ^a) The reading तावकान् seems to me to be the original reading, and is supported by Ś₁ K_{1.2.4}. On the other hand, तारकाजाल^o is equally supported by Ś₂ K₃ and the remaining MSS., and also by Arjunamīśra. This reading also yields a good sense. The wavy line under तावकान् indicates real wavering on the part of the Editor.

18

32 [Crit. App. line 5: read (D₂ °द्व्य) for (D₂ °द्व्य).]

19

32 ^{ab}) आ *तुम्बाद्—Up to the nave of the wheel. The variants in MSS. of the N recension are rather confusing, neither तुण्ड, nor तुङ्ग, nor even गुल्फ being quite suitable for रथचक्र. The MSS. of the S recension have a substitute for this line where M version reads आ तुम्बाम्यां हि चक्रे दे, which reading justifies our emendation. Caturbhuja, whose comm. is corrupt at many places, reads आ तुंगाद्, but explains it as नाभिपर्यन्तम्. The reason why N MSS. avoid the word तुम्ब seems to be that it is not recorded in the dictionaries in this sense. It may be that the word is taken either from the Prakrits or from the stock of Deśī words.

33 [Crit. App. line 3: read समूहस्य for समूहस्य.]

50 [Crit. App. line 1: read 50^{ab} for 50^{ab}. — Line 2: read 48^{cd} for 48^{ab}.]

57) प्रतिमानेषु = दन्तद्वयावच्छिन्नेषु मुखभागेषु, Arjunamīśra; = अन्तरालेषु, Caturbhuja.

20

2 ^a) परिपतिताभिमुखाः = परिपतिताः + अभिमुखाः, a case of double saṁdhi not sanctioned by Pāṇini.

21

34 ^a) निष्कैवल्यम्—Arjunamīśra explains it as निश्चितं कैवल्यं मरणं यत्.

42 ^a) आनर्त्तनोपमम्—Caturbhuja explains the word आनर्त्तन as नृत्तशाला.

22

1 स्वेन च्छन्देन etc.—Surely, Arjuna did not kill us all because he so willed; desperado as he is, he

would not let even the God of death slip from his hands.

2 *) भद्रम्, i. e., सुभद्रम्.

14 *) Note that अद्राक्षत is to be construed with युयम्. The form अद्राक्षत is an old subjunctive form in स, which, having become obsolete, has caused a variety of readings in MSS. except Ś K1.2. —[Tabular Conspectus: *ins.* 192* below 16 in column 4.]

47 [Crit. App.: at the end, *ins.* — After 47, K4 V1 B D (except Ds) read for the first time lines 52-59 of App. I (No. 5).]

23

37 *) महारथः समाख्यातः—In 5. 162. 26, Bhīṣma mentions Śalya among the Atirathas along with Kṛtavarma, while Karṇa is mentioned only as Ardharaṭha in 5. 165. 5-7; so, Śalya considers himself far superior to Karṇa.

24

This adhyāya records the famous Tripurōpākhyāna. This episode and its place in Sanskrit literature has been discussed in detail by one of my pupils, Miss Bhaktisudhā Mukhopādhyāya, in an article in the Journal of the Ganganath Jha Research Institute, Vol. VIII, Part IV (August 1951) pp. 371-395, in which Miss Mukhopādhyāya takes a comparative view of the episode from Vedic, Post-Vedic, Epic and Purāṇic versions, and proves that the version in the Critical Text of the Karpaparvan was the most simple version, and formed the basis of its later ramifications. The episode figures twice in the Mahābhārata, first in the Dropaparvan (B. 7. 202 = Critical Edition 7. 173. 52-58) in an abridged form, and again in the Karpaparvan, 8. 24. The episode occurs twice in the Skanda, Matsya and Śaiva Purāṇas, and once in Harivaṃśa, Padma, Saura, Brahmaivaivarta, Bhāgavata and Liṅga Purāṇas. Miss Mukhopādhyāya has also shown that the episode existed in two different versions, and pointed out verbal agreements and differences in the different recensions of the story.

The Karpaparvan version of this episode shows considerable divergence in its narration. Inflation is noticeable almost at every alternate verse, and at places the N and S recensions run parallel.

3*-4*) Note that the S recension here presents a text which is short as well as simple, while the one preserved in the Ś K group is highly inflated. —[Crit. App. line 7: *after* subst., *ins.* for]

14 [Crit. App. line 6: *read* शेष- *for* शेष-.]

17 *) गुणसर्वसंग्रहम्—Full of the produce of all the Gūpas, viz., Sattva, Rajas and Tamas. It means that the town catered for the needs of all types of people.

19 *) नाम प्रजापतिः—Prajāpati, the Creator, was merely a name and nobody obeyed his commands.

27 *) त्रेपुराणाः—The three demons residing in the city which was a group of three cities. The S recension supplies त्रेपुराः as the subject of वराधिरे, but the N recension, particularly the Ś K group, suggests the reading as it stands emended.

28 *) संस्तिष्ठि स्थापितम्—The established code of conduct.

39 *) यः सांख्यमात्मनो वेद—The term sāṃkhya here is used, according to Arjunamīśra, in the sense of *tattva*, true nature.

45 *) इक्ष्वसे—According to Arjunamīśra, the reading should be इक्षुवे, dative sing. of इक्षिस्, which seems to be in line with other terms in dative case like चन्वने, अतिचन्वने, स्तुताय, स्तुताय etc; but this form has no support outside the group of MSS. B4 D1s and Da. I think the original reading इक्ष्वसे was changed into इक्षुवे to bring the text into line with the rest.

62-84) The entire passage in the two recensions runs parallel. We have adopted the text as found in the N recension, the one from the S recension being given in Appendix I, No. 2. The N recension too, is highly inflated, Ś K1s giving the shortest version.

63 [Crit. App. line 4: *read* तदाय* *for* तदा प्र*]

68-76 The construction of the chariot and its various constituent parts is described here, in which mention is made of deities which formed these parts.

91 *) The majority of the N MSS. read अयय *for* *अयय, while of the S recension generally reads अयदे. The stanza purports to mention the fact that Śaṅkara took up the arrow formed with three deities, Soma, Viṣṇu and Agni. If we accept the reading अयय, the construction would involve the flaw of anacol-

thon, as the subject Śaṅkaraḥ cannot be construed with कल्पयाचक्रिरे. Presumably the older reading might have been आदत्त, i. e., आ + अदत्त, which form, not being easily conceived, was changed into आदाय in the N, and आदे in the S. The emendation has been resorted to with some hesitation, and hence the use of the wavy line.

102 ^b) दुरावरः—Difficult to overcome or control.

105 ^c) For the S version of this line, cf. line 8 of 267*.

110) This is one of the four one-line stanzas in the Karpaparvan. This line cannot construe with 109, nor with 111. The contents of this stanza are supported by T G M₁, while M₂₋₄ support the text as constituted on the evidence of the agreement of Ś with M₂₋₄.—[Crit. App. line 1: *delete* T G M₁.]

116 ^d) एकत्वताम्—A form obtained by the addition of two terminations, त्व and ता, of the abstract noun, which came to be disliked by grammarians of the Classical School, even though forms like पुष्पत्वता are available in Vedic Literature. The dislike is responsible for the variety of readings. K₁ Ds, which are very old and reliable MSS., read एकवताम्, which is a nearer approach to एकत्वताम्, while Arjunamīśra has retained our reading.

129-158 The object of this narrative is to prove that Karna could not have been a man of low origin, and that he is as flawless as Bhārgava, to whom Śaṅkara gave the missiles.

159-161 Duryodhana, at this stage at any rate, does not seem to be aware of the divine origin of Karna, though Karna himself was. Cf. 5. 143-144 for details.

26

37 [Crit. App. line 4: *ins.* K₁ *before* विमुञ्चति.]

42 ^a) न त्वेव मां खिरता संजहाति—Firmness of mind does not forsake me, i. e., nervousness does not at all overcome me, even when I see Bhīṣma and Droṇa lying dead on the battle-field.

45 ^a) क्रमागतम्—I think, on reconsideration and also on revaluation of my material, that समागतं should have been preferred to क्रमागतम्. It is true that Vimalabodha and Arjunamīśra support क्रमागतम्, but the agreement of Ś K group on the one hand, and of M₂₋₄ on the other, should have weighed more with me. For the rest, cf. 70* and my note thereon.

3-12 This passage gives a list of presents which Karna desires and is ready to make to one who would show him where Arjuna and Kṛṣṇa could be found. The topic is capable of being expanded to any length according to the ideas of redactors, and so, the N and S redactors vie with one another in amplifying the list. This is the reason why the text shows unprecedented vagaries.

There is another interesting point to be noted. Some MSS. of the Central group and the Vulgate read न चेत्तरमिमन्येत in place of स चेत्तरमिमन्येत of the constituted text. The meaning that can be assigned to the former phrase may be "if he is not satisfied with that," i. e., if he thinks that the prize offered by Karna to show him where Arjuna and Kṛṣṇa are, is very low, Karna is prepared to pay more to him. Our text simply means "if he so desires." Apart from the concurrence of Ś K and S groups, Arjunamīśra, hailing from Bengal and thus having before him the text of B, a version of the Central group, records स चेत्तरमिमन्येत.

Haplography plays an important rôle here in presenting a confused text-tradition, as has been illustrated by 1. 1. 102-154.

5 ^a) For the S version of this line, cf. lines 4-6 of 314*.

7) Although this stanza is shown as omitted in some MSS. of the N and S recensions, its contents stand well-supported by them. Cf. 310*, 311* and 313*.

10 [Crit. App. line 11: *ins.* a hyphen before दत्तानां.]

11-12 The climax in the prize-offering is reached, not so much in stanza 11, where Karna offers everything belonging to him, as in stanza 12, where he offers all the wealth of Arjuna and Kṛṣṇa when they are killed!

19 ^a) बात्यादिव—Out of sheer folly.

28 ^a) पराश्रय = परम् + आश्रय, having full confidence in my own valour.

33) 315*—This stanza contains a reference to the famous universal fable known as अजकृपाणीयम्. Cf. 2. 59. 8; Edgerton, JAOS 59. 366 ff. Some MSS. of this parvan which were collated but rejected and

thus not used for our critical apparatus, preserve the reading अजः for अज्ञः in line 1. अज्ञः also is noted under 2. 59. 8, and अज्ञः is interpreted by Vādirāja as परमात्मन् against अजः = छागः of Devabodha.

35 *) सिद्धं—Ready for attack.

40 *) लट्वा—a small sparrow, a rare word giving rise to numerous fanciful variants.

63 [In the marginal ref.: read B. 8. 40. 13 for B. 8. 14. 13.]

71) A tirade on the country of Śalya and his people. Karṇa says: Men, young and old, and women, sing in imitation of holy ṛks, the following stanzas (i. e., stanza 73 and the following) which embody the characteristics of the people of the Madra country.

81 A one-line stanza which can neither be tacked on to the preceding line, nor to the following. The line means that an offering by a priest of the warrior-class, and also by one who invites such a person to act as priest, is lost or ineffective.

It is claimed by a writer, Jatindra Mohan Chatterji, M. A., in his article "*Ahura-Mazda in the Mahābhārata*" in the Iran League Quarterly, Oct. 1948-1949, Vol. XIX. 1-2, p. 50, that "Śalya was a Persian king of Madra, i. e., Media, and was taunted by Karṇa as king of a people who are राज्ञाजकयाज्य, i. e., amongst whom, unlike as in India, the militant Kṣatriya performs the functions of the religious priest. The predominance of the Kṣatriya element (fighting the evil) as a mark of the cult of Zarathuštra, could not have been better described than by saying that in his country (Madra), the prefect was the priest." It is likely that a member of the warrior class was not prohibited to act as priest in the Indo-Iranian period. Contrast with this practice the Indian case of Viśvāmitra, a Kṣatriya acting as priest at a sacrifice, and the disastrous effects that followed. In the Rāmāyana, while instructing Rāma in the lore of Jyambhakaśtra, the sage Viśvāmitra mentions Kṛiśāva (Kerashaṣ) as the inventor of that missile, from whom he (Viśvāmitra) obtained the knowledge of its use. Cf. कृशावः कौशिको राम इति वेदां गुरुकर्मः—उच्यते रामचरिते I. So, the practice of राज्ञाजकयाज्य may have been current in Indo-Iranian epoch, of which Viśvāmitra and Śalya may be regarded as remnants.

83-84 मद्रके संगतं नास्ति etc.—"One cannot make friends with a person from the Madra country. (he is poisonous like a scorpion) whose poison has to be made ineffective by reciting a mantra from the Atharvaveda, and such a recitation has been found effective." There are some mantras in the Atharvaveda, e. g., 7. 56, which are said to be cures for scorpion-bite.

89 *) वसराः = अवनहीकाः.

95 *) उपहितः = परवचनायै नियुक्तः, Arjunamiśra. Used or placed in our midst as a spy by the Pāṇḍavas. Note that Śalya was related to the Pāṇḍavas as their maternal uncle, and that Śalya joined the side of Duryodhana with an army numbering one Akṣauhiṇī, (5. 19. 16) and promised to Yudhiṣṭhira that he would bring about the वेगेज्ज्व of Karṇa (6. 41. 71-82).

97 *) सारङ्गः = चातकः, Arjunamiśra.

28

80) रथस्यास्य कुटुम्बिन—Śalya says that he is in charge of the chariot, and as such, must do his duties as the master of the house does, in pointing out particularly the good as well as the bad points of the warrior.

61) Cf. 3. 13. 44, where Jāmadagnya Rāma is said to have praised Kṛṣṇa and also Arjuna as they together constitute one godhead.

29

3 *) संतापयति etc.—Karṇa knows that he is to fight with Arjuna and Kṛṣṇa who possess great strength and heavy missiles. The only thing that causes nervousness in him was the curse of Bhārgava Rāma and also of a great Brahmin. Karṇa then proceeds to narrate the occasions on which he received the curses. The story of Karṇa's discipleship under Jāmadagnya Rāma and his curse is repeated in 12. 2-3, and the circumstances under which he got a curse from a Brahmin is narrated in this adhyāya in st. 31-39.

4 *) For the S version of this line, cf. lines 5-6 of 355*.

4 *) The sentence तस्मादि, हे शल्य, कथमुक्तं वितर्हिना देवराजेन विद्मः in stanza 4th runs on into the next stanza where the predicate-part कृतः is to be found. In fact, 4th and 5th form one sentence.

5 *) The emendation *अवधेदेन is justified on

the ground that the ŚK group supplies [अ]वमेदै, and the Central and S groups supply विमेदेन.

6 ^{ca}) सुतोपधावाप्तमिदं त्वयास्त्रम्—You acquired this missile from me under a false pretext (posing that you were a Kṣatriya or Brāhmaṇa) when in reality you were a sūta. Vādirāja seems to construe 6^{ca} with 7^a: तस्मात्कारणात् तव मृत्युकालादन्यत्र कर्मकाले कंचिद्धन्तुं प्रयोगकाले..... इदमस्त्रं त्वां प्रति न प्रतिभास्यतीति योजना. It, however, appears clear that the curse was that Karna would fail to use the missile on the most suitable occasions when he is in real difficulty or trouble; cf. for instance 8. 66. 42^d (रामादुपात्तेऽप्रतिभाति चास्त्रे). I, therefore, would interpret 6^{ca} as: "This missile, which you have obtained from me under a false pretext, will fail you at the proper time," say, at the time of your death; but on other occasions you can make its use. कर्मकाले is thus explained, say in parenthesis, by तव मृत्युकालादन्यत्र. Or, we may construe: तव मृत्युकालादन्यत्र (तु) प्रतिभास्यति. If the missile was to fail Karna in all critical junctures, then its acquisition by Karna would not be a point for him to boast of.

7 ^b) अत्राह्मणे ब्रह्म न हि द्रुवं स्यात्—A sacred missile (ब्रह्म) cannot be always efficacious in a person who is not a Brahmin. Karna does not think that his present fight with Arjuna is his मृत्युकाल; and so he says that the Bhārgava missile would be quite effective that day (तदद्य पर्याप्तमतीव शस्त्रम्—7^e).

8. अपां पतिः etc.—"The vast and surging mass of water which covers the ocean with mountainous waves and which would inundate all kinds of creatures, is held up by the coast-line (वेला)." Similarly, Karna says, he alone would hold Arjuna in check.

23-24 Etymological speculation on the terms मित्र and शत्रु, is, as usual, very fanciful.

31 ^a) एकाग्रवस्त्रम् is explained by Arjunamīśra as युद्धविषयम्; Caturbhujā's explanation अप्रतिकार्यः 'inevitable' seems to be better.

34 [381*, line 1: read कुञ्जरान्घटि° for कुञ्जरान्घटि°]

36 [Crit. App., line 5: read K: यश्च for यश्च: and 382*, line 3: read निर्दहन्निव]

37 ^{ab}) For the S version, cf. line 2 of 382*.

39 ^{ca}) For the S version, cf. line 1 of 383*.—[Crit. App., line 2: read Dai वज्रगति° for Dai वज्रगतिः]

10-11 The geographical boundaries of the Bāhlika country as given here indicate that that country did not form part of the Āryāvarta. Naturally, the ways of living and the customs and manners obtainable among the people were disliked by the Aryans.

19 कश्चित् etc.—"A prominent resident of this country, who for the time being lived in the Kuru-jāṅgala region, suffered from distraction or pangs of separation from his beloved, and sang a verse, viz., 8. 30. 20.

22 [Crit. App. line 2: read Dn1 सिलोज्ज्वलयोरया.]

25 कदासमृदितेऽध्वनि—On roads on which stand, trampled or strewn कदास, half-cooked peas (कुल्माष).

36 दासमीयानाम् or दाशमीयानाम्—In 2. 47. 5^b, Edgerton adopted दासमीय as the correct form on the strength of Arjunamīśra's commentary. Devabodha there reads दाशमीय and explains it as दशमदेशोद्भवाः. Caturbhujā reads दाशमीयानां here and offers explanation as given by Devabodha. The MSS. by majority support दाशमीयानां here and also in 66^a. The term occurs also in 8. 51. 16. The names of tribes and countries have been so variously spelt in MSS. that it makes the task of the Editor rather difficult. I think now that under the circumstances दाशमीय is better supported, and tolerably well-explained as दशमदेशोद्भवा by the oldest commentator Devabodha, and some of his successors. That the Bāhlikas are a frontier tribe (दशम=चरम=पर्यन्त) outside the Aryan fold, justifies the explanation दशमदेशोद्भवाः. It is possible to offer another explanation of the term, viz., दाशाः or दासाः इति मीयन्ते, comparable to fishermen or slaves. Cf. also दाशेयी in 5. 171. 1^d, given by both Arjunamīśra and Devabodha, though some MSS. even there, read दासेयी.

40 ^a) पुत्रसंकरिणः—Indulging in sexual intercourse with one's own children. Arjunamīśra reads पुत्रसत्कारिणः and explains it as पुत्रानेव सत्कुर्वन्ति न देव-ब्राह्मणादिकम्. Caturbhujā's commentary, though corrupt at places, reads: अवते(पले)पूपादितापलाः. The reading of the S recension is पात्रसंकरिणः, dining with others in the same plate, i. e., not using separate plates for each member of the party, or dining

in one common plate, which, even to this day, is a common custom in the Panjab, particularly amongst the Muslims. The reading adopted by us makes the Bāhlika tribe indulge in promiscuous sex-life, while the S reading indicates dining in a common plate, neither of which customs was current amongst the Aryans.

44 A very fanciful etymology of the name Bāhlika. Bahi or Vahi is the female and Hlika the male goblin; both Piśācas, living on the river Vipāśā, modern Beas; and Bāhlika is the offspring of their union. So the Bāhlikas are a Piśāca race, and not an Aryan race, which alone is propagated by Prajāpati, the Creator.

45 ^b) *कीकट is the name of a tribe derived from the country कीकटाः. The emendation-mark should be dropped as this word is found in G₁; it is also suggested by ŚK₁. 2.4 Ba, where metathesis seems to be responsible for wrong spelling. The word is known to the Vedic literature (किं ते कुण्वन्ति कीकटेषु गवः, Bv. 3. 53. 14).

47 [Crit. App. line 1: read Ks for K.]

53-54 It appears from these stanzas that there was no rigid caste-system as such in the Bāhlika country.

61 ^a) बाह्यलयाद्वे—Except the Bāhyālaya, i. e., people residing in regions outside the Āryāvarta. Arjunamīśra reads लयाद्वे and explains it as मद्रदेशाद्वे. I think Madra and Pañcanada, at one time, constituted the Bāhlika country. Cf. for instance, 62^d below. I now think, of course against Arjunamīśra, that Bāhyālaya should be read as one word, and it may just stand as another name of Bāhlika.

70 ^b) मोटिकाः or मुटिकाः, probably a sub-caste of the Mlecchas. It is likely that the term came to be confounded with औटिकाः, a people who made their living by trade in camels. The ŚK group is consistent in reading मोटिक, and S group is equally consistent in reading मुटिक. औटिक of the Central group, thus, seems to be a *lect. fac.* Caturbhuja reads औटिकाः, but explains it as कस्तूरतकारिणः, which explanation suggests that he also may have read मोटिकाः. Arjunamīśra reads औटिकाः कर्मैश्वर्यवर्तारः, but the commentary in Ds, a MS. of text and comm. belonging to Arjunamīśra group, reads as औटिकाः and

explains it as कर्मैश्वर्यवर्तारः. Both Arjunamīśra and Caturbhuja explain मद्रदेशः as द्विप्रवृत्तः or द्विप्रवर्तितः.

81 ^a) Another characteristic of the people of the Bāhlika and Madra countries recorded here is that the Bāhlikas are dullards and will not understand things unless they are beaten, while people from the Madra country will not understand things even though they are beaten. Arjunamīśra explains the line as: प्रविरम्बाः संस्मरेण ताडिताः सन्तो बुध्यन्ते। मद्रकास्तु केनापि न ताडनादिना न बुध्यन्ते.

85-86 Śalya, after all, seems to take a very rational view, and winds up the unpleasant conversation by saying that good and bad people are found everywhere, so also chaste and unchaste women. Men are always fond of scandalizing others, and are apt in finding faults in them but ignoring those of their own.

31

The text of this entire adhyāya is in a chaotic condition in both the recensions, the MSS. of the S recension being more confused than those of N. The table given on page 273 explains the order in which stanzas appear in S (except T₂). See also the critical apparatus on 8. 30. 88 and 8. 31. 5, 24, 40, 51. Most of the S MSS. repeat some stanzas. It was extremely difficult to get order out of this chaos. The individual stanzas, apart from their position, are supported by both the recensions, except perhaps two, viz., 8. 31. 37-38, which are found in S as 8. 57. 13-14, in a slightly different form.

Let us now analyse the situation: After the long and rather unpleasant controversy between Karpa and Śalya, Karpa marched against the Pāṇḍava army (st. 1-4). Dhṛtarāṣṭra, at this juncture, asked Samjaya to give details of the relative positions of the two armies, which the latter described (st. 5-27). On seeing Karpa at the head of the Kaurava army, Yudhiṣṭhira asked Arjuna to arrange his army suitably, and assign various members of his army to fight with those of the enemy. Arjuna did this and himself stood at the head (st. 28-36). At this juncture come the two stanzas (st. 37-38) found in the N recension without any direct support at this place from the S recension.

But these stanzas are again found as 8. 57. 13-14, with some variation, and are supported there by both N and S. Here, if we read stanza 39 immediately after stanza 36, we feel the break. I have therefore incorporated these stanzas into the constituted text with a wavy line to avoid such a break. The only possible support for these stanzas in the S recension is, however, to be found in 419*, which passage in that recension occurs after 39^{ab}, i. e., just after a line. It must be admitted that 419* is found in both the Central version as well as the S recension, though their positions differ.

39 [Crit. App. line 7: read 419* for 418*.]

40 [Crit. App. 415*, line 7: read *सत्त्वाः for *सत्त्वाः—Line 8: read *मिवाभ्रसंवाः for मिवाभ्रसंवाः.]

56 [Crit. App. line 4: read T₂ *मुखागतः.]

32

42 [Crit. App. line 3: read 42^{ab} for 41^{ab}.]

33

36 [Crit. App. 449*, line 5: read शल्यः for शल्यः.]

39 451*—For the event, cf. 5. 144. 20-22.—[Crit. App. 450*, line 4: read हन्यात्कणैः for हन्यात्कणैः.]

51 [Crit. App. line 11: read दणैर्मित्रा for दणैर्मित्रा]

34

2^c) *उदस्तशस्त्राः—The emendation is based upon the confusion in Śāradā-Kaśmīrī script of उ and त as also of स and स्त.

19 For the event of the death of Kīcaka, cf. 4. 13-23.

24 [Crit. App., read 460* for 640*.]

35

8^d) *सत्त्वसमः—Sørensen gives सत्त्व and सम as the names of two sons of Dhṛtarāṣṭra. In the traditional list of the names of Dhṛtarāṣṭra's sons given in 1. 108. 2-14 (or one in Appendix I, No 41) we get सम, सह, सत्यसंघ etc. We, however, do not find धनुर्ग्रह and सत्त्वसम in either of these lists. The reading given by Ś K₁.2.4 Dn₁, viz., सत्त्वः समः is not admissible here as सम is already mentioned in 7^b above, and सत्त्व is not at all mentioned in the lists. I am, therefore, inclined to think that सत्त्वसम is not the name of a son of Dhṛtarāṣṭra but an epithet of

सह. Similarly, धनुर्ग्रह in 8^c is the epithet of दुर्षेद and श्रुतायुः in 7^a the epithet of दुर्धर. The remaining words viz., दुर्धर (= दुर्विभोचन or दुर्धर्ष), क्राथ, विवित्तु, विकट, सम, निवज्जिन्, कवचिन्, पाशिन्, नन्द, उपनन्दक, दुष्प्रवर्ष, सुबाहु (= सुहस्त), वातवेग and सुवर्चस् may be, with slight variation in spelling, the names of Dhṛtarāṣṭra's sons. I need not say that the emended epithet सत्त्वसमः is as near our best MSS. as possible.

Bhīma is said to have killed some of the above-mentioned sons, viz., विवित्तु (in st. 11), विकट and सम (in 14), क्राथ (in 15), नन्द and उपनन्द (in 17), and the remaining princes seem to have run away (in 18).

36

9^b) महारजन is a dye-stuff consisting of flowers of the Kusumbha plant, safflower (*cathamus tinctorius*). The colour produced by its concoction is deep-red.—[Crit. App. line 4: read महारजन for महारज]

40

23 [Crit. App. line 3: read (= 22^d) for (= 22^b)]

125-128 These four stanzas are omitted in the S recension and yet are retained in the constituted text to make good a break in the narration. In 123-124 Kṛṣṇa asked Arjuna whether he lost his usual strength and power since he was on the point of being overcome by Aśvatthāman. Arjuna replies to this taunt by a strong attack on Aśvatthāman as also on the Kaurava army. These stanzas, however, are retained in the Kumbhakonam edition as 8. 52. 54-55, which, as the Editors profess, is mainly based on the Southern tradition of MSS.

129 For the S version of this stanza, cf. lines 5-6 of 531*.

130 For the S version of this stanza, cf. lines 3-4 of 531*.

41

This adhyāya, the shortest in extent in this parvan, is in a chaotic condition as regards its text. It is due to the transposition of the subject-matter in S, and the repetition in the Vulgate of N. The S recension reads its contents after 8. 16. 4.

7 The additional passage 537*, which, more or less, is an epic tag, and as such, may occur or

be repeated at the end of any adhyāya describing the fight, cf. 8. 40. 120, and lines 5-6 of 531*. M₁ omits it altogether and the remaining MSS. of N as well as S recensions do not agree as to its place. This is the main reason why I thought that it should not find a place in the constituted text.—[Crit. App. line 2: *delete* '(cf. v. l. 6)'.]

42

20 [Crit. App. line 5: *read* 20st for 19th.]

24 ^{ed}) अच त्वा पत्सवे etc.—“The wicked act in killing Drona, my father, will now recoil on you in a similar, unhappy fashion.”

56 ^a) यदि संशप्तकान्कुग—The Samśaptakas were not yet completely routed, i. e., a section of them was still left active. Cf. 8. 42. 3rd (संशप्तकेषु शरेषु किञ्चिच्छिष्टेषु).

43

2 ^a) अनुसर्वते = अनुस्रियते. The form is preserved only in Ś K₁; other MSS. making an effort to rectify the unusual form.

7 ^b) निरुद्धाधिष्ठितः प्रभुः—“Yudhiṣṭhira, who is attended by Satvata (Sātyaki) and Bhīma, is held in check by the Kaurava army (chiefs), who, like demons helplessly desirous of carrying off nectar, are being foiled in their attempt by Indra and Agni.” The stanza is extremely cumbersome.

48 [Crit. App. line 9: *ins.* ‘and Bom. ed.’ after 8.]

75 [Crit. App. line 7: *ins.* ‘and Bom. ed.’ after 8.]

76 [Crit. App. line 1: *ins.* ‘and Bom. ed.’ after 8.]

78 [Crit. App. line 2: *read* पुसव्यात्र for पुसव्यात्र.]

44

39 [Crit. App. line 3: *read* विस्वा) for विस्वा.]

48 ^a) लोकेश्वर = दुर्जयनर, a term which is sometimes applied to the reigning king.

54-55 “The Kaurava hero, Kṛtavarman, after striking Uttamaujas (a Pāṇḍava hero) at the chest, sank into his seat; his charioteer then carried him off from the field; Kṛtavarman then hastily attacked the Pāṇḍava army.” Note that the wavy line under सत्वरं has no force here, though S reads सत्परो in its place. Perhaps the original S reading for सत्वरं might have been सत्परो (cf. the D₁ reading which is सत्परो), and सत्परो must have crept in

by oversight. The Central group substitutes for 55th a line (610*) which is clearly secondary. K₁ simplifies the difficulty by reading कृतवर्मो सरो रात्रम्.

45

13 [619*, line 2: *read* वामुक्त्वा for वामुक्त्वा.]

41 ^a) दधामात्र, i. e., प्राग्भू, a rare अव्ययीभाव compound.

49-51 Arjuna seems to be overawed by the Bhārgava missile used by Karna, and so, was in despair. Kṛṣṇa, on the other hand, did not desire that Arjuna should be engaged, in the present state of his mind, with Karna in a dvairattha fight. So he proceeded to see Yudhiṣṭhira, and thus give some rest to Arjuna. In the meanwhile, he also wanted that Karna should be exhausted with fatigue. He therefore said to Arjuna that he (Arjuna) should go to see his wounded brother Yudhiṣṭhira first, and after comforting him, he might proceed to meet, and eventually kill, Karna. The sequence of stanzas in the constituted text is based on Ś K group. The Central group and, to some extent, the S recension are in a confused state for the rest of this adhyāya.

54 सुतोः सुतम् = अश्वत्थामानम्. Though Aśvatthāman should be normally styled as Bhāradvāja, he is styled as Bhṛgu because the Bhāradvājas belonged to the larger clan of Bhṛgvaṅgiraśa.

This stanza is omitted in M₁-a. I now think that it is a misfit and should have been omitted from our constituted text. It appears that the stanza may have first been inserted in the Central group and T G M₁ as an adhyāya end; and then it found its way into Ś K group.

55 ^a) सरोपमन्वा is perhaps सतः + उपमन्वा, as the readings in Ś K₁: D₁ indicate. Our K₁, though often corrupt, preserves the correct reading here, and that stands supported by a number of MSS. from the Central group and also by S. It is possible to interpret it as सतः + उपमन्वा which stands for उपमन्वा. —[Crit. App. line 4: *read* सरोपमन्वा for सरोपः.]

46

4 ^b) कर्णं वृष्य महावृष्य is to be connected with कर्णे वृषा महावृषे in 9th, and ultimately with वृषावृषावृषो. The gerund वृष्य, having become obsolete in the

Classical Sanskrit, is responsible for the variety of readings, the archaic form being preserved only in Ś K₁. 4. युद्धो in K₁ is obviously corrupt, but goes to support युध्य.

17 ^a) वाघ्रीणस इव द्विपः—This is the text, which I feel, is more authentic than वाघ्रीणस इव द्विपात्. The meaning of the text adopted is that Yudhiṣṭhira was very much upset by reason of his hatred for Karna, but when he was actually defeated by him, he felt extremely uneasy, like an elephant whose trunk is cut off, as that would be a sure death to it. The term वाघ्रीणस comes from वघ्रि or वाघ्रि and नासा (नस्, न्त at the end of a compound), and literally means one whose nose is cut off. The popular and dictionary meaning of वाघ्रीणस (v. l. वाघ्राणस, वाघ्राणस) is rhinoceros. With this meaning of the word, the line वाघ्रीणस इव द्विपात् would mean that rhino is capable of being killed by an elephant. I think that the rhino cannot be killed by an elephant; the elephant, with all its heaviness, is not known to be a ferocious animal as the rhino is; on the contrary, the rhino, though smaller in size, is more capable of attacking an elephant.

There is another meaning assigned to वाघ्रीणस according to Dr, which alone records *sec. m.* 650*. वाघ्रीणस is said to be a bird with white wings, red head and black neck. This bird is said to be used according to 650*, in पितृवर्षे like ब्राह्म. Even with this sense of the term, I fail to understand its context in relation to elephant. Further, I think that the authenticity of 650* is very questionable. It is likely that these lines which are found *sec. m.* even in Dr, crept there from a marginal gloss in some older codex.

24 ^b) अकुशलः—naïve, plain, simple, straightforward. "Narrate to me, in plain and simple words, without using any metaphorical language, how you killed Karna."

31 ^c) Cf. 8. 27. 4, 9 and also 309*, 313*. It appears that the boastful talk of Karna that he would offer a number of elephants and other valuable objects as present to one who would show him where Arjuna was, is put into the mouth of Yudhiṣṭhira by the narrative-writer.

34 ^d) Cf. 8. 27. 8.

38 Cf. 3. 243. 15; 8. 5. 78.

45 षण्ढतिलान्वोचत्—Cf. 2. 61. 26-38; 63. 1-5; 64. 1-3; 68. 3-14 and similar passages.

47 पितामहं व्याक्षिपत्—For Karna's attack on Bhīṣma, cf. 5. 165. 9-27.

48

4 अन्वाशिष्म etc.—"When we entered into this fight, we expected a lot of good things from you; but, today, O prince (Arjuna), all that has come to nothing."

5 प्रच्छादितो गवय इवापवाचा—"Like a Gayal who is screened (प्रच्छादितः) by a silent (अपवाक्) animal, so that the hunter may feel that the animal is a real Gayal."

14 ^a) धनुश्चैतत्केशवाय प्रदाय—It is this remark which enraged Arjuna, as the next adhyāya will show. Cf. 8. 49. 9.

15 ^b) The fifth month of pregnancy is the most critical month for the coming child. Many abortions take place in or about this period.

49

23 Kṛṣṇa says that Arjuna took the vow of killing one who would ask him to hand over his bow to another out of sheer folly.

28-30 With reference to these stanzas, the MSS. of the Central as well as S groups are in a confused state. The order of stanzas which the constituted text follows is one which is supported by Ś K₁-3 B₂ D₂. 5-6 T₁. 2.

47 ^c) लक्ष्मणोद्देशः—Statement which indicates the right course to follow.

48-49 "It is possible to frame a definite rule or absolute truth with the help of reasoning; otherwise it is difficult to reach it; many people say that truth (or right conduct) is what is stated in the Śruti or Veda. I do not want to question this (general) principle, but (I must say) everything cannot be found (expressly) enjoined (in the Veda); all the same, I admit that the sacred laws are made for the good of the people." What Kṛṣṇa says is that we cannot always appeal to Śruti, because it does not embody rules for all situations. We, therefore, have to use our reasoning faculty for determining the right and the wrong.

51-55 These stanzas take up some specific

cases which stand the test in matters of telling truth or falsehood.

62 ^b) भीमो हन्यादूर्वरकेति चोक्तः—Just as Arjuna had taken a secret vow of killing one who would suggest that he should hand over his bow to another, so Bhīma also had taken a vow to kill one who would address him as Tūbaraka or Tūvaraka. The Vedic form of this word seems to be Tūpara, a hornless animal, particularly a goat, cf. Vājasaneyi Saṃhitā, 24. 1. 15 etc.; Atharvaveda, 11. 9. 22. In Classical Sanskrit we have Tūbara or Tūvara as also Tūbarikā, Tūbarī, Tūvara etc., and the sense that it acquired is a hornless bull (शुक्ररहितोऽन्धवान्), or a person without beard, (श्मश्रुरहितः पुरुषः), both meanings indicating a foul sense, such as a dullard or eunuch or impotent person. Prakrit grammarians like Hemacandra (8. 1. 205) and Trivikrama (1. 3. 37) record this word and give its equivalent in Prakrit. Trivikrama particularly records शुक्ररहितोऽन्धवान्, श्मश्रुरहितः पुरुषो वा as the senses of this term. Bhīma who had the strength, not only of a bull but of elephants, would naturally resent his being addressed as Tūbaraka, suggesting that he lacks brains or that he is a eunuch or वृद्ध, and may be justified in attacking or even killing such a person. Reference to this secret vow of Bhīma and Arjuna occurs only here, and it is not impossible that it is introduced here rather late in the development of the Epic.

63 "If I kill Yudhiṣṭhira, I shall not allow myself to live even for a short time. My vow mentioned above is widely known amongst the people. Therefore please give me a piece of advice so that my vow would stand true, and both myself and my brother would live." Note the use of चेत् in connection with हत्वा, a gerund. This unusual addition of चेत् is responsible for readings तं हन्या, हन्या, संहता, चेदन्या, etc. The simplest way for the Editor would have been to resort to emendation into हन्ता, a शुद्ध form from हन्. I have, however, resisted that temptation, and regard this use of चेत् as peculiar to the Epic style. The subject of हत्वा, a gerund, and स्वाता, the finite verb in शुद्ध, is one, and the same, and so does not offend in any way Pāṇini, 3. 4. 21.

66 ^a) नस्वावमानं कन्या त्वं प्रबुद्धस्व—"Insult him slightly, and such an insult from you would be as good as death to him (Yudhiṣṭhira)."

69 ^{ab}) It is not possible to trace reference to this practice to the Atharvaveda.

73 [716*, line 1: read मा बोवस्त्वं for मा बोवस्त्वै.]

83 ^{ab}) अवामंसा मा द्रीपदीत्यसंख्यः—"Seated comfortably on the bed of Draupadī, you insulted me when actually I faced the danger (to my life) on the battle-field, and killed for your sake great warriors. You are thus over-suspicious and cruel." It appears that Arjuna still had the feeling of the horrors of battle as in BG I.

84 ^{ab}) A reference to Bhīma that he would not fight with Śikhaṇḍin as he is Strīpūrva and is destined to kill him. Cf. 5. 170. 16; and more particularly 5. 188. 9-14.

96 ^a) संशप्तकानां किंचिदेवावशिष्टम्—"A few of the Saṃśaptakas had still remained." They took part in events under the command of Śalya after Karna's death. The occurrence of this line at this stage only proves my thesis, that it was not at all necessary for redactors of the S recension to bring all references to Arjuna's fight with the Saṃśaptakas to the second day of Karna's Generalship.

97*-100^b) The order of stanzas in the text here in the Central and S groups is very much confused as the table on page 426 shows. I have followed the order as in Ś K1., which appears to me the most reasonable.

110 ^a) • संक्षमस्व—All MSS. fail to give any satisfactory word which would suit the context here. Next to संक्षमस्व which is clearly a justifiable emendation, there is स संक्षाम्य, though not so good and not so well-supported as संक्षमस्व.

111 [Crit. App. line 2: read त्वा for वा.]

50

25 ^a) निरजो—free from pain (निहता रजा यस्य).

57 This stanza is retained in our text because N and Ms-s have it.

63 [750*, line 1: read सर्वलोके for सवल्लोके.]

51

12 [Crit. App. line 2: read पापै for पाप.]

23 जयसेनः—For the death of Jayatsena at the hands of Abhimanyu, cf. 8. 4. 31. A reference to

the event of his death (The son Jarāsaṁdha Māgadha) at Abhimanyu's hands is found in 7. 47. 7; but if Jayatsena is one of the hundred princes killed by him, he is referred to in 7. 45. 27.

30 [Read 761A* for 761*.]

75 [Crit. App. line 2: read, T1.3 for T1.]

79 *) लेखाद्रु—Addressing Draupadī as a fair lady with well-defined line-like eyebrows. For Karna's speech, cf. 2. 63. 1-5. The form with short उ in the vocative is often considered to be wrong. Cf. Siddhāntakāumudī under Pāṇini, 4. 1. 5 (कथं तर्हि 'हा पितः कासि हे सुभ्र' इति भट्टिः । प्रमाद एवायमिति बहवः).

83 For the reference, cf. 5. 165. 3-8.

89 [Crit. App. line 12: ins. 'and Bom. ed.' after T2 M.]

96 [Crit. App. line 6 ins. 'and Bom. ed.' after T G.]

99 [Crit. App. line 6 ins. 'and Bom. ed.' after S.]

52

9 [Crit. App. line 7: read S ins. after 9: Bom. ed. after 10: for After 9, S ins.:]

10 [Crit. App.: at the end ins. '— After 10, Bom. ed. ins. 787*.]

31 *) मत्तौह्यं विद्धि परः परेभ्यः—"Know that my valour is far superior (परस्) to that of other warriors.

54

5 *) प्रबभौ = प्रबभूव.—The form प्रबभौ is obtained by the fusion of roots भू and भा, —a fusion usual in Epic Sanskrit.

14 It is the duty of the charioteer to keep a watch on the stock of weapons. Bhīma, therefore, asks his charioteer Viśoka to count and tell him how much of his stock of weapons still remains unused. For duties of charioteers, cf. 8. 28. 5-8.

15-16 Viśoka thereupon counts the stock and tells Bhīma that he still has six ayutas (i. e., 60000) of Mārgaṇa types of arrows, one ayuta each of Kṣūra and Bhalla types, two thousand of Nārāca and three thousand of Pradara types. This load of weapons requires a cart with six bullocks to carry it. So Bhīma need not fear any shortage of weapons. The charioteer adds further, that as a last resort, Bhīma may as well count upon his club, sword and his own arms!

55

15 *) अस्मिन्वा, & gerund from अस्मि + वा.

41 *) शरावापाम्—with arrows to fill up (आवाप) the gaps of Kāśa grass.

45^a-47^a) These stanzas stand omitted in S (except T2) but are retained in the constituted text because in their absence there would be a break in the sequence or narration. These lines are found in the Kumbhakonam edition (8. 81. 48^a-50^a). Our T2 which shares the characteristics of N as well as of the S recension includes them. Sastri also has included them in his text, though he claims that his text represents a pure form of the Southern recension, and though four out of his five MSS. actually omit 46^a-47^a.

49 [Crit. App. line 3: read 49^{ad} for 47^{ad}.]

71 *) स हि तेषां महावीर्यो दीपोऽसूक्ष्महावतः—Karna acted as an island, port or shelter to the sons of Dhṛtarāṣṭra who were running away from the field. The term दीप suggests the imagery of ships stranded on stormy ocean, and the sight of an island or port encourages the navigators that these ships could seek shelter there. This being a common notion, there is really no need to expand the idea as is done in st. 72-73. As has already been stated once, the Epic narrator does not leave the occasion merely to the imagination of the reader, but explains the imagery in full. Cf. 8. 5. 53-55.

56

5 *) राधेयानामधिरथः—The pre-eminent warrior among the sons of Rādhā, i. e., Karna. Adhiratha and Rādhā who adopted Karna as their son, had many other sons already.

44 [Crit. App. line 3: read 44^{ab} for 43^{ab}.]

57

13-14 For these stanzas, cf. 8. 31. 37-38, and our note thereon.

15 [Crit. App. line 35: read (No. 27) for (No. 26).]

33 Karna, without understanding the tone of Śalya's speech in st. 13-32, considers him to be in a normal state of mind, and boasts of his own valour.

36 *) असत्यो हि रणे जयः—"Victory in battle is rather uncertain or unreal." The Central group of MSS. reads अस्तित्वः which is clearly a lect. fac. —[Crit. App. line 8: read तावत् for तावत्*.]

37 ^b) *अनुबुधन्—So far as our knowledge, based on sacred literature like the Vedas, goes. The emendation is supported by Ks which reads अनु, and Śs Ks and the Central group which read बुधन्. Cf. अनुबुधन् and such other formations.

49 [881*, line 2: read स्वानाङ्गुती for स्वानाङ्गुता.]

57 [Crit. App. line 11: read वेववांस् for वेवव स्.]

58

9 ^d) प्रेषिताङ्गुनम् = प्रेषिताः + अङ्गुनम्, a case of double sandhi, not sanctioned by Pāṇini, but of frequent use in the Epic. The Central group gives प्रेषिताः कालान् प्रति to smoothen the un-Pāṇinian sandhi.

26 ^d) पार्थः = भीमः here; for, it is Bhīma who has killed all sons of Dhṛtarāṣṭra in the Epic.

59

2 ^a) प्रेषीत् = प्रेषयत् or प्रेषयामात्.

31 [Crit. App. line 5: read Ts for Ts.]

37 ^{ad}) Cf. 8. 57. 71^{ad}.

39-40) For similar explanatory stanzas of similes which are frequent in the Epic, cf. 8. 5. 53-55; 55. 72-73.

60

17 ^b) *तूष्—The emendation तूष् is more or less a formal one. The N recension which alone reads तूष् is clearly due to carelessness of scribes. The S reading तूष्ठी: justifies our emendation.

18 ^d) *इत्थेव—The reading इत्थेव in Ś K1.2 seems to be an attempt to avoid hiatus. Usually the words used for this purpose are हि, तु च etc. S K1.2 only repeat इति twice for the same purpose.

21 ^d) इन्द्रियार्थोत्पत्ता = इन्द्रियार्थीः + उत्पत्ता.

30 ^a) *अतीतमानुषम्—Of this compound expression, the part मानुष is supported by Śs Ks.: V1 B1 Ds. Ds reads अतीत्य मानुषं which is very near our emendation.

33 [927*, line 3: read रथवर्षमाश्रितः for रथ-वर्षमाश्रितः.]

61

1 [928*, line 2: read the line as दुःशासनेन निहृतो निहृता.]

3 ^a) धन्वन्तरिणि—Distance measured by a bow. The word धनुस् loses its final consonant. In fact, there must have been, in old strata of the Sanskrit language, words like धनु, धन्वस्, धनुस् etc.; but धनु and धन्वस् became obsolete, and grammarians tried to

explain the fact by saying that they occurred as substitutes for धनुस् in compounds, not exclusively in Bahuvrīhi but also in Tatpuruṣa compounds.

5 ^b) मयाङ्कं दयवृकं मुदैस्ते—Bhīma remembered the hostile acts perpetrated by the sons of Dhṛtarāṣṭra, and he now wanted to take revenge on Duhśāsana. These acts are too numerous to enumerate here, but they include प्रमानकोट्यां शबलम्, धनुर्गृहग्राह, पत, अनुपत, insults to द्रौपदी etc. Cf. 8. 61. 12-13.

7 Bhīma states here that the blood of Duhśāsana offered to him a tasty drink far superior to objects like mother's milk, a mixture of ghee and honey, a glass of sweet wine honorably offered, divine water, fresh butter obtained from churning milk or curds.

9 ^d) *तद्—stanzas 8 and 9 describe the condition of the onlookers of the scene of Bhīma drinking the blood of Duhśāsana. Some of them fell down out of fear; those who (somehow) could stand on their legs, dropped down weapons from their hands; others sent a loud cry of horror; still others closed their eyes as they could not bear the horrible sight. Our MSS. Ś K1.2.4 read तद्, which must have been the result of the confusion of त् and द् as in Nepālī-Newārī or even in Śāradā scripts. दद्मुद् तद् is impossible with निमीलितान्त्राः, as also with some other variants presented by MSS., like समन्ततः, तं ततः etc. We are therefore compelled to resort to emendation of तद् into तद् which eminently fits into the context.

16 ^{ad}) Cf. 2. 61. 44-46.

62

3 [Crit. App. line 5: read 3^a-4^b for 3^a-4^b.]

20 ^{ad}) These lines are included in the constituted text on the strength of their presence in the majority of N and in Ts. The Kumbhakonam edition (8. 88. 39^{ad}) supports the contents. It appears that अस्त्रविषय् in 20^b must require the mention of weapons used in the Instrumental, as is done in 21^b and 21^c below.

38 ^{ad}) These lines are included in the constituted text because in their absence no sense can be made out. The MSS. of S (Ts missing) and Sastri do not give these lines, but they are found in Kumbhakonam edition (8. 89. 12^{ad}). It should be particularly noted that the sequence of stanzas 39-41 in the S recension is considerably disturbed; hence it

is likely that these lines may have been lost in the confusion. The same is the case with 42^{ab} which is missing in S and Sastri's edition but is found in the Kumbhakonam edition (8. 89. 16^{ab}).

50 ^a) निषण्णपोत्रं—The bolt-like tusks of the elephant. पोत्र is literally a plough-share or thunderbolt.

63

9 ^a) * बाहुवलं—The emendation -वलं is supported by चेलवलं occurring in 9^d. Vādirāja seems to have preserved this reading, but in the transcript of his comm. before us, we find बाहुवरं. We feel that बाहुवलं is surely the original reading because of चेलवलं in 9^d, where we have not only -वलं but also तथा which indicates similarity of phrase in the preceding line and further because Vādirāja cites: वल परिवर्तेन इति बाहुः.

24 ^a) For the S version of the lines, cf. line 3 of 983*. 24 [983*, line 2: *read* नानादेश्याश्च *for* नानादेश्याः].

25 ^a) ग्लहः—A stake.

30 साक्षेपा विवादाः—Discussions, which, of course, did not go unchallenged from the other side. मिथो मेदाश्च भूतानाम्—Divisions or divided opinions among men. व्याश्रयन्त etc.—All people resorted to different quarters for the division.

35 ^b) Note here the reference to आख्यानपञ्चमाः वेदाः, which sided with Arjuna.

39 ^a) आदित्याः कर्णतोऽभवन्—It is but natural that the Ādityas who are related to the sun, according to Epic mythology, should side with Karna.

48 ^{ab}) This line which is not found in the S recension, has been retained in the constituted text, because, without it, the reference to त्रिदशेश्वर or सहस्रसंज्ञ = इन्द्र in 50^b, 57^b and 59^a, cannot be accounted for. The contents of the line are supported by the S recension. Cf. line 5 of 997*.

52 "If Arjuna does not succeed in the battle (एतस्य पर्ययात्), the destiny, i. e., things fixed by nature, may lose all importance, and that would surely result in the destruction of the world."

64

20 Āsvatthāman, almost suddenly, seems to have developed a feeling of compassion, and approaching Duryodhana, requests him to make peace,

with the Pāṇḍavas. Unusual and out of place as it seems, it is not altogether an impossible situation. Arjuna had a similar feeling when not a single individual had lost his life in the battle. Āsvatthāman, who has seen the carnage for a period of 17 days, may have a similar nervousness.

65

The entire adhyāya, the constituted text of which has only 45 stanzas, is highly inflated so much so that its extent in the Central and S groups is almost double. Out of some 54 additional passages of this adhyāya, only ten, viz., 1031*, 1050*, 1056*, 1059*, 1063*, 1065*, 1067*, 1070*, 1071* and 1073* are found in ŚK group, of course along with other MSS. of the N recension, and the remaining 44 passages come from the Central group and S recension. As our ŚK MSS. are late copies of the real and older Kāśmīrī version, it would not be wrong to assume that even ŚK group received the additional passages from the Central group.

3 [1026*, line 3: *read* यथाचलौ *for* यथा चलौ.]

13 [1031*, *read* the last line as क्षिप्तान्क्षिप्तान्पाण्डवस्यसुसंवाङ्; 1045*, last line: *read* शिखत्वा *for* शिखत्वा.]

14 [1047*, line 3: *read* सत्यसंघ- *for* सत्यसन्ध-.]

24 [Crit. App. line 1: *ins.* hyphen *after* तदुः; 1061*, line 1: *read* प्रच्छाद- *for* प्रच्छाद-].

28 ^a) सुषेणम्-सुषेण here is one of the sons of Dhṛtarāṣṭra, and not the son of Karna who was already killed by Uttamanjas (cf. 8. 53. 11). Confounding these two different Suṣeṇas, the S recension changed सुषेणं into स केतुम्.

28 ^a) There are two persons bearing the name of Sabhāpati, one equated with Bhūtakarman, and slain by Śātānika (cf. 7. 24. 22-23); and the other killed by Arjuna here.

30 [Crit. App. line 7: *read* — ^a) *for* — ^a); Line 10: *read* — ^a) *for* — ^b).]

33 [1068*, line 5: *read* ज्याच्छेदनं *for* ज्याच्छेदनं.]

34 [Crit. App. line 35: *read* 8. 66. 12^{ab} *for* 8. 66. 10^{ab}.]

66

This adhyāya also, like adhyāya 65, is highly inflated. In the constituted text of 65 stanzas, we have as many as 60 additional passages, out of which only five, viz., 1078*, 1103*, 1125*, 1126* and 1127*

the total extent of which is only three stanzas, are found in Ś K group along with MSS. of the Central group. The only conclusion to be drawn from this state of the text is the same as in the case of adhyāya 65.

3 [1078*, line 2: *read* विस्तृङ्गयौषान् *for* विस्तृङ्गयौषान्.]

7-8 Note that Śalya here warns Karpa that his arrow would not touch the neck of Arjuna, and therefore he should re-aim it so that it would cut off Arjuna's head. Note also Karpa's attitude to Śalya's advice which, in this particular case, was not given to mislead Karpa. Karpa's eyes turned red, he took a very firm or obstinate attitude in not re-aiming the arrow. The result was that the arrow simply hit the top of the head-dress or Kirita of Arjuna.

10-11 The inclusion of these stanzas in the constituted text is not fully justifiable. All the same, they are included, on the sole consideration that their contents are supported by all the MSS., recensions and versions used for this Critical Edition.

To me it appears that the archetype, which, with all our attempts, we have not been able to discover as yet, may not have contained these stanzas or even their substance. The reasons for the above view are: First, these stanzas in the anuṣṭubh metre, in the midst of an old ballad in triṣṭubh metre, are misfits. Secondly, Ś K version, which is represented by the constituted text, have parallel versions in the Central group of MSS., as well as in the S recension, which latter is shorter than the version in the Central group. Thirdly, if these stanzas are omitted, there is no break in the narration. On the contrary, I would go further and say that the ballad-form of the Dvairatha of Karpa and Arjuna would improve immensely.

How are we then to account for the unanimous support for the substance of these stanzas in all the different versions? My explanation is that the subject-matter of these stanzas was introduced in all the three versions, viz., Ś K, Central and Southern, at a considerably late stage, to glorify the divine power of Kṛṣṇa, when Kṛṣṇa-cult influenced the redactors of the Epic.

Looking from the rationalistic point of view also, there is no need to have the divine intercession in the present case. Śalya has already warned Karpa (st. 7) that the latter did not aim the arrow rightly, and that it would not reach and hit Arjuna's neck. Karpa did not like the hint from Śalya, may-be because Śalya was not friendly to him; on the contrary he had already promised Yudhiṣṭhira to use discouraging words to Karpa. I do not think that Śalya played treacherous to Karpa.

The events now prove that Karpa's arrow only hit the tip of the crown on Arjuna's head. The crown ultimately fell down from his head. Assuming that Karpa correctly aimed the arrow to hit Arjuna's neck, and Kṛṣṇa, to save Arjuna from a sure death, put all his weight on the chariot so that it should sink into the earth, how is it that the S recension mentions the extent of sinking only to five aṅgulas (about 4 inches), and the Central group to kiṣku, i. e., 24 aṅgulas! The Ś K group is silent on this point and only says अवगाढे रवे भूमौ. My own view is that the story of the sinking of the chariot was invented in the South, and first introduced into the S recension, just in one stanza 1089*. The Central group then developed it into 2½ stanzas, and thinking that the sinking of the chariot by five aṅgulas was not sufficient for the purpose, changed पञ्चाङ्गुलं into किञ्चुनामन् 1088*. Then Ś K version the archetype of which presumably contained no reference to this sinking, made a hasty attempt to insert the incident, keeping ततः शरः सोऽम्बुधनस्त्रिद्वीपम् of the Central group (line 10 of 1088*), and padding it with तस्य वीमत्तः to suit the anuṣṭubh metre into which he had put in the version. The clumsiness of construction of stanzas 10 and 11^{ab}, involving the fault of anacoluthon: माधवः कर्णेन संवीक्षमानं मुञ्चं, दृष्ट्वा.....पद्मं सन्दनमाक्रम्य अवगाढे रवे.....दृष्ट्वाः जलुभ्यां भूमौ अगमन् justifies our view that these two stanzas were introduced in Ś K group hastily and at a late stage to make good the apparent omission.

I realise that the above view encroaches upon the province of higher criticism, and therefore somewhat out of place here. But I feel it necessary to state the facts concerning the text, and I do not want to keep back my feeling that I have included them

into the constituted text most reluctantly, solely because all my MSS. agreed as to their substance in making a reference to the incident of the sinking of the chariot by Kṛṣṇa to save Arjuna's life. I think the question of the chronology of the text of these stanzas is now clarified, and so I feel I should have followed the following order in my text, viz., st. 9; 1089* as st. 10; and st. 12. and made stanzas 10 and 11 into a substituted additional passage to be put just before 1088*.

[After the critical apparatus of line 6 to 1090*, insert:

Dni cont.:

1090A* तत शरः सोऽस्यहनत्किरीटं
तस्येन्द्रश्च सुदृढं च धीमतः ।

and read—After 1090*, for 'After the above' in the last line.

12 [Crit. App. line 11: read 8. 65. 34^e for 8. 65. 34^e.]

15 This is one of the so-called Kūṭasloka commented upon by Vimalabodha in his Viṣamaśloki with reading भूम्बुप^० in 15^a. The com. runs as follows:—

भूशब्देन शंसुरच्यते निवण्डदर्शनात् । भूशब्दमुपस्थाप्य लक्ष्यं विच-
गोप्ता च तैः ।.....अम्बुपेत्यालुक्त्वासाः । तैः सुरोच्चमैः यथाक्रमं पिना-
काद्यस्तैः असह्यं बभूव्यहरणं यत्तदनुमुकुटं वृषः कर्तुं.....संजहा-
रेल्लक्षः ।

The commentary in our Ds is clearer and runs:

भूशब्देन रुद्र उच्यते निवण्डदर्शनात् । अष्टमूर्तित्वाच्च भूशब्दवाच्यता ।
भूम्बुपेत्यालुक्त्वासाः 'श्रीरारोग्ययज्ञस्कारम्' इतिवत् ।.....अम्बुपेत्युप-
स्कारपाठः ।

19 1066*—This stanza, which is found only in some MSS. of the N recension, is commented upon by Vimalabodha, Arjunamīśra, Caturbhuja and Nilakaṇṭha. I think the stanza was composed more for less to show off the knowledge of lexicography, and thus to please the readers with the interpreter's skill.

19 Ś K1.3 D2.3, which MSS. normally represent the oldest tradition of Kārpaparvan, read stanzas 25-36, quite erroneously, after 19^{ab}, probably due to displacement of a folio in archetype. The disturbed sequence in the narration supplied a sufficiently strong evidence for such a presumption.

43 ^e) मनापि निद्रः—It fails to offer me protection and therefore the statement in 43^{ab} is not universally correct.

67

2-3 It is easy to expand the topic of wrongs which the Kauravas did to Pāṇḍavas. Some of them are referred to in 8. 61. 12-13, and at several other places in the Epic. But here, only those wrongs in which Karna played an important part, and in which he set at naught all rules of good behaviour or conduct would look appropriate. The redactors of the Epic have seized such opportunities to expand the text as in this case, and enumerated incidents with which Karna was not concerned. The incidents which figure in the constituted text are: (1) Dragging of Draupadī to the court; (2) Vanquishing Yudhiṣṭhira, who did not know the game of dice, at the hands of Śakuni who was expert in the game; (3) Karna laughed at Draupadī when she was dragged to the court, and used insulting words about her husbands; and (4) Karna's suggestion for a second game of dice at the instigation of Śakuni. All these clearly violated the rules of good conduct or Dharma on the part of Karna. In the midst of a large number of incidents found in MSS., some of which had no reference to Karna, we have selected only the four incidents mentioned above, because they are preserved in Ś K1.2, though they lack universal support. I have stated at several places that these MSS. have preserved the oldest text-tradition of this parvan. Note in this connection the fact that not only recensions and versions, but even individual MSS. have their share in the inflation, and that the positions of such inflated passages are not uniform. Cf. the critical apparatus on 8. 67. 3.

4 [Crit. App. line 7: read G3 for G3; 1145*, line 2: read पाण्डवाः for पाण्डवाः.]

17^d) षड्वाजम् = षट्पक्षम् (Arjunamīśra), i. e., having six blades or feathers.

18^b) समानक्रव्यादम् = क्रव्यादसमानम्. Pāṇini has enumerated cases of reversion of the normal order of words in compounds under आहिताश्वदिगण; cf. 2. 2. 37. If this interpretation is accepted, ~~स~~ which follows becomes redundant. Probably to

avoid it, the Central and S group have changed the text.

21 [Crit. App. line 11: *read* दयातया *for* दया.]

23 Construe: [अर्जुनः] चक्रे विषक्तं (occupied with the wheel) रिपुं जिघांसुः (supply आसीत्).

25 ^a) देही—“This soul of Karna, thereupon, left his body with utmost reluctance,—the body that was wont to pleasures and that was a befitting embodiment of his noble deeds,—just as a rich lord leaves his home with its big paraphernalia.

27 ^b) विगाह—*a gerund used as finite verb.*

33 This stanza is considered to be a Kūṭasloka and as such commented upon by Vimalabodha. Arjunamiśra also has commented upon it. The MS. of Vimalabodha's commentary is very corrupt, but it can be presented in a readable form. He reads:

अपराद्धे (अ)पराद्धस्य (पराद्धस्य ?) शतपूर्वस्य मारिष ।

छिन्नमञ्जलिनेनाजौ सोत्सेधमपतच्छिरः ॥

अपराद्धे दिनक्षेपे । पराद्धस्य (पराद्धस्य ?) परपु(पु)ष्ट(ष्ट)स्य पुनस्तनस्य । यद्वा अपराद्धस्येति पाठे न विद्यते परमहः यस्य दानशौण्ड-
त्वादिति । अथवा अपराद्धपर्यन्तं जपितुः । स हि प्रत्यहमा पृष्ठतापा-
ज्जपंस्तिष्ठति । तस्मिन् समये नादेयं ब्राह्मणस्यासीदिति कथा । शतपूर्वस्येति
शतानां दुर्योधनादिभ्रातृणां पूर्वस्य भे(भ्ये)ष्टस्य (अग्रलेख्यस्य) परि-
क्षितस्य क्षिण्वस्य वा । मारिष आर्य । छिन्नं कथात्यक्तम् । पार्थनेत्य-
र्थः । अञ्जलिनेन वागेन करणमूलेन । आजौ संग्रामे । सोत्सेधं सोच्छ्रायं
प्रांशुत्वाद्, ऊर्ध्वं वा, सशरीरं समुकुटं वा । उक्तं च—उच्छ्रायकायमुकुटेषू-
त्सेधः परिकीर्तितः । उत्सेधः काय उच्छ्राय इति च । शिरोऽपतदित्यर्थः ॥

Arjunamiśra's commentary is almost identical. The above interpretation, in my view, is based upon wrong spelling of words and wrong reading, just to please a silly reader. The reading शतपूर्वस्य is supported only by Ba. (marg.) and Da, i. e., some Bengali MSS. and Arjunamiśra's version, but is wanting in D1 and D2 which represent Ga version. As regards अपराद्धे पराद्धस्य it is possible to read अपराद्धस्य. Vimalabodha and possibly our Ss give another reading पराद्धस्य, and the former interprets it as

परपुष्टस्य, i. e., brought up by Adhiratha, the Sāta, or supported by Duryodhana, which reading and its interpretation are very fanciful. I think the original text must have been the one given by us, and it means: “In the afternoon of the second day (of Karna's Generalship).”

35 Although the S recension omits this stanza here, it reads it elsewhere. This means that the N recension repeats 35^{ab} and 35^{cd} at two different places, though S reads it only once, and that too in adhyāya 68. The wavy line for the stanza thus indicates, not so much uncertainty of the text as that of its position.

68

13 After this stanza comes a passage given in Appendix I, No. 43. It is a long adhyāya covering nearly 60 stanzas. It was thought that the proper place for it might be in the beginning of Salya-parvan, but in the critical edition of that parvan also it is relegated to its Appendix I, No. 1, showing clearly that the passage finds support neither here nor there.

19 ^a) निशान्तैः—Extinguished.—[1181*, *read* सं-
न्वयोषा* *for* संयन्वयोषा*.]

34 ^a) *सर्वगम्या—This emendation is necessitated by syntactical difficulty. We have obtained the emended text simply by dropping the anusvāra or न्.

48 ^b) परव्यतिवेकम् = परव्या + व्यतिवेकम्, an instance of double samdhhi.

69

As in the beginning of this parvan, the adhyāyas 1 and 2 of our text have a parallel version in the S recension, so, at the end of the parvan also, this adhyāya of our text has a parallel S version. The wavy line in the margin indicates this fact. The text in the N recension also is considerably inflated, the number of additional passages being 21 for a text of 43 stanzas, excluding of course the passages giving the Phalaśruti.

support of all Sanskritists, and of all who are interested in the furtherance of this supremely important work, which none could do better than he. . . . In every respect, therefore, this monumental work will reflect the utmost credit on its editor and his assistants, and on the great Indian people who may justly regard it as a matter of national pride. . . . When completed, this edition of the Mahābhārata will occupy a place in the history of Sanskrit scholarship with which only one other work—the lexicon of Boehtlingk and Roth—can hope to vie in magnitude and importance.” —Professor Dr. FRANKLIN EDGERTON (Yale University, New Haven).

His Excellency Sir ROGER LUMLEY, Late Governor of Bombay: “Since its foundation more than a quarter of a century ago, the Bhandarkar Oriental Research Institute has rendered great service to the cause of Oriental learning, and deeply enriched the tradition of Indian Scholarship. As President of the Institute, I am proud of the noteworthy contributions which have been made to the study of India’s literary heritage under its auspices. . . . I give my best wishes to the Institute for the future, and I shall look forward in particular to the day when its great work for the Mahābhārata has been successfully completed.”

His Excellency LORD WILLINGDON, Late Viceroy of India: “With the recollection of the close association which I had with the early fortunes of the Bhandarkar Institute in years gone by and of my personal friendship with that great scholar and gentleman Sir Ramkrishna Bhandarkar during the years I was Governor of Bombay, I am grateful for this opportunity of sending my warmest greetings to all those who have laboured so well to bring it to its present state of efficiency.

As its first president, I am proud to feel that it is fully justifying the hopes and aspirations of its founder, and is proving a worthy memorial to a great citizen, a great student of Oriental Research and above all to one who spent his life working for the educational advancement of his fellow countrymen.

I much hope before long to come and see for myself the practical evidence of its progress, and in the meantime wish the Bhandarkar Oriental Research Institute all possible success in the coming years”.

Sir JOHN FORSDYKE, K. C. B., Director and Principal Librarian, BRITISH MUSEUM, London: “The British Museum sends its warmest congratulations to the Bhandarkar Oriental Research Institute. The founding of the Institute was a landmark in the development of Oriental studies in India, and during these 25 years great enterprises have been planned and rapidly carried towards completion. First among these is the monumental edition of the Mahābhārata, without doubt the most important advance in Sanskrit scholarship in this period, and a model for the critical treatment for which the bulk of Sanskrit literature still waits.”

Resolutions of the Indian Section of the 17th International Congress of Orientalists at Oxford (1928): 1. “That this Congress is gratified to find that the preparation of a critical edition of the Mahābhārata, a work of such tremendous importance for the future of Sanskrit research, has been undertaken by the Bhandarkar Oriental Research Institute, and congratulates the Institute on the first fruits of its labours, the first fascicle of the critical edition, which was published in July 1927.”

2. “That in view of the eminently satisfactory manner in which the work is being done by the Institute, this Congress is of opinion that the MS. collations made and the funds collected for the critical edition of the epic planned by the Association of Academies be now utilized for purposes of the critical edition being prepared in India, without prejudice to the original project of the Association of Academies.”

3. “That this Congress therefore recommends that: (a) such collations of the Mahābhārata text as have already been prepared by the Association of Academies be placed, on loan, at the disposal of the Bhandarkar Oriental Research Institute, and (b) such funds as were collected by the Association of Academies for Mahābhārata work be now utilized for doing further collation from the Mahābhārata MSS. preserved in the European libraries, these collations being in due course likewise made available for the purposes of the work of the critical edition undertaken by the Bhandarkar Oriental Research Institute.”

It is in the spirit of this resolution that the Trustees of the Mahābhārata Fund in Great Britain have made from the Fund donations of £ 2,490.

TIRUMALA TIRUPATI DEVASTHANAMS: TIRUPATI

B.S. REDDY (Bhuman).

Director,

S.V. Employees Training Academy

S.V. Central Library and Research Centre

S.V. Digital Library

0877 - 2249402 (O)

0877 - 2240040 (R)

Cell: 98493 74656

E-mail: dirsvdl@gmail.com

Date: 28-08-2005

APPEAL

TTD's SVDL appeals to all publishers, Library Authorities, Institutions and individuals who have been preserving the Cultural Heritage through Valuable books, Manuscripts/ Palm Leaves, Copper Plates etc; to generously spare them to be digitized and preserve for the posterity.

TTD will take all care to receive such books and accept for scanning and return them intact. A copy of the digitized matter will also be presented to such persons/organizations for their record at free of cost. All incidental expenditures shall be borne by TTD itself in the process of securing such valued books till they are returned after being digitized. You shall not spend even a pie for this activity.

Please come forward to participate in the gigantic task of preserving our cultural heritage for use of our posterity.

All our efforts in this regard will carry our efforts to the generations to come.

Many offer money in Srivari Hundi.

Many offer many things as their humble Submission to Lord.

But, many hide "Cultural Heritage" without being shared with the needy and perish themselves with their possessions. Now it is time that such persons to come forward to share with us in preserving the valued books/manuscripts/ palm leaves/copper plates through digitalization and thus live long and long.

For Details:

Please contact
Director/Administrative Officer
SVDL, SVCLRC Buildings (TTD)
Opp to S.V. University Administrative Buildings
Tirupati 517 502
Andhra Pradesh

Coordinator
TTD Information Centre/ Kalyana
Mandapam
Vayavali kaval
16th cross, Malleswaram
Bangalore
Ph: 080-23315361, 23445432

**B.S.REDDY
DIRECTOR**